

בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים.

אָמְרוּ חַו"ל דְּמִנְצַפ"ךְ צוֹפִים אָמְרוּ הִינּוּ כִּי אָמְרוּ כִּי חוֹתֵם הַתּוֹרָה בְּסוֹפֵי תִיבוֹת בְּרֵאשִׁית בְּר"א אֱלֹהִים הוּא אֲמַת חוֹתְמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה. וְהַטַּעַם כִּי הוּא רֵאשׁוֹן וְאֲמַצְעִי וְאַחֲרוֹן כִּמוֹ אוֹתִיּוֹת אֲמַת בְּכ"ב אוֹתִיּוֹת הִינּוּ כִּי מ' אֲמַצְעִי הוּא בְּאוֹתִיּוֹת וְלְכֹארוֹר' קִשָּׁה הֵא אֵינוֹ אֲמַצְעִי הוּא.

אָבֵל כְּשֶׁתְּחַשְׁבוּ אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם הוִי"ה ב"ה כִּי הוּא בְּכָלֵל נֶאֱצָלִים כְּמִש"כ פְּתִיבֵי הָאָר"י זצ"ל וְז"ל עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא וְנֶאֱצָל הָעוֹלָם הָיָה הוּא וְשִׁמוֹ בְּגוֹי' א"כ אֵין אֵלוֹ אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת מִמֶּנּוּ שֶׁל א"ב וְאֵז הָיָה מ' אֲמַצְעִי.

אִךְ אִם תְּחַשְׁבוּ אוֹתִיּוֹת מִנְצַפ"ךְ ג"כ מִמֶּנּוּ אוֹתִיּוֹת א"ב מ"מ לֹא תֵהָא מ' אֲמַצְעִי. וְלִכְפֹּךְ בָּאוּ לֹמַר מִנְצַפ"ךְ צוֹפִים אָמְרוּ.

וְהִנֵּה אָמְרוּ בְּרֵאשִׁית לְשׁוֹן מִחֻשְׁבָּה. וְנִרְאָה דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ כִּי בְּעֶרְבַּ הַרְהַר הַקַּב"ה וּבְיוֹם דְּבָר.

וּכְתִיב וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר שְׁעָרַב קָדְמוֹ לַבּוֹקֶר. וְא"כ אֵלוֹ הָיָה בְּרֵאשִׁית דְּיַבּוּר וּכְתִיב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ אֵז הָיָה נִדְרָשׁ שְׁהִיְתָה כְּבָר.

הִינּוּ שֶׁקָּדְמָה לְשָׁמַיִם וְח"ו לֹמַר דְּהִיְתָה קִדְמוֹן רַק בְּאֲמַת הַפְּנוּנָה קוֹדֵם לְשָׁמַיִם. דְּהִינּוּ כִּי יָדוּעַ כִּי תַחֲלַת הַמִּחְשָׁבָה סוּף הַמַּעֲשֵׂה כִּי הַקְּלִיפָה קִדְמָה בְּמַעֲשֵׂה לְפָרִי אָבֵל בְּמִחְשָׁבָה וְדֹאֵי תַחֲלַת מִחְשָׁבָתוֹ עַל הַפָּרִי כְּמוֹכֵן וְלִכֵּן עָשׂוּ קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה בְּלִידָה וַיַּעֲקֹב בְּמִחְשָׁבָה וְזֵהוּ בְּרֵאשִׁית בְּמִחְשָׁבָה הָיְתָה הַבְּרִיאָה אֶת הַשָּׁמַיִם תַּחֲלִילָה וְאַח"כּ וְאֵת הָאָרֶץ שֶׁהַשָּׁמַיִם קוֹדְמִים וְיַעֲוֹלִים מִהָאָרֶץ.

אָבֵל בְּמַעֲשֵׂה הַקְּלִיפָה קוֹדְמָת וְהָאָרֶץ הָיְתָה כְּבָר וְקִדְמָה לְשָׁמַיִם. וְעוֹד אָמְרוּ חַו"ל וְהָאָרֶץ הָיְתָה זֶה חֲנוּכָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ עַפ"י מֵהַ שְׁאֲמָרוּ כִּי הָיָה רֵאוּי הַתּוֹרָה לְהַתְּחִיל בְּאֵלָף.

כִּי כֹּף סִידוּרָן שֶׁל אוֹתִיּוֹת וַיֵּשׁ מְקוֹם ח"ו לֹמַר כִּי הָיָה חוֹמֶר קוֹדֵם וְבוֹ הָיָה הָאֵלָף. וְלִכְפֹּךְ לְבַל יִטָּעַה בְּזֵה פְתָבוּ הַזְּקָנִים לְתַלְמֵי הַמֵּלֶךְ אֱלֹקִים בְּרֵא בְּרֵאשִׁית לְהִיּוֹת פּוֹתֵם בְּאֵלָף בְּמַלְת אֱלֹקִים.

וּבְגִמְרָא הַקִּשָּׁה דְּכְתִיב בְּמִלְאֲכֵי מַעֲלָה אֵלָף אֵלְפִין יִשְׁמְשׁוּנָה אֵלְמָא דִּישׁ מְסַפֵּר וּכְתִיב אֵין מְסַפֵּר לְגִדּוּדֵי אֵלְמָא דִּאֵין מְסַפֵּר וּמִשְׁנֵי דְלֹאֲסַר הַחֲנוּכָּה אֵינוֹ רַק אֵלָף אֵלְפִין וְזֵהוּ פִּירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ דְּבִשְׁעַת בְּרִיאָה רָאָה הַקַּב"ה חֲנוּכָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֵז לֹא הָיָה רַק אֵלָף אֵלְפִים וּבְזֵה מִתְחִיל הָאֵלָף עַל כֵּן הַתְּחִיל הַתּוֹרָה בְּב': וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְבוֹהוּ וְחָשָׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם.

הַרְצוֹן בְּזֵה כִּי בְּתַחֲלִילָה נִבְרָא הָעוֹלָם בְּאֵלְקִים שֶׁהוּא מִדַּת הַדִּין. וְזֵהוּ תְהוֹ וְכוֹהוּ.

כִּי אָמְרוּ חַו"ל שֶׁתְּהוֹ קוֹ יְרוּק שֶׁהוּא מִדַּת הַדִּין. וְכֵן בְּהוּ אֲבָנִים מְפֹלְמוֹת וְתְהוֹם הוּא ג"כ מִדַּת הַדִּין כִּמוֹ שְׁאֲמָרוּ יוֹרֵד וְנוֹקֵב עַד הַתְּהוֹם.

ובבאמת התהום ביקש לשטוף עלמא פי בתחילה נברא באלקים שהוא מדת הדין וע"כ וחשף על פני תהום אמנם אכן שתיה בשם המפורש הוא מפסיק עליו וזהו רוח אלהים מרחפת על פני המים לבל יצוף וישטוף במדת אלקים ויאמר אלהים יהי אור היינו שראה שאין העולם מתקיים שיתפ מדת הרחמים וזהו אור ולזה ויאמר אלקים יהי אור.

ובזה תבין מה דבעי בגמרא מהיכן נברא האורה פי ידוע כנ"ל דהעולם נברא במדת הדין. והוא נותן קצה וגבול פי לרחמים אין סוף.

ולכך כל הבריאה בגבול ומזה הנה הפל במה"ד ולכך שם שדי שפירש רש"י תקיף ובעל יכולת אמר לעולמו די פי כף הוא מדת הדין וא"כ הקושא שפיר מהיכן נברא אורה שהיא חסד.

דמדת הדין לא יבא חסד ובמדת הדין הוא הבריאה דרחמים א"א דאין קץ וגבול לרחמים ועל זה השיב בתחילת דין קודם שבא לידי דין גמור ברא והאציל הרחמים והנה לרחמים קץ ממדת הדין.

ולזה אמרו שנתעטף הקב"ה בלבבושו עפ"י מה שאמרו אימת התחלת דין משיתעטפו הדיינים וכביכול קודם שבא לדין גמר אז תיכף האציל הרחמים והבן פי הדברים ברורים: וירא אלקים את האור פי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך.

נראה לפרש פי הטוב לא יופר אם אין הרע למולו ומתוף החשך שהוא רע יופר האור שהוא טוב ולכך החשך הוא המגביל את האור ויפיר טוב וזולתו אין מפיר וזהו דוקא לנבראים אבל הקב"ה מכיר הטוב.

ואעפ"י שאין דבר המנגדו הוא רואה הטוב וזה וירא אלקים את האור פי טוב קודם שהיה ההבדלה ויבדל אח"כ בין האור והחשך ליתן הפרה גם לבריות להפיר האור וטובו מתוף החשך המגבילו.

ונבין מה שדרשו יהי אור זה מעשה של צדיקים דהיינו בעלי תשובה שהיו חשך ואח"כ אור וכתוב ויהי אור ודרשו אור שהיה כבר היינו צדיקים גמורים אשר מנעורם לא טעמו טעם חטא ויראי אלקים שהוא טוב מנעורם ויבדל פי במקום צדיקים גמורים אינם באים בעלי תשובה והקב"ה חותר חתירה לבעלי תשובה וזהו פי ישת חשך סתרו ששם אפי' מלאכי השרת אינם משיגים פי הוא חשך ושם סתרו למען לא יקטרגו מלאכי השרת וזהו ויבדל בין האור והחשך ולכך ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה לא לבעלי תשובה קרא לילה רק לרשעים שעומדין ברשעם להם קרא לילה: ויהי ערב ויהי בקר יום אחד לכאורה קשה דלפי הסדר גם בפסוק דלעיל ה"ל להקדים חשך לאור ויקרא אלקים לחשך לילה ולאור קרא יום ונראה משום דאמרינן אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה א"כ הנה צריך לכתוב ויקרא לחשך לילה ולאור קרא אלקים יום ויש לטעות דהאי ויקרא לחשך הוא אחרוני ח"ו ב' רשויות.

אבל עכשיו שפתח באור ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ליפא למטעי ומש"ה פתיב אחר זה יום אחד ולא יום ראשון כפי' רש"י להורות שהוא אחד ומיוחד: ויאמר אלקים יהי רקיע בתוף המים ויהי מבדיל בין מים למים.

נראה שזהו הרקיע הזה מתחילה רק מים בטבע המים להתפשט ונגלד כגלד. וידוע הוא שמימי אוקינוס מלוחים הם רק שמתמתקים בעבים והוא פי ד' נתן פח המושך כגלד הרקיע הזה למשך לעצמו המלח וע"כ נמתקו המים בעבים.

פי העבים ממי אוקינוס הם שותים ומ"מ ניכר מטר השמים פייש שמה מתיקה. ומזה נולד ההפך שיש בין נהרות לשאר ימים פי בעצם כל הנהרות מקור המים הם רק ע"י מתיקת הנהר שהוא בא ע"י רקיע הנהרות מובדלים במתיקות ובמראה משאר ימים.

פי ע"י מטר נתגדלו הנהרות כדאמרו מטרא במערבא סימן לפרת שנתגדלו. וזהו ניבדל בין מים למים.

אין הפנונה בין מים עליונים לתחתונים. פי זהו נאמר אח"כ ויעש אלהים את הרקיע ויבדל אבל פאן מיירי במים התחתונים בעצם שיש ע"י רקיע הבדל כמ"ש ההבדל הזה נתהו ע"י מטר ומטר לא היה רק אחר בריאת האדם כדכתיב א"כ אז לא יצא ההבדל לפועל בשעת בריאת הרקיע ולכך לא נאמר ויהי כן על ההבדלה ראשונה פי זה לא היה רק לאחר זמן: ויעש אלהים את הרקיע כ"מ שנאמר ויעש הוא מורה חומר ונפש שקראוהו הפילוסופים צורה והאמת פי יש לרקיע נפש והם מנהיגי הרקיע שהם צורתם של רקיע פי כולם משיגים כמו שהעידו הפילוסופים קדמונים ומקובלים האמתיים והנפש הוא מאש כדכתיב ומשרתיו אש ליהט והם נקראים משרתים מנהיגי רקיע וזהו ויעש ולכן במאורות שיש להם ג"כ נפש מושפלת כמ"ש הרמב"ם נאמר ג"כ ויעש והבן: ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע וגו'.

אין הפנונה הבדלת מקום דזה ידוע אם הרקיע הפסיק ביניהם פשיטא שיש הבדלה אבל הפנונה בטבע ובאיכות פי מים של מטה מכבין אש ולמעלה בהיפוך שאש מכבה מים. דבאש שירד בימי אליהו להר הכרמל כתיב והמים לתכה.

ועיין יוסיפון פי אש של מעלה שטמן ירמיה בבור ונמצא בבית שני היו מים והעלו בכפיהם למזבח ושם נתהפך לאש כן טבע מים דלמטה לירד לארץ ואש דלמטה לעלות ולמעלה הוא בהיפוך.

פי נהר דינור נגיד ונפיק ומים שלמעלה עומדים באויר ואינם יורדים למטה. וזהו עושה שלום במרומי פי גם כל היסודות שלמטה הם מורכבים מאש ומים.

רק שהם מורכבים. אבל לא ישנו טבעם ומזה נולד התנגדות והתהפכות המזגים ורע הטבעי ורע החולי.

אבל למעלה הם בשלימות וזה קונה טבע שנית שהם לאחדים ולכך הם שונים בחי הפסד וגרעון. וזהו פי הגוף הוא מים והנפש אש יהיה לאחד גוף ונפש.

ולא כן למטה. ולכך נאמר ויבדל בין מים עליונים ותחתונים הבדלה טבעית ואיכות.

ולכך ניקרא אלקים לרקיע שמים אש ומים פי היו לעצם אחד ומקשה אחד ולא תפרדו. ולכך קרא אותן שמים כנ"ל: ויאמר אלקים קוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ומראה היבשה ויהי כן.

נראָה דאָין הפּוֹנוּה פּפּשוּטוּ כּי זֶה יוֹבֵן מִמִּילָא אַם יָקוּוּ הַמַּיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד פְּשִׁיטָא דְבְמְקוֹם אַחֵר יֵשׁ יִבְשֶׁה. רַק הוּא עִפְפִּי מַה שְּׂאָמְרוּ חז"ל דְתַנַּאי הַתְּנָה הַקַּב"ה בְּשַׁעַת בְּרִיאָה עַל קְרִיעַת יַם סוּף וְזֶהוּ וְתַרְאֵה הַיִּבְשֶׁה בְּזִמְן קְרִיעַת יַם סוּף וְתַנַּאי זֶה הוּא בְּלִתי מוּבָן שְׁנִרְאָה ח"ו שְׂאִינוּ יָכוֹל לְשַׁנּוֹת בְּבְרוּאָיו עַד שְׁהַנְצִרָה לְהַתְּנוּת בְּשַׁעַת הַבְּרִיאָה וְנִרְאָה שְׁהַנְצִרָה לְתַנַּאי דַּל"כ הִיָּה קְרִיעַת יַם סוּף דְרָךְ גַּם מִמֶּשׁ וְהִיָּה בְּזֶה גִיכּוּי לְיִשְׂרָאֵל מִזְכִּיּוּתֵיהֶם וּלְכַף מִיָּאֲנוּ הַרְבֵּה מִיִּשְׂרָאֵל מְלִילָה תוֹף הַיָּם כִּי הָיוּ יָכוֹלִים לְסַבֵּב הַיָּם כְּנוֹדַע אֲבָל אִם הִיָּה זֶה מִתַּנַּאי הַבְּרִיאָה אֵין זֶה שִׁנּוּי סְדְרֵי בְּרִאשִׁית וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ וְתַרְאֵה הַיִּבְשֶׁה עַל אֵי הַיָּם שְׁהֵם עֵיקַר גְּבוּרוֹת ה' שְׁבַתוֹף הַיָּם יִהְיֶה יִבְשֶׁה וְזֶהוּ נִקְרָא מִשְׁפְּרֵי יַם שְׁהֵם פְּשָׁבַר בְּתוֹף הַיָּם יִבְשֶׁה וּלְכַף אֲדִירִים מִשְׁפְּרֵי יַם אֲדִיר בְּמָרוֹם ה' וְזֶהוּ וְתַרְאֵה הַיִּבְשֶׁה הַפּוֹנוּה שְׁבַתוֹף הַיָּם יִהְיֶה נִרְאָה יִבְשֶׁה וְהֵם אֵי הַיָּם וְהַבּוֹן: וְיִקְרָא אֱלֹקִים לְיִבְשֶׁה אֶרֶץ וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יָמִים.

אַיְתָא בְּמִדְרַשׁ שְׁנִקְרָאת אֶרֶץ שְׂרָצְתָה לְעִשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָה וְנִרְאָה כִּי הָאֶרֶץ חֲשָׁבָה אִם לֹא יִחַטָּא אָדָם וְלֹא יָמוּת וְאִשָּׁה תֵּלֵד בְּכָל יוֹם כְּמוֹ לְעַתִּיד לְבֹא תַקְטִין הָאֶרֶץ לְהַכִּיל יוֹשְׁבֵיהָ לְכַף רְצָתָה הָאֶרֶץ תַּחֲזִיקָה לְהִיּוֹת מִתְּרַחֵב וְהוּלָף עַד שְׁגַעַר בַּהַקַּב"ה.

כִּי כִּף גִּימוּסוֹ לְהִיּוֹת הַמוּעָט מִחֲזִיק אֶת הַמְּרוּבָה וְכֹא כְּמִבִּיא מוֹפֵת ע"ז. וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם מְכַל הָעוֹלָם קָרָא יָמִים וְהוּא מוּעָט מִחֲזִיק אֶת הַמְּרוּבָה כְּמוֹ שְׁדַרְשׁוּ בְּמִדְרַשׁ.

וְהִנֵּה רַש"י פִּירַשׁ אֵין טַעַם דְּג דוּמָה וְכו' וַיֵּשׁ לְהַבִּין דְּהָא גַם בְּאֶרֶץ הַבְּרִיּוֹת מִשְׁתַּנּוֹת לְכִי הָאֱלֹקִים וְנִרְאָה דְּוַדַּאי הַגּוֹפִים מִשְׁתַּנּוּם לְכִי עֲנִינֵי מְזַגֵי וְאֹוִירֵי אֶרֶץ אֲבָל הַנְּפִשׁוֹת אֵינָם מִשְׁתַּנּוּם וּבְבְרִיאָה הִיָּה בְּאֶרֶץ עֵיקַר לְנְפִשׁוֹת וְזֶהוּ כָּל אָדָם וּלְכַף נִקְרָא רֶץ וְלֹא אֶרְצוֹת כִּי תַחֲשָׁבוּ אֶרֶץ עֵיקַר הַנְּפִשׁוֹת וְהַגּוֹפוֹת טְפִלִּים וּבְנְפִשׁוֹת אֵין הַפְּרֵשׁ מִשָּׂא"כ בְּיָמִים הַדְּגִים וְכַדוּמָה הֵם מִשְׁתַּנּוּם.

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תִּדְשָׂא הָאֶרֶץ דְּשָׂא עֲשָׂב מְזַרִיעַ זְרַע עֵץ פְּרִי עוֹשֶׂה פְּרִי לְמִינּוֹ אֲשֶׁר וְרַעוּ בּוֹ עַל הָאֶרֶץ וַיְהִי כֵן. וַיֵּשׁ לְהַבִּין הַיָּאָד פְּתִיב וַיְהִי כֵן הָא דְרַשׁוּ חז"ל לְעֵץ פְּרִי שְׂיִהְיֶה טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי וְהָאֶרֶץ שְׂיִנְתָה וְתוֹצִיא עֵץ עוֹשֶׂה פְּרִי וְלֹא עֵץ פְּרִי וְזֶה סוּמַר גַּם לְמַה שְּׂאָמְרוּ שְׁנִקְרָאת אֶרֶץ שְׂרָצְתָה לְעִשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָה וְכֹאן שְׂיִנְתָה.

וְנִרְאָה דְּבַג"ע מְקוֹם מוֹשֵׁב הַצְּדִיקִים קוֹנָם חֲטָא אָדָם הִרְאִישׁוֹן הוֹצִיאָה כֵן טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי כְּדַרְשִׁינוּ בְּעֵץ הַדַּעַת שְׁהִיָּה לְעֵץ טַעַם כְּטַעַם הַפְּרִי וְזֶה הִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֲבָל בְּשָׂאָר מְקוֹמוֹת לֹא יִצְאוּ חוּץ לְקַרְקַע עַד שְׁהַתְּפַלֵּל אָדָם הִרְאִישׁוֹן.

אֲבָל בַּג"ע כְּבָר הִיָּה מְקוֹדֵם וּבְזוֹ הוֹצִיאָה כְּרְצוֹן קוֹנָה וּלְכַף נֹא' וַיְהִי כֵן אֲבָל בְּשָׂאָר מְקוֹמוֹת מְקוֹם מוֹשֵׁב רְשָׁעִים הוֹצִיאָה רַק עֵץ עוֹשֶׂה פְּרִי וּבְזוֹ לֹא שְׂיִיָּה וַיְהִי כֵן כִּי לֹא הָיוּ אֵז בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּלְכַף לֹא נִתְקַלְלָה הָאֲדָמָה תִּיְכַף כִּי בְּאִמַּת אֵילוֹ לֹא חֲטָא אָדָם וְלֹא הִיָּה מְגוֹרֵשׁ מַג"ע וְלֹא הִיָּה חֲסָרוֹן עוֹלָם מִפְּאֵת הָאֶרֶץ.

אֲבָל כְּשִׁחַטָּא אָדָם גּוֹרֵשׁ מַג"ע אֵז מוֹשְׁבּוֹ בְּשָׂאָר אֶרְצוֹת וְאֵז מִחַמַּת שְׂשִׁינְתָה הָאֶרֶץ יֵשׁ מְנִיעַת הַתּוֹעֵלֶת וְגִירְעוֹן בְּבְרִיאָה וְאֵז נִתְקַלְלָה הָאֲדָמָה וּפְקַד עוֹנָה עָלֶיהָ כִּי אֵז נִיפְרָר קְלָקוּלָה וְהַבּוֹן: וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְּדִיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה

והיו לאנתות ולמועדים ולימים ושנים והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי כן.

ויש להבין דבראשונה פתיב מארת חסר ואח"כ והיו למאורות ברקיע השמים פתיב מלא. ונראה דידוע דלמעלה בשמים נראה כדור הלבנה חומר ומקשה כמו כדור הארץ.

דאין ללבנה אור לעצמו רק מקבלת אור מחמה. רק לנו הדרים על הארץ נראה כמו שני מאורות ולכך בשמים שאינה נראה רק מאור אחד נאמר יהי מארת ברקיע השמים חסר.

אבל פשאר מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ נאמר מאורות מלא דעל הארץ נראה פשני מאורות: ורש"י פירש דלכך חסר דביום שנתלו המאורות האסכרה שולט בילדים. והטעם נראה פי ע"י שנתמעטה הלבנה וצריכה לקבל אור מהחמה נתהנהו שבלילה הוא חושך פי אילו מאירה פחמה לא הנה לילה.

ולכך לעתיד שיהיה אור הלבנה כאור החמה נאמר יהנה בך ולא לילה. וידוע פי בעון חומר מחתרת בלילה ילדים מתים פשהם קטנים פדכתיב גם בכנפיך נמצאו דם נפשות וגו' לא במחותרת מצאתים הא במחותרת מתים.

והוא מדה פנגד מדה פי הם גונבי לילה וילדים קטנים נקראו עוללים לא ראו אור. פי אור שלימות המדע לא האיר עדיין עליהם וא"כ כל הסיבה של מיתת ילדים הוא ע"י מיעוט הלבנה ולכך מארת חסר: ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה.

פי בשמים אין צריכין לאור החמה שכולו אור אבל עכ"פ גם בשמים נזכר ע"י המאורות מתי יום ומתי לילה כמ"ש חז"ל איך ידע משה למעלה אימתי יום ואימתי לילה. וקאמר פשראה חמה משתחוות למערב לשכינה ידע שהיא לילה וכשזרחת במזרח הוא יום א"כ ברקיע השמים הנה להבדיל בין היום ובין הלילה ולא להאיר.

אבל בארץ פתיב והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ: והיו לאנתות פי מאורות השמים פולל הפל אפילו הפוכבים פי פולם מאירות וקאמר י"ב מזלות הם לאנתות. פי מהם באים השינוים.

פדכתיב מאנתות השמים אל תחתו ולמועדים הנה חמה ולבנה שמהם שינוי הזמנים קיץ וחורף ושבעה פוכבי לכת הנה ז' ימים פי לכך הם ז' ימים בשבוע פנגד ז' פוכבי לכת וכן בשנים פי חשבון התורה הפל בשמיטה תמיד ז' שנים.

וז' פעמים ז הרי מ"ט והוא יובל הפל נגד ז' פוכבי לכת פפרטיהם וכלליהם זה פלל מזה ולכך נאמר לימים ושנים: ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הפוכבים.

וימתו אנתם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החושך וירא אלקים פי טוב. אף שכבר נאמר ויאמר אלקים יהי מאורות נאמר רק להאיר אבל לא נדפד שיש להם הממשלה בארץ כאשר אמרו אין לה דבר מלמטה שאין לו פוכב מלמעלה.

וכאשר האריכו בעלי התולדות פי הם מנהיגי ומושלי ארץ וכל המתנהנה הוא על ידיהם. ולכך נא' לא זו בלבד להאיר.

אָלאַ אַף גַם וַיִּתֵּן אוֹתָם לְמַשְׁלַת עַל הָאָרֶץ וְחִמָּה תִּמְשֹׁל בְּיוֹם וּלְבָנָהּ בְּלִילָה כַּנּוֹדָע לְחֻכְמֵי תּוֹלְדוֹת וְזֶהוּ וַיִּתֵּן וּגּוֹ' וְסִיִּים וְאֵת הַפּוֹכְבִּים הֵם י"ב וְז' פּוֹכְבֵי לָכֶת. וּלְכֹף גָּאָמֵר וַיִּתֵּן אוֹתָם סוֹבֵב גַּם עַל הַפּוֹכְבִּים שְׁלֵא נִזְכָּר לְמַעַלָּה בְּפִרְטוֹת הוֹסִיף וְאָמַר שְׁנַתֵּן אוֹתָם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ כִּי גַם אֹר הַפּוֹכְבִּים מְאִיר וְגַם הֵם עֵינֵי הַמּוֹשְׁלִים וּמִנְהִיגֵי עוֹלָם וּלְפִי לְיָמוּדֵי הַתּוֹלְדוֹת הַכֹּל ע"י מִצַּב הַפּוֹכְבִּים כְּפִי מַעֲרֻכְתָּם וְסִיבּוֹת רִיחּוּקָם וְקִיבוּצָם אִם לְרַעָה אִם לְטוֹבָה בְּכָל יְסוּדוֹת וּמַחֲצָבֵי אָרֶץ בְּנֵי אָדָם.

וְהֵם הַמּוֹשְׁלִים בְּיוֹם וּבְלִילָה וְזֶה הַנְּאֻמָּר כָּאֵן וְלְמִשׁוֹל בְּיוֹם וּבְלִילָה כִּי הַחִמָּה וּלְבָנָהּ הֵם נִחְלָקִים זֶה מוֹשֵׁל בְּיוֹם וְזֶה מוֹשֵׁל בְּלִילָה. לֹא כֵן הַפּוֹכְבִּים שְׁמִשְׁטָרָם כָּל כ"ד שָׁעוֹת גַּם סִימְנֵי לִילָה לֹא תְלִיָה בְּשִׁקִּיעַת הַחִמָּה לְתַחַת רַק בְּנִרְיַחַת הַפּוֹכְבִּים.

וְכֵן בְּעֲלִיַת הַשָּׁחַר וּלְכֹף גָּאָמֵר עֲלֵיהֶם לְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֲשֵׁךְ: וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יִשְׂרָאֵל הַמַּיִם שָׁרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה. הַקָּדִים יִצִּירַת בְּרִיַת הַמַּיִם לִיצִירַת בְּרִיַת הָאָרֶץ כִּי הַמַּיִם קָדְמוּ לְאָרֶץ כְּדִלְעִיל עֵינֵן פִּי' רַש"י בְּפֶסוּק בְּרֵאשִׁית ע"כ הַתַּחֲוִל בִּיצִירַת בְּרִיַת הַמַּיִם תַּחֲלָה: וְעוֹף יַעֲוֹפֵף עַל הָאָרֶץ לְפִי פְּשׁוּטוֹ קָאָמֵר הַפְּתוּב דְּבָר זֶה לְחִידוּשׁ.

כִּי כָּל מֵה שֵׁיִשׁ בִּיבֻשָׁה יֵשׁ בָּיָם וְאֶפְסֵי עוֹפוֹת שְׁדַרְכָּם לְהַגְבִּיֵה אֶבֶר וּלְפָרוֹחַ וּא"כ אִיךָ הֵם בָּיָם וְלֹא יִפְרִיחוּ לְמַעַלָּה. מ"מ קָאָמֵר הַתּוֹרָה שֶׁהַבּוֹרָא חָקַק הַטְּבַע בְּעוֹפוֹת שְׂבָיִם שֵׁיִהוּ שֵׁם בְּלֵי עֲלוֹת.

אֲבָל בְּאֵמַת אֶמְרוּ חַז"ל דְּהַעוֹפוֹת נִבְרָאוּ מִהַרְקָק שֶׁהוּא מַעֲפָר וּמַיִם. וְהִנֵּה כָּל דְּבָר כּוֹסֵף לְשִׁרְשׁוֹ וְהַעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ מִן הַמַּיִם הַזְּכִיִּים וְאֹוִירִים וְזֶהוּ רָקַק לְשׁוֹן רַקוֹת וְדַקוֹת וּלְכֹף יַעֲוֹכְפוּ בְּשָׂמִים כִּי שֵׁם בְּאֹוִיר יְסוּדֵי מַיִם דְּקִים וְאֹוִירִים וְקִלִּים מְאוֹד.

וְהֵם הַמְּשִׁתּוֹנִים לִיסוּדָם וְזֶה אֵמַת: וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדוֹלִים לְפִי פְּשׁוּטוֹ הוּא לְשׁוֹן נִחְשִׁים כִּי בָּיָם הֵם טְהוֹרִים כִּי כָּל מֵה שֵׁיִשׁ בִּיבֻשָׁה טָמֵא. בָּיָם הוּא טְהוֹר.

לְהוֹדִיעַ כִּי הַכֹּל אֶחָד וּמִי יִתֵּן טְהוֹר מְטָמֵא לֹא אֶחָד וּלְכֹף בְּמִרְכָּבָה אֲרִיָּה וְנֶשֶׁר. דְּבָאָרֶץ הֵם טָמֵאִים רַק הַמִּרְכָּבָה כּוֹלֵל יָם וַיִּבְשָׁה וּלְכֹף יֵשׁ אֲרִיָּה וְנֶשֶׁר בָּיָם וְהֵם טְהוֹרִים.

וּלְכֹף אֵינִי כִּיִּשׁוּף שׁוֹלֵט בָּיָם כִּי כָּל כִּיִּשׁוּף הוּא מִפְּחוּ שֶׁל נֶחֱשׁ וּלְכֹף נִקְרָא נֶחֱשׁ. וּבָיָם הַנֶּחֱשׁ טְהוֹר.

וּלְכֹף אֵינִי כָּתוּם בָּיָם. וְחַז"ל דְּרִשׁוּ הַתַּנִּינִים הַגְּדוֹלִים עַל לִוְיָתָן וְכֵן זוּגוּ וְהַעֲנִין הוּא שְׂמִטָּעִם זֶה צִוְּרָף לְהִיּוֹת מֵה שְׂבִיבֻשָׁה טָמֵא בָּיָם טְהוֹר.

כִּי כָּל הַבְּרוּאִים הֵמָּה מִתְּוֹקְנִים ע"י אֲכִילַת אָדָם שַׁע"י כֵּן יַעֲלוּ מַעַלָּה בְּסוּד קָרָבֵן כַּנּוֹדָע כִּי אֲכִילַת צְדִיק בְּסוּד קָרָבֵן. וּא"צ לְאֲכֹל כָּל הַמִּין רַק אֲכִילַת מִקְצַת הַמִּין יִתְּנוּן כָּל הַמִּין וּא"א לְתַמְנֵן מִין טָמֵא דְהָא א"א לְאֲכֹלוּ.

וּלְכֹף מִין הַהוּא בָּיָם וְאֹוְכָלוּ. וּבְזֶה מִתְּוֹקְנֵן כָּל הַמִּין וְאִילוּ הִנֵּה הַזְּמַן עֲכָשְׁיוּ לְאֲכֹל לִוְיָתָן הִנֵּה הַנֶּחֱשׁ מִתְּוֹקְנֵן אֲבָל נִמְלַח לְעֵתִיד לְבֹא וְאֵז בְּאֵמַת יִתְּנוּן הַנֶּחֱשׁ וּלְכֹף חוֹשֵׁב הַנֶּחֱשׁ שִׁיאֲכַל אָדָם מִזֶּה וַיִּהְיֶה מִתְּוֹקְנֵן.

אֲבָל כַּאֲשֶׁר רָאָה שְׂמֵלָאֲכִי הַשָּׂרַת צוֹלִין לוֹ בְּשֶׁר וְאֵינִי נוֹתַנִּין לוֹ דְּגִים מְלוּחִים נִתְקַנָּא בּוֹ כַּמְאָמֵר חַז"ל וְעֵנִין זֶה הוּא מְרַמֵּז לְשָׁנֵי יַצְהַר. יַצְהַר דְּעַפְו"ם וַיַּצְהַר דְּזַנּוֹת שְׁהַרְגוּ

ליצה"ר דעפּו"ם שדומה לנְקֵבָה היאהאָשָׁה זוֹנָה הַנְּאָמֶרֶת בְּמִשְׁלֵי לִית בָּהּ מַגְרָמִין' כִּי אֵין לֹ דְבָר וּלְקָה נְהָרַג.

אַבְל יצה"ר דעפּריות הוא זָכָר זֶה כִּר שְׁמַלְא תְּאוֹת וְחַמְדָּת הַזְּמַן. וּלְקָה לֹא הָרְגוּ אוֹתוֹ כִּי צוֹרֵךְ הָעוֹלָם בּוּ.

וְהִנֵּה הַצַּדִּיקִים מְצַטְעָרִים עַל שְׁהָרְגוּ יצה"ר דעפּו"ם כִּי אֵילוּ הָיָה קִיָּים וּמ"מ לֹא הָיוּ שׁוֹמְעִים בְּקוֹלוֹ הָיָה שְׁכָרָם רַב. וּז"ש וְסִפְדָּה הָעַם וְכוּ' עַל יצה"ר שְׁנִהְרַג.

אַבְל הַקַּב"ה מְצַרֵּף מַחְשַׁבְתָּם לַמַּעֲשֵׂה. כִּי גְלוּי לְפָנָיו דֹּאע"פ שְׁהָיָה מְסִיתָן לֹא הָיוּ שׁוֹמְעִין לֹ וְנוֹתֵן לָהֶם שְׁכָר כְּאֵלוּ נַעֲשֵׂה הַמַּעֲשֵׂה וְזֶה שְׁאָמְרוּ שְׁמַחָה לַצַּדִּיקִים לְעֵתִיד לְבֹא וְהָיָה זֶה ג"כ בְּסִיפַת מִיעוּט הַלְּבָנָה כִּי ע"י כֵּן גַּם הַחֲמָה נִתְמַעַט כְּמוֹ כָּל שְׁחָבִירוֹ נַעֲנֵשׁ עַל יָדוֹ.

וּלְקָה הַנְּקֵבָה שְׁכַחָה מְלַבְּנָה נְהָרַגְתָּ שְׁלִית לָהּ מַגְרָמִיָּה וְהִזְכָּר שְׁפָחוּ מַחְמָה נַצְטָנָן כִּי נִתְמַעַט אוֹרָה וְחוֹמָה. אַבְל לְעֵתִיד לְבֹא יִהְיֶה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה וְיִחַדְדוּ הַמְקַבְּלִים וְהִזְכָּר יִקְבְּלוּ בְּזַכּוּתָן וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ מְלַחֵן לַצַּדִּיקִים לְעֵתִיד לְבֹא: וְיִבְרָךְ אֲנִתָּם אֱלֹקִים לֵאמֹר פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיָּמִים.

הָא דְהַנְּזָרְכוּ לְבָרְכָה מְיוֹחֶדֶת הוּא דִּידוּעַ כִּי מִי שְׁטַבְעוּ קָר אֵינּוּ עָלוּל לְהוֹלִיד וּמכ"ש לְהַרְבוֹת זָרַע. וּלְקָה דְגִים שְׁהֵם בְּטַבְעָם קָר לְמֵאוֹד אֵין בְּהֵם בְּטַבְעַ הַזְּיוּג וְהָרִיבּוּי וּלְקָה בְּרָכָם בְּבָרְכָה מְיוֹחֶדֶת שְׁיֹלִידוֹ וְיִרְבוּ חוּץ לְטַבְעַ וּלְקָה אֵין עֵין הָרַע שׁוֹלֵט בְּדָגִים כִּי בְּמָקוֹם שְׁהַזְּיוּג ע"י חִימוּם וִיצַה"ר יֵשׁ כַּח לְעֵין הָרַע לְשַׁלֵּט.

אַבְל הֵם פָּרִים וְרָבִים בְּלִי חִימוּם רַק מְבַרְכַת ה' אֵין מְקוֹם לְעֵין הָרַע שְׁהוּא מְסַטְרָא דִּיצַה"ר לְשַׁלֵּט בְּהֵם: וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיִּיתוֹ אָרֶץ לְמִינָהּ אוֹלִי רָמָז עַל חַיָּה יָדוּעַ שְׁנִקְרָאת אֲדָנִי שְׂדֵה שְׁהִיא קְשׁוּרָה וַיּוֹנֶקֶת מִמֶּשׁ מִהָאָרֶץ וְזֶהוּ וְחַיִּיתוֹ אָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמִינוּ כְּדַמוֹתֵינוּ וְיִרְדּוּ בְּדַגַּת הַיָּם וַיַּעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וְגו' פִּירַשׁ"י עֲנוּתָנוֹתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה לְמַדְנּוּ מִכָּאֵן לְפִי שְׁהָאָדָם בְּדַמוֹת הַמְּלֵאכִים וַיִּתְקַנְּאוּ בּוֹ לְפִיכָה נְמַלֵּךְ בְּהֵם.

וַיֵּשׁ לְהַבִּין מַה עֲנָנָה שְׁיִיף בְּזֶה שְׁנִמְלֵךְ בְּהֵם הָא הוּא בְּעַל הָעֶצֶה. וְגַם בְּטַעַם שְׁלֵא יִתְקַנְּאוּ בּוֹ קֶשֶׁה מַה נ"מ לְבוֹרָא עוֹלָם אִם הֵם הָיוּ מִתְקַנְּאִים בּוֹ הֲלֹא הוּא בְּעַל הָרְצוֹן.

אַבְל הָעֲנָנִין לְגוֹדֵל עֲנוּתָנוֹתוֹ שְׁאֵין לוֹ חִפְץ שְׁיִקְנְאוּ בּוֹ וַיִּצְטָרֵף לְשִׁמּוֹר אֶת הָאָדָם נֶגֶד רְצוֹן הַמְּלֵאכִים וּא"כ בְּאֶמֶת הַכֹּל חָדָא וְזֶהוּ אֲמִיתַת הָעֲנָנִין. אַבְל הַפְּשׁוּט הוּא דְכַתִּיב וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֵׂה וּכְתִיב וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם כְּאִמְרָם מִתְחַלֵּה בְּרָא בְּמִדַּת הַדִּין וּלְבִסּוּף שְׁיִתַּף מִדַּת הַרְחָמִים וְכָל הַבְּרוּאִים הָיוּ בְּשֵׁם אֱלֹקִים מִדַּת הַדִּין וְאֱלֹקִים בְּגַמְטָרִיא הִטְבַּע כְּנוֹדַע כִּי בְּכוֹלָם נוֹהֵג הִטְבַּע אַבְל הָאָדָם נִבְרָא מִשְׁתִּיהֶם וְהוּא לְפַעֲמִים הַנְּהַגְתּוֹ לְמַעֲלָה מִהִטְבַּע וּלְקָה כְּתִיב אַח"כ וַיִּצָּר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם הָרִי בְּשָׁנֵי שְׁמוֹת מִדַּת הַדִּין וּמִדַּת הַרְחָמִים נוֹצָר וְזֶהוּ נַעֲשֵׂה אָדָם בְּשָׁנֵי מִיָּדוֹת דִּין וְרְחָמִים גַּם כְּמוֹ שֶׁהַקַּב"ה מְשַׁפִּיעַ שְׁפַע לְעוֹמֵת מְקַבְּלִים כְּדָ בְּרָאָם הַקַּב"ה בְּצִירוּף עוֹלָמוֹ וְזֶהוּ בְּצֵלָם וְדַמוֹת זָכָר מְשַׁפִּיעַ וְנִקְיָבָה מְקַבְּלִים וְזֶהוּ בְּצֵלְמֵינוּ כְּדַמוֹתֵינוּ וּלְקָה נֹאמֶר עָלָיו בְּצֵלָם אֱלֹקִים בְּרָא אוֹתוֹ זָכָר וְנִקְיָבָה בְּרָא אֲנִתָּם אוֹתָם דִּיקָא.

וגם ידוע דהתורה היתה כלי אומנותו של הקב"ה ששהיה מעיין בתורה וברא את עולמו כמבואר במדרש שדרשו ואהיה אצלו אמן וכו'. אבל ביצירת האדם התורה היתה מסייע בבנינו ממש כדי שתהא סגוריא על האדם כי יש בתורה רמ"ח מצות עשה והוא צלם כי נר מצוה מגין והוא צלם בהיפוף אותיות מצל ומלת דמות שהוא פעין התורה וניתן לעשה ובו כלולים ד' מיתות וזה ד' מו"ת ויש בתורה שס"ה לא תעשה ונגד זה יש באדם רמ"ח אברים ושס"ה גידין ולקף נאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותינו ה' עם התורה ולהיות פי לאשה אין לה רמ"ח מצות עשה.

כי היא פטורה ממצוה שהזמן גרמא ע"כ גם אין איברים שלה רמ"ח כמבואר באהלות ע"כ גבי מלת צלם כתיב תחלה בצלם אלקים ברא אותו דייקא ואח"כ כתיב זכר ונקבה ברא אותם: וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הרמש הרומש על הארץ הנה אחר שכתב שבבריאת אדם בצלם ובדמות אלקים ניתן לו הברכה שיירדו בדגת הים וגו' דידוע דהצדיק מושל על כל הברואים בין ביבשה ובין בים ע"י צירופי שמות אצל הרשעים הגם שהם מושלים ע"י פישוף מ"מ על מה שבאים אין פישוף שולט שם ע"כ אחר שאמר בצלמינו כדמותינו דהיינו שיהיו צדיקים שעליהם צלם אלקים.

יהיו מושלים בין בדגת הים ובין ביבשה אבל הרשעים אינם מושלים רק בכל חיה הרומשת על הארץ דייקא: ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו ורבו. והוצרכו לברכה כי אז לא היה עדיין היצה"ר שולט באדם והוצרכו לזווג ולפרייה ורביה: ויאמר אלקים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ את כל ירק עשב לאכלה והטעם כי אין ראוי לאדם ולבהמה לאכול באבוס אחד ולקף אז לא הותר לבהמה רק לאכול מעשבים ולאדם הפרי העץ.

אמנם אחר המבול שפרצה היונה הגדר והנה עלה זית טרף בפיה. הותר לבני נח בשור ועוד נראה דתחילה לא הותר לאדם לאכול רק פרי עץ ולא בשור.

כי ע"י עבודת האדם היו הצמחים נעצים לעשות פרי ויגיע פפיה כי תאכל. אבל בתיבה הציל נח את הבהמות ושאר בעלי חיים.

ע"כ הותר לבני נח לאכול מבשרם דהוי כאילו הם שלו: ויהי ערב ויהי בקר יום הששי. ויכולו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וגו' ויכולו מפרש בתרגום ואשתכללו ומלת ויכל מפרש ושיצי והיינו כי ידוע שקיום ותקוון שמים וארץ בקיום התורה כדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתתי ולקף נאמר יום הששי ה' ידועה דקאי על ששי בסיון שבו ניתנה התורה לישראל ובזאת נשתכלל עלמא ביום הששי.

וידוע מה דאיתא במדרש פשנתן הקב"ה התורה לישראל היתה התורה צונחת ואומרת רבש"ע זה פונה לזיתו וזה פונה לכרמותורה מה תהא עליה כי אין להם פנאי ללמוד תורה והקב"ה השיב דביום השבת שאין להם עסק כלל אז ילמדו תורה.

וא"כ תכלית שמים וארץ הוא יום השבת דאז ילמדו תורה. ובשבת ע"י התורה אשתכלל ואתקיים עלמא ויהי שפיר ויכולו ביום השביעי והנה קודם שהיה זה העולם היה הקב"ה

בוֹנָה עוֹלָמוֹת וּמַחְרִיבֵן כְּדַאיִתָּא בְּמִדְרָשׁ וַיּוֹם קוֹדֵם שְׁנַבְרָא עוֹלָם הָיָה שְׁבַת וְהָיָה הַחֲוָרְבָן בְּיוֹם הַשְּׁבַת כִּי בְּאַמַּת כּוֹכַב שְׁבַתֵּי מוֹרָה עַל הַחֲוָרְבָן.

אַבְל אַחַר שְׁנַבְרָא זֶה הָעוֹלָם הִתְיַקוֹן שְׁבַת תְּמִיד בְּיוֹם ז' וּמִזֶּה הִטְעַם אוֹתָן בְּנֵי נֹחַ שֶׁהֵם מִקּוֹדֵם שְׁנַבְרָא הָעוֹה"ז הִתְיַקוֹן שְׁאֵז הָיָה עוֹלָם הִתְהוּ וּלְכַף עֲפוּ"ם שְׁשֻׁבַת חֲזִיב מִיָּתָה. וְזֶה וַיְכַל אֱלֹקִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתְרַגֵּם וְשִׁיבִי כִי הִחְרִיב הָעוֹלָם בְּיוֹם ז' וְאַחַר כֶּף כְּשֶׁבְרָא הָעוֹה"ז הִתְיַקוֹן שְׁבַת תְּמִיד בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּוֹ שְׁבַת מְפֹל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׁלֵא תֹאמַר שְׁאִין הַקְדְּוָשָׁה מִפְּאַת הַיּוֹם רַק מִפְּאַת הַמְּלֹאכּוֹת שְׁשֻׁבַת מֵהֶם וְזֶה יִתְכַן ג"כ בְּשֶׁאֵר יָמִים וְלִזֶּה קֹאֲמַר מְפֹל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת הִינְנוּ שְׁהֵינָה לוֹ עוֹד לַעֲשׂוֹת רַק כֹּלָה מְלֹאכְתּוֹ מִחֲמַת קְדוּשַׁת שְׁבַת וְזֶהוּ מוֹפֵת עַל קְדוּשַׁת שְׁבַת וְזֶהוּ קְדוּשַׁת הַמָּן שְׁהֵינָה ג"כ מְשֻׁנָּה הִטְבַּע כְּמוֹ דְבָרִים שְׁנַבְרָאוֹ בְּיוֹם ו' וְהִבֵּן: אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ד' אֱלֹקִים אָרְץ וְשָׁמַיִם.

הִנֵּה חַז"ל אָמְרוּ שֶׁהַקַּב"ה הָיָה בּוֹנֵה עוֹלָמוֹת וּמַחְרִיבֵן עַד שְׁבָרָא אֶת אֱלוֹ אֲמַר דִּין הַגִּיּוֹן לִי וַיִּתְהוֹן לֹא הַגִּיּוֹן לִי וְזֶה שְׁאֲמְרוּ שְׁקוֹדֵם שְׁנַבְרָא הָעוֹלָם הָיָה סֹדֵר זְמַנִּים קוֹדֵם וְזֶהוּ הָיָה עוֹלָם הִתְהוּ שְׁבָרָאוֹ בְּמִידַת הַדִּין לְכַף נֹאֲמַר בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים וְאֵז הָיָה הַשָּׁמַיִם קוֹדֵם לָאָרֶץ.

אַבְל כְּאֲשֶׁר נִשְׂאָר בְּגוֹף הָאָדָם לֹא־חַר שְׁנַרְקַב עֲצָם אֶחָד אֲשֶׁרִי מִמֶּנּוּ הוּא נַעֲשֶׂה לְגוֹף חַדָּשׁ לְתַחֲזִית הַמַּתִּים כֵּן נִשְׂאָר רִוְשָׁם מֵעוֹלָם הִתְהוּ וְהוּא אֶבֶן שְׁתֵּי שְׁמִנּוֹ הַנּוֹשֵׁת הָעוֹלָם הִתְיַקוֹן כְּדַאיִתָּא בְּמִדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית בְּרָא שִׁיתִּין וְכֵן בְּחֲוָרְבָן בִּיה"מ דְּוִמְיָא דְּעוֹלָם הִתְהוּ וְנִשְׁתַּיִר קֶצֶת לְפִתְלֵי הַמַּעֲרָבִי וּבִזְהָ הָעוֹלָם הִתְיַקוֹן קְדָמָה הָאָרֶץ לְשָׁמַיִם.

לְכַף נֹאֲמַר כְּאֵן אָרְץ וְשָׁמַיִם כִּי מֵאֶבֶן שְׁתֵּי הַנּוֹשֵׁת הַכֹּל. לְכַף אֲמַר הַכֹּל הָיָה מֵעַפָּר וְאִיתָּא בְּמִדְרָשׁ דְּרַשְׁב"י אֲמַר דְּמַחְשָׁבָה הָיָה בְּלִילָה וּבִיּוֹם אַבְל הַמַּעֲשֶׂה הָיָה בְּיוֹם וְהִינְנוּ עוֹלָם הִתְהוּ שְׁנַקְרָא חֲשִׁף וְלִילָה וְהָיָה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְבָרָאוֹ בְּמִדַּת הַדִּין וְהָיָה בְּתַשְׁרִי אַבְל עוֹלָם הִתְיַקוֹן שְׁהוּא בְּמַעֲשֶׂה הָיָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה כְּדַאיִתָּא בְּמִדְרָשׁ וְהִינְנוּ בְּנִיסוֹן: (אֲמַר הַמַּעֲתִיק עַפ"י דְּבָרֵי הָרַב הַגָּאוֹן הַמַּחְבֵּר זצ"ל יֵשׁ לִי לְתַרְזֵן קוֹשְׁיָא עֲצוּמָה עַל הַתּוֹסְפוֹת בְּמַסְכַּת ר"ה שְׁהַקְשׁוּ אֵהָא דְּאֲמַרִּינוּ בְּגִמְרָא כְּמֵאן מְצַלִּינוּ הָאִידִנָּא בַר"ה זֶה הַיּוֹם תַּחֲלַת מַעֲשִׂיךָ כְּמֵאן כַּר"א דְּאֲמַר בְּתַשְׁרִי נִבְרָא הָעוֹלָם וְהַקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת דְּהָא קו"ל כַּר"י דְּאֲמַר בְּנִיסוֹן נִבְרָא הָעוֹלָם.

וּמַתְרַצִּים דְּגַם לַר"י בְּתַשְׁרִי עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְבָרָאוֹתוֹ וְלֹא נִבְרָא עַד נִיסוֹן עַכ"ל. וְקוּשָׁה לְפִי דְּבָרֵי הַתּוֹסֵף אִיךָ שִׁינְךָ לֹא־מַר עַל מַחְשָׁבָה זֶה הַיּוֹם תַּחֲלַת מַעֲשִׂיךָ.

וְלִדְעַת הָרַב שְׁאֶבֶן שְׁתֵּי נִשְׂאָר רִוְשָׁם מֵעוֹלָם הִתְהוּ שְׁהוּא עוֹלָם הַמַּחְשָׁבָה וּמִמֶּנּוּ הַנּוֹשֵׁת הָעוֹלָם נִיחָא. וּבְאַמַּת תִּירְצִיתִי קוֹשְׁיָא זֹאת בְּאִנְפֵּן אַחַר אַבְל מ"מ לְדַעַת הָרַב נְמִי נִיחָא עַכ"ל הַמַּעֲתִיק) וְלְכַף נֹאֲמַר תַּחֲלָה בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים בְּמִדַּת הַדִּין.

בְּרֵאשִׁית אוֹתִיּוֹת בְּתַשְׁרִי וְאַח"כּ נֹאֲמַר אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אָרְץ וְשָׁמַיִם דְּבַעוֹלָם הִתְיַקוֹן אָרְץ קְדָמָה לְשָׁמַיִם. וְנֹאֲמַר בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים כִּי עוֹלָם הִתְיַקוֹן שְׁהוּא בְּרַחֲמִים בְּשֵׁם הו"י הַנֹּאֲמַר בּוֹ עֲשִׂינָה שְׁהִיא עַל צַד הַיּוֹתֵר טוֹב בְּתַכְלִית הִתְיַקוֹן.

וגם נאמר בו ביום עשות להורות שעולם התיקון שדומה לאור של סוף היום שנעשה במעשה הנה ביום: וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה.

הצמחים פשה מתגדלים אומרים שירה פדכתיב ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו וכשאומרים שירה הקב"ה מוריד גשמים. ולכה פשאמר משה האזינו השמים ותשמע הארץ והיו הם דוממים משירה אמר יערוף כמטר לקחי ואמר פשעירים עלי דשא פלומר כמו שהם פועלים ע"י שירתם אף אני אפעל ע"י שירתי ולכה וכל שיח השדה טרם יהיה כי לא אמרו עדיין שירה ולמה כי טרם יצמח כי לא הגיעו לגדר הצמיחה כי לא המטיר ה' אלקים כי מפתח של גשמים לא נמסר לשליח שלא יאמרו שהמלאכי הם שותפים בפריאה.

ולכה לא הנה מטר על ידיהם רק מה' אלהים. ולנה נאמר אלה תולדות ארץ ושמים דיש להבין תולדות שמים מה עבידתיהו הכא.

הלא כל יצורי ארץ המה מארץ ולא נמצא במעשה בראשית תולדה משמים. ולכה מפרש כי לא צמחו ולא הגיעו לתכלית הגמר עד שירד מטר מן השמים.

והכל הולך אחר הגמר. ולכה נקרא תולדות שמים.

וגם הקב"ה אמר על בריאות האדם בצלמינו כדמותינו שיהיה כביכול שותף במעשה בראשית. והנה זה כי לא המטיר מטר עד שבא אדם והתפלל על המטר וירדו גשמים וצמחו וא"כ הוא הגומר וכביכול שותף במעשה בראשית ותבין שלא הותר לשלוח יד בברואי יוצר הכל לאכול בעל חי רק הצמחים ופרי העץ שעל ידי תפלתו הנה מטר וצמחו הותר לו לאכול ונה שהציל הבעל חי עמו בתיבה ונעשה כשלו הותר לו לאכול מהם ואד יעלה מן הארץ היינו טל שנולד ע"י אדים העולים פנודע וזהו אינו צריך לתפלת אדם שאינו נעצר לעולם הנה קודם שהמטיר: ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ונהי האדם לנפש חיה.

נתן טעם למה בראו מן האדמה. כי כבר פתבתי כי אדמה נשאר מן עולם התנהו והעפר הוא נצחי כי דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת והכל מקבל הפסד זולת העפר ולכה הנה האדם לנפש חיה נצחי.

ותבין כי פתיב עפר תן האדמה משמע עפר ואדמה תרין הניינוכבר עמד בזה במדרש רבה ואמר עפר זכר ואדמה נקבה והיינו כי עפר הוא נשאר מעולם התנהו שהוא אבן שתייה מקום מקדש ומשם נתפשט ונעשה כל האדמה.

ונקרא אדמה לשון דמיון שהוא דמיון לעפר ולכה כל חיות ובהמות שהם כלם נבראו רק מאדמה. אבל אדם שהוא נצחי נברא מעפר שהוא נשאר מעולם מקדם והוא נצחי והוא אבן שתייה מקום מקדש ולכה אמרו אדם מן מקום פפרתו נברא.

והאדמה שבא מעפר. החטיא את חנה שנתפשטה מן הצלע.

כְּמוֹ אֲבֹן שֶׁתִּיהָ שְׁהִיָּה אֲזֵי ע"י חֲנוּכָּהּ פֶּן הָאִשָּׁה ע"י תְּרוּמָה וּלְכֹף מְכֻנָּה הַמְדַרְשׁ עֶפְרָיִם זָכָר
וְאֲדָמָה נִקְבְּהָ. וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַמְדַרְשׁ שֶׁיְסוּד עֶפְרָיִם שֶׁהוּא אֶחָד מֵד' יְסוּדוֹת הֵיחָד
יְסוּד פְּשׁוּט נִקְרָא עֶפְרָיִם וּמִמֶּנּוּ נִבְרָא אָדָם וְחֲנוּכָּה עֶכּוֹר אֲשֶׁר בּוֹ כָּלֵל הַיְסוּדוֹת נִקְרָא אֲדָמָה
וְזֶה עֶפְרָיִם מִן הָאֲדָמָה וְלִזֶּה מְכֻנָּה בַּמְדַרְשׁ עֶפְרָיִם לְזָכָר וְאֲדָמָה לְנִקְבָּה.

וְאַף כִּי יָמוּת הָאָדָם יִשְׂאָר גִּזְעוֹ וְיִחְיֶה בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים. וְאֵינוֹ מְקַבֵּל הַפְּסֵד.

לְכֹף נִבְרָא עֶפְרָיִם מִן אֲדָמָה כִּי זֶה נוֹתֵן לוֹ כֹּחַ נִצְחִי כִּי עֶפְרָיִם שֶׁהִיָּה בְּתוֹךְ וְשׁוֹב לְתִיקוֹן וּלְכֹף
עוֹלָם הִרְאִישׁוֹן בְּדִין אֲבָל עוֹלָם הַשְּׁנַי בְּרַחֲמִים שֶׁיְהִיָּה בּוֹ תַחֲיִית הַמֵּתִים לְכֹף אֲמָרִינוּ מְחִיָּה
מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים.

וְזֶהוּ וַיְהִי הָאָדָם לְנִפְשׁ חַיָּה גַם מוֹסֵב אֲדִלְעִיל. וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהוּא הַטֵּל וְקָאָמַר כְּדִי
שֶׁאָדָם יְהִיָּה בּוֹ כֹּחַ תַחֲיִית וְהוּא ע"י הַטֵּל כִּי הוּא מְטֵל שֶׁל תַחֲיִית וְלִזֶּה אָמַר נַעֲשֶׂה אָדָם.

וְגַם בְּתַחֲיִית הַמֵּתִים יְהִיָּה טֵל לְהַגְבִּילוֹ וְלִהְיוֹתוֹ כְּתַחֲיִילת בְּרִיאָתוֹ כֹּף יְהִיָּה תַחֲיִיתוֹ
לְעֵתִיד: וַיִּטַּע ה' אֱלֹקִים גֶּן בְּעֵדֵן מִקְדָּם וַיִּשְׂם שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר. הוּא הִיָּה מִן אָרֶץ
הַנְּשִׂאָרָת מֵעוֹלָם הַתְּהוֹמוֹת כְּמוֹ לִזֵּי הַדְרִים שֵׁם אֵינָם מֵתִים.

כֹּף הִיָּה עֵדֵן וּמִשָּׁם הִיָּה אֲבֹן שֶׁתִּיהָ וּמִשָּׁם יִשְׁגוּ אֲנֹרְחוֹת חַיִּים וְכָל מַדְעֵן וּלְכֹף כְּתִיב
מִקְדָּם. הַיְיָנוּ מֵעוֹלָם שֶׁהִיָּה קוֹדֵם זֶה הָעוֹלָם.

כְּאוֹמְרָם שֶׁעֵדֵן הִיָּה קוֹדֵם לְעוֹלָם וּמִשָּׁם יְכוֹלִים לְהַשִּׁיג עַד נ' שְׁעָרֵי בֵינָה וְזֶה עֵדֵן. עַד
חֲמִשִּׁים מַגִּיעַ הַהֲשָׁגָה וְתַעֲנוּג עֲלִיוֹן.

וְהוּא נוֹן כְּפוֹל בְּנִגְלָה וְנִסְתָּר. וּלְכֹף הוּא בְּכָלֵל מֵאָה שְׁעָרִים.

וַיִּמְצָא יִצְחָק מֵאָה שְׁעָרִים. אֲבָל אַחַר שֶׁקִּלְקַל אָדָם וְנִכְרַד נוֹן מֵעַד וְנַעֲשֶׂה נֶעַ וְנָד וְעֵדֵן
הִיָּה מֵעוֹלָם הַתְּהוֹמוֹת לְכֹף נִאָּמַר עֵדֵן גֶּן אֱלֹקִים הַכֹּל בְּמִדַּת הַדִּין אֲבָל אַח"כּ בְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן
נִאָּמַר וַיִּטַּע ד' אֱלֹקִים גֶּן בְּעֵדֵן בְּמִדַּת הַרַחֲמִים: וַיִּטַּע וְגו' וַיִּצְמַח ה' אֱלֹקִים מִן הָאֲדָמָה כֹּל
עֵץ נִחְמָד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע.

כִּי אֵילָנוֹת שֶׁל כָּל הָעוֹלָם הָיוּ רַק טוֹב לְמֵאֲכָל לֹא נִחְמָד לְמִרְאָה אֲבָל בַּג"ע גַּם לְמִרְאָה
הִיָּה נִחְמָד וְעֵץ דַּעַת טוֹב וְרַע דְּקוֹדֵם הַחֲטָא לֹא הִיָּה לְאָדָם תַּאֲנֶה לְמִשְׁגַּל וְשׁוּם תַּעֲנוּג
גִּשְׁמִי אֲכִילָה וְשִׁתִּיהָ וְכַדוּמָה וּא"א לְעוֹלָם לְהַתְקַיֵּם כְּאֹמְרָם שֶׁבִיקְשׁוּ לְהִרְגוּ יֵצֵה"ר שֶׁל
זְנוּת וְלֹא מִצְאוּ בֵיעָא בֵת יוֹמָא כִּי הוּא כֹחַ הַתַּאֲנוּה וְלֹא הִיָּה עוֹלָם אֲפִשְׁרוּת לְהַתְקַיֵּם.

וּבְרָא הַקַּב"ה עֵץ הַדַּעַת כְּאֹשֶׁר יֹאכֵל הָאָדָם מִמֶּנּוּ יִתְמַלֵּא תַאֲנֶה לְעַנְיָנוּ גִשְׁמִי וּמִשְׁגַּל וְהוּא
טוֹב בְּעֵצְמוֹתוֹ וְטוֹב אֵיכוֹתוֹ כִּי ע"י כֶּן קִיּוֹם הַמִּין וְקִיּוֹם וּמִצְבֵּי אֲנוּשֵׁי וּלְכֹף הוּא טוֹב וְרַע.
וְהוּא כְּמוֹ אָדָם שֶׁהוּא מְקוֹנֵר וַיֹּאכֵל דְּבַר חַם אֶף שִׁיחָם לוֹ אֲבָל לֹא יִתְמַיֵּד כִּי לֹא יִתְהַפֵּךְ
הַטְּבַע רַק יְהִיָּה מִקְרָה לְשַׁעָה וְאַח"כּ יִשׁוּב לְטְבַעוֹ וְכֵן הִיָּה לְאָדָם לְהִיּוֹת טְבַעוֹ נִבְדָּל
מִתַּאֲנוֹת הָאֵלֶּה רַק בְּעֵת אֲכָלוֹ לְשַׁעָה יִתְעוֹרֵר לוֹ כֹּחַ הַתַּאֲנֶה הַזֶּה וְאַח"כּ יִשׁוּב לְטְבַעוֹ.

רַק לְאַחַר שִׁשִּׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית שֶׁאֲזֵי הַחֲתוּמָה הַטְּבַע וְנִגְמַר בְּכָל יְצוּרָיו כְּאֹמְרָם וַיְכַל אֱלֹקִים
כִּי שֶׁכָּלֵל כָּל מַעֲשָׂיו וְחַתָּם בְּכָל אֶחָד טְבַע הַבְּרִיאָה וְאַח"כּ אֵי אֲפִשְׁרֵי לְעַקוֹר אֶת הַטְּבַע
מִמְקוֹמוֹ וְהוּא הָעוֹלָה עַל כָּלֵם אֲבָל קוֹדֵם גָּמַר הַבְּרִיאָה וְטָרַם פְּנוֹת יוֹם הַשְּׁשִׁי עֲדִיין הִיָּה
רַפּוּי וְכָל אֶחָד הִיָּה מוֹסִיף וְגוֹרַע וּמְשַׁתְּנָה כְּאֹשֶׁר קָרָא בְּשִׁשִּׁת יָמֵי יְצִירָה עֶפְרָיִם וְלֹא

הִיָּה אִז הַטְּבַע נִגְמַר וְאִ"כ אָדָם שֶׁאֵכֵל אִז דְּבַר הַגּוֹרֵם כַּח הַתְּאֵנָה קִנְיָה זֶה קִנְיָן בְּטַבְעֵי כִי עֲדִינָן לֹא נִגְמַר הַטְּבַע בְּיוֹם הַשָּׁשִׁי.

ע"כ כִּשְׂאֵכֵל מֵעֵץ הַדְּעַת אִז הַטְּבַע בּוֹ כַּח הַתְּאֵנָה לְמִשְׁגַּל וְאֵכִילָה וְתַעֲנוּגֵי גִשְׁמֵי. וְזֶהוּ שֶׁאֲמָרוּ כִי רֵאוּי הִיָּה עֵץ הַדְּעַת לְאָדָם.

אֵלָּא שֶׁאֲכִלָּה פְּנֵה הִיָּנוּ שֶׁהִיָּה רֵאוּי לוֹ לְאָכְלוֹ בְּלִילָה שֶׁאִז נִגְמַר וְהִתְחַתֵּם כְּבָר הַטְּבַע וְהִיָּה נִשְׁאָר עַל טְבַעוֹ הֶרְאֵשׁוֹן שֶׁלֹּא לְהִתְאֹת תְּמִיד אַחַר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם רַק לְפִי שְׂעָה בְּעַת צָרְכוֹ וְהוּא מִיָּהֵר לְאָכְלוֹ בְּשָׁשִׁי קוֹדֵם גְּמַר הַטְּבַע ע"כ ע"י אֵכִילָה מֵעֵץ הַדְּעַת אִז קִנְיָה כַּח הַתְּאֵנָה לְקִנְיָן חוֹק בַּל יִפְרֹד מִמֶּנּוּ וְאֵכִילָתוֹ הוּא כְּאֹכֵל עֶרְלָה: וַיֵּצֵא ה' אֱלֹקִים עַל הָאָדָם לְאֲמֹר מִפֶּל עֵץ אֵכֵל תֹּאכַל וּמֵעֵץ הַדְּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת.

וַיֵּשׁ לְהִבִּין הַנְּחָשׁ שֶׁאֲמַר לְאִשָּׁה אֵף כִּי אָמַר אֱלֹקִים לֹא תֹאכְלוּ מִפֶּל עֵץ הַגֶּן וְאִיךָ תִּבְדָּה שֶׁקָּרָה כֵּזֶה. וְנִרְאָה עַפ"י שֶׁדָּרְשׁוּ וְשִׁמְרָתָם אֶת מִשְׁמַרְתִּי דְלָכָל הַמְּצוֹת צָרִיךְ סִיּוּגִים וּגְדָרִים לְמִשְׁמַרְתָּ וְהוֹאִיל וְעֵץ הַדְּעַת בְּאִסּוּר מִיָּתֵה צָרִיכִין אֲתֵם לְמִשְׁמַרְתָּ שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ מִפֶּל עֵץ הַגֶּן וְכֹונֵת הַנְּחָשׁ בְּזֶה לְמִשְׁמַרְתָּ וְהָא דְאֲמַרְהָ אֵף כִּי אָמַר אֱלֹקִים עַל הַמְּשַׁמְרָת שֶׁאֲנוּ מוֹסִיפִים עַל הַמְּצוּנָה הִיָּנוּ כְּאֲשֶׁר שֶׁאֲנוּ מְבָרְכִין עַל מְצוֹת דְּרַבְּנָן אֲשֶׁר צִוּנוּ וְחֻזָּה הַשִּׁיבָה מִפְּרִי עֵץ הַגֶּן נֹאכַל הִיָּנוּ שֶׁבְּפִירוּשׁ אָמַר לָנוּ הַקַּב"ה מִפֶּל עֵץ הַגֶּן אֵכֵל תֹּאכַל וְאִין אָנוּ יְכוּלִין לַעֲשׂוֹת מִשְׁמַרְתָּ לַעֲקוֹר דְּבָרֵי תוֹרָה רַק אֲמַרְהָ שֶׁהַמְּשַׁמְרָת הִיא הַנְּגִיעָה וְלִכְּךָ אָמְרוּ חז"ל שֶׁדַּחֲפָה נִחַשׁ לְחֻזָּה עַד שֶׁנְּגִיעָה לְהִרְאוֹת לָהּ דְכָשֵׁם שֶׁאִין מִיָּתֵה עַל הַנְּגִיעָה כִּף אִין מִיָּתֵה עַל הָאֵכִילָה.

וְמָה רֵאָיָה הִיא זֹה הָא הַנְּגִיעָה הִיָּה רַק בְּאֲנוֹס וְגַם הָאִשָּׁה יִדְעָה שֶׁלֹּא צִוָּה ה' עַל הַנְּגִיעָה רַק חֲמוּרָה דְּבָרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִד"ת וְאֵף בְּאֲנוֹס הוּא יוֹתֵר חֲמוּר כְּאֹמְרָם אוֹכֵל קִימְעָא וְאִישׁוֹן קִימְעָא וְהַעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי סוֹפְרִים חֲזִיב מִיָּתֵה וכו'.

אֵף שֶׁהוּא בְּאֲנוֹס שִׁנְיָה: (אָמַר הַמַּעֲתִיק לְפִי פִירוּשׁ הַרַב הַגָּאוֹן יֵשׁ לְתַרְזַן עוֹד דְּקִדּוּק אַחַד. הַאִיךָ אֲמַרְהָ חֻזָּה לֹא תֹאכְלוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶן תִּמְוֹתוֹן.

וּמִלַּת פֶּן הוּא לְשׁוֹן סִפְק וְלְפִי פְּשׁוּטָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁהִיא סְבָרָה שֶׁה' צִוָּה גַם עַל הַנְּגִיעָה הַאִיךָ אֲמַרְהָ פֶן וְהַקַּב"ה אָמַר שֶׁנִּדְאִי יָמוּת אֲבָל לְפִי פִירוּשׁ הַרַב שֶׁהִיא ג"כ יִדְעָה שֶׁלֹּא צִוָּה ה' עַל הַנְּגִיעָה.

רַק שֶׁהַנְּגִיעָה הִיא לְמִשְׁמַרְתָּ וְגָדֵר שֶׁלֹּא תִבְאֵלִידֵי אֵכִילָה ע"כ אֲמַרְהָ לְשׁוֹן סִפְק. וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶן תִּמְוֹתוֹן אִם תִּבּוֹאוּ אַח"כ לִידֵי אֵכִילָה וְקִאִי פֶן עַל וְלֹא תִגְעוּ ע"כ) אֲבָל בְּאֲמַת הִיָּה זֶה טְעוּת גְּדוֹל אֲצִלָּה שֶׁלֹּא הִיָּה אִז עֲדִינָן צָרִיכִין לְמִשְׁמַרְתָּ פִינּוֹן שֶׁלֹּא גְּבַר עֲדִינָן כַּח יִצְהָר וְלִכְּךָ שֶׁלֹּמָה בֶּן בֵּית שָׁבַע שֶׁהִיָּתֵה חֻזָּה כְּנֹדַע תִּתְקַן מִשְׁמַרְתָּ וְעֵשָׂה אֲזַנִּים לְקוֹפָה וְתִתְקַן עִירוּבִין וְנִטִּילַת יָדִים וְהִיָּנוּ מִשְׁמַרְתָּ וְנִגִּיעָה דְאִסְרָה חֻזָּה.

וְזֶה מוֹרָה כִי אֲמוֹ הִיָּתֵה חֻזָּה וְרֵאוּיָה לְדוֹד שֶׁהוּא הִיָּה אָדָם הֶרְאֵשׁוֹן וְזֶהוּ שַׁע"י מִשְׁמַרְתָּ שֶׁתִּתְקַן שֶׁלֹּמָה נ"י וְעִירוּבִין נִאָמַר עַל דּוֹד אִם חֲכָם בְּנֵי יִשְׁמַח לְפִי גַם אֲנִי וְאִשִּׁיבָה חוֹרְפֵי דְבַר כִּי בְּזוֹ נִרְאָה כִי בֵּית שָׁבַע הִיָּתֵה רֵאוּיָה לְדוֹד: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים לֹא טוֹב הִיָּוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֲעֵשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּנִגְדּוֹ.

הפֿשט הוא פֿמאָמר חז"ל דַּנְבְּרָאוּ דוּ פֿרְצוּפֿים וְהִיָּה חֲנוּה מְאַחוּרִיו וְזֵהוּ בְּמִידַת הַדִּין וּלְקַף לְעֵיל פְּתִיב זָכַר וּנְקֵבָה בְּרָא אֹתָם הֵינּוּ אַחוּר וְקָדַם פְּתִיב אֱלֹקִים לְבַד מִיַּד הַדִּין. אָבֵל פֶּאָן פְּתִיב וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים שְׂתַתֵּף מִדַּת הַרְחָמִים וְאָמַר לֹא טוֹב הָיִיתָ פֶּן אֲעַשֶׂה לּוֹ עֶזֶר כְּנִגְדּוֹ הֵינּוּ פָּנִים מוּל פָּנִים וּלְקַף תִּיקוּן חֲנוּה לְהִיּוֹת פֿרְצוּף בְּפָנַי עֲצָמוּ.

גַּם יֵשׁ לְפָרֵשׁ לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדוֹ. וּפְשִׁיטָא דְצָרִיף אִשָּׁה דְמֵאִין יֵצְאוּ וְלָדוֹת וְלֹא לְתוֹהוּ בְּרָאוּ רַק הִיָּה אֲפֻשֶׁר לְבָרוּא אִשָּׁה מֵהָאֲדָמָה בְּרִיָּה בְּפָנַי עֲצָמָה כְּמוֹ אָדָם.

וּלְקַף אָמַר הַקַּב"ה פִּי לֹא טוֹב פֶּן פִּי בְּלֹא"ה שְׁנֵי דְעוֹת אֵינָם מִתְפַּנְנִים וְהוּא כְּנִגְדּוֹ. וְאֵלּוּ לֹא נִבְרָאת מִמֶּנּוּ הִיָּה הַנִּגְדָּ מִתְגַּבֵּר בְּלִי עֶזֶר וּלְקַף הוֹצִיאָה מְאָדָם.

שְׂאָף שֶׁהוּא מִנְגַדְתָּה מ"מ הִיא עוֹזֵרוֹ. שֶׁהִיא עֲצָם מְעַצְמִיו וְגַם זֶה לּוֹ לְעֶזֶר שֶׁהִיא כְּנִגְדּוֹ.

וְרֵאוּי הִיָּה לְאָדָם לְחֻטָּא וְעַכְשִׁיו תְּלָה הַסְרַחוּן בְּאִשָּׁה וְלוּלִי פֶּן הִיָּה חֻטָּאוֹ יוֹתֵר גּוֹבֵר גַּם הִיָּה נִקְנָס עָלָיו מִיָּתֵה מִיָּד בִּיּוֹם אֲכָלוֹ רַק בְּזֵה שֶׁהָאִשָּׁה כְּנִגְדּוֹ מֵר מִמֶּנּוּ וְהוּי בְּמִקּוּם מִיָּתֵה וְזֵה לּוֹ לְעֶזֶר שְׁנִיצֵל שְׁלֹא מֵת מִיָּד בִּיּוֹם אֲכָלוֹ.

וְגַם הִיָּה אֲפֻשֶׁר שְׁנִבְרָא אָדָם לְבַדוֹ וְהוּא יִבְרָא לּוֹ אִשָּׁה בְּסִפֵּר יִצִּירָה שְׂיִהִיָּה שְׁוֹתֵף לְהַקַּב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּאַבְרָהָם וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחֶרֶן. אָבֵל הָיִיתָ הָאִשָּׁה כְּנִגְדּוֹ וְהוּא יִבְרָא אִשָּׁה בְּסִפֵּר יִצִּירָה יֹאמֵר תּוֹב לְעַפְרָף כְּדָאֵמַר בְּגִמְרָא אֲצֵל הָאֲמוּרָאִים.

וְלִכֵּן נִבְרָאת ע"י ה' וְאֵף שֶׁהוּא כְּנִגְדּוֹ ח"ו לְהַמִּית נֶפֶשׁ: וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מֵה יִקְרָא לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לּוֹ הָאָדָם נָפֵשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ.

לְכַאוּרָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ מֵהוּ גִוְדֵל הַחִידוּשׁ אֲשֶׁר קָרָא שְׁמוֹת לְכָל הַבְּרוּאִים מֵה שְׁשָׂאָר בְּנֵי אָדָם ג"כ יְכוּלִים לְעַשׂוֹת רַק הַעֲנִיָּן הוּא דְאָרִי יֵשׁ לּוֹ אָרִי בְּדוּגְמָתוֹ בְּמִרְכָּבָה עָלִיוֹנָה וְכֵן שׂוֹר וְכֵן שְׂאָר בְּרוּאִים בְּמַעֲרַכַת שְׁמִים.

וְהוּא הַתְּבוּנָה בְּכָל לְקָרוּא לְהֵם שְׁמוֹת אֲשֶׁר יִקְרָא לְהֵם בְּמִרְכָּבָה וּבְמַעֲרַכַת הַשְּׁמִים מִשָּׂא"כ לְעַצְמוֹ קָרָא רַק אָדָם לְשׁוֹן נִבְזָה וְשִׁפְלָה כִּי מִן הָאֲדָמָה לוֹקַח וְנוֹצֵר וְזֵה הִיָּה גִוְדֵל עֲנוּתָנוֹתוֹ. כְּדִי שְׁלֹא יִתְגַּאֵה וַיִּזְכָּר תְּמִיד כִּי מַעֲפָר הוּא וְקָרוֹץ מִחוּמָר מֵה יִתְגַּאֵה.

אָבֵל בְּאֵמַת אִיתָא בְּיוֹתֵר דְאָדָם הוּא מְלִשׁוֹן דְמִיּוֹן כְּמוֹ אֲדָמָה לְעָלִיוֹן דְאָמַר נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵינוּ כְּדְמוּתֵנוּ וְהוּא נִצְחִי הַיּוֹתֵר נוֹצֵר מְאֲדָמָה שֶׁהִיא נִצְחִי וְע"כ יִחַס אָדָם לְאֲדָמָה: וַיִּפֹּל ה' אֱלֹקִים תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצַּלְעוֹתָיו וַיִּסְגָּר בָּשָׂר תַּחַתָּה וַיִּבֶן ה' אֱלֹקִים אֶת הַצַּלְעָה אֲשֶׁר לְקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִיאָהָ אֶל הָאָדָם וַיִּבְרָאָה בְּעַת תְּרַדְמָה כִּי הָאִשָּׁה מֵר מִמֶּנּוּ רָצָה לֹאמַר טִיפָה מִמֶּנּוּ.

שְׁמֵלֵת מֵר פִּירוּשׁוֹ טִיפָה כְּדַכְתִּיב הֵן גּוֹיִם כְּמֵר מְדִלִי. וְזֵה קָשָׁה מִמֶּנּוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲנִיָּן קָשָׁה מְשׁוֹרֵשׁ מוֹת וְזֹאת הִיָּה כִּי נִבְרָאת בְּעַת תְּרַדְמָה וְשִׁינָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק ס' מִמִּיתָה.

וְגַם בְּזֵה הִיָּתֵה לּוֹ עֶזֶר לְכַפֵּר עָלָיו בַּעוּה"ז לְבַל יִקְרָה לּוֹ נִזְק בַּעוּה"ב: (אָמַר הַמַּעֲתִיק לְפִירוּשׁ הַרְבֵּי וַיִּצְדַּק מֵה שְׂאֲמָרוֹ חז"ל מִי שְׂאֲשֵׁתוֹ מוֹשְׁלֵת עָלָיו אֵינּוּ רוֹאֵה פָּנָי גִּיהָנָם) גַּם נִבְרָאת בְּעַת תְּרַדְמַת וְשִׁינַת אָדָם כִּי בְּעַת שִׁינַת אָדָם זוֹכָה שְׁנִשְׁמָתוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה וְזֵה

תַּרְדֵּמָה שֶׁל גְּבוּאָה כַּמ"ש בַּזְנוּחַר וַיִּפֹּל ה' תַּרְדֵּמָה זֶהוּ גְּבוּאָה וְאִזּוּ נִבְנִית הָאִשָּׁה וְהַגִּיעָה לַמְדֻרְגָת בֵּינָה יִתְיַרָה שִׁישׁ בְּאִשָּׁה פִּינּוּן שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיָּה אִזּוּ לַמַּעֲלָה בְּמָקוֹם גְּבוּוֹה רַם וְנִשְׂא.

וְזֶהוּ וַיִּכֶן ה' אֶת הַצֶּלַע שֶׁדָּרְשׁוּ חַז"ל בֵּינָה יִתְיַרָה נִיטָן לָהּ וְגַם אָמְרוּ חַז"ל שֶׁקֶלַע שֶׁעָרוּתֶיהָ וְהִינּוּ כִּי הָאִשָּׁה עָלוּלָה יוֹתֵר לַתְּאֻנֹת הַמְּוֹתְרוֹת מֵאִישׁ כִּי הוּא נִבְרָא מֵעֶפֶר וְהִיא נִבְרָאת מִבֶּשֶׂר מְלֵא תְאֻנָּה וְשִׁעָרוֹת מוֹרָה עַל מְוֹתְרוֹת כְּמוֹ בַּעֲשׂוֹ שֶׁהוּא אִישׁ שֶׁעִיר וְלִכְפֹּד רְאוּי לְאִשָּׁה לִיטָן רֶסֶן לְבִקְשַׁת הַמְּוֹתְרוֹת וְלַעֲשׂוֹת לָהּ קֶשֶׁר מִבְּלִי יִרְבוּ הַמְּוֹתְרוֹת לַחוּץ וַיִּפְרְצוּ פָרֶץ וְזֶהוּ שֶׁקֶלַע הַשִּׁעָרוֹת וְאֶגֶד הַמְּוֹתְרוֹת שִׁיָּהוּ אֲסוּרִים וּמְקוֹשְׁרִים לְכָל יִפְרְצוּ לָרוֹב וְלָמָּה שֶׁפִּתְבְּתִי פִּינּוּן שֶׁנִּבְרָאת בְּעַת תַּרְדֵּמַת הָאָדָם תַּרְדֵּמָה שֶׁל גְּבוּאָה וְלִכְפֹּד נִיטָן לָהּ בֵּינָה יִתְיַרָה בְּגְבוּאָה יוֹתֵר מֵאִישׁ.

וַיּוֹבֵן דְּגְבוּאָת אַבְרָהָם הִיָּה טָפֵל לְגְבוּאָת שָׂרָה. וּז"ש הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ וּמַעֲתָה יוֹבֵן מַה שֶׁאָמַר בַּמִּדְרָשׁ כְּשֶׁפָּרָא הַקַּב"ה אֶת הָאָדָם בִּיקְשׁוּ מִלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת לֹאמַר שִׁירָה לְפָנָיו הַפִּיל הַקַּב"ה תַּרְדֵּמָה עָלָיו.

וְדָבָר תְּמוּהָ שִׁיטְעוּ קְדוּשֵׁי מְשֻׁרְתֵי עָלְיוֹן לֹאמַר שִׁירָה לְבְנֵי אָדָם. רַק דְּאִיתָא בְּגִמְרָא דְאִין רְשׁוֹת לְמִלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת לֹאמַר שִׁירָה לְהַקַּב"ה עַד שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל תַּחֲלָה.

וְהֵם בִּקְשׁוּ לֹאמַר שִׁירָה לְפָנָי אָדָם רְצָה לֹאמַר קוֹדֵם לְאָדָם שֶׁלְדַעְתֵּם הֵם יוֹתֵר בְּמַעֲלָה מֵאָדָם ע"כ הַפִּיל הַקַּב"ה תַּרְדֵּמָה עַל אָדָם וְעָלְתָה נִשְׁמָתוֹ לַמַּעֲלָה תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד דְּנִזְדַּכְכָּה הַיֵּטֵב. וְזוֹכָה לְגְבוּאָה בְּמַחֲצִיזָה שֶׁאִין לְמִלְּאֲכֵי שָׁרֵת לִיכְנֹס וְהִרְאָה לְמִלְּאֲכֵי שָׁרֵת ע"י זֶה שֶׁאָדָם יוֹתֵר בְּמַעֲלָה מֵהֵם ע"כ הוּא קוֹדֵם לֹאמַר שִׁירָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ: וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֲצֵם מַעֲצָמִי וּבֶשֶׂר מִבֶּשֶׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לְוָקָחָה זֹאת.

אָמַר זֹאת הַפַּעַם כִּי מִקֵּדָם הָיוּ נִבְרָאוּ דוּ פְּרָצוּפִים וְלֹא הָיוּ נִקְרָאִים אִישׁ וְאִשָּׁה רַק זָכָר וּנְקֵבָה כִּי פִּינּוּן שֶׁהָיוּ דְבוּקִים אַחֲרוֹר בְּאַחֲרוֹר פִּיצַד הִיָּה הַלֵּיזָה רַק כְּשֶׁהָיָה הַזָּכָר מְהִרְהֵר הִיָּה הַזָּרַע יוֹרֵד דָּרָךְ חוּט הַשִּׁדְרָה וְהָיָה נִקְבַּ בְּסוֹף חוּט הַשִּׁדְרָה שֶׁמִּשָּׁם יֵרֵד הַזָּרַע לְנִקְבַּ שִׁישׁ לְאִשָּׁה בְּאַחֲרוּרִי ג"כ לְרַחֵם שְׁלָה וְשֵׁם הַיִּתָּה קוֹלְטַת הַזָּרַע וְהִרְתָּה וְהוֹלִידָה.

וְלִכְפֹּד אִזּוּ הִיָּה הוּא נִקְרָא זָכָר מִלְּשׁוֹן זָכָר שֶׁהָיָה זוֹכֵר בָּהּ וּמוֹלִיד זָרַע וְהִיא נְקֵבָה שֶׁקֶבְלָהּ הַזָּרַע דָּרָךְ נִקְבַּ אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁהֵם פְּרָצוּפִים נִפְרָדִים אִין לְקָרוֹא זָכָר וּנְקֵבָה רַק אִישׁ וְאִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לְוָקָחָה וְחִסְרָה ה' מֵאִישׁ כִּי הָאָב זוֹכָה לְבֵן ה' דְּבָרִים וְלֹא הָאִישׁ: עַל כֵּן יַעֲזוּב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ לְכַאוּרָה אִין לוֹ פִּי מַה עֲנִיִּין אָבִיו וְאִמּוֹ לְאִשְׁתּוֹ וְחַז"ל דָּרְשׁוּ עַל עֲרִיּוֹת.

וְנִרְאָה דֶּהֱעֲנִין הוּא דֶּהֲרַבָּה כּוֹפְרִים וְאוֹמְרִים כִּי אָב וְאִם הֵם עֵיקַר הַמּוֹלִידִין בְּטַבַּע זֶה אַחֵר זֶה. דוֹר הַנִּלְחָד וְדוֹר בָּא וְא"כ עֵיקַר הַלֵּיזָה גְּמִיחָס עַל אָב וְאִם אֲבָל בְּאַמַּת עֵיקַר הַלֵּיזָה הִיא הַנִּשְׁמָה וְה' הוּא הַמּוֹלִידָה וְגוֹף הַבָּא מֵאָב וְאִם כֹּלָּא יִחַשְׁב.

וְהַמּוֹפֵת עַל זֶה כִּי אֲנִי רוֹאִים כִּי אִישׁ וְאִשָּׁה הֵם בְּטַבַּע מִמֶּשׁ לְבֶשֶׂר אֶחָד וְדוּמִים בְּשׁוּוֵי וְאִם אִינֵם דוּמִים בְּאַמַּת יֵשׁ בֵּינֵיהֶם פִּירוּד אֲבָל עַל הָרוֹב טַבַּע אִישׁ וְאִשָּׁה דוּמִין וְהָיוּ לְאַחֲדִים. וְאִיךָ יִתְכַּן זֶה הֲלֹא זֶה נוֹלַד מֵאָב וְאִם בְּמִדְיָנָה זֶה וְזֹאת נוֹלַדָה בְּמִדְיָנָה וְאִיךָ לִי אֶחָד וְאִיךָ יִתְדַבְּקוּ וְלֹא יִהְיֶה נִיגוּד וּפִירוּד לְגִמְרֵי וְאִיךָ יִתְכַּן בָּהֶם הַשׁוּוֵי וְהַחֲקִיבוּר כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּהֵאֵי מְטָרֵי נִיטָא שֶׁבִּיקְשָׁה לְזוּגָא וְזוּגִים לְמַחֲרָה זֶה פּוֹצֵעַ רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה וְזֶה שֶׁל זֶה.

אָבֵל בְּאַמַת עֵינֵי הַדָּבָר הַיֵּהוּ הַנְּשִׂמָה אֲשֶׁר הוֹחֵצֵב מִמְקוֹר עֲלִיוֹן וְהַנְּשִׂמוֹת אִם הֵם מִמְקוֹר וְשׁוֹרֵשׁ אֶחָד וְאֵז וְיִתְיַחְדּוּ בְּדַבְרֵיהֶם אֲמִיץ וְחֹזֵק וְנִהוּ ע"כ יַעֲזוּב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְשָׂלָא יִהְיֶה מִיִּנְחָס כֹּל שׁוֹרֵשׁ הַבְּרִיָּאָה לְאָבִיו וְאִמּוֹ כִּי אִם וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד וְאִיף יִתְכּוּ זֶה הֵלֵא אָבִיהֶם וְאִמָּם רְחוּקִים בְּתַכְלִית הַרְיָחוּק וּמִזֶּה יִנְבָּחֵן כִּי ה' פָּעַל כֹּל זֹאת ע"י הַנְּשִׂמָה: (אָמַר הַמַּעֲתִיק בְּעַת כְּתָבִי גִזְרֵתִי שְׂבִימִי חֲוָרְפִי פִּירְשִׁתִּי פְּסוּק בְּמִשְׁלֵי עַפ"י הַקְּדָמָה זֹאת דָּאֲמַר שְׁלֵמָה בְּתַכְמָתוֹ טוֹב שְׂכֵן קְרוֹב מֵאֵח רְחוּק דִּישׁ לְדַקְדָּק בְּמָה שְׂאֲמַר שְׂכֵן קְרוֹב הָא וְדָאִי סִתָּם שְׂכֵן קְרוֹב הוּא אֲצֵל אָדָם.

וְעוֹד דָּאֲמַר מֵאֵח רְחוּק וְכִי יֵשׁ בְּמַצִּיאוֹת שְׂאֵח יִהְיֶה רְחוּק וְלֹא קְרוֹב. רַק נִרְאֶה דְהַעֲנִיָּן כִּף הוּא דְהָא רֵאִינוּ כְּמָה פְּעָמִים שְׂשֻׁנִי בְּנֵי אָדָם שְׂפָל אֶחָד מֵהֶם מִמְדִּינָה אַחֲרָת וְלֹא רָאוּ וְהַפִּירוּ זֶה אֶת זֶה מַעוֹלָם וְנִזְדַּמְנוּ יַחַד לְפִי שְׂעָה וּמַעַת הַתְּחַבְּרָם וְעֲשִׂים אוֹהֲבִים זֶה לְזֶה בְּאִנְפֵן שְׂלֵא יִתְפָּרְדּוּ לְעוֹלָם.

וּפְעָמִים שְׂהוּא בְּהִפּוּף אֲצֵל אַחִים שְׂאֵב אֶחָד לְשֻׁנִיהֶם. וְנִתְגַּדְלוּ יַחַד מִנְעוּרֵיהֶם וְאִת"כ כְּשִׁיגְדְלוּ אִין אַהֲבָתָם זֶה לְזֶה כְּמוֹ לְאֲנָשִׁים אַחֲרִים שְׂאִינֵן קְרוֹבִים לָהֶם.

וְיֵשׁ לְהַתְּפִילָא עַל זֶה שְׂהוּא נִגְדַּד הַטָּבַע אֲבָל זֶהוּ מִחֲמַת שְׂהַאֲחוּהָ בָּא לָהֶם מִחֲמַת חוֹמֶר הַגּוּף שְׂהוּא חֵלֶק אָבִיהֶם וְאִמָּם. אֲבָל נִשְׁמָתָם שְׂנִשְׁרָשׁוּ קוֹנְדָם לִידָה בְּמִקוֹר עֲלִיוֹן כְּפִירוֹת בְּעַנְפֵי אֵילָן זֶה לְפָנִים מִזֶּה.

וּפְעָמִים שְׂנִשְׁמַת הָאֲחִים הָיוּ רְחוּקִים זֶה מִזֶּה. וְאִין לָהֶם הַתְּחַבְּרוֹת כָּלֵל ע"כ כְּשִׂבְאוּ לְזֶה הָעוֹלָם הִמָּה רְחוּקִים ע"כ מִתְּנַפְּרִים זֶה לְזֶה.

וּפְעָמִים שְׂאֲנָשִׁים שְׂרְחוּקִים זֶה מִזֶּה מִצַּד הַחוֹמֶר שְׂזֶה מֵאֵב אֶחָד וְזֶה מֵאֵב אַחֵר מ"מ קוֹנְדָם שְׂבָאוּ לְעוֹלָם הָיוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם קְרוֹבִים זֶה לְזֶה בְּעַנְפֵי אֶחָד ע"כ מִיָּד כְּשִׁירָאוּ זֶה אֶת זֶה בְּזֶה הָעוֹלָם נוֹלְדָה הָאֵהָבָה בֵּינֵיהֶם וְיִתְחַבְּרוּ וְלֹא יִתְפָּרְדּוּ וְזֶה שְׂאֲמַר שְׁלֵמָה טוֹב שְׂכֵן קְרוֹב מֵאֵח רְחוּק עַכ"ל הַמַּעֲתִיק) וְיִהְיוּ שְׂנִיָּהֶם עָרוּמִים וְלֹא יִתְבוּשְׂשׁוּ.

וְהַטָּעַם הוּא דְקוֹנְדָם הַחֲטָא לֹא יִתְבוּשְׂשׁוּ לְהִיּוֹת עָרוּמִים. דְּאִדְרָבָה מְצִינּוּ גִזְרֵתוֹ דְּצָרִיף לְהִיּוֹת עָרוּם.

כְּמוֹ גְּבִי שְׂאוּל וְיִפְשֵׁט גַּם הוּא אֶת בְּגָדָיו וְאִת"כ כִּי הַתְּנַבָּא דְּמִי שְׂהוּא נְבִיא וְהַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה עֲלָיו צָרִיף שְׂלֵא יִהְיֶה דְּבַר חוּצָץ בֵּין הַקּוֹנְדָשׁ וּבֵין הַחוּל. וְלִכְּפֵי צָרִיף לְהִיּוֹת עָרוּם וְעוֹד שְׂכַבּוּד ה' הוּא לוֹ לְמַחְסָה.

וְע"כ פְּשֻׁטוּ בְּגִדֵיהֶם וְכֵן הָיוּ אֵז קוֹנְדָם הַחֲטָא אָדָם וְחוּהָ בְּמִדְרַגַת נְבוּאָה וְלֹא יִתְבוּשְׂשׁוּ קוֹנְדָם הַחֲטָא לְהִיּוֹת עָרוּמִים וְזֶה אֲמָרָם שְׂבָא אָדָם עַל כָּל בְּהִמָּה וְחִיָּה הִינְנוּ שְׂהַפְרִישׁ בְּגָדוֹ וְאוּרוֹ עֲלֵיהֶם כְּדָכְתִּיב כְּשִׂשְׂאָלוֹ לְהִיּוֹת מוֹרָה הוֹרָאָה וְנִגִּיד לָהֶם שְׂמֵלָה לֵךְ קִצִּין תִּהְיֶה לְנוּ.

וְכֵן פָּרַס אָדָם אוּרוֹ עַל כָּל בְּהִמָּה וְחִיָּה וּבְצִלוֹ יִחְסִיוֹן וְהָיָה לָהֶם אָדָם לְמַחְסָה. אֲבָל לְנַחֲשׁ לֹא פָּרַס בְּגָדוֹ וְאוּרוֹ ע"כ וְהַנְּחֵשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל הַחִיּוֹת וְנִתְקַנָּא בְּאָדָם: וְהַנְּחֵשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל חִיַּת הַשָּׂדֶה הִינְנוּ דְהָיָה מְשַׁכִּיל לְעָרוּם עָרְמִימוֹת.

ובדברך הלצה נראה לומר על הא דקורין לבעל מרמה בעל ערמה על דברך סגי נהור.
דמכסה את עצמו בדבר שקר.

ונחש ג"כ נקרא בעל ערמה. ובאמת קודם החטא הבהמות והחיות היו בעלי מדע
ומושפלים פדכתיב והנחש הזה ערום מפל חית השדה ע"כ צריך לומר דשאר בראים
נמי היו משפילים רק דנחש הזה מושפל ביותר ויש להבין למה באמת אחר החטא ניטל
מבהמות ונחש דעת המושפלת ונראה לפרש עפ"י המדרש שהבאתי שאמרו שבא אדם
הראשון על כל בהמה ונחש וזה משולל הבנה וכי יעשה אדם הראשון מעשה כזאת הא
כתב הרמב"ם דגם אדם הראשון היה מצווה על שבע מצות כבני נח אבל הענין הוא
דאימא בגמרא דקידושין פ"ג דפירש טליתו עליה הוי כמו שקידשה וה"ל באדם הראשון
קודם החטא שפירש מאור טליתו על הבהמות והיה להם למחסה הוי כמו קידושין.

וכינו זאת בלשון חז"ל דבא עליהם. ואימא במדרש שהנחש חטא בלשון הרע והוציא
אדם הראשון את בגדו.

ובאמת יש להבין למה הוציא את בגדו. ונראה דאמרו דעל חטא לשון הרע נגעים באים
וטמא טמא יקרא.

ומתירא אדם שלא תטמא בגדיו לכך הוציא את בגדו וז"ש והנחש הזה ערום ולכך גם
שאר בהמות וחיות ניטל מהם דעת המושפלת אחר חטא אדם שלא היה להם עוד למחסה:
נתפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות.

כי מי שהוא במדרגה עליונה בנבואה הוא סותם את העינים ורואה פדכתיב ויסתר משה
פניו. אבל מי שהוא במדרגה תחתונה נאמר נופל וגלוי עינים.

וכך היה לאחר החטא ולכך נאמר נתפקחנה וגו': ויתפרו עלה תאנה. והנה בחזקתה צנה
הנביא לשום דבלה על המפה.

כי תאנים חריפין והאוכלן גופו מתחמם שמוציא שחין ונגעים. אבל אם נותנן מבחויץ
הואיל והם חריפין מוציאים הנגעים לחוץ וכן היה באדם הראשון שאכל מעץ הדעת
שהוליד תמימות בגוף נתן מבחויץ דברים חריפין להוציא התמימות לחוץ למען ינקה
הגוף מבפנים.

וגם יש לומר כי אמרו במדרש נורא עלילות פי עיקלה מצא הקב"ה דבלא"ה היה רצונו
לגזור מיתה על אדם הראשון ולכך לקח עלה תאנה ל' כי תאנה הוא מבקש ועיקלה מצא:
וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' בתוך
עץ הגן.

לרוח היום היינו לפנות היום כי בחטאו נסתלק השכינה אמנם כשבא יום שבת קודש אז
חזרה השכינה ולכך לפנות היום שחזר השכינה מתהלך בגן: ויקרא ה' אלקים אל האדם
ויאמר לו איפה.

אימא במדרש אמר הקב"ה לאדם הראשון אתמול היית עמי ועכשיו עם הנחש. והוא
תמוה הא בו ביום נברא אדם.

ובו ביום סרח. ואיך שייך אתמול ונראה דקאי אנשמה שנבראת כבר ביום א'.

וז"ש הקב"ה איכה פלומר אי כה היינו כ"ה אלול שנברא ואז היית עמי ועכשיו עם הנחש: ויאמר את קולך שמעתי בגן ואירא פי עירום אנכי ואחבא. ונראה דידוע כי לא ברעש ה' רק קול הקב"ה הוא קול דממה דקה והוא נמוך למאוד בגודל ענותנותו ודרך צניעות אבל פשהוא עם הפמליא שלו שלמעלה אז נשמע קולם למרחוק ונדעזעזה ארץ ומפרק הרים וסלעים.

ואיתא במשה. דהמלאכים בקשו לפגוע בו וה' הצילו.

וכן גבי יחזקאל דכתיב מאחז פני כסא פרשו עליו עננו לשמרהו מן המלאכים ולזה אמר את קולך שמעתי א"כ המלאכים הם ודאי עמה ע"כ ואירא או יש לומר בהיפוך כי קול ה' פקול דממה דקה.

ואני שמעתי קולך וזה לאות כי לא ברעש ה' ואתה מסתלק וחסבתי דהטעם כי ערום אנכי ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך וע"כ ואחבא: ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל.

הנה הוא למד מחנה דאכלה ואעפ"כ לא נענשה ובודאי שפיר עבדית ומה דלא נענשה מיז האמת הוא דזכות אדם הראשון הנה לה למגן. אבל פשפסח גם הוא אין זכות לשניהם ובא אדם כמתנצל שאשתו הטעתו.

או יש לומר כי אדם הראשון הנה ראוי לימן התורה. ובתורה יש רמ"ח מצוות עשה נגד רמ"ח אברים שבאדם ושס"ה לא מעשה נגד שס"ה גידין שבאדם.

כי המצוות הם בגין הגוף. ומתחלה הנה הצלע שנבראת חנה ממנו כלול בגוף אדם הראשון ועצמות גידין שנתנה ממנו חנה הנה בתוך אדם וא"כ הנה לו אבר וגיד יתירה והוצרך עוד עשה ולא מעשה אחת היינו מפל עץ הגן תאכל עשה ומעץ הגן לא תאכל לא מעשה הרי כמגן אברין וגידין.

וחשב אדם הראשון פיון שהצווי נאמר לו קודם שנבראת חנה ושאו הנה בו צלע וגיד יתירה הנה צריך למצנת עשה ולא מעשה אחת יתירה אבל בניטל הימנו הצלע ונבנית אשתו ממנו ואין לו עוד אבר וגיד יתר אין צריך תו ללא מעשה מעץ הדעת לא תאכל ע"כ אמר כמתנצל האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל: פרשת נח אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הנה בדרותיו את האלהים התהלך נח.

לבאר הסמיכות דמקודם במה דסיים פתח ונח מצא חן בעיני ה'. ונראה דידוע דכשנגזר גזירה על הציפור אסור בתשמיש המטה וידוע דק"כ שנה קודם המבול נודע לנח שביבוא מבול לעולם שהרי עסק בבנין התיבה ק"כ שנה קודם המבול והוי ליה לפרוש מאשה.

ומצינו בפסוק דשם בן מאה שנה כשבא המבול. ויש לתרץ עפ"י מה דאיתא בפסוק והבוטח בה' חסד יסובבנהו היינו מי שבוטח בה' חסד ה' אל יראיו וחוט של חסד משוף עליו מהקב"ה וזהו הענין בנח דהבטיח את עצמו בהקב"ה ולכך נח מצא חן בעיני ה' וא"כ אם הנה בבטחון אז מותר לו התשמיש.

כי בטוח ברכוננו ובתפלתו פן ישלם לו הקב"ה וזה שאמר אלה תולדות נח דכלא זה הנה אסור בתשמיש: ובאופן אחר נראה עפ"י מה דאיתא במדרש דעל ידי זכות אברהם הנה הצלת נח מהמבול וזה שאמר ונח מצא חן בעיני ה' על דבר אלה תולדות נח.

והיינו בזכות אברהם שיצא ממנו. ונראה הטעם דלולא זכות אברהם לא הנה ניצול אף שהיה צדיק בדורותיו היינו משום דאמרינן דעשר דורות מאדם עד נח.

ואז בא המבול. דהקב"ה מאריך אפו לרשעים עד עשר דורות.

ואם לא יחזרו מרשעתם נתמלא אז סאתם והקב"ה שולח מגפה עליהם וכיון שניטן רשות למשחית אינו מבחין בין טובים לרעים. ע"כ ניצול רק בזכות אברהם ויובן בזה הפסוק הפוך רשעים ואינם דרשע בהיפוך יכונה בשם עשר.

ונה שאמר הפוך רשעים היינו אותיות רשע והוא עשר ואינם כי אז נתמלא סאתם והקב"ה שולח מגפה עליהם. ובמה דכתיב רשעים היינו גם בסופו קאי על גם המבול אשר אז נתמלא סאתם בעשר דורות: איש צדיק תמים הנה בדרותיו.

אמרו חז"ל יש דורשין לשבח ויש דורשין לגנאי ואבא דאלו דברי אלקים חיים. דהנה נח הנה ראוי לחשוב לו לחטא ולהענש שלא הוכיח לאנשי דורו כפי הצורך שיחזרו למוטב אף הנה לו לזה תירוץ מספיק דרשאי אדם לומר מי אנכי איש כסיל ונבער מדעת לבא במזור ותרופה למפת חבירי ועדיין לא הגעתי לרואי ביקור חבירי רק זהו דוקא במקום שנמצאים שם אנשים חשובים יותר ממנו אבל במקום שאין איש השתדל להיות איש וא"כ באמת חטא במה דלא הוכיח לאנשי דורו וזהו שאמרו לשבח.

כי אלו הנה בדורו של אברהם באמת דיקולא מצנאריה הוי נחית על אברהם הגדול ממנו בחכמה להוכיח לאנשי דורו ולא חטא כלל. אבל עכשיו חטא או איפכא דבאמת הנה לו תירוץ דמוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין.

אבל אם כבר אחרים מיחו בזה ואומרים שדבר זה הוא עבירה אין לו תירוץ זה וזה שדורשין לגנאי אלו הנה בדורו של אברהם ולא הנה לו באמת תירוץ זה. מוטב שיהיו שוגגין ואעפ"כ לא הוכיח לאנשי דורו כל הצורך הנה נחשב לו לחטא.

משא"כ עתה שהנה לו תירוץ הנ"ל: אלה תולדות נח. ולא כאברהם שהנה לו תולדות לבדמבניו היינו שהנה מגייר גרים.

אבל כאן נח. אלה מעוט הוא שלא הנה מגייר גרים כאברהם.

ולא הנה לו תולדות רק אלו שם חם ויפת ולפי זה מה רבותא דנח. ונה שאמר את האלקים התהלך נח.

הוא בעצמו התהלך. ובזה יש לתרץ מה שמקשים על הרמב"ם דהביא בחיבורו.

דעד אברהם לא הנה מפיר באמונה בהקב"ה ומקשים הא באמת מצינו שת מתושלח ונח אף נראה דמפיר פירושו מפיר לאחרים דנה הנה באברהם לבד דמגייר גרים: ויולד נח שלשה בנים את שם ואת חם ואת יפת דידוע דאלקים הוא דין וה' הוא רחמים ובלשון התוכנים יכונה רף וקשה.

וידוע דמזגו של אדם הוא מזג אמצעית. מחצה טוב ומחצה רע היינו בחילוק רף וקשה. וידוע דטבע האשה הוא קשה וטבע האיש הוא רף והוא רחמים. ע"ד פרחם אב על בנים ולזה אמרו תלה הפתוב הזכרים בנקבות ונקבות בזכרים להורות שעיקר הזכר שרשו מאשה לקבל ממנה טבע הקשה.

וכן איפכא. ובנח פתיב את האלקים התהלה נח והוא קשה ולכה ויולד נח שלשה בנים בלי השפעת האשה: ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס דהנה על שלשה דברים העולם עומד והאחד מהן הוא השלום.

וע"י החמס נתבטל עמוד השלום ולכה נאמר ותמלא הארץ חמס. דבלא זה לא הנה הקב"ה רוצה בהשחתת העולם: נירא אלקים את הארץ והנה נשחתה פי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ואמרו חז"ל דאפילו בהמות נסיות היו נזקקין לאינן מינן.

דלכאורה הנה לאדם תירוץ במה שחטא. פי טבע החומר הגוש עפר אשר ממנה לוקח גרם לו ההסתה אף בבהמה זה מהנמנע בהסתת החומר ע"כ נגזר גזר דינם: ויאמר אלקים אל נח קח כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ קח כל בשר בא לפני היינו היצה"ר יכונה קח כל בשר שהוא עולה ונכנס ומסטין לפני הקב"ה.

וכיון שניתן רשות למשחית הוא רוצה לכלות את הכל. לכה יכונה קח כל בשר. ואל אמונה ואין ענל וצדיק וישר בדין ומי יעמוד לפניו בדין. באם שהשטן יסטין. רק הקב"ה מוחל על פבודו בעבירות שבין אדם למקום ואין רשות למסטין לבוא לפני המלה. ולכה אמר כי מלאה הארץ חמס.

והם עבירות שבין אדם לחבירו ואין הקב"ה מוחלו. ע"כ קח כל בשר בא לפני. היינו שנכנס לפני המלה והסטין וניתן רשות למשחית להשחית הכל. ועוד טעם דיוכל לקטרג ולהסטין דווקא על הגזל.

ולא נחתם גזר דינם רק על הגזל. דאל"כ לא ניתן רשות למשחית לקטרג דגם המלאכים שקטרגו מה אנוש כי תזכרנו כיון שהם מוטבעים לחטוא הפילם ה' לארץ ואף הם זנו בכנות הארץ.

וא"כ לא הנה להם רשות לקטרג על זנות אבל גזל לא עשו נפילים וא"כ על גזל קטרגו המלאכים ולכה נחתם גזר דינם על הגזל: עשה לה תיבת עצי גופר קנים תעשה את התיבה וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר.

נראה לבאר דאיתא במדרש דאמרו דור המבול אם ייתי המבול ייתי על ביתיה דהאי גברא פירוש נח. ולהבין פירושו נראה דידוע דהחמה מיבש ולבנה מולדת לחות.

ולפ"ז יותר ראוי לבוא המבול משלטון הלבנה וידוע דישאל מונין ללבנה. ובנודאי נח ג"כ מנהגו פישאל הנה משא"כ דור המבול הם היו מונין לחמה וזה שאמרו אם ייתי על ביתיה דהאי גברא ייתי דהוא מונה ללבנה.

וְזֶה הָיָה תְלוּנְתָם וְטַעַנְתָם דְּאָמְרוּ דְמִדְרָף הִטְבַּע יְהִיָּה הַמְבוּל וְהַקֵּב"ה צְוָה לַעֲשׂוֹת מַעֲצֵי גִן־רַע ע"ש גְּפָרִית שֶׁהוּרִיד עֲלֵיהֶן לְהוֹרוֹת לָהֶם שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם שְׁנֵי דְבָרִים מְתַנַּגְדִּים הֵינּוּ גְפָרִית מִשְׁלֵטוֹן הַחֲמָה וּמִים מִשְׁלֵטוֹן הַלְבָנָה הַכֹּל בְּהִנְהֻגַת וְהַשְׁגַּחַת ה' יִתְפָּרֵף.

אוּ יֵשׁ לוֹמֵר כִּי דוֹר הַמְבוּל נִחְשׂוּ לְהִיּוֹת יוֹרֵד גְּפָרִית אֲשׁ עַל נַח וְזֶה שֶׁאָמְרוּ אִי יִיְתִי מְבוּל עַל בֵּיתִיָּה דְהָאֵי גְבָרָא יִיְתִי וְזֶה שֶׁאָמַר נַח אִישׁ צְדִיק תָּמִים שְׁלֵא הַשְׁגִּיחַ בְּגִיחוֹשִׁים וְעוֹנְנִים כְּדִרְשֵׁינוּ תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֵיָּה מְבִלִי לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַקּוֹסְמִים וְלְהִיּוֹת כִּי תָמִיד אָפֶס קָצָהוּ מִן הַמְנַחְשִׁים מְקוֹנִים כְּמוֹ בְּחֵלּוֹם כְּנוֹדָע.

וּלְכֹף צְוָה הַקֵּב"ה לִישָׁב בְּתִיבַת עֲצֵי גִן־רַע שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא גְפָרִית וּבְזֶה נִתְקַנְיִים מְקַצָּת נַחוֹשִׁיָּהֶם כִּי בֵּית מוֹשָׁב נַח הָיָה גְפָרִית: קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתִּיבָה מִלְשׁוֹן קֵן צְפוּר. כִּי זֶה הָיָה כְּמוֹ קֵן צְפוּר שֶׁנִּשְׁלַח הָאֵב וְהַבְּנִים גִּלְקָחוּ כִּזְוָה הָיָה הַתִּיבָה שֶׁנִּלְקָחוּ הַבְּנִים אֲפָרוּחִים קִטְנִים כִּי הָיָה שֵׁם י"ב הַיָּדֵשׁ וְאִח"פ פְּשִׁיזָּאוּ מִן הַתִּיבָה יִזְרְעוּ זָרַע וְא"כ לְקַח לְתִיבָה אֲפָרוּחִים קִטְנִים וְגַם הֵם לֹא עָבְרוּ עֲבִירָה מְרוּב קִטְנוּתָם וְזֶה קֵן צְפוּר תַּעֲשֶׂה וּבְהָאֵי נִמְלֵט נַח: מִבֵּית וּמְחוּץ בְּכּוֹפֵר.

בְּמַשָּׁה לֹא הָיָה כּוֹפֵר מִבְּפָנִים שְׁלֵא יָרִיחַ רִיחַ רַע אֲבָל בְּנַח אֲפֶשֶׁר שֶׁקוֹדֵם הַמְבוּל לֹא הָיָה רִיחַ רַע כִּי ע"י הַמְבוּל נִתְקַלְקְלָה הָאֲדָמָה וְקִלְטָה מְטָר וְגְפָרִית וּמְלַח שֶׁהָיָה שְׁרוּפָה. וְעוֹד טַעַם דְּבִנְחָה הָיָה גַם כּוֹפֵר מִבְּפָנִים שֶׁנַּח חָטָא שְׁלֵא הָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַצֵּלַת אֲנָשֵׁי דוֹרוֹ.

וּלְכֹף הָיָה מְנוֹכַח לְהִיּוֹת אֲסוּר בְּתוֹף הַתִּיבָה לְכַפֵּר פֶּשַׁע דָּא"כ הָיָה רִינַח וְהַצֵּלָה בְּמִקּוֹם אַחֵר. וּבְכַרְט אִי לֹא יָרַד הַמְבוּל בֵּינָם אוֹקִינּוֹס הַמְקִיף הָעוֹלָם.

הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת סְפִינָה וְלִשׁוֹט עַל פְּנֵי הַמַּיִם. אֲלֵא שֶׁהָיָה לְכַפֵּר פֶּשַׁע.

וּלְכֹף הָיָה ג"כ כּוֹפֵר מִבְּפָנִים. וּלְכֹף נִקְרָא כּוֹפֵר שֶׁבָּא לְכַפֵּרָה.

וְגַם בְּמַשָּׁה הָיָה כּוֹפֵר טוֹב וּלְכֹף לֹא הָיָה בְּפָנִים דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִיחַ רַע. אֲבָל נַח הָיָה שֵׁם חָם שֶׁכּוֹלָו רַע ג"כ בְּתִיבָה עַד שֶׁשִׁימַשׁ עִם אֲשֶׁתוֹ בְּתִיבָה.

וּלְכֹף הָיָה בְּתוֹכוֹ דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִיחַ רַע: וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֵשׁ מְאוֹת אֲמָה אֹרֶךְ הַתִּיבָה חֲמִשִּׁים אֲמָה רְחֹבָה וְשְׁלִשִׁים אֲמָה קוֹמָתָהּ. פִּירֵשׁ הָאֵר"י ז"ל שֶׁהוּא נֶגֶד שֵׁם הַיָּנִי"ה ב"ה וְהֵינּוּ יוֹד פְּעָמִים ה' הֵיא חֲמִשִּׁים וְזֶה רְחֹבָה.

וְא"ו פְּעָמִים חֲמִשִּׁים הֵן שְׁלֵשׁ מְאוֹת וְזֶה הָיָה אֹרֶךְ הַתִּיבָה. וְא"ו פְּעָמִים חֲמִשִּׁים הֵן שְׁלִשִׁים.

וּלְכֹף שְׁלִשִׁים אֲמָה קוֹמָתָהּ וְיָדוּעַ כִּי ה' אֲחֵרוֹנָה פְּסִיעָה לְבַד. וְזֶה וְאֵל אֲמָה תְּכַלְנָה שֶׁהִנְהוּסָף עַל הַקּוֹמָה שְׁלִשִׁים שֶׁהוּא הַקּוֹצוֹ שֶׁל ה' וְהוּא ל"א בְּסוּד חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם.

אוּ נִרְאֶה דִּידוּעַ דְּחָטָא נַח הָיָה שֶׁהָיָה מוֹנֵעַ לְהַתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם בְּלִשׁוֹנוֹ וְלְהוֹכִיחַ אוֹתָם בְּלִשׁוֹנוֹ. וּלְכֹף הָיָה שִׁיעוּרֵי תִיבָה לִש"ן ל' אֲמָה קוֹמָתָהּ ש' אֲמָת אֲרָפָה נ' אֲמָת רְחֹבָה.

וְאוֹתִיּוֹת שֶׁאֲחַר אוֹתִיּוֹת לִש"ן הוּא סֶתֶם שֶׁהָיָה נִסְתָּם ע"י לְשׁוֹן וְאוֹתִיּוֹת שֶׁלְפָנֵי אוֹתִיּוֹת לְשׁוֹן הֵם פָּרָם וּלְכֹף נִיטַע נַח פָּרָם צִהַר תַּעֲשֶׂה לְתִיבָה וְאֵל אֲמָה תְּכַלְנָה מִלְמַעְלָה וּפְתַח

התיבה בצדה תשים תחתים שנים ושלישים תעשה היות התיבה הנה פנוי נגד ארבעה עולמות.

אצילה בריאה יצירה עשיה שלשה מהם עולם החומר מעולם הגלגלים. ועולם השכלים הנבדלים ועולם הרביעי עין לא ראתה.

ואין בו מבוא רק הסתפלות. וזהו צוהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה.

כי למעלה הדרך צר רק אמת הבנין ואין בו רק הסתפלות בצוהר פי שם השמש של עולם האורה ומכהה הראות וזה צוהר מלשון צהרים פנודע: ופתח התיבה בצידה תשים להורות כי הקב"ה פותח פתח לתשובה אבל אמרו בהקומץ רבה פי ה' פתוח גם מן הצד פתח קטן לקבל בעלי תשובה ומקשה בגמרא ולענין ביהוה ומשני לא מסתייעא מלתא דהבא לטהר מסייעין לו והקב"ה פותח לו פתח קטן בפני עצמו מן הצד וכאמרו במקום שבע"ת עומדין אפילו צדיקים גמורים אינו יכולים לעמוד ולכן פתח התיבה בצידה תשים כמו בה' וזה להורות לבע"ת: ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ וגו' יש להבין הא דאמר מלת ואני.

וגם למה לא אמר מבול סתם רק מבול מים. ונראה דהפסוק בא כמתרץ קושיא אחת דלמה המטיר עליהם מים ולא גפרית ואש.

פי ידוע כי רוב גשמים נקראים רוב טובה עד שאמרו אפילו ברוב גשמים אין מתפללין על רוב טובה. וגם ידוע דמאתו לא תצא הרעות לכף לא הנה גפרית ואש רק מבול מים פי מיד הקב"ה היו וזה שמדייק הקרא ואני הנני מביא ולכף הנה צריף להיות מבול מים שהוא רוב טובה וע"כ נשחתין שאינו יכולין לקבל רוב טובה משא"כ אלו הנה ע"י אחר לא הנה מים רק אש והואיל והמשחית הנה הולך בתוך המים כמ"ש הזוהר והוא יסודו אש תוקפא דדינא היו רותחין דכח האש מעורב בו.

ולכף בצדי התיבה מסביב לה שלא הנה רשות למשחית ליקרב היו המים צוננים והבן: והקומותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך. ונראה לפרש כי ידוע דמזלות לא שמשו בשנת המבול.

אמנם מ"מ הנה לנח הזכר באבן טוב ששם לצהר להבחין בין יום ללילה. וזה הנה מנפלאות הבורא שיהא באבן וצוהר הבדל בזמן ששקטו משמשין.

והטעם לפלא זאת שהקב"ה פרת ברית פדכתיב אם לא בריתי יומם ולילה פי על זה נכרת ברית בעת הבריאה שיהנה גבול יום ולילה. וכאן ששבתו לא רצה הקב"ה לבטל הברית מפל וכל רק קיימו במקצת לנח שהוא הרגיש בצהר בחינת יום ולילה וזהו והקומותי את בריתי אתך: אתה ובניך אנשים לבד ונשים לבד להפריש מאשה ואעפ"י דקי"ל חשוכי בנים מותרין לשמש בעת צרה ונח לא הנה ו בת ולא קיים פריה ורביה די"ל דבן נח אינו מצוה על פ"ו וא"כ אין זה דוחה להו לפרוש בעת צרה: ומפל הסי מפל בשר שנים מפל מביא אל התבה להחיות אתך זכר ונקבה יהיו יש להבין דבתחלה לא צוה רק על שנים ובסוף בשעת ביאתו לתיבה צוה להביא מן הטוהורים שבעה ונראה פי דלהיות כי הבחירה ניתן ביד בני אדם וא"כ אולי יטמאו בני אדם עד שעת ביאת

התיבה לכל בַּהֲמוֹת חַיִּוֹת וְעוֹפוֹת עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָרוּ בָּהֶם עוֹפוֹת וְחַיִּוֹת שֶׁלֹּא נֶעְבְּדָה בָּהֶם עֲבִירָה.

וא"כ לא יבואו רק שְׁנַיִם לְקִיּוֹם הַמִּין לְכֹּף תַּחֲלָה אָמַר הַקַּב"ה דְּבַר חֲלָטֵי שְׁנַיִם. כִּי זֶה הִנֵּה עַכ"פ אֲבָל מִן הַשְּׂבָעָה לֹא אָמַר אוֹלֵי יִהְיֶה נֶעְבְּדָה בָּהֶן עֲבִירָה.

אֲבָל לְבִסּוּף שֶׁלֹּא נֶעְבְּדָה בְּכֹלָן עֲבִירָה בְּאֵמֶת אָמַר שְׂבָעָה: וְאַתָּה קַח לָּהּ מִכָּל מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאִסְפַּתְּ אֵלֶיךָ וְהִנֵּה לָּהּ וְלָהֶם לְאֲכֹלָהּ. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּוֹנָדַי כְּבָר אָמְרוּ כִּי הִנֵּה הַתִּיבָה קָטָן מִהַכִּיל כָּל הַמֵּינִים מִבְּהֵמוֹת חַיִּוֹת וְעוֹפוֹת רַק הִנֵּה בְּדַרְךָ גַּם אֲבָל גַּם בְּזֶה יִכְבֹּד עַל נַח לְהַכִּין צִידָה לְכָל כִּי רַב הוּא.

וְגַם וְכִי הִנֵּה יוֹדֵעַ כָּל הַמֵּינִים עַד שֶׁבָּאוּ אֶל הַתִּיבָה וְגַם לֹא יָדַע עֲדֵינָן אִם שְׂבָעָה אוֹ שְׁנַיִם וְא"כ אֵיךְ יִכְיֶין מְזוּן רַק לְשְׁנַיִם וּבְאֵמֶת יָבֹאוּ שְׂבָעָה אֲבָל הַקַּב"ה אָמַר לְנַח שְׂאִין לוֹ לְהַכִּין רַק מֵאֲכָל לְעֲצָמוֹ וְלִבְנֵי בֵיתוֹ י"ב חֲדָשׁ וְיִהְיֶה מְסַפִּיק גַּם לְבְּהֵמוֹת וְחַיִּוֹת וְעוֹפוֹת ג"כ בְּדַרְךָ גַּם.

וְזֶה אוֹמְרוֹ וְאַתָּה קַח לָּהּ מִכָּל מֵאֲכָל שֶׁיְהִי מֵאֲכָל רַק לָּהּ. וּמ"מ יִהְיֶה לָּהּ וְלַחַיִּת הָאֶרֶץ לְאֲכֹלָהּ וְהוּא גַּם פְּלֵא שְׂנֵת בְּרַךְ הַמְּזוּן שֶׁהַסְפִּיק לְכָל אֶף שֶׁלֹּא הַכִּין רַק לְעֲצָמוֹ וּבְנֵי בֵיתוֹ: וַיַּעַשׂ נַח כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה.

אוֹ כִּמוֹ שֶׁכִּתְבֵתִי שֵׁשׁ בְּטַחֲוֹנוֹ בַּה' וְלֹא הַכִּין מְזוּן רַק לְעֲצָמוֹ וְלֹא חָשַׁשׁ הֲלֵא הַחַיִּוֹת רְעוֹת יִטְרְפוּ הַמֵּאֲכָל וְיָמוּת בְּרָעַב וְאָמַר אֶעֱשֶׂה כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה'. אוֹ יֹאמַר כִּי לֹא תַחֲשׁוּב כִּי נַח עָשָׂה הַתִּיבָה לְמַלְט נַפְשׁוֹ וְעַל זֶה חָשַׁק לְעֲשׂוֹת כִּי זֶה אֵינּוֹ כִּי נַח נִבְחַר לוֹ מוֹת מַחַיִּים בְּרֵאוֹתוֹ שֶׁכָּל הָעוֹלָם יִהְיֶה חָרֵב וַיִּשְׁאָר הוּא וּבְנָיו לְבָדֵם בְּאֶרֶץ הַשְּׁמָם וְקָצָה בְּחַיָּיו.

רַק עָשָׂה הַתִּיבָה לְקִיּוֹם מְצֻנֵת ה' וְלוֹלֵי כִּן לֹא עָשָׂה הַתִּיבָה. וּבְזֶה מְדוּיָיֵק הַפְּסוּק כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' כִּן עָשָׂה.

וְלֹא לְזוּלָתוֹ. וְזֶה כְּנֻנַת הַמְּדַרְשׁ כִּן עָשָׂה שֶׁכִּינּוֹן עֲשִׂיית הַתִּיבָה וְהֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁבְּעֲשִׂיית הַתִּיבָה נִתְפַּוּוֹן לֹא לְהַצִּלָּתוֹ רַק לְקִיּוֹם מֵאֲמַר ה' וּמְצֻוֹתָיו: וַיֹּאמֶר ה' לְנַח בֵּא אֲתָה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתִּיבָה כִּי אוֹתְךָ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה.

נִרְאֶה לְפָרֵשׁ כִּי עַד עַתָּה דִּבְרַר עֲמוֹ בְּשֵׁם אֱלֹהִים מִדַּת הַדִּין וְכֵאן וַיֹּאמֶר ה' מִדַּת הַרְחָמִים וְחִיָּשֵׁב נַח אוֹלֵי יְרַחֵם ה' וְלִכְּךָ דִּבְרַר עֲמוֹ ה' מִדַּת הַרְחָמִים. ע"כ אָמַר לוֹ כִּי אוֹתְךָ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי דִּיּוּקָא.

כִּי מִי גָבַר אֲשֶׁר יִצְטַדֵּק בְּדִין. אוֹ יֹאמַר דִּהָא דִּהוּצָרָךְ נַח לְהִיּוֹת סְגוּר בְּתִיבָה כִּי פָּגְעוּ בוֹ מִקְטָרִיגִים כַּמ"ש הַזְּנוּהָר הוֹאִיל וְלֹא הוֹכִיחַ לְבְנֵי דוֹרוֹ אֲבָל הַקַּב"ה הִיּוֹדֵעַ מִחֲשָׁבוֹת גְּלוּי לוֹ דְּבָדוֹר רַע כְּזֶה לֹא הִנֵּה מוֹעִיל תּוֹכְחָה וְזֶה אָמְרוּ בָּא אֶל הַתִּיבָה כִּי אוֹתְךָ רְאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה.

לְפָנַי דִּיּוּקָא וּבְדוֹר הַזֶּה. אֲבָל לְמִקְטָרִיגִים לֹא נִגְלָה לְכֹךָ חֲבִי עַד שֶׁיַּעֲבֹר זַעַם.

וְגַם לֹא הִנֵּה צַדִּיק מְנוֹשֵׁל מִפְּאֲבָרָהּ וְלִכְּךָ צָרִיךְ לְהַתְּטַמֵּר וְזֶהוּ צַדִּיק לְפָנַי שֶׁהִלֵּךְ לְפָנַי הַשְּׂכִינָה מְבִלִי לְהַסְתַּפֵּל כַּמ"ש הַזְּנוּהָר וְזֶה לְאוֹת כִּי לֹא הוֹשֵׁלָם וְלִכְּךָ צָרִיךְ הַתְּטַמְרוֹת: מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָּהּ שְׂבָעָה שְׂבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ.

ומן הבהמה אשר לא טהורה היא שנים איש ואשתו. לעיל לא אמר שבועה רק שנים
דלעיל אמר ויאמר אלקים במדת הדין.

ומדת אלקים אינו מספיק לקרפון ולכף לא אמר לעיל רק שנים מפל מין בכלל. אבל פאן
נאמר ויאמר ה' שיהא מדת הרחמים בחר בקרפון.

ולכף קאמר שבועה מן הטהורים להקריב מהם קרפון: גם מעוף השמים שבועה שבועה זכר
ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ. יש להבין דמעופות אינם פשרים לקרפון.

רק תורים ובני יונה וכיון שהיו שנה תמימה בתיבה פסלו ועבר הזמן שגבלו חז"ל. ונראה
כיון דלא שמשו אז המזלות.

נחשב פאלו הם רפים בימים והנכשרו לקרפון. והא דכתיב פאן בעופות דווקא לחיות
זרע וגם בלשון על פני כל הארץ נראה כי פבר אמרו חז"ל כמה מיני עופות טמאים
במזרח ואינם שכיחים בשאר קצוות העולם וכן פרס ועזניה בישוב לא שכיחי כלל.

אבל עופות טהורים נתרבו במינם בכל ארץ. ושכיחים בכל קצוות הישוב ע"כ כתיב בזה
לחיות זרע על פני כל הארץ.

ועוד נראה דידוע כי העופות שהם באיקלים אחת אינם סובלים אויר איקלים אחר
ושבועה איקלימים הו ולכף הנה שבועה מינים להחיות זרע על פני כל הארץ. ודווקא
טהורים כי נודע הטהורים טבעם רך וממוזג ביותר ולכף הנכשרו לאכול ולכף הם יותר
עלולים לקבל שינוי אויר בעת הדבר.

כאשר העידו הטבעים כי בעת הדבר הבא משוטי אויר ר"ל לא יראו עופות טהורים רק
עופות טמאים כמו עורב וכדומה: כי לימים עוד שבועה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים
יום וארבעים לילה אמרו חז"ל דהני ז' ימים הם שבועה ימי אבילות של מתושלח כי הנה
מגין וידוע דביום שביעי בבקר פלה האבילות.

דמקצת היום ככולו ולכף התחיל המבול ביום השביעי בבוקר והנה היום קודם ללילה
כי כף שלמה אבילות. וזהו לימים עוד שבועה.

מלת עוד מורה שלא שלמו עוד שבועה. ובבוקר של יום השביעי הנה המבול ותוף שבועה
עדיין הנפש בעולם והנה מגין וזה הנה מחסד בעל הרחמים להמתין וזהו כי לימים עוד
שבועה אנכי מוסב על שם הוי"ה שהוא ימטיר וזהו מחסדו להמתין והנה ראוי להיות
המבול לערף מ"ו יום.

כי ימים אלו היו נגד קבלת התורה כי התורה הגינה על המבול ולכף נאמר ה' למבול
ישב וגו' ה' עוז לעמו יתן וקבלת התורה מר"ח סיון הוחל. והנה לערף מ"ו יום מיציאת
מצרים גם כל השנה היו טרודים במלאכתן ולא עשו כל כף מהתעבות רק הם בחרו
חודש אחד מפל השנה לחגם ואז עשו כל התעבות וידוע כי הקדמונים חלקו השנה
לשמונה חודשים והגיע לכל חודש ערף מ"ו יום ובחסד ה' שהרויח להם ימי אבולו של
מתושלח: ויעש נח ככל אשר צוה ה'.

כי לקח מהטהורים שבועה. ונח בן שש מאות שנה והמבול הנה מים על הארץ הנה התורה
הודיעה מה שהנה קצת תלוונה על נח שלא הוכיח את בני דורו כי הטעם של נח הנה שלא

הוכיח שהתבודד עצמו ולא הלה כלל עמם והרחיק עצמו מהם לבל יפתו אותו ח"ו כמאמר שלמה במשלי מנע רגלה וגו' אמנם פשהיה פכר בן ת"ר שנה א"כ שוב אינו חוטא ורגלי חסידיו ישמור והיה לו לבטוח בה' ולהוכיח: ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התיבה מפני מי המבול ואמרו חז"ל נח מקטני אמנה היה ולא נכנס עד שדחקוהו המים נראה פירושו כי כל זמן שהיה נח חוץ לתיבה היה זכותו משותף עמם וכשנכנס לתיבה הרי נעלם מהם וכלא היה יחשב ונח חשב אולי ישוב ה' וריחם כמאמר יונה בן אמיתי ולכך לא ביקש לנכנס כי אולי עוד יש תקנה ויגן זכותו ג"כ ולכך לא נכנס עד שהיו המים דוחקין אותו וכוננתו לטובה ולשם שמים היה: שנים שנים באו אל נח אל התיבה זכר ונקבה כאשר צוה אלהים את נח.

נראה לפירוש מה שצוה אלהים שנים מפל הוא רק בטבע בעל חי וגם הטבע נקראת אלהים בעצמן באו אל התיבה וזהו שנים באו אל נח כאשר צוה אלהים לנח. אבל חמשה ממין הטהורים הנוספין שצוה מדת הרחמים כמ"ש ויאמר ה' אל נח מפל הבהמה הטהורה תקח זו' ומדת הרחמים הוא למעלה מהטבע ולא באו מעצמן והוצרך נח להכניסם וגם לקרבו צריך הזמנה והכנה מבני אדם: בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחודש וגו' כי ידוע דעוד שלשה ימים יכול אדם להחיות במים ולא יותר א"כ מתו וגם פלו בעשרים לחודש השני ואז באותו זמן הרג קין את הבל כי כל ימיו של הבל לא היה רק חמשים יום ובחודש הראשון נבראו.

ולכך היה התחלת המבול ב"ז לחודש השני וזהו האמור למעלה ומחיתי את כל היקום ונדרש במדרש קין כי קין חלק עם הבל וקין לקח האדמה ויקם קין על הבל כי טען קין לו תקומה בארץ ואתה פורח באויר והפירוש הוא כי קין לקח זה העולם האדמה והבל לקח העוה"ב הפורח באויר למעלה בשמים וקין קם על פני האדמה ואמר אתה בחרת העולם הבא מעתה תפרח לשם באויר.

וזה משפט דור המבול ג"כ שבחרו חלק קין באדמה וזהו ומחיתי את כל היקום מעל פני האדמה וזהו: ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארנובות השמים נפתחו. הא דנבקעו מעינות תהום תחילה ואח"כ וארנובות השמים נפתחו ויצא המטר ובגמרא אמרינן משניצא חתן לקראת פלה כי גשמים הם פזקר ותהום פלה נקבה ולכך גשמים יורדין תחילה ואח"כ עולה התהום אבל דור המבול שינו ונקבה רדפה אחר הזכר ולכך גם במבול נבקעו מעינות התהום ראשון ואח"כ ירדו הגשמים: וארנובות השמים נפתחו כי גם שרי מעלה ירד עליהם המבול כמו שכתב בברית מנוחה וכאמרם אין הקב"ה נפרע מאומה אם לא נפרע ראשון מהשר וזהו וארנובות השמים נפתחו למחות ג"כ שרי מעלה: בעצם היום הזה בא נח ושם וקם ונפת בני נח ואשת נח ושלשת נשי בניו אתם אל התיבה כי התחיל המבול ביום י"ז כי ידוע דכח הסמה מיבש והלבנה תוליד לחות וריבוי מים וצדיקים מונין ללבנה פידוע וגם נח מנה ללבנה ולכך מבואר במדרש שאמרו כד אתיא מבול על בתייה דהאי גברא אתיא היינו נח והוא הטעם כי הוא מונה ללבנה ובסיפתה התגברות המים ולכך להוציא זאת מלבן התחיל המבול ביום ובעצם היום היינו בתצי היום שאז השמש בגבורתו ומ"מ ירד מבול ויבזה ידעו כי שקר נחלו וכתחו על דבר לא יושיע ועוד נראה לפירוש דידוע כי בחודש הראשון בשנת תר"א מצאה יונה מנוח היינו

בַּשֶּׁבֶת כַּנּוֹדָע א"כ הִיָּה הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה שְׁלֹפְנֵי הַיָּינוּ בַּשָּׁנָה ת"ר בְּיוֹם ג' וְחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּיוֹם ה' וי"ז בּוּ בַּשֶּׁבֶת וּבַשֶּׁבֶת הֶחֱלַל הַמִּבּוּל וְלֵיל שֶׁבֶת רָאוּי לְגִשְׁם וְהוּא גִשְׁמֵי בְּרָכָה לְכֹף בָּזוּ לֹא יָרַד בְּלֵילָהּ רַק בְּיוֹם שְׁרָאוּי לְהִיּוֹת שְׁמֵשׁ צְדָקָה כַּמֶּאֱמָר חֲזו"ל וְהִיָּה אִזּוּ חֹרֶבֶן כִּי אִזּוּ שׁוֹלֵט שֶׁבֶת־אֵי וּמִבּוּל יַעַן עוֹלָם הִתְנַהֵוּ שְׁהִיָּה בַּשֶּׁבֶת כְּמוֹ שֶׁכְּתִיב לְעִיל וְזֶהוּ שֶׁכְּתִיב בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְדַרְשִׁינוּ בְּעֶצְמוֹ שֶׁל יוֹם: וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ אֵל הַתִּיבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר בּוּ רֵיחַ חַיִּים מְלֵט כָּל בֶּשֶׂר תּוֹרָה לָנוּ כִּי כָּל שְׂאִין בּוּ עֶצֶם אֵינוֹ מִתְקַיֵּים י"ב חֹדֶשׁ וְכָאֵן אָמַר כָּל בֶּשֶׂר אֶפְיָלוּ שְׂאִין בּוּ עֶצֶם כָּלֵל הַכְּנִיס עִמּוֹ בַּתִּיבָה לְקִיּוֹם הַמַּיִן וְאֵע"פ שְׁהִיָּה הַמִּבּוּל י"ב חֹדֶשׁ מ"מ חַיִּי עַפ"י נִס וְגַם יֵשׁ לוֹמַר הוּאִיל וְלֹא שְׁמֵשׁוּ הַמַּזְלוֹת אֵינוֹ נִחְשָׁב לְכֻלּוֹם וְהַבֵּן: וַיִּסְגְּרוּ ד' בַּעֲדוֹ כִּי בְּהַכְּנִסוּ בַּתִּיבָה בַּשֶּׁבֶת לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר לְחַזֵּק הַדָּלֵת בְּמִסְמָרִים לְבַל יִפְתַּח מִשׁוּם אָדָם אֲמָנָם הַקַּב"ה סָגְרוּ ע"פ נִס וְגַם הוֹרָה לָנוּ כִּי אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ דְּבַשְׁבִּיל בְּהַמּוֹת שְׁלֵא חֲטָאוּ יֵשׁ לְאָדָם קִיּוֹם בְּעוֹלָם דְּכִתִּיב אָדָם וּבְהִמָּה תוֹשִׁיעַ ד' וְא"כ אַף כָּאֵן תַּחֲשָׁב כִּי הִיָּה לְנֶחַם קִיּוֹם בַּשֶּׁבֶת בְּהַמּוֹת וְהוֹרָה לָנוּ הַפְּתוּחַ וַיִּסְגְּרוּ ד' בַּעֲדוֹ דְּנִכּוּתוֹ הַגִּיּוֹן עַל הַבְּהַמּוֹת וּבְעִבּוּרוֹ נִיצְוּלוֹ הַכָּל וְלֹא לְהִיָּפֹךְ: וַיִּדְבַּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ לֵאמֹר צֵא מִן הַתִּיבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֵיךָ וּנְשֵׁי בְנֵיךָ אִתְּךָ נְרָאָה לְבָאָר הָאֵת דְּהוֹצַרְךָ הַקַּב"ה לֹאמַר לוֹ שְׂיֵצֵא מִן הַתִּיבָה אֵע"ג דְּכָבֵר יְבִשָׁה אֶרֶץ כִּי אֲוִיר הָעוֹלָם לְאַחַר הַמִּבּוּל מְקוֹלְקֵל מְאוֹד לְרַב אִיִּדֵי גְפָרִית וּמְלַח שְׁהִיָּה בַּמַּיִם וְנִטְבַּע לְאֶרֶץ וְגוֹיֹת פְּגָרֵי אָדָם וּבְהִמָּה שְׁנַמְחוּ וְנִבְלְעוּ בְּאֶרֶץ וְלֹא הִיָּה מְקוֹם לָלִין כִּי כָּל הַבְּתִימִים וְהַבְּנִינִים נִהְרָסוּ וְהוֹצַרְךָ לִישָׁב בְּאוֹהֶל אֶרֶץ יוֹיֹתֵר טוֹב הִיָּה שְׁהִיָּה לוֹ הַתִּיבָה לְמְקוֹם אוֹהֶל לְצֵאת וּלְבֹא מִמֶּנּוּ אֲבָל מְקוֹם מְשֻׁכְּנוֹתוֹ יְהִיָּה בַּתִּיבָה כִּי הִלֵּא זֶה נִבְחַר מֵאוֹהֶל אֲמָנָם הָאֱלֹהִים שֶׁהוּא מִדַּת הַדִּין אָמַר לוֹ לְצֵאת כִּי הַתִּיבָה קוֹדֶשׁ וְאֵין נֹחַ כְּדָאֵי לִישָׁב בַּתּוֹכָהּ כִּי הִיָּה קֶצֶף עָלָיו שְׁלֵא הַתְּפַלֵּל עַל דוֹרוֹ כַּנּוֹדָע דְּלִכְךָ נִקְרָא מִי מִבּוּל מִי נֹחַ וְאֵין קְטִיגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר וְגַם חָשַׁב נֹחַ שְׁיֵהָא הוּא כְּמוֹ מִשָּׁה לְהַנְחִיל עַל יָדוֹ הַתּוֹרָה כְּאֲשֶׁר בְּאִמַּת קִצַּת מְצוֹת נִתְּנּוּ עַל יָדוֹ וְהִיא תּוֹרַת נֹחַ כַּמ"ש בַּעַל הָעֵקָרִים.

וּבַחֲנִינָת נֹחַ הוּא בַּחֲנִינָת מִשָּׁה כְּאֲשֶׁר נֶאֱמַר הֲרַמְזוּ לְמִשָּׁה מִן הַתּוֹרָה בַּשָּׁנָה הוּא בֶּשֶׂר אֲצֵל דוֹר הַמִּבּוּל וְנִקְרָא מִשָּׁה מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִיהוּ וְלִכְךָ חָשַׁב נֹחַ שֶׁהוּא יִקְבַּל הַתּוֹרָה וְהַמְקַבֵּל תּוֹרָה יָדַע שְׁיִפְרוֹשׁ מִן הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁבְּאִמַּת פִּירֵשׁ מִשָּׁה מִן הָאִשָּׁה וְלִכְךָ חָשַׁב נֹחַ שְׁיִפְרוֹשׁ אֲמָנָם מִדַּת הַדִּין כְּעַס עָלָיו עַל שְׁלֵא הִרְבָּה וְהַתְּפַלֵּל עַל בְּנֵי דוֹרוֹ וְלֹא הִגִּיעַ לְמִדְרַגַּת מִשָּׁה שְׁהִרְבָּה לְהַתְּפַלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל וְלִכְךָ אָמַר לוֹ אֱלֹהִים צֵא אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ לְתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה: כָּל הַחִיָּה אֲשֶׁר אַתָּה מִכָּל בֶּשֶׂר בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָרוֹשׁ הָרוֹמֵשׁ עַל הָאֶרֶץ הוֹצֵא אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בְּאֶרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל הָאֶרֶץ וַיֵּצֵא נֹחַ וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בְנָיו אִתּוֹ כָּל הַחִיָּה וְגו' לְמִשְׁפַּחוֹתֵיהֶם יֵצְאוּ מִן הַתִּיבָה יֵשׁ לְהַבִּין הָאֵת הַקַּב"ה צָוָה לְנֹחַ צֵא אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ לְצִוּוֹתוֹ עַל תַּשְׁמִישׁ וְכָאֵן כְּתִיב וַיֵּצֵא נֹחַ וּבְנָיו וְגו' נִפְרְדוּ מְשׁוֹתֵיהֶם וְנִרְאָה כִּינּוֹן שְׂאֵמַר הַקַּב"ה עַל הַבְּהַמּוֹת וְחִיּוֹת וְשָׂרְצוּ בְּאֶרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל הָאֶרֶץ דְּעַל הָאֶרֶץ בְּתָרָא הוּא מִיֹּתֵר דַּה"ל לְמַכְתֵּב וְשָׂרְצוּ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל הָאֶרֶץ רַק וַדָּאֵי הֵם הַשְּׂיָגוּ כִּי הַנּוֹלָדִים מֵהֶם יְהִיּוּ רְשָׁעִים כַּמֶּאֱמָר חֲזו"ל עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מִנֶּחֱמֵה וְעַד אֲבָרְהָם וְכו' וְא"כ אֵיךְ יְהִיָּה לָהֶם תְּקוּמָה בְּאֶרֶץ אֲמָנָם מִבְּנוֹאָר בַּמִּדְרָשׁ כְּשֶׁהַדּוֹר אֵינוֹ רָאוּי לְהַתְּקַיֵּים מִתְּקַיִּימִים בַּשֶּׁבֶת בְּהַמּוֹת כְּדְכִתִּיב אָדָם וּבְהִמָּה תוֹשִׁיעַ ד' וְזֶהוּ מֶאֱמַר הַשֵּׁם וְשָׂרְצוּ בְּאֶרֶץ הַיָּינוּ בְּהַמּוֹת וְחִיּוֹת וּפְרוּ וּרְבוּ בְּנֵי אָדָם עַל הָאֶרֶץ שְׁיִהְיֶה לָהֶם קִיּוֹם עַל יָדָם וְלִכְךָ לֹא מִיָּהָר נֹחַ לְהוֹלִיד עַד שְׁיִוְלִידוֹ הַבְּהַמּוֹת

ראשון וילכה יצאו נח וכו' נפרדו מנשותיהם אמנם כל בהמות וחסות למשפחותיהם יצאו לפרות ולרבות ואח"כ התחיל נח לשמש מטותו: ויבן נח מזבח ויבא מכל בהמה הטהורה ומכל עוף הטהור ויעל עולות במזבח הא דהקריב דנוקא עולות נראה דנח הרגיש שחטא שביטל למצות עשה דתפלה בעת צרה כמ"ש הרמב"ן שזהו עיקר מצות עשה של תפלה לכה הקריב עולה שהוא מכפר על ביטול מצות עשה כדאמרין בגמ': וירח ד' את בית הניחוח ויאמר ד' אל לבו לא אנסוף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם הא דכתיב אל לבו היינו דלא היה רצון ד' לגלות שלא ישחית העולם עוד כדי שיהיה היראה על האדם מבלי לעשות פתועבות דור המבול פן ח"ו יבוא מבול לעולם (אמר המעתיק דברי הרב צריכין ביאור דהא בפירוש פרת הקב"ה ברית עם נח שלא יפרת כל בשר עוד ממי המבול ונראה דפירוש הרב הגאון צודק עפ"י מש"כ בעל עקידה בפרשת נח דגלוי וידוע לפני הקב"ה היה שלא יתקלקל העולם בכלל עוד כמו שהיה בדור המבול מחמת שייראו שלא יבוא עליהם מבול וישחית העולם בכללו בשבילם וזה היה ידוע להקב"ה בלבד שא"א להשחית העולם עוד אבל דבר זה לא ביקש לגלותו דכל אחד יאמר פיון דא"א לבוא עוד מבול אעשה מה שלבי חפץ רק פרת עם ברית סתם דאם לא יתקלקל העולם בכללו בחטאם לא יבוא מבול אבל אם יחטאו בכללם יבא המבול וכל אחד יודע דניתן לאדם הבחירה וכל אחד יחשוב אם יש אפשרות לבוא עוד מבול למה עשה תועבות פאנשי דור המבול אולי כל אחד יעשה כמוני ויקלקל העולם בכללו ויחרב גם אני בכללו ע"י מבול) וזה היה ענין דור הפלגה וביקשו לעשות מגדל עד לשמים דיש להבין וכי היו כל כף פתאים דא"כ היה צריך בסיס בחכמת הבנין יותר רחב מפדור הארץ אבל הם שפטו כפי חכמת הטבע כי כל גשמים יורדים מהקטטורים ואדים העולים מן הארץ ויסוד המים ומזה התהוות העננים ומשם יזכו המים ואין המים באים משמים כלל וכבר שיערו כפי מופת ראיה שאין שיעור העננים שהוא האדים העבים העולים מן הארץ יותר מחמשה מילין לכל היותר וא"כ ע"כ שאין אדים דקים מחלקי מים עולים יותר גבוה כי אילו היו עולים יותר אף העבים היו יותר גבוהים מארץ ולכה חשבו הם לבנות מגדל יותר גבוה משיעור עננים ההמה וא"כ תו א"א לירד עליהם גשמים ולשון וראשו בשמים לשון גונזמא הוא רק דידוע מ"ש פי בכדור לבנה ג"כ מקום ישוב כמו בכדור ארצי וכבר מצאו ע"י מלאכת מעופפות שהוא לעשות כמו תורן מונח לרוחב ארץ וא"כ מוכח דהרוח עולה מן הארץ וכן כל הרוחות עולים מהארץ מלמטה ולכה פתבתי שנח לא היה הולך בספינה לים באמצע אוקינוס כי נודאי לא ירד שם המבול כי מה צורך למבול בים וא"כ היה לו לילה בספינה ולא בתובה ואם כי לא נודע אז מלאכת הספינה מלבד דקשה דה"ל להשם להגיד ליה מעשה הספינה במקום צווי על התובה.

אף גם אם נאמין שהאוקינוס מקיף העולם מקצה אל הקצה כמו צינור ובצד אחד שלשת חלקי עולם אסיא אפריקא אייראפא ובצד השני העולם החדש הנקרא אמירקא וא"כ איך באו בני אדם לשם קודם המבול לעולם החדש בלא ספינה ואת"ל דלא היה קודם המבול שם אנשים א"כ אף המבול לא ירד שם פיון שהוא ללא צורך וא"כ מאי רבותא דא"י שנקרא טהור על שלא ירד שם המבול הא גם העולם החדש טהור הוא דלא ירד שם המבול אבל לפי מה שפתבתי ניחא דבמבול היה הארץ כל כח שלה נתמעה עד שלא היה הרוח יוצא כלל מהארץ וא"כ לא היה אפשר לנח לשוט בספינה בים אוקינוס פיון

דבִּמְקוֹם שֶׁהוּא הִיָּה שָׁם בְּשַׁעַת הַמַּבּוּל לֹא יָצָא הָרוּחַ וְאִ"א לְשׁוֹט בְּלִי רוּחַ וְאִ"כ לָמָּה שֶׁכַּתְּבִיתִי שֶׁהָרוּחַ הוֹלֵךְ מִהָאָרֶץ מִמַּטָּה לְמַעְלָה רָאִוּי הִיָּה שֶׁהַכְּלִי הַנּוֹעֵשָׂה בְּמִלְאָכָת עֲפִיפָה שֶׁהָרוּחַ מְנַשֵּׁב בְּתוֹרָן שֶׁהָרוּחַ יִגְבִּיֶה הַכְּלִי מִעֲלָה מִעֲלָה וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְאָרֶץ רַק שׁוּבוּ לְאָרֶץ הוּא בְּסִיבַת הַיּוֹת הָאֲוִיר הַחֲזָק וְעַב הַסְּמוּךְ לְאָרֶץ הוּא מְכַבִּיד עַל הַדָּבָר וּמִגְרִשׁוֹ לִיָּרֵד לְמַטָּה וְלִכְּוֹן נִסְעוּ הָאֵינִשְׁעֵנִיעֵהָר שַׁע"י אֲבָק הַשְּׂרִיפָה שֶׁקוֹרִין פּוֹלוּוִיר בְּכַח רַב אֲבָק הַנִּיֵּתוּ בְּקִנְיָה הַשְּׂרִיפָה וְלִחְצוֹ לְכַדוֹר הַנִּתּוֹן בְּתוֹכוֹ שִׁילָה מִעֲלָה מִעֲלָה עַד שֶׁהַשְּׂגִיחוֹ בְּמִקּוֹם הַהוּא וְלֹא יָרֵד הַכַּדוֹר כָּלֵל לְמַטָּה כִּי לֹא מְצָאוּ שׁוּם כַּדוֹר עַל הָאָרֶץ וְאִף כִּפִּי הַטָּבַע הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה בְּדֶרֶךְ קֶצֶרָה לְמַטָּה וּמִזָּה שֶׁפִּטּוּ כִּי הַכַּדוֹר עָלָה תַּחֲלָה לְמַעְלָה מִהָאֲוִיר הַעֵב וְהַעֲכוּר ע"י פֶּח הַפּוֹלוּוֹנֶעַר וּכְשֶׁהָיָה לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ הוּא הִיָּה מְעַכְּבוֹ אַח"כ מִלִּירֵד וְאִ"כ אִם אֲפֹשֶׁר לְהִבִּיא כָּל עוֹפְפוֹת לְמַעְלָה מִהָאֲוִיר הַעֵב הַלְּזָה יְכוּל לִילָךְ בְּרוּחַ מִעֲלָה מִעֲלָה עַד הַכַּדוֹר הַיִּרְחִי כִּי הָרוּחַ יִגְבִּיֶה אוֹתוֹ תָּמִיד לִילָךְ וְלְמַעְלָה הָרוּחַ הוֹלֵךְ וְחֲזָק וּכְבָר חֲבָרוּ בְּזֶה חֲבוּרִים אִיךָ לַעֲשׂוֹת סְפִינָה כְּזֶה לִילָךְ לְכַדוֹר יִרְחִי אֲבָל הַעֵינְקָר שִׁיגִיעַ תַּחֲלָה סְפִינָה זֹו לְמַעְלָה מִהָאֲוִיר הַעֲכוּר הַזֶּה הִיָּה כְּוֹנֵת דוֹר הַפְּלִגָּה ג"כ שֶׁבְּקִשׁוֹ לְקַבְּנֵעַ מוֹשָׁבָם בְּכַדוֹר יִרְחִי שֶׁשָׁם יִהְיוּ נִצּוּלִים מִמַּבּוּל וְחֲשָׁבוּ לַעֲשׂוֹת ע"י סְפִינָה הַנִּ"ל אֲפָס כִּיִּצַד יִגְבִּיֶהוּ אוֹתָהּ הַסְּפִינָה לְמַעְלָה מִהָאֲוִיר הַעֲכוּר וְלִזָּה חֲשָׁבוּ לְבָנוֹת מְגִדֵל גְּבוּהַ כָּל כֹּף עַד לְמַעְלָה מִהָאֲוִיר הַהוּא וּמִשָּׁם יוּכְלוּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּסְפִינָה הַנִּ"ל לְשׁוֹט בְּאֲוִיר עַד כַּדוֹר הַיִּרְחִי וְעוֹד הִיָּה לְדוֹר הַפְּלִגָּה כַּת אַחֲרַת שֶׁחֲשָׁבוּ מִטַּעַם אַחַר לְבָנוֹת הַמְּגִדֵל וְהוּא כִּי יִדוּעַ שֶׁמִּשְׁמַיִם עַד לְאָרֶץ כָּל הָאֲוִיר מְלֵא רוּחוֹת כִּי לֹא יִתְכַן שִׁיִּהְיָה מִן אָרֶץ לְשָׁמַיִם חֲלוּל וְרִיקוּת וְאִין זֶה בְּגִדֵר בֵּינַת חֲכָם שִׁיבְנָה כָּל כֹּף רִיקָם מִכְּלִי שִׁיִּהְיָה בּוֹ דָּבָר וְאִ"כ ע"כ יֵשׁ בּוֹ רוּחוֹת וְהָרוּחוֹת שֶׁהֵם קְרוּבִים לְאָרֶץ הֵם יוֹתֵר עֲבִים וְגַסִּים וְרַעִים וְהָרוּחוֹת שֶׁהֵם יוֹתֵר קְרוּבִים לְשָׁמַיִם הֵם יוֹתֵר בְּהִירִים וְנֹפִים וְטוֹבִים וְכָל עֲנָן דוֹר הַמַּבּוּל הִיָּה קוֹנֵם הַמַּבּוּל שֶׁהָיָה מְקַטְרִים לְרוּחוֹת הַלָּלוּ וְהָיָה מִתְדַבְּקִים בָּהֶם וְעַל יְדֵיהֶם פָּעִלוּ כִּמְהָ דְבָרִים וְהָרוּחוֹת הָיָה מְכַזְּבִין לָהֶם שֶׁלֹּא יִטְבְּעוּ בְּמִי הַמַּבּוּל אֲבָל בְּדוֹר הַפְּלִגָּה רָאוּ כְּבָר שֶׁכְּזָבוּ בָּם שֶׁפִּטּוּ כִּי רוּחוֹת אֱלוֹ הַקְּרוּבִים לְאָרֶץ אִין בָּהֶם כַּחַ וְתַבּוּנָה אֲבָל חֲשָׁבוּ לְבָנוֹת מְגִדֵל גְּבוּהַ מִעַל גְּבוּהַ וְשָׁם הָרוּחוֹת טְהוּרִים וְנֹפִים וְאִם יִקְטְרוּ לָהֶם יִפְעִלוּ בְּחֻפְזָם כִּי כַּחַם חֲזָק וּבְאֵמַת הִיָּה בְּדוֹר הַפְּלִגָּה כַּתוֹת כַּתוֹת פַּת אַחַת חוֹשֵׁב כֹּף וְכַת אַחַר חֲשָׁבָה כֹּף כְּדֵאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וּלְכֹף נֶאֱמַר וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שִׁפָּה אַחַת הִיָּינוּ שֶׁפְּנֹלָם הַסְּפִימוֹ בְּהַסְּפָמָה אַחַת לְבָנוֹת מְגִדֵל אֲבָל דְּבָרִים אַחֲדִים כִּי לִזָּה הִיָּה טַעַם זֶה וְלִזָּה טַעַם זֶה וְעַכ"פ יִדְעֵנוּ שֶׁהָיָה יִרְאִים מִהַמַּבּוּל וְע"כ אֲמָרוּ בַלְעָם הִיָּה הוֹלֵךְ רַכִּיל מְגִלָּה סוּד מִסְתוּרִין שֶׁל הַקַּב"ה לַעֲפו"ם וְגַם לָהֶם קָלְלָה יִחֲשָׁב כִּי עַפּו"ם גָּדְרוּ עֲצָמָן בְּכַמְהָ דְבָרִים כִּי יִרְאוּ מִהַמַּבּוּל אֲבָל בַּלְעָם אָמַר לָהֶם שֶׁכְּבָר נִשְׁבַּע הַקַּב"ה שֶׁאִינוּ מְבִיא מַבּוּל לְעוֹלָם וְעַל יְדוֹ חֲזָרוּ לְרַעְתָּם וּלְכֹף אָמַר הַקַּב"ה מִתַּחֲלָה בְּלָבוּ מִכְּלִי לַעֲשׂוֹת פְּנוּמְבִי כְּדִי שִׁיִּהְיָה לָהֶם מוֹרָא מִמַּבּוּל: לֹא אוֹסִיף עוֹד לְקַלֵּל אֶת הָאֲדָמָה בְּעַבּוֹר הָאָדָם כִּי יִצָּר לֵב הָאָדָם רַע מְנַעֲרָיו וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי בְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי.

הַזֶּה כְּבָר כְּתִבְנוּ כִּמְהָ פְּעָמִים כִּי בְּתַחֲלָה הָיָה הַבְּהֵמוֹת מְשִׁכִּילִים כְּדַכְּתִיב וְהַנְּחָשׁ הִיָּה עָרוּם מִכָּל הַחַיּוֹת מִשְׁמַע דְּכּוֹלָם הָיָה עָרוּמִים רַק דֶּהוּא בְּיוֹתֵר וּלְכֹף הִיָּה אֲסוּר לְאָדָם הַרְיָגְתוֹן לְהַיּוֹתָם מְשִׁכִּילִים וְלֹא הִיָּה תַּחֲלִילַת בְּרִיאָתָם לְשַׁחֲטָהּ, וּלְכֹף נִעְנַשׁ רַבִּי בְּאֲמָרוֹ לְעַגֵּל שִׁילָה לְשַׁחֲטָהּ כִּי לְכֹף נוֹצֵר כִּי זֶהוּ שֶׁקָר דְּתַחֲלִילַת הַיִּצִּירָה לֹא הִיָּה לְכֹף וְלֹאֲחַר הַמַּבּוּל

הגיע לבהמה מדה פחותה כנה שאין בהם תבונה ולכך ההריגה מותר בהם והוא סיבת חטא האדם הוא החומר וגם בהולדו תיכף יש בו נפש בהמה ועושה מעשה בהמה שאין לה שכל אף זה הוא לאחר המבול שלא היה שכל בנפש בהמה אכן קודם המבול לא יתכן זה דאף שנולד בו נפש בהמה מ"מ גם בהמה היתה מושפלת והיה ענין החומר לבד סיבת החטא ולכך פשחטא אדם נתקלה אדמה כי היא היתה סיבה לחטא ע"כ אמר לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם כמו שעשיתי בחטא אדם הראשון פיון שעשה אחר המבול גם נפש בהמה שנולד בו גרם לו לחטוא ונהו שאמר הטעם כי יצר לב האדם רע מנעוריו היינו נפש בהמה שנולד בו בלי שכל הוא המחטיא לרוב פחיתתו ומזה הטעם ולא אוסיף עוד להכות את כל חי פאשר עשיתי כי קודם המבול היה ראוי להם לענוש פשחטאו שהיו מושפלים הבהמות והשחיתו דרכם אבל פאשר נסע יתרום ואין בהם תבונה על מה יענשו וא"כ אין להכותם יעשו מה שיעשו: עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישפנתו.

מזה דייק במדרש דבימי המבול שבתו המזלות ולא שמשו והטעם נראה כי הם עבדו למזלות והקב"ה נפרע מן הנעבדים ג"כ. הקשה הרא"ם אף ידע נח כי קלו המים ואיך הלה ושוב היונה אם לא היה אור במושבתו וכן יש לדייק מה שנאמר יום ולילה לא ישפנתו הא גם בשנת המבול לא נשבת הלילה כי כל י"ב חודש היה לילה ודוחק לומר כמ"ש בכתובת הפדור כי כל כ"ד שעות במקום זה אור ובמקום זה חושך כפי סבוב השמש וזה יום ולילה לא ישפנתו כי תמיד יום ותמיד לילה אבל באמת הענין הוא כי בנודאי לא סיבב החמה אז אבל אורה לא פהה וא"כ במקום שהיתה עומדת היתה מאירה לארץ וא"כ סביב לא"י היתה מאירה תמיד כי שם היתה עומדת בשנת המבול ושם היתה מאירה כל י"ב חודש וא"כ במקום עמידתה היה תמיד יום ונשבת הלילה ובשאר מקומות היה תמיד לילה ונשבת היום וא"כ התיבה שנתה בהרי אררט סמוך לא"י פדכתיב במלכים בהריגת סנחריב שם היה כולו יום ושם יכול לשלח עורב ויונה ולא קשה מידי: ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ ומוראכם וחתכם והיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים וגו'.

אמר שיפרו ומלאו את כל הארץ כי נח לא רצה לשבת בחוזה לארץ רק בא"י שלא הוגשמה ביום זעם וא"ל השם שיפרה בכל הארץ כדי שיהיה מוראם על החיות פדכתיב מעט מעט אגרשנו פן ירבה עליה חית השדה או אף מוראכם וגו' מוסב אקרא דלמטה כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה פירק עשב נתתי לכם את כל פי לכך התיר להם אכילת בעלי חיים כי אם לא יתרגו וינחרו וישחטו אותם יהיו מרובות וסר מהם פחד בני אדם פנודע כי בכל מקום צריכין לצוד החיות לבל יתגברו וקודם המבול היה צלם אלהים על האדם ולא שלטו בהם החיות משא"כ לאחר המבול סר צלם: פירק עשב נתתי לכם את כל.

אמר פירק עשב היינו אם תעשו פירק עשב בשעת הבריאה שנשאו הדשאים קל וחומר מאילנות ולא יצאו אלא למינם אף אתם לא תשחיתו דרכיכם כמו שעשיתם קודם המבול: אף בשור בנפשו דמו לא תאכלו.

כי בבהמה נפש עפו ויכול להחטיאו באכלו כמ"ש האר"י ז"ל רק ע"י שחיטה או נחירה ותיקון ועיקר נפש הרע בהם בדם ויוצאה בשחיטה אבל אבר מן החי הדם בו ונפש הרע בו והאוכלו בא למדות מגונות: ואף את דמכם לנפשונתיכם אדרוש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם הא דהודיע לבני נח דמיד כל חיה אדרשנו הוא דשמה תאמר הא אין אדם נהרג אם לא נגזר עליו מן השמים דין מיתה וא"כ גברא קטיל ומה עון יש כאן הלא בן אדם מושגח מה' ולולי שפך גזרתו לא היה נעשה בו דבר ע"ז קאמר דאף דהאמת בן מ"מ הוא ענש יענש פי הוא היה סיבה רעה והא ראיה מיד כל חיה אדרשנו דמי שחיב מיתה חיה אכלתו וא"כ לא היה עונש לחיה ההורגת את האדם פי היא שלוחו של מקום וע"ז קאמר מ"מ אדרשנו מיד כל חיה עכ"פ מגלגלין חובה ע"י חייב בן הדבר באדם ההורג דמ"מ מגלגלין חובה ע"י חייב.

שנפך דם האדם באדם דמו ישפך פי בצלם אלהים עשה את האדם. הא דכתיב דם האדם באדם הוא להוציא משטות וטעות פת פיתגארה אשר באונדיאן האומרת פי נפשות האדם מגלגלין בבהמות וא"כ השוחט שור מכה איש ועושה רציחה וכאשר האריכו בזה.

לזה בא התורה ואמר פי אין חטא באדם לשפוך דם שהוא נפש אדם רק באדם אם הוא באדם אבל אם נפש האדם הוא בבהמה אין חטא לשפכו ולכך פאשר התירה התורה להרוג בעלי חיים וידוע היה להם שנפשות בני אדם מגלגלין בבהמות א"כ יאמרו פשם שזה מותר כף מותר להרוג אדם ולזה קאמר דיש הבדל וקאמר הטעם פי עיקר האדם היותו בצלם אלהים וההורגו ממעט הדמות ומרים יד בדיוקנו של מלך וזהו אם הנפש באדם שהוא צלם אלהים אבל אם הנפש הוא בבהמה אין כאן צלם אלהים ולכך אין איסור רק השופך דם האדם באדם דייקא: ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר.

הא דכתיב מלת אתו היינו שפח ובניו לא שמשו מיטותיהן והיו תמיד ביחד פרושים מנשותיהן פי טענו לשון אנו עמלין או יש לומר שפח היה נביא גדול והשיג במראה נבואה אשר אמר ד' אל לבו שלא להביא עוד מבול לעולם אבל בני נח לא ידעו כבשי דרחתנא מה שלבו לפומיה לא גליא לכך הוצרך הקב"ה לאמר להם: ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם ואת כל נפש החיה אשר אתכם את וגו'.

ונראה דזה הברית אין הפנונה שלא ירד עוד המבול דזה נאמר אח"כ ונקימתי את בריתי אתכם ולא יפרת כל בשר עוד ממי המבול וגו' רק ברית הראשון הוא בין אדם לחיות שלא ישלטו החיות באדם ויהא מורא עליהם וישכנו ביצר מקום שאינו ישוב פי אילו תאספו כל חיות היצר יכולין להשחית את האדם רק הקב"ה נתן מוראו עליהם שהן נבדלין ושוכנים ביצרות מקום שאין בו אדם והוצרך לכך פי מי שנתחייב מיתה או נטבע בנהר או חיה רעה אכלתו וא"כ יאמרו אף אם לא נטבע במים שלא יבוא עוד מבול יגברו עליו חיות רעות.

לכך בא הבטחה פעמים הראשון ששם ברית שלא יתגרו בם החיות וברית השני שלא יהיה עוד מבול: ויאמר אלהים זאת אות הברית וגו' והמענין יראה פי שלשה פעמים נאמר בענין הברית מלת קשת את קשתי נתתי בענין והיה בענין ענין על הארץ ונראתה הקשת בענין והיתה הקשת בענין ונראה דכבר ידוע פי הקשת הוא הסימן פאשר פגעו הלוחמים להלחם והפכו קשתם וכלי קרב וכן אם הקב"ה ח"ו לוחם אזי יתר הקשת נגד

ד' לירות מִמְנו חִיצִים אֲבָל כַּשֶּׁהִקְב"ה מֵרָאה שְׁלֵא יִלְחַם מִהֶפֶךְ הַקִּשָּׁת וְהִיתָר נִגְדָנוּ גַם זֶה מוֹרָה שְׁאֵנו חוֹטְאִים וּמוֹרְדִים לִפְנֵי הַקֵּב"ה וְכַבֵּיכּוֹל פְּאֵלוּ אֲנוּ לוֹחֲמִים וּמוֹרִים חִיצִים נִגְדַּד הַשָּׁמַיִם פִּי הַמִּיתָר נִגְדָנוּ פְּאֵלוּ אֲנוּ מְכֻוְנִים לִירוֹת חִיצִים לְמַעַלָּה וּלְהִיּוֹת פִּי כָּל הַתְּנַצְלוֹת לְמִין אֲנוּשִׁי עַל חֶטְאִים הוּא חוֹמֵר הַעֲכוּר וְגוֹרֵם הַשְּׁנִי הוּא הַמְזַל כְּמֵאֲמָרָם מֵאֵן דְּנִבְרָא בְּהַאי מְזַל שׁוֹפֵף דְּמִים וּבְהַאי מְזַל יְהִיָּה זְנַאי וְכַדוּמָה וְכָל מְזַל נִכְלָל בְּשִׁמְשׁ וּלְכַף גְּזַר הַפִּילוֹסוֹף מוֹלִידֵי הָאֲדָם הֵם הָאֲדָם וְהַשְּׁמֶשׁ פִּי מִשְׁטָרֵיו הֵם הַגּוֹרְמִים לִילָד וְיָדוּע טִיב הַקִּשָּׁת כְּאֲשֶׁר יְהִי אִידֵי הָאֲרֶץ עֲבִים וְיוֹלִידוּ עֲנָנִים עֲכוּרִים אֲזִי אֹרֵךְ נִיצוּץ הַשְּׁמֶשׁ הוּא גוֹרֵם הַקִּשָּׁת וּלְכַף נִדַּע הַיּוֹת עֲנָן הַקִּשָּׁת מְחַדֵּשׁ אַחַר הַמְּבוּל פִּי קוֹנֵדִים הַמְּבוּל הֵיטָה הָאֲרֶץ מְזוֹכָף בְּעֲצָמוֹתוֹ סִפִּיר גְּזַרְתּוֹ וְאִף הָאִידִים לֹא הָיוּ עֲבִים כָּלָל וְלֹא הָיוּ עֲכוּרִים וּלְכַף לֹא נִתְהוֹנָה הַקִּשָּׁת פִּי קוֹנֵי נִיצוּצֵי הַשְּׁמֶשׁ הָיוּ עוֹבְרִין דְּרַף הָעֲנָנִים מֵעֵבֶר לְעֵבֶר כְּאֲשֶׁר אֲנוּ רוֹאִים בְּאֶמֶת אִם אֵין הָעֲנָן עַב רַק זֶה לֹא יֵרָאֶה קִשָּׁת רַק לְאַחַר הַמְּבוּל לְרוֹב גְּפָרִית מִימֵי הַמְּבוּל וְלְרוֹב צְמִיחַת כָּל בְּעֲלֵי חַיִּים וְצִמְחִים וְאֵילָנוֹת שְׁנֹבְלַע הַכָּל בְּאֲרֶץ נִשְׁתַּנָּה הָאֲרֶץ וְקִבְלָה עֲכִירוֹת רַב וּמְזָה נִתְהוֹנָה הַקִּשָּׁת וְא"כ טִיב הַקִּשָּׁת הוּא מִחֲמַת עֲכִירַת אֲדָמָה וְעִ"כ בָּא עֲכִירוֹת הָאֲדָם וּמְזָה נִתְהוֹנָה עַב הָעֲנָן וְגוֹרֵם הַשְּׁנִי לְקִשָּׁת הוּא נִיצוּצֵי הַשְּׁמֶשׁ וְשְׁנֵי גוֹרְמֵי הַקִּשָּׁת הֵם שְׁנֵי הַגּוֹרְמִים לְאֲדָם לְחֶטְאֵי הֵינּוּ יְסוּד חוֹמֵר הַעֲפָר שְׁבוּ וְהַמְזַל שֶׁהוּא מִשְׁטָרֵי הַשְּׁמֶשׁ וּלְכַף הַקִּשָּׁת הוּא אוֹת בְּרִית לְהַבִּין פִּי זֶהוּ עֲנָן הַתְּנַצְלוֹת הָאֲדָם וְהִנֵּה כָּאֵן נִכְרְתוּ שְׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת אֶחָד שְׁלֵא יִשְׁחַת הָאֲרֶץ פִּי בְּמִבּוּל אִף הָאֲרֶץ נִשְׁחַתָּה וְנִשְׁתַּנָּה לְגִרְעִיּוּתָהּ לְמֵאֹד כַּמ"ש ע"כ אָמַר כָּאֵן אֵת קִשְׁתִּי נִתְמִי בְּעֲנָן שֶׁהִזְכִּיר הַקִּשָּׁת קוֹנֵדִים לְעֲנָן לְהוֹרוֹת שְׁתִּיכָף בְּעֲנָן שְׁמוֹרָה עַל פְּוֹרְעֵנוֹת שֶׁהוּא חוֹשֵׁף וְאֵפִילָה תִּיכָף נִרְאֶה הַקִּשָּׁת שְׁלֵא תִשְׁחַת הָאֲרֶץ אִפִּי' כָּל דֶּהוּ וְזֶהוּ אֵת קִשְׁתִּי נִתְמִי בְּעֲנָן הֵינּוּ תִּיכָף וְהִנֵּה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאֲרֶץ דֵּיִיקָא וּבְרִית הַשְּׁנִי מִבְּלֵי יְהִיָּה מִבּוּל כָּלְלִי עַל אֲדָם וּבְעֲלֵי חַיִּים פִּי לְפַעְמִים יוֹרֵד גֶּשֶׁם וְשׁוֹטֵף אֲדָם וּבְהֵמָה אֲבָל לֹא יִתְמִיד שֶׁיְהִיָּה ח"ו פְּלִיוֹן ע"י כֵּן וּלְכַף וְהִנֵּה בְּעֲנָנֵי עֲנָן עַל הָאֲרֶץ וְנִרְאֶתָה הַקִּשָּׁת הֵינּוּ פִּי מִתְחַלָּה יְהִיָּה עֲנָן הַתְּחַלַּת פְּוֹרְעֵנוֹת אֲבָל אַח"כ יִרְחַם ה' וְנִרְאֶה הַקִּשָּׁת וְלֹא יְהִיָּה ח"ו פְּלִיוֹן הֵינּוּ דְכִתִּיב וְלֹא יְהִיָּה מִבּוּל לְשַׁחַת כָּל בְּשָׂר אֲבָל אִם נִגְזַר גְּזָרָה עַל הַבְּהֵמָה לְבַד וְזֶהוּ מִדַּת הַדִּין קִשָּׁה דְאִם אֲדָם חֶטָא בְּהֵמָה מֵה חֶטָאָהּ וּלְכַף אֲמַרְיֵנוּ בְּהַגְדַּת פֶּסַח בְּיַד חֲזוּקָה זֹו הַדְּבָר שֶׁהִיטָה בְּבִהֵמָה וְזֶהוּ בְּרִית הַשְּׁלִישִׁי וְהִיטָה הַקִּשָּׁת בְּעֲנָן וְרֵאִיתִיהָ לְזַפּוֹר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בְּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאֲרֶץ לְכֹן כְּתִיב כָּאֵן בֵּין אֱלֹהִים פִּי זֶהוּ מִדַּת הַדִּין הַקִּשָּׁה וְיָדוּעַ פִּי אִף שֶׁהַקִּשָּׁת מִסְתַּלַּק מ"מ דְּמוֹת קִשָּׁת נִשְׁתַּיִר בְּעֲבִים וְזֶה וְהִיטָה הַקִּשָּׁת בְּעֲנָן דֵּהֵינּוּ שֶׁעֲשָׂה רוּשָׁם בְּעֲנָן וְגַם מִלַּת וְהִיטָה הוּא לְשׁוֹן נִקְבָּה הַיּוֹתוֹ דְּמוֹת מִגּוֹף הַדְּבָר כְּמוֹ נִקְבָּה מְזַכֵּר וְזֶה מוֹרָה עַל בְּהֵמָה שֶׁזֶהוּ רַק דְּמוֹת וְרוּשָׁם מֵאֲדָם כְּדִכְתִּיב בְּהֵמוֹת נִדְמָה שֶׁהוּא נִדְמָה לְאֲדָם וְאִף דְּמוֹת הַקִּשָּׁת הוּא לְזַכְרוֹן שְׁנֵי גְזָרָה רַק עַל בְּהֵמָה וְרִיחָם ד' אֲדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ד': פְּרָשַׁת לֶךְ לֶךְ וַיֹּאמֶר ד' אֵל אַבְרָם לֶךְ לֶךְ וּגו' פִּרְש"י לְהִנְאָתָהּ וּלְטוֹבָתָהּ וְשֵׁם אֲעֻשֶׂהָ לְגוֹי גְּדוֹל כָּאֵן אִי אִתָּהּ זוֹכָה לְבָנִים וְעוֹד שְׁאוּדִיעַ טְבַעָהּ בְּעוֹלָם וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ לֶךְ לֶךְ לְהִנְאָתָהּ עַל כָּלְלוֹת לֶךְ לֶךְ הַנְּאָמַר אֲצֵל אַבְרָהָם אֶחָד כָּאֵן וְאֶחָד אֲצֵל עֲקִידָהּ לֶךְ לֶךְ אֵל אֲרֶץ הַמְּוֹרָה וְעַל זֶה מְפָרֵשׁ פִּי כְּוָלָם פִּירוּשׁוֹ לְהִנְאָתָהּ וּפְהָ פִּירוּשׁוֹ לְזַכְרוֹת בְּבָנִים וּבְעֻקְדָהּ פִּירוּשׁוֹ לְהַגְדִּיל שְׁמוֹ כַּמ"ש וְהֵאֱלֵהִים נֶסָה אֵת אַבְרָהָם לְשׁוֹן הַגְּבָהָה.

או יש לומר כי ידוע דשני הליכות היו הראשונה בשנת ע' לאברהם והשני בשנת ע"ה והליכה ראשונה הנה להגדיל שמו לענצם חכמתו ולא לבנים כי שרה לא הלכה אז עמו ושניה לבנים כי שרה הלכה עמו ושיעור הפתוב פן הוא נקמת תרח בחרן ויאמר ד' אל אברהם לך לה כי הלה תחילה עם תרח ללכת ארצה פנען ולא הנה רצון הקב"ה שילך תרח עמו רק לבדו ילך שלא יתבטל ע"י פיבוד אב מעבודת ד' ולכך אמר לך לה לבדך תלך ואביה תניח בחרן ולכך לא נתקנים מחשבתו של תרח ומת בחרן כי כף הנה צנואת ד' לאברהם לך לה: לך לה מארצה וממולדתה ומבית אביה.

הא דאמר דנוקא הני שלשה ועוד שמהפך הסדר כמו שדקדק גם רש"י נראה שפבר כתבו חכמי התולדות פאשר ישפטו מקרי איש ותולדותיו ומה יקרה לו באחרית הימים צריף שלשה חקירות הראשון הארץ אשר נולד בו כי נשתנה לפי ענין הארץ שנית זמן התולדה ושלישית תולדות אבותיו באיזה זמן ומזל נולדו כי גם זה בעזר הבנים להצליחם או להשפילם כפי מערכת השמים והקב"ה אמר לאברהם שהנה אצטגנין גדול להסיר ממחשבתו כל שלש אלה כי ד' יעזור לו ולכך אמר לו נגד הראשון מארצה ונגד השני ממולדתה ונגד הג' מבית אביה כי מפולם יצא ולא ישים בהם מחשבתו כלל: אל הארץ אשר ארצה.

אמרו חז"ל כפי לחבבה בעיניו ולימתן לו שפר על כל דיבור ודיבור. נראה פירושו כי מן חרן למקום שבא"י שהלך לשם אברהם היו מקומות הרבה והקב"ה אמר לו תחלה לצאת מחרן למקום הקרוב ושם חזר ואמר לו לילך למקום שאחריו וכן תמיד עד בואו למקומו לא"י ושם אמר לו הקב"ה פה תשב וא"כ זכה לדיבורים רבים ומצות רבות ואתי שפיר על כל דיבור ודיבור ובה הרבה לו החיבה לא"י שזכה בשבילה לדיבורים רבים: ואעשה לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמה והנה ברכה נגד לך לה ממולדתה אמר שאין לו ליחס אחר מולדתו כי ממנו יתחיל ליחס גוי גדול וזהו שאמר במדרש שיהיה בריה חדשה היינו ממנו יתחיל למנות היחוס ולכך אנו נקראים בני אברהם ולא בני נח כי מאברהם מתחיל היחוס וכן מבית אביה שהלך קודם מות תרח ותמיד האבות מברכין לבנים קודם מותם ומשפיעים עליהם הטוב והוא הלה מקודם ע"כ הבטיח לו הקב"ה שהוא יברכו.

וכנגד ארצו שהנה אברהם אב לארצו כדאמרינו בתחילה אברהם אב ארם הבטיחו הקב"ה ואגדלה שמה שיהיה שמו אברהם אב לכל המון ובאר היינו אב המון רשעים שהנה מחזירן בתשובה ומגייירם: והנה ברכה הרצון בנה שיבטח בה' לבדו ולא בשום אדם פדכתיב ארור הגבר אשר יבטח באדם ברוף הגבר אשר יבטח בה' ולכך אמר לו שיהיה בגדר הברכה ולא בגדר הארור לבטוח באדם: ואברהם מברכה ומקללה אאור רצה לומר צדיקים שיצא מהם מייעקב שהם גורמים לה ברכה שאומרים אשרי שנה ילד אשרי שנה גדל להם אברהם אבל מקללה הם רשעים שיצאו מהם מעשו שגורמים לה קללה שאומרים ארור שנה ילד ארור שנה גדל להם אקלל ולא יהיה הברכה בורעה דרף כלל רק לצדיקים הגורמים לה ברכה: ונברכו בך כל משפחות האדמה היינו כמ"ש חז"ל באסתר שלכך נשאה חן בעיני כל כי כל אומה חשבה שהיא מאומה שלו וחוץ האדם על אומה שלו וכן אברהם שבא לא"י ארץ נכר ולא נודע לאחרים מקום מחצבו ונתפרסם בחכמה כל אחד חשב שמאומתו הוא וכולם נתיחסו אליו וזהו ונברכו בך כל משפחות האדמה

וּלְכָה הִלֵּךְ לְבָדוֹ בְּלֹא אָבִיו וּמִכֹּחַ שֶׁשָּׁלַא נִשְׁאָר בְּאַרְצוֹ שֶׁהָיָה אִזְּשֶׁם אֲנֻמוֹת אַחֲרוֹת שֶׁשׁוֹנְאִים אוֹתוֹ וְלֹא הָיוּ דְבָרָיו נִשְׁמָעִים לְפָרֶסֶם הָאֱלוֹהוֹת בְּעוֹלָם אֲבָל כְּשֶׁבָא לְבָדוֹ לֹא"י וְלֹא נֹדַע טוֹבוֹ וּמִחֻצְבוֹ כָּל אֲנֻמָּה נִתְבָּרַךְ בּוֹ לֹמַר מִשְׁלֵי הוּא וְכוּלָם אָהָבוּ אוֹתוֹ בְּיַתֵּר וְע"י זֹאת יֵאוֹתוֹ כָּל הָעַמִּים לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ וְזֶה הַטַּעַם שֶׁלֹּא יַחַס אַחַר אַבּוֹתָיו כָּלֵל וְהָיָה כְּבָרְיָה חֲדָשָׁה: וַיִּלְךָ אַבְרָם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה' וַיִּלְךָ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן חֲמִשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן.

הַלִּיכָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁהָיָה בְּלִי שָׂרָה וְהִיא נִשְׁאָרֶת בְּחָרָן אִין קָרוֹי יְצִיאָה פִּינוֹן שֶׁעֲדִינִין בֵּיתוֹ שֶׁם וּלְכָה לֹא כְּתִיב וַיֵּצֵא רַק וַיִּלְךָ אַבְרָם וְלֹא הָיָה אִתּוֹ רַק לוֹט וְהַטַּעַם כִּמ"ש בְּזוֹהָר כִּי אֲתַדְבִּקוּ בְּלוֹט כִּי צָפָה שֶׁמִּמֶּנּוּ יִצְמַח שָׁרֵשׁ יִשְׂרָאֵל הָעוֹמֵד לְגַם עַמִּים אֲבָל אַבְרָם אַח"כ בֶּן ע"ה שָׁנִים בְּצֵאתוֹ מִחָרָן כִּי אִזְּהִלְכָה שָׂרָה ג"כ וְהָיָה יְצִיאָה גְמוּרָה כִּי עָקַר דִּירְתוֹ מִכָּל וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא הִלְכָה שָׂרָה עִמּוֹ בְּפַעַם הָרֵאשׁוֹן רַק אַחַר הָיִיתָ אַבְרָהָם בֶּן ע"ה נִכּוֹן הוּא כִּי שָׂרָה הָיְתָה מְוַפְלֶגֶת בְּיוֹפֵי וְתַבְאָה לְמָקוֹם שֶׁחֲשׂוּדִים בְּזוּמָה וְאוּלַי בְּרוּב הוּן וְסִגְנוּלַת מְלָכִים יִפְתּוּ אוֹתָהּ ח"ו אֲמָנָם כְּשֶׁאֲבָרְהֶם הָיָה בֶּן ע"ה הָיְתָה שָׂרָה בֵּת ס"ה שָׁנִים וְעָבְרוּ רוּב שְׁנוֹתֶיהָ כִּי כָּל שְׁנוֹתֶיהָ הָיָה קכ"ז וּלְכָה לֹא יֵצֵא עִם שָׂרָה רַק כְּשֶׁעָבְרוּ ס"ד מִשְׁנוֹתֶיהָ שֶׁהוּא רוּב שְׁנוֹתֶיהָ: וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן כִּי בִּכְנָעַן לֹא רָצוּ לְקַבֵּל גְּרִים לְהִיּוֹתָם בְּכָלֵל אֲרוּר וּלְכָה אַף בּוֹ עַמְמִים לֹא קָבְלוּ לוּלֵי גְבַעוֹנִים שֶׁבָאוּ בְּעַרְמָה וּלְכָה לֹא גִיּוּרוֹ רַק בְּחָרָן: וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְץ עַד מְקוֹם שֶׁכָּם עַד אֵילוֹן מוֹרָה כִּי זֶהוּ נִיטוֹן תִּיכָף לִיעֲקֹב וְלֹא בְּבִיאַת יִשְׂרָאֵל לְאַרְץ וְגַם מִשְׁכָּם נִצְצָה הַגְּלוּת שֶׁבְּשִׁכְּם מְכָרוּ אֵת יוֹסֵף וְזֶה הָיָה עֵיקַר הַסִּיפָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה.

וְכֵן אֵלוֹן מוֹרָה שֶׁשָּׁם מֵל וְקִיבֵל הַבְּרִית גַּם בָּא עַד אֵלוֹן מוֹרָה כִּי כָּל פְּנוּנְתוֹ הָיָה לְעַקּוֹר הַעֲבוּדַת אֱלִילִים וְדָרָךְ הָאֲמוֹרִיִּים הָיָה לִיתֵן עֲבוּדַת אֱלִילִים תַּחַת אֱלוֹנִים כְּמִבּוֹאָר בְּנְבִיאִים לְכָה יֵאָהֵל שֶׁם לְעַקּוֹר הַעֲבוּדַת אֱלִילִים: וְהַכְּנָעַנִי אִזְּ בְּאַרְץ נִרְאָה שֶׁהוּא נְתִינַת טַעַם לְמָה דוֹקָא עַד שֶׁכָּם כִּי לֹא שָׁלְמוּ עֲדִינִין עֲוֹנָם וְהָיָה לָהֶם מִמְּשָׁלָה בְּאַרְץ וּלְכָה לֹא בָּא רַק לְשִׁכְּם שֶׁכָּבֵשׁ יַעֲקֹב אַח"כ.

וְעוֹד יֵשׁ לֹמַר כִּי בְּאֵמַת א"י לְזַרְעוֹ שֶׁל שֵׁם הָיָה כִּמ"ש רש"י אֲבָל לֹא לְזַרְעוֹ שֶׁל נְחוֹר אָבִי תְּרַח אַף שֶׁגַּם הוּא הָיָה מְזַרְעוֹ שֶׁל שֵׁם וְאִם כֵּן מָה טִיבוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לְכַבְּשָׁה מִיַּד בְּנֵי שֵׁם וּלְכָה קָאָמַר קָרָא וְהַכְּנָעַנִי אִזְּ בְּאַרְץ כִּי כְּבָר גָּזְלוּ כְּנָעַן וְא"כ נִטְלוּ אַבְרָהָם מִכְּנָעַן כְּאֲמָרָם עִמּוֹן וּמִאֲב טִיְהָרוּ בְּסִיחּוֹן וְהַבֵּן: וַיִּרְא ה' אֵל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעָךָ אֲתָן אֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו.

נִרְאָה לְפָרֵשׁ מָה דִּהְיוֹצָרָךְ לֹמַר הַנִּרְאָה אֵלָיו דְּכַתִּיב וְאָרָא אֵל אַבְרָהָם בָּאֵל שְׂדֵי וַיְדוּעַ שֶׁה' נִקְרָא שְׂדֵי שְׁאָמַר לְעוֹלְמוֹ דֵּי שֶׁהָיָה מִתְרַחֵב וְהוֹלֵךְ וְהַעֲנִין שֶׁהָיָה מִתְרַחֵב כִּי אֵלּוֹ לֹא חֲטָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן הָיָה מוֹלִידִין בְּכָל יוֹם וְגַם לֹא הָיוּ מֵתִים א"כ לְפִי הַטַּבַּע יִקְטִין כְּדוֹר הָאָרֶץ לְהַכִּיל הַמּוֹן הַזֶּה וְהַקַּב"ה אָמַר דֵּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה גְדוֹל מִמָּה שֶׁהוּא עֲתָה כִּי כֵּן נִפְלְאוֹתָיו לְהִיּוֹת מוֹעֵט מִחֲזִיק אֵת הַמְּרוֹבָה וְאֵלּוֹ לֹא חֲטָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן הָיָה לְכָל הָעוֹלָם קְדוּשַׁת א"י דְּאַרְץ צְבִי כְּתִיב שֶׁמְקוֹם מוֹעֵט מִחֲזִיק אֵת הַמְּרוֹבָה וְהִנֵּה הַקַּב"ה אָמַר לְאַבְרָהָם לְזַרְעָךָ אֲתָן אֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת וְלְכָאוּרָה קִשָּׁה הִנֵּה לְרִיבּוּי אֲנָשִׁים שֶׁהַבְּטִיחַ הַקַּב"ה כְּחוֹל הַיָּם יִהְיֶה זֶרְעָךָ יִקְטֹן הָאָרֶץ הַזֹּאת וְלִזְהַכְּתִיב לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו וְהוּא אֵל שְׂדֵי כְּדַכְּתִיב

וארא וגו' באל שדי ובכח שם זה מקום מועט מחזיק את המרנבה וע"כ יהיה זרעו יכולין לישב בא"י ויהיה מועט מחזיק את המרנבה: ויעתק משם ההרה הגה אמרו חז"ל שאין לד הר וגבעה שלא העמידו עליו עבודת אלילים וכל עגנון אברהם היה לבטל עבודת אלילים לכה העתיק ההרה: ויסע אברהם הלוף ונסוע הנגבה פי לא נתן עיניו בממון רק להתחכם פאמרם הרוצה להחפים ידרים ובני נגב פולם חכמים מופלגים בחכמה ולכה נסע הנגבה: ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור שם פי כבד הרעב בארץ פנעו.

הא דנתן טעם שירד למצרים מפני פבידת הרעב בארץ. נראה דרעב הגה היה בנסיון גדול לאברהם וגם נעשה לו נס גדול פי מה שאמרו הנשים ארורות לירמיה מעת חדלנו לקטר למלכת שמים חסרנו כל פי היו מקטרים לצבא השמים להוריד שפע ולכה לדעתם כאשר חדלו פסקה השפע וכן היו עובדי עבודת אלילים עושים בימי אברהם שהיו עושין צורות וטלמסאות להוריד שפע מן פוכבי שמים ואברהם לימדם שימנעו מזה ואח"כ כשבא הרעב היה זה לפתחון פה להם פי בסיבה זו בא הרעב הואיל וחדלו להקטיר למלכת השמים פמאמר הנשים הנ"ל וא"כ מדרה הטבע היה שיקומו כל העם הרע אליו לדקרו בחרבם פי הוא אשר הסיב עליהם הרעה הזאת וכל זאת לא גרמו לו רעה ואמר שלא מפני פחד הגה נס כלל פי בטח לבו בה' רק מפני כבד הרעב אבל לא שם לבו כלל לפחד הנ"ל: ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הגה נא ידעתי פי אשה יפת מראה את היא דכתיב כאשר הקריב וגם מלת עתה ידעתי נראה דאמרו יספה זו שרה שהכל סכין בנפיה וספה ברה"ק ושניהם פאחד אמת פי הארת השכינה עושה שהיא יפת תואר למאוד פדכתיב חכמת אדם תאיר פניו ולכה אסתר ירקרקת היתה רק פשלבשה רה"ק היתה יפה מפל הנשים וידוע פי במצרים לא היה השכינה שורה פי היה אחר מסאב וזהו כאשר הקריב לבוא מצרימה ונסתלק שכינה ומפל מקום היתה יפת תואר אמר עתה ידעתי פי יפת מראה את בעצם ובטבע פי אלו היה מחמת שכינה לא היה לו פחד לדבר זימה פיון דהשכינה סרה ממנה פבואה למצרים תשאור פעורה פיותר אבל עתה שניכר שהיא בטבע יפת תואר לכה חרד חרדה זאת: ואמרו אשתו זאת ונהגו אותי ואותה יסיו.

יש להבין אם יהרגו אותי פדי שלא יעברו על איסור אשת איש האיה פחד שיהרגו אותו ויעברו על שפיכת דמים שנאסר גם פן לכני נח ונראה דבלא"ה היה אברהם בעיניהם פן מנת פי מאס בעבודת אלילים והיה אצלם נחשב לכן מנת כאשר עשה נמרוד רק פאמת לא השגיחו בזה להרגו אבל מחמת חשקת שרה יאמרו זאת לאמתלא שאברהם פן מנת הוא שמאס בעבודת אלילים ומפריע את העם מלעבוד פוכבים ומזלות ולכה יהרגהו וגם על מה שאנסוהו אחר הריגתו הגם שהוא נגד דת הנימוסיות גם ע"ז יהיה להם אמתלא פי גם שרה פפנה בעבודת אלילים ומ"מ יחיו אותה וא"כ הרי היא שלהם פשבויה שניצלה ממנות פאמרם אשה שנהבשה ע"י נפשות אסורה פי בזה אין מתיראין לאונסה ולכה ואותה יחיו אף דלפי דעתם גם לה משפט מנת וצפה אברהם ברה"ק פי פמצרים יהרגו זכר ויחיו נקבה והיה אח"כ כל הפן הילוד היאורה תשליכהו וכל הבת תחיון וחשב אברהם שאז יהיה זאת ולכה אמר אמרי נא אחותי את פי צפה שע"י אחותו יצמיח ישועה ויצאו ברכוש גדול פי פה היה ע"י מרים אחות משה פדכתיב ותמצב אחותו מרחוק ולכה אמר אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורה לצאת ברכוש: אמרי נא

אֲחֻזְתִּי אֶתְּ הֵינּוּ כִּי הָאֲבוֹת וּבְנֵיהֶם קוֹדֵם מִתּוֹרַת תּוֹרָה פְּשִׁיחוּ בִּיאִי הִיָּה לָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל וּכְשִׁהְיֵהוּ בַח"ל הִיָּה לָהֶם דִּין בְּנֵי נֹחַ כַּמ"ש הַרְמַב"ן עַל הַתּוֹרָה וּבְנֵי נֹחַ פְּשִׁנְסֹתְלֵקִין מְנֻשׁוּתֵיהֶם אָמַר לָהּ אֵין אֶתְּ אִשְׁתִּי וְהִיא אוֹמֶרֶת לוֹ אֵין אֶתְּ בְּעַלֵּי הָרִי יֵשׁ לָהּ דִּין פְּנוּיָהּ וּלְכֹה אֲבָרְהֶם מִבְּלֵי לְהַכְשִׁילֶם אָמַר אֲמָרִי נָא אֲחֻזְתִּי אֶתְּ וּבִטֵּל הָאִישׁוּת וְא"כ תִּהְיֶה כְּפְנוּיָהּ: לְמַעַן יֵיטֵב לִי בְּעִבּוּרָהּ הִנֵּה חֲזו"ל אָמְרוּ אִם אָמַר לִי מִשְׁמַע לִי וְלֹא לִיּוֹרְשֵׁי וְגַם אֲבָרְהֶם דִּינִיק כֹּה פִּי מִתְּנוּת שְׁנוּתָנוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם לֹא זָכָה בָּהֶם יִצְחָק כָּלֵל רַק הֵם מִתְּנוּת שְׁנוּתָנוּ אֲבָרְהֶם לְבְנֵי הַפִּילִגְשִׁים כִּי הֵם הָיוּ בְּנֵי קִטּוּרָה שֶׁהוּא מְמַצְרִים וּמְמַצְרִים יִצְאוּ וּלְמִצְרַיִם שָׁבוּ וּלְכֹה דִּינִיק לִי: וְחִזְיָה נִפְשֵׁי בְּגִלְלָהּ.

נִפְשֵׁי דְנוּקָא כִּי חֲזֵי נִפְשֵׁי הוּא שֶׁהוּא נָקִי מִחַטָּא וְאָמְרוּ חֲזו"ל הַמְּכַבֵּד לְאִשְׁתּוֹ עָלָיו נֹאֲמַר וְיִדְעֶתָּ וְכו' וּפְקֻדָּתָּ נֹוֹה וְלֹא תַחַטָּא עוֹד יֵשׁ שְׂכָר אַחַר כְּדָאֲמַרִּינָן אוֹקִירוּ לְנִשְׁיִיכוֹ כִּי הֵיכִי דְתַתְּעִתּוּ וְאֲבָרְהֶם כִּיבֵּד לְשָׂרָה מְאוֹד פְּנוּדָע וּמְקַדֵּם הִיָּה יְכוֹל לְהִיּוֹת שְׂכָרוֹ בְּעוֹשֶׁר אֲבָל אִם יֵיטִיבוּ לוֹ שְׂאֵהִיָּה בְּלֹא"ה עוֹשֶׁר אִם פֶּן ע"כ הַשְׂכָּר הוּא שְׂלֵא אַחַטָּא וְא"כ בְּגִלְלָהּ שְׂאֵנִי מְכַבֵּד אוֹתָהּ חִזְיָה נִפְשֵׁי שְׂלֵא אֲבוּא לִידֵי חַטָּא: וְיִהִי כְּבוֹא אֲבָרְהֶם מְצַרְיָמָה וְיִרְאוּ הַמְּצַרִּים אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הִיא מְאוֹד יֵשׁ לְהַבִּין דְּמָה צָרִיף לְכַתּוּב וְיִהִי כְּבוֹא מְצַרְיָמָה דְּנוּדָאי לֹא רְאוּ אוֹתָהּ קוֹדֵם לְכֹן נִרְאָה דְּנוּדָאי כְּאִשֶׁר הִיָּתָה שָׂרָה בְּמִצְרַיִם יִשְׁבָּה בְּצַנִּיעוּת בְּסִתְרָא אֶהְלָה וְלֹא רְאָה אוֹתָהּ שׁוּם אָדָם רַק כְּאִשֶׁר הִלְכָה מִן הַחֲמוֹר דְּרָף הָעִיר בְּדִרְףָּהּ הַלּוּכָה רְאוּ אוֹתָהּ אוֹ יֹאמַר כִּי כְּתִב רַש"י דְּרָף מְמַעַט יוֹפֵי הֵם רְאוּ אוֹתָהּ מִיָּד כְּבוֹא אֲבָרְהֶם לְמִצְרַיִם וְלֹא נָחָה וְלֹא שְׁקֻטָה עַדִּין מִיִּגִיעַת הַדְּרָף עַד שְׁתַּהֲא חוֹזֶרֶת לְיוֹפֵי וּמ"מ הִיָּתָה יָפָה לְמֵאֹד מְזָה שְׁפִטוֹ גְּוָדֵל יוֹפֵי גַם יְדוּעַ כִּי מִשְׁפֵּט הַמֶּלֶךְ מִבְּלֵי לְבַעוֹל אֶפְילוֹ הִיָּפָה בְּנָשִׁים עַד שְׁתַּהֲיָה רֵאשׁוּנָה אֲצֵל הַסְּרִיסִים לְסוּף בְּשִׁמּוֹן הַמּוֹר בְּתַמְרוּקֵי נָשִׁים זְמַן מַה כְּאִשֶׁר יַעֲיֵד מַגִּלַּת אֶסְתֵּר וְהַטַּעַם כִּיאוֹלֵי יֵשׁ לָהּ חוֹלֵי וְתִזִּיק לְמֶלֶךְ וְיִוֹתֵר הַזְּהִיר גְּלִיאָנִס וּבֶן סִירָא עַל נָשִׁים רַבּוֹת יָפוֹת תְּנֹאֵר שְׁיֵשׁ לָהֶם מִיְחֻזֵּשׁ בְּגוּף וְא"כ לֹא הִיָּתָה רְאוּיָהּ לְשָׂרָה שְׁתַּלְקַח תִּיכְרָף לְהַבְעֵל לְמֶלֶךְ אֲמַנָּם אָמְרוּ חֲזו"ל דְּמַרְגְּלִיּוֹת הִיָּתָה תְּלוּי בְּצַוָּאר אֲבָרְהֶם שְׁכָל חוֹלָה שְׁהִיָּה רוּאָה אוֹתָהּ גְּרָפָא מְכָל חוֹלְשִׁים לְכֹה נֹאֲמַר שְׁמִיָּד אַחַר בִּיאַת אֲבָרְהֶם לְמִצְרַיִם וְרְאוּ שְׁהִיָּה יָפָה הִלְלוּ אוֹתָהּ לְפָרְעָה כִּי לִית כְּאֵן חֲשַׁשׁ חוֹלֵי מִצַּד שֶׁהוּא אֲבָרְהֶם וְדָאי תַתְּרַפָּא מִמֶּנּוּ: וְיִרְאוּ אוֹתָהּ שְׂרִי פְרַעָה וְיִהְלִלוּ אוֹתָהּ אֵל פְּרַעָה וְתַקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרַעָה הַקּוֹשָׁה לְרַש"י מֵלֵת אֵל פְּרַעָה וּמְפָרֵשׁ שְׁאָמְרוּ הַגּוֹנָה זֹו לְמֶלֶךְ וְלִי נִרְאָה לְפָרֵשׁ עַנְיָן הַהוּא כִּי וְדָאי אֲבָרְהֶם עָשָׂה בְּתַחֲבוּלוֹת מְנַהֵג עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת קַדְמוֹנִים בְּהַלּוּכָן לְמַלְחָמָה עִם נְשׁוּתֵיהֶם לְבַל יִתְּנוּ בְּנֵי אָדָם עֵינֵיהֶם בָּם הָיוּ מוֹשְׁחִין פְּנֵי נְשִׁיהֶם בְּמִשְׁיַחָה שְׁהִיָּה חוֹשֶׁף מִשְׁחוֹר תְּנֹאֲרָם לְמִרְאוֹת עֵין וְאִח"כ תְּרַחֵץ פְּנִיָּהּ וְתִשׁוּב לְיָפִיָּה הָרֵאשׁוֹן וּלְכֹה אָמְרוּ אֵל פְּרַעָה יָפֵת תְּנֹאֵר אֶפְילוֹ נִרְאִית כְּעוֹרָה הָרְצוֹן בְּזָה שְׁהִיָּה לְמִרְאִית עֵין כְּעוֹרָה וּבְעַצְמָה הִיא יָפֵת תְּנֹאֵר דְּנוּדָאי אֲבָרְהֶם לֹא מְנַע מִתַּחֲבוּלָה זֹאת לְמִשְׁחוֹן בְּשְׁחוֹר פְּנֵי אִשְׁתּוֹ וְהִיא כְּבָנוֹת כּוֹשִׁים רַק כָּל כֹּה הִיָּה הִיָּפֵי שֶׁל שָׂרָה וְרַה"ק אִשֶׁר עָלְיָה וְחַכְמַת אָדָם תְּאִיר פְּנֵיו שְׁמַתוּף שְׁחוֹר הַבְּהִיק אוֹרָה וְנִרְאִית נֹאָה וְיָפָה לְמֵאֹד וְזֵהוּ הַפְּלָגַת הָעַנְיָן וְגְוָדֵל הִיָּפֵי הִיָּה הַגִּידוֹ לְפָרְעָה כִּי הָעַנְיָן מְפִלִיא הַשׁוֹמֵעַ וְהָרוּאָה.

גַּם נִרְאָה לְפָרֵשׁ מֵלֵת אֵל פְּרַעָה. כִּי אֲבָרְהֶם הַתְּחַכֵּם וְאָמַר עַל שְׂרִי הִיּוֹתָה אִשָּׁת אִישׁ רַק הַבְּעֵל לְמַרְחוֹק וְהִיא נוֹסַעַת עִמּוֹ כִּי הוּא אַחִיָּה לְבַל יִפְגְּעוּ בְּאִיסוֹר אִשָּׁת אִישׁ כִּי בְּנֵי נֹחַ מוֹזְהָרִים עַל זֵה וּמ"מ אֲבָרְהֶם חִיָּה יִחְזָה אֲבָל הַמֶּלֶךְ לְפִי דָתָם יְכוֹל לְהַפֵּר חֻקָּם וּלְבַטֵּל

קישור אישיות ובפרט שהם חושבים מלכיהם לאלהים על הארץ פנוּדע במלכים קדמונים ומלכי מצרים ומלך פורץ גדר ולקף אחשורוש קיבץ נשים ולא חש אם הם פנויות או בעולות בעל פי לפי נימוסם הותר הדבר למלך ולקף הנצרכו להלל אותה אל פרעה רצונם כי היא מותרת לו לבדו ולאחרים אסורה.

אמנם יותר נראה לפרש כי ידוע ששרי מצרים היו בקיאים בחקמת הפישוף מקסם ולחש ושרטוט הפנים וכדומה מאתם יצא חקמת חיצונים אשר הוא לעומת חקמה אמתית כי את זה לעומת זה ברא אלקים וראו והפירו בפצוץ ושרטוטי שרה כי היא מוכנת לנשיא אלקים על הארץ כאשר היא באמת אשת אברם נשיא אלקים ומבחר כל מין אנושי והם שחשבו כי היא אחות אברם א"כ אין זאת כי אם אשת מלך מצרים שחשב עצמו לראש גוים ואלהי על הארץ ולקף כאשר ראו אותה בהפנת פנים ויהללו אותה אל פרעה ולקף ותקח האשה בית פרעה והבן כי הדברים נכונים: ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר והנה לא פתיב שנתן לו מתנות רק היטיב בעבורה דנדאי לא קיבל מתנות מפרעה ממש כי זה כמתן אתנו ומצינו יותר מזה שאמר למלך סדום אל תאמר אני העשרתי את אברם רק אולי מינוהו למשנה המלך כמו אחשורוש למרדכי למדי ופרס מינוי שהוא עלה לשכר רב וזהו ויהי לו ולא ויתן לו ולקף לקחו אח"כ ממנו כי הגיע לו חלף עבודתו ומינוי של המלך: (אמר המעתיק אל יקשה הקורא על הרב הא גבי אבימלך פתיב ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות ויתן לאברהם דהכא פתיב ויהי לו צאן ובקר קודם שידע פרעה שאשתו הוא ואם יקבל מתנות ממנו נראה פאתנו אבל גבי אבימלך פתיב שנתן לו אחר שהודיע לו הש"י שהיא אשת איש ונתן לו מחמת יראה ופחד שיתפלל עליו וכמו שפירש רש"י על מלת ונוכחתי שהוצרכו לפייסה בממון זה הותר לו ליקח מתנות ועל שאמר דוקא למלך סדום אל תאמר אני העשרתי את אברם פירשתי בפירושי שיש תחת ידי בכתיבת ידי על התורה אחר שדקדק במלות כפולות ושונות שאמר אם מחוט ועד שרוף נעל ואם אקח מכל אשר לך דדי לו אם יאמר מחוט ועד שרוף נעל לבד וגם מה שאמר אל תאמר אני העשרתי את אברם דמשמע אם אחר יאמר דבר זה לא יקפיד ויקבל ממנו דהנה ידוע דמעשה ניסים אין ליהנות מהם וגם אין ליהנות מהגזל שנגזל מאדם וכו' אמר אברהם אם תאמר ליקח הרכוש שהצלתי מארבעה מלכים שנדאי אתם נותנים לי במתנה גמורה שהצלתי הנפשות על זה אמר מחוט ועד שרוף נעל שהוא דבר מועט לא אקח כי הצלתי הנה מעשה ניסים כדאמרו שקשים נעשים חרבות ועפר נעשה חיצים ואסור ליהנות מזה ואם תאמר שנתן לי מאוצר שוכרי זה לא אקח שכל אשר בידך גזול הוא פי אנשי סדום רעים וחסטאים וזהו ואם אקח מכל אשר לך אשר לך דייקא עכ"ל המעתיק) ויותר נראה דאברהם לא לקח מפרעה כלום והא דכתיב ויהי לו צאן ובקר היינו שאברהם לקחם מממון שלו ומה שאמר שהיטיב לאברהם בעבורה הוא דידוע כי מצרים נקרא בית עבדים שלא הניחו לשום עבד ושפחה לילך ממצרים וגם בהמות לא הניחו לילך כמבואר בגמרא אין פרה וחזירה יוצאת ממצרים אא"כ חותכין האם שלה אבל אברם היותו קרוב למלכות הרשוהו ליקח הכל מבלי פושל ועיכוב וזהו ויהי לו שהורשה להיות לו כן ומשלו לקח: וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם הנה אמרו במדרש סימן לבנים מה שקרה לאבות וזהו ויתן מלך מצרים פירש רש"י נצטרע ויאנחו בני ישראל מעבודה והטעם שפאנחו אז הוא

משום שידעו סימן הנ"ל ובאברם תיכף לאחר שהיה צרעת לפרעה שלח אברם ושרה מארצו וקשבו שכן יהיה בבנים וכיון שראו שנצטרע ומ"מ חנפשה לא ניתן להם ע"כ נאנחו כי תוחלתם כמעט פזזה להם: ואת ביתו על דבר שרי אם נפרש ביתו היינו עבדיו הוא כי פרעה לא רצה לאנוס את שרי דאין זה מחק המלך רק רצה לפתות אותה ולקף הטיב לאברם היותו אחיה שידבר על לבה וכן שרי פרעה דברו לשרי לשמוע אל המלך ועל זה באו הנגעים על דבר שרי אבל יותר נראה פירוש ביתו זו אשתו כי בלא"ה היה לפרעה נשים והיו ג"כ בעולת בעל כמש"ל כי המלכים לא היו מקפידין על זה ולקף אלו היו באים הנגעים על פרעה לבדו היו אומרים בשביל איסור אשת איש מנשים ההמה באים הנגעים עליו ולא על דבר שרי ולקף גם הם שנתו כוס התרעלה ועוד דפרעה העביר נשיו ההם מהיותם מלכה וגברת ממלכה ובחר בשרה ועשה להם חרפה וא"כ יהיו אומרים וראתם תבעה עלבונם כמו גבי בכור השבי ולקף גם בא עליהם נגעים שידעו שהוא על דבר שרי: למה לא הגדת לי כי אשתך היא מלת לי יש לדייק ונראה דכך אמר כי אצלי אשת איש מותרת כנ"ל דמלך פורץ גדר וא"כ איני צריך להמיתה ולמה לא הגדת לי דייקא: למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה יש לומר כהנ"ל כי שרטוטי פנים מורים היותה היא אשת נשיא ומלך ואם אמרת אשתך היא הייתי מבין כי עליך מוסבים הדברים אבל כיון שאמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה שחשבתי שהיא מוכנת לי לבד.

גם י"ל כמ"ש כי הוא בקש מאברם לרצות לשרה להנשא ואם אשתך היא אתה הוא בעוכרי שמיאנה לשמוע בקולי וסניגור נעשה קטיגור. ועוד יש לומר דכבר הקשו למה אמר אברהם אחותי היא ולא בתי אלא נדאי דטעמו היה דבקרב ימים אי אפשר שלא יורגש קרוב הדעת אשר ביניהם כאשר היה ליצחק בהשקפת אבימלך וא"כ יהיה לו דין משפט מות כי בן נח אסור בבתו ולקף אמר אחותי היא וכן נח מותר באחותו ע"כ אמר תחלה בבואו למצרים שהיא, אחותו ונדעתו ליקחנה לאשה ואם יתנדע אח"כ מקרוב הדעת אשר ביניהם יאמר שלקחה כבר בצנעה וזהו המשך הדברים שאמר לו פרעה למה פחשת לומר אחותי היא ואקח לי לאשה היינו שאמרת שדעתך ליקח אותה לאשה ועתה הנה אשתך שפך נשאת אותה לאשה: ועתה הנה אשתך קח ונלך נראה כי לא יתכן לשבת במדינה כי כדי בזיון למלך להיות אשה שפך באה בארמונו והיא מיודעת למלך אעפ"י שלא בעל אותה שיקחנה הדיוט כמו אבישג שג"כ לא נבעלה לנוד ומ"מ אסורה לאדוניה ולקף אמר הנה אשתך קח ונלך כי חרפה נבז הוא למלך ואמה תבקש לה גם המלוכה כמו באדוניה בן חגית ולקף צנה אנשים לשלחו לבל יתמהמה במדינה ועוד כי בקש לומר בזה לאברהם ליקח שרה פי כשרה היא ולא נגע בה ונתן לו מופת על זה כי ידוע מה שאמרו בדינה שכל הנבעלת לעובד פוככים קשה לה לפרוש ממנו ולקף אי היתה נבעלת לו לא היתה הולכת ברצון טוב ממנו כמו שלא רצתה דינה ואם תקח אשתך ותלך הא לה מופת שפשרה היא ויותר נראה לפרש כפי מה שבא במדרש פי הגר היתה בת פרעה מפלגש ונתן אותה לשרה לשפחה כי פרעה ראה באצטגנינות וקסם שלו שיתחתן עם אברהם בקורבה דאישות ולקף חשב תחילה ליקח שרה אחות אברהם וכאשר ראה שהיא אשת איש א"כ אין כאן קיום לדבר רק ליתן לו בתו וראה שלבסוף תהיה לו לאשה וזה אמרו לו הנה אשתך רמז לו על הגר שתהיה באמת אשת אברם קח

וְלֹא וְנִתְקַיְּמִים הַקֶּסֶם הַהוּא שְׁנִתְחַתֵּן בְּאַבְרָם וְנִרְעוּ מְלֵא גֹזִים וְלִכְּף אִמְרָה שְׂרָה בּוֹא אֵל שְׂפָחְתִּי אוֹלֵי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה כִּי שְׂרָה חִשְׁבָה כִּי מִצְרַיִם מְלֵא כְּשָׁפִים וְהֵם עָשׂוּ כִּי־שׁוּף שְׁלֵא תִלְדַּךְ כְּדֵי שְׂתֵהֵא הַגֵּר לֹון לֹא־שָׂה וְלִכְּף אִמְרָה בָּא אֵל שְׂפָחְתִּי וְא"כ שׁוֹב יִבְטְלוּ הַכִּי־שׁוּף כִּי כָּבֵר נִתְקַיְּמִים מִחִשְׁבֹתָם אוֹלֵי אוֹכַל לְהַבְנוֹת אֶח"פ וְהַבֵּן: וַיַּעַל אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנְּגָבָה סִיפֵר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל לוֹט שְׂאֵף שֶׁהוּא הוֹרֵשָׁה לְשִׁבְתָּ בְּמִצְרַיִם מ"מ לֹא רָצָה לְפָרוֹשׁ מֵאַבְרָם וְעָלָה עִמּוֹ לְאַרְצֵי הַנְּגָב וּמִצְרַיִם הִיא שְׂמִינָה: וַיִּלְךָ לְמִסְעָיו פִּירוֹשׁ אַע"פ שְׁעַכְשָׁיו שְׁיֵשׁ לוֹ מִחֲנָה רַב הָיָה מִהֲרָאוּי לְהִיּוֹת נוֹסֵעַ בְּפָחוֹת מִמִּקְדָּם מ"מ טָרַח לִילָךְ לְמִסְעָיו הֲרָאִשׁוֹן פִּירֵשׁ"י לְפָרוֹעַ הַקְּפוֹתָיו הִיָּינוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁבָּא אֲבָרָהָם בֵּיתוֹ עִמּוֹ לְהַסְפִּיק לְכָל בְּנֵי עִיר בְּלֶחֶם וּמֵיִם וּמִחֲסוֹרָם וְכֹף הָיָה חוֹבָתוֹ וּבִהְלִיכָתוֹ לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לְגוֹדֵל הַרְעֵב וְלֹא הָיוּ בְּנֵי עִיר נִהְנָיִם מִמֶּנּוּ וְאִין זֶה מִפְּאַת הַטּוֹב כְּאַמְרָם טוֹב לְצַדִּיק טוֹב לְשִׁכְנֵנו וְלִכְּף חֲזוֹר לְמְקוֹמוֹת הָהֵם לְשֵׁלֵם עַד הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶהְלָה בְּתַחֲזִילָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵי אֶהְלָה כְּתִיב כִּי בָּא לְהַגִּין עַל שְׁנֵי עַגְלִים דִּירְבָּעִם בֵּית אֵל וְדוֹן וְהָיָה זָכָר וּנְקֵבָה וּבְבֵית אֵל הָיָה נְקֵבָה וְלִכְּף אֶהְלָה כְּתִיב כִּי אֶהְלָה נְקֵבָה כִּי־פִרַךְ וְהוּא דְכָתִיב בְּתַחֲזִילָה ר"ל כִּי בְּמִצְרַיִם נוֹדַע לוֹ שְׂשָׂרָה יִפְתַּ תְּנֹאֵר הִיא וְעָשָׂה תַחֲבִילָה לוֹמֵר אֲחוֹתִי הִיא מִפְּחַד הַרְיָגָה וְא"כ גַּם בְּכַנְעַן בְּהָאֵי פְחַדָּא יִתִּיב כִּי גַם הֵם רָעִים לֵה' וְלִכְּף שָׁב לְמְקוֹמוֹ הֲרָאִשׁוֹן וְשָׁם לֹא עָשׂוּ לְשָׂרָה דְּבָר בְּהִיּוֹתוֹ שָׁם מְקוֹנָדָם אֵף שֶׁהָיוּ רוֹאִים אוֹתָהּ וְא"כ הָיוּ צַדִּיקִים וְתַקְעַ שָׁם אֶהְלָה וְאַמְרוּ בְּתַחֲזִילָה כִּי כָּבֵר כְּתִיב רַש"י שְׂאֵהֵל שְׂרָה הָיָה בְּתַחֲזִילָה וְאַבְרָם הוֹרַגֵשׁ בְּמִצְרַיִם כִּי הוּא טָפַל לְשָׂרָה בְּנִבְוָאָה כִּי הִנֵּס קָרָה לֵה' וְלֹא לוֹ וְלִכְּף נִסֵּעַ לְאַהֲלָה וְגַם הָיָה בֵּין עֵי לְתַמְקוֹן חֲטָאֵת עַגְלָן וְזֶה הָיָה מִמִּצְרַיִם כִּי מִצְרַיִם שָׁהֵם דּוֹמָה לְעַגְלָל כַּמ"ש עַגְלָה יְפִיפִיָה מִצְרַיִם וְלִכְּף יוֹסֵף שְׁנִקְרָא שׁוֹר הָיָה מְלָךְ בְּמִצְרַיִם וּמִזֶּה נוֹלַד הַרְעָה לְעֵרַב רַב לְעֵשׂוֹת הָעַגְלָן וְכֵן מִשְׂפָּחוֹת אֶפְרַיִם וּמְנַשֶׁה לְעֵשׂוֹת עַגְלִים וְשָׂרָה שְׁנִנְצֵלַת מִמִּצְרַיִם וְהִיא קְרוּיָה עַגְלָה שְׂהָאִשָּׁה קְרוּיָה עַגְלָה כַּמ"ש לֹאֵל תִּרְשָׁתָם בְּעַגְלָתִי וְכַמֵּאֵמֵר חֲזוֹ"ל קוֹרִין לְאַשְׁתִּי שׁוֹרֵי וְלִכְּף תַּקְעַ אֶהְלָה בֵּין עֵי וּבֵין בֵּית אֵל וְכָבֵר נוֹדַע כִּי עַגְלָל עַנְיָן גְּלַגְלִים כַּמ"ש רַגְלֵיהֶם רַגְלָל עַגְלָל אֲבָל יִשְׂרָאֵל תַּקּוּעִים בְּאוֹר יִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ שְׂרֵי בְּהִיפּוֹף אוֹתִיוֹת יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְרָא שָׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם ה' הִנֵּה בְּרָאִשׁוֹנָה כְּתִיב סִתָּם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' וְלֹא כְּתִיב אֲבָרָם וְכָאֵן כְּתִיב אֲבָרָם נִרְאָה כִּי מִקְדָּם טָרַם שְׁנִתְגַּדֵּל שָׁם אֲבָרָהָם הַנְּצָרָה לְהַבִּיא רְאִיוֹת וּמוֹפְתִים נִגְדַּד הַבְּרִיוֹת לְקִרְוֵא בְּשֵׁם ה' לְפָרְסָם אֶלְקוֹתוֹ לְכֹף נֵאֵמֵר לְמַעַלָּה סִתָּם אֲבָל עַכְשָׁיו שְׁנִתְגַּדֵּל שְׁמוֹ בְּמִצְרַיִם כַּמ"ש הַזֶּהֵר הָיָה דֵי כְּשִׁקְרָא בְּשֵׁמוֹ בְּשֵׁם ה' כִּי כָּל א' נִתְלָה בְּאַבְרָם בְּאִילָן גְּדוֹל לְהֵאֱמִין בֵּה' וְלִכְּף דֵּיִיק וַיִּקְרָא אֲבָרָם בְּשֵׁם ה': אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר ה' אֵל אֲבָרָם בְּמַחֲזָה לְאֵמֵר אֵל תִּירָא אֲבָרָם אֲנִכִי מִגֵּן לֹךְ שְׂכָרְךָ־הַרְבֵּה מְאוֹד.

אִיתָא בְּמִדְרַשׁ שֶׁהָיָה אֲבָרָם מְצֻטְעֵר אוֹלֵי יִבָּא אַחַר וַיִּסְגַּל בְּמִצְוֹת יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ כִּי רָאָה דְרַדְרָף רַק עַד דָּן וְלֹא יוֹתֵר מִחֲמַת הָעַגְלָל שֶׁהָעֵמִידוּ בְּנֵיו דְּדָן וְא"כ רָאָה שֶׁהָיוּ צְאֻצְאָיו. עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת וּפְחַד אוֹלֵי יַחֲלִיפָם ה' בְּאַנְמָה אַחֲרַת וְלִכְּף אֵמֵר לוֹ אֲנִכִי מִגֵּן לֹךְ וְאֵמֵר בְּמִדְרַשׁ צַדִּיקִים שְׁיִגְיֵנוּ כְּמִגֵּן וּבְחִזְקֵיהָ אִמְרוּ דְחִזִּי בְּגִין דְּלֹא מַעֲלִין נְפֻקִין מִיָּנִיָּה וְאֵמֵר לִישְׁעֵיהוּ הַנְּבִיא הַב' לִי בְּרַתְךָ דְּזִכּוֹתִי וּזְכוֹתְךָ גְּרַמּוּ שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים הָרִי דְּזִכּוֹת רַב מְזֻפָּה אֵף דְּעֵלוּל לְחֲטָא וְלָזָה אֵמֵר ה' שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאוֹד כִּי רַב זְכוֹתָם יְזַכֶּה אֵף שָׁהֵם עֲלוּלִים לְחֲטוֹא מ"מ יִהְיוּ צַדִּיקִים אֵף קִשָּׁה אֵיף שְׁיִיף בְּזֶה הַבְּטָחָה הָאֵאֱמְרִינוּ וְאֵלוּ צַדִּיק וְרָשָׁע לֹא קָאֵמֵר אֲבָל נִרְאָה בְּזֶה לְפָרֵשׁ דֵּהֲתוֹסְפוֹת כְּתִבוּ גְּבִי חִזְקֵיהָ שְׂרָאָה דְּנִפְקִין

מינייה בגנו דלא מעלי דבנבואה קאמר והיינו כמ"ש במקום אחר דיש נבואה דהדיבור בא אליו ויש נבואה שהיא רואה במראית אלקים ומשם רואה ומשיג סדר המציאות מבעל המציאות וזה הפירוש של ואלו צדיק ורשע לא קאמר היינו הקב"ה אינו אומר בפירוש בנבואה לשום צדיק שזה יהא צדיק ורשע דא"כ יהיה גזרה ולא בחירה אבל לראות זאת במראה נבואה הוא רואה ולכך קאמר בגמרא לשון חזקיה חזי דנפקין מיניה בגנו דלא מעלי חזי דייקא היינו במראה ולא בדיבור וכן לאברהם לא נאמר לו בנבואה שיהיה בגיו צדיקים פי צדיק ורשע לא קאמר רק במחזה ובמראה נבואה נראה לו פאילו דיבר עמו וזהו דבר ה' במחזה לאמר: ועוד דרשו פי אברהם פחד פי קרה לו גם שניצל ממלחמות המלכים אולי ינוקה מזכותו ולכך אמר.

לו הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך לשון חנם דמגן לשון חנם פי בחנם בלי גיכוי נעשה לך גם זה והטעם פי הקרן קיימת לעולם הבא והפירות הוא בעה"ז ואם הקרן מרובה הפירות מספיקין שיקרה גם ולא ינוקה מן הקרן לעולם הבא אבל אם הקרן מעט אין הפירות מספיקין לגם וצריף גיכוי בזכות וזה שאמר לו המקום שצריך הרבה מאוד וא"כ הפירות מספיקין לגם ואין אתה צריף לגיכוי פלל: ויאמר אברהם ה' אלקים מה תתן לי ואנכי הולף עירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר ודרשו חז"ל שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים הנה זה ודאי שאברהם לא נסתפק במאמר ה' פעמים ושלש שיהיה לו זרע אלא פבר אמרו חז"ל שאברהם ראה צדק במערכ והקב"ה הבטיחו שיחזירו למזרח ופירושו הוא שאברהם ראה צדק שהוא הגורם לידת אברהם פי צדק אמר יברא ומתכלית הבריאה הוא אברהם וזרעו רק ראהו במערב היינו סוף ימיו שיוליד סמוף למיתתו ולא יהיה סיפק ביזו להוריש החכמה לבגיו אבל הקדוש ברוף הוא הבטיחו שיחזירו למזרח היינו בעודנו באבו פי היה חי לאחר לידת יצחק ע"ה שנים ועיקר ירושת אברהם לבגיו לא היה ירושת ממון רק ירושת תורה וחקמה ומדע וזה שעמדה להם להוליד צדיקים פדכתיב משה מורשה התורה לנו בירוששה ועיניו ברית מנוחה שפול רזי התורה נמסרו מאבות זה לזה וזה מאמר אברהם מה תתן לי שיהיו צדיקים הלא אנכי הולף עירי שפול ימי חלדי לא יהיה לי זרע וכן משק ביתי הוא יורש פל גנזי חכמה וא"א להוריש לבגיו וזהו אמרו הוא דמשק אליעזר שדולה ומשקה מתורתו לאחרים ויאכלו זרים חילו ובגים לא יהיה לו ער בתורה וא"כ איפוא יהיו מגינים ועומדים לגם עמים.

ויאמר אברהם הן לי לא נמת זרע והנה בן ביתי יורש אותי הנה בא אמירה שנית פי זהו טענה על מה שהבטיחו שנית שלא יהיה לו גיכוי משכרו פי שכרו הרבה על זה טען פי בלא"ה קרה לו גם הן מצד המזל והטבע לא נמת לי זרע וכן ביתי יורש אותי פי כף היה המזל שעבד יורש אותי וא"כ ע"י שינוי מזל יהיה לי בגים ואין לך גם גדול מזה ונתנפה זכותי ואיף אפשר שיקרה לי עוד גם בלי גיכוי והוא מאמר יעקב קטונתי מפל החסדים פי ברוב גיסים אי אפשר שלא יתמעט הזכות ושכר עבירה ועל זה השיב לו ה' על ראשון לא יירשף זה פי תוליד בעודך חי שנים רבות ולא תמסור מעינינות ומפתחות החכמה לאחר וזהו הינצא ממעיף הוא ירשף ולכך לתת המזל קיום במקצת התחיל הגלות משנולד יצחק שהיה קצת בבחינת עבד ועל טענה השנית הוציא אותו החוצה ויאמר פה יהיה זרעך ש מזל לישראל פי כף מתחילה בעת הבריאה הוקמו כל הברואים תחת המזל וטבע זולת ישראל וא"כ אין כאן גם ושינוי סדרי בראשית פי כף החק ונחשבת עולם.

שָׂאִין יִשְׂרָאֵל תַּחַת הַמַּזָּל וְזוֹ פֶּה יִהְיֶה וְרַעַף אוֹ יֹאמֶר כָּשֶׁם שְׂפּוֹכְכֵיִם קְיָיִמִים בְּגִלְגֹּל
הַשְּׂמִינִי וְאֵין אֶחָד מִקְבֵּל מִחֲבִירוֹ כְּמוֹ כּוֹכְבֵי לֵכֶת רַק כָּל אֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוּ יֵשׁ לוֹ אוֹר גְּדוֹל
כַּמ"ש הַתּוֹכְנִים פֶּן יִשְׂרָאֵל כָּל אֶחָד יָכוֹל לִקְבֹּל בְּפָנָי עֲצָמוּ וְכָל אֶחָד הוּא קְדוֹשׁ וְנִטְהוֹר
וְאָמְרוּ חַז"ל חֲבִיבֵינּוּ יִשְׂרָאֵל שָׂאִין צָרִיכִין לְשִׁלִּיחַ וּלְכַף אָמַר מִשֶּׁה אֵיכָה אוֹכֵל אֲשָׂא לְבִדִּי
הֵינִנוּ אֵי פֶה הַבְּטָחוֹת פֶּה יִהְיֶה וְרַעַף שְׂפָל אֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוּ וְאַתֶּם מְנוֹטְלִים עָלַי וְעוֹד יֵשׁ
לְפָרֵשׁ פֶּה יִהְיֶה וְרַעַף כָּשֶׁם שְׂפּוֹכְכֵיִם שׁוֹמְרִים נְתִיבוֹת וְחֻקוֹת שְׂמִים לֹא יֵטוּ לְאַרְצָן מִנְלָם
וְשׁוֹמְרִים גָּדֵר וּגְבוּל פֶּן יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ צְדִיקִים וְלֹא יַעֲבְרוּ חֶק וְיִדְוֶע דְהַעֲוָבֵר חֶק נִקְרָא
בַּמִּקְרָא לְשׁוֹן זְנוּת כְּדִכְתִּיב תִּזְנֶה הָאָרֶץ וְזֶהוּ שְׂצֻנֹחַ יִשְׁעֶיהָ אֵיכָה הִיָּתֶה לְזוֹנָה כִּי כֹה מוֹרָה
שִׁיָּהִיו שׁוֹמְרִים גְּדָרָם עוֹד יֵשׁ לוֹמֵר כֹּה שִׁיָּהִיו בְּתַכְלִית הַרְיָבוּי וְע"ז צוֹנֹחַ יִרְמֶיהוּ אֵיכָה
יִשָּׁבֶה בְּדָד וְלֹא הָיוּ רִיבּוּי כְּכּוֹכְבֵיִם: וְגַם מֵלֶת פֶּה מוֹרָה כִּי נִדְאִי הַכּוֹכְבֵיִם הַנִּרְאִים יֵשׁ
לָהֶם מִסְפָּר כַּאֲשֶׁר הִחֵל אֶלְפִינְתִי לְמִנּוֹתָם כַּנּוֹדֵעַ בְּסַפְרֵיהֶם רַק בְּאַמַּת יֵשׁ הַרְבֵּה הַמְכֻּנְסִים
מֵהֶם בְּעֵנְנִים וְעֵבִים וּא"א לְרֹאוֹתָן וְכֵן יִשְׂרָאֵל הַרְבֵּה מֵהֶן שְׂתוֹכֵן רַע וְאֵינָם מְאִירִים אָבֵל
בְּפִנְיֹת שְׂלֵהֶם מְאִירִים כִּי מְלֵאִים מְצוֹת פְּרִימוֹן וְכַמְאֲמַר הַמְשׁוֹרֵר אִם שְׂכַחְנוּ וְגו' כִּי
הוּא יוֹדֵעַ תַּעֲלֹמוֹת לֵב וּלְכַף הַבְּטִיחוֹ שְׂפָל זָרְעוּ יִהְיוּ זָרַע אַמוּנִים: וְהֵאָמִין בַּה' וַיַּחֲשֹׁבֶהָ
לוֹ צְדָקָה הַאֲמָנָה הִיָּתֶה שִׁישְׁנָה הַקַּב"ה הַבְּחִירָה וַיִּהְיֶה בְּעֶזֶר וּסְעֵד לִילָף בְּדִרְהֻתִים וּלְפִי
זֶה אֵין לָהֶם שְׂכָר כָּלֵל כִּיִּן שִׁיָּהִי בְּעֶזֶר ה' לְכָל יֵשׁוּב ה' מֵהַבְּטָחוֹתוֹ לְאַבְרָהָם וּמ"מ הֵם
שְׂאֵלוּ שְׂכָרָם מִשְׁלָם וּלְכַף וַיַּחֲשֹׁבֶהָ לְצְדָקָה וּמִתְנַת חֲנָם כִּי בַעַל פְּרָחַם יִהְיֶה עֶזֶר אֱלוֹהֵי
לְשִׁמְרָם מִחֲטָא: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לְתַת לָךְ אֶת הָאָרֶץ
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ הֵא דְתִלָּה יִרְוֶשֶׁת אֶרֶץ בְּהַצְלָה מְאֹר כַּשְׂדִּים נִרְאָה כִּי כָל מִלְּאָכֵי מַעֲלָה
בִּיקְשׁוּ לְהַצִּיל לְאַבְרָהָם וְלֹא הִנִּיחָן ה' וַיִּרְדּוּ בְּעֲצָמוֹ לְהַצִּיל וְהִטְעַם כִּי ע"י כֵּן זָכָה לֹא"י כִּי
א"י אֵינוֹ תַּחַת מְשֻׁלָּת מִלְּאָף רַק תַּחַת ה' לְבַדּוֹ לְכַף גַּם הַצְּלַת אוֹר כַּשְׂדִּים שְׂבִשְׂבִילוֹ
זָכָה לֹא"י לֹא הִיָּה ע"י מִלְּאָף רַק ע"י הַקַּב"ה בְּעֲצָמוֹ גַּם מִמְּצוֹת בְּנֵי נֹחַ לֹא הִיָּה לְאַבְרָהָם
לְהַפִּיל עֲצָמוֹ לְתוֹף כַּבְּשֵׁן הָאֵשׁ כִּי בֶן נֹחַ אֵינוֹ מְצוּהָ עַל קִידוּשׁ הַשֵּׁם רַק אַבְרָהָם קִיָּים
הַתּוֹרָה וְעִיקָר מְצוֹת הַתּוֹרָה תְּלוּיִם בֹּא"י כַּמ"ש הַרְמַב"ן וּלְכַף הִיָּה הַצְּלָה מְאֹר כַּשְׂדִּים
בְּשִׁבִיל יִרְוֶשֶׁת א"י שְׂבָה תְּלוּיִ קִיָּים הַתּוֹרָה וּמְצוֹת וַיִּפֶּה עֲשֵׂה שְׂמִסֵּר נִפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת
הַשֵּׁם וְהַנְּצִרָף הַקַּב"ה בְּעֲצָמוֹ לְהַצִּילוֹ כִּי א"י אֵינוֹ תַּחַת מְשֻׁלָּת מִלְּאָף וּלְכַף נֹאמַר אֲנִי
ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ בְּעֲצָמִי: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים בְּמָה אֲדַע כִּי אֵירֶשְׁנָה נִרְאָה לְבָאָר פִּירוּשׁוֹ
כִּי הַקַּב"ה אָמַר לְאַבְרָהָם שֶׁהוּא עֲצָמוֹ יִרְשֵׁ א"י וּבְאַמַּת לֹא הִגִּיעַ לוֹ אֲפִילוֹ מְקוֹם קְבוּרָה
אֲשֶׁר הִיָּה רוּצָה לְקַבְּרוֹ שְׂרָה אֲשֶׁתוֹ הַנְּצִרָף לְקַנּוֹת שְׂדֵה עֶפְרוֹן בְּכֶסֶף מְלֵא וּמַכ"ש שְׂאָר
דְּבָרִים כַּשְׂאָר אוֹרַח וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ תוֹעֲלַת כָּלֵל מִמָּה שֶׁהוֹדִיעַ לוֹ ה' שְׂגַם הוּא יִרְשֵׁ הָאָרֶץ
וְזֶה בְּאַמַּת אֶחָד מַעֲשֶׂה נְסִיוֹנוֹת שֶׁלֹּא הִרְהַר כָּלֵל אַחַר מְדוּתֵי שֶׁל הַקַּב"ה וּא"כ הַקְּוֶשׁוֹ
הִיא לֵאמֹנָה צִנְרָף הוֹדִיעַ הַקַּב"ה שְׂגַם הוּא יִרְשֵׁ הָאָרֶץ כִּיִּן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לוֹ לְעֲצָמוֹ תוֹעֲלַת
כָּלֵל בְּשׁוּם דְּבָר וְהוּא רַק פִּתְחוֹן פֶּה לְהַרְהַר ח"ו אַחַר מְדוּת הַקַּב"ה וּכְבָר אָמְרוּ חַז"ל אֵל
תִּאֲמִין בְּעֲצָמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ וַיִּתְפַּלֵּל הָאָדָם תָּמִיד שֶׁלֹּא יָבֵא לִידֵי נְסִיוֹן וְכֵן אַבְרָהָם הַקַּב"ה
הוֹדִיעַ שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ יִרְשֵׁ הָאָרֶץ וְלֹא הִיָּה נִהְנֶה מֵהָאָרֶץ כָּלֵל וּא"כ הָרִי כָּאֵן מְקוֹם לְהַרְהַר
וְזֶה הִיָּה שְׂאֵלְתוֹ בְּמָה אֲדַע כִּי אֵירֶשׁ בְּעֲצָמֵי הָאָרֶץ כְּלוּמַר לֵאמֹנָה צִנְרָף הוֹדִיעַתִּנִּי זֹאת
וּמִלֶּת בְּמָה מְשֻׁמֵּשׁ כְּאֵילוֹ הוּא אוֹמֵר לְמָה וְזֶה שְׂכִיחַ בַּמִּקְרָא כִּיִּן דְּלַעֲצָמוֹ אֵין בּוֹ תוֹעֲלַת
כָּלֵל וְאֲדַרְבֵּה דְבָר זֶה מְבִיא אוֹתִי לִידֵי נְסִיוֹן וְהַשִּׁיבוֹ הַקַּב"ה שֶׁעֲבוּד מְלַכְיוֹת כְּדָרְשׁוּ

במדבר קח לה שיהם תשעה קננות של אומות העולם ותור וגויל הם ישראל דישראל גמורים נקראים תור פי תר"ג מצות הם ושבעה מהם נצטוו בני נח ונשאר לישראל כמנן תור וגויל הם הגרים וערב רב שבישראל פי הם בגזילה מאוה"ע: ויבחר אותם בתוך ואת הצפור לא בתר היינו כמבואר בגמ' דלכך אין אוה"ע יכולים לשלוט בישראל ולעשות בהם ח"ו פלייה פי הטה מחולקים לממלכות רבות וכל אחד אחד אומר לא אהיה מלכות קטיעה הרי כמה דביתר אותם הוא שלא יהיה אחד מלך בכיפה פי אז יכלו ח"ו לישראל אבל כאשר בחר אותם שיהיו נחלקים לממלכות רבות בזה גרם ואת הצפור לא בתר שלא יקרה ח"ו פליון לישראל: וירד העיט על הפגרים וישב אותם אברם וירד העיט זה דוד וחזקיה שפולם היו ראויים להיות משיח ולגאול את ישראל אבל כבר מבואר בזהר פי מפת תפלת אברהם לו ישמעאל חזיה לפניך נארה ממשלת ישמעאל בעו"ה ונתאחר הגאולה וזהו וישב אותם אברם פי ע"י תפלתו לא היה בכחם לגאול ועדיין פחו של ישמעאל חזק בעו"ה: ויהי השמש לבא ומרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדולה נפלת עליו.

אמרו במדרש פי הקב"ה נתן לאברהם הבחירה או לבחור לבניו גלות ושיעבוד מלכות או שירשו גיהנם והקב"ה יעצו לבחור גלות והיינו פי אברהם היה נבוך אולי מרוב גלות ושיעבוד וצרות ושתקעו ח"ו בין עובדי כוכבים ללכת אחרי עבודת כוכבים ומזלות איה וא"כ יהיו יורשים תרתי גיהנם ובאר שחת ולכך יעצו ה' לבחור גלות פי ידוע לו פי ישראל לא יבגדו בה' וכל התלאות שיעברו עליהם מ"מ לא יעזבו ה' וזהו פי הגלות מורה לילה ושיקיעת השמש לכך ויהי השמש לבא פי עדיין לא בא הגלות ושיקיעה השמש רק היה תלוי בבחירת אברהם והיא עומדת לשקוע והנה אימה חשיכה גדולה נפלת עליו פי לא ידע מה לבחור פי היה לו אימה גדולה כמ"ש שלא ישתקעו בטומאה ח"ו לכך הבטיחו הקב"ה שלא יפחד פי יהיה בגלות במצרים מקום אבי אבות הטומאה ומ"מ יצאו ברכוש גדול היינו שילקטו כל ניצוצות קדושה ויסגלו במצות פסח ומילה וכדומה ויקבלו התורה חמדת כל וגם הבטיח לו שהרשעים שיהיו אז בבני ישראל ימותו במצרים שלא יהיו לבני ישראל למכשול ואכן מטעה לכך נאמר וגם את הגוי לרבות במלת וגם שגם ישראלים שאינם פשרים והתדבקו בעובדי כוכבים דן אנכי שידין אותם הקב"ה גם הבטיחם שלא ישתקעו ח"ו בטומאה ולכך הוצרך הגלות להתחיל מלידת יצחק פי אלו התחיל אם"כ היה נתאחר הגאולה וידוע דאלו היו רגע יותר בגלות היו ח"ו משתקעים בטומאה כמו שפחד אברהם באמת ולהיות פי הגלות התחיל מלידת יצחק כמ"ש וענו אותם ארבע מאות שנה ופחד אברהם פי אז יהיה עדיין שנים ע"ה ויהיה בגולה ולכך הבטיחו שיבוא בשלום ושיבה לקבר רק עדיין הקושיא במקומה הא באמת חל הגלות בחיי אברהם אבל הוא הדבר שאמר לו השם שירש א"י כדכתיב לה ולרעה ומ"מ לא הגיע לו מא"י שום דבר אפילו פירות הוצרך לקנות והוא גר ממש וא"כ הגיש לה גלות יותר מזה שישב בארץ אשר לו ואין לו תועלת כלל ממנו והתחיל ירושתו משעה שנימול פי אז נכה לא"י פי לא ירשוה ערל והיה בשנה שנוול יצחק והתחיל הגלות אף לאברהם וזהו התשובה על שאלת אברהם לאיזה צורך הודיעו שגם הוא ירשנה כדי שיהיה דבר זה לו לגלות ולא יצטרך לסבול יותר ויבוא בשלום אל קבר מנוחת כבוד: ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה פי הנה כאשר

שָׁמַע אַבְרָהָם כִּן בַּחַר הַגְּלוּת וְהִנֵּה הַשָּׁמַשׁ בָּאֵפֶי בָּא הַגְּלוּת וְלִכְךָ חוֹשֵׁב הַגְּלוּת אַרְבַּע
מֵאוֹת וְשָׁלְשִׁים שָׁנָה כִּי מֵאָז כָּבַר הַתְּחִיל הַגְּלוּת כְּאֲשֶׁר קִיבַל אַבְרָהָם עַל עֲצָמוֹ כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִנְיָאֵל מִיּוֹם אֲשֶׁר נָתַתְּ אֵל לִבְךָ: וְהִנֵּה תַנּוּר עֹשֵׂן וְלֶפֶיד אֵשׁ הוּא הַגִּיהֶנָם עֹבֵר
בֵּין הַבְּתָרִי בְּתָרֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת וְתוֹר וְגוֹזֵל לֹא עֹבֵר עֲלֵיהֶם אֵשׁ כִּי מְגֻנָּקִים הֵם
בְּגִיהֶנָם: בַּיּוֹם הַהוּא פָּרַת ה' עִם אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעָךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר
מִצְרַיִם עַד הַנְּהָר הַגְּדוֹל נִהַר פָּרַת כִּי עַל יְדֵי הַגְּלוּת זָכוּ לֹא "י וְנִרְמְזָה הַגְּלוּת בְּנַחַל מִצְרַיִם
וְנַחַל פָּרַת שֶׁהִיוּ גְלוּת שְׁנֵית וְנַחַל מִצְרַיִם פִּישׁוֹן פֶּה שׁוֹנָה וְלִכְךָ מִמִּצְרַיִם זָכוּ לְתוֹרָה וְהוּא
יְסוּד אֵשׁ וְנִהַר פָּרַת יְסוּד מַיִם כְּאֲמָרוֹ בְּאֵנוּ בְּאֵשׁ וּבַמַּיִם וְהַבּוֹן: וְשָׂרִי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יִלְדָה
לוֹ וְלֹה שְׁפָחָה מִצְרַית וְשָׁמָּה הִגֵּר הֵינּוּ כִּי תוֹלְדוֹתָן שָׁל צְדִיקִים מַעֲשִׂים טוֹבִים א"כ אִף
אִם יִלְדָה שָׂרָה מ"מ זֶה אֵינוֹ לְאַבְרָהָם רַק לְעֲצָמָה.

וְלֹה שְׁפָחָה וְשָׁמָּה הִגֵּר בְּמִדְרָשׁ אָמַר שְׁנֵיתָן לֵה לְשִׁכְר מִפְרָעָה וְה' מִתְחַלֵּף בֹּא' וְא"כ וְשָׁמָּה
אָגַר כִּי קִיבְּלָה אוֹתָהּ לְשִׁכְר מִפְרָעָה וְאָגַר הוּא לְשׁוֹן עֹבְרֵי בְּאֵמַת רַק שְׁנֵיתָן חֵלֵף ה' בֹּא' וְגַם
אִז הַתְּחִיל לְשַׁעֲבֹד וְגְלוּת וּבְגְלוּת נֶאֱמַר וְהִגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבָּךָ יַעֲלֶה מַעֲלָה מַעֲלָה וְכִן הִיְתָה
הִגֵּר שְׁעֵלְתָה מַעֲלָה וְתִרָא כִּי הִרְתָּה וְתַקַּל גְּבִירְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ וְיִצְאָ מִמֶּנָּה יִשְׁמַעְעָל שְׁהִיָּה
גְּמָל מַעֲלָה גְרָה גְרָה בְּחִילוֹף אֶתְנוֹן הִגֵּר וּמִיָּלָה בְּלִשׁוֹן כִּי הִיָּה נִימּוֹל וְאֵינוֹ עָרַל פֶּה אָבֵל
עָשׂוּ הוּא עָרַל פֶּה אָבֵל יְדוֹ אֶחָזֶת בְּעַקֵּב יַעֲקֹב וְלִכְךָ הוּא מִפְרִיס פְּרָסָה וְגִרָה לֹא יִגֵּר:
וְתֹאמַר שָׂרִי אֵל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי ה' מִלְּדַת בֹּא נָא אֵל שְׁפָחָתִי אוֹלֵי אֲבָנָה עֵנִין זֶה
שְׁנֵיתָנוּ הָאֵמָהוֹת שְׁפָחוּתֵיהֶם לְבַעֲלָם כְּשֶׁלֹּא יִלְדוּ הוּא כְּפִשׁוּטָה כִּי חָשְׁשׁוּ שְׁנֵיתָנוּ עֲלֵיהֶם
מִיָּתָה וְלִכְךָ אֵין לָהֶם בָּנִים וְחָשׁוּב כְּמַת וְלִכְךָ בְּחִירוֹ בְּצָרְתָם דָּאֵין אִשָּׁה מִתְקַנָּאת אֵלָּא
בִּירְךָ חֲבֵרְתָהּ וּמֵאָה מִיָּתוֹת וְלֹא קִנְיָה אַחַת וְנִהַר זֶה קִשָּׁה מִמִּיתָה וַיִּכְפַּר זֶה עַל זֶה כְּעֵנִין
דְּפִנִינָה וְחִנָּה מַה דְּאָמְרוּ חַז"ל דְּפִנִינָה לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְפָּנָה אוֹ י"ל הִטַּעַם דְּשָׂרִי נִתְנָה הִגֵּר
לְאַבְרָהָם כִּי הִגֵּר הִיְתָה שְׁפָחַת מִצְרַיִם בַּת מֶלֶךְ שְׁנֵיתָן לְאַבְרָהָם וַיְדוּעַ דְּמִצְרַיִם מְלֹא כְּשָׁפִים
הוּא וְחָשְׁשָׁא שָׂרָה אוֹלֵי כְּשָׁפִי אוֹתָהּ הַמִּצְרַיִם לְבַל תִּלְדַּד כְּדֵי שְׁתַּהַא הִגֵּר הַמִּצְרַית לְאַבְרָהָם
לְאִשָּׁה לְזֹאת הַתְּחַכְמָה שְׁיָבֹא אַבְרָהָם אֵלֶיהָ וְתִתְעַבֵּר מִמֶּנּוּ וְא"כ נִתְקַיֵּים מִחֲשַׁבְתָּם
בְּכִישׁוּפָם וְא"כ גַּם הִיא תוֹכַל לְלָדַת אַחַר כֶּךָ וַיּוֹמֵר נִרְאָה כִּי יְדַעָה שָׂרָה שֶׁהִיא עֹקְרָה
וַצְרִיכָה רַחֲמֵי שְׁמַיִם רַק גַּם זֶה יְדַעָה כִּי לֹא פִסְקָה הַזְנוּהָמָא מֵאַבּוֹתֵינוּ כְּמִבְּנֹאֵר בְּגַמ'
אַבְרָהָם הוֹלִיד יִשְׁמַעְעָל וְקִלְיָפָה קְדָמָה לְפָרִי וְא"כ בֶּן הָרֵאשׁוֹן יִהְיֶה רָשָׁע וְכִי וְעֲשֵׂה
הַקַּב"ה נִס לְהוֹלִיד רָשָׁע הֵלֵא שׁוֹרֵת הַדִּין שְׁלֹא יִהְיֶה רָשָׁע נוֹלַד כָּלֵל רַק עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ
נוֹהֵג וְאִם כִּן אִיֶּה הַקַּב"ה עוֹשֵׂה נִס שְׁיִהְיֶה נוֹלַד רָשָׁע וְא"כ אִי אֶפְשָׁר שְׁתִּלְדַּד וְלִכְךָ
בִּיקְשָׁה מִמֶּנּוּ שְׁיִקַּח שְׁפָחָתָה שְׁיִלְדַּד מִמֶּנָּה וְא"כ אַח"כ הַשְׁנִי יִהְיֶה צְדִיק וּבְזֶה תִּבְנֶה וַיַּעֲשֵׂה
לָהּ הַקַּב"ה נִס לְהַגְלִיד וְהִנֵּה שְׁלֹא יִהְיֶה זָרַע רָשָׁע מִיְּחוּס לְאַבְרָהָם לְקַח הַשְׁפָּחָה וְא"כ
הַנּוֹלַד כְּמוֹהַ כְּנֹדַע וְאֵין הַרְשָׁע נִקְרָא עַל שֵׁם אַבְרָהָם: וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שְׂרִי אָמְרוּ חַז"ל
לְקוֹל רוּה"ק כִּי כ אַבְרָהָם קִיָּים הַתּוֹרָה וְהָאִיֶּה נִשְׂאָ שְׁפָחָה וְגַם מִצְרַית רֵאשׁוֹנָה רַק שָׂרָה
הִיְתָה נְבִיאָה וְנָבִיא מוֹתֵר לְעֵבֹר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה בְּהוֹרָאתָ שְׁעָה וְלִכְךָ שָׁמַע לְקוֹל רוּה"ק:
וְתַקַּח שְׂרִי אִשְׁתְּ אַבְרָם אֶת הִגֵּר הַמִּצְרַית מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתְּ אַבְרָם בְּאָרֶץ עֵינִין
פִּירִש"י שְׁפִירִשׁ מִגִּיד שָׂאֵין יְשִׁיבַת ח"ל עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן לְפִי שְׁלֹא נֶאֱמַר וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל
עַד שְׁיָבֹא לֹא"י נִרְאָה דְּנֹדַי דְּכָל אָדָם הַיּוֹשְׁבִים בַּח"ל עֶשֶׂר שָׁנִים וְאֵינָם עוֹלִים לֹא"י
אֵינָם יְכוֹלִים לְבַטֵּל מִפּוֹ"ר וְלִזְה תִּקְשָׁה אִם כִּן אַבְרָם וְשָׂרִי שְׁיִשְׁבּוּ שָׁנִים רַבּוֹת בַּח"ל

יותר מעשר שנים למה המתנה מלידתו לו שפחתה ולזה תירץ רש"י כי אז הנה אברהם ג"כ עקר ולא נאמר לו ואעשה לגוי גדול עד שבא לא"י ונתרפא ומ"מ דייקינו עשר שנים דנוקא הואיל ופרט הכתוב עשר שנים ש"מ דבענין שהוא יש קפידא: נתתן אותה לאברהם אישה לו לאשה.

אמרו במדרש ולא לאחר והדבר צריך תלמוד ואולי הפונה הזה שנשא אברהם שפחה מצרית הנה ע"פ הדבור ואין רשות ביד נביא להתיר מצנה לכלל אנושי דא"כ הרי זה בטולו רק רשאי להתיר באיש פרטי וזהו לו ולא לאחר הרצון בזה שאין הדבר מותר בכלל אפילו לאחר ליקח מצרית רק לו לאברהם לבד הותר מצרית ע"פ הדבור ועוד יש לומר כי אמרו במדרש ואעשה לגוי גדול אעשה אותה לבריה חדשה וזה הי' כשנשתנה שמו מאברהם לאברהם ואז נימול ונעשה בריה חדשה ונקרא שמו אברהם ולא אברהם ואחר הוא וזהו שהתיר שפחה מצרית לו היינו כל זמן שהיה אברהם אבל כשנעשה בריה חדשה לא הותר לו ולכך לא מציינו שהיתה לאברהם לאשה כאשר הוסב שמו אברהם ונימול אשר לא יאות להיות בריה קודש מעורב עם שפחה מצרית וזהו לו ולא לאחר כשיהיה בריה חדשה והבו.

(אמר המעתיק אל יקשה בעיני הקורא על הרב הא אמרו במדרש וגם רש"י הביאו דקטורה זו הגר וזה הנה לאחר מיתת שרה דהרב הגאון פירש לפי הפשט ולא לפי המדרש דגם הרשב"א כתב דלפי הפשט קטור' היא אשה אחרת ועוד דגם לפי המדרש ר"י הוא דס"ל דקטורה זו הגר אבל רב נחמן הוקשה לו הא כתיב ויוסף ויקח אשה אלמא דמלת ויוסף יותר ראוי לפרשו על אשה אחרת עד שהוצרך ר"י לדחוק ולתרוץ ויוסף על פי הדבור על פן יש לומר שפירוש הרב הוא ע"פ הפשט): ויבוא אל הגר ונתהר ונתהר כי הרתה ונתקל גבירתה בעיניה הנה אמרו חז"ל שנתעברה מביאה ראשונה והטעם הוא כי ישמעאל בן שפחה הנה מזהבא של אברהם כי לא פסקה הזנהמא וזה הנה הגרע שהנריע מביאה ראשונה אבל אח"כ חדלה הזנהמאוא"כ אלו לא נתעברה רק מביאה שנייה הנה פולו טוב וזה לא יאות להיות נולד בן משפחה יתנה מעורב טוב ורע ולכך נתעברה מביאה ראשונה אבל הגר חשבה להיפך אלו הנה רשע האיה קעביד קב"ה נס שמתעבר מביאה ראשונה וכי יעשה נס ללידת רשע ולפי טעותם אזיל הטעם דלכך שרה עקרה שלא תלד רשע כי בן הראשון צריך להיות רשע כי היא חשבה שהוא צדיק ע"כ ותקל גבירתה בעיניה: ותאמר שרי אל אברהם חמסי עליה אנכי נתתי שפחתי בחיקה ונתהר כי הרתה ואתקל בעיניה ישפוט ה' ביני ובינה.

הא דהתערעמה על אברהם הגם שהיא נתנה לו ברצונה נראה כי באמת למה לא בעל אברהם רק ביאה אחת ולמה לא בעל ושנה פראוי אף אברהם קנים כל התורה כולה ובעל בעילת מצנה ופריש מחמת נדה בגזירת חז"ל וקרה שנתעברה מביאה ראשונה וזה גרם להיות הגר גם לבה בשרה אבל היא טענה שנתנה לו שפחה בלי שיחרור כלל כי כך הנה הדבר ברוה"ק וא"כ אין בה איסור נדה כלל וכ"ש שאין לו להחמיר להצריך פרישה מביאה ראשונה ולזה אמרה אנכי נתתי שפחתי בחיקה בלי שיחרור ואין זה אלא שאתה חושב כי לא הנה ע"פ הדבור וא"כ הייתי משחרר אותה ישפוט ה' ביני וביניה.

או אֶפְשֶׁר לְפָרֵשׁ שְׁאֲבָרְהֶם הָיָה פּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה אַחֵר בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה כִּי נִסְתַּפֵּק בְּדִבְרֵי שְׁרָה
אִם הָיָה ע"פ הַדִּיבּוּר לְכַף לֹא בָעַל רַק פְּעַם אַחַת וְהִמְתִּין לְרֵאוֹת אִם נִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה
רֵאשׁוֹנָה ש"מ דְּמִשְׁמִימִים הַסִּפִּים ע"י וְאֵלּוּ הָיָה עֲבִירָה לֹא הָיָה נַעֲשֶׂה גַם וְאִם לֹא תִתְעַבֵּר
יִשְׁפֹּט שְׁלֹא הָיָה ע"פ הַדִּיבּוּר וְנָהוּ טַעֲנַת שְׁרָה חֲמָסִי עֲלֶיךָ יִשְׁפֹּט ה' כִּי הוּא הַיּוֹדֵעַ
שְׁבֵרוּה"ק הָיוּ כָּל דְּבָרֵי וְהָיָה לָךְ לְהֶאֱמִין וְאֲבָרְהֶם כִּי רָאָה שְׁנִיתֵעֲבִירָה יֵשׁ דְּבָרֵי אֱמֶת בְּפִי
שְׁרָה אָמַר לָהּ הִנֵּה שְׁפָחְתָּ בְּיָדְךָ עָשִׂי לָהּ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ רְצוֹנִי לֹמַר אֵל תְּדִין אוֹתָהּ עַל
שֵׁם סוּפָה שִׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה רִשְׁעֵי בָנִים מִשְׁחִיתִים בְּנִחְלַת ה' רַק כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ כְּמוֹ שְׁאֵתָה רוֹאֶה
עֲכָשְׁוֹ וְכִמוֹ שְׁאֵמְרוּ אֵין לְדַיָּין רַק מֵה שְׁעֵינִי רוֹאוֹת כְּפִי הֶעֱנִנְו עֲכָשְׁוֹ שֶׁל וְלֹא עַל שֵׁם
סוּפוֹ: וְיִמְצָאָה מִלֵּאָה ה' וַיֹּאמֶר הֲגַר שְׁפָחַת שְׁרָה אִי מִזֶּה בָּאת וְאָנָּה תִלְכִּי וְתֹאמַר מִפְּנֵי
שְׂרֵי גְבִירְתִּי אֲנִכִּי בְּנִרְחַת וְגו' וְתַעֲנֶינָה שְׁרָה וְגו' כְּפִי הָיָה לְמַתֵּן הַזְּנוּהָמָה וְזוֹהֶמַת
הַנְּחָשׁ שֶׁהָיָה בְּאֲבָרְהֶם מִתְרַח וְאֵין זֶה נִתְמַתֵּק רַק בְּיִסּוּרִים כְּמוֹ הַפְּשָׁתוֹן כָּל מְקוֹם שְׁנִלְקָה
הוּא טוֹב וְאֵין הַנְּחָשׁ וְזוֹהֶמַתוֹ נִתְמַתֵּק רַק ע"י יִסּוּרִין וְעֵינֹוּי וְלְכַף הָיָה שְׁרָה הַצְּדִיקָה
מִעֲנָה אוֹתָהּ עַל הָעֵין בְּדִרְךָ שׁוֹר נִרְאָה כִּי מִזֶּל שׁוֹר הוּא הַמוֹצִיא אֶסִּירִים וְעֲבָדִים חֲפָשִׁי
כְּאֶשֶׁר יִקְסְמוּ לוֹ וּמְצָרִים הָיוּ מִקְסָמִים לוֹ שְׁלֹא יוֹצִיא מֵהֶם עֲבָדִים וְלְכַף יוֹסֵף שִׁיֵּצֵא
מִעֲבָדוֹת לְחִירוֹת הָיָה נִקְרָא בְּכוֹר שׁוֹר וַיִּשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם וְעַמְדוֹ אֶצֶל בָּעַל צָפוֹן
הוּא מִזֶּל שׁוֹר כִּי הוּא מִמְזֻלוֹת צְפוֹנִית בְּרֵאשׁ כִּי טָלָה דְּבַק לְקוֹ הַשְּׁוֹה וְחֻשְׁבוּ הַמְצָרִים כִּי
הוּא הַמְעַכֵּב לְיִשְׂרָאֵל בְּהִלְכָם לְמִדְבַר בָּאוּ מִדְבַר שׁוֹר וְחֻשְׁבוּ כִּי מִזֶּל שׁוֹר הוֹצִיאָן וְלְכַף
הַמִּירוֹ כְּבוֹדוֹ בְּתַבְנִית שׁוֹר וְאֵמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹקֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוֹצִיאָה מִמִּצְרַיִם וְכֵן בִּלְק
אָמַר עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וְיִלְחֲכוּ סְבִיבוֹתֵיהֶם כִּלְחֻן הַשׁוֹר כִּי שְׁפֹט שְׁמִזֵּל שׁוֹר עֲזָרָם וְלְכַף
אָמַר בְּלָעַם לֹא כֵן הוּא רַק אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וְלְכַף בְּרַחֵה הֲגַר לְמִדְבַר שׁוֹר כִּי הָיָה
מְצָרִית וְשׁוֹתָא דִּינּוּקָא דְאֶבָּא כִּי שׁוֹר יִהְיֶה בְּעֲזָרְתָהּ וְלְכַף שְׁאֵל לָהּ הַמִּלֵּאָה הֲגַר שְׁפָחַת
שְׂרֵי אִי מִזֶּה בָּאת הֲלֹא אֵתָה מִבֵּית אֲבָרְהֶם וְשְׁפָחַת שְׁרָה וְהֵם לְמַעְלָה מִמִּזֵּל וְאֵין הַמִּזֵּל
שׁוֹלֵט בָּהֶם וְאִם כֵּן כָּל טְרַחֵךְ לְרִיק וְהִשִּׁיבָה מִפְּנֵי שְׁרָה גְבִירְתָהּ כִּי יִדְעָה שֶׁהַקִּב"ה אָמַר
לְאֲבָרְהֶם בְּבֵרִית בֵּין הַבְּתָרִים צֵא מִמִּזֵּל כִּי אֵין אֵתָה תַּחַת הַמִּזֵּל אֲבָל חֻשְׁבָה הֲגַר דְּזֶה
נֹאמַר לְאֲבָרְהֶם לְבַד וְלֹא לְשְׁרָה וְהַמִּזֵּל שׁוֹלֵט בְּשְׁרָה וּמִזֵּל שׁוֹר יֵצֵא אוֹתָהּ מִיַּדָּה לְכֵן
אָמְרָה מִפְּנֵי שְׂרֵי גְבִירְתִּי אֲנִכִּי בְּנִרְחַת כִּי בֵּה יִשְׁלֹט הַמִּזֵּל: וַיֹּאמֶר לָהּ הַמִּלֵּאָה לְשׁוֹב לְעֵנּוּי
כִּי ע"י כֵּן יִתְמַתֵּק פֶּחַ הַנְּחָשׁ וְע"י כֵּן תִּהְיֶה פְּרָה וְרָבָה כִּי כֵן כְּתִיב הַרְבֵּה אֲרָבָה עֲצָבוֹנָה
וְהַרְוֵנָה וְאֵין הַפִּירוּשׁ עֲצָבוֹן שֶׁל הַרְוֵיֹן דָּאֵם כֵּן לֹא הַל"ל וְהַרְוֵנָה אֲבָל הָאֵמַת כִּי הָאָרֶס
הַנְּחָשׁ מְעַכֵּב מִלְּפָרוֹת וְלִרְבוֹת כִּי אֵל אַחֵר אֶסְרָם וְלֹא עֲבַד פְּרִי אֲמָנָם בְּיִסּוּרִין וְעֲצָבוֹן סָר
הָאָרֶס וּפְרִים וְרָבִים וְלְכַף ע"י שְׁאֲרָבָה עֲצָבוֹנָה אֲרָבָה ג"כ הַרְוֵנָה שְׁתַּהַר פְּעֻמִּים הַרְבֵּה.

וְלְכַף נֹאמַר וְכֹאשֶׁר יַעֲנּוּ אֲנֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה כִּי ע"י עֵנּוּי סָר וְזוֹהֶמָה וְלְכַף אָמַר הַמִּלֵּאָה שְׁתַּקְבֵּל
עֵינֹוּי כְּדִי שְׁתַּהַר מוֹלְדָת וְיִהְיֶה זִרְעָה לְרַב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֵּאָה ה' הִנֵּה הָרָה
וַיּוֹלְדָת בֵּן וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל כִּי שְׁמַע ה' אֵל עֲנִיָּה וְהוּא יִהְיֶה פְּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל וַיַּד
כָּל בּוֹ וְעַל פְּנֵי כָּל אֲחָיו יִשְׁכֹּן הָא דְכְּתִיב כִּי שְׁמַע ה' אֵל עֲנִיָּה וְלֹא רָאָה כִּי נִרְאָה כִּי
כְּבִיכּוֹל נִסְתַּלֵּק מִלְּרֵאוֹת כִּי אֵלּוּ רָאָה רִשְׁעִים שִׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ וְכִמְה רְעוֹת שִׁיִּגְרְמוּ לְיִשְׂרָאֵל
לֹא הָיָה נוֹלָד יִשְׁמַעְאֵל ע"כ הַסְּתִיר פְּנֵיו מִלְּרֵאוֹת רַק שְׁמַע בְּקוֹלָהּ וְעֲצִיָּה וְלְכַף נִקְרָא
יִשְׁמַעְאֵל כִּי לֹא רָאָה שְׁהָיָה בְּהַסְּתֵר פְּנֵים וְאָמַר שִׁיִּהְיֶה שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל וְלֹא שְׁמַע אֵל כִּי
הַמִּלֵּאָה יָדַע שֶׁהֲגַר תּוֹכֵל לְטַעוֹן אִם ע"י עֵינֹוּיִם תִּפְסִיק הַזְּנוּהָמָה לְמָה יִהְיֶה רִשְׁעֵי גַם מֵה

זוהי הבשורה שתלד רשע אבל אמרו חז"ל ביד כל אדם יחתום אין הפירוש שיד כל אדם ואחד יחתום רק הפירוש הוא דכתיב שתחת המרפכה יד אדם שלוחה היא הכללות לכל היא נקראת יד כל אדם כי הוא יד אדם הפולל לכל ובו נרשמיין כל פשעים ועונות וזה היד הפשוטה לקבל שבים להפך הפגמים לזכות ולכך דרשו חז"ל יד אדם שלוחה לקבל תשובה וזהו אתה נותן יד לפושעים ואמרו חז"ל שישמעאל עשה תשובה ואדבר ליצחק מקמי' כי היה נכבד ליצחק וזהו שאמר לה מלאך כי אמת מתחלה יהיה פרא אדם וידו בפל לסטם את הבריות אבל אח"כ יד כל היינו יד הנ"ל בו כי ישוב בתשובה וזהו ע"י מיתוק הזנהמא הנ"ל ובשורה טובה היא ועל פני כל אחיו ישפון שיהיה בצונותא עם יצחק כי ידבק בטוב וכמאמר חז"ל ולכך יקרא ישמעאל לשון עתיד כי ישמע ה' לתפלתו ותשובתו: ותקרא שם ה' הדובר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלם ראיתי אחריו רואי על פן קרא לבאר באר לחי רואי הנה בין קדש ובין ברד.

ויש להתבונן דתחלה אמר ותקרא ואחר כך על פן קרא דמשמע דהמלאך קראו ונראה דהגר נסתפקה אם הוא מלאך או השכינה מדבר מתוכו וכאשר הזכיר שישמעאל ישוב בתשובה ונדבר זה כפשי דרחמנא ואין מלאכי השרת יודעין מזה הרגישה דהשכינה מדברי לכך קראה למקום שהוא אל ראי רק זה היה בח"ל וא"כ איך אפשר לגלוי שכינה רק הזהר תירץ על יחזקאל שראה שכינה בכבל כי ראה קודם לכן בא"י ובאמת היה זאת טעות אצל הגר כי אברהם לא ראה שכינה רק מלאכים ובמראה זאת היא ראתה שכינה פעם ראשונה רק הזהר תירץ עוד תירוצ אחר על המים יש גילוי שכינה גם בח"ל ויחזקאל ראה מעשה מרפכה על גהר ככר וזה שאמר הפתוב על פן קרא דהמלאך קרא ע"כ לבאר באר לחי רואי כי באמת הטעם שראה שכינה גם בח"ל הואיל והיה על המים הבאר עין מים לכן קרא אותו באר לחי רואי כי ע"י הבאר הגיעה לגילוי השכינה ומפרש הפסוק הטעם כי הלא הוא בין קדש לברד ומתרגמינו רקם וחגר והוא ח"ל כמבואר בריש גיטין: ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם הא דהודיע שני חיי אברם בעת לידת ישמעאל נראה כי שנותיו של אברהם בעת לידת ישמעאל שהם פ"ו כמנין אלקים שהוא מדת הדין כי קודם שנימול לא היה במדת הרחמים גם ככר כתבנו מה שמוליד אדם לזקנותו אין בו פח התאונה ואין פח יצה"ר גובר בכון הנולד ולכן ישראל אהב את יוסף כי בן זקונים הוא ואין בו פח יצה"ר ובאמת ככר יוסף ליצה"ר והנה כאשר עברו רוב שנותיו של אדם נחלש פח תאונת יצה"ר ולכך אברהם שהיה חי קע"ה שנים וישמעאל היה נולד לכן פ"ו עדיין לא עברו רוב שנותיו והיה בו פח יצה"ר ולכן היה בו זונהמא ולכן שרה הצדקת התחכמה ליתן לו אז שפחה מצרית אבל יצחק נולד לכן מאה דכבר פסק פח התאונה והוא רק להקים זרע ולכן היה קדוש וטהור: ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברם וגו' ואתנה בריתי ביני ובינה וגו' הנה איתא במדרש דוד המלך ע"ה אמר הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי דעיקר שאור המעכב לאדם מפל טוב הוא שנולד מפח התאונה ואברהם ושרה שהיו זקנים לא היה בהם פח התאונה כמ"ש וגם ידוע דהקנות דם מחליש פח התאונה וזה הענין פאן כי המילה היה להסיר ממנו פח התאונה וזה שאמר פאן ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו שבאותו פעם היה מל א"ע והיה תרתי לטיבותא ולא היה בו תאונה כלל ולזה היה ולד תמים וכשר ועוד אפשר לומר דבא להודיענו דאברהם הוצרך להמתין

במצוה הגדולה זו עד שהיה בן צ"ט שנה ולא עשה פן מעצמו קודם לזה דמפרשים הקשו
האיך עלה על דעת אברהם לבל לקיים מצות מילה בלא צוואת הקב"ה הא איתא בגמ'
דאברהם קיים כל התורה כולה ואפי' עירובי תבשילין ותיבולת מצוה ועושה
ממי שאינו מצווה ועושה נמצא דכל מצות ה' היה באמת יכול לקיים ואם יצוה ה'
עליהם יקיים.

גם אח"כ אבל גבי מילה אין שייך זה דאינו יכול לשנותה ולקיימה ולכך המתין עד עת
זקנותו לצווי של הקב"ה ועוד נראה לפרש דאברהם המתין עד שנצטוו מהקב"ה דאיתא
בגמ' רבה בב"ח אגיל בשוקא דזונות כדי שיערו ותגבר עליו ואעפ"כ יכבשו ויהיה שכו
גדול למאוד וזה היה פונת אברהם שיהיה שכו פפליים פי המילה מסיר פח התאנה
ולא היה שכו כ"כ גדול אם לא יתאנה לזנות אבל אעפ"כ אמר לו הקב"ה להמול ואמר
לו הטעם התהלך לפני ונהיה תמים דלולי פן לא היה נקרא תמים: ויאמר אליו אני אל
שדי התהלך לפני ונהיה תמים ויש להבין דלמה דווקא פאן קודם שאמר לו היה תמים
ע"י המילה אמר לו אני אל שדי ונראה דידוע שנקרא שדי שאמר לעולמו די וכבר כתבתי
שאמר לעולמו די דאדם שותף להקב"ה במעשה בראשית דכתיב נעשה אדם בצלמנו
כדמותנו דהקב"ה ברא הפל וע"י אדם נגמר הפל דאפילו חטה אדם צריך לטחנה
ולאפותה רק העולם ע"י הטבע היה הפל רוצה לתקן את עצמו לפי טבעו עד שאמר
הקב"ה די והניח לברואיו לגומרה והקשו אם האדם לא נקרא תמים רק ע"י המילה למה
לא נולד אדם הראשון כשהוא מהול ויהיה זאת בטבע הבריאה רק נראה דבאמת למה
צוה הקב"ה לאברהם וזרעו שיהיו גמולים רק הטעם הוא להכניע פח התאנה וחומר
האדם והתאנה היא באה ע"י חטא אדם הראשון וכשפא לעולם עדיין לא סרח ולא היה
צ"ל גמול רק קשה למה לא היה אברהם נולד מהול וז"ש אני אל שדי כלומר שאמרתי
לעולמי די כדי לתקנו ע"י ברואי ובה הענין נמי האדם מתקן את עצמו להכניע תאנתו
ובה תהיה תמים וצריך אתה לגמור: איתא במדרש על מה שאמר לו הקב"ה פאן גבי
מצות מילה אני אל שדי דאברהם היה מצער דעד השתא פאו ערלים להתגזיר והשתא
לא יבואו והצטער למאוד והשיב הקב"ה אני די בעולמי ואתה די בעולמי ותמוה דלמה
לא יבואו הגזים להתגזיר אבל נראה שמקודם היה אברהם דיבר על לב הפל שיתגזירו
וע"י פן יהיו כמותו אבל אחר המילה היה לו מצוה אחת יתירה וכן נח שקיים אחת מכל
מצות התורה חייב מיתה ולא היו יכולים לקיים מצות מילה ויחשבו במחשבתם שגורעים
הם ממונו ולא ירצו להתגזיר וזה צערו של אברהם ותשובת הקב"ה הכי הוי דאיתא
בגמרא קשים גרים לישאל פספסת דישאל צריכים להיות תמיד ס' ריבוא להשראת
שכינה לא פחות ולא יותר והגרים הם יותר מהמנין ולכך קשים הם וזה שאמר הקב"ה
אני די בעולמי ואתה די כלומר מכונן בששים ריבוא לקבלת פני השכינה ואינך צריך לכל
קבלת הגרים.

ונראה עוד לפרש הא דאמר ליה היה תמים אחר שאמר ליה אני אל שדי שאני די בעולמי
דשני טעמים יש על טבע האדם שאין המלך שומע ומאזין לכל איש הרוצה לדבר עמו
הטעם האחד על שקצת בני אדם בעלי חסרון ובעלי מומין חרשים או עורים או שאינו
דברן כ"כ או שיש בו קצת שמץ ופסול ולאשר אינו כבודו של מלך ואינו סובלתו וטעם
שני אם ישמע לכל אדם אין לו מענה להשיב לכל הקוראים אליו אף בהקב"ה נסתר

טעם השני כי מלק פל הארץ פבודו ויוכל להשיב אמירה נעימה לכל אחד ואחד וצריך להיות טעם הראשון דיש בו קצת שמץ ופסול וזה פונת הפסוק כשהקב"ה אמר לו אני אל שדי שאני די בעולמי נפל על אברהם חרדה על שלא דיבר עמו עד הנה וצ"ל דיש בו שמץ ופסול לכה אמר הקב"ה התהלך לפני והיה תמים על דבר שלא היית תמים בעיני ולכה עכבתי הדיבור עד הנה וגם י"ל דגבי מרים איתא ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים ומצד הדין הייתה ראוייה להסגר י"ד ימים מק"ו מאביה אלא אמרינו דיו לפא מן הדין להיות פנדון וכאן נמי פן הוא דמצד הדין היה ראוי להקריב פל גופו להקב"ה רק אמרינו דיו וזה שאמר אני אל שדי שאמרתי לעולמי די ודי במצות מילה: ואתנה בריתי ביני ובינה וארבה אותה במאוד מאוד ויפל אברהם על פניו וידבר אתו אלקים לאמר אני הנה בריתי אתה והיית לאב המון גוים יש להתבונן למה תלה הרבות ורעו בברית הנה ולמה נפל על פניו וגם למה הבטיחו לו אחר שנפל על פניו עוד פעם שנית והיית לאב המון גוים ונראה דאיתא במדרש נפילה זו למה על שלא מלו במצרים והוא תמוה ונראה לפרש דהנה מצד הדין ראוי להיות שעבוד וגלות מצרים ד' מאות שנה ולא היה רק רד"ו שנים ובאמת למה היה פן רק הטעם הוא דכתיב וביני ישראל פרו וישרצו נמצא דרובוי העם היה משלימם דמצד הדין לא היה רק ששים רבוא להיות בגלות והיה יותר ע"כ הקדימה הגאולה וז"ש ואתנה בריתי ביני ובינה ומפח המילה ארבה אותה במאוד מאוד אבל אם לא תקיים מצות מילה לא אשימה לגוי גדול וא"כ מחמת שידע דבמצרים לא ימולו נפל על פניו מחמת דלא יפרו וירבו וימשך הגלות ד' מאות שנה והבטיח לו הקב"ה שנית דאף עפ"כ ירבו וישרצו במצרים והיית לאב המון גוים: ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם פי אב המון גוים נתייך הא דלא נקרא אברהם דהוא אב המון נראה דר' מורה על רשעים ואברהם הוא בגמטריא מ"ח דאברהם היה מ"ח שנה כשהפיר את בוראו דרשעים יבחנו זאת וילמדו מאברהם ויחזרו בתשובה רק קשה דה"ל לכתוב ג' דזה מורה דהוא אב המון גוים רק דאם פתוב ג' דהיינו גוים אמרינו דקאי על גוים דעלמא ולא על רשעים דילן בעו"ה אשר פשעו בה' שאין להם תקנה ח"ו ולכה פתיב ר' דהוא מורה על רשעים שהם יחזרו בתשובה ויחזרו למוטב ואח"כ יזכו באמת לחיי העוה"ב רק קשה למה פתיב מ' ונראה דבמר פן פתיב ומלכים ממה יצאו ולכה פתיב מ' דמורה על מלכים: ונתתי לה ולזרעה את ארץ מגוריך את פל ארץ פנעו.

הנה לכאורה את ארץ מגוריך הוא שפת יתר דדי אם יאמר ארץ פנעו ונראה דהמרגלים היו אומרים ארץ אוכלת יושביה היא ובאמת ח"ו שיקרו בנה אבל הענין הוא דקאי על הפנענים שבתוכה היא אוכלת יושביה אבל על ישראל באמת לא אמרו וזהו שאמר הקב"ה לאברהם את ארץ מגוריך שתגור ממנו מטעם הנ"ל ומה שהיא אוכלת יושביה הוא בעוד שהיא ארץ פנעו אבל פשישראל יהיו בתוכה יגרום להם חיים ארוכים מחמת והייתי להם לאלקים: המול ימול יליד ביתה ומקנת כסף.

הא דכפל הדבר דהא פבר אמר ליה יליד בית ומקנת כסף דאברהם לא רצה למול את עצמו שהבין שהקב"ה צינה לו למול רק זכריו וקנין כספו ע"כ הקב"ה כפל לו המול ימול היינו שתמול אתה תחלה ואח"כ תמול לאחרים היינו יליד בית ומקנת כסף: ויאמר אלקים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה יש להתבונן כשקרא

הקב"ה לאברם אברהם אמר לא יקרא שמה אברם לשון נסתר היינו שפל העולם יקראו לו אברהם וכאן אמר בלשון נוכח לא תקרא אבל נראה דכתיב אבי מלכה ואבי יספה ואמרו חז"ל שייספה זו שרה ולמה נקרא שמה יספה שהפל סוכין בגופיה אבל אברהם לא הסתפל בה מעולם דכתיב הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את אבל מקודם לא הסתפל בגופיה נמצא שאברהם היה קורא אותה תמיד בשם שרי ע"כ הוצרך הקב"ה לצוות לו שהוא יקרא לה בשמה שרה משא"כ לאחרים פאשר מקודם קראו לה יספה כך לאחר מפאן קראו לה פן באופן אחר נראה לפרש דאיתא מקודם שפל אברהם את עצמו היה הדיבור עמו ע"י מלאך אבל אחר המילה הקב"ה דיבר עמו בעצמו אבל בשרה לא שינה זה שתמיד היה הקב"ה מדבר עמה בעצמו ולכך אמר לו הקב"ה בל אשר תאמר אליה שרה שמע בקולה שהיתה עליו פשר לצוות עליו והוא היה צריך לצניית לה ולכך היתה נקראת שרי שלי אבל אח"כ שהוא עצמו דיבר עם השכינה ולא היה צריך לצניית לה לכך אמר לו הקב"ה לשון נוכח לא תקרא עוד שמה שרי כי שרה שמה: ניפול אברהם על פניו ויצחק איתא במדרש נפילה זו למה על שלא מלו במדבר ולהבין נראה דאמרו בגמרא הא דלא מלו במדבר משום דלא נשבה רוח צפונית והקשו למה באמת לא נשבה והיד ה' תקצר ונראה הטעם דלא היו צריכין למילה דכתיב ויבכו בני ישראל למשפחותיהם אמרו במדרש על עסקי משפחות היינו להתיר להם עריות ולהבין למה דוקא בעת הזאת בכו על עריות אבל נראה דהרב המורה כתב טעם דנאסר לנו עריות דאדם הוא מקורב באמו ואחותו מקטנותו ומחמת קרובת הנה יהיה תדיר עמה במשגל כפיהמות וידוע דהמן במדבר היה ממעט התאונה ולכך בכו עבור זאת דלמה יתאווי למשגל תמיד כיון דממילא נתמעט התאונה מחמת המון והראיה שלהם היתה דנתמעט התאונה שלא הוצרכו למילה וזה הענין שנפל על פניו שע"י שלא ימולו במדבר יתאווי ח"ו לעריות: ניפול אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד ויצחק פירש"י לשון שמחה.

נראה דאיתא במפרשים למה ברא הקב"ה הרשעים ומירצו דעולם פמנהגו נוהג והבחינה היא בינד האדם וזה דוקא כפי הטבע אבל אם הקב"ה עושה גם בבריאה ודאי ע"י בריאה זו יהיה נולד צדיק גמור וז"ש ויצחק וישמח.

והטעם הוא ויאמר הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים תלד זה לא יתכן רק ע"פ גם ובדאי יהיה צדיק גמור וזה היה שמחתו אבל מצד אחר יכול להיות שייצטרע דאין סומכין על הנס והטעם משום דמנפין לו מזכיותיו ועל פן אמר לו הקב"ה אבל שרה אשתך יולדת לך בן דהיא אינה מצונוה על פריה ורביה ולא הוי גם פל כך: ויאמר אברהם אל האלקים לו ישמעאל יחיה לפניך נראה לפרש דקשה למה באמת נתנה שרה לאברהם את הגר שפחתה רק דכבר פתבתי דטעם דשרה ראתה דלא פסקה הגוהמא פד לאחר ג' דורות והוצרך להוליד אברהם בן רשע ולכך נתנה לו את הגר שפחתה שממנה יצא וילד הראשון זרע בישא וממנה יצאו אח"כ צדיקים גמורים וזהו היה פונת אברהם דראה דהוא מזוהמתו והוא רשע בהכרח.

ולכך התפלל לו ישמעאל יחיה לפניך. באופן אחר נראה דקשה לכאורה דאמרה ואתנה את שפחתי אולי אבנה גם אנכי ממנה דבמה תבנה היא אם תתן שפחתה לאברהם ונראה

דמעשה הנה בפארטיגאל דהמלכה הקשתה בלדתה והיו קוראים לכל הרופאים ומילדות וחרטומים ואין עוזר לה והנה שם איש אחד ושמו חושים בן דן ואמר אני אניח את עצמי עם המלכה בחדר אחד וכי אקרא בקול גדול ואפעה בדרך הקוראים על הצלחה והא קול ענות גבורה ויחנגו בחופים ובמחולות ויעשו בן ואחר שעה או יותר היתה יולדת המלכה ויהי כאשר שמע המלך אלו הדברים שאל לחושים בן דן לאמר מדוע פכה עשית והתלת בי והשיב פי ראה ראיתי שרש בדבר זה כמין פישוף ולכן אמרתי בלבי להטעות אותם דכבר ילדה המלכה וכשישמעו אלו דברים יסברו שכן הוא האמת ויראו לנפשם ויזרקו הפישוף ואח"כ תלד וכן הענין פאן בשרה דהיתה רואה דהקשתה ולא תוכל לבוא להריון כלל ואמרה בנפשה דמצרים מלאה כשפים המה ובנדאי יעשו הפישוף כדי שישא אברהם להגר ולכה היתה נותנת היא שפחתה לאברהם לאשה כדי שיזרקו הפישוף והנה לה ג"כ בנים ממנו: שנים עשר נשיאים יוליד ונתתיו לגוי גדול דאיתא במפרשים ל"א מלכים שהיו בא"י היו יונקים משרה וכל היונק משרה הנה לשר גדול ונה הנה עד זמן שהנה בנה או בן בנה קנימין ומלכים הם כמו נשיאים כמו ענני כבוד שהם פעמים בכה ופעמים בכה כן המלכים שאינם יושבים במדינה אחת רק נוסעים ממקום למקום ללחום מלחמות ולכה נקראו נשיאים וז"ש פאן שנים עשר נשיאים פי זרעם מהם כולם מלכים: ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לה שרה למועד הנה בשנה האחרת וכה פתיב כשבנישרו המלאכי את שרה אמרו כעת חיה ולשרה בן וקשה האיה הולדה בששה חודשים הא בפסח היו המלאכים אצל אברהם ובראש השנה נולד יצחק: (אמר המעתיק עי' בראש השנה בתוס' שם ובהג"ה דשם והרב הגאון המחבר האריף בפילפול בדברי התוס' אלו בספרו בני האהובה שלא נדפס עדיין וישנו תחת ידי בכתיבת דו וכאן קיצר הרב ע"כ) ונראה דבתמר פתיב דאמר יהודה צדקה ממני וקשה האיה ידע שלא זינתה עם אחר רק דקי"ל דשיפורא גרם ליצירת הנולד דאם יש רק אינה ימים בחודש תחילת וסוף עיבורה יוכל הנולד לחיות א"כ באמת תוכל להוליד לששה חודשים ואעפ"כ נחשבים לז' חודשים רק היכא אמרינן דשיפורא קא גרים היינו דנקא בישראל ולא בנכרים ונה הטעם באמת על מה דאמר יהודה צדקה ממני שאינו יכול להיות דזינתה דתמר יולדת לששה חודשים וצריף לומר דשיפורא קא גרים ובנדאי לא זינתה ונה נמי הענין אצל שרה דשיפורא קא גרים: ויכל לדבר אמו ויעל אלקים מעל אברהם נראה פירושו דכבר הקדמנו לעיל דקונדם המילה לא הנה תמים ולא דיבר השכינה עמו רק ע"י מלאך והוא מידת הדין אבל כשקיבל אברהם על עצמו לקיים מצות מילה דיבר.

הקב"ה בעצמו עמו במידת הרחמים והלך ממנו מידת הדין וז"ש לאחר שקיבל עליו המילה ויעל אלקים מעל אברהם היינו המידת הדין: בעצם היום הנה נימול אברהם וישמעאל בנו וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת פסוף וגו' הא דכתיב בעצם היום הנה נראה לבאר דאברהם הנה גדול בעניקים ולכה בעצם היום הנה שהיה מל את עצמו הנה נכנס בלב אוה"ע דגבורתו היא מאת ה' דמקונדם לכן הנה עביד קרבא בהזייהו וסברו דהצלית בדרך הטבע אבל השתא שהוא וישמעאל וכל ילידי ביתו נימולו ואעפ"כ הם גבורים וצריף להיות דבטחו בה' וממנו ניתן לו הגבורה: פרשת נירא נירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל פחום היום הנה אמרו חז"ל דביום שלישי למילתו הנה ובא הקב"ה לבקר את החולה ומהיכן למדו לומר בן ונראה פי בפרשה שלפניו פתיב ויעל

מעליו אלקים א"כ פשחור אליו הוי ליה למימר וירד ה' כמ"ש וירד ה' בעננו וכדומה פיון דכתיב תחילה ונעל ולמה פתב וירא אליו ע"כ פירושו לבקר.

את החולה דידוע דתמיד השכינה מראשיותיו של חולה רק הוא נסתר מהחולה ולאברקהם נפקחו עיניו וראה ולכה פתיב וירא שלא היה חסר רק ראיה שפכר עומדת עליו השכינה כמו שאר חולה וכתב מלת אליו דאמרו מרגליות טובה היתה תלויה בצוארו של אברקהם אבינו שפל חולה שהיה רואה אותה מיד נתרפא רק שהמרגליות לא היתה מרפא את אברקהם שאין החבוש מתיר עצמו מבית אסורים ולכה פתיב אליו הגם דבאחרים היה הוא מרפא במרגליות מ"מ לרפאות א"ע היה הקב"ה צריך לבוא לרפאותו והא דהיה ביום השלישי אף על גב שהחולה ע"י מפה בשני ימים הראשונים ג"כ הוא חלוש ולמה לא בא הקב"ה אצלו קודם לכן נראה דהצער לאברקהם היה לזכותו וליוצאי חלציו אחריו ולפום צערא אגרא רק אין הקב"ה משקה לצדיק שלשה ימים בצרה ולכה פתיב ביום השלישי לרפאותו: באלוני ממרא אמרו חז"ל הוא שנתן לו עצה על המילה לפיכה נגלה עליו בחלקו וח"ו לומר כפשוטה שאברקהם נטל עצה על עיקר המצוה מממרא אבל נראה כוונתם דידוע מה שאמרו במדרש בעצם היום הזה נימול אברקהם אלו היה אברקהם נימול בלילה היו אומרים לא היינו יודעין שנימול ויש להבין מה נ"מ אם היו יודעין וכי יכולים למחות באדם החובל בעצמו אבל הענין הוא דנס גדול נעשה לאברקהם שדרש בריבים האחרות וחרף וגידף העבודת כוכבים ומזלות שלהם ולא קמו עליו להרגו כאשר עשה נמרוד וזה נס גדול רק האוה"ע לא הפירו עדיין שהוא דרף נס כי אברקהם היה גדול בענקים וגבור פח וברוב אונו הרג ה' מלכים א"כ מי יעמוד נגדו אבל כאשר נימול הלא היה חלוש פח ומ"מ לא קמו עליו להרגו זה היה תוקף להגיס הנ"ל ולכה אלו היה נימול בלילה היו מקטינים הגס והיו אומרים שלא ידעו שנימול ויראו מפניו אבל פיון שנימול בעצם היום ידעו שנימול ומכל מקום היה חמת אלקים עליהם וזהו נס מפורסם וזהו ששאל עצה על המילה אם למול בעצם היום ואמרו פלם למול בצנעה מפחד שיבואו העובדי כוכבים ומזלות להכותו אבל ממרא אמר לו אין לה לפחוד שה' שעשה לה נסים הללו הוא? הנה בעזרה קום ומל עצמה לעיני פל ולכה הנה המדה פנגד מדה שנגלה הקב"ה בפומבי בחלקו באילנות העומדים בשדה יער: והוא יושב יושב פתיב ודרשו חז"ל ביקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניך וכו'.

הא דהראה הקב"ה סימן זה דוקא אחר המילה נראה כי מאז שפל אברקהם נעשה הוא אב לגרים פאמור אב המון גוים ובגר פתיב משפט כי הוא צריך משפט ושקול הדעת אם לקבלו או לרחקו כי גרים שאינם הגונים קשים הם לישראל וערב רב יוכיחו ולכה פתיב בגר משפט כי צריך עיון בדין אם לקרב או לרחק ונפש הוא חובל והוא צריך מתינות וכל מקום שנאמר יושב חסר היינו באותו היום שנתמנה לשופט ואף אברקהם פן באותו היום נתמנה לשופט אב ושופט המון גרים אם לקרבן אם לרחקו והוא נשיא ושופט שלהם ולכה אמר לו הקב"ה אתה סימן לבניך כי הטעם שהדיינים בישיבה הוא כי אמרו במס' מגילה רבות בעמידה וקשות בישיבה והדין פולו קשה כי הוא מקצוע גדול ודין פרוטה פדין מאה ולכה צריך ישיבה שיהיה מתון ואברקהם ג"כ נעשה אב ושופט לגרים כמ"ש ולכה ביקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב כי צריך ישוב ומתינות לדין וזהו סימן לבניך גם פן בדנם דין שצריכין לישוב לעיניו בדין על פוריו: פתח האנהל פי ע"י המילה

הקב"ה פותח פתח לבעלי תשובה וכן הוא במצרים דם מילה על המשקוף ג"כ פי ע"י זה הקב"ה פותח פתח לקבל בתשובה: פחום היום אמרו חז"ל שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה נראה לומר דידוע דע"י מילה ניצולים ישראל מגיהנם ולעתיד לבוא יוציא הקב"ה חמה מנרתיקה וצדיקים מתרפאים בה וכן היה לאברהם שנתרפא בו ורשעים נידונים בה ולכך הוציא אז חמה מנרתיקה ובדרך הפשוט י"ל שהיה פחום היום להראות פי רפואתו של אברהם היה עפ"י גס פי אזלי יומא אזלי קצורי היינו בעלות החמה על הארץ אבל זה לא היה בעלות החמה רק באמצע היום שלא היה החמה מרפא רק עפ"י גס ולכך היה פחום היום גם היה פחום היום דהקב"ה היה רוצה שלא יפיר אברהם שהם מלאכים ובגמרא אמרינן דמלאך נזכר בצל דלית ליה בבואה דבבואה וכחום היום שהוא באמצע היום אין פאן צל פלל: וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל הא דכתיב נצבים ולא פתיב עמדו נראה דהמלאכים מקטרגים לומר מה אנוש פי תנפנו רק באמת חסד אמר יברא פי האדם גומל חסד וזה לא שייך במלאכים והנה מחמת הכבוד שנעשה לאברהם שנגלה אליו הקב"ה והוא יושב בתקונו בו המלאכים ראשי מעלה וזהו והנה שלשה אנשים נצבים עליו ר"ל מקטרגים פדכתיב ויתיצבו בני אלקים וגו'.

והקטרוג היה למה לו הכבוד הזה מה אנוש פי תנפנו אבל אברהם הרגיש בזה וירץ לקראתם לגמול עמיהם חסד ובזה סרה תלונתם ובזה יש לתת טעם שאמרו במדרש שבשביל אכילה שאכלו המלאכים אצל אברהם א"א להם לקטרג והוא הדבר דזה מחמת טענות חסד הוא שאצלם לא שייך גמילות חסדים והא דכתיב תחילה נצבים עליו משמע דכבר עמדו אצלו ואח"כ פתיב וירץ לקראתם נראה דידוע פי באהלו של אברהם היו לארבע רוחות פתח פתוח והוא יושב בפתח שפירות האחד ובהגיעם קרוב לאברהם עברו דרך בצד האוהל לרוח אחרת שלא רצו להטריחו והוא מיהר לעשות קפנדריא תוף אהלו לרוח אחרת והנה הוא לקראתם וזהו וימהר וירץ לקראתם: וישתחו ארצה ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך ונראה דהאי וישתחו ארצה הוא שהשתחנה לשכינה ואמר לשכינה שלא יעבור ואפ"ה אין אנו צריכין להפוך הסדר כמו שנדחק רש"י דאמרו בגמרא דמגילה דאסור ליתן שלום בלילה חיישינן שמא שד הוא והנה דנדאי דגם ביום אסור אם לא ראינו ביה בבואה דנדאי שד הוא רק בלילה דאי אפשר להפיר ע"י בבואה אסור מספק וזהו קושית הגמרא על יהושע איך נתן שלום אף דנאמר דהיה ביום פינו דבאמת היה מלאך ולא ראה ביה בבואה אף ביום דהיה צל ודלא כמו שנדחק רש"י בפרק נגמר הדין דהיה לילה דזה דוחק גדול בנראה שם רק באמת היה ביום רק אם אינו נראה צל שלם אפילו ביום דאיכא צל פשיטא דאסור וכן אברהם לא ראה בהם בבואה פינו שהיו באמת מלאכים והיה חושש דשדים הם בפרט שהיו משונים בתבניתם פי היו מלאכים ואמרו בגמרא דקדושין דרבי אליעזר בן יעקב על כל פריעה והשתחנה הנה נתר רישא דמזיק ולכך אברהם ביקש להבחין זאת לכך וישתחו לה' הנראה אליו וא"כ אם הוא מזיק ינתר ראשו ואם לאו הוא סימן דלאו שד הוא ולכך נאמר אח"כ אדני אל נא תעבור מעל עבדך שאמר בן לשכינה פי מתחילה חשב אולי שדים הן אבל אח"כ ביקש מהשכינה בלי לעבור פי הוא טרוד לשמש לאורחין ואין צריכין להפוך הסדר כמו שנדחק רש"י ו"ל: ונקח נא מעט מים ורחצו רגליכם אמרו חז"ל

פְּעֶרְבִיִּים נִדְמוּ לוֹ וַיֵּשׁ לְהִבִּין לָמָּה דְּוָקָא בְּעֶרְבִיִּים וְלֹא מֵאַנְוָה אַחֲרַת וְנִרְאָה פִּי יְדוּעַ דְּאִין
הַמְּלָאכִים מְפִירִין בְּלִשׁוֹן אֲרַמִּית וְכִתְבוּ הַמְּפִרְשִׁים דְּכ"ש בְּשָׂאָר לְשׁוֹנוֹת וְהִנֵּה עִם הַגְּדוּל
שְׂבָהוּ דִּיבְרַ אַבְרָהָם וְגַם רַפְאֵל בִּישָׁר לְשָׂרָה וְקָשָׁה בְּאִיזָה לְשׁוֹן דְּבָרוּ עִמָּם דְּשָׂאָר לְשׁוֹנוֹת
אִינָם מְפִירִין וּבְלִשׁוֹן הַקְּוֹדֵשׁ יִרְגִישׁ אַבְרָהָם שְׂאִינָם נְכָרִים פִּי שָׂאָר הָאֲנָמוֹת לֹא הָיוּ
מְפִירִים בְּלִשׁוֹן הַקְּוֹדֵשׁ פִּי בְּיוֹסֵף שְׂכֵתוֹב פִּי פִי הַמְּדַבֵּר אֲלֵיכֶם מְפִרֵשׁ הַתְּרַגּוּם שְׂנַתְנָן זֶה
לְסִימָן שֶׁהוּא אַחֲיָהֶם בְּמָה שְׂדִיבְרַ עִמָּהֶם לְשׁוֹן הַקְּוֹדֵשׁ רַק דְּהַרְמַב"ם פֶּתַב פִּי לְשׁוֹן עֲרָבִי
הוּא לְשׁוֹן עֲבָרִי בְּאַמֶּת אֲלֵא שְׂנַשְׂתַּבֵּשׁ קֶצֶת וְכִינּוּן שֶׁהִבִּינוּ בְּלֵה"ק ע"כ נִדְמוּ לוֹ פְּעֶרְבִיִּים
וְלֹא מֵאַנְוָה אַחֲרַת: וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ הַנֵּה אָמְרוּ חַז"ל שְׂאָמַר לָהֶם לְרַחֲוֹץ
רַגְלֵיכֶם שֶׁהִנֵּה חוֹשְׁדָן שְׂמִשְׁתַּחֲוִים לְאַבְקָא שְׂעַל רַגְלֵיכֶם הָא דְהָיוּ מְשַׁתַּחֲוִים הָעֲרַבִּים
לְאַבְקָא זֶה הַמִּינּוֹת נִשְׁתַּרְבֵּב מִכַּת מְדַבְּרִים שְׂחֻשְׁבוּ תַּחֲזִילַת הַיְסוּדוֹת הֵם עֲצָמִים נְפָרְדִּים
דַּק מְאוּד וְנָהוּ אַבְקָא כַּמ"ש הַרְמַב"ם בְּסִפְרַ מוֹרָה גְּבוּכִים וְהֵם הוֹסִיפוּ לוֹמַר שְׂזָה סִיבַת
יְצִירָה וְהִנֵּה חוֹמֵר בְּטַבַּע לְפַעוּל וְלֹא בְּכּוֹנוֹת מְכוּנוֹן אוֹ שְׂחֻלְקוּ כְּבוֹד לְחוֹמֵר הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר
מְמַנּוּ הוֹשֵׁת הָעוֹלָם לְדַעְתָּם וְלִכְּוֹ הָיוּ מְשַׁתַּחֲוִים לְאַבְקָא וְלִכְּוֹ אָמַר יוֹקָח ע"י שְׂלִיחַ פְּדִי
לְבַטַּל הָעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת פִּי דְּוָקָא עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מְבַטַּל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים
וּמְזֻלוֹת שֶׁל חֲבִירוֹ וְלֹא יִשְׂרָאֵל כְּמִבְּנֵי אֲרָם בְּמִסְכַּת עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְעַנְיָן עֵיקַר אֲמִירָה זֶה
לָהֶם יוֹקָח נָא מְעַט מִיָּם וְכֵן אֲמִירַת וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ נִרְאָה דְּמִבְּנֵי אֲרָם בְּמִדְּרַשׁ שְׂאָמַר
אַבְרָהָם קוֹדֵם שְׂמִלְתִּי אֶת עֲצָמֵי הָיוּ אוֹרְחִים מְצוּיִם אֲצֵלִי וְעַכְשָׁיו לֹא הָיוּ אוֹרְחִים מְצוּיִם
אֲצֵלִי וְצָרִיף טַעַם לָמָּה חָשַׁב כֹּה וְנִרְאָה דְּהַטַּעַם שְׂחֻשְׁבִּיל מִילְתּוֹ יִמְנַעוּ אוֹרְחִים
הוּא דְּאַבְרָהָם כְּאֲשֶׁר נָתַן לָהֶם לֶחֶם לְאֶכּוֹל הַקְּרָא שֵׁם ה' בְּפִיָּהֶם לְקַבֵּל דַּת אֲמִת וְעַכְשָׁיו
יִחְשְׁבוּ הָאוֹרְחִים אַבְרָהָם יִבְקֹשׁ מֵאַתְנּוּ ג"כ לְהַמּוֹל כְּמוֹהוּ וְלִקְבֵּל עֲלֵינוּ כָּל מְצוֹת יִשְׂרָאֵל
וְנָהוּ כְּבֵד עֲלֵיָּהֶם מְנִשּׂוּא וְלִכְּוֹ יִמְנַעוּ לְהַתְּאַכְסֵן אֲצֵלוֹ וְכֵן חָשַׁב בְּאַנְשֵׁים הַלְלוּ שְׂרָצוּ
לְעַבּוֹר בְּלִי לִילֵף אֲצֵלוֹ הוּא מְזָה הַטַּעַם וְלִכְּוֹ מִיָּהֵר הוּא לְקִרְאָתָם וְאָמַר אִין רְצוֹנִי רַק
יוֹקָח נָא מְעַט מִיָּם לְבַטַּל הָעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שֶׁל אַבְקָא שְׂפִרְגְּלֵיכֶם אֲבָל לֹא לְהַמּוֹל
כְּמוֹנֵי וְלִכְּוֹ אָמַר וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ פִּי בֵּן נַח דְּמִקְנֵיִם שְׂבַע מְצוֹת הוּא מְעַץ הַדַּעַת טוֹב
וְרַע אֲבָל יִשְׂרָאֵל אַחֲוִידִים בְּעֵץ הַחַיִּים וְלִכְּוֹ אָמַר לָהֶם שְׂאִין רְצוֹנֵנוּ רַק שְׂיִקְיָמוּ שְׂבַע
מְצוֹת וְנָהוּ אָמְרוּ דְּדִי לָכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ הִינּוּ עֵץ הַדַּעַת בְּזָה תִּהְיוּ נִשְׁעָנִים: וְאַקְחָה
פֶּת לֶחֶם וְסַעְדוּ לְבַכֶּם אַחַר תַּעֲבֹרוּ פִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבָדְכֶם נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּכָאֲשֶׁר
אֲכָלוּ לְמַדָּם לְבָרַף לֵה' אֱלֹקִים אֲמִת וְלְבַטַּל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים
וּמְזֻלוֹת אִיקְרִי אַחַר הִינּוּ אֵל אַחַר וְזֶה אָמְרוּ שְׂרָצוֹנֵנוּ רַק דְּלֵאחַר שְׂסַעְדוּ לְבַכֶּם בְּפֶת אַחַר
הִינּוּ הָעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת תַּעֲבֹרוּ וְתִסִּירוּ מִקְרַבְכֶם וְלֹא יִזְכַּר עוֹד וְאָמַר פִּי ע"כ
עֲבַרְתֶּם פִּי חֲשַׁבְתֶּם שְׂאִנִּי אַפְתָּה אֲתֶכֶם לְקַבֵּל מִיָּהֵר וְכָל הַתּוֹרָה לֹא כֵן הוּא אִין זֶה רְצוֹנִי
וְהוּי ע"כ עֲבַרְתֶּם שַׁע"כ עֲבַרְתֶּם תַּחֲזִילָה שְׂלֵא לְהַתְּאַכְסֵן אֲצֵלִי שְׂלֵא אַפְתָּה אֲתֶכֶם וְאִם
יָדַע אַבְרָהָם שֶׁהֵם מְלָאכִים יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּיָדוּעַ פִּי כֹה רַגְלֵיכֶם כִּכְּוֹ רַגְלַת עֲגָל וְזֶה קִטְרוּג
לְיִשְׂרָאֵל אֲמָנָם מִשֶּׁהָיָה אֶת הָעֲגָל עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשָּׁק לְיִשְׂרָאֵל בְּיָטַל הַקִּטְרוּג וְזֶה
רָמַז לָהֶם בְּאָמְרוֹ יוֹקָח נָא מְעַט מִיָּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם לְבַל יִהְיֶה כֹה רַגְלַת עֲגָל בְּרַגְלֵיכֶם
קִטְרוּג פִּי מִיָּם הַנִּזְלָל שֶׁל מִשֶּׁהָיָה וְהַתּוֹרָה דְּאִיקְרִי מִיָּם מְבַטַּלִּין הַקִּטְרוּג: וְסַעְדוּ לְבַכֶּם וְלֹא
פֶּתִיב לְבַכֶּם פִּירֵשׁ רַש"י פִּי הַמְּלָאָךְ שְׂאִין לוֹ יִצְה"ר אִין לוֹ רַק לֵב אֲחַד לְעַבְדוֹ לֵה' הִינּוּ
פִּי אֲכִילָה הוּא לְשָׂנֵי פְּנוֹנוֹת הָאֲחַד לְהוֹצִיא הַרוּחַנִיּוֹת פִּי לֹא עַל הַלָּחֶם לְבַדוֹ יִחְיֶה הָאֲדָם

פי אם על כל מוצא פי ה' (אמר המעתיק הרב קיצר בזה פי האר"י לוריא זצ"ל האריף בזה פי הקב"ה קרא שם לכל דבר היינו ללחם לחם ולמים מים וכל מה שיוציא מפי הקב"ה הוא רוחני ואדם האוכל צריך לכונן באכילתו להוציא תיבת הרוחני שכל מין להעלותו למקורו וזה על כל מוצא פי ה' והבן ע"כ) והשנית להברות את הגוף באכילתו וזהו פל אדם וזהו חלק היצה"ר לתאנה וכחות גופני והראשון הוא חלק יצה"ט ומלאכים לא שייך בהו חלק יצה"ר לסעוד הגוף רק לברר הרוחניות ולכך נאמר בהם לב אהד שהוא לשמים לברר הרוחניות ואמר פי ע"כ עברתם פי מה שהיו המלאכים אצים וממהרים לעבור מעליו פי הם זריזין בשליחותם להפך את סדום והפיכות סדום הנה על שלא נתנו מלון ופת ואמר להם א"כ ראוי ללמוד ליתן פת לאורחים וזה אמרו פי ע"כ שלא עשו אנשי סדום פן עברתם על עבדכם ומיהרתם להשחיתם ויאמרו פן תעשה כאשר דברת היינו שלא תגייג גרים לגמרי פי קשים הם הגרים רק כאשר דברת לבטל העבודת כוכבים ומזלות ולהיות מקיימין שבע מצות: ויאמר מהרי שלש סאים קמח סולת לוישי ועשי עוגות איתא במדרש פרס הפסח הנה נראה לפרש לשון פרס פי בלילה שלאחריו הנה ליל פסח פי בלילה באו אצל לויט ואפה מצות פנאמר והם באו אצל אברהם בערב פסח בתצות היום ואז אסור לאכול חמץ ולכך ציוה לעשות עוגות מצה עשירה וזה פרס פסח פלגא פי דרשינו בפסחים אף ביום הראשון חלק דהיינו רק פלגא אסור וזהו פרס הפסח פלגא אשר שייך לפסח ואסור באכילת חמץ: ויקח חמאה וחלב וכו' הבקר אשר עשה וגו' במדרש חיתא בשם ר' מאיר דלחם לא הביא לפי שפירסה שרה גדה אמנם משמע שם במדרש דפת קיבר הביא פי ודאי לא יתכן לאכול בבר וחסמאה בלי לחם וא"כ יש להבין במה יש היתר לענין טומאה בפת קיבר יותר מפת נקיה אמנם זה הנה בערב פסח לאחר תצות אם פן גם מצה לא נתן להם רק מצה עשירה והגילוש במי פירות אינו בטמא רק סולת הוא מהחטין הנלפתין וא"כ הוכשר בלתייה אבל הוא הביא קיבר פירוש מה שלא הנה נלפת ולא הוכשר כלל לקבל טומאה רק גילוש בחלב ומי פירות ודכתיב ויקח חמאה וחלב היינו ללוש בו את הפת ואכלו אבל סולת שאמר לשרה לא הביא: והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו הא דהמלאך אצל מנוח אבי שמשון לא רצה לאכול פי מנוח הנה קטן מן המלאך ומסרבין לקטן אבל אברהם הנה גדול מהם ואין מסרבין לגדול וזהו והוא עומד עליהם שהנה חשוב מהם והם מקבלין שפע ממנו ולכך ויאכלו שאין מסרבין לגדול: ויאמרו אליו איה שרה אשתה נקוד על כל אותיות זולת למ"ד להורות שגם לשרה שאלו על אברהם רק לכך נקוד על אי"ו להורות פי אין פאן מקומו פי האיה שייך לשאלו עליו והוא מדבר עמם רק שייך לעיל בעוד שאל הבקר רץ אברהם אז שאלו לשרה איו אברהם ולכך נקוד פי אין פאן מקומו פדאמרינו במקום אחר שהוא נקוד להורות שאין פאן מקומו וכן כתוב בספר חן טוב: איה שרה אשתה ויאמר הנה באנהל הפונה בזה פי אז תיכף נשתנית שרה לנערויתה ולבריה אחרת עד שפבר פירסה גדה פהנ"ל וזה הפונה אי"ה שרה אשתה שהיתה אשתה מקודם פי זאת אינה פי נשתנית בכל דבריה ממה שהיתה מקודם עד שאינה כלל שרה אשתה ולא תפירה עוד פי שנתה תארה והשיב אברהם הנה היא באנהל צנועה פלומר אין אנכי אוכל להבחין שלא הסתפלתי בה גם מקודם כאמרם אברהם אפי' בדידה לא הסתפל כלל וזה מה שאמרו חז"ל צנועה היא גם פי אמרו חז"ל שאברהם הנה טפל לשרה בנבואה והטעם י"ל שאמרו

בגמך' דאמר דביתהו דמר עוקבא איהי בבית ומקרבא הנניתה לעניימ משא"כ הוא לכה זכתה יותר ממנו וכן הדבר באברהם שזכו לבואה מפח גמילות חסדים שעשו והיתה שרה גומל חסד ביותר ולכה טפל לה לבואה וזהו אי"ה שרה אשתה הרצון בזה איה מקומה והשגחתה שהיא יותר עיקרי לבואה ממך והשיב אברהם הנה היא באנהל ומקרכת הנניתה לעניימ משא"כ אנכי שאינני תמיד בבית: והנה בן לשרה ושרה שומעת פתח האנהל והוא אחרי נראה לפרש פי באמת לא יפה עשו המלאכים שתלו הבן בשרה כמ"ש המפרשים אף יש לשאול באמת למה עשו פן המלאכים ע"כ פירש לנו הפתוב והוא אחרי פי אברהם במדרגה שלאחריו משרה פהנ"ל שאברהם היה טפל לשרה לבואה וא"כ חשבוהו למשפט ליתן לה הקדימה לפי סדר המעלות לבשר הבן היולד לה ולא לו וזהו והוא אחרי: ואברהם ושרה זקנים באים בימים הא דהוצרך לכתוב באים בימים נראה שפא להורות שלא היה זקנה שלהם לתשות פח כמו שאר זקנים רק באו בימים: ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדוני זמן נראה דנדיאי לא היה הבשורה צחוק בעיני שרה אמנו מחמת חסרון אמונה רק שהיה קשה לה למה לה לזה הגס שתחזור לימי נערוטיה ואברהם נשאר זמן ולא חזר לנערוטיה בממ"נ או יחזרו שניהם או יהיו שניהם זקנים מ"מ תלד עפ"י גס רק האמת הוא ששרה בא לה וסטה לברר שאינה מעוברת מאבימלך וזהו סימן שאשה מעוברת אין לה אורח נשים רק שרה חשבה כמאמר ה' מתחילה למועד הנה בשנה האחרת ואם פן אם יפסוק השנה שלימה א"א לומר בלא"ה מאבימלך נתעברה וא"כ מה צורך לזה הגס באופן זה דווקא אמנם באמת הולידה תיכף במועד שאחריה כמה שכתבו התוספות במסכת ראש השנה והוא שנה אחרת פי בניסן מתחיל שנה אחרת ואם פן הוא לטעות ח"ו דמאבימלך נתעברה שרה וזה שהשיב לה הקב"ה פעת חיה ולשרה בן ולא כמו שאתה חושב לשנה אחרת וא"כ הוצרך אמה להיות לה סדר נשים להוציא מלב החושדים והנה עוד היה טעם להשיב על טענות שרה דלמה לא חזר אברהם לנערוטיה כי פל מה שהקב"ה יכול להסתיר הגס לבל ירגישו דבגס הוא עושה וע"ז נאמר לעושה נפלאות גדולות לבדו ובאברהם נתפרסם שמו תיכף מקטנותו פי טען על פת הצבאה כמ"ש הרמב"ם בפנפה ובוכים וא"כ אף שישתנה לבחור מ"מ ידעו כולם שהוא זמן רק שנעשה לו גס אבל בשרה מי יפירה ואם תחזור לימי נערוטיה יחשבו ההמון פי היא עוננה רפה בשנים ומה שהיה לה מתחילה תנאר זקנה היה מחמת חולשה וכדומה וכעת נתרפאה אבל הקרובות ידעו זאת והם יפרסמו עת לידתה וימי שנותיה ולכן הזקנים בהעתקתם התורה לתלמי המלך כתבו ותצחק שרה בקרוביה דייקא: למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי נראה לפרש דכבר נודע מש"כ האר"ז"ל דב"ה הראה הקב"ה את עצמו כגבור פי עשה גס חוץ לטבע ובמתן תורה פזקן פי עשה הגס פזקן ונהנה שרה ראתה מראה ה' פזקן והיא חשבה שתלד ע"פ גס שלא פזקן הטבע ולכה צחקה ואמרה ואדוני ר"ל השכינה נראה פזקן וזהו למופת שהיא פזקן הטבע ולכה אמר הקב"ה למה זה צחקה שרה לאמר ואני זקנתי היינו על עצמו היינו דאמר ואני ולכה דרש גם פן במדרש מצינו הקב"ה נקרא ואני היפלא מה' דבר אצלי יחשב פזה לגס פזקן הטבע ואינו דומה לקריעת ים סוף: ויקומו משם האנשים וישקפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם פירוש השקפה בעלמא ולא הלכו לשם עדיין פי אברהם הולך עמם לשלחם ויורגש

הדבר לאברהם ויתפלל עליהם ולקח לא הלכו משקיפים במחשבתם על סדום ולזה אמר הקב"ה המכסה אני מאברהם אשר אני עושה וא"כ מה זו ההסתרה שאתם מסתירים הדבר ממנו לבל ירגיש כי בלא"ה אגלה לו הדבר ודיבר הקב"ה דבר זה נגד המלאכים גם כן דויע פי המלאכים היו חוטאים במה שאמרו משחיתים אנחנו ובשביל זה באמת נטרדו ממחיצתו ויש להבין למה לא נידונו באש פדאמרין הושיט אצבעו ביניהן ושרפן רק אברהם הלה עמהם לשלחם וללונתן והוא היה מנין עליהם שלא יגיע עליהם עונש גדול רק דנטרדו: וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ואברהם היה? היה לגוי גדול ויש להבין במה שנאמר שני פעמים אני והל"ל המכסה מאברהם אשר אני עושה ונראה דידוע כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו ולבית דינו אמר המכסה מאברהם אני היינו שאני הוא חפץ חסד ואולי יתפלל ויועיל רק לאחר גזר דין אינו מועיל צעקה רק תפלת הרבים כמבואר בגמ' אף אם רבים יוצאים מחלציו פרבים נחשב וז"ש המכסה אני מאברהם אולי יתפלל כי יהיה לגוי גדול ודינו פרבים ותפלתו נשמעת: ואברהם היו יהיה לגוי גדול כתב רש"י ז"ל מדרש אגדה זכר צדיק לברכה הואיל והזכירו מברכו ויש לפרש לכאורה שמזכיר את הצדיק צריך לברכו וזה אינו דא"כ הא הזכירו כמה פעמים קודם לכן ולא פתיב ביה ברכה ובמדרש הלשון הוא זכר צדיק לברכה הואיל ומזכיר אברהם מברכו ונראה לפרש דהואיל שאמר הקב"ה למלאכים המכסה אני מאברהם ישלח בו קנאה ממלאכי השרת ולקח ברכו וזהו הפירוש זכר צדיק לברכה פיון שזכרו לצדיק ולשבוה בפני אחרים שלא יחול בו ח"ו קנאה ועין הרע הוא חייב לברכו וגם פי רש"י סובל לפרש פן והמתקת הענין של הפסוק ואברהם היה? היה לגוי גדול הוא כמו שנאמר במשה הניחה לי ואכלה אותם כרגע ואעשה אותה לגוי גדול כי טבע של הטוב הוא להטיב לזולתו וזה גדר הטוב בענינו הוא כמו מעין של מים חיים כי יותר ששואבין ממנו הוא נתרבה יותר פן הוא הצדיק באמת יותר שהוא משפיע יותר שלמות והשפעת ברכה שקונה לעצמו ולקח כאשר נאמר באברהם שיתברכו בו כל גויי הארץ שלא תאמר שא"כ שהוא משפיע לאחרים? היה זה קצת חסרון לעצמו ולקח נאמר לו והיה ברכה ונרשינו במדרש בריכה שהוא מעין לכונה זאת שיותר שהם שואבין ממנו הוא מתגבר יותר ולקח כשביקש הקב"ה לכלות ח"ו לישראל ואם פן ע"י כף לא יהיה ביד משה להטיב לזולתו ויהיה ע"י כף חסרון בגדרו הטוב ולזה אמר לו הקב"ה ואעשה אותה לגוי גדול דהשפעתה יהיה ליוצאי חלציה ולא יהיה חסרון אצלה בגדר הטוב וכן הדבר באברהם שהקב"ה היה חפץ שלא יגין בזכותו כלל על סדום אבל שלא יהיה חסרון בהשפעתו אמר ואברהם היו יהיה לגוי גדול וא"כ להם יגיע השפעתו וכללו של דב' הוא כמו שאמר למשה להניחו מלהתפלל ויהיה הוא לגוי גדול וכן היה באברהם שרמז לו הש"י לבל יגין זכותו על סדום והוא יהיה לגוי גדול: ושמו דרף ה' לעשות צדקה ומשפט וכו' במדרש אמרו בתחילה צדקה ולבסוף משפט שהיה מאכיל ומשקה לעוברים ושבים ואחר שאכלו אם קבלו על עצמן לברך אלקי אברהם ויתר להן ואם לאו הוצרכו לשלם לו במחיר טוב והטעם פי הוא ענין צדקה וגמילות חסדים שהקב"ה אב אחד לכולנו והוא משפיע לפעמים לאחד שפע הראוי לרבים ואותו האדם אינו רק גבאי לחלק לעניים צרכיהם ובאמת הכל מה' אבל הכופרים המיחסים הכל להשפעת המזלות אם פן כל אחד זוכה בשלו כפי מזלו וכפי תולדתו ואין לאחרים חלק בו וזהו טענת אברהם אם אתם

מוֹדִים בְּאֱלֹקֵי הַיְחִיד אֲשֶׁר אָב אֶחָד לְכוֹלְנוּ וְאִ"כ בְּאַמַּת אֲנִי רַק גִּבְאֵי וְצָרִיף אֲנִי לַתּוֹת
לְכֶם פֶּל צְרָכֵיכֶם וְאִם אַתֶּם כּוֹפְרִים וְתִאמְנוּ לְמַזְלוֹת שְׁלֵהֶם הַהִנְהָגָה וְאִם כֵּן מֵה לְכֶם
בְּשָׁלִי פֶל אֶחָד זֹכָה לַעֲצֹמוֹ וְעַלֵיכֶם לְשֵׁלֶם מֵאוֹתוֹ הַמְזַל הַמְשַׁגֵּיחַ עַלֵיכֶם וּבֹא עַלֵיהֶם
בְּטַעֲנָה וְהַבֵּן: וְשִׁמְרוּ דְרָף ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא ה' אֲבָרָהֶם אֲשֶׁר דִּיבַר
עָלֵיו אֵין אֵין הַפִּי שֶׁבְּשִׁבִיל כֶּף יַעֲשׂוּ צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא ה' וְגו' דָּאִם כֵּן הִרִי זֶה עוֹבֵד
עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס אֲבָל יוֹבֵן שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּנַאֵי דְנִרְאָה דְלִכְף גִּילָה הַקַּב"ה אֶת אֲנֹן
אֲבָרָהֶם בְּהַשְׁחַתַּת סְדוּם שְׁלֵא יִקְרָא תִגָּר עַל הַקַּב"ה שֶׁתְּחִילָה נִשְׁבּוּ אֲנָשֵׁי סְדוּם מֵאַרְבָּעָה
מְלָכִים וְעַבְיָד הַקַּב"ה הִנֵּס ע"י אֲבָרָהֶם וְנִיצְוּלוֹ וְאִם אַח"כ נִקְרָה לְהֶם רָעָה שְׁיִהְיוּ פְּוֹלָם
נִשְׁחַתִּים וְאִ"כ יוֹתֵר טוֹב הִיָּה שְׁיִהְיוּ נִשְׁאָרִים שְׁבוּיִם נִמְכָּרִים בְּכָל הַמְדִינּוֹת זֶה בְּכַה זֶה
בְּכַה וְלֹא הָיוּ סָפוּ תִמּוֹ בְּתַקְלִית הַהַשְׁחַתָּה וְלִכְף גִּילָה הַקַּב"ה אֶת אֲנֹן אֲבָרָהֶם שֶׁבְּאַמַּת
הָיוּ רְאוּיִם אֲזוּ לְהַצִּילָה אֲלֵא דְהַחֲטָא הִיָּה גוֹרֵם וְחוֹטָא אֶחָד יִאֲבֵד טוֹבוֹת הַרְבֵּה וְהִיָּה זֶה
סִימָן לְבָנִים שְׁלֵא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל הוּאִיל וְה' עָשָׂה נֶס וְשִׁינָה אֶת גְּרָמֵי שְׁמִים שֶׁאֲבָרָהֶם
יוֹלִיד פְּדֵי לְהַנְחִיל לְזַרְעוֹ אֶת אִ"י וְאִ"כ לֹא סָגִי בְּלֹא"ה כִּי לֹא יַעֲשֶׂה רַחֲמָנָא נִסָּא לְשִׁיקְרָא
וְאִף אִם נַעֲזוּב דְרָכֵי ה' מ"מ גִּיעַ לְנוּ אִ"י וְלִכְף סְדוּם לְהֶם לְסִימָן שֶׁהַחֲטָא גָרַם וְהִיָּה הִנֵּס
לְמַגֵּן כֵּן יִקְרָה לְהֶם ח"ו אִם יַעֲזוּבוּ דְרָכֵי ה' וְזֶהוּ מֵאֲמַר הַכְּתוּב וְשִׁמְרוּ צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן
הִבִּיא ה' הַיְיָנוּ דְוּוֹקָא בְּתַנַּאֵי זֶה וְלֹא יֵאמְרוּ הַדְּבַר מְוַכְרַח כִּי לֹא יִפְעַל ה' נֶס לְמַגֵּן כִּי סְדוּם
יוֹכִיחַ גַּם נִרְאָה לְזַמֵּר דִּישׁ לְהַבִּין דְלָמָּה בִּיקָשׁ הַקַּב"ה לְתַפְלַת אֲבָרָהֶם עַל סְדוּם הִלֵּא לֹא
הוֹעִיל כְּלוּם כִּי לֹא נִמְצָא בְּקַרְבָּם צְדִיקִים כֹּלֵל אֲבָל יְדוּעַ שֶׁאֲבָרָהֶם צָעַק אִם בְּנֵי יַחֲטָאוּ
מֵה יִהְיֶה עַלֵיהֶם וְהַשִּׁיב הַקַּב"ה צְדִיקִים שֶׁבְּתוֹכֶם יִגִּינוּ עַלֵיהֶם וְזֶה הִיָּה תוֹעֵלַת נִמְשָׁף
מֵאַבְרָהָם בְּתַפְלָתוֹ כִּי הַמְתַּפְּלֵל עַל חֲבִירוֹ הוּא נַעֲנֶה תַחֲלָה וְהִיָּה בְּזֶה נַעֲנֶה בְּתַפְלָתוֹ
שֶׁצְדִיקִים יִגִּינוּ עַל יִשְׂרָאֵל בְּתַפְלָתָם וְזֶה מֵאֲמַר הַכְּתוּב שֶׁהַקַּב"ה לֹא פִּסָּה מֵאַבְרָהָם פְּדֵי
שִׁיתַּפְּלֵל לְמַעַן הִבִּיא ה' עַל אֲבָרָהֶם אֶת אֲשֶׁר דִּיבַר עָלֵיו הַיְיָנוּ הַיְעוּד הַטוֹב עַל זַרְעוֹ דָּאִף
אִם יַחֲטָאוּ בְּנֵי הַצְדִיקִי יִגִּינוּ עַלֵיהֶם בְּתַפְלָתָם וְזֶהוּ הִיָּה ע"י תַּפְּלַת אֲבָרָהֶם: אַרְדָּה נָא
וְאַרְאֶה הַכַּצְעָקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כְּלָה וְאִם לֹא אֲדַעָה הִנֵּה כְּבָר כְּתוּב הַמְּכַרְשִׁים כִּי נִכְתַּב
כָּאֵן יְרִידָה עַל הַמְּלֹאכִים שִׁירְדוּ לְמַטָּה לְהַשְׁחִית וְהַעֲנִין הוּא שֶׁשְׁלַח דְוּוֹקָא מְלֹאכִים כִּי
נִדְאֵי כֹל מֵה שֶׁאַדָּם גּוֹמֵל רָעָה לְחֲבִירוֹ לֹא עַבְיָד קַב"ה דִּינָא בְּלֹא דִינָא וּבְנִדְאֵי רְאוּיָה הִיָּה
אוֹתוֹ רָעָה לְבּוֹא עַל חֲבִירוֹ רַק דְּמַגְלִגְלִין חוֹבָה ע"י חֲיִיב וְלַפְעָמִים לֹא הִיָּה חֲבִירוֹ רְאוּיָה
לְאוֹתוֹ רָעָה מִחֲמַת עוֹנָשׁ רַק מִחֲמַת רוּעַ מְזוּלָה גִיעַ לוֹ הִרַע שֶׁעָשָׂה לוֹ חֲבִירוֹ רַק שֶׁחֲבִירוֹ
הוֹצִיא לְפָנָעַל וְאִ"כ הִגַּם שֶׁפְּעַל רַע לֹא הִיָּתָה הִרַע מְצִידוֹ בְּשִׁלְיָמוֹת כִּי קִצַּת מִהִרַע הִיָּה
מִפְּאַת הַשְּׁנֵי שֶׁהִיָּה עָלוּל לְרָעָה הַהִיא אִם מְסִיבַת חֲטָאוֹ אוּ מְרוּעַ מְזוּלָה וְאִ"כ אֵינוּ רְאוּיָה
הַעוֹשֶׂה רַע לְעוֹנָשׁ גְּדוֹל כֹּל כֶּף אֲבָל הַמְּלֹאכִים שֶׁנִּדְמוּ לְהֶם לְאַנְשֵׁי סְדוּם הִרַעוּ
עִמָּם כֹּל הִרַעָה הוּא מְצִיד הַגּוֹמְלִים רָעָה כִּי הַמְּלֹאכִים אֵינָם עָלוּלִים לְהִרַע עִמָּהֶם בְּשׁוּם
צַד מִהַצְדִּידִין וְזֶהוּ אַרְדָּה נָא וְאַרְאֶה אִם עֲשׂוּ כְּלָה הַרְצוֹן ע"י הַמְּלֹאכִים יִתְבָּרַר אִם כֹּל
הַחֲטָא בָּא עַל יְדֵיהֶם וְחֲיִיבִים כְּלִיָּה הַיְיָנוּ אִם יַעֲשׂוּ רָעָה גַּם לְמְלֹאכִים אֲבָל אִם לֹא יִגְמְלוּ
רָעָה לְמְלֹאכִים כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ לְשָׂאֵר אֲנָשִׁים אִ"כ אֵין כֹּל הִרַע מְצִידָם וְאַיִסְרָם רַק בְּיִסוּרִים:
וַיִּגַּשׁ אֲבָרָהֶם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע וְנִרְאָה דְנוֹדַע שֶׁהַקַּב"ה אַרְף אֲפִים אֵף
לְרָשָׁעִים וְהֵא דְכְּתִיב אֲפִים הַיְיָנוּ אֵף אֶחָד לְצְדִיקִים וְאֵף א' לְרָשָׁעִים וְשִׁנִּיהֶם שֶׁל רַחֲמִים
וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר אֲבָרָהֶם הֲאֵף הַיְיָנוּ אוֹתוֹ אֵף שֶׁמּוֹרָה רַחֲמִים אֲפִי לְרָשָׁעִים תִּסְפָּה: חֲלִילָה לָךְ

מעשיות פדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק פרשע חלילה לה השופט כל הארץ לא יעשה משפט חלילה לה איתא במדרש חילול השם יש בדבר נראה לבאר הענין וכבר הארכת בזה במקום אחר ביותר כי אברהם היה בא בממ"נ אם תיסר את הצדיקים ג"כ כפי מידת הדין הואיל ולא מוחו וגילו על עונם א"כ באמת יהיה חילול השם בדבר שיאמרו שהורג גם לצדיקים שלא תנו לב כלל לומר שבשביל מניעת תוכחה קרה להם זאת ע"כ אמר להמית צדיק עם רשע ואם תניסר לרשעים ולא לצדיקים השופט כל הארץ לא יעשה משפט הלא באמת שורת הדין נוטה שגם הם יספו בעונם על שלא מוחו ברשעים כמו דמצינו בתי"ו תחיה תי"ו תמית גם מלאכי השרת היו מקטרגים על הצדיקים דהיה להם למחות דכל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה חטא אחרים תלוי עליו וכאן נמי אמר כה"כ אין לה אלא להניח כולן וביקש על נ' צדיקים דנדאי אם נמצא בכל עיר עשרה פשיטא דעדה מצלת רק אפילו בעיר אחת יש חמשים ובשאר עיירות אין צדיק אחד יחשוב כאילו יש בכל עיר עשרה והשיב הקב"ה שכן יעשה: ויען אברהם הנה נא הואלתי לדבר אל ה' ואנכי עפר ואפר הוא דאמר כפול ואנכי עפר ואפר נראה דנדאי במלת עפר למד זכות על אנשי סדום כי המה עפר יסודם ועלולים למזג ותכונה רעה רק ממקום שבה ללמד עליהם זכות משם יש מקום לחייבם שגם אברהם קרוי מחומר ומ"מ טבעו טוב בתכלית הטוב וכמאמר אשה הצרפית לאליהו באת אלי להזכיר את עוני להמית את בני לזה התנצל אברהם כי ממנו אין ראיה כי הוא היה מושלך לתוף כבשן האש עד שהיה ראוי לעשות אפר לולא הנס והוא אוד מוצל מאש ונעקר היצה"ר ממנו כנודע בכל הבאים עד שערי מות ומוסרים נפשם להריגה וזה אמרו ואנכי עפר כמו הם אף ג"כ אפר אבל הם עפר גרידא.

וינסף עוד לדבר אליו ויאמר אוי לי ומצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים הא דביקש על מנינים האלו ארבעים שלשים ועשרים וגו' נראה דבכל אחד מפל המנינים הללו ביקש להציל כל התמשה פרפים כי כבר כתבנו דלכך הוצרך נח לסגור בתבה ולא היה לו הצלה ממקום אחר כי אלו היה חוץ לתבה היה זכותו מגין עליהם והקב"ה היה חפץ להשחיתם ולכך נסגר בתבה דכנטול מן העולם דמי וא"כ דלולא התבה היה מגין והם היו שמונה נח שם ונח ונפת ונשותיהם וא"כ לכל עיר ח' ה' פעמים ח' הם ארבעים לתמשה עירות ולכך ביקש תחלה על מ' והשיב הקב"ה לא אעשה אם אמצא היינו לא אעשה בהם פליה אבל עכ"פ איסרם ביסורין והוקשה לאברהם הא בצוער עדיין לא נשלם החטא כי עונותיהם מועטים ויהיה הצלה לד' פרפים ע"י ד' פעמים ח' שהם ל"ב רק על זה יש להשיב דבן נח נהרג על שם סופו כבן סורר ומורה שנהרג על שם סופו שהוא בן יפת תואר ונידון כבן נח אף לפי זה יש לאברהם להליץ עדיין על כל התמשה פרפים דגם חם ואשתו א"א לחשוב שקלקלו מעשיהם לבסוף ששמשו בתובה ונשארו רק ששה להגין ומ"מ לולי התובה היו מגינים וא"כ ה' פעמים ששה הם שלשים ולכך ביקש על שלשים שיגינו על כולם וגם בזה הסכים ה' והוסיף לבקש על עשרים שיגינו על כל התמשה דהיינו אם יהיה עשרים בעיר אחת הרי עשרה לאותו העיר ועשרה לעיר אחרת והי מנייהו מפקת דעל איזה עיר יהיו עשרה הללו וא"כ בשביל הספק תציל על כל התמשה פרפים והסכים הקב"ה על ידו גם בזה והוסיף שאף אם יהיה בעיר אחת רק עשרה יהיו נצולים כל התמשה כי כל כרה וכרה היו עובדים לכו"ם אחרת

בפני עצמן וא"כ אלו הנה מגין עשרה על פרה אחד לא היו הרשעים בפרה ההוא תולים הצלה בצדיקים רק בעבודתפוכבים ומזלות שלקהם והא דלא ניצולו ד' פרפים אחרים משום דבכו"ם שלקהם אין בהם ממש א"כ אפה נותן יד לפושעים והספים הקב"ה על ידו שאם יש שם עשרה לא ישחית: ואברהם שב למקומו הורה לנו התורה בזה פי בעידן ריתחא אפילו צדיק פאברהם הנה לו להיות נחבא באוהל ולכה פאשר הנה אז ריתחא שב למקומו לבל יראה מבחויז וקטרג המקטרג ואף שהנה פסח שמורים מ"מ בעידן ריתחא גרא לנפשו ושב למקומו: וה' פקד את שרה פאשר אמר ויעש ה' לשרה פאשר דיבר הא דכתיב ה' פפול ואצל פקידה נאמר אמירה ואצל עשיה נאמר דיבור נראה לפרש דזה מוסב למעלה שנענש אבימלך וביתו ע"י שרה פי אז היו אפקורסין אמרו הפועל רע אינו פועל טוב דאינו יכול לפעול שני הפכים ולכה הראה להם הקב"ה שעשה כאן שני הפכים באבימלך עצירה ובשרה פתיחת הרחם ולכה פתיב כאן וה' הוא ובית דינו פי הנה בדין ובמשפט התורה כמו שאמרו במדרש פינן שיצאה טהורה מבית פרעה ומבית אבימלך ונרעה ונרעה זרע זה הנה בדין רק מה שחזרה שרה לנערויתה זה לא הנה בדין רק ברחמים ולכה ויעש ה' מצד הרחמים ונאמר פאן דיבור פי נעשית בריה חדשה וצריך דיבור פדכתיב בדבר ה' שמים נעשו ושרה נעשית בריה חדשה נאמר פאשר דיבר וגם נאמר דיבור פי כל מקום שנאמר דיבור הוא קשה וכאן הוא נמי קשה פאשר דיבר לה שתלה הבן בשרה והנה לשרה בן פי ע"כ הוצרך להיות נעקד פי נולד בסטרא דנוקבא פנודע לחכימין: ומהר ותלד שרה לאברהם בן לזקוניו למועד אשר דבר אתו אלקים נראה לומר דהנה אמרו במדרש שהוסיף ה' על המאורות ולהבין ההוספה י"ל דאיתא במסכת ראש השנה דהיתה שרה מעופרת נתעברה השנה ובשנת העיבור נתגדלה הלבנה ויש לה יותר חלונות פי בכל יום יש חלון ובחודש העיבור יש יותר חלונות ואותה השנה הוצרך להיות מעופר שיקנים דבר ה' למועד אשוב אליך ולשרה בן וזה מה שאמר במדרש שהוסיף על המאורות ולכה נאמר פאן למועד אשר דבר אתו אלקים: ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק יש להתבונן למה הוצרך לכתוב אשר ילדה לו שרה דזה ממילא ידעינן ונראה דקרא אותו יצחק להוציא מלבן של המוני עם שיאמרו ששרה חטאה במה שצחקקה ולזה קרא אותו יצחק דאלמלא חטאה בזה לא הנה קרא אותו יצחק שהוא לה למזכרת עון ואיתא במדרש יצחק י' נגד עשרת הדברות צ' נגד שנות שרה ח' נגד שמונה ימי מילה ק' נגד שנות אברהם והפשוט נראה לטעם היוד פי שרי אינה מולדת אבל שרה מולדת והנה היוד מתרעמת וניתנה בראש צדיק יצחק ולכה אמר אשר ילדה לו שרה בה' דייקא לכה קראו יצחק וגם י"ל דע"י שנתבשרה שרה שיהיה לה בן פא יצחק לידי עקידה ונתמלאו י' נסיונות ולכה אמר ילדה לו שרה והנה הלידה מסטרא דנוקבא מפח זה נתעוללים נסיונות וקריאת שמו יצחק: וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים פאשר צנה אותו אלקים הא דכתיב בן שמונת ימים פאשר צנה אותו אלקים הוא נתינת טעם לח' של יצחק גם דכתיב את יצחק וכל מקום שנ' את מורה פי תאומים נולדו פמבנאר בג' ובמדרש בשבטים ואמרו חז"ל ל בת הנה לו לאברהם ובפל שמה ולא נזכר בתורה לידתה אבל נראה שהיא תאומת יצחק וזהו את יצחק וגם אמרו חז"ל דלכה נימל הבן לשמונה כדי שלא תהא האם עוד טמאה לידה ויהיה האב והאם ג"כ שמיחים וזה לא שייך פאן פי שרה היתה טמאה לידה י"ד ימים מחמת לידת

הנְקִיבָה שְׁנוּלְדָה עִמּוֹ וְאַשְׁמְעִי קְרָא דַמ"מ מִלְּאוֹתוֹ לְשִׁמוֹנֵת יָמִים מִחֲמַת פְּאֶשֶׁר צָוָה אוֹתוֹ
אֱלֹקִים: וְתֹאמַר שְׁרָה צָחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים כֹּל הַשְׁנֹמֵעַ יִצְחַק לִי וְתֹאמַר מִי מִיִּלְל לְאַבְרָהָם
הַיְנִיקָה בָּנִים שְׁרָה כִּי יִלְדֹתִי בּוֹ לְזִקְנֹנָיו וְנֹרְאָה מִתּוֹךְ דְּבָרֶיהָ שֶׁבִקְשָׁה לְהַתְנַצֵּל עַל
שְׂאֵבְרָהֶם הִיא צָחֹק שְׁלוֹ צָחֹק שֶׁל שְׂמִחָה מֵהַ שְׂלֵא הִיא כֹּן בְּצָחֹק שְׁלָה וְכַמ"ש רַש"י
ו"ל לְזֶה אָמְרָה דְּלֹאֲבָרָהֶם לֹא נֹאמַר שְׂמִחָה שְׁרָה לְנִעְרוּתֶיהָ א"כ לֹא יִהְיֶה הוּא חוֹשְׁדָה
שְׂמֵאֲבִימְלָה נִתְעַבְרָה שְׁהָרִי הִיא זִקְנָה וְאִיךָ תִּתְעַבֵּר בְּטִבֵּעַ וּבְגִס א"א שְׂלֵא יַעֲשֶׂה הַקַּב"ה
גַּם אִם הִיא דָּבָר עֲבִירָה אֲבָל פְּאֶשֶׁר חֲזָרָה לְנִעְרוּתֶיהָ הִרְוָאָה אוֹתָהּ יַחֲשׂוּד שְׁגַם קוֹדֵם
מַעֲשֶׂה אֲבִימְלָה חֲזָרָה לְנִעְרוּתֶיהָ וַיֵּשׁ פֶּאֶן חֲשָׁד וְזֶהוּ טַעֲנַת שְׁרָה כִּי מִי מִיִּלְל לְאַבְרָהָם
שְׂאֵבְרָה לְנִעְרוּתֶיהָ וְאִתֵּיהָ מְנִיק בָּנִים כִּי יִלְדֹתִי בּוֹ לְזִקְנֹנָיו וְגַם אֲנִי זִקְנָה וּלְכֹף צָחֹק שֶׁל
אַבְרָהָם הִיא בְּדִין צָחֹק שֶׁל שְׂמִחָה אֲבָל לִי הַגֹּדֵד שְׂאֵתֵיהָ חוֹזֵר לְנִעְרוּת צָחֹק עָשָׂה לִי
אֱלֹקִים וְלֹא הִיא אֲצִלִי צָחֹק שֶׁל שְׂמִחָה מִחֲמַת חֲשָׁשׁ לַעֲזוֹ וְעוֹד נֹרְאָה לְפָרֵשׁ בְּמָה דְאָמְרָה
הַיְנִיקָה בָּנִים שְׁרָה לְמָה שֶׁפְּתַבְתִּי שְׁהִיְתָה יִלְדָה בּוֹ וּבַת שְׁפִיר י"ל הַיְנִיקָה בָּנִים שְׁרָה דֵּהִיְנִינוּ
שְׁהַיְנִיקָה בּוֹ וּבַת וְזֶה שְׂאֵמְרָה צָחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים שְׂבִיחָה אֲשַׁמַּח גַּם אֲנִכִי צָחֹק שֶׁל
שְׂמִחָה כִּי הִגַּם שׁוֹרֵת הַדִּין נוֹתֵן וְנִקְתָה וְנִזְרָעָה זָרַע הֵא אָמַר אִם הִיְתָה יוֹלְדָת קוֹדֵם לְכּוֹן
נִקְבוֹת יוֹלְדָת מַעֲכָשׁוֹ וְזָכְרִים אֲבָל אִם הִיְתָה קוֹדֵם לְכּוֹן עֲקָרָה וְנִתְפַקְדָת עִתָּה דִּי לָהּ בְּזָכָר
אוֹ נִקְבָה אֲבָל אֲנִכִי אֲנִיק בָּנִים הִיְנִינוּ זָכָר וְנִקְבָה מִי מִיִּלְל זֹאת לְאַבְרָהָם דֵּהִקַּב"ה לֹא
הִבְטִיחוּ רַק עַל בּוֹן וּבְזֶה צָחֹק שֶׁל שְׂמִחָה עָשָׂה אֱלֹקִים: וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם
מִשְׁתָּה גְדוֹל בְּיוֹם הַגְּמָל אֵת יִצְחָק אָמְרוּ דְּבִיּוֹם מִיִּלָּה עָשָׂה מִשְׁתָּה הִיְנִינוּ ה"ג מִלְּדֵה"ג
הוּא מְנִינְ שְׁמוֹנָה וּבַמְדָרָשׁ אָמְרוּ מִשְׁנִגְמַל מִחֲלָבּוֹ וְנֹרְאָה לְפִי מַש"כ שְׁיִלְדָה בּוֹ וּבַת תִּרְתִּי
אִתָּא לְזֶה בְּיוֹם הַמִּיִּלָּה וְלְזֶה בְּיוֹם הַגְּמָל וְעִיָּקָר תְּשׁוּקַת אַבְרָהָם הִיא לְלַמְדוֹ דַּעַת שְׂפָכָר
אָמְרוּ חֲכָמֵי הַטְּבַעִיִּים שְׁכָל זְמַן שְׁהַתִּיבּוֹק יוֹנֵק יִכְבֵּד עָלָיו הַדְּיָבוֹר וְהַמְדַע וְכֹאֶשֶׁר יִגְמַל
יִתְחַיֵּל לְדַבֵּר וּלְהַשְׁפִּיל וּלְכֹף נֹאמַר אֵת מִי יוֹרָה דַּעַת וְאֵת מִי יִבִּין שְׁמוּעָה לְגַמּוּלִי מִחֲלָב
וְהַבּוֹן: וְתֹרָא שְׁרָה אֵת בּוֹן הַגֵּר הַמְצָרִית מִצְחַק וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם גֵּרֵשׁ אֵת הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת
בְּנָהּ כִּי לֹא יִרְשָׁבוֹן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם: יִצְחָק נֹרְאָה דְּנִדְאִי לֹא הִקְפִּידָה שְׁרָה הַצְדִּיקָת
עַל יְרוּשָׁת הוֹן רַק וְתֹרָא שְׁרָה הִיְנִינוּ שְׂרָאָתָה בְּרַה"ק שֶׁהוּא עוֹמֵד לְעִבְדוֹ כו"ם וּלְכֹף
בִּיקְשָׁה לְגֵרֵשׁוֹ וְעִיָּקָר הַיְרוּשָׁה הִיְנִינוּ לִיְמוּד הַתּוֹרָה כִּי תּוֹרָה צָוָה לָנוּ מִשְׁה מוֹרְשָׁה וְהִיא
נִחְלָה שְׂאִין לָהּ הַפֶּסֶק וּלְכֹף לֹא חִפְצָה לְהִיּוֹת עִם יִצְחָק בְּצוֹנוּתָא כִּי לֹא יִצְלִיחַ בְּלִימּוּדוֹ:
וַיַּרְע הַדְּבָר מְאוֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדוֹת בְּנוֹ הֵא דִּהִרַע לְאַבְרָהָם כִּי הִיא נְבִיא וְצָדִיק
וְרַשָּׁע לֹא קָאֵמַר כְּמוֹ שְׂפָרְשִׁתִּי לְעִיל שְׂאִין הַקַּב"ה מוֹדִיעַ בְּחִירַת הָאֲדָם שְׂיִבְחָר לְעַצְמוֹ
לְנִבְיָא בְּאַמִּירָה אֲבָל שְׁרָה הִיְתָה בְּחִינַת רֹאָה וְרֹאָתָה בְּרַה"ק שְׂיִבְחָר לְהִיּוֹת רַשָּׁע וּלְכֹף
נִקְרָאת יִסְפָּה שְׂסָכָה בְּרוּה"ק וּלְכֹף הִיא אַבְרָהָם טָפַל לְשְׁרָה בְּנִבּוּאָה: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל
אַבְרָהָם אֵל יַרְע בְּעֵינֶיהָ עַל הַנֶּעַר וְעַל אֲמָתָהּ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיהָ שְׁרָה שָׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי
בִּיצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע וְגַם אֵת בּוֹן הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זָרַעָה הוּא נֹרְאָה לְפָרֵשׁ כִּי אַבְרָהָם
צִיעַר עַצְמוֹ אוּלִי ע"י שְׂלִקְחָה שְׂפָחָה מְצָרִית קָרָה לוֹ שְׂבִנוּ הַקְדִּיחַ תְּבַשִּׁילוּ וּא"כ הוּא
הַגּוֹרֵם וְאָמַר לוֹ הַשֵּׁם לֹא כֵן הוּא כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע וְלֹא כֹּל יִצְחָק שְׂיִצְאָ מִמְּנוּ עֲשׂוֹ
וְרַבְקָה הִיא כְּשִׁירָה אֲלֵא שְׂכָף צָרִיף לֹאֵמַר עַד ג' דּוֹרוֹת לֹא סָר הַזְנוּהָמָא כְּמֹאֲמַר חֲזוֹ"ל
וּא"כ אִין לָהּ לְהַצְטַעַר וּלְכּוֹן גַּם בּוֹן הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זָרַעָה הוּא וְלֹא זָרַע שְׂפָחָה
שְׂבִנָּה כְּמוֹתָ: וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם בְּבִקְרָה וַיִּקַּח לְחֵם וְחֲמַת מַיִם, וַיִּתֵּן אֵל הַגֵּר שֵׁם עַל שְׂכָמָה

וְאֵת הַיָּלֵד וַיִּשְׁלַח אֵת אִתָּא בַּמִּדְרָשׁ וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבּוֹקֵר בֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ וְנוֹתְרָנִים
הָיוּ וְהוּא תְמוּהָ וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ הָאֵל דְּאַבְרָהָם צְמָצָם וְנָתַן רַק לָחֵם וְחֶמֶת מִיַּם שְׁלֵא כְּמִנְהַגוֹ
שְׁעֵשֶׂה כֵּן לִיתָן לָהֶם סִימָן אִם לֹא יִסּוּרוּ מֵה' תְּבוּאָה הַבְּרָכָה מֵה' בִּלְחָם וּבְחֶמֶת מִיַּם וְאִם
לֹא יִכְלֶה הַלָּחֵם וְהַמַּיִם וְגַם נָתַן רַק לָחֵם וּמִיַּם שְׁיִצְטַעַר וַיִּהְיֶה לוֹ לַגְלוּת וּמִכְפָּרֵת עֲוֹן
וּלְכַף הַשְּׁפִים בְּעֶצְמוֹ וְנָתַן לָהֶם כִּי אֵלֹהֵי צְוֶה לְבָנֵי בֵיתוֹ לִיתָן לָהֶם הָיוּ מְרַבִּים לְתַתּוֹ וְהוּא
לֹא הָיָה רְצוֹנוֹ בְּכַף מִטְעַם הַנֶּ"ל וְזוֹ"ש בַּמִּדְרָשׁ וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בֵּיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְנוֹתְרָנִים
הָיוּ: וְתִלְךָ וְתַמְעָ בַּמִּדְבָּר בְּאֵר שָׁבַע וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֶמֶת וַתִּשְׁלַף אֵת הַיָּלֵד תַּחַת אֶחָד
הַשְּׂיִחִים הִנֵּה אָמְרוּ חַז"ל שְׁטַעְהָ אַחַר כּו"ם וְנִרְאָה הָאֵל דְּהָיָה זֹאת דְּוָקָא בַּמִּדְבָּר בְּאֵר שָׁבַע
כִּי שָׁם נִשְׁבַּע אַבְרָהָם אָבִינוּ וְחֻשְׁבָּה אִם אֵין מִמֶּשׁ בְּכו"ם אֵיךְ פָּרַת אַבְרָהָם בְּרִית עִם
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

וְזֶה הָיָה בְּאֵמַת סִיבָה לְאַבְרָהָם שְׁנִכְשַׁל זָרְעוֹ וְתִיכְף בְּהִלְכָה לְכו"ם פְּלוֹ הַמַּיִם וְהַשְּׁלִיכָה
הַנֶּעַר תַּחַת אֶחָד הַשְּׂיִחִים שְׁיִגְנוּ זְכוּת אַבְרָהָם שְׁנִטְעַ אֲשֶׁל בְּבְאֵר שָׁבַע לְכָל עוֹבֵר וְשָׁב
כְּמֵאֲמַר חַז"ל דְּבָר שְׁנִצְטַעַר בּוֹ אוֹתוֹ צְדִיק אֵל יִכְשַׁל בּוֹ זָרְעוֹ: כִּי אֲמַרְהָ אֵל אֲרָאָה בְּמוֹת
הַיָּלֵד וְתִשָּׁב מִגֵּד הַרְצוֹן בְּזֶה שְׁאֲמַרְהָ אִם אֲנִי אֶצְלוּ עוֹנֵי גוֹרָם בְּמִיתַת הַנֶּעַר אֲכַל אִם אֵין
אֲנִי שָׁם לֹא יְמוּת: וַיִּקְרָא מִלְאָךְ אֱלֹקִים אֵל הַגֵּר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר מֵה לָךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי
כִּי שָׁמַע אֱלֹקִים אֵת קוֹל הַנֶּעַר בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם הַרְצוֹן בְּזֶה ה' הוּא בְּשָׁמַיִם וְאִזּוֹ מִתְחַסֵּד עִם
הַבְּרִיּוֹת כִּי בְּשָׁמַיִם חִסְדוֹ אֲכַל אִם הָיָה בְּאַרְצָה הָיָה מִתְנַהֵג בְּדִין כְּמִלְךָ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֲרִיז
אֲכַל בְּשָׁמַיִם חִסְדוֹ וּבְאֲשֶׁר הוּא שָׁם קָאִי עַל הַקַּב"ה גַּם כִּי אָמְרוּ חַז"ל כִּי מִלְאָכֵי הַשָּׁרַת
אָמְרוּ שְׁאִינוּ רְאוּיֵי לְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לְהַרְעָ לְיִשְׂרָאֵל אֲכַל הַקַּב"ה קִבְּלוּ כִּי יְדוּעַ
שְׁהַשְּׁכִינָה לְמַעַל מֵרָאשׁוֹ שֶׁל חוּלָה וְהוּא מְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ בְּעֶצְמוֹ וּמִבּוֹאֵר בַּמִּדְרָשׁ
שְׁיִשְׁמַעְאֵל אִזּוֹ חוּלָה הָיָה וְזֶה כִּי שָׁמַע אֱלֹקִים לְקוֹל הַנֶּעַר בְּאֲשֶׁר הוּא שָׁם בְּעֶצְמוֹ בְּרָאשׁוֹ
שֶׁל חוּלָה קִבֵּל תְּפִלָּתוֹ: וְתַמְלָא הַחֶמֶת מִיַּם וַתִּשְׁקֵן אֵת הַנֶּעַר אֵתָּא בַּמִּדְרָשׁ וְתַמְלָא אֵת
הַחֶמֶת מִקְטַנֵּי אֲמָנָה הִיְתָה וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּקָשָׁה לָמָּה מִיְלָאָה תְּחִילָה וְאַח"כּ וַתִּשְׁקֵן וְלֹא
הַשְּׁקוּהוּ לְנֶעַר תְּחִילָה וְאַח"כּ מִיְלָאָה כִּי פְחָדָה דְּמִיד לְאַחַר שְׁתִּשְׁקָה לְנֶעַר יַעֲלֵם הַמַּעֲיָן
כִּינּוּן שְׁאִינוּ בָּא רַק בְּשָׁבִיל יִשְׁמַעְאֵל לְכַף מִיְלָאָה הַחֶמֶת תְּחִילָה וְאַח"כּ הַשְּׁקָה וְזֶהוּ מֵאֲמַר
הַמִּדְרָשׁ מִקְטַנֵּי אֲמָנָה הִיְתָה וְהַבּוֹן: וַיְהִי רִנְוָה קָשָׁת כִּי אָדָם הִרְאִישׁוֹן הָיָה לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים
אַחַת בְּאַחֲרֵיו וְאַחַת נִגְדוּ וְכֵן אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיָה לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים וְהַגֵּר נִגְדָה אַחֲרוֹר וּלְכַף הָיָה
רִנְוָה קָשָׁת כְּמֵאֲמַר חַז"ל יָדָה בְּעַרְפֵי אוֹיְבֵיךָ אֵיזָה מִלְחָמָה שֶׁהוּא בְּעוֹרְךָ זֹו קָשָׁת: וְתַקַּח
לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאַרְצֵי מִצְרַיִם נִרְאָה הַטְעַם כִּי רָאָתָה בְּחֻמְךָ שְׁאֲחָד מִמִּצְרַיִם יוֹשִׁיעַ לְיִשְׂרָאֵל
וְהוּא מִשָּׁה וְחֻשְׁבָּה אוֹלֵי מִזְרַעָה יְהִיָה עַל כֵּן לְקַחָה לוֹ לְאִשָּׁה מִמִּצְרַיִם: וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹקִים נָסָה אֵת אַבְרָהָם אֵתָּא בַּמִּדְרָשׁ כְּמָה דְּאַתָּה אָמַר לֹא תִנְסוּ אֵת ה' אֱלֹקֵיכֶם
וְהוּא תְמוּהָ וְנִרְאָה דְּהַנְּסִיּוֹן הָיָה אִזּוֹ שְׁאֲמְרוּ אִם יֵשׁ ה' בְּקַרְבָּנוּ אִם אֵין הִיָּינוּ כְּנוֹנְתָן אִם ה'
יִודַע הַמְחַשְׁבָּה שְׁבִקְרַבְנוּ וְעַבְדְנוּ וְאִם לֹא לֹא נַעֲבַדְנוּ וְכֵן אֵתָּא בַּמִּדְרָשׁ וְצָרִיךְ לְהַבִּין הָא
אֵין זֶה נְסִיּוֹן רַק כְּפִירָה ח"ו לֹא מֵרָאִי שְׁאֵין הַקַּב"ה יִודַע מֵה בְּלָבוֹ שֶׁל אָדָם אֲכַל הָעוֹנֵן הוּא
דְּאִם הַקַּב"ה מְסִיר הַשְּׁגָחָתוֹ מֵאֵיזָה דְּבָר בְּלִי לְהַתְּבוֹנֵן בּוֹ הוּי פְּלֵא יְדַע כְּמוֹ דְּאָמְרוּ דְּלֹא
שְׁמִיעַ לָיָה כְּלוֹמַר לֹא סְבִירָא לָיָה הִיָּינוּ כִּינּוּן דְּאִינוּ מְשַׁגִּיחַ עַל אוֹתוֹ דְּבָר הוּי פְּלֵא יְדַע
וְהִיָּינוּ מֵה דְּאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אִם הַקַּב"ה חוֹשֵׁב כְּפִי מֵה שְׁבִלְכֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא טוֹב מְאוֹד
כִּי לְבֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמְחַשְׁבוֹתֵיהֶן הֵם תְּמִיד טוֹב אֲכַל אִם הַקַּב"ה הוֹלֵךְ אַחַר הַמַּעֲשֵׂה

וישראל יודעים שיצרך תקיף עליהם אינם יכולים לעמוד מחמת הסתת יצרים וזהו הנה נסיונם שאמרו אם יודע מה שבלבנו היינו שישגיח על מחשבותינו וידון אותנו לפיהם נעבדנו היינו יכולין אנו לעבוד אותו כי מחשבותינו טוב הוא פדכתיב אם שכחנו שם אלקינו וגו' כי הוא יודע תעלמות לב אבל אם משגיח רק על המעשה לא נעבדנו היינו שאין יכולין אותו לעבוד מחמת הסתת היצר ובאמת טעו בזה כי מה שאמרו מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה זה דוקא ע"י צירוף אם עושה אח"כ המעשה מקבל שכר גם על המחשבה והענין הזה הנה ג"כ פאן באברהם שהקב"ה הנה יודע שהוא תמים רקרצה להתבונן במעשיו ולכך אמר והאלהים נסה את אברהם כמה דאת אמר לא תנסו את ה' אלמיתכם: עוד איתא במדרש מה אחר הדברים האלה אחר שפדת ברית עם אבימלך קטרגו המלאכים על אברהם ואמרו ראה כל ההבטחה שהבטחתו ואעפ"כ פדת ברית עם אבימלך והשיב להם הקב"ה בזאת אפחנו אם יעלה בנו לעולה מוטב ואם לאו יפה דברתם ויש להתבונן מה ענין זה לזה ונראה דנדאי הבטחה שהבטיח לו הקב"ה לפי דברי חז"ל יש בו חזרה ע"י חטא ינחם ה' מהבטחתו ויש מחכמינו אומרים דהבטחה לטובה לעולם אינו חוזר והנה הקב"ה שאמר לאברהם להקריב בנו ולא יתמה הא אתמול אמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע ע"כ הוא יחשוב שע"י חטא חזר מהבטחתו וכל ענין קרבנו הוא לכפר על חטאיו ולכך נאמר אלמים בכל הפרשה עד הקרבת האיל שאח"כ נאמר ה' שאז ידע שהוא נסיון לבד אבל אם יחשוב שהבטחה לטובה אינו חוזר אפילו ע"י חטא אז יש פאן לסרב והנה הא דכרת ברית עם אבימלך הנה מפחד שישב לבדו בארץ נכר ואם לא יכרות עמו ברית יסובב עליו עלילות להכריתו מקרב הארץ אף הא פבר הנה לו הבטחה אל תירא אברהם אנכי מגן לך רק אברהם ירא שמא יגרום החטא כמו יעקב וא"כ אתי שפיר דאם לא יתרהר בטענות הבטחה פי ביצחק יקרא לך זרע ש"מ דס"ל דחטא מבטל ההבטחה א"כ יפה עשה שפדת ברית עם אבימלך אבל אם יתרהר ש"מ דס"ל דחטא אינו מבטל הבטחה א"כ גם על פריות הבטחה אין לו התנצלות שהנה לו לבטוח בשם ה': והנה אמרו במדרש דנסה הוא לשון גדלות פנס הנה ונראה פירושו שהגביה אותו נגד כל עין רואה שהוא מקנים דבורו של הקב"ה וע"פ זה נראה לבאר פירוש הפסוק גבי דוד דכתיב ה' חקרמני ותדע דוד בקיש מהקב"ה שינסהו ולא עמד והקב"ה נסה אברהם ולמה נסה אותו דלמא לא יעמוד בנסיונו וצריך לומר דהקב"ה ידע בו שיקיימו והנסיון הנה רק להראות לעין כל שהוא ישר רק יקשה למה נסה את דוד דשם ליכא למימר כדי לנשאו לעין כל שעמד בנסיון דהא לא עמד בנסיונו ואדרבה חילול השם הני וצריך לומר כמו שאמרו דלא הנה דוד ראוי לאותו מעשה רק כדי להורות בתשובה וזהו הנה תפלת דוד ה' חקרמני היינו שנסית אותו ותדע מקודם שלא אעמוד בנסיוני ולמה נסית אותי וע"כ צ"ל כדי להורות בתשובה ע"כ יאות לך למחול עוני: ויאמר הנבי.

איתא במדרש הנבי לכהונה הנבי למלכות והוא קשה להבין ונראה דאיתא בגמ' בנדב ואביהוא דאמר משה לאהרן קסבר הייתי שיתקדש שמו או בי או בך שנאמר ונקדשתי בכבודי אל תקרי בכבודי אלא במקופדי והטעם הוא שצריך להתקדש ע"י צדיק גדול לקרבן בבהמ"ק של מעלה ותמהו המפרשים דהא בבגין בית הבחירה לא הנה פן ותירצו דהעיקר הוא דכאשר הוקמו הפהנים לשרת בבית ה' הנה צריך קידוש וחינוך שיהנה

אחד מהם קרפן לה' ובפרט לפי מש"כ שְהִיָּה צְרִיף לַתַּקֵּן הַרִיגַת הַכָּל שְׁמֵרִיבְתֶם הִיָּה בְּשִׁבִיל הַפְּהִינָה כְּנֹדֶע וְכִמוֹ דְּלַכְתֵּר פְּהִינָה צְרִיף קִידוּשׁ כֵּן הוּא לַכְתֵּר מַלְכוּת וּלְכַף מְלָךְ רֵאשׁוֹן שְׁבִי שְׂרָאֵל וְהוּא שְׂאוּל בְּחִיר ה' נִדְקֵר בְּחֵרֵב וְנִהְרַג וְהִנֵּה אֲבָרְהָם חָשַׁב כִּי אִזְ הַתְּחִיל בְּנֵן בַּהֲמ"ק כִּי הֵר הַמְּוֹרֵה מְקוֹם מְקוֹדֵשׁ לְעִבּוֹדַת הַפְּהִינָה בְּקִרְבָּנוֹת וּמְקוֹם מוֹשֵׁב הַמְּלוּכָה הִיָּתָה יְרוּשָׁלַיִם וְצְרִיף אֶחָד לְהִיּוֹת קִרְפָּן לְמַעְלָה וְזֶה הִיָּה עֵינֵן יִצְחָק בְּעֵינֵי אֲבָרְהָם שְׂצוּהָ אוֹתוֹ ה' לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה אֲמָנָם אֲבָרְהָם בִּיקָשׁ לְקַבֵּל זֹאת עַל עַצְמוֹ אֶפְסֵי שְׂיִתְקִיָּים יִצְחָק בְּנוֹ וְזֶהוּ אֲמָרוֹ הִנְנִי לְכַהֲנָה הִנְנִי לְמַלְכוּת רְצוֹנוֹ לֹאֲמַר הֵן מִצַּד פְּהִינָה שְׂצְרִיף אֶחָד לְמוֹת וְהֵן מִצַּד מַלְכוּת שְׂצְרִיף א' לְמוֹת וַיִּתְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם ע"י רַק יִצְחָק חִיָּה יְחִיָּה: וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִידֶךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּת אֶת יִצְחָק אֲמָרוֹ חַי"ל אֵין נָא אֵלָא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה נִרְאָה דָּאָם הִיָּה הַדִּיבּוּר בְּצוּוִי וְלֹא בַל' בְּקִשָּׁה הִיָּה גְזִינָה מְבַלִּי לְחִזּוֹר בּוֹ אֲבָל בְּאֵמַת הִיָּה הַדִּיבּוּר כָּאֵן לְפִי שְׁעָה ע"מ לְחִזּוֹר בּוֹ ע"כ יֹאמְרוּ בְּלִשׁוֹן בְּקִשָּׁה וְעוֹד נִרְאָה דְלַעֲלִיל מִיָּנִיָּה כְּתִיב וְהֶאֱלִהִים נֶסֶה אֶת אֲבָרְהָם דִּהִיָּנוּ בְּמִדַּת הַדִּין נֶסֶה אוֹתוֹ וּמִדַּת הַדִּין אֵינּוּ חִפְץ בְּקִרְבָּן וּלְכַף לֹא אָמַר בְּלִשׁוֹן צוּוִי רַק בְּלִשׁוֹן בְּקִשָּׁה נִרְאָה מִיִּתּוֹר הַלְּשׁוֹן שְׁהוּצְרָה לְפָרֵשׁ אֶת יְחִידֶךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּת שְׁגַם יִשְׁמַעְעָל נִקְרָא יְחִידוֹ וְרַש"י פִּירֵשׁ שְׁזֶה יְחִיד לְאִמּוֹ וְזֶה לְאִמּוֹ וְזֶהוּ קִצַּת דְּחֵסֶךְ דְּהָא כְּתִיב יְחִידֶךָ דִּהִיָּנוּ בּוֹ יְחִיד שְׁלוֹ וּבְאֵמַת שְׁנִיָּהֶם הֵם בְּנָיו וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּהָא כְּתִיב לְעִיל בְּקִרְיָאֵת שְׁמוֹ אֲבָרְהָם נַעֲשֶׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה א"כ אֲבָרְהָם הוֹלִיד בּוֹן אֶחָד וְאֲבָרְהָם הוֹלִיד בּוֹן אֶחָד וּשְׁנִיָּהֶם הֵם לּוֹ בּוֹן יְחִידִים וְגַם אָמַר לוֹ אֶת יִצְחָק כִּי כְּתִיב לְעִיל דִּיּוֹד שְׁלֵ יִצְחָק מוֹרָה עַל יוֹד גְּסִיּוֹנוֹת וּא"כ זֶהוּ נְסִיוֹן הַעֲשִׂירִי וְרֵאוּי לָהּ לְעַמּוּד עֲלִיו: וְלָהּ אֵל אֶרֶץ הַמְּוֹרֵה נִרְאָה לְבָאֵר הָא דְמִתְרַגֵּם הַתְּרַגּוּם בְּאֶרֶץ הַמְּוֹרֵה אֵל אֶרֶץ מְקַטֵּר קְטוֹרֶתָא וְכּוֹן אֵי' בְּמִדְרַשׁ דְּמָה עֵינֵן מְקַטֵּר קְטוֹרֶת לְכָאֵן אֲבָל הַעֲנִין הוּא דְאֵדָם מְוֹרֵכֵב מְחַלֵּק טוֹב וְחַלֵּק רַע וְאֵין זִיוּיָגָם עוֹלָה יָפָה וְזֶה גוֹרָם הַפְּקִירוֹד וְהַמִּיתָה אֲבָל כְּאֲשֶׁר יִכְנַע חֵלֶק הַרַע לְחַלֵּק הַטוֹב וַיְהִיָּה עִמּוֹ בְּהַתְּחַבְּרוֹת אִזְ חֵלֶק הַרַע שְׁהוּא חוֹמֶר הַגּוֹף לֹא יִתְפָּרֵד לְגַמְרֵי מְחַלֵּק הַטוֹב שְׁהוּא הַנְּשִׁמָּה וַיֵּשׁ לוֹ ג"כ קִיוֹם וְהַשְׂאָרָה וְזֶה הִיָּה סְגוּלַת הַקְּטוֹרֶת שְׁהִיָּה מְעוֹרֵב בּוֹ רַע בְּטוֹב הִיָּנוּ הַחֲלִבָּנָה וְהַלְּבוֹנָה וְהוּא מְקוֹשֵׁר בְּקִשָּׁר גְּמוּר זֶה בְּזֶה עַד שְׁחַלֵּק הַרַע שְׁהוּא הַחֲלִבָּנָה מְוֹכְנַע וּמְקַבֵּל רֵיחַ טוֹב מְחַלֵּק הַטוֹב שְׁהוּא הַלְּבוֹנָה וְהוּא בְּצוֹנוֹתָא חֲדָא וְזֶהוּ שְׁהַקְּטוֹרֶת עוֹצֵר הַמַּגְפָּה בְּאֵם הָאֵדָם מְכַנִּיעַ חֵלֶק הַרַע לְהַטוֹב וְהוּא סֵם חַיִּים וּלְכַף אֲמָרוֹ חַי"ל שְׂצְרִיכִים לְהִיּוֹת בְּתַעֲנִית צִיבּוּר פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל עִם כְּשִׁירֵי הַדּוֹר בְּצוֹנוֹתָא חֲדָא שְׂאִז מְוֹכְנַע חֵלֶק רַע בְּטוֹב כְּמוֹ חֲלִבָּנָה בְּקְטוֹרֶת וְזֶהוּ שְׁנַתֵּן מִלֵּאֵף הַמְּנוֹת בְּמִתְנָה לְמִשָּׁה שְׁהַקְּטוֹרֶת עוֹצֵר הַמַּגְפָּה הִיָּנוּ שְׁמַכְנִיעַ חֵלֶק הַרַע שְׁהוּא סְטָרָא דִּילִיָּה לְחַלֵּק הַטוֹב דְּוַגְמָא דְקְטוֹרֶת וּמִתְחַבֵּר עִמּוֹ נַעֲשֶׂה סֵם חַיִּים וְהִנֵּה אֲבָרְהָם חָשַׁב שְׁקִרְבָּן לַה' צְרִיף לְהִיּוֹת כְּלוֹ טוֹב בְּלִי סִיג כְּלָל וַיִּצְחָק הִיָּה עֲדִיין קִצַּת זִוְהָמָא בּוֹ עַד שְׁנוֹלֵד עֲשׂוֹ כִּי בּוֹ נִגְמַר הַזְּנוּהָמָא כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ חַי"ל לֹע"כ הִיָּה אֲבָרְהָם נְבוֹדֵ לְהַקְרִיבוֹ וְרְצוֹנוֹ לְהִיּוֹת הוּא בְּעַצְמוֹ קִרְבָּן כְּמוֹ שְׁפִירְשִׁתִּי מִלַּת הִנְנִי וּלְכַף אָמַר לוֹ ה' לָהּ אֵל אֶרֶץ הַמְּוֹרֵה מְקוֹם מְקַטֵּר קְטוֹרֶת שְׁמַעְרֵבִין רַע עִם טוֹב הִיָּנוּ חֲלִבָּנָה עִם לְבוֹנָה זְכָה וְהוּא הַנְּרָצָה לַה' לְהַכְנִיעַ הַרַע לְטוֹב כֵּן יְהִיָּה קִרְבָּן מְנַחֵה מְעוֹרֵב קִצַּת חֵלֶק הַרַע שְׁבּוֹ עִם חֵלֶק הַטוֹב שְׂבָא מַצְדָּה וּלְכַף אָמַר אֶרֶץ הַמְּוֹרֵה: עַל אֶחָד הַהֵרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֵי לְכָאוּרָה לֹא שְׁיָהּ כָּאֵן לְשׁוֹן אֶחָד כְּדֹאִיתָא בְּמִפְרָשִׁים עַל נִיְהִי עָרֵב נִיְהִי בּוֹקֵר יוֹם אֶחָד דְּלֹא שְׁיָהּ אֶחָד רַק עַל מַה שְׂאִינּוּ בְּמַנְיָן ע"כ בַּהֲקַב"ה שְׁהוּא יְחִיד מְיֻחָד עֲלֵיו לְבַדּוֹ רֵאוּי

לומר אחד והאיה קאמר פאן על אחד החרים וצריף להיות דקאי על בהמ"ק דג"כ חד בהמ"ק איפא ואינו במננו ושינף לומר בו לשון אחד: על אחד החרים לפי דרש המדרש לא הנה אז הר המורה הר רק בקעה ואברהם התפלל אח"כ שאין דרף המלה לשפון בבקעה ונעשה הר ונראה שזה שפיון הפסוק שקראו תחילה ארץ המורה ולא הר המורה וא"כ צריף להיות הא דכתיב אח"כ על אחד החרים היינו כמו שאמרו חז"ל במקומות אחרים על בסמוך היינו סמוך לאחד החרים: אשר אומר אליה ולהבין למה באמת לא אמר לו מיד על איזה מקום נראה דהקב"ה רצה דאברהם לא יתעצב ויצטער בדרך פי ריחם ה' על יראיו וכשאמר לו אשר אומר אליה א"כ ידע שהדיבור יהיה עמו קודם העקידה ואין הנבואה והשכינה שורה רק מתוך שמחה א"כ צריף עצמו להכין לזה שלא להתעצב ולהצטער כלל ועוד נראה דאם הנה אומר לו שילך ויקריבנו אין הקב"ה מוציא הדיבור לבטלה ובפרט הצווי אשר מצנה לו ולכך אמר לו אשר אומר אליה ולא צוהו על ההקרבה לא עתה ולא אח"כ וא"כ אינו עובר על הצווי והקב"ה לא חזר מדיבורו: וישפם אברהם בפוקר ויחבוש את חמורו הנה מלבד מה שזריון מקדימין למצות הודיע לנו הפתוב עוצם זריוות אברהם דיש להבין הגם דרצון הקב"ה לא הנה להקריב את יצחק רק לנסיון מ"מ האיה יצא מפי הקב"ה שני דברים הנראים פסותרים לפי הבנת בני אדם ובאמת נראה דאין זה סתירה כלל דהקב"ה לא הגביל לו זמן להקרבה וא"כ הנה מקום לקיים שני דיבורים פי ביצחק יקרא לה זרע שיקח לו אשה ויהר ממנו ואח"כ יעלהו לעולה וא"כ יזרע זרע והוא יהיה עולה אבל אברהם פדי למהר מצות ה' לא חש להמתין לזה רק השפים מיד בפוקר לקיים מצות ה': ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו פירש רש"י ישמעאל ואליעזר ונראה לבאר דמאן יזרעו דהו דווקא ישמעאל ואליעזר דהא כמה נערים היו לו אבל נראה לומר דאברהם הנה רוצה לקיים כל דבריו של הקב"ה והקב"ה אמר לו קח נא את בנו את יחידך אשר אהבת את יצחק ויש במשמעות לשון הזה ג"כ לפירש הני ג' דהיינו את יחידך זה ישמעאל שהנה יחיד לו פשהיה אברהם שמו כמ"ש לעיל אשר אהבת זה אליעזר בן משק ביהו שאהב אותו מכל בני ביתו את יצחק והעלהו שם לעולה כמשמעו ע"כ לקח השני נערים ישמעאל ואליעזר עוד נראה לפירש שלקח שני נעריו עמו דאברהם לא ידע שיקריבנו בראש החר לעין כל רק בבקעה דהא הוא התפלל אחר זה שדיבר עמו ה' שהבקעה יעשה הר וליצני הדור היו אומרים דמאבימלה נתעברה שרה א"כ אם יקריבנו בינו לבין עצמו יאמרו הבריות שונדאי פן הוא דמאבימלה נתעברה והא ראייה דאברהם בעצמו העבירו מן העולם פדי שלא יתיחס לבנו ע"כ לקח עמו שני נעריו להעיד שהי' במצנת ה' ועל פי שנים עדים יקום דבר וע"פ זה נראה לפירש דזה הנה חרדת שרה דאמרו חז"ל דמלאך המנות בא ובשר לשרה שאברהם הלה לשחוט ליצחק וכמעט שלא נשחט פרוחה בשמחה ויש להבין וכי שרה הצדקת לא רצתה לקיים דיבורו של הקב"ה רק דחרדתה הי' דהבריות יאמרו מאבימלה נתעברה ומטעם זה העבירו אברהם מן העולם דהבריות לא ידעו שהוא במצות ה': ויבקע עצי עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים הא דלקח עצים מביתו ונשא על כתפיו ולא המתין עד בואו שם ויבקע שם עצים ממקום ההוא נראה דאימא במסכת עבודת פוכבים דאין לה אילן שלא עבדו בו עבודת פוכבים ומזלות ומחוקר אסור לגבוה וזה הנה לגבוה ולכך נטל עצים מביתו שלא היו נעבדים ועוד נראה לומר הטעם

פי שם מקום מקדש וביקש שלא להניף ברזל כמו שלא יונה ברזל על אבני מזבח כן חשב שלא להניף ברזל על עצי מכשירי קרבן אבל מחוץ למקדש אפילו באבני מקדש מותר להניף ברזל כדעת ר' נחמיה במסכת סוטה דף מ"ח ולכך בקען בביתו גם מרמז בבקיעת עצי עולה פי יצחק תימן בהקרבתו עץ הדעת טוב ורע והוא הפריד רע מטוב וזהו עננו שחייטתו וזה ניבקע עצי עולה עץ טוב ועץ רע שיהיו נפרדים וגם עץ הדעת הוא פח היצה"ר צריף להכניעו ולהבקיעו מפלי היות בשלימות וזהו ניבקע עצי עולה: ביום השלישי נישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק להיות פי באותו היום אז הנה ראוי לשחוט יצחק ולפי מה דאיתא במדרש באמת פרוחה נשמתו בשעת עקידה.

וא"כ הנה זה בהקרבן י"ט הראשון של פסח דבו נולד יצחק כמבואר במסכת רה"ש וצדיק ביום שנולד מת פגוע ולכך הואיל שהיה בכור פטר רחם הגין עקידתו על זרעו שניצולו הבכורים ביום ההוא במצרים פי ראוי הנה אז באותו יום למות כל הבכורים וזה הנה עקידת יצחק ולכך ביום השלישי וא"כ אמירת הקב"ה הנה מקודם ביום שלפניו טרם שהשפים אברהם בפוקר וא"כ הנה עשירי לירח ניסן וזהו בעשירי שנאמר להם נמי במצרים משכו וקחו לכם צאן והיו אוסרים אותו בכרעי המטה זכר לעקידת יצחק וקרבו תמיד טעון ביקור ד' ימים וכן זה הנה ד' ימים ולכך בקע עצים בביתו מקודם שבא י"ט כמלאכה שאפשר לעשותה מעי"ט: וירא את המקום מרחוק אמרו במדרש שראה ענן קשור בראשו.

ונראה דהוקשה להם היאך הפיר את הר המורה מרחוק דנדאי לפי המדרש דהנה מקודם בקעה איה אפשר לראות בקעה מרחוק ואפי' אמרינו דהנה הר, מ"מ הא אמרינו בגמ' דהר עין עיטם גבוה מהר המורה וא"כ הקושיא היאך הפיר הר המורה מרחוק והלא עין עיטם מידלי טובא ויותר נח לראותו ולכך תירצו דענן קשור עליו והטעם דענן פי יצחק הנה בעקידתו כמו קטורת כמו שפכתתי ובקטורת נאמר פי בענן אראה: ויאמר אברהם אל געריו שבו לכם פה עם החמור נראה לפרש משום שהיה י"ט ומצוה על שביית בהמתו וגם געריו לבל יצאו חוץ לתחום לכך צוה להם לישב במקומם אבל הוא ויצחק הלכו ע"י קפיצת הדרך כאמרם פסיעות של אברהם אבינו ג' מילין ופירש האר"י ז"ל ע"י קפיצת הדרך ויוכלו להלוך גם בי"ט גם י"ל כמ"ש דכיון שראה הר א"כ בלא"ה יראו כל העם שהקריבו לקרבן ואין צריף לעדות הנערים או יש לומר שחשב בהיותו רואה שענן קשור על ראשו המקום מקודש כמו הר סיני שנאמר בו שצאן ובקר גם איש לא יראה בכל החר ההוא: ואני והנער נלכה עד פה ונשתחנה ונשוכה אליכם נראה לפרש דלא עלה ברוח אברהם לכוב רק אברהם בטח בה' שאמר לו פי ביצחק יקרא לה זרע רק אברהם חשב שהגיע עת תחיית המתים כמו שחשב יעקב כמבואר במדרש פי' וישב וחשב פי יצחק יהיה קרבן ואח"כ יקום בתחיית המתים פי הוצרך למות כיון שהיה בסטרא דנוקבא כמו אצל אבישג והנה שם תחיית המתים וכן חשב שיהיה כן ביצחק הואיל שהיה הבשורה לשרה שתלד בן פגוע ויתקיים פי ביצחק יקרא לה זרע ואין זה מהנורות וכי לא יהא פח אברהם יפה פאלישע שהקיה המת כף חשב ביצחק וכמו שהוא באמת כמבואר במדרש שיצא נשמתו והחזיר אליו וברוך ברוך משה מתים ולכך אמר ונשוכה אליכם: ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו נראה דעצי העולה הם התורה עץ חיים וישם על יצחק בנו היינו שישם זאת עליו להגין בעדו ועוד זאת עשה

להגנה ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו היינו שלקח עמו זכות שבידו את האש שהושלה באור כשדים לתוך כבשן האש על קדושת שמו ואת המאכלת שהיה מאכיל ומשקה לעוברים ושבים וזהו מאכלת שהאכיל לאחרים והא דלא חשב לעצמו גם זכות שאר מצות זה היה מרוב ענותנותו דכל מצוה שאדם עושה והוא מתפאר בלבבו או לפני בני אדם פזאת עשיתי אין הזכות כל כך גדול אבל במה שהפיל עצמו לתוך הכבשן היה לבד על קדושת שמו וכן במה שהאכיל לאורחים גדולה לגימה ועכ"פ הוא מקיים נפשות ע"כ לקח בידו זכות שני מצות אלו: וילכו שניהם יחדיו בא להודיענו זריזות של אברהם וחסדו לעבודת הבורא שהיה זמן בן קל"ו שנים יצחק בן ל"ז שנים והלכו בשנה כי כך היה עליו הזריזות לעשות מצות ה' או יש לומר שבא להשמיענו הא דהלכו יחדיו בשנה הזמן עם בנו דזה היה ע"י שהלכו בקפיצת הדרך כמ"ש האר"י ז"ל: ויאמר הנה האש והעצים ואיה הששה לעולה נראה לפרש דבשאלת יצחק לאביו נכלל בו שני דברים שנתקשה לו האחד דלמה לי טורח נשיאת העצים הלא שם מקום יער לכרות משם עצים רק על זה היה לו תירוץ משום שאין לה אילן שלא עבדו לעבודת פוכבי ואף שמתקבר לא נאסר להדיוט מ"מ לגבוה אסור ולכך הוליד עמו עצים מביתו אבל א"כ דבר זה גם על הששה קשה דא"כ יקח גם הששה מביתו שאם יקח שיה מן הדרים שם שמה נעבד ואף דבעל חי אינו נאסר מ"מ לגבוה אסור ואי חוששין לכך א"כ גם לכך יש לחוש ואי אין חוששין על הששה לנעבד גם על העצים אין לחוש וע"כ שאל דר"ב מ"מ הנה האש והעצים מתוך ביתו ונאיה הששה לעולה ועוד הוקשה לו קושא אחרת וגם זה נכלל בשאלתו והוא דגם יצחק הרגיש שהוא יהיה הקרבן וחשב דלכך נבחר לזה לקדש בהמ"ק של מעלה דכתיב ונקדשתי בכבודי כמו בנדב ואביהו רק בנדב ואביהו שנקדשו היה שיצא אש מן השמים ואכלם כי כך הדין בקרבן לגבוה שיורד אש מן השמים ולזה שאל הנה האש והעצים מביתו א"כ אין זה קרבן לחינוך בהמ"ק רק כשאר קרבן א"כ ואיה הששה לעולה והשיב לו על שני השאלות כאחד תירוץ מספיק אם מחמת חשש נעבד בהששה הוא לא יקחנו משום אדם רק ה' יראה לו הששה ואז אין חשש נעבד כי נודאי ה' יזמין לו הכשר וההגון ואם על מה שלקח אש ועצים מביתו ולא סמך שיבא אש מן השמים דאולי יזדמן לו שיה מן ה' וצריף עצים ואש והוא יעשה את שלו לעשות ההקנה ומשמים יראה ה' לעשות הטוב בעיניו וזה נכלל ג"כ בתשובתו אלהים יראה לו הששה לעולה בני ואע"פ שהרגיש יצחק ע"י תשובת אביו שהוא יהיה הקרבן מ"מ וילכו שניהם יחדיו שהלך בזריזות כמו אביו: ויעקוד את יצחק בנו הנה אמרו דעקודה הוא יד ורגל היינו כמ"ש כי זה היה לתמן חטא אדם הראשון ואדה"ר בכתאו בעץ הדעת אמרו במדרש שצעק העץ אל תבואני רגל גאונה כי אבר התשמיש נקרא רגל פדכתיב לא עשה רגליו ועץ הדעת היה להגדיל תאוות האבר לכך צעק אל תבואני רגל גאונה וגם ביד חטא שלקח ממנו ונתן לפיו ולכך הי' העקודה יד ורגל וכן היה בקרבן תמיד וענין עקד הוא אח' וע' מתחלפין פנודע וג' וק' מתחלפין במוצא גיכ"ק והוא אגד היינו אגודה יחד וא"כ לא היה קשר גמור רק היו לאחדים כאגודה כי לא היה צריף קשר גמור כי היה יודע שלא יפרק יצחק האגודה כי גם הוא רצה בזה ולכך וישלח ידו ויקח את המאכלת ולא פחד אולי בין כך יתיר יצחק את האגודה ויברח כי היה בטוח בו וזהו וישלח את ידו ולא אחר עכ"פ ביד אחד: ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה הא דכפל

ואמר אל תעש לו נראה כי ד' ציונה להעלותו לקרבן אבל הוא לא ישחטהו דבבלא
שחיטתו יהיה קרבן כי משמים נלקח נשמתו לקרבן למעלה ושם אליו בטוב תחיית
המתים כנודע וזהו ואל תעש לו מאומה שאין עליה שום דבר לעשות בהקרבתו: כי עתה
ידעתי כי ירא אלהים אתה הנה המפרשים נתקשו במלח עתה ידעתי דמורה פאלו ח"ו
יש בו יתברך שינוי רצון ונראה לבאר דהקב"ה אמר לאברהם כי כל ענין הנסיון היה
רק לפרסם אמתת ותום לבבה לעין פל כמ"ש נסה לשון הגבחה להראות לרבים וזה
נתקיים פאשר רציתי לעשות פזאת ולא היה המניעה מצדך ולשון עתה ידעתי אבאר
ע"פ מה דכתיב בנח איש צדיק תמים היה בדורותיו ואמרו במדרש דאלו היה בדורו של
אברהם לא היה נחשב לכולם וזה יבואר דאיתא דהקב"ה מחשב אימת יולד הצדיק
וצריכין להבין האי מחשבה על מה חושב הקב"ה רק הענין הוא דנדאי הבחירה הוא בנד
האדם הן לטוב הן לרע כפי שיבחר הדבר בשכלו רק לפעמים מזלו שנולד בו גורם לו
לטובה או לרעה כדאמרו מאן דנולד במאדים יחא פה ונהולד במזל פלוני יהיה פה וזה
חשבון של הקב"ה שחושב אימת הצדיק יולד במזל טוב שהמזל מסייע ללכת בדרכי ד'
ונה שאמרו דאלו היה נח בדורו של אברהם דאז היה המזל לא טוב כל פה לסייע ולא
היה צדיק תמים ולכה פתיב בדורותיו וידוע דמעשה עקידה היה ביום הפפורים ואז אין
רשות לשטן כלל לקטרג ולהסית את ישראל ובעת הזאת היה אברהם יכול לקיים דיבורו
של הקב"ה אבל אלו היה הנסיון בחודש אחר לא היה יכול לעמוד וזה שאמר עתה ידעתי
היינו כשחשבתי מתי תולד וע"פ מזלך לא היה לה סיוע לעשות רצוני ידעתי מאז ומקדם
שעתה ביום הזה הוא העת שאוכל להראות לכל כי ירא אלהים אתה: וישא אברהם את
עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבב בקרניו ויש להבין לפי מש"כ דפרחה נשמתו של
יצחק וכבר נעשה באמת קרבן למעלה למה הוצרך לאיל אחר אבל הענין הוא כי דווקא
החוטא בשגגה הוא דמביא קרבן ומתכפר לו ולא המזיד כי טיב הקרבן הוא שגפוש בהמה
שיש לאדם היינו החוקר המביאו לעבור בשגגה מתדבק בגפוש בהמה של הקרבן ועולה
לריח ניחוח לה' וע"י גפוש בהמה שבאדם בא החטא רק בשגגה בלתי ידיעתו בשכל אבל
כשעובר במזיד אין החטא בגפוש בהמה שבו רק בגפוש אדם שבו שהוא השכל וזה אינו
מתחבר עם גפוש קרבן בהמה ואין להם שייכות בהנדי ויצחק פרחה נשמתו לקרבן לה'
אבל אלו שחטו היה גם גפוש בהמה שבו לקרבן אבל פאשר לא נשחט נשאר אצלו גפוש
בהמה בלתי קרבן וזהו איל אחר תמורתו כי זה היה גפוש בהמה כמו זה אמנם בגפוש
בהמה של אדם יש מדריגות מדריגות ונפש בהמה של יצחק היה צח ומצונחצח והיה בו
מעט רע ולכה איל זה הבא תמורתו היה בערב שבת בין השמשות שהוא טוב כי כבר
חלה קדושת שבת ולכה נבא בע"ש בה"ש והא דכתיב איל אחר הענין הוא דאחר הוא
הקליפה דידוע דלישראל יש אל אחד ולכה אנו אומרים בכל יום שמע ישראל ה' אלהינו
ה' אחד אבל לעובדי כוכבים ומזלות אל אחר שמאמינים באלהים אחרים ולכה הד' של
אחד והר' של אל אחר נכתבים בספר תורה באותיות גדולות להיות נראה לעין פל
ההפרש בין זה לזה כי זה מורה על אחדות שלנו וזה מורה על זרות שלהם ועץ הדעת
טוב נרע הוא אחד ואחר וההפרש בין זה לזה הוא אינו אלא קוץ קטן ולזה היה קללות
אדם הראשון קוץ ונדודר תצמיח לה והיינו הקוץ הזה הוא הפרש בין ד' לר' דכפר באל
עליון וחלה הד' בר' ולכה ביום הפפורים הם שני שעירים חד לה' הוא הד' נחד לעזאזל

הוא הר' ולקף היו שולחין שער המשפלה להר צוק דהוא אותיות קוז להראות אותנו אחזות של הקב"ה וזהו שאמר איל אחר והטעם שנאחז בסבב בקרניו נראה דנאמר בתהלים הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער דידוע דתמיד הגרוע בכל דבר הוא נברא תחלה כדאיתא דקליפה קדמה לפרי וזה הנה טענת בצלאל למשה עשה משכן תחלה פי המשכן טפל לפלים אשר בתוכה דקליפה קדמה לפרי וזה שאמר הנה שמענוה באפרתה היינו בצלאל שהוא ממשפחת אפרתי כדמצינו בדברי הימים ומצאנוה בשדי יער בפרי העץ שקליפה קדמה לפרי ואיתא בגמ' דכל הבהמות נבראו בהנוניתו בששת ימי בראשית וכשיצאו מן הארץ היו קרנותיו קודמות לפרסותיו א"כ אז הנה הקרן הקליפה והפרסות כפרי ותמיד הרע קודם לטוב אמנם איל הנולד עכשיו תחלה בפרסות והקרנים גדלים אח"כ והוי הפרסות הרע והקליפה והקרנים הפרי והקדושה אבל אילו של יצחק נולד ע"ש בין השמשות היו קרנותיו קודמות והיו קרנותיו הקליפה וסבב היינו אילו והוא עץ הדעת טוב ורע ע"כ נאחז בסבב בקרניו לכל יראה הקליפה: ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה נראה לפרש ע"פ דאיתא במדרש דתחלה היתה בקעה וכשבא אברהם התפלל ואמר אין דרכו של מלך לשכון בערפל מיד נעשה הר ויש להבין למה באמת לא ברא אותו הקב"ה מתחלה להר רק נראה דידוע מה שהקשה בירושלמי אם נעבד במחנה אסור האיה הוכשר הר המורה להיות שם בהמ"ק הא אמרינו דאין לה הר שלא עבדו בו עבודת כוכבים ולתרץ קושיא זאת הוא דא"י היא ירושה לנו ומחזקת ועומדת מאבותינו והקב"ה נתן א"י לאברהם במתנה ואם עובדין אח"כ להר אינו נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו רק תינח מה שעבדו אותו לאחר שניתן לאברהם אין יכולין לאסור אותו אבל מה שעבדוהו קודם שניתן לאברהם ונאסר פבר יהיה אסור לבנין בהמ"ק וילזה הנה תחלה בקעה קודם שהתפלל אברהם לעשותו הר א"כ מתחילה לא נאסר ומשנעשה הר הנה ירושה לאברהם וגם שעבדוהו אח"כ אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וזה שאמר אברהם ה' יראה הרצון שיהיה בהמ"ק אשר בו יראה ה' רק שיקשה איה יתכן שיהיה בהמ"ק בהר הלא אין לה הר שלא עבדוהו פקושיתת הירושלמי וע"ז קאמר לתירוץ אשר יאמר היום בהר יי יראה ר"ל זה שהוא הר נתחדש היום כי מקדם היתה בקעה וא"כ תו ליפא למיחש דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו: פי ברך אברהם והרבה ארבה את זרעה כוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעה את שער אויביו.

נראה לפרש כי אברהם חשב כאשר יצחק יהיה קרבו ואח"כ יהיה בסוד תחנית המתים כמו בן השונמית כדי שיקונים כי ביצחק יקרא לה זרע רק דהיה חושב דגם הגוף יהיה תחילה פלה ויהיה היתרון בזה דגם הגוף יראה יכלה ויהיו זרעו פולם עובדי ה' רק למה באמת לא היה פן ופרחה נשמתו והחזירו לגוף הוא דאמרו לבעי רחמי על עליא כדי שיתקיים אתפלי' ואתפליא המה בני עליא ועליא הם המונים המגינים ושומרים את הפרי כי לולא הם בטל הישוב וזה היה ברפת ה' ע"י המלאך וארבה את זרעה כוכבי השמים היינו בני עליא המאירים לארץ והמוני עם פחול אשר על שפת הים המגינים על בני עליא כמו החול המגין ששמתו גבול לים להגין והבטיחו עוד שישובו רשעים בתשובה כי הצדיק שערו לה' והרשע שערו לס"ם ובשבו לה' כובש זה השער ומתפכו לקדושה

וזהו וירש ורעה את שער אויביו היינו בעלי תשובה שמהפכין שער של ס"ם לשער של קדושה: והתברכו בורעה פל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי.

איתא במדרש היינו שיבואו גרים ויתגירו וצריכין להבין דמה ענין זה לכאן רק למה שכתבתי דפחד אברהם שע"י השארת הזנהמא יצאו ממנו גם רשעים ניחא דאמרו קשים גרים לישאל כספחת היינו שלא ילמדו ישראל מדרכיהם ומעשיהם רק דזה דווקא אם ישראל צדיקים גמורים אז הם הגרים לגריעותא דלא ילמדו הצדיקים ממעשיהם הרעים אף אם יש בישאל גם רשעים אדרבה אז אינם קשים דלמא ילמדו הרשעים קצת ממעשיהם הטובים שבהם וזה שאמר והתברכו בורעה שיבואו גרים ויתגירו לכו צריכין להיות רשעים ג"כ: ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע הא דכתיב אחר העקידה שישב לבאר שבע גם מה דכפל לכתוב וישב אברהם בבאר שבע נראה לפי מש"כ לעיל דהמלאכים קטרגו על שפירת אברהם ברית עם אבימלך וע"י עקידה התנצל אברהם מפריעות הברית והברית הנה בבאר שבע ואלו הנה שם נעשה חטא לא הנה שב למקום שנכשל בו אבל כאשר ע"י עקידה נתברר שלא חטא א"כ לא חש ושב לבאר שבע ולכו כתיב נמי וישב אברהם בבאר שבע ולא הלו יצחק עמו לשם שלא יפציר בו אבימלך שגם הוא יכרות עמו ברית וכל זמן שלא הנה השעה צריכה לכו הנה מתרחק ממנו: פרשת חיי שרה ניהו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים.

פירש רש"י ובת כ' פבת ז' ליופי. ולכאורה לפי דעת כל הפילוסופים איפכא מסתברא דאין היופי נזכר עד שגדלה בשנים היינו י"ח או י"ט שנים ולא פבת ז' וא"כ מאי רבותא וביותר תמוה על אברהם דאמר כי עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את ולא מקודם הא שמה מוכיח עליה שנקראת: ספה שהכל סוכין ביופייה וא"כ אף מקודם ידע שהיא יפת מראה.

ונראה דאיתא עוד טעם למה נקרא שמה יספה שסכה ברה"ק וא"כ מקודם לזה לא הנה יודע שהיא יפת תואר דיש לומר דלכו היא יפת מראה שהשכינה הנה שורה עליה אבל עכשיו שהוא בח"ל בארץ טמאה שאין השכינה שורה שם ואפ"ה היא יפת מראה א"כ ליכא למימר שמשעם זה לבד נקראת: יספה בכל המקומות מפני שרה"ק שורה עליה דהא מצרים מלא גלולים ואין השכינה שורה שם ואפ"ה נקראת: יספה משום יופייה ע"כ אמר עתה ידעתי ולפי זה יתורץ מה שהקשיתי על פי רש"י דהנה מה דאמרו בגמ' משחרב בהמ"ק נותן נבואה לשוטים ולתינוקות אבל מקודם התורבן לא הנה נבואה בתינוקות ולכו נאמר בת כ' פבת ז' ליופי דבשרה לבת כ' הנה אפטר לתלות מחמת השראת רה"ק אבל בב"ז אין לתלות היופי ברה"ק: שני חיי שרה פי' רש"י פולן שנים לטובה.

ולהבין פונת רש"י נראה דאיתא בגמ' מי שאין לו בנים חשוב כמת ושרה היתה בת צ' שנה כשנולד יצחק וה"א דקודם לזה היתה נחשבת כמת וזהו שפירש רש"י פולן שוויין לטובה ולא היתה כמת אע"פ שלא הנה לה בנים מקודם והטעם הוא את הנפש אשר עשו בחרו ששרה גיירה את הנשים והוי כאלו ילדם ולאפוקי מאותן שמפרשים דאותיות ניהו הוא במספר ל"ז דאותן ל"ז שנה שהנה אחר הולדת יצחק לתשעים שנה הם חיי שרה ולא מקודם דלא היו לה בנים לכו פי' רש"י פולן שוויין לטובה אף אותן צ' שנה קודם הלידה: ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבנותיה.

יצריכין להבין איך הספיד תחלה ואח"כ בכה הא אמרינן בגמ' ג' ימים הראשונים לבכי ואח"כ להפסד ונראה דאיתא במדרש ויבוא אברהם מהיכן בא ר' לוי אמר מקבורתו של תרח בא ואי הנה בכה קודם ההספד היו סבורין ההמון עם שעל אביו בכה ובאמת הוא היה רוצה להראות להמון עם שבכה בשביל שרה ע"כ הספידה ואמר שבכה וידעו הפל שהבכיה שהיתה אח"כ ג"כ בשביל שרה היה דאם בשביל אביו למה היה ההספד עליה ולא על אביו: ויבוא אברהם לספוד.

ממשמעותו נראה דכבר מטה רק שעפבו את הקבורה עד ביאת אברהם וע"כ היינו משום דניחא לה ויש להבין מה ניחא לה בזה להשהותה עד ביאת אברהם ועוד הא קי"ל דאסור להשהות אשה מטה משום דרוב נשים מתות נדות רק דבשרה אין איסור להשהותה מטעם זה דהא מחמת שבישרה הס"ם שפמעט שלא נשחט יצחק בעקידה פרחה נשמתה מחמת חרדה וחרדה מסלקת הדמים א"כ בשאר נשים איכא חשש זה דרוב נשים מתות נדות משא"כ בשרה דמטה מחמת חרדה וניחא לה נמי להשהותה פדי שאברהם יבוא ויספוד אותה דהא כתבתי לעיל הטעם שחרדה שרה על ששמעה ממיתת בנה הא היה במצות ה' ובנודאי לא חרדה הצדקת הזאת אם קיים מצות ה' רק שחרדה היה שלא יאמרו ליצני הדור דהאמת אתם דמאבימלך נתעברה שרה דאל"כ כלום יש אב ששוחט את בנו אבל עכשיו שבא להספידה אחר שבא מן העקידה ידעו הפל דלא כן הוא דנדאי לא חשד אותה שמאבימלך נתעברה דאל"כ לא יספיד אותה: ויגם אברהם מעל פני מתו ולדייק הלשון פני דהוא כשפת יתר נראה לפרש דהנה אברהם רצה לקבורה במערת המכפלה וכבר הקדמנו לעיל דאברהם לא היה אצל מיתת שרה ובמערת המכפלה אינם נקברים רק המתים בנשיקה אבל המתים ע"י מלאך המות אינם רשאים לקבורם שם והאיך היה אברהם יודע אם מטה שרה בנשיקה או ע"י מלאך המות רק דאיתא בגמרא ג' טיפין בחרבו של מלאך המות ממנו מסריח וממנו פניו מוריקות נמצא אם מטה ע"י מלאך המות היו פניה מוריקות מחמת הטפה וכיון שראה אברהם שפניה מאירות וא"כ מוכח שבנשיקה מטה וא"כ מותר לקבורה במערת המכפלה (וזהו שדייק בקרא מעל פני מתו): גר ותושב אנכי עמכם אם רציתם גר אנכי ואם לא מרי ביתא שפך אמר לי הקב"ה וילרעה אתן את הארץ הזאת כן איתא במדרש.

ולהבין פונת המדרש מה בעי בזה נ"ל דהאפורטאקיאנר כתבו דבפרידת הנשמה מן הגוף הוא כבהמה ואין לנו לקבור הגוף רק משום כבוד המשפחה ושרה לא היה לה משפחה בארץ הזאת וא"כ לא שייך לכבוד משפחתה ואינו מחויב לקבורה ואיתא לה אתן את הארץ הזאת מוכח מכאן דתחזית המתים מן התורה וא"כ אם תחזית המתים מן התורה מחויבים לקבורה וממ"נ בא עליהם בטענתו אם תרצו שאתם מודים לי דתחזית המתים מן התורה והנה אני בחיי רק פגר בעולם א"כ אינה פגוף של בהמה ומחויבים אנו לקבורה ואם אין אתם מודים בזה דתחזית המתים מן התורה רק הגוף הוא פגוף בהמה עכ"פ הארץ שלי היא: תנו לי אחזת קבר עמכם ואקברה את מתי מלפני יש להבין דתחלה ביקש מבני חת שהם יתנו לו אחזת קבר והם נתרצו לו בזה שאמרו במבחר קברינו קבור את מתך וילבסוף ביקש מהם שיפגעו בעפרון שימפור לו את מערת המכפלה ועוד למה לא ביקש הוא עצמו מעפרון שימפור לו ונראה לבאר משום דאברהם' רא לנפשו דאם יקח מעפרון בלתי ידיעתם יערערו בני העיר ויטענו בר מצרא ע"כ

עשה פן וביקש מהם אף עדיין יש לחוש שישחזרו בהן אחר המכירה אבל איתא במדרש שמענו אדוני נשיא אלהים אתה בתוכנו שאמרו מלך אתה עלינו ובמלך לא שייך חזרה אצלו ע"כ ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת היינו על בשורת מלך הגם שלא עשו מבוקשו עדיין לדבר עם עפרון אבל תקשה לכאורה אם מטעם זה דיבר עם בני חת תחלה שלא יטענו אח"כ דינא דבר מיצרא הוי ליה ליקח במתנה ולא שייך בר מיצרא אבל איתא במדרש ועפרון יושב יושב פתיב דאותו היום מינוהו שופט עליהם והיה יום אידיהו ואסור ליקח מהם מתנה ביום אידיהו: לא אדוני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה לעיני בני עמי נתתיה לך הנה דברי עפרון ומה שהשיב לו אברהם יש לפרש דעפרון בתחבולות ורמאות אמר לאברהם אם תפחד מטענות בר מיצרא לעיני בני עמי נתתיה לך ומתנה ליכא דינא דבר מיצרא והמענות תתן לתוך פסי בינה לבני ולא הוי קבלת מתנה וע"פ ערמומיתו של עפרון השיב לו אברהם נתתי פסך השדה קח ממני ולא הזכיר המערה כמו שהזכירו עפרון היינו רק פסך השדה אשלים ואכלל בו בריבוי פסך גם דמי המערה ולעיני בני חת תאמר דהמערה נתת לי במתנה ואני בר מיצרא על השדה דלא נחשב לכלום: עובר לסוחר והטעם דנתן לו עובר לסוחר היינו מטבע דאסור ליתן פסך לעובד כוכבים ומזלות דיעשה ממנו פסל אבל מטבע מותר דחס על ההיזק שיגיע לו ולכך נתן לו מטבע ועוד טעם אחר דקי"ל אם נותן לו שקלים גדולים לא שייך דינא דבר מיצרא דיוכל המוכר לטעון דממונא דיליה חביב עלי ולכך נתן לו קנטרין: ואברהם זקן בא בימים.

נראה דפירוש של בא בימים הוא ע"פ דאיתא בגמ' זכה משלימין לו שנותיו לא זכה מגרעין לו ופריה בגמ' והא גבי חזקת פתיב והוספתי לך חמש עשרה שנה משמע דמוסיפין לו ואת אמרת משלימין ומשני שהוסיפו לחזקה מדיליה ורבים דחקו לפרש את זאת ולי נראה דהכי פירוש דאיתא בגמ' אהא דכתיב וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע ימים האריכו שנים לא האריכו נמצא ימים תרתי משמע דמשמע ימים סתם ולא שנים וגם משמע שנים דכתיב ימים תהיה גאולתו וכך הוא הענין דימי שנותינו בהם שבעים שנה והקב"ה קוצב לאדם פמה שנים על שניו יחיה ואם קצבת האדם הוא שיחיה ע' שנים וכך ימים נמצא לאחר ע' שנים נקראים ימים ולא שנים ואם זכה הקב"ה עושה מאותן הימים היתרים על ע' שנה שנים ואז ימים נעשים שנים וזה היה גבי חזקה שנעשה לו מימים היתרים על שנותיו שנים וזה שאמרו בחזקה מדיליה הוסיפו ליה היינו מימים שלו וזה ג"כ נכלל במה דאמרו זכה משלימין ואם לא זכה ח"ו עושין משנים ימים והיינו מגרעין וכן מצינו גבי דוד כשבא לעת זקנותו פתיב ודוד זקן בא בימים וזה שכתב ואברהם זקן בא בימים היינו לאחר שבעים שנה.

ועוד נראה לפרש דאיתא ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות ונחכמים אומרים ימי חייך העה"ז כל ימי חייך להביא לימות המשפט ונראה לפרש פלוגתתו דידוע דשינה הוא א' מששים במיתה ולעתיד לבוא שלא יהא מיתה לא יהיה נמי שינה נמצא דמימי חייך לחוד לא הוי מרבינו לילות פיון דאז הוי שינה לא הוי ימי חייך ולכך מרבינו ליה מכל ונחכמים דרשו באופן זה ימי חייך העה"ז דוקא ימים ולא לילות דלא נקרא ימי חייך וכל ימי חייך להביא גם הלילות דלע"ל דלא יהיה מיתה ושינה ונקרא הפלמי חייך וזה פירוש דמלת פל דגם הלילות נקרא חייך וזה שכתב פאן ואברהם זקן בא בימים שהיה זקן וקרוב לזמן

שגם הלילות הם פימים: איתא במדרש ואברהם זקן בא פימים הה"ד ימי שנותינו בהם שבעים שנה והוא תמוה ונראה לבאר דהנה ידוע דבברית בין הבתרים הנה אברהם בן שבעים שנה ואז באמת נעשה בריה חדשה וכשנשא יצחק לרבקה הנה יצחק בן ארבעים שנה ומאז שנה הנה אברהם פשהוליד את יצחק ובעת הזאת הנה אברהם בן מאה וארבעים שנה והוי אז ע' שנה מברית בין הבתרים דשם נעשה בריה חדשה ושפיר אמר במדרש הה"ד ימי שנותינו בהם שבעים שנה: וה' ברה את אברהם בכל איתא במדרש דבכל בגמטריא בן הא דרמזי הבן במלת בכל נראה דאיתא עוד במדרש וה' ברה את אברהם בכל דנעקד היצה"ר ע"י עקינת יצחק והפנונה בכל זה הוא דידוע דפרעה אמר לישראל ראו כי רעה נגד פניכם ואיך תבקשו לצאת והינינו דראה מזל מאדים עומד פנגדם וטבע מחל הנה מורה על דם והנה סבור דמורה על מגפה שישלח ה' בהם וזה שאמר יהושע היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם דמזל מאדים הנה מורה על דם מילה וכוננת אברהם הנה ג"כ להשקיט את המזל בזה כי אז מתחיל הגלות ובנדאי במילה לבד לא הנה פח לבטל המזל עד שנעקד זה שאמר במדרש וה' ברה את אברהם בכל שנעקד היצה"ר וזה הנה משקיט מזל מאדים שבשעת עקינה פרחה נשמתו שהדם שהוא של מזל מאדים מורה על דם המילה והעקינה ולכך חשב אברהם דמה שפרחה נשמתו לא יספיק לבטל פח המזל עד שיוציא ממנו דם ורצה לעשות בו חבורה עד שאמר לו הקב"ה אל תעש לו מאומה וז"ש במדרש בכל בגימטריא בן וכיון שהנה לו בן הנצרך לעקינה לבטל היצה"ר כדי לבטל פח מזל מאדים ולכך לא הנה יצחק רשאי לילך לח"ל דהישוב בח"ל הוא יושב תחת המזל והנה מתירא שגיבר פח המזל אבל בא"י אנו יושבים תחת הקב"ה לכן אמר אברהם לאליעזר שאל ישיב בנו לח"ל רק יקח לו אשה משם: איתא במדרש וה' ברה את אברהם בכל שהנה לו בת ונראה לבאר על מה דהנצרך לפרש כף דאמרו בגמרא הוא לישא ובנו לישא הוא קודם מ"מ אם בן אחר מימת שרה הנה לו לאברהם לישא אשה לעצמו קודם שנתן אשה ליצחק רק די"ל הא דהוא קודם לבנו דווקא שלא קיים עדיין מצות פריה ורביה היינו שיש לו בן ואין לו בת דמצות פריה ורביה לא קיים עד שיש לו בן ובת וכאן שלח אברהם ליקח אשה לבנו וקשה למה לא נשא הוא קודם לבנו לזה אמר במדרש דהנה לו בת וכבר קיים פריה ורביה: ועוד איתא במדרש וה' ברה את אברהם בכל שלא הנה לו בת ונראה לתת טעם מה ברכה היא זו דידוע דלא פסקה הגהמא עד יעקב דמאברהם יצא ישמעאל ומיצחק יצא עשו אבל יעקב היתה מטתו שלימה וידוע דבנקבות זנהמתן גדולה מבזכרים ולכך נמצא דינה בת לאה דנקבות לא פסקה זנהמתן ואם הנה בת לאברהם הנה ח"ו הגהמא גוברת למאוד לכל יפסיק בג' דורות ולכך לא הנה לו בת: ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו וגו' נראה לתת טעם למה שלח דווקא אליעזר ולא עבד אחר להשיא אשה לבנו משום דמצינו בברית בין הבתרים שאמר אברהם וכן משק ביתי יורש אותי והשיב לו הקב"ה לא ירשך זה וגו' אמר לו וגר הנה ורעה בארץ לא להם וענו אותם וגו' שיהיו עבדים והנה פתבו המפרשים דנדאי הרואים באצטגנינות נובאים ורואים קצת עתידות אבל אינם יודעים תוכן הדבר מה שרואים ואברהם הנה גם בן רואה באצטגנינות שעתידי עבד לישא אשה מארם נהרים ובאמת מיצחק התחיל הגירות והנה זה מורה על יצחק ופחד אברהם אם ישלח עבד אחר אוילי הוא יקח אשה משם ולא יתקיים מחשבתו על יצחק ולכך שלח

דווקא אליעזר והשביעו שהוא עבד נאמן: ואשביעך בה' אלקי השמים וקשה להבין הא מושל בכל אשר לו הוי והאיה יעלה על לב לחשב פזאת שלא יאמינו בדבר זה דבונדאי ישא אשה לבנו פרצונו ונראה דעשה זאת לטובת אליעזר דאולי לא תאבה האשה ללכת אחריו יחשדוהו לאליעזר שלא הלך למקום ששולח לשם שרצונו הוא שיצחק ישא בתו כפי רש"י ולכך השביעו בה' ולא יחשדוהו שפונדאי לא יעבור על השבועה ויחשבוהו לצדיק: ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת וגו' ויש לדקדק במה שאמר אל הארץ הזאת דמה לי אל הארץ הזאת או אל ארץ אחרת ונראה לבאר דיש להבין באמת איה עלה על דעת אליעזר שלא יתחתנו בן אברהם שהוא הנה מלך ובנו יחידו וגם עשיר הנה פידוע אף יש לומר בזה דידוע דיש כמה מצות התלויים בארץ ואינם נוהגות בחו"ל וארם נהרים הוא בחו"ל: (אמר המעתיק ומכ"ש לדעת הרמב"ן שלא קיימו האבות התורה רק בא"י ולא בחו"ל ולא תרצה לסבול עול המצות הנוהגות יותר בא"י ולכך נתן אליעזר הברירה בידה אם תלך בשמחה ובמריצות בונדאי צדקת היא ואם לאו אינה ראויה ליצחק כלל): ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה הא דכפל אברהם את האזהרה ואמר לבסוף עוד פעם רק את בני לא תשב שמה נראה דחשב אברהם אולי יטעה אליעזר דרצונו של אברהם הוא דווקא שלא ישיב את יצחק לשם פדי שישאנה שם וידור שם בחו"ל אבל להשיבו לשם פדי לראותה אם היא הוגנת לו והוא יולכנה לא"י וישאנה שם לאשה הרשות בידו ולזה כפל הדבר שנית רק את בני לא תשב שמה דאפילו פדי לראותה בלבד לא ישיב את יצחק לשם רק שאליעזר יעשה גם זאת להביאה לא"י ליצחק לראותה אם היא הוגנת לו: ד' אלהי השמים וגו' נאשר דיקר לי נאשר נשבע לי לאמר לזרעה אתן את הארץ הזאת הא דכפל ואמר נאשר נשבע לי וגם תליא בזה שנשבע לו שיתן לזרעו את הארץ שונדאי לא יצטרך יצחק ללכת לח"ל נראה לבאר נאשר נשבע לי היינו בעקיפה נשבע לי על שעמדתי בעשר נסיונות ושוב לא ינסה אותי ואם ישא אשה מבנות הפנעני אז יצטרך לגור בח"ל ינהי זה לו נסיון אחרת וח"ו שיהיה הבטחת ה' לשוא: הוא ישלח מלאכו לפניך איתא במדרש הוא מלאך מסוים ונראה לפרש דהוא מט"ט ולהבין למה באמת דווקא אותו המלאך אבל הענין הוא דמצינו והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו דמלאכי ח"ל היו הולכים למעלה ומלאכי א"י היו הולכים למטה ללוותו דמלאכי ח"ל אינם רשאים לילך לא"י ומט"ט נקרא שר העולם שיכול לילך בא"י ובח"ל נאליעזר הלך מא"י לח"ל ומח"ל לא"י וצריך להיות עמו דווקא מט"ט שר העולם: ואם לא תאבה האשה ללכת אחריו ונקית משבועתי זאת ויש להבין דלמה הוצרך לומר פזאת דאם לא תאבה פשיטא דנקי משבועה זו דמה לו לעשות עוד רק נראה דאברהם התנצל על שמשביעו והוא נאמן ביתו והודיע לו בדבריו אלו שהשביעו לטובתו בשביל הבריות פשיחזור ריקם יאמרו שידו הנה במעל פי הוא רוצה שיצחק ישא בתו או שהוא אוהב לענר אשכול וממרא וצריך אדם לנקות עצמו גם נגד הבריות ונהו ונקית משבועתי זאת ר"ל ע"י שבועתי זאת תהנה נקי נגד ד' ואדם שלא יחשדוהו הבריות שנשבעת לשקר או יש לומר פי אולי יחשוב אליעזר אם לא תאבה ללכת ינהי צריך עוד לילך לעם אחר מבני שם ויפת כמו שכתב הרמב"ן ובכל פעם ינהי צריך ליטבע ולא יספיקו לו כל שבועות ולזה הבטיחו ונקית מכאן ולהבא משבועתי זאת שלא תצטרך עוד ליטבע ולזה נאמר לבסוף וישבע לו על

הדָּבָר הַזֶּה פֶּאֶשֶׁר הִבְטִיחוּ אַבְרָהָם שְׁלֵא לְהִשְׁפִּיעוּ עוֹד רַק עַל הַדָּבָר הַזֶּה: וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גַמְלִים מִגְּמְלֵי אֲדוֹנָיו.

יִתְכַּן פִּי לְקַח עִמּוֹ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים כִּי בִרְכַת חֲתָנִים בַּעֲשָׂרָה וַיִּמְאַמֵּר חֲזוֹ"ל בְּבוֹעֵזוֹ וְרוֹכְבֵי גַמְלִים רַבּוֹן פְּשָׁרִים מִגְּמְלֵי אֲדוֹנָיו הִקְשָׁה בַּמְדַּרְשׁ וְכִי לֹא הָיוּ גַמְלִים שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ כַּחֲמֹרוֹ שֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֶאִיר שְׁלֵא אָכַל שְׁלֵשָׁה יָמִים מִחֶמֶת שְׁלֵא רָצָה לְאַכּוֹל מִטֶּבֶל שְׁלֵא נִתְעַשֵּׂר וּגְמָלָיו שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ הָיוּ צָרִיכִים שִׁיְהִיו זְמוּמִין שְׁלֵא יֵאָכְלוּ מִגִּזְלֵי כַּדְדָּרֵשׁ מִגְּמְלֵי אֲדוֹנָיו שִׁיְהִיו נִיכְרִין שִׁיְהִיו זְמוּמִין וְנִרְאָה לְתַרְץ קוֹשֵׁיָא זֹאת דַּחֲמֹרוֹ שֶׁל ר' פִּנְחָס בֶּן יֶאִיר הִחְמִיר עַל עֲצָמוֹ כַּדְאֲמַרִּינָן הַלּוֹקֵחַ לְבִהְמָה פְּטוֹר מִדְּמָאֵי נַחֲמֹרוֹ הִחְמִיר עַל עֲצָמוֹ לְהַשְׁווֹת עֲצָמוֹ לְאֵדָם שְׁצָרִיף לַעֲשׂוֹר דְּמָאֵי וְזֶה דְּנֹקָא מַה שְׁאֲסוֹר לְאֵדָם מִצַּד הַדִּין הִחְמִיר הַחֲמֹר עַל עֲצָמוֹ אֲבָל יְדוּעַ דֵּהֲקַב"ה אָמַר לְאַבְרָהָם אֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְךָ אֲתִנְנֶנָּה וְאָמַר אַבְרָהָם גָּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם אִם אֶרְצָה תוֹשֵׁב אֲנִי וְאַבְרָהָם הִחְמִיר עַל עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת כְּגַר לְהַחְזִיקוֹ כְּגִזְלֵי אֲצָלוֹ וּמַה שִׁיְהִי מְוָתֵר מִצַּד הַדִּין לְאַבְרָהָם רַק שֶׁהוּא הִחְמִיר עַל עֲצָמוֹ לֹא רָצוּ הַגַּמְלִים לְהַחְמִיר עַל עֲצָמָם ע"כ נִתַּן אַבְרָהָם רֶסֶן בְּפִיָּהֶם וּלְכַף כְּשֶׁבִקֵּשׁ אֲלֵיעֶזֶר לֵילֵף מֵא"י לַח"ל לְקַח מִגְּמְלֵי אֲדוֹנָיו לְהַבְחִין בְּדַרְךָ אִם הוּא הוֹלֵף בֵּא"י אוֹ בַח"ל דְּבִכָּל מְקוֹם שִׁיְהִיו צָרִיכִין לְהִיּוֹת זְמוּמִין שְׁלֵא יֵאָכְלוּ הִנֵּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא א"י וּבְכָל מְקוֹם שְׁלֵא הָיוּ אוֹכְלִין מֵעֲצָמָם אִף שְׁלֵא הָיוּ זְמוּמִין הִנֵּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חו"ל: (אָמַר הַמְּעַתִּיק לְדַעַת הָרַב הַמְּחַבֵּר צָרִיכִין לוֹמַר הֵא דְכַתִּיב כְּשֶׁבִא בְּבֵית בְּתוּאֵל וַיִּפְתַּח אֵת הַגַּמְלִים וְאָמְרוּ בַּמְדַּרְשׁ שֶׁהִתִּיר זְמַן הַגַּם דְּלֹא הָיוּ צָרִיכִין לְהִיּוֹת זְמוּמִין בְּכָל הַדְּרָךְ פִּינּוּן שִׁיְהִי ח"ל דְּאֲלֵיעֶזֶר לֹא הִתִּיר זְמַן בַּח"ל אִף שְׁלֵא יֵאָכְלוּ מֵעֲצָמָן מִשּׁוּם אִסּוּר גִּזְלֵי מ"מ יֵאָמְרוּ הַדְּרִים בַּח"ל שְׁלֵא יִדְעוּ שְׂאֵינָם אוֹכְלִים בְּלֹא זְמָמָה שְׁבֵא"י זוּמָם אוֹתָם דְּמִקְפִּיד שְׁלֵא יִגְזְלוּ לְבָנֵי א"י וְעַל הַדְּרִים בַּח"ל אֵינוֹ מִקְפִּיד אִם יִגְזוּל לָהֶם בְּאַכִּילַת הַגַּמְלִים ע"כ הִנֵּה זוּמָם אוֹתָם בְּכָל הַדְּרָךְ וְלֹא הִתִּיר זְמַמָּם רַק עַל הַסֵּפֶר לְהַבְחִין אִם הוּא בֵּא"י אוֹ בַח"ל): וַיִּלְךָ אֵל אַרְם נְהָרִים אֵל עִיר נְחֹר אֵיתָא בַּמְדַּרְשׁ שְׁקַפְצָה לוֹ הָאָרֶץ שְׁנֵאמַר וְאֲבֹא הַיּוֹם אֵל הָעֵין הַיּוֹם יִצְאֵתִי וְהַיּוֹם בָּאֵתִי נִרְאָה הַטַּעַם דִּהְיָה צָרִין לְקַפִּיצַת הָאָרֶץ כִּי יִצְחָק הִנֵּה קוֹדֵשׁ לֵה' וְאֵינוֹ רְאוּי לוֹ לְקַח אִשָּׁה בְּלֵי קְדוּשָׁתִי דְּאוֹרֵיִיתָא וּבּו בְּלִילָה מֵת בְּתוּאֵל וְרַבְקָה קִטְנָה הִיְתָה וְאֵינָה בֵּת קְדוּשִׁין דְּבַר תּוֹרָה וּלְכַף בָּא בְּאוֹתוֹ יוֹם בְּעוֹדָנּוּ בְּתוּאֵל חַי וְקַדְשָׁה בְּצַמִּידִים וְהָנִי נְשׂוּאָה גְמוּרָה דְּבַר תּוֹרָה: וַיִּלְךָ וְכָל טוֹב אֲדוֹנָיו בִּידּוֹ אָמְרוּ חֲזוֹ"ל שְׁטַר דְּנִייתְקֵי נִתְּנוּ בִּידּוֹ כְּדֵי שְׁיִקְפְּצוּ לִיתְנוּ לוֹ נִרְאָה לְבָאָר כִּי הִנֵּה עַל תְּנָאֵי אִם יִשָּׁב יִצְחָק בֵּא"י הִנֵּה לוֹ א"י וְכָל מַה שְׁלֵאֲבָרְהֶם כִּי עַל זֶה נִכְרַת הַבְּרִית וְאִם יִשָּׁב בַּח"ל יִפְסִיד מִתְּנֵתוֹ וּלְכַף בְּנֵי הַגֵּר שֶׁהִלְכוּ וַיִּשְׁבּוּ בַח"ל הַפְּסִידוֹ יִרְוֹשְׁתָּם וְלֹא קִבְּלוּ מִתְּנוּת א"כ הִרְאָה לָהֶם בְּזֶה שְׁלֵא יֵאָמְרוּ שְׁיָבֹא יִצְחָק לַח"ל וַיִּשָּׁב שָׁם כִּי בְּזֶה יִפְסִיד כָּל טוֹב אֲדוֹנָיו.

גַּם יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּהְנֵה אַבְרָהָם נִתְּנוּ לְיִצְחָק בְּשְׁטַר מִתְּנָה הַזֶּה גַּם א"י לִירוּשָׁ' וְהָא אֵין אֵדָם מִקְנֵה דְּבַר שְׁלֵא בָּא לְעוֹלָם וּנ"ל דֵּא"י שְׁלוֹ הִנֵּה בְּהַחֲלִט וְקִנְיָה אוֹתָהּ בְּהִילּוּף כַּחֲמ"ש וְהַתְּהִלָּה בְּאָרֶץ וּגו' וּא"כ הַפְּחִיזָן בְּזֶה דָּאִם יִשָּׁב יִצְחָק בְּאָרֶץ הַהוּא עִם אִשְׁתּוֹ בְּלֵי סִפְק יִלְךָ אַבְרָהָם אַחֲרָיו וַיִּקְנֶה גַם הָאָרֶץ הַהוּא בְּהִילּוּף וּלְכַף קַפְצוֹ לְשִׁלְחָה לֵא"י: וַיִּבְרָךְ הַגַּמְלִים מִחוּץ לְעִיר אֵל בָּאָר הַפְּיָם לַעַת צֵאת הַשּׂוֹאֲבוֹת הָא דְהִמְתִּין דְּוּנֹקָא לַעַת עָרַב דְּאֵז צֵאת הַשּׂוֹאֲבוֹת וְלֹא קוֹדֵם לְזֶה הִינְנוּ שֶׁהַנְּעוּרֹת יִפְחָדוּ בַיּוֹם לְשָׂאֵנָב פֶּן יִקוּמוּ הַרוּעִים וַיִּגְרְשׁוּם כְּמוֹ שְׁקָרָא לְצַפּוּרָה אִשְׁתּוֹ מִשָּׁה וְאֵין רְצוּנָם שְׁשָׂאָר בְּנֵי אֲדָם יִשְׁתּוּ מַה שֶׁהֵם

ישאבו ולשוא יהיה טרחתם ולכה לעת ערב שפבר שבת רגל בני אדם ההולכים ושבים אז יצאו לשאוב מים: ובמדרש איתא לעת ערב לעת צאת השואבות בשעה שאדם הולך ליקח אשה ושמע קול פלבים נובחין זה ציינת מה אינון אמרין והוא תמוה ונראה לבאר דהיינו דיראה אם הם משחקין הוא לסי' דאליהו בא והיווג ע"י אליהו ואם לאו ח"ו הוא ע"י ס"ם אבל עדיין יש לשאול איך שינה זה לכאן לעת צאת השואבות וגם למה השואבות יוצאות דווקא לעת ערב ועוד צריך באור מה דאמרו סימן לבת זיווג פשהמים עולין נגדה אבל הענין הוא דידוע דחמה זכר ולכה קראהו עובדיפוכבים ומזלות בעל ולבנה הוא בבחינת נקבה כיון דלית לה מגרמה רק מקבלת השפע מחמה וידוע ע"פ חכמי הטבעים כי אין פעולת פוכבי מעל נפר בארץ זולת לבנה שיש לה פח מושף למים ומזה נהנהו שיהימם ששה שעות מתגברים וששה שעות מתמעטים פנודע ולכה פשהמים עולים מורה שפח לבנה פועלת למשנה המים למעלה ומורה כי לבנה פועלת וזה סימן לנזקבא ולכה הלכו הנערות לעת ערב לשאוב כי אז פח לבנה מושף המים למעלה ואז נח לשאוב אפי' מבארות עמוקות והנה ידוע בחכמת התולדות הנקרא איסטאראליגי כי הפלב פחו מפח לבנה ולכה אמרו חז"ל לית עניא מכלבא היות דללבנה לית לה מגרמה ולכה היות נקבה בכח לבנה לכה הרוצה ליקח אשה יציית למה שהפלים מנבחין שהם בבחינת לבנה ומזה מבין אם זיווג טוב או לא ולכה במשמרת ראשונה שפח לבנה בארץ פלבים צועקים והבן: ויאמר ה' אלקי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדוני אברהם הא דהתפלל הקרה נא לפני היום ועשה חסד נראה לבאר כי אליעזר ראה שקפצה לו הארץ וחשב שהיה זה או למנוע טורח הדרה מאליעזר ואנשיו אבל בכל זאת לא רצה אליעזר לשפוט כי בעבורו יעשה הקב"ה נס רק חשב שהוא כמאמר חז"ל מותר לארס במועד שפא יקדמנו אחר ברחמיו ורבקה היתה מיועדת מן השמים לאיש אחר ולכה קפצה לו הדרה לקדם אותה ברחמים ושפט אליעזר דליפא למימר איפכא דרבקה היתה מיועדת להיות אשה ליצחק והיה קפיצת הדרה שלא יקדמנו אחר ברחמים כי ידע אליעזר שבאותו זמן לא היה צדיק כיצחק שידחה אותו וע"כ שפט שקפיצת הדרה היה שיצחק יקדם לאחר ברחמים וא"כ זהו החסד כיון שאינה בת זוגו הראוי לו רק הגיע לו ברחמים ונתינה וזהו אמרו הקרה נא לפני היום היינו ע"י שהיה לו קפיצת הדרה שהיום יצאתי והיום באתי למהר הבת זוגו ליצחק ומוכרח שהוא קידם לאחר ברחמים וזה אמרו בזה ידעתי כי עשית חסד: והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדה ואשתה ואמרה שתה וגם גמליה אשקה אותה הוכחת לעבדה ליצחק ענין סימן אליעזר היה סימן מובהק ולא נחוש כי נודאי להשקות עשרה גמלים טורח רב הוא ונדאי אפילו חביות רבות אינם מספיקים להשקותן ואינה יכולה הנערה הרפה והענוגה לסבול טורח כזה לירד בכד למעין לשאוב הא יכלה הזמן ויפשל פחה אמנם אם המים עולים לקראתה יפעל כל זאת בקל ולכה היה הסימן אם תשק' ע"כ המים עולים לקראתה והיא בת זוגו באמת והבן: ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני ויהי הוא טרם פלה לדבר ורבקה יוצאת וגו' ואיתא במדרש הכל צריכין חסד אפילו אברהם.

נראה לפרש פונת המדרש שלא תאמר אברהם הואיל ונתחסד עם כל העולם א"כ מהדין מגיע לו להתחסד עמו מדה כנגד מדה לזה קאמר במדרש דגם אברהם צריך לחסד כי לא יזכה בדין כי מי יקדמוני ואשלם ואליעזר טעה וסבר דאין אברהם צריך חסד רק

יצחק צריך חסד ולכף הנה בדעתו לומר עשה חסד עם אדוני יצחק שהיה ג"כ אדונו אבל באמת לא הניחו אותו מן השמים לגמור מלת יצחק דבאמת גם אברהם צריך חסד ולכף פתוב טרם פלה לדבר היינו מלת יצחק והנה רבקה יוצאת ולא הספיק לגמור ונשאר חסד לאברהם ולפי פשוטו יש לפרש איפכא שאליעזר הנה בדעתו לומר עשה חסד עם אדוני אברהם כמו שאמר בתחלה ועשה חסד עם אדוני אברהם אבל באמת בית והון נחלת אבות ומה' אשה משפלת הרצון דאין אשה בזכות אבות רק בזכותו וזה אין מזונגין לאדם אשה רק לפי מעשיו דווקא וא"כ לא הנה לו לומר בשביל אברהם לכף טרם פלה לדבר מלת אברהם נזדמן שרבקה באה והוי מלת אדוני על יצחק שהיה ג"כ אדונו והבן: וכדה על שפמה הא דהשמיענו דכדה על שפמה נראה להודיענו שהיתה נדיב' פי שאר הנערות הצניעו פדיהם פי אם פגעו בם שאר בני אדם העוברים ושבים וירצו לשמות לא יספיק להם הפד וצריכין לשאוב פעמים רבות אבל רבקה היתה נדיבה וכד' על שפמה ולכף ונרץ העבד לקראתה: והנערה טובת מראה מאוד בתולה ואיש לא ידעה נראה דאמר בתולה דלא היתה מוכת עץ ואיש לא ידעה היינו דרבקה היתה אז בת שלש שנים ואם פן אלו בעלוהו אחר תמול שלשום היו בתוליה חזרין ועדיין בתולה היא לכף העידה התורה ואיש לא ידעה מעולם: ותמהר ותורד כדה אל השוקת הא דכתיב ותמהר נראה למה שכתבתי לעיל דמדברך הטבע אין קטנה פזאת בת שלש שנים יכולה למלאות לעשרה גמלים אבל אם המים עולים לקראתה היתה יכולה לעשות במהירות ולכף נאמר ותמהר: והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא.

הא דהיה אליעזר מסופק בה נראה דמשום דאליעזר בסימנו אמר דהנערה תאמר תיכף לך ולגמליך אשקה אבל רבקה השקוהו תחילה ואח"כ אמרה גם לגמליך אשקה והנה זה ספק לאליעזר אולי בתחל' לא הנה דעתה לכף והא דראה דהמים עולין פנגדה חשב אולי לא הנה בזכותה רק בזכות אברהם ואנשיו ולכף משתאה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא ואף עפ"כ נתן לה הצמידים קודם ששאל אותה בת מי את פי ידוע דבמקום שהמכשפים שכיחים אין להנות מהם בחנם ומקום הזה הנה מקום לכן שפולם מכשפים לכף נתן עכ"פ שני צמידים שאם היא בת זוגו של יצחק הרי הן קדושין ואם לאו נתונים לה חלף טרחת' הואיל ונגעה ליתן מים לו ולגמלים ולכף שאלה אח"כ בת מי את: ויאמר בת מי את הגידה נא לי אם יש בית אביך מקום לנו ללין הנה יש להבין הוא אמר לה רק מקום ללין והיא השיבה לו תחל' גם תבן ומספוא רב עמנו על מה שלא שאל אותה ואח"כ השיבה עלשאלתו גם מקום ללון ובאמת יש לשאול למה לא שאל הוא על תבן ומספוא ונראה דידוע דאמרינו במסכת עבודת כוכבים דאין מעמידין בהמה בפונדקאות של פותים דחשוודין על הרביעה וכיון דהוא אמר רק מקום ללון משמע דעל הגמלים לא שאל כיון דלא שאל על תבן ומספוא שהנה חושדם על הרביעה ע"כ השיבה היא גם תבן ומספוא לגמלים שאינם חשוודים על הרביעה: ויאמר בא ברוך ה' איתא במדרש דעד עכשיו הנה אליעזר עבד וכשאמר לו לכן בא ברוך ה' יצא מפלל ארור לכלל ברוך ולכאורה הוא תמוה וכי אברהם צדיק יסוד עולם לא הנה יכול להוציאו מפלל ארור לברוך ולכן הארמי הנה יכול להוציאו אבל הענין הוא דכתיב ארור פגען עבד עבדים הנה לאחיו נמצא הנה צריך להיות עבד לאברהם אבל לכן הנה יכול להוציאו מפלל ארור דהוא עצמו הנה עבד לאברהם והא דהוציאו לאחר שראה הצמידים והנזם שניתן

לאחותו דכתיב ויהי פראות את הצמידים היינו פראות שהם פסוף קדושין ואין עבד נעשה שליח לקדש ולכך סבר שאברהם שחררו ולכך הוציאו מפלל ארור ואמר בא ברוך ה' ואליעזר השיב לא כן הוא רק עבד אברהם אנכי ולא היה בתורת קדושין רק במתנה: ואשאל אותה ואומר בת מי את ותאמר בת בתואל בן נחור אשר ילדה לו מלכה הא דאמרה אשר ילדה לו מלכה שהיא לכאורה שפת יתר נראה כי מלכה היתה גדולה משרה כדכתיב אבי מלכה ואבי יספה ויספה זו שרה ולאחר העקיפה נאמר לאברהם הנה ילדה מלכה גם היא בנים לנחור ש"מ דהלידה לא היתה זמן רב מקודם וא"כ היתה זמנה בהולדת אותה ואילו אין צדיקים יוצאים ממנה לא היה הקב"ה עושה לה נס להוליד לעת זמנה ולכך אמרה אשר ילדה לו מלכה להורות זאת: פרשת תולדות ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק.

הפירוש הוא דלכך אלה תולדות יצחק האמורים בפרשה יעקב ועשו צדיק ורשע כי אברהם הוליד את יצחק וכמו דאברהם הוליד צדיק ורשע כדי להסיר הזנהמא כף בנו יצחק הנה צריך להוליד צדיק ורשע כדי להסיר הזנהמא גם יאמר פי אמרו אברהם הוליד את יצחק הפל מעידים אברהם הוליד את יצחק כי צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם כמ"ש רש"י לבל יאמרו מאבימלך נתעברה שרה רק מהיכי תיתי לומר כן הלא היה נס יותר בלידת שרה מאברהם ולכך קאמר הואיל ואלה תולדות יצחק היינו יעקב ועשו האמורים בפרשה וא"כ היה לבריות לתמונה האיה שני צדיקים הללו כיצחק ורבקה יולידו שורש פורה ראש ולענה ובנה יאמרו כי היה פערונבת בלידת יצחק מזרע נכר ומזה יצא שורש רע ולכך הוצרך להעיד שאברהם הוליד את יצחק שצדק קלסתר פניו דומה לאברהם גם יש לומר דפשוטא דקרא הוא דאמרינו בגמ' דממזר אינו חי ומסיק היינו ממזר דלא ידוע כדי שלא יוליד ממזרים וממזר דידוע חי ויוליד דגם אם יוליד ממזרים לא יבואו לשדף עם זרעו לעולם דידוע אצל הבריות שזרעו הם ממזרים לעולם אבל ממזר דידוע ולא ידוע היינו בקלא דלא פסיק דהוא ממזר הוא חי ואינו מוליד משום דאם יוליד ממזר תשפח הקול ויבואו לשדף עם זרעו א"כ קודם שהוליד יצחק היו יכולים לומר מאבימלך נתעברה שרה והא דחי משום שהיא עקר אבל אלה תולדות יצחק דיצחק הוליד א"כ ש"מ דאברהם הוליד את יצחק ועוד נראה לפרש דכתיב ואעשה לגוי גדול שנעשה בריה חדשה והיינו שנעקר ממנו שורש תרח ונחור שהיו רעים בטבעם ולכך אין ישראל נקראים בני נח שאברהם היה בריה חדשה ולכך נאמר אברהם הוליד את יצחק הורה הפתוב דממנו מתחיל היחוס ולא מן תרח: ומה דאיתא במדרש הואיל דלצני הדור היו אמרים דמאבימלך נתעברה שרה ע"כ צר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם הקשו עליו דמה יועיל זאת פיון דאמרי' כשהן מזנות מהרהרין בבעליהן ומולדין כדמות בעליהן א"כ צדיין יאמרו שהרהרה בבעלה כשהיתה עם אבימלך ונראה דידוע מה שאמרו בב"ק מטבע של אברהם אבינו זקן וזמנה מצד אחד ובחור ובתולה מצד השני פי' רש"י בחור ובתולה יצחק ורבקה וכתבו התוס' במדרש אמרו ואעשה לגוי גדול יצאו לה מוניטין בעולם זקן וזמנה מצד אחד וכו' ונראה דכך היה פתוב ולא היה צורה וכו' ונראה פוננת התוספות דלפי מה דמשמע מן המדרשים בחור ובתולה קאי ג"כ על אברהם ושרה דזהו בכלל מוניטין שיצאו לו והיינו כמו שכתב מהרש"א דלאחר הגס נעשה אברהם בחור ושרה בתולה ביקשו התוספות להוכיח דזקן וזמנה ובחור ובתולה

לא הִיָּה צוּרָה רַק כִּי הִיָּה כְּתוּב דָּאֵי צוּרָה מִמֶּשׁ הָא גַם לְאַחַר הַגָּס לֹא הִיָּה דְמוּת שְׁרָה כְּדְמוּת רַבָּקָה רַק שְׁהִיָּתָה יְלִידָה פְּרַבְּקָה וְאַבְרָהָם נִרְאָה בְּחוּר בְּשָׁנִים פִּי צִחָק ע"כ כְּתוּב יִצְחָק וְרַבָּקָה וְקָשָׁה לָמָּה לֹא הִיָּה כְּתוּב מִשְׁנֵי צְדִיקִים אַבְרָהָם וְשְׁרָה לְהוֹרוֹת הַגָּס כְּמוֹ בְּמִטְבֵּעַ שֶׁל דָּוִד שְׁהִיָּה כְּתוּב עָלָיו דָּוִד וְע"כ צ"ל פִּינּוֹן דְּהַפֵּל קָאֵי עַל אַבְרָהָם וְשְׁרָה אִם יִכְתְּבוּ מִשְׁנֵי צְדִיקִים אַבְרָהָם וְשְׁרָה לֹא מִיָּנֹכַר הַגָּס ע"כ הַנֶּחְרָכוּ לְכַתְּוֹב מִצַּד הַשְּׁנֵי יִצְחָק וְרַבָּקָה לְהוֹרוֹת הַגָּס שְׁאַבְרָהָם נַעֲשֶׂה בְּחוּר פִּי צִחָק וְשְׁרָה בְּתוּלָה פְּרַבְּקָה הִינְצָא לָנוּ מִזֶּה דְלֵאחַר הַגָּס גַּם אַבְרָהָם נַעֲשֶׂה בְּחוּר וְנִשְׁתַּמְנָה דְמוּתוֹ וְזֶה הִיָּה לְאַחַר בֵּיאַת הַמַּלְאָכִים אֲצִלּוֹ כִּי אַז אִמְרָה שְׁרָה וְאַדּוּנֵי זָקֵן וּמַעֲשֶׂה דְאַבִּימֶלֶךְ הִיָּה מְקוּדָם כְּנֹדַע וְא"כ הַקַּב"ה צָר קַלְסֵתָר פְּנֵיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמָה לְאַבְרָהָם לְאַחַר שְׁנַעֲשֶׂה בְּחוּר וְא"כ לִיכָא לְמִימַר דְּבַעַת שְׁהִיָּתָה שְׁרָה עִם אַבִּימֶלֶךְ הִיָּתָה מְהֻרְהָרָה בְּאַבְרָהָם וּמִזֶּה הוֹלִידָה כְּדְמוּתוֹ וְצִלְמוֹ דְא"כ הִיָּה לוֹ לְהִיּוֹת תְּנוּאָה שֶׁל אַבְרָהָם בְּזַקְנוֹתוֹ שְׁנִשְׁתַּמְנָה מְאוּד מִתְּנוּאָה נַעֲרוּתוֹ וְלֹא כֵן הִיָּה שְׁהִיָּה לְיִצְחָק תְּנוּאָה בְּחַרוּת שֶׁל אַבְרָהָם וּמִזֶּה הִיָּה מוֹפֵת כִּי אַז הָרָה פְּאֲשֶׁר כְּבָר שָׁב אַבְרָהָם לְבַחֲרוֹר וְהִיָּה זֶה אַחַר מַעֲשֶׂה אַבִּימֶלֶךְ וְנִיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רַבָּקָה הוֹרָה לָנוּ הַתּוֹרָה צְדִיקְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁאַף שְׁהִיָּה בֶּן מ' לְבִינָה וְנִתְגַּדֵּל מ"מ לֹא נִתְעַסַּק בְּלִקְיַחַת אִשָּׁה רַק סָמַךְ עַל אָבִיו וּבְכָל פְּרִשְׁת חַיֵּי שְׁרָה לֹא תִמְצָא שִׁי צִחָק צִיּוּה לְהַעֲבֹד בְּעַסְק אִשָּׁה רַק הַפֵּל עָשָׂה אַבְרָהָם כְּאִלּוֹ יִצְחָק הִיָּה רַף וְקָטָן וְנִשְׁעָן עַל דַּעַת אָבִיו וְזֶהוּ לְגוֹדֵל צְדִיקְתּוֹ: בַּת בְּתוּאָל הָאֲרָמִי מִפְּדוֹן אָרָם אַחֻת לְבֵן הָאֲרָמִי אֵימָא בְּמִדְרַשׁ דְּהָא דְהַזְכִּיר הַכְּתוּב מִשְׁפַּחְתָּהּ וְאַנְשֵׁי מְקוּמָהּ לְהוֹדִיעַנוּ הַגָּם שְׁמִשְׁפַּחְתָּהּ וְאַנְשֵׁי מְקוּמָהּ הָיוּ רְשָׁעִים מ"מ לֹא לְמַדָּה מִמַּעֲשֵׂיהֶם וְהַדְּבָר בְּעַצְמוֹ אֵמֶת מ"מ יֵשׁ לְדַקְדָּק מַה עֲנִינוּ כְּאֵן אֲצִל וְנִיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ.

וְנִרְאָה דְהִיָּתָה בַּת דַּעַת כְּנִרְאָה מִעֲנִין דְּכָרִים שְׁדִיבְרָה וְהִנֵּה רַש"י פִּי דְלִכְוֹ הִיָּה יִצְחָק בֶּן ס' שָׁנָה בְּלִדְתָּה אֲנֹתָם כִּי בְהִיּוֹת לְיִצְחָק בֶּן חֲמָשִׁים שָׁנָה הִיָּתָה הִיא בַּת י"ג שָׁנָה וְרֵאוּי לְלִידָה וְהִמְתִּין עוֹד עֶשְׂרֵי שָׁנָה לִידַע שְׁהִיא עֲקָרָה וְאַח"כ הַתְּפִלָּל וְקָשָׁה א"כ לָמָּה לְקַח קִטְנָה כְּזוֹ פִּינּוֹן שְׁאִינָה רֵאוּיָה לְלִידָה וְהוּי מִמֶּשׁ בְּעִילַת זְנוּת עַד שְׁאַמְרוּ חַז"ל כִּי הֵן לֹא יִקַּח קִטְנָה מִכ"ש אַבּוֹת הָעוֹלָם שְׁעָשׂוּ הַכֹּל לְשֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא לְשֵׁם תְּאוּהָ וְלָמָּה לֹא הִמְתִּין עַד שְׁגִדְלָה רַבָּקָה וְלִזֶּה תִּירֵץ הַכְּתוּב בַּת בְּתוּאָל הָאֲרָמִי וְגו' שְׁהִיָּתָה דְרָה בֵּין הָרְשָׁעִים וְלֹא לְמַדָּה מְהֵם וְחִשְׁשׂוּ אַבְרָהָם וְיִצְחָק אִם תִּהְיֶה שָׁם עַד שְׁתִּגְדֵּל אוּלַי תִּתְפַּתֵּה לְקוֹל דְּכַרְיָהֶם לְכֹף בְּעוֹד שְׁהִיָּתָה קִטְנָה לְקַחַה מִשָּׁם לוֹ לְאַשָּׁה שְׁהוֹצֵרָה לְמַהֵר לְקַחְתָּהּ: וְיַעֲתֵר יִצְחָק לֵה' לְנוֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִיא.

אֵימָא בְּמִדְרַשׁ שְׁהַתְּפִלָּל שְׁכָל הַבָּנִים שְׁהִיָּה לוֹ יְהִיו מִמֶּנָּה וְקָשָׁה לָמָּה נָתַן טַעַם כִּי עֲקָרָה הִיא דְּמִשְׁמַע אִם לֹא הִיָּתָה עֲקָרָה לֹא הִיָּה מִתְּפִלָּל וְנִרְאָה לְבָאָר דִּישׁ לְהַבִּין לָמָּה בִּיקָשׁ שְׁהִיָּהוּ כָּל הַבָּנִים מִמֶּנָּה אוּלַי תִּלְד ג"כ רְשָׁע כְּמוֹ אַבְרָהָם שְׁהוֹלִיד שְׁנַיִם אֶחָד צְדִיק וְאַחָד רְשָׁע כְּמֵאֲמַר חַז"ל דְּעַד יַעֲקֹב לֹא פָּסְקָה הַזְנוּהָמָא וְאִם יְהִיָּה אֶחָד צְדִיק וְאַחָד רְשָׁע אֵיךְ בִּיקָשׁ שְׁיִצְאוּ שְׁנֵיהֶם צְדִיק וְרְשָׁע מִבְּטָן אֶחָד דְּהָא לְכֹף הוֹלִיד אַבְרָהָם יִצְחָק מִשְׁרָה וְיִשְׁמַעֵאל מִהֶגֶר וְלָמָּה בִּיקָשׁ שְׁהִיָּהוּ כָּל הַבָּנִים מִמֶּנָּה אֲבָל הַעֲנִין הוּא דִּידוּעַ מַה שְׁאַמְרוּ דְּמֵן הַדִּין הִיָּה שְׁלֵא לִיתֵן הַקַּב"ה מְקוּם לְרְשָׁעִים לְהִיּוֹת נוֹלָדִים שְׁהֵם רְעָה לְעוֹלָם רַק עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג וְאִין הַקַּב"ה מְשַׁנָּה הַטְּבַע אֲבָל אִם נַעֲשֶׂה גַם חוּץ לְטְבַע דְּעֲקָרָה תִּלְד לֹא יִתְכַּן לַעֲשׂוֹת גַּם לְשִׁקְרָא שְׁהִיָּה רְשָׁע נוֹלָד וְזֶה הִיָּה כְּפִינּוֹת יִצְחָק כִּי יִצְחָק בְּטַח כִּינּוֹן

שִׁיעֲשֶׂה לָהּ נֶס שֶׁעָקְרָה תִּלְד לֹא יִהְיוּ רְשָׁעִים נוֹלָדִים מִמֶּנָּה דְּלֹא שִׁינָּהּ פֶּאן עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ
נוֹהֵג וְנִתַּן טַעַם פִּי עָקְרָה הִיא ע"כ פִּינּוֹן ג"כ בְּתַפְלִתּוֹ שִׁיְהִיו כָּל הַבָּנִים מִמֶּנָּה פִּינּוֹן שֶׁנֶּעֱשֶׂה
בָּהּ נֶס: וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' אֵימָתָא בְּמִדְרָשׁ לוֹ וְלֹא לָהּ לְפִי שְׂאִינוּ דוֹמָה תַּפְלִת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק
לְתַפְלִת צַדִּיק בֶּן רְשָׁע וְאֵע"פ שֶׁאָמַר בְּמִדְרָשׁ שְׂזָה הִיזָה לְמַעֲלִיוֹתָא שְׂדָרָה בֵּין הָרְשָׁעִים
וּמִשְׁפַּחְתָּהּ רְשָׁעִים וְלֹא לְמִדָּה מִמַּעֲשֵׂיהֶם נִרְאָה לְפָרֵשׁ ע"פ מַה דְּאָמְרוּ חַז"ל כָּל הַתּוֹלָה
בְּזָכוֹת אַחֲרֵים תּוֹלִין לוֹ בְּזָכוֹת עֲצָמוֹ וְכָל הַתּוֹלָה בְּזָכוֹת עֲצָמוֹ חוֹלִין לוֹ בְּזָכוֹת אַחֲרֵים
וַיִּצְחַק הִיזָה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק וְתִלְהָ בְּזָכוֹת אָבִיו א"כ נִתְלָה בְּזָכוֹתוֹ וַיַּעֲתֶר לוֹ אָבִל רַבְקָה לֹא
הִיזָה לָהּ זָכוֹת אַבּוֹתֶיהָ לְתַלּוֹת בּוֹ פִּי הִיזָה בַּת רְשָׁע וְהוֹצִרְכָּה לְתַלּוֹת בְּזָכוֹת עֲצָמָה וְנִתְלָה
לָהּ בְּזָכוֹת אַחֲרֵים הִיזָנוּ בְּזָכוֹת יִצְחָק וְזָהוּ לוֹ וְלֹא לָהּ פִּי אֵע"פ שֶׁהִיזָה בְּזָכוֹתָהּ נִחְלָה לָהּ
בְּזָכוֹת יִצְחָק: וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּהּ וְתִאמַר אִם כֵּן לָמָּה זָה אֲנֹכִי וַיִּאמַר ה' לָהּ שְׁנֵי
גוֹיִם בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמַּעֲיָהּ יִפְרְדוּ וּלְאֻמָּם מְלֹאָם יֵאָמֵץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר יֵשׁ לְפָרֵשׁ
בְּזָה הַרְבֵּה פִּירוּשִׁים אוֹ לְפִי מַה שֶׁכְּתִבְתִּי לְעֵיל הִיזָה טַעֲנָתָה הַיּוֹתִי עָקְרָה וְנֶעֱשֶׂה לִּי נֶס
שֶׁהִרִיתִי וַיִּלְדֹתִי וְאֵיךְ יִתְכַּן שִׁיְהִיָּה בְּמַעֲיָהּ רְשָׁע שְׂרוּצָה לְצֵאת לְעַבּוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת
וּע"ז הַשִּׁיבּוֹ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם גְּיִים כְּתִיב רַבִּי וְאַנְטוֹנִינוּס שֶׁנֶּעֱשֶׂה גֵר וְכַדוּמָה רַבִּים מְזַרְעֵ עֲשׂוֹ
שְׁנִיתִי וְנִלְדֹתִי וְאֵיךְ יִתְכַּן שִׁיְהִיָּה בְּמַעֲיָהּ רְשָׁע שְׂרוּצָה לְצֵאת לְעַבּוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת
וְהַצְלָחָה ע"י גְלוֹת וְצָרוֹת שִׁיְגִיעַ לוֹ מַעֲשׂוֹ וְזָהוּ שְׂלֹאָם יִקְבַּל אֲנִי מְלֹאָם הַשְּׁנֵי וְא"כ
אִף זָה מִהַצְנוּךְ שֶׁעֲשׂוֹ יִהְיֶה רְשָׁע וְרַע צְנוּךְ לְטוֹב הוּא לְהַזְדַּכָּה גַם יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּפִשִּׁיטוֹת
ע"פ מַה שֶׁדָּרַשׁ בְּמִדְרָשׁ וַיִּתְרוֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּהּ פֶּשְׁהִיזָה עוֹבְרַת עַל בְּתִי עַבּוֹדַת כּוֹכָבִים
וּמַזְלוֹת עֲשׂוֹ מְפָרְס לְצֵאת עוֹבְרַת עַל בְּתִי כְּנִסִּיּוֹת וּבְתִי מְדַרְשׁוֹת יַעֲקֹב מְפָרְס לְצֵאת
וְהִיא חֲשֻׁבָה שׁוֹלֵד אֶחָד הוּא וְח"פ הַקּוֹמֵר ח"ו לְעַבְדוֹת בְּשִׁתּוֹף פְּטְעוֹת דּוֹר אָנוּשׁ כַּמ"ש
הַרְמַב"ם בְּטַעֲוֹתָם ע"כ אָמְרָה א"כ לָמָּה זָה אֲנֹכִי הִיזָנוּ אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים
אַחֲרֵים וּע"ז הַשִּׁיבּוֹ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָהּ וְזָה פּוֹנָה לְכָאן וְזָה לְכָאן.

עוֹד נִרְאָה לְפָרֵשׁ שֶׁשְׂאֵלָה לָמָּה יִהְיֶה רְשָׁע וְצַדִּיק בְּחַפְּסָה אַחַת וּבְכֻטָּן אֶחָד וְזָהוּ לָמָּה זָה
אֲנֹכִי הָרָה טוֹב וְרַע וְלֹא כָּל אֶחָד בְּאִשָּׁה אַחֲרַת וּע"ז הַשִּׁיבּוֹ לָהּ וּלְאֻמָּם מְלֹאָם יֵאָמֵץ
פְּעָמִים זָה גּוֹבֵר וּפְעָמִים זָה גּוֹבֵר לְפִי זָכוֹת הַדּוֹר וּמ"מ זָה הַגְּזִירָה מְלַפְנֵי ה' שָׂרֵב יַעֲבֹד
צָעִיר רַק שְׂלֹא יִקְשֶׁה אִם הוּא גְזִירַת ה' שֶׁתְּמִיד רַב יַעֲבֹד צָעִיר אֵיךְ יִתְכַּן שֶׁפְּעָמִים זָה
גּוֹבֵר ע"י זָכוֹת וּע"י חֲטָא הָאֲחֵר גּוֹבֵר אֲמָנָם כְּכָר כְּתִב רַש"י שֶׁיֵּשׁ פֶּאן שְׁנֵי סוּגֵי בְּכוֹרוֹת
הָאֶחָד לִיצִירָה וְהַשְּׁנִי לְלִיזָה כְּמִשְׁלַל הַשְּׂפּוֹפֶרֶת וּלְכָּהּ אִם הַזָּכוֹת גּוֹרֵם אֲזֵלִינּוּ בְּתֵר בְּכוֹרָה
דִּיצִירָה וְאִם לֹא בְּתֵר בְּכוֹרָה דְּנִיזָה וְאִם כֵּן הַכָּל הוֹלֵךְ וְתַלּוּי בְּזָכוֹת וְחֲטָא וּמ"מ הַגְּזִירָה
קִיָּמַת תְּמִיד וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר וְזָה שִׁינָּהּ דְּוּוֹקָא אִם הֵם בְּרַחֲם אֶחָד יִתְכַּן מְשַׁל הַשְּׂפּוֹפֶרֶת
וַיֵּשׁ פֶּאן שְׁנֵי סוּגֵי בְּכוֹרָה מִשְׂא"כ בְּשְׁנֵי רַחֲמִים לֹא יִצְוִיר בּוֹ שְׁנֵי סוּגֵי בְּכוֹרוֹת וּלְכָּהּ
הַוּצָרְכוֹ לְהִיּוֹת בְּרַחֲם אֶחָד וְעוֹד נִרְאָה לְפָרֵשׁ פִּי הָרֵאשׁוֹנִים הִיוּ יוֹלְדִין לְשִׁבְעָה חֲדָשִׁים
וְלֹא הִיזָה לָהֶם צָעֵר הַרְיוֹן כָּל כָּהּ פִּי עֵיקַר הַצָּעֵר הוּא בַּג' חֲדָשִׁים הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁכְּבָר נִגְמְרוּ
הַוּלְדוֹת וּמִבְקָשִׁים לְצֵאת וּמַכ"ש אִם נִגְמְרוּ בְּשִׁבְעָה וְשׁוֹהִים לִילָד עַד תְּשַׁעָה הֵם גּוֹרְמִים
רִיצוּי וְצָעֵר לְמַעַן בְּרַחֲם וּלְכָּהּ נִאָמַר אַרְבֵּה הַרְיוֹנָה תְּשַׁעָה חֲדָשִׁים כַּמ"ש רַש"י עַל וַיִּמְלֹאוּ
יְמֵיהָ לְלִדַת וְזָהוּ שְׁגָרָם לָהּ בְּמַעֲיָהּ רִיצוּי וְצָעֵר וּלְכָּהּ שְׂאֵלָה לָמָּה זָה אֲנֹכִי שְׂלֹא אֵלֵד כְּשֶׁאֵר
נִשְׁמֵם בְּשִׁבְעָה וּבְפָרֵט שֶׁהַרְגִישָׁה שֶׁהוֹלְדוֹ נִגְמְרִים וְלָהֶם פֶּחַ לִיזָה וּע"כ הַשִּׁיבּוֹ לָהּ פִּי שֶׁר
שְׂלָהֶם הַרְגִישׁ פִּי כָּהּ הַגְּזִירָה רַב יַעֲבֹד צָעִיר וְא"כ כָּל אֶחָד שׁוֹהֶה לְצֵאת כְּדִי שִׁיְהִיָּה הוּא

שני ולא ראשון ולקח ממתינין לצאת עד שיגיע תכלית הזמן ללידה שאז אי אפשר לשהות עוד וצריכין לצאת: ותלך לדרוש את ה' איתא במדרש שהמקבל פני זקן פאלו מקבל פני שכינה ונראה דמלת את קדריש דלמה ליה למכתב את ולקח דרש כמאמר חז"ל את ה' אלהיה תירא לרבות ת"ח וכאן בא את להורות דהמקבל פני זקן פאלו מקבל פני שכינה ופירש רש"י שהלקח לבית מדרשו של שם ועבר והא דלא הלכה אצל אברהם חמיה שהיה נביא והיה חי בעת ההיא נראה לומר הטעם דהא מת קודם זמנו שלא יראה נכדו יוצא לתרבות רעה ומכ"ש שלא גילו לו מן השמים רעת עשו והיא גם היא לא ביקשה לגלות לו שאחד רוצה לצאת פשעברה אצל בית עבודת כוכבים ומזלות: והנה תומים בבטנה חסר א' לפי שהיה אחד צדיק ואחד רשע ובמלת תאומים יש אותיות אמת ורשע שהוא מלא גלולים הוא פנב ואינו אמת ולקח חסר א': ויצא הראשון אדמוני פולו כאדרת שער הנה בעשו היו שני הפכים פי אדמוני מורה לתולדות אש מרה אדומה פולו דם ותמימות וריתתא דאש וריבוי שער מורה על תולדות מים ומרה לבנה פולו קר וכל מקום שיש לחות המים ירבו שערוותיו ומגדל שער הרבה וכל זמן שריבוי לחות באדם יוסיף להגדיל שער וע"כ היה בעשו שני הפכים ויצחק שפכה עיניו לא הרגיש בעשו תולדות האש מחמת שהיה אדמוני רק ממש בידיו והרגיש בריבוי שערוות ושפט אותו לאיש קר ומנוחה אין בו? סוד אש פלל וזהו ולא הפירו פי ידיו שעירות וחשבו לאיש מנוחה משיב חמה וכן הנביא צונח הלובשים אדרת שער למען כחש ששפטו העם שאינם אורבים לדם והם בעלי לחה לבינה: ויקראו שמו עשו איתא במדרש אדם קוראים לחזירתכון שם אף אנה אקרא לבני בכורי שם פה אמר ה' בני בכורי ישראל נראה פי עשו מלשון מהירות כמו שפיט עושו גושו חושו לשון מהירות כאילו מיהר לצאת ולקח הקב"ה סילף דבריהם פי שקר הם דוברים פי בני בכורי ישראל גם לשון עשו הוא פי נגמר כבר בתכלית הגמר ומזה שפטו שגם יצירתו היה קודם ליצקב פי למה זה נגמר יותר מיצקב ואין זה רק שנה החל יצירתו מקודם והיה לו זמן יותר לגמור ולקח קראו שמו עשו לשון עשיה וגמר כמו שפי' רש"י להורות פי גם ליצירה היה בכור ולזה הוציא הקב"ה מלפם פי בני בכורי ישראל להורות פי שקר הם דוברים ויצקב בכור ליצירה ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו פשוטו של מקרא הוא כשיפול עשו יקום יצקב סוף ימיו ויותר מבן אר פי רש"י פירש והיה עקב תשמעון דשכרם בעקב דמתן שכרן של צדיקים הוא לעתיד לבוא הרי דלעתיד לבוא נקרא עקב ועשו נחל עוה"ז ויצקב עוה"ב ולקח וידו אוחזת בעקב עשו דהיינו לעתיד לבוא אבל האמת כמ"ש הזוהר דכף פירוש וידו אוחזת בעקב ומי הוא האוחז בעקב הוא עשו דאחז בעקב ויצקב והפנונה בזה פי אין על יצקב עון גמור רק עון עקבו שדש בעקבו וכמ"ש דוד עון עקיבי יסובני וזהו וידו אוחזת בעקב עשו וכן נאמר בנחש סטרא דעשו ואתה תשופנו עקב וגם אמרו חז"ל אפי' נחש פרוץ בעקבו לא יפסיק וכל ענין עשו בעקב ובמקום אחר הארכתי פי העקיבים מולידים חזמום וכאשר ילך איש יחף ויקרר העקבים לא יהיה לו חזמום ולקח היה הולכין במקדש יחף כדי לבטל החזמום והחזמום וכן בחליצה אשר לא חזמום לאשת אחיו תחלוץ מעליו רוב עקבי הנצל אשר חופהו ולכן יצקב יש לעשו אחיזה בו בעקב ואם הפירוש הוא דעשו אחז ידו בעקב יצקב יש נמי לפרש דמורה בעקב דעשו כאשר היה סוף ממשלתו אז בעו"ה אזלת יד יצקב וממש ידיו אסורות וזהו וידו אוחזת ר"ל

אסורות כמו האוחז ביד מדת משפט הרצון שתופס בו ואוסרו וכן יהיה כי יד יעקב אוחזת בעקב עשו בסוף הגלות ואמרו במדרש כי הגמון שאל מי תופס מלכות אחרון נטל נגיר חלק וכתב עליו וידו אוחזת בעקב עשו והרצון בזה שכתבו על נגיר חלק הוא שאינו זה אלא לסימנא בעלמא אבל באמת אין הפירוש של הפסוק מורה עליו כלל רק הפירוש כמו שפתייתו וילכה לקח נגיר בלי שרטוט ואלו דרו הפסוק היה צריך שרטוט רק פיון דלא אמרו רק לסימנא אינו צריך שרטוט ועיין בתוס' ריש גיטין שהביאו פן בשם הירושלמי דמה שהוא רק לצחות בעלמא א"צ שרטוט או יאמר כי ונדאי אם מאריה הגלות עד עקב עשו למה נחשבו ימים מועטים לישראל לשמחה נגד אריכות הימים אשר עינוהו בגולה אמנם ישובו לימי נעורים ויחדש ימיהם כימי קדם פדכתוב וידוע דהלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נגיר חלק והלומד זקן הוא דומה לדיו כתובה על נגיר מחוק וע"כ השיבו נגיר חלק שישובו לימי נעורים והתורה אשר יכתוב על לוח לבם לעתיד לבוא יהיה על נגיר חלק כי יחזרו לימי נעורים ולכה מסיים שם במדרש ראה דברים עתיקים יוצאין מפי זקן חדש רמז על זה שיהיו זקנים ויהיו מתחדשים לבקרים עטרת תפארת: ויקרא שמו יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם יש לפרש דויצחק בן ששים שנה הוא נתינת טעם למה נקרא שמו יעקב ואי משום דידו אוחזת בעקב עשו היה ראוי לקרוא שמו עקב אבל כבר כתב רש"י כי כשהיה יצחק בן חמשים אז היה רבקה בת י"ג וראויה להוליד והוצרה להמתין עוד עשר שנים כי כה הענין דעשר קדושות בארץ ישראל ועשר שנים פנגד עשר קדושות וא"כ תכלית העשר קדושות נולד לעשר שנים וזהו עקב יו"ד שתכלית היו"ד נולד ולכה קראוהו יעקב כי הוא היה שלימות ותכלית הלידה לסוף יו"ד וזהו יו"ד עקב יעקב: ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו נראה לפרש כי עשו היה הולך תמיד השדה פדכתוב איש שדה וחשב יצחק שהולך שם להתפלל כמו אביו ויצא יצחק לשוח בשדה שהתפלל שם וחשב שגם עשו יעשה כן והוא עשה שם תועבות ונאצות וזהו ציד בפיו וגם אהבו יצחק כי ידע שיהרג את גמרוז והוא דבר טוב שעל ידו יבוער אבות הטומאה מן העולם גם אמרו כי הוא ציד בפיו של יצחק ונתחבט בזה הרעב"ע שהקפיד יצחק דנוקא לאכול ציד אבל מה שנראה לי בענין הזה כי יצחק נהג לרוב קדושותו כעשר נהגו ישראל במדבר מבלי לאכול בשר תאנה והעבודה היה בבכורים ולעשו לא ביקש למסור העבודה כי לא החזיק בעיניו לצדיק גמור כמבואר בספרים ולהעביר הבכורה ממנו ג"כ לא רצה ולכה לא אכל רק בשר חיה הואיל ואינו נוהג בו דין בשר תאנה כמ"ש התוס' במסכת חולין ובמדרש איתא דאמר לו כיצד מעשרין המלח והטעם הוא דתפס במצות מעשר דעשו כפר בשכר עוה"ב ואין לה מצוה דשכרה בעוה"ז חוץ ממעשר ושרי לנסויה ביה ולכה תפס הוא מצות מעשר: ויזד יעקב נזיד ויבוא עשו מן השדה והוא עיף ראשי תיבות של עיף פשט ידו עיקר שכפר בעיקר ואמרו בגמרא שבעל נערה המאנרסה והקשו התוס' הא לא היה אז נערה מאנרסה ונראה לפרש לפי המדרש בארץ מגורי אביו גיורי אביו דיצחק היה מגייר גרים ובא"י גיירו גרים גמורים וא"כ בנותיהם היה להם דין ישראל ונערה מאנרסה יש להם: ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנכי ע"כ קרא שמו אדום נראה לפרש כי במות המת מעורר מדת הדין תוקפא דאשא שהוא אדום רתיחתיה ולכה עשו שהיה מפח מדת הדין נקרא אדמוני וכן כולם ואם מת המת הוא בתוקפא דדין ולכה עשה

גזיד עֲדָשִׁים אֲדוֹמִים וְעוֹד טַעַם פְּשוּט לְעֲדָשִׁים זָכַר לְאַבְלִלוֹת שֶׁהוּא גִלְגַּל הַחֹזֶר בְּעוֹלָם:
וַיֹּאמֶר עָשׂוּ הַלְעִיטְנִי נָא מִן הָאֲדוֹם הַזֶּה.

כִּי עָשׂוּ חָשַׁב שְׂאֲבָרָהּם לֹא מֵת בְּתוֹקְפָא דְדִין וְרִיתְחָא דְעָשׂוּ רַק בְּרַחֲמִים גְּמוּרִים יָקָר
בְּעֵינֵי ה' הַמְּוֹתָה לְחִסְדֵּי אֲמָנָם רְשָׁעִים מֵתִים בְּתוֹקְפָא דְדִין וְעָשׂוּ הֶרֶג בּוֹ בַּיּוֹם אֵת נִמְרוֹד
כְּמִבְּנוֹאֵר בְּמִדְרָשׁ וְהַזֹּהָר וּלְכַף טָעַן עָשׂוּ כִּי לֹא מֵגִיעַ לְאַכְוֹל עֲדָשִׁים לְאַבְלִלוֹת וּלְסִימָן כִּי
נִסְתַּלַּק בְּדִין וְזֶהוּ כִּי עָנַף אֲנָכִי הֵינִנוּ לְהַרְגָּה נֶפֶשׁ שֶׁהֶרֶג לְנִמְרוֹד וְלֹא מֵגִיעַ לְאַכְוֹל עֲדָשִׁים
מִשְׁנֵי הַטָּעַמִּים הֵינִנוּ מֵהַ שֶׁהוּא סִימָן לְאַבְלִלוֹת שֶׁיֵּיךְ גַּם עַל אֲבָרָהֶם אָבֵל הָאֲדוֹם הַזֶּה בְּמֵה
שֶׁהֵם אֲדוֹמִים לֹא שֶׁיֵּיךְ בְּאַבְרָהָם רַק עַל הַרִיגַת נִמְרוֹד וְע"כ קָרָא שְׁמוֹ אֲדוֹם וְלֹא עֲדָשִׁים
כִּי כָּל טָעַמוֹ לְאַכְוֹל הֵיךְ כִּינּוֹן שֶׁהוּא אֲדוֹם וְזֶה שֶׁיֵּיךְ לֹא כִּינּוֹן שֶׁהוּא שְׂפָפָה דָם וְהֶרֶג נִמְרוֹד
וּלְכַף בְּאֵמֶר לֹא יַעֲקֹב שֶׁפָּגַע בְּאַבְרָהָם מֵדַת הַדִּין כִּפָּר בְּכָל כִּי חָשַׁב עָשׂוּ שְׂבַצְדִּיקִים א"א
לְפָגוּעַ מֵדַת הַדִּין רַק כִּינּוֹן רַחֲמִים וְהֶרֶשַׁע הַזֶּה לֹא יָדַע מִי יִזְכֶּה לְפָנָיו בְּדִין הֵן שְׂמִים לֹא
זָכוּ וְגו' וַיִּתֵּר הַפְּרִיֹשׁ בְּזֶה מֵהַ טִיבוֹ שֶׁל עֲדָשִׁים מְפֹרָשִׁים בְּמִקּוֹם אַחֵר: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
מִכְרָה כִּיּוֹם אֵת בְּכוֹרְתִי לִי הִיא דְּבִיקָשׁ יַעֲקֹב שֶׁיִּמְפָּקֵר לֹא אֵת הַבְּכוֹרָה עֲבוּר עֲדָשִׁים נִרְאָה
דִּיעֲקֹב אָמַר לְעָשׂוּ כִּי לְפִי הַנְּבוּאָה רַב יַעֲבֹד צָעִיר א"כ מֵהִיכִי תִיַחֲזֵר אֲנִי אֲשֶׁרֵת אוֹתָךְ
לְהִכִּין לָךְ לְאַכְוֹל אִם לֹא שֶׁתִּמְפָּקֵר לִי אֵת בְּכוֹרְתִי אֲזַי אֲנִי הֶרֶב וְאַתָּה הַצָּעִיר וּמְחַוֵּב אֲנִי
לְשָׂרְתִי וּבְמִדְרָשׁ אֵיתָא שֶׁיַּעֲקֹב נִתְפַּנֵּן שֶׁעָשׂוּ לֹא יַעֲבֹד בְּקִדְשִׁים וְהֵינִנוּ כִּי יַעֲקֹב פְּשִׁיטָא
דִּיכֹוֹל לְעֲבֹד עֲבוּדָה הַיּוֹתוֹ בְּכוֹר לִיצִירָה וְאִין עֲנִין זֶה דְּמִזְבֵּן בְּדַנְרֵי רַק יַעֲקֹב אֵינוֹ צָרִיךְ
לְלַקְחָהּ כִּלְלֵי רַק כָּל הַמְּכִירָה הֵיךְ שֶׁיִּסְלַק עָשׂוּ עֲצָמוֹ מִזֶּה וְזֶה בְּרִשׁוֹת אֲדָם לְסַלֵּק עֲצָמוֹ
מִדְּבָר גַּם יָדוּעַ כִּי אֲזַי הֵיךְ הַבְּכוֹר כַּה"ג כְּמוֹ בְּאַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְּדוֹל לְכַהֵן
גְּדוֹל וּמִמֶּנּוּ יִרְשׁ יִצְחָק וְאֵח"כ עָשׂוּ כִּי יִצְחָק הָיָו עֵינָיו כֶּהוֹת וְלֹא עָבַד עֲבוּדָה וּלְכַף בְּמוֹת
אַבְרָהָם חֲרַד יַעֲקֹב כִּי עָשׂוּ יִתְאַמֵּץ לְהַיּוֹת כַּה"ג וְיָדוּעַ דַּכַּה"ג אֵין אֲבִילוֹת נוֹהֵג בּוֹ וְאֶצְלוֹ
כָּל הַשְּׁנָה כְּרַגְלֵי דְמִי וּלְכַף אָמַר לֹא יַעֲקֹב אֵתָהּ רוּצָה לְאַכְוֹל עֲדָשִׁים לְאַבְלִלוֹת א"כ אֵף אֵתָהּ
מְכוֹר לִי הַבְּכוֹרָה שְׁלֵא תִהְיֶה כַּה"ג וְאָמַר מְכָרָה לִי כִּיּוֹם רָצָה לוֹמַר כִּי מֵהַדִּין אִם אוֹמַר
מֵהַ שְׂאִירֵשׁ מֵאַבְרָם מְכוֹר לָךְ לֹא אָמַר כְּלוּם רַק אִם אָמַר מֵהַ שֶׁתַּעֲלֶה מְצוּדַתִּי הַיּוֹם מְכוֹר
לָךְ דְּבָרֵי קִיּוּמִין מִשׁוּם כְּדֵי חֲזִיו וְחֲזִי הַיּוֹם וְאֵף בְּעָשׂוֹ הֵיךְ כְּדֵי חֲזִיו כִּי הֵיךְ עָנִיף לְאַכְוִילָהּ
וּשְׂתִיָּה וְזֶה אָמְרוּ מְכָרָה לִי כִּיּוֹם בְּכוֹרְתִי מֵהַ שֶׁהוּא צִוְרָה הַיּוֹם חָל הַמְּכִירָה אֵף זֶה צִוְרָה
הַיּוֹם וְיַחְוִל הַמְּכִירָה: וַיֹּאמֶר עָשׂוּ הִנֵּה אֲנָכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכוֹרָה נִרְאָה לְבָאֵר
דְּעָשׂוּ כָּף חָשַׁב הִנֵּה אֲנָכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְאֵחֵר מוֹתוֹ יִבְכֵר יִצְחָק הַבְּכוֹרָה וַיִּתְנַנֶּה לִיעֲקֹב וְלֹא
לְבָנֵי עָשׂוֹ כַּמ"ש הַרְמַב"ן דְּלֹא יוֹכֵל לְבַכֵּר לֹא קָאֵי רַק אִם הַבְּכוֹר חֵי אָבֵל בְּמוֹתוֹ יוֹכֵל
הָאֵב לְבַכֵּר וְלִיטוֹל הַבְּכוֹרָה מִבְּנוֹ הַבְּכוֹר וְלִיתְנָה לְבָנוֹ הַצָּעִיר וְא"כ אֲנָכִי הוֹלֵךְ ע"י
הַבְּכוֹרָה לְמוֹת בְּחַיֵּי אָב וּבְלֵא"ה יִצְחָק יַעֲבִיר הַבְּכוֹרָה מִבְּנֵי שֶׁהֵם בְּלִיתֵי הַגּוֹנִים וַיִּתְנַנֶּה
לִיעֲקֹב ע"כ אֲמַפְרָנוֹ גַּם יָדַע עָשׂוֹ כִּי לְעֲבֹד לְפָנָיו ה' צָרִיךְ מִחֲשָׁבָה זָכָה וְאִם לֹא מְרָה תִהְיֶה
בְּאַחְרוּנָה וְנִדְבַב וְאֲבִיהוּא וְכַדוּמָה יוֹכִיחוּ וְהֶרֶשַׁע הַזֶּה יָדַע בְּעֲצָמוֹ כִּי הוּא מְלֻנְכָלָךְ
בְּמִחְשָׁבוֹת זָרוֹת וְכַדוּמָה וְא"כ וְדַאי ה' יִגְפָּנוּ וְזֶה אָמְרוּ כִּי הוֹלֵךְ לְמוֹת ע"י הַבְּכוֹרָה וּמִסְכָּן
בְּנַפְשׁוֹ וְלָמָּה זֶה לִי בְּכוֹרָה: וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעָשׂוֹ לְחֵם וְגִזִּיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכֵל וַיִּשְׂתֶּה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
וַיִּבְזֶה עָשׂוֹ אֵת הַבְּכוֹרָה הִנֵּה הַצְּדִיקִים אוֹמְרִים מַעֲטָ וְעוֹשִׂים הַרְבֵּה.

כִּי הַבְּטִיחַ לֹא רַק גִּזִּיד עֲדָשִׁים וְנָתַן לוֹ ג"כ לְחֵם לְבָרוֹת לְמוֹ אוֹ יֹאמֶר כִּי עָשׂוֹ הֵיךְ צָרִיךְ
בְּפִיו כְּאֵלּוֹ מְקַיֵּים הַמְּצוֹת כְּמוֹ שֶׁקִּיָּמוּ אֲבוֹתָיו וְיָדוּעַ כִּי הָיָו אוֹכְלֵי חוֹלִין בְּטַהֲרָה וּלְכַף

אברהם לא הביא להם כמש"ל בפךרשת וירא ועשו הרג נפש בו ביום וא"כ אם יקח העדשים בידים יטמא אותן לכך אמר הלעיטני נא שילעיט לתוך בית הבליעה ואינו מטמא ועיין בתוספות במסכת חולין וזבחים אבל יעקב לא השגיח בדבריו פי דויע שערמה ותועבה בלבד ולכך נתן לו להם ונזיד עדשים ולא השגיח אם יטמא אם לא: ויאכל וישת וגו' הרצון בזה דודאי אם לא היה לעשו לאכול זולת עדשים א"כ לא היה בז הבכורה פי רק בנפשו דייבר פי אחזו הרעב אבל באמת היה לעשו לאכול זולת עדשים וזהו אמרו ויאכל וישת ויקם וילך לביתו ושם מילא תאנתו ואם פן למה זה מְכָרוּ בעדשים אין זה אלא רוע לבב וזה ויבז עשו את הבכורה והיה רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם נראה כי תמיד פאשר האבות זכו למרפכה לשכינה נסה אותם הקב"ה בזלעפות הרעב וכעת שמת אברהם ויצחק זכה למרפכה היה ג"כ רעב וזה שכתוב מלבד הרעב הראשון פי הראשון היה לאברהם וזה השני ליצחק: וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה הטעם הוא כי איתא בזוהר דלכך היה גאולת מצרים ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י מלאך דא"כ היה המלאך נתגשם בטומאת מצרים וצריף לומר דהא דלא נתגשמו ישראל במצרים פי לפי שהחומר יותר זה מקבל פגם ביותר והמלאכים חומרים יותר זה וברור וכן יצחק לאחר עקידה נזדכף פעין תחנית המתים ונזדכף כמו מלאך ולכך לא היה יכול לירד למצרים: גור בארץ הזאת ואהיה עמה ואברכה פי לה ולרעה אתן את כל הארצות האל נראה דרצה לומר שהתחלה בה הוא אבל העיקר היה לרעה וא"כ אף שאמה בארץ הזאת הוא מענין גירות ויתקיים השבועה אשר נשבעתי ואע"פ ששם היה התנאי שיהיו בארץ לא להם ארבע מאות שנה מ"מ גם זה בכלל הגירות וא"כ אל תפחד פי מ"מ אקיים שבועתי: והתברכו בזרעה כל גויי הארץ הרצון בזה שיתגייירו מלשון מבריקין אילן והוא התדבקות זה בזה ולכך צוהו הקב"ה לגור בארץ כפי שיתגייירו גרים בארץ מגורי אביו אבל במצרים לא היה לו לגייר גרים פי עד דור שלישי אינם ראויים ומשה דקיבל הערב רב חזי מה סליק בהו: עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי וגו' הרצון בזה כי יזכו לנהול א"י פי אברהם נקרא אב המון גוים וכל הגרים מתניחים לאברהם פי הוא שרשם וגם רמז במלת עקב פי אע"פ ששמר אברהם התורה והמצוות מ"מ לא יזכה תיקף לא"י אף יהיה בו בתורת גר ושכר אברהם יהיה בעקב ובסוף בדור אחרון אבל עכשיו באמת צריף לקבל הגירות: וישב יצחק בגר.

מבואר במדרש דנקרא גר שגרר ממקום אחר פי לא היה שייף לפלשתים ודויע דלכך קנה יוסף ופרעה כל מצרים והעביר העם לערים משום דנאמר פי גר יהיה זרעה בארץ לא להם ומלת לא להם הוא לכאורה מיותר דבארץ שלהם לא שייף גירות אבל הפוננה שיהיו גרים אצל עם הדרים בארץ לא להם והוא גרים לגרים וכן היה במצרים ויצחק התחיל להגלות ולכך גר בגר שהיא ארץ לא להם פי לא היה מתחילה שייף לאבימלך ובגזל לקחו ממקום אחר: וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחותי היא.

נראה הא דלא מצינו שגם רבקה אמרה אחי הוא פדמצינו בשורה הטעם הוא פי כפר היה ליצחק בנים גדולים יעקב ועשו רק שהם אמרו שהבני' הם מאשה אחרת או מבעל אחר כמ"ש הרמב"ן והיה רבקה מפחד שעשו לרוע מעלליו גלה הסוד ויהיו הם לבזיון וקצף וגם אם היא אחות יצחק ועשו יקדיח תבשילו בריבים והיא תאמר שהם בניה מאיש אחר ויצחק הוא אחיה יהיה זאת לחרפה וקלון ליצחק פי יאמרו רוב בנים הולכין אחר אחי

האם ולא היתה רצונה לגרום לו קלון משא"כ יצחק שאהב לעשו ונחשבוהו לצדיק נאמן
פי ציד בפיו לא היתה לו מניעה משני טעמים הנ"ל למנוע לומר אחותי היא: ויאמר אחותי
היא פי נרא לאמר אשתי היא פן יתרגוני אנשי המקום על רבקה פי טובת מראה היא
ונראה דבנתנית טעם דטובת מראה היא פא לנישב הקנשיא שלא אמרה דאשת איש היא
מבעל אחר דהשתא לא יתרגו את יצחק וגם לא יאנסוה דבני נח מצווים על אשת איש
ובאמרו אחותי היא לא ינצל רק בהריגה אבל עדיין יש חשש דיאנסוה ונראה לפרש פי
אמרו בסוף מסכת נדרים בהאי נואף דמים גנובי' ימתקו וא"כ אדרבה אם יאמר שאשת
איש היא יותר יתגבר יצרם ויאנסוה וזה פוננת המדרש שיוסף אמר לאשת פוטיפר
מתנרא אני מבעלך אמרה לו הריני הורגו אמר לה מה נפקא לך חלב עזים שחורות
ולבינות אחת היא ויש להבין למה לא השיב תיכף פה חלב עזים וכו' אלא דיש לומר
דקודם שאמרה הריני הורגו יש לה נ"מ דמים גנובים ימתקו אבל פשאמרה לו הריני
הורגו תו ליפא מים גנובים א"כ גם אם יאמרו שהיא אשת איש מבעל אחר והוא במדינת
הים יש יותר לחוש דיאנסוה דמים גנובים ימתקו אבל תקשה עדיין למה אמר אחותי
היא שלא יתרגוה אם היתה אומר סתם שהיא פנויה ג"כ לא יתרגוה וגם לא יאנסוה שלא
יתה יצרם תקפם בחשבם שהיא פנויה ועל זה פא כמתרץ תינח אם היא כשאר נשים
אבל באמת טובת מראה היא יפה מכל הנשים ואם פן אף בפנויה יחמדו לה וא"כ לא
יועיל אמירת אחותו היא רק לענין שלא יתרגוה: ויהי פי ארכו לו שם הימים וישקף
אבימלך מלך פלשתים בעד הסלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו היינו מקודם
לא שימש מטתו בשנת רעבון אבל בשנה זו פסק הרעב פאשר נאמר שזרע בארץ ואז
שימש מטתו ובזוהר הקשה האף שימש מטתו לעין כל רואה ותירץ דבסלון אצטגנינות
ותקמה ראה.

ויש להבין למה לא הרגיש תיכף באצטגנינות ותקמה שהיא אשתו. נראה לבאר פי
השמה מחלק התורה לשבע שנים פנגד שבעה כוכבי לכת והיה בשבע הרעב פי לית
לה מגרמיה פלום ואם פן פאשר החל הרעב היתה בשנת שבע לשמיטה אח"כ ארכו לו
שם הימים יותר משלש שנים פמבואר במדרש והגיע לשנת ארבעה בשמיטה שאז מושל
מזל חמה ואמרינו ביה כל רזים גלויים ולכך אז הרגיש אבימלך ע"י אצטגנינו' וכלי הבטה
שרבקה אשתו.

או יובן בהבן הפסוק למה לנצח תשפחנו מעזבנו לאנרף ימים השיבנו וגו'. ויש סתירה
בפסוק מיניה וביה דתחילה אמר לנצח ואח"כ אמר לאנרף ימים דמשמע אבל לא לנצח
אבל אמרו למען יאריכון ימיה היינו ליום שפולו ארוף והיינו התורה ועה"ב שהוא פולו
ארוף פי ארוכה מארץ מדה וזהו אנרף ימים בימינה שהיא התורה ועה"ב והוא
בימינ' דהרועה להחפים ידרים והנה יעקב נטל התורה ועה"ב והניח לעשו העוה"ז ולכך
אנו בגלות בצער ועינוי פי ע"י פן נקנית התורה ועה"ב וזה מאמר המקונו למה לנצח
תשפחנו בגלות מעזבנו בגלות וצער ושעבוד ובא כמתרץ לאנרף ימים פירוש שע"י פן
אנו זוכים לאנרף ימים.

וזהו הטעם עזיבה שלך לטובה כדי שיהיה לנו אנרף ימים אבל השיבנו כדי שזנפה מהרה
לשניהם פללו של דבר א"י ותורה ותקמה הוא יום שפולו ארוף וזקני תלמידי חכמים פל

זמן שמזקנין יוסיפו דעת ולכך יצחק הוסיף דעת יום ביומו ואמרו במס' תגיגה אבדה עצה מבנים וגו' כי את זה לענומת זה ברא אלקים אם יש בישראל חכמים בתורה יש בא"ה חכמים בחכמות החיצונות ואם לאו גם בהם אין חכמה ולכך נאמר פי ארכו לו הימים רצונו לומר שהגיע למדרגת התורה הנקראים אורף ימים בשלימות והוסיף אנמן בתורה אז גם אבימלך התאזר עוז בחכמת אצטגנינות וישקף בחלון של חכמה שהיא אשתו: ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליה הא דלא השיב לו יצחק פאברהם הטעם למה אמר אחותי היא נראה דעיקר שאלת אבימלך לא הנה על אמירת אחותי היא רק דשאלתו הנה למה הכשלת רבים ואי משום שלא תהרג בשבילה הנה לה לומר אשת איש היא מאיש אחר וכן נח מצנוה על אשת איש וע"ז השיב שירא לנפשו דלבסוף יתגלה הדבר ולא ימלט שירגישו שנוהג עמה אישות וא"כ ימיתו אותו על שניאף עם אשת רעהו אבל באמרו אחותי היא אף על פי כן יכולה להיות אשתו ואין בו משפט מנת כי כן נח מותר באחותו וזהו דלכך לא אמרתי שהיא אשת איש מאיש אחר פן אמות עליה: ויאמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך והבאת עלינו אשם.

יש להבין בזה שאמר את אשתך דמשמע דההקפדה היא משום אשת איש דהא אף אם היתה פנויה לא יתכן לאנסה בחזקה ונהרי זה גזל וכן נח חייב מיתה על הגזל כמו על אשת איש כמ"ש הרמב"ן בדינה בשכם אף דויע דמותר אפילו למלך ישראל ליקח מכל גבול הבנות לו לנשים ופלגשים כמ"ש הרמב"ם וה"ה למלך אומות העולם ואם כן אם היתה פנויה היתה מותרת לו משום גזל רק שקפידא הוא משום שהיא אשתו וזהו כמעט שכב אחד העם את אשתו ופירש רש"י אחד העם זהו המלך ולא הנה מכשול אבל לשאר העם הנה מכשול גם בפנויה וידע אבימלך אף שלקחה לא הנה מגיע ח"ו לידי מעשה פאשר קרהו עם שרה שהנה יד ה' בו למנעו מעון רק מ"מ נענש על המחשבה בעצירת כל הנקבים והנה צריך לתפלת אברהם וזהו כמעט שכב ר"ל לא הגיע הדבר לידי שכבה ממש אבל כמעט קרוב לכך ומכל מקום הבאת עלינו אשם כמו שהנה אצל שרה: ויצו אבימלך את כל העם לאמר הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת איתא במדרש אפילו צרור נראה לפרש דידע אבימלך בחכמת אצטגנינות כי הוא גלות ליצחק ונאמר לאברהם בהבטחה גם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי לכך הזהירה מבלי לעשות להם אפילו דבר קטן שלא יהנה מרה באחרונה: ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'.

הא דכתיב בשנה ההיא דקודם לזה לא בא לזרוע שהנה ירא שמה ירגישו שהיא אשתו דידע יצחק דכשיזרע יהנה הברכה בתבואה ואמרו חז"ל הנשרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה כי אין הברכה רק בדבר שלם ואיש בלא אשה הוא פלג גופא וא"כ פאשר יתברך ירגישו שהיא אשתו כי לולי כן לא הנה מתברך אבל בשנה ההיא פאשר התנוודע שהיא אשתו אז לא מנע לזרוע: וימצא מאה שערים.

אמרו חז"ל אנמד זה למעשרות ונראה לבאר פי מבואר בזוהר ובמדרש דברכת ה' הוא אלף דכתיב יוסף ד' עליכם ככם אלף פעמים וכאן הנה רק מאה ולזה אמרו אנמד זה למעשרות דהנה מאה הנה רק מעשרות והנה באמת הברכה אלף או יש לומר דפירוש

דמאָה שְׁעָרִים הוּא שְׁשִׁיעֲרוּהוּ לְכָרִי וְנִמְצָא אַחַר כֶּף ק' פְּעָמִים כְּפִי הַמְשׁוֹעֵר וְקָאָמַר
הַטַּעַם לָמָּה הָיָה הַפְּרִי מוּעָט וְנִתְרַבָּה וְלָמָּה לֹא נִתְגַּדֵּל בְּתַחֲלֵילָה בְּאַרְצָן זָרַע רַב וְלִכְּפֹה קָאָמַר
וְיִבְרַכְהוּ ה' כִּי אֵלֹו נִתְגַּדֵּל וְנִתְרַבָּה בְּאַרְצָן לֹא הָיָה נִיפְרַר הַבְּרַכָּה רַק הָיוּ תּוֹלִים שְׁאָרְזַן
הַהִיא שְׁמִינָה וְטוֹבָה הִיא לְהַרְבּוֹת הַתְּבוּאָה אֲבָל פֶּאֶשֶׁר נַעֲשֶׂה כְּבָר הַפְּרִי וְהָיָה מְעַט וּמ"מ
נִתְרַבָּה אַח"כ נִיפְרַר לְעֵינַי פֶּלַח שֶׁהוּא בְּרַכַּת ה' וְזֶהוּ וְיִבְרַכְהוּ ה': וְהָיָה לוֹ מְקַנָּה צֹאן וּמְקַנָּה
בְּקָר וְעֵבֶדְהָ רַבָּה אֵימָא בְּמִדְרַשׁ שֶׁהָיָה הוּא לְעֵבֶד נִרְאָה לְפָרֵשׁ כִּי הִנְצִירָהּ לְקַיִּים גְּלוּת
כּוּמ"ש בְּמִצְרַיִם וּבְכָל עֲבוּדָתָם בְּשָׂדֵה: וְכָל הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם
אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וְיִמְלָאוּם עֶפֶר נִרְאָה הַטַּעַם שֶׁסִּתְּמוּם כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ נְחוּוֹנֵינָא חוֹפֵר
שִׁיחִין כִּי בִּא"י לֹא הָיָה מִי בְּאֵרוֹת מְצוּיָה ע"כ חָפַר שִׁיחִים לְעוֹלֵי רְגָלִים וְכֵן אַבְרָהָם
שָׂרָצָה שִׁיחֵיו עוֹבְרִים וְשָׂבִים שְׁכִיחִים אֲצִלוֹ וְלִכְּפֹה חָפַר בְּאֵרוֹת בְּדִרְזָה כְּדִי שִׁיחֵיהֶם מִים
מְצוּיִים לְעוֹבְרִים וְשָׂבִים וְהַפְּלִשְׁתִּים הִתְחַכְּמוּ לְסוֹתְמָן וְע"י כֶּף יִפְסְקוּ עוֹבְרִים וְשָׂבִים
וְיִצְטָרְף יִצְחָק לְעִקּוֹר מִשָּׁם כּוּמ"ש לְעִיל גְּבִי סְדוּם וְגַם הָיָה כָּל הַתְּחַכְּמוֹת אַבְרָהָם וְיִצְחָק
לְחַפְּנוֹר בְּאֵרוֹת שִׁיחֵיו מִים מְצוּיִים לְעוֹבְרֵי דְרָכִים כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּנְחוּוֹנֵינָא חוֹפֵר שִׁיחִים כִּי
יָדְעוּ שְׁאֲחָד מְזַרְעִים יְפוּל לְבוֹר וְהוּא יוֹסֵף וְאָמְרוּ בְּנְחוּוֹנֵינָא שְׁבַתוֹ נִפְלָה לְבוֹר מְלֵא מִים
וְהַתְּפִלָּה לֵה' דְּבָר שְׁנִצְטָעַר בּוֹ אוֹתוֹ צְדִיק יִפְשֵׁל בּוֹ זָרְעוֹ וְהִיָּתָה נִיִּצְלָת וּא"כ גַּם הֵם
שְׁנִצְטָעְרוּ בְּכַרְיִית הַבְּאֵרוֹת לְעוֹבְרִים וְשָׂבִים הִגִּין שְׁלֵא נִכְשֵׁל יוֹסֵף וְהוֹעֲלָה מְבוֹר: וַיֹּאמֶר
אַבְיִמֶלֶךְ אֵל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עֲצַמְתָּ מִמָּנוּ נִרְאָה לְבָאֵר שִׁירָא אַבְיִמֶלֶךְ שִׁיחֵיגַבְר וְיִמְלוֹךְ
בְּחִזְקָה וְזֶה סִימָן לְבָנִים שְׁגַם בְּמִצְרַיִם אָמְרוּ הֵבֵה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְעוֹד שְׁאֲבִימֶלֶךְ
יָדַע בְּאַצְטְגִּינּוּת שְׁלוֹ שְׁגִירוֹת יִצְחָק שֶׁמֶ הָיָה לוֹ לְגָלוּת וּבְגָלוּת נֹאמַר וְאַחֲרֵי כֵן יִצְאֹו
בְּרַכּוּשׁ גָּדוֹל וּא"כ כָּל זְמַן שְׁלֵא הָיָה לְיִצְחָק רְכוּשׁ גָּדוֹל לֹא הָיָה אֲפֶשֶׁר לוֹמַר לוֹ לְצִאת
מִשָּׁם אֲבִלְפֶאֶשֶׁר נִתְעַצַּם בְּעוֹשֵׁר אָמַר כְּבָר הִגִּיעַ הַעֵת לְצִאת כִּי כְּבָר קָנָה רְכוּשׁ גָּדוֹל:
וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפְּנוֹר אֶת בְּאֵרוֹת הַמֵּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וְיִסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים
אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כְּשִׁמּוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו.

הָא דְסִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וְגַם מֵה שֶׁהִקְפִּיד יִצְחָק לְקַרְוֵא לָהֶן שְׁמוֹת הָהֶן
שְׁקִרְאָם אַבְרָהָם נִרְאָה לְבָאֵר כִּי אַבְרָהָם אָבִינוּ חָפַר בְּאֵרוֹת לְהוֹדִיעַ כִּי הַקַּב"ה מְשַׁנָּה
הַטַּבַּע כִּי טַבַּע הָאָרֶץ הָיָה שֶׁמֶ רְזָה וַיְבִיִּשָׁה וְלֹא נִמְצָא שׁוּם מְעֵין בְּשָׂדֵה וְהוּא חָפַר בְּאֵרוֹת
וּמְצָא מִים וְהָיָה דְרָז גַּם וּבְזָה קָרָא אַבְרָהָם בְּשֵׁם ה' לְפָרְסָם כִּי אֱלֹקִים מִדַּת הַדִּין הוּא
הַטַּבַּע וְה' הוּא מִדַּת הַרַחֲמִים שְׁעוֹשֶׂה גַם וּמְשַׁנָּה הַטַּבַּע וְשִׁקֵּר בְּפִי הָאוֹמְרִים כִּי הַעוֹלָם
הוּא הַטַּבַּע בְּעֲצָמוֹ וְלִכְּפֹה אַחַר מוֹת אַבְרָהָם לְבַל יִתְפָּרְסָם שֶׁם אֱלֹקֵי אַבְרָהָם סִתְּמוּם
הַפְּלִשְׁתִּים וְלִכְּפֹה טָרַח יִצְחָק לְחַפְּנוֹר אוֹתָם שְׁנִית לְהוֹדִיעַ כִּחַ ה' וְלַגִּיִּיר גָּרִים וְלִכְּפֹה קָרָא
לָהֶן שְׁמוֹת כְּמוֹ אַבְרָהָם כִּי לְפָעָמִים בָּא שִׁינּוּי טַבַּע בְּמִקְרָה אוֹ בְּתַחֲבוּלָה אֲבָל לֹא יִתְמִיד
וְלִכְּפֹה אֵלֹו שִׁינָה שְׁמָם הָיוּ אוֹמְרִים שֶׁהֵם בְּאֵרוֹת אַחֲרוֹת וּבְאֵרוֹת אַבְרָהָם הָיָה שִׁינּוּי טַבַּע
בְּמִקְרָה אֲבָל לֹא הִתְמִיד וְלָזָה קָרָא לָהֶן שְׁמוֹת הָרֵאשׁוֹנִים לְהוֹדִיעַ שֶׁהִתְמִיד שִׁינּוּי הַטַּבַּע
הַהוּא וְהָיָה גַם מֵה': גַּם יֵשׁ לְפָרֵשׁ כִּי מֵהוּת הַחֲכָם הוּא שְׁלֵא יַעֲשֶׂה דְבָר בְּלִתי טַעַם וְגִדְר
הַפְּסִיל הוּא שְׁעוֹשֶׂה דְבָר בְּלִתי כְּנוֹנָה וְטַעַם וְהִנֵּה בְּעֵינַי קְרִיאַת הַשְּׁמוֹת יֵשׁ שְׁמוֹת שֶׁהֶן
בְּדִרְזָה הַהִסְפָּמָה לְבַד וְאֵין בָּהֶם לֹא חֲכָמָה וְלֹא שְׂכָל וּבְזָה הַפְּסִיל וְהַבְּעֵר שְׁוִיִּים בּוֹ אֲבָל
שֶׁם הַנְּרָצָה לְעֵינַי הַדְּבָר הוּא מְדַבֵּר חֲכָמָה וְזֶה הָיָה עֵינַי אֲדָם הָרֵאשׁוֹן שְׁקָרָא לְכוֹלָם
שְׁמוֹת לֹא בְּדִרְזָה הַהִסְפָּמָה כִּי אֵין זֶה מַעֲלָה לְאָדָם כְּנוֹדַע וּמֵה שְׁקָרָא יִצְחָק לְהַבְּאֵרוֹת אוֹתָן

השמות שקרא להן אברהם היה בחכמה בטבע אדם משפיל שפועל הפל בשכל פי אילו היה ההספמה לבד לא היה יצחק משגיח בהם לקרותם בשמות הקדמונים כי מה נ"מ בו אבל להיותם שמותם מגדר החכמה ויש בו טעם ודעת גם יצחק לא רצה לשנותן כי החכמה והשכל יעמוד לעולם בלי שנות והבן: ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים ויריבו רועי גרר וגו' ויקרא שם הבאר עשק ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות וגו'.

הרמב"ן אמר סימן בחפירת בארות הללו לבתי מקדשות ואני אומר שהוא סימן לבאר המדבר כי אחר יציאת מצרים היה להם באר וכן יצחק אחר צאתו מגולה מפלשתים היה לו באר וקרא שמו עשק וכן היה ביציאת ישראל ממצרים ויקרא את שמו מסה ומריבה וכן את"פ במות מרים היה סלע המחלוקת והיה שטנה וכן יצחק קרא שם בארות השניות שטנה ובישראל במדבר היה את"פ עלי באר ושמוחו על גבי באר ואת והב בסופה זו היא רחובות וכן הענין ביצחק פי ידוע יחיד העובד לנהר שלו אוסרו וכן עיר שעבדו לנהר שלקם הוא אסור כמבואר במס' עבודת פוכבים ובתוספות שם והפלשתים עבדו לנהר ג"כ ולכך לא רצו לשמות מי נהר שלקם ולכך חפרו בארות אחרות ומצאו באר מים חיים אמנם לא ימלט שפא מי נהר לתוך מי באר מים חיים ומתמצה לשם כאשר יעידו הטבעים ואם תחפור באר אפילו מים חיים אצל נהר תטעום בתוך באר מים חיים מי נהר ונעדיין אוסרו ולכך רבו עליו אנשי גרר כי הם מים שקינשו לעבודת פוכבים ומזלות שלקם ע"כ חפר בארות אחרות ואף דהשתא נמי מן הבאר מים חיים הראשון יתמצה מים לבאר השני מ"מ כל דפריש מרובא פריש אמנם גם בהם יש שטנה כנודע דעבודת פוכבים ומזלות שפאל לרובא ומרובא למקום אחר גם תערוכת ההוא אסור מחומרא דעבודת פוכבים ומזלות ואם פן באמת גם בזה יש שטנה אמנם אם נפל ממקום אחר למקום אחר שהוא עתה תערוכות השלישי הוא מותר עיין בי"ד סימן ק"י ע"כ באר השלישי שהותר נקרא רחובות והבן כי נכון הוא: פרשת ויצא ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה שקפצה לו הארץ בו ביום יצא ובו ביום הגיע קרוב לחרן וטעם נס זה אף ע"ג דע"י נס זה הוצרך לחזור בדרך שפא נראה כי עשו היה רודפו ואלו השיגו היה הורגו ולכך קפצה לו הארץ ולא היה ספוק ביד עשו להשיגו ולזה נתכונן במדרש ששאל וכי יעקב לבדו יצא והיגו דלמה ליה לנס דהיה לו לילך בהחבא דמי ירגיש צאתו ובפרט פי מקדם כפר הלה אל בית שם ועבר ואת"פ חזר לבאר שבע ומשם יצא לחרן וא"כ באמת מי ירגיש צאתו והלא הרבה בני אדם יוצאים שם ומי ישגיח במקונו על יעקב ולזה השיב יציאת הצדיק מן המקום עושה רושם והיה מורגש יציאתו מכל מקום דאלו יצא לחזור תוך יום ויומים לא היה עושה רושם כלל אבל הואיל ויצא לחרן פנה הודה ולכך נאמר ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה כי יציאה זו היתה נפרת למחרת הליכתו לחרן והנה במדרש אמרו ויצא מבאר שבע מבארה של שבועה דלא רצה לחזור ולישבע לאבימלך ונראה לבאר ע"פ מה דכתב מהרש"א פ"ק דמגילה כי בשוב יעקב מבית שם ועבר כפר שלחה אמו אליו כי כפר שף חמת עשו אחיה ולפי זה תקשה למה הלה יעקב לחרן ולא שלח שליח להביא אשתו אצלו כאביו וצריה לומר שעשה זאת לקבוע עליו גלות וגירות של ארבע מאות שנה וקשה דהני ליה לילך לפלשתים כיצחק וזה ג"כ גירות

וע"ז אמר במדרש מבארה של שבועה שלא יבא אבימלך בבואו לפלשתים לבקש ממנו שבועה כמו שאמר ליצחק: ויפגע במקום ויגן שם איתא במדרש שכל העולם נעשה ככותל לפניו ונראה לבאר דאמרו בגמרא חציף האי מאן דמצלי בבקתא מקום גלוי והקשו התוספות והא כתיב ביצחק ויצא יצחק לשוח בשדה ושיחה זו תפלה ותירצו זו הנה הר המורה כמ"ש יצחק קראו שדה והנה מקום מונע דמותר להתפלל שם רק דנה שינה אם הר המורה במקומו היו בני אדם נבדלים ממנו כי הנה מסורת בינדם כי מקום קדוש הוא מימות אדם ונח כמ"ש הרמב"ן והנה מקום מונע אבל ביצחק שנגעק הר המורה ממקומו לבוא למקום לזו ובית אל ודשים בו רבים והנה גלוי ויעקב הנה צריך להתפלל שם ע"כ עשה הקב"ה שיהיה כל העולם כולו ככותל לפניו והוי ככותל הנבדל ויוכל להתפלל: ויגן שם כי בא השמש איתא במדרש ששקעה השמש שלא בעונתה בשביל יעקב כדי לדבר עמו הקב"ה ביצנה.

ונראה לפרש ע"פ מה דמבאר פאן במדרש דנגמר בעת ההוא דינו של ארבע מלכיות מלאכי אלקים שרי האומות אימת יהיו עולים ואימת יהיו יורדים וידוע דאו"ה הנה נידונים בלידה כי עיקר עבירות שעושים הוא בלידה וגם ידוע דלנביאי ישראל הקב"ה נגלה אליהם ביום ולא בלידה וא"כ איך אפשר להתקיים שניהם לכך שקעה החמה שלא בעונתה דהא באמת עדיין יום ויכול לדבר עמו ולענין דין או"ה הוי לילה פינו שהיו אז מלאים עבירות והזמן ששקעה בעבורו קודם זמן שקיעה אמיתית נראה דהנה ב' שעות וישבתי בזה קושית התוספות בברכות דף כ"ו ע"ב שהקשו אהא דאמרינו דיעקב תיקן תפלת ערבית הא אמרינו פרק גיד הנשה וילך חרנה כי מטי לחרו בעי למהדר אמר אפשר שעברתי במקום שהתפללו שם אבותי וקפצה לו הארץ ובעי אח"כ למהדר ושקעה חמה כדי שילין שם א"כ מוכח שקבר התפלל ערבית ביום ואחר כך הנה דעתו למהדר ומפח קושיא זאת רצו התוספות להוכיח דקי"ל כר"י דעד פלג המנחה הוי זמן תפלת המנחה ואח"כ מיד מתחיל זמן תפלת ערבית ולי נראה לתרץ קושית התוספות דהא תיקשי עוד קושיא שניה דלמה היתה קפיצת הארץ כל כך במהירות והוצרך לשקוע השמש שלא בעונתה הוי ליה להיות קפיצת הארץ לא כל כך מהר רק מתוך כדי שיגיע לשם סמוך לשקיעת החמה אבל ידוע כי זריזין מקדימין למצות וא"כ יש להתפלל תפלת ערבית תיכף בשעת צאת הכוכבים וכמו שאמרו בתפלת שחרית תיכף בנץ החמה כן תפלת ערבית תיכף בצאת הכוכבים וידוע כי חסידים הראשונים היו שועים שעה אחת ועיין שם ברש"י כי הנה לג' תפלות זמן ט' שעות כי שעה של אחר מנחה אינו עולה ושעה שלפני מעריב פנודע כי בחינה של תפלה זו אינה כזו ואם כן אם מתפללים ערבית בצאת הכוכבים צריכין להתפלל עכ"פ תפלת המנחה ב' שעות קודם לילה והקב"ה רצה שיעקב יתפלל גם מנחה במקום מקדש ואם הנה הקפיצה מאוחר לב' שעות לא הנה יעקב ממתין והנה מתפלל מנחה בדרך וילך קפצה לו הארץ באופן שבא לשם ב' שעות קודם לילה להתפלל מנחה ובעי למהדר ושקעה השמש וגם מעריב יתפלל שם וילך שקעה השמש מכונן שתי שעות וזה אם תיקן ערבית אבל אם לא תיקן ערבית יכול להתפלל מנחה עד הלילה ומוכח שפיר דיעקב תיקן ערבית: ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו יש לומר שזה הנה פינו שבא מח"ל לא"י וקפצה לו הקרקע נסתפק בזה אם הוא בח"ל או בא"י ואמרינו בגמרא ראה תקול מתקלי ופירשו התוס' להבחין אם הוא א"י או ח"ל

ע"כ שקל האבנים ביד פי אבני א"י כבדים מאבני חו"ל וגם יעקב רצה לידע אם הוא א"י או ח"ל ולכך ניסח מאבני המקום: ניסח מאבני המקום וישם מראשותיו.

נראה לבאר הגם דהיה שם י"ב אבנים הרומוזים על י"ב שבטים מ"מ אבן א' לקח מאבני המקום וישם מראשותיו היינו אבן הראשה הוא שבט לוי שממנו יוצאים כהנים ולוים הן עובדים בבהמ"ק אשר שם לו שמה מקום מושבם ממש לכן נטל אבן אחד על שבט לוי והוא הראש ולכך שם יעקב ללוי לראש ישיבה במצרים כמ"ש הרמב"ן וכל האבנים אמרו עלי יניח צדיק את ראשו כי פולם נתאוו לכהונה ולכך פתיב בפרשת קרח כי פולם קדושים אבן האמת הוא מלבד שפבר אמר יעקב אחלקם בייעקב אף גם כי נאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים על פלל ישראל אלו לא חטאו וכן יתקנו לעתיד לבוא: ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו.

הנה יש בו סימנים רבים והפירוש הפשוט הוא כף שרומוז על הצדיק שחומר גופו בארץ ונשמתו היא מעלה מעלה בחלום פידוע דחכם עדיף מנביא כי בחזיון נשמתו עולה מעל שמי השמים ולכך במדרגת החומר יש למלאכי השרת יותר מעלה ובמדרגת הנשמה יש לצדיק יותר מעלה וזה פירוש מלאכי אלקים עולים ויורדים בו בבחינה אחת יורדים ובבחינה אחת עולים גם יאמר על בהמ"ק כי אף ע"פ שעיקר השכינה היא בפתחוננים במקום קדשי קדשים מ"מ לא קבלו משם שפע רק ישראל אבל מלאכי השרת הנצרכו לקבל משמים כי שם מקומם של השפעתם ולכך נאמר וכל אדם לא יהיה באוהל מועד אפילו מלאכי השרת כי אין מקבלין שפע רק למעלה וזהו שראה יעקב מקום מקדש הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו לקבל שפע מן השמים הגם שה' נצב עליו שוכן למטה מ"מ מלאכי השרת הנצרכו לעלות ולקבל שפע וזהו שראה ליעקב תוקף מעלת ישראל שהם מקבלין למטה בבהמ"ק ומלאכי השרת למעלה.

וגם יובן ע"פ מ"ש במדרש סולם אותיות סמל הקנאה ורמזו לו עשו וראשו בשמים כמ"ש האר"י ז"ל כי היה לעשו בראשו ניצוצי קדושה על דהיה צייד בפיו ונקבר ראשו במערת המכפלה ולכך גופו סמל הקנאה בארץ חומר גשמי הולך אחר קניני חמדת ארצה אף ראשו בשמים כי יש לראשו אחיזה בקדושה ולכך מלאכי אלקים עולים ויורדים בו הרצון בזה דישראל הנקראים מלאכי אלקים עולים ע"י פן דיש לו לעשו שורש בקדושה ואינו מצר לישראל כל כך בגלות באמנם בטולף או בטולף דבר עשו ועל ידי פן הרבה גרים פאנטונינוס וכדומה יוצאים ממנו וגם יורדים פיע"י פן שורש עשו גדול ותקיף מכל מלכות הקודמים והא' נב עליו לבל ישלנט בו עשו לגמרי: והנה ה' נצב עליו אמרו חז"ל דמלאכי השרת ראו דיוקנו פיעין דיוקנו למעלה ובעו לסכונא' והנה ה' נצב עליו לשמרו.

ונראה לבאר כי דיוקנו למעלה במדת אמת ליעקב ולכך בעו לסכונא' כי הוא שקר מיליו לגבי יצחק שאמר אנכי עשו והנה ה' נצב עליו כי היה כף רצון ה' שישח הברכות כי לולי זאת היה קטרוג מסטרא דעשו כמו שכתב הזוהר: או יאמר איה שכב יעקב במקום מקדש דאפי' ישיבה אסור בו לזה יש לומר שעשאוהו לספנות נפשות כי ירא מחיות רעות ובמקדש מקום השראת שכינה לא יבואו ולכך אחר החורבן מקוננו הנביא על הר

ציון ששמים שועלים הולכים בו אבל בהיות דיוקנו פדמות דיוקן למעלה לא היה צריך לזה דבלא"ה אין חיה רעה שולט במי שיש בו צלם אלקים ולזה מלאכי השרת בעו לספוני ולכה וה' נצב עליו לשומריו: הארץ אשר אתה שוכב עליה לה אהנה ולרעה אמרו חז"ל שפלה הקב"ה לא"י.

נראה לבאר דמלבד מה שהראה לו בזה שתהא נוחה לכבוש הראה לו גם חשיבות של א"י כי בא"י יש בו ב' בחינות בחינה אחת פמשמעו ובחינה השנית שנקרא ארץ צבי במקום שאינו מחזיק בטבע רק ב' ענינות מחזיק בא"י ת' ענינות שהיא ארץ רוחניות והוא החשיבות של א"י אשר משובחת בו משאר אדמה כי היא כלולה ארץ רוחני וג"כ היה פן במקדש אשר עומדים שם צפופים ומשתתפים ורוחים וכן בירושלים לא אמר אדם מעולם צר לי המקום שאלין שם וזהו בחינת ארץ רוחני וזה שקופלה הקב"ה להראות לו כי יהיה בה בחינת מועט מחזיק את המרובה ולכה אמרו כי נחלת יעקב הוא נחלה בלי מצרים פינון שהוא פגדר מועט מחזיק המרובה א"כ אין פאן מצרים: והנה זרעה כעפר הארץ ופרצה ימה וקדמה וצפנה ונגבה.

הא דאמר כעפר הארץ הוא כי כל היסודות מוכנים יותר לכליון ולהפסד מן העפר כי העפר אינו נפסד לגמרי ולכה נאמר והנה זרעה כעפר הארץ ופרצה ימה היינו כי עשו פוחו וגבורתו בים כי העיר רומי נבנית על שרטון שבים וברפת יעקב הוא לפרוץ עליו לכה ג"כ נחלת יעקב הוא נחלה בלי מצרים כי גבול א"י הוא הים ואם יעקב יפרץ בם ומהפך ים ליבשה הרי אין מיצר לישראל והוא ירחיב מאוד פדכתיב זה הים גדול ורחב ידים וברכתו הו שפרוץ תמיד: ונברכו בה כל משפחות האדמה וברעה.

נראה לבאר דבא לתת טעם דמה הצורה לפרוץ ימים רבים למען תהיה א"י מקום רחבת ידים פינון שכבר הראה לו שא"י היא ארץ רוחני ומקום מועט מחזיק את המרובה ולכה אמר דהטעם הוא ונברכו בה כל משפחות האדמה וברעה היינו פמה שפתוב לעיל דנברכו הוא לשון דביקות שיהיו נוספים גרים וישראל הם זוכים לארץ רוחני נחלה בלי מצרים שמועט מחזיק את המרובה ולא הגרים וע"כ צריכה להיות ג"כ ארץ רחבת ידים להחזיק גם הגרים: והנה אנכי עמה ושמתיה בכל אשר תלה ונהשיבותיה אל האדמה הזאת.

נראה לבאר שהוצרה הבטחה זאת להשיבו לא"י כי נאמר סתם כי גר יהיה זרעה בארץ לא להם וא"כ אפשר שיהיה הגירות בח"ל וארץ פשדים כאשר באמת היה בגלות לאחר חורבן הבית ע"כ הבטיחו הקב"ה להשיב אותו לא"י כי אלו היה שוהה אצל לבן יותר היה ח"ו נשקע בטומאה כי היה לבן אבות הטומאה ולכה נאמר ארמי אובד אבי נירד מצרימה ולזה הבטיחו להשיב אותו אל האדמה להקים היעודים הטובים שהבטיח לו וזה אי אפשר אם יהיה אצל לבן: ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים נראה לבאר דהנה ידוע דמקדש שלמטה הוא מכון פנגד שער השמים ויש פאן ב' בחינות או דעיקר הקדושה בשער השמים דלמעלה רק הואיל דמקדש שלמטה מכון נגדו אף בו שכינה שורה וחיבת הקודש מפשרתו לשפון שם פבוד ה' או להיפך דעיקר חיבת מקום מקדש דלמטה כי הוא מכלל יופי ממנו הושפת כל העולם וכמבואר במדרש דעיקר חיבתו של הקב"ה היה לשפון בתחתונים ולרוב חיבתו פתח

למולו וכןגדו שער השמים והמופת הנה לייעקב שנעקב הר המוריה ממקומו ובא ללזו
א"כ איה יתכן שיהיה שם ג"כ שער השמים וע"כ צריף לומר דהעיקר תלוי במקום
מקדש ולכך אם המקדש בא למקום אחר יהיה באיזה מקום שיהיה שער השמים פתוח
תמיד למולו כי העיקר למטה במקדש ובכל מקום שהוא מקום מקדש שם פתוח שער
השמים וזהו אמרו מה נורא המקום הזה כי מקום הזה גורם והמופת על זה הוא שאין זה
כי אם בית אלקים וזה שער השמים כי שער השמים תלוייה במקדש והמקדש הוא העיקר:
ועוד יש לפרש פי יעקב חשב מתחילה דבהמ"ק הו הכל רחמים אבל בראותו מלאכי
אלקים שהם דין עולין ויורדין בו וגם ה' נצב הוא לשון דין פדכתיב ה' נצב לריב עמים
וכמו יצאו נצבים שפט בשכלו שבהמ"ק מקום דין הוא וסביביו נשערה מאוד לכך אמר
מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים מקום דין וזה שער השמים פי דוע
שבשמים הקב"ה מתנהג את עצמו במדת הדין ולכך בהמ"ק שהוא מכונן נגד שער
השמים ושייך לשמים גם בזה הכל בבחינת הדין ומזה דרשו חז"ל כי ישאל לא ירצו
לקבל תנחומין לעתיד לבוא מייעקב הואיל ואמר אין זה כי אם בית אלקים והיינו כה"ג
שעשה לבהמ"ק מקום דין ולכך לא ביקשו לקבל תנחומין מייעקב כי מי יזכה בדין: וישח
את האבן אשר שם מראשונתיו וישם אותה מצבה ויצוק שמן על ראשה כפר פתבנו לעיל
פי אבן זה מורה על שבט לוי והוא אבן הראשה ולכך יצק שמן על ראשה כי נמשחו
בשמן משחת קודש פדכתיב פשמן הטוב וגו' על זקן אהרן וגו' ואולם שם העיר לזועיין
בקוונקדאנץ שהוא לשון נבדל ויודעים היו ששם מקום שכינה והיו בני אדם נבדלים
משם זולת יהודים ושרידיים ולכך נקרא לזו לשון נבדל בשביל שנבדלין משם בני אדם:
וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן
לי לחם לאכול ובגד ללבוש אם יהיה אלקים עמדי הרצון בזה דמדת הדין יסכים עמו
והיינו שלא יחטא כלל.

וזהו ושמרני בדרך הזה מהחטא וזהו אם יהיה אלקים עמדי ונתן לי לחם לאכול היינו
אשה דכתיב רק הלחם אשר הוא אוכל ובגד ללבוש היינו בנים פשרים שהם בגדי אדם
פדכתיב ביהושע בן יהוצדק הסירו בגדים הצואים שהיו בניו נשואות נשים נכריות:
ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים ושבתי בשלום ולא נאמר לשלום כי
אצל החי ראוי לומר לשלום כמ"ש חז"ל והנה רש"י נזהר לתרץ זאת וכתב שלם מן
החטא שלא אלמד מדרכי לבן ומלת שלם הנאמר כאן הוא לשון שלימות פי הוא הולך
בלי חטא וזה תכלית השלימות ולכך נאמר בשלום: והנה ה' לי לאלקים איתא במדרש
אמר הקב"ה אתה אמרת והנה ה' לי לאלקים חייך כל טובות וברכות ונחמות שאני נוטן
לבניך איני נוטן אלא בלשון הזה והנה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ונראה לבאר פי יעקב
הצדיק עליו מדת הדין ואמר והנה ה' לי לאלקים שמדת הרחמים יהיה לו לדין וקיבל
בשמחה פי אמרו חז"ל שבכל מקום שנאמר בו והנה אינו אלא שמחה וקיבל יסורין
בשמחה ולכך נקבע לבניו ג"כ והנה שהוא לשון שמחה: וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו
לך נראה לבאר דרצונו לומר במלת לך פי במעשה המעשר יש בו שני בחינות האחד
למצוא בו רצון ה' שהוא צוה על המעשר ובחינה השנית להנאת עצמו שיתעשר עשר
בשביל שתתעשר ובזה שרי לנסות ה' כמו שדרשו חז"ל בכתובי נא בזאת וגו' ולכך אמר
יעקב שאין רצוני בשביל בחינה השנית להשיג עושר רק פונתי לשם שמים לעשות

רצונה וזה שאמר עשר אעשרנו לך דייקא להנאתה ולרצונה ולא להנאתי ולטובתי ח"ו:
איתא במדרש ניקח יעקב משנתו רבי יוחנן אמר ממשנתו היינו שלמד קודם שישינו ונראה
לבאר המדרש פי יעקב חשב תחילה על החלום שראה ד' מלכיות אולי הוא חלום כמ"ש
חז"ל דלאדם טוב מראין לו חלום רע ועל פן אמר שלמד קודם שישינו וכל המשביע עצמו
מדברי תורה אין מראין לו חלום רע וע"כ הוא דרף נבואה ולא חלום בעלמא ולכן אמר
אם יהיה אלקים עמדי וגו': וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם יש לבאר פי למעלה
פתיב וילך חרנה ולא פתיב וישא את רגליו וכאן פתיב וישא רגליו מורה פי למעלה לא
הלך ברגליו פי קפצה לו הארץ כמש"ל אבל פאן לא קפצה הטעם פי למעלה היה קודם
שהבטיחו ה' לשמרו ות"ח אסור לילך ביחידי בלילה וא"כ לולי שהיה לו קפיצת הארץ
הנצרה ללון יחידי בדרף בלילה בשדה ולכך קפצה הארץ פדי שבו ביום יבוא לחרו אבל
אח"כ פשפבר הובטח לו מה' ואנכי אהיה עמך ושמרתיה בכל אשר תלך לא חשש אם
יהיה יחידי בלילה לך לא נעשה לו קפיצת הארץ רק וישא יעקב רגליו ומה שדייק
לומר רגליו פי יעקב ראה תחילה שיהיה נזק בדרף ברגליו פאשר היה באמת והוא צולע
על ירכו ולכך שמר רגליו ונעשה לו נס בקפיצת הארץ אבל פינן שהיה לו הבטחה לא
חשש ולא פחד לרגליו ולכך נשא רגליו וילך אמןם לאידך גיסא מבואר במדרש שהיה
פורח ונשא רגליו למעלה בלי הלוח בם פלל ומפל מקום הלך לארץ קדם משמע דהיה
לו עכשיו קפיצת הארץ והטעם הוא פי הקשו התוספות במסכת ברכות והבאתיו פבר
לעיל דאיה אמרינו דיעקב תיקן תפלת ערבית הלא לאחר התפלה בעי למהדר ושקעה
השמש וא"כ התפלל בעוד יום ולר' יהודה דאמר דתפלת מנחה עד פלג המנחה ניחא אבל
לרבנן קשה ונראה לתרץ קושיות התוספות דהנה התוספות במסכת רה"ש דייק מהגמרא
דס"ל דהא דאמרינו בפסח נולד יצחק היינו ראשון של פסח והקשו דמנ"ל להגמרא
דנולד בראשון אמןם יובן במה דאמרה רבקה ליעקב קח לי שני גדיי עזים ופרש"י א'
לפסח ואחד לחגיגה ואם נולד יצחק באחד מסוף ימי הפסח פקושיות התוספות איה אמר
יצחק בע"פ לא ידעתי יום מותי הא הקב"ה ממלא שנותיהם של הצדיקים מיום ליום
וע"כ דבראשון של פסח נולד יצחק ופיר מתירא בע"פ שאולי הגיע קצו למחר והנה
יעקב ברח מחמת שפחד מעשו שלא יהרגו רק עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי פי בחיי
אביו לא רצה לשלוח בו יד אבל מי יודע עת מיתת יצחק באיזה שנה שימות רק קודם
פסח אין פאן פחד פהנ"ל דהקב"ה ממלא שנותיו של צדיק ויצחק נולד בפסח ולכך פל
השנה היה יעקב שרוי בלא פחד רק בע"פ הנצרה לברוח אולי בלילה ימות יצחק ויהרגנו
עשו תיקף ולכך ברח בע"פ ואז קפצה לו הארץ והגיע קודם שקיעת החמה להר המוריה
והתפלל שם מעריב מבוע"י כמ"ש המג"א דמודים פל הגאונים אף דהלכה פחכמים
דתפלת מעריב מצאת הכוכבים מ"מ גם החכמים מודים דבערב שבת ועי"ט מקדימים
להתפלל ערבית מבוע"י והטעם נראה פי אף ע"פ שאבות תקנוהו מ"מ היה נגד תמידין
וכו' וכלבי חול אין קריבין בי"ט ודוק.

ומתורץ קושיות התוספות דהשתא מוכח גם לחכמים שיעקב תיקן תפלת ערבית ולכך
בלילה נאמר ליה אל תירא ושמרתיה בכל אשר תלך סימן לבנים שיהיה ליל שמורים
וביום למחרתו הלך ולא רצה לילך חוץ לתחום אמןם אמרינו אין תחומים למעלה
מעשרה נ"מ להולך ע"י קפיצה ולכך הלך ע"י קפיצה: ארצה בני קדם.

בזוהר משמע שהיה הולך לארץ בני קדם טרם הליכתו לחרן ולא זהו חרן ונראה כי יעקב פחד מלבן היותו ראש למכשפים כנודע ואמרו חז"ל דסנהדרין היו צריכין ללמוד חכמות הקסם כדי לעמוד נגד המכשפים ולהסיר מעשיהם וכתוב ולבני הפלגשים נתן אברהם מתנות וישלחם ארצה קדם דשמות הטומאה מסר להם ולכך הלך יעקב לשם קודם הליכתו ללבן לקבל מהם כדי לעמוד נגד לבן וזהו שדרשו כי יעקב בהליכתו ללבן אמר אשא עיני אל ההרים היינו הררי קדם פדכתים בבלעם מן ארם וגו' מהררי קדם והבן: ונראה והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה וגו' הא דלא גלל יעקב תיכף את האבן נראה לבאר כי הבאר רשות היחיד כמבואר במסכת עירובין והשדה רשות הרבים ולמה שפתבתי לעיל בא לחרן ביום הראשון של פסח ולצורך עובד עבודת כוכבים ומזלות לא הותר מלאכה ביו"ט רק אם אין רבים בוקעים בשדה גם השדה רה"י והני מרה"י לרה"י ומותר להוציא לכך היותם רועים ג' עדרי צאן והני רבים בוקעים בו לא רצה לגלול מרה"י לרה"ר לצורך עובד עבודת כוכבים ומזלות עד שבא רחל גם יש לומר שלא גללו עד שבא רחל כי סימן היה להם פשהמים עולים לנגדם זוכין לבת זוג פשר וטעם לסימן זה הוא כי האשה רעה הוא מסטרא דנחש דנתדבקה בחנה ולכך אשה רעה מר ממנת כי נחש פרוץ בה וידוע דמי שנשכו נחש אם המים קודמים לאדם קודם לנחש אין הנחש יכול להזיק כי כל הנחשים והכשפים אינם במים ולכך אם המים מקדימים ועולים לו זהו סימן שלא יזיק לו נחש הפרוץ באשה ומצא אשה מצא טוב אף ודאי אלו היה באר נובע מים חיים אין זה סימן שהמים עולים בשבילו כי כף הטבע של מים נובעים שנובעים ועולים עד שיפוצו החוצה על כל פני שדה ומקרא מלא הוא יפוצו מעינותיה חוצה אבל אם הוא בור מכונס מי גשמים ועולים נגדו זה אות מובהק שעולים בשבילו והנה בבאר שהיה מכוסה באבן לא ידע יעקב אם הוא באר מים חיים או מי גשמים והנה הטעם שמכסים הבאר באבן יש בו שני טעמים האחד לבל יפול לתוכו הנזל רק בזה אינו צריך כל כך אבן גדול עד שילאה רועה אחד לגללו ויצטרף סיועת הרבים וצריך להיות טעם האבן הגדול שלא ישתמשו בו יד הפל ולא יהיה אחר כך מים להשקות הצאן די ספוקם ומזה ראיה שהוא רק בור מכונס ממי גשמים כי הבאר של מים חיים יותר שישאבו ממנו תרבו המים ביותר ומזה שפט שינדמן לו סימן מה: ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמר להם הנידעתם וגו' ויאמר להם השלום לו וגו' ויאמר הן עוד היום גדול ויאמר וכו' נראה לבאר הפסוקים האלו כי יעקב חשב דלכך מאחרים להשקות הצאן כי הם ממקומות אחרים ולא יתכן שישאבו מים להשקות לבהמתם טרם שישקו בני עיר חרן לבהמתם אשר להם הבאר והשדה ולכך שאלם מאין אתם והשיבו לו אף אנו מחרן אף עדיין לא יפול בו השאלה הן עוד היום גדול לא עת האסוף המקנה השקו את הצאן ולכו רעו דאלו לא באו להשקות הצאן כדי שירעו אח"כ רק בעיר חרן מקום לבן היה שכית כשפים כבר אמרו במקום דשכית כשפים אין לסמוך על מקנה קנין הבהמה אולי אחיות עינים היא עד שישקוהו במים ולכך המה פה עם הצאן שקנו עכשיו לבדוק אותם ע"י השקאת המים לראות אם הם צאן אמתיים או רק אחיות עינים ולכך שאל הנידעתם את לבן השלום לו היינו השלום לכם עמו וכן איתא במדרש השלום לו ביניכם ובינו א"כ אין צריכין לנסות הצאן אם הוא רק אחיות עינים או לא ע"י השקאה כי לבן הוא ראש המנחשים ואם שלום לכם עמו שאלו נא את פיו והוא יגיד לכם הפישוף

והתחבולות והשיבו לו שלום וגם הוא בעצמו שלח רחל עם הצאן ומנה ראיה שלא לנסות באו רק להשקות ולרעות אח"כ ע"כ אמר להם אח"כ עוד היום גדול וגו' גם אפשר לפרש בפשוט השלום לו אם זכה לכן זכר פי אמרו בגמרא בא זכר בא שלום וזה היה שאלתו השלום לו אבל באמת הטעם הוא דבא זכר בא שלום פי הבה עוסק בכל צרכי אביו והאב ינוח בשלום והם השיבו שלום לו והנה רחל באה עם הצאן רצונם בזה פי אף שאין לו בן רחל בתו עוסקת בעבודתו ורועה צאן כמו בו זכר ועושה מעשה בן וא"כ אין שלום לו והא דאמר יעקב הידעתם את לכן בן נחור ולא אמר בן בתואל דהשמיטו לגמרי נראה פי ידוע מה שהובא במדרש פשמזכיר שם רשע לאחר מותו יש לקלל לאמר שחיק טמא פדמצינו במסכת חגיגה דאמר רב על גבוכדנצר שחיק טמא ובתואל היה רשע גמור בועל כל הבתולות ואלו הזכירו יעקב היה חובה לקללו ויעקב היה חס על פבוד אבי אמו וכבודו חל אפילו הוא רשע כמ"ש הרמב"ם וילכו השמיט לגמרי שמו מפל דבר: ויאמר הן עוד היום גדול איתא במדרש ונהביאו רש"י ו"ל אמר להם אם שומרי שקר אתם עוד היום גדול ופועל צריך לנותר משלו וחס שלכם אתם רועים מ"מ לא עת האסר המקנה ונראה דהנצרה יעקב לומר להם דבר זה פי אתמול שקעה החמה ב' שעות קודם ואולי יחשבו הרועים שיש פאן שינוי במצב השמימה וגם היום יקרה בן וילכו גילה אונם דלא כן הוא רק דהיה דרוך נס ולא יתמיד והיום עוד היום גדול וכן מצאנו שפתב בן בעל גזר הקודש עיי"ש גם יש לומר הטעם על שלא השקו הצאן עד אסיפת כל הרועים פי פן ירעו בשדות אחרים אכן פאשר יתאספו פולם כל אחד רועה בשלו ומעכב על חבירו משא"כ אם יקדמו אחד הוא ירעה בשל חבירו קודם בא חבירו אף אמרו בגמרא דכי חשידי הרועים ברועה צאן עצמו אבל רועה צאן אחרים לא חשיד דאין אדם חוטא ולא לו וילכו אמר יעקב אם שכירים אתם הן עוד היום גדול לכו רעו דאין צריכין להמתין אחד על חבירו דאין חשודין בצאן אחרים ואם שלכם עכ"פ לא עת האסר המקנה מה זה שהקדמתם לבוא ולא עת האסר מבליים זמן בחנם לכו רעו ובואו אח"כ להשקות הצאן או תשקו תיקף פי בשביל חשדא בעלמא אין חיוב עליכם לבלות זמן כל היום בחנם ודי אם תמתינו זמן מן הזמנים ולא כל היום וזאת ההמתנה מועטת תעיד על הינושר לבככם ואין חיוב עליכם לבלות זמן כל היום: עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה פי רועה היא נראה לבאר פי לאה היתה עקרת הבית ורחל רועה פי לכן ביקש ליתן את לאה לעשו לאשה והוא איש שדה ע"כ הרגיל לכן את לאה להיות גברת הבית גם ביקש ליתן רחל ליעקב ויעקב היה איש אנהלים ע"כ הרגיל את רחל להיות צאת בשדה אל הצאן ודייק פי רועה היא פי לאה לא היתה רועה אבל באמת בניה היו רועים צאן אבל רחל לא היו בניה רועים לא יוסף ולא בנימין היות אדם רועה וזה אשר דייק פאן פי רועה היא ולא בניה: ויהי פאשר ראה יעקב את רחל בת לכן אחי אמו ואת צאן לכן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לכן אחי אמו הנה יש לדקדק בפסוק זה דכתיב ג' פועמים לכן אחי אמו והוא לכאורה אף למותר ועוד יש לדקדק דלא פתיב דחזר וגלל האבן על פי הבאר ונראה לבאר דכבר פתבתי דיעקב בא לחזן ביום טוב ראשון של פסח לזה אמר ויהי פאשר ראה יעקב את רחל ומותר לעשות מלאכה באמת בשבילה ביו"ט וגם להשקות הצאן פי מזונתה עליו פמבואר בפוסקים וילכו גלל האבן ואז נעשה נס לסימן ליעקב שנעשה באר מים חיים

והיו המים עולים לקראתו ולכף לא חזר לגלול האבן פינו דאין צריכין לזה הואיל שהם מים חיים ונספיקו לכל השואבים די והותר ואין צריכין עזר לגלילה פלל וקאמר רחל בת לבן אחי אמו פי כמו שאמרו רוב בנים הולכין אחר אחי אם פן הפנות הולכין אחר אחות האב פי נודע תלה הפתוב נקבות בזכרים ולכף רחל הולכת אחר רבקה היותה אחות אביה וגם בצאן לבן יש לרבקה חלק בו פי בדיני בני נח ברפא גרית פברא ולבן ירש הצאן מבתואל אביה ויש ליעקב שזיכות בו ולכן כתב ואת צאן לבן אחי אמו ולכף מיהר להשקות: וישק יעקב לרחל וישא קולו ויבך נראה לבאר הא דבכה דוקא בעת נשיקה אמרו חז"ל דבכה שראה שאינה באה עמו לקבורה והיינו פי נשיקה זאת לא היה ח"ו בו שום צד חימוד רק לבל יגבר עליו יצה"ר בנשיקתו ליפת תואר פזו הרהר בשעת נשיקה בענין מיתה פאמרם אם פגע בך מגנול זה משכהו לבית המדרש וכו' ואם לאו ינפיר לו יום המיתה גם אפשר לומר כמו אמר בר' עקיבא בראותו אשת טורנסרופוס הרשע ששחק ובכה על האי שופרא דבלי בארעא אף יעקב בכה בשביל כף רק ידוע דכל הנה דנקברין במערת המכפלה לא בלו גופם פלל פמבואר בגמרא דאברהם גני בכנפי דשרה וזהו מעלת מערת המכפלה ולכף על שהוא השיג על שלא תבוא עמו לקבורה בתוך המערה בכי על האי שופרא דבלי בארעא גם יש לפרש דאם ישראל פשרים הם לגול האבן המתעה הוא יצה"ר ויהדרו בתיובתא יהיה בסניבתם הגאולה אבל אם לא יהיו פשרים יהיה הגאולה בזכות אבות וזהו ויגל יעקב שהוא פולל לכל האבות האבן מעל פי הבאר ובזה השיג שרחל לא תבוא עמו לקבורה כדי שתהא היא שם בוכה על בניה פשילכו בגולה פמבואר במדרש פי מזה הטעם נקברה בפרשת דרכים: ויגד יעקב לרחל פי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא היינו פמאמר חז"ל אחיו ברמאות אני ולנה רמז לה דזה הוא היותו בן רבקה שהיא ג"כ הלכה בעקבה וערמה להשיא לו עצה להלביש עורות גדיי עזים ולומר שהוא עשו וממנה ילמדו הפנים: ויהי כשמוע לבן את שמע יעקב בן אחותו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו איתא במדרש אמר שפא מרגליות המה והם בפיו נראה לבאר דלבן היה תמה היותו בא משולל מקנינים ושיהיו גזלנים גוזלים אותו בדרך היה קשה להאמין אותו בהיותו שומע שמע יעקב ופירש במדרש שגלל לבדו האבן מה שלא יוכלו פל הרועים וא"כ מי יקום נגד יעקב גבור בגבורים על פן חשב לבן פי אמרו חז"ל חבל על שמש גדול שהוא הנחש שנאבד פי אדם שגרו לדרומי ומביא אבנים טובות ומרגליות וחשב שיעקב בכחו הגדול יש לו יד ושם עוד לצוות להביא לו פזה וזה היה ענין המנחשים כמ"ש מעת חסרנו להקטיר וגו' וחשב לבן שיעקב שלם בזה לצוות על נחש מסטרא דקדושה לבל ימרה את פיו ויביא אבנים טובות ומרגליות וזהו הפירוש של מרגליות בפיו: ויאמר לו לבן אף עצמי ובשרי אתה וישב עמו חנודש ימים הא דדוקא חנודש ימים נראה פי אמרו אם יושב אדם שלשים יום בעיר חייב ליתן לתמחוי ואמרינו נמי להיפך אם הוא יושב שלשים יום בעיר נזון מהתמחוי ועיין בפ"ק דב"ב והפוסקים שם ולכן חשב לבן דלא אשא לבדי את המשא הזה רק פל בני העיר עליהם לזוננו רק עד חודש ימים טרם שיהיה נחשב מבני עיר הוא לבדו יתן לו מזונותיו או יאמר חנודש ימים פי יעקב סיפר ללבן שנשלח מיצחק ורבקה לישא בתו וחשב לבן על לאה פי למה יבייש הגדולה ולאה היתה גדולה בוגרת ובבוגרת נותנין זמן שלשים יום ולכף אמר תשב אתי חנודש ימים אח"כ ישא אשתו וישוב אל ארצו ומולדתו:

ויאמר לכו ליעקב הכי אחי אתה ועבדתי חנם נראה לכו לכו כי כן נאמר ברה"ק
ורב יעבוד צעיר וא"כ עליו לעבוד לעשו אבל לא לעבוד לכו וזה אמרו הכי אחי אתה
כלו' אלו אחי אתה ראוי היה שתעבדני כי כן נאמר ורב יעבוד צעיר והוא בכור ליצירה
אבל פיון שאינה אחי באמת למה תעבדני חנם ומה לה לשטות זה: ועיני לאה רכות יש
לומר שבכתה בכיוון לכלות עינים כדי שימאס עשו בה גם יש לפרש דבעין צדיק יש
ברכה פנאמר טוב עין הוא יבורך גם יש בעין צדיק מדת הדין לענש כמ"ש פל מקום
שנתנו חכמים עיניהם וכו' וכן יהיב עינא ביה וכו' והיה רחל אבל לאה היה עיניה הפל
לטוב ואין בה מדות עונש פלל וזהו ועיני לאה רכות ועיקר הכתוב הוא פא להורות לנו
על יעקב איך ביקש דוקא רחל הלא לא יעשה כן למת הצעירה לפני הבכירה ועוד על
צדקת כזו המקרא צונח שקר חסון והכל היפכי אשה יראת ה' היא תתהלל ולאה היתה
יראת ה' אבל באמת אדרבה זה היה פוננת יעקב לטובה כי פולם אמרו שני בנים ליצחק
ושתי בנות לכו וינשאו אלו לאלו ואלו באמת היה לוקח יעקב ללאה היה עשו ממהר
ליקח רחל היותר יפת תואר מאוד מה עשה יעקב גם בזה התחכם על עשו ליקח בראשונה
את רחל ובלאה באמת היה בטוח שלא יקחנה עשו ויעיני לאה רכות והרשע יתן
עיניו ביופי ויקחנה יעקב אח"כ ומתחילה היה באמת דעתו ליקח שניהם ודוק: פרשת
וישלח וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום ויצו אותם
לאמר פה תאמרו לאדוני לעשו פה אמר עבדך יעקב עם לכו גרתי ואחר עד עתה.

נראה לפרש הא דהזכיר לו עם לכו גרתי לומר לו כי מה שנקרא שמי יעקב על שם
ערמה לא היה לרמאות לעשו רק עם לכו גרתי וצריך אני להיות אחיו ברמאות גם אמר
עם לכו גרתי לשון גרות ויש להבין דהא באמת היה בארץ אבותיו ונשא שם נשים כמו
שאמר אברהם אשר לקחני מבית אבי זה חרן ומארץ מולדתי זה אור כשדים אבל האמת
הוא דאור כשדים הוא מקום אבותיו ומרח הוא הלוך לחרן ללכת לכנען ובא לחרן ושם
נתעכב ואם פן גם לכו היה גר וזהו פירושו עם לכו גרתי היינו שגם הוא היה גר ונתקנים
פי גר יהיה ורעה בארץ לא להם היינו שיהיה בגלות אצל האנשים הידועים דגם הארץ
שיושב בה אינה שלהם וכן היה במצרים דכתיב ביוסף ואת העם העביר מערים לערים
וכמאמר חכמינו ז"ל דלא ליקרי לישראל בני גלותא כי גם האי גברא בהאי פחדא יתיב:
וישלח יעקב מלאכים לפניו.

הנה פל מקום שנאמר לפניו אינו אלא שהוא לאחוריו כמו יהודה שלח לפניו וכן רבים
וביעקב לא מצינו דבא לשעיר מעולם אבל הענין הוא דיעקב לא ידע אנה הוא עשו אם
הוא אצל אביו לשמשו או בשעיר.

ולכו שלח מלאכים לפניו היינו לבית יצחק והוא היה אחריהם וגם לשעיר הוא שדה
אדום שלח מלאכים ועכ"פ ימצאו את עשו באחת המקומות ולכו אמרו במדרש מלאכים
ממש פי הוקשה להם למה שני שלוחים וכי לא היה סגי בשליח אחד אמנם מלאכים
ממש ניחא כי המלאכים ששלח לבית אביו שהוא א"י אינם יכולים לילך לשעיר שהוא
ח"ל והמלאכים ששלח לשעיר שהוא ח"ל אינם יכולים לילך לבית אביו שהוא א"י ולכו
לא סגי ליה בשליח אחד גם יש לומר שהיה ליעקב ב' מחנות היינו מלאכי דין ומלאכי

רקמים ונהולכים לפניו הם מלאכי דין והוא אחריו היינו שלא יוכל לראות את יעקב: ארצה שעיר שדה אדום.

נראה כי עשו הרשע היה צד אביו בפיו כי הוא משמר מצנת ולא הי' יכול לעצור עצמו שלא לעשות תועבות בפנמבי ולקח הלה לחויץ לארץ ולדעת הרמב"ן בפירושו על התורה דאף האבות ששמרו התורה לא שמרו המצות בח"ל ולקח הלה לו לח"ל להיות בהפקרא ולא יבזזו לאביו בשמעו כי הפיר את התורה: פה תאמרון לאדוני לעשו נהג בו כבוד לקרות לו אדון היותו בכור ואמרו חז"ל כבוד את אביה ואת אמה וי"ו יתירה לרבות אחיה הגדול וזה יורה לו כי הוא מודה כי לו משפט הבכורה גם י"ל שאמר אדוני על השכינה כמ"ש הזוהר על פה לחי ולקח מלאכים ממש: עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי להוציא מלבו של עשו אשר חשב דבח"ל אינו צריך לקיים המצות על פן רמז לו שאף שהיה בח"ל אצל לבן מ"מ שמר תרי"ג מצות ולקח אמר כה תאמרון כי דרשו חכמינו ז"ל דבכל מקום שנאמר פה היינו לה"ק כי חשב אם יתרגמו בלשון אחר ינפסד הרמז של גרתי שהוא תרי"ג כי גרתי בלשון אחר אינו תרי"ג ולקח צנה פה תאמרון בזה הלשון בלי שינוי כלל: ואחר עד עתה.

להטעות את עשו אמר פן שלא היה בבית שם ועבר ללמוד תורה וא"כ פיון שאין הקול קול יעקב וכאשר תריד עליו ופרקת עולו מעל צוארה ואין לה מגור ממנו: ויהי לי שור וחסור צאן ועבד ושפחה ואשלקה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך.

נראה לבאר שהודיע לו כל זאת כי יצחק היה רכוש רב בצאן ודברים קניני' ואם יבוא יעקב לגור אצלו ואח"כ יבוא עשו ויראה כי כל אלה ליעקב יאמר מאין זה אם לא מבית אבי הציל רכוש זה וגנב את שלי ולי פי שנים והוא לקח הכל ולקח הקדים להודיע לו טרם הגיעו לבית אביו כך יש לי ואם פן אל תחשדני אחר כך כי משל אבי היה זה וזהו למצוא חן בעיניך שתדע שידי עשו החיל הזה ולא משל אבא אשר בו לה משפט הבכורה גם חשב יעקב שהגירות נשלם בבית לבן ולקח ביקש לישב בשלנה ולקח אמר ויהי לי שור וחסור כי נתקיים ואח"כ יצאו ברכוש גדול: וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיה אל עשו וגו'.

רצה לומר במלת לאמר דלא המתינו אח"כ אצל יעקב רק שבו ליעקב בשביל זה לומר לו תשובתו של עשו ואח"כ הלכו להם וזהו וישובו לאמר שבשביל זה שבו פדי לומר התשובה אבל אחר כך הלכו ולקח כתיב ויותר יעקב לבדו וזהו שהוליד פחד ליעקב בראותו כי כל המלאכים ענבוהו ובאמת היתה זאת מה' להראות לו כי כוחו לבדו גדול ואין צריך לעזר המלאכי: באנו אל אחיה אל עשו.

הא דכפלו אל אחיה אל עשו נראה דר"ל לא אמרנו לו אדוני כמו שצוית רק אחיה כי אתה שאמרת אדוני חשבת לנהוג כבוד באחיה הגדול הלא אפילו אב ואם אינם עושים מעשה עמה פטור אתה מלכבדם ומכל שכן באחיה וזה אמרם כפול לעשו שעושה מעשה עשו ואינו עושה מעשה עמה ואם פן פטור אתה מלכבדו ולקח אינו רק אחיה ולא אדוניך: וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו וזה היה מתחבולות עשו כי אם יהרוג הוא עצמו את יעקב במה יתנצל בפני יצחק ולזאת לקח עמו חיל רב מלסטים ושודדים אנשי מרי נפש והם יבזזו והוא יתנצל לא יכולתי למחות בהם ולא עצרתי כח כלל לעמוד

נגדם ומגנקה אני מעון: וארבע מאות איש עמו פי אדם אחד מהם ירדוף אלה ואשה עשור נכסים וא"כ אשה רק מאה ולכה נתן שאול את מיכל לדוד במאה ערלות פלשתים וד' נשי יעקב שחמד עשו לקח נגדם ת' איש ולכן נשים במספר ת': ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות נראה לבאר שזה היה צרתו שהרגיש מורף לבב בעצמו וזה סימן לחטא פנאמר פחדו בציון חטאים ולכה איש הירא ורף הלבב פמשמעו וירא ורף הלבב מעבירות דכל אחד שיש בידו עבירות יש לו רף הלבב לא ילך במלחמה ולכה יעקב שהרגיש בעצמו שיש לו רף הלבב היצר לו כי שפט שעבירה יש בידו וא"כ יגרום החטא לבטל ההבטחה שהבטיח לו הקב"ה ויהיה פירושו שמחמת שהרגיש שירא היצר לו גם היצר לו שלא יהרוג הוא את עשו כמדרשו ויהיה ליצחק תערומות עליו גם ידע נבואת אמו רבקה שישפלו שניהם ביום אחד ואם פן אם יהרוג את עשו גם הוא יהרג ולכה היה צר לו: ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והפיהו והיה המחנה הנשאר לפליטה נראה דהענין כפשוטו דכדי שאם יהרוג הוא את עשו יש לו התנצלות בפני יצחק שהרי עשו פגע בו ודבקהו להמית מחנה האחת והוא עמד נגדו והציל יתר הפליטה גם נראה לפרש דבני נח יש להם שאר אם ולא שאר אב ולכה חשב יעקב אולי בח"ל יש לו דין בני נח וא"כ אין הבנים מיוחסים אחר אביהם ואין להם זכות אבות להגן עליהם והנה בלה וזלפה היו אצל לכן מאנפה אחרת ואם פאנו לדון שאר אם הרי זרע השפחות אנפה אחרת וזרע רחל ולאנפה אחרת ושטנא בתרי לא שלט א"כ שפט יעקב אם יבוא אל מחנה אחת והפיהו והיה הנשאר לפליטה פי אין לו רשות לשלוט בשני אנמות גם פגע בשני מחנות מלאכים אחד דין ואחד רחמים וא"כ אם יבוא אל מחנה אחת של דין תהיה השנית שהיא רחמים לפליטה: ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק ש ה' האומר אלי שוב לארצה ולמולדתך ואטיבה עמה נראה לפרש דידוע דכל מה שאמר הקב"ה לנביא אינו חוזר בו פדי שלא יאמרו נביא שקר הוא ולכה פחד יעקב ה' האומר אלי ולא ע"י נביא ואם פן זה היה הפחד אולי יגרום החטא דלא שייך בזה נביא שקר: קטנותי מפל החסדים ומפל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן והנה ועתה הייתי לשני מחנות.

נראה לבאר פי אם נעשה גם לאדם מנפין לו מזכיותיו וזה היה ענין יעקב בלבן במקלות אשר שם לפני הצאן פי לכאורה הוא רמי' ותחבולה אבל באמת פבר ראה יעקב בחלום פי ה' הבטיח לו פך שילדו הצאן עקודים נקודים וטלנאים כמו שסיפר לנפיו רק הא דלקח מקלות דאל"כ היה גם ומנפין לו מזכיותיו לכה עשה תחבולה שיהיה בדרך הטבע.

אבל אין זה נוגע ללבן לרמי' פי סוף פל סוף יש לו הבטחה מהשם יתברך מה נ"מ ללבן אם יהיה דרך גם או דרך תחבולה ואמר יעקב פל פך גסים נעשו לי עד שפאשר גנופה אחת לאחת לא תשאר פלום מפל זכיותי וזה קטנותי מפל החסדים פי החסדים הקטינו ומיעטו זכיותי ואולי תאמר פל מה שקרה לי באמת עד עכשיו לא היה בזכותך פלל רק בזכות בנים קטנים פדכתיב למען עוללים ויונקים יסדת עוז וגם בשביל בהמות כמו שדרשו במדרש אדם ובהמה תושיע ה' בשביל בהמה תושיע לאדם לזה אמר לא כן הוא פי במקלי עברתי את הירדן והנה ועתה הוא דנעשיתי לשני מחנות אבל אז הייתי לבדי וכל הנסים היה לנכות זכותי.

או יש לומר דידוע מה שנאמר ביהושע בראותו המלאך שחרד ואמר הלנו או לצרינו ועל איזה מהם באת והחרדה היתה דידוע דקונדם שחטאו ישראל לא נאמר הנני שולח מלאך פי הקב"ה בעצמו ובכבודו הלה לפנייהם וכאשר חטאו אמר הקב"ה הנני שולח מלאך עד שהתפלל משה ואמר אם אין פניו הנלכים וגו' ולכך יהושע בראותו מלאך חרד והרגיש פי גרם חטא ישראל שהצריכו למלאך ואמר לו המלאך דעל ביטול תורה בא וכן הדבר ביצלב נתן טעם מה ראוי לפחוד מהחטא פי בעברו עבר במקלו לבדו פי ה' שפרו בעצמו ובכבודו ועתה הייתי לשני מחנות היינו פי פגע בשני מחנות מלאכים כדכתיב וע"כ דחטא ונסתלק שמירת ה' והוצרך שמירת מלאכים רבים יותר שהם רבים יותר הם נפרדים והם פחותים במעלה פי כל הנשגב יותר מעט מספרו פנודע בדרך עלה ועלול א"כ שהיה לשני מחנות מזה שפט שגרם החטא: הצילני נא מיד אחי מיד עשו פי ירא אנכי אתו פן יבוא והפני אם על בנים ואתה אמרת היטב איטיב עמך נראה לפרש היטב איטיב היינו בשני עולמות בזה ובבא וא"כ אם יתרוג עשו אם על בנים הפסיד יעקב עוה"ב פי סימן היה ליצלב אם ימותו ורעו בחייו שיפסיד עולם הבא: ושמתי את זרעך פחול הם אשר לא יספר מרוב הגה לא נזכר זה ביצלב אבל הענין הוא חול הם שמהפך ים ליבשה כאשר יתרבה החול בים נעשה אי וכאמרם העלה הם שרטון ובנה עליה אטליא של יון ומעשה בכל יום כאשר יתרבה החול בים במקום אחד נעשה אי בים וינחף הם ליבשה והקב"ה הבטיח ליצלב ופרצת ימה שיהיה פח בזרעו לפרוץ הם ולהפכו ליבשה וזהו ההבטחה ושמתי את זרעך פחול הם והוא הפוכש לעשו שפחו בשרטון שבים ולכך הזכירו יעקב עכשיו בפחדו מעשו והבן: וילן שם בלילה שהוא ניקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו עזים מאתים ותישים עשרים וגו' נראה לפרש פי היה ליצלב שני מיני בהמות אחד שפא לו מלבן והשני מה שלקח מאחרים כדכתיב ויפרוץ האיש וגו' ומזה שפא לו מלבן לא היה רוצה לשלוח לעשו פי נעשו בם נסים גם לא ביקש להפקיעם ממעשר ולעשרן אי אפשר פי עדיין לא בא לא"י כמ"ש הרמב"ן פי עדיין לא עבר נחל יבוק ובח"ל אין מעשרין מעשר בהמה ולכך לקח מהבא בידו כפירוש רש"י מלת בידו ברשותו היינו מאותן שלקח מאחרים שלא נעשה בהם נס ולקח פטור ממעשר בהמה ודרשו במדרש מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות והוא לכאורה קשה הבנה דהא כתיב אחריו עזים מאתים ולא כתיב ועזים מאתים ומשמע דקאי אדלעיל אונקח מן הבא בידו ונראה פירושו שהיו הבהמות ששלח לו גדול הערך כמו אבנים טובות ומרגליות והיינו כמ"ש"ל פי מכר יעקב צאנו בדמים יקרים פי צאנו היו פרים ורבים שלא פטבע ואמרינו בגמ' דאין מוכרין בהמה לעובד כוכבים ומזלות שחשודין על הרביעה ולא אמרי' דעובד כוכבים ומזלות חס על בהמתו שלא תעקר דיצרו תוקפו אבל בפרה אדומה דדמיה יקרים אמרינו דחס וא"כ צאן יעקב שהיו פרים ורבים לרוב ולכך היה דמיהם יקרים חס עליו שלא תעקר כמו בפרה אדומה והותר לו לשלוח לעשו ולכך אמרו שהיו גדולי הערך כמו אבנים טובות ומרגליות ויותר נראה פי הא ששלח לעשו דורון לאיש עוכר פנה הוא פי יעקב זכה לכל זה מתמת ברפת יצחק ויצחק היה מברכו בשביל שידיהו היו פנדי עשו שעירות כדכתיב ולא הפירו וגו' וא"כ יש לעשו חלק בזה ולכך שלח לו מברכתו דורון וזהו מן הבא בידו פי ע"י שהיו ידיו עשו הגיע לו הברכה: עזים מאתים ותישים עשרים וגו' הא דשלח לו כמנין הגה נראה שהיה כל זאת

להפיר אף שְׁהִיָּה אֶז לַחֲבִי כְּמַעַט רָגַע וְרֵאשִׁי תִיבּוֹת שֶׁל נְקֻבוֹת שֶׁשְׁלַח הִיָּה רָגַע אֶף "רַחֲלִים גְּמָלִים" עֲזִים "אַתּוֹנוֹת" פְּרוֹת וּר"ת שֶׁל הַזְּכָרִים הוּא בַּעַת אֶף בְּנִיָּהֶם "עֲזִירִים" תִּינָשִׁים "אֵילִים" פְּרִים מְנִין הַבְּהֵמוֹת כְּשֶׁתִּחְשׁוּב גַּם בְּנִיָּהֶם הָיוּ שְׁלִשִׁים הֵם כְּמִנְיָן שֶׁעִיר לַעֲזָאוֹל כִּי אֶז הִיָּה יו"כ: עֲזִים מְאֵתִים בְּבִרְאשִׁית רַבָּה לָמַד מִכָּאן לַעֲוֹנָה הָאָמּוֹר בְּתוֹרָה כַּפִּירש"י כִּי הֵיוּתָר טְרוּדִים בְּעִבּוּדָתָם עֲוֹנוֹתָם מוֹעֲטָת וְנִרְאָה שֶׁמָּסַר סִימָן זֶה לַעֲשׂוֹ כִּי לֹא יִהְיֶה לוֹ לְהִתְרַעַם עַל הַבְּרָכוֹת כִּי לֹא נִתְקַיְּמוּ כַּמ"ש רש"י וְגַם בְּרַכָּה שֶׁבְּרַכּוּ יִצְחָק אָבִיו יִבְרַךְ אֹתָהּ וַיִּפְרָךְ וַיִּרְבֶּךְ וְהִיִּיתָ לְקַהֵל עַמִּים ג"כ קִשָּׁה לְהִתְקַיְּמָם כִּי הֲלֹא הִמָּה צְרִיכִין בְּשֶׁעֲבִיד וְעִבּוּדָה קִשָּׁה וְע"י כֶּף יִתְמַעַט עֲוֹנוֹתָם וְאִיךָ יִפְרוּ וַיִּרְבּוּ וְלִכְךָ נֶאֱמַר כְּאֲשֶׁר יַעֲנוּ אוֹתוֹ לְמַעַט מִפְּרִיָּה וְרַבִּיָּה כֵּן יִרְבּוּ אֲבָל בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע א"א לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת וְמָה שֶׁשְׁלַח לוֹ גְּמָלִים בְּאִמְצַע אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ שֶׁאָמַר לִיָּה הָיוּ רֹאֲהָ עֲצָמָה כְּאֵלוֹ אֵתָה יוֹשֵׁב עַל הַבֵּימָה וְדָן אוֹתִי וְנֶאֱמַר גְּדוֹן מִלְּפָנֶיךָ וְאֵתָה מִתְמַלֵּא עָלַי רַחֲמִים וְנִרְאָה דְּהַכְּנוּנָה בְּזֶה דַּס"ם שֶׁרוּ שֶׁל עֲשׂוֹ הוּא הַשְּׁטָן הוּא הִיצָה"ר יוֹרֵד וּמְסִית עוֹלָה וּמְקַטְרֵג וְהָן שְׁנֵי סִימָנֵי טוֹמְאָה בְּבִהֵמָה טוֹמְאָה אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּרִגְלָה וְכֵן יוֹרֵד וּמְסִית הוּא סִימָן טוֹמְאָה בְּרִגְלָה עוֹלָה וּמְקַטְרֵג הוּא סִימָן טוֹמְאָה בְּפֶה וּבְסִימָן טוֹמְאָה שֶׁבְּרִגְלָה שֶׁיּוֹרֵד וּמְסִית יֵשׁ בְּיָרֵךְ שֶׁל הָאָדָם פֶּת הִיצָה"ר וְחִזְקוּד כַּנּוֹדַע וּבִיָּה"כ אֵין לוֹ רִשּׁוֹת לַעֲלוֹת לְקַטְרֵג אֲבָל הִרְשׁוֹת בְּיָדוֹ לְהִתְעוֹת לְאָדָם בְּרוּעַ יִצָּר כְּמִבְּרָאָר בַּגְּמ' וְהָרִי זֶה גְּמָל לְסִימָן טְהָרָה בְּפִיו אֲבָל לֹא בְּרִגְלָיו וְלִכְךָ שְׁלַח לוֹ גְּמָל הֵיוֹת הַיּוֹם יו"כ שֶׁיִּמְלָא רַחֲמִים וְלֹא יִקְטֵרֵג אֲדַרְבֵּהּ יוֹדָה עַל הַבְּרָכוֹת: וַיֹּאמֶר אֵל עֲבָדָיו עֲבְרוּ לְפָנַי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֲדָר וּבֵין עֲדָר.

נִרְאָה לְפִי שְׁהִיָּה מִיָּנִי טְהוֹרִים וּמִיָּנִי טְמֵאִים וְדַעַת הַרְמַב"ם וְרַבִּים מִהַמְּחַבְּרִים דְּאָפִילוּ לְהַנְהִיגֵן בְּלִי הַמְּשַׁכַּח מִשָּׂא אֶסוּר עֵינֵין בִּי"ד בִּש"ע וְלִכְךָ חֲשַׁשׁ יַעֲקֹב מִבְּלִי לְהַנְהִיגֵן יַחַד לְתַת רִינוּחַ בֵּין מִיָּן לְמִיָּן שֶׁיִּהְיֶה עֲדָר עֲדָר לְבַדּוֹ וְעוֹד יִתְבָּאָר הַטַּעַם: וַיִּצַּו אֵת הָרֵאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֲשׂוֹ אַחִי וְשָׁאַלְךָ לְאִמּוֹר לְמִי אֵתָה וְאָנָּה תִלְךָ וְלִמִּי אֵלָה לְפָנֶיךָ וְאָמַרְתָּ לַעֲבָדָה לִיַּעֲקֹב מְנַחֵה הִיא שְׁלוּחָה לְאִדְנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ.

נִרְאָה לְבָאָר שֶׁצָּוָה לוֹ שֶׁהוּא לֹא יִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ לְבַל יֹאמֶר עֲשׂוֹ הוּאֵיל וַיַּעֲקֹב שָׁמַע הֵיוֹתוֹ בָּא לְקַרְאָתוֹ ע"כ שְׁלַח לוֹ מְנַחֵה לְרַצּוֹת אוֹתוֹ וְלוֹלִי כֵּן לֹא הִיָּה מְשַׁלְּחוֹ וְלִכְךָ צָוָה לְהֵם שֶׁהֵמָּה יִלְכוּ לְדַרְכָּם כְּאֵלוֹ הוֹלְכִין לְמִשְׁפָּנוֹת עֲשׂוֹ לְשַׁעִיר רַק אִם יִתְחִיל לְשָׂאוֹל אֲתָכֶם תְּשִׁיבוּ לְאָנָּה תִלְכוּ הֵינּוּ אִם הוֹלְכִים אֵלָיו אוֹ לִיַּצְחָק אָבִיו וְלִמִּי אֵלָה לְפָנֶיךָ הֵינּוּ הַמְּחַנָּה שֶׁפָּגַשׁ עֲשׂוֹ שֶׁהִפְּהוּ מִכָּה רַבָּה לַעֲבָדָה לִיַּעֲקֹב הוּא הַתְּשׁוּבָה עַל שְׁאֵלָה לְמִי אֵתָה וְעַל שְׁאֵלָה שְׁנִית וְאָנָּה תִלְךָ מְנַחֵה הִיא שְׁלוּחָה לְאִדְנִי לַעֲשׂוֹ וְעַל שְׁאֵלָה וְלִמִּי אֵלָה לְפָנֶיךָ הִנֵּה עֲבָדָה יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ וְהֵם הַמְּלַאֲכִים הַהוֹלְכִים לְפָנָיו לְתוֹר לוֹ הַדֶּרֶךְ וְהִנֵּה כָּל עוֹשֶׁר שֶׁל יַעֲקֹב שְׁלַח מִמֶּנּוּ דוֹרוֹן לַעֲשׂוֹ אֲבָל לֹא עֲבָד וְשִׁפְחָה וּמִזָּה לֹא שְׁלַח לַעֲשׂוֹ כְּלוּם וְהַטַּעַם הוּא כִּי הֵמָּה חֲזִיבִים בְּמִצּוֹת וְאִיךָ יִתְנַם לַעֲשׂוֹ וְלִכְךָ לְבַל יִחְשַׁב עֲשׂוֹ כִּי מְנַהֲגֵי הַעֲדָרִים הֵם בְּכֻלָּל הַמְּנַחֵה וְלִכְךָ שֶׁם בְּפִיָּהֶם לֹאֵר לוֹ אָנּוּ לַעֲבָדָה יַעֲקֹב וּמְנַחֵה הִיא שְׁלוּחָה הִיא דִּיִּיקָא וְלֹא אֲנַחְנוּ וְגַם לְבַל יֹאמֶר עֲשׂוֹ יַעֲקֹב עֲבָדִי הוּא וְרַב יַעֲבֹד צְעִיר וְהוּא בְּכוֹר לִיַּצְרִיָּה א"כ כָּל אֲשֶׁר אֵתָה רֹאֲהָ לִי הוּא לְכָךְ בְּיִטֵּל יַעֲקֹב מִחֲשַׁבְתּוֹ בְּאִמְרָם מְנַחֵה הִיא שְׁלוּחָה מְתַנָּה בְּעִלְמָא וְלֹא חִיּוּב וְלְבַל יִחְשׁוּב עֲשׂוֹ כִּי זֶהוּ רַק מֵאָמַר הָרוּעִים וְלֹא יִצָּא מִפִּי יַעֲקֹב וְאֵין כָּאֵן דִּיִּיקוֹת בְּלִשׁוֹן וְלִכְךָ צָוָה גַּם עַל הַשְּׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי וְכָל הַהוֹלְכִים לְדַבֵּר כְּדַבְּרִים הָאֵלָה וּא"כ א"א לְכוֹנוֹן הַלִּשׁוֹן בְּסִגְנוֹן אֶחָד אִם לֹא יִצָּא מִפִּי יַעֲקֹב וְהוּא שֶׁם אוֹתוֹ הַלִּשׁוֹן

בפי כל הרועים לדבר כזאת מבלי שגונות ולקח שם ריח בין העדרים לבל יחשוב כי הרועה שני שמע מן הרועה הראשון מדבר פן אל עשו ואף הוא דבר פן בלשונו ולקח שם ריח בענין שא"א שישמע השני הראשון מדבר.

ועוד יש לומר שלא יטעה עשו דבראשון שהיא עדר צאן הוא מנחה ולא בתורת חיוב ועבדות כי הגיע לו מלכו ולכן נתן לבנותיו על נכדיו כמאמר לכו הצאן צאני וגו' אבל לא שהיו שייכים לעשו אבל בעדר השני שהיה בקר וזה לקח מאחרים ואין ללבו חלק בו יש לו לטעות ששלחו דרדו חיוב ועבדות ע"כ צנה גם לשני שיאמר שהוא רק מנחה אבל עדיין יש לומר כי הפל שייך ליצחק אביו לכלפל שבתו ומה ששלח לעשו הוא רק מנחה כי הפל שייך ליצחק ולקח צנה פן בעדר השלישי שהיו גמלים ואתונות ומה לזה ליצחק איש זקן ועיניו כהות ומ"מ היא מנחה מזה שפט עשו שלא הכניע יעקב עצמו לעבד רק מנחה היא שלוחה: ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פני.

הנה דעת הרבה מפרשים דגם כי אמר אכפרה פניו וגו' שם בפי המשולחים לומר פן לעשו והטעם הוא כי יעקב פחד אולי ברוגז יחרוג למשולחים האלה עם כל הצאן כי ארוך אפו כי עז ויעקב בעצמו בטח ברוב גבורתו ותום פפו שלא יהיה יכול לו אבל אלה הצאן והרועים מה יעשו ולקח התחכם יעקב ושם בפיהם שיאמרו לעשו פה כי אמר אכפרה פניו במנחה ולקח פה והוא אחריהם שע"י ביאתם ראשונה ישפוך חמתו עליהם ובזה ינוח רוגזו באמרם בחיה הדורסת קטל חד מינייהו נח רוגזיה וכן מצינו בדברי חז"ל שפך חמתו על עצים ואבנים וכו' וכדומה וזה מאמרו אכפרה פניו ר"ל ועמו פניו של זעם פנה אכפר במנחה ההולכת לפני כי בו ישפך כעסו וחמתו ובזה אבוא אח"כ וישא פני כי פבר ינוח רוגזו וכאשר יאמרו השלוחים פה לעשו בזה יראה עשו תחבולות יעקב ויעצור ברוחו לבלי שלח ידו ברועים הללו אפילו יהיה חמתו בשלימות על יעקב ובזה ינצלו הפה ולו ליעקב יושיע ימינו ועזר ה': ותעבור המנחה על פניו אף הוא היה בצרה כי היה גזר דין על עשו שיצא להרוג את יעקב וכבר ניבא רבקה למה אשפל גם שניכם ביום א' וא"כ אף הוא היה בצרה ולקח ההכנעה במנחה ששלח לפניו היה לכפר בעד יעקב ובזה גם עשו ניצול: ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו וגו' איתא במדרש ודינה היכן היתה ולפי פשוטו נראה דלא תקשי קושיא זאת דאפשר דמה שנא' אח"כ ויעבר את אשר לו ויותר יעקב לבדו היינו כי מתחילה העביר הפל חוץ מיוסף כדי שיהיה שטנו של עשו אצלו להגין ולבסוף העביר עמו גם את יוסף ואלה תולדות יעקב יוסף דעיקר תולדתו היה יוסף ולקח נאמר אח"כ ויעבר את אשר לו א"כ מתחלה פשהעביר היה י"א עם דינה ועוד יש לומר לפי מש"כ התוספות בשם המדרש כי תאומות נולדו עם כל השבטים לא תקשי מאחד עשר ילדיו ודינה היכן היתה כי היא בכלל כי זכר ונקבה פרצוף שלם ובכלל כל ילד תאומים שלו היא כלולה בו וזאת עצם מעצמיו וכבר כתב הראב"ע כי דינה היתה תאומה עם זבולן א"כ היא היתה תאומתו כי לא היו שני תאומות נכלל בכלל י"א ילדיו: ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר לו הא דכפל וכתב עוד פעם ויעבר את אשר לו נראה דאיתא במדרש ויעבירם בנחל עשה עצמו כגשר נטל מפאן והניח פאן היינו שהיה עומד באמצע נהר והיה לוקח מצד זה והניח בצד אחר והטעם הוא שהיה ביה"כ כמש"ל ואסור לעבור במעבר אבל מותר

להלן בתוך המים ולכן היה יעקב עושה כזאת אבל בהמתו העביר במעבר וע"ז פתיב ויעבר את אשר לו ולא פתיב בנחל דהיינו בהמות העביר במעבר: וינתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר נראה כי מעבר למעבור יבק הוא א"י כנראה בפרשת דברים והעביר הכל לא"י אבל הוא היה לו הבטחה מה' ושמרתיך וגו' עד השיבותיך אל האדמה וקשב אם יבוא לא"י כלה הבטחה לכה נשאר מצד זה לבל יהא יד עשו שולט בו ואמרו חז"ל ששכח פנים קטנים וחסר עליהם נראה שהיה שמן בפנים קטנים ושמן ביה"כ אסור דאסור לסוף בו והוי מוקצה ולטלטלן לצורך גופן לא שייך בפנים קטנים כי מה צורך גופן יש בהם ולא היה יכול לטלטלן ולכה נשאר אצלם גם היה בהם צורך גדול כי אמרו חז"ל דהמלאך נדמה לו פנכרי והיה מטמא הפלים בהסט הגב אבל פנים קטנים שא"א להכניס אצבעו בתוכו אינו מטמא בהסט והיו טהורים: ויאבק איש עמו עד עלות השחר.

העלה אבק יש לפרש דאין עליו גוף עבירה לקטרג רק אבק עבירה אבק לה"ר וכדומה וזהו העלה אבק עד עלות השחר כי היום נגד רמ"ח מצות עשה מחר אותיות רמ"ח ולילה נגד מצות לא תעשה ולכה ניהי היום למלאכה והלילה למשמר דכל מקום שנאמר השמר הוא ל"ת ועל יעקב היה אבק עבירות ל"ת שירא והוא בכלל מצות ל"ת שלא היה לו לירא מאויב ולכה לחם עמו עד עלות השחר גם השטן אין לו רשות לקטרג ביוה"כ ואותו יום היה יו"כ כמש"ל אף מ"מ כשדנין אוה"ע השטן מנצל עצמו באמרו גם ישראל עושין שלא כדת ומה נשתנו אלו מאלו ובלילה נידונים אוה"ע וביום נידונים ישראל ולכה לחם עמו כל הלילה עת דין אוה"ע ובשחר אז אין לו רשות לקטרג: וירא כי לא יכול לו ניגע בכף יריכו ותקע כף ירה יעקב בהאבקו עמו ונראה לפרש ע"פ הפשוט כי לא מצא ביעקב עול רק שנתעצל לשוב מבית לכן אל בית אביו וביטל כבוד אב וזהו בכף יריכו שהיו רגליו אסורות מבלי לשוב ונענש שהיה צולע על יריכו מדה כנגד מדה הואיל ונתעצל לקחת גם כל אחיזת יצה"ר ביעקב היה כי הבעילה אי אפשר בלי יצה"ר כדכתיב בחטא יחמתני והוא גיד הנשה כי על ידו בא התאנה וכאשר ינתק הגיד הנשה בטל פת התאנה ואי אפשר להוליד וזהו ניגע בכף יריכו כי בו אחיזת יצה"ר והיה ראוי ליעקב להוליד י"ג שבטים כמנין אחד והיה אז אחדות שלם רק ע"י נתיקת הגיד לא היה לו רק י"ב עלמא פרודא רק יעקב היה חולק את יוסף לשני שבטים אבל מ"מ לולא החטא היה זרעו אחד ואמרו במדרש שאותו המלאך היה מיכאל ואמר לו הקב"ה עשית לכהן גדול שלי בעל מום א"ל לכבודך עשיתי ונראה לבאר המדרש כי אחיזת יצה"ר בגיד הנשה וכל זמן שהיה זה לא היה יעקב שלם בקדושה ולא היה ראוי להקרא אל אבל כאשר ניתק גיד הנשה ונטילה היינו פסיקה אז חדל היצה"ר ממנו לגמרי והיה שלם וקדוש וזכה להקרא אל כי אזל ממנו פת יצה"ר וזהו שאמר לכבודך ולטובתו של יעקב עשיתי שע"י כף נקרא ישראל: ויאמר שלחני כי עלה השחר נראה לבאר כי המלאך המוחזק הוא המרפא כי הקב"ה עושה ממכה רפואה וא"כ היה הוא צריך להיות ליעקב להמציא לו רפואה אבל בעלות השחר אינדי יומא אינדי קצירי והיה זורח השמש לו לרפואה ע"כ אמר המלאך תו אין אתה צריך לי ולפי דברי חז"ל אמר לו מלאך אני והגיע זמני לומר שירה נראה כי כאשר ישלימו שליחותן עולין במדרגה לומר שירה וזהו הוא עלייתם וע"י שעשה שליחותו והאבק עם יעקב הגיע זמנו לומר שירה גם באמרם שירה

מתהפכים ממדת הדין למדת הרחמים וזה ה'יה מלאך דין להלחם עם יעקב וע"כ לא ה'יה אפ'שר לו לומר ש'ירה מקודם פי א'ז יתהפף לרחמים ולא ה'יה יכול להלחם ב'יעקב ולכ'ף לא הגיע זמנו לומר ש'ירה עד הלחמו עם יעקב: ויאמר לא אש'לחה פי אם ב'רכתי נראה לבאר דהמלאך אמר לו שלחני לשון לוי'ה פי המלאך לא יוכל לבוא למעלה ה'יותו עשה ל'יעקב בעל מום וב'יקש ממנו ללנתו וא'ז אינו ג'יזק פי ג'גון עליו ה'לוי'ה מ'יעקב וזהו שלחני ולכן נאמר ב'כה ו'יתחנן לו פי ב'קש ממנו לוי'ה נאמר לא אש'לחה ה'ינו ללות אותה פי אם ב'רפתי תחלה וכ'ר אמר יצחק מ'ברכי' ב'רוך ו'גיע לו גם למלאך ב'רכה וב'זה ע"כ יצטרף להודות לו על ה'ברכות: ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמה פי אם יש'ראל פי ש'רית עם אלהים ועם א'נשים ותוכל וגו' נראה לבאר פי עד עתה פל מה ש'היה יעקב מ'בקש הן ה'כורה הן ב'רכה והן צאן לבן הוצ'רו ללכת ב'שבילן ב'עקמימות וע'רמה להכי נקרא שמו יעקב אכל מ'פאן ו'הלאה תקח הפל ב'חזקה דאל הוא לשון ח'ונק פ'דכתיב ואת אילי ה'ארץ לקח פי ש'רית עם אלקים וגו' ולכ'ף י'היה נקרא שמה יש'ראל ו'היה יעקב מ'סופק אם זה ש'ליחתו לדין להתאבק עמו או ע'יקר ש'ליחתו לרחמים לב'רכו ב'שינוי שם ולכ'ף שאל לו מה שמו פי לפי פ'עולת השליחות כ'ף ש'מם של מלאכים וב'זה יב'חין ע'יקר טוב ש'ליחות ו'השיב לו המלאך למה זה תשאל לשמי פי א'ני של'יח לכ'ף ולכ'ף וא"כ יש במלאך פ'נים של ז'עם ופ'נים של ר'צון ולכ'ף קראו פ'ניאל ש'ני פ'נים וכן אמר פי ראיתי אלקים פ'נים א'ל פ'נים של ז'עם ושל ר'צון ודו"ק: ויבוא יעקב שלם עיר ש'כם איתא ב'מדרש שלם בגופו ושלם ב'ממונו ו'הביאו רש"י נראה לבאר פי מ'בואר ב'מדרש דכל זמן ש'ישב יעקב ב'סוכות ה'יה מ'שדר דורונות לעשו פי ע'דיין לא ש'ף ח'מתו ולכ'ף לא ש'לחה ר'בקה ל'יעקב כ'הב'טח'תה עד שוב ח'מת א'חיה ו'הענין הוא ש'בל'לה קודם ש'פא יעקב לעשו נעשה צולע על י'ריכו והקב"ה הקדים ר'פואה למ'כה פי יש להתפלא א'יך נ'תהפף עשו כ'מו ר'גע ד'תחילה ה'לך עליו ב'ח'ימה ולב'סוף נ'שקוהו אכל פ'ל ש'נאת עשו ה'יה ד'לקח ב'כורתו דאלו על ה'ברכה כ'בר פ'ייס אותו ב'מה ש'השיבו שלא נ'תקיימו בו ה'ברכות ד'כתיב ו'יהי לי שור ו'חמור כ'מו שפירש"י וא"כ פ'ל ע'יקר ש'טימתו ה'יה על ה'כורה וענין ה'כורה הוא ב'שביל להקריב ק'רבן פי ה'כור הוא הפ'הן כ'מבואר ש'יעקב אמר אין ר'שע זה כ'דאי לה'יות עומד ומקריב ולכ'ף כ'אשר ר'אה עשו ל'יעקב ש'הוא צולע והוא ח'יגר ובעל מום א"כ מ'מילא ב'טלה ה'כורה ממנו וע"כ ש'ף ח'מתו ו'יח'בקהו ו'ינ'שקהו וזה ש'אמר ב'מדרש אמר הקב"ה למיכאל אתה עשית פ'הן שלי בעל מום אמר לטובתו עשיתי ה'ינו ש'ב'זה ש'ף ח'מת עשו ולכ'ף ב'סוכות ש'היה לו ע'דיין פ'חד מעשו ו'הוצ'רו לשל'ח דורונות לעשו ה'יה צולע פי אם י'תרפא ו'יהיה מום עובר ו'ראוי לעבודה י'שוב עשו לח'מתו אכל ב'בואו לש'כם ש'ף ח'מתו מ'מש ולא הקפיד עשו תו על ה'כורה א'ז נ'תרפא ו'זהו ו'יבוא יעקב שלם עיר ש'כם שלם בגופו ש'נתרפא ושלם ב'ממונו שלא פ'חד עוד לשל'ח לו דורונות הלכ'ף ה'ציב א'ז מצ'כה ולא קודם פי ה'יה בעל מום ולא ה'יה אפ'שר לו לעבוד לפ'ני ה' והא ד'אמרו שלם ב'תורתו ד'הנה ק'שה מה מ'הירות של עשו לבוא להלחם ב'יעקב ב'דר'ך דוקא רק ד'ברכתו של יצחק ה'יה לעשו ו'היה כ'אשר ת'ריד ופ'רקת ע'ולו מעל צ'נארי'ך נ'מצא אם אין יעקב עוסק ב'תורה מתג'בר י'די עשו למ'רוד בו להעשות כ'רצונו ואיתא אל ת'רגזו ב'דר'ך אל ת'עסקו ב'דבר הל'כה ב'דר'ך וזה ש'אמר בעמ'לק אשר ק'רה ב'דר'ך ו'זהו פ'נות עשו אם י'מתין עד בואו לביתו אי אפ'שר להלחם בו פי י'עסוק ב'תורה ואו'יביו נסים מ'לפ'ניו ולכ'ף מ'יהר להלחם עמו

בדרך נמצא דמקונדם לכן לא היה יכול ללמוד מחמת טרדות הדרך אבל כשפא לשכם ה"ה שלם בתורתו: ניחן את פני העיר איתא במדרש שתיקן להם מטבע נראה לפרש כי אז היו קונים כל דבר בתתיכות כסף כמו שהוא עוד היום בארצות המזרח באינדיאן וכדומה ויעקב מיען ליקח מהם בתתיכות כסף כדאסרו חז"ל ליקח מהם דבר בתתיכות כסף או ליתן להם חתיכת כסף מחשש שיעשו ממנו צלמי עבודה זרה ע"כ תיקן להם מטבע שיש בו צורה ולא יעשו ממנו צלמים דהויקא קא גרים ליה ויוכל לישא וליתן עמהם כמו שנאמר אח"כ ויקן את חלקת השדה.

עוד איתא במדרש דכא לשכם ערב שבת בין השמשות ותיקן להם ערובי תחומין ולהבין נראה דאמרינו כשפא ערב שבת בין השמשות ואי אפשר למדוד אלפים אמה מפסיע ב' אלפים פסיעות ומערב שם ומקונדם לכן לא היה יכול לשער בפסיעות כי צולע על ירכו היה אבל עכשיו שנתרפא ויבוא יעקב שלם לעיר שכם היה יכול לשער בפסיעות או יאמר כי יעקב נתרפא בשכם ולא קונדם מזה שפט כי סוכות הוא לעבר הירדן אבל שכם גופו של א"י הוא ולכך זכותו של ארץ ישראל גרם לו להתרפאות ולכך תיקן תחומין כמ"ש הרמב"ן שלא שמו האבות תורה ומצוות רק בא"י אף כפר אמרו ויזרח לו השמש כי אינדי יומא אינדי קצירי ולא בא רפואה בפעם אחת כי אם יום יום וא"כ היה אפשר לומר דמריבוי זריחת השמש בכל יום ויום בא לו הרפואה ובאמת עדיין אינו עומד בארץ ישראל אבל כיון שפא לשכם בין השמשות ואז נתרפא וזכה לאחר חצות אין מרפא מזה הוכיח דעומד בא"י וזכות א"י גרם רפואתו ולכך תיקן תחומין: ויקן חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ונראה הטעם שקנה השדה דיעקב לא היה רוצה להיות עמהם כדכתיב הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב ולכך קנה את חלקת השדה כדי שלא להשתתף עמהם והטעם של מאה קשיטה דנא דכך היה התגרות שלהם שהיו קונים שדה אחת בשני מאות שקלים ולכך מערת המכפלה שהיתה כמו שדה כפולה קנאה אברהם בארבע מאות שקל כסף וקשיטה היא שני שקלים ולכך קנאה במאה קשיטה שהן ב' מאות שקל כסף ועוד נראה דקשיטה הוא קשט י"ה דהקב"ה העיד עליו דשפיר עשה במה דקנה השדה לכבוד המקום: ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל הנה אמרו חז"ל בפרק ג' דמגילה שהקב"ה שהוא אלקי ישראל קראו ליעקב אל והקשה בתוס' דלמה לא נאמר דקרא בצלותא כמ"ש התרגום ופלח עליה קדם אל אלקא דישראל כמו במזבח שבנה משה ויקרא לו ה' נסי וכן כתב רש"י באמת בתורה ונראה לבאר דידוע דבפרשת קרבנות לא נאמר לא אל ולא אלקים רק שם הוי' לפי שאין מדה"ד רוצה להתפטר בהבאת קרבן רק נפש החוטאת תמות זולת ה' בעל הרתמים והנה שם במשה בהקריבו קרבן ויקרא בצלותא ה' נסי יתכן שפיר דבעת הקרבה כיון לבו וצלי קדם ה' בעל הרתמים אבל פאן דכתיב אל אי אפשר לומר כזה דבקרוב לא נאמר אל דאינו מסכים על הקרבת קרבן כלל ע"כ דרשו דהקב"ה קרא ליעקב אל ואפשר לצדד ליתן מקום לפירוש"י דנדאי על קרבן הבא על חטאי אין מדת הדין מסכים אבל צדיקים גמורים שכל קרבנם הוא לדורון ולהתקרב בם לה' זה גם מדת הדין מסכים ואדם הראשון קונדם החטא ג"כ היה עומד להקריב קרבן וכל המדות הסכימו בו וכשישראל הם בתכלי המעלה ושלמות קרויים ישראל משא"כ כשאין בתכלית השלימות קרין בני יעקב וכדומה וזהו ויקרא לו אל וקשה הא בקרבן ל"ש אל ולזה

קאָמער אַלוקי ישראָל שײַשראָל שׂהיָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת אַף מִדַּת אֵל נִתְרַצָּה בְּקִרְבֵּן וּלְכֹף קָרָא לְאֵל בְּצִלוֹתָא כַּמ"ש רש"י וּבַמְדָּרֶשׁ וּבַגְּמָרָא אֵימָא דֵּהֲקַב"ה קָרָא לַיַּעֲקֹב אֵל וְאָמַר אַתָּה אֵל בְּתַחְתּוֹנֵי נְאֻמֵי אֵל בְּעִלְיוֹנִים וּבִיאֹרוֹ הוּא כִּי יִשְׂרָאֵל נִשְׁגָּבִים בְּמַעֲלָה בְּמֵאוֹד מְאוֹד יוֹתֵר מִמְּלֶאכֵי הַשָּׁרֵת וַיַּעֲקֹב הָיָה כּוֹבֵשׁ מְלֶאכֵים לְשׂוֹר עֲלֵיהֶם פְּדַכְתִּיב כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים אַבְל הַקַּב"ה עַל יִשְׂרָאֵל שְׁהֵם יוֹתֵר גְּבוּהִים בְּמַעֲלָה וְנִקְרָאִים עֲלִיוֹנִים לְגַבֵּי מְלֶאכֵים וּלְכֹף יַעֲקֹב אֵל עַל הַמְּלֶאכֵים וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל יִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל: וְתַצָּא דִינָה בַת לָאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ אֵימָא בַּמְדָּרֶשׁ דַּיַּעֲקֹב נֶעֱנַשׁ עַל שְׂקִיבָל שְׂרָרָה לַעֲצֻמוֹ לְהִיּוֹת אֵל בְּתַחְתּוֹנִים עַל פֶּן וְתַצָּא דִינָה וְתַתְּעֵנָה וַיֵּשׁ לְהַבִּין לְמָה נֶעֱנַשׁ ע"י בַּתּוֹ וְלֹא הוּא בְּעַצְמוֹ וְנִרְאָה לְמָה שְׂפַתְבַּתִּי שְׂיַעֲקֹב אֵל בְּתַחְתּוֹנִים שְׁהֵם הַמְּלֶאכֵים וְהִנֵּה אֵימָא עוֹד בַּמְדָּרֶשׁ שְׁנֵי פְרוּשִׁים עַל וַיַּגַּע בְּכַף יָרִיכוֹ חַד אָמַר יָרִיכוֹ מִמַּשׁ וְחַד אָמַר צְדִיקִים יוֹצְאֵי יָרִיכוֹ יִשְׁלֹט בְּהֶם יֵצֵה"ר וּא"כ אִם יַעֲקֹב קִיבֵל לְהִיּוֹת אֵל בְּמְלֶאכֵים וְהָיָה יָכוֹל לְהֶם פְּדַכְתִּיב כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים צ"ל ע"כ וַיַּגַּע בְּכַף יָרִיכוֹ עַל יוֹצְאֵי יָרִיכוֹ הִינֵנוּ זָרְעוֹ שְׂיִכּוֹל לְהֶם הֵיֵצֵה"ר לְהַחֲטִיאֵם ע"כ נֶעֱנַשׁ וְתַצָּא דִינָה בַת לָאָה ע"י הַסֵּתֶת הַיָּצָר הָרַע: וְתַצָּא דִינָה בַת לָאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב הָא דַּכְתִּיב אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב שְׁהוּא לְכַאוּרָה שְׂפַת יֵתֵר נִרְאָה לְבָאָר דְּהַתּוֹרָה בְּאֵל לַחֲפוֹת עַל לָאָה שְׁלֹא תֵאמַר כִּי טְבַעָה גְרָם לְבַתָּה לְצִאתָא כְּאֲשֶׁר הִיא הֵיֵתָה יֵצְאָנִית וְלִזְנָה אָמַר הַכְּתוּב אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב כִּי לֹא הֵיֵתָה פְרִי בְטוֹן שֶׁל לָאָה וְהִיא לֹא עֲשֵׂתָה רַק הַלִּידָה אַבְל הַהֲרִיּוֹן וּפְרִי בְטוֹן שֶׁל רַחֵל הֵיֵתָה כְּמִבְּנוֹרָה חֲלוּף דִינָה בְּיוֹסֵף לְכֹף דַּיִיקָא אֲשֶׁר יָלְדָה לַיַּעֲקֹב וְאִין לַיִיחֹס הַיֵּצִיאָה לְלָאָה וְגַם בְּאֵל הַכְּתוּב לְהַנְצִיל עַל יַעֲקֹב שְׁלֹא נָתַן אֶת דִּינָה לַעֲשׂוֹ כְּמִבְּנוֹרָה בַּמְדָּרֶשׁ כִּי שְׂרָשׁ עָשׂוּ יֵשׁ לְדַבֵּק בְּבִנֵי לָאָה כִּי הִיא הֵיֵתָה רְאוּיָה לְהַנְשֵׂא לּוֹ אַבְל לֹא בְּזַרְע רַחֵל אֲדַרְבָּה אִין עָשׂוּ נוֹפֵל רַק בְּיַד זָרַע רַחֵל וַיַּעֲקֹב יָדַע כִּי רַק לָאָה יָלְדָה אַבְל עֵיקַר שְׂרָשׁ מְרַחֵל ע"כ מֵאֵן לְתַתָּה לַעֲשׂוֹ: וַיִּרְא אֹנְתָה שְׂכָם בֶּן חַמּוֹר הַחַוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיַּעֲנָה וְדַרְשׁוּ וַיִּשְׁכַּב בְּדַרְכָּהּ וַיַּעֲנָה שְׁלֹא בְּדַרְכָּהּ וְנִרְאָה הַטַּעַם כִּי חַשְׁקָה נִפְשׁוּ בְּדִינָה וְאֵהֵב אֹתָהּ לְמֵאוֹד וְדִינָה הֵיֵתָה אַז קִטְנָה כִּי נוֹלְדָה בְּפַעַם אַחַת עִם יוֹסֵף וְלֹאֲחֵר לִידַת יוֹסֵף לֹא נִתְעַכַּב יַעֲקֹב בְּבֵית לָבֵן רַק שְׂשֵׁה שְׁנַיִם וְגַם אִם נִתְעַכַּב בְּסוֹכּוֹת ח"י חֲדָשִׁים מ"מ הָרִי הִיא בַת ז' שְׁנַיִם וְחֻצֵי וְאָמְרוּ חז"ל קִטְנָה מְשֻׁמֶשֶׁת בְּמוֹד שְׂמָא תַתְּעַבֵּר וְתָמוֹת וּלְכֹף הָיָה שְׂכָם חַס עַלֵי שְׁלֹא תַתְּעַבֵּר וְתָמוֹת וּבָא עֲלֵיהָ בְּפַעַם רֵאוּשׁוּנָה בְּדַרְכָּהּ כִּי אִין אִשָּׁה מִתְּעַבְרַת מְבִיאָה רֵאוּשׁוּנָה בְּפַעַם שְׁנַיִה בָּא עֲלֵיהָ שְׁלֹא בְּדַרְכָּהּ וּא"א לָהּ לְהַתְּעַבֵּר גַּם חָשַׁב דְּעַל בִּיאָה רֵאוּשׁוּנָה אִין לְהַאֲשִׁימוֹ כִּי אָבִיו הָיָה נְשִׂיא הָאָרֶץ וְאִז הָיָה הַמְּנַהֵג דְּכָל הַבְּתוּלוֹת בְּעַלּוֹ לְרֵאשׁ הָעִיר כְּדַמְצִינוּ בְּדַבְרֵי חז"ל וְגַם בְּתוּאֵל ע"ש שְׂכַעַל בְּחוֹלוֹת כְּמִבְּנוֹרָה בַּמְדָּרֶשׁ כִּי הָיָה רֵאשׁ הָעִיר וּא"כ מַה נ"מ אִם אָבִיו בָּעַל אֹתָהּ אוּ בְנוֹ בְּמִקּוֹם אָבִיו וּלְכֹף חָשַׁב שְׂאִין כְּאֵן גְּזִילָה וְאִשְׁמָה כָּלֵל: וַיֹּאמֶר שְׂכָם אֵל חַמּוֹר אָבִיו וַיֹּאמֶר קַח לִי אֶת הַיִּלְדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה נִרְאָה דְשְׂכָם הָיָה בּוֹשׁ עַל חַטָּאֵיו מְלַסְפֵּר לְאָבִיו הַמַּעֲשָׂה שְׁעָשָׂה וַיַּחֲרָה אִפּוֹ עָלָיו וּלְכֹף אָמַר קַח לִי אֶת הַיִּלְדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה כְּלוּמַר דַּעוֹד הֵיֵתָה יָלְדָה אֲשֶׁר לֹא נִבְעֵלָה עַדִּיּוֹ: וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טָמֵא אֶת דִּינָה בַתּוֹ וּבְנָיו הָיוּ אֶת מְקַנְהוּ בְּשׂוּדָה וְהַחֲרִישׁ יַעֲקֹב עַד בְּנוֹאֵם נִרְאָה לְבָאָר כִּי לֹא יָדַע יַעֲקֹב אָנָּה יֵצְאָה דִינָה אִם לְעִיר וְשֵׁם בְּעַל אֹתָהּ א"כ הָרִי הִיא בְּחֻזְקַת מְפֹתָה כַּמ"ש הַרְמַב"ם דְּסֵתֶם עִיר בְּחֻזְקַת מְפֹתָה אוּ אוּלַי יֵצְאָה הַשְּׂוּדָה מְקוֹם הַמְּזַבֵּחַ שְׂבָנָה יַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּאַחִיהוּבְשׂוּדָה בְּעַל אֹתָהּ שְׂכָם וְהָרִי הִיא בְּחֻזְקַת אֲנוּסָה כַּמ"ש

הַרְמַב"ם וּלְכֹהֵן הַחֲרִישׁ עַד בּוֹא בְּנֵי מִהְשָׁדָה לַחֲקוֹר אִם יָדְעוּ שְׁהִיְתָה בְּשָׂדֵה אוֹ בְּעִיר:
וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֵה כְּשִׁמְעֵם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֵלְקוּ לָהֶם מְאֹד כִּי נִבְלָה עֲשֵׂה
בְּיִשְׂרָאֵל לְשֹׁכְבֵי אֶת בֵּית יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים דְּכַפֵּל נִבְלָה עֲשֵׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשֹׁכְבֵי אֶת בֵּית
יַעֲקֹב נִרְאָה דְּבָאוּ לֹמַר דְּשִׁמֵי רְעוּת עֲשֵׂה הָאֲחֻת בְּדִינָה בֵּית יַעֲקֹב לְשֹׁכְבֵי עִמָּה כִּי אָף
דְּתֹאמַר שְׁהִיָּה בְּרִצּוֹן הֲלֹא פִתּוּי קִטְנָה אֲנֹנִס הוּא וְגַם נִבְלָה עֲשֵׂה בְּיִשְׂרָאֵל כִּי יַעֲקֹב שִׁימַשׁ
בְּכִהּוֹנָה גְדוּלָה כַּמ"ש לְעִיל וְנִקְרָא יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם הַמַּעֲלָה הַזֹּאת וּבְכִהּוֹ שְׁזַנְתָּה בֵּיתוֹ אֶת
אֲבִיהָ הִיא מִחֻלָּת א"כ נִבְלָה עֲשֵׂה בְּיִשְׂרָאֵל לַחֲלֵל כְּבוֹדוֹ: וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה נִרְאָה לְפָרֵשׁ
בְּשִׁלְשָׁה אוֹפְנִים הָאֶחָד הוּא כִּי וְנִדְאִי יָדְעוּ כִּי הֵם עֲלוּלִים לְתִלְאוֹת וּמִצּוּקוֹת כִּי אַז הִתְחִיל
הַגְּלוּת וְכָל מַה שֶׁאֵינְרַע לְאֲבוֹת הוּא סִימָן לְבָנִים שֶׁכֶּף יִקְרָה לָהֶם בְּגִלוּתָם וְהֵם יָדְעוּ שֶׁכֶּף
לֹא יַעֲשֶׂה בְּגִלוּת מְצָרִים לְשִׁלּוֹט בְּנָשִׁים וּבְנֹת יִשְׂרָאֵל אָף שֶׁהָיוּ שְׁטוּפֵי זִמָּה וְא"כ ע"כ
אִין זֶה מִתּוֹקֵף הַגְּלוּת לְעֲנוּת בְּנֹת יִשְׂרָאֵל וְהָרִי זֶה יִנְצֵא מְכַלל גְּזִירוֹת הַקַּב"ה ע"כ פְּתִיב
וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה לְשׁוֹן עֲתִיד כִּי כֶּף לֹא יַעֲשֶׂה בְּגִלוּת מְצָרִים ע"כ חָרָה לָהֶם אוֹ שֶׁבָא לְהוֹרוֹת
עַל מַה שֶׁהִטִּיב חָרָה לָהֶם וְהִתְחַכְּמוּ לְעֲשׂוֹת עַל מַה שֶׁעֲבַר עֲבַר וּמַה זֶה נִקְמָה אֲשֶׁר בְּחִיק
פְּסִילִים יִנוּחַ ע"ז בָּא לוֹ שְׁהִיָּה עֲנִינָם לְמַגְדֵּר מִיִּלְתָּא שֶׁכֶּף לֹא יִהְיֶה נַעֲשֶׂה מִכָּאן וּלְהֵבֵא
וְזֶה אָמְרוּ וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה מִכָּאן וּלְהֵבֵא אוֹ יֹאמַר שְׁאִין לְהֵאֲשִׁים אֶת דִּינָה עַל אֲשֶׁר יִצְאָה
לְבִדְדָה וּפְרָצָה קוֹרָא לְגַנֵּב כִּי לֹא פְּתַחַד דִּינָה שִׁיקְרָה לָהּ אֲסוּן וְאִין לְהֵאֲשִׁימָה עַל צִאתָהּ
כִּי יִצְאָה בְּטַח כִּי הֵגַם שְׁדַרְכָּם הִיָּה לִזְנוּת עִם בְּתוּלוֹת הִיָּה בְּרִצּוֹן וּכְדַרְכָּהּ אֲבָל לֹא בְּאֲנֹס
כְּדֹאִיתָא בְּמַדְרֵשׁ שְׁמִשְׁעָה שְׁלֵקָה הַעוֹלָם בְּדוֹר הַמַּבּוּל עֲמָדוּ וְגָדְרוּ עֲצָמָן מִן הָעֲרוּהָ וְזֶהוּ
וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה: וְהִתְחַתְּנוּ אֲתָנּוּ בְּנוֹתֵיכֶם תְּתַנּוּ לָנוּ וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם וְאֲתָנוּ תִשְׁבּוּ
וְהֵאָרְץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם וְגו' הַרְצוֹן בְּכֶם וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ תִקְחוּ בַע"כ וְהֵאָרְץ תִּהְיֶה לְפָנֵיכֶם
נִרְאָה דְּפִיו הַכְּשִׁילוֹ כִּי כֶּף הִיָּה בְּאֲמַת שְׁלֵקְחוּ הַכֹּל בַּע"כ כְּדַכְתִּיב אֶת נְשִׁיהֶם וְאֶת טַפָּם
וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית וּבִשְׂדֵה וּלְכֹהֵן אָמְרוּ בְּמַדְרֵשׁ חֲמוֹר הוּא הִתְחִיל לְהַכְנִיס אֲצַבְעוֹ וְהִיָּינוּ
כְּמוֹ שֶׁפְּתַחַתִּי שֶׁפְּתַח פִּיו כְּאֲשֶׁר יִהְיֶה בְּסוֹפוֹ שְׁלֵקְחוּ הֵאָרְץ וּבְנוֹתֵיהֶם בַּע"כ: הִרְבּוּ עָלַי
מִן־הַר וּמִתֵּן וְאֲתָנָה כְּאֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי וְגו' הִיָּינוּ כְּכֹל כִּי בְּשִׁבִיל שְׁהִיָּה מַעֲנָה אוֹתָהּ כְּתִיב
כְּסָף יִשְׁקוּל כְּמוֹהָר הַבְּתוּלוֹת וּבְשִׁבִיל שְׁאֲשֻׁנָה ג"כ מִן־הַר בְּתוּלוֹת וְא"כ הָרִי מִן־הַר
הַבְּתוּלוֹת כְּכֹל וּלְכֹהֵן הִרְבּוּ מִן־הַר וּמִתֵּן: וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אֶת שְׁכֶם וְאֶת חֲמוֹר אָבִיו בְּמַרְמָה
וַיִּדְבְּרוּ אֲשֶׁר טָמְאוּ אֶת דִּינָה אַחֻתָם וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לְעֲשׂוֹת הַדְּבָר הַזֶּה וְגו' אֲבָל
בְּזֹאת נְאוּת לָכֶם אִם תִּהְיֶה כְּמוֹנֵנוּ וְגו'.

הַפְּשׁוּט הוּא כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּעוּ הַכְּנַעֲנִים אֶת דָּמָם מֵהֶם ע"כ בְּקִשׁוֹ מֵהֶם לְמוֹל וְא"כ הֵמָּה
מְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹהֶם כְּמוֹתָם וְלֹא יִקְפִּידוּ הַכְּנַעֲנִים בְּהִרְיָגָתָּ. וְעוֹד נִרְאָה לְבָאָר הַפְּסוּקִים
כִּי אִם הָיוּ מְתָרְצִים לָהֶם תִּיקָף כְּשֶׁתְּבַעוּ אֶת דִּינָה לְתַתָּה לְשִׁכְּם בְּתַנְאֵי שְׁיִמּוּלוּ כְּוֹלָם שְׁאָז
יֹאזְתוּ לָהֶם הָיוּ מְרַגְּשִׁים דְּנוֹדְאֵי בְּמַרְמָה יַעֲצוּ לָהֶם כֶּף.

ע"כ עָשׂוּ בְּמַרְמָה וְדָבְרוּ בְּתַחֲלִיקָה בְּכַעַס עַל הַנִּבְלָה הַזֶּה וְזֶהוּ וַיִּדְבְּרוּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִשָּׁה
עַל אֲשֶׁר טָמְא אֶת דִּינָה אַחֻתָם שֶׁכֶּף אָמְרוּ לָהֶם וּלְאַחַר הַקְּטֻטָּה נְתַרְצוּ לָהֶם וְאָמְרוּ לְשׁוֹן
רַכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֵיהֶם לֹא נוֹכַל לְעֲשׂוֹת וְגו' אָף בְּזֹאת נְאוּת לָכֶם כִּינּוֹן שֶׁכֶּפֶר נַעֲשֶׂה הַמַּעֲשֵׂה
וּבְזֶה לֹא הָיוּ מְרַגְּשִׁין הָעֲרָמָה.

גם יש לפרש במרמה על אשר טמא דינה אחרתם כי לכאורה הנה הערמה ניפרת כי למה ימולו עכשיו כל בני שכם האיש אשר ירצה ויקח מבנותיה' אז הוא ימול ומי שאינו רוצה ליקח אשה למה ימול אבל אמרו להם בני יעקב פן הוא אם לא נעשה עדיין מעשה פנה שטמא דינה אחרתם שהלכה לתומה ונאנסה אבל פינו שנעשה פזאת איה אפשר להיות אנחנו יושבים בקרבכם וכי יהיו בנותינו אסורים תמיד בבית פי בצאתה חוץ ישפב אחד אותה והוא ערל ומה יועיל אח"כ בהמולו בשר ערלתו וא"כ צריכין תמיד לשבת בית וזה א"א וע"כ מוכרחים אנחנו לילך מפה מבלי לדור בקרבכם ולכך טוב שימולו כלם ואז אף דיבעלו פנויות הלא מולים הם וזה הנה המרמה למול פולם גם הנה ערמה פדי שיוכלו אח"כ להפר ברית במה שאמרו להם אם תהיו פמונו היינו מילה לשם שמים ולא לשם אישות ויהיו לנו למופת על זה בהמול לכם כל זכר אפילו קטנים וזה ראיה שאינם עושים בשביל שיצרכם תוקפם רק לש"ש בהמול לכם כל זכר וידעו השבטים בתקמתם שלא יקיימו פו ויהיה להם פתחון פה להפר בריתם ולא יהיו פוזבים בדבריהם פי כן פתיב וימולו כל זכר יוצאי שער עירו ולא הקטנים: ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות הדבר הנה לתת אחרתנו לאיש אשר לו ערלה פי חרפה היא לנו.

נראה לפרש היינו אם תבעל לבן חמור יהיה הנוולד בן סורר ומורה בן לא אמון בו ויהיה אשמה בנו פי יאמרו רוב בנים הולכים אחר אחי האם ולכך חרפה הוא לנו: ולא אחר הנער לעשות הדבר פי חפץ בבית יעקב והוא נכבד מפל בית אביו.

נראה דבא הפתוב להודיענו פי חשבוהו לכבוד גדול להדבק בזרע יעקב דאל"כ למה הוא מל תחילה הלא בקללה מתחילין מן הקטן והוא הנה נכבד מפל בית אביו: ויבוא חמור ושכם בנו אל שער עירם ויזכרו אל אנשי עירם לאמר האנשים האלה שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אותה והארץ הנה רחבת ידים לפניהם.

נראה לבאר דחמור ושכם בנו היו חכמים גדולים ואמרו בלבם אם נבוא לאנשי עירנו ונאמר להם דבזאת יאות לנו האנשים ליתן דינה לשכם בני אם נמולו פולנו כל זכר היו אומרים מה לנו בשביל בנה שכם אשר חשק בתועבות ימולו כל זכר זהו מהנמנע לעשות ולכך אמרו תחלה.

האנשים האלה שלמים הם אתנו היינו מה שמגיע להם מדינה פברעשינו שלום בינינו ונתפשרנו אתם בהרבות מנהר ומתן וכבר נתן אותה לבני שכם שהוא שר ומושל העיר וגם לא יהיה השולטנות רק זאת אמרו האנשים שישבו בארץ ויסחרו אותה.

והארץ הנה רחבת ידים לפניהם ואינם רוצים לכנס לעיר לשבת אתנו יחד ערל ונמול פכרף אחד פי אם בארץ רחבת ידים לפניהם לשבת חוץ לעיר בקרב הארץ וזה אינו נאות לנו ויותר טוב שישבו בקרב העיר להיות לעם אחד ואיש את רעהו יעזרו וז"ש אף בזאת יאות לנו האנשים לשבת אתנו להיות לעם אחד.

מקניהם וקנינם וכל בהמתם הלא לנו הם. שחביב עליהם בהמתן של ישראל פדאמרינו במסכת עבודה זרה אם נהיה לעם אחד וזה א"א רק ע"י מילה דאל"כ יהיו מרוחקים ממנו וא"כ אין לנו חשד עלינו שאנו עושין זאת פי אם שישדכו אתנו פדינה פי בלא"ה פבר נשלם הענין ואין צריכין למול בשביל זה.

והספּימו למוּל אָבֵל לֹא הִתְרַצּוּ לְמוּל כֹּל טַף פְּאַשֶׁר הִתְנוּ בְּנֵי יַעֲקֹב רַק הַגְּדוּלִים יוֹצְאֵי שְׁעַר שְׂכָם. אָבֵל הַקְּטָנִים לֹא מָלוּ וְהַפִּירוּ חֶק הַתְּנַאי: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כְּנֹאכִים.

נִרְאָה דֶּהֱמַתִּינוּ לְהַמִּיתָם עַד יוֹם ג' לְמִילָה פְּדֵי שְׂיִסְבְּלוּ תַחֲלָה כֹּל הַיְסוּרֵי הַמִּילָה שֶׁהוּא עַד ג' יָמִים שְׂיִהָא לָהֶם צַעַר גְּדוֹל קוֹדֵם הַמִּיתָה: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגו' וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב שְׂמֵעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבוּ וַיְבוֹאוּ עַל הָעִיר בְּטַח וַיַּהֲרֹגוּ כֹּל זָכָר.

אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ שְׁנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב שְׂלָא נָטְלוּ עֲצָה מֵאַבְיָהֶם. נִרְאָה לְבָאָר דְּלֹא דָרַשׁ זֹאת לְגַנְאֵי לָהֶם דְּלֹא גִלְמַד זֶה מִדְּכַתִּיב שְׁנֵי בְּנֵי יַעֲקֹב כִּי אֵין בְּנֵה רְמִיזָא.

וְגַם מֵה צִוְּרָה לְרֵאֵיהּ הֲלֹא יַעֲקֹב פָּעַס עֲלֵיהֶם וְאָמַר עֲכַרְתֶּם אוֹתִי. אֵלוּ הָיָה בְּעֲצָתוֹ הַיֵּאָדָּה פָּעַס אָבֵל הַמִּדְרַשׁ דָּרַשׁ דְּנִכְתָּב זֹאת לְכַבּוֹדֵן שְׁל צְדִיקִים דֶּהֱוֹקְשָׁה דל"ל לְמִיכְתָּב בְּנֵי יַעֲקֹב כִּינּוּן דְּכַתִּיב שְׂמֵעוֹן וְלוֹי רַק בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ שְׂלֹא נֶאֱמַר הוּאִיל וְעָשׂוּ הַפֶּחַ הַגְּדוֹל כִּינּוּן וְלֹא נָטְלוּ עֲצָה מֵאַבְיָהֶם יַחֲשָׁבוּ לְבְּנֵי סוֹרְרִים לְכַף מִיִּחְסָם הַפְּתוּב אַחַר אַבְיָהֶם שְׂנִיכְרָאִין בְּנֵי יַעֲקֹב כִּי עַדִּינּוּ בְּנֵי יַעֲקֹב הַמָּה וְכַוְנָתָם לְשֵׁם שְׁמַיִם הִיָּתָה לְטוֹבָה וְאַשְׁרֵי לָהֶם אֲשֶׁר ה' לֹא יַחֲשׁוּב לָהֶם עוֹן: שְׂמֵעוֹן וְלוֹי אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ שְׂלֹא נָטְלוּ עֲצָה זֶה מִזֶּה נִרְאָה לְבָאָר דְּנִדְאֵי הָיוּ בְּעֲצָה אַחַת.

כְּדַכְתִּיב שְׂמֵעוֹן וְלוֹי אַחִים וְדָרְשִׁינּוּ בְּעֲצָה אַחַת. רַק הַפִּירוּשׁ שְׂלֹא הִמְתִּיקוּ סוּד כְּרָאוּי לְדַבֵּר גְּדוֹל כִּינּוּן לְהִיוֹת מְעִינִים בְּדַבָּר רַק בְּחֲרוֹת אַפָּם בְּלִי עֲצָה וְהַשְׁפַּלַת הָעַנְיָן לְהַבִּיט מִרְאשִׁית דְּבָר לְאַחֲרִיתוֹ עָשׂוּ דְבָר זֶה וּלְכַף אָמַר יַעֲקֹב אָרוּר אַפָּם וְגו' כִּי הָיָה בְּאָרְף וּבְחִימָה: וַיְבוֹאוּ עַל הָעִיר בְּטַח אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ בְּטוּחִים הָיוּ בְּזִכּוֹת יַעֲקֹב וְנִרְאָה לְפָרַשׁ כִּינּוּן דְּעִיָּקָר הָעַנְיָן הָיָה לְהַצִּיל דִּינָה מִבֵּית שְׂכָם וְעַל זֶה הַסְּפִים יַעֲקֹב ג"כ אָבֵל לֹא עַל הַהֲרִיגָה כַּמ"ש הַרְמַב"ן א"כ רָאוּי לָהֶם לְהַצִּיל דִּינָה תַחֲלָה מִבֵּית שְׂכָם וְאַח"כ לְהַרְגוֹ אֲנָשֵׁי שְׂכָם רַק שֶׁהֵם חָשְׁשׁוּ אִם יִקְחוּ אֶת דִּינָה תַחֲלָה לֹא יִגִּין עֲלֵיהֶם זְכוֹת יַעֲקֹב אַחַר כֵּף לְהַרְגוֹ אֲנָשֵׁי שְׂכָם כִּי בְּטוּחִים הָיוּ בְּזִכּוֹת יַעֲקֹב שְׂלֹא יִקְרָה לָהֶם דְּבָר רַע פְּדֵי שְׂיִוְכְלוּ אַח"כ לְהַצִּיל דִּינָה מִיַּד שְׂכָם וְאֵת חֲמוּר וְאֵת שְׂכָם בְּנוֹ הַרְגוּ לְפִי חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת דִּינָה מִבֵּית שְׂכָם וַיִּצְאוּ אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ שֶׁהָיוּ גוֹרְרִין בָּהּ וַיּוֹצְאִין שְׂלֹא הִיָּתָה דִּינָה רוּצָה לְצִאת שְׂאֲמָרָה אָנָּה אֲנִי מוֹלִיף חֲרַפְתִּי עַד שְׂנַשְׁבַּע לָהּ שְׂמֵעוֹן שֶׁהוּא יִשְׁאַנָּה וְלִהְבִּין עַל הַצְּדָקָת הַזֹּאת שְׂיִהָא נוֹחַ לְהִיוֹת בְּבֵית הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת נִרְאָה לְבָאָר דִּידוּעַ דְּשְׂכָם הָיָה מְאַנְסֵי אוֹתָהּ בְּחִזְקָה רַק מִי יוֹכִיחַ דֶּהֱיָתָה הַבְּעִילָה בְּאוֹנָס דְּאוּלֵי הָיָה בְּרִצּוֹנָהּ וְהִיא זוֹנָה.

רַק זֶה הוֹכְחָה גְּדוּלָה אִם תַּלְף מִבֵּית הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְבֵית אַבְיָה הֲלֹא הָיָה לָהּ בְּבֵית הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת כֹּל טוֹב וְאִם הָיָה בְּרִצּוֹן הֲלֹא טוֹב לָהּ הַבְּיָאָה מִן הַיִּצְיָאָה א"כ מוֹכַח דְּבְאוֹנָס נְעֻשְׂתָּה נְבִלָה זֹאת דְּוּוֹקָא בְּעוֹדְנוּ חֵי אָבֵל אִם הוּא מֵת אָמְרוּ שְׂבִרְצוֹנָהּ נְעֻשְׂתָּה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת וְעַל דֶּהֱלָכָה לְבֵית אַבְיָה הַיָּנָה הוֹכְחָה כִּינּוּן דְּכַבָּר הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מֵת וּמָה לָהּ לְעֲשׂוֹת שֵׁם וְזֶה שְׂתַּבְּעָה עַלְבוּנָה מִפְּנֵי אֲנָשִׁים רַקִּים וּפּוֹחֲזִים שְׂלֹא יֵאֱמִינוּ כְּזֹאת: וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב אֵל שְׂמֵעוֹן וְאֵל לוֹי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְּאִישׁנִי בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעָנִי וּבְכַרְיָזִי וְאֲנִי מְתִי מְסַפֵּר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהַכּוֹנֵי וְגו' בְּדַרְךָ הַפְּשׁוּט יֵשׁ לוֹמַר דְּעַד עַכְשָׁיו הָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוֹמְרִים דְּלְכַף לֹא הָיוּ עוֹלִים לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל כִּי זְכוֹת מִילָה הָיָה עוֹמְדָת לָהֶם מִנְעוּרֵיהֶם אָבֵל עַכְשָׁיו דָּרְאוּ דְּכָל אֲנָשֵׁי שְׂכָם הָיוּ נִימְזוּלִים וְאַעֲפ"כ נִהְרְגוּ וַיְבוֹאוּ גַם עֲלֵינוּ לְהִלָּחֵם בְּנוֹ וְעוֹד יֵשׁ לְבָאָר עַל פִּי הַמִּדְרַשׁ צְלוּלָה הִיָּתָה

הקבית ועכרתם אותה כי ידוע הנה באומות שכל זמן שאין בני אביהם עם הפל לא יכבשו א"י לאחזנה רק יהיו בה כמו גרים וזהו שנאמר בהיותם מתי מספר כמעט וגרים בה כי לא היו בה רק גרים אבל פשיטאו ואני מתי מספר ומכל מקום כבשתי העיר ויושביה אם כן יחשבו כי הגיע העת לכבוש א"י מידם וע"כ ונאספו עלי והכונני: ויאמרו הכזונה יעשה את אחותינו.

נראה לבאר כי ידע יעקב כי לא נשלם עון האמורי עדיין והינו שיהיו עדיין צדיקים בקרבם המגינים עליהם כי ודאי עשו רעות רבות בעיני ה' כמ"ש הרמב"ן רק שיהיו בתוכם צדיקים גמורים.

וגם משה צוה למרגלים לחזור על זה כמאמר חז"ל ה"ש בה עץ מי שמגין עליהם כעץ והנה בדינה עשו שתי רעות זנות וגזל שגזל בת יעקב כמ"ש הרמב"ן והשנית שאנס אותה לזנות וכבר כתב רש"י בריש פרשת נח כ"מ שאמה מוצא גזל ועריות אנדרלמוסיא בא לעולם והורג טובים ורעים וא"כ אין הפשרים יכולים להגן כי גם עליהם יעבור הפעס וזה אמרם הכזונה יעשה את אחותינו שיש כאן גזל ועריות: ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח וגו'.

איתא במדרש שהקב"ה אמר לו שילך לבית אל וישלם שם נדר שנדר בכרחו מפני עשו והא דאחר יעקב מלשלם נדרו עד שאמר לו הקב"ה שישלם נדרו נראה דיעקב הנה מסופק פיו דאותו לילה שהיה לן בבית אל הנה נעקר הר המוריה ממקומו ובא לבית אל ויעקב שם כל אותו הלילה ומהראוי לנדור ולהקריב נדרו בהר המוריה.

אבל בהר המוריה הנה שם אכן שתיה שם י"ב שבטים שבטי ישורון ובנימין לא הנה עדיין בעולם. ולא ידע היאך יעשה אם יקיים את נדרו פשיקריב בבית אל או בהר המוריה ולכך איחר עד שאמר לו הקב"ה בפירוש עלה בית אל ושם תקיים את נדרך ועוד יש לפרש דלכך איחר נדרו דיעקב נדר ליתן מעשר מכל והינו גם מבניו דהעשירי הנה קודש לה' והבכור הוא קודש לה' ממילא ובנימין לא הנה נולד עדיין והנה שמעון העשירי ויעקב הנה יודע שהכהונה מגיע ללוי הוא הקדוש אשר בחר ה' לשרתו ולא ידע איך לדחות את שמעון ולכך נתאחר מלקיים נדרו ולעשר.

אבל עכשיו שנשבע שמעון לדינה שיקחנה לאשה כי דינה היתה צעקה אנה אוליך חרפתי ודינה היתה נבעלת לעובד פוכבים ומזלות ואסורה לכהן הנה יכול לקיים נדרו לעשר בניו ולהיות לוי פה: ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו והחליפו שמלותיכם נראה לפרש כי ונדאי רוב פלים שהיה עליהם צורת חמה וכדומה היו רק לגוי רק המיעוט שבתוכם היו לעבודת פוכבים ומזלות וע"כ חד בתרי בטל אמנם אמרו בגמ' דנבילה בטלה בשחוטה לא שנו אלא במגע אבל במשא מטמא ועבודת פוכבים ומזלות מטמא במשא א"כ לענין טומאה לא שייך ביטול א"כ כאן שהיה צריך טהרה פדכתיב והטהרו כי לעבוד עבודת ה' צריך טהרה הנצרכו להסיר כל הפלים והתכשיטים ולכך טמנו תחת האלה אף על פי שעבודת פוכבים ומזלות טעון שריפה רק פיו דכאן בטילה ברוב הנצרך רק גניזה לבל יטמא במשא.

אָבֵל בְּאֵמֶת יֵשׁ בּוֹ הַיִּתֵּר דְּבַטֵּל בְּרוּב: פְּרִשְׁת וַיֵּשֶׁב וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. הָא דְכָפֵל הַפְּסוּק בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו וְגַם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.

נִרְאֶה לְבָאָר פִּי אֲבֵרָהֶם קָנָה שְׂדֵה בַּא"י וְכֵן יַעֲקֹב מִשָּׂא"כ יִצְחָק. וְהַטַּעַם הוּא שְׂהִיָּה לּוֹ גִּירוֹת פִּי לֹא הָיָה יָכוֹל לִילֵף מֵא"י וּלְקַף יַעֲקֹב אִף שְׂהִיָּה לּוֹ אֲחֻזּוֹת שְׂדֵהוּ עֲזָבוּ וְגַר אֲצֵל אָבִיו פְּדֵי שְׂהִיָּה לּוֹ ג"כ גִּירוֹת בַּא"י.

וְנִהוּ שְׂאָמֵר שְׂדֵר בְּמְגוּרֵי אָבִיו בְּגִירוֹת שֶׁל אָבִיו וְלֹא בְּנַחֲלָתוֹ פְּדֵי שְׂהִיָּה לּוֹ גִּירוֹת בְּאֶרֶץ כְּנָעַן מִבְּלֵי צְרוּף צֵאת מִמֶּנּוּ. וְגַם דָּר אֲצֵל אָבִיו אִף שְׂשָׂם הָיָה רַק גַּר פְּדֵי לְקַיָּים מִצְוֹת כִּיבוֹד אָב פִּי מַה שְּׁלֹא קַיָּים בְּהִיּוֹתוֹ אֲצֵל לְבָן מִפְּנֵי שְׂהִיָּה בַח"ל.

וְאֵינוֹ בְּכֻלָּל שְׂמִירַת הַתּוֹרָה וְכֵן נִחַ אֵינוֹ מִצְנָה עַל כִּיבוֹד אָב. אָבֵל בַּא"י הָיָה יַעֲקֹב חַיִּיב בְּשְׂמִירַת הַתּוֹרָה וּבְכִיבוֹד אָב.

וְנִה אֹמְרוֹ דְּלְקַף דָּר אֲצֵל אָבִיו בְּשִׁבִיל הִיּוֹתוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּא בְּמִדְרַשׁ וְהִבִּיאוּ רַש"י בְּיָקָשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשִׁלְוָה קַפֵּץ עָלָיו רְוָגוֹזוֹ שֶׁל יוֹסֵף. נִרְאֶה לְבָאָר דְּפִירוּשׁוֹ הוּא דַע"י שְׂהִיעֵבִיר יַעֲקֹב הַפְּכוּרָה לְיוֹסֵף מִזֶּה נִסְתַּעַף כָּל הַקְּנָאָה שֶׁל שְׂבָטִים פִּי טַעְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שְׂהִיעֵבִיר הַפְּכוּרָה לְיוֹסֵף הוּא כַּמ"ש הַזֶּהר פִּי מִחֲשָׁבְתוֹ הִרְאִשׁוּנָה שֶׁל יַעֲקֹב הָיָה בְּרַחֵל וְנִה דְּוֹנָקָא אִם הוֹלְכִים בְּתֵר מִחֲשָׁבָה אָבֵל אִם הוֹלְכִים בְּתֵר מַעֲשָׂה מַה נ"מ בְּמָה שְׂהִיָּה מִחֲשָׁבְתוֹ תַּחֲלָה בְּרַחֵל הָא הַעֵיָקֵר לְבַנֵּי לָאָה וּז"ש בְּיָקָשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשִׁלְוָה מִפְּחַ בְּרַחֵתוֹ שֶׁל אָבִיו שְׂמֹרִין עַל שִׁלְוָה מְאוּד וְקָשָׁה הָא מִחֲשָׁבְתָּ יִצְחָק לֹא הָיָה פִּי אִם עַל עֲשׂוֹ וּצ"ל דְּהַמַּעֲשָׂה הוּא עֵיָקֵר וְאִם כֵּן מִצָּאוּ שְׂבָטִים מְקוּם לַעֲרַעֵר שְׂאִין בְּכֹכּוֹרַת יוֹסֵף טַעְנָה פִּי בְּמַעֲשָׂה הַזֶּה הִיא לָאָה.

וּלְקַף קַפֵּץ עָלָיו רְוָגוֹזוֹ שֶׁל יוֹסֵף: אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף. הַזֶּה מַה שְּׁקָרָא לְיוֹסֵף תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹתֵר מִשְׂאָר שְׂבָטִים נִרְאֶה דְּהַעֲנִין הוּא מַה שְּׂאָמֵר בְּפִיוֹט סִילוּף דִּינָה בְּיוֹסֵף וְהִיָּנוּ כְּמִבְּנֵי בְּמִדְרַשׁ פִּי דִינָה עֵיָקֵר בְּרִיָּיתָה זָכָר הָיָה וְנִתְּהַפְּכָה לְנִקְיָבָה.

וְכֵן יוֹסֵף עֵיָקֵר בְּרִיָּיתוֹ נִקְבָּה הָיָה וְנִתְּהַפְּףָ לְזָכָר וְנִהוּ סִילוּף דִּינָה בְּיוֹסֵף וְכָבֵר אָמְרוּ חז"ל תְּלָה הַפְּתוּב זְכָרִים בְּנִקְיָבוֹת אִשָּׁה פִּי תּוֹרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר וְאִם כֵּן אֵין לְיִחְסַס תּוֹלְדוֹת הַשְּׂבָטִים לִיעֲקֹב פִּי תוֹלָה הַפְּתוּב זְכָרִים בְּנִקְיָבוֹת.

אָבֵל יוֹסֵף שְׂעֵיָקֵרוֹ נִקְבָּה וְתְלָה הַפְּתוּב נִקְיָבוֹת בְּזְכָרִים א"כ שְׂפִיר תִּתְּכֵן תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף: אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף כֵּן שְׂבַע עֲשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רְוָעָה אֶת אֲחִיו בְּצֵאֵן וְהוּא נִעַר אֶת בְּנֵי בְּלָהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו הַזֶּה יוֹסֵף בְּבוֹאוֹ לַא"י הָיָה כֵּן ז' שָׁנָה כְּנִרְאֶה מִקְרָא פִּי אַחַר שְׂנוּלֵד יוֹסֵף עָבְדוּ אֲצֵל לְבָן עוֹד שְׂשָׂה שָׁנִים וְשָׁנָה בְּהִלִּיכָה וְהָיָה בַּא"י עֲשָׂרָה שָׁנִים שְׂאָז תּוֹפֵס קְדוּשַׁת א"י בְּכֻלָּל וּלְקַף אָמְרוּ חז"ל נְשָׂא אִשָּׁה בַּא"י וְשָׂהָ י' שָׁנִים וְכו'.

פִּי לְתַפְּסֵן קְדוּשַׁת א"י בְּכֻלָּל הַפְּלוּל עֲשֵׂר קְדוּשׁוֹת צָרִיף י' שָׁנִים וּלְקַף הָיָה יוֹסֵף כֵּן שְׂבַע עֲשָׂרָה שָׁנָה וְהוּא רוֹעָה הַצֵּאֵן שְׂהִיָּה מְנַהִיגָם וּמִשְׁרָם לְרַב חֲתָמָתוֹ. אָבֵל הוּא נִעַר אֶת בְּנֵי בְּלָהָה וְזִלְפָּה שְׂהִיָּה אֲצֵלָם מְשָׁרַת וְנִעַר וְהַטַּעַם הוּא פִּי יוֹסֵף הַשִּׁיג בְּחֲתָמָתוֹ פִּי יְהִיָּה מְשָׁרַת לְעַבְדִּים.

פי מצרים הם עבדים פדכתיב מבית עבדים וכן היה משרת בבית הסוהר לסריסי פרעה. וכן פתיב לעבד נמפר יוסף היינו למי שהוא עבד אבל זאת לא ידע יוסף לאיזה עם יהיה עבד וביקש להתחכם לעשות לדבר שהוא ענין פי צריף תמיד ענין לחול עכ"פ במקצת.

ולכן היה משרת לבני השפחות שהם נקראים בפי המון וגם בפי השבטים עבדים וא"כ הרי הוא משרת לעבדים ובה חשב שיחול מה שנגזר עליו: ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם. אמרו חז"ל שאמר שאכלו אבר מן החי וכבר תמהו בממ"נ או שנגלה עשו ח"ו בני יעקב.

או שיוסף הצדיק פינב ח"ו לאביו. ונראה פי הם בקשו לנסות את יוסף אם הוא הולך רכיל ומגלה סוד ואמרו בפניו כמה טוב הוא אבר מן החי ובריא לגוף.

וכדומה בשאר דברים בדרך שיחה כמתפאר פאלו אכלו יוסף האמין פי הדברים כהונוניתו ואמר לאביו להוכיחן ולישרם ולכף נאמר דיבתם רעה ולא מעשיהם הרעים רק דיבורם והבן: וישאל אהב את יוסף מפל אחיו פי בן זקונים הואלו ועשה לו כתונת פסים.

הרצון בזה פי בכור זקן מפל אחיו הוא לו לפי מחשבתו היה ביוסף ובחל כמ"ש הזוהר. וידוע פי יעקב היה נקרא לפי מעשה ובמחשבה הוא נקרא ישאל.

ולכף נאמר בני בכורי ישראל במחשבה היה בכור ולכף נאמר וישאל אהב את יוסף ולא יעקב ועשה לו כתונת פסים. היינו פי העבודה היה אז בבכורים.

וא"כ היה העבודה ביוסף ולכף עשה לו בגדי כהונה כאמרו פהו שעשתה לו אמו כתונת פסים עובד עבודת יחיד עיין שם: והנה קצת מפרשים פירשו בן זקונים פי נולד בזקנותו של יעקב אשר כבר חלש פח התאנה ותמדת החומר.

ולכף אין בולד כ"כ מס"א ויצה"ר אשר בעון חולל וכו'. והקשו הא בנימין נולד אח"כ ואותו היה לו לאהוב יותר ונ"ל דס"ל להנהו מפרשים דרחל נתעברה מבנימין אחר שפא יעקב לשכם פנראה מקצת מדרשים פי נתעכב שם בשכם וכתוב בבואו לשכם ויבא יעקב שלם.

והרשינו שלם בגופו פי נתפא ושב חזק לאיתנו הראשון ע"י שינוי השם מן המלאך וע"י ביאת א"י פנודע פי נעשה מזה בריה חדשה. ולכף לענין עקרה אין שני ח"ל עולין מן המגן וא"כ חזר לתוקפו הראשון דהיה שלם בגופו ואין בדבר שום גרעון.

ואם חסרו פחותיו אין זה שלם וא"כ יוסף לבד שנולד מקודם נקרא זקונים: ויראו אחיו פי אותו אהב אביהם מפל אחיו ולא יכלו דברו לשלום הענין הוא דכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח וגו' והינו פשיש לאדם בלבד תלונה ותערומות חבירו נתרבה השנאה יום ביומו אבל פשמדבר ואומר לחבירו ראה מה זה שעשית לי וחברו יתנצל לפניו או שמודה לו ומבטיח אותו מבלי לעשות עוד כזה אז סרה השנאה ולכף צוותת התורה ובה תבטל השנאה מלבבו ושב השלום למקומו ואלו היו השבטים יכלו לדבר עמו היה נעשה שלום ביניהם וזה ולא יכלו דברו לשלום: וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם.

וְדָרְשׁוּ חַז"ל שֶׁהִלְכוּ לְרַעוּת אֶת עֲצָמָן. וַח"ו לומר עֲלֵיהֶם שֶׁהִלְכוּ לַהֲתַעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם וְרַק הִעֲנִינָן הוּא כִּי כָּל הוּא בְּמִשְׁחָה וְדוּד קוֹדֵם שֶׁהִגִּיעוּ לְהִיּוֹת נְגִידִים בְּיִשְׂרָאֵל הָיוּ מִתְחַלְּהוּ רֹעֵי צֶאֱן כִּי כָּף הַמִּיזָה כְּאֲשֶׁר יִתְנַהֲגוּ בְּחֻמְלָה עִם הַצֶּאֱן וְיִטְפְּלוּ בָהֶם כֵּן יִתְנַהֲגוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְלִכְּף נִקְרָאִים רֹעִים וְהֵם שֶׁהִלְכוּ וְלֹא לְקַחוּ יוֹסֵף עִמָּהֶם כִּי לֹא בִקְשׁוּ שְׂיִמְלֹךְ יוֹסֵף וַיִּהְיֶה לָהֶם לְרֹעֶה כִּי הֵם מִקְרָבָם יִהְיוּ רֹעִים וְזֶה שֶׁהִלְכוּ לְרַעוּת אֶת עֲצָמָן.

שֶׁהֵם בְּעֲצָמָם יִהְיוּ רֹעִים בְּיִשְׂרָאֵל וַא"צ לְיוֹסֵף לְרַעוּת בָּהֶם וּבְכַרְט כִּי יִדְעוּ שְׂיִהְיוּ עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְעָה רֹעִים פְּדַכְתִּיב וְאִין פֶּהֶן רֵאוּי לְמִלְכָּה וְרֹעֶה כַּמ"ש הֶרְמֵב"ן כִּי זֶה הָיָה פֶּגֶם שֶׁל חֲשֻמוֹנָאִים וּבִיּוֹד שְׁבֻטִים הָיוּ שְׁלֵשָׁה בְּכוֹרֵי פֶטֶר רַחֵם שְׂהָיוּ אֲז פֶּהֶנִים וְנִשְׁאָרוּ שְׁבָעָה לְהִיּוֹת רֹעִים וְלִכְּף הִלְכוּ לְרַעוּת אֶת עֲצָמָן וְהִלְכוּ לְשָׂכָם כִּי נִצְצוּ בְרַה"ק כִּי בְשָׂכָם יִתְחַל מַלְכוּת יוֹסֵף שֶׁהוּא יִרְבְּעָם שְׁבַשְׂכָם הַמְּלִיכּוּ אֶת יִרְבְּעָם וְלִכְּף הִלְכוּ לְשֵׁם לְבַטֵּל זֶה: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף הֲלֹא אֲחִיךָ רֹעִים בְּשָׂכָם לָכֵה וְאֲשַׁלְּחֶךָ אֶלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי.

נִרְאֶה לְבָאָר כִּי עַל שָׂכָם הָיָה לַעֲשׂוֹ טַעֲנָה וְגִירוּי כִּי הָיָה שְׂיִיף לְשָׂכָם הַחַוִּי פְּדַכְתִּיב וַא"כ עָנָה הַחַוִּי יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ וּמִגִּיעַ לְזַרְעַ עָשׂוּ. וְלִכְּף נֹאמֶר עַל שָׂכָם אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי וְדָרְשִׁינָן זֶה עָשׂוּ.

וּבְאֲמַת לִכְּף נִתְּן יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֶת שָׂכָם כִּי הוּא שְׁטָנוּ שֶׁל עָשׂוּ כְּפִנּוּדַע וְלִכְּף חֲשַׁשׁ יַעֲקֹב אוּלַי יְבוֹאוּ בְּנֵי עָשׂוּ לְהִלְחָם. וְלִכְּף שֶׁלַח לְיוֹסֵף כִּי הוּא שְׁטָנוּ שֶׁל עָשׂוּ וְגַם שָׂכָם הָיָה מוֹכֵן לְיוֹסֵף כְּפִנּוּדַע שְׂאֲסֻנַת הָיְתָה בַת דִּינָה שֶׁהוֹלִידָה מִשָּׂכָם וַא"כ הִיא יוֹרֵשֶׁת אֶת אָבִיהָ וּמִגִּיעַ לְבִנְיָה זָרַע שֶׁל יוֹסֵף: וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רֵאֵה אֶת שְׁלֹמֹם אֲחִיךָ וְאֶת שְׁלֹמֹם הַצֶּאֱן וְהַשִּׁיבֵנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מִעֲמֵק חֲבֵרוֹן וַיְבֹא שָׂכָמָה נִרְאֶה לְבָאָר כִּי יוֹסֵף הוֹצִיא עֲלֵיהֶם דָּבָה בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים הָאֶחָד שֶׁהֵם לֹקַחְתִּין לָהֶם בְּנוֹת הָאֶרֶץ וְדָבָר זֶה מְבוֹטֵל מִמָּה שֶׁעָשׂוּ בְּשָׂכָם כִּי הֵמָּה מְסֻרוּ נִפְשָׁם וְהַכְּנִיסוּ אֶת עֲצָמָן בְּסִפְנוֹת עֲצוּמוֹת בְּשִׁבִיל דִּינָה שֶׁהִיְתָה נִבְעֵלַת לְבֹן ז' עֲמָמִין וְאִיף הֵם יִהְיוּ לֹקַחְתִּים מִבְּנוֹתֵיהֶם מִה שֶׁנִּצְטַעְרוּ הַצְּדִיקִים עַל דְּבָר זֶה וְעוֹמְדִים עָלָיו בְּנִפְשׁוֹתָם וְלָזֶה הַזְּכִירוּ לוֹ שֶׁהֵם רֹעִים בְּשָׂכָם וְהַשְׁנִית שְׁקוֹרִין לְבִנְיָה שֶׁשְׁפָחוֹת עֲבָדִים וּמְרִיבָה בִּינֵיהֶם וְלִכְּף אָמַר רֵאֵה אֶת שְׁלֹמֹם אֲחִיךָ אִם שְׁלֹמֹם בִּינֵיהֶם וְאִין בָּהֶם מְרִיבָה וְקִטְגוֹרִיָּא.

וְעַל הַשְּׁלִישִׁית שְׂאֹכְלִין אֲבָר מִן הַחַי אָמַר רֵאֵה אֶת שְׁלֹמֹם הַצֶּאֱן כִּי שְׁלִימוֹת הַצֶּאֱן בְּשַׁחֲטָה וְלֹא אֲבָר מִן הַחַי וְלִכְּף אָסוּר: וְהַשִּׁיבֵנִי דָבָר. כִּי יַעֲקֹב חָשַׁב אוּלַי יִקְרָאֵהוּ אָסוּן רַק שְׁלֹחֵי מִצְוָה אֵינָן נִיזוּקִין.

רַק בְּגַמ' מְסַפְקָא לֵיהּ עַל הַחֲזָרָה וְלִכְּף אָמַר וְהַשִּׁיבֵנִי דָבָר וַא"כ לֹא נִתְקַיְּיִם הַמִּצְוָה עַד בּוֹאוֹ אֶל אָבִיו וְהַכֵּל הַלִּיכָה יְחָשַׁב: וַיִּשְׁלַחְהוּ מִעֲמֵק חֲבֵרוֹן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּחֲבֵרוֹן הָיָה בְּהָר רַק שְׁלֹא יִהְיֶה נִיזָק בְּדָרָךְ הָיָה מְלוּוֶהוּ מִן הָהָר לַעֲמֵק וְשֵׁם נִפְרַד מִמֶּנּוּ וַא"כ לֹא יוֹזֵק.

כְּדָאֲמַרִּי בְּפָרָק עֲגָלָה עָרוּפָה. יְדִינוּ לֹא שְׁפָכוּ הַדָּם הָיָה שְׁלֹא פְטָרְנוּהוּ בְּלֹא לִוְיָהּ.

וְזֶה שְׂאֲמָרוֹ חַז"ל כְּשֶׁנִּפְטַר יוֹסֵף מִיַּעֲקֹב הָיָה עוֹסֵק עִמּוֹ בְּפָרֵשֶׁת עֲגָלָה עָרוּפָה הֵינּוּ כִּי שֵׁם נִלְמַד מִיְדִינוּ לֹא שְׁפָכוּ שְׁכָל הַמְּלִנוּהָ לְאָדָם אֵינּוּ נִיזוּק וְלִכְּף נִתְּן לוֹ יוֹסֵף זֹאת לְסִימָן ע"י אֲחִיו שְׂוֹדָאִי חַי שְׁמִשָּׁם נִלְמַד שְׂאֵינּוּ נִיזָק וְאִיף יִתְכַּן שֶׁהָיָה נִיזָק הֲלֹא הָיָה מְלוּוֶהוּ מִהָר לַעֲמֵק.

ונחז"ל דרשו מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בתכרון לקיים מה שנא' לאברהם בין הבתרים פי גר יהיה ורעה. נראה לבאר דהיינו פי ע"י הגלות זכו לא"י ולולא הגלות לא היו זוכים לא"י ונמצא היה אברהם קבור בפשינו שלו ולכה מעצה זו נגלה פי אז החל הגלות כמ"ש הת"י בן עזיאל וזכו לא"י על ידי פה: ונמצאהו איש והנה תנעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רועים ויאמר האיש נסעו מזה פי שמעתי אומרים גלכה דותינה וילך יוסף אחר אחיו ונמצאם בדותו.

לכאורה תמוה איך נתעה בשדה ולמה הקרה ה' פה להתעות. ונראה לבאר פי מאז נפרד יוסף לחוץ לארץ ולא שב וכמו שאמרו בייעקב שקפצהלו ארעא פדי שיתפלל במקום בהמ"ק פן ביוסף הצדיק ביקש הקב"ה שטרם שילך ויתפלל במקום בהמ"ק פי אז הוחל הגלות ובהמ"ק נקרא שדה פדכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה ובפרט פאשר החל הגלות נקרא שדה פנודע ולכה נזדמן לו מן השמים להיות נתעה למקום בהמ"ק לעמוד ולהתפלל שם וזהו והנה תועה בשדה היינו במקום בהמ"ק ולכה מצא שם מלאכים פדכתיב והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו.

וגבריאלי הוא לבוש הבדים ולכה פתיב ונמצאהו איש זה גבריאלי ושם התפלל יוסף ותפלתו הועלה ע"י גבריאלי ולכה שאלו מה תבקש היינו מה עיקר בקשתה והשיב את אחי אנכי מבקש הרצון שיהיו פולם בגדר אחי וריעות ויאמר נסעו מזה פי הם חשבו אז הגיע זמן בגין בהמ"ק כמ"ש יעקב בלקחו בכורה מעשו איך יהיה רשע זה עומד ומשמש וקודם בגין בהמ"ק צריך מלה פנודע ולכה חשב יוסף למלוך וזהו טוב חלומו אמנם המלאך השיב נסעו מזה.

דאין רצונם לעגין בהמ"ק דכתיב ביה וזה שער השמים רק גלכה דותינה היינו לקבל התורה שהיה קודם בגין בית המקדש וזה צריך במדבר הפקר מקום שהיו שם בני חורין פאמרם פל העוסק בתורה נקרא בן חורין.

ולכה לא הוקם עליהם מלה במדבר. ונמצאם בדותן פי בדבר תורה דנו אותו ולא הלכו לפנים משורת הדין פאומרם תורה דכתיב ביה אמת אין הקב"ה הולך לפנים משורת הדין וכן השבטים שעסקו בתורה לא הלכו לפנים משורת הדין: ויראו אותו מרחוק ובטרם יקרב אליהם ויתנפלו אותו להמיתו.

נראה לפרש שראו ברה"ק מרחוק שיצא ממנו ירבעם מחטיא את הרבים ויהיה בעוכרם להסיב לב ישראל. לכה טרם יקרב אליהם להסיתם ולגלגל עליהם רעה גדולה חשבו להמיתו.

ונה שהשיא יהודה עצה למכרו לישמעאלים להיות שאתם רוצים להמיתו על שם סופו ונהפך הוא בישמעאל פי שמע ה' קול הנער באשר הוא שם ולא על שם סופו אף שזרעו ישחית למאוד ואיתא במדרש ויתנפלו אותו להמיתו אמר נפסה בו את הפלבים ומלבד מה שפירשו בזה המפרשים נראה לפרש פי אמרו במדרש ויבא עמלק ככלב נדמה להם פי עמלק הוא פלב ועשו נופל ביד יוסף ולכה אמרו יוכחנו דבריו אם הוא צדיק לא ישלטו בו פלבים אדרבה לא יחרץ פלב לשוננו: ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות

הַלְזָה בָּא ר"ל הוּא מְעוֹרֵר הַחֲלוּם כִּי הוּא מְהַרְהֵר כָּל הַיּוֹם וְע"י כֵּן בָּא הַחֲלוּם וּא"כ הוּא אֲשֶׁר מוֹרֵד בִּיהוּדָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד כַּמ"ש בְּשֵׁל"ה.

וּבַמְדָּרָשׁ בְּעַל הַחֲלוּמוֹת רָמְזוּ עַל יַרְבְּעָם שֶׁעָבַד לְבַעַל וְהֵנָּה עֵינֵי יַרְבְּעָם הֵינָּה לַעֲשׂוֹת טַלְמֻסָּאוֹת לְהוֹרִיד הַשֶּׁפַע מִן הַשָּׁמַיִם וְיִרְחַ וְכוּכָבִים כִּי אָמַר שֶׁבַמְקַדְשׁ יוֹרֵד שֶׁפַע לְמַעְלָה מִהַפּוֹכְבִים אֲבָל זֶה יִקָּר מְאוֹד וְצָרִיךְ קַדְוָשָׁה וְשִׁמְרָה וְיִתְיַרְה וְהַקִּים הוּא חֲמָנִים טַלְמֻסָּאוֹת לְהוֹרִיד שֶׁפַע מִהַפּוֹכְבִים וְלִזְה א"צ קַדְוָשָׁה רַבָּה וּבְזֶה הַסִּית לְיִשְׂרָאֵל וּלְכָף כְּשֶׁמְעֵם מַחֲלוּם יוֹסֵף שָׁמַשׁ וְיִרְחַ וְכוּכָבִים מְשַׁתְּחוּיִם לִי שֶׁפִּטּוּ כִּי זֶה עֲנִין טַלְמֻסָּאוֹת שֶׁיֵּרֵד לוֹ שֶׁפַע מִפּוֹכְבֵי שָׁמַיִם וְהֵמָּה מְשַׁתְּחוּיִם לוֹ לְהַשְׁפִּיעַ לוֹ לְמַטָּה וְזֶהוּ שָׂרֵשׁ פְּרָה רֵאשׁ וְלַעֲנָה לַעֲבוֹדַת יַרְבְּעָם וּלְכָף אָמַר הֵנָּה בְּעַל הַחֲלוּמוֹת הַלְזָה בָּא: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחֵיו שְׁמַעוֹן לְלוֹי כִּי שָׁבֵט לֹוֹי לֹא עָבְדוּ לְעַגְלֵי יַרְבְּעָם כִּי עָלוּ מִכָּל א"י לִירוּשָׁלַיִם לְבַלְתִּי שׁוֹמַע לְקוֹל יַרְבְּעָם וְגַם שָׁבֵט שְׁמַעוֹן הִי נִחְלָתָם מְעוֹרֵב בְּנִחְלַת שָׁבֵט יְהוּדָה כְּמַבְנֹאֵר בְּדֵה"י עֵי"ש בְּרִש"י וּא"כ הֵיוּ בְּכָלל יְהוּדָה שְׁלֹא שְׁמַעוֹ לְקוֹל יַרְבְּעָם וּלְכָף הֵמָּה אָמְרוּ לְעַקֵּר וּלְשַׁרֵּשׁ שׁוֹרֵשׁ יַרְבְּעָם: וְעַתָּה לְכוּ וְנִהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלִיכֵהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמְרָנוּ חֲזִיה רַעָה אֲכַלְתֵּהוּ וְנִרְאָה מֵה יִהְיוּ חֲלוּמוֹתָיו נִרְאָה לְבָאֵר כִּי רָאוּ גַם רָאוּ כִּי מְלָךְ רֵאשׁוֹן לְיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ שִׁיְהִי נִהַרְגָה בְּחֶרֶב כִּי תִהְיֶה קוֹדֵם לְתִיקוֹן וְהַעֲדָר קוֹדֵם לְהַנְיָה וּלְכָף שְׁאֵל הֵינָּה נִהַרְגָה וְכֵן מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף קוֹדֵם לְמְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד יִהְיֶה נִהַרְגָה וְאָמְרוּ א"כ שֶׁצָּרִיךְ שִׁיְהִי נִהַרְגָה לְמֵה יִהַרְגָה בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֵלוֹת לְכוּ וְנִהַרְגֵהוּ וְאֵל יֵצֵא מִמֶּנּוּ יַרְבְּעָם וְגַם יִהְיֶה נִהַרְגָה ע"י חֶרֶב קַדִּישָׁא כַּמ"ש שֶׁחֲטָא דָּוִד בְּאוֹרֵיהָ שֶׁנִּהַרְגָה ע"י חֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן וְלֹא בְּחֶרֶב קַדִּישָׁא עַל שֶׁמָּרַד בְּמַלְכוּת וּלְכָף אָמְרוּ לְכוּ וְנִהַרְגֵהוּ: וְאָמְרָנוּ חֲזִיה רַעָה אֲכַלְתֵּהוּ נִרְאָה דְכָף הֵינָּה מְקוֹנָב לְבִידָם דְכָל מוֹשִׁיעַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה רֵאשׁוֹן שׁוֹלֵט בְּחַיּוֹת כִּי שְׁמַעוֹן מוֹשִׁיעַ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הֵרַג אֲרִיָּה וְכֵן דָּוִד גַּם אָרִי גַם דוֹב הִפָּה וּלְכָף אֱלוֹ הוּא הַמְלִיךְ וּמוֹשִׁיעַ הוּא יִשְׁלֹט בְּחִיָּה רַעָה וְכַאֲשֶׁר נֹאמַר לְיַעֲקֹב שַׁחֲוִי רַעָה אֲכַלְתֵּהוּ יִשְׁפּוֹט שְׁאִין הוּא מְלָךְ וּמוֹשִׁיעַ אֲמִיתִי: וְנִרְאָה מֵה יִהְיוּ חֲלוּמוֹתָיו.

תִּמָּה בַּמְדָּרָשׁ אִם יִהַרְגֵהוּ אִיךְ יִתְקַיְּמוּ חֲלוּמוֹתָיו. וּלְכָף דְרָשׁוּ שְׂרֵה"ק צָנוּחַ כֵּן נִרְאָה דְבָרֵי מֵי יָקוּם וּבְדָרָךְ פְּשׁוּט יֵשׁ לֹאמַר כִּי כְּבָר הִקְשׁוּ בַּמַּמ"נ אִם חֲשָׁבוּ הַשְּׁבָטִים חֲלוּם שֶׁל יוֹסֵף לְהַבֵּל מֵה זֶה קִנְיָה וְאִם חֲשָׁבוּהוּ לְחֲלוּם שֶׁל אָמַת מֵה יוֹעִיל תַּחֲבוּלָה אֲבָל אָמְרוּ וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָר שֶׁחָשַׁב שֶׁהִגִּיעַ תַּחֲזִיחַת הַמַּתִּים בְּיָמָיו וְיִהְיֶה אִמּוֹ חֵי כֵּן הוּא בַּמְדָּרָשׁ וְחֲשָׁבוּ הַשְּׁבָטִים גַּם עַל יוֹסֵף כֵּן שִׁיְהַרְגוּ אוֹתוֹ כְּרֵאִי כִּי מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף יִהַרְגָה וְאִח"כ יִהְיֶה חֵי בְּתַחֲזִיחַת הַמַּתִּים וְיִמְלוֹךְ.

וְכָף חֲשָׁבוּ עַל יוֹסֵף בְּעַצְמוֹ שֶׁשָּׂם יִהַרְגֵהוּ וְאִח"כ יִחְיֶה בְּתַחֲזִיחַת הַמַּתִּים וְאִז יִתְקַיְּמוּ חֲלוּמוֹתָיו וְהִי טַעַמָּם כִּי אַחַר הַתַּחֲזִיחַ יִפְסַק מִמֶּנּוּ וְנִהַמַּת הַיְצִיָּה"ר וְלֹא יֵצִיץ זְדוֹן יַרְבְּעָם וְיִחְלַשׁ כַּחוֹ וְזֶה הֵינָּה עֲנִינָם בְּאָמַת וְהַכָּל לְטוֹבָה יִחְשָׁבוּ שְׁאֵז הַכָּל כְּמוֹ לְעַתִּיד לְבֹא: וַיִּשְׁמַע רָאוּבֵן וַיִּצְלִיְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִפְנוּ נַפְשׁ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רָאוּבֵן אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אוֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמְדָּבָר וְיָד אֵל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל אָבִיו.

רְצוֹנוֹ בְּזֶה שֶׁרָאוּבֵן אָמַר שֶׁהוּא אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהַפּוֹת שׁוֹם נַפְשׁ כִּי עֲבוֹדָה בְּבַכּוֹרוֹת וְהִי כִּהֵן וְכִהֵן אֲסוּר לְשַׁפְּוֹךְ דָּם אֶפִּילוֹ כְּדִין כַּמ"ש הַזֶּהר שְׁחִיטָה בְּכִהֵן אֲסוּרָה. וְגַם אֲתָם אֵל

תשפכו דם רק נשליך אותו אל הבור במדבר כי אז החל הגלות והי' פוכב רע פי ילקו במדבר כמ"ש למה יאמרו מצרים ברעה הוציאם ולכה נשליך אותו אל הבור במדבראמנם ראה פי מושיען של ישראל יהיה נלקה במדבר במים וקשב ליוסף למושיע לכה יעץ להשליכו לבור שיש בו מים וזהו למען השיבו אל אביו גם שלא יאמר שלכה הגין ראובן על יוסף פדי שיתקיים החלום ואחד עשר פוכבים וא"כ הרי הוא בכלל האחים וא"כ זה לו לאות טוב שלא חטא אבל לא היה דעתו להשיבו אל אביו וע"ז העידה התורה דלא כן הוא רק למען השיבו אל אביו היתה פנונתו ולשם שמים אשרי לו ולנשמתו: ויהי בעת ההוא נירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדןלמי ושמו חירה.

נראה לבאר דלכאורה יש להבין על שבטי יה שימכרו את יוסף אשר לא חטא כלל רק באמת אמרו מורד במלכות הוא דהמלוכה מן הדין היה ליהודה ויוסף היה רוצה למלך עליהם רק באמת למה לא עשאוהו מלך רק הטעם הוא דאיתא אין ממנין פרנס על הצבור אלא א"כ קנפה של שרצים תליין מאחוריו פדי שלא יתגאה ובהרגיש יהודה כל זאת מיך נירד יהודה: וירא שם יהודה בת איש פנעני נראה לבאר דאיתא רגזו ואל תחטאו אמר דוד המע"ה אתם אומרים שאני פסול לבוא בקהל על שאני בא מרות המואביה אף אתם אסורים לבא בקהל דיעקב נשא שתי אחיות ולהבין זאת נראה דאיתא דישי היה חושב לישכב עם שפחתו והיתה אשתו ויש לתמוה הא איתא בגמ' שלשה מתו בעטיו של נחש וחד מנהון ישי אבי דוד שלא חטא כלל הא לפי הגמרא חטא גדול חטא ותועבה גדולה היה המעשה הזאת ואיך שינה שלא חטא הא הקב"ה מדקדק עם הצדיקים פחות השערה פדכתיב וסביביו נשערה מאוד אבל נראה דאיתא בגמ' מסכת קידושין דיכולין ממזרים ליטהר הא כיצד שיקח שפחה והולד היא בתר אמו והוא עבד ואח"כ ישחררו ומותר לבא בקהל.

ע"כ בראות ישי שחושדין אותו שאסור לבא בקהל היה רוצה לטהר בנזו לבוא על שפחתו וזה היה מאמר דוד שהם ג"כ באים מפסולים ונהו ג"כ כאן דראה יהודה שקוראין לבני יעקב ממזרים על דיעקב נשא שתי אחיות בחייהן ולכה ויקח בת איש פנעני דכנען הוא עבד פדי לטהר בנזו.

ואיתא במדרש דכל השבטים היו נושאים נשים מבנות כנען והטעם הוא נמי כמו שפכתתי פדי לטהר בניהם: ומהר ותלד בן ויקרא את שמו ער שהוא בנזו בית ראשון דהוא לשון ער היינו מלשון ויקח משנתו דהיה שמחה וטוב לכב ומהר עוד ותלד בן ותקרא את שמו אונן שהוא מורה על בית שני שהוא ממהר ליחרב והוא לשון אנינות ותוסף עוד ותלד בן ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אנתו היינו לאחר בית שני היה מושל בן פוזיבא ג"כ שנה ובאמת היה במחשבתו להיות משיח וכשמת היו קורין אותו בן פוזיבא דהיינו היה מלא פזב ושקר והוא היה מולך בשילה ולכה ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אנתו היינו דהיה נקרא בן פוזיבא: ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וגו' הנה חטא דער ואונן היה על דשחת ארצה ויש להפליא על בני יהודה שעשו כזאת רעה גדולה אבל נראה דבעיניהם לא היה המעשה הזאת רע כל כף דאיתא בגמ' דתמר קטנה היתה כשנשאת לבני יהודה ואיכא בגמרא דקטנה משמשת במוך שמה מתעבר ותמות ולא היה ער יכול לשמש עמה כדרכה ואונן הבחין זאת דאחיו מת על

דשחת ארצה וחשב ממ"נ איך אעשה אם אשכב עמה פדרפה שמא תתעבר ותמות ואם אשכב עמה שלא פדרפה איך אקנים מצות יבום להקים שם אחי בישראל וחשב דבעת שהיא קטנה ישמש עמה שלא פדרפה עד שתתגדל ואז ישמש פדרפה ויקנים שם אחיו בישראל ולזה קאמר קרא אף דבעיניהם לא הנה המעשה רע אבל בעיני ה' הנה המעשה רע דאיתא בן נח שפא על אשתו שלא פדרפה חייב מיתה ע"כ המית אותם ה': ויאמר יהודה לתמר פלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני פי אמר פן ימות גם הוא פאחיו יש להבין הואיל דלא הנה דעתו של יהודה ליתן לה את שלה היא הוציא דבר שקר מפיו רק נראה דבאמת פנונתו הנה ליתן לה שלה פשתגדיל היא שיראתו הנה שימות גם הוא פאחיו בענין השחתת זרע רק שלא לביישה שהיא היתה גרם בפזקין להמית את בניו ולכה תלה הספרון בבנו: ותשב בפתח עינים.

פדרף פשוט נראה דהסימן הנה מסור להם פשהמים עולים לקראתם אזי הזיווג עולה יפה פדמצינו פאליעזר עבד אברהם ולכה ישבה בפתח עינים. ועוד נראה לפרש דידוע דהקב"ה נטל הפהונה משם ונתנה לאברהם וצריך טעם למה אבל נראה דהקב"ה הנה משפיע לשם שיצא ממנו מלכות בית דוד ותרונייהו בהדי הדדי לא היו משליבין זה את זה ולכה נטל ממנו הפהונה ולכה עשה יעקב ליוסף פתונת פסים רמז לכהונה וכמ"ש לעיל ותמר היתה בתו של שם ולכה ותשב בפתח עינים היינו כפרש"י בפתח של אברהם אבינו שהכל מצפים לראותו והוא משיח שיצא ממנה.

ועוד באופן אחר נראה דאיתא דלעתיד לבוא תחזור הפהונה לכפורים ויעקב העמיד י"ב שבטים וארבע בכורים פטר רחם היו ואין מלכות בכהונה ויהודה הנה מלך ונשארו שבעה שבטים והם שבעה עינים הנאמר בזכריה ושבעה עינים על אבן אחת דידוע דדוד נקרא אבן דכתיב אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה שדוד הנה לראש על פלם ולכה אמר שבעה עינים על אבן אחת וזה שאמר פאן ותשב בפתח עינים דהינו דוד שהנה פתח עינים: ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן.

רמז לה שיצא ממנו מלכות שאינו בא אלא לרועה צאן ישראל עוד רמז לה על פי מה דבעינינו ראינו דכמה חשויים וספונים בישראל אשר הם באים דוקא מפסולים והטעם הוא כף דהשטן חשב דבזה נדאי לא הנה בו סימן ברכה והוא יהנה רע מעצמו ולא ירבה עליו רעים להשטינו מעבודת ה' ומזה הטעם קיבל יעקב הברכות בערמה פדי שיחשוב השטן דלא יקונים בו פלל וכלל פי במרמה פאו לו הברכות וזה רמז לה יהודה בגדי עזים שיעקב הנה מרמה ליצחק אביו בגדי עזים שעירות: ויאמר מה הערבון אשר אתן לך נתאמר חתמה ופתילה ומטה אשר ביך.

נראה לבאר הא דבקשה דנוקא שלש אלה היינו על חותמו היתה מקפדת דנוקא דחששה דעל אחד משאר דברים יכול לטעון דשאוילה הוא בינה משא"כ בחותמו דאיתא בגמרא דחותם לא עבידי אינשי להשאילם עוד יש לפרש עפ"י המדרש דאיתא במדרש דיהודה שאל אותה אם היא גיורת או גויה והשיבה לו שהיא גיורת ויש לשאול מנ"ל למדרש פאן והיכא רמיזא מזה בקרא אבל נרא' דדרשו פן מדבקשה את חותמו דאמרין פל הבועל ארמית נמשכה ערלתו דברית הקדש הוא חותמו של הקב"ה בישראל וכשהשיבה לו שהיא גיורת מנא ידע שדבריה פנים.

אף כְּשֶׁבִּיקֶשׁה מִמֶּנּוּ אֶת חוֹתְמוֹ בְּזֶה הַיּוֹדֵעָה לוֹ שְׁחוֹתְמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה שֶׁהוּא בְּרִית קוֹדֶשׁ יִשְׁאָר בּוֹ שְׁלֵא תְהֵא נִמְשָׁף עָרְלָתוֹ שֶׁהִיא גִּיּוֹרֵת וְהִטְעַם שְׁאֲמָרָה וּפְתִילָף הֵינּוּ מִלְּבוּשׁוֹ הַעֲלִיּוֹן דְּאִיתָא כְּשֶׁבָא דְּוֹד מְרוּעָה צֵאן לִהְיוֹת נִמְשָׁח לְמִלְךָ וְלֹא הָיָה נִכְנָס בְּלֵב שְׁמוּאֵל שְׂזָה יִהְיֶה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כִּי הָיָה טוֹב רִוְאי וְאֲדוֹם אָבֵל בְּאַמַּת אָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וְה' יִרְאֶה לְלֵב שֶׁלְּבוֹ טְהוֹר הָיָה וְאֵין תּוֹכּוֹ כְּבָרוּ רַק הוּא זֶה וּמְצַוֶּחֶצַח מִכָּל סִיג וּבִיּהוּדָה נְמִי פְתִיב וּבְדָם עֲנָבִים סוּתָה פִּירוּשׁ מִלְּבוּשׁ שֶׁלּוֹ הָיָה אָדוּם רַק לְבוֹ הָיָה טְהוֹר וְזֶהוּ רִמְזָה לוֹ דִּהֵינּוּ פְתִילָף שֶׁהוּא מִלְּבוּשׁ וּמִטָּה הֵינּוּ כְּדָרְךָ שְׂרָגִיל לִהְיוֹת בְּיַד מֶלֶךְ שְׂרָבִיטוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שְׁקוֹרִין (צַעֲפֻטֵר) וְיִהְיֶה מֶלֶךְ הָיָה וְהָיָה בְּיָדוֹ ג"כ מִטָּה: וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז הַנָּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצִאתָהּ.

הַנָּה מֵה שְׁאֲמַר פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז לְשׁוֹן סִפְקֵי הֵינּוּ דִּיהוּדָה הָיָה חוֹשֵׁב אוֹ דְּבִאֲמַת הָיְתָה פְּנוּיָה רַק חֲמֻדָה לְעַרְבוֹן שֶׁלּוֹ וּלְכַף לֹא מְצָאָה אוֹ דְלִמָּא דְּבִאֲמַת אִישׁ הִיא רַק שֶׁהִשְׂיֵאֲנִי וְחֻטְאִי ח"ו בְּאִשְׁתׁ אִישׁ וְאֵהְיֶה לְבוֹז כִּי חֻטְאִי חֻטְא גְדוֹל כְּזֶה: וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֵנִי וְתִשְׂרַף.

הָא דְּאֲמַר הוֹצִיאֵנִי נִרְאֶה דְּכַף הָיָה נִימוּסָם דִּהְיוּ מְעַנִּים לְחוֹטְאִים בִּיסוּרִים קִשִּׁים וּמְרִים לִיְסָן תּוֹדָה וּלְכַף הִיא ג"כ מוֹצֵאת מִלְּשׁוֹן וְנִצָּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן: וְתֹאמַר הִכָּר נָא לְמִי הַחוֹתְמָת וְהַפְתִּילִים.

נִרְאֶה דְּנֻדַּי א"א לְחוֹשְׁדָה שְׂזִינְתָה אַחַר יְהוּדָה אָבֵל אֶפְשָׁר לְחַשׁוֹד אוֹתָהּ שְׂזִינְתָה מִקּוֹדֵם רַק דִּידוּעַ דְּעַר וְאוּנָן שְׁמִשׁוֹ שֶׁלֹּא כְּדָרְכָם וְהִיְתָה עֲדִיין בְּתוּלָה וּכְשֶׁבָא אֵלֶיהָ יְהוּדָה הָיָה עֲדִיין מְעִינָה חֲתוּם וְזֶה שְׁאֲמָרָה לְמִי הַחוֹתְמָת לְהִרְאוֹת דַּח"ו לֹא זִנְתָה מִקּוֹדֵם: וַיִּכָּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיחָה לְשִׁלְהָ בְּנֵי נִרְאֶה לְבָאָר דִּהָא פְתִיבִי לְעִיל דְּעַל כֵּן לֹא נָתַן אוֹתָהּ לְשִׁלְהָ אִף שְׁגָדֵל מִשׁוּם שֶׁהִיא הִיְתָה עֲדִיין קֻטְנָה וּקְטִנָּה מְשִׁמֶשֶׁת בְּמוֹף שְׁמָא תִתְעַבֵּר וְתָמוּת וְהִיא שְׁמִשָּׁה כְּדָרְכָה וְנִתְעַבְרָה וְהָיָה עַפ"י נִס בְּאַמַּת שֶׁלֹּא מֵתָה וּלְכַף אָמַר שְׁפִיר צְדָקָה וְהָא רְאִיָּה שְׁמִמֶּנִּי נִתְעַבְרָה בְּשִׁימוּשׁ כְּדָרְכָה וְלֹא מֵתָה וְלֹא נִתְעַבְרָה מִקּוֹדֵם וְהָיָה כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְתִּיחָה לְשִׁלְהָ כְּנִתְיִנֵת טַעַם שֶׁלֹּא נִתְתִּיחָה לְשִׁלְהָ כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר וְתָמוּת: פְּרִשְׁתָּ מִקַּץ וְתִכְלִינָה שְׁבַע שְׁנֵי הַשְּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאַרְץ מִצְרַיִם וְתִחְלִנָה שְׁבַע שְׁנֵי הַרְעַב לְבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּהַנָּה מְדָרְךָ הַטְּבַע הוּא אִם יִהְיֶה רַעַב בְּשָׁנַת ח' דִּהַתְּבוּאָה נִלְקָה בְּשָׁנַת ז' דַּאל"כ עֲדִיין יֵשׁ לָהֶם לְאֶכֶל בְּשָׁנַת ח' מִמָּה שְׁאֲסָפוּ לְרוֹב בְּשָׁנַת ז' וְלֹא כֵן הָיָה רַק הַתְּבוּאָה הִיְתָה מִתְגַּדֶּלֶת שְׁנַת שְׁבַע כְּאֶחָד מִשְׁאָר הַשְּׁבַע שְׁנֵים רַק אַחַר שְׁבַע שְׁנֵים עַד נִיֶּסֶן שֶׁהוּא זְמַן הַקְּצִיר חֲשָׁבוּ שֶׁהַכֹּל יִהְיֶה בְּשׁוֹבַע וְחֲשָׁבוּ כִּי שְׁקָר פְּתַר יוֹסֵף עַד עַת הַקְּצִיר שֶׁלֹּא מְצָאוּ כְּלוּם כִּי רִיחַ הַקְּדִים פִּיזֵר הַתְּבוּאָה שְׁבָתוֹף הַשְּׁבָלִים שְׁכַאֲשֶׁר פְּתַר יוֹסֵף שֶׁהָיָה שְׂדוּפוֹת קָדִים הֵינּוּ שְׁהָרוּם יִשְׁדוּף וְיִכְלָה אוֹתוֹ וְהֵינּוּ דְכָתִיב וְתִכְלִינָה שְׁבַע שְׁנֵי הַשְּׁבַע וְתִחְלִנָה שְׁבַע שְׁנֵי הַרְעַב שְׁבַע שְׁנֵי הַתְּבוּאָה מִתְגַּדֶּלֶת כְּשֶׁאֲרֵ שְׁנֵי שְׁבַע וְאִפ"ה מִיַּד אַחַר שְׁנַת שְׁבַע בְּשָׁנַת ח' הַתְּחִילוּ שְׁנֵי רַעַב.

אָבֵל עֲדִיין יֵשׁ לְשִׁאוֹל מ"מ לְמָה הָיָה הַנִּס שֶׁלֹּא כְּדָרְךָ הַטְּבַע וַיֵּשׁ לְתַת טַעַם לְזֶה כְּדִי שִׁיְהִיָּה זֹאת לְתַפְאָרַת וְהָדָר לְיוֹסֵף עַל שְׁגָמֵל חֻסֵד עִמָּהֶם דְּאִם הַתְּבוּאָה הָיָה נִלְקָה בְּשָׁנַת ז' הָיוּ הַשְּׂרִים מְקַבְּצִים עַל יָד עַל יָד יִרְבֶּה רַק הוֹאִיל וְהָיָה כִּף שְׁנִתְגַּדֶּלֶת תְּבוּאָה הַרְבֵּה

בשנת ז לא ה'ה ב'דעתם לצבור ב' לקמ'צים ו'הוצרכו אח"כ לבוא אל יוסף לשפ'ור להם ב'ר: ו'הי ר'עב ב'כל ה'ארצות וב'כל א'רץ מ'צרים ה'ה לחם ו'תרעב כ'ל א'רץ מ'צרים ו'יצ'עקו ה'עם אל פ'רעה ל'לחם.

נ'ראה ל'פ'רש ס'תירת ה'פ'תוב ד'ב'כל א'רץ מ'צרים ה'ה לחם ומ'דכתיב א'ח'ריו ו'תרעב כ'ל א'רץ מ'צרים ד'ב'א'רץ מ'צרים לא ה'ה ר'עב כ'ל כ'ך ד'ראו ש'יוסף מ'צ'ביר ב'ר ו'לא ח'שבוהו ל'איש מ'ש'תגע כ'י ח'כם ו'נבון ה'ה ו'אף ג'ם הם א'ספו ת'בואות ה'ר'בה א'בל ב'מ'דינות א'חרות ש'מעו רק ק'ול מ'צ'פ'ץ ו'לא ש'מו ד'עתם ע'ליו ול'כו: ו'הי ר'עב ב'כל ה'ארצות וב'א'רץ מ'צרים ה'ה לחם וע'ל כ'ל זאת ו'תרעב כ'ל א'רץ מ'צרים.

ו'איתא ו'אכלתם לחמכם לש'ובע אוכל ק'ומ'עא ומ'תברך ב'מ'יע'יו ו'כ'אן ה'ה ב'הי'ף ש'אוכלי ה'ר'בה ו'אינם ש'ב'עים רק ה'יו ר'עבים כ'מקד'ם ו'זהו ק'ללות ר'עבון ו'ח'שבו ש'הוא כ'יש'וף ו'פ'רעה ש'ה'ה ראש ל'כל ה'מ'כ'ש'פים ול'כו: ו'יצ'עקו ה'עם אל פ'רעה ל'לחם ול'כו: ו'יאמר פ'רעה ל'כל מ'צרים ל'כו אל יוסף א'שר יאמר ל'כם ת'ע'שו כ'י הם ח'שבו כ'י'ן ש'פ'רעה הוא ראש ל'כל ה'מ'כ'ש'פים י'בטל כ'יש'ופו של יוסף ש'יאכלו ו'י'ש'בעו ו'פ'רעה ה'שיב להם ש'ילכו אל יוסף כ'אמרו אין נ'בון ו'ח'כם כ'מוהו הוא מ'שיג י'ותר מ'כל ה'ח'רט'ומים.

ו'ה'ה א'מרו ח'ז"ל ש'יוסף צ'נה להם ל'מ'ול ו'יש ל'תת ט'עם ל'מה צ'נה להם ד'ווקא על ה'מ'ילה. ו'נ'ראה כ'י מ'פ'את מ'ז'לם נ'גזר ע'ליהם ר'עב כ"מ"ש ז"ל כ'י ש'בע פ'רות הם ש'ב'עה כ'וכבי ל'כת ומ'י ש'נ'ימ'ול הוא ח'וץ ל'מ'ז'ל ו'אין ה'מ'ז'ל ש'ולט בו ול'כו: כ'די ל'בטל מה ש'נ'גזר ע'ליהם מ'מע'רכת ה'ש'מים א'שר ג'זר ע'ליהם מ'מש ר'עב של פ'ליה צ'נה להם ל'מ'ול ג'ם נ'גזר על מ'צרים ר'עב של פ'ליה כ'י כ'ך ח'רץ ה'דין ל'ש'טופי ז'מה כ'דכתיב כ'עד א'שה ז'ונה עד כ'פר ל'חם ו'הם ה'יו ש'טופים ב'ז'ימ'ה ב'יותר כ'נוד'ע ול'כו: צ'נה להם ל'מ'ול ל'הח'ליש כ'ח א'בר ה'מ'ש'ג'ל ו'ל'מעט ת'א'ו'תם.

ו'ב'ד'רף א'חר נ'ראה ל'ז'מר כ'י ו'נדאי לא ג'רעו ה'מ'צרים מ'ש'אר א'רצות ש'נ'תן להם יוסף מ'ח'נה ב'כ'ס'ף ב'לי מ'ילה רק ז'הו ב'ע'ש'ירים ש'ק'ונים ב'כ'ס'ף א'בל ב'ע'ני'ים י'צ'עקו ל'פ'רעה ל'פ'רנס'ם ב'ח'נם כ'יד ה'מ'ל'ך ו'זה ש'צ'נה פ'רעה להם ל'יל'ך ל'יוסף.

ו'ה'תח'כם יוסף ל'ז'מר א'מת'לא ל'פ'רעה כ'י א"כ כ'ל ה'ע'ש'ירים י'ע'רימו ל'ז'מר ש'ג'ם הם ע'ני'ים ו'יב'ק'שו ב'ר ב'ח'נם ו'י'מ'כ'רו ג'ם ל'מ'דינות א'חרות וא"כ י'כלו כ'ל או'צרות ה'מ'ל'ך ל'כו: צ'נה ד'מי ש'לא י'מ'ול לא י'נתן להם ב'ח'נם וא"כ מ'י הוא ז'ה ש'אין ה'ש'ע'ה ד'וח'ק'תו ש'י'מ'ול א'ת ע'צ'מו ב'ש'ב'יל ר'ינח מ'מ'ון וע'וד נ'ראה ד'יוסף ר'צה ל'תק'ן מה ש'א'ח'יו פ'ג'מו ב'ש'כ'ם ו'ה'ע'רימו ע'ליהם ל'ה'רג'ם ע"י מ'ילה וע"כ הוא צ'נה ל'מ'צרים ל'מ'ול ו'נתן להם מ'ז'ון ל'ה'ח'יות.

כ'א'נ'פ'ן א'חר נ'ראה ל'ב'אר ד'איתא ר'ב ת'בואות כ'כ'ח ש'ור ד'מ'ז'ל ש'ור הוא מ'ש'פ'יע ל'כל ה'ע'ול'ם כ'ולו מ'ז'ונות ה'י'ינו ד'מ'ז'ל ש'ור הוא נ'ותן ל'ש'ב'עה כ'וכבי ל'כת ו'הם מ'ש'פ'יעים ל'מ'טה ב'ה'ש'פ'ע'תם.

ו'ל'כו: יוסף ד'נקרא ש'ור ד'כתיב ב'כ'ור ש'ורו ה'דר לו ע"כ יוסף הוא ה'מ'ש'ב'יר נ'מ'צ'א ב'עת ה'ז'את ב'ש'ני ר'עב ה'ית'ה ה'ה'ש'פ'עה רק מ'ז'ל ש'ור ו'י'ש'ר'אל ש'נ'י'מ'ולים אינם י'וש'בים ת'חת ה'מ'ז'ל ול'כו: י'עד להם ש'י'מ'ולו וא"כ י'ה'יו כ'י'ש'ר'אלים ו'זה נ'רמז ב'ח'לום פ'רעה ו'ה'נה ש'בע

פְּרוֹת הֵם שְׁבַע כּוֹכְבֵי לֵקֶת הַמְקַבְּלִים הַשְּׁפַע מְלַמְעֵלָה כְּנֻקְבָה מְזֻכָּר: וְהָרַעַב הָיָה עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁפּוֹר לְמִצְרַיִם וַיַּחְזֹק הָרַעַב בְּאָרֶץ מִצְרַיִם.

נִרְאֶה לְבָאָר כִּי יוֹסֵף צָבַר שְׁנֵי מִיָּנִי אוֹצְרוֹת אֶחָד בְּכָל עִיר כְּדַכְתִּיב אוֹכֵל שְׂדֵה עִיר וְגו' וְע"ז פֶּקֶד פְּקִידִים כִּי א"א לְיוֹסֵף לְהִיּוֹת בְּכָל הָאָרֶץ וְא"כ מְסַר לָהֶם הַתְּבוּאָה בְּמִדָּה וּבְמִנְיָן וְע"כ לֹא שָׁלַט בּוֹ בְּרַכָּה הַיּוֹתוֹ מְדוּד וּמְנוּי אֲבָל אוֹצָר אַחַר אֶסֶף שֶׁהָיָה יָד יוֹסֵף לְבַד שָׁלַט בּוֹ זֶה הָיָה בְּלִי מְסַפֵּר כְּדַכְתִּיב כִּי אֵין מְסַפֵּר וּבְזֶה הָיָה הַבְּרַכָּה שְׁרוּי כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרָשׁ כִּי א"א שְׁתֵּהָא הַתְּבוּאָה מְסַפֶּקֶת לְכָל מִצְרַיִם וְלְאֲרָצוֹת אַחֲרוֹת רַק הַבְּרַכָּה נִשְׁתַּלַּח בּוֹ.

וְזֶה הָיָה בְּאוֹצָר שֶׁל יוֹסֵף לְבַד וּלְכֹף נֹאמֵר וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם הֵינּוּ הָאוֹצְרוֹת שֶׁהָיוּ בְּעָרִים הַהֵמָּה. וְזֶה שְׁדֵיִיק אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁפּוֹר לְמִצְרַיִם אֲבָל הֵמָּה לֹא הִסְפִּיקוּ כִּי לֹא הָיָה בּוֹ בְּרַכָּה ע"כ וַיַּחְזֹק הָרַעַב בְּאָרֶץ מִצְרַיִם וּלְכֹף כְּתִיב וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָּה לְשִׁפּוֹר אֶל יוֹסֵף הֵינּוּ בְּאוֹצְרוֹ שָׁבוּ הָיָה הַבְּרַכָּה שְׁרוּי לְבַל יִחַסֵּר וּמוֹעֵט מִחֲזִיק אֶת הַמְרַנְּבָה: וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׂכָר בְּמִצְרַיִם.

נִרְאֶה לְבָאָר דְּהֵנָּה יֵשׁ בְּלִשׁוֹן שָׂכָר שְׁנֵי מִשְׁמַעוֹת בְּנֻקְוֹדָה יְמִנִית הוּא לְשׁוֹן שְׁבִירָה וְאַנְחָה וּבְנֻקְוֹדָה שְׁמָאלִית הוּא לְשׁוֹן סִבָּר וְתִקְוָה הֵינּוּ מִשׁוּם שְׁכָל מַה שְׁאִירַע לְאַבוֹת הוּא סִימָן לְבָנִים וַיַּעֲקֹב יָדַע כִּי הַגְּלוּת יִתְחַיֵּל ע"י הָרַעַב כִּי כֹף הָיָה בְּאַבְרָהָם וַיִּצְחַק שֶׁהוֹצִירָהוּ לְצֵאתָא ע"י הָרַעַב אֲמַנָּם רָאָה כִּי אַבְרָהָם יָרַד לְמִצְרַיִם וְעָלָה בְּרִכּוּשׁ וַיִּקָּר וְהָסִי לְאַבְרָהָם יִתְקַיֵּים כְּבָנָיו וְזֶה סִבָּר וְתִקְוָה וּל' שְׁבִירָה וְאַנְחָה שְׁיִתְחַיֵּל הַגְּלוּת וְהַגְּלוּת כְּנֹאמֵר לְאַבְרָהָם כִּי גַר יִהְיֶה זְרָעוֹ: יֹאמֵר יַעֲקֹב לְבָנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ וַיֹּאמֵר הִנֵּה שְׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ שָׂכָר בְּמִצְרַיִם וְגו' וְנִחְזֶה וְלֹא נָמוֹת.

אִיתָא בְּמִדְרָשׁ לְמָה תִּתְרָאוּ בְּכַנֵּי בְּנֵי עֶשָׂו וַיִּשְׁמַעְאֵל כְּאֵלוֹ אַתֶּם שְׁבַעִים נִרְאֶה דְּהָעֵנִין הוּא הַתְּבוּאָה שֶׁל כָּל הָעַמִּים הָיְתָה נִרְקָבֶת וְשֶׁל יַעֲקֹב לֹא הָיְתָה נִרְקָבֶת וְזֹאת הָיְתָה לוֹ כִּי נִתְבָּרַךְ וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים מְטַל הַשְּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְהַטַּל הוּא מִשְׁמַר מִן הָרַקְבּוֹן וּלְכֹף נֹאמֵר מְטַל הַשְּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ כִּי הִטְבַּע שֶׁל אָרֶץ שְׁמִינָה הִיא שְׁמַגְדֵּלֶת פִּירוֹת שְׁמַנִּים וּמִחֲמַת הַשְּׁמִינּוֹת נִרְקָבִים מֵהָר ע"כ כִּינּוֹן שְׁפָרְכוּ וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ הוֹצִירָהוּ גַם לְבָרְכוּ מְטַל הַשְּׁמַיִם וְזֶהוּ ע"י מִילָה כִּי ר"ת שֶׁל מִילָה יִתֵּן לָהּ הָאֱלֹקִים מְטַל הוּא אוֹתִיּוֹת מִילָה.

וּלְכֹף מִיּוֹם שְׁנִימוֹל אַבְרָהָם הִנְבֻטַח לוֹ שֶׁהַטַּל אֵינּוּ נֶעְצָר וּלְכֹף יוֹסֵף צָוָה לְמִצְרַיִם עַל הַמִּילָה כְּדִי שְׁיִזְכּוּ לְבָרְכַת טַל שְׁלֹא יִהְיֶה תְּבוּאָתָם נִרְקָבֶת וּלְכֹף אֵלֶיהוּ הִנְבִּיא שֶׁהוּא מְלֹאךְ הַבְּרִית אָמַר אִם יִהְיֶה טַל כִּי אִם לְפִי דְבָרִי.

וְהֵנָּה כָּל שְׁנֵאת עֶשָׂו וַיַּעֲקֹב הָיָה בְּשִׁבְלֵי הַבְּרַכּוֹת אֲמַנָּם יַעֲקֹב פִּיִּסְהוּ שְׁלֹא נִתְקַיֵּימוּ כַּמ"ש ר"ש"י בְּפִרְשַׁת וַיִּשְׁלַח בְּפָסוּק וַיְהִי לִי שׂוֹר וְחִמּוֹר שְׁאִינּוּ לֹא מְטַל הַשְּׁמַיִם וְלֹא מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְא"כ כְּשִׁירָאָה עֶשָׂו שְׁתְּבוּאָתוֹ לֹא נִרְקָבֶת ש"מ שְׁיֵשׁ לוֹ טַל הַשְּׁמַיִם אִם כֵּן נִתְקַיֵּימִים הַבְּרַכָּה וַיַּחְזוֹר לְשִׁנְאָתוֹ וּלְכֹף אָמַר לְמָה תִּתְרָאוּ וְגַם אָמַר וְנִחְזֶה וְלֹא נָמוֹת הֵינּוּ ע"י שְׁנֵאת עוֹרֵר שְׁנֵאתוֹ יִתְנַחֵם עָלֵינוּ לְהַרְגֵנוּ וְכֵן כְּתִיב וַיְבוֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁפּוֹר בְּתוֹךְ הַבָּאִים הֵינּוּ שְׁבַעִי עֶשָׂו בָּאוּ ג"כ לְשֵׁם לְשִׁפּוֹר אֲנֹכִי וְכַדִּי לְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁהֵם ג"כ בָּאוּ שֵׁם לְשִׁפּוֹר אֲנֹכִי וּבְרַכַת יִצְחָק לֹא נִתְקַיֵּימִים בָּהֶם בְּתוֹךְ הַבָּאִים הֵינּוּ בְּנֵי עֶשָׂו שְׁבָאוּ ג"כ לְשֵׁם: וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וַיִּכְפְּרוּ וַיִּתְנַכְּרוּ אֵלֶיהֶם וַיִּדְבַּר אִתָּם קָשׁוֹת.

הרצון בזה כ"א אדם אחד אוהב לחבירו א"א לדבר עמו קשות פי אין הטבע סובלתו אבל ע"י אחר יוכל לצוות עליו בזה וכו' ולקח אלו היה יוסף בעצמו מדבר עם אחיו לא היה טבעו סובל לדבר עם אחיו קשות פי אהבתו ויראתו מפני אחיו הגדולים לא סבל זאת לדבר אתם קשות ולקח התחכם כאלו אינו מכיר לשון עברי והיה המליץ בינותם ועל ידו יכול לדבר אתם קשות ולקח במליצות והודה ליוסף אמר ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ממש עם עצמה ולא ע"י מליץ וא"ת שאינה מבין לשון עברי לקח אמר פי כמות פפרעה ומלך צריף להבין שבעים לשון: ויכר יוסף את אחיו והם לא הפירוהו ופירש"י שייצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו בלא בחתימת זקן אבל העולם מקשין בזה קושיא עצומה הא זבולון פי הוי נער קטן פשיצא יוסף מבית אביו והיאף היה מפירו.

ונראה לפרש פירוש מספיק דידוע דזקן הוא חותמו של הקב"ה והם י"ג תיקוני דדיקנא והוא אמת והנה הטעם שפכרו ליוסף דאמרו מורד במלכות הוא ודנו אותו בדין תורה אבל לפני משורת הדין לא הלכו עמו וזהו שייצא מאצלם בלא חתימת זקן שהוא חותמו של הקב"ה לעשות לפני משורת הדין שהוא אמת אבל יוסף הולך עמם לפני משורת הדין וזה שבא בחתימת זקן בחותמו של הקב"ה שהוא אמת ועוד נראה לפרש ויכר יוסף את אחיו והם לא הפירוהו פי הנה אמרינו בגמרא דסומא האיה מותר באשתו דבשלמא אדם אחר רואה אותה ומפירה בטביעת עין משא"כ בסומ' ואמרו שפכירה בקלא.

אבל כל לשון ולשון מתחלף בטוב הדבר ונעיימת המליצה אם חזק אם רפה עד שמי שפכיר בלשון אשכנז ואינו מכיר בלשון צרפת ושומע את חבירו מדבר בלשון צרפת אינו מפירו בקלא ולקח המה שדברו בלה"ק בהיות יוסף אצלם ועכשיו נמי היו מדברים בלה"ק היה יוסף מכיר אותם בקלא.

אף שנפתי וזבולן נשתנו בחתימת זקן ופרצוף פנים כמ"ש הרמב"ן אבל יוסף שדיבר בפניהם עם המליץ בל' מצרי לא היו יכולי להכיר את יוסף ע"י הקול. ועוד י"ל ויכר יוסף את אחיו וגו' דהשכטים דנו ליוסף למיתה פי ראו בחכמה שנשמתו של יוסף מגולגל בירבעם שיעשה עגלים.

אבל זאת לא ראו כי קודם שהשתחוה ירבעם לעגלים נסתלק נשמתו של יוסף ממנו וידו לא היה במעל הזה אבל יוסף ראה פי יוד השכטים היו נשמתם מגולגלים בעשרה מרגלים כמ"ש האר"י ז"ל אבל טרם שהרעו להוציא דבה על ארץ ישראל נסתלקו נשמתם מהם ולא היו עמם במעל וזהו ויכר יוסף את אחיו ולא דן אותם בשכטים פי הפיר בהם שלא יהיו במעל מרגלים והם לא הפירוהו רק חשבו שנשמתו תהיה בירבעם מתחלה ועד סוף ע"כ רצו לדונו במיתה פשה אצלם פאיש שעושה רע בעיני ה': ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם.

לכאורה יש לתמוה מה זה נתינת טעם פיון שזכר את החלומות אמר מרגלים אתם. אבל נראה לבאר דבלא"ה יש להקשות דהאיה פא בעלילה עליהם שהם מרגלים בלא נתינת טעם לדבריו אבל הענין הוא שיוסף אמר להם אתם אומרים לשבןר אנוכי אני מנחש בגביע שלי שיש לכם אנוכי בבית ומזה ראינה שמרגלים אתם ותדעו שידעתי שמרגלים אתם ע"י נחוש הגביע פשם שידעתי שיש לכם תבואה בבית אף מנא ידע יוסף שיש להם תבואה בבית זה היה מענין שזכר לשון חלומה והנה קמה אלומתי וגם נצבה והנה

תסובנה אלומותיכם ותשתחווין לאלומתי נמצא מדריגות אלומות יוסף הנה יותר גבוה מאלומתם רק עכ"פ להם ג"כ אלומות דהא החלום משתעה פה ושפיר יש לו סימן טוב ומזה אמר מרגלים אתם וענין מרגלים פי חרפה הוא למצרים שאיש נפר ועבד יהיה מלך ולכה כאשר הובא יוסף לבית פרעה לפתור החלום נאמר ויחלף יוסף את שמלותיו שהיה עליו כשהוא אסור במאסר כדי שיחשבו שפנים חדשות באו לכאן ולכה קרא לו פרעה שם אחר צפנת פענח והם שבאו למצרים לחקור טיב מושל הארץ כי הנה להם בו השתנות וחקרו לדעת כל ענינו עד שלבסוף יהיה נתברר להם.

פי הנה עבד לפוטיפרע ויהיו חוקרין שמה עד שיתברר להם שאמר תמיד שגונב מארץ עברים ויהיה נתגלה הכל ולכה עולל עליהם יוסף מרגלים אתם לבל יוסיפו לחקור כי זה טיב מרגל לחקור הכל ואמר לראות את ערות הארץ באתם פי ע"י פן ותגלה פי עבד מושל וזה חרפה גדולה למצרים והוא ערות הארץ למאוד: ויאמרו אליו לא אדוני ועבדיך באו לשבור אנוכל הנה ני"ו דועבדיך אין לו חיבור דלפי השון הל"ל למיכתב עבדיך רק נראה דח"ו דהשבטים יקראו לעובד פוכבים ומזלות אדוני רק פיונו לשכינה פי ירדה עמהם ולכה ירדו עשרה פי כל פי עשרה שכינתא שריא וכמו שכתב ביעקב שהשתחנה לשכינה ולא לעשו פן המה פיונו לשכינה וזה שאמרו לא כאשר אמרת פי מרגלים אנו רק אדוני שהיא השכינה בצירוף ועבדיך באו לשבור אנוכל והפן: פולנו בני איש אחד נחנו פנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים ויאמר אליהם לא פי ערות הארץ באתם לראות.

יש להתבונן מה ראיה היא זאת שאינם מרגלים במה שהם בני איש אחד. אבל נראה שהשיבו לו הלא בני איש אחד איש חשוב וא' מיוחד ומפורסם שמו ולמרגלים תמיד נבחרים אנשים דלים פחותים ושפלים שנותנים נפשם רק להחיות את נפשם ומוסרים עצמם בסכנה בשביל שכר כסף אבל אנחנו בני פני הארץ גם מעולם לא נסינו באלה ולא היו עבדיך מרגלים מעולם וא"כ דבר שאינו מנוסה אליו שהוא לסכנה פנודע פי התמדת הענין מחכים את האדם בענינו להיות נשמר מפל לכד ונחנו מעולם לא היינו מרגלים וא"כ איך ימסור האב מתחילה כל בניו בחזקת סכנה עצומה להיות פולם מרגלים בדבר שלא ניסו מעולם והנה די לו שאם ישלח אחד או שנים והשיב להם יוסף אמת פי לא מרגלים שכירים אתם בשביל אחרים פי אתם בני נגיד ומצנה נשיא ארץ רק בעצמכם אתם מבקשים לראות ערות הארץ ללכה לעצמיכם אתם דורשים ואין אתם באים בשקר.

ולכה השיב לראות את ערות הארץ באתם. ועל הטענה איך יכניס האב כל בניו בסכנה השיב להם יוסף מנחש אני בגביע שלי שפוטחים אתם בזכות אביכם כאשר באתם על עיר שכם בטח בזכות יעקב אשר הובטח לו שאין אחד מבניו מת בחייו ולכה באתם פמרגלים וע"ז השיבו לו שנים עשר אחים אנחנו והאחד איננו וא"כ אין ממש באותו בטחון ואין לנו לבטוח בזה ואיך נכנס לסכנה בזה: ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם מרגלים אתם.

יש להתבונן מה ראיה היא מתשובתם שאמרו והאחד איננו שהמה מרגלים. ונראה לכאור שהם פירשו ליוסף איך הוא איננו היינו שחיה רעה אכלתהו וידוע שמי שאינו מדבר לשון הרע ודיקה ניצול מחיה רעה ולכה הם ביקשו לאמת הדבר ליעקב שיוסף הוציא

דָּבָה רְעָה עֲלֵיהֶם בְּשֹׁקֵר וְיִדְוֶעַ כִּי לְשׁוֹן מְרַגְלִים לְשׁוֹן מוֹצִיא דָּבָה הוּא פְּדֻכְתִּיב לֹא רָגַל
עַל לְשׁוֹנוֹ וְכִהְיָה רַבּוֹת בְּמִקְרָא וּלְכֹף פִּשְׁאָמְרוּ לוֹ שְׁחִיָּה רְעָה אֲכַלְתֶּהוּ לְיוֹסֵף אָמַר יוֹסֵף
הוּא אֲשֶׁר דִּבְרַתִּי אֲלֵיכֶם מְרַגְלִים אַתֶּם שְׁאַתֶּם מְרַגְלִים לְהוֹצִיא דָּבָה וּלְכֹף קָרָה שְׁחִיָּה
רְעָה אֲכַלְתֶּהוּ וְעוֹד אָמַר לָהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבְרַתִּי כִּי מְרַגְלִים אַתֶּם בְּמָה שְׁאַמְרַתֶּם
שְׁאַחִיכֶם הִקְטָן הוּא עֲדִינָן אֲצֵל אֲבִיכֶם וְאַתֶּם בְּאַתֶּם לְקִנּוֹת כָּל אֶחָד מִכֶּם כְּדִי מַחֲתוּוֹא"כ
בְּיַעֲקֹב י"ל שְׁחִיָּה נִשְׂאָר לוֹ כְּדִי מַחֲתוּוֹ בְּבִיתוֹ אֲבָל אַחִיכֶם הִקְטָן מֵאִין יִהְיֶה לוֹ וְגַם כִּי
נִשְׂאָר עוֹד תְּבוֹאָה בְּבֵית זֶה שְׁיִיךְ לְכֹכּוֹר וְלֹא לְצַעִיר וְע"כ שְׁשֹׁקֵר אַתֶּם דּוֹבְרִים שְׁפִנְלְכֶם
יֵשׁ לָכֶם מַחֲתָה וְכַלְכָּלָה רַק לְרָגַל אֵת הָאֲרֶץ בְּאַתֶּם: בְּזֹאת תִּפְחַחוּ חַי פְּרַעַה אִם תִּצְאוּ מִזֶּה
כ"א בְּבוֹא אַחִיכֶם הִקְטָן הִנֵּה.

הִינֵנו כִּי עֵינֵי הַחַיּוֹת הוּא חַי נִצְחִי וּלְכֹף אָמְרוּ רְשָׁעִים בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִם מְתִים וּלְכֹף יָפָה
אָמַר כְּמוֹ שֵׁשׁ לְפִרְעָה חַיּוֹת כִּי זֶהוּ שֹׁקֵר כִּי כִּי אִין לוֹ חַי נִצְחִי כִּי מְרַגְלִים אַתֶּם. גַּם רַמְזוּ
לָהֶם שְׁלֹא יִצְאוּ מִהַגְלוֹת עַד קִנְשֵׁי הַשְּׂעִיבּוֹד שְׁאֵז יְמוֹת מְלֶכֶךְ מִצְרַיִם וַיִּאָּנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעֲבֹדָה.

וְזֶהוּ חַי פְּרַעַה כָּל זְמַן שְׁפִרְעָה חַי אִם תִּצְאוּ מִזֶּה וּלְכֹף רַמְזוּ ג"כ כִּי אִם בְּבוֹא אַחִיכֶם הִקְטָן.
כִּי גַמַר יִצְיֵאת מִצְרַיִם הִנֵּה קְרִיעַת יַם סוּף כִּי אֵז נִשְׁלַם הַחִירוֹת דְּקוֹנָם לְזֶה הִנֵּה עֲדִינָן
הַכָּל בְּמִצְרַיִם וּבֵימֵי קַפְץ שְׁבִטוֹ שֶׁל בְּנֵימִין תַּחֲלָה פְּדֻכְתִּיב בְּנֵימִין צַעִיר רוֹדֵם וְזֶהוּ רַמְזוּ
אִם תִּצְאוּ מִפֶּה עַד בָּא אַחִיכֶם הִקְטָן.

וְהַדְרָךְ הַפְּשוּט הוּא שְׁאַמַר שְׁמַחֲזִיק אוֹתֶם לְמְרַגְלִים עַד שְׁיַבֵּא אַחִיכֶם הִקְטָן כִּי קָטָן לֹא
יַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן אִם מִפְּחָדִים אוֹתוֹ עַל הַמְּכֹוֹת וְהוּא מוֹדָה מִיַּד עַל הָאָמַת כִּי כִּי הוּא בְּטַבְעוֹ
עַל פִּי חֲכָמַת הַחֲקִירָה עַד שֶׁהַתְּבַרֵּר הָעֵנִין לָכֵן אִם שְׁיִדְעֶתֶם שְׁמְרַגְלִים אַתֶּם וְדָאִי לֹא
תְּבִיאוּ אֵת בְּנֵימִין אַתֶּם: וַיִּאָּסֹף אוֹתֶם אֶל מִשְׁמֵר שְׁלֶשֶׁת יָמִים הָא דְדוֹקָא שְׁלֶשֶׁת יָמִים
וְלֹא יוֹתֵר.

דִּיּוֹתֵר מַג' יָמִים אִין הַקַּב"ה מַנִּיחַ אֵת הַצְּדִיק לְהִיּוֹת שְׁרוּי בְּצַעֵר: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וְחַיּוּ אֵת הָאֱלֹקִים אֲנִי יָרָא וְגו' נִרְאָה לְבָאָר הִינֵנו אֲנִי צְרִיךְ לְהִיּוֹת
דִּינָן וְאִין מְרַחֲמִים בְּדִין וְאֲנִי חוֹמֵל עֲלֵיכֶם מִלְּהַרּוֹג אַתֶּם אֲבָל בְּהַתְּבַרֵּר שְׁמְרַגְלִים אַתֶּם
אֵז לֹא אַחוּס עֲלֵיכֶם מֵאִמַת הַדִּין.

וְזֶהוּ אֵת הָאֱלֹקִים אֲנִי יָרָא לָכֵן זֹאת הָעֲצָה הַיְעוּצָה לָכֶם לָכֵן לְבֵיתְכֶם בְּטַעֲנָה שְׁתְּבִיאוּ אֵת
אַחִיכֶם הִקְטָן וְיִדְעֵתִי כִּי לֹא תְּבִיאוּ לְהִיּוֹת כֹּלְכֶם יוֹדְעִים כִּי מְרַגְלִים אַתֶּם וּבְזֶה יִנְצְלוּ
עַכ"פ תִּשְׁעָה נְפְשׁוֹת מִכֶּם: פְּרִשְׁת וַיִּגַּשׁ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדוֹנָי וְגו'.

הִנֵּה הָעוֹלָם מִקְשִׁים עַל יְהוּדָה דְּמָה הִנֵּה כְּוָנְתוֹ הֲלֹא לְלַעַג וּלְקַלְס יִהְיֶה נִחְשָׁב בְּעֵינֵי יוֹסֵף
מוֹשֵׁל הָאֲרֶץ. הֲלֹא בְּתַחֲלָה אָמַר יְהוּדָה לְהִיּוֹת כָּל הָעֲשָׂרָה אַחִים עֲבָדִים וְגַם בְּנֵימִין אֲשֶׁר
נִמְצָא הִגְבִיעַ בְּיָדוֹ יִהְיֶה עֶבֶד וְאַח"כ פִּשְׁנִתְרַצָּה יוֹסֵף בְּאַחִיו הִקְטָן וְהִמָּה יַעֲלוּ אֶל אֲבֵיהֶם
נִגַּשׁ אֵלָיו לְדַבֵּר אִתּוֹ קִשׁוֹת.

אֲבָל נִרְאָה לְבָאָר כִּי בְּלֹא הֶכִי גַם קָשָׁה מָה הִנֵּה לוֹ לִיכְנֹס בְּדַבָּר זֶה. וְאִי מִשׁוּם שְׁיִהוּדָה
הִנֵּה רוֹצֵה לִיתֵן הַשְּׁגָחָתוֹ עַל בְּנֵימִין ג"כ לֹא הִנֵּה מַגִּיעַ כָּלֵל שְׁכָל שְׁאָר אַחִיו יִלְכוּ אֶל
אֲבֵיהֶם וְלְהִיּוֹת הוּא לְבַדּוֹ נִשְׂאָר בְּמִצְרַיִם אֲצֵל בְּנֵימִין וְלִשׁוּם עֵינָא פְּקִיחָא עֲלָיו וְגַם לְיוֹסֵף

הִיָּה נִיחָא מְאוּד שְׁגַם יְהוּדָה יְהִיָּה נִשְׁאָר שָׁם וְהִיָּה מְשִׁימוּ לְשָׂר הַצָּבָא כְּאֶחָד הַגְּדוֹלִים כִּי הִיָּה גְבוּר שְׁבַגְבוּרִים וְנִרְאָה דְתַחֲלִיָּה הִיָּה פְּנוּנַת יְהוּדָה דְהַקַּב"ה אָמַר לְאַבְרָהָם עַל זַרְעוֹ וְעַבְדוֹם וְעַנּוּ אִתְּמָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְהַקַּב"ה חָשַׁב לַעֲשׂוֹת כָּל אֵלֶּה שְׂיִתְגַּלְגַּל הַדְּבָר עַד שְׂיִהְיוּ מְוַכְרָחִים בְּנֵי שָׁל יַעֲקֹב לְהַתְעַפֵּב בְּמִצְרַיִם וּלְהוֹרִיד אֶת־כָּפ גַּם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַחֲרֵיהֶם עִם כָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ כְּדִי לְהַשְׁתַּמֵּעַ אִתְּמָם שָׁם בְּגָלוּת וּלְכַף קִיבֵל בְּאַהֲבָה וְהִיָּינוּ כְּוָלְנוּ לוֹ לְעַבְדִּים.

אָבֵל אַחַר שְׁשֻׁמַע וְאַתְּמָם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם וְרַק בְּנִימִין יְהִיָּה נִשְׁאָר שָׁם וְנִסְתַּר כְּפְנוּנַתוֹ וּלְכַף וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה. או"ל בְּתַחֲלִיָּה חָשַׁב יְהוּדָה שֶׁהוּא הִיָּה אֲשֶׁר בָּצַע אִמְרָתוֹ בְּמַכִּירַת יוֹסֵף וְזֵהוּ יוֹם הַגְּמוּלָא אֲשֶׁר הִשִּׁיב לוֹ ה' גְּמוּלוֹ בְּרִאשׁוֹ.

וְהָא דְנִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בְּנִימִין הוּא רַק לְבַקְשַׁת תּוֹאֲנָה עָלָיו ע"כ קִיבֵל תַּחֲלָה לְהִיּוֹת כְּוָלְמָא עַבְדִּים אָבֵל אַחַר שְׂרָאָה שְׁהַדְּבָרִים הֵם בְּהִיָּפּוּף כִּי בְּאַמְתַּחַת בְּנִימִין לֹא חָטָא כָּלֵל וַיּוֹסֵף לֹא בִּיקָשׁ רַק בְּנִימִין לְכַף וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה: אִיתָא בְּמִדְרָשׁ אָמַר יְהוּדָה לְיוֹסֵף כְּתִיב בְּנִימוֹסִין שְׁלַנּוּ וְאִם אֵין לוֹ וְנִמְכַר בְּגִיבִיתוֹ וְזֵה יֵשׁ לוֹ לְשָׁלוֹם וְהוּא תְּמוּהָ דְזֵה יְהִיָּה לְשַׁחֲוֹק בְּעֵינֵי יוֹסֵף דְּמִי יְכַרִּיחַ אוֹתוֹ לְצִיָּיַת לְדִין תּוֹרָה וּמָה אִיְכַפַּת לִיָּה בְּנִימוֹסִין שְׁלַנּוּ אָבֵל נִרְאָה דִּיהוּדָה בָּא עָלָיו בְּמַרְמָה בְּמַמ"נ אִם לְכַנֵּי נַח אָנוּ נַחֲשָׁבִים א"כ אָנוּ עֲשִׂרָה אֲנָשִׁים מְעִידִים בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מְנוֹקָה מְכָל עוֹן וְלֹא מְצָאוּ בּוֹ שׁוֹם דְּוָפִי וְכִי תֵאמַר שְׁאָנוּ פְּסוּלִים לְהַעֲיֵד כִּי אַחֲרֵינוּ הוּא הִלָּא בְּן נַח אֵין לוֹ שְׁאָר מִן הָאָב אֵלָא מִן הָאָם.

וּצ"ל דְּכִיִּשְׂרָאֵל אָנוּ נַחֲשָׁבִים אֲצִלְיָה וְשִׁפִּיר אָמַר כְּתִיב בְּנִימוֹסִינוּ וְאִם אֵין לוֹ וְנִמְכַר בְּגִיבִיתוֹ רַק יְהוּדָה מִתְּנִירָא אוֹלֵי יֵאמַר יוֹסֵף אֵינִי דָן אֶתְכֶם כְּכַנֵּי נַח רַק אֲנִי דָן אֶתְכֶם בְּנִימוֹסֵי מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל בְּרִיבּוּי עֲדִים רַק הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמַת וְאֲנִי מְנוֹתָר עִמּוֹ שְׂיִהְיָה לִי רַק עַבְדִּי לְכַף אָמַר כִּי כְּמוֹהַ כְּפַרְעֵה.

מַה פְּרַעֲהַ מְלָךְ אַף אֶתְהַ מְלָךְ מַה פְּרַעֲהַ גּוֹזֵר וְאֵינוּ מְקַיָּים גַּם אֶתְהַ גּוֹזֵר וְאֵינוּ מְקַיָּים. הִיָּינוּ מַה פְּרַעֲהַ גּוֹזֵר בְּנִימוֹסֵי מִצְרַיִם וְאֵינוּ מְקַיָּים דְּבְנִימוֹסֵי מִצְרַיִם כְּתִיב דְּעַבְדִּי לֹא יְהִיָּה מְלָךְ וְאֵעֲפ"כ הַמְּלִיךְ אוֹתָהּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם א"כ אֵין לָהּ טַעֲנָה דַּה"ה שְׁהִיְכַוֵּלַת בְּיָדָהּ לְעַבְדָּהּ עַל נְמוֹסֵיהֶן רַק בְּתַחֲלָה יֵרָא לְאִמּוֹר אֵיזָה הַתְּנַצְלוֹת כִּי רָאָה שֶׁהוּא וְכָל אַחֲיוּ נִלְכָּדִים עִם בְּנִימִין כְּאֲשֶׁר הוּא ע"פ נִימוֹסֵיהֶן אָבֵל אַחַר שְׁאָמַר יוֹסֵף שֶׁהִמָּה יַעֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיהֶם מִיָּד וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה.

(אָמַר הַמְּעַתִּיק הַגַּם שְׁאֵינוּ מִן הַרְאוּי לְעַרְב דְּבָרֵי בְּתוֹף דְּבָרֵי הַרְבַּ הַגְּאוּן הַמְּחַבֵּר וְלַעֲמֻד בְּמַקּוֹם גְּדוֹלִים מ"מ לֹא אוֹכַל לְהַתְאַפֵּק מְלַכְתָּנוּב כְּאֵן מַה שְׁפִירִשְׁתִּי הַמְּדַרְשׁ הַזֶּה שֶׁהִבִּיא הַרְבַּ כְּאֵן זֶה כְּמָה שְׁנִימִין קוֹדֵם שְׁבָא לְיָדֵי פִּירוּשׁ הַרְבַּ הַמְּחַבֵּר ז"ל עַל הַתּוֹרָה.

דְּהַנָּה יֵשׁ לְהַתְּבַוֵּן הִיְכִי רְמִיזֵי שׁוֹם רְמִזֵּי בְּקִרְאָה שְׁאָמַר יְהוּדָה כְּתִיב בְּנִימוֹסִינוּ וְכו' וְנִרְאָה דְּהַנְּקִשָּׁה לְהֶם לְחַז"ל כְּמָה דְּבָרִים בְּדְבָרֵי יְהוּדָה דְּהַנָּה תַּחֲלָה כְּתִיב שְׁאָמְרוּ כָּל הָאֲחִים אֶל הָאִישׁ אֲשֶׁר שְׁלַח יוֹסֵף אַחֲרֵיהֶם הָאִישׁ אֲשֶׁר יִמְצָא מְעַבְדִּיָּה וְנִמַּת וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיָה לְאֹדְנֵי לְעַבְדִּים וְהוּא הִשִּׁיב לְהֶם גַּם עֵתָה כְּדְבָרֵיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמְצָא אֹתוֹ הוּא יְהִיָּה לִי עַבְדִּי וְאַתְּמָם תְּהִיּוּ נְקִיִּים.

דְּהַאִיף שְׁיִיף לומר כְּדַבְרֵיכֶם כֵּן הוּא כִּינּוּן שְׁפָסְקֵינּוּן שְׁפָסְקֵינּוּן הוּא אִינוּ מְסַפִּיק לְפָסְקֵינּוּן שְׁלֵהֶם.
וְרַשׁ"י רָצָה לְיִשָּׁב הַלְשׁוֹן כְּדַבְרֵיכֶם כֵּן הוּא מִן הַדִּין אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם לְפָנִים מְשׁוּרָת
הַדִּין וְעַכ"פ הַלְשׁוֹן הוּא דְחֻק.

וְעוֹד יֵשׁ לְתַמּוּהָ כְּשֶׁבָאוּ אַח"כ לְפָנֵי יוֹסֵף הִזְהִי יְהוּדָה לְבַדּוֹ רֹאשׁ הַמְּדַבְּרִים וְאָמַר לְיוֹסֵף
הַנְּנוּ עֲבָדִים לְאֹדְנֵי גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ. לְמָה קִיבַל עַל עַצְמוֹ לְחַיֵּיב
יֹתֵר מִמָּה שְׁאָמַר הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף שְׁבַנְיָמִין לְבַד יְהִיָּה עֲבָד שְׁבַנְיָדָאִי הָאִישׁ אֲשֶׁר
עַל בֵּית יוֹסֵף יִכְנוּן לְדוֹן ע"פ גְּמוּסִיָּהוּן וְהוּא הִזְהִי פוֹטֵר אֶת כָּלָם חוּץ מִבְּנֵימִין וְרַק הוּא
יְהִיָּה עֲבָד וְעוֹד כִּינּוּן שְׁיִוֹסֵף וְיֹתֵר לוֹ בְּעַצְמוֹ וְאָמַר כְּמוֹ הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ שְׁהֵמָּה יִלְכוּ
לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיהֶם וּבְנֵימִין לֹא יוֹמַת רַק יְהִיָּה לוֹ עֲבָד לְמָה וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה לְדַבֵּר: אָתוּ
קִשׁוֹת וְאָמַר לְבַסּוֹף שְׁבַנְיָמִין וְאֲחִיו יַעֲלֶוּ אֶל אֲבִיהֶם וְהוּא לְבַד יִשְׁאָר עֲבָד.

וְנִרְאֶה לְבָאָר דְּיָדוּעַ דְּהַאִישׁ אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף אַחֲרֵיהֶם הוּא מְנַשֶּׂה כֵּן יוֹסֵף שְׁהִיָּה הַמְּלִיץ
בְּיַנְיָהֶם שְׁדִיבֵר עִמָּהֶם בְּלֵה"ק וְיוֹסֵף עֲשֶׂה אֶת עַצְמוֹ כְּאֵלוֹ לֹא מְכִיר בְּלֵה"ק וּבִתְחִלָּה שְׁלֹא
הָיוּ יוֹדְעִים שְׁהַגְּבִיעַ הִזְהִי מְנוּחַ בְּאַמְתַּחַת בְּנֵימִין לְבֹא עֲלֵיהֶם בְּעֵלִילָה וְהָיוּ בְּטוּחִים שְׁלֹא
נִמְצָא אֲצֻלוֹ קִבְלוֹ דִּין עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת דְּמֵי שְׁגוֹנֵב דְּבָר מִבֵּית הַמֶּלֶךְ אַחַת דָּתוֹ לְהַמִּית
וְהַנְּלוּיִם אֶל הַגְּנֵב הֵמָּה יְהִיוּ עֲבָדִים וּמְנַשֶּׂה אָמַר לָהֶם כְּדִין תּוֹרָה דְּמֵי שְׁאִין נִמְצָא הַגְּנֵיבָה
בְּיָדוֹ אִף שֶׁהוּא מְתַלְוָה עִם הַגְּנֵב הוּא נָקִי וְהָאִישׁ הַגְּנֵב אִינוּ חַיִּיב מִיתָה אִף שְׁגוֹנֵב דְּבָר
מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וְזֶה שְׁאָמַר לָהֶם וְאֲתֶם כְּדַבְרֵיכֶם שְׁאֲתֶם מְדַבְּרִים בְּלֵה"ק וְדָאִי יֵשׁ לָכֶם דִּין
תּוֹרָה כֵּן הוּא רְאוּי לְפָסְקֵינּוּן שְׁאֲתֶם נִקִּיִּים וְהוּא יְהִי' רַק עֲבָד וְכֵן מְצִינוּ בְּלְשׁוֹן שְׁאָמַר יוֹסֵף
אֶל אֲחִיו כִּי פִי הַמְּדַבֵּר אֲלֵיכֶם שְׁפִירְשׁוּ פִי הַמְּדַבֵּר אֲלֵיכֶם בְּלֵה"ק וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּדַבְרֵיכֶם
כֵּן הוּא שְׁאֲתֶם מְדַבְּרִים בְּלֵה"ק.

וּמַעֲתָה לְפִי דְּבָרֵי הָאִישׁ גְּכֻנְסֵי סָפֵק בְּלַבָּם מֵאִין לוֹ לְאִישׁ הַלְזָה שְׁחֻשְׁבוּהוּ לְמַצְרֵי לִידַע
דִּין תּוֹרָה דְּמָזָה לֹא יָדַע אִזּוֹ שׁוּם אָדָם רַק יַעֲקֹב וּבְנָיו שְׁשִׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה רַק חָשְׁבוּ אוֹלֵי
זֶה הָאִישׁ הִזְהִי זְמַן מַה בְּעֵבֶר הַנְּהַר שְׁלֵמַד שָׁם וְדָבָר בְּלֵה"ק וְיוֹכַל לְהִיּוֹת שְׁהִיָּה זְמַן מַה
בְּבֵית יַעֲקֹב וְשָׁמַע שָׁם דְּרָף מִקְרָה דִּין תּוֹרָה בְּנִידוֹן כְּזֶה אֲבָל הִזְהִי כָּאֵן עוֹד דְּבָר שַׁע"י כְּדָ
הַתְּחִילוּ לְסַפֵּק בְּכָל מַעֲשֵׂי יוֹסֵף עַד שְׁהִיָּה רְאוּי לָהֶם לְחַקֹּר עֲלָיו מִי זֶה הָאִישׁ יוֹסֵף וּמֵאִיָּה
אֲנִי הוּא כִּי הִנֵּה יוֹסֵף אָסַר אֶת שְׁמַעוֹן לְעֵינֵיהֶם וּלְאַחַר שְׁהִלְכוּ מִשָּׁם הוֹצִיאוּ מִבֵּית
הָאֲסוּרִים וְהֵאֲכִילָהוּ וּבְנוֹדָאִי שְׁמַעוֹן סִפֵּר זֹאת לְאֲחִיו כְּשִׁחֲזָרוּ לְמַצְרַיִם וּמִי לֹא יִתְפַּלֵּא
עַל מַעֲשֵׂים כְּאֵלוֹ ע"כ כְּשִׁשְׁמַע מִהָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף שְׁפָסְקֵינּוּן דִּין תּוֹרָה צִירָף כָּל
הַסְּפִיקוֹת שְׁהִיָּה לוֹ עַל יוֹסֵף וּמַעֲשָׂיו וְבָא לְנִסּוֹת אֶת יוֹסֵף בְּעַצְמוֹ הָאִיף יָדִין הוּא בְּדָבָר
זֶה.

וְבָא בְּדָבָר חֲדָשׁ שְׁאִינוּ לֹא דִין תּוֹרָה וְלֹא דִין אוֹמוֹת וְאָמַר שְׁהֵמָּה כָּלָם וְגַם בְּנֵימִין יְהִיוּ
עֲבָדִים לְנִסּוֹת אוֹתוֹ הֵיאָף דִּין הוּא וְכִינּוּן שְׁדָן יוֹסֵף כְּמוֹ שְׁדָן הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ שְׁהֵמָּה
כָּלָם יְהִיוּ נִקִּיִּים וּבְנֵימִין לְבַד יִשְׁאָר שָׁם לְעֲבָד וְדָן קְרוֹב לְדִין תּוֹרָה אִזּוֹ חָשַׁב יְהוּדָה דְּאוֹלֵי
זֶה הוּא יוֹסֵף דְּכִינּוּן שְׁאָמַר דְּאִינוּ מְכִיר בְּלֵה"ק וּמֵהִיכָן לְמַד לְדִין דִּין תּוֹרָה וְלִיכָּא לְמִימַר
שְׁשָׁמַע בְּדָרָף מִקְרָה דְּבָר זֶה בְּבֵית יַעֲקֹב הָאִישׁ לְפִי דְּבָרָיו אִינוּ מְכִיר בְּלֵה"ק כְּלָל ע"כ מִיָּד
וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֹדְנֵי יְדָבָר נָא עֲבָדָה דְּבָר בְּאֹזְנֵי אֹדְנֵי.

היינו שאמר בפני המצרים שיש לו לדבר עמו דבר סוד באנו לבדו היינו שרוצה לדבר עמו בלה"ק דבר סוד דמסתמא לא רצה לדבר עמו בלה"ק שלא הנה רוצה יוסף שידעו המצרים שהוא מכיר בלה"ק ולכך העמיד מליץ בינותם.

ולכך נתחכם יהודה פשרצה לנסות את יוסף לדבר סודו בלה"ק באוני יוסף לבד והתחיל לדבר עמו קשות ככל הפתוב בפרשה ורמז לו בכל דבריו שדיבר עמם מתחלה ועד סוף שהוא דברי ערמומית ועלילות ושהוא חושדו שהוא רק פמתנפר אליהם ולא איש מצרי הוא.

וסיים בסוף דבריו פינון שאמה רוצה לדון אותנו בדין תורה הנה לה לדון בדין תורה ממש ולא דרך פשרה דבנימוסינו פתיב ואם אין לו ונמפר בגניבתו וזה יש לו לשלם וא"ת שהגביע כל כף חשוב בעיניך שאמה מנחש בו וחיוב לשלם דרך קנס ממון הרבה אביו עשיר מופלג הוא והוא יעלה אל אביו ואנכי אהיה עבד אצלה עד שישלח הממון לכאן וזה פנונת המדרש שיהודה אמר ליוסף פתיב בנימוסינו ואם אין לו ונמפר בגניבתו וזה יש לו לשלם וע"כ מיד פששמע יוסף מיהודה שהוא מסופק בו שאולי הוא יוסף בעצמו ולא יכול יוסף להתאפק וגו'): איתא במדרש אמר יוסף לאחיו הרגלתם בכך כי אמו של בנימן גנבה ג"כ את התרפים מאביה ולמד ממעשיה ואמר יוסף כי נחש זאת בגביע שלו ולכאורה יש לתמוה על יוסף הצדיק שיזכור אמו לחטא באומרו על צדקת פזו שחטאה ח"ו.

אבל הענין כך הוא. ומתחילה נקדים לתרץ קושית העולם דמקשים בפרשה שלפניו דדנו ק"ו בעצמם הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליה ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב הלא דברי שטות הנה התנצלות הנה דלמא הכסף הוצרכו להשיב מפחד נחוש הגביע ואימת הגביע נפל עליהם שיהיה מנחש בגביע ויהיה נחשב להם לעון.

ועוד דבונדאי קצינים מופלגים ונחשבים היו ולא איכפת להו בממון כלל רק הגביע לנחש בו אשר נפלאה אהבתו לכל אדם וזה אינו דבר השונה לכל דבר כאשר באמת גם לו גם להם לא הנה דבר פנה באמת חשק ומתאנה לגנובו.

וי"ל ובנדא מחתא מחתינהו דכך הנה התנצלותם דמה הנה לנו למהר לשאת אותו למצרים ברוב מתנות כי ממ"נ אם נחש בגביע יראה כי שלא בזדון נעשתה זאת ואם לא נחש בו לא ידע כלום ואעפ"כ מהרנו לשוב אליה כי לא חפצנו ח"ו בגזל ואיך נגנוב את הגביע פדי לנחש בו שהוא עונש חמור דכן נח שעשה פישוף חייב מיתה.

וע"כ אמר להם יוסף דיפה דנתם ויפה אמרתם שלא גנבתם אותו לנחש בו רק שלא רציתם לעבור על לפני עור לא תתן מכשול לבל אכשל בכישוף גנבתם אותו כי הורגלתם בכך.

דאיתא במדרש דרחל גנבה את התרפים אשר לאביה כי לכן הנה שואל בתרפים וגם אתם עשיתם פזאת ואם פן לא הזכיר זאת לאמו לגנאי רק לזכות: אדוני שאל את עבדיו לאמר הניש לכם אב או אח יש לפרש הא דשאל להם על אחים אף דראה פאן עשרה אחים היינו דונדאי דיש לכם עוד אח לשמש אביכם הזקן אשר אמרתם כי ונדאי לא הלכתם פולכם מאביכם לבל ישאר אחד לשמשו: וינתר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו.

יש לדקדק מה בא לומר בזה. ונראה לבאר דאיתא ברש"י פ'רשת ויחי שמעון ולוי אחים מי הם בני השפחות לא היו כי לא היה שנאתן שלימה דכתיב והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגם יששכר וזבולן לא היו הא לא היו רשאי' לדבר בפני אחיהם הגדולים מהם.

ולכאורה יש להבין דהיה לפרש טעם שאינו יכולים לדבר בפני אחיהם הגדולים מהם גם בבני השפחות. אבל נראה דאיתא בזוהר דדוקא אחיו מן האם מחויב לכבד הגדולים ממנו אבל לא אחיו מן האב כי הלימוד מאת אמה הוא לרבות אחיה הגדול.

ואמרנו היכא דקאי קאי. ולכך מרבינו דוקא אחיו מן האם אבל לא אחיו מן האב.

ולכך בבני השפחות לא הוי מצי למימר הטעם דמשום כבוד אחיהם הגדולים לא היו יכולין לדבר בפניהם כי באמת לא היו מחוייבים בהכי כי היו מאם אחרת משא"כ ביששכר וזבולון שהיה להם ולאחיהם הגדולים שהם כולם בני לאה אב אחד ואם אחת שפיר לא היו רשאי' לדבר לפני אחיהם הגדולים מפני שמחוייבין בכבודו.

ונה הענין נמי פאן דלכאורה קשה וכי בנימין הצדיק יעשה כזאת ויניח אחיו הגדולים לישוט בארץ ולצאת למרחקים להביא טרף ומזון לביתם והוא יושב שקט בביתו וכי זה היה דרך הטוב והישר בעיני אלקים ואדם.

ולכך אמר וינתר הוא לבדו לאמו ואם כן אינו מחויב כלל בכבוד אחיו הגדולים. ועוד אמרו אף אם היה מחויב בכבוד אחיו הגדולים מ"מ ואביו אהבו ואם הוא ישאר בבית יש לאביו יותר משיבת נפש ממה שיהיה לו אם ישאר בבית אחד משאר בניו והוי כבוד אביו בזה וכבוד אביו הוא קודם לכבוד אחיו הגדולים כדאיתא בגמ' אם אמר לו אביו השקני מיים ואמו אומרת לו השקני מיים אביו קודם דהוא ואמו חייבים בכבוד אביו וכאן הוא כמו כן: ונאמר אל אדוני לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת.

ויש להבין כי בימים מעטים שיהיה עם אחיו על הדרך וישוב אח"כ אל אביו לא היה יכול לעזוב את אביו. וכי בן קטן היה דהא יוסף לא ביקש בפעם ההוא מהם רק שביאו בנימין עמיהם כדי לברר אם הם מרגלים או לא ומה זה שהשיבו לו באותו הפעם ועזב את אביו מת.

ונראה לבאר דהם לא ידעו אז הפירוש בזה דאמר יוסף אשימה עיני עליו כי יש לפרשו באחד משני אופנים האחד הוא דכוננתו בזה להשים עינו עליו היינו השגחתו תהא עליו לבל יארע לו שום דבר רע אם יהיה אצלו והפירוש השני הוא דכוננתו היה רק שימת עין אם הוא זה שאמרו עליו ילד זקנים קטן שלא חטפי נער יהיה מי שיהיה מן השוק ויאמרו זה הוא אחינו הקטן שאמרנו.

ולכך אמר ואשימה עיני עליו היינו שאנחש בגביע אם הוא אחיכם הקטן אשר אמרתם רק הנפקותא אשר יש בין שני פונות האלו. נראה כן דאם הוא כפירוש הא' האמת שישים עליו השגחתו נמצא שדעתו בזה שיהיה אצלו במחיצתו ימים רבים והוא ישים עינא פקיחא עליו כי על שעה ורגע אחד לא שייך השגחה כלל אבל אם פירוש השני הוא אמת א"כ היה פוננתו רק לברר הדבר על ידי הקטן אם אינם מרגלים שנוח לפתותו בדברים לומר האמת ע"כ התחכמו ואמרו לו אם בשימת עינך עליו בשימת השגחה

וְדַעְתָּהּ שִׁיתְעַכֵּב אֲצִלָּהּ יָמִים רַבִּים וְעֹזֵב אֶת אָבִיו וְנֵת: וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שָׁבוּ שָׁבוּ לָנוּ מְעַט אֲנֹכֶל.

הָא דְאָמַר לָהֶם יַעֲקֹב לְשַׁבֵּר רַק מְעַט אֲנֹכֶל. נִרְאָה דִּיעֲקֹב הָיָה רוֹצֵה בְּזָה לְהַטְעוֹת אֶת יוֹסֵף שְׁלֵא יִבְקֹשׁ אֶת בְּנֵימִין דְּנוֹקָא בְּפַעַם הַזֹּאת דִּיוֹסֵף הָיָה הַפּוֹתֵר שִׁיְהִיָּה ז' שָׁנִים שׁוֹבֵעַ וְאַח"כּ ז' שָׁנֵי רַעֲב וַיַּעֲקֹב יָדַע דְּבִזְכוּתוֹ לֹא יִהְיֶה רַק ב' שָׁנִים רַעֲב וְכַדִּי לִיתָן לָהֶם אֶת שְׁמֵעוֹן אַחִיהֶם רַצָּה לְדַחֲוֵתוּ בְּאוֹתוֹ פַּעַם שִׁישׁ לֹא שׁוּם אֲנוֹס שְׁלֵא יִכּוֹל לְשַׁלַּח אֶת בְּנֵימִין בְּפַעַם הַזֹּאת וְכִיּוֹן שְׁלֵא יִקְנוּ רַק מְעַט אֲנֹכֶל לְזַמֵּן מוּעֵט מִמִּילָא יִהְיוּ מְנוֹכְרִים לְבוֹא אַח"כּ עוֹד לְמַצְרַיִם לְשַׁבֵּר אֲנֹכֶל וְאַז ע"כ יִהְיֶה מְנוֹכְרָח לְשַׁלַּח בְּנֵימִין וְהוּא לֹא הָיָה דַעְתּוֹ בְּאַמַּת לְשַׁלַּח עוֹד לְמַצְרַיִם שְׁחֻשָׁב שִׁיסְפִיק מְעַט הָאֲנֹכֶל עַד שִׁיִּכְלוּ שְׁנֵי שָׁנִים שְׁל רַעֲב וְזָה שְׁאָמַר יְהוּדָה וְנֹאמַר לֹא נוֹכַל לְרַדָּת כִּי לֹא נוֹכַל לְרֹאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאַחֲרֵינוּ הִקְטַן אֵינְנוּ אַתְּנוּ כִּי אֵי אֲפָשֶׁר לְהַטְעוֹת אוֹתוֹ בְּשׁוּם עַנְיָן: וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יַדַּעְתֶּם כִּי שָׁנִים יִלְדָה לִי אֲשֶׁתִּי וְגו'.

הָא דְהִקְפִּיד לְשַׁלַּח בְּנֵימִין מִשׁוּם דְּשָׁנִים יִלְדָה לֹא אֲשֶׁתּוֹ. נִרְאָה דְשָׁנִים הֵם זִוּגוֹת וַיִּשׁ סַפְנָה בְּשָׁנִים וּלְכַף אֲסוּר לְשַׁתּוֹת ב' פּוֹסוֹת בְּבַת אַחַת כִּי ה' הוּא אֵל אֶחָד וְעַבְדוֹת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הוּא אֵל אַחַר וְלָכֵן בְּשָׁנִים יִשׁ רְשׁוֹת לְשַׁטָּן לְקַטְרֵג כִּי חֲדָא מִיַּיְהִי גָט לְדִידִיָּה וּלְכַף הַפְּצִיר בְּנִי לְבַל לִיקַח אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ: וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה מִעַם פְּנֵי וּקְרָאֵהוּ אֲסוּן וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁיבְתִי בְּרַעֲהָ שְׁאוּלָּה.

נִרְאָה לְבָאָר דִּיעֲקֹב רָאָה בְּנִבּוּאָה שְׁשֻׁבְט אֶחָד יִחַלֵּק לְשָׁנִים וּלְכַף לֹא צִיעַר אֶת עַצְמוֹ הִרְבָּה עַל יוֹסֵף בְּחֻשְׁבוֹ שֶׁבְשֻׁבִיל שִׁיְחַסֵּר יוֹסֵף מִתְחַלֵּק שְׁבֻט אֶחָד לְשָׁנִים לְהִיּוֹת בְּמַסְפַּר שְׁבֻטֵי י"ה אָבֶל הַשְּׁמָא וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה וְהוֹרְדְתֶם אֶת שִׁיבְתִי בְּרַעֲהָ שְׁאוּלָּה כִּי סִימָן רַע הוּא לִי אִם יָמוּת א' בְּחַיִּי וְלֹא יִהְיֶה בְּמַסְפַּר י"ב שְׁבֻטֵי י"ה: וְעַתָּה כְּבֹאֵי אֵל עַבְדְּךָ אָבִי וְהִנְעֵר אֵינְנוּ אַתְּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ.

נִרְאָה לְבָאָר דִּידוּעַ דְּבִן שְׁנוּלֵד יִשׁ לֹא קִצַּת אַחֲרֵיָהּ אוּ בְּנִשְׁמַת הָאָב אוּ בְּנִשְׁמַת הָאִם וְזָהוּ בְּרֹאוֹת רַחֵל בְּהַקְשׁוּתָהּ בְּלִדְתָהּ סְבָרָה שֶׁהוּא ג"כ יָמוּת בְּזַמֵּן מוּעֵט דִּישׁ לֹא אַחֲרֵיָהּ בְּנִשְׁמַתָּהּ וּלְכַף קְרָאֵה לֹא בֶן אוֹנֵי לְשׁוֹן אַנְיָנוּת אָבֶל אָבִיו קְרָא לֹא בְּנֵימִין בֶּן יַמִּינִי שִׁידַע שִׁישׁ לֹא אַחֲרֵיָהּ בְּנִשְׁמַתוֹ וְזָה שְׁאָמַר יְהוּדָה וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ שִׁישׁ לֹא אַחֲרֵיָהּ בְּנִשְׁמַת הָאָב: וְהִיָּה כְּרֹאוֹתוֹ כִּי אֵין הִנְעֵר וְנֵת וְהוֹרִידוּ עַבְדֵיךָ אֶת שִׁיבְתִי אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאוּלָּה.

נִרְאָה לְבָאָר דְּאֵין הַכְּנוּנָה שְׁיָמוּת לְקוֹל חֲרָדָה כִּי ח"ו לְחֻשׁוֹב עַל יַעֲקֹב כְּזֹאת שֶׁהוּא מְדַת פְּחוּתֵי הָעָרְךָ רַק הָעַנְיָן הוּא דְכָבֵד הָיָה לִיעֲקֹב סִימָן בְּמוֹת אֶחָד מִבְּנָיו בְּחַיֵּי שִׁירָשׁ גִּיהֵנָם וְגַם יָדַע יַעֲקֹב כִּי בְשֻׁבִיל שְׁרַחֵל גְּרָמָה לִיעֲקֹב שֶׁהוֹצֵרָה לְהִיּוֹת עַבְד עוֹד ז' שָׁנִים שְׁזָרְעָה יִהְיוּ עַבְדִּים וּלְכַף הָיָה נְחֵמַת יַעֲקֹב כִּי לֹא מֵת יוֹסֵף רַק הָיָה נִמְכָּר לְעַבְד כִּי כָּף רָאוּי לְעוֹנָשׁ רַחֵל אָבֶל בְּרֹאוֹתוֹ כִּי בְּנֵימִין לֹאִקַּח לְעַבְד א"כ בְּזָה נִתְקַיֵּים הָעוֹנָשׁ וַיִּשְׁפּוֹט כִּי מֵת יוֹסֵף וְזָהוּ וְהִיָּה כְּרֹאוֹתוֹ כִּי אֵין הִנְעֵר וְנֵת פִּירוּשׁוֹ שְׁל וְנֵת הוּא כְּשִׁיִּגִיעַ עַת קָצוּ לְמוֹת וַיָּמוּת אִז יִהְיֶה יוֹרֵד בְּיָגוֹן שְׁאוּלָּה כִּי יִחְשׁוֹב שִׁיְהִיָּה יוֹרֵשׁ גִּיהֵנָם: כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הִנְעֵר מִעַם אָבִי לְאִמֵּר אִם לֹא אָבִיאֵנוּ אֵלֶיךָ וְחֻטְאֵתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים.

הנה באמת יש להבין מה הנה ערבות של יהודה כי לולא זאת בלא"ה היו מתים ברעב וא"כ אין ערבות שלו כלום אבל העיקר שהיה יעקב מתירא כי פאשר יהיה בנמיין נשקע במצרים יבוא לידי עבירות ונזות וכדומה כי היא ערות הארץ אבות הטומאה וזה מיתה נצחית ולא חש על מיתה זמנית רק על מיתה נצחית ולכן גם יהודה בערבות שלו ערב בשני עולמות וזהו וקטאתי לאבי כל הימים.

ועוד יש לפרש דיעקב הנצרך להעמיד י"ב שבטים ובנמיין מן המנין וא"כ אם יארע לו תקלה וקטאתי לאבי כל הימים גם בעוה"ב שיהסימן הוא שירש גיהנם גם ידוע דלכך לקח יעקב ונוקא יהודה לערב ולא לאחד משאר השבטים כי יהודה הנה מלך ולו העוז והכח להציל וכן הוא במדרש ניגש אליו יהודה כי הנה המלכים נועדו זה יהודה ויוסף שנתיעדו יחדיו ואם לא יציל אותו מיוסף יורידהו מגדולתו ואינו מלך והנה בתמר הנה ליהודה תירוץ פי חשבה לקדשה רק קדשה נמי אסורה להדיוט רק למלך מותרת כמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים וזה שאמר אם לא אביאנו יורידו אותי מגדולתי ואין אני מלך וקטאתי לאבי שבשמים כל הימים היינו לעוה"ב על מעשה דתמר: כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברעה אשר ימצא את אבי נראה לפרש כי קודם לזה אמר יהודה ליוסף שהוא ישאר אצלו עבד תחת בנמיין וכדאי הנה ראוי ליוסף להתרצה בזה וכי לא הנה טוב היות הוא לו לעבד יותר מבנמיין שהנה רב בשנים ואין לו כח וגבורה ויהודה הנה גבור אשר לא הנה כמותו רק שחשב יהודה פן יאמר יוסף אשר אם יברח יהודה מה יעשה לו כי גבור הוא ויכול להמלט על נפשו משא"כ בנמיין רק ידוע דעבד הבורח דינו הוא להחזירו בשלשלאות של ברזל ואיתא ראוי הנה יעקב לירד מצרים בשלשלאות של ברזל רק שנתגלגל הדבר ע"י מכירת יוסף וזה שאמר איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי כלומר איך אברח פן אראה אני ברע אשר הנה ראוי למצא את אבי דהיינו להחזיר אותי בשלשלאות של ברזל כעבד הבורח ע"כ טוב לה שאהיה עבד תחת בנמיין או יש לומר שפנינו לגיהנם שהוא הנקרא רע באמת והענין הוא דיעקב פחד מגיהנם מחמת יוסף ויהודה ידע כי לא נהרג יוסף אבל לו יגיע הרע הנה של גיהנם אם לא יביא את בנמיין לאביו מחמת ערבתו והוא התנדב עצמו בעוה"ב וזה שאמר אם אין הנער אתי אראה ברע אשר ימצא את אבי: ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתנדב יוסף אל אחיו.

נראה לפרש כי כבר כתבתי דאחי יוסף התנכלו להמיתו כי ראו שיצא ממנו ירבעם מסית לישראל לעבד עבודת כוכבים ומזלות וא"כ ברואם עכשוו כי מלך במצרים ולקח בת פוטיפרע כהן און יותר ישפטו כי יצא ממנו ח"ו נצר זדון יותר ימצאו עילה להרגו וגם ביוסף עצמו יטעו כי ח"ו נשתקע בטומאה וא"כ הנה ראוי לו שלא יתייחד עמהם לבד ובא הפתוב להשמיענו צדקתו של יוסף ששם נפשו בכפו לבל יבייש את אחיו בפני אחרים בהתנדב אליהם וזה אמרו ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו היינו אחיו הנצבים עליו להורגו מלצונה הוציאו כל איש מעלי ולא די שהוציא כל איש נכרי ממנו לבל ישמעו עלבון אחיו הנכלמים ממנו אלא אפילו ולא עמד איש שהוא בנו מנשה כמו שדרשו חז"ל על פסוק ויקרא לאיש אשר על ביתו אמר יהודה דין רפש מדבית אבא ומנשה נקרא איש כדכתיב לאיש אשר על ביתו גם אותו הוציאו: ויתן את קולו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה נראה שבכה בבכי גדול כדי שלא יאמרו המצרים כי

כָּל הַדְּבָרִים הַמָּה בְּתַחבוּלָה שֶׁלְקַח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים בְּעֵלֵי צוּרָה וַיִּיחָסֶם לוֹ לְאַחֵיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ עֶבֶד הוּא וּלְכַף נָתַן קוּלוֹ בְּכִי גְדוֹל עַד שֶׁלֹּא יְכוּל לְהִתְאַפֵּק לְרַב בְּכִי וְזֶה מוֹרָה שֶׁהַבְּכִיָּה הוּא מְקִירוֹת לְבוֹ וְזֶה לְאוֹת שֶׁאֵינּוּ תַחבוּלָה וְזֶהוּ וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה לְהוֹרוֹת הַמְּכַוְּנִים: וַיֵּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חַי הָאֵל דִּשְׂאֵל לָהֶם תִּיכַף בְּהִתְנוּדַע לָהֶם הַעוֹד אֲבִי חַי וְנִרְאָה דַר"ל הַעוֹד חַי בְּרַה"ק שֶׁיִּשְׁיֵג עֵינָיו בְּרַה"ק שֶׁלֹּא נִשְׁקַעְתִּי ח"ו בְּטוֹמְאוֹת מִצְרַיִם וְלָכֵן אֵין לָכֶם לְפַחַד מִמֶּנִּי וְגַם אִם הוּא חַי מֵה לָכֶם לְפַחַד וְכִי גִרַע אֲנִכִּי מַעֲשׂוֹ שֶׁלֹּא רָצָה לְהַרוֹג אֶת יַעֲקֹב בְּעוֹד שֶׁאֲבִיו חַי פְּדַכְתִּיב יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִל אֲבִי וְא"כ אֵל תִּפְחָדוּ וְגַם הִרְאָה לָהֶם בְּרִית מִיֵּלָה לְאוֹת כִּי לֹא בְּעַל בְּעִילָה אֲסוּרָה כִּי אֲזַנְמַשֵּׁף עֶרְלָתוֹ: וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹקִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוּם לָכֶם שְׂאֵרִית בְּאֶרֶץ וּלְהַחִיּוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדוֹלָה.

נִרְאָה לְבָאָר כִּי בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים נֵאמַר בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי פִירוּשִׁים הָאֶחָד שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל אֲחִיזָה בְּקַרְקַע כָּלֵל וְזֶה בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אוֹ שִׁיְהִיו גְּרִים אֲצֵל עִם שְׁהֵם בְּעֵצָמָם יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם כִּי יוֹסֵף הֶעֱבִיר הָעַם מִצְרַיִם לְעָרִים וְהִאֲדָמָה לֹא לָהֶם וְזֶה וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹקִים לְפָנֶיכֶם לְמִצְרַיִם לְעֲשׂוֹת כְּזֹאת כִּי ע"י כֵּן יִהְיֶה לָכֶם שְׂאֵרִית בְּאֶרֶץ כִּי יִתְקַיֵּים כִּי הַשְּׁנֵי וְגַם לְפָלִיטָה גְדוֹלָה כִּי יִקְוִיִּם ע"י יוֹסֵף וַיִּצְאוּ בְּרַכּוּשׁ גְּדוֹל כִּי יוֹסֵף ע"י הֶרְעֵב לְקַח כָּל כֶּסֶף מִשְׂאֵר אֲרָצוֹת וְהַכֹּל לְקַחוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם כַּנּוֹדַע: פְּרָשַׁת וַיְחִי וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֲשָׂרָה שָׁנָה וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲמִיּוֹ שְׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמָאתַיִם שָׁנָה.

אֵימָתָה בְּמִדְרַשׁ וְהִבִּיאוּ רַש"י לָמָּה פְּרָשָׁה זֹאת וְהָיָה לְכִי שֶׁכִּיּוֹן שֶׁנִּפְטָר יַעֲקֹב אֲבִינוּ נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרוֹת הַשְּׁעֵבּוּד דְּבָר אַחֵר שֶׁבִּיקֵשׁ לְגַלוֹת אֶת הַקֵּץ לְבָנָיו וְנִסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ.

וַיֵּשׁ לְהִתְבּוֹנֵן בְּזֶה דְּהָא הַשְּׁעֵבּוּד לֹא הִתְחִיל רַק אַחֵר מִימַת כָּל הַשְּׁבִטִים פְּדַכְתִּיב וַיִּמָּת יוֹסֵף וְאַחֵיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא וְאַח"כ הִתְחִיל הַשְּׁעֵבּוּד וְאִיךָ אָמַר דְּמִשְׁנַפְטָר יַעֲקֹב נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׁעֵבּוּד וְעַל הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנֵי קִשָּׁה כִּיּוֹן שֶׁיַּעֲקֹב יָדַע אֶת הַקֵּץ וּבִיקֵשׁ לְגַלוֹת לְבָנָיו לָמָּה נִסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ.

וּלְחַבֵּר שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים לְאֶחָד נִרְאָה דְּאֵימָתָה בְּמִסְכַּת מְגִילָה עַל נְבוּאָה דְּנִיָּאֵל וְנִרְאִיתִי אֲנִי לְבַדִּי אֶת הַמְּרָאָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמִּי לֹא רָאוּ אָבִל חֲרָדָה גְדוֹלָה נִפְלָה עֲלֵיהֶם אִיהוּ עֲדִיף מִיְנֵיהֶם וְנִרְאִיתִי עֲדִיפִי מִיְנֵיהֶם אִיהוּ עֲדִיף מִיְנֵיהֶם דְּאִיהוּ חֲזִי וְנִרְאִיתִי לֹא חֲזוּ אִינְהוּ עֲדִיפִי מִיְנֵיהֶם דְּאִינְהוּ נְבִיאִי וְנִרְאִיתִי לֹא נְבִיאִי וְנִרְאִיתִי דְּלֹא חֲזוּ מ"ט אֲבַעֲיַת וּמִשְׁנֵי אַע"ג דְּאִינְהוּ לֹא חֲזוּ מִזְלֵיהֶם חֲזוּ וְהִנֵּה יֵשׁ לְשֵׁאוֹל כִּיּוֹן שְׁהֵם נְבִיאִים לָמָּה בְּאֵמַת לֹא חֲזוּ הֵם אֶת הַמְּרָאָה כְּמוֹ דְּנִיָּאֵל וְעוֹד מָה הִנֵּה הַחֲרָדָה שֶׁחֲרָדוּ וְנִרְאָה דְּהַחֲרָדָה הוּא בֵּין נְבוּאָה לְחֲזוֹן דְּהַנְּבִיאִי צָרִיף לְדַבֵּר מֵה שֶׁהוּא רוּאָה בְּפָנָי כָּל דַּא"כ הוּא כּוּבֵשׁ נְבוּאָתוֹ וְחֲזִיב מִימָה בִּידֵי שְׁמַיִם מִשָּׂא"כ אִם רוּאָה הַנְּבִיאִי רַק בְּחֲזוֹן וְלֹא בְּמִרְאָה שֶׁלִּמָּה אֵינּוּ צָרִיף לְגַלוֹת הַחֲזוֹן מִשָּׂא"כ מִי שֶׁאֵינּוּ נְבִיאִי אִם רוּאָה בְּמִרְאָה שֶׁלִּמָּה אֵינּוּ צָרִיף לְגַלוֹתוֹ וְנִרְאִיתִי בְּזוֹהַר הַטַּעַם דְּהַגְּאוּלָּה הִנֵּה נִעְלָם מִכָּל חֲזוֹן כְּדֵי שֶׁיִּקְבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַצְּרוֹת בְּנִחְמָה שִׁיְהִיו סְבוּרִים דְּהוּא חֲבִלִי מְשִׁיחַ דְּכַתִּיב עַת צָרָה לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִנְשַׁע וְאִם יוֹדַע דְּעֲדִינִן לֹא הִגִּיעַ עַת הַגְּאוּלָּה הִנֵּה הַצְּרוֹת נִחְשְׁבוֹת אֲצֵלָם בְּכַפְלִים מִעַכְשָׁיו וּלְכַף הֵם לֹא רָאוּ אֶת הַמְּרָאָה מִמֶּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְגַלוֹת אֶת הַקֵּץ כִּיּוֹן שְׁהֵם נְבִיאִים וְהוּא נִעְלָם מִכָּל חֲזוֹן מִטַּעַם שֶׁכַּתְּבַת הַזִּנְהָר

והם הבינו זאת שלכך לא ראו שלא יגלו את קץ וכמה צרות שיעברו על ישראל קונדם הגאולה שיקבלם בנחמה ולכך חרדה גדולה נופלת עליהם וע"ז הנה הנביא מתאונן במסותרים תבכה נפשי על מה שהוא במסותרים היינו את הגאולה תבכה נפשי דמאותו טעם שהוא נסתר אני יודע שכמה צרות יעברו על ישראל עד ביאת הגואל ולפי זה שני הפירושים הם אחד דפרשה זו סתומה שביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו וצ"ל הטעם כמ"ש הזוהר פדי שיקבלו הצרות בנחמה ומזה מוכח שביציאת מצרים לא תהא גאולה שלימה רק יהיה עוד צרות ושעבוד וע"כ נסתמו עיניהם מצרות השעבוד שיהיה אחר גאולת מצרים שהבינו זאת ממה שלא גילה יעקב את הקץ: ניחי יעקב בארץ מצרים וגו'.

הא דחלק הפתוב שנותיו של יעקב לשני חלקים דבמצרים חי י"ז שנה ואח"כ פלל כל שנותיו לבד שהם קמ"ז שנה נראה דאמרו חז"ל דייעקב אבינו לא מת והענין הוא דבשאר מתים כל י"ב חודש הנשמה הולכת למעלה ויורדת אבל בייעקב כל העתים שונום ותמיד הנשמה הולכת למעלה ויורדת וזה שאמר ניחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ובאמרו ניחי משמע שיש אחריו מיתה זה דוקא בארץ מצרים אבל בארץ ישראל חי לעולם ויהי ימי יעקב שני חייו.

הא דנקט ימים ואח"כ שנים ומה הם הימים דנקט נראה לבאר דכתיב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה ופירושו הוא דהצדיק בכל יום מתקן כמה עולמות וכשהיום יפנה נדמה אצלו כשנה שקיים כמה וכמה מצות וברשע הוא להיפך שהשנה עוברת ברשעו ולא תיקן נשמתו רק אוכל ושונה ותמיד כל הזמנים פלים מהרה ונחשבים לאין וגם כי יזקין לאין נחשבים לו שניו אשר היה בעולם וזה שכתוב יראת ה' תוסיף ימים דימים נחשבים לו כשנים ושנות רשעים תקצרנה דגם השנים אינם נחשבים לו לכולם.

ונהו הפירוש ויהי ימי יעקב היינו שני חייו דהימים נחשבים לו כשנים: ויקרבו ימי ישראל למות איתא במדרש אמר לו הקב"ה חייך נטמן אתה ואין אתה מת נראה לבאר דהוקשה להם דלמה כתיב ישראל דהא אין שלשון ביום המנות וישראל הוא לשון שררה לכך דרשו דמזה מוכח שאמר לו הקב"ה אין אתה מת ועוד באופן אחר נראה לפרש דאיתא גם שם במדרש על פסוק זה דקרבו הימים לפני הקב"ה ואמרו פבר הגיע הזמן שימות יעקב וקשה דאדרבה דהיה להיות שמחה להימים בחיי הצדיק שמסגל בהם תורתו תמיד ועבודת ה' רק דמשום הכי אמרו הימים פבר הגיע הזמן דרבקה אמרה למה אשכל את שניכם ביום אחד שצפה בנבואה שימותו שניהם ביום אחד ושמוחו על מיתת עשו באבוד רשעים רנה ועדיין יש לשאול מה תועלת יש לימים אם ימות רשע פיון שגם צדיק ימות באותו יום הלא מדה טובה מרובה ולכך דריש מאותו הפסוק שאמר לו הקב"ה שיהיה נטמן ולא ימות ע"כ צפו הימים על מיתת עשו פיון דייעקב לא מת: ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים.

במדרש איתא ג' טעמים למה לא רצה יעקב להיות נקבר במצרים האחד שסופה להיות עפרה פנים והשני שאין מתי ח"ל חיים אלא בצער גלגול מחילות ושלא יעשוני מצרים עבודת פוכבים ומזלות ונראה דהנצרך לג' טעמים דוקא דלא סגי בחד דהנה הקשו על

החכם הפונזרי שהשיב למלך הפונזרי דגוןשן היא מא"י ולא שחטו הפסחים בחוץ וא"כ קשה למה הטריח יעקב ליוסף לקבורו בא"י בשביל גלגול מחילות ולא צנה לקבורו בגוןשן אלא דינע דגוןשן לא ילקה עפרו בכנים ויאמרו מצרים בשביל שיעקב נקבר שם הנה זאת ויעשהו עבודת פוכבים ומזלות רק למה לא צנה להקבר אותו בגילוס וצ"ל הטעם משום גלגול מחילות וגם בלא"ה יש לדקדק דהא נמי יכולין לעשותו בא"י עבודת פוכבים ומזלות וכן מה איכפת ליה אם יהיה על קברו פנים מלמעלה ע"כ צ"ל פל הטעמים: ושכבתי עם אבותי ונשאאתני ממצרים וקברתני בקבורתם הענין הוא שאין קוברין צדיק שאינו גמור אצל צדיק גמור מפני שנשמחם אינה במדרגה אחת לכה אמר יעקב אין אתה צריה לחוש לזה פי ושכבתי עם אבותי דקאי על הנשמה היינו שהיא במדרגת נשמת אבותי ע"כ רשאי אתה לקבור אותי בקבורתם: ויאמר אנכי אעשה כדבריה ויאמר השבעה לי וישבע לו גו' ויש להתבונן דאמר יעקב תחלה שים נא ידה תחת ירכי דהיינו לישבע כמו שפירש רש"י למה אמר לו עוד הפעם השבעה לי ואי משום שהשיב לו יוסף תחלה אנכי אעשה כדבריה ולא קיבל עליו שישבע לו על זה הא גופא תקשי דלמה לא קיבל עליו בשבועה ועוד נראה שפת יתר דכתיב אנכי אעשה כדבריה דלמה זה אנכי דזה נשמע ממלת אעשה שפירושו אני אעשה ע"כ נראה לפרש שיוסף אמר אנכי אעשה היינו ממני לא יהיה מניעה לעשות זאת.

אבל איך אוכל לישבע על זה כיון שדבר זה תולה בדעת פרעה אם יניחני לילה. ולזה אמר לו יעקב השבעה לי ואם תשבע לי ע"כ יסכים פרעה שתלה שאם יאמר לה שתתיר לה השבועה תאמר לו א"כ תתיר לה גם השבועה שנשבעת לו שלא לגלות שאינו מכיר בלה"ק ועוד יש לומר שיוסף רמז לו במה שאמר לו אנכי אעשה כדבריה היינו שגם אנכי אשביע לישראל כשיצאו ממצרים שיקברו עצמותי בא"י.

לכה נתירא יעקב שיתרשלו עד שיבוא עת פקידה לשאת עצמות יוסף ליטול עמו שני ארונות ע"כ אמר עוד הפעם השבעה לי שתקברני מיד אחר מותי בקבורת אבותי: וישתחו ישראל על ראש המטה פירש רש"י הפך עצמו לצד השכינה מפאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה.

והטעם לזה הוא מחסדי ה' אשר השגיח על הרהורי הטובים מהחולה מה שאין המלאך יכול לידע פי החולה אינו יכול לתקן ע"י מעשה עבודה ועוד נוכל לפרש וישתחו ישראל על ראש המטה דקונדם יעקב לא היה אדם חולה ולכה נאמר מיד אחר זה ויאמר ליוסף הנה אביה חולה דהוא דבר שלא נהייתה בימים ההם עד יעקב: ויגד ליעקב ויאמר הנה בנה יוסף בא אליה ויתחזק ישראל וישב על המטה משום דנאמר לו ויוסף ישית ידו וגו' דקאי על שעת מיתה.

והבין דהגיע עת האסף על עמו לכה ויתחזק לעשות צוואה לפניו: ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלוי הא דהנפיר השם הזה נראה שרמז לו משם דנקרא שדי על שאמר לעולמו די והפירוש הוא שנאמר יצב גבולות עמים למספר בני ישראל דהעולם נחלק לי"ב חלקים פיודע לכל בעלי התכונים וע"כ רצה העולם להתרחב עוד נגד י"ג שבטים פי שבטו של יוסף נתחלק לשני שבטים ואמר הקב"ה די ומזה מוכח שהיא י"ג שבטים ע"כ פאן שרצה יעקב להודיע ליוסף שיתחלק שבטו לשני שבטים רמז לזאת

בְּשֵׁם שְׂדֵי וְהָא דְאָמַר הַקַּב"ה דִּי שִׁי"ג שְׂבָטִים הֵם כְּנָגֵד י"ג מִיָּדוֹת אֱלָא שְׂשֵׁם אֲדוּנֵי נְכֻלְל
בְּכָל הַמִּיָּדוֹת וּכְנָגֵדוּ שְׂבָט לִוִי.

וּלְכֹה נֶאֱמַר עָלֵיהֶם אֲחֻלְקֶם בְּיַעֲקֹב. וְהָא דְהִזְכִּיר לִוִי וְלֹא הִזְכִּיר בֵּית אֵל.

י"ל מִשּׁוּם דְּיַרְבְּעֵם הַעֲמִיד עֲגָלִים בְּבֵית אֵל וּמִשּׁוּם שְׂדֵימָה שְׁלֵא שָׁב הַרְפּוּאָה לְמָקוֹמָה
וְיִהְיֶה לוֹ צַעַר לְהִזְכִּירוֹ וּלְכֹה לֹא הִזְכִּיר כָּאֵן בֵּית אֵל: וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַנְּבִי מִפְּרָה וְהַרְבֵּתִי
וּנְתַתִּי לְקַהֵל עַמִּים וְגו' וְעַתָּה שְׁנֵי בְנֵי הַנּוֹלָדִים לָהּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ
מִצְרַיִמָה לִי הֵם פִּירִש"י גוֹי אָמַר לִי עַל בְּנֵימִין קַהֵל גוֹיִם הָרִי שְׁנַיִם לְבַד מִבְּנֵימִין לְמִדְּנֵי
שְׁעֵתִיד אֲחַד מִשְׂבָּטֵי לְחֻלְקָא וְאוֹתָהּ מִתְּנָה אֲנִי נוֹתֵן לָהּ וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ פְּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח עַל
פְּסוּקֵי גוֹי וְקַהֵל גוֹיִם עֲתִידִין בְּנֵי לְעֵשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂי הַגּוֹיִם.

וְנִשׁ לְפָרֵשׁ שְׁהַמְדָרְשׁ מְדִיִּיק בְּן מָמָה דְּכַתְּבַת כָּאֵן פְּרָשַׁת נִיחֵי הַנּוֹלָדִים לָהּ עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ
אִם כֵּן בְּנֵימִין קָאֵי עָלֵיהֶם כִּי בְּבִנֵי נַח הוֹלְכִין אַחַר מִשְׁפַּחַת הָאֵם שְׁהִיָּתָה מִכְּנַעֲנִים אֱלָא
שְׁהִי לְאַבְיָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל וְלֹא דִין ב"נ וְזֶה דְּנֹקָא בַּא"י וְלֹא בַח"ל אֲכַל כְּשָׂבָא יַעֲקֹב
לְמִצְרַיִם כָּאֵ הַמְרַכְּבָה לְשֵׁם וְחִזְרוּ לְהִיּוֹת לָהֶם דִּין יִשְׂרָאֵל כְּדֵאִיתָא בְּמִדְרָשׁ לִוִי הִיָּה רֹאֵשׁ
יְשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם וְזֶה שְׁדֻקְדָּק עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי
אֱלֹקִים בְּזֶה.

פִּי"ב שְׂבָטִים הִיָּה רֹאֵי יוֹסֵף לְהַעֲמִיד כְּמִנְיָן זֶה וְנֶאֱבַד מִמֶּנּוּ עֲשָׂרָה כִּידוּעַ: וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל
כְּבָדוּ מִזִּיקָן לֹא יוֹכַל לְרֹאֵת נִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׁלֵא תֹאמַר דְּלְכֹה לֹא הִפְיָרֵם וְכִהוּ עֵינֵי כְּמוֹ
בְּיַצְחָק שְׁכִהוּ עֵינֵי לְכַל יִרְאָה שְׁעֵשׂוּ יוֹצֵא לְתַרְבוּת רַעָה כֵּן הַדְּבָר אֲצַל יַעֲקֹב שְׁלֵא יִרְגִישׁ
ח"ו בְּרַעַת בְּנֵי יוֹסֵף וּלְכֹה אָמַר הַכְּתוּב דְּלֹא כֵּן הוּא שְׂצַדִּיקִים הִיוּ רַק הַזְקֵנָה גְרָמָה שְׁעֵינֵי
כְּבָדוּ מִרְאֹת: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף רֹאֵה פְּנֵיךָ לֹא פִלְלִיתִי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹקִים גַּם
אֵת זַרְעֵךָ נִרְאָה לְבָאֵר כִּי כָּבֵד כְּתִבְתִּי מֵהַ שְׂאֲמַר יַעֲקֹב אֲרֹאֵה פְּנֵי יוֹסֵף הִיָּינוּ לְהַסְתַּפֵּל
בְּצַלְמוֹ אִם עֲדִינֵן צָלֵם אֱלֹקִים עָלֵינוּ כִּי יַעֲקֹב דָּאָג שְׁיִהְיֶה נְכֻשָׁל ח"ו בְּחֻטָּא וְסַר צִלוֹ.

וּלְכֹה דָּאָג כִּי חִיָּה רַעָה אֲכַלְתָּהוּ כִּי כָל זְמַן שְׁצָלֵם הָאֱלֹקִים עַל הָאָדָם אֵין לוֹ פַּחַד מַחֲזִיָּה
רַעָה וְאָמְרוּ חז"ל הַבּוֹעֵל אֲרָמִית לֹא לֹא יִהְיֶה לוֹ עַר וְעוֹנָה בְּתַלְמִידִים. וְהִנֵּה אֲפָרִים
וּמְנַשֶּׁה שְׁהִיוּ ת"ח וְצַדִּיקִים גְּדוֹלִים.

וְזֶהוּ מוֹפֵת חוֹתֶךָ שְׁלֵא נְטָמָא יוֹסֵף וְהוּא עוֹמֵד בְּצַדִּיקוֹתוֹ וְזֶה אָמְרוּ רֹאֵה פְּנֵיךָ לֹא פִלְלִיתִי כִּי
חֻשְׁבְּתִי שְׁנֻכְשָׁלַת בְּחֻטָּא וְלֹא יִהְיֶה לָהּ צָלֵם אֱלֹקִים וְהִנֵּה הִרְאָה לִי גַם אֵת זַרְעֵךָ צַדִּיקִים
וְת"ח וּמְזִנָה רֹאֵה שְׁלֵא חֻטָּאת כָּלָל וְנִצְלַת מְעַבְרָה.

גַּם יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁחֻשְׁבַּת הַיּוֹתוֹ חוֹטָא כִּי רֹאֵה כִּי עָלוּל הוּא לְחֻטָּא וְחִיָּה רַעָה אֲכַלְתָּהוּ אֲשֶׁת
פּוֹטִיפֵר. אֲמַנְם נִצְלַת שְׁרֹאֵה יוֹסֵף דִּיּוֹקְנוֹ שְׁלֵא אָבִיו וְאָמַר לוֹ עֲתִידִים אַחִיָּה לְהַבְהִיק אֲבָנִים
שְׁלֵהֶם בְּאֶפּוֹד וְאָבִן שְׁלֵהֶם לֹא יִבְהִיק וְהָא דְהִזְכִּיר לוֹ הָאֶפּוֹד מִשּׁוּם דְּבַעַת שְׁשָׂאֵלוּ יִשְׂרָאֵל
בְּאוּרִים וְתַנְמִים שְׁאֵלוּ אוֹה"ע גַּם כֵּן בְּתַרְפִּים אֱלָא שְׁלֵא הִשִּׁיבוּ לָהֶם רַק מַחְצִית הַדְּבָרִים
וּלְכֹה נִקְרָאוּ אוּרִים וְתַנְמִים שְׁמִשְׁלִימִין אֵת דְּבָרֵיהֶם וְיוֹסֵף רֹאֵה בְּאֶצְטְרָלוֹגִין שְׁאֲשֶׁת
פּוֹטִיפֵר תּוֹלִיד צַדִּיקִים מִמֶּנּוּ וּבְאֶמַת הִיָּה זֶה עַל בְּתָהּ וְהוּא לֹא רֹאֵה שְׁפִיר.

ולפיכך רצה תחלה להתפתות לה עד שאמר לו דיוקנו של אביו שטעה וע"כ הזכיר לו
האפוד. וז"ש הנה הראה אותי אלקים היינושקראה לה אלקים אותי היינו דיוקני גם את
זרעה היינו שאמרתי לה שזרעה יהיה מבת אשת פוטיפרע ולא מאשת פוטיפרע.

וזאת גרם לראות פניה בצלם אלקים ולא באת לידי חטא: ניוצא יוסף אותם מעם ברפיו.
נראה כי בייעקב נאמר ויגע בכף יריכו.

היינו דורות הבאים יוצאי ירד יעקב יש לס"ם אחיזה הואיל ונולדים מסיועת גיד הנשה
דבו אחיזה לס"ם. אמנם יוסף דישב באיתן קשתו לא יש לס"ם אחיזה.

ואינם בכלל יריכו. ולכך ניוצא אותם מעם ברפיו כי שם בברכים יש לחיצונים אחיזה.

ולכך אמרו הנהו ברפי דרבנן דשלהי מנייהו הוא דשם יש להם אחיזה אצל ת"ח מחמת
הלידה ולכך שדרו של אדם נעשה נחש מאן דלא פרע במודים: וישלח ישראל את ימינו
וישט על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה
הבכור ענגן הבדל הדעת שבין יעקב ויוסף בשימת מנשה ואפרים מימין ושמאל הוא זאת
כי יוסף חשב כהן העובד הוא בצד ימין פנודע והעבודה היה אז בבכורים ולכך הציב
מנשה לימין.

אבל יעקב שפל ידיו כי ידע שלא יקום העבודה בבכורים והתורה בימין פנודע והתורה
לעולם בין פתפיו שפן ולא במקום גבוה. ולכך גרשון שהיה בכור לא זכה לשאת את
הארון רק קהת ועליו נאמר יקרה היא מפנינים.

וגם הקדים בתורה קהת לגרשון להורות כי התורה ניתנה באנשים פחותי מעלה ולכך
אמרו חז"ל הנהרו בבני עניים שמהם תצא תורה וזהו עוז בידה היינו התורה שנקרא עוז
היא בידה כי ידה גימטריא דל ולכך נקרא ידכה יד כהה.

ומציון תצא תורה. ולכך אף שאפרים היה הצעיר עליו נתנה הימין ויהושע היה תיכף
אחר משה ראש המקבלין גם שפל ידיו להורות בזה שאין נ"מ בימין ושמאל כי יעמדו
מהם צדיקים שמהפכין הדין לרחמים.

וגם רשעים שמהפכין רחמים לדין וגם שפל ידיו כי מצד יוסף מנשה שהוא הבכור פולו
קדוש הוא וראשית אוננו לו משפט הבכורה וקדושה ולכך העמידו יוסף לימין אבל מצד
אסנת אמת שהיה בה שמץ סיגים משכם בן חמור מנשה שהוא הראשון קלטו.

ולכך יותר יתכן אצל אפרים הימין ולכך שפל ידו. גם שפל ידו כי זרוע שהוא לשון חנוק
מורה על זכר ועל יוסף ויפוזו זרועי ידיו היה בצד מנשה.

אמנם ידו שהוא מורה על כלי מעשה שהוא נוקבא שכל כי ראוי ימין לאפרים גם שכל
ידיו כי ידוע כי בכור שורו הדר לו ושור הוא משמאל למרפכה. ולכך הושם שמאל
למנשה.

שור נשתנה לכרוב ואמרין אפי רב רבי ואפי זוטרי וחשב יוסף כי מנשה הוא אפי רב רבי
והוא אדם בימין המרפכה ואפרים אפי זוטרי בשמאל המרפכה ויעקב אמר אולם הוא
גדל והוא אפי רב רבי אדם שבמרפכה ולכך שכל ידיו: ויברך את יוסף ויאמר האלקים
אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלקים הרועה אותי מעודי עד היום הזה.

נראה לבאר כי הצדיקים גמורים עובדים השם בלי עזר וסעד מן השמים ואח"כ בא להם רוח טהרה להוסיף להם אורה וטהרה משא"כ בינונים שצריכין תיקוף עזר מן השמים לנהלם בדרך טוב.

ולכך יעקב על אבותיו אמר שהתהלכו לפני ה' הרצון בזה שמעצמן עבדו ה' טרם הגיע להם עזר אלקים אבל על עצמו נהג ענוה ואמר שהיה צריך תיקוף עזר אלקי ע"כ אמר האלקים הרוצה אותי מעודי: המלאך הגואל אותי מפל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ נראה לבאר על דרך שאמר במדרש פרושה וישלח שאמר הקב"ה למיכאל עשית לייעקב בעל מום והשיב לטובתו עשיתי.

וכבר פירשתי שתשובת מיכאל היה מפני שבגיד הנשה היה לס"ם בו אחיזה אבל עכשיו שנעתק ממקומו אין לו בו אחיזה ומשמע במדרש שמיכאל הוא הנראה ליהושע וגדעון. ובזה היה מברך להם כמו שגואל אותי בזה יברך להם שיהיו צדיקים גמורים ועי"ז ויקרא בהם שמי משא"כ במעשה זמרי ובמחלוקת קרח לא יקרא שמי עליהם כמו שביקש בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחז כבודי ואף שלא יהיה בהן יצה"ר כלל ואפ"ה וידגו לרוב פדגים שבים שאין טבעם להוליד ע"י חומום היצר הרע: וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וגו' ויתמוך יד אביו וגו'.

הא דהמתין עד אחר הברכה. נראה דמתחלה היה סבר דיעקב רצה לברכם בעניני עסקי עוה"ז שפא מצד שמאל מצד צפון ע"כ שם שמאלו על הבכור ע"ד הרוצה להעשיר יצפין אבל השתא דאמר המלאך הגואל והיה מברך להם שיהיו צדיקים רצה לתמוך יד ימינו על ראש מנשה ע"ד הרוצה להחכים ידריים.

או נראה מתחלה היה סבר דשמאל הוא משופח שהוא פגד ימין של שכניה אבל עכשיו שראה שמברך ע"י מלאך הממוצע ביניהם א"כ הימין משופח דשמאל המלאך הוא נגד ימינו של הקב"ה וימינו הוא נגד שמאל המלאך: וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו היינו שיצא ממנו יהושע.

נראה לבאר ע"פ מש"כ לעיל שקחה היה קודם לגרשון שהיה נושא הארון והטעם מפני שדרכו של הקב"ה להתחיל בקטן רמז שמי שמקטין עצמו זוכה לתורה משה היה קטן מאהרן וע"י ניתנה התורה ולכך מסרה ליהושע שיצא מאפרים עוד טעם ונרעו יהיה מלא הגוים דצריך שיהיה הימין מקרבת ומרחב הזונה שהיתה גיורת יצאו ממנה נביאים: ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ושימך אלקים כאפרים וכמנשה איתא בתרגום יונתן ויברכם ביום ההוא בך יוסף ברי יברכון בית ישראל ית ונוקא ביומא דמהולתא למימר ושימך ה' כאפרים וכמנשה.

נראה הטעם דביום המילה הוא ספנה מעין הרעה כמו שרצה לעשות בלעם על פן יברכם ביום המילה שיהיו כאפרים ומנשה שאין עין הרע שולט בהם או יש לפרש ביום ההוא אחר שיעמיד יהושע השמש והירח אז יהיה ניכר גדולת הקטן או יש לומר מפני שעתיד ירבעם לצאת ממנו לא היו ראויים לברכה אלא שאין הקב"ה דן רק לפי מעשיו של אותו שעה ולכך נאמר ביום ההוא דייקא: ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד

הָאֱמוּרִי הֵינּוּ הַבְּכוֹרָה שֶׁלְקַחְתִּי מִיַּד עֲשׂוֹ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה הָאֱמוּרִי וְאִין עֲשׂוֹ נּוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד זֶרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אוֹ נִרְאָה מִשׁוּם דְּעֲשׂוֹ לְקַח מִבְּנוֹת הַחַוִּי וּשְׁכֶם הִנֵּה שֵׁינָה לְחַמּוֹר וְנִשְׂא הַחַוִּי וּלְכַף מְגִיעַ בְּאֶמֶת לְזַרְעָהּ מְנַשֶּׂה וְאֶפְרַיִם וְשֶׁהֵם בְּנֵי אֶסְנַת בַּת דִּינָה שֶׁהוֹלִידָה מִשְׁכֶּם כְּדַאִיתָא בְּמִדְרָשׁ: נִשְׁלַם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית בַּעֲזָה"י סֵפֶר שְׁמוֹת פְּרָשַׁת וְאָרָא וַיִּדְבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה וְגו' וְאָרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וּשְׁמִי ה' לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם.

הָא דְפִתַח בְּשֵׁם אֱלֹהִים וְסִיִּים בְּשֵׁם ה' וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' וְגַם מָה שֶׁאָמַר וּשְׁמִי ה' לֹא נִודַעְתִּי לָהֶם. נִרְאָה דְהֵעֵנִין הוּא בְּמָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לִי מָה שְׁמוֹ מָה אֲמַר אֱלֹהִים וְדַאי דְמֹשֶׁה וַיִּשְׂרָאֵל יִדְעוּ אֵת שְׁמוֹ הַנִּכְבָּד כִּי מֹשֶׁה הֵרַג לְמִצְרַיִם בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ וְזֶהוּ עֵיקַר שֵׁם הָעֵצָם אֲבָל לְפִי בְּחִינַת הַתְּנַהֲגוֹת הַקַּב"ה וְטִיב הַנְּבוּאָה כִּף מִתְגַּלֶּה אֶל הַנְּבִיא ע"י שְׁמוֹתָיו אִם הוּא כְּמִשְׁפֵּט מִתְגַּלֶּה ע"י אֱלֹקִים וְאִם הוּא לְהַנְהִיגַת הָעוֹלָם וּמִלְכָּה בְּמִשְׁפֵּט יַעֲמִיד אַרְצָא מִתְגַּלֶּה בְּשֵׁם אֲדֹנָי אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ וְאִם לְשִׁנוֹת מַעֲרַכַת הַשְּׁמַיִם בְּשֵׁם שַׁדַּי וְלִרְחֻמִּים גְּמוּרִים הוּא מִתְגַּלֶּה בְּשֵׁם הַנִּיָּה שֶׁהוּא שֵׁם הָעֵצָם וְכוּלּוֹ טוֹב וְרַחֲמִים כִּי הוּא עֵצָם שְׁמוֹ יִתְבַרֵּךְ זָכְרוֹ וּלְכַף יִשְׂרָאֵל יִדְעוּ כִּי מִפְּאֵת הַדִּין הֵם אֵינֶם כְּדַאִים לְהַגְאֵל אַף כִּי קוֹדֵם זְמַנּוֹ.

אִף בְּרַחֲמִים יִתְכַן הַכֹּל וְחַנּוּתִי אֵת אֲשֶׁר אֶחָוִן וְאֶעֱפ"י שֶׁאֵינּוּ כְּדַאי וּלְכַף אָמַר מֹשֶׁה הֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי הַיּוֹתֵם יוֹדְעִים כִּי מִטִּיב הַדִּין אֵינֶם כְּדַאִים לְהַגְאֵל וּלְכַף אָמַר וְאָמְרוּ לִי מָה שְׁמוֹ מָה אֲמַר אֱלֹהִים כְּלוּמַר בְּאֵיזָה שֵׁם מִשְׁמוֹתָיו נִתְגַּלֶּה לָּהּ וּבְזֶה יִנְכַּחַן טִיב וְאֶמִיתַת נְבוּאָתָהּ מָה אֲמַר אֱלֹהִים וְהַשִּׁיב לוֹ הַקַּב"ה כִּי בַעֲבוּר כִּף נִגְאָלוּ כְּדַכְתִּיב לְמַעֲנֵי אֲעֲשֶׂה כִּי עֲמוֹ אֲנִכִּי בְּצָרָה כְּבִיכּוֹל וְכֵן כְּתִיב וְאֲנִכִּי אֲרַד עִמָּךְ גַּם עָלָה כִּי עַמִּם יַעֲלֶה אִמְנָם יֵשׁ הַבְּדֵל אֵלָיו הֵיוּ נִגְאָלִים בְּרַחֲמִים גְּמוּרִים הִנֵּה הַגְּלוּת נִסְתַּלַּק לְגַמְרֵי אֲבָל כִּינּוֹן שְׁנִגְאָלוּ רַק מִפְּנֵי כְּבוֹד ה' מִמִּילָא עֲדִינּוּ לֹא נִמְחַק הַשְּׁטֵר חוֹב שְׁלָהֶם וְהֵיוּ צָרִיכִים לְהִיּוֹת עוֹד בְּגָלוּת וְזֶהוּ תְּשׁוּבַת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲמוֹר לָהֶם אֵהִי כִּי ע"י שֶׁאֲנִי אֵהִי עַמִּם בְּגָלוּת מִמִּילָא לֹא נִגְאָלוּ אֶלָּא בְּשִׁבִיל כְּבוֹד ה' וְעֲדִינּוּ לֹא נִמְחַק שְׁטֵר חוֹב שְׁלָהֶם וְהַנְּצָרְכוּ לְהִיּוֹת עוֹד בְּגָלוּת וּבְשִׁבִיל כִּף נִגְאָלוּ אֲבָל אֵהִי עַמִּם בְּגָלוּת אַחַר וְהִנֵּה בְּאֶמֶת אַף בְּמִצְרַיִם נִגְאָלוּ בְּשֵׁם הַנִּיָּה וּבְרַחֲמִים אֲבָל יֵשׁ שְׁמִי בְּחַי' פְּעֻמִּים בְּאִים חֲסָדֵי ה' מְגוֹלִים וּפְעֻמִּים נִסְתָּרִים וְאֵינּוּ מְוַרְגָּז כָּל כִּף כְּדַכְתִּיב לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לְבַדּוֹ וְכֵן הִנֵּה בְּמִצְרַיִם בְּהַעֲלֵם דְּבַר כִּי הִנֵּה בַעֲבוּדָה בְּקוֹשֵׁי וּבְעֵינָיו לְמֵאֹד וְזֶה מֵאֲמַר הַשֵּׁם זֶה שְׁמִי לְעוֹלָם כִּי הַרְחַמְתִּים גְּמוּרִים הִנֵּה בְּהַעֲלֵם וְלֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא רַק בְּאֲדֹנָי אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ אֲבָל לַע"ל יִהְיֶה הַרְחַמְתִּים מְגוֹלִים כְּדַכְתִּיב בְּרַחֲמִים גְּדוּלִים אֶקְבָּצֶךָ וּלְכַף נֹאמַר בַּיּוֹם הַזֶּה הוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד וְדַרְשִׁינוּ שֶׁיְהִי נִקְרָא כְּמוֹ שְׁנִכְתָּב וּלְכַף זֶה הִנֵּה טַעֲנַת מֹשֶׁה כִּי יִדַע שֶׁמֵּאֵת הַדִּין יִשְׂרָאֵל רְאוּיִם לְקוֹשֵׁי הַשְּׁעָבוֹד אֲבָל חָשַׁב כִּי שֵׁם הַנִּיָּה בְּרַחֲמִים אִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּבֵא רַע וְדִין וְזֶהוּ טַעֲנַתוֹ וּמֵאֵז בְּאֵתִי אֶל פְּרַעֲה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַע לְעַם הַזֶּה וְזֶהוּ לֹא יִתְכַן כִּי רַחֲמִים הֵם מְרוּבִים וּבְאֶמֶת מֹשֶׁה לֹא דָבַר עִם פְּרַעֲה בְּשֵׁם אֲדֹנָי רַק בְּשֵׁם הַנִּיָּה ב"ה כְּמִבּוֹאָר בְּפִסּוּק דְּפְרַעֲה אָמַר לֹא יִדַעְתִּי אֵת ה' דְּמֹשֶׁה הִנֵּה הוֹגֵה אֵת הַשֵּׁם בְּאוֹתֵיּוֹתָיו וְלָזֶה אָמַר פְּרַעֲה שְׁלֹא נִודַע לִי שְׁמוֹ וְזֶה הִנֵּה טַעֲנַת מֹשֶׁה כִּינּוֹן שְׁדִיבֵר עֲמוֹ בְּשֵׁם הַנִּיָּה א"כ הֵיוּ רְאוּיִם לְחַנּוּתָהּ וְכֵן פְּרַעֲה טָעָה בְּטַעֲנַת הַפּוֹקְרִים הָאוֹמְרִים כִּי לִית דִּין וְעוֹנָשׁ כִּי ה' הוּא מְטוֹב וְרַחֲמִים גְּמוּרִים וְלֹא יֵבֵא רַע מְטוֹב וְרַחֲמִים עַל כָּל מַעֲשָׂיו א"א שְׁמִי עוֹנָשׁ לְרַשְׁעִים וְלָזֶה אָמַר פְּרַעֲה מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ וְהֵינּוּ שֶׁקָּשָׁה לוֹ בְּדַבֵּר שֶׁיְהִי שְׁנֵי

הפכים בנושא אחד שאמר לו בשם הנהיה רחמים גמורים ואמר לו פן יפגענו בדבר וזה הנה קשה לפרעה שרחמים גמורים יתנהה דין ומשפט ברשעים ולכן אמר מאז פאתי אל פרעה לדבר בשמך שהוא תכלית הרחמים הרע לעם הזה כי חשב פרעה לית דין ולית דיין וזה שאלת משה למה הרעוץ לעם הזה כי צויתני להזכיר שם הנהיה ב"ה והשיב לו הקב"ה וידבר אלקים אני ה' הורהו כח מדת הדין ומדת הרחמים הוא אחד וזהו הרחמים שעושה דין ברשעים ולולי זאת הנה העולם הפקר וזה גבורתו של הקב"ה שפטבע מי שהוא בעל הרחמים אינו יכול לעשות דין אכל הקב"ה הוא בעל יכולת ברוב רחמיו יכול לעשות דין וזה ענינו ולכך הוא אלוה פל יכול וזה אמרו אני ה' שמדי ישפע רחמים ומרחמים דין הוא ושמו ומדותיו אחד הוא ואם עושה דין באדם זה רחמים גמורים להזדככו מסיגים כמאמר דוד ממעמקים קראתי ה' כשהייתי בתכלית עומק הצרות קראתי ה' שהוא רחמים באמת וכן הנה קושי השעבוד תכלית הטוב האמתי לישראל: וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל וגו' הגם דלא מצינו שגראה ליצחק באל שדי.

גראה דודאי כל הברכות שביד יצחק ליעקב לא ענה מלבדו רק ברה"ק ומחנה אלהים גראה לו ויצחק ברוך ליעקב בצאתו אל לבן ואל שדי יברך וזה הנה ברה"ק ומחנה אלהים גראה לו באל שדי וזה מורה אל יצחק ואל יעקב הרצון מה שהיה אצל יצחק הנה אל יעקב בברכתו אשר ביד יעקב ומה שהיה ביצחק הנה בשיתוף עם יעקב: באל שדי.

גראה לבאר פי בזמן האבות לא הנה הדור כדאי לרחמים שישפיע ה' על אבות העולם להודיע אלהותו בעולם לרוב חטאם אמנם ה' הגין בעם לטענות איוב אם חטא מה יפעל לך ואלו ח"ו יצויר שהקב"ה צריך למציאות א"כ הוא החוטא גדול עונו מנשוא אכל הקב"ה הוא המציאות בעצמו ואין צריך למציאות כלל וא"כ מה יתן ומה יגרע לו האדם בחטאו וזאת נתמלא רחמים על הארץ להאיר להם בטובו ע"י אבות העולם וזה ענין השם שדי הרצון שדי בעצמותו ואינו צריך לזולתו.

ועוד גראה לפרש כי שם זה כמו שדרשו חז"ל מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותי די כי זהו השם אינו עושה רק כשהם בתכלית הצרות ולכך אמר יעקב לבניו כשהיה בעת צרה ואל שדי יתן לכם רחמים וזה שאמר השם וארא אל האבות באל שדי היינו שלא הנמנתי להם הרנוחה רק מתוך עומק הצרה ושמי ה' שהוא רחמים לא נודעתי להם ואם פן אין לה להתרעם על קושי השעבוד כי מתוך צרה הנה הרנוחה: ועוד יש לפרש דהנה כשנצטוה אברהם על המילה נאמר אל שדי והענין הוא גם שם מטעם מי שאמר לעולמו די כי טבע הבריה לא נגמר וצריך לפעולת אדם כמו התבואה שצריכה גיעה רבה מן הפל עד שאמרו כמה גיעות יגע אדם וכו' וזהו פי מתחלה הנה העולם מתרחב להוציא אדם לגמור והאדם שותף בזה כביכול במעשה בראשית והנה כבר טענו אם המילה הוא שלימת האדם ולא נקרא תמים עד שמל ולמה לא נברא כן ולכך אמר הקב"ה כשצוה על המילה אל שדי שאמרתי לעולמי די ולכך עליך להמול ולהיות תמים וכן הדבר בישראל שלא הגיעו למדרגת האדם להזדכך רק על ידי קושי השעבוד ועין באלשיך רק דלא תקשה הדין ה' תקצר ולכך אמר וארא אל האבות באל שדי שעל הבריות לגמור מפעולת ה' ולא יעשה ה' הגמר כי אם ע"י בן אדם לגמור פעולתו כי אמר לעולמו די

והבן: וגם הקימתי את בריתי אתם למה להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם אשר גרו בה.

נראה לבאר פי הגלות התחיל מלידת יצחק או מברית בין הבתרים והיינו שהיה גירות בארץ ישראל אבל אין זה מספיק לכאורה דהא היו יושבים בטוב הארץ ויכולים לקנות שדות כמו יעקב וכן אברהם קנה שדה עפרון אבל הענין הוא כי חיייהם היה תלוי להם מנגד מפחד האנמות כי פרסמו דת האמת והם קמו עליהם ככסלא לאוגי' עד שהונצרו לחתת אלהים בימי יעקב ויעקב היה תמיד מפחד מעשו ויצחק מישמעאל ואברהם אמרו במדרש שיעץ לו ממרא להתחכם שאל יהרגוהו הגוים וזה היה הגלות כי היו פוחדים יומם ולילה וזהו בארץ מגוריהם שדרש בזוהר לשון מגור מסביב פחד אשר גרו בה וזה שזכו לארץ ישראל בשביל יסורין הלכו ולקח הבטיחן לא"י בשביל פחד זה שהוא תכלית היסורין שהיה חיייהם תלוי מנגד ואם כן מה תתמה על קנשי השעבוד לישראל: וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזפוך את בריתי.

הנה יש לפרש לפי מה שאמרו במדרש כי ישראל במצרים בטלו המילה ולקח באו לקנשי השעבוד וזהו ואזפוך את בריתי שהפרו ולקח צריכין לקנשי שעבוד או יש לפרש כי כבר אמרתי מימים ימימה כי קנשי השעבוד לא היה רק על ישראל שלא היו כדאים לגאולה ומשה לא הבין זאת וה' לא רצה לגלות כי חפץ חסד מבלי לגלות פלוגן ישראל אמנם רמזה לו באזכור את בריתי הוא ברית בין הבתרים שנא' וגם את הגוי וגו'.

מה וגם רק לרבות. שישראל יהיו ג"כ נדונים כמו מצרים והיינו וגם וגו' וזהו ואזפוך את בריתי ולקח היה קנשי השעבוד: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצילתי אתכם מעבדותם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים הענין הוא כי הראב"ע כתב כי זרוע נטויה שיהיה נגד מערכת השמים אבל באמת כבר ידעו המצרים באצטגנינות כי עבדים ימשלו ויכניעו למצרים עד שפרעה אמר הבה נתחכמה לו וגו' וכן אברהם ראה זאת באצטגנינות שעבד מצרים ותנשא ויכפוש א"י ויחשב על אליעזר היותו מזרע חם שהוא מצרים ותנשא וימלוך בא"י ולקח אמר בן משק ביתי יורש אותי ולקח הראה לו הקב"ה שהוא על בניו שיהיו עבדים והם ותנשאו וירשו את ארץ ישראל ולכן למען הראות הקב"ה כי לא מפאת המערכה נהייתה זאת ולקח לקו בכורי שבויים כי אין במערכה להגביה עבדים וזה אמרם שלא יאמרו יראתם תבע עלבונם היינו מערכת השמים ונוסף על זה עשה ה' שברה"ש בטלה עבודה ממצרים והיו חפשים ולא היו בגדר עבודה כלל ואח"כ נגאלו בניסן וזהו אות שלא מפאת המערכה שהיו עבדים נגאלו וזה שאמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים שזה היה ברה"ש ואח"כ וגאלתי אתכם בזרוע נטויה שאז יתגבר הזרוע נטויה נגד מערכת השמים: והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי למה אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'.

נראה לבאר דהענין הוא כשהקב"ה רואה תועבות העובדי כוכבים ומזלות וא"כ ראוי להנצחם מהם וה' מאריך אפו כביכול מגביה ידו שהוא פניני לפעולתו לבל יעשה מעשה ולקח בחורבן וגלות שראויה להנצחם בעובדי כוכבים ומזלות הוא בימין כי בישראל שמאל דוחה וימין מקרבת ובעובדי כוכבים ומזלות הוא בהיפך כמבואר בזוהר.

וּלְכֹהֵן יִמְיָנָהּ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב פְּתִיב נֹצֵב אַחֲזֹר יִמְיָנוּ לְבַל יִנָּקֶם וּלְכֹהֵן אִם תִּשְׁפַח יְרוּשָׁלַיִם
תִּשְׁפַח יִמְיָנָהּ וּלְכֹהֵן בִּימֵי הָאֲבוֹת הָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת רְשָׁעִים וּרְאוּיָם לְהִנָּקֶם מֵהֶם
אֲמַנָּם הַקַּב"ה הָאֲרִיזָה אִפּוֹ וְזֶהוּ אַחֲרֵי גִשְׁאוֹ יָדוֹ לְמַעַלְהָ לְבַל יִנָּקֶם מֵהֶם וְהִנֵּה זֹאת לְמַעַן
יִהְיֶה לָכֶם הַיָּינוּ לְיִשְׂרָאֵל לְמוֹרָשָׁה דָּאֵלוֹ זָכוּ אֲזַ אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק בְּא"י הָיוּ עָשׂוּ וַיִּשְׁמַעְאֵל
ג"כ נוֹטְלִים וְלָמָּה בָּאֵמֶת זָכוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל הַגְּלוּת וּא"כ מֵה תִצְעַק אֵלַי עַל קוֹנְשֵׁי
הַשְׁעָבוּד: וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹקִים וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם הַמוֹצִיא
אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבָלוֹת מִצְרַיִם.

הַיָּינוּ כִּי תִמִּיד הַקַּב"ה מְנַהֵג לְיִשְׂרָאֵל ע"י מְלֹאָה פְּדֻכְתִּיב וּמְלֹאָה פְּנִי הוֹשִׁיעֵם וְזֶה עֲנִין
הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל לֹא שִׁיכְפְּרוּ בֵּה' ח"ו רַק מְלֹאָה הַהוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל
מָקוֹם בְּקָשׁוֹ ע"י עֵגֶל לְשׁוֹר שֶׁבְּמֶרְכָּבָה וְזֶהוּ אֲמָרֶם אֱלֹקִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ אֲמַנָּם בְּמִדְבָר
לֹא הָיָה מְלֹאָה רַק ה' בְּעֶצְמוֹ הָיָה הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם וְאָמַר מִשָּׁה אִם אֵין פְּנִיָה הַנְּלָכִים וְהִטְעַם
כִּי הָעֵרַב רַב הָיוּ מְכַשְׁפִּים וְהָיוּ מִשְׁבִּיעִים לְמְלֹאָה וּלְכֹהֵן הַלֵּךְ הַקַּב"ה בְּעֶצְמוֹ וְכֵן בְּמִצְרַיִם
לֹא ע"י מְלֹאָה וְלֹא ע"י שָׂרָף שֶׁלֹּא יִשְׁבִיעוּהוּ וְזֶהוּ וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהִיִּיתִי לָכֶם
לְאֱלֹקִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֶצְמוֹ יִהְיֶה כְּמוֹ מְלֹאָה וּמִטְעַם הַנַּ"ל וּמִזֶּה תִבְחָנוּ כִּי אֲנִי ה'
הַמוֹצִיא לֹא ע"י מְלֹאָה: וַיִּדְבַר מִשָּׁה כֵּן אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מִשָּׁה מִקְּוָצָר רוּחַ
וּמַעְבֻּדָה קָשָׁה.

הִנֵּה כָּבֵד אָמְרוּ כִּי בְחִינַת הַיְסוּרִים הֵם שְׁנַיִם אוֹ לְגוֹדֵל מִדַּת הַדִּין אוֹ יְסוּרִין שֶׁל אֶהְבָּה
אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ כִּי כְּאֲשֶׁר יִחְלַשׁ גּוֹף הַחַוָּמָרִי יוֹסִיף הַרוּחַ אֲנוּמָץ וַיִּתְרַבֶּה הַדַּעַת
וּלְכֹהֵן קוֹדֵם הַמִּיתָה הַרוּחַ טָהוֹר מִתְרַבֶּה בְּהַחֲלָשֵׁת הַגּוֹף וּלְכֹהֵן אָמְרוּ בְּיְסוּרִין שֶׁל אֶהְבָּה
שִׁצְרִיף שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ בְּיָטוּל תּוֹרָה כִּי זֶהוּ תַכְלִית לְהַגְבִּיר הַרוּחַ וְלִהְיוֹסִיף דַּעַת וּלְכֹהֵן
יִשְׂרָאֵל שָׂרָאוּ שֶׁהַעֲבוּדָה קָשָׁה עֲלֵיהֶם מ"מ קִצְרָה רוּחָם וְלֹא הִשְׁיִגוּ תּוֹסֶפֶת רוּחַ דַּעַת
וּמִזֶּה שֶׁפְּטוּ שָׂאִין זֶה יְסוּרִין שֶׁל אֶהְבָּה: וַיִּדְבַר מִשָּׁה לְפָנֵי ה' לֵאמֹר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמַעֲנִי פְרַעֲהָ.

הִנֵּה הַקָּשׁוֹ עַל ק"ו זֶה הָא דְלֹא שָׁמְעוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל הָיָה מִקְּוָצָר רוּחַ וּמֵה זֹר רְאִיָה שֶׁלֹּא יִשְׁמַע
לוֹ פְרַעֲהָ וְנִרְאָה כִּי כְּפִיּוֹת מִשָּׁה הָיָה לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר עָשָׂה יוֹנָה בְּנִינְוָה שֶׁבָּרַח מִטְעַם
כִּי אִם יָשׁוּבוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת מִדְּרָכָם הָרָעָה וַיִּשְׂרָאֵל לֹא יָשׁוּבוּ לֵה' יִהְיֶה
ח"ו קִצַּע עַל יִשְׂרָאֵל וְכֵן הַדְּבָר בְּפְרַעֲהָ כִּיּוֹן שִׁיִּשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי אִם יִשְׁמַע אֵלַי פְּרַעֲהָ
יִהְיֶה ח"ו קִצְפָּה עַל יִשְׂרָאֵל וּלְכֹהֵן סִיָּרַב בְּשִׁלְיַחוֹת: וְאֲנִי עֲרַל שְׁפֹתַיִם.

נִרְאָה לְבָאָר יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁאֵינָם שׁוֹמְעִים לְדַבְרֵי הַנְּבִיא נִקְרָאִים טְמֵא שְׁפֹתַיִם כִּי לְבָבָם נָכוֹן
תִּמִּיד וַיִּשְׁעִיָה נִעְנַשׁ עַל שִׁגְיָנָה יִשְׂרָאֵל עִם טְמֵא שְׁפֹתַיִם וּלְכֹהֵן מִשָּׁה תִּלְהַ הַחֲסָרוֹן בְּעֶצְמוֹ
וְכַוְנָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל אוֹ יֵשׁ לְפָרֵשׁ כִּי לְפִי זְכוּת יִשְׂרָאֵל כִּי גְבוּאָת הַנְּבִיא אִם זְכוּת יִשְׂרָאֵל
רַבָּה יֵשׁ לְנְבִיא לְשׁוֹן זָכָה וְכֵן לְהִיפֹף וּלְכֹהֵן הָיָה לְשׁוֹן יִשְׁעִיָה יוֹתֵר בְּהִיר מִלְּשׁוֹן יִרְמְיָהּ
וְהַנְּבִיא אָמַר ה' נָתַן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים וּלְכֹהֵן יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁרָאוּ מִשָּׁה עֲרַל שְׁפֹתַיִם שֶׁפְּטוּ
שָׂאִינָם זְכָאִים לְגֵאוּלָּה הוֹאִיל וּמִשָּׁה הוּא עֲרַל שְׁפֹתַיִם אוֹ יֵשׁ לוֹמַר כִּי שָׁם יְהוֹסֵף מוֹרָה
עַל הַגְּאוּלָּה יֵה"ו הוּא שָׁם ס' מוֹרָה כִּי ס' שָׁנָה בְּמוֹת יוֹסֵף נוֹלַד הַמוֹשִׁיעַ מִשָּׁה וּפ' שְׁנַיִם
אִת"כ יִהְיֶה הַגְּאוּלָּה וּלְכֹהֵן הָיָה ס' הַגְּאוּלָּה בִּפ' פְּקוּדַת יוֹסֵף וְזֶהוּ ס' דִּיהוֹסֵף וְהִפ' וּמִשָּׁה
כֵּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְזֶהוּ אִם מִפִּירִין הַשֵּׁם א"כ אוֹתִיּוֹת יֵה"ו מִן הַשֵּׁם אֲבָל אִם אֵין מִפִּירִין

לא יתכן זאת ולקח אומר משה אם יאמרו מה שמו מה אמר אליהם והבן ואם היה משה ערל שפתיים לא יוכל לדבר אותיות בומ"ף ואם פן לא יוכל לדבר פ' אות הגאולה ולקח לא שמעו לו: ונדבר ה' אל משה ואל אהרן ויצא אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים נראה דלשון ויצאום הוא לשון צוונתא שיהיה בדביקות וחיבור פי כשהם בחיבור יגן זכותם ומשה ידבר עם ישראל ולא עם פרעה ואהרן ידבר עם פרעה כי משה קבל טוב מפרעה ולא נאות לדבר עמו קשות ועוד אם ישראל לא שמעו לו ופרעה ישמע לערל שפתיים גדול עונם של ישראל ולקח ישמע לאהרן שאינו ערל שפתיים ואם פן הכל מינושב ולקח דיבר אל שניהם שיהיה לישראל התנצלות.

והנה אבאר עוד קושית העולם מה דמקשים על פסוק ולא שמעו אל משה מקוצר רוח הא באמת מדרך הטבע היה להם לשמחן בשמוע לאזנם שרצה לבשרם הגאולה אבל נראה דעיקר הגאולה בא מדוד מלך ישראל ומשכט יהודה פדכתיב לא יסור שבט מיהודה וגו' עד כי יבא שילה והנה מתחלה אומר משה והיה כי יאמרו אלי מה שמו מה אמר אליהם והשיב הקב"ה פה תאמר אליהם אהיה אשר אהיה ואח"כ צעק משה הן לא יאמינו לי ולא אמר פן מתחילה אלא ודאי דמהכ"ת לא יאמינו עם קודש בישועת ה' אבל כשאמר משה די לצרה בשעתה ואמר לו הקב"ה אמר להם אהיה שלא יאמר שיהיה עוד גלות רק יחשבו פי היא הגאולה האמיתית וזה היה מקובל לישראל מצוונת יעקב פי הגואל האמיתי יהיה משורש יהודה ולקח צעק אח"כ הן לא יאמינו לי וכן היה מקובל בישראל שקודם זמן הגאולה ישפוך ה' רוחו על כל בשר פדכתיב וגם להסיר לב האבן מהם ולעורר רוח טהרה כמ"ש הרמב"ם וישראל חשבו כי אז זמן הגאולה אמיתית והם ראו קוצר רוח טהרה ועבודה קשה שקשה לפרוש מעבודת פוכבים ומזלות ונשתקעו בו ואין מתעורר מן שמים להסיר את לב האבן ולכן נכנס רוח ספק אצלם להאמין במשה ואמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי כי נשתקעו בעבודת פוכבים ומזלות ואיך ישמעני פרעה הלא אינם פדאים לגאולה וע"כ נסמך לזה ואלה ראשי בית אבותם היינו על ששמו ברית קודש ויחוסם ולא טמאו את עצמם בבנות הארץ ולא קלקלו הברית בשביל זה נגאלו ולקח נאמר אלה ראשי בית אבותם והבן: אלה ראשי בית אבותם בני ראובן בכור ישראל וגו' הנה נראה הטעם שלא שעבדו מצרים בשבט לוי היה כי פרעה ראה בקסם פי משבט לוי יקום המושיע ופרעה חשב מי שאינו בצרה אינו יכול להושיע פי נוצר תאנה יאכל פריה מי שסבל גלות יהיה אח"כ לראש ולקח לא שיעבד בשבט לוי כלל ולא יוצדק להקים משבט לוי מושיע וזה היה טענת ישראל ג"כ ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ועבודה קשה שהם בעבודה רבה ושבט לוי חפשי מכל ואיך יתכן שהוא תנשא ויבחר ה' בו למושיע וזה טענת משה הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ובא התשובה למה באמת נבחר המושיע מן לוי כי המצרים ערערו ואמרו שפולם בני תערוכות המה פי אם בגופם שלטו כ"ש בנשותיהם ולא היה אצלם מיוחסים רק יורדי מצרים ולקח שבט ראובן ושמעון לא נתיחסו רק באי מצרים אבל הנולדים במצרים לא נתיחסו פי ערערו עליהם והמושיע צריך להיות בלי ערעור ולא יהיה בו פגם תערוכות ולקח נבחר משבט לוי דבשבט לוי לא היה טענה אם בגופם היו שולטים וכו' פי לא נשתעבדו כלל ולקח בשבט לוי מייחס ובא כל הנולדים במצרים עד פנחס כי יותר מזה לא נולד במצרים מזרע אהרן כי עליהם לא היה פקפוק ולקח נבחר המושיע

משבט לוי ולמען יהיה בגדר אין ממנין פרנס על הצבור אלא א"כ קנפה של שרצים תולה בו לכה נולד מיוכבד דודתו של עמרם והיה פקפוק ולכן לא נזכר בפירוש שם אמו של משה ואשתו של עמרם מקודם רק בפירוש זה ומזה תבין למה נבחר משה למושיע ולא אהרן כי על אהרן לא היה דופי שגשגא ע"פ הדבור אבל משה שכבר גירשה עמרם והחזירה היה פקפוק כי שוב פסק הצווי כמ"ש וזה לא ידעו שהיה גרושין בטעות.

ועוד נראה לבאר הא דמנה הני ג' שבטים עד משה ואהרן דכלל כל המספרים הם שלשה ולכה בשם הניה ג"כ ג' אותיות אבל ה' אחרונה היא כפולה ד' פעמים ג' הוא י"ב והם י"ב צרופי הניה ב"ה וכן בשבטים שורש פולם הם שלשה ראובן שמעון לוי ויהודה הוא הפל פמו ה' אחרונה ד' פעמים ג' הרי י"ב שבטים אשר נתהנוה ממנו ולכה פתיב אלה ראשי בית אבותם ראובן שמעון ולוי פי הם שורש כל השבטים והם שלש אותיות ראשונות מהשם שהם יה"ו.

במספר כ"א ולכה מונה כ"א נולדים קודם משה ואהרן והנה משה ואהרן הם דור שביעי מאברהם ולכה נתקדשו כי השביעי הוא קודש אמנם מספר ט' ט' חי וקיים פנודע כי לכה חותמו של הקב"ה אמת שהוא מספר קטן ט' שהוא שומר מספרו תמיד ופנחס היה דור ט' והיה חי וקיים ולכה פנחס זה אליהו שהוא חי וקיים.

ועוד נראה לפרש הא דמנה הני שלשה שבטים עד פנחס בכלל היחוס דלכאורה יקשה דמהכ"ת לערער על זרע קודש שיש בהם ח"ו שמץ פסול הלא פולם זרע אמת הם רק נראה דאמרו אם ראית שתי משפחות מתגרות זו בזו שמץ פסול יש ביניהם והנה קרח נתגרה במשה ועמו היה און בן פלג ורוב שבט ראובן פנודע וכן שבט שמעון נתקבצו במעשה זמרי על משה כדכתיב בסודם אל תבוא נפשי וגו' וביחוד על פנחס שהיו מבזים אותו וא"כ יש פאן מקום פתחון פה ח"ו לומר שמץ פסול יש ביניהם ולכה התורה מייחס ראובן שמעון לוי זרע קרח ופנחס להודיע שאין בהם שמצה ח"ו ואם פן ממנו נקח ראיה על שאר שבטי י"ה שלא היה גירוי ביניהם מכ"ש שהם פולו קודש בלי והנה כבר נאמר בפרגום כי שם ה' אקרא כי משה לא רצה להזכיר השם עד אחר כ"א תיבות והיינו הטעם כי רכב אלהים רבותים אלפי שגאן מרפבות ה' כ"ב אלפים והם באמת כ"ב מלאכים פי כל מלאך אחד פלול אלף פנודע פי אלף הוא אלף וכל דיבור נברא והוא.

בחנית מלאך ולכה השם לא נזכר רק אחר כ"א תיבות שהוא בצירוף השם כ"ב והן המרפבה וכן משה ואהרן שהיו מרפבה נזכרו אחר כ"א חנוף פלוא חצרן וכרמי ימואל ימין אהד יכין וצחר ושאול בן הפנענית גרשון קהת ומררי לבני ושמעי עמרם יצחק חברון עוזיאל מחלי ומושי ואח"כ אהרן ומשה הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם היינו לדבר אל בני ישראל לבטלם מעבודת פוכבים ומזלות פי כל הגוים עובדים לשירים ולמזלות פי כף צבאם לצבוא זו על אומה זו וזו על אומה זו ומדינה זו והם צבאות השמים פי לכל אחד צבא אבל ישראל הקב"ה הוא על צבאם והוא אות ברית בינו לישראל וזה צבא אות ה' בצבא שלו שהוא מושל בישראל וישראל במצרים היו עובדים ג"כ לצבא השמים פי חשבו היותם בגלות אף המה תחת ראש צבא מדינה זו אבל הקדוש ברוך הוא צוה להוציאם ממצרים על צבאותם להפיר ראש צבא שלהם האמיתי ה' צבאות שמו ולכה נזכר פאן אהרן תחלה

כי אהרן ה'ה ראש בזה כי אהרן נתאמת אצלם לנביא אמיתי וגם אם יאמר להם משה לפרוש מעבודת פוכבים ומזלות יאמרו לו טול קורה מבין עיניך ושאתה הפרשת בנה הראשון לעבודת פוכבים ומזלות ולכה ה'ה אהרן ראש המדבר אבל לדבר אל פרעה להוציא בני ישראל פתיב אח"כ הוא משה ואהרן הקדים משה הואיל ונתגדל בבית פרעה דמיניה וביה ניזל ביה נרגא פנודע בעובדא דדוד דאתא ממואב ועוד נראה לבאר דידוע דאיתא אכן נודע הדבר דמשה נמסר לסרדיוט ונהפף הסרדיוט לדיוקנו של משה והרג את עצמו וכמה שנים אח"כ בא משה ואמר אני הוא משה שנמסרתי לסרדיוט ומהנמנע להאמינו פזאת ומי פתי יסור הנה וינאמין פזאת ולכה הבטיחו הקב"ה והנה אחי יוצא לקראתך להאמין לעם שכנגדו להראות להם האתונה ולכה אצל ישראל ה'ה העיקר אהרן על פן הקדימו למשה אבל אצל פרעה ה'ה העיקר משה כמש"ל ע"כ הקדים את משה לאהרן.

ובדבר הפשוט נראה דידוע דבגדולה מתחילין מן הגדול ובפוןרעניות מתחילין מן הקטן ולכה בפסוק אשר אמר לישראל להוציאם והוא ה'ה לטובתם ולכה הקדים אהרן למשה שה'ה גדול ממשה בשנים אבל בפסוק שלאחריו משמע בדברם אל פרעה דה'ה לו לצרה ולתוה ולכה הקדים משה לאהרן שה'ה קטן מאהרן בשנים: ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים.

נראה לבאר דמשה לא ה'ה יודע איזה הוא יום המוגבל לגאלם כי המכות יאריכו זמן רב ולא ידע אימת הדיבור לעיקר הגאולה רק הסימן ה'ה דידוע דמצרים ה'ה מלאה גלולים ולא ה'ה הקב"ה יכול לדבר עם משה במצרים רק ע"י עשר מכות אשר שלח עליהם צירף אותם ונעקר הטומאה משם ולכה במכות בכורות פרש"י שדבר עמו בפלטיין שלו דכבר נעקר הטומאה משם וזהו שכתב ויהי עת הגאולה ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים ואז י'ה הגאולה או יש לומר בדבר אחר דהתורה גילה לנו קץ מצרים אימת י'ה ויהי הוא לבסוף הגלות יצטרף השכינה לירד למענו אף שאנו בגלות בשערי טומאה נטבעים בעו"ה הוצרף השכינה לירד לשם ומשם י'ה העליה פדכתיב השוכן אתם בתוך טומאתם וכן ה'ה תמיד לא ה'ה השכינה מדבר עם משה במצרים שהיא מלאה גלולים רק לבסוף כשאמר לו הקב"ה עוד נגע אחד נגלה לו הקב"ה בפלטרין של פרעה ואז ירדה השכינה למקום מלאה גלולים ואז ה'ה ישועת ישראל ובלילה ההוא נגאלו וזהו אמרו ויהי ביום דבר ה' הרצון בזה אימת ה'ה הישועה והיציאה ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים בפלטרין של פרעה אז ה'ה הגאולה ותכלית היציאה: דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דובר אליך.

נראה לפרש כי פרעה ראה שאי אפשר שיהיה אז גאולה שלימה כי עדיין אין ישראל מוכנים לכה וסימני הישועה ההוא עדיין לא נראה אמנם אם ה'ה פרעה יודע כי באמת יגלו עוד ואחר כך תהיה הגאולה שלימה לא ה'ה לו מקום לתלות טעותו והנה מתחלה אמר הקב"ה למשה אהיה אשר אהיה בגלות זה ובגלות אחרת ואמר משה די לצרה בשעתה ואמר הקב"ה שיאמר לישראל לא רק אהיה לבל יודע להם שיגלו עוד ולכה צוה לו שיאמר לפרעה את כל אשר אני דובר אליך היינו שגם בגלות השני י'ה ה' עמקם

וַיְדוּעַ כִּי עוֹד יִגְלוּ וְאִין זֶה גְּאוּלָּה שְׁלִימָה הָאֲמִיתִי: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִּפְנֵי ה' הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פְּרָעָה.

נִרְאָה דִּידוּעַ דְּהַשְׁכִּינָה הִימָּה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וּמָה נ"מ בְּחִינַתוֹ לְשׁוֹן שְׁלוֹ וּבְנוּדָאֵי דְּהַשְׁכִּינָה הִימָּה מְדַבֶּרֶת גְּדוּלוֹת רַק זֶהוּ לְיִשְׂרָאֵל אֲבָל פְּרָעָה לֹא הִבִּין הַנְּבוּאָה שְׁהִיָּה בְּלֵה"ק וְהוֹצֵרָה מֹשֶׁה לְתַרְגָּמוֹ בְּלִשׁוֹן מִצְרַיִם וּע"ז אָמַר הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פְּרָעָה.

בְּאִנְפֵּן אַחַר נִרְאָה שְׁמִשָּׁה הִיָּה מִתְיַבֵּרָא מְטַעֲנוֹת פְּרָעָה שְׁיִטְעוֹן דְּלֹא בָּאת בְּשְׁלִיחוֹת שְׁל הַקַּב"ה דְּתַקִּיף וּבַעַל הִיכְוֹלָת הוּא וּמִי שֶׁם פֶּה לֹאֵלֶם וּלְמָה אַתָּה כְּבֹד פֶּה וְזֶה מוֹרָה שְׁאִין אַתָּה שְׁלוּחֵי שְׁל מְקוֹם וְזֶה שְׁאָמַר הֵן אֲנִי עֶרְל שְׁפֹתִים וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פְּרָעָה: וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה רְאֵה נִתְתִּיף אֱלֹקִים לְפְרָעָה וְאַהֲרֹן אַחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֲךָ.

נִרְאָה לְפָרֵשׁ כִּי מֹשֶׁה הִיָּה לְוִי וְהוּא מִדַּת הַדִּין כְּדַכְתִּיב יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְאַהֲרֹן בְּחֻסְדַּי כִּהֵן אִישׁ חֲסִידֶךָ וְהַקַּב"ה מְדַתוֹ כְּבִיכּוֹל לְצַרְף מִדַּת הַדִּין עִם רַחֲמִים וּלְיִשְׂרָאֵל הִיָּה הַדְּבֹר חֻסְדַּי לְגוֹאֵלִים וְלְהוֹצִיאֵם מֵעַבְדוֹת לְחֵרוֹת וּלְפְרָעָה הִיָּה דִין וַיְדוּעַ דְּאַהֲרֹן הִיָּה מְדַבֵּר לְיִשְׂרָאֵל וּמֹשֶׁה לְפְרָעָה וְזֶה שְׁאָמַר רְאֵה נִתְתִּיף אֱלֹקִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר לְפְרָעָה וְעוֹד יִשׁ לְפָרֵשׁ דִּידוּעַ דְּבִמְתַן תּוֹרָה כְּשֶׁשְׁמַע מֵה' לֹא שְׁמַעוּ רַק קוֹל בְּלִי תְנוּעַת הַדְּבָרִים כִּי מִהַדְּבֹר נִבְרָא תִּקְיָךְ מִלְּאֵךְ וְהִיָּה מ"ת מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּלִי מִלְּאֵךְ וּלְכַךְ נֹאמַר קוֹל דְּבָרִים אַתָּם שׁוֹמְעִים קוֹל דְּיִיָּקָא וְלֹא דְבָרִים שֶׁהוּא בְּתַנוּעָה שֶׁהוּא מִלְּאֵךְ וּלְכַךְ נֹאמַר וְתַמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָּתִי קוֹל רַק הַדְּבֹר הִיָּה אֲזִי לְמֹשֶׁה כְּדַכְתִּיב מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל וְכֵן הִיָּה כְּבִיכּוֹל מֹשֶׁה בְּבַחֲיַנְת ה' וְהִיָּה הוּא רַק מוֹצִיא קוֹל כִּי קוֹלוֹ לֹא הִיָּה פְּגוּם רַק הִיָּה כְּבֹד פֶּה וְלִשׁוֹן וּלְכַךְ הִיָּה הוּא רַק מוֹצִיא בְּקוֹל כִּי שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ בְּקוֹל וְאַהֲרֹן יְדַבֵּר בְּפֶה וּלְכַךְ נִקְרָא נְבִיא מְגִזְרֵת נִיב שְׁפֹתִים וְזֶהוּ נִתְתִּיף אֱלֹהִים לְפְרָעָה כְּמוֹ אֱלֹהִים יְדַבֵּר וְהַבּוֹ: וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרָעָה.

כִּי יִהְיֶה לְפְרָעָה הַתְּמִיָּה לְמָה זֶה דְּקַצְרָה יְדוֹ לְרַפְאוֹת לְמֹשֶׁה שְׁיִדְבֵּר כְּמוֹנִי וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לְאַהֲרֹן וְזֶה יִהְיֶה קוֹשֵׁי לְבַב שְׁקַצְרָה יְדוֹ לְעֲשׂוֹת טוֹב רַק רַע ח"ו וְלֹא יִשְׁמַע אֱלִיכֶם פְּרָעָה וְנִתְתִּי אֶת יְדֵי בְּמִצְרַיִם וְגו' הַטַּעַם כְּדִי שְׁיִפְרוּ יִשְׂרָאֵל כַּח אֱלֹהִים וְלֹא יִכְפְּרוּ בְּהַשְׁגָּחָה כְּאֲשֶׁר יִרְאוּ כָּל הָאֲנֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים הָאֲמִיתִים וַיְדַעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנִתְתִּי אֶת יְדֵי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי כְּפָרוּ שְׁאִינִי יְכוֹל לְפַעֵל טוֹב וְרַע כְּאֶחָד וּבְזֶה יִרְאוּ בְּנִתְתִּי יְדֵי עַל מִצְרַיִם שֶׁהוּא לְהֶם לְרַעַה וְלְהוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לְהֶם לְטוֹבָה יִפְרוּ שֶׁהוּא פּוֹעֵל שְׁנֵי הַפְּכִים בְּנוֹשָׂא אֶחָד כְּדֹאִיתָא בְּזוּהַר דְּשִׂאֵלַת פְּרָעָה מִי ה' דְּמֹשֶׁה אָמַר לוֹ שֶׁם הִנֵּה וְהוּא כְּלוֹ רַחֲמִים וּפּוֹעֵל טוֹב הוּא וּמְפּוֹעֵל טוֹב בְּנוֹדָאֵי לֹא יִצָּא פְּעוֹלַת רַע וְזֶה הִיָּה כְּנוֹנַת פְּרָעָה אֲבָל בְּאֵמַת שֶׁם הִנֵּה מוֹרָה שֶׁהוּא תַקִּיף וּבַעַל הִיכְוֹלָת גְּמָצָא יְכוֹל לְפַעֵל כְּפִי רְצוֹנוֹ הֵן לְטוֹבָה הֵן לְרַעַה כִּי אִם יִשְׁיֵג הָאָדָם בְּשְׁלִימוֹת יְכוֹל לְהַשִּׁיג דְּרַעַה הַבָּא מֵה' טוֹבָה הִיא וְזֶה שְׁכַתְּב וַיְדַעוּ כִּי אֲנִי ה' הִנֵּה דְּהַצְלַת עַמּוֹ וְשְׁלוּחַ מִכְּתוֹ עַל מִצְרַיִם וְהוּא שְׁנֵי הַפְּכִים יְדַעוּ כִּי אֲנִי ה' תַקִּיף וּבַעַל הִיכְוֹלָת: וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתָם כֵּן עָשׂוּ וּמֹשֶׁה בֵּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֵּן שְׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְגו' הָא דְּכַפַּל בְּפָסוּק וַיַּעַשׂ וְכֵן עָשׂוּ וְגַם לְמָה הַזְכִּיר דְּוּוּקָא כְּאֵן שְׁנוּתֵי שְׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נִרְאָה לְבָאָר דְּלְכַאוּרָה בְּאֵמַת הִיָּה לוֹ לְהַקְדִּים אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה דְּהָא אַהֲרֹן הִיָּה גְּדוֹל מִמֹּשֶׁה ג' שְׁנִים רַק

דְּהִיָּה בְּאֵמֶת רוּצָה לְקַיֵּם דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וּלְכַף וַיַּעַשׂ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וְהַיֵּינוּ שֶׁהִקְדִּים עֲצָמוֹ לְאַהֲרֹן מִשּׁוּם כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כִּן עָשׂוּ וְלֹא רָצוּ לְשַׁנּוֹת דְּיַבּוּרוֹ שֶׁל הַקַּב"ה: כִּי יִדְבַר אֲלֵיכֶם פְּרֻעָה לֵאמֹר תָּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאִמְרַתְאֵל אַהֲרֹן קַח אֶת מִטָּה וְהִשְׁלֵף לִפְנֵי פְרֻעָה יְהי לַתְּנִין.

הַיֵּינוּ דְהַמוֹפֵת שֶׁצִּוָּה הַקַּב"ה לִיתֵן לְיִשְׂרָאֵל יִבְקֹשׁ הוּא לְדַעַת אֵל תִּתְּנוּ לוֹ הָאוֹת הַשְּׁנַי הַפְּכֵת מִיַּם לְדָם כִּי זֶה יִהְיֶה בְּכֻלָּל עֲשֶׂר מִכּוֹת רַק אוֹת הָרֵאשׁוֹן מִטָּה לְנִחַשׁ וְהַעֲנִין בְּזֶה הָאוֹת כִּי כְּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל הֵם בְּתַכְלִית הַגְּלוּת וּמִטּוֹ עַד עַפְרָא אִזְ הֵם מְכַנְיַעִים לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת וְעוֹקְצִין אוֹתָם כִּי מִקֵּדָם אִם בָּאִים לְדִין לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת עַל רוּעַ מַעֲלִיָּהֶם יִקְטָרַג מִדַּת הַדִּין גַּם יִשְׂרָאֵל שָׁגוּ אֲבָל כְּאֲשֶׁר הֵם מְוַשְׁפְּלִים עַד עַפְרָא מַה יֵּשׁ לָהֶם יוֹתֵר לְעֲשׂוֹת וְנִסְתָּם הַקְטָרוֹג מִיִּשְׂרָאֵל וּמִדַּת הַדִּין מִתּוֹחַ עַל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת וְזֶה שֶׁהִרְאָהוּ כְּאֲשֶׁר יִהְיֶה מִטָּה שֶׁבֵּט יִשְׂרָאֵל מְוַשְׁלָף אַרְצָה אִזְ יִהְיֶה לְנִחַשׁ לְקוּץ וּלְסִילוֹן מִמְאִיר לְמַצְרִים: וַיַּעַשׂוּ גַם הֵם חֲרָטוּמֵי מַצְרַיִם בְּלִהְטִיָּהֶם כִּן.

נִרְאֶה כִּי הַנְּבִיא יִרְמְיָה הִנְבִּיא עַל מַצְרַיִם שֶׁתִּהְיֶה מַלְכוּת שֶׁפְּלָה בְּיוֹתֵר וְהִיָּה כִּן וּמ"מ עֲקָצוֹ אַח"כ לְיִשְׂרָאֵל בִּימֵי חֲשֻׁמוֹנָאִים תַּלְמִי וְאַנְטִיּוֹכֹס שֶׁהָיוּ מַלְכֵי מַצְרַיִם כַּנּוֹדַע אֲבָל הִכְנִעוּ ע"י שְׁוֹרֵשׁ וְזָרַע חֲשֻׁמוֹנָאִים שֶׁהוּא זָרַע אַהֲרֹן וּלְכַף וַיִּבְלַע מִטָּה אַהֲרֹן אֶת מִטְוֶתָם שֶׁהָיוּ נִכְנָעִים לְמִטָּה אַהֲרֹן כַּנּוֹדַע בְּמַלְחָמוֹת אַנְטִיּוֹכֹס: פְּרֻשַׁת בָּא וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פְּרֻעָה כִּי אֲנִי הַכַּבְדִּיתִי אֶת לְבֹו וְגו' נִרְאֶה כִּי קוֹשֵׁי לִבָּם וּלְבַב פְּרֻעָה הָיָה בְּמִכּוֹת בְּרַד שֶׁפְּרֻעָה בִּיקֹשׁ שֶׁהִקְלוּת וְהַבְּרַד יִחְדָּלוֹן אֲבָל לֹא הִמָּטֵר כִּי זֶה הָיָה מַעֲלָה לְמַצְרַיִם כִּי לֹא יִהְיוּ צָרִיכִים דְּוִוּקָא לְגִילּוּס כַּמְבּוֹנָאָר בְּשִׁבְחָא א"י לְמִטְרַ הַשָּׁמַיִם תִּשְׁפָּתָה מִיַּם וְכֵן הִבְטִיחַ לוֹ מֹשֶׁה אֲבָל בְּאֵמֶת גַּם הִמָּטֵר חֲדָל וּלְכַף כְּאֲשֶׁר רָאָה פְּרֻעָה כִּי גַם הִמָּטֵר חֲדָל אָמַר א"כ אִין זֶה הַעֲנִין תְּלוּי בְּמֹשֶׁה וְתִלְהוּ בְּמַקְרָה וּלְכַף הָיָה מֹשֶׁה בּוֹשׁ לְצִאת לְקִרְאָתוֹ וּלְכַף צִוָּה ה' שָׂאֵל יִתֵּן לְלִבּוֹ בְּשִׁבִיל כֹּף לְדַבַּר אֵל פְּרֻעָה כִּי זֶהוּ מִהַכַּבְדַּת הַלֵּב פִּירוּשׁ כִּי רְצוֹנִי לִיתֵן שְׁתֵּי אוֹתוֹת אַרְבָּה וְחֹשֶׁף שְׁעַל יָדָם הָיָה מוֹצִיאָם מִדַּעַת הַחֲרָטוּמִים וְהַמְכַשְׁפִּים שֶׁפְּלַל הַכּוֹחוֹת לְדַעַתָם הוּא הַשָּׁמֶשׁ כִּי הוּא עֵינָר הַמְשַׁפֵּיעַ וּמְנַהֵיג הָעוֹלָם וְלִשְׁמֵשׁ מִיִּיחֻסִים כָּל הַקּוֹרוֹת וְטַבְעִים וְשִׁנּוּיִם כְּאֲשֶׁר נוֹדַע בְּסַפְרֵיהֶם וְכְאֲשֶׁר אָמַר קִהְלַת הַכָּל מַעֲנִין תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וּבִיקֹשׁ הַקַּב"ה לְהִרְאוֹת כִּי אִין הַשָּׁמֶשׁ מְנַהֵיג וְאִין בְּכוֹחוֹ רַק כִּפִּי הַנְּהַגַת עֲלִיוֹן וּלְכַף הָיָה אַרְבָּה וְחֹשֶׁף שֶׁפִּיֶסוֹ אֶת הַשָּׁמֶשׁ וּבְזֶה רָאָה שֶׁאִין בְּיַד הַשָּׁמֶשׁ לְמַחֲוֹת וְלִהְיוֹת כִּי יְדוּעַ כִּי בְזִמְן הִמָּטֵר אִין כָּל כַּח הַשָּׁמֶשׁ כְּמוֹ בְזִמְן שֶׁאִין מִטְרָ וּלְכַף חֲדָל הִמָּטֵר וְהָיָה הַשָּׁמֶשׁ בְּתַקְפוֹ וּבְגִבּוֹרָתוֹ וּמ"מ בָּאוּ הַמִּכּוֹת הַלְלוּ וְרָאוּ וְהַפִּירוּ כִּי אִין בְּשָׁמֶשׁ מִמֶּשׁ וְאַצְבַּע אֱלֹהִים הוּא וּמ"מ הָיָה כְּבֵד לְבַב וְאָמַר בֹּא אֵל פְּרֻעָה כִּי תִמִּיד הָיָה מֹשֶׁה הוֹלֵף אֵל פְּרֻעָה כְּשִׁיִּצָּא הַמִּיָּמָה וְהַטַּעַם כִּי אִם הָיָה בְּבֵיתוֹ אוֹלֵי עֲבָדָיו יִהְיוּ יוֹעֲצִים לוֹ לְשַׁלּוֹחַ אֶת יִשְׂרָאֵל וְהוּא יִשְׁמַע לְעֲצָתָם וְהַקַּב"ה בִּיקֹשׁ שֶׁיִּקְבַּל פְּוֹרְעֻנִיּוֹת וְעֲשֶׂר מִכּוֹת וּלְכַף הִלֵּף אֵלָיו אֵל הַנְּהַר שְׁשֵׁם הוּא לְבָדוֹ כַּמ"ש רַש"י.

אֲבָל כָּאֵן אָמַר ה' שֶׁיִּבֹּא אֵל פְּרֻעָה לְבֵיתוֹ כִּי אֲנִי הַכַּבְדִּיתִי אֶת לְבֹו וְאֵת לֵב עֲבָדָיו ג"כ וְתוֹ לִיכָא לְמִיחַשׁ שֶׁיַּעֲצוּ לוֹ לְשַׁלּוֹחַ. וְאָמַר הַכַּבְדָּה לְעֲבָדָיו וְלֹא לְעַמּוֹ וְשָׁרְיוֹ כִּי הַשָּׂרִים אֲפָשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם הַכַּבְדָּה רַק הָיוּ חוֹשְׁבִים אִם יִכְבַּד פְּרֻעָה לְכַבּוֹ לְכִסּוּף ה' יִגְפְּנוּ לוֹ וּלְבֵיתוֹ וְאֵלֵיהֶם יִגִּיעַ הַמְמַלְכָה וְהַזְהָרוֹ מְלִיִּיעֵץ לְפִי דָרְכּוֹ אֲבָל אֲצֵל עֲבָדֵי פְרֻעָה הָיָה כְּבֵד לְבַב כִּי

גימוס מצרים אין עבד מלך א"כ מה להם להזהיר מליעזר לשלוח ע"כ הנה הכבדה: למען שתי אותתי אלה בקרבו.

הנה לשון למען שהוא נתינת טעם וגם כתב דוקא אותתי אלה שהם עוד שלש מפות ארבה חושף מפות בכורות נראה לבאר ע"י מפות אלה נולד להם הכבדה ביותר והוא פי ידוע מה דאיתא במדרש שפל מפה שמשה חונדש אחד היינו ג' שבועות להתראה ושבוע א' למפה והרמב"ן הוכיח פי באדר הנה מפות ברד וא"כ בניסן כבר נאמר החונדש הזה לכם וא"כ בירח אדר היו כל ג' מפות רצופים וע"כ תמהו מה זה מה נשתנה ירח זה מפל הירחים ושפטו שהוא מפאת המזלות כמ"ש הראב"ע במגילה פי לכה בחר המן באדר היותו הפך ניסן מזל צמח מישראל וידוע פי מצרים עובדים לטלה ומזלם ניסן א"כ אדר הוא ההפך ולכה קרה להם ג' מפות ואם פן שפטו שהוא מפאת המזל ולא פועל ה' והכבידו לכם למען שתי שלשה מפות אלו בחונדש אדר גם יש לפרש שהגיע להם פונד לב דוקא מחמת מפות האלו פי באמת הנה להם למצרים לתמוה תמיה גדולה דמה לה' להביא עליהם מכות הללו ולמה לא יצוה לישראל לצאת ולא יהיה יד פרעה חזקה למחות בהם ומה צורך שישלחם פרעה דוקא מדעתו ורצונו ומזה יש להם מקום להתפקר פי ישראל הם אסורים בכשפים ואין פח ה' להתירן עד שייספים פרעה אף במכות הראשונות יש תירוץ פשוט פי ישראל מעינוי הגלות הפה רפי לכב ואם מצרים יעמדו נגדם יחזרו תיכף אף שיהיה ידם חזקה כמבואר בקרא פן ינחם העם בראיתם מלחמה וישבו מצרימה ואם פחדו ממלחמות פלשתים מכ"ש ממצרים אבל בארבה וחושף שהנה חושף למצרים ואור לישראל א"כ מי מעכב שיצאו ומי ימחה הלא דרכם חושף ובה מצאו מקום לפקור ומכות אלו הולידו פונד לב למצרים.

או יש לפרש למען שתי אותתי אלה פי פרעה ידע שם אלקים אבל חשבו פי סר הוא ומי מאלקים מי אלה פי א"א להשיגו מי הוא ומי בהפך ים ולכה פקרו כמו טיטוס שאמר אין פחו אלא בים ופרעה אמר מי ה' פי מי הוא ומי ישיגו ומי הבין דרכו עד שאמה אומר נגלה אליה ה' אבל אמרו פי משם אלהים אותיות אלה חלק לעבודת כוכבים ומזלות פי הם ממש מזלות ופול בהם השגה אלה הם מורה באצבע והוא בהיפך אתנון לאה שהן מקבלין ליאות כמו שאמר אליהו וכי שים וכי שיג לו וגם האל לשון התחלה פי הם תחילות הנהגה ולכה אמרו בעגל אלה אלקיך ישראל הרצון הוא אלה וכמו כן פקר פרעה מי ישיגנו וקראהו מי אבל במכות האלו שנתברר תשיות השמש ולה' לבדו ההנהגה ולכה אמר למען שתי אותתי אלה פי עי"זיודה פי ה' הוא אלקים ואין חילוק ופירוד ח"ו בשמו הקדוש והוא מנהיג הכל: פי אני הכבדתי את לבו למען שתי וגו' הנה כבר תמה במדרש שהוא ח"ו פתחון פה למינים מכחישי הבחירה אבל הענין הוא פי כל אדם רוצה מבלי ליתן דבר מה לאויבו אף שמפיהו הפאה גדולה עד שמכביד בהפאה אשר א"א לספול עוד אז הוא נותן לו אבל מי שכוחו גדול ועז ויכול לספול כל ההפאות אינו משגיח בכל ואינו נותן וכן הענין בפרעה פי ח"ו ששינה הקב"ה רצון בע"כ דאלו הנה רצון פרעה לשלח את ישראל לא הנה הקב"ה משנהו ע"י הכבדת הלב רק הרצון שלו הנה מבלי לשלוח אמנם מחמת מכות רבות ידע הקב"ה שיתרצה לשלח ולכה נתן לו הקב"ה פונד לב שייסבול כל המכות ולא ישים בזה אל לבו וישאר בחירתו פמקדם אם לשלוח או לא ולא הנה משנה הטבע מבחירתו כלל רק סילוק המכריח לפרעה נגד בחירתו וזה שאמר

במִדְרָשׁ עָשָׂה לְבוֹ פְּכָבֵד הַרְצוֹן בְּזֶה לְכַל יִרְגִישׁ בְּכָל הַמַּפּוֹת כְּמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הַהֲרֵגָשָׁה אֵינוֹ בְּפֶכֶד רַק בְּלֵב וְה' עָשָׂה שְׂאֵף לְכַבּוֹ לֹא הָיָה מִרְגִישׁ וְהָיָה לְכַבּוֹ כְּמוֹ הַפְּכָד בְּלִמְדַת הַרְגָּשָׁה וְנִשְׁאָר בְּבַחֲרִיתוֹ וְזֶהוּ בְּרִיר וְזֶהוּ שֶׁאָמַר כִּי הָיָה הַכְּבֵדָה לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּנֶנּוּ אֵלָּה בְּקִרְבּוֹ שְׁעַל זֶה הָיָה הַכְּבֵדָה שְׁלֵא יִפְחַד מִכָּל הַמַּפּוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיָה רְצוֹנוֹ מִתְחַלְּלָה אֲבָל נִשְׁאָר בְּבַחֲרִיתוֹ: וְלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזְנֵי בְנֵי וְיִבְנֵי בְנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמַצְרַיִם וְאֶת אֶתְּנֶנּוּ אֵלָּה בְּאֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'.

נִרְאֶה לְבָאָר כִּי בְּאֲמַת קִשָּׁה לְכַאֲרָה אִם פִּרְעֹה חָטָא עִמּוֹ מָה חָטָאוּ וְיָמָה הָיָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת וְכִי נִמְרוּ כִּי מָלְךְ עַד שִׁיגִיעַ לָהֶם עֲוֹנוֹת כְּזֶה וְאִם קָמִי שְׁמִיָּה גְּלִי שָׁגַם הֵם הָיוּ בְּמִדְרָשׁ מְבִלִי לְשַׁלַּח מ"מ הַבְּרִיּוֹת אֵין לָהֶם מוֹפֵת עַל זֶה וְיִבְאוּ ח"ו לְדַבֵּר סֵרָה עַל מִשְׁפָּט ה' אֲמַנְם בְּמַפּוֹת אֲרָבָה וְחֹשֶׁף נִתְגַּלָּה רַעְתָּם כִּי אֵילוֹ הָיָה לְכַבֵּם נוֹטָה לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל הֲלֹא הָיוּ יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת תְּחִבּוּלָה וְלוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל בְּאֵנוּ בְּשִׁלְיָחוֹת פִּרְעֹה צָאוּ מִמִּצְרַיִם כְּאֲשֶׁר מִשָּׁה לֹא בִקֵּשׁ רַק וַיִּרְדּוּ כָּל עֲבָדָיָה אֵלָּה כִּי שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ וְלִפְרֹעָה יֹאמְרוּ הִנֵּה עִם יְצֵא מִמִּצְרַיִם בְּזָרוּעַ נְטוּיָה מִי מַעֲכָב נִחְנוּ יִשְׁבְּנוּ בְּחֹשֶׁף וְלֹא אֹר וְלָהֶם הָיָה אֹר וְיָמִי יְכוּל לְמַחֲוֹת בְּיָדָם וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵּן וְזֶה הַמּוֹפֵת שָׁגַם לְכַבֵּם הָיָה לְכָף שַׁע"י מַפּוֹת חֹשֶׁף וְאֲרָבָה לְמַעַן תִּסְפֹּר לְדוֹר אַחֲרוֹן וְלְמַעַן דַּעַת כִּי אֲנִי ה' נֶאֱמַן אֵל אֲמוּנָה וְאֵין עוֹל ח"ו לְעֲנוֹשׁ אִישׁ בְּלֹא פֶשַׁע וּמ"ש אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמַצְרַיִם נִרְאֶה דִּהְשָׁחוֹק הָיָה בְּזֶה כִּי בְּמַפּוֹת אֲרָבָה וְחֹשֶׁף הָיוּ יְכוּלִים לְצַאֵת מְבִלִי פִּחַד וְכוּשֵׁל וְיָמִי יַעֲכָב וְהָיָה הַקַּב"ה רַק מְצַחֵק עִמָּהֶם כְּאֵילוֹ צָרִיף לְהַסְפִּמָּתָם וּמְזוּלָת זֹאת לֹא יְצָאוּ וְהֵם הַשּׁוֹטִי שְׁלֹא הֲרֵגִישׁוּ וְחֹשְׁבוּ שְׁצָרִיף לְהַסְפִּמָּתָם וְהִקְשִׁי לְכַבֵּם וְהִגִּיעוּ לְמַפּוֹת גְּדוּלוֹת: וַיֹּאמְרוּ אֵלָּיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים וְגו' נִרְאֶה לְבָאָר מַה שֶׁתֵּאָרוּ לֵה' אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים שֶׁהוּא מַעֲבֵר הַנְּהַר אֲשֶׁר שָׁם אֲרִץ בְּנֵי קְדָם וּבְלַעַם אָמַר מִן אֲרָם יִנְחֲנִי מִהַרְרֵי קְדָם כִּי שָׁם מִשְׁפַּח מְקוּם שְׂדִים וְשָׁם מִקְטִירִין לְאֵלֹהֵי נֶכֶר וְטִלְמָסָאוֹת כִּי שָׁם שְׁמוֹת הַטּוֹמְאָה שֶׁמְסַר אֲבָרָהֶם לְבְנֵי הַפְּלִגְשִׁים כְּדַכְתִּיב וַיִּשְׁלַחֵם אֲרִץ בְּנֵי קְדָם וְהַמִּצְרַיִם חֹשְׁבוּ כִּי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ג"כ אֶחָד מֵאֱלֹהֵי נֶכֶר הַשּׁוֹכְנִים בְּהַרְרֵי קְדָם מְקוּם בְּלַעַם כְּנַאֲמַר בִּישְׁעִיָּה שְׁנִיבָא עַל מִצְרַיִם אֵיף תֹּאמְרוּ עַל ה' בֶּן חֲכָמִים אֲנִי בֶן מַלְכֵי קְדָם וְלִכְף לְהוֹצִיאֵם מִטְעוּתָם אָמַר כִּי מִי הוּא אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים אוֹתוֹ שְׁבַעְבָּר הַנְּהַר הוּא מָלְךְ עַל כָּל וְאֵינוֹ ח"ו כְּאֵלֵי הָעֲבוֹדָת כּוֹכְבִים וּמְזוּלוֹת כִּי הוּא אֱלֹהִים מוֹשֵׁל עַל כּוֹלָם.

אוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ כִּי הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא אֲבָרָהֶם עֲבָרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁפָּתַח הַחֶכֶם הַפּוֹזְרֵי כִּי עֲנִין וְגִזַּע נִטְמָן אֲצֵל אֲבוֹת לְבָנִים וְשָׁרְשָׁם מוֹלִיד עֲנָפִים מְדוֹר לְדוֹר וְשׁוֹרֵשׁ עֲבָר שֶׁהָיָה צַדִּיק הָיָה נִטְמָן עַד שֶׁבָּא אֲבָרָהֶם וְשׁוֹרֵשׁ נִחֹר עַד שֶׁבָּא עָשׂוּ וַיִּשְׁמַעְאֵל וְאִם כֵּן שׁוֹרֵשׁ אֲבָרָהֶם הָיָה עֲבָר וְלִכְף נִקְרָא אֲבָרָהֶם עֲבָרֵי כִּי שָׁרְשׁוֹ הָיָה עֲבָר וַיִּדְוַע כִּי פִרְעֹה רָצָה בְּבִנְיָן עָרִים בְּצוּרוֹת וְתוֹכֵן לְבָנִים מִיִּשְׂרָאֵל בְּחֹשְׁבוּ כִּי דוֹר הַפְּלִגָּה נִמְנָעוּ מִלְּבַנּוֹת מְגִדָּל וְלַעֲשׂוֹת לָהֶם שָׁם כִּי ה' בָּלַל לְשׁוֹנָם כִּי לֹא יִתְכַּן לְבִנְיָן זֶה רַק לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ שִׁישׁ בּוֹ שִׁימוּשֵׁי שְׁמוֹת וְצְרוּפִים עַד שֶׁהַמְּלָאכִים צִיִּיתִים לָזֶה וְכַאֲשֶׁר בָּלַל ה' לְשׁוֹנָם פְּסָקָה עֲנִינָם וּפִרְעֹה בְּרָאוֹתוֹ כִּי יִשְׂרָאֵל מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ נִמְן לְבוֹ לְעֲנִין דוֹר הַפְּלִגָּה לְבַנּוֹת עָרִים בְּתוֹכֵן לְבָנִים וְזֶהוּ מַעֲלַת יִשְׂרָאֵל שֶׁזֶה הִגִּיעַ לָהֶם לֵה"ק שֶׁנִּשְׁתַּעֲבְדוּ ע"י כָּף וּמ"מ לֹא שִׁינּוּ לְשׁוֹנָם וַיִּדְוַע כִּי עֲבָר הַצַּדִּיק מִיָּחָד בְּדוֹר הַפְּלִגָּה וְהַתְּנַבָּא עָלָיו כַּמ"ש רַש"י שֶׁקָּרָא לְבָנוּ פְּלִג וְהוּא הָיָה מוֹחָה עַל זֶה וְלִכְף אָמַר מִשָּׁה אֱלֹהֵי הָעֲבָרִים יְחוּס אַחַר עֲבָר שֶׁהוּא מוֹחָה בְּדוֹר הַפְּלִגָּה כִּי

לא יצליחו וכן יאָרע לה וּלְכָה אָמַר אֱלֹקֵי הָעִבְרִים וְעַיִן בְּרַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה כִּי בְעֵינָיו הַפְּלִגָּה לֹא נִזְכָּר רַק שֵׁם הַנְּיָה כִּי כָּל עֵינֵינָם הָיָה לְשֵׁם הַנְּיָה ב"ה וּלְכָה אָמַר מִשָּׁה מֵאֵז בְּאִתִּי לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה שְׁנֵה הָיָה דַעַת פְּרַעֲזָה שְׂפָף הָיָה עֵינָיו הַמְּגַדֵּל שְׁהֵיָה לְשֵׁם הַנְּיָה וְזֶה הָיָה דַעַתָּם ג"כ וְהֵבִין: עַד מְתֵי מֵאֲנֵת לְעֲנוּת מִפְּנֵי.

נִרְאֶה לְפָרֵשׁ כַּמ"ש ז"ל כִּי חָשַׁב פְּרַעֲזָה שֶׁהָיָה טוֹב שֶׁהוּא מְלֵא רַחֲמִים מִצְדוֹ לֹא יָבֵא רַע וּלְכָה לֹא נִכְנַע מִפְּנֵיו וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְּרַעֲזָה אֵלָיו עַד מְתֵי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שֶׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם הִטְרַם תַּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם אוֹלֵי כְּוֹנוֹ עֲבָדֵי פְּרַעֲזָה לְמַה שְׁאָמְרוּ בַּמִּדְבָּר כִּי כְּשֶׁהָיָה מִשָּׁה בְּקִטְנוֹתוֹ הָיָה לוֹקֵחַ הָעֵטֶרָה מֵרֹאשׁ פְּרַעֲזָה וְשִׁפְטוֹ הַחֲרֻטִּים כִּי הוּא יַחֲרִיב אֶת מִצְרַיִם וּבְקִשׁוֹ לְהַרְגוֹ וְקָרָה לוֹ גַם וְזֶה אוֹמְרֵם הִטְרַם תַּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם הֲלֹא הוּא דָּבָר יָשׁוּן וְטָרֵם הֵינּוּ מִקֵּדָם יַדְעֵתָ בְּמִשְׁפַּט הַקּוֹסְמִים וּלְכָה עַד מְתֵי יִהְיֶה זֶה מִשָּׁה הָאִישׁ לָנוּ לְמוֹקֵשׁ כִּי מִנְעוּרָיו הִתְנַכֵּר בְּמַעַלְלָיו וּלְכָה שֶׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים רְצוֹנָם לומר שְׁלַחְהוּ עִם הָאֲנָשִׁים כְּדֵי שְׂיֵצֵא מִמִּצְרַיִם וְעוֹד יוֹבֵן כִּי טַעֲנוּ אֶל פְּרַעֲזָה הֲלֹא מֵרֹאשׁ הָיוּ דְבָרֵיךָ הִבָּה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וּא"כ הַשְּׂגָת בְּחֻכְמָתָךְ כִּי עַל יָדוֹ יִגִּיעַ כְּלִיּוֹן לְמִצְרַיִם רַק הַתְּחַכְּמָת לְעֲנוּתָם בְּסִבְלֻתָם וְזֶה כְּבָר בְּטֻלָה כִּי מֵרֹאשׁ הַשְּׂנָה בְּטֻלָה הָעֲבוּדָה וּא"כ שֶׁהֵם חִפְשִׁים אֵינָה פְּחָדָה וְחֻכְמָתָךְ כִּי עַל יָדוֹ יֵאָבֵד מִצְרַיִם וְזֶה אֲמַרְם הִטְרַם יַדְעֵתָ הֵינְיִנְהוּהֲלֹא זֹאת יַדְעֵתָ מִקֵּדָם וְטָרֵם הִגִּיעַ כָּל זֹאת וּא"כ לְמַה אֵין אֲתָה רוֹצֵה לְשַׁלְּחָם: וַיּוֹשֵׁב אֶת מִשָּׁה וְאֶת אֶהֱרֹן אֶל פְּרַעֲזָה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לְכוּ עֲבָדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִי וְמִי הַהוֹלְכִים הִנֵּה אָמְרוּ וַיּוֹשֵׁב ע"י שְׁלִיחַ נִרְאֶה דְהַרְצוֹן בְּזֶה כִּי פְּרַעֲזָה לֹא צוּהָ לְהַשִּׁיבְכֶם רַק עֲבָדֵיו שְׁלַחוּ בְּמִצְוֹת פְּרַעֲזָה וְחָשַׁב פְּרַעֲזָה כִּי בָאוּ מֵעֲצָמָם וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַשִּׁיב אֲמָרֵי עֲבָדֵיו וְשָׁאַל מִי וְמִי הַהוֹלְכִים כִּי לְכָל דָּבָר שֶׁבִקְדוּשָׁה צָרִיף מִנֵּן דָּבָר מִיִּחוּד כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּאֲמַת בַּמִּדְבָּר טָרֵם אִנְהֵל מוֹעֵד לְהַקְרִיב קָרְבָן הָיוּ נִמְנִים בְּמִסְפַּר צְבָאָם וְהֵם אָמְרוּ שְׂיִלְכוּ לַזְּבוּחַ לֵה' א"כ צָרִיף מִנֵּן ע"כ שָׁאַל מִי וְמִי הַהוֹלְכִים וְהַשִּׁיב מִשָּׁה שְׂפֹכֶלֶם צָרִיכִין לִילָף כִּי נִחַשְׁדָנוּ אִם בְּגוֹפֶם שְׁלִטוּ בְּנִשְׁוֹתֵיהֶם לְכ"ש וְחָשְׁבוּ עַל בְּנֵינָם שֶׁהֵם מִמְזֻרִים וּלְכָה כְּוֹלָנוּ גִּלְף שָׁאִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחָה מִיִּחוּסָת: כִּי חָג לֵה' לָנוּ רְצוֹנוֹ בְּזֶה שֶׁהוּא חָג לְהַפִּיר יְחוּד ה' וְתוֹרָתוֹ וְלִזְוָה צָרִיכִין כְּוֹלָם לִילָף אֶפְסִילוֹ הַטָּף כְּמוֹ בְּמִצְוֹת הַקֹּהֵל שָׁאֵז הָיָה הַמִּלָּף מִפְּרֻסָּם תּוֹרָתוֹ וְהָיָה אֶפְסִילוֹ הַטָּף חֲרִיב לְבָא פֶן יִהְיֶה זֶה כְּמוֹ חָג ה' בְּהַקֹּהֵל כִּי זֶה יִהְיֶה לָנוּ לְפֻרְסָם אֶלְקוּתוֹ וְתוֹרָתוֹ וּא"כ צָרִיכִים כְּוֹלָם לְהִיּוֹת בְּמַעֲמָדוֹ: רָאוּ כִּי רָעָה נִגְדַּ פְּנִיכֶם.

נִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּפִשְׁטוֹת הֲלֹא אֲמַרְתֶּם שְׁלַכְוָה צָרִיכִין לַזְּבוּחַ פֶּן יִפְגַּעֲנוּ בְּדָבָר הָרִי לְכָה אֲתֶם זוֹבְחִים כִּי רָעָה נִגְדַּ פְּנִיכֶם וּלְכָה אֲתֶם זוֹבְחִים לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְּׁחִית וּח"ו לֹא נִחַשְׁדוּ הַקַּב"ה שְׂיִפְגַּע בְּדָבָר עַל לֹא פִשַׁע וְצָרִיף לְהִיּוֹת עֲבוּר חֲטָא וְטָף מָה חֲטָאוּ מֵה צָוָרָה יֵשׁ בָּהֶם וְזֶה אָמְרוּ כִּי רָעָה נִגְדַּ פְּנִיכֶם: וַיַּגִּרְשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פְּרַעֲזָה.

נִרְאֶה לְבָאָר כִּי גַם זֹאת לֹא דִיבַר פְּרַעֲזָה בְּלִבָּב שְׁלָם רַק לְהַפִּיק רְצוֹן עֲבָדָיו וּלְכָה חָשַׁב אוֹלֵי יִתְרָצָה מִשָּׁה לְזֶה וּפְרַעֲזָה לֹא הָיָה חִפְץ גַּם בְּזֹאת וּלְכָה בְּשִׁמְעוֹ כִּי אֵינָם חִפְצִים בְּזֶה גִּירְשָׁם תִּיכַף מְפִלֵי תַת זְמַן לָהֶם לִיִּשְׁב לְהַסְפִּים לְדָבָרָיו כִּי הִפֵּל הָיָה אֶצְלוֹ בְּאוֹנָס וְהֵבִין: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מִשָּׁה נְטֵה יָדְךָ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וּגו'.

נִרְאֶה לְבָאָר עַל מָה שְׁשִׁלַּח עֲלֵיהֶם דּוֹקָא מִפּוֹת אֶרְבֶּה דְּפְרַעֲזָה אָמַר מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ וַיֵּשׁ לְהִבִּין וְכִי לֹא יַדַּע שֶׁה' הוּא בְּשִׁמְעִים מִמַּעַל אֲבָל כְּוֹנָתוֹ הָיָה כְּמִבְּנוֹר דְּמִשָּׁה

הִנֵּה אוֹמֵר לוֹ אֵהְיֶה הוּא מִדַּת הַרְחָמִים וְשָׁלַח עָלָיו כָּל הַמַּכּוֹת וְזֶה הִנֵּה קִשָּׁה לוֹ לְהַאֲמִין דְּמַפּוֹעֵל הַטּוֹב תְּבוּא פְּעוּלָה רַעָה.

וְאִיתָא דְּבַהֲמָה הִיא כְּנִלּוֹ רַע וּלְכֹף צְרִיכָה שְׁחִיטַת ב' סִימָנִין וְעוֹף אֵינּוּ רַע כ"כ וְדִיּוֹ בְּשְׁחִיטַת סִימָן אֶחָד אֲבָל דְּגִים וְחֲגָבִים הֵם כְּנִלּוֹ טוֹב וְאֵינָם צְרִיכִים שְׁחִיטָה כָּלֵל רַק בְּאַסִּיפָה בְּעֵלְמָא סְגִי וְאַפ"ה אֲכַל מַה שְׁהִשְׁאִיר הַבֶּרֶד וּמַפּוֹעֵל טוֹב יֵצֵא פְּעוּלָה רַעָה וּמִזֶּה מוֹכַח שֶׁהוּא תַקִּיף וּבַעַל הַיְכֻלֹת לַעֲשׂוֹת פְּרָצוֹנוֹ הוּא לְטוֹבָה וְהוּא לְרַעָה ח"ו: אִיתָא בְּמַדְרָשׁ אִין מְלֵךְ לְאַרְבָּה וּלְכֹף שָׁלַח עֲלֵיהֶם אַרְבָּה נִרְאָה כְּנִלּוֹנוֹ דְּהִיּוּ אוֹמְרִים דְּהַפֵּל מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים הוּא וְהַכִּיּוֹשׁוּף הוּא שְׁמִשְׁבִּיעִים הַשֵּׁר שֶׁל מַעֲלָה וּבְאַמַּת אִין מְלֵךְ לְאַרְבָּה לְמַעֲלָה בְּמִזְל וְזֶה יוֹרָה שְׁבוּדָאֵי לֹא מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים הוּא עוֹשֵׂה.

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ נִרְאָה לְבָאָר דְּהֵם אָמְרוּ עַד מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ וְאַעֲפ"כ לֹא הִיּוּ שׁוֹלְחִים לְיִשְׂרָאֵל כִּי לֹא רָצוּ לְמַרְוֹד בְּמַלְכָם בְּפִרְעוֹה דְּלֹא רָצָה לְשַׁלּוֹחַ אוֹתָם וְהִרְאָה לָהֶם בְּזֶה דְּלָאוּ שְׁפִיר עֲבָדֵי דְּהָא אַרְבָּה אִין לוֹ מְלֵךְ.

וּלְפִירוֹשׁ הִרְאִישׁוֹן שְׁכַתְּבָתִי יְתוּרֵץ קוֹשְׁיַת הָעוֹלָם שְׁהִקְשׁוּ דְּלָמָּה לֹא עָשׂוּ כֵּן גַּם הַחֲרֻטְנִים לְהִבְיָא אֶת הָאַרְבָּה וּלְמָה שְׁכַתְּבָתִי נִיחָא שְׁלֵא הִיּוּ יְכוּלִים לְהַשְׁבִּיעַ לְשֵׁר כִּי אִין מְלֵךְ לְאַרְבָּה לְמַעֲלָה אִף עַל מַכּוֹת הָעָרוֹב נָמִי יִקְשָׁה קוֹשְׁיַת הָעוֹלָם דְּלָמָּה לֹא הִבְיָאוּ גַּם הַחֲרֻטְנִים אֶת הָעָרוֹב וְנִרְאָה לְבָאָר דְּבָעָרוֹב כְּתִיב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עֲלֶיהָ וּבְאַמַּת יֵשׁ לְהִבְיָו עַל מָה עָשָׂה כָּל הַחֲרָדָה זֹאת לְהִבְיָאָם עִם הָאֲדָמָה.

וְנִרְאָה דְּחִיּוֹת הָאֲרִיז אִם בָּאִים בְּאַרְיָא נְכָרִיָּה אֲשֶׁר לֹא הִנְרָגְלוּ בָּהּ מִיָּמִים יְמִימָה אֵינָם מְסוּפְנִים לְחַבֵּל הַבְּרִיּוֹת רַק אוֹכְלִים עֹשֵׁב הַשָּׂדֶה אֲבָל שְׂא אָדָם בָּא לְמַגּוּרִיהוֹן אֲשֶׁר יְדוּרוּ בָּהוֹן אִז מִשְׁחִיטִים הַפֵּל כְּשׁוֹר אוֹכֵל עֹשֵׁב וּבָאָם לֹא הִיָּתָה הָאֲרִיז נְעַקְרַת עִמָּהֶם לֹא הִנֵּה הַמוֹפֵת גָּדוֹל כ"כ בְּמָה שְׁלֵא הִזִּיק אֶת הַבְּרִיּוֹת וְהִנֵּה כַּח בְּיַד הַחֲרֻטְנִים לַעֲשׂוֹת כְּפֹךְ כְּדֹאִיתָא וְחוּבֵר חֲבֵר דְּהֵם מְקַבְּצִים וּמְאַסְפִים גַּחְשִׁים וְעַקְרָבִים רַק גָּדוֹל הַמוֹפֵת הִנֵּה שְׁלֵא הִזִּיקוּ כָּלֵל אֶת הַבְּרִיּוֹת אִף שְׁהָאֲדָמָה נְעַקְרַת עִמָּהֶם מַה שְׂאִין כַּח בְּיַד הַחֲרֻטְנִים לַעֲשׂוֹת כֵּן וּבְלֹא אֲדָמָה ע"כ לֹא רָצוּ הַחֲרֻטְנִים לְהִבְיָאָם כִּי מַה תּוֹעֵלַת יֵשׁ בּוֹ כִּי עוֹד גָּדוֹל מַשָּׂה בְּעִינֵי הָעָם יוֹתֵר מֵהֶם כִּי הוּא עָשָׂה נִס בְּתוֹךְ נִס הִיָּינוּ לְהִבְיָאָם עִם הָאֲדָמָה וְאַעֲפ"כ לֹא הִזִּיקוּ: וַיֹּאכֵל אֶת עֹשֵׁב הָאֲרִיז אֶת כָּל אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבֶּרֶד וְנִרְאָה דְּאִיתָא כְּתִיב בְּמִדְּוָן נִקְמַת יִשְׂרָאֵל וְכְתִיב נִקְמַת ה' רַק אִם נִקְמַת יִשְׂרָאֵל אֵינּוּ כְּדֹאִי לְהַשְׁמִידָם אִז נִקְמַת ה' מוֹעִיל לְכַלּוֹת אֶת הַכָּל וְהַבֶּרֶד הִנֵּה בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוּ רַאשֵׁית אֲבָל הָאַרְבָּה הִנֵּה בָּא בְּשִׁבִיל נִקְמַת ה' וּלְכֹף בְּבֶרֶד וְהַחֲטָה לֹא נִפְתָּה כִּי הַכּוֹרִים נוֹכְחוּ בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוּ רַאשֵׁית אֲבָל הָאַרְבָּה אֲכַל כָּל אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבֶּרֶד.

וְעוֹד נִרְאָה וַיֹּאכֵל אֶת כָּל אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבֶּרֶד דְּזֶה יְדַעוּ הַמְּצָרִים שְׁהָאַרְבָּה יֹאכֵל הַכָּל וְעִי"ז חָשְׁשׁוּ שְׁיִהְיֶה רַעֲב דְּלְכַאוּרָה קִשָּׁה לְהוֹלְמוֹ טַעֲנַת הַמְּצָרִים הַטָּרֵם תַּדַּע כִּי אֲבָדָה מְצָרִים מֵהִיכֵן הִנֵּה רְאוּי לִידַע הָאֲבָדַת מְצָרִים.

אֲבָל הָעֵנִין הוּא דְּבְאַמַּת נְגִזָר עַל מְצָרִים ז' שְׁנֵי רַעֲב וּבְזָכוֹת יַעֲקֹב לֹא הִנֵּה רַעֲב רַק ב' שְׁנִים. אֲבָל בְּאַמַּת דְּבֵר ה' לֹא יְכַזֵּב וְלֹא יִשְׁקֹר וְהַרְעֵב הִנֵּה בְּאַמַּת בִּימֵי יִרְמְיָה וְהַמְּצָרִים טַעְוּ בְּזֶה וְאָמְרוּ דְּדָבָר זֶה נְגִזָר עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עוֹד ה' שְׁנִים רַעֲב וּלְכֹף שָׁלַח עֲלֵיהֶם אַרְבָּה

לכלות הפל והוא אינו מופת ה' בשביל ישראל רק בא בע"ח לגבות את חובו וממנו בא וזה שדייקו הטורם תדע פלומר שמאז ידעת שדבר ה' לא יכזב ובנודאי יקיים דיבורו ובא על פקידה: הבוקר הנה ורוח הקדים נשא את הארבה נראה לפרש דטבע של ארבה הוא לבוא במדינות אחרות ולכלות הפל רק באמת הולכים פדי הילוכם ממדינה למדינה ומעיר לעיר ומזה נשמע למרחקים אבל פאן הנה הבוקר ובאו מיד למדינה זאת פדי שלא יאריכו בנחשים וכשפים ולומר דלא אצבע אלקים הוא רק מדרף הטבע וז"ש הנני מביא מחר ארבה דווקא בגבולה: ניצל הארבה וגו' ואחריו לא ינה פן והקשה רש"י הלא מצינו בימי יואל שגאמר פמוהו לא נהיה מן העולם למדנו שהיה כבד משל משה ותיירץ שאותו שבימי יואל הנה של מינים הרבה יחד והקשה הרמב"ן שרש"י טעה בדבר זה דדלמא הפירוש דאחריו לא ינה פן במצרים אבל בא"י הנה כבד מזה.

ונראה דנאמר בקהלת אין כל חדש תחת השמש דמשמע דמעל לשמש יש למצוא לעשות חדשות אבל הוא באמת דלמעלה מהשמש כל יום ויום נעשה חדשות פי לו הממשלה לעשות פרצונו משא"כ תחת השמש דבדרף הטבע הפל ע"י כוכבים ומזלות חוזרין חלילה והגלגל סובב ומה שהיה הוא שיהיה וזה שדייק תחת השמש ולא מעל לשמש וע"י שהגלגל סובב מה שהיה הוא שיהיה אף אינו חיוב שיבא דווקא שנית על אותו מחוז ואותה מדינה ואם פן אם לא בא שנית למצרים רק למדינה אחרת עדיין יש לומר שהוא בסיבת הגלגל ואדרבה סובב והולך פעם במדינה זו פעם במדינה זו אבל אם הוא דווקא במדינה זו ולא במדינה אחרת ידעו הפל שהוא מופת מה' מעל השמש ראה זה דבר חדש הוא וא"כ צ"ל שלא היה בשום מדינה עוד ארבה כזה ויפה הקשה רש"י מן זמן של יואל הנביא ולא שיין תירוצ הרמב"ן דזה הנה בא"י ולא במצרים: ויכס את עין פל הארץ וגו' ולא נותר פל ירק בעץ ובעשב השדה בכל ארץ מצרים.

נראה שפיסה את פל עין הארץ היינו השמש שכבר הקדמנו שדבר זה דבר חדש למעלה מהשמש ושפיר פיסה השמש ועוד נראה לפרש דהנה פאן הנה נס דהנה הארבה רק בארץ מצרים ולא בארץ גושן.

רק עדיין יש לומר דזה מדרף הטבע בארבה להיות פל מחנהו בשדה זו ובצדה אינה נראית פלום רק זה דווקא אם הולכים בהרחבה ויש להם פל טוב בפרנסתם וכאן הנה תרתי לריעותא האחד שויכס את עין פל הארץ שהיו חמרים חמרים ואף על פן כן לא הלכו לארץ גושן ועוד ולא נותר פל ירק בעץ מה שאין בטבע הארבה לאכול מאכלים הרעים פאלו ובזה הנה הנס מפורסם: ויאמר חטאתי לה' אלתיכם ולכם.

נראה לבאר פי פה גדר השלימים דאם אדם חטא לו מחויב ביותר להתאמץ להטיב עמו ולכוף ליצרו לבל ינה נוקם ובעל חמה כמ"ש בגמרא במצות טעינה ופריקה דהשונא קודם לאזהב פדי לכוף יצרו ופרעה מתירא פן ואולי לא ישגיח משה להתפלל לה' עבדו וילכו אמר חטאתי גם לכם ועשיתי לכם רעה וכדי להתגבר נגד היצה"ר חובה עליכם למלט את נפשי ולהתפלל אל ה' עבדו: ויטר מעלי רק את המנות.

הנה מיעוט הוא. נראה דכוננת פרעה הנה להשאיר מעט למלחם אותם ולהעלות על שלחן מלכים פי מאכל טוב הוא רק ביקש שלא ינה פל פה שגורם המנות וזהו אומר רק המנות הנה מיעוט רק זה יסור אבל עכ"פ ישאר לאכול ואעפ"כ הקב"ה עשה היפך דבריו ולא

נשאר ארבה אחד אף המלוחים כבר: ויחזק ה' את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל היינו אחר שהתפלל משה ולא נשאר אפילו אחד מן המלוחים כבר חשב פרעה א"כ אין זה פפי המבוקש מאתו ולא נעשה זאת לבקשת משה רק מעצמם סרו כי לא פה הנה שאלתו ולכה הכביד לבו: ויאמר ה' אל משה נטה ידך על השמים ויהי חושך על ארץ מצרים.

הנה לכאורה קשה מפני מה שאלו המצרים כל פלי חפצם לישראל רק בטחו שלא יברחו דבשלישה ימי אפילה אם היו ברצונם ליטול ולברוח מי מוחה בידם ואעפ"כ לא נטלו פלום. ובוודאי בל יברחו וע"כ לא הנה התראה בחושך דאם הנה גם במפה זו התראה היו מטמינים פספם וזהבם ומאין הנה כא להם רכוש גדול כי מאין יבא להם האמנה אבל עכשיו שלא התרה בהם והניחו פספם וזהבם ואפ"ה לא נטלו פלום בימי החושך זה הנה נשיאת חן בעיני העם שבטחו בהן שלא יברחו: איתא במדרש הקב"ה הנה נמלך בפמליא של מעלה אם ראויים הם לחושך ומיד הספימו פולם ולהבין למה באמת הספימו פולם.

ונראה דכתיב שלח חושך ויחשיו ולא מרו את דברו והוא לכאורה כפל לשון אבל הענין הוא ששלח הקב"ה עליהם אש של גיהנם וזה הנה לטובתם שסבלו עונשין בהאי עלמא ולא בעלמא דאתי ויש לשאול על מה זכו לכה רק דזה הנה להם לזכות על דבר אשר אמרו שלח את האנשים וגו' והחושך הנה להם לטובה וזה שכתב שלח חושך ויחשיו היינו חושך ואש של גיהנם שהוא כפול ומכופל ומפני מה זכו לכה לזה אמר ולא מרו את דברו שאמרו שלח את האנשים ואמרו במסכת סנהדרין אם פולם אמרו חייב זכאי ולכה הספימו פולם בחושך שזה הנה להם לזכות ולטובה אבל אם הספימו פולם בשאר מכות יהיו זכאים ולא יבואו עליהם המכות כלל: ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל הנה אור במושבותם נראה שיש לפרש או אם נאמר שגם בגושן הנה למצרים חושך ולישראל אור וזהו בכל מושבותם דאפילו בגושן לא הנה אור רק לישראל והטעם שלא קמו איש מתחתיו כי הם תמיד לא האמינו כי ישראל הם נקיים מהמכה ולכה שלחו תמיד לגושן לראות אם גם המכה משמש שם.

והנה במפת חושך אם יבוא לגושן גם שם לא יוכלו לראות וא"כ מאין יודע להם כי לא שלט המכה בישראל אבל כאשר ראו כי החושך מנע מהם שבתם וקימתם וישראל נכנסים ויוצאים אצלם שפטו כי אין המכה שולט בהם.

או יש לומר בהיפך כי בגושן הנה אור אפי' למצרים ול שלא יוכלו לקום היו בורחים לגושן כל ימי שליטת המכה ולכה לא יכלו לקום ולהבין למה דווקא שלשה ימים נראה דאיתא דבשלישת ימי אפילה היו ישראל מעלים את עצמם דאיתא בכתבי האר"י ז"ל דבברית המילה צריך להיות אור בבה"כ וז"ש ולכל בני ישראל הנה אור במושבותם ולכן הנה חושך שלשה ימים דאם הרגישו ביום ג' שפלו היו באים עליהם ביום השלישי להורגם כי יום שלישי של מילה הוא קשה ולכה הנה שלשה ימי אפילה: ולכל בני ישראל הנה אור במושבותם.

נראה לבאר ע"פ מה שאמרו במדרש שהנה חושך כפול והענין הוא כי למצרים הנה אפילו ביום חושך ולישראל הנה אפילו בלילה אור וזהו ולכל בני ישראל הנה אור היינו אפילו בלילה וזהו החושך הכפול שחושך של לילה שהנה ראוי להיות לישראל בלילה

הִנֵּה אֶצֶל הַמְצָרִים בְּיוֹם וַנִּתְקַיֵּים ע"י שְׁנֵיהֶם יוֹם וַלִּילָה לֹא יִשְׁפּוּתוּ שְׁלֹזָה הַכֹּל יוֹם וַלִּזָּה הַכֹּל לִילָה.

וְעוֹד נִרְאָה דְּבִשְׁלֹשָׁה יָמֵי אֶפִּילָה מִתּוֹ כֹּל הַרְשָׁעִים בְּיִשְׂרָאֵל. וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וַיִּקְרָא לְאוֹר יוֹם זֶה מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים וְלַחֲשֹׁךְ קָרָא לִילָה זֶה מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים וְכֵאן מִתּוֹ כֹּל הַרְשָׁעִים בְּשִׁלְשָׁה יָמֵי אֶפִּילָה וַלִּזָּה אָמַר וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתָם שְׁלֹא הִנֵּה רַק יוֹם שְׁלֹא הָיוּ בָּהֶם רְשָׁעִים: וַיִּקְרָא פְרַעֲזָה אֶל מִשֵּׁה לְכוּ עֲבַדוּ אֶת ה' רַק צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵא גַם טַפְכֶם יִלְךְ עִמָּכֶם הָא דְאָמַר מִקְוֹדָם לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְלֹא הַקְטַנִּים וְעַתָּה אַחַר מִפְתַּח חוֹשֶׁךְ אָמַר לִילְךְ גַּם הַקְטַנִּים.

וַיִּנְרֹתָ דְהַעֲנִין הוּא דְאָמַר רָאוּ כִי רַעָה נִגְדַּת פְּנִיכֶם וְהַפִּיל נִרְאָה דְאָמְרִין בְּגַמ' מִשְׁחָרַב בֵּיהֶם מ"ק נִתְּנָה הַנְּבוּאָה לְשׁוֹטִים וּלְתִינוּקוֹת דְאִינוּ בְּשִׁלְיָמְתָן אֲבָל אִם יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמַעֲלָה עֲלִיוֹנָה הַנְּבוּאָה שְׁהִיָּה עַל חֲשׁוּבִים וּגְדוּלֵי' מְגַדְלִים צְמַחִים וּמִתְקַיֵּים הַדּוֹר מְכַל סִיג וּפְסוּלָת מִשָּׂא"כ אִם הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה עַל הַקְטַנִּים וְנוֹדָא לֹא יִשְׁיָגוּ כֹּל כְּפֹךְ שְׁהִיָּה יְכוּלִים לְפַעוּל בְּגְדוּלִים.

וְאִיתָא דְבַהֲקָרְבַת קְרַבְנוֹת דּוּכְרֵי עֲתִידוֹת שְׁבָאָנוֹת הֵם מִשְׁפִּיעִים עַל עֲצָמָם רוּחַ הַטְּוִמָאָה וְלָכוֹן בְּבַלְעָם מְצִינוּ שְׁהַקְרִיב קְרַבְנוֹת תְּמִיד וְעִי"כ רַצָּה לְקַבֵּל שְׁפַע נְבוּאָה מְלַמְעָלָה וְזֶה הִנֵּה טַעֲנַת פְּרַעֲזָה דְרַצוֹנְכֶם הוּא לְהַקְרִיב קְרַבְנוֹת כְּדֵי לְהַשְׁפִּיעַ שְׁפַע נְבוּאָה עֲלֵיכֶם וּמָה לְכֶם לְקַטְנִים הִלְלוּ וּבּוֹדָא רַעָה נִגְדַּת פְּנִיכֶם בְּמָה שְׁהַנְּבוּאָה בְּקַטְנִים ע"כ אָמַר כָּאן אִם צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵא הִנֵּה מְזָה רָאָה שְׁאִין רַצוֹנְכֶם לְקַבֵּל שְׁפַע נְבוּאָה אִזְּ רָאוּי שְׁגַם טַפְכֶם יִלְךְ עִמָּכֶם.

בְּאִנְפוֹן אַחַר נִרְאָה לְבָאָר דְּפְרַעֲזָה רָאָה זֹאת בְּאַצְטְגִּינּוֹת שְׁלוֹ דְמִזַּל מְאָדִים נָמִי נִגְדַּת יִשְׂרָאֵל וְחֲשָׁב שֶׁהוּא מוֹרָה עַל שְׁפִיכוֹת דְמִים מִיִּשְׂרָאֵל וּבְאַמְתָּת אִין לְתַקְּוֹן הַמְזַל רַק בְּמִילָה דְהוּא נָמִי מוֹרָה עַל מְאָדִים כְּדִאִיתָא בְּגִמְרָא הַנּוֹלֵד בְּמִזַּל מְאָדִים יְהִיָּה אוֹ רוֹצֵחַ אוֹ מוֹהֵלָא אוֹ טַבְחָא וּבְאַמְתָּת בְּמִילָה הוּא מְתַקְּוֹן הַמְזַל וּלְכֹךְ בְּרַאשׁוֹנָה לֹא רַצָּה לְהַפִּיס דְעַתָּה וּלְהַנִּיחַ גַּם הַקְטַנִּים לִילְךְ עִמָּהֶם דִּירָא פֶּן וְאוּלֵי יְמוּלוּ אֶת הַקְטַנִּים בְּדִרְךְ אֲשֶׁר יִלְכוּ בּוֹ וַיִּמְתִּיקוּ אֶת הַמְזַל לְבַל יִגִּיעַ לְהֵם שׁוּם נִזְק מִמִּזַּל מְאָדִים אֲבָל אִם לֹא יְמוּלוּ יְהִרְגוּ כְּפִיִּי מוֹרָה הַמְזַל אֲבָל הַשְׁתָּא דְרָאָה בְּאַמְתָּת דְּבִשְׁלֹשָׁה יָמֵי אֶפִּילָה מְלוּ אֶת עֲצָמָם וְאֵפ"כ הַמְזַל מְאָדִים עוֹמֵד כְּנִגְדָם וּלְכֹךְ אָמַר לְהֵם גַּם טַפְכֶם יִלְךְ עִמָּכֶם כִּי לֹא אִיְכַפֵּת לִיהַ בְּזָה: רַק צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵא נִרְאָה עוֹד לְפָרֵשׁ עַל מָה שְׁקוֹדָם מִפְתַּח חוֹשֶׁךְ הַסְפִּים שְׁיִלְךְ עִמָּהֶם צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶם וְאַחַר מִכּוֹת חוֹשֶׁךְ דּוֹקָא אָמַר רַק צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵא דִידוּעַ דְּבִשְׁלֹשָׁה יָמֵי אֶפִּילָה מְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת עֲצָמָם כְּדִאִיתָא בִּילְקוּט רָאוּבְנֵי דְלְכֹךְ הִנֵּה מִכּוֹת חוֹשֶׁךְ כְּדֵי שְׁיִמּוּלוּ יִשְׂרָאֵל.

וּלְכָאוּרָה תְּמוּזָה עַל מִשֵּׁה הַיָּאָר בְּקִשׁ לְהַקְרִיב קְרַבְנוֹת מְאוּתָן בְּהַמּוֹת שְׁהִיוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּמְצָרִים הָא אָמְרִין בְּגַמ' אָסוּר לְהַעֲמִיד בְּהַמָּה בְּפּוֹנְדְקָאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת דְחִיָּישִׁין לְרַבִּיעָה וְהַנְּרַבֵּעַ פְּסוּל לְקַרְבָּן וּכ"ש לְמָה דְאָמְרוּ הַמְצָרִים אִם בְּגוֹפְכֶם הָיוּ שׁוֹלְטִין כ"ש בְּנִשְׁוֹתֵיהֶן אִף שְׁלֹא הִנֵּה בְּאַמְתָּת כֹּן מ"מ הָא אָמְרִין פְּרָק אִין מַעֲמִידִין דְחַבִּיבִין עֲלֵיהֶם בְּהַמְתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִנְשׁוֹתֵיהֶן (אָמַר הַמַּעֲתִיק אֶל יְקִשָּׁה לְקוּרָא הָא רַבָּן דְּפִלְגִי עַל ר' אֱלִיעֶזֶר סָבְרֵי דְמוֹתֵר לְקִשַׁח מְהֵם קְרַבָּן דְלֹא חִיָּישִׁין לְרַבִּיעָה הִיָּינוּ בְּבַהֲמוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת שְׁהַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת חָם עַל בְּהַמְתָּם בְּנִקְבָה שְׁלֹא

תעקר ובזכר שלא יכחישו משא"כ בבהמות ישראל מודים רבנו דאין מעמידין בפונדקאות שלהם דחיישינו לרביעה): ועל זה יש לומר שהיה לישראל דין בני נח בעת הזאת ובני נח מותרים להקריב את הנרבע וזה דוקא קודם שפלו אבל לאחר שלשה ימי אפילה שפבר מלו שקבלו עליהם דין ישראל אסורים להקריב את הנרבע ע"כ בתחלה קודם שפלו אמר פרעה שגם צאנם ובקרים ילך עמם שמותרים בהקרבה אבל אחר מפות חנישה שפבר מלו אמר רק צאנכם ובקרכם ינצג משום חשש הרבעה: (אמר המעתיק אין להקשות על הרב המחבר הא בפ' אין מעמידין פריה בגמרא מקרא דגם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ומשגי דקודם מתן תורה היה אלמא אף שפלו היה להם אז דין בני נח דזה אינו קושיא דקושניית ומירוץ הגמ' הוא לר"א דס"ל דאין לוקחין מהם קרבן דלא ס"ל דעובד פוכבים ומזלות חס על בהמתו ולאחר שפלו היו אסורים להקריב הוצרכו לשנות קודם מתן תורה שאני אבל רבנו אדרבא אמרינו שם שהקשו לר"א מהאי קרא והוכיחו מזה דנכרי חס על בהמתו דאל"כ היו אסורים להקריב לבהמתו דלאחר שפלו היה להם דין ישראל גם קודם מתן תורה כדפירש הרב המחבר): אבל עדיין יש לתמוה האיך אמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות דמשמע דבהמות של ישראל ודאי יקחו עמם להקריב אלא דגם הוא יתן מבהמתו דבשלמא מבהמת מצרים הותר להם לקרבן דנכרי חס על בהמתו דלוקחים מהם לקרבן אבל בהמתו של ישראל איך הותר להקריב משום הרבעה פנו שפלו פבר והיה להם דין ישראל אבל נראה דאדרבא דלכך אמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות דהנה רבינו תם פסק בספק דרוסה שנתערב באחרת דמותר מפח ספק ספיקא א"כ פאן בהרבעה יש גמי היתר זה אם גם אתה תתן משלך גם בהמות שלנו יהיו מותרים מפח ס"ס אם נקח מהם ע"י תערובות ספק לא נרבעת מעובד פוכבים ומזלות ואת"ל נרבעת דלמא זו היא משל מצרים דלא נרבעת נהרי זה שנה לכל הדינין כמו ספק דרוסה לר"ת: וגם מקננו ילך עמנו לא תשא פרוסה פי מננו נקח לעבוד את ה' אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה נראה לבאר דמשה אמר לא תשא פרוסה דיש בכלל זה אפילו בעלי מומין ואפי' נקבות ויקשה לפרעה ממ"נ אם אתם גדונים פישאל א"כ אסור לכם להקריב בעלי מומין ואם אתם גדונים כבני נח אסורים אתם להקריב נקבות דהנקבות הם רק לשלמים וכן נח אסור להקריב שלמים רק עולות ועולה צריך להיות זכר ולכך אמר משה כמתרץ על זה ואנחנו לא נדע מה נעבוד עד בואנו שמה דשם יאמר לנו ה' אם אנו גדונים פישאל או כבני נח או יש לפרש כפשוטו ואנחנו לא נדע מה נעבוד פי הכל בספק הרבעה עד בואנו שמה וקמי שמיא גליא והוא יבחר את שנודע לו שלא נעבדה בו עבירה ולכך לא תשא פרוסה פי אנחנו לא נדע מה נעבוד אינה פשר ואינה פסול או יש לפרש ואנחנו לא נדע מה נעבוד דאיתא בגמרא מנין היה להם במדבר עצי שטים אלא יעקב ראה בנבואה שעתידין ישראל לעשות משכן במדבר ולכך שחלם במצרים ומשה אמר לפרעה דרך שלשת ימים ילך ויטעון פרעה א"כ מה לכם לעצים הללו בג' ימים ולכך אמר ואנחנו לא נדע מה נעבוד עד בואנו שמה ואולי רצונו בקרבן עצים: ויחזק ה' את לב פרעה ולא אבה לשלחם נראה דהחזיקת הלב היה דראה פרעה דבשלשת ימי אפילה היו יכולים לברוח ואעפ"כ לא ברחו חשב דע"י מעשה מכשפים נתעכבו והפל תלוי ברצונו דלא יכלו לצאת בלתי ידיעתו ולכך ויחזק וגו' ויאמר פרעה לה מעלי השמר אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך

פני תמות ויאמר משה פן דברת לא אוסיף עוד ראות פניו נראה לבאר דהנה מדרב
המלכים אם נשתלחו להם משולחים ממקומות אחרות בפעם ראשון הוא בעצמו מדרב
עמהם ומפאן ואילה יודיעו למלה מבוקשם ע"י שריו ועבדיו וא"כ משה לא היה צריך
לדבר עם פרעה בעצמו רק ע"י שריו ועבדיו רק להיות פי כל המפות גם פרעה נלקה
ואין חבין לאדם אלא בפניו לכה הוצרה משה לדבר עם פרעה בעצמו ופרעה ראה בקסם
פי מפה אחרונה שהוא מפות בכורות מפה של מיתה הוא לא יקרה לו והוא יהיה ניצול
אף שהיה בכור במבואר במדרש ומ"מ ניצול א"כ א"צ משה לדבר עמו וזה אמרו לא
תוסיף עוד ראות פני ואין הדבר שייך לי ודי שתדבר עם השרים וע"כ אמר לו שישלם
לו מדה פנגד מדה אם יוסף עוד ראות פניו להתרות בו על מפות בכורות א"כ אתה חושב
שגם לי יקרה מפות בכורות שהיא של מיתה ע"כ תמות אתה שידע בקסם שאין עליו
גזירה זו ולכה השיב לו משה פן דברת פי מפה האחרונה לא יגיע לך ע"כ לא אוסיף עוד
ראות פניו להתרות בעצמה עוד אחר שיצאתי מלפניו רק בעוד שאני עומד מלפניו
אדבר עם שריו ועבדיו ממפה האחרונה.

או יש לפרש דפרעה ידע דמפות בכורות יהיה באחרונה דזה ידע בקסם והוא מפות מיתה
וכן נח בעונש מיתה אין צריך התראה ע"כ אמר אל תוסף עוד ראות פני להתרות בי
שאם תוסיף עוד ראות פני להתרות אתה סובר שבני נח צריך התראה לעונש מיתה אם
פן תמות על שהרגת את המצרי שלא בהתראה ידוע דמשה הרג את המצרי שהיה חייב
מיתה על ששכב בלילה עם אשת שוטר ישראל: ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד אביא
על פרעה ועל מצרים וגו' הא דנאמר זאת למשה בפלטין של פרעה כמו שהוכיח רש"י
נראה לבאר הטעם פי פרעה היה בכור ובחמלת ה' ניצל רק מה בכך דכיון דניתן רשות
למשחית אינו מבחין בין טוב לרע וע"כ הוצרכו ישראל ליתן מדם הפסח על המזוזות
והמשקוף ולכה נגלה השכינה בפלטין של מלה ואף שלאחר הדבור למשה נסתלקה
השכינה מ"מ לא וזה השכינה עד שנשארו רשעים ונשארו רשומי קדושה ולא היה פח
למשחית לבוא לבית פרעה להשמידו והיה זה לפרעה כמו דם על המשקוף לישראל
ולכה אמר משה וירדו עבדיו אלה אלי ולא פרעה בעצמו פי לא רצה משה שפרעה ילך
חוץ לחדרו ופלטין שלו פן יקרה לו רע בפגעו בו המשחית: כשלחו כלה יגרש אתכם
מזה דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו' נראה לבאר המשך הפסוקים דא"ע
הוציאו קול דהמצרים גרשו את ישראל ממצרים פי עם שפל ובזוי הוא והקב"ה לא
הוציאם פלל ממצרים ועיין ביוסיפון לרומים שכ' נגד אפיאנו המדקדק ימ"ש פי הוא
כתב כזה אמנם בצאתם ברכוש גדול וטוב מצרים בידם א"א לומר שגירשם דא"כ איך
לא נטלו מהם את שלהם וע"כ יודו כולם שהקב"ה הוציאם שלא בטובתן של מצרים
ונהו אמר כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה היינו שיש לחוש שיוציאו לעז שהמצרים
גורשו את ישראל משנאתם אותם על פן דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו
וגו' כדי שידו שהקב"ה הוציאם שלא בטובתם של מצרים: דבר נא באזני העם הא
דהוצרה לומר לשון בקשה דבלא בקשה נמי אין אחד ימרה את פי ה' שלא לשאול
ממצרים כלי כסף וכלי זהב אבל נראה דיש שני טעמים דהוצרה לבקשה הטעם האחד
הוא דישראל לא רצו לשאול מהם שע"י פן יתעוררו לב המצרים לרדוף אחריהם ע"כ
אמר לשון בקשה דאדברה דזה היה רצון ה' שירדפו אחריהם ויקרה נס קריעת ים סוף

והטעם השני הוא כי הצדיקים שבהם לא ירצו לשאול מהם דאז יהיה היציאה שלא לשם שמים רק כדי להרויח ממון ולכה לא ביקשו ממון רק יצאו לש"ש לעבוד את ה' פאשר הבטיחן משה בצאתם ממצרים יעבדו את ה' ולכה אמר הקב"ה דבר נא בל' בקשה לקיים הבטחתו שהבטיח לאברהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול: ניתן ה' את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם נראה לבאר שהוחזק אצלם משה לאיש גדול צדיק וישר ותמים במפעליו וא"כ שפטו פאשר אמר דרף שלשת ימים נלה לא יכזב ולא ישקר וא"כ ודאי ישובו הנה ולא נשאר אצלם ספק שימנעו להשאיל להם וע"י פן נתן ה' את חן העם בעיני מצרים ובאמת הם שבו אחר לקיים דיבורו של משה: פרשת בשלח ויהי בשלח ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרף ארץ פלשתים כי קרוב הוא וגו' הנה דרשו חז"ל דמשה וישאל צוחו וני נראה דפירשו פן משום דאמרין כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה ונראה לבאר דהצרה הנה משום ויהי בשלח פרעה את העם העם דייקא כי ידוע מ"ש כל המצרים דהערב רב נקראו עם ולא יצא שום אדם ממצרים בלתי רשות פרעה ואף לערב רב הרשה פרעה לעלות עמהם ונה שנאמר בשלח פרעה את העם וע"ז צוחו וני כי הנה צרה גדולה לישראל וטעם הצרה הוא כי מה ששילחם פרעה עמהם הנה כדי להקטין כבוד ה' כי לא הנה שום אדם יכול לעלות ממצרים כ"כ הנה קשור בקשרי פשפים פנודע והערב רב ג"כ הנה רופם מעמים אחרים ואלו יצאו ישראל לבדם הנה ש"ש נתקדש על ידם בגוים כי ה' לבדו הוא המושדד מערכת שמים אבל בהיות יוצאים ג"כ משאר האומות חלקו הגוים כבוד לאלהי העמים האלה שהנה מהן הערב רב ויאמרו שהם הוציאם ואגב אלו יצאו ישראל גם פן ולא נתקדש שם שמים בגוים רק אם הנה ישראל לבדם וזאת היתה הצרה: ולא נחם אלהים דרף ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה נראה לפרש כי טעם האמתי הנה כי קרוב הוא שבועתו של אברהם לאבימלך ולא הגיע זמן ליפגס לא"י ולכה עפכם במדבר אבל לישראל לא אמר הטעם הזה כי אלו היו ישראל שומעים כזאת היו חרדים שתכף לא יבואו לא"י וזהו מאמר הכתוב כי קרוב הוא זהו טעם האמתי כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה טעם זה אמר לישראל ועוד נראה לפרש כי ודאי ראו ישראל במדבר הרבה מלחמות יותר ממלחמות פרעה ביים כגון מלחמת עמלק שהנה מלחמה כבידה מאוד כמבואר בזוהר עד שהנהיר הקב"ה מבלי לשפוח וגם שאר מלחמות ראו וזה הנה הכל קודם כיבוש א"י והיו מלחמות שאינם צריכין לגופו של כיבוש א"י כי זה ידוע טבע כיבוש לארץ צריף מלחמה להכניע את העם היושב בקרבם וע"כ חשב הקב"ה מחשבות אם יוליכם דרף ארץ פלשתים ויגיעו תיכף לא"י ודאי לא ישובו הערב רב לאחור דמה"ת ישובו אבל ע"י הסכתם דרף המדבר בראותם מלחמות פאלה וכאלה ודאי ינחמו הערב רב וישובו מצרימה ויהיו ישראל מסולקים מהם פאשר הנה באמת כי הרבה מהם שבו תיכף למצרים כשרדף פרעה אחריהם וז"ש הכתוב ולא נחם אלהים דרף ארץ פלשתים כי קרוב הוא לא"י ודאי לא ישובו הערב רב פן ינחם העם בראותם מלחמה העם היינו הערב רב ואמר פן בלשון ספק דעדיין נשאר הבחירה בידם אם לשוב או לא אבל אם יוליכם דרף ארץ פלשתים שקרוב לא"י ודאי לא ישובו לאחור.

גם יש לפרש כי לעתיד לבוא ויבא ה' ונלחם בגוים ולא יהיה מלחמה ע"י אדם אבל בכיבוש יהושע היה ע"י בני אדם עד שהוצרכו יהושע לתחבולות מלחמות בני אדם והטעם הוא כי לא היה אז גאולה שלימה ולכך היה ע"י בני אדם אבל לע"ל יהיה ע"י הקב"ה בעצמו ויהיה כיבוש שלם שאין אתריו גלות והטעם שהוצרכו עוד להגלות כי לא נשלם הגלות במצרים ובאמת אלו ידעו ישראל מזה במצרים לא היו יוצאים משם כי יאמרו טוב לנו לסבול עד הקץ אמיתי מבוא שנית בענין הרע הזה ולכך אמרו חז"ל כאשר אמר ה' למשה אהיה בגלות זה עמכם אשר אהיה עמכם בגלות אחר אמר משה די לצרה בשעתה כי יפוג ע"ז לבב ישראל והודה לו ה' וזה שאמר הפתוב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא היינו אם יכנסו תיכף לא"י ויראו מלחמת א"י ע"י בני אדם ולא ע"י הקב"ה בעצמו ירגישו שאין פאן כיבוש שלם וצריכין עוד להיות בגלות א"כ ינחמו וישובו מצרימה כי טוב להם לגמור הגלות מה שפכר מורגלים בו מלילך בגלות אחר ולא פמחשבותם מחשבות המקום שהקדוש ברוך הוא רצה שלא ישקעו בטומאה חס ושלום ולכך הסיבם דרך המדבר.

ובדרך אחר יש לומר כי ישראל חמדו לארץ מצרים כאשר הפליגו בשבח הארץ זכרנו את הדגה וגו' והפתוב אומר כגון ה' פארץ מצרים רק היה לישראל במצרים אליה וקוץ בה מה ששעבדו בהם וא"כ כאשר ישראל קרוב למצרים יבואו לא"י ויגרו מלחמה עם הפנענים וירמו חרב וקשת ויצליחו ויהיה ידם רמה בגבורה א"כ יאמרו מה לנו להלחם בעם ארץ נפר הלא טוב לנו לשוב למצרים ונלחם ונגרש לעם אשר ישבנו בקרבם כי ידינו רמה במלחמה ושמה נשוב כאשר באמת פחד מזה פרעה כמו שפתוב הבה נתחכמה לו כי תקראנה מלחמה וגו' והקדוש ברוך הוא רצה שלא ישובו למצרים רק ישבו בארץ ישראל הקדושה ולכך הסיבם דרך המדבר וזה שאמר הפתוב שעד עתה לא היו מלומדי מלחמה אבל בראותם מלחמה מיד בארץ פנעו ויהיו מלומדי מלחמה פן ינחם ושובו מצרימה: ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם נראה לפרש הא דנתאמן דוקא משה במצוה הזאת דוקא ליקח עצמות יוסף עמו כי מכירת יוסף גרם שהלכו במצרים בגלות ולכך בצאתם הוצרכו ליקח עצמותיו משם ועיקר המכירה היה ע"י שמעון ולוי ולכך משה שהיה מלוי תיקן זה בלקיחת עצמותיו עמו וגם יש לומר בדרך אחר באופן שיהיה כפי השבע השביע נתינת טעם על שנתעסק דוקא משה בעצמות יוסף דרש"י פירש השבע השביע השביע לאבות שישביעו לבנים והקשה דלמה לא השביע לבניו שישאוהו מיד אחר מותו ותירץ שבינו לא היה סיפוק בידם ולי נראה טעם אחר דלכך לא השביע לבניו דאולי יתירו הגדר אבל בזה האופן א"א להתיר כי אצל האבות לא חל הגדר עדיין וכל זמן שלא חל הגדר א"א להתירו ואצל הבנים ג"כ א"א להתיר שבועת אביהם דא"י יתחרטו על שבועת אביהם ואף שהשבעה לאבות שישביעו לבנים היה חל מיד והיו יכולים להתירו דמזה לא פחד יוסף שישאלו על שבועתם למנוע להשביע לבניהם והנה זכות זה שהוציא משה עצמות יוסף הגין על ישראל כי אלו הוציאו ישראל לא היה כל כך זכות בזה כי האבות השביעו קודם מותם לבנים כמו שעשה יוסף קודם מותו אבל משה נתגדל מנעוריו בבית פרעה ומשהגדיל ברח לכוש ולמדיו וטרם שובו

למַצְרִים מֵת אָבִיו וְאִ"כ לֹא הִשְׁבִּיעוּ אָבִיו וּמ"מ לִקַּח עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ וְנִחַשְׁב לּוֹ לְצַדִּיקָה וְזֶה הַגֵּינוּ.

עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּאָמְרוּ חֲזו"ל הַחוּשֵׁד בְּכֹשֶׁרִים לֹקֵה בְּגוּפוֹ כִּי מִשָּׁה אָמַר הֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְהִנֵּה יָדוֹ מְצוֹנְרַעַת וְהִינֵנוּ דְמִשָּׁה רְאָה בְּנִבּוּאָה דְיִשְׂרָאֵל יִסְרְבוּ בְּמִדְבָר לְמַרְוֹד בַּהֲקַב"ה וְזו"ש הֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וּבְאֵמַת עֵינֵקֶר הַמְרִי ע"י הָעֶרֶב רַב וְזֶה שְׁגָרַם מִשָּׁה לִיקַח הָעֶרֶב רַב עִמּוֹ מִמַּצְרִים וְלִכְף לִקַּח בְּגוּפוֹ וְהָא דְלִקַּח בְּצַרְעַת כִּי אָמְרוּ חֲזו"ל קָשִׁים גָּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפְחַת וְלִכְף לִקַּח בְּצַרְעַת כִּי הָעֶרֶב רַב הָיָה עֲנִינֵן גָּרִים וְהָא שְׁנַדְמוּ הַגָּרִים לְצַרְעַת הַטַּעַם הוּא כִּי עֲנִינֵן הַצַּרְעַת כְּכָר פֶּתַב הַרְמַב"ן שֶׁהוּא לְמוֹפֵת כִּי נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ הַרְה"ק הַשְּׁוֹרָה עַל הָאָדָם וְאִין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחָה מִיְנוּחָסַת וְלֹא עַל גָּרִים וְלִכְף נִדְמוּ גָרִים לְצַרְעַת וְכֹאשֶׁר נִסְתַּלַּק הַרְה"ק לֹא נִשְׁאָר רַק הַבְּלִי דְגָרְמִי וְלִכְף נִגַּע עֲמוֹק בְּבִשְׁרוֹ כִּי לְבַד הָעֵצָם נִשְׁאָר וְזֶה עֲנִינֵן הַגָּרִים בְּבַחֲיִנַת עֲצֻמוֹת יְבִישׁוֹת וְהָעֶרֶב רַב שֶׁלִּקַּח מִשָּׁה עִמּוֹ מִמַּצְרִים הָיוּ מִגָּרִים שְׁגִייר יוֹסֵף וְחֲזָרוּ לְסוּרָם וּמִשָּׁה קִבְּלוּ וְאַצְלָן לֹא נִשְׁאָר רַק עֲצֻמוֹת יְבִישׁוֹת ע"כ לְתַקֵּן זֹאת לִקַּח דְּנִקָּא מִשָּׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף שְׁגַם מִשָּׁה גָרַם לְזֹאת וְזֶהוּ מְרַמֵּז וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ עִמּוֹ דְיִיָּקָא שְׁגַם הוּא גָרַם: פְּקוּדֵי אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצֻמוֹתֵי מִזָּה אֶתְכֶם נִרְאָה לְבָאָר שִׁיּוֹסֵף נָתַן לָהֶם סִימָן שֶׁיִּדְעוּ אֵימַת הוּא הַקֵּץ אֲמַתִּי וְלֹא יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שְׁקֵר וְהַסִּימָן הָיָה כְּאִשֶּׁר יַעֲלוּ עֲצֻמוֹתָיו מֵאֲלֵיהֶם אִזְ הוּא קֵץ הָאֲמַתִּי כִּי עֲצֻמוֹתָיו הָיוּ קְבוּרִים בְּנֵהָר גִּילּוּס וּמִשָּׁה צוּנָח הִגִּיעַ הַזְּמַן לְצֵאת וְהִנֵּה הָאָרוֹן צָף לְמַעְלָה א"כ קוֹדֵם זְמַן הָאֲמַתִּי לֹא הָיָה הָאָרוֹן צָף לְמַעְלָה וְא"א לְלַקְחוֹ וְלִכְף נָתַן לָהֶם סִימָן וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצֻמוֹתֵי הִינֵנוּ כְּשִׁיִּעֲלוּ עֲצֻמוֹתֵי מִן הַגִּילּוּס אִזְ פְּקוּדֵי אֱלֹהִים אֶתְכֶם תִּדְעוּ כִּי הוּא פְקִידָה אֲמַתִּית וְלֹא לִוְלִי כֵּן וְלִכְף נִקַּח מִשָּׁה עֲצֻמוֹת יוֹסֵף לְהִרְאוֹת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא פְקִידָה אֲמַתִּית וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ הֵימָּן רְאָה וַיְנַוֵּס אַרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף רְאָה כִּי תִנְאִי הַתְּנָה הַקַּב"ה מִשְׁשֵׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית שֶׁיִּקְרַע הַיָּם לְיִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמַּצְרַיִם אֲבָל הַיָּם חָשַׁב שֶׁעֲדִיין לֹא הִגִּיעַ זְמַן הָאֲמַתִּי אֲבָל כְּשֶׁרְאָה אַרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף אִזְ הִרְגִישׁ שֶׁבָּא הַזְּמַן: בְּאִנְפֵּן אַחַר נִרְאָה לְבָאָר כְּפִנּוֹת הַמִּדְרַשׁ כִּי יֵשׁ לְהַבִּין לְמָה הוֹסִיפוּ הַנְּשִׁים לִזְמַר שִׁירָה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים עַד שֶׁאַחַר גָּמַר הַשִּׁירָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֲזָרוּ לְשׁוֹרֵר וְנִרְאָה הַטַּעַם כִּי אָמְרוּ חֲזו"ל אַע"פ שֶׁאֲרַבַּע מִיתוֹת בְּטָלוּ דִּין אֲרַבַּע מִיתוֹת לֹא בְּטָלוּ מִי שְׁנֵתְחַיֵּיב חֲנֻק טוֹבַע בְּנֵהָר וְהַמַּצְרִים חֲשָׁדוּ לְנִשְׁיָהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲבָרוּ עַל אִיסוּר א"א שֶׁאָמְרוּ אִם בְּגוּפֵן שֶׁלְטוּ כ"ש בְּנִשְׁוֹתֵיהֶן וְא"כ חֲיִיבִים חֲנֻק וְרֵאוּם הֵם לְטַבּוֹעַ בְּמִים וְהֵם נִצְוּלוּ ע"כ הוֹסִיפוּ שִׁירָה כִּי זֶהוּ לְאוֹת עַל צְדָקָתָם וְכִשְׁרוֹתָם וְלִכְף יוֹסֵף שֶׁלֹּא עָבַר לְשִׁכּוֹב אֶצֶל א"א אֲשֶׁת פּוֹטִיפַר שֶׁדִּינוּ לְטַבּוֹעַ בְּמִים אִם ח"ו הָיָה עוֹבֵר.

הָיָה שְׁכָרוֹ כִּי הַיָּם רְאָה וַיְנַוֵּס כְּשֶׁרְאָה אַרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף: וְהוּא הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעֵמוּד עֲנָן לְנַחֲנוֹתָם הַדְרָף וְלִילָה בְּעֵמוּד אֵשׁ לְהַאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלִילָה נִרְאָה לְבָאָר שֶׁהַמַּצְרִים עָשׂוּ בְּכֹשֶׁפִים שֶׁכּוֹכְבֵי שָׁמַיִם יִלְחֲמוּ נֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְלִכְף אָמַר פְּרַעֲזָה רָאוּ כִּי רַעֲזָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם וְהוּא הִיפָּף אוֹתָם שֶׁיִּלְחֲמוּ אִתְּכֶם כִּי נֶגֶד סִיסְרָא וּמָה עָשָׂה הַקַּב"ה כְּדִי לְהַצִּילָם סִיפָף אֶת פְּנֵי הַשָּׁמַשׁ וְשֶׁאֵר כּוֹכְבֵי בְּעֵמוּד עֲנָן וְלִכְף כָּתְבוּ הַתּוֹסֵ' בְּשֵׁם ר"ת כִּי לֹא רָאוּ בְּמִדְבָר חֲמָה וְלִבְנָה וְקִדְשׁוֹ ע"פ חֲשָׁבוֹן הִירְחִים וְהִינֵנוּ מְטַעַם הַנְּ"ל וְא"כ כְּדִי שֶׁיִּדְעוּ לְהַבְּחִין בֵּין יוֹם וְלִילָה הָיָה הַבְּדֵל בֵּין עֵמוּד עֲנָן וְאֵשׁ: לְלַכֵּת יוֹמָם וְלִילָה.

קִשָּׁה אִיף יִלְכוּ יוֹמָם וְלַיְלָה יַחַד מְתֵי יִשְׁנוּ וַיְנוּחוּ אַמְנָם יָדוּעַ פִּי עַמּוּד הָעֵנָן לֹא קִלְטָה אֶת הָעָרֶב רַב וְאִ"כ יִקְשֶׁה אִיף נִצּוּלוּ בַּמְדָּבָר מִחַיּוֹת וַיִּחְשִׂים וְלִיֶּסְטִים אַבְל כְּבוֹד ה' נִרְאָה בַּעֲמוּד הָעֵנָן וְאִפְּיֵלוּ הָעָרֶב רַב זָכוּ לַמְרָאָה הַזֹּאת כְּאֶמְרָם רֵאֲתָה שְׂפָחָה בַּיָּם וּגּוֹ' וַיָּדוּעַ דְּלִישְׂרָאֵל נִגְלָה הַקֵּב"ה בְּיוֹם וְלֹא־עַ בְּלִילָה וְכֵן הָיָה לִישְׂרָאֵל הַשְּׂגָה עַ"י עַמּוּד הָעֵנָן בְּיוֹם וְלַעֲרֵב רַב עַ"י עַמּוּד אֲשֶׁר לַיְלָה וְזֶהוּ לְלֶכֶת יוֹמָם וְלַיְלָה פִּי יִשְׂרָאֵל הֵלְכוּ בְּיוֹם לְאוֹר עַמּוּד עֵנָן וְעָרֵב רַב לֹא זָכוּ לַרְאוֹת וְהָיָה עֵינֵיהֶם אֲטוּמִים עַד הַלַּיְלָה לַעֲמוּד אֲשֶׁר וְהֵלְכוּ בְּלַיְלָה וְזֶה לְלֶכֶת יוֹמָם וְלַיְלָה: דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבּוּ וַיִּתְּנוּ לַפְּנֵי פִי הַחִירוֹת בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין הַיָּם לַפְּנֵי בַעַל צְפוֹן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם נִרְאָה הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא פִּי הַחִירוֹת כִּי אֵין עֶבֶד הָיָה יָכוֹל לְצִאת מִמִּצְרַיִם וְהֵינּוּ עַד אוֹתוֹ מְקוֹם הָיָה יָכוֹל לְלֶכֶת וְלֹא מִשָּׁם וְהִלָּאָה וּלְכֹף נִקְרָא פִּי הַחִירוֹת כִּי הוּא תַחֲלָה לַחִירוֹת כִּי מִי שֶׁהוֹלֵךְ מִשָּׁם וְהִלָּאָה הוּא וְדַאי בֶּן חוֹרִין וּלְכֹף נִקְרָא פִּי הַחִירוֹת: לַפְּנֵי בַעַל צְפוֹן הוּא צוּרַת מִזֵּל שׁוֹר כִּי הוּא רֹאשׁ לַמְּזֻלוֹת הַצְּפוֹנִית וּלְכֹף נִקְרָא בַעַל צְפוֹן וְהוּא הַמּוֹשֵׁל בַּמְדָּבָר וּלְכֹף נִקְרָא מְדָבָר שׁוֹר וּלְכֹף עֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל וְאֶמְרוּ בַּמְדָּרָשׁ שֶׁשָּׁם הַצְּפוֹן יוֹסֵף כֶּסֶף וְזָהָב כִּי מִצְּפוֹן זָהָב יֵאָתֶה וּבִשְׂמַאלָה עוֹשֵׁר וְכְבוֹד ע"כ הַרוּצָה לַהֲעֲשִׂיר יִשְׁמְאִיל וּלְכֹף נִקְרָא בַעַל צְפוֹן וְחֶשֶׁב פְּרֻעָה כִּי הוּא הַמְעַכֵּב אוֹתָם לְלֶכֶת יוֹתֵר בַּעֲבוּר שְׁלִקְחוּ מִמּוֹן מִצְרַיִם: וְאָמַר פְּרֻעָה לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבוּכִים הֵם בְּאַרְצָן סִגְרַעְלֵיהֶם הַמְדָּבָר.

הַנֵּה יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁחֶשֶׁב פְּרֻעָה הוּאִיל וְחִזְרוּ לְאַחֲזֵרֵיהֶם אֵין זֶה רַק מִשׁוּם שְׂיֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִחֲלוֹקֶת וְאֵינָם בְּהִסְפָּמָה אַחַת וּלְכֹף גְּבוּכִים הֵם זֶה הוֹלֵךְ בְּכַה וְזֶה הוֹלֵךְ בְּכַה וְעַ"י כֵּן אִ"א לָהֶם לְנוֹסוּעַ וּלְכֹף גַּתְחִזֵּק לְרִדּוֹף אַחֲרֵיהֶם בְּחֻשְׁבוּ כִּי בְּמִצְרַיִם הָיוּ בְּאַגְוָדָה אַחַת וְהָיָה ה' עִמָּהֶם אַבְל עֲכָשְׁיוֹ סֵר צֶלֶם כֵּינּוֹן שֶׁנִּפְרַד הָאֲחֻזּוֹת וְהֵאֲחִינָהּ וּבְמִקְוֹם שְׂאֵין שְׁלוֹם אֵין בְּרַכָּה: וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ דֵּהַנֵּה יֵשׁ לְדַקְדָּק אִיף אָמַר וְאָמַר פְּרֻעָה דְּמִשְׁמַע לְשׁוֹן עֶבֶר הַל"ל וַיֹּאמֶר פְּרֻעָה ל' עֲתִיד וְעוֹד אִיף אָמַר לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשְׁמַע שְׂיֹאמֵר כֹּה לִישְׂרָאֵל פֶּה אֵל פֶּה הָיָה לִיָּה לְכַתּוּב עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַבְל הָעֵנָן הוּא כַּמ"ש הַרְמַב"ם עַל הַבְּחִירָה הָאִיף הַכְּבִיד לִבֵּב פְּרֻעָה וְהָיָה מוֹכֵרֵחַ לַהֲרַע לָהֶם וְעַל זֶה פֶּתַח הַרְמַב"ם הוּאִיל בְּלֹא־הָיָה רִשְׁעַ וְחִמָּד תְּמִיד לַהֲרַע לָהֶם וְהִבָּא לְטַמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ וְסִייעוּ הַקֵּב"ה וְזֶה פִּי הַפְּסוּק וְאָמַר פְּרֻעָה לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְדָּם פֶּה אֵל פֶּה גְבוּכִים הֵם בְּאַרְצָן בְּמָה שְׂאָמַר לָהֶם מִקְדָּם רָאוּ כִּי רָעָה נִגְדַּת פְּנִיכֶם וּלְכֹף וְאִפְּכָדָה בְּפְרֻעָה עַ"י הַחֲזֻקַת לְבוֹ כִּי לוֹלֵי שְׂאָמַר מִקְדָּם כֹּף לֹא הָיָה הַקֵּב"ה מִחֲזִיק לְכָבוֹ לְרָעָה אַבְל כְּאֲשֶׁר מִקְדָּם כָּבֵר אָמַר כֹּף הַכְּבִיד הַקֵּב"ה לְבוֹ וְעַבְרָה גּוֹרְרַת עֲבִירָה שְׂיָבוֹא לוֹ הָעֵנָן: וַיִּגְדַּל לְמִלְךָ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם יֵשׁ לְפָרֵשׁ כִּי בָרַח הָעָם הֵינּוּ הָעָרֶב רַב שֶׁנִּקְרָא הָעָם כִּי הֵם בָּרְחוּ כְּאֲשֶׁר רָאוּ כִּי יִשְׂרָאֵל חִזְרוּ לְאַחֲזֵרֵיהֶם אַבְל יִשְׂרָאֵל כָּבֵר נֹאמֵר לְמַעַלָּה כִּי יֵצְאוּ חַמְשִׁים הֵינּוּ מְזוּנֵינִים לְמַלְחָמָה וְגַם יֵשׁ לְפָרֵשׁ וְחַמְשִׁים כִּי חֶלֶק שְׂשִׁית הָיוּ רִשְׁעִים וּמִתּוֹ בְּמִצְרַיִם בְּשִׁלְשָׁה יָמֵי אִפְּיָה וְה' חֲלָקִים הָיוּ צַדִּיקִים יֵצְאוּ כִּי יָדוּעַ דְּרָאוּ הָיָה שְׁלֹא יוֹלֵד רִשְׁעַ פֶּלֶל בְּעוֹלָם רַק הַקֵּב"ה אֵינוּ מְשַׁנֵּה הַטַּבַּע אַבְל מֵה שְׁחוּץ לְטַבַּע וְדַאי צַדִּיק הוּא וּלְכֹף הֵם הוֹלִידוּ בְּמִצְרַיִם שְׂשִׁית בְּכָרֵס אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לְהִיּוֹת רִשְׁעַ וּמִתּוֹ בְּמִצְרַיִם אַבְל חַמְשָׁה מֵהֶם הָיוּ צַדִּיקִים וְדַאי כִּי הֵם חוּץ לְטַבַּע וּלְכֹף יֵצְאוּ וְהֵם וְדַאי לֹא בָּרְחוּ רַק וַיִּגְדַּל לְמִלְךָ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם הֵינּוּ הָעָרֶב רַב וְעוֹד נִרְאָה לְפָרֵשׁ כִּי בָרַח הֵינּוּ שְׂשִׁמְעוּ שְׁלִקְחוּ הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב בְּשִׂאָלָה וְעֲכָשְׁיוֹ יֵצְאוּ בּוֹרְחִים וְאֵלוּ הָיָה ה' בְּקִרְבָּם הִלֵּא לוֹ הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וּמֵה צוּרָף לְתַחֲבוּלָה זֹאת ע"כ חֶשֶׁב

אין זה רק מחמת בעל צפון אלהי ממנה על פסך וזהב כמ"ש לעיל והוא המעכב אותם ופרעה חשב א"ע למטה במדרגת השר למעלה ולקח חשב שהוא במדרגות בעל צפון וגם טעה וחשב שיוסף שהיה מלך הצפון שם הפסך והזהב כי בעל צפון במדרגת מלך לשאר אלוקות שלהם כי הם נגדו רק במדרגות שאר שרים וחורי ארץ ולקח חשב כי עבדים הם נכנעים פאשר עשה שפטים באלהי מצרים אבל הוא לא וגם טעה וחשב דלקה אמר משה וירדו עבדיך אלה אלי כי עליהם יש לו שליטה אבל לא על פרעה כי עליו בעל צפון וע"ז אין לו שליטת וא"כ נתחרט על שהוא בעצמו ירד ואמר צאו מתוך עמי כי זאת לא ביקש משה שאמר רק וירדו עבדיך וזה שנתחרט מה זאת עשינו ששלחנו את ישראל מעבדנו שאני לא היה לי לשלח אותם ובאמת מזל דלי מזל ישראל הוא מזל דלות ולקח אמרו יאה עניותא לישראל ולקח חשב פרעה כי ע"י מזל יצאו וא"כ אין להם פסך וזהב ברחו בממון של מצרים ובעל צפון הוא המעכב עליהם ובאמת דלקה הבטיח הקב"ה שיצאו ברכוש גדול שלא יתלו במזל: ויהפך לבב פרעה ועבדיו וגו' נראה כי השמש הוא כמו לב למזלות כי שבתאי צדק מאדים הם למעלה מהחמה ונגוה פוכב לבנה הם למטה מהחמה ברקיע והחמה באמצע כמו לב ואותיות לב בהפך הוא בל ר"ל עבודת פוכבים ומזלות שעבדו והוא השמש וזהו ויהפך לבב פרעה השמש שהוא לב פרעה נהפך לב לבל לעבוד לשמש ולניחס לו הממשלה: ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלישים על פולו הא דבחר במנין זה של רכב בחור נראה כי פרעה ידע בקסם כי יגיע בעו"ה עת רעה לישראל שאחד ירדוף אלף מהם וחשב פרעה שבזמנו יהיה זאת ולקח שש מאות בחשבון אחד נגד אלף והוא ת"ר אלף ומחנה לויים היה כ"ב אלף ע"כ לקח שלישים לשש מאות רכב בחור היינו על כל שלישים מהם ראש אחד הרי לשש מאות איש עשרים ראשים ופרעה שהוא מלך חשוב כשנים ובכרס שהיה עמו משנהו הרי ר"ב נגד מחנה לויים אחד נגד אלף: ובני ישראל יוצאים ביד רמה נראה לפרש היינו שהיו דצדיקים שהיו יוצאים ביד רמה כי ידיהם היו נשואות כלפי מרום בבקשה פדכתיב שאו ידיכם קודש פאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל שהרים ידו בבקשה כלפי מרום וזהו שישראל יוצאים ביד רמה: וירדפו מצרים אחריהם וישגו אותם חונים על היים וגו' הרצון בזה כי ראו כי הפכו פניהם לצד מצרים פאלו אינם רוצים לילך למדבר וא"כ שלא פדין היו רודפים אחריהם וע"ז נגזר גזר דינם כי לולי זאת היה להם טענה שבורחים עם ממנם אבל לא כן הוא כי מצאו שפניהם הפוך לצד מצרים וזה היה החזקת לבם: ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאוד היינו כמ"ש כי באמת המצרים לא מצאו מקום לרדוף אחריהם רק פרעה הוא הקריב ולפי המדרש והנה מצרים נוסע אחריהם היינו שר של מצרים יש לפרש ופרעה הקריב היינו שהקריב קרבנות לבעל צפון מזל שור ראש המזלות צפוגית וע"י הוריד פח פנודע בקרבנות הוא הורדת פחות ונגלה השר שלהם וזה ופרעה הקריב קרבן וע"י פן ראו ישראל שר של מצרים נוסע: ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר נראה לבאר דמתחלה בראותם כי לא נחם דרך קרוב דרך ארץ פלשתים לא התרעמו וחשבו פנ"ל פן ינחם העם בראותם מלחמה אמנם בעת שגם פה ראו מלחמה פכידה עליהם א"כ שפעו כי לך לא הוליתם דרך קצרה כי עדיין לא הגיע העת להשחית את הפנענים מקרב א"י והם צריכים להיות

נעים ונדים במדבר וזהו שצעקו למה נמות במדבר זה זמן רב הלא אמרנו לה טוב לנו שנעבד את מצרים ולא שנעבדו להם לנצח רק עד זמן האמתי כאשר יושלם עון האמרי ולמה זה נסע במדבר זמן רב הלא זמן ההוא טוב לשבת במצרים ואם תאמר לנו כי המתים בארץ מצרים ארץ טמאה לא ישיגו כ"כ שלימות כמו המתים במדבר קרוב לא"י על זה אמרו המבלי אין קברים במצרים היינו אותם קברים מהאנשים שפבר מתו קודם שיצאו משם וכאשר קרה להם שפבר מתו במצרים זה המשה זמן רב ונקברו שם פן יקרה לנו ולמה זה נסע במדבר או יש לומר פי ידוע שלא בא הגאולה רק בדור שפולו זכאי או פולו חייב ואם אין פולם זכאים אמר הפתוב וצרפתים כצרוף הפסו וישארו אחד מעיר ושנים ממשפחה והיזו זכאים וכו' הדבר בישראל שהשיגו בעצמם שאין פולם זכאים ואם פן שפטו שיצטרכו לילה במדבר שם תמו וימותו הרוב והזכאים ישארו ולהם יצמח ישועה וע"ז צעקו טוב לנו לעבד מצרים היינו שרו של מצרים ונהיה פולנו חייב ויצמיח ישועה בע"כ ואם פי לא יתכן למות במצרים שהיא ארץ טמאה המבלי אין קברים במצרים מהרבה אשר פבר מתו שם וא"כ למה נמות במדבר הלא טוב לנו לעבד מצרים וגם ידעו פי א"א להגאולה לבוא אם לא בחבלים ויסורים קודם לזה וכן אמרו יתי משיחא ולא אחמיניה פי רבים ימותו קודם אבל טענו פי פבר מתו רבים וזה אמרם המבלי אין קברים במצרים פבר מתו רבים במצרים ולמה נמות עוד במדבר: פי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם הפנונה בזה היום אתם רואים פי אינכם פדאי לגאולה ומ"מ תגאלו וזהו היד התזקה שנגאלו בו ממצרים פי לא היו פדאי אף זה לא יהיה לעולם פי תמיד כאשר תהיה גאולה יהיה צריך תשובה וצעקה לה' אבל בגאולה זאת אינו פן פי ה' ילחם לכם ואתם תחרישון היינו אין תשובה פראוי וזה אמרו לא תוסיפו לראות באופן זה או אמר ואתם תחרישון פי אל תחשבו שאתם צדיקים וא"כ הקב"ה מתאונה לתפלתן לא כן הוא כמו שדרשו טרם יקראו ואני אענה שאמת משאלותם קודם שיתפללו עליו שאין אני מתאונה לתפלתן ע"כ ואתם תחרישון וה' ילחם לכם קודם שתתפללו גם יש לפרש ואתם תחרישון פי ידוע שהנס הנעשה בזכות אחרים אין לומר עליו שירה ולכה לא אמר חזקה שירה פי נאמר ונבותי על העיר הזאת למען דוד עבדי וזה אמרו אתם פעת מקטני אמנה א"כ ה' ילחם לכם ואתם תחרישון מלומר שירה וזמנה אח"כ כשהאמינו וקפצו לתוף הים וכתוב ויאמינו בה' זכו לומר שירה: ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו פי ע"י פן בזכות אמונה שיסעו לצד הים גזן עליהם וינצלו ולכן אין להם אלא ליסע ודבר אל בני ישראל אבל הערב רב הנה פמרד ולכה אמר הקב"ה למשה מה תצעק אלי הלא ידעת פי הכל הנה פסיפת ערב רב ולכה ישראל זכו בלא"ה לקריעת ים סוף בלא הרמת מטה משה בזכות אבות ויוסף פדאמרן ארונו של יוסף ראה אבל הערב רב אין להם זכות רק אתה הרם את מטה ובקעהו ועגן ובקעהו אולי נאמר במצרי ויפן פה וכה וירא פי אין איש היינו מצד אבותיו ומצד זרעו אין איש להגין ולהיפך לישראל יש להם זכות אבות פה יהיה זרעה לאברהם וכה אמר ה' לנביאים וכשתחלק ים שהוא בגימ' חמשים הרי פה וכה שהוא ג"כ חמשים ובאמת יש לפרש ובקעהו פי ידוע שטבע ג' יסודות לעלות למעלה זולת יסוד העפר שהוא יורד למטה ומים אלו אין בו תערובות עפר לא הנה יורד למטה רק עולה פמים העליונים וכמו מטר שהם אדים הזכים בלתי תערובת עפר רק יסוד

הַעֲפָר מוֹרִידֵן וּמִשָּׁה בְקַעְהוּ לָיִם שְׁנֹפֶרֶד הַעֲפָר מִן הַמַּיִם וְהַעֲפָר נִתְקַבֵּץ לְאַחֲדִים וְנַעֲשֶׂה בְּבִשָּׁה וְהַמַּיִם שֶׁסָּר מֵהֶם הַעֲפָר עָלוּ לְמַעְלָה וְזֶה שְׁהִיָּה חוֹמָה מִיָּמִין וּמִשְׂמָאל וְהָבֹן הַדְּבָרִים: וְיָדְעוּ מִצָּרִים כִּי אֲנִי ה' בְּהַפְכֵדִי בְּפִרְעָה בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרְשָׁיו.

נִרְאָה לְפָרֵשׁ שְׁיִתְגַּדֵּל כְּבוֹד ה' וְיִפְרִיחוּ כַח מַלְכוּתוֹ וְזֶה יִהְיֶה לָהֶם לְזִכּוֹת וְיִזְכּוּ לְקַבּוּרָה ע"י כֹּהֵן כִּי ע"י נִתְקַדְּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם וְעַכ"פ הָיָה מֵאַתֶּם וְזֶהוּ וְיָדְעוּ מִצָּרִים כִּי אֲנִי ה' הַרְצוֹן מִדַּת הַרְחָמִים בְּהַפְכֵדִי בְּפִרְעָה לְמַעַן יִהְיֶה לָהֶם חֶסֶד וְרַחֲמִים: וַיִּסַּע מִלֶּאֶד הָאֱלֹהִים הַהוֹלֵךְ לִפְנֵי מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם נִרְאָה לְבָאֵר ע"פ מַה דְּאִיתָא בְּזוֹהַר הַתְּהִלָּה לִפְנֵי כִּי לֹא הָיָה אִזּוֹ כְּדָאִי לְהַסְתַּכֵּל בְּשִׂכְנֵיהָ וְכֵן כְּאִן שְׁהִיָּה הַש"י אִזּוֹ בְּדִין וְיִשְׂרָאֵל אֵינָם כְּדָאִי וּלְכַף וַיִּסַּע מִלֶּאֶד וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם לְבַל יִסְתַּכְּלוּ בּוֹ כָּל וְכָדִי שְׂלֵא יִסְתַּכְּלוּ הַמִּצָּרִים לְכַף שֶׁב עִמּוֹד הָעֲנָן ג"כ לְאַחֲרֵיהֶם וְהָיָה מִכְּהָה עֵינֵיהֶם שֶׁל מִצָּרִים מִבְּלִי יִרְאוּ כָּל וְלְכַף נֶאֱמַר וַיִּבְנֶא בֵּין מַחְנֵה מִצָּרִים וּבֵין מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֲנוּשָׁה וַיֵּאָר אֶת הַלְּיָלָה הַיְיָנוּ הָעֲנָן וְהַחֲנוּשָׁה לְמִצָּרִים אֲבָל מִכָּל מְקוֹם הָאוֹר הָיָה מֵאַחֲזוֹרֵי מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל לְכָל הַמַּחְנֵה וַיֵּאָר הַלְּיָלָה אֲבָל לְמִצָּרִים הַחֲנוּשָׁה לְבַל יִסְתַּכְּלוּ: וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלְּיָלָה.

נִרְאָה לְבָאֵר כִּי הַקַּב"ה לֹא דָן אֶת יִשְׂרָאֵל בְּמִדַּת הַדִּין רַק מִשְׁוֹתָף בְּרַחֲמִים וְזֶה עָנָן רַחֲמִים וְחֻשׁוֹף הוּא דִּין וְזֶה שְׂאֵמֶר וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה לְשִׁתּוֹף דִּין בְּרַחֲמִים רַק זֶה מוֹל זֶה כָּל הַלְּיָלָה רַחֲמִים לְיִשְׂרָאֵל וְדִין לְמִצָּרִים: וַיּוֹלְךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה הָא דְהוֹלְךְ בְּרוּחַ קָדִים נִרְאָה כִּי הוּא מוֹלִיד לַחֲוֹת בְּפִרְט בְּלִילָה שְׁהַשְׁמֵשׁ בְּתַכְלִית הַרְחִיקוּק מוֹלִיד לַחֲוֹת וְכִאֵן הָיָה לְהִיפֹף שְׁהוֹלִיד בְּשׁוֹת וְהוּא נִגְדַּד הַטְּבַע: כָּל סוּס פִּרְעָה הַיְיָנוּ שׁוֹר מִצָּרִים הָיָה סוּס וּלְכַף סוּסִים בְּאִים מִמִּצָּרִים: וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבּוֹקֵר וַיִּשְׁקַף ה' אֶל מַחְנֵה מִצָּרִים בְּעִמּוֹד אֵשׁ וְעָנָן וַיִּהְיֶה אֶת מַחְנֵה מִצָּרִים.

נִרְאָה בְּאַשְׁמֹרֶת הַבּוֹקֵר אִזּוֹ שְׁיִתּוֹף הַקַּב"ה דִּין לְרַחֲמִים וַיִּשְׁקַף בְּעִמּוֹד אֵשׁ דִּין וְעָנָן שְׁהוּא רַחֲמִים וַיִּהְיֶה הַפְּהוּמָה הַיְיָכִי רְאוּ שׁוֹר שְׁלֵהֶם נִדְמָה לְסוּס נִקְבָּה וְסוּסִים שְׁלֵהֶם רְצוּ אַחֲרָיו סוּס וְרוֹכְבוֹ וּמִזֶּה שֶׁפֶטוֹ שְׁהוּא מְוַכְנַע כִּי תִשׁ כַּחוֹ בְּנִקְבָּה וּלְכַף רְצוּ לְחֹזֶר: וַיִּסַּר אֶת אֶפְסוֹן מִרְכַּבּוֹתָיו וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבְדָּוֹת וַיֵּאֱמַר מִצָּרִים אֲנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי ה' נִלְחַם לָהֶם בְּמִצָּרִים.

נִרְאָה שְׁהֶם רְצוּ לְחֹזֶר וְהַסוּסִים הוֹלִיכוֹם בַּע"כ מַה עָשׂוּ הִסְרִיּוֹ הַאוֹפְנִים כִּי חָשְׁבוּ שַׁע"י כֹּהֵן לֹא יִהְיֶה הַסוּסִים יְכוֹלִים לְהַנְהִיג אֹתָם אֲבָל מ"מ הַנְּהִיגוּ אֹתָם בְּכַבְדָּוֹת וְהִפְרִיחוּ כִּי יָד ה' הוּא זֶה שְׁיִהְיֶה הַסוּסִים מְנַהִיגִים בַּע"כ הַרְכָּב בְּלִי אוֹפְנִים וְהִפְרִיחוּ כִּי שׁוֹר שְׁלֵהֶם מְוַכְנַע וּלְכַף צִעְקוּ לְגִס כִּי רְאוּ ה' נִלְחַם בְּשׁוֹר שְׁלֵהֶם הַנִּקְרָא מִצָּרִים: אִזּוֹ יִשִּׁיר מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לֵה' וַיֵּאֱמְרוּ לְאִמּוֹר נִרְאָה לְבָאֵר דְּאִיתָא דְּחֻזְקָהּ לֹא אִמַּר שִׁירָה כִּי ה' אִמַּר וְגִבּוֹתַי עַל הָעִיר הַזֹּאת לְמַעַנִּי וְלְמַעַן דָּוֵד עַבְדִּי וְלֹא בְּזִכּוֹתַי תִּלְיָא מִלְתָּא וּלְכַף לֹא אִמַּר שִׁירָה וּלְכַף אִשְׁתַּ לֹּט וְתִהְיֶה נְצִיב מִלַּח בְּהַפְיִטָה בְּהַפְיִכַת סְדוּם כִּי לֹא לְמַעַנִּים נַעֲשֶׂתָה הַצִּלָּה הַזֹּאת רַק בְּזִכּוֹת אַבְרָהָם וּלְכַף נַעֲנֶשֶׁה וְאִיתָא ב' טַעֲמִים עַל שְׁגָאֵל הַקַּב"ה אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצָּרִים חַד אִמַּר בְּזִכּוֹת אָבוֹת וְחַד אִמַּר בְּזִכּוֹת אֲמוּנָה שְׁבִטְחוּ בֵה' וְזֶה שְׂאֵמֶר וַיִּבְנֶה בֵה' וְא"כ בְּאֵמֶת בְּזִכּוֹת עֲצָמָן בְּזִכּוֹת אֲמוּנָה נִגְאָלוּ שְׁפִיר אִמְרוּ אִזּוֹ יִשִּׁיר מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמ"ש וּבְמִשָּׁה עָבְדוּ ג"כ הָאֲמִינוּ נִרְאָה ע"פ הַמְדַרְשׁ דְּאִיתָא דְּאִמַּר מִשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְלֵי נִיצְלַתְּם כֹּלְכֶם וְהַמְדַרְשׁ צָרִיף לְפִירוּשׁ וְנִרְאָה לְתַת טַעַם דְּיָדוּעַ דַּכ"א

בְּנִי־סוֹן הַטִּילָה יוֹכְבֵד אֶת מִשְׁה לַיָּם וּבִכ"א בְּנִי־סוֹן יֵצְאוּ בְּיַד רָמָה תוֹף הַיָּם וְלִישְׂרָאֵל הָיָה הַדְּבָר סֶפֶק אִם נִגְאָלוּ בְּזִכּוֹת מִשְׁה אוֹ בְּזִכּוֹתָן וְזֶה שֶׁאָמַר מִשְׁה בְּשִׁבְלִי נִיִּצְלַתֶם פְּלוֹלְכֶם כִּי עָלָה לִפְנֵי הַקֶּב"ה הַטִּלְתִּי לַיָּם בְּאוֹתוֹ יוֹם וְזֶה פִּיפֵר עֲלֵיכֶם וּז"ש וַיֵּאֱמִינוּ בֵּה' וּבְמִשְׁה עֲבָדוּ דִּהְיִינוּ דִּהְאֵמִינוּ שְׁנִיִּצְוִלוּ בְּזִכּוֹת מִשְׁה: וַיֵּאֱמְרוּ לֵאמֹר אֵימָא בְּגִמְרָא מֵהוּ לֵאמֹר דִּהְיִינוּ מִשְׁה אָמַר אֲשִׁירָה וַיִּשְׂרָאֵל אָמְרוּ נָמִי אֲשִׁירָה אוֹת בְּאוֹת כְּפִי מֵה שֶׁשְׁמַעוּ מִמִּשְׁה וְנִרְאָה לְתַת טַעַם דְּאֵימָא דִּישְׂרָאֵל אֵינָם רִשְׁאִים לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם רַק לְאַחַר ב' תִּיבּוֹת כְּגוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כֶּה ה' אֲבָל הַמְּלֶאכִים אֵינָם רִשְׁאִים לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם רַק לְאַחַר ג' תִּיבּוֹת כִּמ"ש קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת וּפִי הָאָר"י לִוְרִיא זצ"ל לֹא דָּקַל כְּתוֹת מְלֶאכִים אוֹמְרִים ג' פְּעָמִים קְדוֹשׁ רַק ג' כְּתוֹת מְלֶאכִים אוֹמְרִים שִׁירָה וְכָל אַחַת אוֹמְרַת פַּעַם אַחַת קְדוֹשׁ וְשׁוֹמַע כְּעוֹנָה וְהוּי כְּאֵלוּ כְּתוֹת אוֹמְרַת ג' פְּעָמִים קְדוֹשׁ וְזֶה דְּקָא קִשְׁיָא לִיה לְגִמְרָא הֵיאֵךְ אוֹמְרִים אֲשִׁירָה לֵה' וּמְזַכְרִין אֶת הַשֵּׁם אַחַר תִּיבָה אַחַת וּלְכַף אֲמַרִּין דְּמִשְׁה אָמַר אֲשִׁירָה וַיִּשְׂרָאֵל ג"כ אָמְרוּ תִיבַת אֲשִׁירָה וְשׁוֹמַע כְּעוֹנָה וְהוּי שְׁפִיר אַחַר ב' תִּיבּוֹת עוֹד נִרְאָה לְפָרֵשׁ וַיֵּאֱמְרוּ לֵאמֹר דָּאָז אֲצַל הַיָּם הָיוּ יִשְׂרָאֵל זֹכִים לְקַבְּלַת הַשְּׂכִינָה וְכָל אֲחַד הָיָה מְדַבֵּר הַשְּׂכִינָה מִתּוֹף גְּרוֹנוֹ שִׁירָה הַזֹּאת רַק הָעֶרֶב רַב לֹא הָיוּ זֹכִים כָּל כֶּה אֲלֵא יִשְׂרָאֵל בְּעֶצְמָם וְזֶה שְׁפָתוֹב אֲזַי שִׁיר מִשְׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדוֹגְמָתוֹ שְׁקִיבְלוּ הַשִּׁירָה בְּרַה"ק וְאָמְרוּ לְעֶרֶב רַב לֵאמֹר אַחֲרֵיהֶם מֵה שֶׁשְׁמַעוּ מִפִּיהֶם: אֲשִׁירָה לֵה' כִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַּיָּם נִרְאָה לְפָרֵשׁ כִּי כָּל מְקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְדוֹלְתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה שֶׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנוּתוֹתוֹ רַק זֶה דְּוּוֹקָא בְּמְקוֹם שֶׁהָאָדָם ג"כ הוּא עָנְיוֹ אֲבָל אִם הָאָדָם הוּא בְּעַל גָּאוּה אֲזַי הַקֶּב"ה ג"כ מִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּמִדַּת גָּאוּה וּפְרַעַה בְּעַל גָּאוּה הָיָה וְכֵן הַסוּס גָּאָה וְלֹא יֵאָתֶה לוֹ הַגָּאוּה וּמֵה טוֹבוֹ הֲלֹא הָאָרְיָה הוּא הַמְּלֶאךָ וְלֹא הַסוּס וְזֶה כִּי גָאָה גָאָה שְׁקִינָא לְגָאִים ע"כ סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַּיָּם: סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַּיָּם.

דְּאִין הַקֶּב"ה נִפְרַע מְאוּמָה לְמַטָּה עַד שֶׁהַפִּיל הַשָּׁר שְׁלַמְעֵלָה וְכָאן הָיָה הַדְּבָר בְּהִיפּוֹף כִּי זוֹלַת זֶה הָיוּ אוֹמְרִים אִם הַשָּׁר שְׁלַנּוּ הָיָה קַיָּים בְּמַפְלַתְנוּ הָיָה מוֹשִׁיעַ אוֹתְנוּ מִכָּל צָרוֹתֵינוּ וּלְכַף הַפִּיל הַקֶּב"ה שָׁר שְׁלַהֶם תְּחִלָּה כְּדִי שְׁלֵא יוֹשִׁיעֵם וּלְכַף עֲשֵׂה הַקֶּב"ה בְּהִיפּוֹף וְהַפִּיל אֶת הַשָּׁר לְבַסּוֹף וְזֶה שֶׁאָמַר סוּס הוּא מְצַרִּים וְרוֹכְבוֹ הַשָּׁר הַמְּנַהֵג אוֹתָם רָמָה בַּיָּם: עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה לִי לִישׁוּעָה.

יֵשׁ לְפָרֵשׁ עֲזִי זֶה הַתּוֹרָה שְׁעֵתִידִין יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל שְׁנֵאֲמַר ה' עֲנוּ לַעֲמוֹ יִתֵּן וְהוּא עֲמַד לְהֶם שְׁהָיוּ זֹכִין לְגָאוּלָה וְלִישׁוּעָה וְגַם בְּזִכּוֹת הַמִּילָה נִגְאָלוּ וְזִמְרַת הוּא לְשׁוֹן כְּרִיתָה וְעַל יְדֵי כְּרִיתַת הָעֶרְלָה נִקְרָא עֲלֵיהֶם שֵׁם י"ה כִּי הִיָּד שְׁמַחְתְּכִין בּוֹ אֶת הָעֶרְלָה הוּא י"ד וְחַתִּיכַת הָעֶרְלָה הִיא נִקְוֹדָה וּמִילָה הוּא שֵׁם י"ה מֵל י"ה וּלְכַף שְׁבִטִי יְהוָה עֲדוֹת לִישְׂרָאֵל כִּי אֵלוּ פְּגָמוֹ בְּכִרִית קִדְשׁ נִמְשְׁכוּ עֲרוֹתָן וְלֹא נִקְרָא עֲלֵיהֶן שֵׁם י"ה וְזֶה שֶׁאָמַר עֲזִי הַתּוֹרָה וְזִמְרַת שְׁהוּא כְּרִית מִילָה שְׁעַל יְדֵיו נִקְרָא עֲלֵינוּ שֵׁם י"ה הָיָה לִי הִישׁוּעָה כִּי בְּזִכּוֹת שְׁנֵי אֵלוּ הָיָה הַגָּאוּלָה: זֶה אֵלֵי וְאַנְוָהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאַרְוִמְנָהוּ.

זֶה הוּא שֵׁם הוּי"ה זֶה בְּגִימ' י"ב. י"ב צְרוּפִיו כִּי רָאוּ וְהַשִּׁיגוּ בַּיָּם וְאַנְוָהוּ שְׁהוּא שׁוֹרָה בְּמִשְׁכָּן וְנַעֲשֵׂה לוֹ נֹנָה לְכַף נֵאֲמַר הַבַּיִת אֲשֶׁר שֵׁם ה' נִקְרָא עָלָיו אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּשֵׁם שְׁדִי הוּא מְסַתֵּר לְמַעַלָה כְּדִאֲמַרִּין הַיּוֹשֵׁב בְּסִתְרָה בְּצַל שְׁדִי וְזֶה שֶׁאָמַר אֱלֹהֵי אָבִי שְׁהוּא שְׁדִי דְּכַתִּיב וְאַרְא אֵל הָאֲבוֹת בְּאֵל שְׁדִי וְאַרְוִמְנָהוּ כִּי מִתְרוֹמֵם לְמַעַלָה בְּשָׁמַיִם עֲלִיוֹנִים וְאַיִנוּ

שוכן למטה במשכן ועוד יש לפרש דידוע כשהקב"ה שורה למטה בפתחונים אז אפי' עבירה קטנה בא לפני הקב"ה והאדם נלקה עליה וא"א לאדם לעמוד בזה והקב"ה ברוך רחמיו במדת אל שהוא רחמים דבשיתוף מדה"ד לרחמים אין די אבל אם השכינה בשמים אז המלאכים הקדושים הנבראים מהמצות מונעים מלבא עבירה קטנה למעלה לפני הקב"ה ובאמת מהני בזה במה שמשתתף מדת הדין למדת הרחמים שהוא אל שדי שהאל הוא מדת הרחמים ושדי הוא מדת הדין ולכך לעתיד דיבוער היצה"ר מן הארץ אז ידין באל שדי ולכך נארא אל האבות באל שדי בשיתוף מדת הדין עם מדת הרחמים ואעפ"כ היו נמצאים טובים ושלמים בעיני ה' היצא מזה אם השכינה שורה למטה א"א לעמוד לפניו בשיתוף שם שדי שהוא דין למדת אל שהוא רחמים רק צריך לדון אותנו במדת אל שהוא רחמים לבד משא"כ אם השכינה בשמים יכול לדון אותנו בשיתוף מדת הדין לרחמים ומארץ לשמים הוא מהלך ת"ק שנה וזה שאמר ה' באל שדי היינו שהוא לן בנעלם משדי משין הנעלם הוא י"ן ומד' הנעלם הוא ל"ת ומי"ו"ד הנעלם הוא ו"ד הרי הנעלם הוא ת"ק וז"ש ה' באל שדי היינו בהנעלם משדי שהוא ת"ק היינו בשמים שם מקום לינתו וז"ש זה אלי כשהוא דן אותנו במדת אל שהוא רחמים לבד בלי שיתוף שם שדי שהוא דין אז נאנהו אעשה לו נזה קודש בתוכנו למטה כי אז אנו יכולים לעמוד לפניו אלקי אבי שהוא אל שדי שנאמר נארא אל האבות באל שדי ונידון אותנו בשיתוף אל שהוא רחמים לשדי שהוא דין אז נארומנהו אז צריך להיות שכנתו בשמים ממעל דכשהוא על הארץ אי אפשר להתקיים בענין זה: ה' איש מלחמה ה' שמו.

הא דכפל הלשון רצה בזה אעפ"י שלחם מ"מ הנה הפל ברחמים ולכך ה' שמו כי מלחמתו הפל ברחמים גם יש לומר דלכאורה יקשה הא אמרו צדיקים שקם קודם להם ורשעים הם קודם לשקם ומכ"ש הקב"ה שהוא צדיקו של עולם וכאן אמר ה' נאח"כ שמו.

ונראה דעיקר הטעם דזכר צדיק לברכה א"כ בראשון מזכירין שמו דהיינו הברכה אבל הרשעים ושם רשעים ירקב ודי לצרה בשעתה שיבא האלה לבסוף וזה שיהי' דוקא בכך אדם משא"כ בשכינת עזו דלא שיהי' לברכו ולקללו.

ועוד יש לומר הטעם כי שקם של צדיקים ברחמים ומקדימין ברחמים אבל שם רשעים דין ומאחר להזכירו לכך כשהקב"ה לובש מדה"ד והוא איש מלחמה אז ה' שמו שמו מאוחר כדי לאחר בדין ובאופן אחר נראה דמלאכי קדושים שקם ישמנה כפי השליחות דלפעמים נשלח בשביל מים ושמו ג"כ משורש מים וכן במלחמה וז"ש כאן ה' איש מלחמה ואעפ"כ שמו לא נשמנה רק ה' שמו: מרפנות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישי טבעו בים סוף נראה לפרש דטבעיות הפכיות הוא כי האדם הרוכב על הסוס מתגבר בארי אפי' במים לשוט על פני המים עד שיעבור את המים משא"כ היושב על המרפבה וקרונות א"א לו להנצל כי המשא הכבדו לשטוף במים וכאן הנה איפכא.

מרפבות פרעה היינו הקרונות ירה בים היינו אל תוף הים ומבחר שלישי דהיינו הרוכבים על הסוסים טבעו בי"ס היינו בצדי הים וזה תוקף הנס. באופן אחר נראה דידוע דאותן שבאו בתוף הים מיתתן הנה קשה למאוד מאותן שמתו בצדי הים כי הסוסים גוררים אותם בתזקה פנדע ואצל פרעה היו ג"כ אנשים חשובים אשר האמינו בה' וברוב גזנותו רק מי יחייב את ראשו למלך בהמריד בו ובאמת אין הקב"ה מקפח שכר לכל בריה וז"ש

מִרְכָּבוֹת פְּרָעָה וְחִילוֹ דִּהְיִינוּ הִרְשָׁעִים יָרָה בַּיָּם בְּתוֹךְ הַיָּם וּמִיִּתְתֶּנּוּ הִיָּה קִשָּׁה לְמֵאוֹד
וּמִבְּחַר וְשִׁלְשִׁי הִיִּינוּ הַטּוֹבִים טְבָעוּ בִּי"ס בְּצַדֵּי הַיָּם: תְּהוֹמֹת יְכַסִּינוּמוּ יִרְדוּ בְּמִצּוֹלוֹת
כְּמוֹ אֶבֶן נִרְאָה לְבָאָר כִּי הִקְב"ה חָס עֲלֵיהֶם שְׁלֵא יֵאָכְלוּם הַדְּגִים הַגְּדוֹלִים בַּיָּם וְאִ"כ לֹא
הִיָּה גּוֹפֵן בָּא לְקַבּוּרָה עַל פֶּן תְּהוֹמֹת יְכַסִּינוּמוּ לְמַעַן יִהְיוּ נִעְלָמִים מִדְּגִים אֲבָל לֹא דִי בְּזָה
לְבַד כִּי הִקְב"ה יַדַּע דִּישְׂרָאֵל יִירָאוּ מֵאוֹד פֶּן נְאוּלִי יֵצְאוּ הַמְּצָרִים מִתּוֹךְ הַיָּם מְרוּחַ אַחֲרַת
ע"כ הוֹצֵרָה הַיָּם לְהַקִּיאֵם לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל רַק אִם טְבָעוּ בַּמַּיִם וְדָאִי נִשְׁתַּנּוּ פְּנֵיהֶם לְמֵאוֹד עַד
שֶׁא"א לְהַפִּיר אוֹתָם וּמָה מְהִנֵּי הַהִקְאָה זֹו כִּי יֵאָמְרוּ עוֹד הִנֵּי אַחֲרֵינִי נִינְהוּ וְהִנְהוּ הִיִּינוּ
הַמְּצָרִים אֲזַלִּי מְרוּחַ אַחֲרַת וּלְכֹף אֲמָרוּ יִרְדוּ בְּמִצּוֹלוֹת כְּמוֹ אֶבֶן כְּמוֹ הָאֶבֶן לֹא נִשְׁתַּנּוּ
תּוֹאָרוֹ ע"י נְפִילְתוֹ לַמַּיִם כֹּף הֵם לֹא נִשְׁתַּנּוּ פְּנֵיהֶם כָּלֵל וּבְזָה רָאוּ גְדוֹלוֹת הַקְּב"ה: מִיִּנְיָהּ
ה' נִאֲדָרִי בַּפֶּחַח מִיִּנְיָהּ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב.

נִרְאָה לְבָאָר דִּישְׂרָאֵל שְׁבָאוֹתוֹ הַדּוֹר גַּם כֵּן לֹא הָיוּ רְאוּיִם לְגַם כְּדֹאִיתָא דְּמַדְתָּ הַדִּין קִיטְרָג
עַל יִשְׂרָאֵל וְאָמַר הִלְלוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת וְהִלְלוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת הֵן. אֲבָל
הַקְּב"ה בְּרַחֲמָיו הִצִּילָנוּ.

וְלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּהָ וְכִי מִשָּׂא פְּנִים יֵשׁ בְּדַבָּר אֲבָל מָה עֲשֵׂה הַקְּב"ה הִיָּה דִּן גַּם הַאו"ה
בְּרַחֲמִים וְאֵעִפ"כ נִתְחַיֵּיבוּ כָּלֵיהָ וּז"ש מִיִּנְיָהּ ה' נִאֲדָרִי בַּפֶּחַח הִיִּינוּ שֶׁהִצִּילָנוּ בְּמַדְתָּ הַרַחֲמִים
וְקִשָּׁה קוֹשִׁיא הַנִּלְוֵי וְכִי מִשָּׂא פְּנִים יֵשׁ בְּדַבָּר לְכֹף אֲמַר מִיִּנְיָהּ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב הִיִּינוּ שְׂדוֹן
גַּם אֵת הַמְּצָרִים בְּרַחֲמִים מ"מ נִתְחַיֵּיבוּ כָּלֵיהָ מְרוּב רֹוַע מִעַלְלֵיהֶם.

וְעוֹד י"ל כִּי כִשֶׁהִקְב"ה מְשַׁנָּה סִּדְרַת הַמַּעֲרָכֹת נִקְרָא שְׁנַעֲשֵׂה זֹאת בְּכַח וּלְכֹף כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל
מִשָּׂה שְׁיִרְחֹם ה' אֵת עַמּוֹ אִף כְּשֶׁחֲטָאוּ אֲמַר יִגְדַּל נָא פֶּחַח ה' וְכֵן כָּאֵן שֶׁשִּׁנְיָה הַקְּב"ה סִּדְרַת
הַמַּעֲרָכוֹת נִאֲמַר מִיִּנְיָהּ ה' נִאֲדָרִי בַּפֶּחַח וְאִף שְׂאִין זֶה מִגְּדָר יָמִין לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּאוֹיֵב מ"מ
כָּאֵן מִיִּנְיָהּ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב וּלְכֹף נִאֲדָרִי בַּפֶּחַח.

בְּאִנְפֹן אַחַר נִרְאָה דְּכִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ מִדְּחָהוּ בְּשִׂמְאֵל וּמִקְרָבָהוּ בְּיָמִין מִשָּׂא"כ בְּעַפּו"ם
אֲשֶׁר יָמִין ה' נוֹקֵם בָּם וּז"ש מִיִּנְיָהּ ה' נִאֲדָרִי בַּפֶּחַח מָה שֶׁהִשְׂמָאֵל מְרַחֵק וּמִיִּנְיָהּ מְקַרְבֵּת
אוֹתוֹ מִיִּנְיָהּ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב שְׂיָמִין שְׁלָהּ הִיָּה נוֹקֵם נִקְמוֹת בְּעַפּו"ם: וּבְרוּב גְּאוּנָה תְּהַרְוֶס
קָמִיָה תְּשַׁלַּח חֲרוּנָהּ יֵאָכְלוּ כְּקִשָּׁה.

נִרְאָה לְבָאָר וּבְרוּב גְּאוּנָה תְּהַרְוֶס קָמִיָה דִּהְיִינוּ שְׂדַנְתָּ אוֹתָם בְּרַחֲמִים וְאֵעִפ"כ נִתְחַיֵּיבוּ
כָּלֵיהָ וְעַכ"פ מְהִנֵּי לְהוֹ מַדְתָּ הַרַחֲמִים שְׁנִהְרָסוּ לְבַד אוֹתָן שְׁעַל הַיָּם וְלֹא עֲשִׂיתָ כָּלֵיהָ לְכָל
אִנְיָהּ הַמְּצָרִי תְּשַׁלַּח חֲרוּנָהּ יֵאָכְלוּ כְּקִשָּׁה שְׂאֵם שְׁלַחַת חֲרוּנָהּ הִיִּינוּ שְׂדַנְתָּ אוֹתָם בְּמַדְתָּ
הַדִּין לְבַד אֲזִי יֵאָכְלוּ כְּקִשָּׁה לֹא הִיָּה נִשְׂאָר מִכָּל הָאִנְיָהּ שְׁרִיד וּפְלִיטָה.

בְּאִנְפֹן אַחַר נִרְאָה וּבְרוּב גְּאוּנָה תְּהַרְוֶס קָמִיָה הֵם הַשְּׂרִים שֶׁל מַעְלָה לְכֹף כְּתִיב קָמִיָה
כְּדֹכְתִיב וַיְבוֹאוּ בְּנֵי אֱלֹקִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' וּלְכֹף נִקְרָאִים כִּיִּשׁוּף שְׂמִכְחִישִׁין פְּמִלְיָא שֶׁל
מַעְלָה בְּמָה שְׂמִשְׁבִּיעִין שְׂרִי מַעְלָה וְהַקְּב"ה מִפִּיל שְׂרִי הָאִנְיָהּ תְּחַלְּהָ שְׂהֵם הָעֵינְקָר וְאַחַר
כֹּף עַל הַמְּצָרִים דְּלִמְטָה תְּשַׁלַּח חֲרוּנָהּ יֵאָכְלוּ כְּקִשָּׁה נִדְרָה הָמָה וְהָעֵינְקָר שְׂרִים שֶׁל מַעְלָה:
וּבְרוּחַ אִפְיָה נְעָרְמוּ מִיָּם נִצְבוּ כְּמוֹ גֵד נִזְזָלִים קָפְאוּ תְּהוֹמֹת בְּלֵב יָם.

נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּמִי הַיָּם שְׂהֵם סְרוּחִים וּמְעוֹפְשִׁים כְּטָבַע הַמַּיִם הָעוֹמְדִים זְמַן רַב בְּמִקְנָה יֵשׁ
בְּהֵם רִיחַ רַע וְגַם כְּשֶׁהִדְגִים וּבְנֵי אֲדָם שְׂמָתוֹ בְּתוֹךְ הַיָּם וְתַעַל בְּאִשְׁמֵם וְצַחְחָתָם וּלְכֹף אִילוֹ

היו מי הים נצבים פחומה היתה נמאס בעיני הרואה וגם יגיע להם מזה ריח רע אבל נבלעו מי הים בתהום וזה נערמו מים לשון ערוב שלא היו נראים כלל שנבלעו בתהום רק נצבו כמו נד נזלים כמו חומה ונזלים הם כל נהרות ההולכים לים ועכשיו שנתבקעו מי הים נהרות הללו נצבו כמו נד נזלים הם נהרות שהם נזלים וזבין לתוך הים קפאו תהומות בלב ים משא"כ הים שהיה רק פמקנה והם מי הים שנבלעו בתהום נקפאו לבל יהיה טיט ויעפב לעבור גאולים גם יש לומר קפאו תהומות בלב ים דעפוי"ם אמרו שלא היתה נס כלל רק בעתים ידועים המים הולכים וחוזרים ומשה היתה מחשב בכינון שישראל ילכו בחרבה תוך הים ומצרים ישטפו במים ולכה אמר קפאו תהומות בלב ים וא"א לחשוב פמחשבת העכו"ם: אמר אויב ארדוף אשיג אחקל שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי הנה פרעה אמר פשאגועם אחקל שלל בשנה ואם תאמרו שאין ההזיקות של כל המצרים שנים והיאף אחקלם בשנה ולזה אמר תמלאמו נפשי למי שההוצאה מרובה על השבח אמלא לו מאוצרותי ובאמת אריק חרבי שלא אריק רק החרב כדי ליראם פי מה לי אם אהרגם רק תורישמו ידי שיהיו לי עבדים כמו מקדם ועוד יש לומר שאמר להם אין רצוני בשלל כ"א אחקלם לאנשי חיל רק תמלא נפשי פי הם לקחו כל נצוצי קדושה ממצרים כמ"ש האר"י ז"ל על פסוק וינצלו את מצרים ובה אמלא נפשי בהשיגם אריק חרבי לבד אבל לא אמיתם בפועל כ"א תורישמו ידי לשון רש ליקח מהם כל מה שבידם שיהיו רשים ודלים: נשפת ברוחך כסמו ים צללו פעופרת במים אדירים נראה דקאי על פסוק דלעיל דבשביל שאמר שיירק רק חרבו ולא ימיתם זכה לנס זה שנשפת ברוחך לכסם הים לבל יהי לבזיון וירדו פעופרת במים אדירים היינו אף שהיה רוח סערה בים דרדפי מיא בשטף ואמרנו במסכת ב"ב דנגרא לא מטי לתהום הואיל דרדפי מיא מ"מ הם צללו פעופרת אף שהיו מים אדירים מה שאין הטבע כף וזהו הנס: מי פמכה באלים ה' מי פמכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא.

נראה לפרש דאלים היינו מלאכי מעלה נקראו אלים ואין דוגמתם לה' ומי פמכה בישראל למטה הנקראים עם קדוש וזהו נאדר בקודש דקדושת ישראל הוא שהם עושין נפלאות שינוי הטבע פנודע בנביאים וכדאיתא שאל האי מין לר' יהושע כתיב מי לא ייראף מלך הגוים פי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין פמוף משמע דבחכמי ישראל יש פמוהו.

א"ל אין דמצינו דמשה עשה נס בקריעת י"ס אליהו הנביא החזיה בן הצרפית וכן הצדיקים לפעמים עושין נסים כמו הקב"ה וזהו תהלתם של ישראל שעושין פלאות ואתה נורא מהם ותהלתך נשגב מזה שהכל יהללוך שאתה עושה פלא: נטית מינך תבלעמו ארץ.

נראה דמיין הוא לשון שבועה דהקב"ה נשבע שלא להביא עוד מי המבול לשחת כל בשר ואלו נטבעו בים ולא זכו לקבורה היו להשחתה וז"ש הפתוב נטית מינך לישבע שלא יטבעו עוד במים להיות להשחתה ע"כ תבלעמו ארץ היינו שגזרת על שר ים שיפלטם הים אל היבשה שתבלעמו ארץ שיקברו ולא יהיו לשחתה ולבזו: נחית בססדך עם זו גאלת גהלת בעוף אל גנה קדשך נראה לפרש דהנה המפרשים הקשו הא הקב"ה הבטיח לאברהם ודור רביעי ישובו הנה נמצא משנולד יצחק עד שיצאו ממצרים היתה ד'

מאות שנה וארבעים שנה נתעכבו במדבר א"כ אין החשבון מכונן ומירצו דלכאורה יקשה קנשיא אחרת דהיא עשו הפסח במצרים הא הוי שחויטי חוץ רק הקב"ה השואם על פנפי נשרים אז לא"י נשם אכלו הפסח א"כ בזמן שיצאו ממצרים היו בא"י ולפי חשבון זה נתקנים ודור רביעי ישובו הנה וז"ש נחית בחסדך הוא אברהם כמו עם חסיד תתחסד והבטיחו עם זו גאלת וקשה הא החשבון אינו מכונן ולכך אמר גהלת בעזך אל נה קדשך דהיינו שהבאתם אז בעת גאלתם מארץ מצרים על פנפי נשרים לא"י ועי"ז נתקנים הבטחה ודור רביעי ישובו הנה.

ועוד יש לפרש גהלת בעזך אל נה קדשך כי ישראל זכו לנבואה בים וידוע דאין חלון הנבואה פתוח רק בא"י ולכן אין נבואה רק בא"י ובים על פי גס הנה ראיתם מים לא"י ומשם לרקיע כדאמרין בתפלה שצריך אדם לשום דעתו לא"י ומשם הולך התפלה לשמים כדכתיב והתפללו דרך ארצם וכן הנה אז אצל הים בנבואה כי הגיעו בראייה שלהם לא"י ומקום מקדש ומשם השיגו מראות נבואה וז"ש גהלת בעזך אל נה קדשך היינו בהמ"ק ומשם השיגו רה"ק: שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת.

נראה לבאר דעובדי כו"ם הרבו לעבוד כו"ם ברוב קרבנות וקטורת שהוא להגין בעדם וכשהם עובדים לכו"ם הקב"ה בכעס פשהחמה זורחת ועובדי כו"ם משתחנים לחמה מיד הקב"ה כועס וז"ש שמעו עמים ירגזון פששמעו הגס הגדול של קריעת י"ס עמדו בחפזון להקריב קרבנות לעכו"ם ואז ירגזון שהיו מעוררין רוגז וכעס להקב"ה ומרגיזין לה' חיל אחז יושבי פלשת כי מתחלה כאשר ראו פלשתים שנחם דרך המדבר ולא דרך ארצם חשבו כי אין רשות להלחם אתם וכי פחם גדול אבל עכשיו הרגישו שהטעם כדי לעשות גס נורא בקריעת י"ס ולגדל שמו בעולם אז אחזם חיל שלבסוף עליהם יעברו ישראל לגרשם מארצו: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען.

נראה כי אדום חשבו דברכת ה' ליעקב בכרחו מפני עשו וכן הברכה שפרכו יצחק אביו לא נתקנים וגרם החטא שהרי הולכים ונדלים והיו רק דברי חלומות אבל עכשיו שראו שנבקע הים לפניהם והוא ברכתו ופרכת ימה שיפרוץ הים ליבשה ותוקפו של עשו בים שהיא כרה גדול של רומי שנבנה בים כדאמרו בא גבריאל ונעץ קנה בים ובנה עליו כרה גדול של רומי וכאן ישראל פורצים בים לכה נבהלו אילי מואב יאחזמו רעד כי מואב חשב שאין לישראל שייכות באברהם כי מאבימלך נתעברה שרה וא"כ הם יורשים ברפת אברהם וידוע דכל ממזר נשתטף במים כמו דור המבול ופרעה דחשב ישראל לממזרים דאמר אם בגופן שלטו כ"ש בגשותיהן צנה להשליך כל הבן היאורה ולכה כאשר שמעו שניצלו בגס נפלא ממים וא"כ ברור הוא שהם זרע אברהם וברכת אברהם להם לבד ע"כ אילי מואב יאחזמו רעד.

נמוגו כל יושבי כנען כי מתחלה חשבו שלא הגיע העת לרשת ארצם מדלא הלכו דרך ארץ פלשתים. אבל עכשיו הבינו שהטעם הנה כדי להראות הגס שהקב"ה הוא שליט ביבשתא ובימא ע"כ נמוגו: תפול עליהם אימתה נפחד בגדול זרועה דדמו פאבן נראה דקאי אדלעיל דכתיב נמוגו כל יושבי כנען שהיו נפחד מפני ישראל אם כן פיון שיהושע בבוא לא"י שלח בכל ארץ כנען שמי שרוצה להשלים ישלים והואיל שהנה להם פחד גדול למה לא השלימו לזה אמר תפול עליהם אימתה נפחד פלומר אע"פ שנפל עליהם

אימה ופחד מ"מ ה' זה מפעלות אלקים להכביד לבם לבל ישלימו עם כל הפקד שהיה להם כפי שיזכו ישראל לא"י.

וז"ש בגדול זרועה ידמו פאבן פלומר זה היה גנדל זרועה ה' במה שהכביד לבם שלא להשלים אף בכל הפחד שהיה להם רק נדמו פאבן מבלי להשלים למען יזכו ישראל לא"י: עד יעבור עמה ה' עד יעבור עם זו קניית.

זה קאי נמי אדלעיל ירצה בזה לאחר זמן שיעבור עם זו קניית לתוף א"י אז ירצו להשלים אתם לקנותם לעבדים פרצונם כדמצינו בגבעונים בימי יהושע דגם כן באו להשלים אתם להיות להם לעבדים: תביאמו ותטעמו בהר נחלתה מכוון לשבתה פעלת ה' מקדש ה' פוננו ידיה.

רצונו בזה שלא תאמר למה הכביד ה' לבם מבלי להשלים מה נ"מ בזה אם השלימו וכי יד ה' תקצר ליתן להם כל צרכם במדבר ולהפוך את המדבר לישוב טוב לזה אמר תביאמו ותטעמו בהר נחלתה מכוון לשבתה רצונו בזה כי שם מקום מקדש מכוון נגד בהמ"ק של מעלה שפוננו ידיה ושם אנה ה' למושב לו ולקף כל החרדה בשביל א"י.

או יאמר מכוון לשבתה פעלת ה' מקדש ה' פוננו ידיה שהקב"ה מכין מקום מושבו והצדיק שהוא בארץ מכוון פראוי ובונה לו בית במקום הראוי כאנות רצונו והצדיק נקרא יד של הקב"ה במה שעשה רצונו וזה שאמר מכוון לשבתה פעלת ה' אותו מקום שהקב"ה לשבתה מקדש ה' פוננו ידיה אותו המקדש לעשות הבנין בפועל פוננו ידיה היינו הצדיקים שנקראים ידים של הקב"ה: ה' ימלוך לעולם ועד כי בא סוס פרעה ברכבו ובכרשיו בים וישב ה' עליהם את מי הים.

נראה לבאר ה' הוא מדת הרחמים וימלוך הוא מדת הדין כי מלך במשפט יעמיד ארץ וקאמר ה' שהוא מדה"ר מ"מ ימלוך במדת הדין כי פועל רחמים בדין בפעם אחד. כי בא סוס פרעה וגו' הוא נתינת טעם לדבר היינו מנא ידעינן דבר זה שמתנהג בדין ורחמים בפעם אחד לזה אמר לראיה כי בא סוס פרעה היינו שלא עברו ישראל ביבשה תחלה ואח"כ כשעלו באו המצרים אחריהם ונשטפו בים דא"כ לא היה רחמים ודין בפעם אחת רק בזה אח"כ אבל כף היה כשעדיין היו ישראל בים והיה להם חומה בצדיהם מ"מ במקום ביאת מצרים שם הים לאיתנו ונטבעו וזהו אמרו כי בא סוס פרעה וגו' ובני ישראל הלכו ביבשה והיינו באותו זמן שהמצרים נשטפים באותו זמן ובני ישראל הלכו ביבשה בתוף הים וזה לאות שה' ימלוך לעולם ועד שפועל תמיד דין ורחמים כאחד רחמים לצדיקים ודין לרשעים: ותקח מרים הנביאה אחרת את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות.

הא דכתיב אחרת אחרת. וכי אחרת אחרת ולא אחרת משה אבל נראה ידוע כשנולד משה היה משה נטל לעצמו כל הנבואה מישראל נמצא כשנולד משה.

לא היה שום נביא קלל וז"ש ותקח מרים הנביאה ואימת היתה נביאה כשהיתה אחרת אחרת לבד אבל כשנולד משה והיתה ג"כ אחרת משה פסקה הנבואה ממנה. ונראה לבאר למה לקחו דוקא הנשים תופים בידם כשאמרו שירה מה דלא מצינו באנשים.

והטעם הפשוט נראה כי האנשים הנה תיכף רוח"ק שורה עליהם ולא היו צריכים להתעוררת שמחה ע"י פלי שיר משא"כ נשים שהיו צריכים להתעוררת שמחה תחלה ע"י פלי שיר וכן דרשו חז"ל גבי דוד היכא דנאמר מזמור לדוד הנה צריך תחלה להתעוררת שמחה ע"י פלי שיר להביא עליו רה"ק.

גם יש לפרש דלקה לקחו דוקא הנשים תופים בידם ולא האנשים דאיתא קול באשה ערוה והם היו שוררים ומתנגגים ולכה לבל להכשיל אנשים בקולם לקחו תופים בידם לבל ישמע קולם ומה גם דלקה לקחו תופים להזכיר חטאם של מצרים דאל"כ לקחו פלי זמר אחר כי הים שב לאיתנו בפנות הבוקר היינו פאשר פנה בוקר שהוא ו' שעות שאז הסתמה בתקפו להורות שהמצרים עבדו לחמה ולא הנה יכול להושיע להם.

והנה האב"ע מונה כל פלי הזמרים שבמזמור הללו אל בקדשו ואמר שהן נגד עשרה גלגלים ותוף הוא נגד הסמה ולכה לקחו דווקא תוף בידם ולא פלי זמר אחר המשמיע קול פדי לרמז בזה חטא מצרים שעבדו לחמה והסמה לא הנה יכול להושיע להם: ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה ביים.

הא דלא מצינו שהנשים שררו והודו לד' ג"כ על הצלת עצמן כמו שעשו האנשים רק שררו על טביעת פרעה וחילו לבד יש ליתן ג' טעמים טעם האחד הוא דאיתא חביבין עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהם ואם בהמות ישראל חביבין עליהם כ"ש נשי ישראל נמצא דאפי' אם הגיעום לא המיתו-את הנשים רק הרגו לבעליהם ויקחו אותם לנשים ע"כ שבחו לה' על מפלת מצרים לבד ועוד כי פרעה גזר כל בן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון ושפטו החרטומים כי הזכרים יהיו נלקים במים אבל הבת תחיון שאין מפאת המערכה שילקו במים ולכה הנה השירה של נשים רק על טביעת פרעה לא על הצלתם גם יש לומר דלאנשים הנה ההצלה נס כי לא הנה להם זכות להנצל רק בשביל נשים צדקניות נגאלו אבל הנשים הנה בידם זכות אם פן עיקר הנס הנה להם טביעת מצרים ולכה שררו רק על טביעת מצרים: פרשת יתרו וישמע יתרו כהן מדן חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים נראה לבאר שלא תאמר איה בא להתגיייר הא אמרינו אין מקבלין גרים בימי שלמה ואף אז הנה ישראל בגרם המעלה ולזה אמר כהן מדן שאף הוא הנה בגרם המעלה ולכה גייר שלמה את בת פרעה אף שאין מקבלין גרים בקימו מ"מ פיון שהיתה בת מלך מ"מ גיירה וכן הדבר בירתו ג"כ פיון שהיה כהן מדן ואמר חותן משה דגם לכה נתגיייר דהיה חותן משה וא"כ בלא"ה הנה הוצע בגרם המעלה מוצע משה וגם ראה באצטגנינות שבניו ישבו בגרם המעלות בלשפת הגזית ויהיו עיני ישראל וא"כ כל הגירות שלו הנה לש"ש.

גם שפיון דמשה הנה חותנו יעניק לו מטובו פראוי מחתן לחמיו. והנה אמרו חז"ל מה שמועה שמע ובא מלחמת עמלק שמע היינו כי אמרו חז"ל שלשה היו באותו עצה בלעם יעץ איוב שמתק ויתרו ברח ויש להבין למה ברח ונהיה לו לומר אל תעש להם רעה ולא הנה צריך לברוח עבור זה דאם יעץ כמתשבחו וכי יעשה לו פרעה רעה בשביל זה הלא אין זה מגדר המלך עם יועציו וכן דרשו בבלעם וירא את הקיני וגו' אמר בלעם הלא

אתה היית עמי באותה עצה וברחת והקונשיא מבואר דמה בכך הא הוא יעץ לרעה ויתרו לא יעץ וברח.

אבל הענין הוא פי יתרו ראה שלא יתקנים מחשבתו וראה פי החל הגזירה שאמר לאברהם פי גר יהיה זרעה ועכשיו חלה הגזירה במצרים ונאמר סתם יהיה זרעה ויתרו היה ממדין שהוא ג"כ מזרע אברהם מבני קטורה ולכך ברח שלא יהיה בכלל השיעבוד.

וידוע פי ישראל לא זכו לא"י ולכל היקר רק בשביל גלות מצרים וזה היה תמיהת בלעם הלא ברכת וא"כ מה לה לישוב בא"י ואיתן מושבה וגו'. והנה יתרו חשב פי הנפלאות שנעשו לישראל היה בזכות אברהם ולכך חשב שגם הוא יהי בכלל הטוב.

אמנם פשט מע מלחמת עמלק היותו גם כן מזרע אברהם ויצחק ומ"מ החלישו יהושע מזה שפט פי הזכות אבות אינו רק לזרע יעקב ולכך בא להתדבק בזרע ישראל: את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו פי הוציא ה' את ישראל ממצרים.

הא דכתיב את השם כפול אשר עשה אלקים וכי הוציא ה' את ישראל וגם תחלה אמר אלקים ואצל ההוצאה נאמר ה'. נראה פי יתרו היה מפת האומרים שה' הוא רחמים ומאתו לא יצא דין וכן להיפך מדין לא יצא רחמים.

אמנם כאן ראה פי אלקים עשה למשה שנענש בצרעת בגופו ומלאך ביקש לכולעו ושוטרי ישראל דברו אתו קשות וכן ישראל היו בקונשי השעבוד ורבים מהם מתו וזהו אלקים עשה במדת הדין והיציאה היתה במדת הרחמים פי הוציא ה' ומזה שפט פי הפל מאת ה' הטוב והרע והוא הפל יכול ולכך בא להתגיייר או יאמר פי ראה אשר עשה אלקים למשה ולישראל פי עשה נפלאות ע"י משה שגלגה פרעה על ידו במה"ד בעשר מכות ועשה ע"י משה שיהיו ישראל מאמינים בו כדכתיב ויאמינו במשה וכתוב גם כן יאמינו לעולם ומשה לא היה ביכולתו להוציא ישראל רק פי הוציא ה' את ישראל כנאמר לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח וא"כ מה צורך למשה אלא משה היה לגרים וכן היה לעתיד והיה ה' מלכנו ומשיח יהיה רק לגרים וא"כ מזה שפט שרצון ה' לגרים ולכך בא להתגיייר: ניקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה פי הלכה עמו למצרים וחזר ושלחה למדין.

והטעם נראה פי משה היה כל מגמתו לגיייר גרים כנודע שקיבל הערב רב וברור שרבים מישראל לא הספיקו לזה ואלו היתה צפורה עמו היו אומרים לכבוד עצמו הוא עושה שגם הוא לקח גיורת להתערב זר בישראל ולכך שלחה למדין.

ובמדרש איתא כשפגעו אהרן אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה באת להוסיף עליהם. ויש להבין הא שבט לוי לא נשתעבדו וגם הא הגיע עת ישועה בבוא משה למצרים אבל נראה דידוע דטענת זמרי היה בת יתרו מי התיר לה ולא רצה להבחין פי זו היתה גיורת לש"ש וזו שלא לש"ש ובמצרים עברו ברית שלא מלו אבל מ"מ לא הפרו ברית ליקח מבנות הארץ כמבואר שלא נתערבו בבנות הארץ ופחד אהרן אם תבוא צפורה לשם וישראל יראו דמשה לקח מדינית אף הם יקחו מצריות ולא יבחנו ההבדל כמו זמרי וא"כ גם ברית זה יפירו ויהיה ח"ו חמת ה' וזה שאמר על הראשונים אנו מצטערים שהפירו מבלי למול ואתה באת להוסיף שירצו ליקח מבנות הארץ ח"ו ולכך

שֶׁלַח אוֹתָהּ לְאַחֹר לְמִדִּין: וְאֵת שְׁנֵי בְנֵיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גִּרְשׁוֹם כִּי אָמַר גַּר הֵייתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה נִרְאָה דְמָה דְקָרָא לְבָנוּ גִרְשׁוֹם עַל שְׁהִיָּה גַר בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה כִּי הָיָה מוֹרָה עַל מִדִּין שְׁלֵא יֵרֵד לְהִשְׁתַּקֵּעַ רַק לְגוֹר שָׁם וְנִדְעָתוּ הָיָה לְחִזּוֹר לְמִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ גַר שָׁם כִּי שָׁם בְּמִדְיָן הָיָה רַק גַּר הוּא נִשְׁבַּע לִיתְרוֹ מִבְּלִי לָשׁוּב לְמִצְרַיִם עַד שֶׁה' אָמַר לוֹ הִתֵּר נִדְרְךָ וְאִין פָּאן גִּירוֹת אָבֵל לִיתְרוֹ אָמַר שְׁקָרָא לוֹ גִּרְשׁוֹם עַל שְׁהִיָּה גַר בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה שְׁמוֹרָה עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם אָבֵל בְּאֶמֶת פְּוֹנְתוֹ הָיָה עַל מִדִּין וְנִשְׁאֵל עַל שְׁבוּעָתוֹ כְּמוֹ שְׁהִיָּה בְּאֶמֶת וְהָא דְקָרָא לְמִצְרַיִם אֶרֶץ נִכְרִיתִישׁ לֹמַר אוֹ כְּמוֹ שְׁפָתַי הָאֶרֶץ י"ל עַל בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם כִּי גַם אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא הָיָה שְׁיִיף לְמִצְרַיִם כִּי יוֹסֵף הֶעֱבִיר אֶת הָעַם מִצְרַיִם לְעָרִים כְּדִי שְׁלֵא יִקְרָאוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּנֵי גְלוּתָא וְזֶהוּ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם שְׁגַם לְמִצְרַיִם לֹא הָיָה הָאֶרֶץ וְזֶהוּ ג"כ בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה שְׁאִין שְׁיִיף לָהֶם אוֹ יֵשׁ לֹמַר כִּי מִדִּין הָיָה מְעָרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כָּבְשׁוּ ב"י לְבִסּוּף וְשְׁיִיף לֹא י"י כַּמ"ש הַמְּפָרְשִׁים לְכֹף אֵינּוּ נִקְרָא אֶרֶץ נִכְרִיָּה כִּי שְׁיִיף לְמִשְׁה יְרוּשָׁה מְאֻבּוֹת אָבֵל בְּמִצְרַיִם אִין לוֹ שְׁיִיכוּת וְלְכֹף קָרָא אוֹתוֹ אֶרֶץ נִכְרִיָּה: וְשֵׁם הָאֶחָד אֲלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְּלֵנִי מִחֶרֶב פְּרַעַה הָא דְאָמַר אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי נִרְאָה כִּי פַח פְּרַעַה בְּחֶרֶב נִתְהַפֵּף ע"י נַחֲשׁ אֲמָנָם עֲמָרָם לֹא מֵת בְּחֶטָא רַק בְּעֶטְיוֹ שָׁל נַחֲשׁ וַזְכוּת אָבִיו הִצִּילוֹ מִחֶרֶב פְּרַעַה.

וּמָה שְׁלֵא קָרָא לְבָן הֶרְאִישׁוֹן עַל שֵׁם הַנֶּס נְבוֹכוֹ בּוֹ הַמְּפָרְשִׁים אָבֵל נִרְאָה לִי דִידוּעַ כִּי הַנְּבִיאִים בְּחֵרוֹ מִנְת מַחֲיִים בְּרֵאוּתָם צְרוּת יִשְׂרָאֵל וְלְכֹף מִשְׁה שְׁחָשַׁב תְּחִלָּה כִּי עוֹד זְמַן רַב לְגִאֻלָּה וְיִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַצְּרוּת לֹא אָבָה בְּעַת שְׁנוּלֵד בְּנוֹ הֶרְאִישׁוֹן לִיתֵן הוֹדְיָה עַל שְׁנִיִּצַּל מִחֶרֶב פְּרַעַה כִּי טוֹב הָיָה לוֹ הַהֲרִיגָה מִלְרֵאוּת בְּצְרוּת יִשְׂרָאֵל אֲמָנָם אֲלִיעֶזֶר נוֹלַד לוֹ לְאַחַר מִרְאָה הַסֵּנָה כִּי הָיָה קֶטָן קוֹדֵם הַמִּילָה בְּשׁוּבוֹ לְמִצְרַיִם כְּמֵאֲמַר חֲז"ל אָמַר מִשְׁה אֲמוּל וְאַצָּא וְכו' וְאִז כְּבָר נִתְבַּשֵּׁר הַגְּאֻלָּה וְקִץ הִישׁוּעָה וְאִז נִבְחַר לוֹ הַסֵּנָה וְלְכֹף הַחַל לְהוֹדוֹת וְלִקְרוֹא לְבָנוּ עַל שֵׁם הַנֶּס וְהַבֵּן: וַיְבֵא יְתְרוֹ חֲתוּן מִשְׁה וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֵל מִשְׁה אֵל הַמְּדַבֵּר אֲשֶׁר הוּא חוֹנָה שָׁם הִר הָאֱלֹהִים אִם נִפְרַשׁ עַל בְּנֵי מִשְׁה הַקְּדִים בְּנִים לְאִשָּׁה כִּי מִשְׁה הָיָה פְּרוּשׁ מֵאִשָּׁה כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר בְּנִח כְּשֶׁהִיָּה פְּרוּשׁ מֵאִשָּׁה הַקְּדִים בְּנִים לְנָשִׁים: אֵל הַמְּדַבֵּר אֲשֶׁר הוּא חוֹנָה שָׁם הִר הָאֱלֹהִים נִרְאָה לְבָאָר כִּי יְדוּעַ כִּי הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּמִדְבָּר דְּמָה הַמְּדַבֵּר הַפְּקָר אֵף הַתּוֹרָה הַפְּקָר דְּמִי שְׁרוּצָה לִיטּוֹל יִטְלָנָה וּא"כ אֵף הוּא וּבְנָיו יְכוֹלִים לְזַכּוֹת בּוֹ רַק אֵלּוֹ יִמָּאן מִשְׁה לִיתֵן שְׁרָרָה לְבְנָיו כִּי לֹא יֵאֲתָה לָהֶם מְמִשְׁלָה מִצַּד אֲמָם מִגִּזְע פְּסוּלָה אָבֵל כְּבָר אָמְרוּ כִּי רְאוּי לְמְנוֹת פְּרָנָס עַל הַצְּבוּר לְמִי שְׁקוֹפָה שָׁל שְׂרָצִים תּוֹלָה לוֹ מֵאַחֲרָיו לְבַל יִתְגַּאֵה וַיִּגְהַג בְּעֶנְוָה וְזֶה גִלְמַד מִסִּינֵי שְׁהַנִּיחַ הַקַּב"ה הָרִים הַגְּבוּהִים וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הִר סִינֵי וְלְכֹף בָּא הִר הָאֱלֹהִים שְׁמִזָּה רְאִיָּה שְׂרָאוּי לְקֶרְבָּם שְׁרָרָה: וַיִּצָּא מִשְׁה לְקִרְאֵת חֲתוּנּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶי וַיִּשָּׁק לוֹ וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ לְרַעְהוּ לְשִׁלוֹם פֶּרֶשׁ"י אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הַשְׁתַּחֲוָה לְמִי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִישׁ לְרַעְהוּ מִי הַקְּרוּי אִישׁ זֶה מִשְׁה הוּא הַשְׁתַּחֲוָה וּמִקְשִׁים דְּלִמָּא מִשְׁה שְׁאֵל וַיִּתְרוֹ הַשְׁתַּחֲוָה וְנִרְאָה לְתַרְץ דְּבִלְא"ה קִשָּׁה דְאִיף שְׁאֵל מִשְׁה שְׁלוֹם בְּמִדְבָּר בְּמִקּוֹם שְׁמִזִּיקִין שְׁכִיחִין הָא חֲזִיִּישִׁינּוּ שְׁמָא שַׁד הוּא כְּקוֹשְׁיִית הַגְּמָרָא בִּיהוֹשֻׁעַ עִם הַמְּלָאָךְ רַק הָא אֲמָרִינּוּ בְּגִמְרָא עַל כָּל הַשְׁתַּחֲוָה נִתְּר חַד רִישִׁיָּה דְּמִזִּיקִין וְלְכֹף בְּאֲשֶׁר הַשְׁתַּחֲוָה מִשְׁה כִּי הָיָה וְדֹאֵי הַשְׁתַּחֲוָה לֵה' כַּמ"ש הַזֶּה הַר בְּיַעֲקֹב א"א שְׁיָהּ מִזִּיק רַק לְכַאוּרָה עֲדִיין אֵינּוּ מוֹכַח שְׁהַשְׁתַּחֲוָה מִשְׁה וְהָא דְּשְׁאֵל בְּשִׁלוֹמוֹ דְּלִמָּא רְאָה כְּבוֹאָה דְּכַבוֹאָה אֲמָנָם מְבִנְאוּר בְּמִדְרָשׁ שְׁיִתְרוֹ בָּא אֵל מִשְׁה בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת עַל הַיּוֹם וְאִז לִיכָא צַל

לפי אמינות הענין אבל באמת הקב"ה עשה זאת פי ביקש להראות גדולתו שלא יטעו שיש ממש במזלות אשר הם אלהי העובדי פוכבים ומזלות ולכך נתן במזל להראות סימן רע והוא הפכו לטובה ומזה הכירו פי ה' נשגב לבדו וזה מאמר יתרו עתה ידעתי פי גדול ה' מכל האלהים היינו מכל האלהים הכרתי גדולת ה' פי ראיתי בתקמתי שהם מורים לרעה והקב"ה משנה אותם לטובה ומהם שפטתי גדולות ה' פי בדבר אשר זדו פי הם זדו להטילם במים פי הפוכב מורה על כך הנה עליהם פי ישראל ניצלו והם נלקו במים ונהו האות פי הוא המושל בכל וא"כ מן האלהים האלה הכרתי גדולתו ונהו עתה בקריעת ים סוף שהפוכב הנה המורה על רעות ישראל במים ונהפך הוא לטובה: ויקח יתרו חותן משה עולה ונבחים לאלהים נראה לבאר פי לא נאמר בפ' קרבנות אלהים שלא ליתן פ"פ לבעל דין פי מדת הדין אמר נפש החוטאת תמות אבל יתרו שנימול וכקטן שנולד דמי לא שלטה עליו מדת הדין והנה מקריב אפילו לאלהים ונהו הגדולה שלו: ויבוא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה לפני האלהים ומשה לא הנה שם פי מורא רבך כמורא שמים ולא היו אוכלין בפני משה אבל עיקר האכילה הנה כדי לשמח לבכם כדי שישנה עליהם רה"ק כמו דכתיב קחו מגנן ולכך נדב נאביהוא שתו יין לשמח לבב להגיע לרה"ק וכתיב ויאכלו וישתו ויחזו את אלהים אבל מדרגת משה הנה נשגבה שלא הנה צריך להקנה פלל ותמיד הנה יכול לדבר עם השכינה ולכך לא הנה משה אוכל ודוק: ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב.

ממחרת יה"כ הנה פי ביה"כ נאמר סלחתי ויה"כ מכפר היינו עבירות שביין אדם למקום אבל עבירות שביין אדם לחבירו אינו מכפר ולכך ישב לשפוט כדי להוציא ולהציל העשוק גם נראה הטעם פי אז הנה הצווי לנדבת המשפן ואני ה' שונא גזל בעולה ולכך ישב לשפוט לברר כל אחד את שלו וזה ינדבו ולא משל אחרים: מן הבוקר עד הערב כתב רש"י אפטר לומר פן אלא כל דין שדן דין אמת לאמיתו פאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית דנאמר במעשה בראשית ויהי ערב ויהי בוקר ונאמר פאן מן הבוקר עד הערב ולכאורה אין מקום לקוש' זאת דלמא האי ערב הוא בצעהרים דכתיב פי ינטו צללי ערב והוא בצעהרים ואיתא בגמרא דסנהדרין דהב"ד אינם יושבים רק אחר חצות ושפיר כתיב ערב רק באמת קושית רש"י הוא כך למה כתיב סתם ערב דיש לטעות בזה לומר ערב ממש ולמה לא כתיב עד הצעהרים ולכך פרש"י דלכך כתיב ערב להורות דנעשה שותף וכו' והא דנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית פי דין אמת לאמיתו היא דין אמת ושלום כמ"ש הטור וב"י ועל זה העולם עומד ואם פן הקדוש ברוך הוא פרא העולם והדין מקיימו הרי הוא שותף לכפויכול: וירא חותן משה את כל אשר הוא עושה לעם ויאמר מה הדבר הזה אשר אתה עושה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן הבוקר עד ערב ויאמר משה לחותנו פי יבא אלי העם לדרוש אלהים פי יהנה להם דבר בא אלי.

מדוע אתה יושב לבדך הא אין דן יחידי אלא אחד ועוד שאלה ב' וכל העם נצב עליך מן הבוקר עד ערב פי צריכים לקום בפני רבם אבל אמרו חז"ל דאין תלמיד צריך לעמוד בפני רבו רק שחרית וערבית אבל באמצע היום אינו צריך והם עומדים לפניך כל היום ויאמר משה פי יבא אלי העם לדרוש אלהים במה דסיים יתרו פתח משה דאיתא אם באו פנים חדשות צריך התלמיד לעמוד שלא יהנה כמזלול ברבו וז"ש פי יבא אלי העם

לדרוש את אלהים ותמיד באים פנים חדשות וצריכין לעמוד כל היום ועל השאלה הראשונה בא להשיב לו ואמר כי יהיה להם דבר בא אלי דאיתא ודבורה אשה נביאה יושבת תחת תנמר דבורה משום יחוד ותנמר הוא גלוי לעין ופרשו התוספות כשבאין אליה למשפט ויש לתמוה מה בעי תוס' בזה אבל נראה דהעולם מקשים מה יחוד שיהיה פאן הא שנים באים למשפט ובשנים לא שיהיה יחוד והעולם מתרצים דאמרו בפ' אבות כשבאין לפניו בדין יהיו בעיניו פרשעים והוי כתרי ופריצי ושיהיה יחוד לגביהו אבל תירוץ העולם לא נראה לי דאין לדמות לענין יחוד תרי פריצי לעריות ותרי רשעי גנבי ולי נראה דאין פוננת התוספות במלת כשבאין אליה כמו שמתרצים העולם דהתוס' בא לומר בזה כשבאין לפניו לדין הוי כשני רשעים ויש בו משום יחוד רק לכונה אחרת דכתבו הפוסקים הא דאסור לדון יחידי היינו ע"י כפייה אבל אם קבלו בעלי הדינין אחד לדון אותם אין בזה איסור וזה פי' התוספות דלכאורה היא לבדה יושבת והאיה היתה כופה אותם למשפט ולכך פירשו התוספות שבאים אליה ממילא וז"ש משה על השאלה ראשונה פי יהיה להם דבר בא אלי ואני אינני כופה אותם ואוכל לדון יחידי ופשטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו דהדין אינו צריך לברר הטעם לבעל דין מאיזה טעם חייבהו אבל מהר"ם מרוטנברג נהג מנהג ותיקין כשהיה דן יחידי היה מסביר לבעל הדין מאיזה טעם דן כך וכך וזה שהשיב לו משה על שאלתו דלמה דן יחידי והודעתי את חוקי האלהים היינו אני מודיע להם חוקי האלהים מאיזה טעם דנתים וא"כ א"א לטעות פי אם טעיתי יאמרו לי אין הנדון דומה לראיה ולא שיהיה אל תהי דן יחידי כשאני מברר להם הטעם והא דכתיב פאן את חוקי האלהים שהיא מדת הדין במקום שיש דין למטה אין דין למעלה וישאל סרחו וחסאו ולכך באו אל משה שישפוט אותם לבל יפשלו במדת הדין דהוא אלהים ולכך פי יבוא אלי ופשטתי א"כ אין מקום למדת הדין לחול פינון שיש דין למטה וע"כ אלהים נצב בעדת אל: ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עושה נבול תבול גם אתה גם העם הזה אשר עמך נראה לבאר דדתן ואבירם אמרו למשה מי שמך לאיש שר ושופט עלינו הלהרגנו אתה אנמר כאשר הרגת את המצרי ופרש"י מפאן מוכח שהרגו בשם המפורש באמירה בעלמא דלהרגנו אתה אומר הכי משמע ואיתא בס' חסידים דמי שהורגל להשתמש בשמות הקדושים אינו רשאי להיות דיין כי ע"י שיתריס הבע"ד נגדו יהרגנו ע"י שם וזה היה טענת דתן ואבירם מי שמך לאיש שר ושופט עלינו פלומר אין אתה רשאי להיות שר ושופט מטעם פינון שהרגת את המצרי בשם המפורש פן תאמר באמירה בעלמא ג"כ להרגנו וזה היה ג"כ טענת יתרו לא טוב הדבר אשר אתה עושה שאין אתה ראוי להיות שר ושופט לבדך הואיל דאתה משמש בשמות הקדושים: נבול תבול גם אתה גם העם.

נראה לבאר מה גם השני דאיתא בקש קהלת לדון בלי עדים והתראה רק ברה"ק יצא בת קול פתוב יושר דברי אמת שצריכין לדון דין אמת לאמיתו היינו בעדים והתראה כפתוב בתורה וזה היה טענת יתרו אם יבוא אחד לתבוע לתבירו והוא כופר ואין רואה ואתה מדע ברה"ק כי האמת עם התובע מה תעשה אם תפסוק לשלם זה נגד התורה ע"פ שנים עדים וגו' ואם לא ישלם זה אינו לאמיתו כי ידעת שהדין עם התובע ולכך נבול תבול וגם העם היינו כי ירפו ידך לפסוק פה או פה ובין כך יהיה עינוי הדין ועוד יהיה בזה נזק לאומה פי מצוה לבצוע ואמרו שחרב ירושלים על שהעמידו דיניהם דוקא על

דין תורה וא"כ אף טוב לפשר אבל משיודע הדין איך הדין נוטה אסור לפשר ולך כל רז לא אגים ותיכף תדע איך הדין נוטה א"כ לעולם אינו במציאות לבצע ויהיה בזה נזק לעם וא"כ תפול גם העם וזה שדייק כבוד ממה הדבר: ועתה שמע בקולי איעצה ויהי אלהים עמך הנה אתה לעם מול האלהים וגו' נראה לבאר פי כדי להציל את משה ממבוכה הנ"ל שהיה יודע הדין עם מי ע"י השכינה שישרה עליו ויהיה נבוך איך לפסוק וגם אינו יכול לבצע פינן דידע איך הדין נוטה הנצרה השכינה להסתלק ממנו בעת שופטו לדין כדי שידין רק ע"פ ראיה ועדים וגייע עכ"פ נזק למשה בהסתלקות השכינה אפי' רגע אחת לכך אמר איעצה ויהי אלהים עמך ולא יסתלק כלל.

באופן אחר נראה לבאר פי מבואר במדרש רבה דבשביל שהיה משה יושב והעם בא אצלו הנה הוא צריך לבוא לאנהל מועד לשכינה אבל שמואל שהיה מהלך מעיר לעיר להתחזיר ישראל למוטב וללמד חוקי ה' ותורותיו בא השכינה אליו וזה מאמר יתרו עכשיו אין לה זמן להתהלך ממחנה למחנה ולכך אין השכינה בא אצלה אבל כשתסיר דבר משפט ממה יהיה סיפוק בידך לילך בקרב המחנה מאנהל לאנהל ליסרם ולהורותם וגם יהיה ה' עמך היינו שהשכינה יבוא אצלה ואם פוננתה בזה להשקיט את הדין אתה תהיה לעם מול אלהים זכותה יספיק להיות כדי מדת הדין למתקן גם והבאת אתה את הדברים האלה אל האלהים שתביא את העם אל ה' היינו בזכות אמונה ואשר דורשין ה' יספיק לבטל הדין המתוח וגם הודעת להם את הדרך ילכו בה היינו שיעשו לפנים משורת הדין ומדה פנגד מדה גם ה' יתנהג עמם לפנים משורת הדין ולמה דאיתא בזוהר הקדוש מול האלהים היינו השם של אדני ונראה לבאר דהוא ע"פ עצת יתרו דלכך עשה שרי אלפים דהוא א' מן השם שרי מאות הם ק' והק' הוא ד' בא"ת ב"ש והוא ד' מן השם ושרי חמשים הוא נון מן השם ושרי עשרות הוא יוד הרי השם אדני שלם: ואתה תחזוה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע נראה לפרש פי האנשים הכשרים היו נשארים בביתם והצנע לכת כאמרם באלדד ומידד שנשארו במחנה לא תוכל לידע אנשי חיל יראי אלהים שבהם אבל כאשר תלך בקרב המחנה אז ואתה תחזוה תפיר מי בהם אנשי חיל וגו' באופן אחר נראה דאיתא לא תפיר פנים במשפט דאין הדין רשאי לראות אח פני הבע"ד בשעת משפט פן ואולי יחשב הדין שאחד חשוב יותר מחבירו וח"ו יטעה את עצמו בדין וע"י כך לא היה למשה זמן להביט בתקמת הפרצוף פי בשעת משפט לא היה רואה ואח"כ באו אחרים אבל כשתסיר ממה דבר המשפט תביט בפניהם וזהו ואתה תחזוה בתקמת הפרצוף וכן איתא בזוהר ואתה תחזוה הוא צורת הפרצוף גם האיש בטענת שיכול לכפור בב"ד פי אין רואה ומ"מ מודה כפי האמת בזה יופר היותו איש אמיתי ושונא בצע אבל כל זמן שהיה משה דיין אין פאן ראיה פי הבע"ד ידע פי למשה לא נעלם דבר ע"כ היה בוש לכפור אבל אם אין אתה דיין ותבררו אנשי אמת ושונאי בצע: שונאי בצע פירש"י ששונאים את ממונם בדין כדאמרו כל דייןא דמפקין מיניה ממונא בדין לאו דייןא הוא הפוננה בזה פי לבד התלוי בדין פשוט כל הדיינים שונים בזה ומתחילה לא יעלה על דעת הדין לבוא לדין פינן שיודע שהוא חייב בדין והוא דין מפורש אבל דבר התלוי בשקול הדעת אין דעת כ"א מהדיינים שונים והדין לא ראה חוב לעצמו ע"כ בא לדין והדיינים ראו לו חובה אף מדת חסידות הוא בדבר התלוי בשקול הדעת אם הוא חייב או לא להחמיר על עצמו ולשלם לבעל דינו בלי הכרעת

ב"ד וְנָהוּ כָּל דֵּיִינָא דְמִפְקִינָן מִיְיָה מְמוּנָא בְּדִין לָאוּ דֵּיִינָא הוּא הֵיִינוּ בְּעֵגְוֹן שְׁכַתְבְּתִי כִּי אִם הוּא יָרָא ה' וּמְחַמֵּיר עַל עֲצָמוּ בְּדָבָר הַתְּלוּי בְּשִׁיקוּל הַדְּעַת לֹא יִצְוִינָר שְׂיִטְעָה בְּשִׁיקוּל הַדְּעַת לְחַיֵּיב אֶת הַזְכָּאִי וּלְזָכוֹת אֶת הַחַיֵּיב וְנָהוּ וְשׁוֹנְאִי בְּצַע אִם הוּא דָּבָר הַתְּלוּי בְּשִׁיקוּל הַדְּעַת הֵם שׁוֹנְאִים אֶת מְמוּנָם וְאִין מְכַנְיָסִים עֲצָמָן לְמַדָּה זֹו וּמְוַתְרִים מְמוּנָם: וְשִׁמְתָּ עֲלֵיהֶם שְׂרִי אֲלָפִים שְׂרִי מֵאוֹת שְׂרִי חֲמִשִּׁים וְשְׂרִי עֶשְׂרוֹת לְסִנְהֶדְרֵי קְטַנָּה וְשִׁבְט לְוִי לֹא הָיָה רַק כ"ג אֲלָף לְעָרָה כִּי אִף הֵם הִעֲמִידוּ סִנְהֶדְרִין כִּי כָּל שִׁבְט יֵשׁ לוֹ סִנְהֶדְרִין וְשִׁבְט לְוִי הָיוּ צְדִיקִים גְּמוּרִים וְרוֹבָם הָיוּ יוֹדְעִין מִשְׁפָּטֵי ה' כְּדַכְתִּיב יוֹרוּ מִשְׁפָּטֵיךָ לִיעֲקֹב וּמַעֲט מֵהֶם שְׂיֵשׁ לָהֶם מְרִיבָה דִּי לְבַחֲרוֹר מְכָל אֲלָף אֶחָד לְהַתְמַנָּה בְּסִנְהֶדְרִין וְהוּוּ כ"ג לְסִנְהֶדְרֵי קְטַנָּה וְצְדִיקִים שְׁבִדוֹר דִּי לְבַחֲרוֹר מְכָל מֵאָה אֶחָד לְהַתְמַנּוֹת סִנְהֶדְרִין כִּי מִשְׁפָּטֵיהֶם הֵם מוֹעֲטִים וּלְבִינוּנִים א' לְחֲמִשִּׁי וְלְרִשְׁעִים שְׁהֵמָה מְלֵאִים רִיב וּמִצָּה עַד שְׁלָכַל עֲשָׂרָה צָרִיף שׁוֹפֵט אֶחָד וְלָהֶם שְׂרִי עֶשְׂרוֹת: וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגְּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ פְּירוּשׁוֹ דָּבָר שֶׁל גְּדוֹל שְׂיֵהָיָה לָהֶם פְּחַד לְדוֹן אוֹתוֹ וְיֵהָיָה לָהֶם בּוֹשָׁה לְעֵנּוֹת עַל רַב יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְיִשְׁאַלוּ אֶת פִּיךָ תַּחֲלָה וְקֹאֵמֵר שְׂיִבִיאוּ הֵם לְפָנֵי מֹשֶׁה וְלֹא כְּאֲשֶׁר יָבִוא גְּדוֹל לְשַׁפֹּט יֹאמְרוּ לוֹ לָךְ לְפָנֵי מֹשֶׁה וְזֶה יֵהָיָה לְהַקֵּל עֲלֶיךָ כִּי עַל הָרוֹב גַּם לְגְדוֹל יִשְׁפוּטוּ הֵם וְלֹא יֵהָיָה לָהֶם פְּחַד כִּי יֹאמְרוּ הַגְּדוֹלִים וְדַאי שְׁאַלוּ פִּי מֹשֶׁה וּמֵאֲתוֹ יֵצֵא הַמִּשְׁפָּט וְלֹא עֲלֵיהֶם הַתְּלוּנָה: וְיִבְחַר מֹשֶׁה אֲנָשִׁי חֵיל מְכָל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רְאִשִׁים עַל הָעָם בְּעֵצַת יְתָרוֹ וַאֲמַר וְאַתָּה תַּחֲזוּהָ מְכָל הָעָם בְּעֵשְׂיִית מֹשֶׁה וַאֲמַר וְיִבְחַר מֹשֶׁה מְכָל יִשְׂרָאֵל לְבָאֵר דִּיתָרוֹ הָיָה גֵר וּבְעָרְב רַב הָיָה ג"כ גָּרִים וְהָיָה אוֹהֵב גָּרִים ע"כ אָמַר וְאַתָּה תַּחֲזוּהָ מְכָל הָעָם הֵיִינוּ שְׂיֵעֲשֶׂה ג"כ מֵהָעָרְב רַב שְׂרִי אֲלָפִים וּגו' מִשָּׂא"כ מֹשֶׁה בָּחַר רַק מְכָל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רְאִשִׁים גַּם עַל הָעָם דֵּהֵיִינוּ עַל הָעָרְב רַב הַנִּקְרָאִים עִם וְלֹא מִיְיָה דֵּיִינִים מְעָרְב רַב כִּלְל רַק וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חוֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר לְעֵגְוִן מִיְיָה הַדֵּיִינִים אֲבָל מ"מ בָּחַר בְּיִשְׂרָאֵל וּלְכַף בְּיָתְרוֹ כְּתִיב כָּל הַדָּבָר הַגְּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וּבְמִשְׁהָ כְּתִיב אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּ אֵל מֹשֶׁה דִּיתָרוֹ יַעֲזֹ שְׂיִמְנָה גַם רְאִשִׁים מְעָרְב רַב יֵשׁ לְחוּשׁ שְׂיִשְׂאוּ פָּנֵי גְדוֹל אֲבָל מֹשֶׁה בָּחַר רַק מִיִּשְׂרָאֵל שְׁכַפְשָׁרִים הֵם וְלֹא יִתְדָרוּ אִישׁ בְּרִיבוֹ לֹא נֹאֵמֵר כָּל הַדָּבָר הַגְּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ רַק הַדָּבָר הַקָּשֶׁה בְּדִין אֲשֶׁר נִעְלַם מֵהֶם הַדִּין לְהִיכֵן נוֹטָה: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ וַיִּלְךְ לוֹ אֶל אֲרָצוֹ לְאַחַר שְׁתִּיקוֹן מִיְיָה הַדֵּיִינִים הָיָה מְתִיבָר מֹשֶׁה פֶּן וְאוֹלֵי הַמּוֹן הָעָם כְּשִׁיפְסְקוּ לָהֶם דִּין כְּשִׁיחֲזִיב אֶחָד מֵהֶם בְּדִין יִתְחַרְטוּ וְשִׁלָּא הָיָה מֹשֶׁה לְבַדּוֹ הַשׁוֹפֵט וְדִיָּן אֲמִיתִי וַיֹּאמְרוּ אֵלֹו הֵיִינוּ אֲצִל מֹשֶׁה הֵיִינוּ יוֹצְאִין זָכָאִין וַיִּדְבְּרוּ סָרְהָ בְּיָתְרוֹ וַיֹּאמְרוּ הָאִישׁ בָּא לְגוֹר וַיִּתֵּן עֲצָה לְכַף שְׁלַחוֹ תִּיקְפָה לְאַרְצוֹ: (אָמַר הַמְּעַתִּיק הַגַּם דְּרִשׁ"י הוֹכִיחַ דְּשִׁילוּחוֹ אֶל אֲרָצוֹ לֹא הָיָה תִּיקְפָה אַחַר מִיְיָה הַדֵּיִינִין רַק לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה גַם לְמ"ד דִּיתָרוֹ קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה בָּא מ"מ דְּבָרֵי הָרַב ע"פ הַמְּדָרְשׁ פ' יִתְרוֹ וַיִּתְּן לְדָרְשׁ מֹשֶׁה ק"ו מֵהַ מְצֻנֹת פֶּסַח אֲמָרָה תּוֹרָה כָּל בֶּן נֹכַר לֹא יֹאכַל בּוֹ תַרְי"ג מְצֻנֹת שְׁרוּצָה לִיתֵּן לְיִשְׂרָאֵל וְהָיָה יִתְרוֹ פֶּאֶן וַיִּרְאֶה אוֹתָם לְפִיכָה וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְאָח"פ בְּחֻנְדֵּשׁ הַשְּׁלִישִׁי עַד כָּאֵן דְּבָרֵי הַמְּעַתִּיק) בְּאֵןפֶן אַחַר גְּרָאָה דְּאִיתָא קָשִׁים גָּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפְחַת וְאִיתָא נְמִי וַיִּלְךְ לוֹ אֶל אֲרָצוֹ לְגִינָר גָּרִים וּלְכַף מִתְחַלָּה לֹא הָיָה רוּצָה לִילְךְ אֶל אֲרָצוֹ לְגִינָר גָּרִים מִטַּעַם הַמְּבֹאָר דְּקָשִׁים גָּרִים לְיִשְׂרָאֵל אֲבָל הַשְּׁמָא דְּרָאָה דְּעַל יְדוֹ נִתְקַן הַעֲמַדַת הַדֵּיִינִים וְהַסְפִּים הַקַּב"ה לְעֲצָתוֹ ש"מ דְּבָאָמַת גָּרִים הֵם חֲבִיבִין לְפָנֵי הַקַּב"ה הֵלָךְ לוֹ אֶל אֲרָצוֹ לְגִינָר גָּרִים: פְּרִשְׁתַּת מִשְׁפָּטִים וְאַלְהָה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לְפָנֵיהֶם כִּי תִקְנָה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשָׁבִיעִית יֵצֵא

לחפשי חנם הגם שפבר נצטוו בפרה על הדינים מ"מ להיות כי משפטי נימוסי העובדי כוכבים ומזלות הם כי עבד אין לו משפט אצל שום בעלי משפטים רק האדון שלו הוא שופטו והוא עושה בו כרצונו ובזמן שהיו ישראל משועבדים למצרים כה היו נוהגים בהם המצרים ובעת שנגאלו ובאו למרה שנעשו בני חורין הראה ה' את חירותם במה שנצטוו על הדינים רק הם חשבו כי הדינים אין להם פנימיות במקום גבוה רק הוא לנימוסי מדינה לינישר העם ולכה פאשר ניתנה התורה והיו חירות מן המלכות ודברים פהנה ויאמרו א"כ מה צורה למשפטים כי בטלו המחלוקת ודברים פהנה ע"י נתינת התורה ואין צריך למשפטים כלל אבל באמת דברים אלו הם רק ההתלבשות ושרשם הוא במקום גבוה מאוד והפנימיות הוא טוב מאוד ולכה תיכף אחר קבלת התורה ניתן להם משפטים וקניית עבד עברי שאינו נוהג כלל במדבר וכהנה להראות דרוש וקבל שפר כי יש להם פנימיות כמ"ש הזוהר באמת בזה בכל אופן באריכות ואמר קודם לזה ולא תעלה במעלות ופירשו אזהרה לדין שאל יפסיע על ראשי עם קודש הרצון בזה שלא יתנשא בנשיאתו דיש פנים לומר דמלה במשפט יעמיד ארץ וזרוק מרה בתלמידים אבל באמת זה אינו ולכה דייק אלה המשפטים מוסיף על הראשונים מה ראשונים מסיני אף אלו מסיני כי נתן הקדוש ברוך הוא התורה מסיני הר נמוך להורות על ענוה כה אלו הדינים מסיני שצריך גם הדין להיות שפל ברה ועניו מאוד הוא באזהרה על זה ואמר למענה לא תניף ברזל על המזבח כי הוא מורה על רציחה אבל הרציחה מותרת לב"ד לענוש בד' מיתות ולכה הנה ענין חרבה קדישא לסנהדרין סמוך למזבח שהיו יושבין בלשפת הגזית ולכה אצל מזבח נאמר להורות כי הסירשו חרב לענוש בו וכן דוד הנה אדום וחשב שמואל זאת לחסרון שהוא בעל שופך דמים ואינו ראוי למלוכה והקב"ה השיב שהוא ישב בסנהדרין וכן הדבר פאן: כי תקנה עבד עברי הרצון בזה כי קודם הקנין פבר ירד ממדריגת בן למדריגת עבד כי אם אנו במעלה אז אנו בנים למקום ואם לאו אנו נקראים עבדים וזה פבר ירד ממדריגתו ולכה קודם קנין הוא עבד וכבר קנה עבד עברי הנפיר עברי ולא כתב ישראל כי מחמת שחרח ואבותיו היו עובדי כו"ם ע"כ פאו בניו בני אברהם לגלות לעבדים פדכתיב בעבר הנהר ישבו אבותיכם וגו' ויעבדו אלהים אחרים וע"י פן הוצרכנו לגלות לכה אותנו ולכה אצל גלות מצרים נאמר זה ויעבדו אלהים אחרים שהיו עבדים לאלהים אחרים וע"כ נסבב הגלות והעבדות שאנו צריכים להיות לעבדים כי מחמת חרח אביו של אברהם שהיה יושב בעבר הנהר אנו פאים לגלות ולכה נאמר בעבד שהוא נמכר עבד עברי ולא ישראל: שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם פבר אמרו שהוא מורה על שבת ושמטה שהם שביעית וכן אפי' פושעי ישראל לא יהיו נדונים רק עד סוף אלה הששי ואח"כ ינוחו לבל ידח מהם נדח אפי' פושעי ישראלים הואיל והם חוזרים להיות חפשים לסוף אלה הששי רק העובדי כוכבים ומזלות אשר תולעתם לא תמות אף תבין למה תלה יציאת מצרים בשבת והאיה תלה זה בזה רק ידוע הוא כי פבר נגזרה גזירה על ישראל שיהיו ת' שנה בגלות והקב"ה חושב שמשעת לידת יצחק ת' שנים הם ונפיר היו ת' שנים רק עדיין קשה ל' שנה להיכן הלכו רק נראה כי שלשה דורות עבדו ישראל במצרים פדכתיב ודור רביעי ישובו הנה והנה כל דור חושב הקב"ה לשבעים שנים והם שנות האדם ג"פ ע' הוא רד"ו והנה ישראל היו המצרים משעבדים בהם אפילו בשבת שלא פדת דהנה להם לנוח

בשביעית ולשבות והם עבדו בהם ושללא פדין עשו ושביעית מן רד"ו הם שלשים והם
השלשים שנה הנותרים מארבע מאות שנים שגזר הקב"ה ולכה תלה שבת ביצ"מ כי
אלו היו מניחים את ישראל לשבות בשבת ולא היו עובדים בהם היו צריכים להיות זמן
רב יותר בגלות אבל עכשיו שעבדו בהן בשבת שלא פדין עשו ולכה בשביעית יצא
לקפשי כי הוא שבת ובשבת שהוא שביעית צריכה לשבות והנה נדאי הרבה מלאכות
שהעבד עובד לרבו בשבת ומה שאינו מלאכה גמורה האסורה לעשות בשבת מותר לו
לעשות בשבת לרבו אפילו עבד עברי והנה רצון הקב"ה שגם מזה ינוח הפן חורין
בשביעית שהוא יום שבת צירף הקב"ה ימי השבת של שש שנים לשנה אחת לערף ולכה
אמר ירמיה ל"ד מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי ועבדה שש שנים ושלחתו
קפשי מעמך שהיא סתירה דתחלה אמר מקץ שבע שנים היינו לסוף שבע ואח"כ אמר
ועבדה שש שנים והוא קושית הגמרא במסכת ערכין ולמה שפכתתי נחא דנדאי הנה
ראוי לעבוד שבע רק הואיל ועבד בשבת לרבו מלאכות המותרות לעשות בשבת ולא
שבת בשביעית ביום השבת גם מזה על פן יעבוד רק ששה שנים ובשביעית יצא לקפשי
נגד ימי שבת שעבד והנה נודע כי עבד פנעני אין לו מזל כלל כי ענינו מן חם ששימש
בתיבה שלא שימשו המזלות בשנת המבול כאשר הארכתי במקום אחר אבל לעת עתה
יש לו מזל והינו לא מזל מי"ב מזלות רק משבועה פוכבי לכת יש לו מזל אבל לא מי"ב
מזלות ולכה שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לקפשי דהשביעי הוא נגד שבתאי ע"כ יצא
לקפשי כי כף טוב הפוכה שהוא כמו שפכת הראב"ד לסימן ולהיות כי פוכה שהוא מורה
על חסרון קנינים ולכה אמרה התורה לא תשלחנו ריקם שעכשיו הוא נגד פוכה שבתאי
המורה על חסרון הקנינים ע"כ לא תשלחנו ריקם וכן הנה במצרים שהשאילו להם כלי
חפצים והבן: אם בגפו יבוא בגפו יצא והטעם למה נק' בגפו ולא בענין אחר נראה הטעם
לזה דלכה נקרא בגפו דהאשה היא מצלעתו של אדם ולכה אדם השרוי בלא אשה פלג
גופא איקרי גוף חסר ולא גוף שלם ולכה גבי עבד נקרא בגפו הואיל והוא בלא אשה
נקרא בגפו היינו רק חצי גוף אבל כשיש לו אשה הוא גוף שלם: אם בעל אשה הוא
ויצאה אשתו עמו הורה לנו התורה כי האיש והאשה הוא גוף שלם ואחד ובצורתו לה צר
אף שאינה נמפרת עמו וא"כ אינה צריכה להיות בעבדות מפל מקום הואיל והם בגוף
אחד וצר לה על העבדות שלו הרי הוא כאילו היתה בעבדות כמוהו ולכה בצאתו ויצאה
אשתו עמו כי מקדם אף היא היתה בעבדות: אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או
בנות האשה וילדיה תהנה לאדוניה והוא יצא בגפו.

הנה יש לדייק דמה בא להורות בזה דהאשה וילדיה תהנה לאדוניה ונראה דבזה בא
להורות שעדיין לא נשלם בזה במה דלקח שפחה פנענית ולא אקרי עדיין גוף שלם כי
מה טעם לקחה הואיל ורוצה להיות גוף שלם כי איש בלא אשה נקרא רק פלג גופא
הואיל והוא מצלעותיו אבל עדיין נקרא פלג גופא כי האשה וילדיה תהנה לאדוניה והוא
יצא בגפו א"כ עדיין הוא גוף חסר כמ"ש שהוא לשון בגפו כי היא צריכה להיות עוד
אצל אדוניה ולא נשלם גופו כלל כמו מקדם: והגישו אדוניו אל האלהים והגישו אל
הדלת או אל המזוזה ורצע אדוניו את אָנּוּ במרצע ועבדו לעולם הנה רש"י הביא תחלה
הגזרה שנה דאָנּוּ הפתוב פאן הוא אָנּוּ ימין ואח"כ פי' דמה ראה אָנּוּ לירצע והוי ליה
תחלה לפרש על עיקר הדבר דמה ראה אָנּוּ לירצע ואחר כף לפרש באיזו אָנּוּ הוא

נרצע ונראה בלאו ג"ש דהוא אנון ימין אין להקשות דמה ראה אנון לרצע דיש לומר דהוא אנון שמאל והטעם הוא דהוא אנון שמאל דשבועה נקבים יש בראש והנזקב השביעי הוא האחרון שבנקבים שהיא אנון שמאל והשבועה נקבים הם נגד אותיות בג"ד כפר"ת וא"כ אנון השמאל הוא נגד ת' של כפר"ת שהוא ג"כ אות האחרון של זאותיות האלו וא"כ אין להקשות מה ראה אנון לרצע דיש לומר כמ"ש התוספ' דלקה נרצע במרצע דמרצע בגימטריא ת' שהיא נגד ת' שנים שעבדו במצרים הכי נמי י"ל דאנון שמאל שהיא נגד ת' מורה על פה אבל השתא דמוכח מג"ש שהיא אנון ימין תקשה דמה ראה אנון לרצע והבן: אמנם הטעם שנרצע באנון ימין הוא דהנושא אשה עברית נעשו לבשר אחד דאתדבק באל אחד והנושא שפחה מתדבק באל אחר ואינו גוף שלם רק היא אחרת ונהו ההפרש בין ד' לר' והגישו אדוניו אל הדלת לרמוז על הדל"ת שהיה לו לדבק בעם אל אחד ולא בעם אל אחר ולכן נרצע אנון ימין שהיא נקב הששי שבנקבים שבראש שהיא נגד אות הששי שבאותיות בג"ד כפר"ת שהיא הרי"ש שבכפר"ת להורות שהיא דבק באל אחר ולא באל אחד גם עוד טעם למה נרצע דוקא בדלת משום דאם הוא דבק בשפחה היצר הרע מסיתו ואי אפשר לו לפרוש ממנה לקה מגישו אל הדלת להורות דאף ע"פ דיצה"ר מפתה אותו וא"א לו לפרוש ממנה מ"מ יעשה תשובה פי הקדוש ברוך הוא פותח דלת לבעלי תשובה וכן הבעל תשובה צריך להטות אנון תמיד לשמוע בלימודים ולקה נרצע אנון בדלת שאפי' היצה"ר מתגבר עליו יעשה תשובה וגם נראה לבאר עוד טעם למה נרצע אנון בדלת דוקא ולא במקום אחר כי ידוע מה שאמרו חז"ל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד פי התורה פתח לשער לבוא לבית ה' ועל ידי התורה מגרש היצה"ר כי התורה הוא התבלין לגרש בו היצה"ר ולקה לפתח חטאת רובץ היינו היצה"ר רובץ תמיד להסית אדם לבטלו מתורה שהיא הפתח לבוא בית ה' וכל העוסק בתורה הרי הוא בן חורין מיצר הרע וזה שפחה נעבדות וממאס בתורה ולקה והגישו אל הדלת שהיא התורה לגרש מי שהיא רובץ בפתח ועיקר לימוד התורה הוא השמיעה לשמוע דברי חכמים ולקה נרצע אנון אל הדלת להורות פנ"ל ועוד נראה לתת טעם על הרצפת האנון דכתיב ואתם תהיו לי ממלכת פהנים פי כל ישראל בני חורין ראויים לעבודת ה' כמו הפהן אבל זה הנושא שפחה פנענית פסול לעבודה דדוקא הנושא בת ישראל ראוי לעבוד ה' אבל לא הנושא שפחה פנענית ולקה ורצע אנון לפסול בעבודה להיות סימן שהוא פסול לעבודה הואיל ונשא פנענית וכבר נאמר זבח ומנחה לא חפצת אנונים פריית לי פי שמוע מזבח טוב ולקה זהו הפוסל עצמו מהעבודה צריך להטות אנון בלימודים וזהו ורצע את אנון: עוד יש לומר טעם למה דוקא באנון פי ידוע דקוד' חטא אדם הראשון לא היה חילוק אצבעות ואחר חטא אדם הראשון היה חילוק אצבעות ויש להבין דמ"ש קודם לחטא מלאך אה בדרה פשוט יש לומר הטעם פי קודם חטא אדם הראשון לא היה צריך למלאכה ועבודה ולא היה צריך לחילוק אצבעות אבל אחר החטא היה צריך לעשות עבודה ומלאכה היה צריך לחילוק אצבעות אבל לפי דברי חז"ל דאמרו אם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוף אנון א"כ ניתן נמי חילוק אצבעות לאחר החטא כדי שיוכל לכוף אליה לתוף אנון והנה השוטה הזה שפחה נעבדות וכי חשב דלקה נחלקו אצבעותיו כדי לעשות מלאכה ולעבוד עבודה ולקה ורצע אנון במרצע להורות פי לא לקה ניתן חילוק האצבעות לעבוד עבודת עבד רק לקה נחלקו

אֲצַבְעוֹתַי לְסִתּוֹם אֲוֶן הַשּׁוֹמֵעַ דְּבַר שְׂאִינוֹ הַגּוֹן גַּם יֵשׁ עוֹד לְתַת טַעַם עַל הַרְצָעַת אֲוֶן דְּוֹקָא פִּי יָדוּעַ דְּהַבּוּעַל אַרְמִית נְמִשָּׁה בְּעַרְלָתוֹ וְהִינּוּ שְׂנֵמִשָּׁה עַרְלַת הַלֵּבב אַבְל בְּמִוְרָגְשִׁים יִרְגִישׁ הַהִיפּוּף וְיֵשׁ עַרְלַת אֲוֶן וּא"כ מוֹשֵׁה עַרְלַת אֲוֶן פְּמִבְּנֹאָר בַּגְּמ' וּלְכֹף כְּשִׂמְשָׁה עַרְלָתוֹ עַרְלַת אֲוֶן אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִסִּיר עַרְלַת הַלֵּבב וְעַכ"פ יִסִּיר עַרְלַת הָאֲוֶן כִּינּוֹן דְּבַלָּא זֶה א"א לוֹ לְהִסִּיר עַרְלַת לְבָבוֹ וְזֶהוּ וְרָצַע אֲוֶנוֹ דְּוֹקָא לְהִסִּיר עַרְלַת הָאֲוֶן דְּבַלָּא זֶה א"א לְהִסִּיר עַרְלַת הַלֵּבב: וְכִי יִמְפְּוֹר אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים וּלְהִבִּין הַטַּעַם לָמָּה אָמַר לְאִמָּה הֲוִי לִיָּה לְמִימַר אִמָּה אוֹ בְּלִשׁוֹן אַחַר רַק יוֹבֵן כִּי נִוְדָּא הַקּוֹנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא לְשִׂמְשׁ אֶת עַצְמוֹ הוּא קוֹנָה אוֹתָהּ כִּי אִין מְשִׁמְשִׁין בְּאַשָּׁה רַק בְּשִׁבִּיל אִשְׁתּוֹ הוּא קוֹנָה אוֹתָהּ לְשִׂמְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אַבְל הַקּוֹנָה עֶבֶד עַבְרִי קוֹנָה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ וְכֵן אִשְׁתּוֹ נַעֲשִׂית שְׂפָחָה לָּהּ וְזֶה שְׂפָחָה וְכִי יִמְפְּוֹר אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה כִּי זֹאת אִשְׁתּוֹ הַבַּעַל שְׂקִנָּה אוֹתָהּ נַעֲשִׂית אִמָּה לָּהּ וּלְכֹף אָמַר לְקַיִים בְּהַ מְצֻנֹת יַעֲוֹד כְּדִי לְמַעַט בְּקִנְיַת בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם תִּרְגִּישׁ אִשְׁתּוֹ בְּכֹף לֹא תִסְפִּים לְלַקְחָהּ כִּי אִין הָאִשָּׁה מְתַקְנָאת אֲלָא בִּירְוֹ חֲבַרְתָּהּ וּמָה עֲמָקוֹ מְחֻשְׁבוֹת ה': לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים עֶבְדִּים כְּנַעֲנִים בְּשׁוֹן וְעֵין וְהָא דְּהוֹצֵר לְאַשְׁמַעֵינוֹ דְּבַר זֶה.

נִרְאָה כִּי כָּל הָעֶבְדוֹת הֵיָה בְּחֻטָּא חָוָה בְּעַץ הַדַּעַת שְׁהִיָּה טוֹב לְמַאֲכָל וְנִחְמַד לְמַרְאָה וּלְכֹף בָּא כָּל הָעֶבְדוֹת כַּמ"ש לְעֵיל דְּקוֹדֵם חֻטָּא אָדָם הִרְאִישׁוֹן לֹא הִיָּה צָרִיף לְמַלְאָכָה וְעֶבְדוֹת וּלְכֹף יוֹצֵא בְּשׁוֹן וְעֵין שׁוֹן נִגְדַּ טוֹב הַעֵץ לְמַאֲכָל וְעֵין נִגְדַּ נְחֻמַּד לְמַרְאָה כִּי מִפְּחַ חָוָה בָּא הָעֶבְדוֹת וּבִין הַכְּנַעֲנִים לֹא פְּסָקָה זִוְהִמְתּוֹן וּלְכֹף יוֹצֵאִין בְּשׁוֹן וְעֵין אַבְל יִשְׂרָאֵל פְּסָקָה זִוְהִמְתּוֹן וּלְכֹף אִין יוֹצֵאִים בְּשׁוֹן וְעֵין וְאִי לֹא דְאַשְׁמַעֵינוֹ קִרָּא דְבֵּית יִשְׂרָאֵל אִינָּה יוֹצֵאת בְּשׁוֹן וְעֵין ה"א דְּוֹקָא בְּאַנְשִׁים פְּסָקָה זִוְהִמְתּוֹן דִּאִין כָּל כֹּף זִוְהִמָּא אֲצֵלָם וְנִטְלָה זִוְהִמְתּוֹן לְגַמְרִי וּלְכֹף אִין יוֹצֵאִין בְּשׁוֹן וְעֵין אַבְל נְשִׁים יֵשׁ בְּהֵם יוֹתֵר מִזִּוְהִמָּת נְחֻשׁ וְאִם כֵּן אִף בְּבֵית יִשְׂרָאֵל לֹא פְּסָקָה זִוְהִמָּא לְגַמְרִי וְה"א שְׁיִוְצֵאִין ג"כ בְּשׁוֹן וְעֵין כְּמוֹ הָעֶבְדִּים הַכְּנַעֲנִים ע"כ פְּתָבָה תוֹרָה זֹאת בְּנְשִׁים שְׂאִין יוֹצֵאִים בְּשׁוֹן וְעֵין וְצָרִיף לְהִיֹּת הַטַּעַם דְּאַף בְּנְשִׁים פְּסָקָה זִוְהִמְתּוֹן לְגַמְרִי וּמַכ"ש בְּאַנְשִׁים וְלֹא הוֹצֵר לְכַתְּבוֹ בְּאַנְשִׁים: וְאִם לְבָנוֹ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפֵּט הַבְּנוֹת יַעֲשֶׂה לָּהּ יֵשׁ לְדַקְדַּק לְשׁוֹן כְּמִשְׁפֵּט הַבְּנוֹת דְּמָה מְשִׁפֵּט הַבְּנוֹת שְׂיָיָה בְּזֶה וְהֲוִי לִיָּה לְמִימַר כְּבְנוֹת יַעֲשֶׂה לָּהּ הִינּוּ כְּשִׂאָר בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לִיתָן שְׂאָר וּכְסוֹת וְעוֹנָה וְנִרְאָה לְבָאָר דְּזֶה הִיָּה בְּמִשְׁפֵּט וּפְסָק דִּין לְחָוָה כְּשִׂאָכְלָה מַעֵץ הַדַּעַת הִיָּה פְּסָק דִּין שְׁלָה מְדָה כְּנִגְדַּ מְדָה נִגְדַּ מָה שְׂאָכְלָה מַעֵץ הַדַּעַת שְׂמוֹרָה חִימוֹד כְּנִאָמַר נְחֻמַּד לְמַרְאָה תַּמּוֹר זֶה יְהִיָּה אֵל אִישָׁה תְּשׁוּקָתָה לְמַצּוֹת עוֹנָה וְנִגְדַּ מָה שְׂנִתְנָה גַּם לְבַעֲלָהּ לְאַכּוֹל תַּמּוֹר זֶה יְהִיָּה מִזִּוְנָתָה רַק מִיַּד בַּעֲלָהּ וְנִגְדַּ מָה שְׁהִיָּתָה תַּחֲלָה עֲרוּמָה וְע"י אֲכִילָה מַעֵץ הַדַּעַת הוֹצֵרָכָה לְלִבְנוֹשׁ תַּמּוֹר זֶה יְהִיָּה כְּסוֹתָה רַק מִבַּעֲלָהּ וּלְכֹף כְּמִשְׁפֵּט הַבְּנוֹת דְּהִינּוּ חָוָה שְׂקֻצָב לָּהּ הַקַּב"ה שְׂיָהִיָּה לָּהּ דְּוֹקָא מִבַּעֲלָהּ שְׁלֵשׁ אֵלָה וְשִׁפִּיר קָאָמַר כְּמִשְׁפֵּט הַבְּנוֹת: מִכָּה אִישׁ נְמֹת מוֹת יוֹמֵת הָא דְּנִאָמַר כְּפוֹל מוֹת יוֹמֵת כִּי יוֹמֵת הוּא לְפַעְמִים בְּדָמִים לְבַד וְלֹא מִיָּתָה מִמֶּשׁ וּלְכֹף כְּתוֹב כְּאֵן מוֹת יוֹמֵת שְׂיָהִיָּה הַעוֹנֵשׁ בְּמִיָּתָה מִמֶּשׁ: וְאַשְׁרֵי לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ וְשִׁמְתִי לָּהּ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שְׂמָה.

נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּיָדוּעַ בְּמִתָּן תוֹרָה נְעַקֵּר הַיִּצְהָר וְזֶהוּ וְדָאִי דְּבַכָּל זֹאת הִיוּ יְכוֹלִים לְהַזִּיד וּלְהִמִּית אָדָם כִּי לֹא נִתְבַּטַּל הַבְּחִירָה דָּאִם לֹא כֵּן מָה הַבְּדִל יֵשׁ בֵּינָם לְמַלְאָכֵי הַשָּׁרַת וְאָמַר הַקְּדוֹשׁ ב"ה יִצְהָר מְסוּר בְּיָדְכֶם רַק בְּשׁוֹגֵג בְּבִלִּי דַעַת לֹא חֻטָּאוּ כִּי רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמָרוּ

רק העגל גרם לזה וזה היה בסיבת משה פי משה לקח עמו את הערב רב שעשו את העגל כדדרשינו לה רד פי שחת עמה אפה גרמת ולכה כתוב פאן ושמתי לה מקום לנוס שמה לה דייקא ולכה מתנה הלויים וערי הלויים קולטים פי הם לא עשו את העגל: וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה הא דכתיב בזה לשון ערמה דמשמע שהרגו במחשבת ערמימו' נראה לפרש פי יחשוב זה ההורג בממ"נ הוא בא עליו אם [אין] לו משפט מנת מן השמים דהוא איש זכאי לא אוכל לעשות לו דבר ואם חייב לשמים א"כ גברא קטילא קטלית אבל באמת הוא מחשבת ערמימות דהא אפשר בזבח ומנחה היה מפנפר עונו ועל ידו מת קודם ששב בתשובה וזהו שיזיד בערמה מעם מזבחי תקחנו למות נראה פי ענין קין שהרג את הבל היה להקריב קרבן וכן יזיד איש בערמה פי נתפנון להקריב קרבן ובזה תעלה נשמתו ולכה מעם מזבחי תקחנו למות והבן: ומפה אביו ואמו מות יומת ומיתתו בתנא וזה דהחמיר בקללה יותר מהפאה דהמקלל אביו ואמו הוא בסקילה החמור מתנא נראה הטעם פי לפעמים דהפאה הוא שחושב דהעולם כמנהגו נוהג ואין הקדוש ב"ה משגיח על עולם השפל וא"כ אין כל פה עונשו כמו שיודע שהקדוש ב"ה משגיח ומ"מ הוא חוטא והנה הפאה יש לומר שעושה שחושב שאין הקדוש ברוך הוא משגיח ח"ו אבל המקלל הוא המקלל בשם ואם כן פנונתו שישגיח ה' בזה ומודה בהשגחתו ומבקש שיעזרהו ה' לרעה בזו על כן עונשו חמור גם נראה עוד טעם על מה שהחמיר בקללה יותר מהפאה פי הפאה לאביו ולאמו הוא מעשה בהמה פי כן יעשה העגל פאשר יגדל יפה לפרה ולא ירגיש היות אמו או לא וכן יש לאדם נפש בהמה כמו שדרש הזוהר על פסוק ויהי האדם לנפש חיה ויש בזה למפה קצת התנצלות שגפש בהמה שבו גרם לזה אבל המקלל בשם זה אינו מעשה בהמה רק נפש שכלי ולכה עונשו חמור ולכה הפסיק התורה בין מפה אביו ואמו למקלל וכתוב בנתיים וגונב נפש להבדיל למה גניבת אדם חמור מן גניבת בהמה פי אדם יש לו שכל ממעלה מדיוקנו של מקום והחוטא בו חוטא בדיוקנו וכן הדין במקלל ששולח ידו בשכלו בדיוקנו של מקום: וכי יריבון אנשים והפה איש את רעהו.

הנה המחלוקת בעו"ה גורם רעה ויש שמפה הפאה בידו ממש בעת ריבו ויש שמלשין על רעהו ומפה רעהו בסתר וזה גרע מהפאה ביזים פי להפאה ביזים יש רפואה ולמלשינות אין רפואה ולכה רמזה לנו התורה פי יריבון אנשים יותר טוב שייפה את חבירו פי בזה שכתו יתן ורפא ירפא משא"כ בלשון הרע דאין תרופה להפאה שלו והבן: לא תבשל גדי בחלב אמו וסמיה לו הנה אנכי שולח מלאך לפניה.

לבאר הסמיכות. נראה פי באמת המלאכים הם המתנגדים לישראל בשביל קנאת התורה שהנחיל ה' לישראל חמדה גנוזה דמצינו במתן תורה דאמרו להקדוש ב"ה מה אנוש פי תזכרנו וכן אדם פי תקדונו תנה הודף על השמים והקב"ה השיבם הלא אכלתם בשור בחלב פשהייתם אצל אברהם וא"כ סר הקנאה מהם ואין פאן אין קטיגור נעשה סניגור וא"כ הנה אנכי שולח מלאך לפניה לשמרך בדרך דאין פאן עוד קנאה ושנאה והענין שנתלה קבלת התורה בזה נראה פי ודאי שכל זמן שמלאכי השרת הם בשמים לא יתכן בהם שמירת המצות ציצית ותפילין וכדומה רק פנונתם היה למען קיום התורה פשיירו למטה להתלבש בכבוד גברא כמ"ש הרמב"ן ושבו לגשם ואז יכולים לקיים התורה בפועל אף זה הוא אם פבוד הנברא עושה אותם לאדם וגשם ממש אף אם הוא רק

למראות העין אנשים אבל מ"מ הם בעצמות מלאכים א"כ לא שינה בהם שמירת התורה וזה שאמר להם הקדוש ב"ה אצל אברהם לבשתם פבוד נברא כמ"ש הרמב"ן ומ"מ אכלתם בשר בחלב ואלו הפבוד נברא הנה עושה אתכם לאדם וגשם ממש איך עברתם דבר ה' כי מאברהם התחיל שני אלפים תורה וע"כ שאינכם בגדר אדם אף כי לבשתם פבוד נברא ואף אתם אינכם עלולים לקבל ולשמור התורה בפועל והנה צנחו פל המפרשים דבפרשת פי תשא כאשר אמר הקדוש ב"ה לשלוח מלאך אמר משה אם אין פניה הולכים כו' ולמה שתק פאן בזה המאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך ונראה דהענין הוא כי נדאי הואיל שישאל יראו מפני האש הגדולה ראה הקב"ה לשלוח מלאך כי גילוי שכינה הוא מורא גדול כדאמרנו במורא גדול זו גילוי שכינה אבל יש לחוש בזה שיטעו ישראל ח"ו ויחשבוהו לאלוה פמו שמצינו גבי אחר שטעה במט"ט ואמר שתי רשויות הם כדאמרנו אל תמר בו אל תמירני בו שלא תמיר אותו בו בהקדוש ב"ה לעשותו אלוה רק משה בטח בזכות ותקמת דור דעה שלא יטעו בין עילה לעלול ולכה לא התפלל פאן למנוע משליחות המלאך אמנם לאחר מעשה העגל שראה דישאל טעו בעו"ה והמירו פבודו בתבנית שור ואמרו שגנבו שור במרפכה וחשב משה דכ"ש הוא שיטעו במלאך לכה התפלל אז אם אין פניה הולכים.

באופן אחר נראה לפרש דידוע כי מלאכי השרת אינם מסכימים לקבל תשובתן של בעלי תשובה וכמ"ש רש"י שאינם מכת החוטאים ואינם מרגישים ביצר לב האדם הרע מנעוריו פמו שלא ירגיש הסריס בחמדת המשגל ולכה אמרו הקדוש ב"ה חותר חתירה לקבל בעלי תשובה כי אין המלאכים מסכימים לקבל תשובתן ולכה קודם מעשה עגל לא הקפיד משה אם ילה מלאך אבל אחר מעשה העגל שע"י התשובה הנה לישראל התנצלות פמאמרם לא היו ישראל ראוים לאותו מעשה רק פדי להורות תשובה לרבים א"כ אם יעשו תשובה אין זה לרצונו של מלאך ואין קטיגור נעשה סניגור לכה התפלל משה אז אם אין פניה הולכים וגו': גם יש לפרש כי יש שני בחינות במלאך אם השכינה שורה בקרבו והוא רק פסות ולבוש פביכול לשכינה זה טוב מאוד בשליחות מלאך וכה ראוי לבל יחרדו מאימת השכינה או שהוא מלאך שאין השכינה שורה בקרבו והוא רק שליח וזה דבר קשה לישראל להיותם מונהגים ע"י שליח ולכה בפ' זו שאמר הקב"ה כי שמי בקרבו דהשכינה שורה בתוכו ופרש"י שהוא מט"ט בגמטריא שדי ושכינה שורה בתוכו ולכה הלו פסתר בצל שדי ולכה נקרא שר הפנים דהשכינה היא פנים ומתלבש במט"ט ע"כ לא הקפיד משה אבל לאחר חטא העגל הנה הרצון לשלוח מלאך סתם ואין השכינה שורה בקרבו על זה הרבה משה להתפלל ואמר אם אין פניה הולכים פניה דייקא שיהיה הפנימיות מהמלאך פבוד ה' וגם יובן לפי זה לשון הולכים שהוא לשון רבים: לשמרה בדרה יש לדקדק למה תלה השמירה דווקא בדרה הלא בכל מקום צריה שמירה אבל נראה דבלא"ה יש להבין דמה הוצרה לשמירה כלל של מלאך כי נדאי חביבין ישראל שאין צריכין לשליח כי הקדוש ב"ה שורה עליהן והן הן המרפכה אף כל זאת פשעוסקין בתורה כי אין להקדוש ב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה אבל פשאין עוסקין בתורה אין הם המרפכה וצריכין לשמירת מלאך רק אם עוסקים בתורה איתא דהצדיקים המה היכל ה' שמשרה שכינתו עליהם ובהתפשטות הוא שורה בהיכל עולמים וזהו דנאמר פדוד לא בחרתו בעיר מפל שבטי ישראל ואבחר פדוד דיקשה דמתחיל בעיר

וְסִיּוּמֵי בְּדוּד רַק הַקַּב"ה מְשַׁרְה שְׂכִינָתוֹ עַל הַצַּדִּיק וּבְהִתְפַּשְׁטוּתוֹ הוּא שׁוֹרֵה ג"כ בְּבֵית עוֹלָמִים וְזֶה הָיָה שְׂאֵלֶת יְהוֹשֻׁעַ לְמִלְאָה לְמָה בְּאֵת הָלֵא הֵם צַדִּיקִים וְאֵינָם צָרִיכִין לְמִלְאָה שֶׁהֵם הֵיכַל ה' וְהַשִּׁיב לוֹ הַמִּלְאָה עֲתָה בְּאֵתִי שְׂאֲמָרוּ חַז"ל שֶׁהוּא עַל בִּיטוּל תּוֹרָה וּבְאֲמַת אֵין ה' עִמָּכֶם וְעַל זֶה בְּאֵתִי וְאֵיתָא שֶׁהַדְרָה מְמַעַט שְׁלֵשָׁה וְאַחַד מֵהֶם הוּא בִּיטוּל תּוֹרָה אֲשֶׁר בְּהִטְרַחַת הַדְרָה א"א לְלַמּוֹד הֵיטֵב וְעַל כֵּן אָמַר יוֹסֵף לְאַחִיו אַל תִּרְגְּזוּ בַּדְרָה אַל תַּעֲסִקוּ בַּדְבָר הַלְכָה בַּדְרָה וּלְכָה בַּעֲמֶלְק פְּתִיב אֲשֶׁר קָרָה בַּדְרָה דְּלֵא הַגִּינָה הַתּוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל וּלְכָה פְּתִיב הִנֵּה אֲנֹכִי שׁוֹלֵחַ מִלְאָה לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָה בַּדְרָה דְּבַדְרָה צָרִיכִים לְשִׁמֵּרַת הַמִּלְאָה מִפְּנֵי שְׂאֵינָם יְכוּלִים אֲזִי לְעֶסֶק בַּתּוֹרָה: הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי וּשְׁמַע בְּקוּלוֹ אַל תִּמְרַ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ.

נִרְאֶה לְבָאָר כִּי קוֹדֵם לְזֶה פְּתִיב לְשִׁמְרָה בַּדְרָה וְלִהְבִּיאָה אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הִכִּינּוּתִי הֵינּוּ שְׂיָבִיאִם ג"כ לֹא"י וְהָיָה מְקוֹם לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת לְהַמִּיר בּוֹ שְׂיִחַשְׁבוּ שְׂאֵין בִּיכּוֹלָתוֹ לְהִבְיָאִם לֹא"י כִּינּוּן שֶׁהָלָה עִמָּהֶם בְּמַדְבָּר שֶׁהוּא ת"ל שְׂמִלְאָכִי א"י אֵינָם רְשָׁאִים לִילָה לַח"ל וְכֵן לְהִיפּוֹף שְׂאֵין מִלְאָכִי ח"ל רְשָׁאִים לִילָה לֹא"י וְחַשְׁבוּ זֹאת לְהַתְנַצְלוֹת לְמֵרוֹד בּוֹ אֲבָל אֵיתָא בְּגַמ' יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם פְּסוּק זֶה שֶׁר הָעוֹלָם אָמְרוּ וּפְיָרְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת דְּזֶה מִט"ט וְנִרְאֶה דְּלְכָה נִקְרָא שֶׁר הָעוֹלָם שֶׁהוּא רְשָׁאִי גַם לְהַלָּה לְחוּץ לְאַרְץ כְּמוֹ בֹא"י וַיֵּשׁ לוֹ רְשׁוֹת לְשׁוּט בְּכָל הָעוֹלָם מִשָּׂא"כ בְּמִלְאָה אַחַר וְהַטַּעַם הוּא שֶׁהַשְׂכִּינָה מְתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹכוֹ כְּמ"ש וּשְׁמִי בְּקִרְבּוֹ וְזֶה שְׂאֲמַר אַל תִּמְרַ בּוֹ בְּהַתְנַצְלוֹת שְׂאֵין בִּיכּוֹלָתוֹ לְהִבְיָאִם לֹא"י כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם שְׂלֵא יִמְחוֹל לְכֶם ע"י הַתְנַצְלוֹת כְּזֶה כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ הֵינּוּ שְׂכִינָה מְתַלַּבֵּשׁת בְּתוֹכוֹ ע"כ הוּא יְכוּל לְבּוֹא גַם לֹא"י וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר אַל תִּמְרַ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם דְּרִשׁ"י פִּירֵשׁ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם שְׂאֵינּוּ מִכַּת הַחוּטָאִים וְהַמְּכַוֵּן בְּזֶה הוּא כִּי אָדָם מוֹחֵל לְחַבְרֵיו כִּי לְעוֹמֵת זֶה הַקַּב"ה מְמַצִּיא לָן מְחִילָה כְּשֶׁחָטָא נֶגְדַּת הַקַּב"ה אֲבָל הַמִּלְאָכִים אֵין לְהֵם חָטָא א"כ אֵין מְגִיעַ לְהֵם גְּמוּלָה זֶה וּלְכָה אֵינָם נוֹחִים לְמַחֲוֹל וּלְכָה לֹא תִּבְקָשׁוּ בּוֹ כִּי אֵינּוּ מוֹחֵל וְלֹא סָגִי בְּלֹא"ה לֹאִישׁ קְרוִיץ מְחוֹמֵר וְזֶה שְׂאֲמַר אַל תִּמְרַ בּוֹ מִפְּנֵי שְׂלֵא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם שְׂאֵינּוּ מוֹחֵל כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ וְאֵנִי הוּא הַמּוֹחֵל: כִּי אִם שְׂמֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוּלוֹ וְעֲשִׂיתָ אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר.

הָא דְלַעֲנִין הַשְּׁמִיעָה צְנָה לְשִׁמּוֹעַ אֶל הַמִּלְאָה תִּשְׁמַע בְּקוּלוֹ וְלַעֲנִין עֲשִׂיָה צְנָה לְעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה הֵינּוּ שְׂיִצְנָה בְּעֲצָמוֹ הַטַּעַם הוּא שְׂאֵין בִּיכּוֹלָת הַמִּלְאָה לְהוֹסִיף מִצְוָה בְּתוֹרָה אוֹ לְגָרוֹעַ מִמֶּנּוּ רַק הַקְּדוּשׁ ב"ה מִצְוָה הַמִּצְוָה בְּעֲצָמוֹ וּבְכַבּוּדוֹ ע"כ לַעֲנִין הַשְּׁמִיעָה אָמַר לְשִׁמּוֹעַ בְּקוּל הַמִּלְאָה שְׂמַדְרִיכֶם בַּדְרָה יִשְׁרָה לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי ה' וְלִקְיִים הַתּוֹרָה שְׂנִיתְנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲבָל לַעֲנִין עֲשִׂיָה אָמַר וְעֲשִׂיתָ אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר שְׂהַמְצוֹת מִפִּי הַקְּדוּשׁ ב"ה בְּעֲצָמוֹ נִאֲמָרוּ וְלֹא ע"י מִלְאָה: וְאֵיבְתִי אֵת אֲוִיבִיָה וְצָרְתִי אֵת צִוְרִיָה יֵשׁ לְהִבִּין דְּאָמַר תַּחֲלָה הִנֵּה אֲנֹכִי שׁוֹלֵחַ מִלְאָה לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָה בַּדְרָה וְאַח"כ לַעֲנִין הַנְּקָמָה מֵאוִיבִים תְּלָה בְּעֲצָמוֹ וְאֵיבְתִי בְּעֲצָמִי אֵת אֲוִיבִיָה וְנִרְאֶה כִּי אֵין מִלְאָה אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁנֵי שְׁלִיחוֹת כְּאֶחָד וְאֵיָה יְטִיב לְיִשְׂרָאֵל וַיִּרַע לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים לְכָה הַבְּטִיחַ הַקְּדוּשׁ ב"ה שֶׁהוּא יִרַע לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים בְּאֹפֶן אַחַר נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאֵיתָא ה' מְסִינִי בְּאֵ וְנִרְחַ מְשַׁעִיר לְמוֹ שֶׁהַקְּדוּשׁ ב"ה הַחֲזִיר הַתּוֹרָה לְעֲשׂוֹ וְלֹא קִבְלוּהוּ וְלִישְׁמַעְעָאֵל וְלֹא קִבְלוּהוּ רַק לְכַאוּרָה יֵשׁ לַע"א הַתְנַצְלוֹת עַל מָה דְּלֹא קִבְלוּהוּ כִּי יֹאמְרוּ דְּמָה שֶׁקִּבְלוּהוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה מְשׁוּם שֶׁהַקְּדוּשׁ ב"ה הַבְּעֲצָמוֹ הָלָה עִמָּנוּ וְהוֹרָה לָנוּ הַדְרָה אֲשֶׁר גִּלָּה בּוֹ מִשָּׂא"כ לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים הָיָה ע"י נְבִיאִים אֲבָל

אם הקב"ה באמת שולח עמנו מלאך א"כ נסתם טענתם וחיובים פליה וז"ש הנה אנכי שולח מלאך ומפח זה ואיבתי את אויביך ועוד נראה לבאר דהקב"ה יודע מה בלבו של אדם דכתיב אני ה' בוחן לב משא"כ המלאכים שאינם יודעים מחשבות בני אדם וישראל יש להם לב טהור ובמחשבותם יחשבו לעשות טוב רק לפעמים אין המעשה עלתה לטובה והקב"ה דן אותם לפי מחשבתם ובעובדי אלילים הוא להיפך שכל מחשבתם הוא לרעה להרע לישראל אף שיש להם התנצלות שמה שעושים רעה לישראל כמו פרעה הוא מפני שגזרת המקום הוא לענש אותם על שעברו את פי ה' רק התנצלות זו אינו פי ה' בודק לבבות ויודע שכל העובדי אלילים הנה לבכם רע ונוטים רק להרע לישראל משא"כ מלאך שאינו יודע מחשבות אדם ולזה אמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך ואם תאמר הלא אין המלאך יודע מחשבות ואיך יכול לדין ולצרור העובדי אלילים על המחשבה אני אומר לה ואיבתי את אויביך אני בעצמי שאני יודע מחשבתם הרע וכן במצרים אני ולא מלאך: פי ילך מלאכי לפניך ויהיאה אל האמורי והחתי ונו' והכדתיו גם בפסוק זה יש להבין דפתח במלאך פי ילך מלאכי וסיים והכדתיו ונראה לבאר דאיתא והפיתי כל בכור אני ולא מלאך ובאמת למה הוא בכבודו עשה את כל אלה רק נראה דנדאי דכל המצרים היו חיובים פליה ולמה נענשו הבכורים לבד רק הקב"ה ברחמיו הטיה כל המצרים ושפך חרון אפו על הבכורים ואלו הנה שולח ע"י מלאך לא הנה מבחין בין בכורים לשאר המצרים וזה שכתב פאן פי ילך מלאכי לפניך ויהיאה וגו' דוקא מלאך ובאמת למה כן ונתן טעם והכדתיו כדי להאבידו לגמרי באופן אחר דהנה כתב אברבנאל דאין שר לישראל והא דכתיב מיכאל שרכם הוא מתרץ דהקב"ה הנה מתלבש את עצמו במיכאל באמת יוקשה למה התלבש את עצמו במיכאל אבל נראה דבכסא הכבוד הן ע' שרים והן ממשלתם על ע' אומות וא"י בזמן שהפנענים בתוכה הנה להם ג"כ שר אחד למעלה ואם הקב"ה האביד שר אחד צריך להיות שר אחר במקומו דהפסא צריך להיות שלם ובמיכאל שר ישראל לבד לא סגי פי אין שר לישראל עד שהתלבש בו הקב"ה שהוא משגיח על ישראל עמו ועל א"י ומיכאל נקרא לענין זה שר של ישראל להשלים ע' שרים שהיה קודם זה שר לכנענים בא"י וזה שכתב פאן פי ילך מלאכי לפניך ויהיאה וגו' דהיינו השר מיכאל ובאמת למה כן הא אין שר לישראל לזה אמר והכדתיו שאני מאבד השר של א"י וצריך להשלמת ע' שרים: לא תשתחוו לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם פי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבותיהם הענין הוא דאיתא במדרש במה אהב במה שונא ונראה לפרש בימי האבות דאוי"ה לא היו מקריבין אז בבמה במה אהב של האבות אבל כשהתחילו או"ה להקריב בבמה לעבודת פוכבים ומזלות אז שונאה הקב"ה עד שישאל לישראל אינו רשאי להקריב בבמה אפילו לשמים שלא למשות כחוקותיהם וזה שאמר ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם להקריב בכמה רק שבר תשבר מצבותיהם היינו הפמות: ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך.

יש להבין דפתח בלשון רבים ועבדתם וסיים בלשון יחיד וברך את לחמך והוי ליה למכתב וברך את לחמכם ונראה דהעבודה והתפלה צריך להיות בצבור לכה פתיב ועבדתם את ה' אלהיכם לשון רבים אבל אכילה שורת הדין להיות ביחידי שהוא דבר גשמי לכה אמר את לחמך: לא תהיה משפלה ועקרה בארצה את מספר ימיה אמלא נראה

דְּהַנִּי שְׁלֹשׁ הַבְּטָחוֹת וּבִרְךָ אֶת לַחֲמֶה לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה אֶת מִסְפֵּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא שְׂיִיכִים זֶה לְזֶה דְּאָמְרוּ חַז"ל בְּנֵי חַיִּי וּמְזוּנֵי לֹא בְּזָכוֹתַא תִּלְיָא מְלִתָּא אֲלֵא בְּמִזְלָא תִּלְיָא מְלִתָּא וְאִין מִזְל לְיִשְׂרָאֵל וְאֵף עַל פִּי כֹן וּבִרְךָ אֶת לַחֲמֶה הוּא מְזוּנָה לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה הוּא בְּנֵי אֶת מִסְפֵּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא זֶה חַיִּי.

כְּאִנְפֹן אַחַר נִרְאָה דְּאִיתָא בְּזוּהַר שְׁנַיִם שֶׁל נְפִלִים שְׁהִיָּה לְהֵם לַחֲיוֹת לְהִיכֹן אֲזִלִּי וְעַל זֶה אָמַר שֶׁהַקַּב"ה חוֹלֵק אוֹתָם לְצַדִּיקִים אִם כֵּן אִם לֹא הָיוּ נְפִלִים כָּלֵל אִין שְׁנוֹת הַצַּדִּיקִים יֵאָרִיכוּ כֹּל כְּפֹךְ וְזֶה שֶׁפֶתַב לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה שְׁלֵא יְהִיוּ נְפִלִים וְאֵעִפ"כ אֶת מִסְפֵּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא וְעוֹד נִרְאָה לְבָאָר וּבִרְךָ אֶת לַחֲמֶה וְאֶת מִימֵיךָ וְהִסְתִּירוֹתִי מִחֲלָה מִקְרַבְךָ גַּם הִנֵּי ג' הַבְּטָחוֹת שְׂיִיכִים זֶה לְזֶה דְּאִיתָא בְּסִפְרֵי רַפּוּאוֹת כְּשֶׁרְבוּ הַגְּשָׁמִים גָּרְמוּ לְתַחֲלוּאוֹת וְכָאֵב וְאִיתָא בְּגִמְרָא וּבִרְךָ אֶת לַחֲמֶה הִינְנוּ ע"י שְׁבִרְךָ גַּם אֶת מִימֵיךָ שְׂיִרְבֶּה לְךָ גְּשָׁמִים וְע"י הַגְּשָׁמִים נִתְגַּדְּלָה הַתְּבוּאָה לְמֵאֻד וְזֶה שֶׁאָמַר כָּאֵן וּבִרְךָ אֶת לַחֲמֶה ע"י שְׂיִבְרְךָ גַּם אֶת מִימֵיךָ שְׂיִרְבוּ הַגְּשָׁמִים וְאֵל תִּדְאָג שֶׁע"י רְבוּי גְּשָׁמִים יִהְיֶה תַּחֲלוּאוֹת לְזֶה הַבְּטִיחַ דְּאֵף עִפ"כ וְהִסְתִּירוֹתִי מִחֲלָה מִקְרַבְךָ: אֶת אִימְתִּי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְוִתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תְּבוּא בְּהֵם וְנִמְתִּי אֶת כָּל אוֹיְבֵיךָ אֵלֶיךָ עוֹרְךָ נִרְאָה לְבָאָר דְּהִנֵּה הַקַּב"ה צָנָה לְהֵם שְׁלֵא לְהַשְׁאִיר מֵהֶם שְׂרִיד וּפְלִיט רַק הֵלֵא פְתָאִים גְּדוּלִים הָיוּ הַכְּנַעֲנִים בְּשִׁמְעֵם נְפִלְאוֹת גְּדוּלוֹת שֶׁעָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל הָיָה לְהֵם לְבָרוּחַ כְּשֶׁבָאוּ יִשְׂרָאֵל לְגְבוּל א"י אֲבָל הַקַּב"ה הִקְשָׁה לָבֶם שְׁלֵא יִכְרְחוּ אֲבָל הָא תִּינַח אוֹתָם הַיּוֹשְׁבִים בְּא"י שֶׁהֵם כְּנַעֲנִים דְּעָלִיהֶם נִצְטוּוּ אֲבָל אוֹתָם הַיּוֹשְׁבִים בַּח"ל וְלַעַת עֲתָה הֵם בְּא"י אֶתְּן בְּלָבָם שְׂיִנוּסוּ וַיִּכְרְחוּ וַיִּכְנֻנוּ לְךָ עוֹרְךָ וְזֶה שֶׁפֶתַב וְהַמְוִתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תְּבוּא בְּהֵם הִינְנוּ הַכְּנַעֲנִים הַדְּרִים בְּא"י וְנִמְתִּי אֶת שְׂאָר אוֹיְבֵיךָ שֶׁהֵם הַדְּרִים בַּח"ל וְהֵם לַעַת עֲתָה בְּא"י לְךָ עוֹרְךָ הִינְנוּ שֶׁאֶתְּן בְּלָבָם שְׂיִנוּסוּ מִפְּנֵיךָ וַיִּכְנֻנוּ לְךָ עוֹרְךָ קוֹדֵם בּוֹאָךָ לֹא"י: וְשַׁלַּחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת הַחַוִּי וְגו' וּמָה דְּשַׁלַּח דוֹקָא אֶת הַצִּרְעָה נִרְאָה דְּאִיתָא בְּמִדְרַשׁ דְּהַצִּרְעָה סִימָא אֶת עֵינֵיהֶם לְמַעְלָה וְסִירְסוּאוֹתָם לְמַטָּה וְהַטְעַם הוּא דְּהַכְּנַעֲנִים הָיוּ אֲזִי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְחִטָּא שֶׁל כְּנַעַן הָיָה דְּסִירְסוּ אֶת נַח וְגַם הָיָה עוֹשֶׂה אֶת עַצְמוֹ כְּעוֹר וְלֹא רָאָה לְכַסּוֹת אֶת עַרְוֹת אֲבִיו וּלְכַף נַעֲנָשׁוּ מִדָּה כְּנַגַּד מִדָּה לְשַׁלֹּחַ אֶת הַצִּרְעָה לְעוֹר וּלְסִירְסוּ אוֹתָם.

אִיתָא בְּמִדְרַשׁ שֶׁהַצִּרְעָה עֲמָדָה עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן וְנִרְקָה בְּהוֹן מְרָה וְהַטְעַם נִרְאָה דְּהַמְכַשְׁפִּים יֵשׁ לְהֵם כַּח בְּכִישׁוּף לְהַבִּיא אֶת הַצִּרְעָה מִמְדִּינָה אַחֲרֵת וְא"כ יֵאָמְרוּ הַכְּנַעֲנִים דְּיִשְׂרָאֵל עָשׂוּ זֹאת בְּכִישׁוּף אֲבָל בְּאֵמַת הַכִּישׁוּף אֵינּוּ שׁוֹלֵט עַל הַמַּיִם ע"כ הַצִּרְעָה עֲמָדָה עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן לְהִרְאוֹת לְהֵם שְׂיֵד ה' עָשָׂה וּפְעַל כָּל זֹאת: מְעַט מְעַט אֲגַרְשָׁנוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ וּשְׁתִּי אֶת גְּבוּלְךָ עַד יַם פְּלִשְׁתִּים וְגו' וְנִרְאָה לְבָאָר דְּאִיתָא בְּכוּזָרִי עַל דְּמַצִּינוּ בְּלוֹט דְּאָמַר הֵלֵא הִיא מִצְעָר וְתַחֲזִי נְפִשִׁי דְּעַבִּירוֹת שֶׁל עִיר הַזֹּאת אֵינָם גְּדוּלִים כָּל כְּפֹךְ כְּעַבִּירוֹת דְּאֲנָשֵׁי סְדוּם וְזֶה ג"כ בְּאִנְמוֹת שְׁבִא"י שֶׁמְקַצְתֶּם עוֹבְרִים עַבְרִיּוֹת חֲמוּרוֹת וְקִשׁוֹת וְחִיבִים כְּלִיָּה מִיָּד וּמְקַצְתֶּם שְׂאִין בְּיָדָם עַבְרִיּוֹת קִשׁוֹת כָּל כְּפֹךְ שְׂיִהִיו חִיבִים עָלֵיהֶם כְּלִיָּה מִיָּד וְהַקַּב"ה אֵינּוּ נִכְרַע מֵהֶם עַד שְׁנַתְּמֵלֵא סְאָתָם וּלְכַף אָמַר מְעַט מְעַט הִינְנוּ אוֹתָם שְׁנַתְּמֵלֵא סְאָתָם אֲשַׁמִּידֵם מִיָּד וְאוֹתָם שְׁלֵא נִתְּמֵלֵא סְאָתָם אֲעָשֶׂה מְעַט מְעַט עַד דְּאֲשַׁמִּידֵם וְזֶה הָיָה ג"כ לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל דְּבִין כְּפֹךְ וּבִין כְּפֹךְ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה לְזוּרְעָה וְלַחְרוֹשׁ וְאֲזִי תִשְׁמִידֵם וְאִם תֵּאמְרוּ אֵיךְ נִקְדַּשׁ אֶת א"י בְּקוֹנְשׁוֹתוֹ הֵלֵא לֹא יִדְעֻנוּ עַדִּין גְּבוּלֵי א"י זֶה אָמַר וּשְׁתִּי אֶת גְּבוּלְךָ עַד יַם פְּלִשְׁתִּים וּמִמְדִּבְרָר עַד הַנֶּהָר וְגו' הִינְנוּ אֲנִי אֲקַדַּשׁ מִיָּד

את א"י ע"י גבוליו: לא תכרות להם ולא להיהם ברית נראה דבאמת צנה הקב"ה על פרישות ברית להם ויהושע פרת ברית עמהם רק הקב"ה צנה לבל לכרות ברית להם עם אלהיהם היינו כל זמן שעובדין עבודת כו"ם וזה דאמר להם ולא להיהם ברית אבל אם יקבלו תורתנו מותר לקבלם כמו יהושע: לא ישבו בארצה פן יחטיאו אותה לי פי תעבוד את אלהיהם פי יהיה לה למוקש נראה לבאר דירבעם דעשה ב' עגלים לעבוד ולהטעות את העם ולא הניחם לעלות לירושלים היה מטעה אותם בזה לומר להם דהקב"ה אינו חפץ בקרבנות פי הקב"ה הוא מלא רחמים רק השטן יקטרג לך נותן לו דורון ולזה אמר לא ישבו בארצה פן יחטיאו אותה לי היינו הדברים שנוגעים בי שאני מלא רחמים ואין צריך בעבודתכם לי רק להביא דורון לשטן מיראה שלא יקטרג עליכם וזה שאמר פי תעבוד את אלהיהם דהיינו לשטן מיראת פן יהיה לה למוקש שיקטרג עליה פן יתנו לה עצה להחטיאה ע"כ לא ישבו בארצה: פרשת תצנה ואתה תצנה את בני ישראל ויקחו אליה שמן זית וך פתית למאור להעלות נר תמיד.

נראה לבאר פי פתית למאור המנורה מורה על התורה דאין התורה נקנית אלא ביגיעה ולכך פתית למאור וגם התורה צריכה להתמדה גדולה מחמת השקחה וכן פתיב התעריף עיניו בו ואיננו ולכך להעלות נר תמיד והנה אלו נחלו ישראל את התורה מפי הקב"ה לא היה שקחה ולא היה צריך גייעה לתורה רק הואיל ולא שמעו מפי הקב"ה רק מפי משה צריך גייעה לברר אוקל מפסולת והם בגדר השקחה וזהו ואתה תצנה את בני ישראל אבל אלו היה הקב"ה מצנה לא היה צריך לנה פלל אבל ואתה תצנה צריך להיות פתית למאור גייעה רבה לתורה וגם להעלות נר תמיד שצריכה התורה התמדה גדולה ועוד רמזה התורה שאל יאמר אדם חכמתי ביותר ואין אני צריך ליגיעה והתמדה דבאמת ביותר שהוא חכם יותר מצוי בו שקחה וטעות וצריך להוסיף גייעה והתמדה מחמת השקחה שיש לו יותר ולכך אמר שלמה ראש לחכמים אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ומי לנו גדול ממשה שהשיג מ"ט שערי בינה אשר א"א להשיג יותר היה צריך ליגיעה והתמדה וממנו למדו אחרים וזהו ואתה תצנה ויקחו אליה שמן זית וך פתית למאור להעלות נר תמיד אפי' אתה צריך גייעה והתמדה ולכך מאליה יקחו ראיה דמה אתה צריך גייעה והתמדה כ"ש אחרים וגם נאמר למעלה מזה סוף פרשת תרומה לכל כלי המשפן וגו' וכל יתדות הקצר נחונות ואמרו במדרש רבה פ' תרומה פי זהב וכסף ונחונות וברזל מורה על ארבע מלכיות וכבר אמרו חז"ל פי משה לא רצה לומר לישראל אהיה אשר אהיה בגלות אחר לבל יצטערו פי עוד ישבו בגלות א"כ איך יאמר נחונות שהוא מורה על גלות גדול ולכך אמר הקב"ה ואתה תצנה שתפיס לישראל פי אין אדם זוכה לתורה שהוא עיקר השלימות רק מתוך צער וגלות ויסורין כדכתיב פתית למאור ולכך אל יצטערו בגלות פי ע"י פן יזכו לתורה ולהעלות נר תמיד שיתמידו בה לבל ישכחוהו וכאמרם פי התורה לא זכו אליה רק ע"י יסורין ולהיות פי גרות דתנופה דעיקר המנורה מורה עליהם כמ"ש הרמב"ן פרשת בהעלותה דהקב"ה אמר לאהרן על המנורה שלך קיים לעולם בהעלותה הגרות היינו תנופה ע"י ש פי ע"י גס דתנופה תתברר תורה שבעל פה במופת פי לולי תורה שבעל פה לא יהיה שמן טמא ואין צריך לגס ונחונות מורה על גלות ון כמבואר במדרש ולכך אחר זכרו נחונות בא הצווי על הגרות ועוד יש לפרש הסמיכות וכל יתדות הקצר נחונות ויקחו אליה שמן זית וך פי נאמר במשה עשה לה

שָׂרָף מִשְׁלָה כַּנּוֹדָע וְהָא דְהוֹצֵרָהּ לַעֲשׂוֹת דְּוּקָא מִשְׁלוֹ הֵינּוּ כִּי ע"י הָעֶרֶב רַב שְׁלֶקַח מִשֶּׁה עֲמוּ מִמְצָרִים וְהֵם הֵהוּלְכִים לַקְרֵאת נְחָשִׁים הֵיךְ לְנַחֵשׁ אַחִיזָה בְּיִשְׂרָאֵל וְלִכְּה מִשֶּׁה מִשְׁלוֹ הוֹצֵרָהּ לַעֲשׂוֹת נַחֵשׁ נַחֲשׁוֹת הַמּוֹרָה עַל נַחֵשׁ וְע"כ הֵיךְ בְּמִשְׁפָּן כְּלֵי נַחֲשׁוֹת הַמּוֹרָה עַל עֶרֶב רַב כִּי חֲלָקִים בְּנַחֵשׁ וְלִבֵּל יִתְעַרְבוּ בָּהֶם יִשְׂרָאֵל אָמַר וַיִּקְחוּ אֵלָיָה שְׁמֹן זַיִת וְהָ דַמְבּוֹנָאָר בְּמִדְרָשׁ כְּשֵׁם שְׁהַשְׁמֵן אֵינּוּ מִתְעַרֵּב בְּשָׂאָר מִשְׁקִים כִּי יִשְׂרָאֵל שׁוֹמְרִים אֶת סוּגָם וְנִתְּן הַקַּב"ה הַבְּטָחָה שְׁלֵא יִתְעַרְבוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֶרֶב רַב: לְהַעֲלוֹת גַּר תְּמִיד הוּא גַר מְעַרְבֵי שְׁהֵיךְ צָרִיף לְהִיּוֹת דּוֹלָק מַעַת לַעַת מִשָּׂא"כ שְׂאָר הַגְּרוֹת שְׁלֵא הָיוּ דּוֹלָקִים רַק בְּלִילָה וְהַטַּעַם כִּי מְבּוֹנָאָר בְּמִדְרָשׁ כִּי שְׁבַעַה גְרוֹת הֵם כְּגַד שְׁבַעַה פּוֹכְבֵי לְכַת שַׁצ"ם חֲנַכ"ל וְגַר מְעַרְבֵי הוּא נֶגֶד לְבָנָה וְלִכְּה נִקְרָא מְעַרְבֵי ל' עֶרֶב וּבְלִבְנָה אָמַר שְׁהַפִּיּוּס הֵיךְ שְׁתַּשְׁלוֹט בֵּין בִּיּוֹם וּבֵין בְּלִילָה לְכְּה הֵיךְ גַּר מְעַרְבֵי גַר תְּמִיד וְרַק לְכַאוֹרָה הָא אֵין לְלִבְנָה אוֹר רַק מְאוֹר הַחֲמָה וְאֵיף יִתְכַן שְׁיֵהָא אוֹר הַחֲמָה כְּבָה וְהִיא תְּאִיר אָמְנָם בְּזִמְן שְׁלֵמָה הֵיךְ סִיְהָרָא בְּשִׁלְיָמוֹת הֵינּוּ שְׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְלִבְנָה אוֹר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ כְּמֵאָמַר הַכְּתוּב וְהֵיךְ אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה וְלִכְּה קֵאָמַר לְהַעֲלוֹת גַּר תְּמִיד זֶה גַר מְעַרְבֵי עֲדוּת בְּיִשְׂרָאֵל שְׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵז יֵשׁ לְלִבְנָה גַר מִיּוֹחַד גַּם יֵשׁ לְהִבִּין פִּינּוֹן שְׁחֹבָה הוּא לְהִיּוֹת גַּר מְעַרְבֵי דּוֹלָק כֹּל מַעַל"ע אֵיף נִתְּנוּ רַק שְׁמֹן לְגַר הַהוּא כְּפִי שְׁיַעוֹר הַדְּלָקָה לְלִילָה אוֹלֵי יִכְבֶּה וְכִי סְמִכִינוֹ אֲנִיִּסָּא שְׁיֵהֵיךְ דּוֹלָק כֹּל מַעַל"ע אֲבָל יְדוּעַ מַה דְּאִיתָא בִּירוּשׁ' מִסְכַּת יוֹמָא דְּבַבִּית רֵאשׁוֹן שְׁהֵיךְ הַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה הָיוּ סוֹמְכִין אֲנִיִּסָּא וְלֵא בְּבֵית שְׁנֵי וְא"כ אֲתָא שְׁפִיר דְּנִתְּנוּ שְׁמֹן כְּמִדַּת חֲבֵרְתָּהּ וְקִשָּׂה אֵיף סְמִכִינוֹ אֲנִיִּסָּא עַל זֶה קֵאָמַר שְׁהוּא עֲדוּת בְּיִשְׂרָאֵל שְׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וְסְמִכִינוֹ אֲנִיִּסָּא וְתַדַּע זֹאת שְׂאָר דְּבַבִּית הַשְּׁנֵי דְּוּקָא בְּבַה"מ קֹל לֵא הֵיךְ שׁוֹרָה הַשְׁכִּינָה אֲבָל עַל ת"ח וְחֲכָמֵי הַדּוֹר הֵיךְ שׁוֹרָה כְּמְבּוֹנָאָר בְּהַלֵּל וְכַדוּמָה וּמִזְרַעַם לֵא פְּסָקָה הַשְׁכִּינָה וְגַם בְּבֵית שְׁנֵי הֵיךְ מוֹרָה גַר מְעַרְבֵי שְׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל גַּם יֵשׁ עֲדוּת מִגַּר מְעַרְבֵי שְׁהֵיךְ דּוֹלָק גַּם בִּיּוֹם שְׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל דַּל"כ לְמָה יֵאִיר בִּיּוֹם רַק הַטַּעַם הוּא שְׁלֵא יִהְיֶה מְאוֹר הַמְּבַהֵיק דְּרָף כְּפַנְרֵת וּפְרוֹנְכַת לְהִיכֹל וְא"כ מְזָה מוֹכַח שְׁהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל: יַעֲרוֹף אוֹתוֹ אֶהְרֹן וּבְנָיו מְעַרֵּב עַד בּוֹקֵר לְפָנֵי ה' חֲנוּקַת עוֹלָם לְדוֹרוֹתֵם וְהֵינּוּ שְׁיֵשׁ לְהִבִּין דְּבִשְׁלֵמָא בְּבַה"מ הֵיךְ רַק הַדְּלָקָה בְּלִילָה וְלֵא בִּיּוֹם כִּי שְׂרָגָא בְּטִיְהָרָא מַה מְהַנִּי אֲבָל בְּמִשְׁפָּן שְׁלֵא הָיוּ חֲלוּנוֹת כְּלָל לְאוֹהֵל וְהֵיךְ מְחַנּוּפָה בְּרִיעוּת מִבֵּית וּמִבְּחוּץ וְא"כ גַּם בִּיּוֹם הֵיךְ צָרִיף לְגְרוֹת וְלִכְּה קֵאָמַר חֲנוּקַת עוֹלָם לְדוֹרוֹתֵם וּמְבַלִּי לְשַׁנוֹת עֲנִין הַתְּמִידִי גַם בְּמִשְׁפָּן לֵא הֵיךְ גְרוֹת רַק בְּלִילָה גַם יוֹבֵן כִּי יֵשׁ לְכַאוֹרָה לְתַמּוּהָ בַמַּמ"נ פִּינּוֹן שְׁנַר מְעַרְבֵי הֵיךְ מוֹכְרַח לְהִיּוֹת דּוֹלָק יוֹם וְלִילָה וְנִתְּן בּוֹ שְׁמֹן רַק לְכַדִּי לִילָה וְהוּא דְּלָק כֹּל הַיּוֹם וְא"כ אֵף כְּפִי מִדַּת לִילָה לֵא יִתֵּן וְדִי בְּשְׁמֹן כֹּל דְּהוּ וְגַם יֵשׁ לְהִבִּין דְּמָה כֹּל כִּי הֵנִס בְּחֲנוּפָה שְׁנִתְּנוּ בְּכָל יוֹם שְׁמֹן מְעַט וְהֵיךְ דּוֹלָק כֹּל הַלִּילָה כַּמ"ש הַב"י הֵלֵא כֹּל הַיָּמִים הֵיךְ הֵנִס כֹּן בְּגַר מְעַרְבֵי אֲבָל הַעֲנִין הוּא כִּי בִּיּוֹם הַקַּב"ה פּוֹעֵל נְסִים בְּכָל יוֹם כִּי חֲסֵד אֵל כֹּל הַיּוֹם אֲבָל בְּלִילָה שְׁמִדַּת הַדִּין מְתוּחַ קִשָּׂה לְפָעוּל גַּם וְאִם יִקְרָה בּוֹ גַּם הוּא פְּלֵא וְלִכְּה יִסֵּד הַפִּיִּט אֵז רֹב גְּסִים הַפְּלֵאת בְּלִילָה פְּלֵא דִּיִּיקָא וְלִכְּה נֵאָמַר יוֹמָם יַצְנוּהָ ה' חֲסֵדוֹ וּבְלִילָה שִׁירָה עֲמִי כִּי בְּלִילָה הוּא מְפִלְאוֹת תְּמִים דְּעִים וְלִכְּה צָרִיף שִׁירָה וְלִכְּה בְּלִילָה לֵא סְמִכוֹ עַל גַּם וְנִתְּנוּ גַם בִּיּוֹם דּוֹר מְעַרְבֵי כְּדִי לְהִיּוֹת דּוֹלָק בְּלִילָה אֲבָל בְּמָה שְׁיִוְדָּלָק גַּם בִּיּוֹם סְמִכוֹ עַל גַּם אָמְנָם כְּשִׁיִּשְׂרָאֵל זְכָאִין בְּיוֹתֵר גַּם בְּלִילָה יִקְרָה לְהֵם גַּם וּבְזָה הֵיךְ הֵנִס גְּדוֹל בְּגְרוֹת דְּחֲנוּפָה מִנֵּס דְּגַר מְעַרְבֵי דְּבְגְרוֹת חֲנוּפָה הֵיךְ הֵנִס בְּלִילָה דְּרָף

פלא ולכה מדליקין גרות חנוכה לעת ערב ולכה כשאמר שימן שימן מערב עד בוקר אמר
שהוא חוקת עולם לדורותם שישאל אינם זכאין כל כה ואז הוצרף שימן כדי ערב עד
בוקר: ואתה הקרב אליה את אהרן אחיה ואת בניו אתו ואמרו במדרש שהרע למשה עד
שא"ל הקב"ה התורה שלי היתה ונתתי לה במתנה והא דהרע למשה נראה שהרע לו
דמה זה שאמר הקב"ה שיקריב אהרן אליו פאלו פהני שלוחי דידן נינהו הלא הם שלוחי
דרכתמנא ומה זו דנתן למשה הקריבה אבל באמת עיקר עבודת פהנים שיורו התורה
והמצות ולכה נצטוו בהדלקת הגרות שמורה על התורה פנודע הרוצה להחכים ידריס
שהמנורה בדרום ולכה נתן להם מתנות פהונה למען יחזיקו בתורת ה' ואם פן שפל הענין
בשביל התורה והתורה ניתנה למשה במתנה ע"כ הקריבה יתכן למשה וגם הרע לו
שאמר לו הקב"ה הקרב אליה את אהרן ואת בניו והזכיר נמי נדב ואביהוא וידע משה
כי בעת שימוש גמר החינוך ימות א' כדכתיב ונקדשתי בכבודי וכו' והרע למשה שיתבטל
מעשה ידיו בחייו ואמר לו הקב"ה שהוא מדה פנגד מדה התורה שלי היתה הפנונה על
הלוחות שהן פלל התורה אצבע אלהים מ"מ בטלם ושיבר משה בעת נתינתם אותם לו
אף זה יתנה פן גם הרע לו כי אהרן הנה לו התנצלות שעשה את העגל ולא מסר נפשו
להריגה כמו חור כי הנה לטובת ישראל על דלא יקנים אם יהרג במקדש ה' פהו ונביא
ובנה הנה לו התנצלות אם הנה אז פהו אבל לפי שא"ל הקב"ה עכשיו הקרב את אהרן
אחיה וגו' א"כ לא הנה אז פהו ואין לו התנצלות וזה שהרע למשה והשיב לו הקב"ה כי
בלא"ה יש לישראל התנצלות על שעשו את העגל שאמרתי אנכי ה' אלהיה לה צויתי
ולא להם פידוע וזהו תשובתו תורה שלי היתה ונתתי לה וא"כ אין זה פדאי לאהרן שיהנה
נהרג בשביל כה ולכה אל ירע לה: ועשית בגדי קודש לאהרן אחיה לכבוד ולתפארת
הוא מוסב אדלעיל שאמר שידלקו גרות להורות על החכמה כי שפתי כהן ישמרו דעת
ואמרו בגמ' מפני מה בני בכל מצוינים מפני שאינם בני תורה אבל אלו היו לכבוד ולא
לבזו שאומרים בשביל שאינם בני תורה לובשים בגדים פאלה על פן הפהו שהוא בעל
חכמה ותורה הבגדים האלה היקרים הם לו לכבוד ולתפארת וגם הכבוד בפגדים האלו
הוא כי הבגדים צריכין להיות מכונן למדת הפהו לא קצרים ולא ארוכים והפהו הנמשח
בשימן המשחה נתגדל וא"כ מתחלה פשעשו בגדים לכה"ג איה אפשר לכונן מדתו
פשיהנה אח"כ נתגדל ע"י שימן המשחה אמנם באמת מתחלה גם הבגדים נמשחים וגם
הם הגדילו וזה למופת חותם שהוא מפלאות ה' כי בגדלות הפהו אמרו שהוא בטבע כי
איש אשר יגיע לבשורה טובה ומעלה הטבע מגדלו פאמרם שמועה טובה תדשן עצם וכן
הענין בגדלות אבל על הבגדים לא יתכן לומר פן ונהו לכבוד ולתפארת כי ה' פעל במופת
מןפלא גם אמר לכבוד ולתפארת כי היו הבגדים נעשים בצירוף אותיות פאמרם יודע
הנה בצלאל לצרף אותיות וכו' וכן היו הבגדים האלה נעשים בחכמה יתירה ונפלאה
פעין בגדים של מעלה ולכה פתיב ובלב פל חכם לב נתתי חכמה שיצטרף חכמה נפלאה
לעשות הבגדים ונהו לכבוד ולתפארת.

אף גם שהם לכבוד ולתפארת כי יוקשה הלא לאו בכל דור מצוים אנשים פאלה אשר
רוח אלהים בהם פבצלאל וסיעתו וא"כ לאחר פמה מאות שנה פשיצטרף הפהו לבגדי
פהונה מי יעשונו הלא אנשים פאלה אבדו וצריף להיות כי בגדי פהונה שנעשו אז לא פלו
רק התמידו עד שלמה שהוא התחכם ג"כ בחכמה ולכה אמרו חז"ל ששלמה הוצרף

לאבני אפוד ולא מקונדם לכן כי התמידו עד אז וזהו מופת על קדושת הבגדים שיתמידו זמן ארוך ת"פ שנים: ואלה הבגדים אשר יעשו וגו' אמרו בגמרא דחד עכו"ם שמע ואלה הבגדים אמר גיירוני ע"מ שאהיה כה"ג כשמעו וזהו הקרב יומת אמר מי הוא הזר אמרו לו אפילו דוד מלך ישראל מיד נתחרט הענין הוא כי מבואר במדרש רבה וירח את ריח בגדיו אל תקרא בגדיו אלא בוגדיו והיינו כי בגופו של אדם שהוא עלול לחטוא נקרא בגד לשון בגידה וגם הוא מפאת המזל בלשון בא גד ועל חלק רע שבו נקרא בגד אבל חלק טוב שבו נקרא שמלה ל' שלמה שלמות ולכך אמרו שמלתה אלו בגדי שבת ולכך פאן דכתיב וירח את ריח בגדיו ולא אמר ריח שמלותיו לכך דר ריח בוגדיו בעלי תשובה שהם גדולים יותר מצדיקים והם הגורמים שהטמא מתהפך לטהור וזה.

שהריח וירח ריח בוגדיו פי על ידי התשובה יתהפך הבגד לשמלה וגדולין בעלי תשובה יותר מצדיקים ולכך באהרן שגם לעשות עגל והתנצלות שלו הוא שלא היו ישראל ראויים לאותו מעשה רק להורות תשובה לרבים לכך נאמר ואלה הבגדים בוגדים כי הקב"ה מריח וינחת ביותר בבעלי תשובה יותר מצדיקים ולכך העכו"ם שגייר עצמו ואין לה בעל תשובה יותר מזה שעזב מעשיו ורוע עניניו ודבק בדת אמת ולכך אמר למי ראוי יקר יותר ממני אמנם בשמעו אפילו דוד הוא זר לכהונה חשב בלבו הלא הוא עיקר לבעלי תשובה כאמרם לא היה דוד ראוי לאותו מעשה רק פדי להורות תשובה ליחיד ע"כ נתחרט מיראה שאין תולה בתשובה בלבד פדי להתקרב להקב"ה להיות יקר בעיניו יותר מצדיק: והם יקחו את הזהב ואת התכלת וגו' ויעשו את האפוד וגו'.

נראה לבאר ויעשו את האפוד פירושו שע"י צרופי אותיות ושמות של ספר יצירה יבראו הבגדים האלה כמו הנפש אשר עשו בחרן דהיה בספר יצירה וכן הבגדים ונחלף טרחתם הם יקחו הזהב והתכלת שיתנדבו העם והיו לצורך בגדים יקחו הם ויהיה שלהם והם יעשו הבגדים בספר יצירה וכמו שהיה למשה שכתר בעשיית הלוחות או יש לומר הפירוש על צווי ויעשו לא בגדים אלו לבד אף יעשו בגדים הרבה פדי שיהיה משמרת לדורות לכהנים גדולים רק לזה אינו מספיק נדבת הזהב וגו' ע"ז יש לומר דהברכה שולט בהם אבל אין הברכה מצוי בדבר המדוד ומנוי ולכך אמר והם יקחו לא שהגזבר ימסור להם במשקל ובמנין רק הם יקחו וישלחט בו הברכה ויכולין לעשות בגדי פהונה הרבה גם לדורות: ויעשו את האפוד ענין אפוד וחושן דע כי בעובדי כוכבים ומזלות ג"כ היה תרפים ואפוד פדכתיב והנה הרמב"ן טען איה היה למיכל בת שאול תרפים אבל הענין מה שמצינו בחזקיה מלך יהודה שגנז ספר רפואות ועין ברמב"ם בפירושו למשנה פי היה בו לעשותו צורה כפי חקמת הכוכבים בעת וזמן ידוע וכפי שעור צורה זו ואז יועיל לחולי ידוע וכאשר ראה חזקיה רבות הגזק הנמשך מזה גנזו אבל קונדם לזה היה פן צורות בזמנים ידועים ומגבילים לכוכבים והם מרפים וזה תרפים לשון תרופה למכתו ובאמת זה היה מותר אבל אחר זה נתגלגל הדבר שקסמו ביותר עד שהרפיבו לצורה זו שד ורוח רעה ובפרטות מרוחות השוכנים באויר וזה היה להם להגיד עתידות ולא ידברו בפה רק יקחו אותן תחת אצילי ידיהם וילבישו סינר מאחוריהם ובו קבועים אותיות וכאשר ישאל דבר יענה ע"י אותיות הקבועים באפוד וזה היה לעובדי כוכבים ומזלות והיה כולו שוא פדכתיב התרפים ידברו אנון פי הכל לשון ספק נבאו ולא ידעו מה ניבא ולכך היה הסינר לאחור במקום שאין עונין פסיל בחושף הולך ובמחשף מעשיהם הכל

לאחור ולא לפנים וידוע כי במבטא אותיות דטלנ"ת מתחלפין ולקף אפד ד' בל' מתחלף והוא אפ"ל חןשף ולא אור לא כן הנה החושן שיהיה על לבו לפניו ובאור וענין רואה וזהו ההבדל בינו לבנימם ולקף הנה לו ג"כ אפוד אבל לא ענה באפוד רק בחושן אשר על לבו להורות ההבדל בין קודש לחול הם בחושף ידמו ואנרח צדיקים כאור נונה והנה אמרו לא נפקד ממנו איש שלא הקדים תפלה של ראש לשל יד והיינו פאמרו בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע אמר הקב"ה מי גילה לבני רז זה ל' שמלאכי השרת משתמשין בו והענין הוא פי ע"י עשיית המצוה זוכה אדם לתורה וזה נעשה וע"י כף נזפה לשמוע ולאור באור התורה ובאמת ראוי להקדים עשיית המצוה לתורה אף בעו"ה היצה"ר גובר ואמר אם פגע בך מגנול זה משכהו לבהמ"ד וא"כ בעל פרחו צריף להקדים לתורה מפני יצה"ר שלא יגבר עליו וזהו לא שייף במלאכים ולקף כשהקדימו ישראל נעשה לנשמע אמר הקב"ה מי גילה לבני רז זה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שאין להם יצה"ר ויכולין לעשות פן וא"כ אף האדם המתגבר על יצרו פאיש יכול להקדים עשיית המצוה ואז זוכה לתורת ה' חפצו וידוע כי תפלין של יד מורה על מעשה ושל ראש על מחשבה ומי שהוא איש על יצרו מקדים של יד לשל ראש היינו מעשה המצוה לתורה אבל מי שאינו איש על יצרו צריף להקדים התורה להגין מיצה"ר א"כ מקדים ראש ליד וזהו לא פקד ממנו איש היינו אצל כל פסק פח היצה"ר ונאנחנו מתגברים על היצה"ר פאיש ולקף לא הקדימו ראש ליד והבן ולקף מצות ומע"ט הם תפילין של יד שהפל בקישרא חדא והם נמסרו גם פן למלאכי השרת אבל התורה ענין מחשבי הוא לה' וזהו וראית את אחורי היינו מעשים טובים ואמרו חז"ל קשר של תפילין דהיינו יד שנא' בו וקשרתם ועל ידו תשיג אבל פני שהוא התורה שהוא לה' לבדו לא תשיג ולקף אפוד מורה על מעשים טובים והנה באחור ועיקר עשיית מעשים טובים תלוי בידיים ולקף הנה על פתחו אבנים טובות שמות ישראל שהם עיקר עשיית המצוה אבל חושן מורה על תורה ולקף הנה על לבו והוא פני ה' ולקף הנה לפנים וידוע דעיקר התורה הוא חמשה חומשי תורה וספר הושע פאמרם אלו לא חטא [ישראל] לא נתן להם יותר הרי ו' ותורה שבעל פה ששה סדרי משנה הרי י"ב ולקף היו י"ב אבנים ובמעשים טובים אין הבדל רק בין דברי תורה לדברי סופרים שיש הבדל בכמה ענינים לכה הנה מחולק בשתי פתחות ושני אבנים ולא יותר ולהיות כי מצות הנחיל לנו משה פי קודם מ"ת שלמדו האבות תורה היינו רק תורה וענין ולא מצוה ולקף עובד פוכבים ומזלות העוסק בתורה חייב מיתה פי ירושה היא לנו מאבותינו ולא העוסק במצוה פי מצוה הוא לנו ממשה אבל התורה ירושה הוא מאבותינו ולקף על האפוד שפרמז על המצוה היו שתי אבנים שהם בהפך אתנון משה וכנסת ישראל צונח שימני פחותם על זרועה וכחותם על לבך והיינו שנהיו חקוקים בזכרון אהבה לה' במעשה ובמחשבה כמו תפילין שלנו וזהו אמרם הקדוש ב"ה מניח תפילין ולקף נשא אהרן שמות בני ישראל על פתפיו דהיינו פחותם על זרוע ועל לבו פחותם על לבו והם תפילין דמרי עלמא והם לזכרון והבן: פרשת פי תשא ויתן אל משה פכלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות לוחות אבן פתובים באצבע אלהים הנה לכאורה יש לדייק למה לא נתן הקב"ה הלוחות למשה קודם קבלת התורה ולא פכלותו לדבר אתו אבל נראה דאיתא בזוהר וכן כתבו כל ספרי מוסר שאין להחמיר על בעלי

תשובה להכביד עונותיהם בעיניהם כל כף לבל יתניאשו מתשובה ואיתא בזוהר כי בלוחות היו חקוקים כל עונשין לטותא מאן דעבר על המצות ולכף פתיב פתובים באצבע אלהים כי מדת הדין חקוק בלוחות ומזה הטעם נוכל לומר ששייבר משה את הלוחות על שראה שעשו את העגל כי אלו ראו ישראל בלוחות גודל העונש היו מתניאשים מתשובה ולכף אלו נתנם למשה מתחלה הנה מקבל התירה מראה לכף לא ניתן רק ככלותו לדבר אתו את התורה וקיבל התורה מאהבה: וירא העם כי בושש משה דרשו חז"ל בא שש היינו שעה ששית ונראה ליתן טעם דלכאורה למה הטעו את עצמן בזה פסבורין היו דמשה מת הא במופת ראו בכל יום דהמן בא באהליהם והמן הנה בזכות משה רק נראה דכתיב וחס השמש ונמס ועיקר זריחת השמש בשעה ששית וע"י כף הגיעו למעות דממה שפול להם המן באותו יום בבוקר אינו ראה שהוא חי עדיין דשמה מת אחר נפילת המן.

ואם לא הנה נמס אחר חצות הנה להם סימן שהוא חי עדיין דאל"כ הנה להרים תולעים ולהבאיש אחר מיתת משה כיון דהנה רק בזכות משה אבל עכשיו שהגיע חצות ונמס מחמת זריחת השמש לא הנה להם סימן שהוא חי: גם נראה וירא העם כי בושש משה דהעם היינו ערב רב ואיתא בגמרא דבשני בשבתא אקלע ריש ירחא דסיון א"כ הנה י"ז בתמוז ביום ה' ואז בשעה ששית לבנה דביה כל פח המנחשים דלית ליה מגרמיה ולכף נקרא ערב רב דביה פח לבנה לכף וירא העם כי בא שש: עוד נראה לכאור כי בא שש דאיתא במדרש אמר הקב"ה למשה הם עשו את העגל בחצי היום ולכף יתנו מחצית השקל ולהבין נראה דאיתא דהלוחות הנה משה מקבל במזל מאזנים והטעם נראה דידוע דבכל יום הי"ב מזלות משמשות והולכות רק המזל השולט באותו חודש הוא הראש בשולטנות ואותו חודש של קבלת הלוחות הנה בחודש תמוז ומזל סרטן מושל בו והוא משמש שעה ז' ושעה ח' ומזל אריה משמש שעה ט' ושעה י' ומזל בתולה שעה י"א ושעה י"ב והוא ו' שעות ליום ומזל אחר ו' התחיל שלטנות מאזנים וזה שאמר כי בא שש דאז מהדין למשה לבוא וזה שאמר אתם עשיתם את העגל בחצי היום דהיינו במאזנים ומדה פנגד מדה הוא ליתן מחצית השקל דהוא כמו חצי מאזנים דחצי זכיות ונחצי עבירות ולכף נותנין במחצית השקל הקלפון להורות דהזכיות הם יותר להכריע והנה לכאורה נוקשה על מה דאיתא דהשטן הראה להם דמות משה מוטל מת במטה פורח באויר וכי ח"ו יש לשטן פח כל כף לברוא בריאה אחרת להטעות את ישראל ומי מערב אל לבו להלחם פנגדו רק נראה דאיתא בזוהר של נעליה מעל רגליה לא פשיטת נעל רק פשיטת החומר ונותנין לו לב בשך בזכור מלמעלה דבלא"ה אי אפשר להגוף לקבל התורה מפי ה' וזה הגוף של משה נשאר שם בסנה ואותו הגוף הראה להם: ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה לו הענין הוא כי נודע להם כי הדיבור יהנה למשה מבין שני הפרובים אפי זוטרי והיינו כי במרכבה פני אדם אפי רב רבי ובהשפעתו למטה אפי זוטרי וגם למעלה הפלאחות אבל בהתפשטות מאחד יבוא שנים כי העילה אחד והעלול שנים כי ישפיל בעילתו וישפיל בעצמו ולכף היו שני לוחות ולזה למעלה פני אדם ולמטה שני פרוכים והוא שהשפיל עילתו והוא המשפיע בחינת זכר והשפלתו מקבל שפע בחינת נקבה ולכף הנה כמעט איש ולויות והנה פני אדם מין המרכבה ופני שור שמאל המרכבה וידוע כי משה בימין פדכתיב מוליה לימין משה ואהרן בשמאל ולכף חשבו שכל זמן שמשה חי

הוא בְּיָמֵינוּ וּפְנֵי אָדָם נַעֲשֶׂה לְמִטָּה אִפִּי זוֹטְרֵי שְׁנֵי פְּרוּבִים וּמִשָּׁם הָיָה הַדִּיבּוּר וְהַשְׁפָּעָה לְמִטָּה אֲבָל כַּאֲשֶׁר נִסְתַּלַּק מִשָּׂה וְכָל הַנְּהִגָה יִהְיֶה ע"י אֲהָרֹן שֶׁהוּא מִשְׁמַמַּל א"כ מִשׁוֹר הַמְּרַכְבָּה שֶׁהוּא בְּשִׂמְמַל יִנְשַׁפֵּעַ וּא"כ יִהְיֶה עֵגֶל וְחִפְצוֹ ג"כ שְׁנֵי עֵגָלִים כְּמוֹ ב' פְּרוּבִים לְכֹף אָמַר אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ לְשׁוֹן רַבִּים גַּם מוֹסֵב עַל שׁוֹר לְמַעַלָּה וְעֵגֶל לְמִטָּה לְשׁוֹן רַבִּים וּלְכֹף דִּיּוּקָא מָה הָיָה לוֹ כִּי מָה בְּגִימְטָרִיא אָדָם כִּי מִשָּׂה הָיָה בְּבַחֲיִנַת אָדָם בְּמִרְכָּבָה אֲבָל אֲהָרֹן שׁוֹר מִשְׁמַמַּל וְלִהְיוֹת כִּי בִקְשׁוּ זֹאת בְּתוֹאֵר מִקְדָּשׁ ה' כְּמוֹ פְּרוּבִים שֶׁהֵם עֵינֵי מִקְדָּשׁ וְיָדוּעַ כִּי מִקְדָּשׁ נִתְקַדַּשׁ רַק בְּסִילּוּק צְדִיק כַּנּוֹדָע וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּמִכְנֻכְדֵי אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁהִרְאָה לָהֶם הַשֵּׁטֶן דְּמִשָּׂה מֵת חָשְׁבוּ כִּי זֶה לְחִנּוּף בֵּית ה' וּלְכֹף לְחִצּוֹ עַל אֲהָרֹן לַעֲשׂוֹת לָהֶן צוּרוֹת פְּרוּבִים וְיִהְיֶה מִקְדָּשׁ ה' וּמִשָּׁם יָחוּל הַדִּיבּוּר לוֹ כַּאֲשֶׁר חָל לְמִשָּׂה מִבֵּין הַפְּרוּבִים גַּם הַמֶּן הָיָה בְּזִכּוֹת מִשָּׂה וְהֵם חָשְׁבוּ כִּי גַם הַבָּאֵר הוּא בְּזִכּוֹתוֹ כִּי הוּא הִפָּה צוּר וְיִזּוּבוּ מֵיָם וּבְמִוְתוֹ יִהְיֶה מְדַבֵּר בְּלִי מְזוֹן וּמֵיָם וּכְתִיב רַב תְּבוֹאוֹת בְּכַח שׁוֹר וְגַם אָמְרוּ חַז"ל הֵאֵי מִלְּאָף דְּעַל הַמֵּיָם דְּמִיָּא לְעֵגְלָא וּלְכֹף בְּחָרוּ בְּצוּרַת שׁוֹר וְעֵגֶל לִהְיוֹת לָהֶם מֵיָם וּמְזוֹן כִּי אָמְרוּ מִשָּׂה לֹא יִדְעוּנוּ מָה הָיָה לוֹ וְאִיךָ נְמוֹת בְּרַעַב וְצָמָא וְלִהְיוֹת כִּי כָּל טְעוּתָם נוֹלַד מִבְּחִינַת פְּרוּבִים בְּמִקְדָּשׁ וְזֶה הוּא לָהֶם הַתְּנַצְלוֹת גְּדוֹל וּלְכֹף אָמְרוּ בְּמִרְכָּבָה שֶׁהָיָה שׁוֹר הַתְּפִלָּל יְחִזְקָאֵל אֵין קְטִיגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר וְנִתְהַפֵּף לְכְרוֹב וְהוּא הַטַּעַם שֶׁעַל יָדוֹ נִתְמַעַט הַקְּטָרוֹג כִּי כָּל טְעוּתָם וְשִׁגְיוֹנָם הָיָה מִחֲמַת הַפְּרוּבִים: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲהָרֹן פָּרְקוּ נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשִׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְהִבִּיאוּ אֵלַי.

הִנֵּה אֲהָרֹן נִתְפַּנּוֹן לַעֲשׂוֹת נִקְבָּה כִּי תִשׁ כֹּחַ וּלְכֹף פָּרָה בְּאַמַּת מְטָהר טָמֵא אֲבָל הֵם וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזֶּהָב וְגו' לִהְיוֹת פֶּר זָכָר שֶׁכָּחוּ חִזְקָם גַּם יֵשׁ לְבָאֵר עֲנִין נְזָמֵי נְשִׁים שֶׁבִיקְשׁ מֵהֶם אֲהָרֹן כִּי כַּאֲשֶׁר נֹאמַר בְּעֶבֶד וְרַצַּע אֲדוֹנָיו אֶת אֲזָנוֹ בַּמְרַצַּע כִּי בְּזֶה נִתְנוּ נְזָם לְסִימָן הַיּוֹת מְסוּמָן שֶׁהוּא עֶבֶד וּכְדָרָף הַשָּׂרִים שְׂנוֹתָנִים בְּאָזְנֵי עֶבְדִים סִימָנִים לְהוֹרוֹת שֶׁהוּא עֶבֶד לוֹ וּלְכֹף נְשִׁים נוֹשְׂאוֹת נְזָם לְהוֹרוֹת הַשְּׁעָבוּד לְבַעֲלֵיהֶן וְהִנֵּה לֹא עֶבְדוֹ אֶת הָעֵגֶל רַק לְהַתִּיר לָהֶם עֲרִיּוֹת כְּמֵאֵמֶר חַז"ל ע"כ אָמַר לָהֶם אֲהָרֹן א"כ פָּרְקוּ נְזָמֵי נְשִׁיכֶם דָּתוֹ אֵינֶם מְשׁוֹנְעֵבְדִים לָכֶם וּלְכֹף מִיָּאֵנוּ הַנְּשִׁים לִיתֵן כִּי הָיוּ צְנוּעוֹת וְגָדְרוּ גָדְרֵי עֲרִיּוֹת לִהְיוֹת ח"ו עוֹלָם הַפְּקָר וְאָמְרוּ אֵי אֲפָשָׁר בְּהִכִּי שְׁשֵׁנִי בְּעֵלִים יִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּאִשָּׁה אַחַת וּלְכֹף נִיתֵן לָהֶם ר"ח לְיוֹם טוֹב דְּהַלְבָּנָה טַעֲנָה ג"כ שְׂאֵי אֲפָשָׁר שְׁשֵׁנִי מְלָכִים יִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד גַּם נוֹדַע בַּס' יְצִירָה כִּי שְׂבַעָה נִקְבִים שֶׁבְּאָדָם הֵם כְּנֶגֶד אוֹתֵיּוֹת בַּג"ד כַּפְּר"ת וְהִפָּה נֶגֶד פ' וְאוֹזֵן נֶגֶד ר' שְׂבַכְפָּר"ת וְהֵם עֶבְדוֹ אֶת הָעֵגֶל בְּמַעֲשֶׂה וּבִפְּהַ בְּלַחְשֵׁים הָרִי פֶּה אֲוֶן וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם הָיָה בְּשִׁבְלֵי מְזוֹן וְנֶזֶם בְּחִילּוּף אֲתוֹנוֹן מְזוֹן וּכְשִׁתּוֹסֵף עַל אֲוֶן טַל הָרִי הוּא בְּגִימְטָרִיא נְזָם שֶׁכָּל כְּוִנּוֹתָם הָיָה לְמֶן שְׂיָרֵד בְּטַל: וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם דָּהֵם פָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶם הַשְּׁעָבוּד שֶׁהָיוּ מְשׁוֹנְעֵבְדִים לְמָקוֹם וּלְכֹף פָּרְקוּ אֶת נְזָמֵיהֶם: וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַּר אוֹתוֹ בְּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסַּכָּה בְּחֶרֶט הוּא לְשׁוֹן חֶרֶטָה וּלְכֹף צַר אוֹתוֹ בְּחֶרֶט כְּדֵי שִׁשְׂהָא זְמַן רַב בְּחֶרֶטָתוֹ וְיִהְיֶה לָהֶם זְמַן לְהַתְּחַרֵּט גַּם הֵם עָשׂוּ הַכֹּל בְּכִישׁוּף וְזֶהוּ חֶרֶט לְשׁוֹן חֶרֶטָה וְכַוְנָתָם הָיָה לַעֲשׂוֹת שְׁנַיִם זָכָר וּנְקֵבָה אֲבָל אֲהָרֹן צָר אוֹתָם בְּחֶרֶט וְקָשַׁר זֶה בְּזֶה בְּחֶרֶט שְׂלֵא יִצָּא רַק עֵגֶל אֶחָד וְגַם לִהְיוֹת כִּי כְּוִנּוֹתָם הָיָה לְשַׁר שֶׁל מֵיָם הַשְּׁלִיכּוּ אֲהָרֹן לְתוֹף הָאֵשׁ וּבְזֶה חָשַׁב שְׂלֵא יִפְעַל כְּלוּם כִּי מֵיָם וְאֵשׁ מִתְּנַגְדִים זֶה לְזֶה אֲבָל מְכַל מְקוֹם גֶּרֶם הַחֲטָא שִׁיִּצָּא עֵגֶל וְזֶה הָיָה הַתְּנַצְלוֹת שֶׁל אֲהָרֹן לְמִשָּׂה וְאֲשַׁלְכֶהוּ בְּאֵשׁ וַיִּצָּא הָעֵגֶל הַזֶּה וְאֵנִי חֲשַׁבְתִּי שְׂלֵא יִהְיֶה נַעֲשֶׂה כֵּן: וַיֹּאמְרוּ אֵלָה אֵלֵהֶיךָ

ישראל אשר העלוה מארץ מצרים נראה לפרש ויאמרו הערב רב לישראל אלה אלהיך
הנה אמרו חז"ל שאנו לאלהות הרבה היינו שור למעלה ועגל למטה גם פנין שיחסו
לשור במרכבה תואר אלהות א"כ בארבע חיות בכל אחד פני שור וא"כ הרי ד' אלהות
ונהו אוו לאלהות הרבה: אשר העלוה מארץ מצרים כי על ידי שהושלף טס לגילוס
שפתב עליו עלה שור צפה ארוננו של יוסף למעלה והם חשבו כי יוסף שפע שלו הנה
משור דמרכבה ולכה נקרא בכור שור וע"כ הבכורים עבדו לעגל על היות שור בכור
והיינו כי אחר כך בימי יחזקאל נשתנה שור לכרוב גם ודאי מתחלה הנה לו בחינת פרוב
בהפך אתנו בכור ולכה ביוסף הנה פרוב ושור ולכה נקרא בכור שור וגם שור ראש
למזלות הצפוניות ולכה נקרא בכור וגם כל עניני גדלות של יוסף הנה על חלום שהנה
בפרות: וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר וישפיתו ממחרת
ויעלו עולות ויגישו שלמים וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק הענין הוא כי בפועל
לא עבדו ישראל עבודת פוכבים ומזלות רק מתי מעט אבל בעו"ה במחשבה נכשלו רבים
ובעפ"ם הקב"ה מצרף מחשבה למעשה ולכה ביקש אהרן להקריב עולות שמכפר על
הרהור הלב ואמר חג לה' מחר כי אמרו חז"ל לא הנה ימים טובים לישראל כיה"כ ואמרו
בגמרא הטעם שניתן בו לוחות אחרונות הרי יום קבלת הלוחות הוא י"ט גדול ואהרן
ידע כי משה ירד למחר והלוחות בידו ולא חשב שישפרם וא"כ יהיה י"ט לכה אמר חג
לה' מחר והם השפיתו טרם רדת משה ונבחו לשמחן כדי שתשרה עליהם רוח מסאבא
ולכה קמו לצחק כדי שע"י שמחה ומחול יחול עליהם הרוח ופרש"י לצחק שפרכת דמים
ונראה לומר שנדקרו בתרבות עד שהנה זב דמם על המזבח פי זה מעשה מכשפים וכהני
במות לחול עליהם רוח מסאבא כמבואר בפסוק במלכים בנביאי הבעל דאליהו: ויאמר
ה' אל משה לה רד כי שחת עמה אשר העלית מארץ מצרים איתא במדרש לה רד
מגדולתה שנתקרו ממנו אלה נהורין ולהבין נראה דכתיב: פול מצדה אלה ורבה היינו
בשמאל הוא השור ובימין הוא הכרוב ושור נקרא לפעמים אלה דכתיב באין אלפים וכן
אלפינו מסובלים וכרוב הוא מלשון רבה וזה שאמר שאול לי נתנו אלה פירוש היינו
שור שהוא מסטרא דשמאלא דאלפים היינו שור ולדוד נתנו רבבות הוא פרוב והוא
מסטרא דימינא במרכבה וזה שאמר: פול מצדה אלה ורבה מימינה ומשה הנה בכת שור
שהוא המשפיע וע"י הערב רב שעבדו לשור נחסר ממשה אלה נהורין פת האלה היינו
פת שור ולכה ויקרא א' זעירא כי נתמעט אלה וכיון שבא חטא העגל ע"י ערב רב שקבלם
משה אמר שחת עמה אשר העלית מארץ מצרים: סרו מהר מן הדנה אשר צויתם עשו
להם עגל מסכה וגו' עשו להם היינו ערב רב עשו לישראל כעגל מסכה במה שהסיתו
אותם ויאמרו לישראל אלה אלהיך ואיתא בספר חסידים נמשלו כבהמות נדמו דאדם
רשע נמשל כבהמות הנדמו המצניעים בכותלים ועל שנסתלקו מישראל רוח ונפש אדם
ונשאר להם רק נפש בהמה ע"י הסתת ערב רב אמר עשו להם עגל מסכה שנעשה מצורת
אדם צורת בהמה: ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא.

לשון קשה עורף נראה דמצינו בפילוסופיא בסופורי מעשיות דהפנים והעורף התנוכחו
זה עם זה בענין המעלות והחסרונות שהפנים מדבר לשבח עצמו שהוא רואה ושומע
ושאר מעלותיו והעורף השיב שהוא במעלה שאינו מקבל סורים כל כך כמו הפנים וזה
הענין בצדיק ורשע הצדיק הוא מקבל סורים בעוה"ז ונוח לעוה"ב אבל הרשעים אינם

כן רק הם פְּעוֹרָף שְׂאִינָם מְקַבְּלִין יְסוּרִים כָּלֵל וְזֶה שְׂאֵמֵר הַקַּב"ה וְהִנֵּה עִם קִשָּׁה עוֹרָף
הוא דְּהֵיִינוּ שְׁהֵם רְשָׁעִים וְלִכְּךָ נֹאכְלָם: וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וַיִּחַר אִפִּי בָהֶם וְנֹאכְלָם וְנֹאעֲשֶׂה
אוֹתָהּ לְגוֹי גְדוֹל.

נִרְאֶה דְקָאֵי אֲדִלְעִיל כִּי עִם קִשָּׁה עוֹרָף הוּא וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי כִּי אֵיךְ יִתְכַּן לְכַלּוֹתָם הֲלֹא
הָיוּ בְחֻטָּא רֵאשׁוֹן וְהָיוּ פְּעֻמִּים וְשִׁלְשׁ יִפְעַל אֶל עִם גְּבַר וְלִכְּךָ אָמַר הַשֵּׁם דְּכָל הַטַּעַם שְׂאֵנִי
מִמֶּתִין פְּעֻמִּים וְשִׁלְשׁ הוּא כְּדֵי שְׂיִשׁוּבוּ בְתִשׁוּבָה אֲבָל יִדְעָתִי שְׁעַם קִשָּׁה עוֹרָף הוּא וְלֹא
יִשׁוּבוּ וְא"כ עַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְאֵינִי צָרִיךְ לְהִמָּתִין פְּעֻמִּים וְשִׁלְשׁ אוֹ יֹאמֵר כִּי וְדָאֵי חֻטָּא
הַעֲגָל לֹא הָיָה גְדוֹל כָּל כֹּף לְחֵיבָן ח"ו כְּלִיָּה כְּמוֹ שְׁפַתְבָּתִּי כִּי הָיָה לָהֶם הַתְּנַצְלוֹת שְׁהַעֲרַב
רַב הִסִּיתוּ אוֹתָם שְׁהוּא כְּמוֹ פְּרוּבִים בְּמִקְדָּשׁ וְעַכ"פּ יִשְׂרָאֵל טַעַו בְּזֶה כִּינּוּן שְׂיִדְעוּ שְׁהַעֲרַב
רַב סוּרָן רַע אֲבָל הַקַּב"ה אָמַר הָרִי אֲנִי רוֹאֶה שְׁהֵם קִשָּׁה עוֹרָף א"כ יוֹסִיפוּ לְחַטּוֹא כְּזֹאת
וְכֹזֶאת לְכֵן אֲכַלֶּה אוֹתָם עֲכָשְׁוֹ דְמוּטָב שְׂיִמּוּתוֹ וְזָכָאִים וְלֹא יִמּוּתוּ חֵיבִים ח"ו: וְנֹאעֲשֶׂה
אוֹתָהּ לְגוֹי גְדוֹל הִנֵּה אֵין הַפִּירוּשׁ דְּמִמְשָׁה לְבַדּוֹ יִצָּא הַגּוֹי גְדוֹל דַּא"כ תּוֹף זְמַן רַב יִסְתַּלַּק
הַשְּׂכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל דְּאֵין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה פְּחוֹת מַכ"ב אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל רַק קָאֵי עַל שְׂבִטֵי
הַלְוִיִּם כִּי הֵם לֹא פְּעֻלוּ אֲנֹן וְלָמָּה יִקְרָה לָהֶם רַעַה ח"ו רַק שְׂיִישׁ פְּתַחוֹן פֶּה לְמַדַּת הַדִּין
הוֹאִיל וְלֹא מִיחֻוּ בָהֶם גַּם הֵם בְּכָלֵל עוֹנֵשׁ אֲבָל אֲמָרוּ בְּגַמ' שֶׁהַקַּב"ה הִלִּיץ בְּעַד הַצְּדִיקִים
שְׁלֹא מִיחֻוּ שְׂגָלוֹי וְיִדְוַע לְפָנָיו שְׂאִילוֹ מִיחֻוּ לֹא יִקְבְּלוּהָ מֵהֶם וְזֶה מֵאֲמָרוֹ פֶּה הִנֵּה עִם קִשָּׁה
עוֹרָף הוּא וְנֹאף דְּיִמְחֻוּ לֹא הוֹעִיל לְכֵן הַנִּיחָה לִּי וְנֹאכְלָם וְנֹאעֲשֶׂה אוֹתָהּ עִם שְׂבִטָה לְגוֹי גְדוֹל
כִּי אֵין לְהַעֲנִישָׁם בְּשִׁבִיל שְׁלֹא מִיחֻוּ: וַיִּחַל מִשָּׁה אֶת פְּנֵי ה' פְּרוּשׁ פְּנֵי כַּעַס וּמַדַּה"ד מִשָּׁה
בְּתַפְלֹתוֹ חָלַל וְהַחֲלִישׁ כַּחַד הַדִּין: וַיֹּאמֶר לָמָּה ה' יִחַרָה אַפָּה בְּעַמָּה אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּכַח גְדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה הִנֵּה לְכַאֲוָרָה תִּקְשִׁי דְמַה זֶה סִנְגוֹרִיָּא דְהִיא הַנּוֹתְנָת דְּכִינּוּן
שְׁעֻשָׁה לָהֶם גִּיסִים וְהוֹצִיאָם בְּיַד חֲזָקָה וְאֵעִפ"כּ חֻטָּאוּ א"כ גְדוֹל עוֹנָם מִנְשׂוּאָה אֲבָל נִרְאֶה
כִּי הַכַּח גְדוֹל הָיָה שְׁהָיוּ עוֹבְדִים כו"ם וּבְכָל זֹאת גְּאָלָם וְיִדְוַע כִּי דְבַר הַמִּקְרָה לֹא יִתְמִיד
וְשָׁב לְמִקּוּרוֹ הָרֵאשׁוֹן כְּאֲשֶׁר יַעֲקֹב אִישׁ עֵץ וַיִּסֵּר יְדוֹ יַחֲזוֹר הָעֵץ לְפִשְׁטָתוֹ כְּמִקְדָּם וְלִכְּךָ
יִשְׂרָאֵל שְׁהָיוּ אֲדוּקִים בְּכו"ם וּבַעַל כְּרַחֵם נִתְּתָה לָהֶם הַתּוֹרָה אֵין תִּימָה שְׁבִזְמַן קָצָר שָׁבוּ
לְטַבְעָם הָרֵאשׁוֹן וְאֵין לָהֶם לְכַלּוֹתָם וּבְכַח גְדוֹל דְּוָקָא: לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֹאמֵר בְּרַעַה
הוֹצִיאָם לְהַרְוֵג אוֹתָם בְּהָרִים וְלְכַלּוֹתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה כִּי פְּרַעַה אָמַר רֵאוּ כִּי רַעַה נִגְדַּ
פְּנִיכֶם וְהֵיִינוּ כִּי יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין לְסַבּוֹל עוֹלָ גְלוֹת וְטַלְטוּל וְצָרוּף וְשַׁעֲבוּד לְזַכָּה חֲלָק הַרַע
אֲשֶׁר בְּקִרְבָּם ע"י רֹב הַגְּלוֹת יִזְכְּרוּ וַיְהִיו מְנַקְּמִים מְכָל סִיג וְזֶה דְּוָקָא בְּגִמְרַת הַגְּלוֹת אֲבָל
בְּאִמְצַע הַגְּלוֹת עֲדִינּוּ מְלֵאִים סִיגִים עַד שְׂיִנְשָׁלֵם הַגְּלוֹת וְזֶה שְׂצַעַק פְּרַעַה הָא נִגְזַר עֲלֵיכֶם
ת' שְׁנַיִם גְלוֹת לְהִתָּם כָּל סִיג וְחֲלָק רַע וְאַתָּה רוֹצֶה לְמַהֵר וְלִצְאָת קוֹדֵם זְמַנּוֹ וְעֲדִינּוּ חֲלָק
רַע בְּקִרְבָּכֶם וְאֵינְכֶם מְזַנְקִים כָּלֵל וְזֶהוּ כִּי רַעַה נִגְדַּ פְּנִיכֶם עֲדִינּוּ הַרַעַה בְּכֶם וְאֵינְכֶם
מְזַנְקִים כָּלֵל הַצְּרוּף וְזֶהוּ מֵאֲמַר מִשָּׁה כִּי הַמִּצְרַיִם יֹאמְרוּ לְכָךְ עֲשׂוּ עֲגָל כִּי בְּרַעַה הוּא
וְעֲדִינּוּ לֹא הוֹטְתֶהוּ מִסִּיגִים וְהוֹצִיאָם קוֹדֵם זְמַנּוֹ וְעֲדִינּוּ מְלֵאִים סִיגִים וְהָא דְקַבְּלוּ הַתּוֹרָה
הִיא שְׂאִיִּם עֲלֵיהֶם לְהַרְוֵג אוֹתָם בְּהָרִים בְּכַפִּיִּת הָהָר כְּגִיגִית וְלְכַלּוֹתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
שְׂיִתְמּוּ וַיִּמּוּתוּ וְלִכְּךָ קַבְּלוּ אֲבָל שְׂרָשָׁם רַע וְעֲלוּלִים לְחַטּוֹא וְלִכְּךָ עֲשׂוּ הַעֲגָל וְזֶה הַכַּל
בְּשִׁבִיל שְׂמִיָּהָר לְהוֹצִיאָם קוֹדֵם זְמַן הַזְּכוּף הַמְּוַגְבֵּל אִם כֵּן לְפִי דְעַתָּה אַתָּה בְּעוֹכְרִיָּהָם
וְגַרְם גְּזָקָם ח"ו: זְכוּר לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִישְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וְגו' כִּי הַקַּב"ה אָמַר לְמִשָּׁה
לְעֲשׂוֹתוֹ לְגוֹי גְדוֹל וְהַשִּׁיב מִשָּׁה כְּפֹסָא שֶׁל שְׁלֹשׁ רַגְלִים אֵינוֹ יְכוֹל לְעַמּוֹד בְּפָנֵי כַּעֲסָךְ

ואידיעמווד כסא של רגל אחד הפנונה בזה אף פי משה ג"כ זרע של אברהם יצחק וישראל
אבל כסא של שלש רגלים היינו שלש רגלים שהעולם עומד עליהם היינו התורה ועבודה
וגמילות חסדים ואברהם הוא גמילות חסדים כנודע יצחק הוא עבודה שנועקד לקרבן
ויעקב הוא תורה שלמד אצל שם ועבר תמן אמת ליעקב שהיא תורה ונגד זה הם שלשה
היינו פהנים עבודה לוי תורה יורו משפטיה ליעקב ובזהר פתיב דלוי הנה ראש ישיבה
במצרים וגמילות חסדים הם ישראל שומרי חסד ואמת והם שלשה רגלים ומשה ושבתו
שהיו כולם לויים הנה רק רגל אחד שהוא תורה ואין פאן פהנים וישראלים וזה מאמרו
על רגל אחד איך יתקיים וזהו זכור לאברהם וליצחק ולישראל עבדיה שהם שלשה
רגלים גם אמר לעבדיה היינו השבטים ורצונו בזה א"כ אף שיהיה השבועה לאברהם
וליצחק ולישראל מקדם פי אני מורעם איך יתקיים השבועה לשאר שבטים ולכה אמר
אשר נשבעת להם בך דהיינו בהר המוריה דנאמר שם פי נשבעת פי הוא י"ב מורה על
י"ב שבטים וכן ישראל ר"ת ראש "אל" שבטי "יה ולכה נאמר באלהיו ויקח שנים עשר
אבנים לי"ב שבטים אשר נאמר ישראל יהיה שמו והיינו כמו שפתיבתי פי ישראל מורה
על כהן ואם פן שאר השבטים איך יתקיים הבטחתו: ותדבר אליהם ארבה את זרעכם
ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם ונראה דמליצת
משה הנה בזה דבגמרא רמי פתיב אשר לא ימד ולא יספר מרוב ופעם אחר פתיב ככוכבי
השמים ומשני פאן פשעושיין רצונו של מקום וכאן פשאין עושיין רצונו של מקום א"כ
אף שאינם עושים רצונו של מקום מ"מ הבטחת להם שיהיו עכ"פ ככוכבי השמים ואיך
תפלם וגם הנה הבטחה וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם ומלת
לעולם הוא מיותר דפשיטא דנחלה הוא לעולם אלא אף שבעונם יגלו מ"מ ישובו
לנחלתם הרי דהנה היעוד אף פשחטאו גם יש לפרש ונחלו לעולם זה התורה
ונקרא עולם שהוא עולם קיים ועל ידי א"י זוכין לתורה וזהו וכל הארץ הזאת אתן
לזרעכם וע"י ונחלו לעולם היינו התורה וא"כ א"א לזכות לתורה רק ע"י ארץ ישראל
ששם ארץ מטוהרה מקום מוכשר לתורה ואיך תכעוס עליהם בעברם התורה בחוזה
לארץ שעדיין לא זכו לארץ ישראל ולא זכו לקנין תורה בשלימות: וינחם ה' על הרעה
אשר דבר לעשות לעמו הנה ג' פעמים נאמר וינחם אצל שמו יתברך האחד הוא פאן
אצל מעשה העגל והשני אצל המבול וינחם ה' פי עשה את האדם בארץ והשלישי לא
איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם אמנם כולם לשון נחמה הוא פי אלו לא ברא את האדם
מאדמה והנה פאחד מצבא מרום במרום והנה חוטא הנה עונשו כבד מנשוא וה' חפץ חסד
הוא ולכה הנה לו נחמה פי עשה אדם בארץ מן האדמה ויש לו התנצלות פי הוא קרוי
מחומר ועלול לחטוא.

וכן הדבר פה במעשה עגל פי הקב"ה גזר מקדם על ישראל גלות אחר גלות כמו שאמר
למשה אהיה עמם בגלות זה ואהיה עמם בגלות אחר וכה הנה חקוק לפניו מאז רק דא"כ
יש חילול השם בזה שגזר עליהם אז רעה זו להיות בגלות אחר גלות פשעדיין לא חטאו
והאדם הוא בעל בחירה לעשות או שלא לעשות א"כ עכשיו שחטאו בעגל ולפי מדת
הדין היו חייבים ח"ו פלייה קיבל נחמה פי ידעו כולם פי חפץ חסד הוא במה שגזר עליהם
גלות אחר גלות כדי שלא לכלותם בפעם אחד כמ"ש וביום פקדי ופקדתי וגו' וזהו ג"כ

הפירוש בתפלת משה והנחם על הרעה לעמך הפנונה הרעה המוכנת לעמך להיות בגלות אחר גלות בנה תתנחם בעשותם העגל.

או י"ל וינחם בכאן אצל מעשה העגל הוא לשון חרטה כי באמת איך נחם ה' הא הנה מגפה בעם רק הואיל ודיבר ה' עליהם לרעה ודבר ה' לא ישוב ריקם והוצרך למגפה ולכך וינחם ה' פביכול נתחרט על הרעה אשר דיבר פי לא הנה לו להוציא בדיבור פי עי"כ לא סגי בלא מגפה בעם ונתחרט השם פי הוא רב חסד לכל קוראיו: פרשת ויקהל ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' איתא במדרש וכן הביא רש"י דמחרת יום הכפורים הנה למחרת יום רדתו מן ההר ויש לדקדק מנ"ל להמדרש להוכיח פן דדלמא ביום הכפורים הנה יום רדתו מן ההר או דלמא הנה מאוחר ליום מחרתו רק נראה דכל הקהלה הנה להוציא את הערב רב שלא הנה להם חלק במשפן וביה"כ בלא"ה הא הנה חוץ לתחום פמבואר בירושלמי רק הניקף עמוד ענן חשוב פהניקף וזה לא יתכן בערב רב שהנה חוץ לענן ואין צריך להקהלה להוציא את הערב רב ועל פרח דהנה למחרת ביום חול וגם ליפא למימר דהנה מאוחר דהא הם הביאו בפוקר א"כ ודאי לא הביאו ביום שאמר להם וכתוב והם הביאו עוד נדבה בפוקר בפוקר הרי הביאו בשלישה בקרים ומחרת יוה"כ הנה אז בשלישי בשבת פי יוה"כ חל אז בשני בשבת כמ"ש התוספות מסכת ב"ק פ"ק מרובה וא"כ אם אמר להם מחרת יום הכפורים דהוא שלישי בשבת הביאו לג' בקרים היינו ד' ה' ו' אבל אלו הנה יום מאוחר היינו שאמר להם בד' א"כ ג' בקרים הם ה' ו' ז והנה פוקר שלישי בשבת והאיך הביאו בשבת הא הכריז אל תעבירו וע"כ דהנה למחרת יום הכפורים: ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה נראה לבאר אשר צוה ה' לעשות אותם אלה ל"ט מלאכות תעשו במשפן אבל זהו בששת ימים ולא בשבת ואמר פן אף דכבר נצטוו במרה וכן אמ"כ על שמירת השבת הענין הוא פי ידוע פי ישמח משה במתנת חלקו נאמר בשבת פי שביעי הוא מקודש ומשה ג"כ שביעי אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה גם עיקר תורה תלוי בשבת שהוא אות פי העולם מקודש והקב"ה משדד מערכת הכוכבים רק האות על שבת הוא המן שאין יורד בשבת ומן הנה בזכות משה ולכך ישמח משה במתנת חלקו בשבת ולכך פליל תפארת בראשו נתת והוא קרני הוד שזכה משה והנה בזכות שבת ולכך פא הסמיכות דסיים פרשת פי תשא בקרנות הוד של משה ומתחיל פאן בשמירת שבת דמשה מרוב ענותנותו הודיע לישראל למה זכה לקרנות הוד לא מפח זכותו הוא רק מפח שבת שהנה על ידו ולכך זכיתי לכך גם הודיע להם ענין שבת פאן אצל מלאכת המשפן פי לא די לכפרת מעשה עגל בנדבת זהב וכסף למלאכת המשפן רק פל השומר שבת פהלקתו אפילו עובד פוכבים ומזלות פדור אגוש מוחלין לו ולכך הזהירם על שבת והקדים שבת למלאכת המשפן פי זבח רשעים תועבה אבל ע"י שבת נרצה.

גם להיות פי בלוחות ראשונות נזכר טעם שבת זכרון למעשה בראשית ונה חל גם על הערב רב אבל בלוחות אחרונות ביקש הקדוש ב"ה להוציא את הערב רב הואיל וחתאו בעגל ולכך נאמר בו טעם יציאת מצרים פי עבד היית וזה לא יתכן בערב רב שלא נשתעבדו בהם בלוחות אחרונות נאמר למען ינוח ופי' רש"י דלולי שבת הנה האדם מייגע בלי מנוחה ולכך פחר ה' ביום השבת ולפ"ז יש מקום לטעות דהני מילי בכל ימות

השנה יש לשבות ביום השבת אבל שבוע שחל באמצע אותו השבוע יה"כ דכבר נח ביה כמו שהיה חל יה"כ שירד משה מן ההר שהיה בשני בשבת כמש"ל וא"כ היה כבר יום מנוחה בשבוע זו למה צונו לשבת תרי יום מנוחה ולקח הוצרה פאן להזהיר לך ממחרת יה"כ והוריד לוחות האחרונות והיה מקום לטעות ששבוע זו אין צריך לשמירת השבת חזר והזהיר שמ"מ ינוחו בו ואפילו למלאכת המשפן: כל העושה בו מלאכה יומת ולא נאמר מות יומת כמ"ש במקום אחר אצל חילול שבת כי תרי מיתות יש בחילול שבת לעוה"ז ולעוה"ב וכאן איברי העושה בו למלאכת המשפן א"כ פנונתו לש"ש לדבר מצוה ולא הפסיד העולם הפא לגמרי לך נאמר בו רק יומת חד: לא תבערו אש בכל מושבותיכם הא דהוציא פאן דוקא ההבערה מכלל שאר מלאכות נראה לבאר כי בלוחות הראשונות נתן טעם לשמירת שבת וזכר למעשה בראשית וזה שייך בכל דברים הנבראים בששת ימי המעשה אבל האור במוצאי שבת אברי וא"כ אינו בכלל כי בו שבת ולקח הוצרה לאו מנוחה אחר לוחות אחרונות כי שמה לא נזכר טעם מעשה בראשית רק טעם יציאת מצרים: בכל מושבותיכם והינו כי יחיד אין לעבוד עבודת ה' בזה כמו שאמרו בשופר של זהב שאין קטיגור נעשה סניגור אבל במשפן היה זהב כי אדרבה לכפר יביא זהב משפן וכפר על זהב עגל ולקח אש של הדיוט אסור להבעיר בשבת כי שבת לכפר עון עגל פא כמש"ל ובעגל השליכו לתוך האש ואין קטיגור נעשה סניגור אבל במקדש אדרבה יבוא אש מקדש וכפר על אש עגל ולקח בכל מושבותיכם אין אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במקדש: זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאתכם תרומה וגו' הנה אמרו חז"ל דלקח הקדים אזהרת שבת למלאכת המשפן לומר שאין מלאכת המשפן דוחה שבת והקשו דא"כ גם לעיל בפירוש תרומה אצל צווי ה' למשה על מלאכת המשפן היה לו להקדים אזהרת שבת ונראה דלק"מ כי הצווי מה' היה שמשה ירד יום הארבעים לשבתו בחר ויצוה להם על מלאכת המשפן והיה ראוי למשה לצוות על זה פשיטת פעם הראשון לולי שקרה עון העגל ואז היה יום הארבעים הראשונים י"ז בתמוז שבו ירד מן ההר בע"ש פי ר"ח סיון אקלע בשני בשבת לשיטת רבנן והיה ר"ח תמוז בד' בשבת וא"כ י"ז בתמוז בע"ש וירד בע"ש וא"כ פשיטא דחל עליו שמירת שבת קודם מלאכת המשפן דנדאי טרם יתנדבו ויביאו יכלה השבת ולקח פשיטא דצריך להקדים שבת א"כ אם היה פתוב בצווי שמירת שבת קודם מלאכת המשפן לא היה מוכח לזה דלקח הקדימו להורות שאין מלאכת המשפן דוחה שבת אבל בירידה שהיה ביה"כ וחל אז בשני בשבת והוא צוה להם בשלישי בשבת למחרת רדתו מן ההר כמש"ל אם פן יותר היה לו להקדים נדבת המשפן שהיה נעשה בימים האלו מלהקדים שבת שהוא אחר כמה ימים אלא הקדים אזהרת שבת למלאכת המשפן להורות שאין מלאכת המשפן דוחה שבת והנה הא דכתיב בפ' כי תשא אף את שבתותי תשמרו פרש"י שם אף מיעוט הוא למעט שבת ממלאכת המשפן שאין מלאכת המשפן דוחה שבת והקשה הרמב"ן דאדרבה דאף מיעוט הוא דפעמים דאין השבת בשלימות כגון במלאכת המשפן ידחה שבת ונראה לתרץ כי שלימות השבת תלוי בקרבנות השבת וזהו שלימות ובזמן שאין משפן אי אפשר להקריב קרבנות שבת אם פן ה"א דמלאכת המשפן ידחה שבת אף דשבת עשה ול"ת שיש בו פרת ומלאכת המשפן הוא רק עשה גרידא מפל מקום כדי למהר שלימות שבת תלוי במשפן כדי להקריב קרבנות שבת ה"א דידחה לך נאמר אף למיעוט לשבת אפי' שבת

בלי שלמות וחסר קרבות מוספי שבת והקרבת הבזיכין וכדומה מפל מקום תשמרו את שבתותי אף שאין משפן וקרבות שאין מלאכת המשפן דוחה שבת כבכל התורה שאין עשה דוחה אפילו עשה ולא מעשה גרידא והבן: זה הדבר אשר צוה.

ולמעלה אמר אלה הדברים פי למעלה אמר בשבת ועיקר הלכות שבת בתורה שבעל פה כידוע לכה נאמר אלה הדברים בכתב ובעל פה אבל זה הדבר דמירי במשפן ומשפן הפל מפונרש בכתב לכה נאמר זה הדבר דבר אחר גם שם בשבת עשה ולא מעשה נאמר אלה אבל משפן רק עשה נאמר זה: קחו מאתכם תרומה לה' פל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' וגו' הנה אמרו חז"ל שגשגתלחה הברכה בנדבת המשפן שנאמר והמלאכה היתה דים ויש להבין לאיזה צורך הנה הברכה הלא התנדבו די והותר אבל נראה דנדאי העשירים כחפצם ורצונם נתנו ולא היו צריכין לברכה משא"כ הבינונים דלכם הנה טוב וחפצים לעשות רצין קונם אבל הנה להם רק דבר מעוט להביא והקדוש ב"ה שולח להם ברכה במעט שהביאו ונעשה לדבר המסוים כשאר המתנדבים כדי שלא לביישם וזהו תרומת ה' פי מה' הנה זאת ע"כ נאמר כפול ובשינוי לשון וזהו אמרו קחו מאתם תרומה לה' היינו שהעשירים שיקחו תרומתם לה' כחפצם ואינם צריכים לברכה ומאת פל נדיב לב היינו בינוני שיידו קצרה להביא כחפצו רק לכבו הנה לנדבה יביא את תרומת ה' פי ה' ברכו כמ"ש והיא תרומת ה' באמת: וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו את פל אשר צוה ה' ויש להבין דמי יבחין אם הוא חכם לב אלא נראה דהנפסיון הנה שלא אמרו לו לגמרי הצווי של ה' כיצד היא העשייה ותיקון הפלים והוא פנון מדעת עצמו להצווי זה מוכח על חכמתו וזה ויעשו את פל אשר צוה ה' מדעתו אף שלא נתפרשו לו תנאי ואופן עשייתו ובזה יובן חכמתו או יש לומר ויעשו את פל אשר צוה ה' שלא ינה קנאה אם זה עושה ארון וזה עושה אדני החצר לכה הוצרכו פולם לסייע פארון ובאדני החצר וכדומה כדי שיהיה מלאכתם בשנה בלי קנאה פלל וזהו ויעשו את פל אשר צוה ה' פל דייקא פל אשר צוה ה' פולם בשנה כדי שלא ינה קנאה בדבר: ויצאו פל עדת בני ישראל מלפני משה היינו מלפני משה הלכו אבל השכינה לא זו מאתם פי חל עליהם רוח נבואה ממשה פיון שהיו מלפני משה פאמרם אלו ישבתי לפני רבי הוינא מחדינא טפי וכן הנה בשמואל הנביא שפל העומדים לפניו היו מתנבאים עד שאמרו הגם שאול בנביאים: ויבואו האנשים על הנשים פל נדיב לב הביאו חח ונזם וכומז וגו' וכל איש אשר הביא תנופת זהב לה' נראה לבאר פי עיקר נדבה הנה מן הנשים פי הם לא התרצו לעגל וגם הביאו תכשיטי ערוה להעיד פי היו נטרין גו נעול במצרים רק דאין לאשה רשות ליתן בלי בעלה לכן פאו בעליהם עמהם להעיד שהוא בהספמתן וכל איש אשר הניף ה א ענין אחר היינו דמתחלה בעת עשיית העגל הפשרים לא רצו ליתן זהב לעגל רק הניפום לצורך גבוה והאיש יכול ליתן נדבתו לבדו בלא רשות אשתו ואין צריך להביא אשתו עמו וזה אמרו וכל איש אשר הניף תנופה לה': וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן וגו' הביאו פל מרים תרומת פסוף ונחונשת הביאו את תרומת ה' וכל אשר נמצא אתו עצי שטים הביאו הלשון הוא לכאורה אינו מכון דגבי תכלת וארגמן וגו' פתיב אשר נמצא אתו וגבי פסוף ונחונשת פתיב פל מרים הביאו ובעצי שטים פתיב אשר נמצא אתו ונראה לבאר פי מה שהנה לישראל בבית הים הנה שללהם לגמרי ובזו מן ההפקר אבל לא בזו רק אבנים טובות וזהב פסוף ונחונשת פי מה להם בשמלות שהוא גדול וקשה למשא

ומכ"ש עצי שיטים וגם ודאי לא יוליכו המצרים בנדפם אחר ישראל אל הים דברים כאלה עם אבל בבית מצרים הוצרכו ע"פ הדבור ליקח שמלות פדכתיב וכן עצים בצוואת הזקן וזה לא היה אצלם מוחלט רק פדרה פקדון מה' שצנה להשאיל פי יהיה צורה אליה בעת מצוא ולכה על תכלת וארגמן וכל עצי שיטים.

נאמר אשר נמצא אתו לא שהוא שלו רק בדרה פקדון ונמצא הדבר אצלו אבל הכסף והזהב שלו הוא והוא המניף והמרים: וכל אשה חכמת לב בידיה טו ויביאו מטנה את התכלת ואת הארגמן וגו' הא דכתיב לשון כפול בידיה טו ויביאו מטנה ודאי מה שהיה מטנה כבר והביאו ממצרים היה יותר טוב למשכן פי הוא לזכרון טוב לישראל לפני ה' שפטחו בה' ויצאו ממצרים למדבר ציה ולקחו עמם שמלות למשא בדרה רב ולא פחדו אולי ישובו למצרים וימצאו כגנב במחותרת וכדומה והפתוב אומר זכרתי לה חסד גבוריך לכתה אחרי במדבר וגו' והנשים ביקשו גם כן לקיים המצנה בגופם לעשות למקדש ה' בידיהו לכה עשו.

שניהם בידיהם טו היינו מה שטו בידיהם פדי לעסוק במלאכת הקודש ומכל מקום ויביאו מטנה מה שהוא טנה ועומד ממצרים ולכה נקרא מטנה והביאו שניהם לפני ה' לזכרון תמיד: וכל הנשים אשר נשא לכן אותנה בחכמה טו את העזים פירש רש"י שפעל העזים טו ונראה הטעם פי כל הנשים נתאו לארוג לצורה המקדש ולא ימלט בששים רבוא שלא היה נשים שלא היו גדות וכל המלאכה היה בפוקר ולא היה עת להתטהר לכה טו מעל העזים במחוקר לבעלי חי ואינו מקבל טומאה: והנשיאים הביאו את אבני השוהם ואת אבני המלואים לאפוד ולחושן ואת הבושם וגו' והנשיאים חסר פתיב פי הוא לשון ענו כמו ענו מכסה השמש כן פני משה כפני חמה והם כסו פניו לבל יצטרף לדבר עם כל אחד ואחד רק הקריבו בני ישראל את דבריהם לפני הנשיאים פדכתיב הדבר הקשה יביאו אליה וגו' והנה כל נדבת ישראל היה למשכן והיה משמש רק כל זמן שהמשכן קיים אבל לא אח"כ אבל הנשיאים הביאו אבני אפוד וחושן שהתמידו כל זמן בית ראשון וגם אחר החורבן כמו שמצינו שאחשורוש התפאר ולבשן וכן שמו המשחה קיים לעד וזה היה חלקם שנדבתם התמידו יותר מנדבת ישראל והיה בהם שמוש כל ימי הבית: כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא לכל המלאכה אשר צנה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה' הנה הלשון לכאורה אינו מדוקדק דאמר כל איש ואשה אשר נדב לבם הביאו בני ישראל דמי לא ידע דכל איש ואשה אשר נדב לבם היו מבני ישראל ונראה לבאר דמערב רב ג"כ נדבו לבם למקדש רק דלא קבלו מהם פי לישראל לבדם ניתן לפאר אבל מכל מקום פדי שלא יהיה הפסד להקדש נתנו ישראל מחירו להקדש כל מה שנדבו הערב רב ונהו כל איש ואשה אשר נדב לבם היינו הערב רב הביאו בני ישראל לה' והם הביאו תמורתו נדבה לה' לבל יפסיד ההקדש: פרשת פקודי אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד ע"פ משה עבונת הלויים ביד איתמר בן אהרן הפהו משכן העדות פי הוא עדות בישראל שהשכינה שורה בישראל פי תמיד ה' עושה לנו ניסים ואין לה יום שלא יהיה בו גם רק כשאין השכינה שורה הניסים נסתרים כמ"ש הזוהר לעושה נפלאות גדולות לבדו פי הקדוש ב"ה לבד משגיח בניסים וידוע פי אין הברכה מצוי בדבר המנוי והמדוד והטעם הוא דאם כן יורגש הנס ואין הקדוש ב"ה רוצה לעשות נס פומפי ע"כ כאן פקד

מִשֶׁה וְנָתַן חֻשְׁבוֹן וּמ"מ נִשְׁתַּלַּח הַבְּרָכָה וְזֶהוּ לְאוֹת כִּי שְׂכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וְאֵז נַעֲשֶׂה גִיּוֹסִים בְּפִרְהֶסְיָא וְרַש"י פ"י שֶׁהוּא עֲדוּת שְׁנִמְחַל לָהֶם עֲוֹן הָעֶגְלָה שֶׁהָרִי שׁוֹרָה בְּתוֹכָם וְהִינּוּ כִּי אִם נִמְחַל נִמְחַל לַגֹּמְרֵי אֲבָל (אם) יָבוֹא זֶהב מִשְׁכָּן וַיִּכְפֹּר עַל עֲוֹן הָעֶגְלָה שְׁנַעֲשֶׂה מִזֶּהב הָרִי רַק כִּפְרָה לְשׁוֹן קִנּוּחַ כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב אַכְפָּרָה פְּנִיּוֹ בְּמִנְחָה וּמְפֹל מְקוּם גּוֹף הָעֲוֹן בְּקִיּוּמוֹ וּבְשִׁרְשׁוֹ וּמֵאֵין יִנְבְּחֵן זֹאת מִהָעֶרֶב רַב אִם גַּם הָעֶרֶב רַב הִוְרָשׁוּ לְכַנוּס בְּמִשְׁכָּן וְאֵי מִשׁוּם זֶהב הַמִּשְׁכָּן הָאֵל הַתְּנַדְּבוּ אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁנִמְחַל וְגַם לָהֶם נִמְחַל רַק מֵאֵן מְבַרֵר שֶׁהָעֶרֶב רַב לֹא נִתְּנוּ לְמִשְׁכָּן וּלְכֹף בָּא פְּקוּדֵי וְחֻשְׁבוֹן וְתַמְצָא רַק חֻשְׁבוֹן מִחֻצֵי הַשִּׁקְלָה מִשְׁשִׁים רַבּוֹא מִיִּשְׂרָאֵל ש"מ שֶׁעֶרֶב רַב לֹא נִתְּנוּ וּמ"מ נִתְּפָרוּ ש"מ נִמְחַל לָהֶם עֲוֹן הָעֶגְלָה בְּלֵי נִדְבַת זֶהב לְמִשְׁכָּן וְנִמְחַל לַגֹּמְרֵי: מִשְׁכָּן הָעֲדוּת.

הַמִּשְׁכָּן נוֹתֵן עֲדוּת עַל הַחֻשְׁבוֹן אֲשֶׁר פִּקַּד מִשֶׁה שֶׁהוּא חֻשְׁבוֹן צֶדֶק וְהִינּוּ כִּי הַמִּשְׁכָּן נִקְרָא עַל שֵׁם שֶׁל מִשֶׁה כְּמִבְּנֵי אֶרֶץ כְּנָעַן וְכֹתֵי וְאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ לְמָה תִּרְצָדוּן הָרִים גְּבֻנוֹתִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַשְּׂבָטִים בִּיקָשׁוּ שְׂיִהְיֶה בְּהֵמ"ק נִבְּנָה בְּחֻלְקוֹ וְאָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ ב"ה גְּבֻנוֹתִים אֲתֵם שְׁגֻבְתֶּם אֶת יוֹסֵף וְאִם כֵּן בְּמֵי שְׁגֻבָּה אֵין בְּהֵמ"ק בְּחֻלְקוֹ וְאֵינוּ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ וְא"כ אֵלוֹ גֻּבַּב מִשֶׁה מִנְדַבַּת הַמִּשְׁכָּן לֹא הָיָה נִקְרָא עַל שְׁמוֹ וּלְכֹף הַמִּשְׁכָּן עֲדוּת אֲשֶׁר פִּקַּד מִשֶׁה שֶׁהַחֻשְׁבוֹן מְכֻוּן וְצֶדֶק: בְּיַד אֵיתֵמַר הַתּוֹרָה הוֹרָה לָנוּ זְמַן וְחֻשְׁבוֹן מִשֶׁה מִנְדַבַּת הַמִּשְׁכָּן אִם הוּא קוֹדֵם הַקְּמָתוֹ אוֹ לְאַח"כ וְכִתְבָּה הַתּוֹרָה בְּיַד אֵיתֵמַר וְאֵלוֹ הָיָה נִדְבַת וְאַבִּיָּהוּא חֵי הָאֵל הָיָה פְּקוּדַת הַמִּשְׁכָּן אֲצֵלֶם עֲבוּדַת אֲלֵעֶזֶר בְּיַד נִדְבַת וְעֲבוּדַת אֵיתֵמַר בְּיַד אֲבִיָּהוּא וּש"מ דְּנִתְּן חֻשְׁבוֹן אַחַר הַקְּמָתוֹ דְּכָבֵר מֵתוֹ נִדְבַת וְאַבִּיָּהוּא וְהַטַּעַם כִּי הָיָה צָרִיף עֲכָשְׁיוֹ לְחֻשְׁבוֹן כִּי יָדוּעַ שְׂאֵין מִחֻשְׁבֵּין עִם גֻּבְאֵי צֶדֶקָה רַק הַגֻּבְאִים צָרִיכִין לִהְיוֹת שְׁלֵשָׁה וּבְשִׁלְשָׁה לִיכָּא חֻשְׁבָּא וְכֵן מִשֶׁה הָיָה תְּמִיד נִמְשָׁף עִם נִדְבַת וְאַבִּיָּהוּא וְאֵלוֹ הָיוּ חֵיִים לֹא הָיָה צָרִיף לְחֻשְׁבוֹן אֲבָל בְּמִוֹת נִדְבַת וְאַבִּיָּהוּא וְהָיָה מִשֶׁה נִשְׂאָר לְבַדוֹ לְכֹף אֲשֶׁר פִּקַּד מִשֶׁה לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִן הַחֻשְׁבָּא נִתְּן חֻשְׁבוֹן וְלִזָּה כְּתִיב בְּיַד אֵיתֵמַר דְּמִזָּה מוֹכַח שֶׁהָיָה אַחַר מִיתַת נִדְבַת וְאַבִּיָּהוּא: וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה עֲשֶׂה אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵת מִשֶׁה וְאֵתוֹ אֶהְיֵאֵב בֶּן אַחִיסָמָד לְמִטָּה דִּן חֲרָשׁ וְחֹנֹשׁב וְרוֹקֵם בְּתַכְלֵת וּבְאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְשֵׁשׁ הַגֵּה בְּמִשְׁכָּן הָיָה זֶהב וְכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת בְּגָדֵי שָׂרָד לְבַגְדֵי כְּהֹנֵה וְהָיָה זֶהב לְכַפֵּר עֲוֹן הָעֶגְלָה וְעֲוֹן פֶּסֶל מִיכָה שְׁלֵא הָיָה עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת גְּמוּרָה כִּי לֹא הִקְפִּיד הַפְּתוּב בּוֹ כְּמוֹ עַל הָעֶגְלָה כִּי הָיָה רַק כְּמוֹ תִּרְפִּים לְשִׂאוֹל בְּהֵם עֲתִידוֹת בְּחֻכְמַת הַכּוֹכָבִים וְעַל זֶה אֶפּוֹד וְחֹנֹשׁב שְׂבָבְגָדֵי כְּהֹנֵה מְכַפְרִין וְכֶסֶף מִחֻצֵי הַשִּׁקְלָה לְכָל אֶחָד לְכַפֵּר עַל מְכִירַת יוֹסֵף כְּמִבְּנֵי אֶרֶץ כְּנָעַן בְּמִדְרָשׁ דְּלְכֹף נִתְּנוּ כָּל אֶחָד חֻצֵי שִׁקְלָה כִּי יו"ד שְׂבָטִים מְכָרוּהוּ בְּחֻמְשָׁה שְׁקָלִים וּנְחֹשֶׁת בָּא עַל חֻטָּא אָדָם הִרְאִישׁוֹן הַסְּתֵמַת הַנְּחָשׁ כַּמ"ש רַש"י לְשׁוֹן נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן גִּבִּי נִחַשׁ נְחֹשֶׁת וְיָדוּעַ דַּע"י הַתְּשׁוּבָה הַזְּדוּנוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כְּזִכְיוֹת א"כ הָרִי מוֹסִיף עַל הַזְּכִיּוֹת וּלְכֹף בְּזֶהב נִשְׁתַּלַּח הַבְּרָכָה וְכֵן בְּבַגְדֵי הַשָּׂרָד כַּמ"ש כִּי נִתְּגַדְּלוּ אַח"כ פְּקוּמַת הַכֹּהֵן כְּשֶׁלְּבָשׁוּ אֲבָל כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת שְׂבָא בְּשִׁבִיל חֻטָּא אֲבוֹתָם לֹא שְׁנִיף נַעֲשׂוּ לָהֶם כְּזִכְיוֹת לְכֹף לֹא נִשְׁתַּלַּח בְּהֵם הַבְּרָכָה וְהָיָה נוֹתֵן בְּהֵם חֻשְׁבוֹן וְהָיָה מִשֶׁה חָשַׁב לְתַמְנֵן רִאשׁוֹן עֲוֹן הָעֶגְלָה קוֹדֵם חֻטָּא דְּמְכִירַת יוֹסֵף כִּי הָיָה עֲוֹן הָעֶגְלָה בְּסִיפָתוֹ ע"י שֶׁלְּקַח עִמּוֹ הָעֶרֶב רַב מִמְּצָרִים וּלְכֹף חָשַׁב לַעֲשׂוֹת פְּלִים תַּחֲלָה שֶׁהָיָה בְּהֵם זֶהב וְלֹא כֶּסֶף כָּלֵל אֲמָנָם בְּצִלְאֵל בִּיקָשׁ תַּחֲלָה לְתַמְנֵן חֻטָּא מְכִירַת יוֹסֵף וּלְכֹף הַקְּדִים הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה בּוֹ כֶּסֶף הַרְבֵּה כְּגוֹן אֲדָנִיּוֹ וְכַדוּמָה קוֹדֵם לְבַגְדֵי כְּהֹנֵה שֶׁהָיָה בְּהֵם זֶהב וְעַיְקָר מְכִירַת יוֹסֵף יְהוּדָה וּלְכֹף עֲשֶׂה כֵן בְּצִלְאֵל לְמִטָּה יְהוּדָה

ופסל מיכה הִיָּה בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן וּלְכֹהֵן אֶהְיֶיב לְמִטָּה דָּן עֲשֵׂה בְּתַכְלֵת וְאַרְגָּמֶן וּגו' בְּגָדֵי כְּהֹנֵה שֶׁהִיָּה בּוֹ זָהָב לְתַקֵּן חֲטָא פְּסֵל מִיכָה: כָּל הַזָּהָב הָעֲשׂוּי לְמַלְאכָה וּגו' יָפָה פִּי בַעַל כְּלֵי חַמְדָּה כִּי בְּתַחֲלָה נִבְרָא הַזָּהָב בְּשִׁבִיל הַמְשָׁפֵן וְזֶהוּ כָּל הַזָּהָב הָעֲשׂוּי שֶׁמִּתְחַלֵּה נַעֲשִׂית לְשֵׁם כֹּהֵן וּלְכֹהֵן הִיָּה בָּהֶם בְּרָכָה: וְאֵת הָאֶלֶף וְשִׁבְעֵה הַמַּאוֹת וְחַמְשֵׁה וְשִׁבְעִים עֲשֵׂה וְנִים לְעַמּוּדִים כְּכֹר כְּתֻבָּנוּ לְעִיל כִּי אֶלֶף נִתְמַעַט ע"י עֶגֶל שֶׁהוּא בְּלֵה"ק שׁוֹר וּלְכֹהֵן שִׁכַח מִשֵּׁה הָאֶלֶף אֲמָנָם ע"י וְנִי עַמּוּדִים נִזְכָּר כִּי אֲמָרִינָן בְּגַמ' ו' דְּוָהֶעֱלוּף הִיָּה לְיִשְׂרָאֵל לְהַגְנָה שְׁכֻנּוֹנוּ לְיֹצֵר עוֹלָם ע"ש וּלְכֹהֵן ע"י ו' נִזְכָּר: וַיַּעֲשׂוּ אֵת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵת מֹשֶׁה נִרְאָה לְבָאָר כִּי הִקְדוּשׁ ב"ה פָּרַט בְּבִגְדֵי אַהֲרֹן וְהוֹצִיא אֵת פְּנִחָס אֲבִל מֹשֶׁה אָמַר סִתָּם בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא הוֹצִיא אֵת פְּנִחָס כִּי מֹשֶׁה חָשַׁב דְּלִכְּוֹף לֹא נִבְחַר פְּנִחָס כִּי אֶלְעָזָר לְקַח מִבְּנוֹת פּוּטִיאל שְׁפִיטָם עֲגָלִים לְעַבּוּדַת כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת וְאָף ע"פ שֶׁשָּׁב מ"מ לֹא נִאוֹת לְזַרְעוֹ לְשִׁמֵשׁ לְפָנָי ה' וְזֶהוּ הִיָּה מִתְחַלֵּה אֲבִלְאַחַר מַעֲשֵׂה עֶגֶל שְׁכֻלָם שָׁגוּ בָּזֶה וְנִמְחַל לָהֶם ע"י שֶׁשָּׁבוּ לֵה' אִם כֵּן לָמָּה יִדְחָה פְּנִחָס לְכֹהֵן לֹא הוֹצִיאָו מִכָּלֵל וְגַם לֹא הוֹצִיא מֹשֶׁה אֵת פְּנִחָס כִּי יִרְגִישׁוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּהְיֶה לָהֶם לְבוֹשָׁה כִּי גַם הֵם עָשׂוּ כֵּן אֲמָנָם יִשְׂרָאֵל הִשִּׁיגוּ מִכָּל מְקוֹם בְּרַה"ק שֶׁפְּנִחָס לֹא נִבְחַר עַדִּין וְעָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' רַק לְאַהֲרֹן וְאַרְבָּעָה בְּנָיו וְלֹא יוֹתֵר: אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמְשָׁפֵן אֵימָא בְּמִדְרָשׁ זֶה שֶׁאָמַר הַפְּתוּב אִישׁ אֲמוּנִים רַב בְּרַכּוֹת זֶה מֹשֶׁה כָּל מַה שֶׁהִיָּה בְּיָדוֹ נִתְפָּרַר עַל יָדוֹ וְכַדִּי לְהַבִּין נִרְאָה דְאָמַר בְּגַמְר' אֵין מְחַשְׁבִּין עִם גַּבְאֵי צְדָקָה וְלֹא עִם גִּזְבָּרֵי הַקֹּדֶשׁ אָף ע"פ שֶׁאֵין רְאִיָּה לְדָבָר זָכָר לְדָבָר שְׁנֹאֲמַר לֹא יִחַשְׁבוּ עִם הָאֲנָשִׁים וּגו' וְרַמְבַּ"ם בְּהַלְכוֹת מִתְנוֹת עֲנִיִּים הִבִּיאוּ לְרְאִיָּה גְמוּרָה וְלֹא לְזָכָר בְּעֵלְמָא וְנִרְאָה דַס"ל לְרַמְבַּ"ם דְּבִהַקְדָּשׁ יֵשׁ רַק זָכָר אֲבָל לְגַבְאֵי צְדָקָה הוּא רְאִיָּה גְמוּרָה דְּבַלֵּא"ה נִתְחַבְּטוּ רַש"י וְהַתּוֹסְפוֹת דְּלָמָּה לֹא נִאָמַר שֶׁהוּא רְאִיָּה גְמוּרָה וְהִנֵּה אֲמָרִינָן בְּגַמְר' דַב"מ דְאֵין נִשְׁפָּעִין עַל הַהַקְדָּשׁ וְשׁוֹמֵר שְׁכָר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם וּפְרִיָּה בְּגַמְר' מְבַנֵּי הָעִיר שֶׁשִּׁלְחוּ שְׁקָלִיהֶן דְּנִשְׁפָּעִין וּמִשְׁנֵי דְתַקְנַת חֲכָמִים הוּא שְׁלֵא יִזְלָלוּ בְּהַקְדָּשׁוֹת וְאַח"כ פְּרִיָּה בְּגַמְר' מְנוֹתָן שְׁכָר לְשִׁמּוֹר אֵת הַזָּרְעִים וּמִשְׁנֵי בְּשִׁקְנוֹ מִיָּדוֹ וְהַקְשָׁה הַתּוֹסְפוֹת הָאֵל ק"ל מִתְנָה ש"ח לְהִיּוֹת כְּשׁוֹאֵל בְּדָבָרִים בְּלֵי קִנְיָן וְתִירָץ הַרִיטְב"א דְּבַעֲלָמָא בְּהֵאֵי הַנְּאָה דְמַהִימָן לִיָּה מְשַׁעֲבַד נְפִשָׁיָה אֲבָל בְּהַקְדָּשׁ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֻזְקַת נְאֻמָּנִים מְבַלֵּי לְשִׁלּוֹחַ יָד בְּהַקְדָּשׁ וּלְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמַר דְּלִכְּוֹף אֵין מְחַשְׁבִּין דְּלְשִׁלּוֹחַ יָד לֹא חִיִּישִׁינָן בְּהַקְדָּשׁ וְאֵי דְלָמָּא נִגְנַב וְנִאָבַד וְהוּא חִיִּיב בְּאַמַּת פְּטוֹר דְאֵין דִּין שׁוֹמְרֵין לְהַקְדָּשׁ וְגַם עַל שְׁלֵא הַחֲזִיק לְעַצְמוֹ יֵשׁ לוֹ מַגוּ דְגִנְיָבָה וְנִאָבִידָה וּפְטוֹר מְשֻׁבְעָה א"כ לִיכָּא לְמִימַר חֲשָׁבוֹן כָּלֵל אָף זֶהוּ דִּין תּוֹרָה אֲכַל עֲכָשְׁקוֹ דְתַקְנּוּ חַז"ל דִּין שׁוֹמְרֵין לְהַקְדָּשׁ כַּהֲנָ"ל א"כ שְׁפִיר יֵשׁ לוֹמַר לְחֲשׁוֹב עִמָּם אוֹלֵי יִתְפָּרַר דְנִגְנַב וְנִאָבַד וַיִּצְטָרְכוּ לְשִׁלְמָה וּלְכֹהֵן קָאֲמַר בְּגַמ' דְלְדִידָן בְּתַר תַּקְנָה חַז"ל אֵין רְאִיָּה רַק זָכָר בְּעֵלְמָא אָף זֶהוּ בְּהַקְדָּשׁ אֲבָל צְדָקָה ק"ל אִפִּי לְדִידָן דְלִית בֵּיהּ דִּין שׁוֹמְרִים דְכְּתִיב לְשִׁמּוֹר וְלֹא לְחַלֵּק לְעֲנִיִּים וְהַרְמַב"ם הוֹסִיף דְהֵנִי לִיָּה מְמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים חֲזוֹר הַדָּבָר לְדָבָר תּוֹרָה כְּהַקְדָּשׁ קוֹדֵם הַתַּקְנָה וְרְאִיָּה מְעַלְיָא יֵשׁ וּלְכֹהֵן הַרְמַב"ם דְעִיָּקֵר כְּנוֹנְתוֹ לְגִזְבָּרֵי צְדָקָה כְּנִרְאָה מְמַקְוֵמוֹ כְּתֻבוּ לְרְאִיָּה גְמוּרָה וְדוּק: וּבְזֶה נִרְאָה לְפָרֵשׁ הַמִּדְרָשׁ דְאָף ע"פ שֶׁאֵין מְחַשְׁבִּין עִם גִּזְבָּרִים מְכָל מְקוֹם מֹשֶׁה נָתַן חֲשָׁבוֹן וְקִשָּׂה לָמָּה הַחֲמִיר וְהָאֵה נִרְאָה כְּנוֹהֲרָא וְכְדוּמָה אֲבָל יָדוּעַ כִּי מֹשֶׁה קִיּוּם כָּל תַּקְנַת חַז"ל וּגְזִירָתָם כָּל מַה שֶׁתַּקְנּוּ אַחֲרָיו דוֹר אַחַר דוֹר וּלְדִידָן דְתַקְנַת חֲכָמִים כַּהֲנָ"ל שְׁפִיר יֵשׁ לוֹמַר דְּבִשְׁלַל הַקְדָּשׁ נָתַן חֲשָׁבוֹן לְכֹהֵן נָתַן מֹשֶׁה חֲשָׁבוֹן אָף זֶהוּ שֶׁתַּקְנּוּ חֲכָמִים בְּהַקְדָּשׁוֹת כְּדִי שְׁלֵא יִזְלָלוּ

בהקדשות היינו שומר שְׂכָר לְשֵׁלֶם אֲבָל בְּשׂוֹמֵר חֲנָם לֹא שִׁיָּיָהּ כָּאֵן דְּבַגְנִיבָה וְאַבְיָדָה אִפִּי
בְּהִדְיוּט פְּטוֹר וּבִכְשִׁיעָה וְכִי נִחְשַׁד שִׁיִּפְשַׁע בְּשֹׂאט נֶפֶשׁ וְאִם כֵּן גִּזְבֵּר הֶקְדַּשׁ מֵה שׂוֹמֵר
שְׂכָר יֵשׁ כָּאֵן אֲמַנְם יֵשׁ לֹמֵר שֶׁהוּא שׂוֹמֵר שְׂכָר מִפְּחַ פְּרוּטָה דְּרַב יוֹסֵף בְּשׂוֹמֵר אֲבִיָּדָה
וְשׂוֹמֵר הֶקְדַּשׁ וְהִנֵּה הַתּוֹסְפוֹת פְּסָקוּ לְהִלְכָה כְּרַבָּה דְּשׂוֹמֵר אֲבִיָּדָה לֹא הָיָה ש"ש וְכָתְבוּ
דָּאָף רַבָּה מוֹדָה דְּאִית פְּרוּטָה דְּרַב יוֹסֵף וּלְכָף בְּמוֹדֵר הִנָּאָה אָסוּר לְהַחְזִיר אֲבִיָּדָה רַק
מִשׁוּם פְּרוּטָה כֹּל דְּהוּ לֹא חֲשָׁבִינָן לִיה כְּשׂוֹמֵר שְׂכָר וְכָתְבוּ כֹּל הַמְּפָרְשִׁים גַּבִּי אִיּוֹב דְּאָמְרִי
דְּנוֹתְרָן בְּמַמְנוֹ הָיָה הִינֵנו דְּוּוֹיִתֵר חֲצִי פְּרוּטָה לְחֲנֻנִי וּפְיִרְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים לְכֹאֲרָה קִשָּׁה
מֵה נוֹתְרָנוֹת שִׁיָּיָהּ בְּחֲצִי פְּרוּטָה וַיֵּשׁ לְתַרְצֵי לְפִי מֵה דְּאָמְרִינָן הַנוֹטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב מִתְּבַרְךָ
וְא"כ הָיָה פְּרוּטָה שְׁלוֹ שְׁוֵה אֶלְף וְא"כ גַּם בְּמִשָּׁה שְׁנַתְּבַרְךָ כֹּל מֵה שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ הַפְּרוּטָה
שְׁוֵה הַרְבֵּה וְהָיָה שׂוֹמֵר שְׂכָר וְזֵהוּ פִּי הַמְּדַרְשׁ דְּהוֹקֶשֶׁה לוֹ דְּלָמָּה נָתַן מִשָּׁה חֲשָׁבוֹן וְאִי
דְּהַחְמִיר מִשׁוּם תְּקַנַּת חֲכָמִים הָא הָיָה שׂוֹמֵר חֲנָם וְלָזָה אָמַר אִישׁ אֲמוּנִים רַב בְּרָכוֹת זֶה
מִשָּׁה שְׁכָל עֲנִינָו נִתְּבַרְךָ וְהוּא שׂוֹמֵר שְׂכָר מִפְּרוּטָה דְּרַב יוֹסֵף וְשִׁפִּיר נָתַן חֲשָׁבוֹן וְדוּק:
וּבָזָה יֵשׁ לִיִּשְׁב ג"כ דְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ שֶׁאֵע"פ שֶׁהָיָה מִשָּׁה גִּזְבֵּר לְעַצְמוֹ הָיָה קוֹרָא לְאַחֲרִים
שֵׁנָא בְּיָד אִיתְמַר וְהִינֵנו פִּי כְּתִבְתִּי לְעֵיל דְּלְכָף אִין נוֹתְנִין חֲשָׁבוֹן דִּישׁ לְהֵם מְגוֹ דְּגַנְבָה
וְאַבְיָדָה וְאִין לְהֵם דִּין שׂוֹמְרִים אֲבָל ק"ל מְגוֹ דְּבִי תְּרִי לֹא אָמְרִינָן אִם כֵּן אֲתִי שִׁפִּיר בְּיָד
מִשָּׁה לֹא נֶאֱמַר דְּלָמָּה לֹא יָתַן חֲשָׁבוֹן הָא יֵשׁ לוֹ מְגוֹ אֲבָל בְּיָד אִיתְמַר דְּכָל הַדְּבָרִים הָיָה
ע"י מִשָּׁה וְע"י אִיתְמַר הָיָה מְגוֹ דְּבִי תְּרִי וּלְכָף נָתַן חֲשָׁבוֹן וְדו"ק: וְשֵׁלֶם סִפְרָ שְׁמוֹת סִפְרָ
וַיִּקְרָא פְּרִשְׁת וַיִּקְרָא וַיִּקְרָא אֶל מִשָּׁה וַיִּדְבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר פִּירְשׁ"י קְרִיאָה
לְשׁוֹן שְׁמֵלְאָכִי הַשְּׂרַת מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ שְׁנֵאֱמַר וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְלְכֹאֲרָה אִין הַנִּידוֹן דּוּמָה
לְרֵאזָה כֹּל דְּשָׁם מִשְׁתַּעֵי דַחַד קָרָא לְחַבְרִיָּה לְקַבֵּל הַשְּׁפַעְתּוֹ מִמָּה שְׁקִיבֵל מִנְּוָה אִפְרִיּוֹן
וְכֹאֵן הֶקְדוּשׁ ב"ה קָרָא לְמִשָּׁה לִיתָן הַשְּׁפַעְתּוֹ עָלָיו אֲבָל נִרְאָה דְּכָף הוּא מוֹכַח מִתְּרַגּוּם
יּוֹנָתָן דְּמִפְּרִשׁ וְקָרָא זֶה אֵל זֶה דְּמִקְבָּלִין דִּין מִן דִּין הַשְּׁפַעְתּוֹ לְכָף פִּירְשׁ כָּאֵן לְקַבֵּל
הַשְּׁפַעְתּוֹ קָרָא לוֹ וְעוֹד נִרְאָה לְבָאָר פִּי רִשׁ"י דְּמִפְּרִשׁ לְכָל דְּבָרֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת קְדָמָה
קְרִיאָה לְשׁוֹן חִיבָה וְצָרִיכִין לְהִבִּין הָא בְּאֲמַת אִיתָא בְּגַמ' וַיֹּאמֶר מִשָּׁה עֲמָדוֹ וְאַשְׁמַעָה
אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁהִרְשׁוֹת וְהוֹרְמָנָא נִיתָן לוֹ לְבּוֹא בְּהִיכַל הַמֶּלֶךְ מִלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכֹאֵן
מוֹכַח לְהִדְיָא דְּמִקְוֹדֵם הָיָה קְרִיאָה וְעוֹד קִשָּׁה דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ וְאֵל יְבּוֹא בְּכָל עַת אֵל
הַקּוֹדֵשׁ אֶהְרֹן בְּכָל עַת בְּכָל יְבּוֹא אֲבָל מִשָּׁה יְבּוֹא וְכֵן אִיתָא דְּקְרִיאָה הִיָּתָה בְּכָל דְּבָרֹת
וְנִרְאָה לְבָאָר דְּמִכָּאֵן יֵשׁ הוֹכְחָה דְּקְרִיאָה הוּא לְשׁוֹן חִבָּה דְּבְּאֲמַת א"נ לְקְרִיאָה דְּהוֹתֵר לוֹ
לְבּוֹא בְּכָל עַת רַק מִטַּעַם חִיבָה הָיָה הַקְרִיאָה וְעוֹד נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּשִׁנִּי מִיָּנִי מִקְדָּשׁ הֵם
הָאֲחָד הוּא לְפָנִי וְלְפָנִים אֲשֶׁר קוֹל ה' הָיָה מְדַבֵּר מִנֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים וְהַמְּקוֹם הַשְּׁנִי הוּא
אוֹהֶל מוֹעֵד וְשֵׁם גַּם מִלְּאָכִי הַשְּׂרַת נִמְצָאִין בּוֹ וְשֵׁם הוּא קְטְרוּג עַל הָאֲדָם וְזֵה הוּא הַעֲנִין
דְּלְפָנִי וְלְפָנִים הָיָה מִשָּׁה מְהִלָּה בְּלִי רְשׁוֹת דְּשָׁם לֹא הָיָה קְטְרוּג כֹּל אֲבָל בְּהִיכַל
דְּהַמְּלָאָכִים הָיוּ מִקְטְרָגִים עָלָיו לֹא הָיָה מִשָּׁה רִשָּׁאִי לִכְנָס בְּלִי קְרִיאָה לְהַתְּבַוֵּן הַשְּׁגַחַת
הַשְּׁכִינָה עָלָיו וְכֹאֵן כְּתִיב מֵאוֹהֶל מוֹעֵד וְהוּא בְּהִיכַל הַחִיצוֹן דְּהַמְּלָאָכִים נִמְצָאִים שָׁם וּלְכָף
וַיִּקְרָא אֵל מִשָּׁה: וַיִּקְרָא אֵל מִשָּׁה נִכְתָּב בְּאֶלְף זַעִירָא וְלִיתָן טַעַם לָזָה נִרְאָה דְּהֶקְדוּשׁ ב"ה
אָמַר לְמִשָּׁה לָךְ רַד הִינֵנו רַד מְגִדּוֹלְתָךְ עַל שְׁעֵשׂוֹ אֵת הַעֲגָל וּבְאֲמַת מָה חֲטָא מִשָּׁה בָּזָה
לְהוֹרִיד אוֹתוֹ מְגִדּוֹלְתוֹ רַק דְּהוּא הָיָה גוֹרֵם לְדַבֵּר דְּעֵיקָר חֲטָא הַעֲגָל הָיָה בָּא מִהָעֶרֶב רַב
כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּפִסּוּק כִּי שַׁחַת עָמְדָה אֲשֶׁר הַעֲלִיתָ מֵאַרְצָא מִצְרַיִם הִינֵנו הָעֶרֶב רַב כִּי מִשָּׁה

קיבל הערב רב במצרים לילה אתם לחירות מבלתי חפץ ה' בם שגורמים הסתלקות השכינה ע"פ מה דאיתא קשים גרים לישראל כספחת ושפיר ה'ה משה גרם בנזקין ולכך ה'ה הקדוש ב"ה מענישו בזאת להורידו מגדולתו וכתיב אלופנו מסובלים אלוף זה מגזרת שור והגדול בשנים נקרא שור ולפי מעט השנים עגל יקרא וזהו אל"ף זעירא היינו עגל קטן ומשה ה'ה גרם לדבר ולכך חטא על פו פתיב אלף זעירא או יאמר על פי דתמהו כל נבוני לב לדעת מה יעשה בו פירוש דבאשר ידוע דמ"ט פנים לתורה וגם אמר ע' פנים לתורה אבל נראה בזה לפרש דהעיקר הוא נ' פנים לתורה כנגד נ' שערי בינה אשר יוצאות ממקור הנובע מעין הקדוש ב"ה מעין חתום אשר לא יפתח ומסרחון בנים אשר סרחו בהמניעת רצונם לקבלו ולכך לא ה'ה רק מ"ט והנון שקבלו נשאר בספק בלבם ועל זה רבו המחלוקת באשר רבו ומן מ"ט עד ע' הוא כ"א ולכך כל מקום שנאמר אף מיעוט הוא מטעם הנ"ל דהיינו מועט הענין לבל יודע וזהו הפירוש ותחסרהו מעט מאלהים מעט היינו מ"ט ותחת הנון הוא ע' כמ"ל נמצא א' הוא נון נעלם מקל נביא וחונה ואפי' משה לא הוי ידע ולכן פתיב א' זעירא: אדם פי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה ומן הבהר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם נראה לבאר דהנה ידוע דהקב"ה חפץ בנו ולהדריכנו בדרךיו ולכך בכל מצנה הוא מתחיל בה תחלה כדי שאנו נלמוד ממעשיו רק באמת היכן מצינו דהקב"ה הקריב קרבנו אבל מצינו בדוגמתו דהקב"ה ה'ה מקריב שני בני אהרן לרית ניהוץ לה' וזהו קרבנו כפיכחול וזה שאמרו חז"ל אמר משה סבור הייתי שיתקדש שם שמים או בי או בך דהקב"ה חפץ להקריב קרבן ובקרבן צריך ביקור שלא יהיה בו מום ח"ו וזה הטעם שהקב"ה בוחר בצדיקים דווקא לקרבן פי הם בלי מום ובהנה ה'ה משה מתבונן וקסבר שהוא או אהרן יהיה לקרבן וז"ש אדם פי יקריב מכם קרבן לה' והיינו נשמת נדב ואביהוא שהיה בהם נשמת אדם הראשון כמו דאיתא במפרשים הוא קרבן לה' שהוא התחיל בקרבנו אבל אתם גם אתם מן הבהמה מן הבהר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם דייקא: ועוד יש לפרש פירוש נכון דידוע שיש באדם שני נפשות נפש אדם ונפש בהמה נפש בהמה מה שחטא גמסר לסרדיוט ואין לו תקנה אבל נפש האדם הגם שחטא מ"מ יבא עת שישגי במעלת אלהות ממה דלא ניתנה רשות לכל בריה וע"כ הם נקראים אילני סרק אף שאינם מוציאים פירות עכשיו מ"מ בא יבא עת וזמן לעתיד שיוציאו פירות לעתיד שיהיו באמת מתוקים כצפיחית בדבש פי אז יגלו כל תעלומות חכמה וזה שאמרו עתידין אילני סרק להוציא פירות לעתיד וזה שאמר פאן אדם פי יקריב מכם קרבן היינו אדם גם שיחטא יהיה קרבן לה' שימצא באמת בהם טעם פרי לימים מן הבהמה הוא קרבנכם של נפש הבהמה שבכם אין לו תקנה: אם עולה קרבנו מן הבהר זכר תמים יקריבנו והיינו לשון ביקור וזהו נ"ל מטעם דהאדם המביא קרבן צריך להיות חוקר ובודק במדות ובמעלות אלהית ורוצה להבין שבילי ה' אשר מבלתי אפשר ביז האדם לבוא אל תוכן האמת זולתם וזהו לשון ביקור ולכך אמר מן הבהר: וסוף ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו הנה המחקרים חקרו לבאר היתרון שיש לאדם מן הבהמה ואמרו דבהמה יש לה ג"כ שכל דמצינו דנרדמת מתנומת שינה וראינו כמה פעמים אשר עלתה כמה דברים בשינה בחלומה ונרדמת וצריך לומר דהוא ג"כ בעלת שכל רק יתרון האדם הוא דיש לו מוח בקדקדו להבין אמרי בינה וגם יש לו לב לחשוב והם תרי סרסורי דעבירה משא"כ הבהמה דהיא נפרדת ונבדלת מבני

אדם משכל הלב אשר איננו עמה רק משכל הראש ואדם החוטא הוא על ידי הסתת היצה"ר אשר הוא טמון וצפון בלבו של אדם ולכך וסמך ידו על ראש העולה במדת ראש דהוא מדת הבהמה לבל יחטא עוד: והקריבו בני אהרן הפהגים את הדם דאדם הוא בגימטריא מ"ה דהוא מיד כבוא בן אדם אל מקום מנוחתו שאלת הקב"ה אליו מה עסקת מה למדת מה פלפלת ובזה הלשון האדם הוא משיב פהגן אמירה נעימה מה אנו ומה חיינו פדאיתא בזוהר הקדוש וכשהיה עבודה בככורים היה המקריב צריף להיות בכור הוא אחד וא' עם דם הוא אדם לתמן הדם כי דם הוא עיקר ונהמת הבהמה ולכך צריף מליחה לפליטת הדם לבל יטמאו ישראל בטומאת הדם אבל פשטרוחו הבכורים וניתן אז העבודה לפהגים דהוא ג"כ אחד מיוחס בלי חטא כלל ולכך נקרא הפהג ראשית ומזה הטעם ראשית תבואת' יתן לכהן כי הוא ראשית והוא א' להגין על דם להיות נקרא אדם ע"כ והקריבו בני אהרן הפהגים את הדם: וקרבו וקרעו ירחץ במים נראה לבאר דבקרעו של אדם שם הוא שליטת הסם כמו דאיתא בגמ' הנהו ברפי דשלהי מנייהו והוא קרעו וקרבו הוא קאי על מה שבקרבו האדם אשר קסם יושב שם במצפנות לבו באשר שהיצה"ר טמון בו וע"י כף הוא חוטא ולכך המביא קרבן ירחץ במים את קרבו ואת קרעו להסיר המשטינים: ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו נראה לבאר עפ"י מה דאמר ישעיה לחזקיה על דלא היה רוצה לישא אשה מטעם דהיה רואה דהוי ליה בנגן דלא מעלי וע"ז הוכיחו ישעיה הנביא אעפ"כ תישא כי בהדי כבשי דרחמנא למה לך דהיינו כי בונדאי לא תענש על זאת אם פנונתך לשם שמים ואגב יתורץ מה דתמהו עליו כל עין רואה דלמה לא פיתת משה את גחש הנחונשת ונטר עד שבא חזקיה וכיתת אותו פדאיתא בגמרא שלשה דברים עשה חזקיה והודו לו ואחד מהן דכיתת את גחש הנחונשת ועל זה תמהו כל לב חכם על משה אדון הנביאים שהיה לו להתנפל בדבר למען לא יסורו מאחרי ה' כמ"ש הוא בעצמו אם אין פניו הולכים אל תעלנו מזה שהיה ירא שישאל יסורו מאחרי ה' לעשות להמלאך שיוליכם לאלוה ומה ראה על ככה שלא פיתת את גחש הנחונשת ומה ראה חזקיה באמת שפיתת רק נראה דמשה לא רצה לעשות דבר מלבו לשרוף ולבער דבר אשר צוה הקב"ה לעשותו בלתי הורמנא מה' ואי משום דישאל יטעו בו בהדי כבשי דרחמנא למה לך באם הקב"ה אינו מסיר המכשול מדרך עמו גם הוא לא עשה את זאת אבל חזקיה ע"כ לא סבר בהדי כבשי דרחמנא למה לך דאל"כ הוי ליה באמת לינסב איתתא ואי משום דראה דהוי ליה בנגן דלא מעלי בהדי כבשי דרחמנא למה ליה אלא ע"כ מוכח דלא ס"ל הכי ולכך פיתת להסיר המכשול מדרך כי יטעו ח"ו לילך אחרי ההבל ונהו הענין פאן מן הכפשים על ידי אונס כבשי דרחמנא או מן העזים דהוא מל' עז פנים הוא בועט באביו שבשמים בלי שום טעם ואין לה עזות גדול מזה: ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' והא דדייקא צפונה נראה לפרש דאיתא במס' תמיד דשני פשפשים היה בשער הגדול להר הבית אחת בדרום ואחת בצפון בדרום באמת כולם היו נכנסים בו ובצפון היה שער קטן וזהו במרפבה עליונה שני שערים הם שער אחד אשר בו נכנסים כל הצדיקים ושער השני הוא לבעלי חשוכה אשר הקב"ה חותר חתירה תחת פסא הכבוד והוא השער הקטן לבל ישטינו המלאכים עליו אשר סרח ומהראוי הוא לבל יקבל תשובתו אבל הקב"ה ברחמיו מקבלו וזה שאמר דוד המע"ה פתחו לי שערי צדק אבא בם היינו שער התשובה

שער הקטן דזה השער לה' היינו שער הגדול צדיקים יבואו בו היינו פל הצדיקים נכנסים בו אודף פי עניתי ע"י דחיקת פתח קטן ונתי לי לישועה פי אכן הוא היצה"ר ש'יחזקאל קראו אכן והיינו אכן שחטא מאסו הבונים הם המלאכים לבל לקבל תשובתי אבל באמת היטה לראש פינה דבמקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו וכן הענין פאן דהחוטא הינה המביא קרבן ומלאכים דוחפין אותו לבל לקבלו ושחט צפונה לפני ה' הוא להקב"ה בעצמו: והקרב והפרעים ירחץ במים לשון רבים ולעיל פתיב וקרבו וכרעיו לשון יחיד אבל נראה דלעיל מייירי בחוטא במחשבתו במדת אלהות ובמחשבה תליא מלתא ולא יפשל בזה לאחרים ולכך וקרבו וכרעיו וגו' אבל פאן מייירי דחטא במעשים ורבים ילמדו ממעשיו המכוערים ולכך הקרב והפרעים לשון רבים: פרשת תזריע אשה פי תזריע וילדה זכר הינה אמרו חז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר וסמך אקרא דלעיל דכתיב זאת תורת הבהמה פי אדם נא' יצירתו ותורתו אחר פל בהמה חיה ועוף פי האחרון גובר תמיד על הפל ולכך שבת קודש שהוא אחרון בימים הוא כולל וגובר על הפל וכן אדם שהוא אחרון שביצירה גובר על הפל וכתיב ביה ורדו בדגת הים וגו' ואפילו במלאכים עיין בזוהר ותיקונים ולכך אשה מזרעת תחלה היא מזרעת בחינה דינה היינו נוקבא וא"כ אחר כך הזכר מזריע בחינה דינה אחרון גובר וילדה זכר וכן להיפך אם היא מזרעת לבסוף היא גוברת ויולדת נקבה ולכך נכתב פאן ללמדך שלכך האדם נברא לבסוף פי הוא גובר על הפל או פא להורות פי יתרון האדם מבהמה הוא מחשבה ונההור פי בהמה אין לה מחשבה ורעותא פלל משא"כ האדם ולהורות פי העיקר הוא המחשבה והרעיון ולכך נקרא יעקב בכור היחוד במחשבה בכור פי אשה תהרהר ומחשבתה בבעלה הזכר ולכך יולדת זכר פי גדול פח המחשבה והרעיון שפועל למאוד וכן להיפך הרהור הבעל בנוקבא: וטמאה שבעת ימים פימי נדת דותה תטמא וכיום השמיני ימול בשר ערלתו מבואר במדרש תן חלק לשבעה וגם לשמונה שבעה אלו שבעה ימי נדה וגם לשמונה ימי המילה פי לכך ענין הזכר החצי מדם טוהר ומדם טמא מנקבה הוא פי המילה מכפר החצי והענין הוא במצות מילה נאמר אל שדי אני שאמרתי לעולמי די ויש לשאול למה נאמר פן במילה ומה ענין אמירת די ונראה שהוא על פי מה שאמרו בגמרא ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד ימים רק אמרינו דיולהבא מן הדין להיות פנדון ולכך תסגר רק שבעת ימים וזהו מחסד ה' דבכל דבר אם יחטא איש לחבירו עונשו פך אם פן אם יחטא לאלהים הרי ק"ו שיהיה עונשו כפלי כפלים אבל הקב"ה מתנהג ברחמיו מפלי לענוש רק פאלו חטא נגד אדם לבד ולא נגד פבודו יתעלה וזה מטובו הגדול פי לולי פן אי אפשר לעמוד בענוש רק בחסדו אומר די שיהיה פאלו חטא רק נגד אדם ודי להיות פנדון וזה שאמרתי לעולמי די שלא יהיה העונש פגדר ק"ו שיהיה הולך בכפלי כפלים רק אומר דיו וכן הוא במילה פי ראוי הינה לאברהם ויצחק שיהיו קרפן לה' וכן פולם פדכתיב מה אכופ וגו' האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי רק פרוב רחמיו אמר די שדי פחתיכת ערלה שמביא היגד לספנה וכדומה לכך נאמר שם אל שדי ובזכות מילה אמר די והנה בלידה נתעורר חטא חנה פדכתיב בעצב תלדי בנים ובאמת בעת לידה הנחש מטיל בה ארס הוא השטן המתלבש בנחש ולכך משם באים החבלים ועל זה אמרו אילה רחמה צר ומזמין לה נחש בעת לידה פי הנחש מטיל ארס ומשם החבלים ובאמת

אָרס וְשִׁמְטִיל הוּא גוֹרָם מְקַצֵּת מִיָּתֶה וּלְכֹף יִרְיָכָה מְצַטְנֶנֶת וְהוּא מִיָּתֶה לְשַׁעָה כַּמ"ש הָאָר"י ז"ל וּלְכֹף נֶאֱמַר נְיוֹם הַפְּנוֹת מִיּוֹם הַוּלְדוֹ כִּי גַם שָׁם מִיָּתֶה וּלְכֹף נִתְעוֹרֵר בְּעַת לִידָה חֲטָא חוּהָ כְּכֹל אֲפֹן וְצָרִיכָה גְזִיפָה כְּאֲשֶׁר אָבִיָּה יְרוּק בְּפִנְיָה שְׂבָעָה יָמִים וּגְעָרָה שְׁלֹשָׁה יָמִים וְנִידוּי שְׁלֹשִׁים יוֹם הָרִי מ' יוֹם וּק"ו לְשִׁכְיָנָה פ' יָמִים וְהַפֶּל כְּפֶל רַק הַקַּב"ה אוֹמֵר דִּי וְהִיָּנוּ בְּזָכוֹת מִיָּלָה וּלְכֹף בְּנִקְבָה הַפֶּל כְּפֶל מְזָכֵר כִּי בְּזָכֵר דִּי וְלֹא בְּנִקְבָה וְאִמְרוּ בְּגִמְרָא כִּי לְכֹף בְּנִקְבָה כְּפוּל כִּי יְצִירַת נִקְבָה מְזָכֵר וְהַטְּבָעִים הַסְּפִימוּ בְּזָה כִּי אִשָּׁה תִּרְגִּישׁ תִּיֻכֵּף אִם הִיא מְעוֹבְרַת מְזָכֵר לְאַחַר מ"א יוֹם מִשָּׂא"כ בְּנִקְבָה לְאַחַר פ"א יָמִים וְאִם כֹּן לְפִירוּשׁ זֶה תִּיֻכֵּף אִם הִיא פְּקֻחִית תּוּכַל לְהִרְגִישׁ בְּעַת הַרְיוֹן אִם תִּלְד זָכֵר אוֹ נִקְבָה לְקַדִּימַת הַרְגִישָׁה וְזֶהוּ אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכֵר שְׂתִיֻכֵּף אַחַר הַזְרִיעָה תִּרְגִּישׁ בְּלִידַת זָכֵר וְעֵינַי בְּזוּהַר מ"ש קָרוֹב לְזֶה אָבֵל אֵין רְאִיָּה לְהַכְחִישׁ דְּבָרֵי חֲכָמִים שְׂאִמְרוּ שִׁיְצִירַת זָכֵר וְנִקְבָה שְׁוֹנִים לְאַרְבָּעִים יוֹם כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרַשׁ כִּי יָדוּעַ מִי שְׂטָבָעוּ חָם תְּנוּעָתוֹ יוֹתֵר בְּקָרוֹב וּמִי שְׂטָבָעוּ קָר תְּנוּעָתוֹ מְאֻחָר וּא"כ זָכֵר שְׂטָבָעוּ חָם הַתְּנוּעָה נִרְגָּשָׁת מְנוֹקְדָם לְנִקְיָה שְׂטָבָעוּ קָר וְלַח מְמָרָה לְבָנָה וְנִרְגָּשָׁת בְּמְאֻחָר אָכַל בְּשִׁבִיל זֶה לֹא יִחְוִיב כִּי יֵשׁ הַבְּדֵל בְּיִצְרָה וְעַכ"פּ מֵה שְׂפַתְתִּי הוּא אָמַת כִּי יִרְגֵּשׁ תִּיֻכֵּף אִם הַוּלְד זָכֵר אוֹ נִקְבָה אֲמַנָּם לר' יִשְׁמַעֵאל שְׁנִקְבָה יְצִירַתָּה מְאֻחָרַת נִרְאָה הַטַּעַם כִּי הַנְּשֻׁמָה מְסַרְבַּת לְבוֹא בְּעוֹלָם הַשְּׁפֵל וְהַטַּעַם כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ נִמְנוּ וְרַבּוּ טוֹב שְׁלֹא נִבְרָא מִשְׁנִבְרָא וְעֵינַי מְהַרְשֵׁ"א דְּפִירַשׁ הַטַּעַם דְּמִצְוֹת ל"ת שְׁהֵם שְׁס"ה רַבּוּ מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שְׁהֵם רַמ"ח וּא"כ רַחוּק מִשְׁכָּר וְקָרוֹב לְהַפְסֵד עֵי"ש וּא"כ בְּנִקְבָה הַרְבֵּה מִצְוֹת שְׁהִזְמַן גְּרָמָא שְׁפִטוּרָה וְאִם כֹּן פְּשִׁיטָא דְּקָרוּבָה לְהַפְסֵד וּלְכֹף הִיא מִתְאַחֶרַת בְּיוֹתֵר וְעֵינַי יִלְקוּט רְאוּבְנֵי אִם נִקְבָה תִּלְד הַבִּיא בְּשֵׁם פְּסִיקָתָא כִּי הִיא פְּטוּרָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שְׁהִזְמַן גְּרָמָא וְלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּהָ וּכְרוּר שְׂפִינּוֹן לְמָה שְׂפַתְתִּי וּלְכֹף אִמְרוּ כִּי חֲבִלֵי לִידָה שֶׁל זָכֵר מְעוּטִים מְנִקְיָה וְהוּא הַטַּעַם כִּי גַם בְּעַת לִידָה מְסַרְבַּת לְצִאת לְעוֹלָם כַּמ"ש מִי יִתְגַּנֵּי פִּיֶרְחֵי קָדָם וְע"י כֹּן הַחֲבִלִים בְּאִים וּבְזָכֵר הַחֲבִלִים מוּעָטִים וְגַם לְפַמ"ש לְעֵיל כִּי בָּא בְּשִׁבִיל נְחֹשׁ מְאָרְס שְׁלָה וּבְזָכֵר בְּשִׁבִיל מִיָּלָה מִגֵּין לֹמֵר דִּי וְהַבֵּן וּלְכֹף אֵין לְזָכֵר כֹּף יָמֵי טוֹהַר כִּי הֵם דָּם טוֹהַר לְכֹף הוּא טוֹהַר כִּי אֵינוּ בָּא רַק מִחֲמַת פְּרוּק אֲבָרִים וְצָעֵר וְחֲבִלִים וּלְכֹף אֵינוּ כְּשֶׁאֵר דָּם נִדָּה וּלְכֹף אֵינוּ מְטַמָּא דְּהוּי פְּדָם מִפָּה וְחֲבִלֵי זָכֵר מְעוּטִין וּלְכֹף דָּם טוֹהַר מְעוּטִין וְאִמְרוּ חַז"ל בְּרַחֵם הָאִשָּׁה יֵשׁ שְׁנֵי דִלְתוֹת וּבְזָכֵר יִפְתַּח רַק דִּלְת אֶחָד כִּי אֵינוּ מִתְאַפֵּק וּמְמַהֵר לְצִאת וְדִלְת בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ הוּא גַל דְּכַתִּיב גַּל נְעוּל אַחֻתִי כְּלָה וּפִרְשׁ"י דִּלְת כְּמִאֲמָרָם טְרוּקֵי גְלִי וּלְכֹף דָּם טוֹהַר שֶׁל זָכֵר ג"ל יָמִים וּבְנִקְבָה תְּרִין דִּלְתוֹת תְּרִין ג"ל ס"ו יָמִים דָּם טוֹהַר וְהִנֵּה בְּזוּהַר מְשֻׁמַּע כְּמוֹ בִּיְצִיאַת נְשֻׁמָה צָרִיף אֲבִילוֹת ז' יָמִים דָּאֵז הַנְּשֻׁמָה עֲדִיין קְשׁוּרָה בְּגוּף כֹּן בְּעַת לִידָה הַנְּשֻׁמָה אֵינָה בְּגוּף וּלְכֹף אִשָּׁה טְמֵאָה ז' יָמִים כִּי עֲדִיין אָרְס נְחֹשׁ קְשׁוּר בָּהּ וּבְכֻלָּל אֲרָבָה עֲצָבוֹנָה וְכִמוֹ בִּיְצִיאַת נְשֻׁמָה אֲבִילוֹת ל' יוֹם דְּקִילֵי מְאֻבִּילוֹת ז כִּי אֵף דְּנְשֻׁמָה מִתְפָּרְדַּת אָבֵל עֲדִיין חוּבְרָה בְּמִקְצַת וּלְכֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם דָּם טוֹהַר וְשְׁלֹשָׁה יָמִים נוֹסְפִים וְהוּא צָעֵר מִיָּלָה וְהַבֵּן וּלְכֹף בְּנִקְבָה הַפֶּל כְּפוּל כִּי הִיא בְּעֵצָם שׁוּהָה בְּיוֹתֵר לְהַתְדַּבֵּק כַּמִּש"ל: וּבְמִלְאַת יָמֵי טוֹהַר תְּבִיא כְּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּכֹן יוֹנָה אוֹ תוֹר לְחֲטָאת וּגו'.

וְטוֹהַר מְמָקוֹר דְּמִיָּה וּגו'. וְאִם לֹא תִמְצָא יָדֵי דֵי שְׁהָ וְלִקְחָה שְׂתִי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעוֹלָה וְאֶחָד לְחֲטָאת הִנֵּה הַקְּרָבָן ג"כ בָּא בְּשִׁבִיל חֲטָא אֲדָם וְחִנָּה וְזֶהוּ וְטוֹהַר מְמָקוֹר דְּמִיָּה כִּי מִשָּׁם הַמְּקוֹר שְׂבָאָה לִידֵי טוֹמְאָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ וְהִיא הִרְהָרָה לְהִיּוֹת כְּאֵלֵהִים וּלְכֹף

תביא עולה הבאה על הרהור הלב ולהיות כי חשבה להשיג סודות נעלמים ע"י עץ הדעת וכבשי דרחמנא ולכך תביא פכש לעולה פכשי דרחמנא וגם בא נחש על חנה ולכך תביא חטאת ותביא יונה לחטאת כי היונה משמרת להתדבק במינה ואם לא תשיג ידה ושהיא עניה ועני חשוב כמת וע"ז מטמא פמת והיא הרהרה בעבירה כי נתנה עיניה בעפוי"ם להתיר לה עריות אשר ענינו עץ הדעת ולכך תביא שתי תורים המשמרים את מינם והבן: אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת וגו' וטעם סמיכת נגעים לפרשה זאת הוא כמ"ש פי הנגעים באים ג"כ מארס נחש ולכך נאמר כי יהיה בעור בשרו להורות כי בא מחטא אדם הראשון כי גם בתינוק יתכן שפא הנגע מפת הלידה או הם שמשו נדות כי המשמש נדה הולד טמא ולכך נאמר מי יתן טהור מטמא לא אחד כי גם נעשה לאברהם כמ"ש האר"י ז"ל כי תרח שימש אשתו נדה ומ"מ אברהם יצא טהור וזהו מי יתן טהור מטמא לא אחד כי א"א נקרא אחד כמ"ש אחד היה אברהם הוא היה טהור ובא מדם נדה וכדי שלא תאמר שפא מחבלי לידה אומדמם נדה ולכך כתיב אדם כי יהיה בעור בשרו דאם הוא מלידה או מדם נדה היה לו לכתוב בבשרו: והובא אל אהרן הפהן או אל אחד מבניו הפהנים וגו' והנה ענין צרעת הוא כי רוח החיוני הוא משפן ומרפכה לרוח הקודש השורה בישראל וכאשר מסתלק רוח הקודש גם רוח החיוני במרפכה לא נמשך אחריו ומסתלק ולכך בא נגע בגוף כמו מת שנסתלק ממנו רוח חיוני ולכך מצורע חשוב כמת ומטמא כי במקום הזה נסתלק רוח החיוני וצרעת בהפך אתנון עצרת כי נעצר רה"ק ותרגום של מצורע סגירא כי סגר עליו מבוא רה"ק ולהיות כי רה"ק עיקרו ע"י פהנים משרתי ה' בקרבנם ועבודתם ולכך כי תהיה צרעת והובא אל הפהן גם אמרו במדרש דצרעת בא לישראל מחטא העגל שנאמר כי פרוע העם ואם פן סד"א דאין להביאו לאהרן כי הוא היה גורם לזה לכך הנהירה התורה ההיפוך להביאו לפהן והנה עיקר נגעים באים על ע"ז ג"ע וש"ד והינו לאו על גופי עבירות הללו כי על זה לא שייך עונש הזה רק בדומה לעבירות האלו וכמאמרם פאלו עובד כו"ם וכאלו בא על ערוה וכאלו שופך דמים והמתגאה פאלו עובד כו"ם וזהו שאת שמתנשא בדעתו ורמות רוחו ודומה לג"ע הוא התחברות והתדבקות בנשים וזהו ספחת שהוא ל' התדבקות כנאמר ספחני נא וגו' ודומה לש"ד הוא המלבין פני חברו ברבים דאזיל סומקא ואמי חינוורא וזהו בהרת לבינות והנה אם חטא אדם ולא נתישן הדבר אז תרופתו קל אבל אם נתישן הדבר אצלו אז נעשה לו כהיתר וזהו אם שער לבן בנגע סי' שנתיישן הדבר וסימן לזקנה שערות לבינות זהו סימן טומאה גם יש שני ענינים בחוטא כי לפעמים בא החטא ע"י התחברות לרשעים אבל בעצמותו הוא טוב ולכך ינסה הפהן בהסגרו לבל יבוא שום אדם אצלו וכן להיפך לא זו שחוטא רק שמתטיא גם לאחרים וזה תרופתו קשה כאמרם כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה ולכך יסגירו הפהן לבל יפשה הנגע לטמא ולהסית לאחרים כי אז א"א לו לטהר אבל בזה ישוב ורפא לו: פרשת מצורע כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזיה ונמתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזותכם ובא אשר לו הבית והגיד לפהן לאמר פנגע נראה לי בבית הפסוק יאמר כי אל תתמה על אשר בחטא קל יתדבק רוח רעה בקירות הבית כי פכר אמרו מי שאחזו חולי ונתרפא אז בקל יוכל החולי להתדבק בו שנית וכן הדבר בנגעי בתים דהפנענים היו דרים שם מקדם והיו כל הפותלים מלאים שדין ורוחין וכשפאו ישראל לארץ נטהרו ואם פן בחטא קל

יכול אח"כ להתדבק ריח רעה בקירות הבית אם פן הפנענים שעשו בו תועבות רבות
איה לא נתדבקו צרעת ממאיר בפותלים ועל זה תירץ כי היא ארץ אחרונה לכם מעולם
מיום הנסדה הארץ ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולקח בכנען לא נתמאוי הפתלים
משא"כ בכם שהיא ארץ אחרונה לכם ולקח נאמר ובא אשר לו הבית כי אין אדם אוסר דבר
שאינו שלו גם יאמר אם אתה תחזיק הארץ והבתים לאחונה פאלו שלך הוא וירוששה
מאבותיה ולא תזפור כי הפל לה' ואתה בו רק פגר ושכיר יום ישלח ה' נגע בביתה ותהיה
צריה לנוד ממקומה ולקח נאמר ובא אשר לו הבית היינו כי ע"י חטא זה שהחזקת בארץ
ובבית פאלו שלך הוא קרה לך פן שהיה לו לניחס הפל לה' והוא בו רק גר לימים ואמרו
רז"ל בשורה טובה נתבשרו שימצאו מטמון שהטמינו פנענים בפותלים והיינו הרוחות
רעות שונרים בכל מקום שיש בו מטמון פי הם בעלי תכונה רעה ואינם חפצים להתעשר
איש ולקח שוכנים עליו לבל יקרב איש ובמקום שהם שונרים אינו שורה שם רה"ק ולקח
סימן פשיש שם מטמון שורה רוח רעה וע"י פן ריח הקדש מסתלק ממקום ההוא ונראה
סימן נגע הסתלקות ריח הקודש ומקדם היו נשתקעו בדעה זרה פזה דפועל טוב אינו
פועל רע ואינו פועל שני הפכים בנושא אחד והנה אין ברע יותר מנגע וע"כ בא טובה
שמצא מטמון והרי מופת שפועל רע הוא פועל טוב ולקח בשורה טובה נתבשרו פזה
ולקח לא היה בא נגע רק במקום שנתחלק לשבטים ולא במקום שלא נתחלק לשבטים
פי יהיה ריב וקטטה למי שיהיה המטמון זה יאמר שלי הוא וזה יאמר שלי הוא וכתוב
דרכיה דרכי נועם ונתיבותיה שלום ולקח לא בא הנגע רק במקום דאין חשש קטט וריב
פי הוא הוא אחרונה ולו הבית לחלוטין וידע את אשר לו: והגיד לפהן לאמר פנגע נראה
לי בבית עיין פרש"י והענין הוא פי על הרוב בא נגעי פתים בשביל גסות ריח פדכתיב
בית גאים יסח ה' ולקח תקנתו להשפיל עצמו ואע"פ שידע פנדאי שהוא נגע יאמר לכהן
פמסתפק פנגע ולחקור ממנו הדין גם ענין נגעים קרובים בטבע לאדם מפאת איפותיו
ולחיותו ומגו וגם יקרה פפי הנפש אשר בו מרבה להשפיע באדם אז יסתלק ריח חיוני
במקום אחד ואז הנגע נראה אבל בבית הוא רחוק מטבע והוא דבר גסי אין בו שום טעם
טבעי ובאמת לא היה ראוי לבוא אל הבית פי אם אל האדם רק מחמת ה' בא אל הבית
והסי יתן אל לבו וזהו מאמרו פנגע נראה לי הראוי מפל צד להיות לי נראה פגופי הוא
בבית: וצוה הפהן ופנו את הבית וגו' פי נגעים באים על הגזל מגיע בית בבית וזה מדייק
ובא אשר לו הבית ולקח צוה הפהן לפנות לחוץ פל פלי הבית וינפר הגניבה אשר גניבת
העני בביתו פי הפלים מבחוץ וכל רואה מפירים למי המה ולקח אמרו חז"ל פי פזה אשר
מוציאם לחוץ לבל יטמאו הורה לנו התורה לחוס אפילו על פלי חרס שצריה שבירה אם
נטמא והיינו פאמרם יעקב אבינו היה חס על פפין קטנים להיות שצדיקים אין פושטים
ידיהם פגזל אבל הפושט יד פגזל אינו חס על דברים פחותים פאלה והורה לנו התורה פי
טוב לו לבל יגזול ויחוס אפי' על דברים פחותים והבן: וראה את הנגע והנה הנגע בקירות
הבית שקערורות ירקרקות או אדמדמות ומראהו שפל מן הקיר על שלשה עברות
שממנו מסתעפים פל עברות אבות הטומאה ותולדות שקערורות הוא עבודת כו"ם לשון
שקוע נשתקע הדבר ולא נאמר ירקרקות הוא ג"ע סי' לעבירה ירקון אדמדמות הוא ש"ד
והנה הנגע בקירות הבית כמ"ש רש"י פ' האזינו האזינו השמים ותשמע הארץ יד העדים
תהיה בו בראשונה וכשאדם חוטא קורות ביתו מעידין עליו פדכתיב אבן מקיר תזעק

הוא צועק ומעיד עליו ולקח בָּא בו הַנְּגַע וְהִנֵּה סֵטְרָא דְמִסְאַבָּא הוּא בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים כְּמֵאמַר אֱלֹהֵי לְבַיְאֵי בַעַל כִּי אַתֶּם הַרְבִּים וְהֵם בְּרַה"ר מְקוֹם פְּרוּץ בְּשֻׁדָּה וּבִקְעָה וּלְכֹה עֲשׂוּ אִישׁ שׁוּדָה וְהֵם שׁוֹכְנִים בְּצִפּוֹן כִּי צִפּוֹן אֵין לוֹ מְחִיצָה וּלְכֹה מְצִפּוֹן תִּפְתַּח הַרְעָה כִּי הֵם בְּמִקּוֹם פְּרוּץ אֲבָל הַקְּדוּשָׁה רְשׁוֹת הַיְחִיד יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲבָל יַעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהֲלִים בְּמִקּוֹם מְוַצְנֵעַ וְצִנּוּעַ וּבְזֶה שְׁאָמְרוּ שְׂצַד צִפּוֹן פְּתוּחַ יִלְעִיגוּ הַרְשָׁעִים עַל דְּבָרֵי חַז"ל כִּי הַטְּבַע מְכַחֵשׁוּ כִּי הַשָּׁמַיִם שְׂבַעָה גְּלַגְלִים מְקִיפִין כְּדוֹר הָאֲרָצִי מְכַל צַד וְאִיךָ יִתְכַן שְׂבַצְפּוֹן פְּתוּחַ וּמְלַבֵּד שֶׁהָאֲמַת שְׁלֵא כְּוִנּוּ לְגַלְגְּלִים רַק לְמַעְלָה מְגַלְגְּלִים וְכָל דְּבָרֵי חַז"ל הֵן לְמַעְלָה מִמָּה שֶׁהַשֵּׁיג הַחוּקֵר הַטְּבַעִי וְדְבָרֵיהֶם דְּבָרֵי קְבֵלָה מְסוּד ה' לִירְאֵיו אַף גַּם שְׂיָדוּעַ כִּי הֵם אוֹקִינּוּס מְקִיף כְּצִנּוֹר לְכָל כְּדוֹר אֲרָצִי וּמְצַד מַעְלָה שְׁלֵשָׁה חֲלָקֵי עוֹלָם אֲסִיא אֲפֵרִיקָא אֲיִירְאָפָא וְהֵם מְקִיפִין לְכָל צַד וְעוֹלָם חֲדָשׁ שְׁקוֹרִין אֲמַעְרִיקָא גַּם כֵּן הֵם מְקִיפּוֹ לְכָל צַד וְזֶהוּ הַמְּחִיצָה כְּדִקְי"ל מְחִיצַת הֵם שְׁמָה מְחִיצָה וְגַם הַרוּחוֹת וְהַשְּׂדִים שׁוֹכְנִים בִּיבְשָׁה אֵין בָּהֶם כַּח כְּאֲשֶׁר אָמְרוּ דְּכָל הַמְּכַשְׁפִּים בְּיָם יִתְבַטֵּל הַמְּכַשְׁפוֹת כִּי תַחְבּוּלוֹתָם ע"י שְׂדִים וְשׁוֹכְנֵי אֹוִירִים וְכְאֲשֶׁר יִגִּיעַ לְמִים יִחַלֵּשׁ כּוּחָם וּמִזֶּה בָּא תְלוּוֹנוֹתָם שְׁגַם בְּצִפּוֹן יֵשׁ מְחִיצָה אֲמַנָּם בְּאֲמַת כְּאֲשֶׁר נִמְצָא ג"כ דְּעָה זֹו לְקִצַּת חֲכָמֵי הָאֲנָמוֹת כִּי בְּצַד צִפּוֹן לְשִׁלְשָׁה חֲלָקֵי הָעוֹלָם אֵין יָם אוֹקִינּוּס מְקִיף כִּי מְצַד צִפּוֹן רְצוּעָה שֶׁל יְבֻשָׁה וּמְקוֹם מַעְבָּר יוֹצֵאת מְחֲלָקֵי עוֹלָם הַיְשׁוֹן לְחֲלָק עוֹלָם חֲדָשׁ אֲמַעְרִיקָא וְהֵיוּ לְאַחַדִּים וְרֵאָהָ לְזֶה שְׂמַצִּינוּ חֵיוֹת אַרְסִיוֹת בְּעוֹלָם חֲדָשׁ וְכָל הַיְקוּם גּוֹעַ בְּמַבּוּל זוּלַת מַה שֶׁהִיָּה לְנַח בְּתִיבָה וּמִי הַטְּרִיחַ לִיקַח אֲנִית מְשׁוּט לְהַעֲבִיר חֵיוֹת וּנְחָשִׁים שְׂרוּפִים מְחֲלָקֵי אֲסִיא אֲפֵרִיקָא וְאֲיִירְפָא לְעוֹלָם הַחֲדָשׁ וְזוּלַת אֲנִיָּה א"א לְעַבּוֹר בְּיָם אוֹקִינּוּס לְעוֹלָם הַחֲדָשׁ וּמִזֶּה רֵאָהָ כִּי יֵשׁ מַעְבָּר בִּיבְשָׁה לְעוֹלָם הַחֲדָשׁ וּמִשָּׁם יֵצְאוּ לְעוֹלָם הַחֲדָשׁ וְזֶהוּ שְׁאָמְרוּ שְׂבַצַּד צִפּוֹן הָעוֹלָם פְּתוּחַ וְאֵין לוֹ מְחִיצָה שֶׁל יָם וְהַשְּׂדִים עוֹבְרִים לְמַרְחָב וְזֶה הוּא יְנִיקְתָּם בְּמִקּוֹם שֶׁהָעוֹלָם פְּרוּץ וְרַחֵב וְנִקְרָא רַה"ר וּלְכֹה בָּא הַנְּגַע בְּקִירוֹת הַבַּיִת לְסַתּוֹר הַקִּיר לְעֲשׂוֹתוֹ פְּרוּץ רַה"ר מְשַׁפֵּן לְרוּחַ הַטְּוִמָאָה וְסִילּוּק הַקְּדוּשָׁה: וְיֵצֵא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת אֶל פְּתַח הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת הַבַּיִת שְׂבַעַת יָמִים.

כִּי הַהִסְגָּר הוּא שְׂבִיזָה יוֹבְחָן אִם שׁוֹרָה רוּחַ הַטְּוִמָאָה כִּי אִם יִהְיֶה הַבַּיִת מֵאֵין יוֹשֵׁב יֵשׁ לְרוּחַ טוֹמָאָה מְקוֹם לְהַתְגַּבֵּר מִשָּׂא"כ כְּשֵׁשׁ שָׁם בְּנֵי אָדָם וּלְכֹה לְהַבְחִין אִם מְתַגַּבֵּר יִסְגּוֹר הַבַּיִת וְשָׂאִיָּה יִנְפֹת שְׂעֵר הַיְיָנוּ רוּחַ רְעָה נִקְרָא שְׂאִיָּה הַשׁוֹרָה בְּמִקּוֹם שְׂאֵין בַּיִת דִּירָה וְהוּא פּוֹתַח שְׂעֵר לְבַל יִהְיֶה סְגוֹר כִּי אִם פְּתוּחַ לְקַלְקֵלָה וּלְפִתַח חֲטָאת רוּבִץ וּלְכֹה מְזוּזָה בְּפִתַח לְדַחוֹת הַחֲטָאת וּלְכֹה עֲמַד הַכֹּהֵן בְּפִתַח הַבַּיִת: וְשֶׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרֵאָה וְהִנֵּה פְּשָׁה הַנְּגַע בְּקִירוֹת הַבַּיִת וְצִנָּה הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים וְגו' וְאִם יָשׁוּב הַנְּגַע וּפְרַח וְגו' הִגַּם אִם בְּאֲמַת גְּטָהר הַבַּיִת מ"מ גִּשְׂאָר רִנְשָׁם בְּקִיר וְכֵן הוּא בְּכָל מְקוֹם הֵן בְּרוּחַ קְדוּשָׁה וְהֵן בְּרוּחַ טוֹמָאָה בְּצֵאתָם מִמְּקוֹם שֶׁהֵיוּ שְׁנֵרִים שָׁם גִּשְׂאָר רִנְשָׁם וּלְכֹה לֹא פְּשָׁה הַנְּגַע אֲבָל מ"מ גִּשְׂאָר רִנְשָׁם וּלְכֹה טְהוֹר אֲבָל כְּאֲשֶׁר פְּשָׁה וְצִנָּה הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים כְּמַבּוּאָר בְּמִדְרָשׁ כְּאֲשֶׁר לְעִתִּיד לְבוֹא יִחְזְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַשׁוּבָה יֹאמְרוּ עֲדִים קְיָיִמִין יֹאמַר הַקַּב"ה שְׁמִים כְּעֲשָׂן וְגו' וְאִם כָּאֵן בְּרֵאוֹתוֹ נִגַּע בְּבַיִת חוּזַר בְּתַשׁוּבָה אַף עֲדִים קְיָיִמִין אֲכֹן מְקִיר תַּזְעַק וּלְכֹה צִנָּה הַכֹּהֵן לְסַתּוֹר הָאֲבָנִים וְלִנְתַן אוֹתָם וְגַם הָעֶפֶר כִּי הוּא שׁוֹרֵשׁ נְחָשׁ וְנִחַשׁ עֶפֶר לְחַמוֹ אֲמַנָּם אִם אַח"כ יִתְפַּשֵּׁט הַנְּגַע מִזֹּו רֵאָהָ שְׂנַתְעַפֵּשׁ וְנִטְמָא הָאֹוִיר וְהִיָּה ע"י מְחַשְׁבָתוֹ הַרְעָה שְׂנַטְמָא הָאֹוִיר וּלְכֹה אַף שִׁיְהִיו אֲבָנִים אַחֲרֵים רוּחַ רְעָה שׁוֹרָה בּוֹ כִּי

נתעפש האויר ולכן טמא הוא: ולקח לחטא את הבית שתי צפרים ועץ ארז ושני תולעת
ואזוב הנה כבר העידו הטבעים פי בקלקול האויר לא יפרחו צפרים טהורות ולכך כדי
לברר טהרת האויר יקח שני צפרים ושולח האחד על פני השדה לברר האויר והנה אמרו
צפרים לשון פטפוט וכבר אמרו אלו הייתי במעמד הר סיני הייתי אומר לברוא תרי
פומין חד למילף באורייתא וחד למילי דעלמא וכן אמרו כל פטפטיא אסורים בר ממילי
דאורייתא וזהו תרין צפורים פטפטי דאורייתא דאיהו חקמה בחויז תרונה ולכך ושילח
על פני השדה לפטפטי דעלמא דאיהו אסור ואם יצרו מתגבר עליו יזכור לו יום המיתה
כדאמרינן ודמו סלה וזהו צפור השחוטתה ולקח עץ ארז שהיה נגד ע"ז וגסות הרוח ואזוב
הוא נגד ג"ע שהוא שומר מינו כדאמרו הטבעים ושני תולעת הוא נגד ש"ד גם שלשה
מעידין באדם בתלי ביתו וקורות ביתו ונפשו ולכך ארז נגד בתלי ביתו ואזוב נגד קורות
ביתו המעיד עליו פדכתיב וכפיס מעץ יעננה ולכך אזוב דגדל בקיר פדכתיב אזוב אשר
בקיר ונפשו פי הדם הוא הנפש וזהו שני תולעת וזה יהיה הכל בדם שחוטתה וזהו שבע
פעמים על שבעה כחות שבגוף וכנגדו שבעה נקבים באדם ולכך נקרא הלב באר שבע
ובזה יתטהר והבן: אחרי מות וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני
ה' וימותו הנה כל מקום שנאמר אחרי הוא מופלג ונאמרה פרשה זו ביום שהוקם
המשפוכמ"ש במסכת גיטין ובו ביום מתו ואם פן איך אחרי מופלג אבל באמת בהר סיני
שנגשו להסתפל בשכינה מאז נגמר דינם למיתה והוי להו כאלו מתו רק ה' האריף
מלהמיתם ממש מבלי לבטל שמחת תורה כדאית' במדרש וזהו פי באמת בקרבתם לפני
ה' וימותו אז במתן תורה וא"כ יתכן שפיר אחרי מופלג וזהו אמרו אחרי מות שני בני
אהרן פי אחרי מופלג: בקרבתם לפני ה' וימותו אם היו כאנשים דעלמא לא היה להעניש
אותם עונש מיתה על שהכניסו אש זרה דהא עשו זאת בטעות שטעו בדין ומה זה משפט
מות לומר הואיל והכניסו מתו אמנם סביביו נשערה מאוד ויותר שהם צדיקים יותר הם
נענשים על דבר קל וזהו בקרבתם לפני ה' היותם מקורבים למקום ביותר לכך וימותו
ובזהר איתא מיתה תנינא שלא היו להם בנים והיינו פי מתו שהורו הלכה בפני רבם
ואמרו חז"ל המורה הלכה בפני רבו יורד שאול בלי גלד רק דא"כ למה מתו הם די להם
שימותו בלא גלד רק הם לא לקחו נשים ולא ביקשו להעמיד תולדות ואם פן לא היו
בגדר עונש זה ולא שייך לומר להענישם בזה ולכך וימותו: דבר אל אהרן אחיך ואל
יבא בכל עת אל הקודש והיינו פי לא היה הדיבור אל אהרן בעצמו על היותו אוגן פי
מתו שני בניו ואין השכינה שורה רק מתוך שמחה ולכן נאמר אחרי מות היינו שמתו
ע"כ דבר אל אהרן ולא היה הדיבור אליו פי היה אז אוגן הנה רש"י הביא המדרש משל
לשני רופאים וכו' עי"ש ויש להבין דהא משה לא זרזו לומר לו ולא תמות כמו שמתו
בניה כדרך הרופא השני רק ולא תמות והוא ממש כדרך הרופא הראשון ונראה דהענין
הוא פי הרופא הרופא שיקיים החולה רפואתו מאיים על החולה ואומר לו ראה פלוני
עבר על צוואתי שצויתי לו ומת וא"כ גם משה היה דעתו לזרז את אהרן השמר שלא
יקרה לה כמו לבניה אבל השם יתעלה לא היה חפץ בזה שיזרזו לאהרן בבניו לבל יצער
לאהרן בצער בניו שמתו ולכך אחרי מות שני בני אהרן אמר השם דבר אל אהרן ואל
יבוא בכל עת אל הקודש ולא ימות ולא תאמר לו כלל מיתת בניו שמא תצער אותו ולא
תזכיר לו מופת הרופאים שמזרזים ראה פלוני עבר על צוואתי ומת רק תאמר סתם ולכך

נֹאמֵר אַחֲרֵי וּגּוֹ' דְּבַר אֵל אֶהְרֹן וְלֹא יָמוּת וְלָמָּה לֹא נֹאמֵר תָּמוּת גַּם אַתָּה כְּמוֹ בְּנֵיךָ אֲלֵךְ
וְדַאי שֶׁהַקְּדוֹשׁ ב"ה אָמַר לוֹ שְׂיֵאמֵר סֵתֶם וְאֵל יִזְרֹז אוֹתוֹ בְּמִיתַת בְּנָיו כְּטַבַּע הַרוֹפְאִים
שְׂמָא יִצְטַעַר וְדַבְרֵי רַש"י בְּרוּרִים: וְאֵל יָבֵא בְּכָל עֵת אֵל הַקְּדוֹשׁ כִּי יֵה"כ הוּא יוֹם עֲשִׂירֵי
לְבָרִיאַת הָעוֹלָם וְהַעֲשִׂירֵי הוּא קְוֹדֵשׁ בּוֹ נִתְכַפֵּר וְלָמ"ד בְּנִיטָן נִבְרָא הָעוֹלָם אֵלּוּ וְאֵלּוּ דַבְרֵי
אֲלֵקִים חַיִּים א"כ עֲשִׂירֵי בְנִיטָן ג"כ יוֹה"כ אִף בְּזֶה הִיָּה עוֹלָה עַל הַדַּעַת לְכַנּוּס אֵל הַקְּדוֹשׁ
הוֹאִיל וְהוּא ג"כ יֵה"כ לָמ"ד בְּנִיטָן נִבְרָא הָעוֹלָם וְכֵן הַדִּיבּוּר שָׂאֵל יָבֵא בְּכָל עֵת אֵל
הַקְּדוֹשׁ וְהַטַּעַם אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהְרֹן כִּי נָדַב וְנָאֲבִיחָהּ מֵתוּ וְהֵם מְכַפְּרִים כְּמוֹ יֵה"כ
וְזֶהוּ אַחֲרֵי מוֹת אֵל יָבֵא כִּי אֵין צְוֹרָף לְכַנּוּס בַּעֲשָׂרָה בְנִיטָן דְּמָה ס"ד שֶׁהוּא יוֹה"כ וְכֵן
הַפְּתוּב לֹמֵר דְּמִיתַת נָדַב וְנָאֲבִיחָהּ מְכַפֵּר כִּי מִיתַת צַדִּיקִים מְכַפֵּר וְכַמ"ש הַזֶּה וְלִכְפֹּף
קוֹרִין בִּיה"כ פ' אַחֲרֵי מוֹת דְּמִיתַת נָדַב וְנָאֲבִיחָהּ מְכַפְּרִים כִּי מִיתַת צַדִּיקִים מְכַפְּרִים גַּם
בְּאֵל הַהוֹרוֹת כִּי כ"ח עֵתִים כְּתוּבִים בְּקִהְלַת כְּנֻגָד כ"ח יְמֵי לְבָנָה שְׂמִסְבַּבְתָּ הָעוֹלָם וְנִקְרָאִים
כ"ח מַחְנוֹת לְבָנָה וְע' בַּסֵּפֶר עֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת מֵאֵמֶר עַת וְהִנֵּה בִיה"כ נֹאמֵר וְעַנִּיתֶם אֵת
נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּתַשְׁעָה כִּי צָרִיף לְהוֹסִיף וְלְהַתְחִיל בְּעוֹד יוֹם וְהֵלֵא הוּא כְּנֻגָד עַת ט' וְעַת
עֲשִׂירֵי שְׂבַקְהֵלַת עַת לְבָכוֹת וְעַת לְשַׁחֲוֹק כִּי צָרִיף תְּשׁוּבָה לְרַשְׁעִים וְשַׁעִיר מִשְׁתַּלַּח נוֹשֵׂא
עוֹנָם לְאַרְצֵי גְזֵרָה וְכִי וְאַחַר כֹּף שׁוֹחֵק כִּי נִמְחַל עוֹנָם וְכַעֲרַב יְלִין כְּכִי וְלַבְּנֵי רִנָּה וְהוּא
שַׁעַת כְּכִי לְרַשְׁעִים וְשַׁעִיר מִשְׁתַּלַּח נוֹשֵׂא עוֹנָם לְאַרְצֵי גְזֵרָה וְשִׁירָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם
מְכוֹפְרִים וְזֶה עֵתִים עַת לְשַׁחֲוֹק וְעַת לְבָכוֹת הֵינּוּ ב' עֵתִים הַנֵּ"ל עַת ט' וְעַת עֲשִׂירֵי וְלִכְפֹּף
נֹאמֵר וְאֵל יָבֵא בְּכָל עֵת רַק בְּשְׁנֵי עֵתִים הֵלְלוּ עַת לְבָכוֹת וְעַת לְשַׁחֲוֹק וְזֶהוּ מִתַּשְׁעָה עַד
סוֹף הַעֲשִׂירֵי וְהַבֵּן: כִּי בַעֲנֵן אֶרְאֶה אֵל הַפְּפֹרֶת הֵינּוּ כִּי הַזֶּהִיר שָׂאֵל יָבֵא בְּכָל עֵת
לְהַסְתַּפֵּל בְּשַׁכִּינָה אֲבָל יוֹקֵשָׁה דְּהָא אֵי אֶפְשָׁר לִילוּד אִשָּׁה לְהַסְתַּפֵּל דְּכַתִּיב לֹא יִרְאֵנִי
הָאֵדָם וְחִי כִּי אֵיף אֶפְשָׁר עֵינֵי אָדָם לְהַסְתַּפֵּל בְּשַׁכִּינָה רַק זֶהוּ בְּאַסְפַּקְלָרְיָא הַמְאִירָה הֵינּוּ
שְׂאִינוּ מְלֻבָּשׁ בְּלְבוּשֵׁי עֲנַן הַכְּבוֹד אִז א"א לְעֵינֵי בְּשָׁר לְהַסְתַּפֵּל כִּלְל כְּדַכְתִּיב לֹא יִרְאֵנִי
הָאֵדָם וְחִי אֲבָל כְּשֶׁהִיָּה בְּאַסְפַּקְלָרְיָא שְׂאִינוּ מְאִירָה שְׂמֻלּוּבָשׁ בַּעֲנַן הַכְּבוֹד יֵשׁ אֶפְשָׁר
לְרֵאוֹת וְלְהַסְתַּפֵּל בְּדַרְךָ מְסֻף מְבַדִּיל וְלִכְפֹּף הַזֶּהִירוּ שָׂאֵל יָבֵא בְּכָל עֵת לְהַסְתַּפֵּל רַק בִּיה"כ
שְׂאֵז הוֹמֵר הַדְּבַר: בְּזֹאת יָבֵא אֶהְרֹן אֵל הַקְּדוֹשׁ פֶּרֶשׁ"י בְּזֹאת בְּגִימְטְרִיא שְׁלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
וְעֶשְׂרֵי רִמָּז לְבֵית רֵאשׁוֹן וְיֵשׁ לְהַבִּין דְּהָא בְּבֵית שְׁנֵי נְמֵי שְׂמֵשׁוּ הַפְּהַנִּים גְּדוּלִים בִּיה"כ
וְנִרְאֶה לְבָאָר הָעֲנָנִים כִּי בִימֵי בֵית רֵאשׁוֹן הָיוּ צַדִּיקִים אֲבָל בְּבֵית שְׁנֵי הִיָּה בְּכַהֲנִים גְּדוּלִים
הַרְבֵּה רַשְׁעִים וְלֹא חָל עֲלֵיהֶם שֵׁם אֶהְרֹן כִּי אִם הָיוּ פְּהַנִּים צַדִּיקִים הִיָּה מִתְּלַבֵּשׁ בָּהֶם
נִשְׁמַת אֶהְרֹן וּבְבֵית שְׁנֵי הָיוּ רַשְׁעִים לְזֶה לֹא חָל עֲלֵיהֶם שֵׁם אֶהְרֹן: בְּפֶר בֶּן בְּקָר לְחַטָּאת
וְאֵיל לְעוֹלָה כִּי קוֹדֵם חֲטָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן הִיָּה פְּאָרוֹ עַל רֵאשׁוֹ וּבְחַטָּא נִסְתַּלַּק אֵלּוּ כְּתוּב
אוֹר בְּאֵלּוּ וְנִשְׂאָר מִן פְּאָר פֶּר כִּי אָדָם הָרֵאשׁוֹן הִיָּה קוֹצֵץ בְּנִטְיַעוֹת וְנִסְתַּלַּק א' דְּאֶחָד
וְנִשְׂאָר חֵד וּבְלִשׁוֹן אַרְמָאִי סִיפֵר אַח"כ חֵד וּבִלְה"ק נִקְרָא פֶר אֵלּוּ אֵלּוּ פְּנֵי ה' וְנִמְנָתוּ
וְלִכְפֹּף יִהְיֶה פֶר בֶּן בְּקָר לְחַטָּאת לְכַפֵּר עַל חֲטָא אָדָם הָרֵאשׁוֹן שֶׁהַפְּהַן הַגְּדוֹל הוּא בְּגִדְרֵי
אֲדָה"ר וְהוֹצֵרָה אֶהְרֹן לְמַטְּוֹ וְלִכְפֹּף יָבֵיא פֶר בֶּן בְּקָר לְמַטְּוֹ אֲדָה"ר וְאֵיל לְעוֹלָה
דְּמַחְמַת חֲטָאוֹ הוּא.

נִבְרָא בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק כִּי חֲטָאוּ הִיָּה גוֹרָם שְׂלֵא הִיָּה יִצְחָק רָאוּי לְעֵלוֹת
בְּמוֹקֵד אִשׁ רַק הַקְּרִיב תְּמוֹרְתוֹ אֵיל וְלִכְפֹּף הִיָּה אֵיל לְעוֹלָה: בְּקַרְבָּתֶם לְפָנֵי ה' וְנִמְנָתוּ
וְאֶמְרִינֵן בְּגִמְר' לֹא מֵתוּ בְנֵי אֶהְרֹן אֲלֵא עַל שְׁהוֹרוּ הַלְכָה בְּפָנֵי רַבָּם וְכו' וְיֵשׁ לְהַבִּין הָא

בְּקִרְאָה פְּתִיחַ הַטַּעַם בְּקִרְבָּתְהֶם לִפְנֵי ה' וְיָמוּתוּ אֲבָל יוֹבֵן לִפְנֵי מֶה שְׁאַמְרוּ בְּגִמְרָא דְשַׁבְּתָא דְאִין מְדַלִּיקִין מִנֵּר לְנֵר חַד אָמַר מִשּׁוּם אֶפְחוּשֵׁי מִצְוֵה וְחַד אָמַר מִשּׁוּם בִּיזוּי מִצְוֵה וּפְרִיף מַחוּץ לְפָרוֹכַת יַעֲרוֹף וְגו' עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל מִנֵּר מְעַרְבֵי שְׁמַמְנוּ הָיָה מְדַלִּיק וְבוֹ הָיָה מְסִיִּים וּתְיוֹבָתָא לְמ"ד מִשּׁוּם אֶפְחוּשֵׁי מִצְוֵה וְכו' וְקָשָׁה לְמָה מְקַשָּׁה מְפָרְיִיתָא הֲלֹא מִתְנִיתִין הִיא בְּמַסְכַּת תְּמִיד מְצָא נֵר מְזַרְחֵי דוֹלָק מְמַנּוּ מְדַלִּיק וְהָיָה לִיה לְפָרוֹךְ מִמֵּתְנִי' וְגַם מֶה זֶה עֵדוּת שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וְאִי מִשּׁוּם דְּהָיָה גַם הָא גֵּיסִים טוֹבָא נַעֲשֶׂה בְּבַה"מ אֲבָל יוֹבֵן דְּאָמְרֵי' שֶׁם בְּמַסְכַּת שַׁבְּתָא חֲזִינוּ אִי הַדְּלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה מְדַלִּיקִין מִנֵּר לְנֵר וְאִי הַנְּחָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה אִין מְדַלִּיקִין מִנֵּר לְנֵר וְהִנֵּה טוֹב הַדְּלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה הִינּוּ דְעֵיקָר הַמִּצְוֵה הוּא הַהַדְּלָקָה וְאִם אַח"כ פְּכַתָּה אִין זְקוּק לָהּ וְכוּן מְבוֹאָר בַּש"ע וְאִי הַנְּחָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה צָרִיף לְהִיּוֹת דוֹלָק בְּלִי כְּבוּי וְהִנֵּה בַּגְמ' דְּסוּף מַסְכַּת מְגִילָה נְחָלַק הַמְשָׁנָה עִם הַפְּרִיִיתָא אִי גַם בְּמִנּוּרָה שִׁינֵיף לְהִיּוֹת דוֹלָק תְּמִיד כֹּל הַזְּמַן אוֹ לֹא רַק תְּמִיד שִׁינֵיף מְדַלִּיקִין יוֹם בְּיוֹמוֹ וְאִינוּ צָרִיף לְהִיּוֹת דוֹלָק כֹּל הַיּוֹם אִם כֵּן נְחָלְקוּ אִי הַדְּלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה אוֹ הַנְּחָה גַבֵּי מִנּוּרָה וְהִנֵּה בְּרוּר בְּגִמְרָ' וּפּוֹסְקִים דְּאִי הַדְּלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה אִם הָיָה דוֹלָק מְאֵתְמוּל כְּשִׁינֵיף זְמַן הַדְּלָקָה צָרִיף לְכַבּוּתָהּ וּלְהַדְּלִיקָה מְחַדָּשׁ דְּהָא עֵיקָר מִצְוֹתָהּ הַהַדְּלָקָה מִשָּׂא"כ אִי הַנְּחָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה וְהִנֵּה הָיָה הִנֵּס בְּנֵר מְעַרְבֵי שֶׁהָיָה דוֹלָק מַעַת לַעַת רְצוּפִים דְּמַמְנּוּ הָיָה מְדַלִּיק בֵּין הָעַרְפִּים וְבוֹ הָיָה מְסִיִּים בֵּין עַרְבִים שְׁנִית וְכוּן כְּתִבוּ הַמְּפָרְשִׁים דְּאִם הָיָה שׁוֹהָה לְהִיּוֹת דוֹלָק יוֹתֵר זְמַן מוּעֵט אִין זֶה כֹּל כֹּף גַם רַק מֶה דְּהָיָה דוֹלָק מַעַת לַעַת וְלֹא הָיָה בּוֹ שְׁמֵן רַק לִי"ב שְׁעוֹת וּלְפ"ז לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם וְסִייעָתוֹ דְּהָיָה מְדַלִּיקִין הַמִּנּוּרָה וּמִצְוֹתוֹ בְּכֹף לְהַדְּלִיק בְּעַרְבֵי וּבַפּוֹקֵר וְקָשָׁה אִם כֵּן אִיף הָיָה נֵר מְעַרְבֵי דוֹלָק מַעַת לַעַת הָא עֲבָרָה לִיה הַדְּלָקָה דְּשַׁחֲרִית וְאִי דְּמַכְבָּהּ וּמְדַלִּיקָהּ א"כ מְדַשֵּׁן הַשְּׁמֵן וְמָה הוּא הִנֵּס וְעַכְצ"ל דְּהַנְּחָה מִצְוֵה וְא"כ פִּינּוּ דְּדוֹלָק וְהוֹלֵף אִין צָרִיף לְהַדְּלִיקָה כֹּל וְהַטַּעַם בְּנִירוֹת דְּמִנּוּרָה הוּא כַּמ"ש הָרַמְבַּ"ן וּמְדַרְשׁ בְּאוּרִים כְּבָדוֹ ה' וּכְבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ לְהַדְּלִיק לְפָנָיו נִירוֹת עוֹד יֵשׁ טַעַם כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה הַכֹּהֵן מְאוּר הַשְּׂכִינָה הַמְּבַהֵיק מְפָרוֹכַת לְחוּץ לְתוֹף הַהִיכָל וְלִטַּעַם הָרֵאשׁוֹן תּוֹלָה הַכֹּל בְּהַדְּלָקָה דְּמָה בְּכֹף שְׁמַכְבָּה אַח"כ פִּינּוּ דְּכְבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ נַעֲשֶׂה אֲבָל מִטַּעַם שְׁלֹא יִהְיֶה מְאוּר הַשְּׂכִינָה צ"ל תְּמִיד וְאֵתָא שְׁפִיר דְּבַהֲרָה נֵר מְעַרְבֵי שְׁפָה הָיָה מִתְחִיל וְכו' דְּמוֹכַח דְּהַנְּחָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה מוֹכַח הַטַּעַם שְׁלֹא יִהְיֶה מְאוּר הַשְּׂכִינָה וְא"כ עֵדוּת שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וְהַשְּׁתָא א"ש דְּמַמְשָׁנָה לֹא קָשָׁה דִּי"ל בְּמִנּוּרָה הַדְּלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה וּלְכֹף מְדַלִּיקִין מִשָּׂא"כ בְּחִנּוּפָה וּלְכֹף פְּרִיף מְפָרְיִיתָא דְּמַשֵּׁם מוֹכַח דְּהַנְּחָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה וּמ"מ מְדַלִּיקִין מִנֵּר לְנֵר וְקָשָׁה שְׁפִיר וְדוּק.

וְהִנֵּה מְהַרְשֵׁ"א כְּתִיב דְּנָדָב וְאַבְיָהוּא עַל הַבָּאָת עֲצִים לֹא שִׁינֵיף מוֹרָה הַלְכָה דְּמִקְרָא מְלֹא הוּא רַק עַל הַבָּאָת אִשׁ וְלֹא מֵאִשׁ שֶׁל מַעֲלָה וּבְאֵמַת אִשׁ שֶׁל מַעֲלָה יָפָה דְּנָו וְגַם טַבַּע כַּמ"ש אִנְכֵּלָה אִשׁ וְאִינוּ מְכַלָּה רַק לְמָה לֹא הַדְּלִיקוּ מֵאִשׁ הַמְּעַרְכָּה י"ל דְּהָיָה אֶפְחוּשֵׁי מִצְוֵה שְׁלֵהֲבַת כַּמ"ש רַש"י דְּגַם בְּשִׁלְהֲבַת שִׁינֵיף אֶפְחוּשֵׁי רַק קָשָׁה מְמִנּוּרָה רַק י"ל בְּמִנּוּרָה הַדְּלָקָה עוֹשֶׂה מִצְוֵה מִשָּׂא"כ מְעַרְכָּה דְּכְתִיב תּוֹקֵד תְּמִיד וְדִאִי הַנְּחָה מִצְוֵה רַק קָשָׁה הָא טַעַמוֹ שֶׁל מִנּוּרָה לְבִלִּי לְהַנּוֹת מִזִּיו הַשְּׂכִינָה וְזֶה צָרִיף לְהִיּוֹת תְּמִיד וְהָיָה הַנְּחָה מִצְוֵה אֲמַנְם נָדָב וְאַבְיָהוּא בְּקִרְבָּתְהֶם לִפְנֵי ה' שֶׁהִסְתַּכְּלוּ בְּשְׂכִינָה כְּפּוֹדָע דְּחָשְׁבוּ שְׁמוֹתָר לְהַסְתַּכֵּל וְאִין פִּשְׁעָה וְאִם כֵּן ע"כ הַטַּעַם בְּמִנּוּרָה לֹא מִשּׁוּם לְבַל יִהְיֶה מִזִּיו הַשְּׂכִינָה רַק הַטַּעַם בְּאוּרִים כְּבָדוֹ ה' וְאִם כֵּן הַדְּלָקָה מִצְוֵה וְא"כ בְּאִשׁ מְעַרְכָּה דְּהַנְּחָה מִצְוֵה שְׁפִיר יֵשׁ

לְאַסּוֹר אֶפְחוּשֵׁי מִצְנֵה וּלְכַף לֹא לְקַחוּ אִשׁ מִמַּעֲרָכָה וְהוֹרוּ הַלְכָה בַּפְּנֵי רֶבֶן וְזֶהוּ סִיבַת מִיתַתֶּם וְחָדָא בְּחִבְרָתָהּ מִיִּשְׁףָּה שְׁיִיכִי וְדוּק: פְּרֻשַׁת קְדוּשִׁים אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ קְדוּשִׁים תְּהִיּוּ יְכוּל כְּמוֹנֵי ת"ל אֲנִי ה' קְדוּשָׁתִי לְמַעַלְהָ וְהַעֲנִין הוּא כִּי כָּבֵד נֹאמַר בְּמִדְרַשׁ שְׁנֵי קְדוּשׁוֹת נִמְסְרוּ לְיִשְׂרָאֵל וּכְמ"ש הַפִּיט שְׁתֵּים בְּרֵאשׁ בְּנֵי מִשְׁפָּנָם וְאַחַד בְּרֵאשׁ מִלְפָּם מִתְּקַנְיָם וְהֵינּוּ כִּי קְדוּשׁ עֲנִינוּ הוּא מְבַדֵּל וַיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֵשָׁה בְּחִינּוֹת מְבַדֵּל מַחֲטָא וְזֶהוּ ג"כ בְּיִשְׂרָאֵל צְדִיקִים גְּמוּרִים וְגַם קְדוּשׁ עֲנִינוּ מִשְׁנֵה הַטְּבַע וְזֶה ג"כ בְּצְדִיקִים שְׂיִכּוּלִים לְשִׁנּוֹת הַטְּבַע וְלַעֲשׂוֹת נִסִּים אֲבָל עֵיקַר עֲנִין קְדוּשָׁה הוּא נְבַדֵּל מֵהַרְפָּכָה שְׂאִין בּוֹ הַרְפָּכָה כֹּל וְקְדוּשָׁה זֶה הִיא רַק בְּהַשֵּׁם יְתִבְרַךְ כִּי אִפִּי מִלְּאֲכִי הַשְּׂרַת מְוַרְפְּבִים הֵמָּה וְזֶהוּ שְׁנֵי כְּתָרִים שְׁנֵיתָנוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַתָּן תּוֹרָה כִּי אִזְ נֶעְקַר מֵהֶם הִיצָה"ר וְהִיוּ קְדוּשִׁים וּמְבַדֵּלִים מַחֲטָא וְגַם הֵינָה בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת נִסִּים כְּשֶׁאֵר נְבִיאִים כִּי הָיוּ לְמַעַלְה מְטַבַּע וְזֶה שְׁתֵּי קְדוּשׁוֹת אֲבָל קְדוּשַׁת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִשְׁגָּב מִזֶּה וּז"ש יְכוּל כְּמוֹנֵי ת"ל אֲנִי ה' קְדוּשָׁתִי לְמַעַלְה אֲמַנָּם נִרְאָה כִּי וְדַאי יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים הֵם אֲבָל צָרִיף כְּנִישְׁתָּא שְׂאִין דְּכָר שְׁבִקְדוּשָׁה פְּחוֹת מִי' כִּי כֹל בִּי עֲשֶׂרָה שְׁכִינְתָּא שְׂרִיָּא וּא"כ עֵיקַר קְדוּשַׁתָּם בִּי' אֲבָל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קְדוּשַׁתוֹ בְּיַחֲדָא שְׁהוּא אֲחַד יַחֲדָא וּמִיַּחֲדָא וְהֵינּוּ כִּי ה' אֲחַד וְיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֲחַד אֲבָל הַהֲבַדֵּל בֵּין אֲחַד לְיִוֵּד כִּי הוּא בְּמִסְפַּר קָטָן ג"כ אֲחַד אֲבָל זֶהוּ בְּרַבּוּי וְזֶהוּ אֲחַדוֹת גְּמוּרָה זֶהוּ הַהֲבַדֵּל בֵּין אֲחַד לַה' וְאַחַד לְיִשְׂרָאֵל זֶה בְּרַבּוּי הֵינּוּ יִשְׂרָאֵל הֵם בְּרַבּוּי כְּדֹאמְרוּ כֹל בִּי עֲשֶׂרָה שְׁכִינְתָּא שְׂרִיָּא וְהֵינּוּ יוֹד אֲבָל הַקַּב"ה הוּא אֲחַד אֲחַדוֹת גְּמוּרָה וְזֶהוּ קְדוּשִׁים תְּהִיּוּ יְכוּל לִהְיוֹת כְּמוֹנֵי הַרְצוֹן בְּיַחֲדָא ת"ל קְדוּשׁ אֲנִי קְדוּשָׁתִי לְמַעַלְה מִקְדוּשַׁתְכֶּם פִּי' אֲצִלִּי קְדוּשָׁתִי בְּיַחֲדָא אֲבָל אֲצִלְכֶּם הָאֲחַד בְּרַבּוּי שְׁהוּא בְּעֲשֶׂרָה וְזֶהוּ מ"ש בְּמִדְרַשׁ וְהִבִּיאוּ רַש"י שְׁפָרְשָׁה זֶה נֹאמְרָה בְּהַקְהֵל הַרְצוֹן שְׂאִין הַקְּדוּשָׁה בְּיַחֲדָא רַק בְּקַהֵל שְׁהוּא עֲשֶׂרָה הַפּוֹלֵל הַכֹּל כִּי עֲשֶׂרָה כּוֹלֵל כֹּל הַרְבּוּיָם כִּי מֵאָה וְאַלְפֵי וְרַבּוּי הַכֹּל בְּגִדְרָה עֲשֶׂרָה כְּפִיּוֹדָה וְהֵבִין וְהִנֵּה מְגִדּוֹלֵת הַעֲבָד נִיכְפַר גְּדוֹלֵת הַרְבַּ בְּרֹאָה אִישׁ קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת נִסִּים וְשֵׁהֶם מְגִדְרִים מַחֲטָא וְעוֹל יִשְׁפֹּט כְּמָה שְׁגָבָה קְדוּשַׁת ה' מַעַלְה מַעַלְה דַּל"כ מָה הַבְּדֵל יֵשׁ בֵּין הַיְצוּרִיוֹצֵר הַכֹּל וְזֶהוּ קְדוּשָׁתִי לְמַעַלְה מִקְדוּשַׁתְכֶּם הַרְצוֹן מִקְדוּשַׁתְכֶּם נִיכְפַר שְׁקְדוּשָׁתִי לְמַעַלְה וְלִוְלֵי כֹן הָיוּ אוֹמְרִים שְׁקְדוּשַׁת ה' הוּא רַק לְשִׁנּוֹת הַטְּבַע וְכְדוּמָה אֲבָל בְּרֹאָה שְׁיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין כֹּן נִיכְפַר שְׁקְדוּשַׁתוֹ נִשְׁגָּב וְנַעַלְה מִמַּחֲשָׁבָה יְתִבְרַךְ שְׁמוֹ וְזֶהוּ כְּפִיּוֹדָה הַמְּדַרְשׁ אֲנִי ה' קְדוּשָׁתִי לְמַעַלְה וְדָבַר זֶה לְמַדְנֵה מִפְרַעָה שְׁאֵמַר לְיוֹסֵף אֲנִי פְרַעָה וּמִבְּלַעֲדִיף לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ הֵינּוּ גְדוֹלְתֵי לְמַעַלְה כִּי בְּסַתָּם מַעֲלוֹת הַמְּלָךְ שְׁמוֹשֵׁל בָּעַם נִגִּיד וּמִצְנֵה אֲמַנָּם פְּרַעָה גָּבָה רִיחוֹ עַד לְהַשְׁחִית לְזִמְרָה שְׁהוּא אֵלּוּה לְמַטָּה לִי יִאֲוִרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתָנִי וְזֶה מֵאֵמַר פְּרַעָה בְּמִסְרוֹ לְיוֹסֵף הַמְּשַׁלָּה עַל הָעַם מִבְּלַעֲדִיף לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאָמְרוּ אֲנִי לְמַעַלְה מִמָּה חֲשַׁב בְּזֶה לְהִרְאוֹת כִּי לוֹ מְשַׁלָּה נִשְׁגָּב יוֹתֵר מְטַבַּע מוֹשֵׁל אֶרֶץ וְזֶה הֵינָה גְּבַה רִיחוֹ לְהִרְאוֹת לְעַם גְּדוֹלֵת מַעֲלָתוֹ וּלְכַף מִן אוֹתוֹ רָשַׁע לְמַדְנֵה בְּאֲמַת מַעֲלָת ה' וַיִּקַּר מַעֲלָתוֹ וְהִבִּין: וְהִנֵּה הַרְמַב"ן הָאֲרִיף בְּדַרְשַׁת קְדוּשִׁים תְּהִיּוּ קְדוּשׁ עֲצֻמָּה בְּמוֹתֵר לָהּ אֲמַנָּם כְּכָר פְּרֻשַׁתִּי בְּזֶה כִּי לְהַחְמִיר יוֹתֵר מִחַק הַתּוֹרָה הוּא אֶפְשָׁרוֹת רַחוּק כִּי כְּכָר כְּתִב יוֹסִיפּוֹן כֹּן גּוֹרִיוֹן בְּסִפְרוֹ לְרוּמִים שְׁהֵינָה בְּבֵית שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁהִיוּ שׁוֹכְנִים בְּיַעֲרִים מִתְּבוּדָדִים וּמִמָּשׁ לֹא אֲכָלוּ רַק פָּרִי עֲצֵי יַעַר וְהָיוּ נְזִירִים מְכֹל עֲנִינֵי עוֹלָם וְכְדוּמָה עַד שְׁהִיוּ מִמָּשׁ נְבַדֵּלִים מִעֲנִינֵי עוֹלָם אֲבָל הַפְּרוּשִׁים לֹא נָחוּ דַעֲתָם בָּהֶם כֹּל וְכָל כִּי הָעוֹבֵד ה' הַשְּׁלָם צָרִיף לִהְיוֹת דְּכָרִיו וְעַסְקִיו נוֹחַ לְשָׁמִים וְלַבְּרִיּוֹת וְלֹא לְהַפְרִיעַ נִימוּס יָשׁוּב הָעוֹלָם וְחִבְרָתָהּ בְּנֵי אָדָם וְהַנְּהַגַת

מדיני ואלו היו פולם גזירים פהנה לא נתקייים נימוס וסדר הטבע וכמעט יכלה העולם ויאבד קשר האומה ושאריתו בארץ פפי הטבע וע"ז רמזו חז"ל יפה תורה עם דרוך ארץ ולכן כל הפרישות שיעשה האדם נכון להיות על זה הסוג שיש בו אפשרות שיקייים אותו כל האומה ולא יקרה בו ביטול אבל הפרישות שא"א רק ליחיד ולא לאומה בכללה זה אינו בגדר השלימות והפרישות ודברים פאלה הרחיקו חכמי ישראל וזהו פוננת המדרש פרשה זו נאמרה בהקהל והיינו כמ"ש פי הקדושה במותר לה יהיה מה ששייך בהקהל: איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלהיכם ירצה בזה פי כבר נאמר אם הבן ת"ח ואביו עם הארץ אינו חייב לכבדו פי כבוד התורה עדיף וזהו בכבוד אבל מורא ודאי חייב וזהו איש לשון חשוב ות"ח מפל מקום אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו הענין הוא פי יתכן הואיל ונוהג כבוד באב ואם שהם הולידו הגוף ולא הנשמה שהוא חלק ה' א"כ יראה פאלו הגוף הוא העיקר פדעת הפילוסופים הכופרים ואומרים שהחומר הוא העיקר לצורה והנה ענין שבת שבו היה צורה ונשמת עולמים פדכתיב וינפש ולכה באמרו אביו ואמו תיראו פן תטעה לומר החומר הוא עיקר לזה קאמר את שבתותי תשמרו פי הנפש הוא העיקר רק אני ה' מצוה לכבד אמו ואביו גם ידוע דבני לאו בזכותא רק במזל תליא אמנם כבר כתבו התוספות למ"ד אין מזל לישראל לא שייך פן והנה אם האב מוכרח להוליד פפי מזלו אשר נולד בו אין הבן צריך לכבדו הואיל ונהיאו לעולם פי הוא מוכרח אבל אם ביישראל לא שייך מזל מוכרח שייך שפיר כבוד אב ואם ולכה פן נח אינו מצנוה על כבוד אב ואם פי הוא מוכרח להוליד ממזל והנה שבת מקריע פי אין מזל לישראל פי לפי המזל צריך לשבת עצבות ומלאכה כמ"ש התוכנים ושבת ההיפך להודיע פי אין הענין תולה במזל וזה אמרו איש אמו ואביו תיראו פי אין מזל מכריח והראיה על זה ואת שבתותי תשמרו והבן ושמה תאמר הלא טוב לאדם שלא נברא א"כ למה יתכן הכבוד לזה אמר אלי ה' וא"כ יהיה חסרון בחוק הפורא ח"ו פאלו ברא דבר בלתי נאות אל הבריאה וסכלות בטבע: אל תפנו אל האלילים ואלקי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלהיכם הזהיר מלסיח דעתו בדברים בטלים פי אז נסתלק נפש רוחני והוא בגדר פה ולא ידברו וגו' פי אין בו רוח משמים ממעל וא"כ הוא בגדר אלקי מסכה שנאמר בו פנ"ל וזה אלהי מסכה לא תעשו לכם הרצון לעצמכם פי בעסקו בדברים בטלים נשמה קדישא מסתלק ואתה פאלהי מסכה גם העובדי פוכבים ומזלות פל ענינם לעבוד אלוה להשפיע להם פסוף וזהב ואבנים טובים ולכה עשו אלהי מסכה שפקל מיני מתכות ואבנים טובות שבהם פח מושף פנודע ובה מושכו פוחות עליונים ולכה אמרו הנשים מעת חדלנו לקטר וגו' חסרנו פל אמנם לא כן עבודת השם שאין לעבדו בשביל עניני עוה"ז וחומר וקניני מתכות וזהו אל תפנו אל האלילים אלהי מסכה לא תעשה לה פכונה פי תחשוב שגם השם יהיה פאלהי מסכה להשפיע עניני חמדת עוה"ז זהו לא יהיה לה רק פל פנונתה יהיה לשם שמים גם פל הדברים וכשוף מותר לעשותו להתלמד אבל העבודת פוכבים ומזלות אפילו להתלמד לראות מה פחה ומה טיבה אסור וזהו אל תפנו אל האלילים ואפי' עשיה בעלמא לא תעשה לה: וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחהו ביום זבחכם: אכל ומפחרת והנותר עד יום השלישי באש ישרף הרצון פי פל הזבחים באים לכפר ונפש תחת נפש אמנם זבח שלמים היא תמור בשר תאנה פדי למעט התאנה שלא יאכל בשר לתאנה ויהיה פח ליצה"ר ע"כ יזבח

שְׁלָמִים וְשֵׁם יֵאָכֵל קִדְשִׁים בְּטֹהָרָה וּבִירְאָה וּמִכְנִיעַ תַּאֲנֹתוֹ וְזֶהוּ לְרִצּוֹנְכֶם תִּזְבְּחֵהוּ הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר אָמַרְנוּ כִּי זֹבַח לְרִצּוֹן שְׁלֵהֶם וּמִכְנִיעִים לְתַאֲנֹתָם וְלִכְּפֹּה צִוְּהָ מִבְּלִי לְהַשְׁהוּתוֹ לְזִמְן מְרֻנָּה כְּדִי שְׁלֵא יִרְבֶּה בְּאֲכִילָהּ כִּי יִכְבֹּד עָלָיו לְזַבְּחָן מִבְּקָר וְצֹאן בְּפַעַם וּבְפַעַם וְלוּלִי שְׂקֻצַּב הַתּוֹרָה זְמַן הָיָה מְלַחֵה וּמִשְׁהֵהוּ יָמִים רַבִּים אָבָל בְּזֶה אֵין לוֹ זְמַן מְרֻנָּה וְגַם בְּרוּךְ ה' יוֹם וְאֵין לְהַכִּיֹן לְזִמְן מְרֻנָּה וְאַמַּת כִּי שׁוֹרֶת הַדִּין שְׁיִהְיֶה נֶאֱכָל רַק לְיוֹם אֶחָד כְּשֶׁאֵר קִדְשִׁים רַק כְּפִנּוֹנַת הַתּוֹרָה לְמַעַט בְּשֶׁר תַּאֲנֹה וְלֶאֱכֹל שְׁלָמִים וּמֵה יַעֲשֶׂה בְּשִׁבְתָּ וְכִי יֵאָכֵל בְּחֹל בְּשֶׁר קוֹדֵשׁ וּבְשִׁבְתָּ חֻלִּין זֶה אֵינוֹ רְאוּי וְלִכְּפֹה יִהְיֶה נֶאֱכָל לְשָׁנֵי יָמִים וַיִּזְבַּח בַּע"שׁ וַיֵּאָכֵל עַד מ"ש גַּם כִּי אָמְרוּ חֲכָמֵי הַטְּבַעִיִּים כִּי דָּבָר הָעוֹמֵד ב' יָמִים יִקְרָה בּוֹ פֶּתַע עֲפוּשֵׁי וְלִכְּפֹה אָמְרוּ חַז"ל אֲפֹשֶׁר בְּשֶׁר שׁוֹהֶה ג' יָמִים בְּלֹא מְלַח וְלֹא יִסְרַח וְלִכְּפֹה בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כְּפִנּוֹנֵי כִּי פֶּתַע עֲפוּשֵׁי יִגְבֵּר פֶּתַע עֲפוּשֵׁי בְּמִכָּה יִחְלֹשׁ וַיִּכְאֹב בְּיוֹתֵר וְלִכְּפֹה אָמְרוּ דְּבִיּוֹם שְׁלִישִׁי לְאַחַר מֵיתָה כְּרִיסוֹ שֶׁל אָדָם נִבְקַעַת כִּי אִזְ גָּבַר פֶּתַע עֲפוּשֵׁי וְלִכְּפֹה יִחְזִינוּ מִיּוֹמִים וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְיָמוּ וְזֶה מִבְּלִיתִי נֹאֹת בְּקִדְשִׁים שְׁיִקְרָה בּוֹ פֶּתַע הַזֶּה וְלִכְּפֹה לֹא הָיָה נֶאֱכָל בְּיוֹתֵר מִשְׁנֵי יָמִים וְלִיָּלָה אֶחָד וְגַם קוֹדֵשׁ הוּא כְּמוֹ אֲכִילַת קִדְשִׁים שְׂאֵכֵל אָדָם הָרֵאשׁוֹן קוֹדֵם שְׂחֻטָּא לְאֲכֹל מַעֲץ הַדַּעַת וְלֹא הִתְגַּבֵּר אִזְ פֶּתַע הַתַּאֲנֹה מִחֶלֶק רַע מַעֲץ הַדַּעַת עַד זְמַן צֵאת הַשִּׁבְתָּ וּמִקּוֹדֵם הָיָה תַּאֲנֹתוֹ בְּקִדְשׁוֹ שֶׁהוּא שְׁנֵי יָמִים וְלִכְּפֹה יֵאָכֵל בְּשֶׁר קוֹדֵשׁ לְמַעַט תַּאֲוֹת הַיָּצִיה"ר שְׁנֵי יָמִים כְּנֶגֶד אָדָם הָרֵאשׁוֹן שְׁהָיָה בְּיוֹם ו' וְשִׁבְתָּ קוֹדֵשׁ: וּבְקִצְרָכֶם אֵת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּתַע שְׂדֵה לְקִצּוֹר וְגו' אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הִנֵּה פֶתַח בַּלְשׁוֹן רַבִּים וּבְקִצְרָכֶם וְסִיִּים בַּלְשׁוֹן יִחִיד לֹא תִכְלֶה פֶּתַע שְׂדֵה כִּי בְּאַמַּת יֵשׁ לְעַנִּי חֶלֶק בַּשְּׂדֵה כְּפִי שְׁיַעֲוֵר הַנּוֹתֵן לוֹ כִּי לֵה' הָאֲרֻץ וְהוּא נָתַן אוֹתוֹ לְעֹשִׂיר עַל תְּנֵאִי שְׁיִהְיֶה לְעַנִּי חֶלֶק בּוֹ כְּפִי אֲשֶׁר קֻצַּב פֶּתַע וְלִקְטוּ וְכַדּוּמָה אֲמַנֵּם מִי שְׂאִין לְכַבּוֹ שְׁלֵם לֹא יִדְמָה כֹּן וְחֹשֶׁב שֶׁהַפֶּל שְׁלוֹ הוּא וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ מֵה לִי לְהַנִּיחַ מִשְׂדֵּה אֲשֶׁר טַפַּחְתִּי וְרַבִּיתִי בּוֹ לְעַנִּי אֲשֶׁר אֵין לוֹ טוֹרַח וַיִּגִּיעָה בּוֹ וְלֹא יָדַע שְׁיֵשׁ לְעַנִּי זְכוּת בּוֹ כְּמוֹהוּ וְזֶה שְׂאֵמֶר הַפְּתוּב וּבְקִצְרָכֶם לְשׁוֹן רַבִּים כִּי בְּאַמַּת גַּם הָעַנִּי שְׂוֹתֵף בּוֹ לֹא תִכְלֶה פֶּתַע שְׂדֵה כִּי תַחֲשׁוּב שֶׁהוּא לֵה לְבַד וְא"כ מֵה לְעַנִּי חֶלֶק וְזְכוּת בּוֹ גַּם נִדְאִי שְׁלֵא דִּיבְרָה הַתּוֹרָה בְּמִי שְׁיַעֲבֹר לְעִין פֶּלַע מִצּוֹת הַתּוֹרָה רַק אֵיירִי בְּעַנְיָן זֶה שְׁרַבִּים קוֹצְרִים שְׂדוּמִיתָהם בְּעַת הַקִּצִּיר א"כ יִתְחַפֵּם וַיֹּאמֶר אֵיךְ אֵנִיחַ פֶּתַע וְכַדּוּמָה הֵלֵא קִצְרָה זֶה הָעַנִּי לְלַקֵּט כִּי רַבּוֹ הַשְּׂדוּת וַיִּכְלֶה הַזְּמַן טָרַם גִּיעַ לְשִׁדִּי וּבֵין כֹּה יֵאָכֵלוּ הַנְּמָלִים וְכַדּוּמָה ע"כ אֶלְקֻטְנוֹ וְאֶכְנִיסֵנוּ לְבֵיתִי וְאֶשְׁמְרֵנוּ לְעַנִּי כְּפִי הַדִּין בְּמִקּוֹם שְׂאִין עַנִּי וְאֵנִי אֶתְנֶהוּ לְעַנִּי וְזֶהוּ מִהַעֲרָמָה לְגַנוּב דַּעַת אָדָם כִּי אִח"כ יִדְחָה לְכָל עַנִּי לֹאמֵר לְעַנִּי אֶחָד נִתְתִּיו וְהָרִי הוּא מְמוֹן שְׂאִין לוֹ תוֹבְעִים וְלִכְּפֹה נֶאֱמַר וּבְקִצְרָכֶם לְשׁוֹן רַבִּים מִכָּל מְקוֹם אֵל תִּכְלֶה אֲנִי ה' יוֹדַע וּבּוֹחֵן לֵב וְאֵין אֶתָּה תוֹכֵל לְגַנוּב לְבָבִי בְּשׁוּם אֲוֶפֶן: לֹא תִגְנוּבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקֹרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בְּשִׁמִּי לְשִׁקֹּר וְחַלְלַתְּ אֵת שֵׁם אֱלֹהֵיךְ אֲנִי ה' נִקֵּט לֹא תִגְנוּבוּ לְשׁוֹן רַבִּים כִּי כֹה הוּא הָעַנְיָן כְּשֶׁנֶּה גוֹנֵב מִזֶּה מִתּוֹף כֹּה חֲבִירוֹ מוֹרָה הֵיטֵר לְגַנוּב כְּמוֹ כֹן מִמֶּנּוּ כְּמֵאֲמָרָם בְּתֵר גִּנְבָא גִנְבֵי וְגו' וְזֶהוּ לֹא תִגְנוּבוּ וְגַם כָּל הַפְּרָשָׁה נֶאֱמָרָה לְקִדְשׁ אֵת עֲצָמוֹ בְּמִוֶּתֶר לוֹ וְאַף זֶהוּ כְּמַעֲשֵׂה דְדוֹר הַמְּבוּל לְגַנוּב כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה וּבִשְׂכָל א' גוֹנֵב מִמֶּנּוּ פִחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה בֵּין כֹּה וּבֵין כֹּה הוּא עֲשׂוּק מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ וְזֶהוּ לֹא תִגְנוּבוּ לְשׁוֹן רַבִּים וְאֹמֵר לֹא תִכְחָשׁוּ הֵינּוּ הַגַּם שְׂגוֹנֵב מִחֲבִירוֹ כִּי לְדַעְתּוֹ חֲבִירוֹ חֵיב לוֹ נֶגֶד מֵה שְׁשׁוֹה הַגְּנִיבָה אֵל גִּנְבוּב וַיִּכְחָשׁ בְּחִירוֹ רַק יֹאמֶר דְּבָרִים כְּהוֹנִיָּתוֹ אֶמַת יֵשׁ לִי מִשְׂלָה בְּדִי רַק אֶתָּה חֵיב

לי פנגדו וע' ברז"ה במסכת ב"מ גבי מלוה ישונה כי מתוך כך יבוא לידי שבועת שקר ואף שלדעתו הוא נשבע באמת מ"מ יש פאן חילול השם כי חבירו חושב שנשבע לשקר וזהו וחללת את שם אלהיך: לא תעשוק את רעה ולא תגזול לא תלין פעולת שכיר אתה עד בוקר לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ונראה דהני לאינו שייכי זה לזה שזה גורם לזה לא תעשוק את רעה לשעה היינו פובש שכר שכיר ואל תגזול כי לבסוף תבוא לידי גזל הא כיצד לא תלין פעולת שכיר אתה עד בוקר כי בעל הבית טרוד בפועלי ובזמנו הוא זכור כמאמר חז"ל ואם תלין תבוא לידי שחקה ותעבור על לא תגזול והשכיר ואשתו יחשבו שהוא מתפונן לגזול והם יקללו חרש ויעבור בעה"ב על לפני עור לא תתן מכשול ודוק: לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפוט עמיטה הפונה שעושה משפט אבל מ"מ הוא עול כי הדיין יודע שהדין מרומה והעדים שקרנים הם ועל זה מזהיר הכתוב לא תעשו עול במשפט רק אם הוא יודע שהדין מרומה והעדים שקרנים יסלק עצמו ולא יעשה משפט לא תשא פני דל אם יחטא מבלי להענישו כי תאמר שהעניות גרם לו לחטוא פדאמרו דעניות מעבירו על דעת קונו על פן אין אתה רוצה להענישו לכה אמר לא תשא פני דל וכן לא תהדר פני גדול מבלי להענישו כי תאמר שהעניו גרם לו לחטוא כמ"ש וישמן ישורון ויבטט אל תעשה פן: לא תלה רכיל בעמה לא תעמוד על דם רעה אני ה' גם הני תרי לאני שייכים זה לזה דהנה רכיל פירש"י רגל דהפך מתחלה בג' והחליף התורה פאן אצל לה"ר לכתוב רכיל במקום רגל פי כן הוא דרף הרוכלים ובעל לה"ר להחליף המלות ולהשיאם לפנים אחרות כדי להגדיל הענין וקראו רוכל לשון רוכלים מחזירין בעירות כמ"ש הרמב"ן פי ענין הרוכלים מוכרי תכשיטי נשים לצבוע פנים ולכחול עינים לכסות מום בפנים ובעינים פן בעלי לה"ר יכסו מומן ומראים עצמם כפשרים ואוהבים אמנם אף שאסור לספר לה"ר אם אתה יודע שהוא אורב ועומד על חבירו להורגו מותר אתה לגלות לו כמ"ש לגדליה בן אחיקם פי ישמעאל קשר עליו קשר להרגו והוא מיאן לקבל נחז"ל אמרו לחשושי בעי ומותר לומר לחבירו וזהו לא תעמוד על דם רעה פי כה"ג מותר לומר: לא תשא את אחיה בלבכה הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא הנה בראה דבר ערוה אסור לו לבוא לבדו להעיד עליו פדאמרו טוביה חטא וכו' וא"כ צריף להיות השנאה כבושה בלבן פי אסור לו לאמרו לב"ד ולכה מותר לשנאותו רק שגם בזה יצא השנאה מלבן אמרה התורה הוכח תוכיח לו ויעשה תשובה ואם פן תוכל לומר אח"כ סיבת השנאה וע"י קבלת התוכחה יסיר השנאה ולא תחשוב ודאי אם עבר במזיד אז אוכיחנו אבל בשוגג אינו צריף תוכחה וקאמרה תורה לא תשא עליו חטא לשון נשיאת פנים אפילו חטא בשוגג פי לא בא לידי חטא שוגג אם לא הנה דעתו קלה בשמירת המצות: לא תקום ולא תטור את בני עמה ואהבת לרעה פמוה ואמרו חז"ל שת"ח צריף להיות נוקם ונוטר פנחש והיינו בשביל חבירו מותר לנקום ולנטור ולא בשביל עצמו וזהו פנחש שאמרינו לנחש מה הנאה יש לה וכו' וכן הדבר שהנקימה יהיה פנחש בשביל אחרים ולא להנאתו וזה שמיסים קרא ואהבת לרעה פמוה והיינו בשביל רעה מותר אתה לתבוע עלבוננו ולנקום ולנטור בשבילו אבל לא בשביל עצמו וזה פנחש: את חקותי תשמרו בהמתה לא תרביע פלאים שדה לא תזרע פלאים וגו' פי הקב"ה שם חוקות שמים לכל מין ומין של עשב וכדומה וכן בהמה וכדומה כוכב ושר מיוחד לגדלו ולהשפיע עליו כח מעלה פדכתיב פי

לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם ואם מערב המינים מערב הפחות ואין מלאך אחד יכול להשפיע עליהם פח מעשה כי אין מלאך אחד עושה ב' שליחות ואינו נוגע בשני ולכך רוב המרכיבין מין בשאינו מינו לא יצליחו לעשות פרי כמו פרידה הבאה מסוס ונמור כי אין מלאך אחד עושה ב' שליחות וצריך להסיר פח והשפעה מלמעלה ולכך ישראל קדושים כל ענינם לכח מלמעלה אין להם לעבור חוקם שקבע יוצר הפל בחוקות השמים וזהו את חוקותי תשמרו בהמתה לא תרביע כלאים וגו': ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וגו' בקורת תהיה וגו' והביא את אשמו הוא במלקות והיא אינה במלקות ולא במיתה דאינה בגדר אשת איש כיון שאין קדושין תופסין בה אבל מפל מקום כיון שהיא מיועדת לאיש נוגע במוכן לחבירו והרי זה בגדר גזלן וזה היה ענין מוסר נתן הנביא לדוד המלך ע"ה דאף דבת שבע לא היתה בגדר אשת איש מפל מקום בגזל לקחה מאוריה וכן הדבר הזה בשפחה חרופה ולכך יביא אשם כמו אשם גזילות ואף דבאשם גזילות בעינן שבועה דהתם זולת שבועה לא נגמר הגזל ואיתא בחזרה משא"כ בזה ודו"ק: פרשת אמר ויאמר ה' אל משה אמר אל הפהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו הנה נראה לבאר הסמיכות הפרשה דסיים באוב וידעוני ואח"כ מתחיל אמר אל הפהנים כי מדרכי האומות לשאול עתידות אצל פהניהם וכומרי עכו"ם שלקהם והם הגידו להם כי דרשו אל המתים באוב וידעוני ולכך הבדיל הקב"ה ונתן לפהן הגדול אורים ותומים שעל ידם הוא מגיד עתידות ע"י רוח"ק באורים ותומים רק יש לחוש למראית העין שיאמרו שעיקר הגדתו הוא ג"כ פדורש אל המתים לכך עשאה התורה הרחקה יתירה בפנהנים לבלתי קרוב אל המתים ובכ"ג ביותר ובזה ינבחן כי רוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו וזהו סמיכת הפרשיות איתא במדרש אמר ואמרת בלחישא והטעם דבלחישא כי פבר נודע מ"ש במדרש כי משה שאל אם נטמא במה יהיה טהרתו ולא השיב לו הקב"ה ונתפרפמו פניו של משה עד שהגיע לזאת חקת התורה אשר בזה יהיה טהרתו והענין הוא דשאל על הפהנים לבד במה יתטהרו ולא על ישראל דנדאי לענין טהרה פהן וישראל שוים הם נראה דידע משה מטהרת פרה אדומה רק חשב כמו שכתב רש"י דפרה מכפרת עון עגל ובזה מטהר אבל פהנים בני לוי שלא היה להם עסק בעגל וא"כ טומאתם מצד חטא אדה"ר ואם פן במה יהיה טהרתם דנדאי אינו מענין פרה ולכך שאל עליהם לבד וכאשר לא השיבו ה' נתפרפמו פניו כי חשב שאהרן חטא בעגל ועון זה שמור לזרעו ולכך נטמאו וכפרתם פפרה עד שהגיע לזאת חוקת התורה שהוא חוק ואין הטעם משום עגל ובזה נח דעתו ולכך נאמר אל הפהנים בני אהרן כי לא מיבעי אהרן שיש בו צד טומאה מעגל אבל פניו שהם אינם בכלל חטא ה"א שלא יהיה בהם טומאה מ"מ הזהיר אותם לבל יטמאו וי"ל ג"כ דלכך הזהיר על הטומאה כי הטומאה נסתעף מעגל והיה בסביבת אהרן לכך הם יותר עלולים להתדבק בהן ריח מסאבא ומזכרת עון משארי אנשים ואמרה התורה הפהנים בני אהרן אדרבא הם זכו לכהונה מחמת אהרן אביהם לכסות עינים שהוא מנוקה מחטא ואמנם להמוני עם יהיה זאת לפתחון פה וטעות ולכך הזהיר בלחישא גם אמרו בגמרא רבים שתו לימא רבים ישתו לא לימא וא"כ איך פה קדוש יאמר לנפש מת ולכך נאמר בלחישא והבן: ונאמר אל הפהנים בני אהרן כי אף שמשה היה פהן מ"מ הואיל ולא היה מבני אהרן לא נצטווה על הטומאה ולכך נענש שנתעצל במעשה זמרי אף שהיה

מְוֹכַח לְטַמֵּא עֲצָמוֹ וְכֵן פְּנִחָס אַף שֶׁהִיא מִבְּנֵי אֶהְרֹן הוֹאִיל וְלֹא הִיא כֹּהֵן כִּי לֹא נִתְּכַהֵן עַד אַחֵר מֵעֲשֵׂה זִמְרֵי הִיא יְכוּל לְטַמְּאוֹת לְזִמְרֵי וּלְכַף דֵּיִיקָא הַכֹּהֲנִים אֲבָל לֹא פְּנִחָס בְּנֵי אֶהְרֹן אֲבָל לֹא מִשֵּׁה שֶׁהוּא לֹא נִצְטָנָה עַל הַטְּוִמָאָה אַף שֶׁהִיא כֹּהֵן כִּינֵן שְׁלֵא הִיא מִבְּנֵי אֶהְרֹן: וְנֶאֱמַר אֲמֹר וְאִמְרַתְּ לְהַזְהִיר הַגְּדוֹלִים עַל הַקְּטָנִים כִּי בִשְׂאֵר מִצְנָה בָּא דִּיבּוּר וְאִמְרַתְּ בְּמִצְנָה אַחַת כְּמוֹ בְּפִרְשֵׁת צִיצִית דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ אֲלֵיהֶם וְכֹאֵן לֹא נִזְכָּר דִּיבּוּר כָּלֵל כִּי דִּיבּוּר לְשׁוֹן קִשָּׁה וְלִקְטָנִים צָרִיף בְּלִשׁוֹן רַפָּה וּלְכַף נֶאֱמַר דְּבַר בְּאִמְרַתָּה וְגַם דִּיבּוּר קִשָּׁה הוּא שְׂאֵם לֹא יִצְיִית מִפְּרִישֵׁין אוֹתוֹ בַּע"כ אֲבָל קָטָן אֵין ב"ד מְצוּוּיִן לְהַפְרִישׁוֹ לְכַף לֹא נֶאֱמַר רַק לְשׁוֹן רַפָּה אֲזַהְרָה גְּרִידָא לְנִפְשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמְיֹו כִּי לְכַף יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין וְלֹא עִפּוּ"ם כִּי בְּיִשְׂרָאֵל נִשְׂאָר נִפְשׁ קָרְאוּהוּ הַמְקַוְּבִים הַבְּלִי דְגִרְמֵי וּבִזְהָ נִתְּדַבְּקוּ חִיצוּנִים כִּי סְבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלְכוּן לְהַתְּדַבֵּק בְּקַדְוִשָׁה וּלְכַף פְּחוֹת הַטְּוִמָאָה גּוֹרְמִים טְוִמָאָה וְזֵהוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעִפּוּ"ם כִּי בְּעִפּוּ"ם נִסְעָ רֹחוֹ וְאֵין שִׁיּוֹר בְּגוּף רַק כְּעֲצָמוֹת וְאֵין בְּהֶם הַתְּדַבְּקוֹת פְּחוֹת הַטְּוִמָאָה כָּלֵל וּלְכַף דֵּיִיקָא לְנִפְשׁ שֶׁיִשְׂרָאֵל יֵשׁ וְנִפְשׁ וְגַם אֲמַר בְּעַמְיֹו לְהוֹרוֹת אַף ע"פ שֶׁשָּׁבֵט לֹוי לֹא חָטְאוּ בְּעַגְלָא וּכ"כ אֵין לְכַף הַמְשַׁפְּטֵט טְוִמָאָה מ"מ הוֹאִיל בְּעַם יִשְׂרָאֵל נִעֲשֵׂה זֹאת וְכָל הָעַם כְּאֶחָד וּלְכַף לֹא יִטְמָא: כִּי אִם לְשְׂאֵרוֹ הַקְּרוֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאִבּוֹ וְגו' כָּבֵר כְּתַבְּנוּ בְּפִרְשֵׁת חִי שְׂרָה בְּמִדְרָשׁ עַל פְּנֵי מֵתוֹ כִּי אֵלוֹ הַקְּרוֹבִים יֵשׁ לְנִשְׁמָה עִמָּם דְּבִיקוֹת גְּדוֹל וּלְכַף בְּמוֹתָם גַּם לוֹ יִקְרָה שְׁבִירָה וּמִיֵּתָה בְּמִקְצַת וּלְכַף הַנּוֹתֵר לוֹ לְטַמֵּא לָהֶם כִּי הוּא עֲצָם אֶחָד כִּי יֵשׁ לוֹ עִמָּם דְּבִיקוֹת: וְלֹאֲחֻתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הִיֵּתָה לְאִישׁ לָהּ יִטְמָא כָּבֵר אֲמַרְנוּ מֵעַנְנֵן מֵעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית כִּי צָלַם וּדְמוּת הָאִמּוֹר הִיֵּינּוּ זָכָר וְנִקְיָבָה שֶׁהוּא דוֹ פְּרָצוּפִים וְזֵהוּ בְּרִיאַת הָאָדָם כִּי זָכָר בְּלִי נִקְיָבָה פְּלֵג בְּרִיאָה וּשְׁלִימוֹת הוּא וּמִזָּה תְּבִין דְּבַרֵי הַמְּדַרְשׁ דְּכַתֵּב עַד שֵׁת וְאֵנוֹשׁ הִיא צָלַם וּדְמוּת אֱלֹהִים כִּי נִדְאֵי כָּאֵן לִיכָּא לְפָרֵשׁ צָלַם וּדְמוּת כְּפִשׁוּטוֹ עַל צָלַם אֱלֹהִים כִּי זָרַע קִין שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים א"א לֹמַר עֲלֵיהֶם צָלַם וּדְמוּת אֱלֹהִים אֲבָל הָעַנְנֵן הוּא שְׂעֵד אֵנוֹשׁ לֹא נֶאֱמַר וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת וְלֹא יִתְּכֵן שְׁלֵא הוֹלִידוּ ג"כ בְּנוֹת דָּאֵם כֵּן מֵאֵין יִהְיֶה לָהֶם נְשִׁים רַק דְּכַף הִיא דְּעַד אֵנוֹשׁ כְּשֶׁנּוֹלַד זָכָר נּוֹלַד עִמּוֹ נִקְיָבָה כִּי הוּא הַצָּלַם וְהַדְּמוּת וְלֹא נִזְכָּר לִידַת הַנִּקְיָבָה בְּפִרְשׁוֹת כִּי הִיא בְּכָלֵל הַזָּכָר אֲבָל אַחֵר שֵׁת נִפְרַד הַצָּלַם וְהַדְּמוּת וְנּוֹלַד זָכָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ בְּלִי נִקְיָבָה וְכֵן לְהִיפּוּף נִקְיָבָה בְּלִי זָכָר וּלְכַף אֲמַר הַכְּתוּב מֵאֵז וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת וְזֵהוּ בְּרוּר וּמִזָּה תְּבִין ג"כ אֵיף נּוֹלַד מִמֶּשׁ כָּל הָעוֹלָם מֵעֲרִיּוֹת הָאֵח וְאֲחֻתוֹ וְאִם כִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה הִיז' ה' תִּקְצַר לְבָרוֹן נִקְיָבָה אֲבָל אֲדַרְבָּה לְמָה שְׁכַתְּבֵתִי זֵהוּ שְׁלִימוֹת הַבְּרִיאָה לְהִיּוֹת זָכָר וְנִקְיָבָה בְּיַחַד אֵח וְאֲחֻת צָלַם וּדְמוּת רַק אַח"כ נֶאֱסַר כַּמ"ש הַרְמַב"ם הַטַּעַם בְּסִפְרָה הַמּוֹרָה לְבַל יִהְיֹו קְשׁוּרִים כְּכָלֵב וּלְכַף אֲסוּר לִיקַח אֵח אֶת אֲחֻתוֹ אֲבָל מִתְּחִלָּה כִּי הִיא רְצוּנוֹ שֶׁל הַקַּב"ה לְמִלְאוֹת פְּנֵי תְּבִיל וְזֵהוּ חֶסֶד ה' הוּא כִּי לֹא תִהְיֶה בְּרָאָה וּכ"כ רְאוּי לְהִיּוֹת צָלַם וּדְמוּת כְּאֶחָד וּלְכַף נֶאֱמַר אֲחֻתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו דֵּיִיקָא כִּי הוּא דְמוּת וְצָלַם אֶחָד בְּעֲצָם אֶחָד אֵתוֹ אֲשֶׁר לֹא הִיֵּתָה לְאִישׁ כִּי אֵז הִיֵּתָה לְבִשְׂרָא אֶחָד עִם בְּעִלָּה אֲבָל קוֹדֵם לְזֵה הִיא קְרוֹבָה אֵלָיו בְּצָלַם וּדְמוּת וּלְכַף יִטְמָא לָהּ כִּי הִיא כְּגוּפוֹ: לֹא יִטְמָא בְּעַל בְּעַמְיֹו לְהַחֲלוֹ בְּעַל ר"ל רֵאשׁ כַּמ"ש הַרְמַב"ן וְהִיֵּינּוּ ת"ח מְרַבִּיץ תּוֹרָה וְכָל הַמְּלַמֵּד לְכֵן תְּבִירָו תּוֹרָה כְּאֵלוֹ יְלָדוֹ וּכ"כ ה"א דְקָרוּי בֵּן וַיֵּשׁ לְרַבּוֹ הַכֹּהֵן לְטַמֵּא לוֹ וְאִמְרַתְּ הַתּוֹרָה דְלֹא יִטְמָא כִּי הוּא חֲלוּלִין לוֹ כִּי הָאֵב וְהַבֵּן דְּבוּקִים בְּנִפְשׁ וְשֵׁם מְקוֹם טְוִמָאָה וְטְהָרָה כַּמ"ש ל' אֲבָל רַב וְתַלְמִיד דְּבוּקִים בְּנִשְׁמָה וְשֵׁם אֵין מְקוֹם טְוִמָאָה וְהַבֵּן: לֹא יִקְרַחוּ קְרָחָה בְּרֵאשֵׁם וּפְאֵת

זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת הטעם הוא כי כל פחות הטומאה או חזין בשער ע"כ עשו הנה איש שער ויעקב שפולו קודש הנה איש חלק ולכה מצורע שנתדבקו בו חלקי טומאה צריף להעביר שער וכן לויים פשהיו נכנסים לשרת היו צריכים להעביר כל השערות ולכה גוים קדמונים במות להם מת עשו קרחה לבל יתדבקו פחות חיצונים בשערות כי אם בגופם פדי שיהיה המת בא אצלם לקסום קסם ולדרוש למתים וישראל מצוים בשביל פה שלא לקרח קרחה ובאמת יש לכחות המת אחיזה באבל ולכה שלשים יום לא ישלחו פרע שיהיה פחות המת נאחזים בשערו ולא בגופו וה"א פה המתקדש ביותר אף בשערו לא יתאחזו ויקרחו קרחה קמ"ל דג"כ אסור וכן זקנם לא יגלחו דלא תימא לגלח לבל יאחזו פחות הטומאה והא בכהנים אשתרי כמו שהותר מתחלה בעת חינוך לויים ללויים: וגם לא ישרטו שרטת כי העובדי פוכבים ומזלות פדי להיות מחשבתם תמיד דבוק במת ויתחזק מדי יום ביומו פח דמיונם החזק עד שיראו במחשבתם צורת המת פנודע לכת ההוא אשר יפעלו בכח המדמה דשרטו בשרטת על גופם ובידם לזכרון המת תמיד כי זהו לא יתפא לעולם ובזה דמיונם הולך ומתחזק ולכה נאסר דבר זה לישראל אמנם הפהנים שראוי להיות תמיד לבם חלול בקרבם מבלי פגיעת המנוול היצה"ר וא"כ ה"א שישרטו בבשרם פדי שיזכרו תמיד יום המיתה וישבר לבם פאמרם אם רואה שמתגבר עליו היצה"ר יזכור לו יום המיתה לכה הנהירה התורה אף לפהנים שנית: קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשרי ה' לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קודש הנה בפרשת קדושים בישראל נאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' היינו מדת הרחמים אבל בפהנים קדושה יתירה יש בהם למדת הדין שצריף שמירה וטהרה ופרישות ביותר ונהו אמרו קדושים יהיו לאלהיהם דייקא והנה דרשו במדרש אל אלהינו כי ירבה לסלוח זהו עשירית האיפה והוא תמוה אבל נראה כי בכל הקרבנות לא נאמר רק ה' מדת הרחמים כי אין מדת הדין מסכים בכפרות קרבנות אבל עני המקריב עשירית האיפה אף מדת הדין מסכים כי בלא"ה חשוב פמת ולכה נאמר לב נשפר ונדפה אלהים לא תבזה וזה ואל אלהינו כי ירבה לסלוח שהוא מדת הדין ונהו אינו בסתם קרבנות ולכה דרש ליה על מנחת עשירית האיפה וזה מאמר הכתוב את אשרי ה' היינו שאר קרבנות שהם לשם הנה מדת הרחמים אבל לחם אלהיהם היינו מנחות שהם לחם הוא למדת הדין נקרא אלקים הם מקריבים ולכה והיו קודש צריכין להיות קודש אף למדת הדין: אשה זונה וחללה לא יקחו וגו' (אבל) אומר גרושה מאישה כי לא מיבעי גרושה ע"פ ב"ד שנמצא בה דבר ערונה פשיטא דאין לפהן ללקחה אבל אם היא גרושה רק מאישה שלא מצאה חן בעיניו מ"מ לא יקחו והנה ידוע שראוי לפהן להיות שלם והשרוי בלא אשה פלג גופא הוא כי היא עצם מעצמיו ואמרו שר' יוסי הגלילי זן את אשתו הגרושה באמרו מבשרה אל תתעלם הורה לנו כי אף ע"פ שנתגרשה ממנו מ"מ נשארת בשר מבשרו וא"כ בלקחה פהן אין פאן גוף שלם עדיין כי היא בשר אחרת ואם פן יש פאן תערובות במטה ולכהן ראוי להיות שיהיה בכל דבר בשלימות בגדר קדושה וזה דייק הפסוק גרושה מאישה שאע"פ שהיא רק גרושה מאישה שלא היתה לו עוד לאשה אבל עדיין נשארת בשר מבשרו ולכה אין פהן ראוי ללקחה: וקדשתו כי את לחם אלהיה הוא מקריב וגו' שלא תאמר פהנים שלוחי דידן נינהו וא"כ מה יתרון יש לשליח ממשלחו ולכה אמר כי לא כן הוא כי שלוחי דרחמנא הם את לחם ה' אלהיה הוא מקריב

וּלְכֹהֵן קְדוֹשׁ יִהְיֶה לָךְ פִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' מְקַדְּשֶׁכֶם כִּי תֹאמַר בְּלִבְכֶם הֲלֹא גַם אֲנִי קְדוֹשׁ כִּי כָל הַעֲדָה כְּוָלָם קְדוֹשִׁים וּבָמָּה מַעֲלַת הַכֹּהֵן יוֹתֵר מִמֶּנִּי וְזֶה הִיָּתָה טַעֲנַת קִרְחָא אֲבָל בְּאַמַּת הָעֲנָנִים הוּא כִּי קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל מֵה' הוּא ע"י פְּהִגִּים וְהֵם שְׁלוּחִים וְאִמְצָעִים לְזֶה וְעַל יָדָם מַגִּיעַ אֵלֵינוּ שְׁפַע הַקְּדוּשָׁה וְזֶהוּ פְּנוּנַת הַפְּסוּקִים כִּי קְדוֹשׁ ר"ל ע"י קְדוּשַׁתוֹ אֲנִי ה' מְקַדְּשֶׁכֶם: וּבֵת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תִחַל לְזַנּוֹת אֶת אִבִּיהָ הִיא מְחַלְלַת כִּי אֵין לְתַלּוֹת וְנוֹתָה בְּסִיבַת הָאֵם כִּי הֲלֹא אֲסִרְתִּי עָלָיו לִיקַח נָשִׁים שְׂיֵשׁ לִפְהֵן בְּהֵם שְׂמִיץ פְּסוּל ע"כ אֵין לְתַלּוֹת רַק בְּאַבִּיהָ גַם אָמְרוּ כִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדֵק שְׁהִיָּה לְבָנוֹשׁ בְּגָדִים צוּאִים הוּאִיל וּבָנָיו לֹא הָווּ מְעַלְיָא וְזָנוּ אַחֲרֵי בְנוֹת הָאָרֶץ וּמכ"ש נִקְבָּה כִּי תִלָּה הַפְּתוּב גְּבוּבַת בְּזִכְרִים וּלְכֹהֵן אִבִּיהָ הִיא מְחַלְלַת כִּי נִקְבָּה נִתְלָה בְּזִכְרִים וְאֵם כִּי לְבוּשׁ בְּגָדִים צוּאִים וְכִהוּ רְאוּי לְלַבְּנוֹשׁ בְּגָדִים יִקַּר לְכַבּוּד וּלְתַפְאֲרַת וּלְכֹהֵן אִבִּיהָ הִיא מְחַלְלַת גַּם עֲנִין הַכֹּהֵן לְהַזְהִיר הָעַם לְהִיּוֹת גְּדוּרִי בְּעֲרִיּוֹת בְּגִדֵי קְדוּשָׁה וּבְזֶה יְבוּשׁ כְּשֶׁזָּנְתָה בְּתוֹ כִּי יֹאמְרוּ לוֹ טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינַיָּה הַנְּסָה דְבָר אֵלֶיךָ תִּלְאָה וּלְכֹהֵן אִבִּיהָ הִיא מְחַלְלַת וְלִהְיוֹת כִּי בְּנִגְדָר אֲרַבַּע יְסוּדוֹת הֵם כָּלֵל הָאֲנוּמָה הַיִּשְׂרָאֵלִי הַפְּהִגִים הֵם כְּנִגְדָר מִיָּם חַיִּים וְלוּיִם הֵם כְּנִגְדָר אֵשׁ וַיִּשְׂרָאֵל כְּנִגְדָר אֲוִיר כָּלוּל מִשְׁתִּיָּהִם וּגְרִים כְּנִגְדָר עֶפֶר וּלְכֹהֵן אֲבָרְהָם שְׁהִיָּה רֹאשׁ לְגֵרִים אָמַר אֲנִי עֶפֶר וְאָפֶר וְהִיא חִלְלָה הַכֹּהֵן וְנִשְׂאָר בִּיְסוּד לְוִי אֵשׁ וּלְכֹהֵן בְּאֵשׁ תִּשְׂרַף וְכֵן הִיָּה אֲהָרֹן בְּחִינַת לְוִי אֵשׁ וְהַשְׁלִיךְ עָלָי לְתוֹךְ הָאֵשׁ אֲבָל מִשֶּׁה הַזִּיר עַל פְּנֵי הַמַּיִם: וְהַכֹּהֵן הַגְּדוֹל מֵאֲחָיו רָמַז לָנוּ שְׂאֲחָיו הַפְּהִגִים יִבְחָרוּ אוֹתוֹ לְפִי גְדוּלְתוֹ מֵהֵם וְלֹא ע"י מְלָךְ כִּמוֹ שְׁהִיָּה בְּבֵית שְׂנִי: אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרַע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרוּם כִּי גַם בַּיִשְׂרָאֵל בְּרִגְלָא אֵין אֲבִילוּת כִּי יִרְאֶה לְפָנָיו ה' כָּל זְכוּרָן וְאֵין לְבוֹא לְפָנָיו הַמְּלָךְ מִתוֹךְ צַעַר שֶׁל אֲבִילוּת רַק צָרִיךְ לְהִיּוֹת הַכָּל בְּשִׁמְחָה וְהַכֹּהֵן הַגְּדוֹל תְּמִיד דְּבוּק בּוֹ קְדוּשַׁת הַשְׁכִּינָה וּלְכֹהֵן אֲצִלוֹ כָּל הַשְּׁנָה כְּרִגְלָא דְּמִי לְכֹהֵן אֵין לַעֲשׂוֹת אֲבִילוּת כָּלֵל רַק צָרִיךְ לְהִיּוֹת תְּמִיד בְּשִׁמְחָה: וְעַל כָּל נִפְשׁוֹת מֵת לֹא יָבֵא לְאָבִיו לְאָמוֹ לֹא יִטְמָא כִּי ע"י אֲהָרֹן נִזְדַּרְזוּ הַלוּיִם בְּעֶגְלָא אֲשֶׁר אָמְרוּ לְאָבִיו וּלְאָמוֹ לֹא רִאִיתִיו וּלְכֹהֵן נֹאמַר וּלְלוֹי אָמַר תְּנוּמִיָּה וְאוֹרִיָּה לְאִישׁ חֲסִידָךְ הָאֲנוּמַר לְאָבִיו וּלְאָמוֹ לֹא רִאִיתִיו וְתוּמִיָּה וְאוֹרִיָּה הוּא אֲהָרֹן שְׁעַל יָדוֹ אָמְרוּ שְׁבֵט לְוִי לְאָבִיו וּלְאָמוֹ לֹא רִאִיתִיו וּלְכֹהֵן שְׁכָרוּ שְׂאֲפִי לְאָבִיו וּלְאָמוֹ לֹא יִטְמָא גַם יֵשׁ לְפָרֵשׁ ע"פ הַמְּדָרֵשׁ וְאֲעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל מְלֻמֵּד שְׁעֲשִׂאָהוּ בְּרִיָּה חֲדָשָׁה גַם דָּרָשׁוּ וְאֲעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל לְכַה"ג הִיָּנִנוּ כִּי ע"י שְׁמֵן הַמְּשֻׁחָה נַעֲשֶׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה כַּמ"ש בְּדוֹד דְּשְׁמֵן הַמְּשֻׁחָה הִיָּה מְגִדְלוֹ וְהִיָּה נַעֲשֶׂה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה שְׁהִיָּה יְכוֹל לְלַבְּנוֹשׁ בְּגָדִים שְׂאוּל וּלְכֹהֵן הוּא מֵה שְׁדָרְשׁוּ בְּאַבְרָהָם בְּרִיָּה חֲדָשָׁה וְכַה"ג הַכָּל חֲדָא הוּא וְזֶהוּ שְׁפָהֵן הַגְּדוֹל לְאָבִיו וּלְאָמוֹ לֹא יִטְמָא כִּי נַעֲשֶׂה ע"י שְׁמֵן הַמְּשֻׁחָה בְּרִיָּה חֲדָשָׁה וְאֵין לוֹ שְׂיִיכוֹת עִם אָבִיו וְאָמוֹ וּלְכֹהֵן לֹא יִטְמָא וּלְכֹהֵן אָמַר ג"כ לְאָבִיו וּלְאָמוֹ לֹא רִאִיתִיו: וְהוּא אִשָּׁה בְּתוּלִיָּה יִקַּח אֶלְמָנָה וְגִירוּשָׁה וְחִלְלָה זִוְנָה אֶת אֱלֹהִים לֹא יִקַּח וְלֹא יִחַלֵּל זָרְעוֹ בְּעַמּוּיָּו כְּדִי שְׁלֹא יִכְשַׁל בְּזוֹנָה וְכַדוּמָה גַם כְּדִי שְׁיִהְיֶה שְׁלֵם וְהִיָּה לְבִשְׂרָא אֶחָד וְאֵין אִשָּׁה כּוֹרְחַת בְּרִית אֵלָּא לְמִי שְׁעֲשִׂאָה כָּלִי וּלְכֹהֵן יִקַּח בְּתוּלָה כְּדִי שְׁתִּהְיֶה שְׁלֵם עִמוֹ בְּאַהֲבָתוֹ וְיִהְיֶה לְבִשְׂרָא אֶחָד גַּם לֹא יִקַּח אֶלְמָנָה וּבְעוֹלָה כִּי הָרוּחַ בָּהּ מְבוּעֵלָה הָרֹאשׁוֹן א"כ הַזָּרַע נִכְלָל מִשְׁנִיָּהֶם וְכַמ"ש בְּיָבֵם וּבְכֹהֵן הַגְּדוֹל רְאוּי לְהִיּוֹת זָרְעוֹ כְּלוּל מִשְׁלוֹ וְזֶהוּ מֵה שְׁפָתוֹב וְלֹא יִחַלֵּל זָרְעוֹ בְּעַמּוּיָּו שְׁיִהְיֶה בּוֹ תַעֲרוּבוֹת מֵאַחֲרִים גַּם אָמְרוּ בְּבַעֲיָלָה הַרְבֵּה דַעוֹת בְּמִטָּה וְא"כ הַזָּרַע מְחֻלָּל אִם דַּעְתָּה לְאַחַר וּלְכֹהֵן לֹא יִחַלֵּל זָרְעוֹ בְּעַמּוּיָּו וּלְכֹהֵן אָף הוּא אֲסוּר לִיקַח ב' נָשִׁים כְּדִי שְׁלֹא יִתֵּן עֵינָיו בְּכּוֹס זֶה וַיִּשְׁתָּה בְּכּוֹס אַחַר וְהַזָּרַע מְחֻלָּל וְדוּק: שׂוֹר אוֹ כְּשֵׁב

או עז פי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבו אשה לה' טעם שבעת ימים הללו הוא ע"פ מה שאמרו חז"ל דאדם אית ליה מזלי ובהמה לית לה מזלי הביאו התוספות מסכתא חולין דף מ"ב ד"ה ואמר ר"י אמר שמואל וכן לטרפה עי"ש וצריף ביאור וכי יש דבר בעולם שאין לו מזלא דגדולה מזה אמרו אין לה עשב מלמטה שאין לו שר למעלה אלא הענין הוא דהבורא יתברך ברא י"ב מזלות ושבעה פוכבי לכת הי"ב מזלות נקראו בית יחיד פי הם תכופים ורצופים אין ביניהם הבדל פדכתיב ובעד פוכבים יחתום ולכה במבול הוצרך ליטול ממזל כימה שני פוכבים ושבעה פוכבי לכת נקראו סנפות לשון סוכו בהיות ששלוטו בהם עינא פדרה שאמרו חז"ל למה נקרא שמה יספה שהפל סוכין בפינה ונקראו צופים שכל האצטגנינים משגיגין אותם עד שאמרו שפדדו עונקם וגובה הרים ועמקים שפכדור לבנה משא"כ י"ב מזלות עין לא ראתה בת מלך פנימה ושבתה בבית וא"כ ניחא דאדם אית ליה מזלא לשון יחיד פי האדם מקבל השפע מי"ב מזלות ג"כ משא"כ הבהמה שהיא למטה ממדרגת האדם ויניקתה רק משבעה פוכבי לכת וזהו מה שכתוב גבי יעקב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סנפות וק"ל וידוע שכל פוכב משבעה פוכבי לכת משמש יום אחד בשבת וא"כ כל זמן שלא יעברו שבעת הימים עדיין הוא חלוש מאוד בתכלית לחותו וכאלו היה עדיין בבטן כמו נפל וכמו שכתב הרב המורה פי מרובע השלם בלא"ה אינו אלא ביום השביעי וכמ"ש הראב"ע בפ' וישב בפסוק ביום השלישי בהיותם פנאים ותחלת פרשת תזריע וא"כ מה"ט שבעת ימים יהיה תחת אמו שעדיין לא קיבל שפע בשלימות משבעה פוכבי לכת עד שיעברו ז' ימים ואז קיבל בשלימות ואז ע"י קרבו עולה ממדרגת פוכבים ומי"ב מזלות פלומר קודם שבעת ימים עדיין נדבק באם עובר ירה אמו ולא הוי מרואי שמש עדיין ולכה פסול להקרבה אבל מיום השמיני והלאה ירצה והיינו טעמא דמילה ושבעה מי אבילות פי יום המות פיום הנלדו ומתדבק הנפש בנפש אביו שמת וכדבעינן למימר לקמן וכמו במת אין הנפש מתפרד בגוף רק לאחר ז' ימים פן בלידה אינו מתנישב בגוף רק לאחר ז' ימים: ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד הנה הקליר יסד בפיוט דיום שני של פסח צדקו אותו ואת בנו ביום אחד כל תשחטו משמע שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והקשה הר"ר אלחנן הביאו התוספות במסכת מגילה דף ד"ה דהא איתא במתני' האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו ע"ש ונראה דלא קשה מידי ובה ניקח תרגום יונתן טעם זה עמי בני ישראל היכא דאבונו רחמא בשמיא וכו' עי"ש ע"פ דאיתא בזוהר הקדוש האי עופא כד פרח מגוזליא ואשתלח מעל בנוי מצפצפא ואזלה ולא ידע לאן איהו מצפצפא וכו' האי דממנא על עופא אתער לגבי קב"ה והקב"ה אתער על בנוי פדין קלא נפיק ע"ש.

וא"כ איפכא מסתברא מזה מוכח שפונה יש להם צער גדול בצפור נודדת מקינה ואין מצונה זאת משום רחמנות ובה ניקח משתקין אותו משא"כ גבי אותו ואת בנו שפיר שייך הטעם משום רחמנות ודוק וגם פשוט הטעם שמשתקין אותו פי על ידו יש לחוש לכפירה בדברי חז"ל פי הם מקובלים שיש חילוק בשלוח הקן בין מונמן לאינו מונמן וכדומה ואלו היה הטעם משום רחמנות מה חילוק יש בין מונמן לשאינו מונמן אבל אם הם גזרות במצונה זאת גזר כף ובמצונה אחרת גזר כף ואין טעם בגזירה ולכה הקפידו חז"ל מפלי ליתן מקל לרדות ח"ו ואמנם להבין עיקר הטעם דאותו ואת בנו יש להבין

תחלה ענין האנינות ע"פ האמור למעלה שהענין הוא דיום המות כיום הנולדו ואחריתו כיום מר בהיות פשוט נשמת אביו גם נשמתו שיש לה חיבור עם נשמת אביו נפרד במקצת ומתחבר עמה וזה שאמרו שחבר חדה מונחת על צנארו ולכה פטור ממצות כדרה כיון שמת אדם נעשה חפשי ממצות וזהו במדרש פ' חיי שרה ויקם אברהם מעל פני מתו למדנו שאונן פטור ממצות והיינו מתו דייקא שגם נשמתו הוא בגדר המת ולכה פטור וענין זה לא לבד אצל אדם אבל גם בהמה נקשר רוחא ברוחא כדרה יום הנולדו וא"כ באותו יום הני כחצי נבילה ולכה אינו ראוי לקרבן להקב"ה וזהו טעם הנכון דאותו ואת בנו ובה מיושב המשך שני הכתובים הללו דשבעת ימים יהיה תחת אמו ומצנת אותו ואת בנו: וכי תזבחו זבח תודה לרצונכם תזבחו ביום ההוא יאכל לא תותירו ממנו עד בוקר אני ה' נראה לבאר ע"פ הקדמה ידוע במצות קרבנות שיש נפשות המתדבקות בהמה וזה אדם כי יקריב מכם שמקריב לגוף האדם וזהו טעם השחיטה התיקון לבהמה עי"ז ולכה הולך העיקר אחר פוננת הלב להרהר בתשובה בשעת שחיטה וזה לרצונכם תזבחו לזבח תודה כמו שפירש בהמה לשחיטה כה סוף אדם למות וידוע שמדה הגדולה במדות הטובות הוא מדת הסתפקות ושללא יתאונה למוותרות ולמדה זאת יגיע אדם בנקל כשיעלה במחשבתו בכל יום לזכור יום המיתה א"כ יש לו די והותר ולכה סמיה ליה ביום ההוא יאכל לא תותירו ממנו עד בוקר כמו שהענין במן דכתיב עומר לגולגולת שיעור מאכל אדם ליומו ונצטוו שלא להותר ויבן כמו כן גבי קרבן פסח איש לפי אכלו תכנסו וכתוב ולא תותירו וכן הענין במצה שאנו אומרים כל דכפין ייתי ויכול שבר רעבון לבדו ועיסת המצה ג"כ שיעור העומר אם פן בשעת הקרבת הקרבן צריה להרהר בתשובה כדרה שאמרו שוב יום אחד לפני מיתתה כי עי"ז נמצא שהוא כל ימיו בתשובה וזהו פוננת הזוהר הקדוש על הפסוק והיו חיייה תלויים לה מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייה שכתב דא רזא דפוןקנא וגדולי חקרי לב רצו לחשוב חשבונות על קץ הימין בזה הפסוק כדי לפרש בזה דברי הזוהר אבל האמת הוא כנ"ל ע"פ שאמרו חז"ל פלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומע"ט וכמ"ש שעיקר התשובה שישזכור יום המיתה כאלו כל יום קרב קצו ואם פן שפיר כתב הזוהר דא רזא דפוןקנא כשחיייה תלויים לה מנגד ולא תאמין בחייה.

וק"ל: הנה אמרו חז"ל ארבעה צריכין להודות ולכאורה יותר יש חידוש מי שלא בא לכלל חולשא ומי שניצל ולא בא לבית האסורים רק הענין הוא דע"י חולשא וע"י בית אסורין נתפטר לו עון ביסורים ונדבר זה בעצמו הוא לו לניכוי זכות פי ודאי היה חייב למות מחמת עון ע"י חולי זו או ע"י בואו לבית אסורין והקב"ה הטיב עמו וכיפר עונו ועמד מהחולי ויצא מבית האסורים ואז יש לו לירא תמיד מן קטרוג כי מי שיירבה המלה להטיב עמו יותר יש לו לעשות רצון המלה וכן זה שנעשה לו גם שהיה בסכנה ונמלט יותר מדקדקים עמו כשיחטא ולכה לאחר שניצל אברהם אבינו מארבעה מלכים היה גרא פן ידקדקו עמו לכה הבטיחו ה' אל תירא אברהם וכן פאן גבי קרבן תודה צריה נמיכת רוחו לאחר שניצל בגס ולכה כתיב לרצונכם תזבחו וגם כיון שהיה ראוי למות וניצל א"כ בלי ספק היה קצו רק בהסד ה' הוסיפו לו וא"כ כל שעה זמנו הוא ולכה צריה דקדוק יותר: וכי תזבחו זבח תודה לה' מזמור לתודה הוא הריעו לה' פל הארץ וגו' דעו כי ה' הוא אלהים הוא עשנו ולא אנחנו עמו וצאן מרעיתו ויש להבין הקריא והכתיב דהכתיב

הוא ולא נקרינו ולו ועוד מה זה עמו וצאן מרעיתו ויבוא על נכון עם מה דאיתא במדרש אדם ובהמה תושיע ה' אם לעונש אנו כבהמה ואם לשכר אנו פאדם וזהו פירושו דהקב"ה דן אותנו תמיד לכף זכות ואז בחטאינו לא אמר בני אדם אנחנו אף יזפור כי בשר המה והנה אנחנו פחומר ביד היוצר כי הוא רוענו פרועה עדרו ירעה ודן אותנו כפיהזמן והמקום אלו לא הגלנו מארצנו ונתערבנו בין עובדי אלילים לא למדנו ממעשיהם וכדומה אבל ביום בואנו על שכרנו מ"מ ישלם לאיש כמעשיו וכפרי מעלליו וכבני אדם חשבנו בעל בחירה פדי לקבל שכר א"כ זהו מ"ש במדרש אם לעונש אנו כבהמה ואם לשכר אנו כבני אדם וק"ל וז"ש דוד המלך ע"ה דעו כי ה' הוא עשנו ולא אנחנו הוא הפתיב היינו בחטאנו אנו אומרים כן פאילו אנו בהמות ולא בעלי בחירה ולא אנחנו היינו גרם לחטא אבל פשאנו עוסקים במצות אז אנו אומרים ולו אנחנו פלומר גם אנחנו הפועלים הטוב כי הרצון והבחירה אתנו הוא אמנם אף יתכן זה ומפרש עמו וצאן מרעיתו כמו שפא במדרש הנ"ל ודוק היטב: ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' איתא במדרש מתוך קדושה יתירה דאית בכם ונראה דענין קדושה יתירה הוא דעל מנת כן הוציאם ה' מארץ מצרים שיהיו לגיון של מלך דבשלמא שאר השבטים זכו לגאולה מתוך השעבוד של ארבע מאות שנה ולכך הנה מקיים ג"כ ואחר כן יצאו משא"כ שבט לוי דלא הנה להם שעבוד כלל א"כ עיקר יציאתם הנה ע"מ כן להיות לגיונו של מלך וזהו המשך הפתיב לא תחללו את שם קדשי וכדאיתא במדרש מתוך קדושה יתירה דאית בכם היינו דאתם לגיונו של מלך דאם חללו קדושתם ונתקדשתי בתוך בני ישראל פלומר אז אטיל שם קדושתי על בני ישראל ונה יהיה נגד פוונתי בהיות אני ה' מקדשכם ומפרש הטעם דהא המוציא אתכם מארץ מצרים שיהיה קדושתו עליכם להיות לגיונו גם מוסב על ישראל כי אם יעשו מצות ובכל זאת לא יהיה להם טוב עוה"ז אל יתרעמו באמרם מדוע צמנו ולא ראית וגו' ובזאת חללו את שם קדשי לא יעשו כזאת להרהר אחר מדותיו של הקב"ה רק ונקדשתי בתוך בני ישראל כי כפר אפרו חו"ל שהבדל בין העובדי אלילים לישראל הוא שהעובדי אלילים פשיראו שלא יצליחו מיד מתחרטים על מעשה הטוב שעשו משא"כ ישראל שאין מתרעמים בהיותם יודעים שזה לטובתם שהקב"ה נפרע מהם בעוה"ז וזה שאמר יעקב והיה ה' שהוא מדת הרחמים לי לאלהים למדת הדין לייסרני בעוה"ז וזהו מאמר הפסוק פאן המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' דידעו שיהיה מדת הרחמים לדין לפרוע מהם בעוה"ז וא"כ מה יש עוד לזעוק ולהרהר דהא זה הוא טובו ורחמיו שמייסר בעולם הזה: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי ששת ימים תעשה מלאכה וגו' עד פאן דבר אל הכהנים משא"כ ענין קביעות המועדים ועיבור השנה לא תדבר אלא לבני ישראל וכדאיתא בפ"ס אין מושיבין פהן בעיבור השנים וק"ל: אשר תקראו אותם מקראי קודש ודרשו חו"ל אתם אפילו מזידין שאין הקדוש ב"ה מקדש החודש מלמעלה עד שקדשו ב"ד למטה וכתב הרא"ה בבדק הבית ריש נדה מעניינים המופלאים והשגחת אלהי בקביעות הנסת באשה למשל האשה קבעה נסת בט"ו לחודש פשיגיע ט"ו לחודש תראה אע"ג דסתם נסת מל' יום לל' יום אפ"ה פשעברו ב"ד את החודש והוי ט"ו בחודש יום ל"א לראותה לא תראה ביום י"ד בחודש רק ביום ט"ו

אָמַנְם לְכַאוֹרָה כָּל זֶה שִׁינָה בְּמוֹעֲדִים מ"מ עֲדִינָן קָשָׁה הַמְשִׁיךְ הַפְּתוּבִים אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֹאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי שֶׁבֶת גְּבִי שֶׁבֶת אֵיךְ שִׁינָה קְבִיעוֹת חֲכָמִים אֵיךְ נִרְאָה דֶּלֶק"מ דמ"מ גַּם שֶׁבֶת תִּלְיָא בְּקִבְיעַת חֲכָמִים בְּאַיְכּוֹן פְּשִׁיעֵבְרוּ הַחוּדָשׁ אוֹ הַשְּׁנָה וּמִתּוֹךְ כָּךְ חֵל ר"ה אוֹ י"ה כִּי בְּשֶׁבֶת וְקִרְבָּנוֹת צְבוּר דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת וּא"כ ע"י קְבִיעַתְם אֶת הַשֶּׁבֶת לִיפָּא לְמִיחַשׁ לְזֶה וּרְשׁוֹת נְתוּנָה לָהֶם וַיֵּשׁ כַּח בְּיַד חֲכָמִים לְעֻקְרוֹ דְּבַר מִן הַתּוֹרָה אָמַנְם הַנ"מ הוּא בֵּין שֶׁבֶת לְשָׂאֵר הַמוֹעֲדִים שֶׁבֶת הוּא לֵה' בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּכָל מְקוֹם שְׂאֵתֶם יוֹשְׁבִים מִשָּׂא"כ שְׂאֵר הַמוֹעֲדִים לְפַעֲמִים לֹא הִגִּיעוּ שְׁלוֹחִים לְשֵׁם וְכִדְאִית' בְּמִסְכַּת ר"ה וְדוּק: דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתְּ אֲלֵיהֶם כִּי תְבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נוֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהִבְאֵתֶם אֶת עֹנְמֵר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַפֶּהוּ וְהִגִּיף אֶת הָעֹנְמֵר לְפָנָי ה' לְרִצּוֹנְכֶם מִמִּחְרַת הַשֶּׁבֶת יִנְיַפְנוּ הַפֶּהוּ הִנֵּה יֵשׁ לְהִבִּין אָנוּ מִתְּפַלְלִים בְּרֵאשׁ הַשְּׁנָה וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֹאמֵר אִיזוֹ לְרַעַב וְאִיזוֹ לְשׁוֹבַע וְלְכַאוֹרָה זֶה נִגְדַּ מִתְּנִיתִין דְּמִסְכַּת ר"ה דְּבִפְסַח נִידוֹנִין עַל הַתְּבוּאָה אָמַנְם הָאֵמַת הוּא כָּךְ דְּבִא"י ר"ה הוּא פֶּסַח עַל הַתְּבוּאָה אֲבָל בְּשָׂאֵר אֲרָצוֹת נִידוֹנִים בִּר"ה עַל הַתְּבוּאָה וְזֶה מֵה שְׂאֵנוּ אוֹמְרִים וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֹאמֵר וְדוּק וְזֶה גּוֹפָא הִנֵּה טַעֲנַתְם שֶׁל חֲרָטוּמֵי מְצָרִים שְׁסִיפֵר לָהֶם פְּרֵעָה חֲלָמוֹ וְאִין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפְרֵעָה וּכְמוֹ שְׁפִירֵשׁ רִש"י שְׁלֹא הִנֵּה לוֹ קוֹרַת רוּחַ בְּפִתְרוֹנָם שְׁהִיו אוֹמְרִים לוֹ שְׁבַע בְּנוֹת אֵתָה מוֹלִיד שְׁבַע בְּנוֹת אֵתָה קוֹבֵר אֲשֶׁר לְכַאוֹרָה פְּלֵא אֵיךְ כּוֹלֵי הָאֵי רְחִקוּ לְשׁוֹנָם מְדַבֵּר אֵמַת וְהֵלֵא יוֹתֵר מְסַתְבֵּר לְהַשְׁבַּע פְּרוֹת רוּעִים וְכֵן שְׁבַע שְׁבָלִים מוֹרָה עַל עֲגִין שׁוֹבַע וְרָזוֹן אֲבָל לְמָה שְׁפִתְבִּיתִי לְעֵיל נִכּוֹן הוּא ע"פ דְּאִיתָא בְּמִסְכַּת ר"ה בִּר"ה יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית אֲסוּרִים וְהַחֲרָטוּמִים חָשְׁבוּ בְּלָבָם דְּזֶה רְחוּק שְׁיִהְיֶה יוֹרָה פְּעַת עֲגִין מִהֲרַעֵב וְהַשְׁוֹבַע דְּאִין זֶה זְמַנּוֹ דְּהָא בְּפֶסַח נִידוֹנִים עַל הַתְּבוּאָה אֲבָל יוֹסֵף יָדַע הָאֵמַת שְׁבִשְׂאֵר אֲרָצוֹת ר"ה זְמַן הַדִּין עַל הַתְּבוּאָה וּא"כ שְׁפִיר אָמַר אֶת אֲשֶׁר ה' עוֹשֶׂה הִרְאָה לְפְרֵעָה וּא"כ כִּינּוֹן דְּבִא"י בְּפֶסַח נִידוֹנִין עַל הַתְּבוּאָה וּלְכָךְ מִמִּחְרַת הַשֶּׁבֶת יִנְיַפְנוּ הַפֶּהוּ מִנְחַת הָעֹנְמֵר וְהוּא מִמִּחְרַת הַפֶּסַח וּלְכָךְ חֻדָּשׁ אִינּוֹ נוֹהֵג אֵלֵּא בִּא"י וְדוּק הֵיטֵב וְהִנֵּה הָא דְּמִבִּיאִין עֹנְמֵר בְּשָׁנֵי לְפֶסַח וְלֹא בַּיּוֹם הַרְאֵשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח דְּאִזְ נִידוֹנִין עַל הַתְּבוּאָה הַטַּעַם הוּא כִּמ"ש הָאֵר"י ז"ל בִּי"ט דִּר"ה דְּבִי"ט רֵאשׁוֹן דֵּי לְנִפְשׁוֹת וּבְשָׁנֵי דִין לְגוֹפּוֹת וְכֵן הַדְּבַר כָּאֵן בְּתְבוּאָה דְּאִי לָהּ דְּבַר שְׂאִין בּוֹ רוּחְנֵי פְּדֻכְתִּיב לֹא עַל הַלְחָם לְבַד יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא כִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם הִינּוּהוּרוּחְנֵי שְׁבָלְחָם וְיִהְיֶה הַתְּבוּאָה בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח נִדוֹן עַל הַרוּחְנֵי וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי עַל הַגְּשָׁמִי עֲגִין בְּהֵמָה וּלְכָךְ עֹנְמֵר מִן הַשְּׁעוּרִים מְאֻכָּל וְעֲגִין בְּהֵמָה וְיָדוּעַ דְּבַיּוֹם הַשֶּׁבֶת נִשְׁפָּע הַשְּׁפָע לְכָל רוּחְנֵי וְזֶהוּ שֶׁבֶת וְיִנְיַפֵּשׁ וּלְכָךְ נִקְרָא יוֹם רֵאשׁוֹן דְּפֶסַח שֶׁבֶת כִּי בּוֹ נִשְׁפָּע לְרוּחְנֵי שְׁבָתְבוּאָה כְּמוֹ שֶׁבֶת עֲגִין רוּחְנֵי וְגַם נִקְרָא יוֹם רֵאשׁוֹן דְּפֶסַח שֶׁבֶת כִּי כָּל הַמוֹעֲדִים וְשֶׁבֶת הַכֹּל מִפְּחַ בִּיטוּל מְלֹאכָה וּפְדִיוֹן מִעֲבוֹדַת מְצָרִים וְזֶה הִנֵּה בְּשֶׁבֶת בֵּא' דְּפֶסַח וּלְכָךְ עֵיקַר שֵׁם שֶׁבֶת ל' שְׁבִיתָה מְמֹלָאכָה חֵל עַל רֵאשׁוֹן דְּפֶסַח וְהִנֵּה עֹנְמֵר בָּא מִן הַשְּׁעוּרִים וְדְבַר זֶה אִינּוֹ מְפֹרֵשׁ בְּקִרְא וּבְנֻדָּאֵי לִית לָן מִיַּד דְּלֹא רְמִיזֵי בְּאוֹרֵייתָא אֲבָל בְּאֵמַת נִרְמַז דְּבַר זֶה בְּקִרְא דְּכִתִּיב וְהִבְאֵתֶם אֶת עֹנְמֵר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם וְהִינּוּ הָעֹנְמֵר כִּי הוּא תְּמִיד רֵאשִׁית קְצִיר וְהַשְּׁעוּרִים.

מִתְּבַכְרִין בְּרֵאשׁוֹנָה וְהַטַּעַם שְׁיִהְיֶה מִן הַשְּׁעוּרִים כִּי הַחִיצוֹנִים מִתְּדַבְּקִין תְּמִיד בְּדְבַר רֵאשִׁית כְּמוֹ שְׁמִצִּינוּ בְּבִכּוּרִים בְּמְצָרִים וְכֵן עֲדִינָן צְרִיכִין הַבְּכוּרִים וּפְטָרֵי תְּמוֹר פְּדִיוֹן וְרֵאשִׁית הַגִּז וְכָל הָעֲנִינִים וְהַשְּׁעוּרִים הוּא אָבִיב וְרֵאשִׁית הַתְּבוּאָה וְזֶהוּ מ"ש מִשָּׁה

והפשתה והשעורה נופתה פי השעורה אביב והחטה והכסמת לא נפו פי אפילות הנה פלומר מתוך פה השעורה נכה ושלט בו המפה בהיות שהוא אביב משא"כ החטה וא"כ כמה שאמר הפתוב ראשית קצירכם מורה על השעורים ודוק והיותו ראשית יש לחיצונים בו אחיזה ולכה קרב והניף את העומר לפני ה' לרצונכם פלומר רצונכם תקריבו הוא רצון המותרות והתנופה הוא לרומם המעשים האלהיים על הגופיים ולשפר התאנה והתמדה רק להתדבק במדות ההסתפקות פפי צורך ההכרחי לכן עומר זה הוא רק עשרון פשיעור מאכל אדם ולא יותר: ממחרת השבת ניפנו הכהן מלבד האמור למעלה יש עוד רמז נפלא ועמוק שבא דווקא ממחרת הפסח ויבאר טעם הספירה מ"ט יום דהענין הוא בהיות דהשם יתעלה שעה למנחת הכל שהביא מבכורות צאנו ולקין שהביא מפרי האדמה לא שעה פי קין הביא שתי לחם והמה לכהן והוא לא היה פהו אף הכל הוא היה כה"ג וקין אמר שהוא פהו ולכהן עמד על הכל והרגו ואיתא פל שנותיו לא היה אלא מפסח עד עצרת ובהיות שקין חזר בתשובה גזר ה' פל הורג קין שבועתיים ונקם פי זה הענין בעצמו במספר שבע הוא פלול משבעה שבועות ונתן לו ה' אות הוא אות וא"ו פי התורה דהיינו התקין והיה בנתינת התורה חטאו נמחק ע"י תשובה והגלות בנע ננד והוא טלטול בגימטריא ע"ח והוא לחם שהוא בגימטריא ע"ח פי מאז לא זכה לישתי הלחם והם שני פעמים ט"ל אף ע"י התורה הותר אז לחם אבל פל זמן שהיו במדבר לא זכו אלא לטל השמים ומזה הטעם לא היו יכולים לאכול חמץ בצאתם ממצרים עד שספרו מ"ט יום נגד השבועתיים לכפר על מעשה קין ואז זכו לאות הנה פי אמרות ה' טהורות מןקק שבועתיים והם המ"ט פנים לתורה ע"כ צריכין למנות יומי ושבועי לכן בעצרת הקריבו שתי הלחם והיה מחמץ פי אז נתבטל היצה"ר והתורה נקרא חרות משל למלכא דהוי ליה בר יחידא וכו' שהביא הזוהר הקדוש פ' תצוה וידוע דלולא שהיו חוטאים במדבר זכו לכנס תיקף לא"י וא"כ עם פל זה עד שבאו לא"י לא זכו ללחם שהם שני פעמים טל רק גזונים בפן שהוא חד טל מן השמים אבל בכניסתם לארץ זכו לזה ולכן צותה התורה לספור מ"ט יום ממחרת השבת עד העצרת שהם שנותיו של הכל יומי ושבועי פי השבעה מןכללים משבעה לכן פל יום ניום משבעת ימי הפסח נכלל משבעה שהוא שבע אחד וזה מ"ש הפתוב פאן ממחרת השבת כלו' למחרתו של שבע אחד שהוא יום ב' של פסח ניפנו הכהן ובהיות פי היה הפלפול בקין עם הכל בשביל תאומה יתירה ע"כ אשה נקראת לחם דכתיב את הלחם אשר הוא אוכל קראן לו ויאכל לחם לכהן היו שני לחמים ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם דהנה הכל הביא כבשים ולכהן ניף את הלחם על הכבשים פי בטל הלחם לגבי הכבשים ולחם ניתנה לאכילה ולא להקרבה ולכהן לא שעה ה' לקרבן קין פי אם להכל שהביא ב' בכורות צאנו והם להקרבה והנה המרגלים הוציאו דבת הארץ באמרם ארץ אנוכלת יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות ויש להבין דהא שקרא לא קאי ומילתא דעבידי לגלויי לא משקרי אינשי ועוד מה ראו על פכה לשקר ועוד דדבריהם סותרים זה את זה דתחלה היו אומרים ארץ אנוכלת יושביה ואח"כ אומרים וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות אדרבה ארץ המגדלת אנשים גבורים ואנשי מדות בני ענק אינה ארץ משפלת ויותר קשה הלא מתחלה אמרו ארץ זבת חלב ודבש וזה פריה אבל האמת בדבר ההוא הוא דאור של א"י הוא פבד בטבע ומימיה

ופירוטיה עבים וכבדים ויגדלו גידול רב ולא יסבלו אותו בני אדם ממנוצעי המזג
הבינונים זולת הענקים אנשי מדות גבורי פח החזקים בטבעם ולכך מגדלת אנשים גובה
קומה וממיתה שאר בני אדם חלושי פח ואם פן לפי דעתם לא היה בפיהם דבר שקר
צדקו בדבריהם מאחר שמגדלת פירות גדולים וגסים פאלו זבת חלב ודבש ומתוך כך
ארץ אוכלת יושביה והא ראיה כל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות וענקים ולא
זולתם כי ראינו בכל מקום שבאנו לשם מצאנו קוברים מתייהם הבינונים וכמ"ש רש"י
ובכל זאת א"י היא ארץ אשר עיני ה' בה מראשית השנה ועד אחרית השנה וע"י השגחה
פרטית אדרבה למען יאריכון ימיה על האדמה פתיב פשעושוין ישראל רצונו של מקום
ואינם עושוין פמעשה ארץ מצרים והגוי אשר גרש בפניהם וגדורין מן העריות וזה מה
שהיה מתפלל כה"ג לברכה לא לקללה פלומר שלא יהיה אותו ברכה שנתברך בא"י ח"ו
לקללה וכן לחיים ולא למות וק"ל הינצא מנה שבאמת תבואת א"י קשה מאוד ובפרטות
לשטופי זמה פמעשה פנענים ולכך המיתה כל יושביה הבינונים והנה פשיצאו ישראל
ממצרים היו האומות אומרים אם בגופן היו שולטין כל שפן בנשותיהן ולכך צנה
ה' למשה לבדקן במים מרים פסוטה ויורהו ה' עץ וישלף אל המים ועץ היה השם פתוב
כמ"ש התוס' פמו מי סוטה שהיה השם פתוב על המגילה ובהיות ששכטי י"ה עדות
לישראל ולא נמצא בהם עבירה ונקוי מעון ולכך נמתקו המים ויחפך ה' את הקללה
לברכה וכן היה הענין במצרים שהיו כורכים פסח מצה ומרור כי פסחא אותיות חספא
דכתיב והשקה בכלי חרס וכן צריף ליתן דבר מר לתוך המים פמבואר בגמרא מרור
פמשמעו מצה זו השם שהיה ג"כ לבדיקה טרם בואם לא"י כדי שלא יהיה להם ח"ו ארץ
משפלת וכנ"ל ובהיות פן כל שנה ושנה יש לחוש שנשתנו לגריעותא ושמה אינם גדורים
בעריות ויהיה התבואה חדשה למארה בתוך ביתם ולכך צנה הקב"ה להביא מנחת
שעורים פמו גבי סוטה מנחת קנאות להקריב לה' וזה מ"ש הפתוב ולחם וקלי וכרמל לא
תאכלו עד עצם היום הזה לאחר הקרבה ודוק היטב ולכך והניף הפהן פמו סוטה והובא
אל הפהן: וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שבע שבתות תמימות תהיינה ואיתא במדרש
אימתי הם תמימות פשעושוין רצונו של מקום וצריף ביאור ונראה לבאר ע"פ מה דאיתא
במסכת מנחות אע"ג דנקצר ביום פסול מ"מ אם נקצר בלילה ונטמא קוצרין ביום
ולכאורה יש לדקדק הלא זה מעשרה נסים שהיה בבהמ"ק שלא נמצא פסול בעומר רק
י"ל דזה פשישראל טובים הם ועושוין רצונו של מקום וראויים לנסים ואז לא היה פסול
בעומר משא"כ בלא"ה והשתא ניקח אימתי תמימות פשעושוין רצונו של מקום ואז לא
מצינו שיהיה פסול בעומר וא"כ קוצרין בלילה והוי שפיר ז' שבתות תמימות משא"כ
פשאינם עושוין רצונו של מקום פשנטמא העומר קוצרין ביום ולא הוי תמימות:
ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שמים ב' עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה וגו'
וסמיה ליה ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדה להיות שתי לחם הם חמץ
והיינו כי מצה לחם עוני והתורה עושר וכבוד עמה ולכך לא מקריבין לחם עוני רק חמץ
ביום מתן תורה וגם התורה מגינה על שאור שבעיפה לכך ביום מתן תורה הקריבו חמץ
כי התורה מגינה ושמה תאמר הלא כל ברפת התבואה למעני היא בשביל תורת א"כ
לא אמתן לעני לקט שכחה ופאה ת"ל ובקצרכם לא תכלה פאת שדה וגו' אעפ"י שהתורה
מגינה על שאור שבעיפה צריף גם פן סיועת הצדקה לכך לא תכלה פאת שדה ליתן

מתנות עניים כי תורה וצדקה גרמו לבער שאור ומחמצת: עד ממחרת השבת תספרו חמשים יום הקושניא מפורסם' הלא הקשבון מיציאת מצרים עד מתן תורה הנה נ"א יום ונראה דספירת העומר לא תליא במהלך לבנה רק בחמה וכיון שישקעה חמה הוי יום אחד והשתא ניתא דאע"ג פפי חשבון הלבנה הוי נ"א יום מ"מ לחמה לא הוי רק נ' יום דהא גבי מלחמת עמלק פתיב ויהי ידיו אמונה עד בא השמש לפי שהעמלקים היו מחשבין באצטרלוגי או"ה באיזה שעה הם נוצחים והעמיד להם משה חמה כדי לערוב השעות וכדאיתא במדרש ואם פן באמת לא הנה אלא חמשים יום ודוק: וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו ואיתא בזהר תשא המועדים חמה ימי דין למעלה והנה אנו מתפללים דאם פבנים רחמנו וכו' ואם פעבדים עינינו לה תלויות עד שתחננו עכ"פ נפקא מינה טובא אם אנחנו פבנים סתם אב מרחם על בנו משא"כ אם אנו פעבדים אין אנו בטוחים כ"כ לרחמים מ"מ מיחלים אנחנו אוילי יחוס אוילי ירחם פעבד המצפה אל אדוניו וזה מ"ש הפתוב מקרא קודש יהיה לכם שהוא יו"ט וא"כ הוא יום הדין כמ"ש הזהר ותחזרו בתשובה שלימה כדי שתהיו פנים למקום כל מלאכת עבודה לא תעשו לא תהיו עבדים במלאכתם רק היטיבו דרכיכם למען תהיו בטוחים לומר אנו פנייה ואתה אבינו: פרשת בהר ונדבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה איתא במדרש ונהיאו רש"י מה ענין שמטיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמטיטה נאמרה פללוטיה ודקדוקיה מסיני אף כל המצות פן היינו כי פשוט טעם שמטיטה כדי שיהיו פנויים לעסוק בתורה ואמרו בגמ' דמסקת ברכות דרשב"י סובר דאין לעסוק בחרישה וזריעה פלל רק יעסוק בתורה ומלאכתו נעשה ע"י אחרים ור"י חולק ואמרו הרבה עשו פרשב"י ולא עלתה בידם ועיין שם בתוס' כי מי שהוא צדיק גמור ודאי דיועיל צדקתו ומלאכתו נעשית ע"י אחרים אבל בינונים אין מלאכתו נעשה ע"י אחרים ולכך הרבה עשו פרשב"י ולא הועילו כי רובם בינונים והנה אם מלאכתו נעשה ע"י אחרים אינו צריך לשמטיטה דבכל עת יכול לעסוק בתורה ובמעמד הר סיני וקודם חטא העגל היו פולקם צדיקים גמורים אשרי העם שפכה לו וזכו פולקם לנבואה פנודע בכל הספרים וא"כ אז ודאי מלאכתו נעשה ע"י אחרים ולא היו צריכין לשמטיטה וזהו השאלה מה ענין שמטיטה אצל הר סיני וכן הקשה הגמרא על פ' יבמים ופ' נחלות וכן קשה על פרשת אמור אל הכהנים ופרשת נזיר שלא יטמא למת הא לא מיייתי אלו לא חטאו ומתן שם בגמרא דעל תנאי וכן פאן שינוי תירוץ זה דעל תנאי רק שהיה מקום לומר פאן בשמטיטה דלא נאמר על תנאי רק באמת לא נאמר רק לאחר חטא העגל ולכך פרט הפתוב בהר סיני לומר שפאמרה בסיני והיינו על תנאי פן א"כ למדין מזה לכל התורה בכללה שפולקם נאמרו בסיני פללוטיה ופרטוטיה לא נעדר דבר: ושבתה הארץ שבת לה'.

ענין שמטיטה הוא כי ודאי שבת הוא יום שביעי אמנם הארץ לא תשבון בשבת כי האדם זורע בה קודם שבת והוא מוכרח בטבע להוציא זרע ואין זה מהשביתה שמוכרח בטבע אמנם בשמטיטה שיש להוסיף מחול על הקודש ומאלול אין זורעין א"כ אף שמעלה הארץ ספחים הרי זה פנצון ולא בהכרח וזהו שביתה וכבר נודע מה שאמרו כי א"י נקרא ארץ צבי שהמועט מחזיק את המרובה וגם שממהר לבשל הפירות והיא היא ותליא זה בזה כי ארץ גשמי לא יהיה מועט מחזיק את המרובה וצריך להיות ארץ ריחני והוא אינו

בכלל הקללה ולקח ממנה לבשל ולהיות כי ממנה לבשל יתכן שפיר אם סמוך להשביעית יפסקו מלזרוע שוב לא תוציא צמחה בשביעית כי מה שנזרע כבר מיקרה להוציא קודם שביעית אבל בשאר ארצות אף אם יזרעו זמן מוקדם לשביעית מ"מ צריכה הארץ להוציא צמחה בשביעית ואין פאן שביטה וזהו שדייק אל הארץ אשר ה' נותן לה והיינו ארץ צבי ושבתה הארץ שבת לה' כי בזו תשבנות שבתון כי לא תוציא צמחה בהכרח והנה בששה שנים אשר העיבורים משלימים שנת לבנה עם החמה הוא בכל שנה נ"ב שבועות והוא ששה פעמים נ"ב שבתות הוא שי"ב שבתות ובכל שנה א' וז' דפסח וא' דעצרת וא' דראש השנה ויה"כ וא' דסוכות ושמיני עצרת שבששה שנים הוא ששה פעמים שבועה עולה מ"ב אם נצרפם לשי"ב עולה שנ"ד והוא מגין שנות לבנה והוא שנת השמטה להשלים כל שבתות השנה שנים שלא שבתה הארץ ג"כ כמו האדם שהוציאה הארץ צמח בע"כ תשבנות בשנת השמטה וכל יום נחשב נגד שבת מששה שנים והנה יום נקרא שנה כי שנה מל' שונה כי חמה שונה במקומו מאשר יצאה ומקפת את כדור שונה הארץ בתשלום שנה ממערב למזרח וזה סיבת רצונו אבל היא מקפת בכל יום את כדור הארץ ממזרח למערב כמו בשנה ולקח אף יום נקרא שנה ואין הבדל רק זה מהלך רצוני וזה מהלך הכרחי ובריאת האדם הכל בהכרחי בע"כ אתה נולד ולקח אדם נידון מהלך הכרחי ולקח אמרו אדם נידון בכל יום כי הוא כמו ר"ה אבל הארץ לצביונה נברא וההשפעה בה ממשטרי השמים ולקח כתיב עיני ה' בה מראשית השנה כי אז השנה כפי מהלך רצוני ולקח השבת לנו לבני אדם הוא בימים ויום השביעי הוא קודש אבל שבת הארץ הוא בשנים ולקח שנה השביעית תשבנות גם ענין שבת הוא כי בו שבת ה' ממלאכתו ואמרו במדרש ויכולו השמים אל תקרא ויכולו אלא ויכלו כי שמים וארץ היו מתרחבים עד שבת ואז עמדו ויש להבין בארץ שהיא כדורית איה שיהי בו ריחוב אבל יתכן שהוא על הוצאות פירות וכח שהיה מתרבה והולך עד שבת לאין תכלית וא"כ היה מלבד ששבת הקב"ה אף הארץ שבתה כי הארץ שבתה מלהתרחב ולהוציא תולדות ולקח שבתון יהיה לארץ וזהו ענין ב' שמטות וגם בחטא קין נאמר כי תעבוד את האדמה לא תוסיף תת פחה לה נע ונד תהיה בארץ והתפלל קין ועשה תשובה ויתן ה' לקין אות ודרשו חז"ל במדרש אות ו' היינו כי נתפטר קין ואמירת ה' בלי תצמיח הארץ ולא יראה סימן ברכה בעמלו הונח לשביעית ולקח שנת שביעית לתיקון חטא קין וזה אות ו' כי ששה יעבוד ובשביעי ישבות ולקח שבעתים יקם קין כי פהנ"ל תיקון לחטאו הוא השביעי ולקח אמרו במדרש כי שמע אדם הראשון מקין שעשה תשובה ונתפטר פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת והוא הענין כי בקבלתו שביטה בז נתפטר לו כמ"ש והנה ידוע מה שכתב ידידי אלכסנדר' שהוא נקרא פילון היהודי כי מספר ז הוא מספר קדוש כי הקדמונים כללו הענין בעשר וכאמרם עשר ספירות ואלף ראש לכולם הוא מקור המספר ב' מוליד כי ב' פעמים ב' הם ד' ג' מוליד כי ג' פעמים ג' הם ט' ד' נולד מקפלת ב' פעמים ב' הם ד' ה' מוליד ב' פעמים ה' הם יוד ו' נולד מקפלת ב' פעמים ג' הם ו' ח' נולד מקפלת ב' פעמים ד' הם ח' ט' נולד מקפלת ג' פעמים ג' הם ט' יוד נולד מקפלת ב' פעמים ה' הם יו"ד ז אינו נולד ואינו מוליד ולקח ז' יהיה שבת שבתון לא תזרע כי הוא קודש מובדל כמ"ש במקום אחר דקודש פי' מובדל: ובשנה השביעית שנת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיח קצירך לא

תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ וביאור הענין שבת לה' שלא יזרע ולא יעבוד עבודת אדמה ושבת שבתון יהיה לארץ פי' שלא יאסוף פירות הנצמחים לארץ לביתו למשומר רק יהיו הפירות הפקר לכל ויז כל אדם ובהמה שונים בו ויש להבין מה ענין זה לשביתת הארץ ומה נ"מ לארץ אם הפירות יהיו לאיש פרטי או לכל איש ואיש עד שיפול עליו לשון שביתה אמנם הענין הוא בשני בחינות כי אמרו המשמר שבת נותנין לו נחלה בלי מצרים ופירושו הוא פי שכן שאר המצות הוא לאיש שהוא בלבד המשמר המצנה אבל במצות שבת שכן שבת לכל ישראל פי בשבת כוללים כל ישראל פאיש אחד ולכה אומרים בשבת מי פעמה ישראל גוי אחד בארץ וזהו אמרם כי שבת לא נתגלה לעובדי כוכבים ומזלות פי יודעים העובדי כוכבים ומזלות פי רבים מהם לא יקיימו ומעט הם אצלם שיקיימו וא"כ מה להם לקבל התורה בשביל מעוטי דמעוטי אבל אלו נתגלה להם שכן שבת שפנולם שותפים בו אפשר שיהיו חומדים לקבל התורה ולכה לא נתגלה להם שכן שבת וזהו מאמר חז"ל שנהחיל הקדוש ב"ה אותנו מתנה טובה בשנותפות פי שכן מצוה אינה מתנה טובה שהוא חלף עבודתו אבל שאזכה לשכן במה שלא עמלתי בו זהו מתנה טובה והנה בדבר שאדם לבדו נהנה באותו דבר ולא אדם אחר אז הוא עושה לו גדר ומיצר וגבול סביב לכל יבואו בו זרים אבל דבר שהכל שונים בו למה לו גבול וגדר ולכה שבת שפנולם זוכים לשכרו בשנותפות הוא נחלה בלי מצרים ויז הכל שונים בו אדם ובהמה אבל תוספת הענין כה הוא פי אמרו אין לה עשב שאין לו כוכב מלמעלה שמפה אותו ואמר לו גדל ויש להבין הפאה זו מה טיבה דמשמע דמוציאה בע"כ הלא לכה נקרא ארץ שרצתה לעשות רצון קונה כמאמר ה' וכל טבע הבריאה לשומר טבעה כפצו וזהו טבע הארץ להוציא צמחה אמנם מבואר במדרש דהארץ אינה רוצה להוציא צמחים לרשעים ולגזלנים וכמאמרם חצופה א"י שמוציאה פירות לעובדי כוכבים ומזלות רק המזל מכריע אותה לכל ישונה הטבע כמאמר חז"ל עולם כמנהגו נוהג ולפ"ז דאין הארץ מוציאה ברצון רק בהכרח אין זו שביתה פי מה שנעשה בהכרח היא עבודה קשה ואינו בגדר שביתה ולכן כל ששה שנים הפל היא עבודה לארץ אבל בשביעית שהכל הפקר ועניים ועשירים בו ולא פלט שיש בהן צדיקים הראויים לכה וא"כ הארץ מוציאה את הספיחים בשמחה פדי להיות מוכן לפני עובדי ה' ונוסף שיהיה למאכל בהמה אשר בזכותה יש הגנה כמבואר במדרש אדם ובהמה תושיע ה' בזכות בהמה יורד מטר אף שהדור רשעים וא"כ הרי מוציאה ברצון ויש לה ניחא בהוצאת הספיחים בשביעית ואינה צריכה הפאה פלל מפוכבי ומשטרי השמים וזה שנת שבתון לארץ בהוצאת הספיחים פי בו שבתה שביתה מוחלטת והבן: ונאמר ספיחת היוכל הנה מלבד מה שפכתתי כמ"ש חז"ל דבשביעית העולם חרב אין הפנונה באלף השביעי פי איה יתקיים הפסוק לאלפים דור וגם לא יושלם סיבוב כוכבי שמים אבל בשביעית הנה שבת לארץ אבל בכל הגלגלים וכוכבי שמים לא הנה רק בגני אלפים שנה וזהו יובל ואז שמטה יובל פחדא וזהו מאמר רב קטינא תרין חרב שמטה יובל הנה עוד הענין של שמטה יובל ג"כ פי שבע מצות נצטוו בני נח פנגד ז' פוכבי לכת ועיקר מצוה כולל הפל יחוד ה' וזהו שבת קודש לה' אמנם כל פוכב כולל ז' פעמים ז' הרי מ"ט ועם הכולל הרי נ' והם בי"ב מזלות י"ב פעמים נ' הרי שש מאות והי"ב מזלות בעצמן עם הכולל הרי י"ג הרי הפל תר"ג וזהו שורש המצות תר"ג ולכה הנה מתן תורה אחר ספירת שבועה

פְּעָמִים שְׁבַעָה פִּי הוּא עֵינְקָר וּמְקוֹר הַתּוֹרָה כַּמֶּש"ל וּמִזֶּה הַיְשָׁרָשָׁה הַתּוֹרָה וּלְכֹף נִיחָנָה הַתּוֹרָה בְּחֻמְשֵׁים לְסַפִּירָה וְכֵן תְּסַפְּרוּ לְמוֹנֵי יוֹבֵל לְמוֹנֵי מִתְּן תּוֹרָה בְּשָׁנִים כְּמוֹ בְּיָמִים כַּמֶּש"ל הַהֶבְדֵּל בֵּין יָמִים לְשָׁנִים וְאִז תִּהְיֶה דְרוֹר פִּי בַמ"ת חִירוֹת מְכַל וְאָמַר הַפְּתוּב וְהָיוּ לָהּ שְׁבַע שְׁפָתוֹת הַשָּׁנִים מ"ט שָׁנִים כְּבָר עֶמֶד רַש"י בְּזֶה דְמָה בָּא לְלַמְדָנוּ אֲבָל נִרְאָה לְפָרֵשׁ פִּי יְדוּעַ דְּכָל מְסַפֵּר שְׁמִיטוֹת וַיּוֹבְלוֹת מוֹנֵי מִתְּשָׁרֵי וּא"כ לְדַעַת ר' יְהוֹשֻׁעַ דְּבַנְיָסֵן נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הַס"ד לֹמַר דְּמַנִּיֶסֶן מוֹנֵי הַשָּׁנִים א"כ בְּבֹא נִיֶסֶן בָּא שְׁנַת הַחֻמְשֵׁים וְעַדִּין לְשְׁמִיטָה וְשְׁמִיטָה הַזֹּאת וְלְכֹף הוֹצִיא הַפְּתוּב מְכַלֵּל זֶה וְאָמַר דְּלֹא כֵן הוּא פִּי הִיא רַק מ"ט שָׁנִים וְבָא לְלַמְדָנוּ דְּאֵף דְּבַנְיָסֵן נִבְרָא הָעוֹלָם מ"מ מוֹנֵי הַשָּׁנִים מִתְּשָׁרֵי כְּמוֹ שְׁפָתַי רַש"י בְּמַסְכֵּת ר"ה בְּהַדְיָא דְּשָׁנִים מוֹנֵי מִתְּשָׁרֵי אֵף שְׁבַנְיָסֵן נִבְרָא הָעוֹלָם וְזֶה גִלְמַד מֵהָךְ קָרָא וְלִהְיוֹת פִּי עֵינְקָר מִתְּן תּוֹרָה הִיָּה לִוְחוֹת שְׁנִיּוֹת פִּי לִוְחוֹת רֵאשׁוֹנוֹת וְשִׁתְּבָרוּ לְכֹף מִתְּחִיל הַיּוֹבֵל מִיּוֹם הַכַּפּוֹרִים שְׁאִז נָתַנוּ לִוְחוֹת שְׁנִיּוֹת וְלְכֹף בִּיה"כ דְּנֶאֱמַר בּוֹ סְלַחְתִּי כְּדָבָרְךָ נֶאֱמַר בּוֹ תַעֲבִירוּ שׁוֹפָר פִּי כֹף הִיָּה בַמ"ת בְּמִשְׁנֵי הַיּוֹבֵל וְגו' וְלִהְיוֹת פִּי שְׁנַת מ"ט שְׁמִטָה וְשְׁנַת נ' יוֹבֵל לֹא נִשְׁאָר רַק מ"ח שָׁנִים בְּגִימְטָרִיא יוֹבֵל וְזֶהוּ יוֹבֵל תִּהְיֶה לָכֵם יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֻמְשֵׁים תִּהְיֶה לָכֵם פִּי יֵשׁ לְהַבִּין אִיךָ יִהְיֶה שְׁנַת הַחֻמְשֵׁים זְכָר לַמ"ת הִיא הַתּוֹרָה נִיחָנָה בְּיוֹם נ"א לְסַפִּירָה פִּי בְּיוֹם ה' יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם וּבְשִׁבְתָהּ נִיחָנָה תּוֹרָה אֲמַנְם הַטַּעַם כְּמוֹ שְׁפָתַי בְּעֵשְׂרָה מְאֻמְרוֹת פִּי יוֹם אֶחָד הוֹסִיף מִשֶּׁה מִדְּעַתוֹ וְהַעֲנִין פִּי לֹא הִחֲלוּ לְסַפֵּר רַק בְּיוֹם ג' לְמִילְתָם בְּסוּד יַחֲיִינוּ מִיּוֹמִים וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקִּימוּנוּ וּבְעֶרְבֵי פֶסַח מָלוּ וְלְכֹף בְּשִׁשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִיֶסֶן מָנוּ אֲבָל הָעֶרְבֵי רַב לֹא מָלוּ רַק בַּט"ו בְּנִיֶסֶן בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם וּא"כ הִחֲלוּ לְמַנּוֹת בְּיוֹם ג' שֶׁהוּא י"ז נִיֶסֶן וְכָלוּ חֻמְשֵׁים בּוֹ בְּסִינַי וְזֶה הוֹסִיף מִשֶּׁה מִדְּעַתוֹ פִּי קִיבֵל הָעֶרְבֵי רַב וְזֶהוּ שְׁנַת הַחֻמְשֵׁים תִּהְיֶה לָכֵם דִּיִּיקָא: בְּשִׁנַּת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁנוּכוּ אִישׁ אֶל אַחֲוָתוֹ בָּא לְמַדְנוּ שְׁלֵא תֵאמַר שְׁמַטְתָּ יוֹבֵל כְּשִׁמַּטְתָּ כְּסָפִים בְּשִׁבְעֵיַת דַּק"ל סוּף שְׁבִיעֵיַת מִשְׁמַטְתּוֹ כֹּף בַּיּוֹבֵל וְלִזֶּה קָאמַר הַפְּתוּב דְּלֹא כֵן הוּא בְּשִׁנַּת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁנוּכוּ וְלֹא בְּסוּפוֹ וְהַבִּין: פְּרִשְׁתָּ בְּחֻקֵּי אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ וְעַשִׂיתֶם אֹתָם נִרְאָה לְבָאָר עַל מַה דְּשִׁנָּה הַלְשׁוֹן גַּבִּי חֻקִּים לְשׁוֹן הַלִּיכָה וּגַבִּי מִצְוֹת שְׁמִירָה דְּמַצִּינוּ דְּשְׁמִירָה הוּא מְלִשׁוֹן הַמִּתְנָה כְּמוֹ וְאָבִיו שְׁמַר אֵת הַדְּבָר וּמַצִּינוּ בִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹזָדָק דְּאָמַר לוֹ הַמְּלָאָךְ וְנִתְתִּי לָהּ מַהֲלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה נִרְאָה דְּהַמְּלָאָכִים נִקְרָאִים עוֹמְדִים דְּהֵם עוֹמְדִים תְּמִיד בְּמַדְרָגָתָם וְאִינֶם בָּאִים לְמַדְרָגָה יוֹתֵר אֲבָל הַצְּדִיקִים הוֹלְכִים בְּמַדְרָגוֹת מַעְלָה מַעְלָה וְזֶה שְׁאָמַר הַמְּלָאָךְ וְנִתְתִּי לָהּ מַהֲלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים וְלְכֹף אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת אַחֲרֵי אֲסַפְּדָאִי פִּי הַתְּחַמֵּם בְּהַסְפִּידָא דְּהֵתָם קָאמִינָא וְלִהְבִּין הַנְּתִיבַת טַעַם דְּהֵתָם קָאמִינָא וּלְפִי דְּבָרֵינוּ יְבוֹאָר דְּהַצְּדִיקִים בְּחִיָּיהֶם הוֹלְכִין תְּמִיד מִמַּדְרִיגָה לְמַדְרִיגָה אֲבָל כְּשִׁמְתוֹ הֵם נִשְׁאָרוּ בְּמַדְרָגָתָן כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּחִיָּיהֶם וְלָכֵן מְסַפִּידִין עַל ת"ח שְׁמָתוֹ עַל שְׁאִינֵן יְכוּלִין לְהַשִּׁיג עוֹד יוֹתֵר לְמַדְרִיגָה וְשִׁפִּיר הוּא גְּתִיבַת טַעַם דְּהֵתָם קָאמִינָא בְּמָקוֹם אֶחָד וְלֹא אוֹכֵל לְהַשִּׁיג עוֹד יוֹתֵר לְמַדְרָגָה אֵף קִשָּׁה לָמָּה בְּאֵמַת הַצְּדִיקִים הֵם מְעוֹלִים וּגְבוּהִים יוֹתֵר מִמְּלָאָכֵי הַשְּׁרָתָה הִיא הַמְּלָאָכֵי הַשְּׁרָתָה נְמִי עוֹשִׂים מִצְוֹת ה' כַּמ"ש בְּרַכּוֹ ה' מְלָאָכֵי גַבְוֵרֵי כַח עוֹשֵׂי דְּבָרוֹ וְנִרְאָה דְּחִילוּק יֵשׁ אִם יוֹדַע טַעַם הַמִּצְוָה וְעוֹשֶׂה אוֹ אִם אֵינוֹ יוֹדַע כָּלֵל טַעַם הַמִּצְוָה וְעוֹשֶׂה הוֹאִיל שֶׁהוּא גְּזִירַת הַמְּלָאָךְ וְלְכֹף הַמְּלָאָכִים שְׁהֵם יוֹדְעִין טַעַם מִצְוֹת שְׁעוֹשִׂים אֵף ע"פ שְׁעוֹשִׂים אֵין שְׁכָרָם גְּדוֹל כֹּל כֹּף כְּמוֹ אָדָם שְׁאִינוֹ יְכוּל לְהַשִּׁיג טַעַם הַמִּצְוֹת כְּגוֹן אֲכִילַת חֲזִיר וְלִבְשֵׁת שְׁעֻטָּנוֹ וְעַפ"כ עוֹשִׂים מִשׁוּם גְּזִירַת הַמְּלָאָךְ ע"כ

הצדיקים הולכים ממדרגה למדרגה וזהו אם בחוקותי מצות שהם חוקים כגון אכילת חזיר וכדומה תלכו אתם ממדרגה למדרגה אבל לא המלאכים יען דהו יודעין טעמי המצוה אין שׂכרם גדול כל כך אבל ואת מצותי תשמרו בזה הם ג"כ כמלאכים שיודעו טעמי המצוות ועוד נראה כי כָּבֵר אמרו כי לולי ה' עזרו א"א לשמור המצוות לתנוקה היצה"ר וא"כ מהדין אין פֶּאן תשלום שׂכר גדול כי ה' הוא העושה רק לרוב חסדי ה' משלם שׂכר לאדם פֶּאָלוּ הוא עֲשָׂאָה וְנָהוּ הַנְּאָמַר לָהּ ה' הַחֹסֵד כִּי אֵתָה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ הַרְצוֹן פֶּאָלוּ הוא עֲשָׂהוּ אִךְ זֶהוּ הָעוֹשֶׂה מִצְוָה לְשִׁמָּה מִבְּלִי פְּנִיָּה וּמִבְּלִי מִצָּפָה לְקַבֵּל פֶּרֶס אִזְּ יִרְצָה ה' פֶּעֲלוּ פֶּאָלוּ עֲשָׂהוּ בְּלִי סִיוַעַת ה' אֲבָל זִילַת זֶה פִּינּוֹן שְׁעֲשֵׂה לְפְנִיָּה לֹא וְנָהוּ מֵאֲמָרוֹ אִם בְּחֻקוֹתַי תִּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ הַרְצוֹן שְׁתַּטּוֹר הַמִּצְוֹת בְּדַרְךָ חֹק וְלֹא לְשׁוּם פְּנִיָּה וּפֶרֶס אִזְּ וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם שְׁיִהְיֶה פֶּאָלוּ אִתְּם עֲשִׂיתֶם בְּלִי סִיוַעַת מִמַּעַל כָּלִל וַיִּחַשֵׁב לָכֶם לְצַדִּיקָה פֶּאָלוּ אִין פֶּאָן עֶזֶר אֱלֹהֵי כָּלִל וּמִיַּדְכֶם הִיְתָה זֹאת: וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם פִּירוּשׁ דְּעִיקָר גְּדוּלַת הַתְּבוּאָה הוּא בָּא מֵהַשְּׁפַעַת חֲמָה וּלְבָנָה כַּמ"ש וּמִמְגֵד תְּבוּאֹת שְׁמֵשׁ וּמִמְגֵד גֵּרֵשׁ יִרְחִים וְז' כּוֹכְבֵי לְכַת הֵם שַׁצ"ם חֲנֻכ"ל וּמוֹצָאֵי שַׁבַּת הוּא מִזֵּל שַׁבְּתַאי נִמְצָא בְּלִיל רְבִיעִי הוּא חֲמָה וְלִיל שַׁבַּת הוּא לְבָנָה וְלָכֵן פִּי' רַש"י בְּלִיל ד' וּבְלִילֵי שַׁבְּתוֹת אוֹ נִרְאָה דְּהֵנָּה לְפַעֲמִים מִשְׁמַע דְּתוֹרָה עֲדִיפָא מִתְּפִלָּה דְּכַתִּיב מְסִיר אֲזִנּוֹ מִשְׁמֹנַע תוֹרָה גַּם תְּפִלְתוֹ תוֹעֵבָה וְאִיתָא בְּגַמ' דְּהוּא סְבֵר זְמַן תוֹרָה לְחֹד וְזְמַן תְּפִלָּה לְחֹד מִשְׁמַע דְּהֵם שְׁוֹנִים וְנִרְאָה דִּישׁ חִילּוּק בְּתוֹרָה דְּהֵינּוּ בְּאַנְשִׁים שְׁתוֹרְתָן אוֹמְנָתָן כְּמוֹ רַשְׁב"י וְחֲבִירָיו תוֹרָה עֲדִיפָא מִתְּפִלָּה מִשַׁא"כ בְּשַׁאֲרַי אִינְשֵׁי דְּהוּי כְּמוֹ שְׁלֵא לְשִׁמָּה וְצָרִיכָה לְהִיֹּת תְּפִלָּה מִמַּעֲמָקֵי הַלֵּב שֶׁהוּא וְדַאי לְשִׁמָּה וְאִיתָא בְּגִמְרָא מְפִי מָה הָיוּ אֲמוּתֵינוּ עֲקָרוֹת שֶׁהִקְב"ה מִתְּאַוּוֹה לְתַפְלָתָן שֶׁל צְדִיקִים וְה"א פֶּאָן שַׁח"ו הַקְּב"ה יַעֲצוֹר הַגִּשְׁמִים כְּדִי שְׁיִתְּפִלְלוּ הַצְּדִיקִים וְרַש"י פִּירֵשׁ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ שְׁתִּהְיוּ עֲסוּקִים בְּתוֹרָה לְשִׁמָּה וּבְזוֹ וְדַאי תוֹרָה עֲדִיפָא וְלִכְךָ אָמַר וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם לְבִלְתִּי שְׁצָרִיכִים אִתְּם לְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם: וְהַשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֵת בְּצִיר וְגו' פִּירוּשׁ שֶׁהַתְּבוּאָה תִּהְיֶה מְרֻבָּה וְשָׂמָא תֵּאמְרוּ שְׁזֶה מִחֲמַת רֹב גִּשְׁמִים שְׁיִרְדּוּ וְלִכְךָ אָמַר וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְאַף עַפ"כ וְהַשִּׁיג לָכֶם וְגו' וְהַמְּשִׁיךְ הַפְּסוּקִים כֹּךְ הוּא כִּי כְּבֵר אָמְרָנוּ בַּמ"ש שְׁלֵא נִזְכְּרוּ בְּתוֹרָה יַעוֹדֵי הָעוֹה"ב כָּלִל רַק יַעוֹדֵי גִשְׁמֵי וְעֵינָן מַה שְׁכַתְּבוּ הַמְּפָרְשִׁים כְּמָה טְעָמִים לְזֶה וְגַם הַמְּלַךְ הַכּוֹזְרִי שָׂאֵל שְׂאֵלָה זֹאת מִהַחֲבֵר מְפִי מַה בְּתוֹרְתְכֶם לֹא כְּתִיב רַק שְׁכַרְכֶם בַּעוֹה"ז כְּגוֹן וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וּבְתוֹרְתָנוּ כְּתִיב אֶפִּילוּ שְׁכַרְנוּ בַּעוֹה"ב אֲבָל עִיקָר הַטַּעַם הוּא אֲצִלְנוּ כִּי לֹא נֵאמְרוּ אֶפִּילוּ יַעוֹדֵי עוֹה"ז לֹאמַר עֲשֵׂה כֹךְ בְּשִׁבִיל שְׁיִהְיֶה שְׁכַרְךָ כֹּךְ כִּי אִין לַעֲבֹד ע"מ לְקַבֵּל פֶּרֶס וְזֶהוּ מִטַּעֲנוֹת הַצְּדוּקִים יַמ"ש וְאִיךָ יִזְכְּרוּ יַעוֹדֵי שְׁכַר בְּתוֹרָה אֲבָל בְּאַמַּת לֹא בָּאוּ יַעוֹדֵי שְׁכַר עוֹה"ז בְּתוֹרָה רַק לְסִימָן בְּעֵלְמָא אִם תַּעֲשֵׂה רְצוֹן ה' יִהְיֶה כֹךְ וְאִם לֹא לֹא יִהְיֶה כֹךְ וּמִזֶּה תִּפְסִיר אִם יֵשׁ כֹּךְ צְדִיקִים אוֹ רְשָׁעִים וְלֹא תִתְּלָה בְּמִקְרָה כִּי לֹא כֵן הוּא וְלִכְךָ בָּא בְּתוֹרָה לֹאמַר דְּהַכֵּל תְּלוּי בְּעֲשִׂיַת הַמִּצְוֹת וְלֹא בְּמִקְרָה וּכְפִי הָעֲנִין שְׁיִחֻלוּ הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת תִּפְסִיר חֲטָא הַדוֹר וְזִכּוֹתָם וְכְמוֹ יֵאשְׁרֵה הַמְּלַךְ שְׁטַעָה בְּדוֹרוֹ וְחֲשַׁבְּם לְצְדִיקִים שְׁפֹט כִּי הַבְּרָכָה מִבְּלִי לַעֲבוֹר אֶפִּילוּ חֲרַב שֶׁל שְׁלוֹם יִחּוּל עֲלֵיהֶם וּבְאַמַּת לֹא הָיוּ צְדִיקִים וְלִכְךָ הִיְתָה אֲמִירַת הַשֵּׁם שְׁיַעֲבֹר דְּרָךְ א"י וְכֵן כְּנֹלָם וְזֶהוּ בְּיַעוֹדֵי שְׁכַר עוֹה"ז אֲבָל זֶהוּ לֹא יִתְּכֵן בְּיַעוֹדֵי שְׁכַר עוֹה"ב כִּי בּוֹ לֹא שְׁיִיךְ סִימָן וְלֹא שְׁיִיךְ לְתַלּוֹת הַדְּבָר בְּמִקְרָה וְלָכֵן לֹא נִזְכָּר בְּתוֹרָה כִּי אֵלוּ נִזְכָּר הָיוּ לַעֲבוֹד ע"מ לְקַבֵּל פֶּרֶס וְהָבִין וְאִם כֵּן שְׁפָל יַיעוֹדִים הִלְלוּ הֵם

לסימן שישאר עושים רצון הש"י אלו הנה בדרך הטבע עדיין לא הנה סימן ומטבע העולם שיש מדינות שמדינות מבוכות שעושים פירות הרבה עד שלרוב נרקבים כמ"ש פותבי מדינות ולכך יהיה כף שהפירות יהיה רק ממנוצע כפי טבע גדול ארץ לא מעט ולא רב רק כפי שיעור הזרע והעץ כפי טבע וכח עץ והארץ לישא פירות ומ"מ יתברר פל כף שיהיה משיג דיש הבציר ומזה ינרש הגס וברפת ה' ולא בדרך הטבע וזהו אמרו ונתנה הארץ יכולה הינו שיעור הראוי לה כפי הזרע המובל לה בערה וכן עץ השדה יתן פריו ממנוצע כפי הטבע העץ וכחו וזהו הפל ממנוצע ומ"מ יתברר התבואה שישגיג דיש את הבציר וגו' ויהיה ברפת ה' ניפר ולהיות שברבוי גשמים יתרבו הפירות וכן במיעוט גשמים יתמעטו אמר שיתן גשמים בעתו הראוי לא רב ולא מעט רק כפי הצמצום והצורך ולכך בטבע לא תתן הארץ רק יכולה ומ"מ והשיג לכם וגו': ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם נראה לבאר על דרך דאמרינו בגמ' יאכל אדם שלישי וישתה שלישי וישליש בטנו יהיה ריקן ופי' רש"י כדי שאם יכעוס יהיה המאכל עולה בשליש החסר ולא יבקע פריסו משא"כ אם יהיה בטנו מלא ויכעוס יבקע פריסו וזהו דווקא אצל הרשעים הפועלים כמ"ש כעס בחיק פסילים ינות אבל הצדיק שבאמת אינו פועל יכול לאכול לשובע וזהו פירוש הפתוב צדיק אוכל לשובע נפשו ואינו צריך להיות שלישי בטנו ריקן שהוא אינו פועל אבל בטן רשעים תחסר שיהיה לו לב רגז ולא יוכל להתפשט המאכל ולכך בטן רשעים תחסר ואיתא בגמרא ונתן לה ה' לב רגז בבבל הוא דכתיב אבל בא"י אינו פועל ולכך אמר פאן ואכלתם לחמכם לשובע פ' תוכל לאכול עד השובע הטעם דוישבתם לבטח בארצכם דייקא כי לא יהיה לכם לב רגז בא"י כי בבבל פתיב ורש"י פ' אוכל קימעה ומתברר במיעו והטעם כי אמרו במדרש גבי רות ותאכל ותשבע ותומר איני יודע במי נשתלחה הברכה אם בידו של אותו הצדיק או בפטן של אותו צדקת כשהוא אומר ותתן גם לחמותה הוי אומר מבטנה נתברר והוא תמוה ויכר פירשנו בו כמה פרושים.

אבל הענין הוא כף כי אסור ליהנות ממעשה גיסים אם לא ע"י הדחק ואם פן אם הנה מידו של אותו הצדיק דנתן מלא קומציו ונעשה ממנו שני קומצים והיא אכלה קומץ והשאירה קומץ הוא מעשה גיסים ולא הביאה זה לנעמי דאסור ליהנות ממנו אבל אם הוא נתן לה קומץ ונשאר קומץ כבראשונה רק היא שבעה בחצי קומץ אם פן בחצי קומץ הנשאר אין בו גס וזהו פירוש המדרש במי נתברר כשהוא אומר ותתן גם לחמותה ואי מידו של אותו צדיק הא הוי מעשה גיסים ואסורה חמותה ליהנות ממנה ולכך הוא אומר מבטנה של אותו הצדקת וכן פאן יקשה איה יתנו ממעשה גיסים שיהיה הברכה משתלח דהמעט יהיה רב ולכך קאמר דהם יהיו שבעים ממעט ולא יהנו ממעשה גיסים כלל והלא יקשה אם פן ברכה זו שיהיה ריבוי למה הלא ישבעו במעט ועל זה אמר וישבתם לבטח בארצכם כי חיים תלויים לו מנגד מי שדואג על מזונות מחר וכבר אמרו לאו בכל יומא אתרחיש גיסא ולכך אלו הנה רק הגס שישבעו במעט אם פן לא היו יושבים בטח כי תמיד חיייהם מנגד ופחד אולי מחר לא יהיה גס זה ולכך הנה ריבוי בתבואה עד שאפילו לא ישבעו רק ברב מקום די והותר ואם פן אין פאן פחד גם יוכן כמ"ש והשיג לכם דיש את בציר אין הפנונה שיהיה פל כף תבואה ותירוש עד שיצטרף לעשות מלאכתו בשדות ובפרמים פל השנה דאם פן תורתם מה תהיה עליהם וכבר אמר ר"י לתלמידיו

אל תתחזו קמאי ביומי ניסן וביומי תשרי כי היכי דלא תטרדו במזונותיכו ונהזיר להם שייעסקו רק שני חדשים הללו בעבודת השדה כדי שיהיו פנוים כל השנה לעסוק בתורה ולכה בישור פאן דהא דגומשה הזמן דיש כל כה אינו מחמת ריבוי התבואה שלא יספיק הזמן רק באכלתם להמכם לשנבע שדבר מועט ישביע אתכם ולא תהיו עוסקים בעניני עוה"ז רק לצורך וקיום המין א"כ יום ביומו תדושו תבואה ותדרכו ענבים מה שהיא צורה שעה והוא דבר מועט למאוד ואח"כ תחזרו לעבדת ה' ותורה ולא תפלו הזמן בדישה ודריכה וכדומה וא"כ יהיה זה כל השנה כי כל יום תדושו ותעשו מעט לצורך שעה ואח"כ תשובו לתורת ה' והבן: ונתתי שלום בארץ נראה לבאר דהנה יש לשאול למה יהיה בכל שאר ארצות השנה ממנוג במזג השנה שיהיה להם כל צרכם ולכה לסימן ולאות בישראל צריה הברכה להיות שישגי דיש את בציר ולמה לא יהיה בשאר ארצות רזון זולת א"י ובזה יופר כי ברפת ה' בעמו אף דאם יהיה כה יתגרו העובדי כוכבים ומזלות בישראל לגזול מהם א"י אבל פאשר גם להם טוב ה' לא יחמוד איש את ארץ ישראל פהבטחה לא יחמוד איש את ארצה וזהו מאמר דוד רבים אומרים מי יראנו טוב נסה עלינו אור פניו וגו' הרצון שיהיה רק הברכה ואור ה' על ישראל בארצנו והשיב להם דוד ואני נתתי שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו והטעם בשלום יחדיו אשכבה וגו' כי זהו גורם שלום ומבטל חמדת א"י ונרמז ג"כ בנתתי שלום בארץ כי כל חולאים וארסיים במדינה מתהנה משינוי מזגים בארץ שע"י האידים והקטורים היוצאים מהארץ אם גפרית אם חמה או לחה ביותר יולידו התגברות פירי הארסיים וכדומה לגרם חולשה וזהו ע"י התגברות היסודות ואם כל היסודות שבארץ במזג השנה איש על פקודתו כחוק טבע הבריאה אשר יצר ה' בחכמתו לא תהנה כל שום חולי ומחלה וזהו ונתתי שלום בארץ שיהיו היסודות ממוזגים בארץ ולא יתגבר איש על רעהו ובזה יהיה אור א"י לבריאות ומחפים יושביו וזהו ג"כ ע"י גשמים היורדים במזג ומדה מכוננת לא רב ולא מעט כי ע"י רב או מעט יתגבר או יתחלש פח המים וכדומה אבל במדה מכוננת הפל על מכונה וזהו ונתתי גשמיכם בעתם פנ"ל וזהו ונתתי שלום בארץ שזה גורם את זה: ונתתי שלום בארץ איתא במדרש שפא תאמרו הרי מאכל והרי משקה אם אין שלום אין פלום ת"ל ונתתי שלום בארץ ונראה לבאר דאיתא בגמרא אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ב"ה רבש"ע פתבת בתורתך אשר לא ישא פנים וגו' ואתה נושא להם פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליה והשיב להם הקדוש ב"ה ואיה לא אשא להם פנים פתבתי בתורתך ואכלת ושבעת וברפת פירוש אם תאכל כדי שביעה אז תברך והם מדקדקין עד פזית ועד כביעה ומשמעות אע"פ שאין אוכלים כדי שביעה הם מברכים אבל אה באמת אוכלין קימעה ומתברך במעיו הדרא קושיא לדוכתא מפני מה אתה נושא פנים וזהו פוננת רש"י שפירש תחלה קודם שהביא המדרש הנ"ל אוכל קימעה ומתברך במעיו שפא תאמרו אם אין שלום אין פלום דאז לא יהיה שלום מקושית מלאכי השרת ת"ל ונתתי שלום בארץ דאעפ"כ יהיה לכם שלום: ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם הנה אמרו במדרש פשאמר דוד גם את הארי ואת הדוב הפה עבדה הוא סימן לגבורי ישראל כשכונעין לחיות רעות שסופן להכניע גבורי עפ"ם וכן היה בשמשון שהכה את הארי ולכה אמר ושכבתם ואין מחריד שלא יהיה מלחמה ע"כ והשבתי חיה רעה שאינם צריכין עוד לסימן להרוג חיות רעות תחלה גם

יש לבאר דנאמר בכנענים מעט מעט אגרושנו מפניו פן תרבה עליה חית השדה נמצא
בכל עת צריכים הכנענים להשאר בארץ מטעם פן תרבה עליה חית השדה אבל פשאין
חיה רעה בארץ יכולים לגרש הכנענים פולם וזהו פוננת הפתוב ונשכבתם ואין מחריד
פירוש שלא ישאר שום כנעני בארץ אף פן תרבה עליה חית השדה לכה הבטיח והשפתי
חיה רעה מן הארץ: וחרב לא מעבור בארצכם ואמרו חז"ל אפילו חרב של שלום ונראה
הטעם כי חרב של שלום מעורר פחד יושבי ארץ לעבוד את ה' מיראתם לבל יבוא גם
עליהם חרב כזה ונדבר המונגש בעין מוליד יותר התאמצות והרגשה בלב מדבר דמיוני
בלבד אף עבודת ה' כזאת אין זו עבודה שלימה פינון שיהא רק מחמת יראה אבל פשילכו
ישאל בדרכי ה' לעבדו מאהבה ונראה פנימיות אין צריכים לחרב ופחד חצוני: ונדפו
מפם חמשה מאה ומאה מפם רבה ירדופו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב ועיין ברש"י
שהקשה וכי כה הוא החשבון ועוד הקשה התוספות הא מדה טובה מרובה ממדת
פורעניות וכאן בברכה פתיב רק ה' מאה ירדופו ויהלן בקללה פתיב איכה ירדוף אהד
אלף אבל נראה דהיודע בתקסיסי מלחמה הוא יודע כי ליתן מורה בלב אנשי חיל שינסו
צריף מתחלה התאמצות ורב הפעולה כי הם עומדים על משמרתם לנצח לא יסורו לקול
הלוחמים נגדם אבל כאשר כבר גברו במקצת ונסו איזה אנשים מוליד תיכף שערורו'
ומהומה וקלקול הסדר עד שבקל ינסו אחר כה הנשארם וצריכין ראשי הצבא אימת
הגדול לחזק ללב הנשארם פנודע ולכה מתחלה לגרן' רדיפה וניסה צריף התאמצות
שחמשה ירדופו מאה אבל כאשר כבר החלו לנוס א"כ אמיץ פח כל כה עד שמאה פחם
לרדוף רבה וקושית התו' הוא ג"כ מתורץ דהענין הוא כי אם אהד רודף אלף די שנסו
מלפניו אבל לא ירדוף אחריהם להורגם כי צריף לעמוד על עמדו לבל יהי נלפד מלפניו
ואחריו וא"כ הנרדפים ינסו ולא יהיו מופים מפת חרב וזהו הקללה לטובה הוא שאהד
ירדוף אלף א"כ ינסו ולא ימותו ולכה בא היעוד ונסתם ואין רודף וא"כ אין פאן פחד
מיתה אבל פאן בברכה שהרבה ירדופו כמו חמשה למאה א"כ שנים או שלשה יעמדו
על עמדם ומצב מלחמה והנשארם ירדופו אחריהם עד פלותם וזהו רצון סיום פסוק כי
הרדיפה תהיה שיפלו אויביכם לפניכם לחרב אבל להיפך בקללה ישאל פלטו שלא
יהיה רק ניסה וזהו גמי פוננת התוספות בתירוץ התם פתיב ונסתם וכו' וזהו פדברינו
הוא ודוק: ופניתי אליכם והפרתי אתכם והרביתי אתכם והקמתי את בריתי אתכם איתא
במדברש ונהיאו רש"י והפרתי אתכם בפריה ורביה נראה לבאר כי הארון היה מכלה
בשבת לוי פנודע והטעם כי סביביו נשערה מאוד אבל פאן הבטחה אף שאפנה עליכם
מ"מ תהיו פרים ורבים כמו שמצינו בבית עובד הגתי שברכו ה' בעבור הארון שילדו
ששה בכרס אהד אמנם נראה במה דכתיב והקמתי את בריתי אתכם כי הנה אמרו
עתידה אשה שתלד בכל יום וטעם שינוי זה כי גזרו שמולידו של אדם המה האדם
והשמש וכאשר תקיף השמש במהלך רצונו ממערב למזרח שלשה חלקי עולם יוגמר
הולד וזהו ט' ירחים והנה תנועה היומית השמש מקיף ג"כ העולם בכל יום ממזרח
למערב ולמה אשה מילדת לט' חדשים ולא תלד בכל יום אף דזה לפי שמהלך היומי
ממזרח למערב הוי הקרחי לפי שגלגל היומי מכרחת אותה להקיף כי היא אינה רוצה
להקיף מפני רשעים שבדור ולכה אינה פועלת אבל לעתיד פשיהיו עמה פולם צדיקים
ותקיף העולם ברצונה הטוב ולכה עתידה אשה שתלד בכל יום ובזה פרים ורבים מאוד

וברית ה' הָיָה עַל הַיַּקָּף יוֹמֵי פְּדֻכְתֵּיב אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי וְזֶהוּ וְנִהְיִימוֹתֵי אֶת בְּרִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתִּלְדוּ כְּפִי בְּרִית שְׁלִי בְּהַקָּף יוֹם וְלַיְלָה וְאִ"כ תִּפְרָה וְתִרְבֶּה לְמֵאוֹד וְהִבּוּ: וְאַכְלֶתֶם יֶשֶׁן נוֹשֵׁן וְיֶשֶׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאוּ בְּכֶאֱן רְמִזָּה לְנוּ הַתּוֹרָה אִיךָ בְּזִמְן שְׁהֵיָה בַּהֲמ"ק קַיִּים הַשְּׁפָעְתוּ הָיָה בְּכָל יוֹם מִרְוּבָה מִשָּׁל חֲבִירוֹ כְּמוֹ שְׁעֵתָה בַּעו"ה בְּכָל יוֹם קָלְלָתוֹ מִרְוּבָה מִשָּׁל חֲבִירוֹ וּרְאִיָּה לְדַבֵּר זֶה יֶשֶׁן מִפְּנֵי חֲדָשׁ תּוֹצִיאוּ וְאֵע"פ שְׁיִהְיֶה לְכֶם תְּבוּאָה יִשְׁינָה תִּאֲכְלוּ חֲדָשָׁה מִטַּעַם שְׁהַשְּׁפָעְתוּ יוֹתֵר טוֹבָה: וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנֵי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשֵׁי אֶתְכֶם דִּידוּעַ דִּיסוּרִין מְמַרְקִין עֲוֹנוֹתֵינוּ שֶׁל אָדָם כְּמוֹ מִלַּח שְׁהוּא מְמַתֵּק הַבְּשָׂר וּמוֹצִיא נְמִי מִהַבְּשָׂר כֹּל מִינֵי רַע הַבְּלוּעַ בְּתוֹכּוֹ וְהִנֵּה קוֹדֵם הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה עַל הַנְּבִיא הָיָה הַקַּב"ה שׁוֹלַח עָלָיו יִסּוּרִים לְנִקּוֹת אוֹתוֹ מִזְוָהּתוֹ אֲשֶׁר אֵינְנוּ טְהוֹר הוּא מְחַמֵּת וְנוֹהֵמֵת חֲטָאֵינוּ אֲשֶׁר חֲטָא פְּדֵי שְׁיִשְׁרָה הַשְּׁכִינָה עָלָיו בְּקִדּוּשָׁה וּבִטְהָרָה וְזֶה הַנְּצִיחַ לְמִי שְׁעֵבֵר עֲבִירָה אֲבָל לְצַדִּיק שְׁלֹא טַעַם טַעַם חֲטָא לֹא הַנְּצִיחַ מִלַּח לְהוֹצִיא בְּלִיעַת חֲטָא הַיִּסּוּרִין לְמַרְקָה וְהַפִּירוּשׁ דְּלֹא תִגְעַל הִיא לְשׁוֹן הַגְּעֵלָה שְׁעַל יָדוֹ פּוֹלֵט הַכְּלִי בְּתוֹכּוֹ וּז"ש וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנֵי בְּתוֹכְכֶם דְּהֵינְנוּ הַשְּׂרָאָת שְׁכִינָה וְלֹא תִגְעַל שְׁאִינֵם צְרִיכִין לְמִירוּק עוֹנוֹת כִּי עִם קְדוּשַׁת אֶתָּה: וְהַתְּהַלְכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהֵייתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעַם נִרְאָה לְבָאָר ע"פ מֵה דְאָמְרוּ בְּגִמְרָא שְׁנֵי שְׁאֵלוֹת שְׁאֵלוּ כְּנֹסֵת יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא כַּהוֹנֵן הָאֵתָת וְיָבֵא כְּגִשְׁם לְנוֹ אָמַר לָהּ הַקַּב"ה בְּתִי הַגְּשָׁמִים פְּעָמִים נְעַצְרִים אֲלֵא אֶהְיֶה לְכֶם כְּטַל שְׁתִּמִּיד אֵינּוּ פּוֹסֵק שׁוֹב שְׁאֵלוּ שְׁיִמְנֵי כַּחוֹתֶם עַל לְבָבְךָ אָמַר לָהּ הַקַּב"ה בְּתִי עַל הַלֵּב פְּעָמִים נִרְאָה וּפְעָמִים אֵינּוּ נִרְאָה אֲנִי אֲשִׁימָךְ כַּחוֹתֶם עַל זְרוּעֵי שְׁנֵאֲמַר עַל כְּפַיִם חֻקּוֹתֶיךָ וְהַעֲנֵנּוּ הַשְּׂאֵלָה וְהַתְּשׁוּבָה הוּא קִשָּׁה לְהִבִּין וְנִרְאָה דְּהִנֵּה אֵין טְפָה שֶׁל גְּשָׁמִים יוֹרֵד מִלְמַעְלָה אִם אֵין כְּנִגְדָה עוֹלָה מִן הַתְּהוֹם כַּמ"ש וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ אֲבָל הַטַּל הוּא בָּא בְּתִי הַתְּעוֹרְרוֹת כָּלֵל הַתְּהוֹם מִלְמַטָּה וְהִנֵּה כַּנ"י חָשְׁבוּ שְׁיִשְׂרָאֵל הֵם לְעוֹלָם צְדִיקִים גְּמוּרִים וּלְכָךְ בִּיקָשׁוּ שְׁיָבוֹא נָא כְּגִשְׁם לְנוֹ בְּהַתְּעוֹרְרוֹת דְּלִתְמָא וְהַשִּׁיב הַקַּב"ה בְּתִי פְּעָמִים שְׁיִשְׂרָאֵל אֵינֵם צְדִיקִים גְּמוּרִי נִמְצָא שְׁחַדְלָה הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה רַק אֶהְיֶה כְּטַל שְׁהוּא בָּא בְּתִי הַתְּעוֹרְרוֹת כָּלֵל מִהַתְּהוֹם מִלְמַטָּה וְזֶהוּ כִּי הַפְּסוּק וְהִנֵּה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקָרֵב עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת ה' וְעַל הַשְּׂאֵלָה הַשְּׁנִית נִרְאָה לְבָאָר כֹּךְ דְּכָל הַמְּצוֹת שְׁאֵנוּ עוֹשִׂים פְּעָמִים אֵין הַלֵּב טוֹב לְעִשׂוֹתָהּ לְשִׁמָּה רַק בְּמַעֲשֵׂה אֲנוּ עוֹשִׂין הַמְּצוּה וְכַנ"י בְּאֵמַת הִיוּ חוֹשְׁבִים שְׁהַלֵּב הוּא טוֹב לְעוֹלָם וּלְכָךְ הֵם בְּקָשׁוּ שְׁיִמְנֵי כַּחוֹתֶם עַל לְבָבְךָ אִךְ הַקַּב"ה בְּחֻסְדּוֹ הַגְּדוֹל הַשִּׁיב בְּתִי עַמִּים הַלֵּב אֵינּוּ נִרְאָה הֵינְנוּ הַלֵּב טוֹב פְּעָמִים אֵינּוּ נִרְאָה רַק בְּמַעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן בְּתִי כְּפִי וְלְכָךְ אֲשִׁימָךְ כַּחוֹתֶם עַל זְרוּעֵי כִּי בְּמַעֲשֵׂה הֵן עַל כְּפַיִם חֻקּוֹתֶיךָ בְּלִי מַעֲשֵׂה הֵן טוֹבִים לְעוֹלָם וְזֶהוּ כִּי הַכְּתוּב כָּאֵן אֶתֶם סְבוּרִים דְּצָרִיךְ דּוֹקָא לְהִיּוֹת תְּחִלַּת הַתְּעוֹרְרוֹת דְּלִתְמָא וּלְכָךְ אָמַר תְּחִלָּה וְהֵייתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים וְאַח"כ אָמַר וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעַם אֲבָל יֵשׁ לְדַקְדַּק דְּלִמְעַלָּה אָמַר וְשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְכָאֵן אָמַר וְהַתְּהַלְכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְלָמָּה שְׁיִנָּה בְּלִשׁוֹן וְנִרְאָה כִּי כַּשֶּׁהַקַּב"ה דֵּן עוֹבְדֵי אֱלִילִים דֵּן אוֹתֶם בִּישִׁיבָה וּבְעִיּוֹן גְּדוֹל אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל הַקַּב"ה בְּרַחֲמָיו דֵּן אוֹתֶם בְּהַלִּיכָה לְבַל יִחְנַפֵּשׁ בְּעִיּוֹן וּבְדַקְדוּק אַחַר מַעֲשֵׂיהֶם וּלְכָךְ נִהְיָ בְּנִסְוַע הָאָרוֹן שְׂרָצָה הַשְּׁכִינָה לְלָכֵת וַיֹּאמֶר מִשָּׁה קוּמָה ה' וַיִּפְּנֹאוּ וַיִּבִּיךָ וּלְכָךְ בְּהַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה אָמַר וְשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם אֲבָל כְּשֶׁדֵּן אוֹתֶם בְּאֵמַת אָמַר וְהַתְּהַלְכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהֵינְנוּ בְּהַלִּיכָה: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאָרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיּוֹת לָהֶם עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מוֹטוֹת עוֹלְכֶם וְאוֹלָךְ אֶתְכֶם קוּמְמִיּוֹת כִּי דְבִיצִיאַת

מצרים שם יצאנו מעבדות לחרות ועתה אנו עבדי ה' ולא עבדי פרעה ולעתיד יהיה הגאולה לחרות ממלאת המנות הוא היצה"ר ואין לה עול גדול מעול היצה"ר וזה פי' הפסוק אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים היא הגאולה רק מהיות להם עבדים אבל לעתיד ואשפוך מוטות עולכם פי' עול היצה"ר: ואולף אתכם קוממיות דקומה של אדה"ר היה ק' אמה ואיתא במדרש אין לי אלא זכר נקבה מנין ת"ל בנותיכם כזויות מחוטבות תבנית היכל פי' דו פרצופים נבראו ועתה היה רק קומה אחת דהזכר אסור להיות מצוי תמיד אצל הנקיבה פן יבואו לידי איסור הרגל עבירה אבל לעתיד שאז יבוער היצה"ר מן הארץ ובאמת יהיה ב' קומות וזהו הפירוש ואולף אתכם קוממיות: נשלם ספר ניקרא ספר במדבר פרושת במדבר נידבר ה' אל משה במדבר סיני באקהל מועד באחד לחודש איתא במדרש צדקתה פהררי אל באם שהקב"ה עושה צדקה מפרסמו באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה מקום אבל משפטיה תהום רבה דאם הוא עושה פורעניות מכסה הזמן ונראה הטעם דאם יבוא פורעניות אזי יודע [לנו] הזמן עפ"י המזל אבל אין מזל לישראל נמצא כשהקב"ה שולח פורענות לא יודע הזמן אפילו לנביאים שהקב"ה מכסהו ועפ"י זה יתורץ קושיות העולם בגמרא דפסחים שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות ומפרש בגמרא דהרי משה עומד בר"ח והנהיר על הפסח ופריה מנ"ל דבריש ירחא קאי דלמא בד' או בה' בירחא קאי ומשני אתיא במדבר במדבר פתיב הקא במדבר וכתוב התם במדבר באחד לחודש השני אבל בפ' בהעלותה גבי פסח אף על פי שלא נאמר באחד לחודש הוי כמו שכתוב בא' לחודש מכת ג"ש ופריה תו נכתוב ברישא דחודש הראשון והדר נכתוב דחודש השני ומתיר אין מוקדם ומאוחר בתורה ומקשים העולם איה תליא קושיא זו בג"ש במדבר במדבר דזה קשה בלא"ה ונראה דהנה רש"י פי' בפ' בהעלותה דלמא לא פתח ספר במדבר בפ' זה שקדמה מפני שהוא גנותן של ישראל שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו רק פסח זה בלבד והנה משפטיה תהום רבה פורעניות הש"י אינו מגלה הזמן פתהום רבה נמצא בלא זה לא היה מקום להקשות דנכתוב ברישא דחודש הראשון הייתי אומר פתירוי של רש"י מפני שהוא גנותן של ישראל אבל השתא דילפינן מג"ש ויהי פתח בו זמן מפורש ונסתר תי' רש"י פריה שפיר ונכתוב ברישא וכו' ותירץ אין מוקדם ומאוחר בתורה: שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו' איתא במדרש שצדקה היא מהקב"ה המנין הזה ונשיאת ראש לישראל ע"כ מפרסמו באיזה יום בחודש ויש לבאר מה זה המנין נשיאת ראש וגדולה לישראל ונראה דהמזרחי הקשה שמנין הראשון אחר חטא העגל בחשון ומנין השני שהוא באייר היא אפשר שיהיו מכוונים הלא חצי שנה היה ביניהם ואי אפשר שלא מת אחד מהם באותן הימים ולתירץ קושיא זאת אמר במדרש דבאמת היה זה בנס שלא מת אחד מהם בין שני המנינים וזה היא הצדקה ונשיאת ראש לישראל ולכך הזכיר איזה יום וחודש ושנה וגם ידוע מה שחשוב לאדם מונה אותו אבל אם הוא בלתי חשוב אינו מונה אותו רק אם יש בו צורך לדעת מנינו והמנין אינו משום חשיבותו רק שיש בו צורך ולכך נאמר בחודש השני שכתב הוקם המשפן דאי היה המנין קודם שהוקם המשפן הייתי אומר שהמנין הוא משום צורך לדעת כמה ישראל הם במנין להקמת המשפן כדי שתשרה שכינה ביניהם ולא משום חשיבותו וגם נכתב בשנה השנית לומר שכתב נמנו מקודם לדעת מספר שקליהם

וא"כ פִּינּוֹן שָׁאִין צְנֻרָה לְמִנּוּתָם ע"כ הַמְּנִינִן מְשׁוּם גְּוֹדֵל חֲשִׁיבוּתָם גַּם יְדוּעַ כִּי זָרַע יוֹסֵף
לֹא שָׁלַט בְּהוּ עֵינָא בִּישָׂא כִּי מִזֵּל יוֹסֵף הוּא שׁוֹר פְּדֻכְתִּיב בְּכוֹר שׁוֹר וְהוּא מַגִּין עַל עֵין
רְעָה וּלְכָה נִקְרָא שׁוֹר מְלִשׁוֹן רְאֵיהּ כִּי אִין בּוֹ הִיזְק רְאֵיהּ כְּלָל וּלְכָה נִמְנוּ בְּמִדְבָר שֶׁהוּא
בְּמִדְבָר שׁוֹר וּבְחֻדְשׁ הַשְּׁנִי שׁוֹלֵט מִזֵּל שׁוֹר בְּאֶחָד לְחֻדְשׁ אַז הַתְּגַבְרוּת הַשׁוֹר לְהוֹרוֹת כִּי
אִין בָּהֶם עֵין רַע כְּלָל וְהִנֵּה נֹאֲמַר זֶה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית וּבְחֻדְשׁ הַשְּׁנִי כִּי בְּחֻדְשׁ הַרְּאִשׁוֹן
הַנּוֹשׁוּי גָּרִים לַעֲשׂוֹת פֶּסַח כְּמוֹ הָאֲזַרְחָה בְּיִשְׂרָאֵל וּכְדִי שְׂלֵא נֹאֲמַר דְּגַם לְמַנְיָן יָבוֹאוּ וּלְכָה
נֹאֲמַר בְּחֻדְשׁ הַשְּׁנִי לְמַנְיָן לֹא כֵן הוּא רַק הֵם לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם וְהִיָּה זֶה לְנִשְׂיָאָת
רֵאשׁ לְיִשְׂרָאֵל כִּי מֵה שֶׁהוּא מוֹכֵן בְּמִרְפְּבָה שִׁישְׂרָה בְּתוֹכָם שְׂכִינָה צָרִיף מְסַפֵּר וּבְזֶה תְּבִין
מֵה שְׂאֲמָרוּ בְּגִמְרָא בְּזִמְן הַבֵּית אִין מְסַפֵּר לְגִדּוּדֵיו וּלְאַחַר הַחֻרְבָן אֶלְפִי אֶלְפִי אֶלְפִים
יִשְׁמְשׁוּנָה וְיִשׁ לְהִבִּין מֵה הַבְּדֵל יִשׁ בֵּין קוֹנֵם חֻרְבָן לְאַח"כ אֲבָל הַדְּבָר מְבֹאֵר כִּי לְגִיוֹן
שֶׁל מְלָךְ שְׂמִרְכַּבְתָּ ה' בְּתוֹכוֹ צָרִיף מְנִינִן וּבְזִמְן הַבֵּית הִיָּה שְׂכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל וְאִינוּ
צָרִיף לְמִלְאַכִּים מְנִינִן מְצֻמְצָם וּלְכָה אִין מְסַפֵּר לְגִדּוּדֵיו אֲבָל לְאַחַר הַחֻרְבָן שֶׁה' שָׁם
מְרַפְּבָתוֹ לְמַעְלָה א"כ צָרִיף לְמַעְלָה מְנִינִן וּלְכָה אֶלְפִי אֶלְפִים וְכו' יִשׁ כָּאֵן מְנִינִן אֲבָל אַף
שְׂמִרְכַּבְתוֹ לְאַחַר הַחֻרְבָן לְמַעְלָה מ"מ שְׂכִינָתוֹ לֹא סָר מִתְּחֻתּוֹנִים הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ
טוֹמְאָתָם בְּעֵינָו לְעוֹלָם מְסַפֵּר יְדוּעַ שֶׁהִיא ס' רִיבּוּא מִיִּשְׂרָאֵל וְא"כ הַבְּטָחָה נֹאֲמָנָה
בְּיִשְׂרָאֵל שְׂלֵא יִמְעֻטוּ מִס' רִבּוּא לְנִצָּחַ כְּדִי שִׁיְהִיָּה תְּמִיד מְרַפְּבָת ה' בְּתוֹכָם וְזֶה הַבְּטָחָה
טוֹבָה תְּמִיד וּבְנֵי יַעֲקֹב לֹא כְּלִיתִי וּלְכָה הוּא הַשְּׂאֵת רֵאשׁ וְעוֹד נִרְאָה דְּבִמְנִינִן כְּתִיב לֹא
יְהִיָּה בָּהֶם נֶגֶף וְיִשׁ לְהִבִּין מֵה נֶגֶף יְהִיָּה בְּפִקּוּד אוֹתָם אֲבָל הַעֲנִין הוּא אִם נִכְלָלוּ יִשְׂרָאֵל
בְּיַחַד כְּצַדִּיקִים הֵמָּה גְּדוֹנִים כִּי כָל אֶחָד מַגִּין עַל חֲבִירוֹ אֲבָל אִם יִמְנוּ כָל אֶחָד בְּפִרְטוֹת
אִז אִין צַדִּיק בְּאַרְצֵי וְלֹא יִמְצָא א' זַפְּאִי גְּמוּר וְיִשׁ לֹמַר מְשָׁל עַל זֶה דְּלָמָּה בְּאַמַּת תְּפִלָּה
דְּרַבִּים הִיא יוֹתֵר מְקוֹנְפֶלֶת מִתְּפִלָּה דִּיחִיד דְּרַף מְשָׁל סוֹחַר שְׂקִנָּה אִינָה דְּבָר מוֹעֻט אִזִּי
הַסּוֹחַר מְעִיין בְּסוֹחְרָה זֹו וּמִהַפְּכָה כְּמָה פְּעֻמִּים לְרֵאוּתָהּ שְׂתֵּהָא בְּתַקְלִית הַיּוֹפִי הֵן בְּצַבֵּעַ
וְהֵן בְּכָל מִיָּדֵי דְּמַנְקֵי נֹאֲז הוּא קוֹנָה אוֹתָהּ דִּישׁ לוֹ פְּנָאִי לְבִדְקָה לְאַפּוֹקֵי סוֹחַר שְׂקוֹנָה
הַרְּבֵה סוֹחְרָה בְּיַחַד כְּגוֹן שֶׁהוּא קוֹנָה סְפִינָה גְּדוּלָּה מְלָאָה סוֹחְרָה הוּא אִינוּ יְכוֹל לְדַקְדֵּק
בְּכָה כִּי הַזִּמְן יְכַלָּה וְהַדְּבָר לֹא יְכַלָּה וְכֵן כָּאֵן הַנְּמָשָׁל אִם הַיְּחִיד מִתְּפַלֵּל וּבְאִם שְׂתֵּפֶלֶתוֹ
הִיָּה עוֹלָה לְמַעְלָה בּוֹדְקִים בְּתִפְלָה זֹו בְּחוֹרִים וּבְסַדְקִים שְׂלֵא יְהִיָּה בּוֹ שׁוּם שְׂמִיץ פְּסוּל הֵן
בְּדִיבּוּר וְהֵן בְּמִחְשְׁבָה וְאִין צַדִּיק בְּאַרְצֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחְטָא כְּמַעֻט אֲשֶׁר אִינָה
יְכוֹלָה לַעֲלוֹת בְּשָׁלוֹם אֲבָל אִם הַצְּבוּר מִתְּפַלֵּלִים וּתְּפִלָּתָם עֲלֵתָה לְמַעְלָה אִז אִין מְדַקְדְּקִים
בְּכָה הֵן אֵל כְּבִיר לֹא יִמְאַס וּלְכָה הָנִי כָּאֵן שְׂפִיר שְׁהִיו מוֹנִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבַדּוֹ וְאַפ"ה
לֹא נִמְצָא בָּהֶם עַקֵּשׁ וְנִפְתָּל וְזֶהוּ נִשְׂיָאָת רֵאשׁ וְשְׂמָא תֵּאֲמַר שְׂאִינָן בְּנֵי עוֹנְשִׁין שְׂעִדִּין
אִינָם בְּנֵי עֲשָׂרִים.

וּלְכָה נֹאֲמַר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שְׁנָה וּמַעְלָה וּכְבָר נַעֲשׂוּ בְּנֵי עוֹנְשִׁים וְאַעֲפ"כ לֹא חֲטָאוּ: בְּמִסְפַּר
שְׁמוֹת כִּי כָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יִשׁ לוֹ שֵׁם לְמַעְלָה וּכְפִי הַשְּׁמוֹת כֵּן יִפְקְדוּ גַם יְרַצָּה לֹמַר כִּי
לֹא הִיָּה הַמְּנִינִן בְּגוֹפִים כִּי אֲסוּר לְמִנּוּת יִשְׂרָאֵל רַק הַעֲלָה שְׁמוֹתָם כְּתוּב עַל הַסֵּפֶר וְאַח"כ
מְנוּ הַשְּׁמוֹת וְאִם כֵּן אִין זֶה מְסַפֵּר גּוֹפִים וְהָנִי כְּמוֹ מְנִינִן בְּזִק וּטְלָאִים כְּמִבְּנוֹרָא בְּשִׂמּוּאֵל
וּמֵה שְׂנֵאֲמַר כָּל זָכָר לְגִלְגְּלוֹתָם עֵינֵן בְּמִפְרָשִׁים שְׂמִפְרָשִׁים שֶׁהַגְּלוּל נִשְׁמוֹת וְהִינּוּ כִּי יִשׁ
רַק ס' רִיבּוּא נִשְׁמוֹת לְיִשְׂרָאֵל כְּמ"ש הַמְּקוֹנְפִלִים וְאִיף יִתְּכוּ שְׂאִין מְסַפֵּר לְיִשְׂרָאֵל אֲבָל
נִשְׂמָה חֲדָא נִתְּגַלְגַּלְתָּ בְּגוֹנוֹיָת רַבִּים וְא"כ אִין מְסַפֵּר: כָּל זָכָר לְגִלְגְּלוֹתָם יִשׁ לְפָרֵשׁ דְּאִיתָא

דעל שלשה דברים נגאלו ישראל ממצרים האחד שלא נתערבו בבנו הארץ ושָמרו עצמם לבלתי יזנו ב' על שלא שינו את שמם ג' על שלא שינו את לשונם וכולם באמת נרמזו בפסוק דאיתא במדרש דעובדי אלילים אין להם לה"ק פי גם אם ידבר עובד אלילים בלשון הקודש לש מתועב ולפם חשוב אצלם אבל ישראל המדברים בל' הקודש ראשם חשוב אצלם והנה המעלה האחד הוא שלא נתערבו בבנות הארץ ולכך אמר הפתוב ויתילדו על משפחותם לבית אבותם הביאו ספרי חוסיקהם והב' שלא שינו את לשונם אמר פל זכר לגלגלותם דראשם חשוב אצלם ומוכח שהיו מדברים בלה"ק והג' שלא שינו את שמם ולכך נאמר במספר שמות והא דלא נאמר גם בשבט לוי לגלגלותם נראה משום דאיתא איבעיא בגמרא מי שיש לו שני ראשים על איזה מהם מניח תפילין ומפרש דהוי מילתא דלא שכיח דכי האי יתיה י"ב חודש דטרופה הוי וטרופה אינו חי ולכך בלוי שיהא מספרם מן חודש ויכולין עדיין לחיות אם יתיה לאחד שני ראשים וא"כ ימנה פשנים אם ימנה לפי גולגולת לכך לא נאמר לגולגלותם רק נמנו לגויות אבל ישראל שגמנו מן עשרים וטרופה אינו חי וא"א שימצא בן עשרים ב' ראשים ולכך נאמר לגולגלותם: מן עשרים שנה ומעלה פל יוצא צבא בישראל תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן דימי שנותינו בהם שבעים שנה והם מכוננים פנגד שבועה פוככי לכת וי' שנים ראשונים הם פנגד מזל שבתאי והיינו מלשון שביטה ששוכת האדם בביתו וי' שנים שניים הם פנגד מזל צדק ולכך בן י"ג למצות וי' שנים שלישים הם נגד מזל מאדים ולכן בן עשרים שנה הוא יוצא לצבא במלחמה לשפוף דם וכן ששים הוא בא במזל לבנה ולכך נעשה האדם אז לכן למראה הזקנה: תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן יתכן שנתנו מחצית שקל פופר נפש עי' רמב"ם וא"כ קופה של צדקה צריף שנים מפני החשד ולכך הנצרה לשנים ועוד נראה דבכהן היה מחשבה לחלוקת א"י וידעו ברוה"ק דמשעה לא יבנס לא"י נמצא שיהיה משה מעפכן מלמנות אותם דירא לנפשו ולכך היה צריף אהרן אתו לבל יעפב הדבר לבוא ולמנות מהר בלי איחור פלל.

ואתכם יהיו איש איש למטה פחר גם בפשיאים לפי שהיה אז הענין לבוא לא"י כמ"ש המפרשים ונתחלק א"י לשבטים אבל לפי ריבוי אנשי' לשבט היה נחלתם כמ"ש אברבנאל שבט מתי מספר לקח נחלה קטנה ושבט שמספרו רב לקח חלק גדול וא"כ צריכים הנשיאים לעמוד על גבם לראות ריבוי ומיעוט אנשים שבכל שבט פדי שלא יתרעמו אח"כ פי לקחה מדת הדין ולא הגיע להם חלק הראוי: ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם הרצון פי אין זה חק ולא יעבור שיהיו הנשיאי' במעמד המספר דהא בפירשת פנחס במנין דערבות מואב לא היו הנשיאים במעמד המנין רק המה הואיל והקריבו קרבנם בחנוכת המזבח זכו למעלה זו להיות נמנים עם משה ואהרן בצירופו ולכך פרט הפתוב שמותם לדעת שהם אותן האנשים שהם הקריבו קרבנם והמההיו ראויים לכך ולא זולת ולכך אמר ואלה שמות וגו': אלה קרואי העדה נראה לפירש דלא נבחרו מפי משה כמו שהיה ראוי למשה לבחור נשיאים כמ"ש ואתה תחזה אלא דא"כ יאמרו ישראל מה אהני לן הנשיאים המה יספיקו עם משה ודאי בכל דבר ולכך אמר קרואי העדה פי העדה נתרצו בם וקרואים לנשיאים וגם ראשי אלפי בית ישראל המה במצרים וידעו פי לא שלטו המצרים בנשותיהם ולכך המה יהיו על היחוס נשיאי מטות אבותם: ראשי אלפי ישראל הם נראה לבאר דהנה במרגלים לא נזכר א' מהאנשים האלה

ונראה דהנשיאי' הקלו הפתובים פאן היו באמת נשיאים ביוצאי מצרים ולכך נותן להם הקדימה נמי בתנופת המשפן ולכך פי קא דייקת פאן בקרא פתיב נשיאי מטות אבותם ובתנופת המשפן ג"כ פתיב ראשי בית אבותם שהיו רק ראשי אבות מקדם היינו יוצאי מצרים אבל במרגלים פתיב ראשי בני ישראל המה שהיו בעת הזאת ראשים על ישראל: ואת כל העדה הקהילו וגו' הא דהקהילו את כל העדה במנין זה ונקא נראה דכאן פתיב ויתילדו על משפחותם לבית אבותם דהביאו ספרי יחוסיהם ואם ישאלו לאחד מה יחוסך יאמר משבט פ' וממשפחה פ' ופן יאמרו מאין יודע אם יאמרו האמת שהוא מממשפחה פ' או האף נודע הדבר למשה ואהרן שלא נמצא פסול במשפחתו לכך הקהילו כל העדה ואם היה דובר כזב או שנמצא פסול במשפחתו לא היה כל ישראל שותקין והיה א' מערער דאין זה מיוחס והואיל ונעשה דבר זה בהקהל ושתקו פולם הוא אות שהמה מיוחסים בלי פקפוק: פאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני פי' אף ע"פ שלא צוה בכאן ליטול מהם שקלים היה משה נוטל שקלים והיינו מטעם ונתנו איש פןפר נפשו וזהו פאשר צוה ה' את משה כפר במנין ראשון וזהו הפי' ויפקדם במדבר סיני: ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דיבר ה' את משה בהר סיני הנה רש"י הקשה האף פתיב ואלה תולדות משה הא לא הונזכרו פאן רק בני אהרן ותי' דנקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה ביום דיבר ה' אל משה נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה עכ"ל וקשה הלא אפילו כל דקדוקי תורה ניתנו מסיני מפי הגבורה רק דאמרו לא יכלנו לשמוע מפני האש הגדולה הזאת והא תינח בשאר ישראל משא"כ בנדב ואביהוא אשר כפר העיד עליהם הפתוב ויחזו את האלהים ובאמת הם היו יכולים לקבל כל פרטיה ודקדוקיה מסיני כמשה רבינו ע"ה בעצמו דבהם נסתר הטעם לא יכלנו מפני האש הגדולה אף נראה דאיתא דהקדוש ב"ה היה שונה התורה עם משה לשלישים ולרביעים ולא הועיל לו ותמיד היה נשתכח ממנו עד שנתנה לו הקדוש ב"ה במתנה וזה היה מעלת משה משא"כ בנדב ואביהוא שבאמת שמעו ולא הועיל עד שלמד משה ונשפיר מוכח מפאן שכל המלמד בן חבירו תורה הוי פאלו ילדו או נראה לפרש דעל פן נקרא תולדות משה דבאמת ראויים היו נדב ואביהוא למות ביום מתן תורה שהציצו בשכינה אף משה ביקש עליהם רחמים והוי פאלו ילדם וזהו פירוש הפתוב ואלה תולדות אהרן ומשה הטעם דהיו תולדות של משה על ביום דיבר ה' וגו' והוי להם למות באותו יום רק בתפלתו תיקן אותם ולכך נקראו לו תולדות: ואלה שמות בני אהרן נדב וגו' נראה לכאר דלכאורה קשה למה היה בירושף לבני אהרן ולא לבני משה רק דבאמת בא הפתוב לתרץ דחשב דנדב הוא הבכור ולו היתה ראוי הפהונה הגדולה אחר אביו ולא להצעיר וזה הוא הענין במשה דהבכור ניתן לעבודת פוכבים ומזלות ולא יאות לו המלוכה ולצעיר ג"כ אינו ניתן: אלה שמות בני אהרן הפהנים המשוחים הא דכתיב שני פעמים בזה אחר זה אלה שמות בני אהרן נראה דמנהג העובדי פוכבים ומזלות הוא באם אחד עולה לגדולת הכומרים לפי שינוי מפעלו והדרתו כף הוא גם פן שינוי שמו והנהיר התורה על זה שאינו פן ביישראל וזה שכתב אלה שמות בני אהרן שני פעמים לבל ישנו את שמם ע"י עבודתם ומשמרתם או נראה דכפר הקדמנו לעיל דניצולו בזכות משה ביום מתן תורה רק דיאמר דניצולו מפני שינוי את שמם ולכך אמר הפתוב אלה שמות דמקודם בלי שינוי ולפי זה אין לומר דשינוי שמם היה מועיל להם רק בחסדי ה': ונית

נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי ה' בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי ה' נִרְאָה לְבָאֵר עַל דְּשִׁינָה כָּאֵן הַלְשׁוֹן מִן פ' שְׁמִינֵי דְכְּתִיב שֵׁם וְיָמוּתוּ בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וְנִרְאָה דְבָאֲמַת חַד טַעַם הוּא וְהָא בְּהָא תַלְיָא דְהִנְה לְכַאֲוֵרָה קָשָׁה לְהַבִּין עַל מַה הִבִּיאוּ אֵשׁ זָרָה וְגַם בְּיוֹתֵר תְּמוּנָה עֲלֵיהֶם דְּעָלוּ בְּהָר וְלֹא הָיוּ יִרְאִים מִפְּנֵי הָאֵשׁ הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר כָּבַר הַזְּזָהְרוּ לְבַל יִגְעוּ בְּהָר כֹּל הַזְּנוּגַע בְּהָר מוֹת יוֹמַת רַק דְּחָשְׁבוּ וְהִבִּינוּ דָּאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה אֵינּוּ מְכַלָּה וְלִכְפֹּי הַצִּיצוּ בְּשִׁכְיָנָה וּמִזֵּה הַטַּעַם חָשְׁבוּ ג"כ שְׂאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה לֹא מְהַנִּי מִיַּדִּי לְקִרְבָּנוֹת כִּי אֵינּוּ מְכַלָּה וְלִכְפֹּי הִבִּיאוּ אֵשׁ זָרָה וְזֶה הָיָה מְסַתְּפָה עַל הַקְּרִיבָתָם לִפְנֵי ה' וְשִׁפִּיר חַד טַעַם הוּא: וּבְנִים לֹא הָיוּ לָהֶם דִּידוּעַ מַה דְּאִיתָא בְּגַמ' מִפְּנֵי מַה נֶאֱמַר בְּדוֹד שְׁכִיבָה וּבְיוֹאָב נֶאֱמַר מִיִּתָּה דְדוֹד שְׁהַנִּיחַ בֵּן כְּמוֹתוֹ שְׁיִיף בּוֹ לְשׁוֹן שְׁכִיבָה וְיוֹאָב לֹא הִנִּיחַ בֵּן כְּמוֹתוֹ נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן מִיִּתָּה וְהִינְנוּ נִשְׁפָּחְתִּי כְּמַת מְלַב כִּי אֵין לוֹ זְכוּרֹן בְּאַרְצָא כְּלָל וּז"ש כָּאֵן וְיָמוּתוּ וְקָשָׁה לָמָּה לֹא כְּתוּב בְּהָן לְשׁוֹן שְׁכִיבָה לְכֹפֵי אָמַר וּבְנִים לֹא הָיוּ לָהֶם וְאֵין שְׁיִיף בְּהֶם לְשׁוֹן שְׁכִיבָה: אוֹ נִרְאָה דְּהַפְּתוּב בָּא לּוֹמַר הָא דְלֹא מָתוּ בְּנֵיהֶם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא עַל דְּבַר חֲטָאֵיהֶם אֲשֶׁר חֲטָאוּ לְנַפְוֹת אוֹתוֹ עַל כֵּן אָמַר הַפְּתוּב וּבְנִים לֹא הָיוּ לָהֶם וְלֹא הָיוּ לְנַפְוֹת רַק וְיָמוּתוּ בְּעַצְמָם וְנִרְאָה לְתַרְצֵי קוֹנְשִׁי' הָעוֹלָם שֶׁהוֹקְשׁוּ הָא אֲהָרֹן גַּם כֵּן הָיָה מִקְטִיר קְטוֹרֶת־בָּאֵשׁ זָרָה רַק נִרְאָה דִּידוּעַ דְּשִׁנֵּי מִינֵי הַשְּׁפָעוֹת הֵם מְלַמְעָלָה הָאֲחַת הוּא הַשְּׁפָעָה לְקִיּוּם כֹּל הַמִּין הִינְנוּ לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם וְכָל בְּרוּאֵיו הַכֹּל בְּיַחַד רַק הַשְּׁפָעָה הַשְּׁנִית אֵינָה יוֹרְדַת רַק עַל יִשְׂרָאֵל עִם קְדוּשׁ אֲשֶׁר בָּחַר בָּם ה' מְכַל הָעַמִּים מִשָּׂא"כ לְזוּלָתָם וְזֶה הָיָה עֲנָן הַקְּטוֹרֶת שֶׁל אֲהָרֹן לְהוֹרִיד הַשְּׁפָע זֹאת לְכָל הַמִּין וְלִכְפֹּי בְּקְטוֹרֶת צָרִיף לְהִיּוֹת חֲלִבָּנָה הִינְנוּ שְׁיַחֲדִיו יְדוּבְקוֹ וְיִהְיוּ צְדִיקִים וְיִרְשְׁעִים חַד בְּחִבְרוֹ זָכָה מִשָּׂא"כ בְּנֵי אֲהָרֹן הֵם הִבִּיאוּ קְטוֹרֶת פְּעַם שְׁנִית הִינְנוּ רְצוּ לְהוֹרִיד הַשְּׁפָעָה מִמַּעַל עַל יִשְׂרָאֵל עִם קְדוּשׁ וּבְזָה אֵינּוּ צָרִיף אֵשׁ זָרָה וְזֶהוּ שְׁקָלְקְלוּ בָּאֵשׁ זָרָה וְזֶהוּ שְׁדִיִּיק לְעִיל בְּפִרְשַׁת שְׁמִינֵי אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲנָתָם.

אִיתָא בְּמִדְרַשׁ דְּמִיתַת בְּנֵי אֲהָרֹן הָיָה דְהָיוּ בָּאִים שְׁנֵי חוּטִים וְנִתְחַלְקוּ לְאַרְבַּע וְהָיָה נִכְנָס בְּתוֹף חוֹטְמִיָּהֶם וְצָרִיף לְהַבִּין לָמָּה נֶעֱנְשׂוּ דְוָקָא בְּמִיתָה זֹו רַק נִרְאָה דִּידוּעַ מַה דְּאִיתָא בְּגַמְר' דְּכָל הַמּוֹרָה הַלְכָה בְּפְנֵי רַבּוֹ יִשְׁכְּנוּ נְחֹשׁ וְיִדוּעַ כְּשָׂבָאוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָר אָמְרוּ הָאִיף גַּלְף לְאַרְצָא נְחֹשִׁים בָּאוּ שְׁנֵי חוּטִים שֶׁל אֵשׁ וְהִמִּיתוּם נִמְצָא דְלֹא הָיָה נְחֹשִׁים בְּמִדְבָר וְהִנְה אָמְרוּ בְּגַמְרָא דְלֹא מָתוּ בְּנֵי אֲהָרֹן אֲלֵא עַל שְׁהוֹרוּ הַלְכָה בְּפְנֵי רַבּוֹן וְרֹאוּ לָהֶם שְׁיִנְשְׁכָם נְחֹשׁ רַק עַל דְּהָיָה בְּמִדְבָר סִינֵי וְלֹא הָיָה כָּאֵן נְחֹשִׁים וְלִכְפֹּי מָתוּ בְּאוֹתוֹ מִיִּתָּה כְּעִין מִיתַת נְחֹשִׁים: וְיִכְהֵן אֲלַעְזָר וְאִיתְמָר עַל פְּנֵי אֲהָרֹן אֲבִיהֶם עַל פְּנֵי דִיִּיקָא וְהִינְנוּ בְּחִיּוֹ דְבָאֲמַת נִשְׁמָתָן שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא נִתְגַּלְגְּלוּ בְּפִנְחָס וְהוּא הָיָה ג"כ כַּה"ג רַק זֶה הָיָה לְאַחַר מוֹתוֹ מִשָּׂא"כ אֲלַעְזָר וְאִיתְמָר עַל פְּנֵי אֲהָרֹן אֲבִיהֶם עַל פְּנֵי דִיִּיקָא הִינְנוּ בְּחִיּוֹ: וְיִדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר הַקְּרַב אֶת מַטֵּה לְוִי וְגו' וְנִרְאָה לְתַת טַעַם לָמָּה הַקְּרִיבָם דְוָקָא מֹשֶׁה דְּהִנְה הַרְמַב"ן נִתֵּן טַעַם עַל מַה שֶׁלֹּא שְׁעַבַד פְּרַעֲזָה אֶת שְׁבֵט לְוִי הוּא עַל דְּהָיָה לְוִי רֹאשׁ יִשְׂבִּיָה בְּמִצְרַיִם דְּכְּתִיב יוֹרוּ מִשְׁפָּטֵיף לְיַעֲקֹב כְּדִאִיתָא בְּזוֹהַר וְלִכְפֹּי הָיָה לָהֶם חִירוֹת מְמַסִּים וְאַרְנוֹנוֹת כְּדִאִיתָא בְּגַמְרָא הַמְקַבֵּל עָלָיו עוֹל תוֹרָה וְכו' אִיף לִי נִרְאָה לְתַת טַעַם אַחַר דִּידוּעַ מַה דְּאִיתָא בְּגַמְר' דְּמִשְׁיָחָא יְתִיב בְּשַׁעְרֵי דְרוּמֵי וְהוּא סוּבַל עוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל דְּמִשְׁיָחָא הוּא מְתַקֵּן בְּתִיקוּנֵי לְגַאֲוֹלֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵם כֵּן אֵם הוּא אֵינּוּ סוּבַל יְסוּרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינּוּ רֹאוּ כְּלָל לְהִיּוֹת מְשִׁיחַ וְזֶהוּ הָיָה כְּפּוֹנְנָתוֹ שֶׁל פְּרַעֲזָה לְבַטֵּל שְׁבֵט לְוִי מִעֲבוּדָה לְבַל יִגְיַע לָהֶם גְּלוּת וְאֵינָם מוֹכְנִים לְבוֹא מִהֶם מוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְלִשְׁנָא חֲשַׁב כִּי ה'

הפיר מחשבתו וא"כ עיקר הגרם לביטול עבודה משבט לוי הנה משה ולכך הקרב את מטה לוי: ושמרו את משמרתו וגו' דהנה ידוע מה דאיתא יבוא זקב של משפן ויכפר על העגל וזהו שייך דווקא ביישראל משא"כ שבט לוי דלא חטאו בעגל ויאמרו דאינם צריכין כלל לעבודת המשפן לכך הנהירה התורה באזהרה יתירה להם ושמרו את משמרתו וגו': ונתת את הלויים לאהרן ולבניו נתונים נתונים הנה לו מאת בני ישראל דכבר קל גם עליהם השעבוד במצרים והם בטלו מהשעבוד וישראל נשתעבדו תחתיהם והוצרכו לעבוד תחתיהם עבודת המשפן: ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל וגו' איתא במדרש מלמד שנתעברו זה בזה בנות ישראל בבני לוי ובנות לוי בבני ישראל ויש לתת טעם למה שמדרש הנוזק לפרש פן ונראה דשבטי י"ה עדות לישראל היינו שהיו משתעבדים בהם במצרים ואמרו אם בגופם שלטו כל שפן בנשותיהם ובשבט לוי לא שייך לומר פן דלא היו משתעבדים בהם כלל וזהו הענין דביחוס בני ישראל פתיב למשפחותם לבית אבותם ובשבט לוי לא פתיב ביחוס לבית אבותם והיינו מטעם הנ"ל דלא היה צריך לכך שבט לוי וזהו הענין פאן דהקב"ה לקח את שבט לוי לעבודת המשפן ולא שאר ישראל וח"ו יהיו סבורים דממזרים הם ולכך פי' המדרש דנתעברו ופי' הפסוק מתוך בני ישראל דגם בלויים יש תערובות מזרע ישראל וצ"ל דכשרים ושמרו אמר שבטי יה הוא עדות לישראל: פרשת נשא וידבר ה' אל משה לאמר נשא את ראש בני גרשון גם הם למשפחותם.

הנה במנין בני קהת נזכר משה ואהרן וכאן במנין בני גרשון נזכר רק משה נראה הטעם פי אמר במדרש דלכך הקדים קהת לגרשון משום יקרה היא מפנינים שהיו נושאי הארון רק הוא גופא קשיא למה לא ניתן לבני גרשון לישא הארון שהיה הבכור אבל הטעם פמו שאמרו בבנין בבהמ"ק דלא בנאו בראש הנה רק בין פתיפיו שפן והטעם דזהו מורה גם על התורה פי מציון תצא תורה ות"ח אינו רשאי להיות גבה רוח אבל גם לא נאות לו להתערב עם שפלים כדאמרינן ת"ח צריך להיות לו גאונה שמינית שפשימינית וכן כתב הרמב"ם בהל' ת"ת שיהיה מובדל וכו' וכאותו שאמרו מאן דמשתעי בהדיה ר"ל בשוקא היו מוסרין לו פקדונות בלא סהדי ולכך לא היה התורה בראש הנה וגם לא בשטח קרקע השנה רק בהר ממוצע ולעולם יבחר אדם בתורה בדרך ממוצע וכן היה בקהת שלא היה בכור פי גרשון גדול ממנו ולא הצעיר פי מררי הצעיר והיה ממוצע וכך הוא דרכו של תורה ולכך נמסר ארון שבו תורת ה' ביד קהת ומשה היה עניו מאוד יותר מטבע הראוי פי לא קם עניו פמוהו ולכך לא נמסר מנין קהת ביד משה לבדו.

גם משה זכה לכתר מלכות יותר מאהרן שהיה פהו ומלך עדיף מפהו אף שהיה אהרן גדול ממשה משום דמשה קיבל תורה ויקרה היא מפנינים ע"כ זכה למלכות ואם פן אלו משה מנה גם פן את בני קהת לבדו היו אומרים לכבוד עצמו הוא דורש דלכך מנה הוא את בני קהת לבדו פינון שיש להם חשיבות נושאי תורה לכך היה הצווי ג"כ על אהרן גם בקהת א"א לפקוד אותם ע"י שקלים מפני שהיה בתוכם פהנים וכהנים אינם שוקלין פמאמר ריב"ז דכתיב פל מנחת פהו פליל וכו' ולכך היה המנין ע"י אהרן דאיהו מסטרא דרחמים וברכה ולית ביה חששנגף כמ"ש המקובלים משא"כ בגרשון דלית בהו פהנים והיו יכולים ליתן מחצית השקל ולכך לא היה המנין רק ע"י משה לבדו גם קודם חטא העגל היה עבודה בפפורים ומכ"ש שהיה לגרשון משפט הקדימה רק ע"י העגל נענשו

הבכורים וכדי שלא יקנאו שאר בכורי ישראל בגרשון לא הועיל בכורתו לזפות בארון והעגל היה קצת בספיבת אהרן לכה לא בא הדיבור בפקודת גרשון לאהרן: נשא את ראש בני גרשון גם הם למשפחותם לבית אבותם כי כל נשיאת ראש היה מנין לניחוס ישראל שלא יוציא עליהם לעז לומר אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כ"ש ולכה היה המנין בישראל בשנה שניה ליציאת מצרים וזה היה נשיאת ראש כי ידוע דיצ"מ היה ב' אלפים ת"נ לבריאת אדם הראשון ואדם הראשון נולד בשנה שניה לב"ע וכמ"ש הרמב"ם בהלכות שמיטה פרקי' ע"ש הרי מיציאת מצרים לבריאת עולם ב' אלפים תמ"ט ושנה שניה מיצ"מ ב' אלפים ת"ן וידוע דכל ע' שנים אנדרלמוסיא בא לעולם ומתים כל ממזרים ואם תחשוב מיום בריאת עולם ע' ע' שנים הרי פלים בשנה שניה ליצ"מ ואם אלו היו ח"ו ממזרים היו ראויים למות במגפה והם פולם חיים ונהפך הוא דכל אותה שנה מתשרי עד אייר לא מת אחד כמש"ל פרשת כי תצא ברש"י ואם פן מוכח דאין בהם חשש ממזרות וזה היה נשיאת ראש אף זהו בישראל צריכין מנין דאם בגופן שלטו אבל בלויים לא שייך פן דל נשתעבדו כלל וה"א דאין צריכין למנין וגם המנין היה כמ"ש המפרשים כי חשבו לילה תיקף לארץ ישראל ולחלוק לארץ ישראל וזה הכל לא שייך בלויים דאין להם חלק בארץ ישראל אבל בקהת יתכן המנין משני טעמים אחרים אם שהיו מוציאים לעז על הארון כי מכלה כל המתעסקים כמ"ש פחד למלך דוד להביאו לביתו עד ששמע שנתברך בית עובד וביותר היה ראוי להיות פחד על נושאי הארון ולכה נמנו בני קהת לראות מנינם קודם שיהחלו לשאת אותו ומנינם אח"כ ויהיה מבורר שלא נגרע מהמנין כי אם העדיף והיה לברכה גם להיות כי היה המנין לניחוס משה ואהרן שלא יאמרו שהם פסולים כי עמרו נשא דודתו וגם בני משה ואליעזר היו נכדי יתרו שפיטם עגלים לכוכבים ומזלות ולכה נמנו ונתניחסו לבית אבותם כמו בפנחס שהוציאו לעז ונתניחס למשפחת אביו וזה שייך הכל בקהת אבל בגרשון לא שייך הנה טעמי וה"א דאין למנות אותן קמ"ל למנותן ג"כ שהוא לגיון של מלך ומנינם הכל במספר ומדה ומנין הראוי ולכה פתיב בגרשון גם הם: למשפחותם לבית אבותם בזו היה נשיאת ראש כי אמרו חז"ל פן נח יש לו שאר אם ואין לו שאר אב והטעם פשוט כי אביהם לאו ודאי שהם מזנות תחת בעליהם אבל אמם ודאי ואם פן נשיאת ראש לישראל שהם פשירים וצנועים מעריות וזהו למשפחותם ולבית אבותם.

אבל עוד הענין כי ידוע לדעת תלמי ושאר חכמי הנלדות כי מזל האב אין גורם לבן כלום עד שנאמר הואיל והוא נולד במערכה טובה כף יהיו בניו עשירים ונבונים וכדומה אבל מזל האם גורם לכה ישפטו במזל שלה אם תצליח בבניה וכדומה ולכה הנביא שהיה מתאונן לקנשי מזלו אמר אמי אוי לי כי ילדתי פי מזל שעה גורם וכן נח הוא תחת המזל ולכה יש לו שאר אם אבל ישראל הוא למעלה ממזל ואמר יש לו שאר אב וזהו נשיאת ראש למשפחותם לבית אבותם להיות שהם למעלה ממזל ואמר בקהת וכן במררי למשפחותם קודם לבית אבותם ובגרשון בהיפך לבית אבותם למשפחותם כי בני מררי אף שבמנין כל הלויים מן חודש חודש ולמעלה היו פחותים משאר אחיהם אבל במנין פן שלשים היו מרובים מאוד משאר אחיהם וזהו לאות כי במצרים היו פרים ורבים ביותר מאחיהם דבני שלשים נולדו במצרים וא"כ מורה דהיו צדיקים כי קרה בהם נס שהיו פרים ורבים יותר מהטבע וע"כ במררי משפחותם לבית אבותם פי המשפחות והזרע

מעיד בעצמו על צדקתם וכן בקהת שייצאו משה ואהרן לא קם פמוהם משא"כ בגרשון
אבותם להם פאר ולכה הקדים אבות למשפחות ומזה הטעם שבני מררי פרו ורבו יותר
מהטבע זה ראיה שאין בהם חשש ממזרות כי אמרו דלכה מניח הקדוש ב"ה לילד ממזר
דעולם פמנהגו נוהג ואין רצונו לשנות הטבע אבל לעשות נס להוליד ממזר זה לא יתכן
וא"כ מה שפרו ורבו חוץ לטבע מורה על פשרונתם ולכה נאמר פאשר יענו אותם א"כ
יאמרו אם בגופם שלטו וכו' כן יפרוץ שלא פדרה הטבע וזהו לאות על פשרונתם שלא
שלטו בנשותיהם ולכה בקהת נאמר הקהתי וכן בגרשון הגרשוני משום דשם י"ה עדות
שלא שלטו בנשותיהם דכולו זרע אמת אבל במררי לא נאמר המררי דלא צריה עדות
כמ"ש דפריה ורביה שלא פטבע אות על פשרונתם: מכן שלשים שנה ומעלה עד כן
חמשים שנה תפקוד אותם הטעם דישראל היו כן עשרים עד כן שלשים שנה דשבועים
שנה של אדם הן פנגד שבועה פוכבי לכת מלמעלה למטה נגד כל פוכב יוד שנים וא"כ
בהגיעו לכן עשרים שנה אז הוא פא במזל מאדים שהוא לאושיד דמא כמ"ש ולכה יצא
לצפון צבא ולערון מלחמת ה' ובהגיע לששים שנה אז פא במזל לבנה דלית ביה מגרמין
ואז הגיעו לאדם ימי הלון כי הגיע לכוכב לבנה וחשכו הרואים בארנבות פנודע ולכה
תש פחו ולא יצא עוד לצבא אמנם לוי משרת ה' אין לו חלק במאדים חלקו של עשו
ולכה מכן שלשים שנה שאז עבר מאדים וכן חמשים שנה דהגיע ונכנס למזל כוכב דהוא
מזכים ולכן קראהו התוכניים פותב כי הוא נמוך קלא וצריה פתב וחקמת סופרים ולכה
נפסל בקול וגם לא יעבוד עבודה שיהי' יכול ללמוד ויהיה פנוי לתורה ולכה כן שלשים
לזקנה וזמן זה שקנה חכמה כי אז פוכב פותב מאיר בו: כל הפא לצפון צבא שלשה
חלקים שיהיה פלוים קהת גרשון ומררי הם פנגד שלשה עולמות עולם השכלים הנבדלים
שהם צורות הקדושות עולם הגלגלים אשר מלאכים מנהיגים אותם פמו שפתב הרמב"ם
במורה פוכים ועולם התחתון השפל מורכב מארבע סודותונפש העולם ובני קהת נשאו
הארון וכלים המורים על עולם העליון ולכה היו פרובים בארון מורה על מלאכים ועולם
העליון שם צבאות ה' ובני גרשון עולם הגלגלים ושם פוכבים בעלי שפלים משפילים
ומלאכים המנהיגים והם שני צבאות ולכה היה גרשון נושא ליריעות כי פתיב נוטה שמים
פיריעה ובאמת פילוסופים רבים מכחישים עצם השמים ואמרים כי הפוכבים שוכנים
רק באויר דק ואולם ראיה שלהם כי לא מצינו צורה ברקיע והפוכבי יש בהם טבע
להוליקם אבל באמת יש רקיעים וכל רקיע הוא מפוכבים בלתי נראים לנו והוא פולו
פוכבים רצופים זה לזה כמ"ש בכתמי החלבי ברקיע שקורין דען מילך קרייס שהם
פוכבים וכן בכל רקיע ולכה נאמר ניוצא אותו החוצה הפט נא וספור את הפוכבים כי
למטה לפוכבי הנראים יש מספר וכמ"ש חכמי תכונה משא"כ למעלה וכוכבי אלו הם
רמוזים בקלעי החצר ולכה פוכבי הגדולים הנראים יש להם מכסה כמ"ש חז"ל נרתיק
וכן אמרו חכמי תוכנים וגם הענני מכסים ובהם אורות הפכבי משתנים במראה קשת
וזהו פעין תחש ששש בגוונים ומתהפך במראה קשת וזהו ומכסהו ומכסה תחת שני
פסוים אבל החצר שיהיה מורה על פוכבי בלתי נראי לקטנותה אין צריה פיסוי ולכה לא
היה מכסה לחצר והנה מנהיג עולם הגלגלים הוא מלאך גבריאל כמ"ש שהוא השכל
הפועל ושר העולם והוא לבוש הבדים פהו למעלה וכן היה למטה קהת היה נגד העולם
השכלים היה צבא אחד להקדוש ב"ה לכה נאמר לצבא ומנהגם ע"י הקדוש ב"ה ולכה

נאמר ראשם אליעזר אלי עזר שהוא עמם אמנם גרשון נגד עולם הגלגלים לכה היה כל משאם בעגלות כמראה אופנים שהוא עולם הגלגלים וכן איתמר אף שהיה גם על בני מררי שהם נגד עולם השפל מ"מ הפל בגלגל כמ"ש המורה נבוכים ולכה הפל בעגלות וגרשון שהיה נגד עולם הגלגלי שם שני צבאות מלאכי וגלגלים נאמר בו לצפוא צבא שנים והיה ע"י אהרן הפהן ההנהגה כמ"ש ע"פ אהרן כמ"ש למעלה ע"פ גבריאל: ולמררי הקרשים נגד עולם התחתון עצי שטים עומדי והארץ לעולם עומדת לו יש ג"כ רק צבא אחד מן עולם הגלגלים לכה נאמר בו רק צבא אחד כמו בקהת וידוע מה שאמרו חכמינו ז"ל אשר שם שמות בארץ אל תאמר שמות אלא שמות והיינו שכל אחד בארץ יש לו שם למעלה וכפי שמו הוא ענין השפעתו למעלה ולכה אמרו באדם הראשון שקר שמות והיינו בחקמתו שהשיג כחו והשפעתו למעלה ולכה נאמר במררי בשמותם פי הוא ענין ארצי וכבר נודע פי מן הגלגלים ולמטה היא עולם התמורה פי הגלגלים משתנים במצבם וחוזר הגלגל פנים ואחור ולכה הקרבנות שהם למעלה מהגלגל נאסר בהם התמורה וזה היה הפל ע"י איתמר לשון תמורה ונאמר שנפקדו גם ע"י הנשיאים כבר תמה במדרש מה טיבם של נשיאים פאן אבל באמת הם נתמנו לשלוחים מעדת כל ישראל לעמוד ולשרת עבורם ואפי' בפהנים נסתפקו חז"ל אם שלוחי דידן הם אבל הלויים ודאי נתמנו לשלוחים מעדת כל ישראל ולכה היה במנינם לעמוד ולשרת משה ואהרן וראשי אלפי ישראל במקום כל ישראל לעשות ללויים שלוחים שהם יהיו במקום כל ישראל לשרת במקדש וזה פקוד לשון צווי ומנוי שלוחות: ויהיו פקודי בני קהת למשפחותם אלפים שבע מאות וחמשים.

אלפים כנגד ארון ותורה שקדמה אלפים שנה אלפא רבתיא וזוטר. שבעה מאות כנגד מנורה שבעה גרות המחכימים בתורה שהוא תכלית האדם אל תקרי מה אלא מאה וכנגד שולחן שהוא להעשיר וכן מזבח קטרת להעשיר הוא רק חצי שלימות דאין אדם מת וחצי תאותו בידו לכה באו חמשים: ביד משה ובגרשון לא נאמר ביד משה פי באשר דרשו חז"ל ביד משה המערער על הפהונה פן הדבר בלויים והערעור הוא פי לבכורים היה הממשלה והיה להם ערעור על הלויים ובגרשון אין ערעור פי היה בכור ולכה לא נאמר בו ביד משה וגם יד משה היה גורם שברי לוחות פדכתיב וידי משה כבדים וזהו גרם לסילוק בכורים וזה לא היה בגרשון פי היה בכור: וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש פי תשטה אשתו וגו' איתא במדרש לאמר לדורות נאמר ונראה לבאר דלא היה מהצורך במדבר להשקאת סוטה על פי מה דאמרו בגמרא דהמן שהיה נופל במדבר היה בודק אם הוא סרח על אשתו או אם אשתו סורחת עליו דאמר להם משה דינו לבוקר משפט למחר אם נמצאת עומרה בבית בעלה בידוע שהוא סרח עליה ואם נמצאת עומרה בבית אביה בידוע שהיא סרחה עליו וא"כ באמת אינו מן הוצרך לכל להשקאת סוטה אלא על פרוץ דלדורות נאמר: הנה אמרו דלכה נסמכה פרשת סוטה למתנות פהונה להורות דאם מעכב מתנות פהונה סופו להביא את הסוטה לכהן ויש להבין מה זו מדה כנגד מדה ונראה ע"פ מה דאמרו הגוזל מתנות פהונה נכסיו מתמוטטין ובא לידי עניות וכן מצינו הרגיל בזנות בא לידי עניות פדכתיב בעד אשה זונה עד כפר לחם וא"כ אם לא היה גוזל את הפהן ולא היה בא לידי עניות לא היתה אשתו מונה דהיתה יריאה לשמות מים המאררים אבל השתא דגזל את הפהן ובא

לידי עניות הוא יחשוב שפא לו מחמת זנות ולא מחמת גזילות הפהן וא"כ אינו מגןקה מעון ואין המים בודקין אותה ולא תחוש לקנאה של בעלה והוא עשה לה פתח לעשות פהאי ולכך אמרו חכמינו ו"ל איהו בקרא שע"י שהיא חושדתו שגם הוא מונה איהי בצנעא גם היא מונה וא"כ תליא הבאת סוטה אל הפהן בגזל מתנות פהונה: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ולפרש הלשון כפול נראה דידוע דדיבור הוא לשון קשה ואמירה הוא לשון רפה ואין דרך להדריך לאנשים בלשון רפה כמו לנשים ולכך אמר דבר בל' קשה אל בני ישראל הסהזכרים ואמרת בלשון רפה אליהם היינו למי שנוגע גוף הדברים הם הנשים: איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל.

נראה לבאר הכפל (לי נראה) כי יש שני סוגים באשה מונה תחת בעלה האחד שנוכנס בה רוח שטות רוח זנונים וחסדה לחבק חיק נכריה וזהו כי תשטה אשתו. והשני אם בעלה עקר שכל הטעם שלה למעול בו מעל דאמרה בעינא חוטר לידה וכו' וגם להסיב נחלת בעלה לבל ירשו זרים היא מונה עם אחרים שתלד ויהיו בניה יורשים כדמצינו עובדא זו בדוקתא טובא וא"כ הרי פאן מעל וז"ש כי תשטה ומעלה מעל ונאמר איש ואיש כי הם בחינות שונות גם אמר איש איש פהן וישראל כי אף אנוסה אסורה לו וה"א באנוסה והיא מכחשת ג"כ תשטה מים המאררים להיותה אסורה לבעלה כמו בישראל המונה ברצון לכן נאמר איש איש דהן פהן והו ישראל צריכה לשתות אשתו ברצון ולא באונס: כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל והיינו כמ"ש מהרי"ק אף שהיא בזה שוטה וחסרה דעת לדעת איסור הניאוף ואומרת מותר מ"מ אסורה הואיל דמפל מקום נתפוננה למעול מעל באישה דדוקא אם נחלפה לה בעלה באחר וכסבורה דבעלה הוא ומקרי שוגג דלא נתפוננה לזנות משא"כ באומרת כסבורה שהוא מותר ולכך לא פתיב ותמעול מעל בה' וזהו מאמר הכתוב אף דתשטה דהיינו שהיא שוטית מפל מקום אסורה ואמרו חכמינו ו"ל דמפאן דאין חוטא אלא אם פן נכנס בו רוח שטות והוא פן בכל עבירות והא דכתיב פן דוקא בסוטה דבזה הורה לנו התורה העיקר ושורש חמרי של עבירות פא לאדם מאשה מנאפת מחנה שפא עליה נחש באכלה מעץ הדעת ולכאורה אדרבה ע"י עץ הדעת נתחכמו פי התורה אמרה ע"י נפקחו עיניהם והנחש אמר שע"י אכילתם ידעו טוב ורע והיש מדע יותר מזה אבל באמת פבר כתב הרב המורה ששאל על כך וכי יתכן שקודם החטא היו חסרי מדע להבחין בין טוב לרע וע"י חטא יקבלו דעת וכי יהיה חוטא נשפר ועל זה פבר פתבתי תירוצ דהענין הוא דמי שהיא חכם מבחין ומפיר הטוב בעצמותו אבל מי שאינו חכם אינו מבחין בעצמותו עד בעת רואו נגדו הרע המנגד לטוב ולא מקדם וזה לחסרון שכלו שאינו מפיר בטיב הטוב רק ברואה מנגדו וקודם החטא לא השיגו הרע רק הבינו הטוב בעצמותו אבל לאחר החטא הבינו הטוב מתוך הרע ולא הפירו הטוב רק בשומם למולו הרע וזהו יודעי טוב ורע וזהו חסרון והעדר השכל שלא ישנו הדבר בעצמותו רק מפאת מנגדו וכן העידה התורה כי אשה שוטה ואינה מבחנת הטוב לשמור ברית בעלה עד שתשיג הרעה לשתות מים המאררים אז תפיר הטוב והרע וזהו חטא אכילת עץ הדעת ולא תחשוב שהיה גורם חכמה רק העדר חכמה ולכך פתיב כי תשטה והיא לא נתפשה פי' דל"א דהיא אנוסה דהייצר אלבשה פמאמר אפנה דשמואל ולכך קאמר ונסתרה דמי הסתירה ומי הכריחה לסתור ועל זה אין טענת אונס: ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא נטמאה או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו

והיא לא נטמאה הנה בגמרא אמרו רוח טהרה וחד מ"ד אמר רוח טומאה ושניהם אמת דעננו הוא דיצר הרע בחקמתו אשר נתחכם לאדם להפילו בראשו מפתהו על יד על יד ירבה ומכח זה הורגל לדבר עבירה ועבירה גוררת עבירה ואחר אשר הסית את האדם ונטא בכל מה שלבו חפץ הוא נעשה שטנו של אדם כמ"ש הוא השטן הוא היצה"ר אינו מניח את האדם עד שיכרה לרשע שחת ומפיל אותו לשאול תחתית ונהו רוח הטומאה אבל הרוח קדושה אינו כן רק מזהיר האדם קודם שבא לידי הרהור חטא וכן פאן גבי האשה דמקודם בא היצה"ר אל האשה לפתות אותה להסתתר עם אנשים אחרים ואחר כך בא השטן אל הבעל לקנא אותה ואחר הקנאה אינו מניחה עד שתסתתר פעם אחרת ותזנה כדי להשקותה מי המרים וצבתה בטנה וזה שאמר ועבר עליו רוח קנאה והיא נטמאה הוא היצה"ר רוח טומאה הוא היצה"ר להסית אותו לקנא לה אחר סתירה ראשונה ואם"כ מפתה עוד לאשה שתסתתר ותזנה או עבר עליו רוח קדושה לקנא אותה אחר סתירה ראשונה והיא נסתרת עוד ולא נטמאה דרוח קדושה הזהירה שלא תזנה בסתירה השנית וז"ש בגמרא רוח טומאה ורוח טהרה ולכך נאמר בקרא שני פעמים ועבר עליו רוח קנאה ועל שני אופנים הנזכרים רמזה התורה: והביא האיש את אשתו אל הפהן וגו'.

כבר אמרו פאשר יעבור איש מנאף או אשה מנאפת נגד אבני האפוד וחשן יפהו האבנים אם"כ זה יהיה סימן לכהן אם היא טמאה או טהורה ולכך והביא אל הפהן גם אהרן התנצלות שלו שלא חטא בעשיות העגל הוא כי אמר ליקח נזמי נשים ובטוח היה שלא יתנו והטעם כי כל מגמתה לעבוד כו"ם הוא להתיר עריות וזהו לא יאבו הנשים ואם כן לפי לדעת אשה דמזנה לא שפט אהרן יפה שנשים יסרבו לימן ואין ראוי לזרע אהרן לכהן כיון שחטא אהרן ולכך ביאה אל הפהן לתבוע עלבון הפהנים ושורש יחוסם הוא אהרן וגם כל המעשים של ענני שתית המים היה מחסד ה' כי ראוי היה לאשה זו לאבד עוה"ז ועוה"ב וע"י המעשים של שתית המים נתכפר עליה ע"י שקיבלה עונשה בעולם הזה ויש לה עוה"ב והוא חסד גדול ולכך והובא אל.

הפהן שהוא חסד: והביא את קרבנה עליה עשירית איפה קמח שעורים לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה כי מנחת קנאות היא מנחת זכרון מזכרת עון. הנה היה מנחתה עשירית האיפה כמנחת עני אין עני אלא מדעת והיא דעת חסירה כי תשטה היינו שוטית ונחז"ל קראוהו סוטה ס' תמור ש' וחסר מן ש' כמנין מר כי מר לה ושותת מי המרים והיה מנחתה שעורים מאכל בהמה כי אשה נקראת לחם כדכתיב את הלחם אשר הוא אוכל קראו לו לאכל לחם ובהמות ונשותיהם שוין ונבעלים לכל המין והיא היתה מנאפת הרי לחם בהמה הרצון פאשה בהמה והנה קודם חטא היה עץ הדעת חטים חטה בגימטריא כ"ב אותיות התורה והיה נפרץ הדעת והחכמה למאוד ארנפה מארץ מדה ולאחר הקלקול מנחש נעשה מחטה שעורה מאכל בהמה ולכן צעק אדם אני והחמור נאכל באבוס אחד והיה לחכמה שיעור וגבול להשיגה ברוב גיעה ולכך איקרי שעורה לשון שיעור וגבול ולא זכו רק למצוה טבעיית שנפש בהמה ממש תשיגם והו' דברים שפולם טבעיית כמו שאמרו המפרשים ולכך שעורה בהיפך אתוון עשרה ולכך במרה נצטוו י' דברים והיה בפסח קרבן שעורים היינו עומר אבל במתן תורה לכל התורה שני לחם מחטין ואשה שהיא היתה שארו ונעשה ע"י אדם נחש שאור שבעיסה ובתחלה היתה שאר בא'

תפקודנה עיניהם נעשה ע' בנחש ונעשה מן א' שהיו מקדם בעולמות עליונים שהם בלתי מושגים לגשם והיא אין והיא נתנה עין בנחש ונעשה א' ע' ונעשה שער והיא שעורה וז"ש כל הפסוק לשעורים נאמר עצם כשעורה מטמא כי היא כעצם מעצמיו והיא גרמה טומאה ונעשה שעורה ולכה עצם כשעורה מטמא והנה קודם חטא הנה בחינת אדם במרכבה ואח"כ בע' שרים שזהו שעורים ע' שרים ואח"כ שדים זהו עדשים ע' שדים הניתן לאבלים: לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה נראה דשלישה דברים חייב הבעל ליתן לאשה כמו שפתיב שארה פסותה ועונתה לא יגרע והיא מואסת בכל אלו ולכה תביא קרבן להורות זאת.

ונרמזו באלו ראשון קמח הוא שארה היינו מזונות ושמן דקודם תשמיש הנה סכים בשריהם בשמן לבונה על דרך מאמר הפתיב בכל עת יהיו בגדיה לבנים וזהו פסותה ונרמזו בפסוק ואם שלש ר"ת שעורה לבונה שמן: מזכרת עון היינו חטא חנה כי על ידה נתהווה הנאיף באכילת עץ הדעת וינו הנה בעץ הדעת אבל לא שמן גם לבונה הוא שרף הנוטף מעץ לבונה אבל שרף שהיה מעץ הדעת הוא אדום ומזה שרש נחש הנקרא נחש שרף כי יונק משרף כל עץ ולכה לא הנה עליו שמן ולבונה כלל: ולקה הפה מים קדושים כל ענין הפה כמ"ש פי אשה זו לפי נאיפה אבדה עוה"ב וכהן מטטרא דחסד לו הדבר לעשות להצילה להביאה לחיי עוה"ב וידוע כי דור המבול עשו זמה ומים זדונים שטפו אורה ואבדו שני עולמים אבל אשה זו להציל אותה יקח מים קדושים והם יגיבו עליה מעונש עוה"ב ומים הזדונים הם חשף פדכתיב וחשף על פני תהום ולא שמשו מזלות בעת המבול אבל מים קדושים שרוח אלהים חופף עליהם אור ולכה פתיב ורוח אלהים מרחפת וגו' ויאמר יהי אור ולכה מים קדושים שרוח אלהים חופף עליהם הנה מן הכיור במראות הצובאות אור ולא חשף והבן ונתונים בכלי חרס דכמו דכלי חרס אינו מטמא אלא מתוכו ולא מגבו כה האשה אינה טמאה אלא מתוכה אבל בפריצות בעלמא אינה טמאה ואין המים בודקין אותה וכמו בכלי חרס אם נטמא שבירתו זו והיא טהרתו כן היא אם נטמאה מיתתה בעוה"ז היא טהרתה לעוה"ב וכן עפר כי וכפר אדמתו עמו גוף עפר מכפר ואמרו חז"ל ממקום פפרתו נברא כי מן עפר ביהמ"ק נברא ממקום המזבח ולכה עפר כי משם נתכפר כי עפר אתה ולעפר תשוב ולכן עפר מקרקע משפן יקח וזהו כי אשה שהתמיצה היא שאור בתרגום נקרא חמע ראשי תיבות חרס מים עפר ולצורך שלש אלה כי הוא מבטל ארס נחש אשר עפר לחמה: והעמיד הפה את האשה לפני ה' בשער עזרה כי לפתח חטאת רובץ כי שם יחנו שדים כמו שאמרו לעיל פרשת תזריע ולכה שם שדי משמר אצל הפתח והנה שטה בגימטריא שדי כי שטה מדרה שדי ונדבקות בדרה בחטאת הרובץ בפתח ולכה יעמידנה הפה בשער וגם נראה כי שדי עומד אצל הפתח הוא אשר אמר לעולמו די שלא ירדוף האדם אחר תאוות המותרות והיא לא עשתה כזאת לכה העמידה בפתח: ופרע את ראש האשה כי שער מורה על מותרות כנודע כי לרבוץ שערות ירבה חמדת המותרות ולכה עשו מלא שערות הנה מלא תאנה ואמר הלעיטני נא ובאמת צורך העולם הוא חמדת האכילה וכדומה לקיום העולם אבל צריך להיות בגבול ומדה ומבלי להיות פרוץ במותרות רק לשום רסן וקשר מבלי לצאת חוצה וזה שפתיב ויבן את הצלע מלמד שקלעה הקב"ה לחנה והינינו שקשר השערות לבלי פרוץ המותרות לחוץ רק יהיו מקולעים וקשורים מבלי להיות פרוץ רק אסור וקשור

וְזֶהוּ רָמְזוּ קוֹלְעֵי אֵל הַשְּׁעָרָה וְלֹא יַחֲטֵא דָמֵי שְׂקוֹלְעֵי שְׁעָרוֹת מִבְּלֵי לַהֲנִיחַ בַּקֶּשֶׁת הַמְּוֹתְרוֹת לָרוֹב לֹא יַחֲטֵא הוּא הָאִשָּׁה שְׁלֵא קִשְׂרָה לַחֲמֻדָּתָהּ רַק פְּרָצָה בָּהּ וּלְכַף סֹתֵר הַכֹּהֵן קָלִיעַת שְׁעָרָה: וְנִתְּן עַל כַּפֵּיהָ אֶת מְנַחֵת הַזֹּפְרוֹן כִּי נֶאֱמַר אַחֲוֹר וְקָדַם צִרְתַּנִּי וַתִּשֶׁת עָלַי כַּפְּכָה כִּי מִתְחַלָּה הָיוּ דוֹ פְּרָצוּפִים לְאַחֲדִים לֹא יִתְפָּרְדוּ וְהוּא דִּיּוֹ"ד שֶׁל אִישׁ נִכְתְּבָה י' ו' ד'.

וְה' שֶׁל אִשָּׁה נִכְתְּבָת הֵּ הוּא הוּא ד' ו' וְהוּא עֶשֶׂר כְּמוֹ י' שֶׁל אִישׁ וְאִם הֵם בְּאַחֲדִים הָרִי יוֹ"ד תָּרִין יוֹדִי"ן וְהֵם בְּאַחַד אֶבֶל כְּאִשֶׁר חֲטָאָה חֲנָה נִפְרָדָה דִּוּ מִן י' וְנִעֲשְׂהָ דִּוּי וְהָרִי תָּרִין יוֹדִי"ן הָרִי כ"ף וְזֶהוּ אַחֲוֹר וְקָדַם מִתְחַלָּה צִרְתַּנִּי זָכָר וְנִקְבָּה יוֹ"ד וְאַחֲרָיָהּ כָּף נִתְפָּרְדָה וַתִּשֶׁת עָלַי כַּפְּכָה שְׁנַעֲשִׂיתָ כ"ף וְכֵן הִיא הָאִשָּׁה שְׁמַעְלָה מְעַל בְּאִשָּׁה וְנִפְרָדָה מִמֶּנּוּ לְכַף נוֹתֵן עַל כַּפָּה שְׁנַעֲשְׂהָ מִי' כָּף: וְכִינֵד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמְּרִים הַמְּאָרְרִים עֵיקָר הַדְּבָר הוּא כִּי מְרִים הוּא עַל עוֹה"ז כִּי אַחֲרִיתוֹ כְּיוֹם מֵר פְּדֻכְתִּיב מֵר מְמֹנֹת וְהִינֵנוּ כִּי הַמְּנֹת בָּא ע"י טָפָה שֶׁל מ"ה וּמֵר בִּלְה"ק טָפָה כִּמ"ש כְּמֵר מְדֻלִּי אֶבֶל וּמְאָרְרִים אַרְוֵרָה בַּעוֹה"ב וּלְכַף מְרִים וּמְאָרְרִים כִּי כָּף הָיָה בְּדִין מִשְׁפֵּט הָאִשָּׁה הַמְּנַאֲפֶת לְאַבְד עוֹלָם הַזֶּה וְעוֹלָם הַבָּא: אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ הַנְּקִי מִמִּי הַמְּרִים כִּי ס"ד הוֹאִיל וְהִבִּיאָה עֲצָמָה לְכַף לְסִתִּירָה עִם אִישׁ אַחֲרֵלְעֵבֶר עַל אִיסוֹר יַחֲוֹד שֶׁהוּא אִיסוֹר תוֹרָה א"כ יִבְדְּקוּ הַמִּים עכ"פ בְּעוֹנֶשׁ קָטָן לְכַף אָמַר הַנְּקִי כִּי בּוֹשָׁה בְּדְבָרִים כְּאֵלֶּה מְכַפְּרִים: וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה יִתֵּן ה' אֹתָהּ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבוּעָה בְּתוֹךְ עֵמָךְ זֶהוּ כִּי כָּל מַגְמַת הַכֹּהֵן הַחֲפִיץ חֶסֶד לְבַל תֵּאבֵד עוֹלָם הַבָּא וּבְזֶה תִּכְוֶן וּלְכַף אָמַר לְאֵלֶּה וְלִשְׁבוּעָה שִׁיאֲמָרוּ רְאוּ מַה שֶׁקָּרָה לְפִלוֹנִית וְנִסְרוּ הַנְּשִׁים הַפְּרוּצוֹת וּא"כ יִגְוֹלְגַל עַל יְדָה דְבָר טוֹב שִׁישׁוּבוּ רַבִּים לְעֵבֹד ה' וְלִסוֹר מִדְּרָךְ רַע זֶהוּ גֵרָם שֶׁל זְכוֹת לָהּ שְׁלֵא תֵּאבֵד עוֹלָם הַבָּא וּלְכַף זֶה מִכֹּהֵן בְּרַחֲמִים וְזֶה שִׁתְּהִיָּה לְאֵלֶּה וְלִשְׁבוּעָה הוּא לְטוֹבָתָהּ לְהִיּוֹת לָהּ זְכוֹת: בְּתַת ה' אֶת יְרִיכָהּ נִפְלְתָה וְאֶת בֶּטְנָהּ צָבָה וּבָאוּ הַמִּים הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָה לְצַבּוֹת בָּטָן וְלִנְפִיל יָרָךְ הִנֵּה בְּדִקּוֹ הַמִּים הִקְיָה מְקַלְלוֹת הַכֹּהֵן וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּקַלְלָהּ הַקָּדִים יָרָךְ לְבָטָן שֶׁבָּה הַתְּחִילָה בְּעֵבֶרָה תְּחִלָּה אֶבֶל הַבְּדִיקָה הָיָה רֵאשׁוֹן בְּבָטָן וְהִטְעַם שְׁנִשְׁתַּנָּה מֵאֲמַר הַכֹּהֵן לְבַל יֵאמְרוּ דְבַאֲמַת אִשָּׁה נִקְיָה הִיא רַק דְּקַלְלַת הַכֹּהֵן חָל בָּהּ דְּקַלְלַת חֲכָם אִפִּי' עַל חֲנָם בָּא וּלְכַף בָּאוּ הַדְּבָרִים בְּהִקְיָה תְּחִלָּה בָּטָן שְׁלֵא כְּדִבְרֵי הַכֹּהֵן וְאִם כֵּן אֵלּוּ הָיָה מִשׁוּם קַלְלָתוֹ הָיוּ הַדְּבָרִים כְּהִנְיִיתָן כְּמוֹ שִׁיִּצָּא הַקַּלְלָה מִפִּי כֹהֵן.

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ אוֹ שְׁכָבֵר אֲמָרְנוּ שְׁכּוֹלֵל כָּאֵן כָּל מִינֵי מַנְאֲפוֹת הַנּוֹאֲפֹת מִחֲמַת חִימוּד וְכָל חֲמֵד הוּא בִּינְךָ וְעַקְבִּים כְּנוֹדַע וּלְכַף נָפֵל יָרָךְ תְּחִלָּה וְהַנּוֹאֲפֶת לְהִיּוֹת הָרָה וְיִוִּלְדַת צָבָה בְּטָנָה תְּחִלָּה וְגַם בְּאֲמַת הָיְתָה רְאוּיָה לְנַפּוֹל יָרָךְ תְּחִלָּה כְּמֵאֲמַר חֲזוֹ"ל יָרָךְ הַתְּחִילָה בְּעֵבֶרָה רַק בְּנַפּוֹל יָרָךְ תְּחִלָּה תִּהְיֶה נְבִלָה מִחֲזִיִּים וּא"כ לֹא תִרְגִּישׁ כְּשִׁיחָה אַחֲרָיָהּ כָּף הַבָּטָן צָבָה וְלֹא נִתְכַפְּרָה כִּינֵן שְׁלֵא הִרְגִּישָׁה בִּיסוּרִין וְכָל מַגְמַת הַדְּבָר לְכַפֵּר שִׁיחָה לָהּ עוֹה"ב וּלְכַף בְּחֶסֶד ה' רֵאשׁוֹן צָבָה בְּטָנָה וְאִח"כ נָפֵל יָרָךְ וּא"כ תִּרְגִּישׁ בִּיסוּרִין וְהָרִי לָהּ לְכַפְּרָה: וְכַתֵּב אֶת הָאֵלּוֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּסִפְרָה וְגו' כִּי אוֹתִיּוֹת שְׁבִטִי יֵה הֵם אוֹת בְּרִית בֵּינֵנוּ וּבֵין הַקַּב"ה וְהוּא כְּפָרַת בְּרִית בְּשֵׁם י"ה אִישׁ וְאִשָּׁה וּלְכַף נִמְחָקִים אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם וְכֵן בְּלוּחוֹת כְּאִשֶׁר עֲבָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית וּבִקְשׁ מִשָּׁה שִׁיחָה כְּפָנוּיִם כְּאֵלּוּ לֹא בָּאוּ בְּבְרִית שִׁיבֵר הַלוּחוֹת וְאוֹתִיּוֹת פּוֹרְחוֹת וְכֵאֲשֶׁר הָאוֹתִיּוֹת פּוֹרְחוֹת בְּטַל אוֹת הַבְּרִית וּמַה שֶׁמְחָה הַכֹּהֵן בְּסוּטָה אֶת הָאוֹתִיּוֹת זֶהוּ כְּעֵין שְׁבָרִי לוּחוֹת וּלְכַף בְּעַגְלָה אָמְרוּ חֲזוֹ"ל שֶׁבְּדִקְוֹן כְּסוּטָה וּבְמִקוֹם שֶׁהָיָה בְּסוּטָה סִפְרָה נִמְחָה הָיָה שֵׁם שְׁבָרִי לוּחוֹת וְהָיָה שֵׁם הַרְחָמִים גּוֹרֵם כְּאִשֶׁר בָּא בְּתוֹךְ הַמִּים שִׁתְּמוֹת הָאִשָּׁה כְּשִׁתְּשָׁקָה מֵהֶם שְׁאֵלּוּ לֹא הָיָה הַשֵּׁם נִמְחָק לְתוֹכָם הָיוּ

המים גורמים איבוד שני עולמים מרים בעוה"ז ומאחרים לעוה"ב וע"י השם נתבטל עונש עוה"ב ונתקנים רק עונש עוה"ז וזהו וכו' המים המאחרים שהוא עונש עוה"ב באו רק למריתם שתמות בעוה"ז ולא לעוה"ב כמ' רבו חסדי ה' וכמ' עמקו מחשבותיו: והניף את המנחה לפני ה' וגו' לכפר עליה שיהיה לה עוה"ב והיא עשירית האיפה מנחת עני והיא עני בדעת כי תשטה פתיב ולכך הקטיר אזכרתה קומץ לה' לבל ימאס ה' יגיע פפו וינחם על עפר ופפר ואפר שהיה מלא קומץ פנודע: והשקה את המים וגו' הקריב המנחה ואח"כ השקה שאם נטמאה מ"מ באו המים המאחרים רק למריתם בעוה"ז ולא בעוה"ב וקאמר שצבתה בטנה ויהיו לה היסורים לכפרה וגם תהיה לאלה בקרב עמה ונוסרו רבים על ידה ויהיה לה לזכות כמ"ל: ונקתה ונזרעה זרע כי ודאי חטאה במה שהכניסה עצמה בפריצות ויחוד עם אנשים אחרים רק היא תנקה משום דאם יקרה לה איזה עונש יאמרו שמים המרים פעלו זאת ואף היא זנתה לכך ונקתה אבל מ"מ ב"ח גובה את חובו ולכך ונזרעה זרע ופוקד עון אבות על בנים וכמ"ש משא שהיא קשה לאחד היא קל לשנים ולכך תזרע זרע ובנים ישאו עונה והיא תנקה לגמרי לבל יוציאו לעז על מי המרים: וזהו שפייים ונקה האיש מעון שלא תאמר אם היא מנוקה א"כ הבעל פעל עולה במה שבייש בת ישראל הכשירה וגם השם הקדוש נחקק ע"י כי מ"מ מנוקה האיש מעון שפך ראוי לגדור גדר בפני הפריצות אבל האשה שהיא תשא את עונה כמ"ש שלא היה לה להכניס עצמה בפני הפריצות הזו ולכך תשא עונה רק תנקה לבל יוציאו לעז על המים אבל מ"מ עון עצמו אינו נחקק ופוקד עון אבות על בנים כנ"ל ודו"ק: פרשת בהעלותך דבר אל אהרן ואמר אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות איתא במדרש פשראה אהרן דנשיאים הקריבו קרבנותיהם חלש דעתו א"ל הקב"ה כי הקרבנות יהיו בטלים ונרות שלה קיימין לעולם וכבר תמה בזה הרמב"ן דהא גם הנרות יהיו בטלים אחר החורבן ונראה לבאר המדרש כי הענין הוא כי כל תר"ג מצות נכללים בז' מצות בני נח והם עיקרים לכל תר"ג מצות רק שהם שרשים ותר"ג מצות הם ענפים ומזה שמר אברהם כל התורה בכללה כי השיג הענפים מן השרשים וע"ז מורה ז' נרות כללות של מצוה כמ"ש נר מצוה ותורה אור והכל אל מול פני המנורה שהיא התורה הכולל שבעה שהם כלל לכל הנרות וזהו אל מול פני המנורה יאירו כי זהו סובב פוננת המצות לתורה והמצות הכל אחד ולכך דרש במדרש על הנרות ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה דע"י ז' מצות נשתרבו התר"ג וידוע דלאחר החורבן התורה מכפר פמו הקרבנות כמ"ש פל העוסק בתורה וכו' וזה פל הקרבנות בטלים אבל שלה המורה על התירה ומצות לא יבטלו לעולם פל העוסק בתורה וכו' ונצטנה אהרן עכשיו כי נאמר בסמוך סוף פרשת נשא ובבוא משה אל אנהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הפפורת וכדי שלא יהנה אהרן מאור השכינה המבהיק מן הפרוכת לחוץ כמבואר בירושלמי שהכה"ג היה מהלך לאורה של ארון ולכך נאמר לו עכשיו להעלות נרות מול פני המנורה נגד המערב ששם אור השכינה כדי שלא יהיה נרגש אור השכינה באור הנהר המאיר ולכך דרשו חז"ל עדות בישראל ששכינה שורה בישראל כי לולי זאת מה צריך להאיר נגד מערבי וגם ביום היו חלונות ובלילה לא נכנס אהרן ובזה יובן מ"ש ויעש פן אהרן להגיד שבחו שלא שינה כי אהרן חשב עצמו בנבואה פמו משה ולכך דיברו בו כי אשה כושית לקח עד שאמר להם הקב"ה

ההבדל שיש ביניהם ואם כן לפי זה כמו שמשה היה מביט באור השכינה בנכנס לאוהל מועד אף אהרן לפי דעתו הורשה ומ"מ עשה כן שלא יהנה מאור השכינה וזהו שבחו שלא שינה אף שלפי דעתו ההסתכלות מותר לו בזמן שהוא נכנס לשמש ואין אסור רק לבגיו.

ועוד לפי המדרש הנראה לי נאמר זו לאהרן לאחר קרבנות הנשיאים וע"כ מיום הקמת המשכן היו מקנדם קרבנות הנשיאים יוה"כ ועשה כן אהרן מעצמו והיה מכונן דעתו לדעת המקום וזהו שבחו שלא שינה בדעתו מהצווי וגם הנרות מורין לו על המצות והעבודה והמנורה מורה על התורה ולכהן אל מול פני המנורה יאירו שעיקר מצוה בתורה ולכהן נר מצוה ותורה אור ומשה עיקר התורה ואהרן עיקר העבודה ולכהן היה לאהרן לחוש לשנות ומ"מ לא שינה והקדים בכבוד משה לאהרן כי עיקר תורה חשוב מהעבודה וזה שבחו וגם ידוע מה שכתבו חכמינו ז"ל להעלות נר תמיד מעלה היה שהיה הפה עומד ומדליק ומטיב וידוע דמשה היה גבוה עשר אמות פגובה המשכן וידוע דכתיב הפה גדול מאחיו גדלוהו משל אחיו כי שמו המשחה היה מגדלו וכדמצינו בידו שלבש בגדי שאול א"כ היה אהרן גדול כמו משה וא"כ פשעלה ע"ג מעלה הנצרה לכפוף ראשו כאגמון שלא יפגע במכסה המשכן בראשו ולא שינה משאר כהנים שלא היו קומתם כל כך וזהו שבחו גם מה שחלש דעתו של אהרן על שכל הנשיאים הקריבו אף שהוא הקריב קרבן מילואים ראשון ביום חינוכו שהוא בזמן קרבן נחשון אלא שעל קרבן נשיאים היה מופת פי שעה ה' למנחתם פי לא הזקינו הפרים ולא מתו ולא נשברו העגלים כמ"ש במדרש משא"כ עליו לא היה אות ונתן לו הקב"ה אות ואמר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות היינו שהוא יעלה את הנרות כסדרן ומ"מ הם מעצמם יאירו אל מול פני המנורה אמנם אהרן לא ביקש לנסות את ה' רק ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה שעל ידו נעשית שהאירו אל מול פני המנורה והאמין בה' ונחשבה לו צדקה: וזה מעשה המנורה וגו' הנה אמרו חז"ל כי נתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקדוש ב"ה באצבע פזה תעשה והוא פי ידוע דלדעת התוכנים שבעה פוכבי לכת המה בשבעה רקיעים זה למעלה מזה אבל חז"ל פללם ברקיע אחד עם י"ב מזלות וכוננתם פי הפל תלוי בי"ב מזלות כמו האצבעות מן היד שמתפצלים האצבעות וזה למטה מזה פך מן י"ב מזלות מתפצלים הכוכבים ויסבו בלכתן זה למטה מזה ותלויין הפל בי"ב מזלות פענף בשורש והפל נכלל בסוג רקיע אחד פי המה רק פענפים מתפשטים מהשרש וגם חז"ל מודים דז' פוכבי לכת קבועים בז' רקיעים זה למטה מזה ולכהן נאמר מעשה אצבעותיה רח וכוכבי אשר כוננת ולא נאמר מעשה ידך פי הם רק כמו אצבע מתפצלין מן היד ודרשו במדרש פי ז' גרות דמנורה הם כנגד ז' פוכבי לכת וא"כ נתקשה משה שיהיה כולו מוקשה מחומר אחד פי הלא הם מחולקים בז' רקיעים וע"ז הראהו הקב"ה באצבע פי הם רק אצבעות כמו גרות המנורה אבל הם מחוברים כאחד למעלה במנורה בשורש אחד כה"ל וזהו שהראהו באצבע להורות פי המה רק באצבעות.

גם ידוע פי ז' קני מנורה הם נגד ז' נקבים שבראש האדם כמו שכתוב בספר יצירה ואמרו חז"ל פי האצבעות משופעות פיתידות שאם אדם שומע דבר בלתי הגון יכוף אצבעו לתוף אצבעו והיינו פי הנקבים מוכנים ועומדים לעבודת ה' ולכהן אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות היינו שיאירו ז' נקבים נגד התורה שהוא קני מנורה לעבוד בהם עבודת

ה' וילקח באונן שאין לו סתימה כמו פה ועין ובע"כ צריך לשמוע דבר בלתי הגון וא"כ איך יתכן שיהא מול פני המנורה וזהו שנתקשה משה והראהו לו הקב"ה באצבע לסתום לתוף אָזְנוֹ גם ידוע כי בשבת שבת הקב"ה ממלאכה אבל מ"מ ע"י גלגלים שהוא מעשה אצבעות של הקדוש ב"ה נפעל בו התפעלות בשבת כמו בחול במדרש איתא כי ז' קני מנורה הם נגד ז' ימי שבוע והכל יאירו נגד פני מנורה היינו מול ה' ונתקשה משה בשבת אין פאן קני מנורה דהא בשבת שבת והראהו הקדוש ב"ה באצבע פי מעשה אצבעותיו היינו הגלגלים פועלים גם בשבת: כמראה אשר הראה ה' את משה פן עשה את המנורה הנה אחז"ל דע"י הקב"ה נעשית מאליה ובפ' תרומה פתיב נראה ונעשה פתבניתו אשר אתה מראה בהר ואם מעצמה נעשית מה הנה צורך להראות אבל הענין הוא לפי מה שבא במדרש פי משה עשה שבועה קני מנורה נגד ז' עממין שכבשו ישראל ושלמה שבועים נגד ע' אומות א"כ נתקשה משה איך יהיה שבע גרות מוקשה אחד פי לא היו כפויש ז' עממין פאחד פדכתיב מעט מעט אגרשנו מפניה אבל זה היה לאחר החטא דהיו יראים פן ירבו חיות השדה אבל קודם החטא לא היה פחד מפני החיות וז"ש לו הקב"ה מה שהוא מקשה אחד בתבניתם אשר אתה מראה בהר תחלת קודם חטא העגל והנה הרצון לכפויש אחד והוצרך לעשותה ע"י הקדוש ב"ה פי אל מול פני המנורה יאירו שבועת הגרות שיהיו כל המצות פונים לתורה לעשות פולם לש"ש לבד ובאמת נתקשה משה דהיאך אפשר לאדם לעשות כל המצות לשם שמים בלי פניה רק הבא לטהר מסייעין לו ואחר כך עזר ה' מסייעו וזה היה במנורה שהראה למשה לכונן לעשותו כך אבל לא היה אפשר לגמור הדבר רק מעזר שמים נעשה וכן הדבר במנורה והבין: ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אנתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לה פי ה' דבר טוב על ישראל הא דהזכיר שם אביו של יתרו פי בזה יאמר התורה טעם שביקש יתרו לילך לארצו ולהניח לישראל פי היה לו אביו רעואל והיה גם פן צדיק פאומרם כ"מ שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לה הפתוב וכו' ואם פן פאן שנפרט הצדיק יתרו והיה נקרא חובב שחובב את התורה אף אביו היה צדיק וילקח ביקש לשוב לאביו לקיים פבודו כמ"ש באברהם בתרח מה יאמרו הבריות הלה והניח אביו הזקן: אל המקום אשר אמר ה' אנתו אתן לכם וגו' נראה לבאר דהנה לכאורה אינו מוכן דכתיב ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נתן לכם משמע שא"י היא מתנה לנו ובהרבה מקומות משתמע דא"י היא ירושה לנו מאבותינו רק באמת הענין הוא דשני נחלאות הנחיל ה' אותנו אחד א"י כפשוטו כפי הטבע והוא נחלת אבות שירשנו מאבותינו אבל שיהיה מועט מחזיק את המרובה במקום שאינו מחזיק כפי הטבע זה לא אפשר בדרך הטבע דא"י היה מחזיק פרפים רבים והיה ממהר לבשל פירות פי ארץ צבי פתיב כמ"ש חז"ל וזה לא הגיע לנו נחלה מאבותינו רק ה' בטובו הנחיל לנו פזאת ולא בירושא מאבותינו והיא מתנה לנו מה' פזאת הוא ארץ רוחני פי כפי הגשם והטבע א"א רק ע"פ נס ורוחני וזהו הטוב אשר הטיב ה' לנו וילקח אמר שיטיב ליתרו ונרעו והיינו שינחילנו ת"ק אמה על ת"ק אמה דונשנו של יריחו ולכאורה מה זו הטובה מה זה לפני זרע יתרו שהמה אנשים רבים אמנם לפי נחלת ה' הניח לנו במתנה שהמיעוט מחזיק את המרובה יכול ת"ק אמה להחזיק עם רב וזהו אומר נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אנתו אתן לכם ולא נחלה שירשנו מאבותינו וכמש"ל ואם פן לכה אתנו

והטבנו לה וא"ת שע"י חטא יחזור הקב"ה בטובה זו וע"כ אמר פי ה' דיקר טוב על ישראל וכל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר: ויאמר אליו לא אלהי פי אם אל ארצי ואל מולדתי אלה.

הנה לא רצה לילה או שלא יאמרו שבשביל חמדת א"י נתגזרת פי גם בעיני אוה"ע הנה חביב א"י עד שאמרו מי שאין לו פלטין בא"י אינו קרוי מלך גם חשב פי בביאת א"י יפנה זה לכרמו וזה לזיתו ויתבטל ההתבודדות בדביקות ה' ותורתו וזהו הנה כל חפצו וישעו של יתרו שעזב הכל והלך אחרי ישראל למדבר ולקח חשב לשוב לארצו ושב להתבודד למדבר הסמוך למדין כאשר עשה משה לצאן יתרו גם חשב לגייר גרים וזהו בישאל א"א פי אין מקבלין גרים וגם יפה לו להיות אנשי מולדתו זוכים לשלימות לדת אמת לבל ילכו אחרי ההבל פי מדן מזרע אברהם מבני קטורה וזהו שדייק אל ארצי ואל מולדתי אלה גם ידע פי יקרה רעה לארצו כאשר הנה לסוף מ' שנה וחשב אם הוא ישוב לארצו יגין עליהם כמו איוב כמאמר חז"ל ה"ש ביה עץ צדיק מי שמגין עליהם וגם יסוב לבבם לבלתי שמוע לעצת בלעם וינצלו: ויאמר אל נא מעזוב אותנו פי על כן ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעינים.

השיב משה אתה ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעינים. איתא במדרש לפתוח פתח לגרים.

ונראה לבאר פי ישראל לא ידעו דרך במדבר ויתנפר הדרך אצלם אבל מדין קרוב למדבר וידעו איכותו ומהותו וכל אבן נגף לבל יכשל בו וזהו אתה ידעת חנותנו במדבר ואם עתה שדעתנו לילה לא"י תשוב יאמרו הבריות כל זמן שהיו צריכים לו היו מקרבים אותו אף שהוא גר אבל עכשיו שאינם צריכים לו עוד דחו אותו לשוב לארצו וא"כ אתה נועל דלת בפני גרים ולעומת זה אם יראו שאתה אצלנו ומ"מ אין לה חלק ונחלה בארץ יכירו פי כל גירות צריף להיות לש"ש ויוסיפו נכרים לעבוד ה' וזהו והיית לנו לעינים לפתוח פתח לגרים ובזכות זה יצאו מאתה יושבי לשפת הגזית שהם נקראים עיני העדה וגם בכיבוש ארצות פי לא ישתקעו בהבלי הזמן לבקר בשדות וכרמים פי יהיה יתרו להם לעינים שעזב ארצו ונחלתו בשביל לעבוד ה' וממנו ילמדו פי שוא הם הבלי הזמן רק העיקר הוא תורת ה' ועבודתו וגם כתיב אל תצר את מואב דאסור להלחם בם ומותר להלחם במדן וישראל היו בספק ולא ידעו איזה עיר מגבול מואב או מגבול מדן ויתרו ארץ מולדתו הוא מדן וגם ידע משה שיכבשו את מדן ויושביה יהיו לטבח אבל לא היושבים שם מארצות אחרות רק מי יכירן אבל אתה תהיה לעינים להפיר איזה גבול מדן או מואב ואיזה איש מדיני או איש נכרי: והנה הטוב שהוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לה היינו עוה"ב שבא ע"י א"י וזהו תועלת ג"כ לגרים היושבים בא"י אף שאין להם חלק בא"י ולכך יגיע לה הטוב פמונו אשר לנו חלק בא"י וזוכים ע"י בארץ החיים: ויסעו מהר ד' דרך שלשה ימים נראה לבאר מה דאמרו דמה שהיה ראוי להלך מהלך ג' ימים הלכו ביום אחד פי אילו לא חטאו היו ראויים לבא בא"י בר"ח סיון כמו שבאו בר"ח סיון למדבר סיני לקבל תורה כף היו ראויים לבא לא"י ובעשרים לחודש השני התחיל למסע ואיר הנה חסר פנראה מגמ' דסוף תענית ונשאר ט' ימים מאיר ויום א' מסינון שהם י' ימים ויום אחד הוא שבת דלא הנה ראוי למסע כמ"ש התוספות פ"ק שני

מדות ונשארו ט' ימים ראויים למסע והם נסעו רק ג' ימים א"כ הלכו בכל יום מהג' ימים
מה שראוי לילה בג' ימים.

וארון ברית ה' נוסע לפניהם דרך שלשת ימים פי ישראל חטאו כדאמרו דפרשה זו אין
זה מקומו ונכתב פאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות וא"כ הארון שהיה מגולה בעת
מסעם בלי אהל היה ח"ו עושה בהם פליה פי לא היו כדאים להיות הארון בתוכם
והיה מכלה בהם פי סביביו נשערה מאוד ולכך נאמר ויהי בנסוע פי כ"מ שנא' ויהי אינו
אלא וני וצרה שנסיעת הארון היה פורענות לישראל שלא היו כדאים לשרות שכניה
בתוכם והרחיק מהם דרך שלשת ימים כדי שלא יכלה בהם: וענו ה' עליהם יומם בנסועם
מן המחנה זה הוא נתינת טעם אדלעיל פי הענו היה מאיר למרחקים כמבואר במדרש
ואלו לא הרחיק כ"כ היו עדיין מסתכלין בו והיה מכלה אותם כמו באנשי בית שמש
ולכך הוצרך להרחיק דרך שלשת ימים כדי שלא יסתכלו בו.

או יאמר וענו ה' עליהם יומם פי ידוע מה שאמרו שהארון היה משנה הרים לפניהם
אמנם מבואר שאם עמוד ענו היה הולך לפניהם היה עמוד הענו משנה הרים לפניהם
אבל עמוד הענו הוצרך להיות יומם על ישראל לבל יזיקום כוכבי שמים וכסיליה' פי הם
היה לרעה על ישראל כמאמר פרעה ראו פי רעה נגד פניכם ולכך היה עמוד הענו עליהם
כסופה לבל יזיקום קני כוכבים ומשטר' וזה שאמרו חז"ל שלא ראו במדבר חמה ולבנה
פי עמוד הענו מגין עליהם לבל יזיקום ולכך היה עומד על המחנה והארון הולך לפניהם
לתור להם מנוחה: ויהי בנסוע הארון וגו' נון הפוכה להפסיק בין פורעניות לפורעניות
פי נסיעת הארון מן המחנה היה פורעניות וצרה לישראל שלא זכו להיות הארון בתוכם
ואב גלה מעל הבנים ולכך ויהי וני והוא התחלת נפילת ישראל ונון מרמז על נפילה
כמ"ש חז"ל מ"מ לא נאמר נון באשרי מפני שיש בו נפילה ואמרו שסמכה דוד ברוה"ק
והיינו אף שהארון סר מ"מ מבואר במדרש דומה דודי לצבי הצבי כשהוא רץ מביט
לאחוריו כף אף ע"פ שהקב"ה ברח ממנו מ"מ מהפך ראשו להביט לאחוריו וזהו ברח
דודי ודמה לה לצבי וזהו נון הופך ראשו לאחוריו והוא נון הפוכה או נזורה עין באור
תורה וזהו סמיקה שסמכה דוד כי מביט ראשו לאחוריו וע"י זה יש להם סמיקה גם נון
נחש פנודע פי הוא כפוף זנבו לראשו ונושף עקביים וזהו נזורה לאחור והנה פורענות
הראשון היה כדאית' בזוהר כד אלו ישראל מטורא דסיני אלו כדאילו מחינגא בשמחה
ובטוב לבב לבל יוסיף להם תורה ומצות ותורת ה' תמימה ושלמה עליה אין להוסיף רק
שחרדו שיתן להם תורה חדשה וענין תורה חדשה פי מ"ט שערי בינה נגלו למשה וזהו
תורתנו ותורה חדשה הוא שער התמימים וזה היה חסר אז והם לא בקשו ומאסו בשער
התמימים לכך בא סימן נון הפוכה והבן: ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו
אויביה וינוסו משנאיה מפניה ובגוהה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל איתא במדרש
פי לולא שמשיה היה מקים את הארון להמתין על ישראל היה הארון נוסע והולך לפני
ישראל רק משה הקימו ונראה לבאר פי ידוע דהקדוש ב"ה דן את ישראל בשיבה
ואוה"ע הוא דן בעמידה דכתיב נצב ה' לריב עמים ומשה התבונן דהקב"ה ממלא עברה
על ישראל אמר לשון קומה ה' והקים לה כמבואר במדרש ויפוצו אויביה לדונם בעמידה
פי מדת הדין ישלח על אוה"ע.

והנה הדרך ממעטת שלשה שגגים לביטול תורה וביטול פריה ורביה ויוסף אמר לאחיו אל תרגזו בדרך אל תתעסקו בדבר הלכה ועמלק הבין זאת ולכה בא בדרך דכתיב אשר קרה בדרך שהם פנוים מהתורה וזהו ויהי בנסוע הארון ויסע העם א"כ בטלין מד"ת ויש לחוש ששונאי ישראל ירימו קרן ולכה התפלל משה קומה ה' ויפוצו אניכיה אבל ובנוחה אז לומדין ישראל תורה ושכינה על גביהם אמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל לשון אלה בינה לשון לימוד גם פשארון חוץ למחנה אין ישראל מותרים בתשמיש המטה אבל בנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל פי ישראל פרים ורבי' שמוטרין בתשמיש המטה: ויהי העם פמתאוננים רע באזני ה' וגו' היינו ערב רב שראו שהגיעו לגבול א"י ולא יטלו חלק כלל א"כ יהיו נדחים ולכה התאוננו על שנסעו במהירות מהר סיני למדבר ולכל ירגישו משה וישראל בזה היו עושין ערמימות ואומרים שהם מתאוננים ומקוננים על ביטול תורה כי שם היו שומעים דבר ה' יום ביומו ובמסע ובדרך יתמעט זאת ומכש"כ בבואם לארץ שיהיו טרודים בשוב הארץ גם ידעו כי משה לא ינהג את העם לא"י ועשו כאילו קוננו והתאוננו על העדר משה אבל באמת מאסו להקדוש ב"ה בחשבכם אשר בביאתם לא"י לא יהיה שום ששולטנות מזל עליהם רק השפעות הקדוש ב"ה ומאסו בזה וזה הענין בשאול דאמרו תנה לנו מלה פכל הגוים היינו ע"פ מזל וזה שאמר הקדוש ב"ה לשמואל לא אנתה מאסו כ"א אותי שלא רצו לשום בטחונם בהקדוש ב"ה ולינק מהשפעתו אשר טובים דודיה מיין ולכה פינן שהקדוש ב"ה ידע מחשבתן הרע ולא לפניו חנה יבא לכה הנה רע באזני ה' ולכה פתיב ויהי העם פמתאוננים בכף הדמיון: ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה כי הם באבלם היו ג"כ מקוננים פי יש במדבר נחשים ואיתא במדרש דשני ניצוצות של אש יוצאות מבדי ארון ושורפות כל נחשים אבל הם פחשו בזה ולכה יצא אש לשרפם: ותאכל בקצה המחנה ע' ברש"י שני פירושים פמוקצים או פקצינים שבהם ושניהם הם אמת והוא רק חדא דבאותו זמן נתקיים היו צריה לראש שהערב רב הגרועים הם ראשיהם פאמרם פד רגז רעיא על ענא וכו' וכן הוא בר"מ על ערב רב אתמר היו צריה לראש: ויצעק העם אל משה ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש.

אל משה היינו על מיתת משה כמש"ל דבפיהם אמרו זאת להחניף למשה ולכם בל עמם ויתפלל משה אל ה' והאיש משה עניו מאוד אף ע"פ שידע מהותם ואיכותם אף עפ"כ התפלל אל ה' עבורם: ויקרא שם המקום שהוא תבערה פי בערה בם אש ה' והנה מלבד מה שפכתתי לעיל יש עוד לתת טעם על שנוענשו בהבערת אש ה' בם דידוע מה דאיתא במדרש דנדב ואביהוא פשחטאו יצאו ב' חוטין של אש מתוך קדשי קדשים ונתחלקו לארבע חוסין וזהו במקום נחש דידוע המורה הלכה בפני רבו ישכנו נחש ובבהמ"ק לא היה נחש והם הורו הלכה בפני רבן ויצאת בהם אש משמים תחת נחש והערב רב הם היו מלאים גלולים מארץ מצרים אשר היתה מלאה חרטומים ומכשפים והם היו מתאונים ביותר עז להתדבק דוקא בכישוף וכישוף הוא דמקבצים נחשים ועקרבים מאוד ומהם שאלו כל חפצים והם עשו עצמן פגונבי דעת עליון לבל לבוא לא"י מכח הנחשים שיהיו בו ואיפוף הוא דבא"י לא יהיה נחשים ועקרבים לנחש ולעונן בו ולכה יצא אש ובערם שהוא ממדת הנחש פדמצינו בנדב ואביהוא דאש הנה במקום נחש: והאספסוף אשר פקרבו התאוה וישונו ויכפו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בפשר האספסוף הם

הערב רב שלא היו יראים ושלמים התאוו תאנה לאכילת בשר כי במדבר לא היו אוכלים רק בשר שלמים ולא בשר תאנה וכאן דהיה מסע ונתפרק האנהל ומשפן לא היה אפשר בשלמים ולכה התאוו תאנה לאכול בשר והם התעוררו גם לכני ישראל לבכות וזהו וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר ועגן תאנות ישראל לבשר היה או כי לא על הלחם לבדו יחיה אדם כי על כל מוצא פי ה' והיינו נשמות ונצוצות שפקרבו וע' בכתבי האר"י בפירושו לא בעינא אכלי ירקא דבמקום ירקא ליעול בישרא כי בירקות וצמח האדמה יש בהם נשמות גרועות מנשמות שבבשר ונשמות ונצוצות שפקרבו מנשמות שבדגים שפולו טוב ולכה הם התאוו לבשר כדי להוציא ניצוצות קדושה ואמרו כמון שירד משמים ליכא נשמות וניצוצות ואף שטמן בתוכו דבר רוחני מ"מ אינו מושג ולא ישיגוהו באכלו לכה אמרו המן פזרע גד כמו שטמן שם בנחלת גד משה מקור עץ החיים ולא ידע איש את קבורתו ואינו מושג ונרגש וכן הוא כמון ולכן עינו כעין הבדולח שפראה כמה גוונים למראות עין ואינו מושג בעצם שום גוון פן המן כי הרוחני אשר בקרבו הוא טמיר ונעלם פקבורת משה וכגוונים כמו בבדולח והם בקשו להשיג דבר כדי שיהיה נשמתם מוסיף אומץ פיזוע זהו סיבת תאנות אכילת בשר: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקישואים ואת האבטיחים וגו' ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו הנה אמרו שבמצרים אכלו מיני ירקות שבהם נשמות וגם דגים חנם בלי יגיעה כי נשמות שבקרוב דגים פולם צדיקים וא"צ יגיעה לתקנם גם היה כל מגמתם להגיע למעלת רה"ק כמ"ש בעל ברית מנוחה קברות התאנה שהתאוו לרה"ק ואין רה"ק שורה אלא מתוך שמחה ואין שמחה אלא בבשר ולכה התאוו לבשר כי כמון לא היה להם שמחה רק עינוי פדדרשינו ויענה וכו' וביקשו ג"כ לירד לעומקו של תורה לעיין בו ולידע הטעמים בפרט כי המן לא היה רק פלל כי הפל נכלל בו בחומר היולי ולכה כל הטעמים פלולים בו אבל הפל דרף פלל ולא דרף פרט ומן בגמטריא כל"ם אבל הם בקשו לידע דבר פרוסי וזהו אמרם בלתי אל המן עינינו אמרינו בגמרא על מי שנשא דבר מחבירו ולא השיב לו על נכון עד למחר מה דלא אמרתי לה אתמול דלא אכלתי בשרא דתורא פירש רש"י לא דקדקתי בטעמו של דבר והיינו כמ"ש ולהג הרבה יגיעת בשר כל ההוגה בהם טועם טעם בשר וזהו לא אכלתי בשרא פלומר לא הגעתי בו והם בקשו לטעום טעם בשר היינו פרטי ענינים בתורה גם כל הדברים באים מתמצית א"י ולכה א"י לא תחסר כל בו כי הפל בא מא"י אמנם המן אינו בא מא"י רק משמים ולכה התאוו לבשר ודגים וירקות שפולם שרשם מארץ ישראל אבל המן אין לו חלק בארץ ישראל ולכה נאמר המן פזרע גד ופירש בזוהר כמו שגד לא היה לו חלק בא"י פן המן ולכה המן היה בא בזכות משה כי לית ליה חלק בא"י והנה כל מה שבא"י הוא פרה ורבה ומועט נעשה מרובה אבל המן אף שהיה בח"ל מ"מ פרה ורבה כי עשירית האיפה הספיק למאוד עד שאכלו והותירו ולכה נאמר והמן פזרע גד שלא נטלו חלק בא"י ומ"מ פרו ורבו למאוד פדדרשינו גד גדוד וכו' עיין בתרגום ובמדרש ולכה היו מתאווים לדבר שבא"י גם הם הערב רב היו מעוננים וכל ענינם היה לקסם ולהוריד שפע משבעה פוכבי לכת ובפרט בעניני אכילה פדכתיב העורכים לגד שולחן גד הם ז' פוכבי לכת ובהמה היא ממושפע משבעה פוכבי לכת כמ"ש ולכה התאוו לבשר כי המן אינו מושפע משבעה פוכבי לכת ולכה קאמר הפסוק והמן פזרע גד כמו דבר המושפע מוכבים הנקרא גד

וגם יש בו פח להחכים כי ידוע ששמן זית מחכים וטעמו לשד השמן ולא היה בו שמן מתדבק כי בחנו ונסו בכל אופן טחנו ברחיים ובשלו בפרור וכדומה להסיר שמנותו ומ"ה לא זו הטעם לשד השמן וזה מורה כי היה פח שמן בקרבו והוא עלול להחכים והנה סגולת השמן כי מזונו של אדם בדין אמנם השמן ירד בלתי דין ולכה ירד לילה על המחנה וידוע דאין הקב"ה דן לישראל רק ביום וזהו לאות כי ירד בלתי דין פטל מאת ה' אשר לא יקנה לאיש: וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש פתח אהלו אמרו חז"ל דהבכיה היה להתיר להם עריות דבוכה על משפחותיו היינו להתיר להם הקרובות ושאר בשר כי קודם חטא אדם היה עריות דשאר בשר מותרים דקין נשא אחותו והיינו כי לא גבר עדיין פח התאונה משא"כ אחר החטא שגבר פח התאונה אלו היו עריות מותרים היו אדוקים במשגל יום ולילה כיון שנתגדלו ומצויים.

עם נשיותיהם הקרובים מנעוריהם כמ"ש הרמב"ם בס' המורה והשן היה לתקן חטא אדם הראשון וכמו קודם החטא שלא הותר לו לאכול בשר לבל יגבר בו פח התאונה כן משנייתן להם השן נאסרו בבשר תאונה ע"כ צעקו אמסור לנו בשר תאונה וחסר הדבר לקודם חטא אדם הראשון א"כ אף עריות יהיו מותרים: איש פתח אהלו נראה לבאר דלמה דוקא איש פתח אהלו דבאו בערמה למשה דידוע דהשן היה מורה אם האיש סרח על אשתו או היא סרחה עליו אם חלק השן של אשתו נופל על פתח בית אביה או פתח בית בעלה ואם סרחו הוא או אשתו היו העם מרגנים אחריהם זהו שפסח וזה היה ערמימות שלקהם לבוא למשה על מה לא יתניחד אדם עם אחותו או שאר עריות ואי משום זימה הא יתנדע הדבר ע"י השן ומי פתי יסור הנה לבייש את עצמו בפני קהל ועדה ונהו איש פתח אהלו דייקא על מה שהיה כל איש לפתח אהלו לבל יתניחד עם נשים אחרים מה לנו לכל התרדה הזאת מטעם המבואר לעיל ובאמת הם נתפנונו לרעה שעבירה גוררת עבירה דמפח היחוד יבא לידי זימה וז"ש ובעיני משה רע: האנכי הריתי את כל העם הזה וגו' לא אוכל לבדי לשאת את כל העם הזה כי משה צעק שאין לו ליתן בשר רק מן כמ"ש כי הבשר מסתעף מא"י ומשה לא זכה לשם ולכן ביקש זקנים שהם יזכו לא"י והם יכולים לזכותו בבשר וגם פתבתי שבקשו להשפיע עליהם רה"ק וזה א"א ע"י משה כי לא היו יכולים לסבול לקבל רה"ק ממשה כמו שהיה הענין אצל שמואל שהנביאים אשר לפניו לא היו יכולים לסבול לקבל רה"ק ממנו עד שהיו ממש משתגעים ופושטים בגדיהם ולכן שאל משה זקנים הגונים והם מקבלים ממנו והם ישפיעו ויהיה כמוריק מפלי לכלי ויוכלו לקבל וכבר פתבתי שהשן הוא בדרך כלל בטעמי תורה אבל שבועים פנים יש בדרך פרט ובחר בשבועים זקנים כל אחד מהם ענף אחד מהתורה ומשה היה אילן אשר ממנו יסתעפו כל הענפים וא"א שיכלול אחד את הכל כמו משה אבל השבועים זקנים כל אחד מהם בחינה בפני עצמו לענף ומשפיע לאנשי בחינתו וכל אחד יקבל לפי פח בחינתו: פרשת שלח שלח לה אנשים ויתרו את ארץ פנען פירש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקחה על עסקי דבה שדיברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר והקשו העולם מה זו קושיא למה נסמכה דבאמת הסמיכות הוא כף דקודם לזה פתיב ויחנו במדבר פארן ומשם נשלחו המרגלים רק נראה דאיתא במשנה תורה נתקרבון אלי פולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ובה ג"כ חלה קושניית העולם למה לא שלחו מקודם לכן אם היה בדעתם לשלוח אבל נראה דמקודם לכן היה סבורים

ישראל דמרגלים יוציאו דבה על א"י ולא רצו לשלוח מהאי טעמא אבל אחר שראו דמרים לקתה על עסקי דבה ובודאי בל יכזבו להוציא דבה על א"י כי מקרה אחד יהיה לכולם פהם פמרים ולכה אמרו אז נשלחה אנשים לפנינו וזהו שפירש רש"י למה נסמכה והיינו למה המתינו עד אחר צרעת מרים רק לומר לה דמקונם לכן לא רצו לשלוח שחששו להוצאת דבה אבל השתא שראו הפליון חרוץ המגיע לנפשם לראות חובה לעצמם לבל יעמדו בשנא והבל לאמר דברים אשר לא ראו ולא לקחו מוסר בתמיה דנדאי יעשו זאת ויקחו מוסר.

באופן אחר נראה לתרץ קושיא זאת דלמה לא שלחו מקונם דידיע שהיו בטוחים במשה דכתיב ויאמינו בה' ובמשה עבדו כדאייתא ולכל היד התזקה וגו' ועל מה שהיו אומרים כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו קום עשה לנו אלקים זה היה על דלא ידעו ממשה רצו לעבוד כוכבים ומזלות אבל במשה נדאי הבטיחו א"ע ולפנים פסבורים היו דנדאי ישתדל משה להכניסם לארץ והבטיחו בו אבל לאחר ששמעו נבואת אלדד ומידד משה מת סרו מדרכיהם ולא האמינו שיבואו בקל לא"י כמאמר הש"י: איתא במדרש שלח לה' להנאתה ולטובתה ולהבין מה היה טובתו של משה בזה בשליחות מרגלים נראה דאייתא בש"ע א"ח דהיו רגילין להתענות זו אלול על מיתת מרגלים דאייתא בשל"ה דבאמת צדיקי' גמורים היו דהיה פוננתם לטובה שרצו דוקא ונוחה דעתם בזה ללמוד תורה מפי משה רבינו ע"ה אשר תורתו עולה יפה למי שלמד ממנו על דהוא שמע מפי הגבורה והם שמעו מנבואת אלדד ומידד דיהושע מכניס אותם לא"י ומשה יסתלק מן העולם והיה קשה להם מיתת משה יותר מפרידת הארץ ולכה התעוללו עלילות בארץ והוציאו דבה להחטיא את ישראל ולהוליקם במדבר זה ימים רבים ללמוד תורה מפי מרע"ה רק באמת קשה להולמו וכי הקדוש ב"ה מקפח שכר לכל בריה ובפרט למשה שחיייו תלויים לו מנגד שע"י הוצאת דיבת מרגלי' נתוספו חיייו מ' שנה שהיה במדבר ובלא זה כשיפנסו מיד לארץ והוא ימות יפחתו לו מ' שנה מחיייו ח"ו וכי תעלה על דעתך לומר פן הא הקדוש ברוך הוא ממלא כל שנותיהם של צדיקים מיום ליום ונראה לבאר דגם בלא הוצאת דבה של מרגלים היו ישראל מתאחרין מעצמן לכבוש א"י ולכנוס לתוכה דאייתא במדרש כששמעו פנענים מביאת ישראל לארצם קצצו כל אילנות טובות שהיו שם א"כ גם בלא מרגלים היו ישראל נוחים לשמור את הדבר ושללא לכנוס לא"י עד אשר ימלא הארץ כל מיני מגדים ובזה חטאו המרגלים גם שפוננתם היה לש"ש כדי להתעכב עוד במדבר כדי לשמוע תורה מפי משה היה להם לומר האמת שקצצו האילנות טובות וע"כ היו ישראל ג"כ מתעכבים עוד במדבר רק הם אמרו בזה האמת שבזכות ישראל הוא ארץ זבת חלב ודבש ודבר זה אינו מזיק במה שקצצו האילנות והוציאו דבה אפס כי עז העם כדי להחטיא לישראל לעכבן במדבר כדי שילמדו תורה ממשה ובזה חטאו וז"ש במדרש שלח לה' להנאתה ולטובתה לאריכת ימיה: ויבאר נמי הגמרא כשעלה משה למרום מצא להקב"ה שהיה כותב ארץ אפים א"ל משה למה ארץ אפים לשון רבים א"ל הקב"ה אף לרשעים אמר לו משה רשעים יאבדו א"ל חייך שתצטרף לכה ובשעת חטא מרגלים אמר ועתה יגדל נא פח ה' כאשר דברת לאמר כאשר דברת אף לרשעים וקשה למה לא התפלל משה בחטא העגל כשרצה הקב"ה להשימדם נמי את זאת ונראה דצריכין להבין על אמירת הקב"ה שאמר ארץ אפים לצדיקים ולרשעים הא צדיקים אינם צריכים

לאריכת אף רק דהענין הוא דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך פולם צדיקים דאפי' פושעי ישראלים נקראים צדיקים נגד עובדי אלילים כמ"ש חז"ל כפלה הרמון רקתה אפי' ריקנים שבה מלאים מצות פרמון והם הם הצדיקים שאמר הקב"ה שצריכים ג"כ לאריכות אף ומ"ש אף לרשעים הם העובדי אלילים שהם רשעים נגד פושעי ישראל שגם לעכו"ם מאריף אף וז"ש משה בתמיה אפילו על רשעי עכו"ם תהא ארף אפים רשעים יאבדו א"ל הקב"ה חייך שתצטרף לכה דבאמת היה אז עת וזמן ביאת הארץ פדאיתא בפסוק ודור רביעי ישובו הנה דאז נתמלא סאתם של פנענים ע"כ בחטא מרגלים כשאמר הקב"ה לכלות את ישראל רק ע"י תפלת משה אמר סלקתי פדבריה רק לבל יבואו מיד לארץ הארץ הקב"ה להוליכם עוד במדבר מ' שנה ובזה אריכות אף לכנענים שנתיישבו עוד מ' שנה בא"י ולכה התפלל משה כאן ועתה יגדל נא פח ה' פאשר דברת לאמר היינו אף לרשעים עכו"ם איתא במדרש שישראל בקשו ממשה לשלוח מרגלים הטעם פי כששמעו פנעניים שישראל יפנסו לארץ טמנו מטמוניות וילכו המרגלים לפניהם לעמוד על המטמוניות שנאמר ויחפרו לנו ילכו ויעמדו על מה שחפרו בארץ והוא תמוה וכי כל שבועה עממין לא יעפבו לי"ב אנשים מלבוא לפתח המטמוניות וכי יעלה כה על הדעת רק נראה דלכאורה קשה על יהושע שראה דלא עלתה למשה שליחות המרגלים ושנה בו עוד הפעם לשלוח המרגלים אבל הענין הוא דכסבורים היו הפנענים שה' ילחם בישראל ולא יהיה להם פח לעמוד פנגדם פי עפ"י ה' יצאו ועל פי ה' יבואו ומי יכול להלחם נגדם ולכה עשו מטמוניות ואפי' דבר קטן לא נמצא אתם מפספם וזהבם על פן שלחו מרגלים להטעות אותם שיאמרו אם על פי ה' נהייתה הדבר מה להם לשטות זה לשלוח מרגלים לראות החזק הוא הרפה הלא אצל ה' הכל הוא כאפס וכאין אלא ודאי בדרך הטבע באו ובטחו הפנענים בגבורתם ופתחו מטמוניות ואוצרות שלחם וזש"ה במדרש דשליחת מרגלים היה לחפור מטמוניות שהפנענים יחפרו אותם ואח"כ שע"י שליחות מרגלים ראו הפנענים שנגזר עליהם שיהיו במדבר מ' שנה דהשליחות לא היה מרצון הקב"ה ע"כ נתיירא יהושע פשיבואו לספר א"י יטמנו שם מטמוניות ע"כ שלח מרגלים להטעות אותם כדי שיחפרו מטמוניות שלחם: שלח לה אנשים איתא במדרש ונהביאו רש"י שלח לה לדעתה אני אני מצוה אותה אם תרצה שלח ונראה לבאר לשון לדעתה דבלא"ה קשה קושיא הנ"ל דמה עלה על דעת יהושע לשלוח מרגלים בראותו הקלקול שעלה למשה בשליחות מרגלים רק דאמרו חז"ל דיהושע שלח ג' דברים לא"י הרוצה להשלים ישלים דהיינו שיגירו את עצמם וכאשר מצינו באמת בגבעונים וכדמצינו בקרב הזונה שגיריה את עצמה וכל בני ביתה ועם כל משפחתה וזה פונת המדרש שפירש עליו זה בנגב אל עם עולים ומדויק לפי דברינו פי הגרים הם נקראים עולים שנאמר הגר אשר בקרבך יעלה מעלה ולהכי שלח משה מרגלים להביא משם כל איש תם וישר אשר רוח אלהים בקרבו ובזה רמז הפסוק היש בה עץ רק הקב"ה לא ניחא ליה בהכי דע"י הגרים מסתלק השכינה מישאל פדאיתא קשים גרים לישראל כספחת רק משה כבר קיבל ערב רב במצרים והורגל בכה ומוכח דסבר דטובים הם גרים לישראל ולכה א"ל הקב"ה שלח לה לדעתה היינו לפי דעתה ואני אני מצוה אותה מטעם המבואר: ויתורו את ארץ פנען אשר אני נותן לבני ישראל דהיינו אשר אני נותן וזהו כל ארץ ישראל ולא פחושב שרק עד חברון ילכו ומשם יתורו

והקב"ה רצה דוקא שילכו בכל גבול א"י וזה שדייק אשר אני נותן: איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם איתא במדרש דאמר הקב"ה בעת שלחתי מרגלים לאברהם כפר קיימתי דיבורי ודור רביעי ישבו הנה והוא לכאורה תמוה דהא האריף הזמן עד דור התמישי דעוד היו במדבר מ' שנה ונראה לבאר דשלוחו של אדם פמותו והמרגלים היו נשיאי ישראל והם היו שלוחים של ישראל ונפיר הוי הליכתו בארץ עד דור רביעי דקאי על מרגלים דהם היו דור רביעי ובאו לא"י ונפיר אמר הקב"ה לאברהם כפר קיימתי דיבורי וכו' וזה שאמר הכתוב פאן איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם מטעם המבואר: וישלח אותם משה ממדבר פארן פולם אנשים ראשי בני ישראל המה נראה לבאר דאיתא בזוהר שהמרגלים אמרו אי יעברו ישראל לארעא יעברינו משה מלהוי ראשין וזהו פירוש הכתוב פאן פולם אנשים לשון חשיבות וקשה אם באמת היו חשובים מה עלה על דעתם להוציא דבה על א"י ולכך אמר ראשי בני ישראל המה ועלתה יראתם בלבם שיעברו מנשיאתם רק דבאמת על מה להם לירא שירידו אותם מנשיאתם וימנו אחרים תחתייהם דמה להם להחליפם פיון דאנשים חשובים היו רק ידוע מה דאיתא בגמרא שלשה מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ואחד מהם להעמיד להם מלך ואינו צריכים לנשיאים פלל ולכך הוציאו דבה: ואיתא בגמרא דמרגלים נתפוננו רק לבושטה של א"י נאמר פאן ויחפרו את הארץ ונא' להלן ויחפרו הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים וקשה פיון דאינו רוצה רק להביא ראיה דויחפרו הוא לשון בושה מה לו לאריכות הלשון להביא סוף הפסוק כי מלך ה' צבאות וגו' שהוא ללא צורך רק נראה דבאמת עזת ישראל לא היו צריכין למלכות פלל כי ה' צבאות הנה מלכנו ונשא אותנו עלכפני נשרים רק עובדי אלילים צריכים המה לבחור עליהם מלך כפי מתכונתם וכפי המוכתרים ע"י החוזה פוכבים ואצטגנינות שלהם מי הוא אשר נשא וגדל במזלו הוא ישב על פסא מלכותו וזהו הפירוש שדייקו ישראל לאמר לשמואל תנה לנו מלך פכל הגוים דייקא היינו לבחור אותנו ע"י המזלות פאשר העובדי אלילים היו עושים והקב"ה לא היה רצונו בכך רק הוא מלכנו וז"ש הקב"ה לשמואל לא אותה מאסו כי אם אותי שלא רצו לבחור בי להיות מושל עליהם רק שרצו מושל על ידי מזל ובאמת רק ח"ל יושב תחת המזל אבל א"י ניקתו מהקב"ה ומהשפעתו בעצמו כמ"ש עיני ה' אלקיך בה ובחשכם זאת אמרו בלבם מה נאמר להם אם נאמר להם האמת שא"י יושבת תחת הקב"ה ואינו תחת המזל א"כ אין צריכין עוד לנשיאתם פבואם לארץ וא"כ אם נוציא דבה על ארץ ישראל למען שלא יבואו לשם יאמרו דכוננתינו הוא לטובתנו ומפח דאגה ופחד דברנו דבה מיראת נטילת השררה מידינו ולכך פנונו לבושטה ואמרו דא"י יושבת תחת המזל ונסתר טעם הנ"ל ויכולים באמת להיות שררות אפי' בא"י כי דין אחד להם וזה שדייקו לומר והערים בצורות בשמים דייקא דהיינו במזל ולכוננתם הנ"ל נתפוננו אבל באמת לא כן היה רק ה' יושב בציון ומביא סיפא דקרא כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים דייקא לסתור פנונתם: למטה יוסף למטה מנשה נראה דלכך הזכיר אצל מנשה יוסף ולא באפרים אשר בלתי ראוי להיות למנשה אחד מן המרגלים כי פבר נטל חלקו בעבר הירדן ומה להם להוציא דבה על א"י ולחייב פנפשמם לאביהם שבשמים פדבר שאינו מעלה ומוריד להם

וּלְכֹהֵן אָמַר לְמַטֵּה יוֹסֵף שֶׁהוּא גָרַם לוֹ לְזֹאת עַל עֶסְקִי לְשֵׁה"ר שֶׁדִּיבַר עַל אֲחָיו: אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מִשָּׁה לְתוֹר אֶת הָאֶרֶץ וַיִּקְרָא מִשָּׁה לְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ.

נִרְאֶה לְבָאָר דְּכֹתִיב וַיְהִי כִּלְבָב וַאֲיִנו מוּבֵן לְכֹאֲרָה דְלִמָּה שְׁתַּק יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא הָס גַּם הוּא כֹּל יִשְׂרָאֵל רַק יֵשׁ לוֹמַר בְּזֶה דִּיהוֹשֻׁעַ יָרָא דִּיאֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל יְהוֹשֻׁעַ לְגַרְמִיָּה הוּא דְעֵבֵד הָכִי בְשִׁמְעָם נְבוֹאָתוֹן שֶׁל אֶלְדָּד וּמִיָּדָד מִתְנַבְּאִים מִשָּׁה מֵת וִיהוֹשֻׁעַ מְכַנֵּס אוֹתוֹן לֹא"י וְשִׁפִּיר יָרָא לְבַל יֵאמְרוּ יְהוֹשֻׁעַ לְכָבוֹד עֲצָמוֹ הוּא דוֹרֵשׁ וּלְכֹהֵן שְׁתַּק אֲבָל קָמָה וְגַם נֶאֱצְבָה הַקְּוֹשִׁיאַ עַל מִשָּׁה אִיף שֶׁלְחוֹ הֵלֵא בְּנֻדְאֵי יֵאמְרוּ כֹּל הָעָם דִּיהוֹשֻׁעַ נְדָאֵי לֹא יוֹצִיא דְבָהּ וּלְכֹהֵן אָמַר וַיִּקְרָא מִשָּׁה לְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ אֲבָל בְּפִי כֹּל הָעָם הָיָה נִקְרָא שְׁמוֹ הוֹשֻׁעַ וְאֶלְדָּד וּמִיָּדָד הָיוּ מִתְנַבְּאִין יְהוֹשֻׁעַ מְכַנֵּסוֹן וְלֹא יָדְעוּ מִי הוּא יְהוֹשֻׁעַ אֲבָל יְהוֹשֻׁעַ הָיָה יָרָא לְנַפְשׁוֹ דִּישְׂרָאֵל חֲכָמִים וְנְבוֹנִים הֵם דְלִמָּה יִרְגִּישׁוּ בְּזֶה וַיֵּאמְרוּ כְּנִ"ל ע"כ שְׁתַּק וְזֶהוּ שֶׁפִּירֵשׁ הַתְּרַגּוּם יְהוֹנָתָן וְכֵד חֲמָא מִשָּׁה עֲנֻתְנוּתָהּ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ קָרָא לוֹ יְהוֹשֻׁעַ כִּי רָאָה בְּעֲנֻתְנוּתוֹ שֶׁאִינוֹ חֲפִיץ אִפִּי' בְּרִשׁוֹת לְהִיּוֹת שָׂר וּמוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּלְכֹהֵן קָרָא לוֹ יְהוֹשֻׁעַ: עוֹד נִרְאֶה לְבָאָר יְהוֹשֻׁעַ פִּירֵשׁ י"ה יוֹשִׁיעָה דְאִיתָא ג' דְּבָרִים נֶאֱצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכַנְיִסְתוֹן לְאֶרֶץ וּא' מִהוֹן לְהַכְרִית זֶרְעוֹ שֶׁל עֲמֶלֶק וְאִיתָא אִין הַשָּׁם שְׁלָם עַד שֶׁיִּכְרִית זֶרְעוֹ שֶׁל עֲמֶלֶק שְׁנֵאמַר כִּי יָד עַל פֶּס יֵה וְזֶה שְׁאָמַר י"ה יוֹשִׁיעָה דְהֵינּוּ שֵׁם שֶׁל י"ה יוֹשִׁיעָה שִׁיְהִיָּה שְׁלָם: וַיֵּאמַר אֲלֵיהֶם עָלוּ זֶה בְּנֶגֶב וְגו' וַיֵּרְאוּתֶם אֶת הָאֶרֶץ מַה הִיא וְאֵת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ הַחֲזַק הוּא הַרְפָּה הַמַּעֲט הוּא אִם רַב וּמָה הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הוּא יְיָשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הִיא אִם רַעָה וּמָה הַעָרִים אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהֶנָּה הַבְּמַחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים וּמָה הָאֶרֶץ הַשְּׂמֹנֶה הִיא אִם רְזָה הַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ אִם אִין וְגו' וְנִרְאֶה דְכַנְוֹנַת מִשָּׁה הָיָה עָלוּ זֶה בְּנֶגֶב שֶׁיִּלְכוּ עַד חֲבָרוֹן שֶׁהַקְּצוּיָה לְבֵית הַקְּבָרוֹת וּמִשָּׁם יִלְמְדוּ ק"ו עַל שְׁאָר א"י כִּי זֶהוּ הַסֵּדֵר הַמְּקוּם הַפְּחוֹת שֶׁבְּקִרְקַע הֵם מְקַצִּים לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְלָכֵן אָמַר מִכַּח זֶה וַיֵּרְאוּתֶם אֶת הָאֶרֶץ מַה הִיא וְשִׁמָּא תֵּאמַר דְלַפְעָמִים אֶרֶץ שְׂמִינָה וְטוֹבָה לְמֵאֹד מְגִדְלַת בְּטַבְעָה אֲנָשִׁים חֲלָשִׁים וּלְכֹהֵן אָמַר וְאֵת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ הַחֲזַק הוּא הַרְפָּה וְשִׁמָּא תֵּאמַר דְמַתִּים בְּפִתְעַ פְּתֹאוֹם וְלֹא בְּחוֹלְאוֹת וְחֻלְשׁוֹת וּלְכֹהֵן אָמַר הַמַּעֲט הוּא אִם רַב וַיֵּרְאוּתֶם אֶת הָאֶרֶץ הַשְּׂמֹנֶה הִיא וְקָשָׁה וְכִי יִבְדְּקוּ כֹּל הַקְּרַקַּע וְהֵלֵא הַזְּמַן יְכַלֶּה וְהֵם אֵינָם פְּלִים אִף אִיתָא בְּמִדְרַשׁ דְּשִׁנָּה אַחַת לְפָנֵי בִיאַת מְרַגְלִים כְּסָבוּרִים הָיוּ הַכְּנַעֲנִים דִּיבֹאוּ יִשְׂרָאֵל לֹא"י וְהָיוּ קוֹצְצִים כֹּל אֵילָנוֹת נִמְצָא אִם יְבֹאוּ וַיֵּרְאוּ דְכָבֵד נִתְגַּדַּל בָּהּ עֵץ מִסְתַּמָּא אֶרֶץ שְׂמֹנֶה הִיא כְּאֲשֶׁר מְמַהֵר לְהַצְמִיחַ וּלְכֹהֵן אָמַר הַשְּׂמֹנֶה הִיא אִם רְזָה וְשִׁמָּא תֵּאמַר אִיף יָדְעוּ זֹאת וְלָכֵן אָמַר הַיֵּשׁ בָּהּ עֵץ אִם אִין: וְהַתְּחִיבְתֶם וְלִקְחֶתֶם מִפְּרֵי הָאֶרֶץ וְהִימִים יְמֵי בִיפּוּרֵי עֲנָבִים נִרְאֶה לְבָאָר דְּזֶה הוּא הַסִּימָן כְּשֶׁתִּקְחוּ הַפְּרִיּוֹת בַּע"כ וְלֹא יַעֲמְדוּ נְגִדְכֶם שְׁנֻדְאֵי נְמִס לְבָבְכֶם בְּקִרְבְּכֶם וְש"ת מִחַמַּת רֹחַב פְּרִיּוֹת לֹא יְהִיָּה נְחֻשְׁבַת אֲצֵלֶם לְכֹהֵן הַנִּיחוּ אֶתְכֶם לְבֹא בְּפִרְמִים לַעֲשׂוֹת פְּטוּב בְּעֵינֵיכֶם כִּי לֹא נְחֻשְׁבַת לְהֵם דְּבָר מְרֹחַב הַפְּרִיּוֹת אֲשֶׁר לְהֵם לְכֹהֵן אָמַר וְהִימִים יְמֵי בִיפּוּרֵי עֲנָבִים דְּכָבֵד נִתְבַּשְׁלוּ בְּאוֹתוֹ זְמַן וְחִיבְבוּהָ מְאֹד וְאֵעִפ"כ לֹא יַעֲמְדוּ נְגִדְכֶם וְזֶה הַסִּימָן שְׁנֵימִס לְבָבְכֶם: וַיַּעֲלוּ בְּנֶגֶב וַיָּבֹאוּ עַד חֲבָרוֹן וְגו' הָעֲנָן הוּא דְרוּחַ צְפוֹן הוּא רַע בְּטַבְעוֹ לְגַדֵּל צְמָחִים כַּמ"ש וְרוּחַ צְפוֹן הוּא סוֹבֵב וְהוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וְגַם לְצַד מְזֻרְחִית שׁוֹאֵף וְזוֹרֵחַ וְהַצְמָחִים שֵׁם אֵינָם בְּשִׁלְיֵמוֹת וְהֵם כְּנוֹנוֹ לְבִנְיָמִין שֶׁל א"י וּלְכֹהֵן הֵלְכוּ כְּמִין ג"ם בְּשִׁלְשׁ רֹחוֹת כַּמ"ש רַש"י מִשָּׂא"כ בְּמַעֲרַבִּית שְׁשָׁם שׁוֹאֵף רוּחַ מְזֻרְחִית וְטוֹב וּמְטִיב הוּא וּלְכֹהֵן כְּתִיב וַיָּבֹאוּ עַד חֲבָרוֹן וְהֵינּוּ כֹּלֵב לְבָדוֹ דְּבִאֲמַת אִפִּי' בְּחֲבָרוֹן שֶׁהָיָה שֵׁם מְקוּם קְבָרוֹת הָיוּ שֵׁם פְּרִיּוֹת טוֹבִים

וארץ זבת חלב ודבש היא ואם היו נוטלין משם היו ישראל באמת למדין ק"ו אם מקום קבורה פה שאר א"י עאכ"ו והם הנה פנונתם הכל לבושטה של א"י ולכה מיאנו ללכת לחברון רק פלב לבדו הלה לשם: ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק שלא תטעה לומר דלכה הקצוה לחברון לבה"ק על דאנשים שהיו דרים שם היו חלשים ואינם ראויים לעבוד שום עבודה וא"כ אין ללמוד ק"ו מחברון לשאר א"י ע"כ אמרדז"א פי שם אחימן ששי ותלמי: וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים והקשה רש"י אפשר שפנה חם את חברון לכנען בנו הקטן קודם שיבנה צוען למצרים בנו הגדול אלא שהיתה מבונה בכל טוב על א' משבעה בצוען ובא להודיעה שבחה של א"י וכו' ולכאורה יש להבין דהא עדיין קושית רש"י במקומה עומדת וכי שינה ליתן לבנו הקטן חלק טוב יותר מבנו הגדול שבע פעמים אבל באמת יתורץ זאת במה שסיים רש"י ובא להודיעה שבחה של א"י אף שחברון היתה שבע פעמים מעולה מצוען הקצוה לביה"ק מחמת שהיא פחותה משאר א"י ומחברון ילמד ק"ו לשאר א"י ע"כ לא נתן חברון לבנו הגדול אף שהיתה מעולה מצוען משום שהקצוה לביה"ק וזהו באמת רוע מעללי מרגלים אשר נממו מחשבת און דאם ילמדו הק"ו מחברון שהקצוה לביה"ק לשאר א"י יאמרו דמזה הטעם לא יתכן ליתן לבנו הצעיר את חברון היותר טוב מצוען ע"כ הוכרחו לבא ברשעם ובכזבם ארץ אנקלת יושביה היא ע"כ לא נתנו לבנו הגדול פי הוקצה לבית הקברות ומאבות העולם נסתעף חטא זה לכה ויבא עד חברון היינו פלב לבדו נשתטח על קברי אבות התפללו בעדי פי גרם אתם בנזקין.

ויבואו עד נחל אשפול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים וגו' דנחל הוא בקעה והגפן אינו גדל בבקעה כבהרים והם פנונו לבושטה של א"י ולכה הלכו בנחל ליתול הפירות הפחותים והגרועים: וישאנהו במוט בשנים ומן הרמונים ומן התאנים נראה לבאר למה שנים דידוע דארבעים יום הלכו וסבבו כל א"י בשנה ח' פרסה והוכרחו לילה בשבת רק בעת שהיא לא הנה איסור תחומין רק דתיקשי על הוצאות משא דהוצרכו לשאת את הגפן רק דקיי"ל שנים שעשו מלאכה פטורין לכה וישאנהו במוט בשנים לבל לחייב אחד מהן: (אמר המעתיק מ"ש הרב הגאון שבעת ההוא לא הנה איסור תחומין עיין במסכת שבת דף פ"ז ע"ב כתו' ד"ה אתחומין לא איקפוד וכו' ומ"ש לכה כתיב בשנים שיהא הוצאה ע"י שנים ופטורים צ"ל שהרב מפרש הפסוק לפי פשוטו ולא לפי דרש רז"ל כמו שפירש"י במה פעמים המקראות והדרש ירוש דלפי דרש חז"ל במסכת סוטה דף ל"ד ע"א אהד נטל רמון אהד נטל תאנה ותקשי איך עברו על הוצאת משא ואף לפי הירושלמי שהביא התוספות שם בד"ה טורטוני וכו' דלדעת ר"י היו שמונה בתאנים ורמונים ונושאי פלים מ"מ הא מוכח דבשנים לא אתא לארזי שנשאוי שני בני אדם להיות פטורים רק במוט בשנים בשני מוטות ונשאנהו שמונה בני אדם וע"כ צ"ל דהרב מפרש פשטא דקרא לדעת עצמו עכ"ל המעתיק) או נראה דידוע דעץ הדעת הוא עץ הדעת טוב ורע והיינו מ"ט פנים טהור מ"ט פנים טמא רק המ"ט שצרי טומאה אינם בשלימתן ונתחלק וזהו שרמזו במלת טמא מ"ט ונתחלק הנון מה שהם אינם בשלימותם דהטית מתהפה לפנים והולכת לבד אף טהור הוא גרמז במטה משה וכו גרמז הפנים טהור פי הם באחדותן ולכה לפעמים מתהפה לנחש ולפעמים הנה מתהפה למטה פי עץ הדעת טוב ורע וכאן היו בשפלותן וחסאן קא גרם ולכה וישאנהו במוט בשנים דהמטה

הִיָּה נִתְחַלֵּק בְּסִרְחוּנָם: לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא נִחַל אֲשֶׁכּוּל עַל אַנְדוֹת הָאֲשֶׁכּוּל זֶה בָּא לְהוֹרוֹת שְׁהָאֲשֶׁכּוּל אֵין בּוֹ שׁוּם סְנִיף לְדַבֵּר עֲבִירָה מְדַלָּא שְׁיִנּוּ אֶת שְׁמוֹ הָרֵאשׁוֹן מוּכַח דְּאֵין בּוֹ שׁוּם סִרְחוּן רַק דְּהֵם פְּעֵלוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַמְכַוְּעָרִים וְהַתְּפֹכּוּ מִזְגָּם: וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאֵנו אֶל הָאֲרִץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הִיא וְזֶה פְּרִיָּה אֲפָס כִּי עַז הָעַם וְגו' פְּדִי שְׁלֵא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל כִּי פִיָּהֶם הִכְשִׁילָם דְּאָמְרוּ וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שְׁם אֲפָס כִּי עַז הָעַם וְהָאִיף שְׁיִיף שְׁלֵא הַפּוּם בְּמַכַּת מְנַת בְּקוֹצָרָם אֶת קִצִּיר אֲרִצָּם וּלְכֹף אָמְרוּ וְדִיִּיקוּ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְשְׁלוּחֵי מַצֹּה אֵינָם נְזוּקִים אִפְּלִי בְּחִזְרָתָן וּלְכֹף לֹא קָרָאנוּ אֶסוּן וְאִף עַל פִּי כֹן אֲנָשִׁי חֵיל הֵמָּה וְעוֹד וְגַם זָכַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הִיא וְלֹא נִחְשַׁבְתָּ אֲצִלָּם לְכֹלָם וְלָכֵן לֹא הִשְׁגִּיחוּ בָּנוּ: אֲפָס כִּי עַז הָעַם הַיּוֹשֵׁב בְּאֲרִץ וְהָעָרִים בְּצִוְרוֹת גְּדוּלוֹת מְאֹד וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שְׁם נִרְאָה לְבָאָר ע"פ מַה דְּאִיתָא בְּגַמ' דְּלִישְׁרָאֵל הַקַּב"ה מְנַפְּה לְהֵם יָד עַל יַד פְּדִי שְׁיִחְזְרוּ בְּתֻשׁוּבָה כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּחִזְרָבֵן הַבַּיִת כְּמָה שְׁנַיִם מְקוּדָם נִיטַל כְּבוֹדָם וְכָל זִיו תְּפָאֲרָתָם וְהַפֵּל פְּדִי לְהַדְרִיכָם בְּדַרְךָ הַטּוֹב וְהִישֵׁר אֲבָל בְּעַפּו"ם אֵינוּ כֹן רַק מְנִיחַ לְהֵם עַד שְׁנִתְמַלֵּא סְאֲתָם וְאֶדְרָבָה קוֹדָם מְפִלְתָּם נְהַפְּכוּ לְשָׂרִים וּמְלָכִים וּז"ש לְפָנַי שְׂבָר גָּאוֹן וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְדִיִּיק פֶּאֶן אֲפָס כִּי עַז הָעַם דַּא"א לְכַפְּנוֹשׁ אוֹתָם מִחַמַּת גְּבוּרָתָם דְּלִמָּא הָעַם שְׁהִיוּ יוֹשְׁבִים לְפָנַי בְּאֲרִץ הִיוּ יוֹתֵר גְּבוּרִים מֵהֵם וְאִפְ"ה כְּבָשׁוּ אוֹתָם רַק דְּהוֹכִיחוּ אֶת הַדְּבָר בְּטַעֲנוּתָם כִּי יֵשׁ לְדִיִּיק פֶּאֶן בְּקָרָא דְּהָא מְשָׁה בְּאֲמַת שְׁלַחָם וּרְאִיתָם אֶת הָאֲרִץ וְאֶת הָעַם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ הַחֲזַק הוּא הַרְפָּה וּפְרַשׁ"י אִם הֵם יוֹשְׁבִים בְּמַחְנֵי חֲזַקִּים הֵם וְאִם בְּמַבְצָרִים חֲלָשִׁים הֵם וְאִיף אָמְרוּ שְׁנֵי דְבָרִים סוֹתֵרִים רַק זֶהוּ טַעֲנוּתָם אֲפָס כִּי עַז הָעַם וְהָאִיף יִתְכַּן לְהִיּוֹת בְּמַבְצָרִים אֲלֵא שְׁמַקְדָּם הִיוּ חֲלָשִׁים וְהוֹכְרָחוּ לְמַבְצָרִים רַק אִתְ"כּ שְׁהִטִּיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה נִתְגַּדְּלוּ וְנִתְגַּבְּרוּ וּבּוֹדָאֵי אֵין יְכוּלָת בְּיַדְנוּ לְעַמּוֹד נִגְדָּם וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שְׁם וּבּוֹדָאֵי לֹא יָשְׁבוּ לְפָנַי יוֹתֵר חֲזַקִּים מֵהֵם עֲמֵלָק יוֹשֵׁב בְּאֲרִץ הַנֶּגֶב וְגו' וְהַפְּעֵנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן דְּהִיָּה אֶסוּר לִישְׁרָאֵל לְהַעֲמִיד לְהֵם מְלָךְ רַק בַּא"י וְאֵין לְהֵם לְהַכְרִית עֲמֵלָק רַק לְאַחַר הַעֲמַדַת הַמְּלָךְ וּלְכֹף עֲמֵלָק יוֹשֵׁב וְאֵין לְכֵם כַּח לְאַזְרוֹר חֵיל נִגְדָּו וְגַם הַפְּעֵנִי יוֹשֵׁב עַל יַד הַיַּרְדֵּן וְאֵין לְכֵם זְכוּת פֶּלֶל לְעֲשׂוֹת לְכֵם נִס לְקַרִיעַת הַיַּרְדֵּן כְּמוֹ לְקַרִיעַת יַם סוּף וְאִיף תִּרְצוּ לְבוֹא אֶל הָאֲרִץ: וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שְׁם הַנֶּה יְדוּעַ מַה שְׁכַתְּבוּ הַמַּחְקָרִים דְּלָמָּה אֵין בְּזַמְנֵינוּ עֲנָקִים כְּלָל כְּאֲשֶׁר הִיָּה בִּימֵי קֶדָם רַק נִרְאָה דְּלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַבִּין מַה דְּאִיתָא בְּגַמ' דְּלָמָּה נָק' שְׁמָם עֲנָקִים שְׁמַעֲנִיקִים חֲמָה בְּקוֹמָתָן וּבְמַדְרָשׁ אִיתָא שְׁמַעֲנִיקִים חֲמָה בְּגִרוּנָם רַק נִרְאָה דְּבְאֲמַת מַהִיכֵן הִיָּה מְסַתְעָף לְפָנַי שְׁהוֹלִידוּ עֲנָקִים רַק שְׁהִיוּ מוֹרִידִים מִכַּח הַשְּׁפַעַת חֲמָה וּמִשְׁם הוֹלִידוּ גְבוּרִים וְאֲנָשִׁי חֵיל מִשָּׂא"כ עָתָה שְׁכַבְרָ נִתְבַטַּל כַּח הַכִּישׁוּף מִהַשְּׁפַעַת ז' כּוֹכְבֵי לְכַת וּז"ש בְּגַמְרָא שְׁמַעֲנִיקִים חֲמָה בְּקוֹמָתָן הִיָּינוּ מִהַשְּׁפַעַת חֲמָה: וַיְהִי כֹלָב אֶת הָעַם אֶל מְשָׁה דְּמַהִיכֵן נְסַתְעָף גְּוֹדֵל גְּבוּרָתָם מִהַחֲמָה כְּאֲשֶׁר נִתְבָּאָר וּמְשָׁה הִיָּה מַעֲמִיד חֲמָה בְּמַלְחָמוֹת סִיחוּן וְעוּג וַא"כ אֵין לְהֵם כַּח לְלַחוּם כְּנִגְדָּו בְּכִשׁוּפָם כִּי נִתְבַטַּל וּלְכֹף יְהוֹשֻׁעַ בְּהַכְּנִסוּ לְאֲרִץ הִיָּה מַעֲמִיד חֲמָה מְטַעַם הַנ"ל וּז"ש וַיְהִי כֹלָב אֶת הָעַם הִיָּינוּ לְבַל תִּירָאוּ מִכִּישׁוּף אֶל מְשָׁה שְׁיִבְטַל כִּישׁוּפָם בְּהַפְּנִסָם לְאֲרִץ יְהִיָּה תַחֲלָה מַלְחָמַת סִיחוּן וְעוּג וַיַּעֲמִיד מְשָׁה מְקוּדָם אֶת חֲמָה וְזֶהוּ הַפְּרִירוּשׁ כִּי יְכוּל נוֹכַל לָהּ כִּי יְכוּל כְּבָר בְּמַלְחָמַת סִיחוּן וְעוּג וְנוֹכַל אַחַר כְּפֹךְ בְּמַלְחָמַת א"י וְזֶהוּ שְׁדִיִּיק בְּמַלְחָמַת לָהּ הִיָּינוּ לְהַחֲמָה וְחֲמָה לְשׁוֹן נְקִיבָה אֲשֶׁר בְּלַתִּי זֹאת אֵינוּ מוּכָן לְשׁוֹן נְקִיבָה דְּנִקְטָ אֲבָל לַמ"ש קָאֵי עַל חֲמָה: וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַל לְעַלּוֹת

אֶל הָעָם כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ נִרְאָה לְבָאֵר מִשׁוּם דְּכָלֵב אָמַר דְּמִשָּׁה יַעֲמִיד הַחֲמָה וְאִין בְּהוּן פֶּחַ לַעֲשׂוֹת כִּישׁוּף וְהֵם אָמְרוּ בְּהִקְפָּה כְּדַאֲיִתָּא בְּגִמְרָא לְמָה נִקְרָא כִישׁוּף שְׂמִכְחִישִׁין פְּמִלְיָא שְׁל מַעֲלָה וּז"ש כִּי חָזַק הוּא הֵינּוּ פֶחַ הַכִּישׁוּף מִמֶּנּוּ.

וְעוֹד דְּבִאֲמַת הֵם יָדְעוּ דְּכָבֵר נִבְּאוּ אֶלְדָּד וּמִיָּד דְּמִשָּׁה מֵת וְאָמְרוּ שְׂזָה הוּא פֶחַ הַמְּזֻלּוֹת דִּירָאוּ מִבִּיאַת מִשָּׁה לְאַרְץ וַיִּדְּוֹן לְחֲמָה וְאִין בְּהֵם פֶּחַ פֶּלֶל וּלְכָה הִטִּילוּ אוֹתוֹ אַחֲרֵינִית לְבַל יָבֵא לֵא"י וּז"ש כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ: וַיִּצְיֵאוּ דְבַת הָאֲרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ לֵאמֹר הָאֲרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אֲרֶץ אֲנֻכַלִּית יוֹשְׁבֵיהָ הִיא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשֵׁי מַדּוֹת הֵינּוּ דְאָמְרוּ לִישְׂרָאֵל דְּכַוְּנוֹתֵם לִש"ש דֵּא"י אֵינָה סוֹבְלַת טַנְמָאָה וְשִׁיקוּצִים פְּלִל וּלְכָה אֲנֻכַלִּית יוֹשְׁבֵיהָ הֵינּוּ כְּנַעֲנִים דְּחִטָּאוּ יוֹם וְלֹא הָיוּ מַחְזִיקִים לִישְׂרָאֵל לְצַדִּיקִים וְחֹסִידִים פְּלִל וּלְכָה אָמְרוּ אֲרֶץ אֲנֻכַלִּית יוֹשְׁבֵיהָ דְהָאֲרֶץ מִקְפֹּדֶת עַל עֲבִירוֹת וּא"ת דְּלְכָה אֲנֻכַלִּית יוֹשְׁבֵיהָ דְחִלְשִׁים הֵם וְהָאֲרֶץ אֵינָה טוֹב לְבְרִיאוֹת וּמַגְדֵּלֶת חִלְשִׁים לְכָה אָמְרוּ וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשֵׁי מַדּוֹת וּמוֹכַח כְּנ"ל: וְשֵׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנֹק מִן הַנְּפִילִים הֵינּוּ דִידוּעַ דְּמִי שְׁהִיָּה קֶצֶת בְּמַדְרִיגָה עֲלִיוֹנָה הִיָּה חוֹזָה לְהַקְב"ה כְּמ"ש בְּבַלְעָם מַחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזָה אֲבָל לְפַעֲמִים הִיָּה בְּמַדְרִיגָה פְּחוּתָה כְּמ"ש נוֹפֵל וּגְלוֹי עֵינַיִם וְכָאֵן לֹא הִיָּה הַכִּישׁוּף כ"כ כְּמוֹ בְּבַלְעָם רַק הַנְּפִילִים מִל' נוֹפֵל וּגְלוֹי עֵינַיִם: וְנָהִי בְּעֵינַיִנוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הֵינּוּ בְּעֵינֵיהֶם הֵינּוּ דְעֵנְקִים הָיוּ גְדוֹלִים כ"כ אֲשֶׁר שְׂאָר הַמּוֹן שְׂבֵא"י אֶף שְׁהָיוּ אֲנָשֵׁי מַדּוֹת הָיוּ כְּנַגְדָם כְּתִינוּקוֹת וְהַמְרַגְלִים בְּעֵצָמָם הָיוּ נְדָמִים לְהֵם קְטַנִּים יוֹתֵר עַד שְׁהָיוּ בְּעֵינֵיהֶם רַק כְּחַגְבִּים וְאִתָּא בְּמַסְכַּת שְׂפַת חָגֵב כְּדִי לִחְסוֹן לְתִינוּק לְשַׁחֲוֹק בּוֹ וּמְרַגְלִים הָיוּ אֲוֹמְרִים דְּעֵנְקִים יִתְּנוּ אוֹתָנוּ לְכְּנַעֲנִים לְשַׁחֲוֹק בְּנוֹ כְּחַגְבִּים אֲשֶׁר ג"כ יִתְּנוּ לְתִינוּק: וְחַטָּא פֶּל הַעֲדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּכְפּוּ הָעָם בְּלִילָה הַהִיא דְּכָבֵר הִצִּיעוּ הַמְרַגְלִים לְפָנֵיהֶם דְּמִשָּׁה יָמוּת וְלֹא יָבֹא לֵא"י וּמִכַּח זֶה בֵּית אֱלֹקֵינוּ יִחָרֵב וּגְלוֹת נִתְעוֹרֵר וְאוֹתוֹ לִילָה ט"ב הִיָּה וּלְכָה וַיִּכְפּוּ הָעָם בְּלִילָה הַהִיא וּמֵאוֹתוֹ בְּכִיָּה גְרָמָה בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת בְּעו"ה: וַיִּלְוֵנוּ עַל מִשָּׁה וְעַל אֶהְרֹן וְגו' לוֹ מִתְּנוּ בְּאֲרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבָּר הַזֶּה לוֹ מִתְּנוּ וְלָמָּה ה' מְבִיא אוֹתָנוּ אֶל הָאֲרֶץ לְנַפּוֹל בְּחָרֵב נַשִּׁינוּ וְטַפִּינוּ: הִיָּה לְבֹז נִתְּנָה רֵאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרַיִמָּה.

נִרְאָה לְבָאֵר דְאָמַר פְּרַעָה לֵב"י רָאוּ כִּי רַעָה נִגְדַּת פְּנִיכָם הַכּוֹכָב מְלֵא רוֹגְזוֹ וְדָם וְהוֹכְרַחֲסָם לְהַקְרִיב קְרָבָנוֹת לְבַל יִשְׁפּוּף עֲלֵיכֶם חֲמָתוֹ מִשָּׂא"כ נִגְדַּת טַפְכֶם ע"כ מֵה לְכֶם בְּטַף וְזֶה הִיָּה בַח"ל מִשָּׂא"כ בֵּא"י הָיוּ יִרְאִים דִּיבֵא הַכּוֹכָב עֲלֵיהֶם גַּם עַל הַטַּף מִפְּחַ כִּישׁוּפָם לְמֵאוֹד וּז"ש לוֹ מִתְּנוּ בֵּא"מ אוֹ בְּמַדְבָּר הַזֶּה לוֹ מִתְּנוּ וְהִיָּה נִשְׂאָר לָנוּ עוֹד שְׂרִיד וּפְלִיט וְלָמָּה ה' מְבִיא אוֹתָנוּ אֶל הָאֲרֶץ הַזֹּאת נַשִּׁינוּ וְטַפִּינוּ: יְהִי לְבֹז אֲפִילוֹ לְטַפִּינוּ יִגִּיעַ הַפְּלִיזוֹן וְזֶהוּ וַיִּלְוֵנוּ מֵה זֶה הַרְעָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר מְצָאנוּ: נִתְּנָה רֵאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרַיִמָּה הִנֵּה בְּפָרְשַׁת בְּשַׁלַּח כְּתִיב וְלֹא נָחַם אֱלֹקִים דְּרָךְ אֲרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בְּרֵאוֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה וְאִם עֲכָשְׁיוּ יִגִּיעַ לָנוּ מִלְחָמָה מֵה לָנוּ בְּהִסָּבַת הַדְּרָךְ לְמֵאוֹד הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרַיִמָּה דְּדָרָךְ קָרוֹבָה הִיא הֲלֹא מִצְעֵר הִיא וְתַחֲי נַפְשֵׁינוּ: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו נִתְּנָה רֵאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרַיִמָּה נִרְאָה לְבָאֵר ע"פ מֵה דַּאֲיִתָּא בְּמַדְרֵשׁ בְּסוּדָם אֵל תְּבֵא נַפְשֵׁי בְּשַׁלִּיחוֹת מְרַגְלִים וְלְכַאוֹרָה הוּא תְּמוּהָ וְכִי לְשִׁמְעוֹן וְלוֹי יִגִּיעַ הָעֲלֵבוֹן הַזֶּה הֲלֹא פֶּל י"ב שְׂבָטִים הִיָּה לְהֵם חֵלֶק בְּשַׁלִּיחוֹת מְרַגְלִים רַק דַּאֲיִתָּא נִתְּנָה רֵאשׁ הֵינּוּ נִתְּנָה בֵּינֵינוּ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת וַיִּדּוּעַ כ"מ שְׂנַאֲמַר אִישׁ אֶל אָחִיו הֵינּוּ שְׁמַעוֹן וְלוֹי דְּבִשְׁמַעוֹן עוֹד נִסְתַּעֲפָה

שְׁנֵי דִינָה אַחֲוֹתָיו שֶׁנִּבְעַלְתָּ לְשִׁכְמָם וּמִשָּׁם יָצָא הָעֵגֶל הַזֶּה וְשִׁפִּיר בְּסוּדָם אֵל תָּבֵא נַפְשִׁי בְּשִׁלְיֹת מְרַגְלִים הֵינִי בְּעִבּוֹד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת.

וְגַם יֵשׁ לְפָרֵשׁ הָאֵל דְּרָצוּ לְעִבּוֹד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת הֵינָה לְכַבּוֹד ה' דִּידוּעַ פְּאֲשֶׁר רָאָה דָּוִד שֶׁבָנוּ מֶרֶד בְּמַלְכוּת וּלְכֹהֵן הַסִּפִּים לְעִבּוֹד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת וְהַטַּעַם הוּא שֶׁלֹּא יִלְנִי עַל הַקַּב"ה בְּאֲנַמְרָם לִית דִּין וְלִית דִּינָן כִּי דָּוִד הוֹלֵךְ בְּתַנְמוֹ וְאָף עַפ"כ הֵעֲנִישׁוּ הַקַּב"ה וּמִשּׁוֹם כְּבוֹד רָצָה לְעִבּוֹד כּוֹכְבִי וּמִזְלוֹת וְכֵן דִּירָאוּ דִּיאֲמָרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת מִבְּלִית יִכְוֹלֵת ה' עַל דֵּהֶם תְּמִימִים וַיִּשְׁרִים וְאֵפ"כ לֹא הִכְנִיסָן לֹא"י וְהִנֵּי חִילוּל הַשֵּׁם וּלְכֹהֵן רָצוּ לְעִבּוֹד כּוֹכְבִי וּמִזְלוֹת וְכֵן שֵׁאוֹה"ע יִתְּלוּ בָּזֶה.

אוּ נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דִּידוּעַ דִּיוֹאֵב עֲמֻשָׁא הֵיּוּ מְחַלְקִים אִם הַמְּלִיךְ הוּא פּוֹרֵץ דְּבָרֵי תוֹרָה אוּ לֹא וְזֶה הֵינָה בְּאֲמַת טְעוֹת יִרְבְּעָם שֶׁהֵעֱמִיד שְׁנֵי עֲגָלִים וְהַקַּב"ה אָמַר לֹא תִסְיָפוּן לְשׁוֹב מְצַרְיָמָה וְהֵאִיף רָצוּ לְלַכֵּת לְמִצְרַיִם וּלְכֹהֵן אָמְרוּ נִתְּנָה רֵאשׁ דֵּהֵינִי מְלִיךְ וְהוּא מְוַתֵּר לְעִבּוֹר עַל ד"ת: וַיִּפְּלוּ מִשָּׁה וְאֶהְרֹן עַל פְּנֵיהֶם וְגו' וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְכָלֵב בֶּן יִפְנֹה קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם דְּכָל כַּח קְדוּשָׁתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הֵינָה בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְכִשְׁחֻטָּאוֹ יִשְׂרָאֵל הֵינָה בּוֹ כַח לְעֵמֹד כָּלֵל כִּי הִשְׁכִּינָה נְסֻתִלָּק מִמֶּנּוּ וּלְכֹהֵן וַיִּפְּלוּ מִשָּׁה וְגו' וְכִשְׁרָאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב סִילִיק הַשְׁכִּינָה הַבִּינִי הַכְּפִלִּיּוֹן הַזֶּה וּלְכֹהֵן קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם: וַיֹּאמְרוּ אֵל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאֲרֵץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲנֹתָה טוֹבָה הָאֲרֵץ מְאֹד הֵינִי מְאֹד דְּרָאִיתֶם כְּכֹר דְּזַבְתָּ חֵלֶב וְדָבַשׁ הוּא וּמ"ש אוֹכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ הִיא הַדְּבָר הוּא בְּהִיפֹף דְּאַרְבַּע אַמּוֹת בֹּא"י הַהוֹלֵךְ בָּהֶן מְכַפְרִין עֲוֹנוֹת וּ"ש מְאֹד מְאֹד עוֹה"ז וְעוֹה"ב: פְּרִשְׁתָּ קִרְחָ וַיִּקַּח קִרְחָ בֶּן יִצְחָר בֶּן קֹהֵת בֶּן לֵוִי.

יֵשׁ לְתַת טַעַם עַל מָה עָלְתָה בְּדַעְתוֹ עֲתָה לְחַלֵּק וְלֹא מִקְוֶה רַק נִרְאֶה ע"פ מָה דִּיאֲמָרוּ בְּפִסּוּק עֲתָה תִרְאֶה אֲבָל לֹא תִרְאֶה בְּמַלְחָמָה ל"א מְלָכִים דְּנִגְזָר מֵאִז גְּזִירָה עַל מֹשֶׁה לְבַל יִכְנָס בְּתַחֲוִי א"י וְכִתִּיב אַחַד עֶשְׂרֵת יוֹם מִחוּרֵב דְּרָף הָר שְׁעִיר וְהֵינָה בְּזִמְן מוֹעֵט שִׁיכְנָסוּ לְאֲרֵץ ע"כ לֹא רָצָה לְהִתְקוּטָט עִם מֹשֶׁה לְהַעֲבִירוֹ מִנְּשִׂיאָתוֹ בְּשִׁבִיל זְמַן קָצֵר שֶׁהֵעֵת פְּלָה מִהָר וְנִבּוֹא לֹא"י וְאִז יִחְזוֹר הָעֵטָרָה לָהֶם לְלַפּוֹשׁ בְּגָדֵי מַלְכוּת אֲבָל עֲתָה לְאַחַר שֶׁפָּרְחוּ הַמְּרַגְלִים שֶׁנִּגְזְרָה גְּזִירָה לְרַעוֹת בְּמִדְבָר אַרְבַּעִים שָׁנָה וְהוֹקְשָׁה לוֹ דְּבַר גְּשִׂיאת מֹשֶׁה בְּאַרְיֵכַת הַזְּמַן כִּי לֹא לוֹ יִגִּיעַ הַכְּבוֹד כִּי שָׁם יִתְּמוּ וְגַם יִסּוּפוּ ע"כ קָם עֲתָה לְעוֹרֵר מְדַנִּים גַּם כָּל טַעַם שֶׁל קִרְחָ הֵינָה שֶׁלֹּא רָצָה לְהִיּוֹת מְנוּשָׁאֵי הָאֲרוֹן כִּי הָאֲרוֹן הֵינָה צָרִיף שְׁמִירָה וְקְדוּשָׁה גְּדוּלָה בְּיוֹתֵר וּבְאִם לֹא הֵינָה מְכַלָּה אֵת נוֹשְׁאָיו פְּאֲשֶׁר אָמְרוּ כִּי גָלַל בֶּן הֵינָה שֶׁבֵט קֹהֵת קָטָן בְּמִשְׁפָּחוֹת וּלְכֹהֵן חָשַׁב לְהִיּוֹת פֶּהֶן אוּ מְלִיךְ וּפְטוֹר מִלִּישָׂא הָאֲרוֹן אִף גְּשִׂיאת הָאֲרוֹן לֹא הֵינָה רַק בְּמִדְבָר כְּנוֹדַע וּלְכֹהֵן מִתְחַלָּה חָשְׁבוּ שֶׁיִּבּוֹאוּ תִּיכְף לֹא"י א"כ בְּזִמְן קָצֵר לֹא חָשְׁשׁוּ לְזֶה הַחֲשָׁשׁ רַק אִם"כ בְּחֻטָּא מְרַגְלִים בְּהָאֲרֵץ הַזְּמַן מ' שָׁנָה אִז בָּא בְּתַחֲבוּלוֹת לְחַלֵּק: וַיִּקַּח קִרְחָ אֲמָרוּ בְּמִדְרָשׁ שֶׁלְקַח מִקַּח רַע לְעֲצָמוֹ הֵעֲנִין כַּמ"ש ז"ל קִרְחָ שֶׁפָּקַח הֵינָה מָה רָאָה לְשִׁטוֹת זֶה רַק עֵינֵי הִטְעַתוֹ שֶׁרָאָה שֶׁמוֹאֵל יָצָא מִמֶּנּוּ וְעִיקָר הַתִּימָה הוּא מָה רָאָה לְשִׁטוֹת זֶה כִּי אָמְרוּ בְּהִעָבְרַת ר"ג מִנְּשִׂיאָתוֹ מֵאֵן נוֹקִים לְנִשְׂיָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּעַל מַעֲשֵׂה הוּא (פִּירוּשׁ בְּעַל מַחְלֹקֶתוֹ) וַיֹּאמְרוּ בְּשִׁבִיל הַנְּשִׂאוֹת חָלַק עִמּוֹ וּ"כ הַקְּוִשָׁא הוּא מָה רָאָה קִרְחָ לְהַכְנִיס עֲצָמוֹ לְחַלֵּק עִמּוֹ פְּנוּמִי אִף שִׁיעֲבִירוֹ אֵת מֹשֶׁה לֹא יִמְנוּ אוֹתוֹ הִיּוֹתוֹ בְּעַל מַעֲשֵׂה וְלָזֶה מִשְׁנֵי דְלָא עַל עֲצָמוֹ נִתְּפוּן רַק עַל זְרַעוֹ שֶׁחָשַׁב אִם יִהְיֶה לְמֹשֶׁה הַנְּשִׂאוֹת כָּל יְמֵי חַיָּו יִהְיֶה יִרְוֵשָׁה לְזַרְעוֹ וּלְכֹהֵן בִּיקָשׁ לְהַעֲבִיר מֹשֶׁה וַיְהִי כְּצִיָּא בְּלֹא

רוֹעָה וְאֵח"פּ יָשׁוּבוּ בְּנֵי לִהְנַהִיג לְדוֹר כִּי עֵינֵינוּ הִטְעַתוּ שְׂרָאָה כִּי זָרְעוּ יִהְיוּ רוֹעִים לְעַם וּא"כ כָּל עֲנָנוּ מִחֲלֹקֶת קִרְח לֹא הָיָה לְעֲצָמוֹ כ"א לְזָרְעוֹ אַחֲרָיו וְזֶהוּ שְׁלֵקַח מִקַּח רַע לְעֲצָמוֹ כִּי מֵה לֹו לְעֲצָמוֹ אַף לְשִׁיטָתוֹ מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לֹו רַק בְּשִׁבִיל בְּנָיו וְזֶהוּ וַיִּקַּח קִרְח מִלְּשׁוֹן קִרְח מִכָּאֵן שְׂאָף לְפִי דַעְתוֹ יֵצֵא קִרְח וּבְדַרְךָ הַלְצָה יֵשׁ לֹוֹמֵר כִּי וַדַּאי קִרְח חָכֵם גְּדוֹל הָיָה וְגַם עָשִׂיר מְן־פְּלָג ע"כ דִּימָה בְּנִפְשׁוֹ שֶׁהוּא רָאוּי לְנִשְׂיָאוֹת וְעַתָּה בְּדוֹר הַשְּׁפֵל הִזָּה כ"א שְׂיֵשׁ לֹו רִיב וּמִצָּה עִם אָדָם גְּדוֹל מִמֶּנּוּ אוֹמֵר בְּלִבּוֹ אֲנִי כְּקִרְח שֶׁהָיָה אָדָם גְּדוֹל וּבְאֵמָת הוּא שְׁפֵל וְנִבְזָה וְשִׁפִּיר לְקַח קִרְח מִקַּח רַע לְעֲצָמוֹ ע"י מִחֲלֹקֶתוֹ שְׁפֵל שְׁפֵל יֹאמֵר לְדוֹרוֹת שֶׁהוּא כְּקִרְח וְגַם מְרַגֵּל בְּפִי הַבְּרִיּוֹת לֹוֹמֵר עַל בְּעַל מִחֲלֹקֶת הָאִישׁ הִזָּה הוּא קִרְח וּיְכַוְנָה תְּמִיד בְּשֵׁם הִזָּה וְזֶה בְּזִיוֹן גְּדוֹל לְקִרְח שֶׁהָיָה מִיְנוּחָס וְחָכֵם.

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ נִרְאָה דִּהְיָה הַתְּנָאִים וְכָל קַדְמוֹנֵינוּ הָיוּ מְרַחֲקִים א"ע מִהַשְּׂרָרָה וּמֵאֲמֵר הַתְּנָא וּשְׂנָא אֵת הַרְבֵּנוֹת אֲשֶׁר חֲטָא הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ וּמִי יִתֵּן קוֹלָר בְּצִוְאוֹרוֹ עַל לֹא דְבָר וְהִיכָא דְשָׂכִיחַ הַזִּיקָא לִיפְּנֵי בְּרִשָׁתָא אֲשֶׁר נִלְכְּדוּ בּוֹ רַבִּים כַּמ"ש עַל קִיסָר אֲגוּסְטוֹס בְּנוֹ שֶׁל יוּלִּיִּס קִיסָר כְּשֶׁהִכְתִּירוּ אוֹתוֹ בְּרוֹמֵי הַסִּיר הַפְּתֵר מֵעַל רֵאשׁוֹ וְהַעֲמִידָה עַל הָאָרֶץ וְכֵה אָמַר לָהּ כְּתֵר כְּתֵר רָאָה כְּמָה גְּדוֹל חֲשִׁיבְתָּהּ וְיוֹתֵר מִחֲשִׁיבְתָּהּ הוּא שְׁפֵלוּתָּהּ בְּאֲשֶׁר שְׁקוֹלָר תְּלוּי בְּצִוְאוֹרָהּ וְאִם יִבְחִין וְיִתְבּוֹנֵן הָאָדָם עַד כְּמָה תִּכְבֵּד הַעֲבוּדָה לְשִׁפְלוּתָּהּ אִפִּי' אִם הֵייתָ מְנוֹטֵל עַל הָאֲשִׁפָּה לֹא הָיוּ מְשִׁיחִין בָּהּ כִּי כְּבֵד הַדְּבָר מְאוּד לִהְיוֹת עַל רֵאשׁוֹ עוֹל גְּדוֹל כְּזֶה וְכַתֵּב הַאֲבִרְבָּנָאֵל דַּע"כ זָכָה לְאֲרִיכַת יָמִים עַל מִמְלַכְתּוֹ עַל עֲנוּהָ זֹו דִּהְרָאָה בֵּין גְּדוּלֵי הָעִיר וְקִרְח רַדְף אַחֵר הַשְּׂרָרָה וְזֶהוּ הַמְּקַח רַע שְׁלֵקַח לְעֲצָמוֹ: וַיִּקַּח קִרְח פִּרְש"י לְקַח אֵת עֲצָמוֹ לְצַד אֶחָד לִהְיוֹת נִחְלָק מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַפְּהִלּוּתָּהּ פִּי' כִּי קִרְח הִתְחַפֵּם לְנִטּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי פִתּוֹת כִּי הוּא לֹא רָצָה מִתְחַלְלָה לְהַכְנִיס עֲצָמוֹ בְּמִרְיָבָה כִּי יֹאמְרוּ דְבִשְׁבִיל קִנְיָאָה וּכְיוֹצָא בּוֹ הוּא עוֹשֶׂה רַק הַסִּית לְבַכּוֹרֵי יִשְׂרָאֵל שְׂיַעֲרְעְרוּ עַל הַלּוּיִם לְמָה יִדְחוּ אֵת הַבְּכּוֹרִים וְאִם כִּי עָבְדוּ אֵת הָעֵגֶל הֲלֹא אֶהְרֵן שֶׁהוּא רֵאשׁ לְכָל דְּבָרִים בְּעֵגֶל נִבְרָר לְפָהֵן וְאֵלּוּ הֵם אֲשֶׁר נִאָּמַר עֲלֵיהֶן וַיִּקְוִמוּ לְפָנַי מִשֶּׁה כִּי הֵם לֹא עָרְעְרוּ עַל מִשֶּׁה וְאֶהְרֵן כָּלֵל אֲדַרְבָּא בְּאוֹ לְפָנַי מִשֶּׁה וְקָמוּ לְפָנָיו לְקַבֵּל מִשְׁפָּטָן עַל שִׁבְט לְוֵי בְּטַעֲנָה לְמָה לָּהֵם מִשְׁפָּט קַדִּימָה נִגַּד הַבְּכּוֹרֵי' וְאַחֵר כֶּה בְּאוֹ הַלּוּיִם כְּלוֹמֵר כְּמִן־כְּרָחִים לֹוֹמֵר הִנֵּה כָּל הָעָרְעוֹר שְׁנוּלֵד לָנוּ מִן הַבְּכּוֹרִים הוּא בְּסִיבַת אֶהְרֵן שְׁנִבְחָר לְפָהֵן וְאֵלּוּ לֹא הָיָה נִבְחָר לֹא הָיָה לְבַכּוֹרִים עֲלֵינוּ טַעֲנָה וּא"כ כָּל הַמְּבוּכָה הַנוּלֵד לָנוּ הוּא בְּשִׁבִיל אֶהְרֵן וְזֶהוּ הָיָה כִּי בַחַר מִשֶּׁה לִהְיוֹת הוּא מְלָךְ וְאִין מְלָךְ כִּהֵן וּלְכַף לֹא מִינָה עֲצָמוֹ לְפָהֵן כִּי אִזּוּ הָיָה פִתְחוֹן פֶּה לְקַטְרֵג רַק מִינָה לְאֶהְרֵן וּמִזָּה נוּלֵד הַסְּכָסוּף לְכַף וַיִּקְהָלוּ עַל מִשֶּׁה וְעַל אֶהְרֵן וּבְזָה יוֹבֵן הַמְּדַרְשׁ דַּאִיתָא מָה רָאָה קִרְח לְחַלּוֹק פְּרִשָׁתָא פְּרָה רָאָה הִינּוּ דְשָׁם נְצִטְוָה אֶלְעָזָר וְלֹא אֶהְרֵן הוּאִיל וְחֲטָא בְּעֵגֶל כַּמ"ש רַש"י וּלְכַף עָרְעְרוּ בַּמַּמ"נ וְזֶהוּ לְקַח עֲצָמוֹ לְצַד א' כִּי הָיָה עוֹשֶׂה שְׁנֵי פִתּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל: וַיִּקַּח קִרְח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהֵת בֶּן לְוֵי פִירְש"י דִּיעֲקֹב הַתְּפִלֵּל עַל עֲצָמוֹ דְּלֹא יִזְכֵּר שְׁמוֹ בְּמִחֲלֹקֶתוֹ שֶׁל קִרְח אֲבָל בְּדוּכָן יִזְכֵּר שְׁמוֹ וְהִינּוּ כִּי הַתּוֹרָה קָאָמַר בֶּן לְוֵי לְהוֹרוֹת מֵה שְׁבִיבָתָא קִרְח שְׁטַעֲן עֲבוּר כָּל בְּנֵי לְוֵי כִּי דִי לֹו שְׁיִטְעֵן בְּעַד בְּנֵי קֵהֵת לְבַד וְלִזָּה אֲמַרְהִיּוֹתוֹ בֶּן לְוֵי א"כ כָּל הַשְּׁבִיבָתָא מִשְׁפַּחְתּוֹ וּקְרוּבֵיו וְתַבְעַת כְּבוֹדָם וּא"כ מֵה שְׁתַּבְעַת כְּבוֹד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאֲמָרוֹ כָּל הָעֵדָה כּוֹלָם קְדוֹשִׁים הוּא הֵיּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל אַחִים מִצַּד שְׁכּוֹלָם בְּנֵי יַעֲקֹב וּא"כ רָאוּי לְהַזְכִּיר בֶּן יַעֲקֹב אֲבָל יַעֲקֹב הַתְּפִלֵּל וְכו' וְזֶהוּ אֵל תַּחַד כְּבוֹדֵי ל' אַחֲדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כָּל זָרַע יִשְׂרָאֵל לְאַחֲדִים כִּי בְּנֵי אִישׁ אֶחָד אֲנַחְנוּ אָב אֶחָד לְכּוֹלְנוּ גַם יַחַס

התורה את קרח לומר אל תחשבו לנקלה כ"א בן גדולי הדור בן חשובים פאלה ואמרו לא ימושו מפיה ומפי זרעה וגו' בג' דורות התורה חוזרת על אכסניא וא"כ הנה קרח גדול הדור בהכרח רק התוספות פתבו שצריף להיות הג' דורות רואים זא"ז והנה קרח ראה ליצקה ולא לקהת ואין ראה מהפסוק שהנה בהכרח גדול הדור אבל יעקב ראה את לוי ולוי ראה את קהת שהנה מבאי מצרים א"כ ראו זא"ז והנה ראו לומר בן יעקב שהנה מוכח דקרח הנה גדול הדור גם הזכיר בן לוי כי לוי הנה ממאן בממשלת יוסף לומר המלוך תמלוך עלינו ונענש שיוצאי חלציו אמרו ג"כ למה תתנשא ומאס בממשלת משה ואם בן יעקב דמאן בבכורת עשו הוא גם בן כמ"ש המפרשים פי הנה צעיר צריף לעבוד לבכור וא"כ אף זה משרש יעקב דמאס לעבוד לבכור ולכף ביקש יעקב שלא יזכר שמו פי ח"ו שהנה יעקב ממאס בבכור' עשו בשביל לפרוק עול רק מחמת רשעתו של עשו ולכף אף בדוכן לא נזכר שם יעקב רק ישראל: ויקומו לפני משה ר"נ איש הינו שמשו ראשי סנהדרי קטנה מכל שבט וע' אברבנאל פי בני ראונו ערערו בכל פנות הבכורה על המלוכה שנתנה ליהודה ונתנה ליוסף וא"כ מבני יהודה ויוסף לא היו עמהם בעצה ונשארו עשר שבטים וסנהדרי קטנה הם כ"ג ושני סופרי הדיינין פמבואר במשנה במס' סנהדרין הרי כ"ה יוד פעמים כ"ה הרי הם ר"נ: נשיאי עדה קרואי מועד אנשי שם דרשו חז"ל שידעו לעבר שנה הענין הוא פי דרשו חז"ל שמש וירח אמרו אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא וי"ל פי ידוע דלבנה אמרה א"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד וא"ל הקב"ה לכי ומעטי א"ע והינינו פי מתחילה הנה הלוחם בשנה שניהם סובבים במהירות וא"כ הנה הלבנה מלאה תמיד פחמה וא"ל הקב"ה לכי ומעטי את עצמה שהלבנה ממחרת הילוכה ועי"כ התנה המיעוט ונהו הנה ענין קרח להיות מלכים הרבה ולא יהיה למשה לבד ההנהגה וכן פהני גדולים הרבה כמ"ש רש"י וישתמשו שני מלכים בכתר אחד ואם בן אין ללבנה למעט עצמה ולצאת במהירות יותר מהחמה ולכף אמרו לא נצא ונהו הענין שאמרו שהקדוש ב"ה פייס ללבנה ואמר לה למני בה ישראל והינינו גם בן שאין שני מלכים משתמשין בכתר אחד פי הלבנה מושלת בישראל והחמה באו"ה רק אמרו דישאל נמי מונין לחמה בתקופות והינינו מנין לחשבון התקופות היא לעפורים כדי להיות שנת לבנה וחמה עולין פאחד ואם בן חזר להיות שני מלכים להשתמש בכתר אחד ונהו שפאו אנשים היודעים לעבר שנים במחלוקת שהוא להורות דשני מלכים משתמשין בכתר א': אנשי שם דרשו במדרש שנמסר להם סוד השם והינינו שהיו חכמים גדולים וכבר באו בימים פדאמרו אין מוסרין את השם אלא למי שעמד בפני ימיו אבל באמת איה חלקו על משה הלא ידעו פי הכה את המצרי בשם כמ"ש חז"ל הלהרגני אתה אומר מלמד שהכהו בשם ולכף לקחו אנשי שם שגם להם יד ושם בזה וגם יתכן שאמרו כל ניסי משה לא היו רק ע"י פעולת שמות ולכף לקחו אנשי שם להראות לעם שיש פח לפעול פעולות רבות ע"י שמות וא"כ משה בהחמתו בשמות הקדושים פעל כל זה: ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם פי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'.

הנה איתא פרק קמא דסנהדרין דר' יהודה סובר דסנהדרי גדולה ע"א דשבועים איש ומשה על גביהו והתיצבו עמה דכתיב משום שכינה ורפנו סברי משה בהדיהו וזה מאמר מדוע תתנשאו להיות על גבם אין לה רק בהדיהו פמוה פמוהם דכתיב עמה

וְלִיכָא לְמִימַר מְשׁוּם שְׂכִינָה דְהָא כָּל הָעֵדָה פְּנִלְם קְדוּשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וְא"כ לִיכָא לְמִימַר מְשׁוּם שְׂכִינָה.

וְהַעֲנִין שְׁהַלְבִּישׁן טְלִית שְׂפָנָלוּ תְּכֵלֶת כִּי יְדוּעַ שְׁתַּמִּיד יֵשׁ בְּדוֹר צַדִּיק אֶחָד שֶׁהוּא מְרַכְּבָה לְשְׂכִינָה וּמִמֶּנּוּ שׁוֹאֵף זֹרֵחַ לְכָל הָעָם וּכְמ"ש אֵין לְהַקְדוּשׁ ב"ה בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הַלְּכָה ר"ל צַדִּיק שֶׁהוּא ד' אַמּוֹת שֶׁל הַלְּכָה וְזֶה עֲנִין תְּכֵלֶת הַמּוֹרָה עַל כֶּסֶף הַכְּבוֹד כְּמ"ש בְּגִמְרָא וְלִזֶּה בָּא הַמְצָנָה לִיתָן עַל כָּל הַפְּתִילִין פְּתִיל תְּכֵלֶת בְּקַשׁוּרִין לְהִיּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל דְּבוֹקִין בְּצַדִּיק אֶחָד אֲשֶׁר הוּא הַמְרַכְּבָה לְכְבוֹד ה' וְעַלִּיו חוֹפֵף ה' וְכֵן הָיוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הַפְּשָׁרִים כְּדִמְצִינוּ לֹא בְּחֻרְתֵי בְעִיר מְפֹל שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל וְאַבְחָר בְּדוֹד פְּתַח בְּעִיר וְסִיִּים בְּמִשְׁפָּחָה אֶלָּא לְהוֹרוֹת דְּעֵינְקָר הַמְרַכְּבָה לְשְׂכִינָה הוּא הַצַּדִּיק וּבְהַשְׁתַּדְּלוּתוֹ מִשְׁרָה שְׂכִינָתוֹ עַל הַבַּיִת, וְלִכְךָ פְּתִיב וְיִשָּׁב שְׁלֵמָה עַל כֶּסֶף ה' אֲבָל הֵם אָמְרוּ אֵין צְנֻרָךְ לְצַדִּיק אֶחָד רַק פְּנִלְם כֶּסֶף לֵה' פְּאָמְרָם וּבְתוֹכָם ה' וְלִכְךָ לְבָשׁוּ טְלִית שְׂפָנָלוּ תְּכֵלֶת כִּי פְּנִלְם הֵם כְּדִמּוֹת הַכֶּסֶף וְזֶהוּ בְּרוּר וְלִכְךָ לְבָשׁוּ פְּלָם טְלִית שְׂפָנָלוּ תְּכֵלֶת אֲמַנְם גּוּף הַדְּבָר שֶׁהַקְּשָׁה לְמִשְׁהָ בְּעֲנִין תְּכֵלֶת וְצָרַעַת וּבֵית מְלֹא סְפָרִים הוּא לְדַחוֹת הַמְּדָה שֶׁל ק"ו שְׂאִינָה מְדָה לְהַדְרִשׁ בּוֹ כִּי בָּא הַק"ו לְהִיפָּךְ הַדִּין וּש"מ דְּלִיתָא לְכָל הַנְּ"ל מְדָה ק"ו וּבָאוּ בְּזֶה בְּטַעֲנָה עַל מִשְׁהָ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּשִׁבְרֵי לוֹחֹת וּפְרִישָׁה מְאֻשָּׁה וְאֵי דְלַמַּד ק"ו מְפַסֵּחַ שֶׁהִיא מְצָנָה אַחַת פְּתִיב כָּל עָרַל לֹא יֵאכַל בּוֹ כָּל הַתּוֹרָה פְּנִלְהָ וְיִשְׂרָאֵל מוֹמְרִים עֵאכ"ו וְכֵן בְּפִירְשׁ מִן הָאִשָּׁה וּמָה יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמַד הַר סִינַי דְּהַקְב"ה נִתְּגַלָּה לָהֶם אָמַר לָהֶם אֵל תִּגְשׁוּ אֵל אִשָּׁה אֲנִי שְׂכָל שְׁעָה וְרַגַע מוֹכֵן אֲנִי אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' בִּי פֹא"פ וְלֹא יְדַעְתִּי עֵינִן וְעֵינִן עֵאכ"ו דְּכְמוֹ דְּהוּא עָשָׂה מְדַעְתּוֹ מִפְּתַח ק"ו כֵּן פְּנִלְם וְלִכְךָ בָּאוּ בְּטַעֲנָה לְדַבְרֵיךָ אֵין לְסַמּוֹךְ עַל ק"ו דְּתַכְלֵת צָרַעַת וּמְזוּזָה יוֹכִיחַ וְא"כ הוֹסַפְתָּ מְדַעְתָּךְ שְׁלֹא כְּדַת אִם פְּנִמִי יוֹדַע מָה שֶׁהוֹסַפְתָּ עוֹד מְדַעְתָּךְ וְלִכְךָ בָּאוּ בְּצָרַעַת פְּרָחָה בְּכּוֹלוֹ דְּהִנֵּה אָמְרוּ בְּדוֹר שְׂפָנָלוֹ חֲזִיב יְבֵא מְשִׁיחַ שְׁנֵאֲמַר פְּנִלוֹ הַפֶּךְ לְבֵן טְהוֹר וְא"כ ק"ו דְּשִׁבְרֵי לוֹחֹת דְּכָל יִשְׂרָאֵל מוֹמְרִים נִסְתָּר דְּאֲדַרְבָּא דְּעִי"כ יוֹתֵר יֵשׁ לָהֶם תְּקוּנָה מְאִישׁ פְּרִטִי עוֹבְדֵי כו"ם וְא"כ שְׁלֹא כְּדִין שְׁבִרְתָּ הַלוֹחֹת גַּם אָמְרוּ כִּי כָּל הָעֵדָה פְּנִלְם קְדוּשִׁים לְשִׁלּוֹל חֲטָא הָעֵגֶל כְּדִאֲמָרוּ חו"ל וְיִהִי ה' עִם דָּוִד אֲפֹשֶׁר שֶׁה' עִמּוֹ וְחֲטָא בָּא לִידּוֹ כִּי וְדֵאֵי שֶׁה' שׁוֹמֵר יְדוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל רַע אֶלָּא שֶׁעָשָׂה לְהוֹרוֹת תְּשׁוּבָה לְיַחֲדִיד וְזֶהוּ הַטַּעֲנָה שֶׁל קִרְחַ בְּאֲמָרוֹ וּבְתוֹכָם ה' אִם כֵּן אֵיךְ אֲפֹשֶׁר שֶׁה' בְּקִרְבָּם וְחֲטָא יְבֵא לִידָם אֶלָּא ע"כ שֶׁהִנֵּה לְהוֹרוֹת תְּשׁוּבָה לְרַבִּים וְע"י טַעֲנָה זֹאת עָרַעְרוּ עַל מִשְׁהָ שֶׁשִׁיבֵר אֵת הַלוֹחֹת וְהִנֵּה ג"כ עֲנִין עֲצַת אִשְׁתּוֹ שֶׁל קִרְחַ כְּמֵאֲמַר חו"ל כִּי קִרְחַ אָדָם גְּדוֹל מְמַשׁ אַחַר מִשְׁהָ וְאַהֲרֹן וְחֲשָׁבָה בְּלִבָּהּ שֶׁיִּלְךָ בְּדַרְכֵי הַפְּרִישׁוֹת כְּמוֹ מִשְׁהָ פְּרוּשׁ מְאֻשָּׁתוֹ כְּמ"ש בְּאֶלְדָּד וּמִיָּדֵד אוֹי לְגִשׁוֹתִיהֶן שֶׁל אֱלוֹ שְׁנַעֲשׂוּ גְבִיָּאִים וְלִכְךָ הִסִּיתוֹ לְמַרְוֹד בְּמִשְׁהָ וּמְבִלֵי לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹלוֹ: וְיִשְׁמַע מִשְׁהָ וְיִפְּנֹל עַל פְּנֵיו נִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּאִיתָא בַּגְמ' כ"מ שְׁנַתְּנוּ חֻקִּים עֵינֵיהֶם אוֹ מִיתָה אוֹ עוֹנֵי וּמִשְׁהָ רְצָה בְּתַקוּנָם אוֹלֵי יִתְחַרְטוּ וְיַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְאֵילוֹ הִנֵּה נוֹתֵן בָּהֶם עֵינֵיו הִנֵּה מְכַלָּה בָּהֶם וְלִכְךָ וְיִפְּנֹל עַל פְּנֵיו אוֹ נִרְאָה דְּרַמְזוֹ לָהֶם דְּקוֹדֵם חֲטָא הָעֵגֶל הַצִּיצוֹ בְּשְׂכִינָה בְּעֲצָמוֹ וְנִיתָן לָהֶם כַּח לְקַבֵּל הַשְּׁפָעָה מֵהַקְב"ה בְּעֲצָמוֹ אֲבָל אַחַר חֲטָא הָעֵגֶל נִחְשָׁכוּ עֵינֵיהֶם מִרְאוֹת וְאֶפְ"י ע"י אֲסַפְקִלְרִיא לֹא הָיוּ רְאוּיִם לְקַבֵּל הַיִּינוֹ שְׁלֹא הָיוּ זוֹכִים לְרְאוֹת אֶפְ"י פְּנֵי מִשְׁהָ כְּדַכְתִּיב יְסִיר אֵת הַמְּסֻנָּה עַד צֵאתוֹ וְלִכְךָ כָּל הַסֵּתֵת קִרְחַ שֶׁהִסִּית לְיִשְׂרָאֵל לֹא חֲטָאוּ בְּעֵגֶל כָּלֵל הִנֵּה מִטַעֲם אַהֲרֹן שֶׁעָשָׂה הָעֵגֶל זָכָה לְחֻשׁן הַמְּשַׁפֵּט עַל לְבוֹ וּמִשְׁהָ בָּא לְסַתּוֹר זֹאת מִמָּה שְׂאִינָם רְאוּיִם לְרְאוֹת בְּפְנֵיו וּמְגַדֵּל עֲנוּתָנוֹתוֹ לֹמַר

זאת בפירושו ולכך ניפול על פניו לרמוז בזה ברמיזה בעלמא: איתא במדרש נישמע משה
ניפול על פניו מה שמועה שמע שחשדוהו בא"א ונ"ל עפ"י מה שכתבתי כי משה שיבר
הלוחות כדי שיהו נדונים בפנויה ולא כא"א וקרח נעדתו אמרו שאין להם חטא העגל
ועדיין הם אשת איש כמאז ומקדם שאמרו נעשה ונשמע ושמעו פולם אנכי ה' אלהיך
ולא יפה עשה משה בשבירת הלוחות ונתעשר ע"י פסולתו וזהו עין רעה של קרח וזהו
חשדוהו מא"א פלומר כי חשבו אף בשבירת הלוחות הם א"א ועדיין כמקדם ולא כפנויה
ולא יפה עשה משה כטענם פולם שמעו אנכי וכו' ולא נתבטל הקבלה והקבוץ ההוא
קלל.

ועוד נראה לפרש המדרש באופן אחר ע"פ מה דאמרו חז"ל ג' דברים עשה משה מדעתו
והספיקם הקב"ה על ידו ואחד מהם שהוסיף יום אחד מדעתו ובאמת יש להתבונן למה לא
צוה הקב"ה בעצמו לפרוש שלשה ימים מאשה רק וקדשתם היום ומחר אבל ידוע
שישראל היו אנוסים והיו צריכים לכפות ההר כגיגית וזהו מאמר המשורר ויפתוהו
כפיהם ובלבם יכזבו לו היינו שאין לבם כפיהם שאמרו נעשה ונשמע לקבל התורה ואין
לבם מסכים ע"ז ומשה הרגיש בזה ע"כ הוסיף יום אחד דאולי יתנו דעתם לשוב בכל
לבבם והקב"ה הספיק על ידו שדרכו לתת לאדם ארפא אבל הוא יודע תעלומות לב שכל
יתנו להסכים לבבם לפיהם ומה מהני להו אריכות הזמן ואדרבה בכל יום ויום הס"ם
מתגבר להסית לכך לא צוה מתחלה לפרוש רק שני ימים.

ואיתא במס' שבת כל המבטל את ישראל מפריה ורביה אפילו לילה אחת מעלה עליו
הפיתוב פאלו בא על א"א כדמצינו בבני עלי אשר ישפכו עם הנשים בשביל ששהו
קניניהם וביטלו מפ"ו מעלה עליהן הפיתוב פאלו שכבן וזהו הנה פאן טענת קרח
באמירתו כי כל העדה פולם קדושים פולם שמעו אנכי וכו' וקשה הא היו כפויים אבל
הם כחשו שלא היו כפויים ומתחלה ועד סוף היו ברוצח וא"כ לא יפה עשה משה שהוסיף
יום אחד וביטל כל ישראל מפ"ו וזהו שחשדוהו באשת איש ובמסכת סנהדרין אמרו
שחשדוהו מא"א דכתיב ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה היינו נמי שלקח
אנהל שבו הארון כמבואר בגמ' סוף ברכות ואם אין הארון במחנה ישראל אסורים
בתה"מ וא"כ הם הביטו אחריו שביטלם מפ"ו וזהו חשד א"א אבל באמת הם היו מגודין
כמו שפרש"י ולכך לקחו אבל הם אמרו פולם קדושים ואינם מגודים ואם פן חשדוהו
בא"א כי שלא פדין הרחיק את הארון: פוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב
אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו פרש"י עתה עת שכרות הוא לנו ולהבין נראה
דהזוהר גילה סודו במה דהקב"ה צוה אחר מיתת בני אהרן יין ושכר אל תשת דהם היו
גדולי הדור דמצינו דהיו גדולים ממשה ואהרן וכמאמר משה בעצמו איך יעלה על לב
לומר דשכורי יין היו נכנסים למקדש רק האמת הוא כך דאם יראו הכריות השריפה
הגדולה אשר שרף ה' לא יתלו בהקרבת אש זרה רק יאמרו שהותר לכל איש להקטיר
אש זרה רק בני אהרן מתו שהיו שתויי יין פדת המנבלין להוציא לעז ולכך נצטוה מיד
אח"כ לבל ישתה יין להסיר לזות שפתים וזהו הענין פאן דהם היו שכורי יין ואם יענישם
ה' בהקרבתם אש זרה יטעו הרואים דהקטרת לא נתקבל בשביל השכרות ולא על
שנלכדו באש המחלוקת ולכך פוקר ויודע עד שפר טעם היין.

או יאמר בן־קר ויודע כי הם ערערו על שִׁבְט לוי ויִקְהֹנֵת אֶהְרֹן וּמַלְכוּת מֹשֶׁה וּלְכַף עַל שְׁלֹשׁ אֱלוֹי ויודע אֵת אֲשֶׁר לוֹ הוּא שִׁבְט לוי אִם הֵם לוֹ או הַבְּכוֹרִים וְאֵת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו הֵינּוּ מִי שֶׁהוּא כֹהֵ"ג לְשֹׁמֵשׁ בַּקּוֹדֶשׁ וְהוּא קְדוֹשׁ וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו הוּא הַנִּבְחָר לְמַלְיָכָה פְּדֻכְתִּיב בְּשֹׂאוֹל בְּחִיר ה' וְהִנֵּה בַקְּטָרֶת נִתְּבַרַר עֲנִין אֶהְרֹן א"כ מְלוּכַת מֹשֶׁה לֹא נִתְּבַרַר אֲבָל מְבֹרָר ע"י מִן שִׁירָד לִפְנֵי מֹשֶׁה בְּכָל בֶּן־קֶר פְּמִנִין עֲוֹמְרֵי יִשְׂרָאֵל כּוֹלֵם הָיִיתוּ מְלָךְ וְכוּלָל אֵת כָּל הָעָם וְנוֹטֵל חֵלֶק בְּרֹאשׁ וְיָרַד בַּבֶּן־קֶר פְּדֻכְתִּיב בַּבֶּן־קֶר בַּבֶּן־קֶר וְזֶהוּ בֶּן־קֶר וְיִודֵעַ: וְאֵת עֲשׂוֹ קָחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת קָרַח וְכָל עֲדָתוֹ וְלִיתְמוֹטְעִים עַל מֵה בִּינְר דִּנְקָא בַקְּטָרֶת נִרְאָה כְּדֵי שֶׁלֹא יֵאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת כְּשִׁיִּצֵּא קֶצֶף עַל קָרַח וְעֲדָתוֹ דְּאֶדְרַבָּא הַקֶּצֶף הָיָה עַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן וּמִשְׁנֵיתָן רְשׁוֹת לְמִשְׁחִית אֵינּוּ מְבַחֲחִין וְנִלְכְּדוּ הַטּוֹבִים שִׁבְבָהֶם וּלְכַף אֲמַר מֹשֶׁה שִׁיקְטִירוּ קְטָרֶת וְהוּא עוֹצֵר הַמַּגֵּפָה וּא"כ אִיךָ יָמוּתוּ.

גַּם כְּבָר כָּתַב הַש"ף עַל הַתּוֹרָה שֶׁכָּל עֲנִין קָרַח הָיָה שְׂנֵאתָן עֵינָיו בְּמִמּוֹן כִּי גִדְלוּהוּ מִשְׁלֵל אֲחִיו וְנִתְּקַנָּא עַל שְׂנֵאתָן עֲשֶׂר מִשְׁה מְפֹסְלָת שֶׁל לִוְחֹת כַּמֶּש"ל לְכַף אֲמַר לוֹ לִיקְטֵר קְטוֹרֶת שְׂמֵתָעֲשִׂוֹת כְּמִבְּוֹאָר בְּגִמְרָא בְּם יְדוּעַ דְּמִי שֶׁהוֹחֲזֵק כְּבָר בְּמִצְוָה אֵין לִיתְנָה לְאַחַר וּא"כ יֵשׁ לָהֶם פְּתִחוֹן פֶּה אִף שֶׁאֵנּוּ יוֹתֵר הַגּוֹנִים מֵאֶהְרֹן מ"מ שֶׁהָיָה הַקַּב"ה עַד עֲכָשְׁיוֹ הוּא מְבַלִּי לְקַחַת הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ אִף שֶׁנִּמְצָא אַחַר יוֹתֵר הַגּוֹן וְעָרְעוֹר שֶׁל קָרַח הָיָה עַל שֶׁנִּבְחָר מִתְּחִלָּה לְכַף וּלְכַף עֲשָׂה מֹשֶׁה הַנְּסִיּוֹן בַּקְּטָרֶת שֶׁהָיוּ הֵם חֲדָשִׁים לְקְטָרֶת וּמַעוֹלָם לֹא שָׁנָה בָּהּ אָדָם וּא"כ אֵילוֹ אֲתֵם הַגּוֹנִים יוֹתֵר רְאוּי לְקַבֵּל מֵאֲתֵכֶם: רַב לָכֶם בְּנֵי לוי כִּי אֲתֵם אֵין לָכֶם לְתַבְּנֹעַ מַלְכוּת כִּינּוֹן שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בְּא"י וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בְּא"י אֵינּוּ רְאוּי לְהָיִיתׁ מְלָךְ: הַמַּעַט מִכֶּם כִּי הַבְּדִיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֵכֶם מַעַדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֲתֵכֶם אֵלָיו וְגו' וַיִּקְרַב אֹתָהּ וְאֵת כָּל אַחֵיהָ בְּנֵי לוי אִתָּהּ וּבִקְשִׁיתֶם גַּם כְּהוֹנֵה לָכֵן אֲתָהּ וְכָל עֲדָתָהּ הַנּוֹעֲדִים עַל ה' וְאֶהְרֹן מֵה הוּא כִּי תִלִּינוּ עָלָיו.

נִרְאָה לְבָאָר כִּי הָעֲנִין הוּא רְאוּי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהָיָה מוֹעֲטִים וְיוֹתֵר הַמִּיְעוּט חַל עָלָיו הַקְּדוֹשׁ בְּיוֹתֵר וְכֵן כָּל דְּבַר הַמִּיְעוּט הוּא הַנְּשָׁבֵב וְכֵן כְּתִיב לֹא מְרַבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חֶשֶׁק ה' בְּכֶם כִּי אֲתֵם הַמַּעַט דִּהַקַּב"ה מְגֹדֵל עֲנוּתְנֹתוֹ הוּא בּוֹחֵר תְּמִיד בְּמִיְעוּט שֶׁהוּא דָרָךְ שְׁפִלוּת וּלְכַף בְּחַר בְּשִׁבְט לוי דִּהָיו נְמָנִים מִכֵּן חוֹדֵשׁ וּמַעֲלָה וְאִפ"ה לֹא הָיָה בְּמִנְיָנָם רַק כ"ב אֲלֶף וּמכ"ש אִם יֵהָיו נְמָנִים מִכֵּן ד' שָׁנָה כְּשֶׁאָר מִזְוִי יִשְׂרָאֵל לֹא יֵהָיו רַק מַעַט מְזַעִיר נֶגֶד שֶׁאָר הַשְּׁבִטִים רַק אֶחָד הַמִּיְעוּט מְשֻׁבָּטוֹ הוּא הַפְּהֵן הַגְּדוֹל מֵאֲחֵי אֲשֶׁר יוֹצֵק כָּל רֹאשׁוֹ שְׁמֹן הַמִּשְׁחָה וְעָלָיו מְקוֹר שְׂכִינְתָא שְׁרִיא וּמֵהַשְּׁפָעַתוֹ נִתְּמַלֵּא כָּל בֵּית לוי אֹרְחָה וְהִנֵּה שִׁבְט לוי הָיָה הַמוֹעֵט שֶׁבְּשִׁבְטִים וּמִשְׁפַּחַת קֹהֵת הָיָה הַמִּיְעוּט שֶׁבְּמִשְׁפַּחַת בֵּית לוי וְזֶהוּ שֶׁכָּפַל מֹשֶׁה כִּי הַבְּדִיל וַיִּקְרַב אֹתָהּ וְכו' א' עַל הַשְּׁבִט וְא' עַל מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֵתִי וְזֶהוּ שֶׁדִּיִּיק הַמַּעַט מִכֶּם הוּא דְּאֵהְיֵי לָכֶם לְזָכוֹת זֶה הֵינּוּ שֶׁהִשְׁרָה הַקַּב"ה הַשְּׂכִינָה בֵּינֵיכֶם וּבְזֶה הַבְּדִיל וְכו' וּבִקְשִׁיתֶם גַּם כְּהוֹנֵה דְּנֹדָי רְאוּי לְהָיִיתׁ כֹהֵ"ג אֶחָד לְבַד וְלֹא לְהָיִיתׁ ר"נ כְּהֹנִים גְּדוֹלִים מִקְטִירֵי הַקְּטוֹרֶת כְּטַעֲנָתָהּ לָכֵן אֲתָהּ וְכָל עֲדָתָהּ הַנּוֹעֲדִים עַל ה' דְּעִיקֵר טַעֲנָתָם הָיָה דְּאֶהְרֹן לֹא הָיָה רְאוּי לְכַהֲנֹתָהּ וּגְדוּלָהּ זֶה עַל דְּסִרְחָ וְהַחֲטִיא אֵת הַרְבִּים בַּעֲשִׂיַת הָעֶגְלָה רַק בְּאֲמַת לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רְאוּיִם לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה רַק כְּדֵי לְהוֹרֹת תְּשׁוּבָה לְרַבִּים וּפְיֹרֵשׁוּ הוּא כְּדֵי דְּאֶהְרֹן כָּל כְּוֹנָתוֹ לֹא הָיָה רַק לְהַתְּבַשֵּׁשׁ הָעָם עַד בִּיאַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר הַתְּבוֹנֵן בְּטַעוֹתֶם אֲשֶׁר הִתְעוּ הָעָם הִנֵּה א"ע וּלְכַף עֲצַר לָהֶם בְּדַבְּרִים לְהַבִּיא כְּסָפָם וְזִהְבָם וְלֹא פִירַשׁ מֵה יַעֲשֵׂה לּוֹ וּכְשֶׁהֲצַבִּירוּ כְּסָף וְזָהָב הַשְּׁלִיף אֶל הַתְּנוּרָה בְּדַעַתוֹ שִׁיִּדְבַר עַל לֵב הָעָם ב' או ג' יָמִים

ואז יהיה אלהים מוכן לפנייהם ובין כף יבא משה ויחזרו למוטב אבל באמת יצא העגל הזה ולא השלים פוננתו כאשר חשב ובאמת על מה יצא העגל להטעותם אלא להורות תשובה וז"ש משה לא עלינו תלונותיכם כי על ה' דהא באהרן אין לתלות אשמה כלל ומה יצא הדבר ולא חטא אהרן כלל והוא ראוי להיות כ"ג מאחיו: וישלח משה לקרוא לדתן ובאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה המעט פי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר פי תשתרר עלינו גם השתרר נראה לבאר לקרא לדתן ובאבירם ליתן להם התמנות בקרב ישראל מגזרת קרואי העדה ועי"כ יחזרו למוטב וזהו שאמרו מפאן שאין מחזיקין במחלוקת אבל השיבו לא נעלה אין אנו מבקשים עליה ורוממות ובאו בטענה בשלמא במקום שדות וכרמים ורוכלת עמים צריכים שופטים מושלים וכהנה אבל במדבר ואל עומר לגלגולת מה צריף לשופט ומושל הלא אין להם דבר רק ברדת מן לאיש לפי אכלו וזהו אמרם המעט וכו' כי תשתרר וכו' מה זה הלא זה רק רוע לבב ורמזו כי גם במצרים החל להשתרר כאמרם אז מי שמה לשר ושופט עלינו ואמרו מנעוריו איש זה מורגל לבקש שררה וגדולה על אחרים אפילו במצרים וגם עתה השתרר לא כן הדבר רק איש הישר בעיניו יעשה: אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם היינו שאמרו כי תאמר הלא ע"י הוצאה ממצרים זכו לבינה רב ומקדם היו עניים כמאמר חז"ל כי דתן ובאבירם ירדו מנכסיהם ויכפו טענו כי אין כל המטלטלין שונים נגד קרקע שהוא דבר המתקיים וזה אף לא וגו' ותתן לנו נחלת שדה וכרם: העיני האנשים ההם תנקה לא נעלה או שיש לפרש דידוע דהצרעה לא עברה הירדן וכתב בזוהר הטעם פי הצרעה היה בזכות משה וכשם שמשוה לא עבר כף הצרעה לא עברה והנה הצרעה היה מסמא עיניהם של פנענים וזהו ענין דבריהם שלא תתפאר עצמה כי אף שאין אמה המעלה הצרעה מחמתה והיא המסמא עינים ע"ז השיב בשביל כף עדיין אין פאן פבוש א"י וזהו אמרם העיני האנשים ההם תנקה מ"מ לא נעלה, או ונמשך פי זכו לבינת מצרים וזה היה ע"י שלשת מי אפילה ואמרו לא זו בלבד שבג' מי אפילה היה חשף לא ישגיחו בו אלא אפילו עיני אנשים ההם תנקה שיהיו סומין לגמרי לא נעלה גם מוסב שמשוה ביקש למנותם לשופטים כמ"ש ואמרו מה תועלת יש בזה האינו אלא עבדות דבשלמא דבאנו לא"י נחלת שדה וכרם יש תועלת פי בני העיר מצווין לעשות מלאכתו של דין אבל במדבר מה תועלת יש ואפילו דתהיה מורשה לנו ליקח שונד המעור עיני חכמים וזהו, העיני האנשים ההם תנקה הרצון דתתיר לנו ליקח שונד וא"כ יש תועלת מ"מ לא נעלה לגדולה זו.

או כי כל ענין קרח וסייעתו היה כאמרם כי עינם הטעתם שראו שמואל יוצא ממנווכו ואמרו שאפ"ל תמנע השגה זו מאתנו לא נעלה או להיפוך שאמרו בתמיה הנה אנו ידענו טעם שלף שאתה מבקש ליתן לנו שררה למנוע מאתנו ההשגה ברוה"ק ועין רואה כאמרם חז"ל הטל עליהם צרכי צבור והם פלים מאליהם פי השררה מונעת השגת רוח הקודש וזהו אמרם העיני האנשים ההם תנקה כמחשבתה לנקה מאתנו עין רואה וע"כ לא נעלה לא נקבל שררה: ויחר למשה מאנד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם הנה אמרו חז"ל לעולם יהיה אדם זהיר בתפלת מנחה שאף אליהו לא נענה רק במנחה וכו' והענין הוא פי תפלת שחרית ומעריב תקנו אברהם ויעקב והם לא היו מתפללים על הרשעים שאמרו ימחו על קידוש השם אבל יצחק התפלל אף בעד רשעים כאמרם אברהם לא

יָדַעְנוּ וְכוּ' כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי יִצְחָק אֶפְי' לַעֲשׂוֹ אֹהֵב וּלְכַף אֱלֹהֵי שְׁהַתְּפַלֵּל אֲזַי בְּעַד יִשְׂרָאֵל
שֶׁלֹּא הָיוּ זַכָּאִים לֹא נִעְנָה אֱלֹא בַתְּפִלַּת מְנַחֵה וְנִהוּ הָעֲנִין כִּי כָל קַרְבָּנוֹת הֵם לֵה' מִדַּת
הַרְחָמִים אֲבָל לֹא לְאֱלֹהִים אֲבָל מְנַחֵה שֶׁמְבִיא הָעֲנִי בְּלֵב נִשְׁבֵּר זָכָחִי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה
אֶפְי' לְאֱלֹהִים הוּא מְרַנֵּחַ וּבְזֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַמְדַרְשׁ וְאֵל אֱלֹהֵינוּ שֶׁהוּא יִרְבֶּה לְסִלּוֹן זֶהוּ
עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שְׁוֹנֵיתֵר הַקַּב"ה מִשְׁלוֹ וְהֵינּוּ דְכִתִּיב אֱלֹהֵינוּ וְאִין מִדַּת הַדִּין מִתְרַצָּה
בְּקִרְבָּן זֹולַת עֲשִׂירִית אֵיפָה שֶׁזֶהוּ שְׁוֹנֵיתֵר וּלְכַף יִצְחָק שֶׁהוּא מִדַּת הַדִּין תִּשְׁקֵן מְנַחֵה וּלְכַף
בְּיָקֹשׁ אֵל תִּפְּן אֵל מְנַחֵתִם שֶׁהוּא הַמְרַצָּה אֶפְי' אֵינָם זַכָּאִים וְגַם הֵם בְּיָקֹשׁוּ לְהִסִּיב הַקְּרִבַּת
הַקְּרָבָנוֹת לְלוּיִם שֶׁהֵם בְּבַחֲיִנַת דִּין וְלֹא יִתְכַּן בָּהֶם קִרְבָּן רַק מְנַחֵה וּבִקֵּשׁ שְׁגַם לְמְנַחֵה לֹא
יָפוּ: לֹא חֲמוּר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאֵתִי וְלֹא הִרְעֵנֹתִי אֵת אֶחָד מֵהֶם נִרְאָה לְבָאֵר כִּי הָיָה בְּיָדוֹ
לְהִרְעֵ לָהֶם ע"י הַשֵּׁם כְּאֶמְרָם הִלְהַרְגֵנוּ אַתָּה אוֹמֵר וְכוּ' וְאֵיתָא בִּירו' שֶׁלֹּא בִּיקֵשׁ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
בְּשֵׁם הוֹאִיל וְאֲכַל וְנִהְיָה מִשְׁלַל אַחֲרִים וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ לֹא חֲמוּר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאֵתִי וְא"כ הָיָה
בְּיָדִי לְשַׁמֵּשׁ בְּשֵׁם וּמ"מ לֹא הִרְעֵנֹתִי אֵת א' מֵהֶם כִּי כְּוָלָם הָיוּ עוֹסְקִים בְּבִינָה וּכ"א מֵהֶם
הָיָה לוֹ צ"ו חֲמוּרִים וּמִשָּׁה עֶסֶק בְּעַצְמוֹת יוֹסֵף שָׁבוּ תְלוּי כָּל הַגְּאֻלָּה וְא"כ עכ"פ הָיָה
מַגִּיעַ לוֹ מִן צ"ו חֲמוּרִים חֲמוּר אֶחָד לְחַלְקוֹ וּמ"מ לֹא לְקַח וְעַל הַלוּיִם הָיָה מוּטָל לְיִקְחָה
עִמָּהֶם עַצְמוֹת יוֹסֵף כִּי לוּי מְכָרוּ לְמִצְרַיִם וְעַלֵּיהֶם לְהוֹצִיא מִשָּׁם מ"מ לֹא הִרְעֵ מִשָּׁה לְאֶחָד
מֵהַלוּיִם לְטַפֵּל בּוֹ וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׂאָהוּ וְגַם אָמְרוּ כָּל מְקוּם שֶׁנִּתְּנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם אוֹ עוֹנֵי
אוֹ מֵיתָה וְא"כ הָיָה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת אוֹתָן עֲנִיִּים אוֹ לְהַמִּית אוֹתָן וְאֵנִי אֶפְי' מִיעוּט רְכוּשׁ כָּל
דָּהוּ שֶׁהָיָה לָהֶם צ"ו חֲמוּרִים לֹא גִרְמַתִּי לָהֶם מִיעוּט אֶפְיָלוֹ לְחֲמוּר אֶחָד וְגַם לֹא הִרְעֵנֹתִי
לְאֶחָד מֵהֶם בְּמֵיתָה: אַתָּה וְהֵם וְאֶהְרֹן נִרְאָה כִּי הַקְּטוֹרֶת הָיָה לְכָל הַכֹּהֲנִים אֲבָל קִרַח וְאֶהְרֹן
שֶׁנִּחְלָקוּ בְּכַהֲנֻתָה גְדוּלָה הָיָה לָהֶם קְטָרֶת מִיְחֻד דְּבָרָה מִן הַדְּבָרָה הַמִּיְחֻד לְכַה"ג בְּיוֹם
הַכִּיּוּרִים: וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קִרַח אֵת כָּל הָעֵדָה אֵל פְּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד וַיִּרְא כְבוֹד ה' אֵל כָּל
הָעֵדָה נִרְאָה כִּי קִרַח חָשַׁב דְּזָכוֹת הַרְבִּים יָגוּ שֶׁיְהִיָּה הַקְּטָרֶת מְקוּבָּל כִּי אֵל כְּבִיר לֹא יִמָּאֵס
וּלְכַף הַקְּהִיל אֵת כָּל הָעֵדָה וְכַדִּי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ לֹא כָּל הָעֵתִים שׁוֹוֹת כְּשֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה מְקַבֵּל
הַקְּטוֹרֶת וְכִשְׂאֵינוּ שׁוֹרָה אֵינוּ מְקַבְּלוֹ לְכַף נִגְלָה כְבוֹד ה' לְעֵין כָּל לְבַל יְהִיָּה לְקִרַח וְעַדְתּוֹ
פְּתַחוֹן פָּה: הַבְּדִלוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אוֹתָם פָּרְגַע וּלְהַבִּין לָמָּה נִתְחַיִּיבוּ כָּל הָעֵדָה
ח"ו כְּלָיָה עַל רֹעַ מַעֲלָלֵיו שֶׁל קִרַח נִרְאָה דְאֶבְעֵי לוֹ בְּגִמְרָא אֵי כֹהֲנִים שְׁלוּחֵי דִידָן אוֹ
שְׁלוּחֵי דְרַחֲמָנָא נִינְהוּ וּפְשִׁיט לִיהַ דְשְׁלוּחֵי דְרַחֲמָנָא נִינְהוּ דְמִי אֵיכָא מִיָּדִי דְהוּא לֹא מְצִי
לְמַעֲבַד וּשְׁלוּחוֹ מְצִי לְמַעֲבַד וּמִמִּילָא מוּכַח דְשְׁלוּחֵי דְרַחֲמָנָא נִינְהוּ וְקִרַח טַעַן כִּי כָּל הָעֵדָה
כְּוָלָם קְדוּשִׁים כְּלוּ' דְכֹהֲנִים שְׁלוּחֵי דִידָן נִינְהוּ וְאֵנוּ בְּאַמַּת גְּמִי מְצִי לְמִיעֲבַד כִּי כְּוָלָם
קְדוּשִׁים וְכָל הָעָם הוֹדוּ לוֹ בְּזֶה דְכִתִּיב וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קִרַח אֵת כָּל הָעֵדָה וּלְכַף הַתְחַיִּיבוּ
כְּלָיָה וְאֶכְלָה אוֹתָם פָּרְגַע כִּי רָגַע אֵינוּ מְקַבֵּל חִילּוּק כִּי הוּא תְּכִלִּית הַחִלּוּק כִּי הוּא תְּכִלֵּת הַקְּטָן וְכִמוֹ
שֶׁהַגְּבוּרָה הַנְּדָסִיּוֹת תְּכִלִּית הַקְּטָן בְּמִדָּה כֹּף הַרְגַע תְּכִלִּית הַקְּטָן בְּזִמְן וְאֵינוּ מְקַבֵּל חִילּוּק
כֹּף אֶכְלָה אוֹתָם בְּכָלֵל וְלֹא יִקְבְּלוּ חִילּוּק לְהִיּוֹת א' מֵהֶם גְּמִלְט גַּם אָמַר פָּרְגַע דְכִתִּיב חֲבִי
כְּמַעֲט רָגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם כִּי רָגַע א' פּוֹעֵס ה' וְאֲזַי בְּעֵי אֵינִשׁ לְהַסְתֵּר לְבַל יִסְפָּה כְּמ"ש
הַזֶּה וּלְכַף צָרִיף שְׁמִירָה וּלְכַף הַזְהִירָם לְהַבְדִּיל מֵהֶם גַּם בְּסִתָּם אֵין בְּעַל הַרְחָמִים פּוֹגַע
בְּנַפְשׁוֹת תְּחִלָּה אֲבָל אֵלוֹ אֶכְלָה פָּרְגַע בְּלִי נְתִיבַת זְמַן בְּיִסּוּרִים אַחֲרֵים טָרָם מְכוֹת כְּלָיָה
כִּי לָהֶם הוּא צוֹרֵף שְׁעָה לְבַל יִטְעוּ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם אֶכְלָה תִּיכָף פָּרְגַע אוֹ י"ל דְּהִנֵּה
לְכַאוֹרָה יִקְשָׁה עַל בַּלְעָם דְּהָיָה הוֹלֵף עִם שְׁלוּחֵי בְּלָק וְקִסְמִים בְּיָדָם וְכִי מָה אֵיכְפַת לָהּ

בכישוף הָא הִיָּה יוֹדֵעַ דַּעַת עֲלִיּוֹן לְכוּן אוֹתוֹ רָגַע שֶׁהִקְבִּ"ה כּוֹעֵס רַק נִרְאֶה דְאִיתָא בְּגִמְרָא מ"מ נִקְרָא כִּישׁוּף שְׁמַכְחִישִׁין פְּמִלְיָא שְׁל מַעְלָה וְזֶה וְדַאי אִי אֶפְשָׁר לְהַכְחִישׁ כְּכִיכּוּל בְּעַצְמוֹ רַק בְּפְמִלְיָא שְׁלוֹ וְזֶהוּ בְּעַת הַזֶּעַם שֶׁהִקְבִּ"ה מְסִיר הַשְּׁגָחָתוֹ מִהָעוֹלָם וּמְמַנֶּה מִלְאָךְ תַּחְתּוֹ וּלְכַף הִיָּה צָרִיף לְכִשּׁוּפִים וְאִיתָא פִּינּוּן שְׁנִיתָן רְשׁוּת לְמַשְׁחִית אֵינּוּ מִבְּחִין בֵּין טוֹב לְרַע הֵינּוּ בְּעַת הַזֹּאת שֶׁהִקְבִּ"ה כּוֹעֵס וְאִזּוּ הַמִּלְאָךְ אֵינּוּ מִבְּחִין וּז"ש פֶּאן וְאַכְלָה אוֹתָם כְּרָגַע לְבַל אֲבַחִין בֵּין טוֹב לְרַע: אֵל אֱלֹהֵי הַרוּחֹת לְכָל בְּשָׂר וְגו' פִּרְש"י יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת הֵינּוּ דְאִיתָא בַּזֶּהר דְקָרַח אֲדוּק בְּמִינוֹת הִיָּה וְהָעַם סוֹרְרִים אַחֲרָיו אֲבָל בְּאַמַּת הֵם לֹא הָיוּ אֲדוּקִים בְּמִינוֹת וּלְכַף אָמַר אֵל אֱלֹהֵי הַרוּחֹת הֵינּוּ מַחְשְׁבוֹת שְׁפֵלֵב לִידַע מִי הוּא אֲדוּק בְּמִינוֹת אוֹ לֹא.

או יאמר פי בבשר אֶחָד כָּלוּל רוּחֹת וּנְשָׁמוֹת הַרְבֵּה שְׁתִּלּוּן בּוֹ פִּי הָאֵב הוּא אֵילָן וְהַתּוֹלְדוֹת הֵם הַעֲנָפִים וּלְכַף בְּבִשָּׂר אֶחָד תּוֹלִין רוּחֹת הַרְבֵּה וּבִיקָשׁ מִשֶּׁה שְׂאָף שְׁקָרַח חֲטָא מ"מ תּוֹלִין בּוֹ רוּחֹת הַרְבֵּה עֲנָפִים וּנְשָׁמַת תּוֹלְדוֹתָיו פִּי בְּנֵי קָרַח הָיוּ צְדִיקִים וְיִצְאֵוּ מִמֶּנּוּ בְּנֵי אִיִּים כְּפוֹדֵעַ וּבִיקָשׁ שְׁזָכוּתָם יָגוּ גַם פִּינּוּן בְּזֶה לְסוּד הַגִּלְגּוּל וְזֶהוּ אֱלֹהֵי הַרוּחֹת לְכָל בְּשָׂר פִּי הַנְּשָׁמָה מְגוֹלְגָל וּנְשָׁמַת קָרַח הִיָּה לְקִינּוֹ וּלְכַף חֵלֶק עַל מִשֶּׁה שֶׁהִיָּה נְשָׁמַת הֶבֶל וְנִחְלָקוּ אֲזִקִּין וְהֶבֶל עַל כְּהוֹנָה גְדוּלָה וְכֵן עֲכָשְׁיוֹ וּלְכַף אָמַר מִשֶּׁה אֵל תַּכֵּן אֵל מְנַחֲתָם כְּדַכְתִּיב וְאֵל מְנַחַת קִינּוֹ לֹא שְׁעָה וְהַתְּפִלָּה מִשֶּׁה שְׁקָרַח מְצַד נְשָׁמָתוֹ הוּא עָלוּל לְחֲטוֹא וְקִשָּׂה לְאָדָם לְחַטְאוֹ נְשָׁמָתוֹ אֲשֶׁר הִיא עֲלוּלָה לְרַע מְגִלְגוּל הַרְאִשׁוֹן: הָאִישׁ אֶחָד יַחֲטָא וְעַל כָּל הַעֲדָה תִּקְצוּן נִרְאֶה לְבָאָר דְּבַגְמָרָא רְמִי תְּרִי קְרָאִי אֶהְדְּדִי כְּתִיב פְּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר אִישׁ בְּחֲטָאוֹ יוֹמָתוֹ וּמִשְׁנֵי כָּאֵן כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֵׂה אָבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם וְכו' וּכְדָרְךָ הַפְּשׁוּט נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהַפְּרָשׁ גְּדוּל יֵשׁ בֵּין שׁוּגְג לְמִזִּיד דְּבִשׁוּגְג אִישׁ בְּחֲטָאוֹ יוֹמָת בְּחֲטָאוֹ דִּיִּיקָא דְּהוּא שׁוּגְג וְאִין אַחֲרִים נְעַנְשִׁין עַל יְדוֹ אֲבָל בְּמִזִּיד נְעַנְשִׁין אַחֲרִים עַל יְדוֹ וְזֶהוּ פְּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים עֲוֹן דִּיִּיקָא שֶׁהוּא מִזִּיד וּמִשֶּׁה בִּיקָשׁ בְּתַקּוּבוֹ שֶׁל קָרַח שְׁחָשְׁבוּ כְּשׁוּגְג פִּי הִיָּה טוֹעָה בְּעַצְמוֹ כְּמֵאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל עֵינּוּ הִטְעַתּוּ וְזֶהוּ שְׁדִיִּיק יַחֲטָא שׁוּגְג וְאִין לֵךְ רָאוּי לְקַצוּן עַל כָּל הַעֲדָה גַם רָאוּי לְהַתְּרוֹת בּוֹ בְּנִגְעִים וְכַדּוּמָה שְׂאִין בְּעַל הַרְחָמִים פּוֹגַע בְּנַפְשׁוֹת תַּחֲזִיקָה הַיּוֹתוֹ שׁוּגְג: דְּבַר אֵל הַעֲדָה לֵאמֹר הֲעֵלוּ מִסְבִּיב לְמַשְׁכֵּן קָרַח דָּתָן וְאַבִּירָם הִנֵּה לְכַאוּרָה קִשָּׂה הָא לֹא הִיָּה בָּהֶם הַתְּרָאָה רַק דְּלִשׁוֹן הֲעֵלוּ מוֹרָה דְּנָתָן הִקְבִּ"ה אוֹת לְקָרַח כְּדִי לְחַזּוֹר בְּתִשְׁבּוּבָה וְהוּא פִּי מְקוּם מְשַׁכְּנֵוּ וּמִשְׁכֵּן עֲדָתוֹ הִחַל לְטַבּוֹעַ מְעַט מְעַט וּנְעַשְׂה גּוֹמָא וְעַמְּק גְּדוּל מְמַשְׁכְּנָם לְשָׂאָר מְשַׁכְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְרָאִיָּה פִּי הַתַּחֲזִיל הַטְּבִיעָה דְּאוּלֵי יַחֲזִירוּ בָּהֶם וּלְכַף יִשְׂרָאֵל שְׁפִירְשׁוּ מֵהֶם הַנּוֹצְרֵכוּ לְעֵלוֹת פִּי מְשַׁכְּנָם הִיָּה עַמּוֹק בְּעַמְּק וּגּוֹמָא גְּדוּל וּלְכַף נֵאֲמַר הֲעֵלוּ וּמִשֶּׁה בִּיקָשׁ לְזָכוֹת אֵת יִשְׂרָאֵל שְׂאֵם יַתְּפָרְשׁוּ מֵהֶם כְּשִׁירָאוּ הַטְּבִיעָה בְּמַקְצָת אִין לָהֶם כָּל כְּף שְׂכָר פִּינּוּן שְׂרׁוּאִים שְׁכָר הִחַל הַפּוֹרְעָנוֹת וּלְכַף בִּיקָשׁ שְׁיִלְכוּ תִּיכְף טָרַם הִחַל קִצָּת הַטְּבִיעָה וְלֹא בִּיקָשׁ סוּרוֹ וְלֹא אָמַר הֲעֵלוּ: אֵל תַּגְּעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן תִּסְכּוּ בְּכָל חַטְאֵתָם נִרְאֶה לְבָאָר ע"פ מַה דְּאִיתָא בְּגִמְרָא מִנִּין דְּהָיוּ מְפָקִירִין נְכָסִים שְׁל מְסַרְב דְּכְתִיב רְכוּשׁוֹ יַחֲרַם וְהֵינּוּ כ"מ שְׁנַתְּנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם אוֹ עוֹנֵי אוֹ מִיתָה פִּי עֲנֵי חָשׁוּב כְּמַת וּא"כ טְבָא עֲבָדוּ לִיָּה לְמִסְרַב דְּחִיִּיב מִיתָה דְּהָיוּ מְפָקִירִין נְכָסִיו וְהָרִי הוּא עֲנֵי וְנִיצָל מִמִּיתָה עֲצָמוֹ דְּחָשׁוּב כְּמַת וְאַף כָּאֵן חָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל לְהַצִּילָם מִמִּיתָה לִיתָן שְׁלָלָם לְבוֹז וְיִהְיוּ עֲנִים וּבְזָה יִנּוֹצְלוּ מִמִּיתָה אֲבָל מִשֶּׁה מִיָּחָה בְּזָה פִּי לְצוּרָךְ שְׁעָה צְרִיכִין מִיתָה עֲצָמִית כְּדִי שְׁלֹא לְהַדִּיחַ אֵת יִשְׂרָאֵל וְגַם כְּכָר נְצוּלוֹ

ממיתה ע"י עגיוות פדכתיב פי מתו כל האנשים שיִרדו מנכסיהם ועדיין לא שבו אם כן צריכין דוקא למות ולקב מיתה ביהם לבל יתנו שללם לבוז וזהו אל תגעו בכל אשר להם: ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב היינו פי בני ישראל לא שמעו למשה לפרוש עד אשר ראו תחילת הטביעה וזהו ויעלו וגו' כאשר כבר הושב לעמק והיו צריכין נענות.

ודתן ואבירם נצאו נצבים וגו' פירש"י בקומה זקופה היינו פנונתם היה בזה שיהי' נראה כאלו הם בשנה עם שאר העם העומדים למעלה וכאלו לא היה אהלם נמוך מהם ע"כ זקפו קומתם בכח כאלו הם אתם בשנה: ויאמר משה בזאת תדעו פי ה' שלחני וגו' אם פמות כל אדם ימותו אלה וגו' ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה וגו' פנונת דבריו לאמת שליחתו אם הוא מה האות בכך אם ימותו פדך כל הארץ או מיתה משונה ממיתת כל אדם ע"פ מה דמבואר בזהר פי כפרו במעשה בראשית והיינו באדמה פי אמרו האדמה הוא קדמון פדעת אפלטון שהיה אומר ארץ קדמון וממנו ברא הקדוש ב"ה הפל פי הפל היה מעפר ואמרו שעפר קדמון ולא ברא יש מאין ולכך פהו מורה על קדמון והתחלה והם אמרו פי אין התחלה ולכך פפרו בכהן פי פפרו בבריאת ארץ ולכך נתן משה מופת אם בריאה פירוש שנברא הארץ ואינו קדמון אף עכשיו יברא יעשה נס ושינוי טבע ויברא פי לבלעם וידעו פי נאצו ה' לומר שלא ברא ה' העולם יש מאין רק יש מיש ומארץ נבראה גם כשחטא אדם הראשון נתקלל האדמה בעבורו כמו שמקללים האם ארוך שזו גידלה היינו כמו שהאם סיבה לפשע הבן לטבעה הרע וגם שלא יסרה אותו פראוי פן הארץ סיבה לחטא האדם פי נפש החומרי סיבה לחטא ולכך נתקללה האדמה פי היא סיבה לחטא כמו אם לבנים אבל בקרח לא היה סיבה לחטאם הנפש החומרי רק בזדון ושטט נפש מרדו ולא היה מסויבת החומרי ולכך תבעה הארץ עלבונם שלא יאמרו פי היא גדלה ובן פסיל תוגת אמו וכמו בן סורר ומורה הביאו אביו ואמו לתבוע עלבונם וכן פה בא אמו שהיא הארץ לתבוע עלבונה פי באמת לא היה חטאם בסויבתה פלל ולכך זהו לאות פי נאצו ה' בפמד ושטט נפש ולא היה סיבת נפש החומרי פלל בזה.

גם ידוע פי פל מכשפי' אחיזתם בארץ ולכך בעובדא דשמעון בן שטח בשמונים נשים מכשפות הרימו אותן מהארץ ולא היה בכחם לכשף וכן פישוף של אוב היה במחילת הארץ פדכתיב והיה כאוב מארץ קולך פי כשפים בנחש פי הם נקראים נחשים ונחש פחו בעפר ונחש עפר לחמו והם טענו פי אין בכח משה לפעול בארץ פי פל נפלאותיו היה הפל במים ובאור ולא בארץ ולכך טענו ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו פי אין פחו בארץ ולכך נעשה נס על ידו (אין) בארץ.

וגם טענו אלו היה משה שליח ה' ותורה משמים היה ראוי להתקן חטא אדה"ר ובחטא אדה"ר נתקללה האדמה וא"כ עכשיו במתן תורה ראוי להסיר הקללה ולא להיות בארץ מדבר קוץ ודרדר שהיא מדבר סיני פי אם שיהיה הפרכה פמקדם שהיא א"י ע"פ מה דאיתא יום הששי ששה בסיון שהיא מ"ת שאז היה עיקר הבריאה וכאלו העולם נברא מחדש וזהו טענתם אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש וגו' וא"כ הארץ היה סיבת מרדם בה' ובתורתו ובשליחות משה ולכך נבלעו בארץ גם הם היו גלגול קין והארץ פצתה פיה לבלוע דם הבל וחזרו לקלוקלם והארץ שקיבלה אז דם הבל קבלה עכשיו לקרח

ולעדתו וזהו אם בריאה אז לבלוע דם יברא ג"כ עכשיו גם ידוע לכלפי תנאי התנה הקדוש ב"ה במעשה בראשית על קריעת ים סוף וצריף להבין.

למה היה צריף לתנאי היד ה' תקצר לקרעו בזמנו אבל הענין דכל מי שנעשה לו נס מנפין לו מזכיותיו וא"כ לא היו ישראל מתרצים בקריעת ים סוף לנפות להם מזכותם מה שהיה אפשר רינח והצלה ממקום אחר ולכה התנה הקב"ה בעת הבריאה ואין זה שינוי טבע הבריאה ואין פאן ניפוי ולכה אמר משה אני אומר שיברא ה' ומזה תשפטו כי לא למעני הוא פי איה אעשה זאת לניפוי זכיותי רק כי נאצו ה' ובשביל קנאת ה' נעשה זאת ובאמת נברא פי הארץ בערב שבת בין השמשות והינינו לא נגמר הבריאה כי כל הברואים בע"ש בה"ש לא נגמרו פדאית' במדרש לאדם שעושה במלאכה והגיע בה"ש אין לו לגמרו רק אח"כ לעת הצורך נגמרו וזה אם בריאה שהחל בריאתו בע"ש בין השמשות יברא ה' היינו שיגמור בריאתו כי אז לא היה רק בכח ועכשיו בפועל: ותפקע האדמה אשר תחתייהם ותפתח הארץ את פיה וגו' היינו שלא היה כשאר טביעות שנעשה בקיעה ברעש אש ומים והולך למרחוק עד שפמה פרקים נטבעו ונשקעו אבל פאן היה רק פתיחת פי הארץ בעלמא לבלוע האנשים האלה ולא היה אח"כ רישם פלל פמו שאר בקיעת הארץ שנשאר מים וכדומה אבל פאן לא היה רישם פלל רק פיסה עליהם ארץ וכדי שלא יחפרו אח"כ למצוא רכוש רב אשר נטבע לזה נאמר ויאבדו מתוך הקהל: ואת כל הרכוש כי כל גאנתו של קרח היה עשורו כי נתגאה בעשורו והגיע לו זאת פי יוסף טמן אוצרות בקרקע ונתגלה לקרח מטמוני ארץ ומצאם ומזאת יצאה הרעה והוצרו הארץ לנקום הקלקול ונטבע הרכוש בארץ: וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה וגו' והנה הם צחקו על התורה ובקשו לכנוס בסוד הטעמים ואמר טלית שפלו תכלת למה לא יהיה פטור מציצית וכן בית מלא ספרים וכו'.

אבל מי בא בסוד ה' הלא על התורה נאמר ארנפה מארץ מדה ועמוקה משאול והם פפרו לכה ירדו לירפתי שאול שם ידעו אם לא התורה עמוקה לשאול: ויאבדו מתוך הקהל דהנה פל הדברים הנבראים ע"ש בה"ש אינם נראים ומן שגים פלל פמו קברו של משה רבינו וכן המן וכן פי הארץ כי לא ידעו אנה הוא ונאבד למראה עיניהם ולזה נאמר ויאבדו מתוך הקהל: וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם פי דרו בקיעה הוא להשמע למטה בארץ קול רעש גדול ורעם ואש מתלקחת אבל פאן לא היה קול פלל רק קולם של הנטבעים אשר צעקו ואין מושיע להם אבל לא זולתו: ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת נראה לבאר דקודם בליעת קרח פשפושעי ישראל היו בעולם היה מפיש חרון אף בעולם והקב"ה ממלא עברה עליהם והעמיד מלאך תחתיו לבל יפיש חרון אפו בעולם אבל עכשיו שנאבדו הרשעים ור"ן איש היו צדיקים ונלכדו בעצת קרח ע"כ ואש יצאה מאת ה' בעצם ותאכל את החמשים ומאתים איש וראה לדבר שצדיקים גמורים היו דכתיב לעיל והקרבתם לפני ה' איש מחתתו חמשים ומאתים מחתות דהיל"ל חמשים ומאתים איש כי משה לא ביקש למנות אותם כי אסור למנות ישראל רק מנה המחנות פמו דמצינו בשאול ויפקדם בטללים והבן: את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רנועי פחים צפוי למנבח פי הקריבום לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל נראה לבאר לבל יאמרו כי באמת היה מקבל הקטורת אלו היה פנונתם לש"ש רק פנונתם היה לשם יוהרא ובקטורת צריף

רעותא שלימה למאוד ולקף צנה הקדוש ב"ה ליקח המחנות ולעשותם רקיעי פחים ואלו לא הנה לש"ש רק לגסות רוח הלא תועבת ה' כל גבה לב ולא הנה מוכשר ליתנם למזבח רק הואיל והנה פנונתם לשם שמים רק חטאו ונלקדו בעצת קרח לקף הנכשרו ליתנם למזבח וגם הוא אות לבל יאמרו כי טבע הקטורת כף הוא להוריד אש מן השמים ואכלם האש כי במעמד הר סיני פחדו ישראל אולי תאכלם האש הגדולה אמנם כאשר ראו כי המחנות לא אכלם אש ולא שלט בהם כליון א"כ ק"ו שלא ישלח באנשים כמ"ש בגמרא ק"ו ממזבח הזהב שאין בו רק פענבי דינר זהב ואין האש מכלה אותו ק"ו לפושעי ישראל שפלאים מצות פרימון שאין האור של גיהנם שולט בהם וע"כ הנה באנשים האלו עונש מוחלט ולא הגינה התורה עליהם וזהו ג"כ לאות כי החולק על הפהונה אין תורה ומע"ט מגין דהא בגמ' למדו ק"ו ממזבח הזהב ומכ"ש שיש ללמוד ממחנות ש"מ דבחולק על הפהונה אינו מגין: וגם קרח ביקש לבטל מזבח וקרבנות רק בחר בקטורת לבד ומזבח אדמה תעשה כי וכפר אדמתו עמו ולקף בלעם האדמה ואין קטיגור נעשה סניגור כי האדמה במזבח וקטרג ולקף גימון (מחצה) [מחנה] מפסיק רקיעי פחים שהם לאות לבל יחלוקו עוד אקרבנות ושקטה ונתפייס האדמה: ולא יהיה כקרח וכעדתו פ"א שלא יקרה לו עונש כקרח ועדתו כי צורף שעה לבל יתפרצו בהצותם על משה וכהונה אבל לדורות אינו צריף: כאשר דיבר ה' ביד משה לו פירש רש"י כאן רמז שהחולק על הפהונה נלקח בצרעת כמו שלקה משה כידו ונראה ליתן טעם ע"ז כי כמו שקרח מת וחי כי ירד חיים שאולה פן יהיה להבא שהחולק על הפהונה יהיה פיד משה שיצטרע ונהרי הוא כמת וחי שהמזורע חשוב כמת והחולק על הפהונה גורם לשכינה להסתלק כי ע"י פהנים משרתי ה' השכינה שורה ולקף ענשו בצרעת שהוא מורה על הסתלקות רה"ק פנודע ולקף ענה כשגל על הסתלקות רוח החיוני והוא כמת אין בו רוח וכה נבוא לבאר דאיתא שאל האי מינא את רבי מה טובה עשה הקב"ה לכם בבנין בהמ"ק להשרות שכינתו בתוכם הלא מקודם לכן בכל מקום הנה במה ושם הנה השראת שכינה ואח"כ נתמעט הפל למקום אחד ומה תועלת יש בזה אבל באמת ההפך הוא גדול דהנה נראה מהשפעת החמה דזורחת ומנה מאורה בכל העולם כולו אבל אין בה פח להשפיע אש למטה כי יתפזרו ניצוצותיה למקומות הרבה וכשנשקח צלוחית שקורין ברען גלאס נגד השמש ישרף כי מתקבצין הניצוצות למקום אחד ואז ישרף וכן הוא הענין דקודם בנין בהמ"ק הנה השראת השכינה בכל מקום בבמה ולא הנה השפעתו לעשות דבר גדול אבל לאחר בנין בהמ"ק דשם הנה השפעת שכינה וכמה הנה השפעתו גדול עד שבאו אל המקדש מארבע כנפות הארץ להתפלל ונתקבלה תפלתם והנה במחשבת קרח הנה שכל א' יעבוד באמרו כי כל העדה כולם קדושים ועל כולם יהיה השראת שכינה וזהו בלתי אפשר כי לא יהיה להם לעשות חיל בהשראת השכינה משא"כ אם יתקבצו כולם למקום אחד פהנים וכה"ג כי אז יפעלו במותר: והנה את זה לעומת זה ברא אלקים דכן הדין ברוח מסאבא כאשר התקבץ למקום אחד לנגע צרעת תפעל ביותר מאשר תפרח בכולו כי אז אין לו פח כל כף וזה הנה טעות קרח שצחק על פרוסה בכולו טהור ובמקצת טמא ולקף החולק על הפהונה נידון בצרעת וכהו ילמד ההבדל: וילוונו פל עדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אהרן לאמר אתם המיתם את עם ה' ונראה לתת טעם במה דאמרו אתם המיתם למה זה דוקא ממחרת רק דנה הנה טענתם דאם היו מזידין היו ראויין למיתה משא"כ אם היו

שׁוֹגְגִין שְׁנֵתֶפְתּוּ בַעֲצַת קִרַח אֲזִי אֵינָן רְאוּיִן כָּלֵל לְמִיתָה וְכִינּוּ דָרְאוּ דְרַקוּעֵי צִיפּוּי לְמִזְבֵּחַ מִמַּחְתּוֹתֵם אָמְרוּ אִם הָיוּ מְזִידִין לֹא הָיָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת זֶה דָּאִין קְטִיגוֹר נַעֲשֶׂה סְגִיגוֹר וּמוֹכַח דְּלֹא הָיוּ מְזִידִין ע"כ אָמְרוּ מִיָּד בְּיוֹם הַמַּחְרַת אַתֶּם הַמִּיתֶם וּגו': וְעוֹד נִרְאֶה לְבָאֵר דְּאָמְרוּ דְּנֻקָּא בְּיוֹם הַמַּחְרַת אַתֶּם הַמִּיתֶם דְּבַמְסַכְתָּ בְּרָכוֹת הַקְּשָׁה בְּגִמְרָא פְתִיב פּוֹקֵד עָוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים וְכַתִּיב אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יוֹמֵת וְתִירֵץ כָּאֵן כְּשִׂאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אָבוֹתֵיהֶם בִּיְדֵיהֶם כָּאֵן כְּשִׂאוֹן אוֹחֲזִין וְהַקְּשָׁה הָאֲרִיז"ל הָאֵתְּמָא בְּגִמְרָא צְדִיק וְרַע לֹו צְדִיק בְּן רִשָּׁע וְהָאִיף אָמַר כְּשִׂאוֹן אוֹחֲזִין אֵינֹו פּוֹקֵד וְתִי' דְּנֻדְאֵי אִם הָעָוֹן הוּא בְּמִזִּיד פּוֹקֵד הָעָוֹן עַל הַבְּנֵים אָבֵל אִם הוּא שׁוֹגֵג אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יוֹמֵת וּבְגִמְרָא רְמִי קִרְאִי אֶהְדְּדִי כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר שְׁטוּ הָעַם וְלִקְטוּ וְכַתוּב אֶחָד אִישׁ לְפֶתַח אֶהְלוּ וּמְתַרְץ כָּאֵן בְּצְדִיק גְּמוּר וְכו' וְלִכְף נִיְהִי מִמַּחְרַת וְרָאוּ הַמֶּן לְפֶתַח בְּנֵיהֶם שָׁל אֵלוּ וּמוֹכַח דְּאָבוֹתֵיהֶם שׁוֹגְגִין הָיוּ ע"כ אָמְרוּ אַתֶּם הַמִּיתֶם: וְיִרָא כְבוֹד ה' וְלַעֲלִיל נְאֻמַר וְיִרָא כְבוֹד ה' אֵל כָּל הָעֵדָה וְנִרְאֶה דִּידוּעַ דְּבַחְטָא הָרֵאשׁוֹן אֵינֹו עוֹשֶׂה כ"כ רִוְשָׁם אָבֵל בְּחֻטְאֵי הַשְּׁנִי נַעֲשֶׂה כַעֲבוֹתוֹת הָעֵגְלָה וְלִכְף לַעֲלִיל דְּחֻטְאוֹ הָעֵדָה פַּעַם רֵאשׁוֹן זָכוּ כְּנֻלָּם לְרֵאוֹת כְּבוֹד ה' מִשָּׂא"כ בְּפַעַם שְׁנִית לֹא זָכוּ כְּנֻלָּם וְלִכְף לֹא נְאֻמַר אֵל כָּל הָעֵדָה: הַרְוֵמוֹ מִתּוֹף הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרַגַע דִּידוּעַ מַה דְּאִיתָא חֲבִי כְּמַעֲט רַגַע עַד יַעֲבֹר זַעַם דְּרַגַע הוּא וְזַעַמוֹ שָׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבְאוֹתוֹ רַגַע נִתֵּן רִשׁוּת לְמַשְׁחִית וְאֵינֹו מִבְּחִין בֵּין טוֹב לְרַע וְזֶה הָיָה עֲנִין בְּלַעַם שְׂיַדַע לְכַוֵּן אוֹתוֹ רַגַע וְלִכְף אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַרְוֵמוֹ שֶׁהִגִּיב אֹתָם מַעֲדַת מְרַעִים וְאִם"כ וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרַגַע שְׂאֵינֹו מִבְּחִין בֵּין טוֹב לְרַע: וְיִאֻמַר מִשֶּׁהָ אֵל אֶהְרֵן קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁים קְטוֹרֶת וְהוֹלֵף מִהֵרָה אֵל הָעֵדָה וְכִפֵּר עָלֵיהֶם כִּי יֵצֵא הַקָּצֵף מִלִּפְנֵי ה' הַחַל הַגִּגֵּף וַיִּקַּח אֶהְרֵן כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיִּרְץ אֵל תּוֹף הַקְּהֵל וְהִנֵּה הַחַל הַגִּגֵּף בָּעַם וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטוֹרֶת וַיִּכְפֵּר עַל הָעַם.

נִרְאֶה לְבָאֵר דְּהִנֵּה הַפְּסוּק הַעֵיד דְּאֶהְרֵן עָשָׂה כְּמוֹ שְׂצוּהוּ מֹשֶׁה וּבְאֻמַּת שִׁינָה דְּמֹשֶׁה צִוְּהוּ לִיתֵן הַקְּטוֹרֶת מִיָּד וְהוּא נָתַן אַחַר כּוֹאֵן תּוֹף הַקְּהֵל וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק עַל שִׁינּוּי הַלְשׁוֹן דְּמֹשֶׁה אָמַר וְהוֹלֵף מִהֵרָה אֵל הָעֵדָה וּבְאֶהְרֵן נְאֻמַר וַיִּכְפֵּר עַל הָעַם אִף נִרְאֶה דְּאִית' בְּגַמ' מִנֵּין הָיָה יוֹדַע מֹשֶׁה דְּהַקְּטוֹרֶת עוֹצֵר הַמַּגִּפָּה דְּמִלֵּאף הַמְּנוֹת נָתַן לוֹ סוּד זֶה בְּמִתְנָה וְלְכַאוּרָה הוּא פְּלֵא לְהַבִּין הֵלֵא מֹשֶׁה שָׁמַע מִפִּי הַגְּבוּרָה כָּל הַתּוֹרָה כָּל פְּרִטְיָה וְדַקְדוּקִיָּה נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי וְאִיף נִפְל הַקְּוֹשְׁנִי מִנֵּין הָיָה יוֹדַע רַק נִרְאֶה דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ אָמַר מֹשֶׁה לְאֶהְרֵן קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְהַשִּׁיב אֶהְרֵן הַלְהַרְגֵנִי אַתָּה אוֹמֵר אָמַר מֹשֶׁה בֵּין כֹּף וּבֵין כֹּף יְמוֹתוֹ כְּמָה אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל אָמַר אֶהְרֵן א"כ אֵלָף בְּמִרוּצָה וְלִהְבִּין טַעֲנַתֶּם נִרְאֶה דִּידוּעַ דְּאִסוּר לַעֲשׂוֹת קְטוֹרֶת חוּץ וְכָאֵן הָיָה קְטוֹרֶת חוּץ וְגַם אִסוּר לְהוֹסִיף עַל הַקְּטוֹרֶת שְׁהַקְּרִיב שְׁחֵרִית וְכִבֵּר הַקְּרִיב בְּשְׁחֵרִית וּא"כ גַּם הוֹסֵפָה הָיָה בְּקְטוֹרֶת הַהוּא רַק הַנְּבִיא יָכוֹל לַעֲבֹר עַל אֵיזָה ד"ת בְּדָבָר ה' וְאִיתָא דְּמִקוּם הַכְּרַס וְצוֹרֵף שְׁעָה מוֹתֵר אֶפִּילוּ בְּלֹא דְבָר ה' כְּמוֹ אֵלֶיהוּ בְּהַר הַפְּרָמֵל וְזֶהוּ כְּוֹנֵת הַמֵּד' אָמַר מֹשֶׁה קַח אֶת הַמַּחְתָּה הַזֵּינֹו שְׂאֵנִי נְבִיא וּמוֹתֵר לַעֲבֹר וְאָמַר אֶהְרֵן הַלְהַרְגֵנִי וְכו' כְּלוּמַר הֵלֵא לֹא צוֹנְתָה בְּדָבָר מִפִּי ה' וְאִסוּר לַעֲבֹר עַל ד"ת לְכֹף אָמַר מֹשֶׁה בֵּין כֹּף וּבֵין כֹּף יְמוֹתוֹ כְּמָה אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל וְהוּי הַשְּׁעָה צְרִיכָה לְכֹף וּמוֹתֵר לַעֲבֹר עַל ד"ת אֶפִּילוּ שְׁלֹא בְּדָבָר ה' וְע"ז אָמְרִי בְּגִמְרָא מְנָא יַדַע דְּהָא הַקַּב"ה לֹא אָמַר לוֹ כְּדִמוּכַח בְּהַמְדְרָשׁ הַזֵּה"ל וְז"ש כָּאֵן קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְשִׁים קְטוֹרֶת מִיָּד וְאִם"כ הוֹלֵף מִהֵרָה אֵל הָעֵדָה הַזֵּינֹו עֲדַת קוֹדֶשׁ שְׁבָהֶם כְּבָר הַחַל הַגִּגֵּף וַיִּקַּח אֶהְרֵן כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה הַזֵּינֹו שְׁנֵתֶן הַקְּטוֹרֶת מִיָּד וְנִתְּקוֹן הַדְּבָר וְנַעֲצֵר הַמַּגִּפָּה מִיָּד מִיִּשְׂרָאֵל עֲדַת קוֹדֶשׁ גַּם בָּא הַפְּסוּק

להשמיענו עוד דבר אחר שעשה אהרן מעצמו היינו ניגזר אל תוך הקהל והנה החל הנגף בפעם היינו הערב רב ליתן את הקטרת היינו עוד פעם אחת והיה ירא לילה חויץ לשאול למשה כי בנתיים ימותו אלפים מע"ר ולכן ניתן את הקטרת מיד וכפר על העם היינו הערב רב ולכה שינה הלשון דלעיל אמר הולך אל העדה היינו עדת ישראל וכאן פתיב העם הוא הערב רב אף באמת יש לשאול מ"מ חזר בו מלאה המנות ממה שפבר נתן לו והמית בערב רב רק נראה דידוע מה דאיתאבגמ' פיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע הנה רשעים נקראים מתים בחייהם והיינו הערב רב והוא היה מכפר על ע"ר כמו שביארנו וזה שפרש"י פאן העמידו בע"כ ואמר מלאה המנות הנח לי לעשות שליחותי כי זה לא מסר לו כלל וז"ש בין המתים ובין החיים והיינו אפילו בין הע"ר ואין הפי' מתים ממש דהא מפנרש בקרא וישב אהרן אל אהל מועד והא טמא מת הוי והאף חזר אל אהל מועד אלא מוכח פדפרשתי: והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשיפתי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים עליכם היינו דישאל התלוננו מה ראו אלו לבחור בהם ולא לבחור בנו ואי משום חטא העגל גם לאהרן מגיע העלבון הנה שעשה את העגל ובאמת איתא במדרש דזכות אהרן היה בשביל בניו וזהו הפרח שלו וז"ש והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח היינו שיהיה לו זרע פשר ובזכותם זכה הוא משא"כ בשאר העם: ומטה אהרן בתוך מטותם נראה לבאר דידוע דשלמה המלך ע"ה נטע כל מיני מגדים וכסף וזהב ומעצמות והיינו הטעם דשלמה המלך הבחין בכל שורש אשר משם נובע אל מדינות אחרות וידע דעל קרקע זאת מהותו לעסוק בדשאים וזרעים ועל קרקע זאת פלפלין ונטע בכל א' וא' לפי שרשו וא"כ גם פאן יאמרו דמשה ג"כ הבחין את זאת היינו השרש שהיה טוב לגדל עליו שקדים והיה מעמיד מטה אהרן במקונו על השרש שהוא טוב לגדל שקדים ולכה פרח מטה אהרן מה עשה משה העמידו בתוך מטותם ואי דפרח מטעם הנ"ל הלא מפל צד יגיע פח השורש למטה אחר קודם שיגיע למטה אהרן להורות להם בזה כי זה אינו מדכה הטבע רק מה' יצא הדבר להיות לאות לבני מרי לבל יתלוננו עוד: ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי.

נראה לבאר דשקדים הם ממקרים לגמול והיינו בכ"א יום הם נגמרים ונעשים שקדים וכאן נעשה גם דמכל יום נעשה שעה והיינו בכ"א שעות נגמרו וזהו פירש הכתוב פאן ויהי ממחרת היינו שלא שהו עד מעת לעת ותיכף פרח מטה אהרן לבית לוי: וינצא פרח וינצץ ציץ ויגמול שקדים נראה לבאר דידוע מה דאמרו חז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו והיינו דכל הקודם וחשוב יש לו איזה חלק קצת בקליפה ולכה הקליפה קודמת לפירי ובאמת הבכור הוא במעלה גרוע ויש לקליפה בו אחיזה ולז"א הקב"ה קדש לי כל בכור להוציאם מעבדות לחרות ה' אף עדיין לא יצאו לגמרי וחסאו בעגל דבאמת הקב"ה רצה להבדילם לכהן לפניו להוציאם מקליפה ולא הועיל בתקנתו ואמרין בגמ' דאמר ר"א למנשה מלך יהודה מה ראה לעבד פוכבים ומזלות והשיב לו מהיכא קא שרי מר למישרי המוציא וכוונת תשובתו היה בזה דאנן קי"ל מהיכא דקדים בישולא דשם עיקר הקליפה שורה ומברכינו עליה ולכה פתיב פאן ויציץ ציץ ויגמול שקדים והוא רק פרי ואינו קליפה כלל שלא היה בו אחיזה לחיצונים כלל והוא שבט לוי הבדיל תחת הבכורים שאין בו שום שמץ פסול ונראה עוד לתת טעם דשקדים הוא מלשון שקדתי ואהנה

כצפור בודד על נג היינו מלשון מיהר ואיתא אמר יעקב לראובן בכורי אתה פחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עזו יתר שאת דמצד הדין הנה ראוי לו להיות פהונה רק על הפחו פמים והוא ג"כ מיהר בכף לחלל יצועי אביו ולכף הנה פאן שקדים להורות על ששקד ראובן בחילול יצועי אביו לא נותן לו הפהונה: ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן למשמרת לאות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא ימותו ויש להבין מה הנה החדוש פאן שגמל שקדים הלא אית' בגמ' שפמה תנאים אמרו לחש והנה כל השדה מלא קישואים והוא מין פישוף שפטור ומותר רק החילוק הוא דזהו הנה בלחש וכאן הנה בלא לחש ומי יימר דכף הנה רק דזהו של מטה אהרן עומד בקיומו לעולם וזה אשר נתנה בלחש אינו עומד בקיומו לעולם וכדי שלא יתלוננו העם על משה לומר שזה ג"כ מין פישוף של פטור ומותר הוא לכף אמר ה' השב את מטה אהרן למשמרת ויראו שקיומו הוא לעולם ואינו מין פישוף כלל: פרשת חקת וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום פה אמר אחיה ישראל וי"ל דאצל סיחון פתיב וישלח ישראל מלאכים אל סיחון וגו' ולמלך אדום שלח משה ולא ישראל ויש לתת טעם פי ישראל בשמעם בקדש פי נגזרה גזירה על משה מבלי לכנס לא"י לא בקשו למהר הליכתו פי דרף קצר הנה מקדש לא"י ע"י עברתו דרף אדום ולכף מיאנו לשלוח הם תחלה למלך אדום לבל יתאוו למיתת משה ולכף שלח משה תחלה אל מלך אדום פי חביב עליו ביותר מגופו דבר זה למהר לקיים הקב"ה הבטחתו שהבטיח לאברהם ליתן א"י לבניו ולכף מיהר לשלוח מקדש דיקא אע"ג דמקום זה גרם לו למות קודם ביאת בני ישראל לא"י גם נראה פי ידעו כל ישראל את רוע לבב מלך אדם שלא יניח לעבדו דרף ארצו והם אין להם יכולת לעבדו בכח פי נאמר להם מקדם פי לעשו נתתי את הר שעיר ירושה ולכף מאנו לשלוח לו אמנם משה ידע פי ארץ סיחון ועוג שייך לא"י ולמד ממעלה דקדש דרף ארץ דצריכה לשלוח לו דברי שלום שייחם לעבדו דרף ארצם והנה העולם מתמיהין דמה הנה חטא משה שהפה את הסלע הלא הקב"ה בעצמו אמר לו ואת המטה הזה תקח בינך רק נראה דלמדנו תורה דרף ארץ לבל לבא מיד ליסר את חבירו בחייו ובחייו רק יתנה אמירתו מקודם בדברי רצוי ונחת ואם עד אלה לא ישמע לו אז יתן הורמנא לבוא בדברים הקשים פגידים וזהו הנה במשה שהקב"ה אמר לו שמקודם ידבר אל הסלע בדברי ריצוי לקדש שמו ולפרסם הדרף ארץ ואם לא יתן מימיו יוסר בהפאה אבל משה לא עביד הכי ולא נזהר בדרף ארץ והנה משה ידע דאדום לא יתן לו רשות לעבדו בגבולו דהנה ברית ה' שנתן לעשו את הר שעיר רק משה ראה דעבר בקדש דנענש על שעבר על דרף ארץ שצוהו ה' ולא ידע היכי ליעבד בסיחון על דנקמב ביה לא תחיה כל נשמה ובאיזה עלילה יבא להלחם בו דאי יאמר לו לעבדו דרף ארצו יתן לו רשות לעבדו בשמעו נסים ונפלאות שעשה ה' לישראל ונמס לבבו לכף שלח משה תחילה לאדום בדברי ריצוי ושלום וידע דנדאי לא יניחנו לעבדו בגבולו ובחרב [לא] יעבדו לקראתו וסיחון ילמדו ק"ו בעצמו אם המלך קטן פנה לא מלאו לבם של ישראל לעמוד פנגדו והאיה יעמוד נגדי ועי"כ יעבדו בחרב לקראתו ויהיה לו עלילה להלחם עמו באופן שלא ישאר לו שריד ולכף שלח לאדום פה אמר אחיה ישראל ל' הכנעה לזפור משפט אחים וזה הנה הפל הכבדת לב סיחון ע"כ באדום שלח רק משה ולא ישראל ומשה לא רצה לומר הטעם לישראל לבל ימס לבכם פשיבנו שע"י השליחות לאדום יצא סיחון בחרב לקראתם ואמר מקדש פי משם למד

מִשֶׁה מִבְּלִי לְהִלָּחֵם תִּיכַף כ"א לְדַבֵּר תַּחֲזִיקָה דְּבָרֵי רִיצוּי: פֶּה אָמַר אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַר יַעֲקֹב לְמַדְנֹו מִזֶּה מִדָּה טוֹבָה כִּי דָרָךְ הָאָדָם הוּא כְּשֶׁהוּא שׁוֹפֵל מִפִּיר אֶת אַחִיו וְכִשְׂיִגִיעַ לְגִדּוּלָה יִתְגַּאֵה וְיִשְׁפַּח הָאֲחִינָה וְלִכְךָ שָׁלֹא תֵאמַר שְׁתַּחֲזִיקָה שֶׁהִיָּה שְׁמוֹ יַעֲקֹב שְׁמוּרָה עַל הַקְּטָנוֹת הִיָּה מִפִּיר לַעֲשׂוֹ אֲבָל כְּשֶׁהִגִיעַ לְגִדּוּלָה וְנִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם כִּי שָׂרִית עִם חֲלָקִים וְאֲנָשִׁים נִשְׁפַּח הָאֲחִינָה לֹא כֵן הוּא מ"מ אַחִיךָ הוּא וְלֹא נִשְׁפַּח הָאֲחִינָה מִמֶּנּוּ וְעוֹד נִרְאֶה דְלִכְךָ לֹא שָׁלַח לִיָּה פֶּה אָמַר אַחִיךָ יַעֲקֹב לְבַל הַזְכִּירוּ עַל מֶה נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבנִי זֶה פְעָמִים כָּמוֹ שֶׁטָעַן עָשׂוֹ אֲצֶל יַצְחָק אָבִיו וּא"כ עֲתָה יֹאמַר ג"כ מְלֶךְ אֲדוֹם בְּעָרְמָה תְּבוֹא בְּאַרְצִי וְלִכְךָ הַזְכִּירוּ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל: אֲתָה יִדְעָתָ אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְּאֲתָנוּ וְיִרְדּוּ אֲבוֹתֵינוּ מִצְּרִימָה נִרְאֶה לְבָאֵר הֵינּוּ עֲנִין מְכִירַת יוֹסֵף דָּוָהוּ הִיָּה סִיבַת יְרִידַת אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם וְלִכְךָ קוֹצֵר בּוֹ שָׁלֹא לְדַבֵּר בְּקִלּוֹן וְרִמְזוּ בּוֹ שֶׁיִּרְאֶה כְּמָה חֲטָא שְׁנֵאת אַחִים גְּרָם וּא"כ גַּם עָלָיו לְהַזְהֵר מִבְּלִי לְשִׁנּוֹא אַחִיו וְלִהְנַצֵּל מִזַּעַם ה' וּמִצַּד אַחַר נָתַן לוֹ אֲצַבַע בְּזָה מִבְּלִי הַנִּיחָם לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ כִּי אָמְרוּ חַז"ל כִּי אֵין עָשׂוֹ נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בְּנֵיהֶ שֶׁל רַחֵל כִּי עֵיקַר מִפְּלֵת עָשׂוֹ הוּא מַחְמַת שֶׁהִיָּה אוֹיֵב לִיעֲקֹב וְלֹא זָכַר בְּרִית אַחִים כִּמ"ש מַחְמַס אַחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּה בּוֹשָׁה אֲמַנְם יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה הָא גַם הַשְׁבָּטִים בִּקְשׂוּ לְהַרְגוּ אֶת יוֹסֵף וְלִכְךָ אֵינוּ נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בְּנֵיהֶ שֶׁל רַחֵל שָׁלֹא הִיָּה יָדָם בְּמַעַל הִזָּה וּא"כ נָתַן אֲצַבַע לְאֲדוֹם לֹאמַר לֹא אֲחֻטָא אִם לֹא אֲזַנְפוֹר לְהֵם בְּרִית אַחִים כִּי גַם אֲבוֹתָם רְוָבָם כְּכֹלָם לֹא זָכְרוּ בְּרִית אַחִים וְאֲשִׁיב לְהֵם כְּגַמּוּלָם: וְנִצְעַק אֵל ה' וַיִּשְׁמַע קוֹלָנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּנְצִיאֲנוּ מִמִּצְרַיִם הַטַּעַם וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא עָבְדוּ ה' בְּלֵב שְׁלֵם כְּדַכְתִּיב וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיָּהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ וּבִיָּם עָבַר מִסְכָּה צָרָה וְהִזָּה הַקַּב"ה הוּא הוּא הַיּוֹדֵעַ מִצְּפוֹן לְבָבָם וְאִם יִגְאָלֶם בְּעַצְמוֹ וַיִּרְאֶה רוּחַ לְבָבָם לֹא הִיָּה הַדִּין מִסְפִּים לְגֵאֲלָם לִכְךָ שְׁלַח מַלְאָךְ דָּאֵינִי יוֹדֵעַ מִצְּפוֹן לְבַב וַיִּרְאֶה רַק לַעֲיִנַיִם וַיִּדְמוּ לְצַדִּיקִים וְזָהוּ בְּחֻמַּלַת ה' וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ אֲשֶׁר פָּסַח ה' עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵינּוּ שָׁלֹא בָּא בְּתוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אֵלוּ בָּא הַקַּב"ה בְּעַצְמוֹ הַנּוֹצֵרְכוּ גַם יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת מֵתִים עַל הֵיּוֹתָם לְבָבָם רַע לֵה' וְלִכְךָ פָּסַח עַל בְּתִי ב"י וְשְׁלַח מַלְאָךְ וַנִּצְוּלוֹ וְלִכְךָ נֹאמַר וַיִּשְׁמַע קוֹלָנוּ קוֹל בְּעֵלְמָא וְזָהוּ שְׁשֵׁלַח לוֹ אַעֲפ"י שְׁאֲתָה חוֹשֵׁב שְׁאֵין לְבַבָנוּ שְׁלֵם מ"מ הַקַּב"ה פָּדָה אוֹתָנוּ ע"י מַלְאָךְ וְכֵן לְהִיָּכָף נָתַן לוֹ אֲצַבַע כִּי זְכוּת עָשׂוֹ הִיָּה בְּשִׁבִיל כִּיבּוּד אָבִיו יַצְחָק אֲבָל לֹא הִיָּה בְּלֵב שְׁלֵם כִּי אִם מִשְׁפָּה וְלַחוּץ כִּמ"ש כִּי צִיד כְּפִיו וּא"כ אִם אֵין יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים לֵה' כ"א בְּפָה וְלֹא בְּלֵב יֵשׁ לַעֲשׂוֹ טַעֲנָה זְכוּת כִּיבּוּד אָב וְזָהוּ הַקוֹל קוֹל יַעֲקֹב הַרְצוֹן שְׁאֵינוּ רַק קוֹל בְּעֵלְמָא כִּי לְבָבָם בְּלִמְתִי שְׁלֵם אֲז וְהִזְדִּים יְדִי עָשׂוֹ יֵשׁ לַעֲשׂוֹ אַחִיזָה מִפְּאֵת מִצְנַת כִּיבּוּד אָב וְלִכְךָ רִמְזוּ לוֹ כִּי יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּעָתָם ע"י מַלְאָךְ הִיּוֹת לְבָבָם בְּלִמְתִי שְׁלֵם וּא"כ יְדִי עָשׂוֹ גְבוּרִים וַיִּמְנַע לְהַנִּיחַ לְיִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ כִּי יִבְטַח בְּזְכוּת כִּיבּוּד אָב וְאָמְרוּ וַיִּרְעוּ לָנוּ הַמִּצְרַיִם וְלֹאֲבוֹתֵינוּ וְהַקְּדִים לְאֲבוֹתֵינוּ שְׁמִיזָה יִשְׁפוּט שְׁאֵין הַכְּנוּנָה עַל אוֹתָן אֲבוֹת שֶׁהִיוּ בְּמִצְרַיִם רַק אוֹתָן שְׁמָתוֹ מִקְדָּם אֲבָרְהָם וַיַּצְחָק שְׁפוּבָלִין צַעַר בְּשִׁבִיל בְּנֵיהֶם שֶׁהֵם בְּצָרוֹת וְלִכְךָ הַקְּדִים לָנוּ לְאֲבוֹתֵינוּ כִּי עַל יְדֵינוּ נִתְגַּוְלָל לְהֵם הַצַּעַר וּא"כ יִשְׁפוּט אֲדוֹם שָׁלֹא יִצַּר לְיִשְׂרָאֵל לֵג לִגְל עֵי"כ צַעַר לְאֲבוֹת בְּקִבְרָ שֶׁהֵם ג"כ אֲבוֹתֵינוּ: וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקִדּוּשׁ עִיר קִצָּה גְבוּלָה וְנִרְאֶה לְבָאֵר כִּי רָצָה בְּזָה כִּי הִנֵּה יִשְׁכְּנוּ שָׁם יָמִים רַבִּים וְלֹא קִלְקִלְנוּ מֵאֲז מַה מְגִבּוּלָה מִזֶּה תִשְׁפוּט כִּי בְּעֵלִי מִדּוֹת אֲנַחְנוּ לְשִׁמּוֹר חֶזֶק מִבְּלִי לִיגַע בְּכָל אֲשֶׁר לְאַחֲרֵים וְאוֹלֵי נָתַן לוֹ גַם בְּזָה אֲצַבַע כִּי אֵין לַעֲשׂוֹ לְהַכְנִיעַ דִּידוּעַ דְּהַנּוֹלָד בְּמִזְל מְאָדִים אוֹ רוֹצֵחַ אוֹ טַבְחָא אוֹ מוֹהֵל יִהְיָה רַק בֵּינֵי הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים הַיּוֹשְׁבִים

תחת המזל הם רוצחים כמו דמצינו בעשו דנולד במזל מאדים ע"כ ירש על חרבה תחנה
אבל ישראל עם קדוש דנימולו בחרבא קדישא מכניע למזל מאדים כי אשד דמא קדישא
בחרבא וכובש למאדים וחרב עשו ולקה משה דקה נולד מהול לא הנה יכול להלחם
בעמלק ולקה דרשו חז"ל מכתם לדוד בהצותו את ארם וגו' שהנה מפתו תם שנוולד מהול
ולכאורה קשה מה ענגן זה אל המזמור אבל יובן כי נאמר על דוד בעצמו בהצותו את
ארם וגו' וישב יואב ויף את אדום ולא דוד בעצמו ויש להבין מה נשתנה אדום מארם
וע"ז השיב מכתם שהנה מפתו תם וא"א לו להכניע את אדום והנה ישראל לא מלו
במדבר משום חולשא דאורחא אמנם יש להם תירוץ חישב לעשות מצוה ונאנס ולא
עשהו הוי פאילו עשהו אבל כיון שישבו בקדש ימים רבים ולא מלו אין להם תירוץ רק
מחמת שלא נשבה רוח צפונית וטעם זה לא ידע מלה אדום ולדעתו הנהנה בשאט נפש
שלא מלו א"כ אין בכחם להלחם נגד אדום ע"כ שלח לו ונאנחנו בקדש כדי ליתן אצבע
שלא להניחם לעבור בארצו: לא נעבור בשדה ובכרם דרף המלה גלה נראה לבאר כי
ידוע מה שאמר דרף המלה להניח הרים וגבעות לילה בדרף המישור לכל יפשל בשום
דבר ואמרו מלפא אומר עקור טורי היינו כדי להשוות הדרף לילה בדרף מישור וחששו
אולי יטעון אדום תעברו בעמוד ענן ואמרו חז"ל שהנה משנה לפניהם כל ההרים
וגבעות לעשותם דרף מישור וא"כ יחרב רוב המדינה הבנויים בהרים וגבעות ולקה אמרו
דרף המלה גלה דבלא זה דרף מישור הוא וא"כ לא יעשה עמוד הענן היזק כלל ומישורים
תהלה: נעברה נא בארצה לא נעבור בשדה ובכרם דרף המלה גלה וגו' נראה לבאר
דידוע כי כחן של ישראל אינו אלא בתפלה כמ"ש ונצעק אל ה' וגו' ורמזו לו כי א"א
להתפלל כי אין מתפללים בדרף רק צריף לפנות לשדה וכרם מהצד והם אמרו לא נטה
שדה וכרם ואם כן א"א להתפלל ואין לה לפחוד כלל וגם י"ל להיפך כי אמרו חז"ל ורפו
ידיהם מד"ת לכה גבר עמלק ואמרו אל תרגזו בדרף אל תתעסקו בדבר הלכה וה"מ
בדרף שאינה פבושה פי יבאו להתענות בדרף אבל דרף פבושה שרי וא"כ שהם ילכו
בדרף המלה ולא יטו ימין ושמאל מותרים לעסוק בד"ת וא"כ לא יוכל אדום לגבור
עליהם כלל: ויאמר אדום לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך ויש לדייק כפל הלשון
פן שהוא ל' שמה רק נראה דרצונו בזה כמ"ש וחרב לא יעבור בארצכם אפילו חרב של
שלום כי לא סגי בלא"ה שיהנה איזה דבר ריב בין אנשי מלחמה ובין אנשי המדינה
וסופו לבא לידי מלחמה וזהו אמרו פן יגולגל הדבר ע"י שיעברו עם רב לידי סכסוף
ומריבה ויבא לידי חרב ולקה טוב לה לבלי תעבור במדינה ויהנה אף שלום: ויאמרו אליו
בני ישראל במסלה נעלה היינו דרף יחיד וא"כ ילכו זה אחר זה וא"א להם להלחם בכם
פי אינם עם רב ביחד רק זא"ז ואם יתעוררו איזה דברי ריב יקומו עליהם עם המדינה
ויהרגם: ואם מימה נשתה אני ומקני ונתתי מכרם וגו' יש לבאר עפ"י המדרש דאיתא
הלכו בציות נהר פי מן הבאר היו יוצאים נחלים.

משבט לשבט ומאנהל לאנהל עד שהאשה ההולכת לחברתה היתה הולכת בספינה וא"כ
ירא אדום פשיהנה פן המים ימלקלו הקרקע ויהנה מלא יאורים וישטפו השדות ולקה
אמרו שלא ישתו מי באר ואין דבר רק ברגלי אעבורה לא בציות נהר וספינה וא"כ ליפא
חשש וע"ז השיב אדום לא תעבור בי לא מחמת לדאוג על מלחמתך פי פמוני פמוף רק
אני גובה מסים מבני פנען באשר שישכתי הוא בקצה הארץ ובירת פרוטה ביני וביניהם

לכל אנים אתכם לעבור בגבולי: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בחר הקר על גבול ארץ אדום לאמר יאסף אהרן וגו' נראה לתת טעם על שנקבר אהרן על גבול ארץ אדום דהנה משה נקבר על הר נבו מול בית פעור אשר סרחו שם ישראל ועבדו לפעור בצואה הבאה מרוב אכילה ולכף משה אשר שקה בחר מ' יום ומ' לילה בלא אכילה ובנכותו ירד המן הנבלע באברים מבלי צואה והוא מגין על עון פעור במה שנקבר שם כף אהרן הנצרך להקבר על גבול ארץ אדום דטענת עשו היה הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים כי לקח לו הבכורה והגדולה לעצמו ועשו היה גדול ממנו בלידה והוי רק פגזול בידו ואהרן היה גדול ממשו בשנים מפל מקום מחל למשה כל גדולה בשמחה כדכתיב וראו ושמח בלבב הואיל ומשה גדול ממנו בנבואה וחקמה וכן נטלה העבודה מן הבכורים וניתנה לאהרן על כן נקבר אהרן על גבול ארץ אדום להורות שאין לעשו לערער על כף: לאמר יאסף אהרן וגו'.

ולדייק הלשון לאמר דלמי יאמר רק נראה לבאר מה דאמר דוד המלך ע"ה הודיעני נא קניצי היינו באיזה יום אמות אם בשבת או באחד בשבת או בשאר ימים דמה בעי בהפקת רצונו הלא טוב הי"ל לדוד לאחוז בדרך התשובה בכל יום ויום כמ"ש שוב יום אהד לפני מיתתך פיון שאין אדם יודע יום מותו ישוב בכל יום רק דהנה ידוע דאמרו חז"ל צדקתך כהררי אל צדקות שהקב"ה עושה הוא מפרסמו כהררי אל לעין כל ומשפטיך כההוים רבה שהרעות הוא מכסהו כההוים ואם צדיק הוא מת בלי חטא והקב"ה מתאנה לצדיק אימתי יבוא למקום מנוחתו ליהנות מאור הטמון והגנוז לו כמו יום מיתת רשב"י דהילולא נעשה לו ביישיבה של מעלה אז המיתה טובה ויקר בעיני ה' והקב"ה מפרסמו שלא מת בשביל חטא אבל אם מת בשביל חטא אשר נלכד בו מיתה זו רעה היא לו והקב"ה מכסהו כההוים רבה וזה היה הענין בדוד דרצה לידע במיתתו הטובה היא אם רעה ולכך בא בצחות לשונו להודיע לרבים רק באיזה יום ואם הקב"ה מפרסמו בנדאי הוא לטובה דצדקתך כהררי אל והנה אמרו שמשו אמר יכתוב סרחוני והטעם כמ"ש אברבנאל כי רק עילה היה לבל יבואו לא"י כי אין כאן חטא ממש במי מריבה והנה הקב"ה בא להודיע כי אהרן לא מת בחטא כלל רק בעון מי מריבה שהוא רק עילה בעלמא לכך אמר היינו לפרסם לרבים יאסף אהרן וגו' ולומר זאת לישראל וזהו המופת כי מיתתו היא לטובה ומת בלי עון לכך נאמר לאמר צדקתך כהררי אל: והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם כאן הורה לנו התורה עונם גדולתו ומעלתו של אהרן כי נקבר עפ"י ה' כי אמרו חז"ל דמשה שימש בכהונה גדולה וא"כ אסור לטמא לו ואלו [לא] לבש אלעזר ח' בגדים אחר מיתתו של אביו היה הוא מתעסק עמו כי פהו הדיוט מטמא לאביו אבל הוא ע"פ ציווי הקב"ה לבש בגדי כה"ג כחיי אביו ונתפיהו בכהונה גדולה ואם פן אסור לו לטמא לאביו ומי היה קוברו פיון שלא היה עמו רק משה ואלעזר וע"כ הקב"ה בעצמו התעסק עמו וזכיא חולקיה דאהרן קדישא והעיד לנו התורה על זאת בנדים מוכיחות שנקבר בהתעסקות ה' בעצמו: ויראו כל העדה כי גוע אהרן פרש"י שלא האמינו שמת אהרן עד שהראוהו מלאכי השרת מוטל במטה וזהו הטעם שלא רצו להאמין שמת אהרן כי היה קשה להם להאמין שהקב"ה קוברו בעצמו ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל והנה במשה לא כתיב כל בית ישראל רק ויבכו בני ישראל את משה ונראה הטעם כי במיתת אהרן לא היה שום אחד מישראל

מצפה לירש גדולת אהרן כי ידעו שאלעזר יירש גדולתו ולכה בכו כל ישראל על מיתתו
משא"כ במשה דישראל ראו דמשה מת ויהושע זקן וחשוכי בנים הנה והגדולה חוזרת
ולא היו פולם בוכים דקצת מהם היו חושבים כל אחד דלו יהיה הגדולה ויצא הפסדו
בשכרו ולכה לא פתיב במשה כל בית ישראל: וישמע הפנעני וגו' פירש"י מה שמועה
שמע ובא שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד ויש להבין דמה בכך שישמע שנסתלקו
ענני כבוד הלא כל העמים ילקמו חוץ לענן אף נראה דלכאורה יש להפליא על עמלק
דכבר נלחם עם ישראל וירפו ידיו עד ויחלוש יהושע את עמלק ואת כל עמו ומי פתי
יסור הנה לשנות לאולת ראשונה רק איתא פעם פתיב והעמלקי יושב בעמק וכתוב אחד
אומר והעמלקי יושב בהר ופירש הרמב"ן דתרונויהו אמת דנחלתו הנה בהר ובעמק
ואיתא חלש למעלה וגבור למטה החלש מתגבר ומנצח את הגבור פיון שהוא למעלה
ואיתא ברש"י כי בא ישראל דרוך האתרים דרוך מרגלים ובמרגלים פתיב עליו זה בנגב
א"כ ישראל מקודם בעמק היו ועמלק הנה למעלה ושפיר יכול להלחם בהם רק הא
העמוד ענו הנה הולך לפניהם ומשנה את החרים לכה פירש רש"י שישמע הסתלקות ענני
כבוד ולכה שינה באולתו ובא להלחם נגדם: ועוד נראה שפא להלחם אחר שישמע
הסתלקות ענני כבוד כי כבר ידע מתוקף גבורת ישראל וא"א להלחם עמהם אף במדבר
לא מלו דלא נשיב רוח צפונית והטעם דלא נשיב דלא לבדור ענני כבוד וא"כ שפט
הפנעני עכשיו שאין ענני כבוד יהיה רוח צפונית וע"כ ימולו עצמן כי מהיכי תיתי יעצלו
שעה אחת מבלי להמול וע"כ מיהר לבוא כי פאשר נימולים והם חלוישים והיותם פואבים
בקל ילחם בהם וינצחם כמעשה בני יעקב בעיר שכם ושינה הלשון מהבגדים כי הנה
עמלק מזרע עשו ועורר נקמת זקנו כי יעקב התחכם ליקח ברכתו והנה הבדל בין לבושו
וקולו פדכתיב הקול קול יעקב וגו' ולבש שעיר עזים ובגדי חמודות אשר לעשו וגם הם
לעומתם עשו כן בהבדל בין לבוש ולשון: וישמע הפנעני מלה ערד יושב הנגב כי בא
ישראל דרוך האתרים וילחם בישראל ופירש רש"י דרוך האתרים דרוך מרגלים ויש להבין
דנראה פאלו נותן טעם דלכה וילחם בהם פיון שפאו דרוך מרגלים רק נראה דעמלק חשב
דלכה נשפיהו במדבר מ' שנה מבילתי יכולת ה' להביאם אל מחוז חפצם אבל יש לשאול
למה חשב פזאת דלמא מחמת חטא מרגלים עלתה להם זאת להתגולל במדבר זמן רב
אבל פשראה ישראל בא דרוך האתרים היינו דרוך מרגלים חשב אי דחטא מרגלים גרם
להם העיפוב האף פאו דרוך מרגלים הא אין קטיגור נעשה סניגור והנה סבור דלא חטאו
רק דהנה מבילתי יכולת ה' ע"כ נשאו לבו להלחם בהם: וישב ממנו שבי הנה רש"י פירש
שפחה וכתב הרמב"ן כי לא מצינו אז חטא בישראל שיהיה יד אויב גובר עליהן אבל
פאמת נראה להבין דמה זה הפרסום אשר הקב"ה אמר למשה לאמר לישראל יאסף
אהרן אל עמיו אף דהקב"ה מתאנה לתפלתן של צדיקים להתפלל על אהרן בעת שהיא
להרבות תפלה ובכי שיאריף ימיו והם בטלו רצונו ולא עשו המכונן רק אחר מיתת אהרן
ויבכו כל בית ישראל ואין חטא גדול מזה מבלי להתפלל על הצדיק לבל ימות ולבטל
הגזירה מהצדיק או יש לפירש וישב ממנו שבי דידיע דכל העוסק בתורה נקרא כן חורין
חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות חירות מיצה"ר אבל מי שנוצד ברשת
היצה"ר נקרא שבו פיד היצה"ר וכפות תחת ידו שיטנו לכל אשר יחפוץ והנהר האריף
בענין השבוים פיד היצה"ר ובנדאי שעמלק לא הנה לו שום פח להלחם בישראל אשר

באותו פעם ישראל דור דעה אשר לא היה לעולמים רק מי אשר כבר היה בשביה אצל יצה"ר אותו לקח בשביה היינו אותו שלא עסקו בתורה כי פחו של עמלק על המתרשלים בתורה כדרך שינו וילחם ברפידים ובזה מדויק וישב ממנו שבי כי הוא כשפת יתר רק הפירוש הוא את מי וישב ממנו שבי אותו שנקראים מקדם שבויים ליצה"ר: ויזר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם יש לתת טעם על נדרו להחרים עריהם כי עמלק מצנה להחרימו כדכתיב מזה תמחה את זכר עמלק אבל לא שאר העמים וישראל נסתפקו בו אם הוא עמלק כמ"ש רש"י פינן דלבושם היה מלבושי עמלק ושינה לשונו ללשון פנען ואולי יתודע אח"כ שאינו עמלק מ"מ קבלו לנפשם הואיל והתחפש כעמלק לנהוג בו חומרא של עמלק להחרימו עד חרמה גם הטעם להחרימם הם ועריהם לבל יזכר שמו כי הם קראו שמותם על הערים והם היו מכנים שמם לבל יודע מאיזה אומה הם אף הם קבלו לנפשם מזה פנגד מזה להחרימם עד היסוד לבל יזכר שמם עוד ויהיה נשפח מכל והבו: פרשת בלק וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי איתא במדרש מה ראה ראה שעמדה חמה למשה ונראה לבאר דהנה אצל סיחון כתיב ויפהו ישראל לפיחורב וגבי עוג כתיב אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו דמשמע דמשה הרג לעוג ובפרשת ואתחנן נמי כתיב היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים אשר תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך משמע שמשה הרגו לעוג והטעם הוא דעוג היה לו ג"כ זכות אברהם כמ"ש ויבוא הפליט זה עוג ולכך לא היו יכולים ישראל להרוג אותו בזכות אבות שהיה להם דזכות אברהם היה ג"כ לעוג אכן משה הרגו בזכות עצמו ולא בזכות אבות כדאיתא בגמרא שאמר פסא של רגל אחד לא כ"ש פירש המדרש מה ראה ראה שעמדה לו חמה דהיה קשה לו להמדרש מה דכתיב כל אשר עשה ישראל לאמורי כל דייקא אכן לקמן נאמר אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים אשר תחת כל השמים דקאי על העמדת חמה למשה וזה נקלל ג"כ וירא בלק ק צפור את כל אשר עשה ישראל היינו העמדת חמה למשה דעל ידי זה פחדו היה על כל העמים.

עוד באופן אחר נראה לבאר המדרש דקשה הא בלק קוסם גדול היה ולמה קרא לבלעם אלא דכל הפישוף תלוי במהלך החמה שהם מחשבים הגלויקה וכשחמה עומדת בזויות זו טוב לבקש זאת המבוקש אבל אם החמה אינה בהלויקה אז בטל כל הכשופים וזהו פירוש המדרש מה ראה ששלח לבלעם הלא הוא עצמו קוסם גדול היה ותירץ ראה שעמדה חמה למשה ובטל כל הפישופים ולכן שלח לבלעם שהיה מתפאר שיודע דעת עליון: וירא בלק בן צפור איתא במדרש שהיה מזרע גרים ונראה לפרש דבאברהם כתיב ואת הצפור לא בתר שרמז בזה דכל העובדי אלילים פלים ואת הצפור היינו הגרים הפורחים מהאומות והם באים לישראל הם אינם פלים ויתרו היה ראש לכל הגרים הבאים לישראל ויתרו בלא יוד הוא אותיות תור דשמו היה יתר ונתוסף לו יוד על שמו ותור הוא ג"כ מין עוף דכתיב ותור וגזל ולכן נקרא קיני שהוא מל' קן צפור דהוא היה ראש לכל הגרים: ויגר מואב מפני העם מאוד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל הנה יש להבין דפתח וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי וסיים בעם ויגר מואב וגו' דהיינו האומה וגם אמר בהם הפחד מטעם אחר מפני שהיה עם רב והיה לומר ויגר בלק פינן דפתח בו וגם למה לא הזכירו בשם מלך מואב רק וירא בלק אבל נראה דרש"י

פירש ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא שלא היה ראוי למלך שמנסיכי מדין היה והמליכוהו רק לצורך שעה והשתא פירושו והמשה הכתוב פה הוא דלא תקשה לך למה שלח בלק לבלעם לקללם ולא הלך נגדם למלחמה רק משום דהיה לבו נוקפו כיצד יעשה עם ישראל דאם ילחום פנגדם הלא ידע דודאי לא יצליח דכבשו פבר את סיחון ועוג ומכ"ש דמלך קטן פמותו שלא היה ראוי למלכות אינו יכול ללחום עמהם וזהו נרא בלק את אשר עשה ישראל לאמורי ולא פתיב מלך דינדע שהיה מלך קטן ואינו יכול ללחום עמהם במכ"ש מפני שכבר כבשו מלכי האמורי החזקים לא ילחום עמהם אף אין לו התנצלות בפני אומה שלו שהם היו יודעין בעצמן שהם חזקים רק אח"כ ראה בלק ויגר מואב מפני העם כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל דהיינו שגם האומה שלו היו נראים ללחום עם ישראל מחמת שהיה עם רב ע"כ נשאו לבו לשלוח לבלעם ויגר מואב מפני העם מאוד וגו' יש להבין השנינוי וכפילות הלשון דפתח ויגר מואב מפני העם וסיים ויקץ מואב מפני ב"י ונראה דהנה אמר בלעם לבלק לכה איעצה אשר יעשה העם הנה לעמה באחרית הימים ואמרו בגמרא דהעצה היה להכשילם בזנות וקשה וכי לעצה כזאת היה צריך לבלעם הלא כמה פתי זונות בעין הדבר הוא עין רוגל הרגל עבירה אשר שם שוכנים תמיד קדשת עכו"ם אכן דבאמת בלק קוסם גדול היה והיה יודע שעתידי לצאת אחד ממואב וישא לישראל והזרע מהם ימחזיק פאתי מואב ולכן ירא להפקירם לזנות שמה עתה הוא עת הפורענות למואב אבל בלעם אמר זה דילחום במואב לא יהיה עכשיו רק באחרית הימים ולכך איעצה להפקירם לזנות ושמה תאמר דאתה מתירא דינלד איש עומד לנגדך ואוי לבית שמקורסיו ומחריביו משלו לא כן הדבר רק אשר יעשה העם הנה לעמה באחרית הימים ע"י יוצאי חלציה הוא באמת באחרית הימים ולא עתה וידוע דכ"מ שנא' העם היינו ערב רב וכתוב גם ערב רב עלה אתם ופירש רש"י מכל אומה ואומה וזהו ויגר מואב מפני העם היינו ערב רב כי רב הוא והיה בהם גם מאומה של מואב ופן יזנוגו עם ישראל והיתה יראתם ומגורתם רק מפני הערב רב אכן ויקץ מואב מפני בני ישראל.

או יש לפירש ויגר מואב וגו' דברכתו של יעקב היה הוי גביר לאחיה והיה יראתו של מואב דזה לא קאי רק על בני לוט שקרא לו אברהם כי אנשים אחים אנחנו אף הא תינח אם יעקב הוא הבכור אבל אם עשו הוא הבכור הוי ח"ו להיפוך וזהו ויגר מואב כי רב הוא שיעקב היה רב שקנה באמת הבכורה מעשו לכן ויקץ מפני בני ישראל.

או יש לפירש ויגר מואב וגו' דאיתא בגמרא דמואב היה מוכרח להעלות מס לישראל באשר שהקב"ה לא צוה רק אל תצר את מואב אבל עמון היה פטור גם ממש שנאמר ואל תתגר בם ונתן בגמ' הטעם בשביל שהגדולה פרסמה שהוא מאביו וקראו מואב אבל הקטנה לא פירסמה כל פה והיתה מפנה אותו בלשון נקי עמון ונראה פירושו עפ"י דאיתא בגמרא פלוגתא אם לבני נח דין שאר מואב ג"כ או לא נמצא אי אמרינן שאינו מייחס אחר האב א"כ מואב פטור אף ממש ולכן בשביל שפרסמה ואמרה מאב רמזה שיש לו שאר אב ג"כ ע"כ מוכרח להעלות להם מס ולכך ויגר מואב מפני העם שצריך להעלות להם מס כי רב הוא דייקא ר"ל מואב היה רב בן הבכורה שפירסמה שמאביו הוא: ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את פל סביבותינו פלחוף השור את ירק השדה נראה לבאר דכל מעשיו של בלעם היה להחזירם למצרים ולכן היה יושב

מפסח עד עצרת ולקף ימים האלו ימי דין הם והנה מקודם הנה סבור שחטאו בעגל ואין
ה' פלל בעונתם רק אחר שראה כבישת סיחון ועוג סבור שכבר נתפפר להם עון העגל
על כן נאמר עתה ילחכו וגו'.

או נראה דמקודם היו אוה"ע סבורים שישאל יבואו תיכף לא"י וקצצו כל אילנות
טובות שבתוכה אכן כששמעו שצריכין למרעה בהמות ועשבים שבתוכה א"א להם
לעקור היו נבהלים ג"כ מטעם זה וזהו עתה ילחכו פלחוף השור את ירק השדה דייקא
או נראה דהנה גם למעלה פתיב אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד וגם ראו
כל המופתים שעשה משה רק דהם סוברים שמשה לא יכנס לא"י שנגזר עליו במי
מריבה אכן כששמעו שכבש ארץ סיחון ועוג אמרו שמא הותר הנדר כמו שמשה בעצמו
טעה וזהו עתה ילחכו: וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה נראה לכאר מה
שפרש"י ויאמר מואב אל זקני מדן אמרו מושיע של אלו נתגדל במדן נשאל עליו מה
טיבו ואמרו אין פחו אלא בפה אמר בלק אף אני אבוא באדם שפחו בפה.

ונראה פירושו דהנה הפילוסופים והמקובלים מחולקים הנה דהפילוסופים אומרים דאין
הנבואה יכול לשרות רק על אדם המתבודד ופירש את עצמו לגמרי מעניני ותענוגי עה"ז
והמקובלים חולקים עליהם ואומרים אדרבא הנבואה באה בלתי הכנה והראיה לזה
דהקב"ה הראה את עצמו למשה בסנה ולא כמו שעושים הכופרים שפירשו עצמם לגמרי
מתענוגי עוה"ז וישבו ביצרים עד יום מותם והנה אם דעת הפילוסופים הוא אמת ודאי
אין הנבואה יכול להיות שורה על בלעם באשר שהיו יודעים שהוא רשע גמור ובני מדן
היו מחזיקין למשה לרשע ח"ו על שלקח אשה פושית וגם הקריב בנו לע"א ח"ו לקף
בלק הנה שואל ממדן מה טיבו אם משה הנה פרוש מזה העולם ומפני כן זכה דהנבואה
שורה עליו וא"כ הוא אז לא יועיל בלעם כלל לשטנו דהוא באמת רשע ואין הנבואה
שורה עליו אכן מדן השיב דאין פחו אלא בפה דמשה אינו פרוש כלל רק דחשדוהו
לרשע ולכן אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שפחו בפה ואין צריך כלל להכנה דנגמת
משה: פתורה הוא שולחני דכמו שמשה הוריד הפן על ידי קדושה כן בלעם בטומאתו
הוריד להם מן השמים ע"י שבעה פוכבי לכת וזהו העורכים לגד שולחן וזהו נמי והפן
פזרע גד הוא: אשר על הנהר בא לומר דלא תקשה איה הנה רוח נבואה שורה בח"ל אכן
גבי יחזקאל חלה נמי קושטיא זאת ומתמצים באשר שהיה על נהר כפר ונהר הוא אינו
מקום טומאה ויכול להיות שם השראת השכינה ולקף אמר אשר על הנהר: ארץ בני עמו
דקשה איה דבר הפתוב פתורה לשון תרגום ולכן בא כמתרץ ארץ בני עמו שהיה מארם
נהרים: הנה עם יצא ממצרים ויכס את עין הארץ נראה לפרש דהנה בסופות פתיב פי
בסופות הושבתי את בני ישראל בצאתם ממצרים ודרשו חז"ל שהקיפם בעניי הכבוד
ויש לתת טעם למה ונראה דכל מעשיו של בלעם הנה להחזירם למצרים על פישוף
התלוי במהלך החמה אכן כשהחמה מכוסה בעבים אינם יכולים לעשות פישוף וזהו למען
דעת צדקות ד' הקיפם בעניי כבוד והנה השמש נקרא עין הארץ וזהו הנה עם יצא
ממצרים ויכס את עין הארץ היינו בעניי הכבוד.

או נראה פירושו דכל זמן שישאל נמולים אין כל אומה ולשון שולטת עליהם אכן
כשיעברו ברית קודש מעליהם האומות גוברות עליהן ח"ו והנה קשה דלמה גזר הקב"ה

דוֹקָא וְעֵבְדוּם וְעָנוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְדוֹר רַבִּיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה אָכֵן דִּידוּע דְּבִשְׁבָעִים
נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם נִמְצָא אִם הֵם בָּאִים מִקְּוֹדֵם לֹא יֵשׁ לְחוּשׁ פֶּן תִּרְבֶּה עֲלֵיהֶם
חַיֵּית הַשָּׂדֶה וְלָכֵן גִּזְרָה חֲכָמָתוֹ לְהַשְׁהוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אָכֵן פִּשְׁרָאָה שְׁעִינוּ אוֹתָם
לְמֵאֹד מִיָּהָר הַגְּאוּלָּה וְהוֹצֵרְכּוּ וְכֹאשֶׁר יַעֲנוּ אוֹתָם פֶּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרוֹץ וְהָעַם הַנוֹלָדִים
בְּמִדְבָּר לֹא מְלוּ אֶת עֲצָמָם וְהִנֵּה הַמִּילָה נִקְרָאת בְּשֵׁם מַעֲיִן וְכָל זְמַן שְׁעָרְלָה עָלָיו הַמַּעֲיִן
מְכוּסָה וְזֶהוּ הִנֵּה עִם יִצְחָק מִמִּצְרַיִם וְיִכָּס אֶת עֵינָיו הָאָרֶץ שְׁפִיטוּ אֶת הַמַּעֲיִן בְּעָרְלָתָם וְלָכֵן
הָיָה סְבוּר בְּלַעַם שִׁישׁ לוֹ שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם אָכֵן פִּשְׁרָאָה בְּלַעַם שְׁעָרְלָתָם טְמוּנָה בְּעֵפֶר אִז
אָמַר מִי מָנָה עֲפֹר יַעֲקֹב: וְהוּא יוֹשֵׁב מִמּוּלֵי נִרְאָה דְּבָא לֹוֹמַר בְּזָה דְּהִקְשׁוּ בְּתוֹסְפוֹת מַה
בְּלַעַם יָכוֹל לֹוֹמַר בְּאוֹתוֹ רַגַע קִטְנָה שְׁהַקְדוּשׁ ב"ה פּוֹעֵס וְתִרְצוּ דְּהִיָּה יָכוֹל לֹוֹמַר פְּלִמָּה אִף
קִשָּׁה דְּעֵדִינָן לֹא הָיָה יָכוֹל לֹוֹמַר לְמִי יִכְלָה אִף פִּשְׁמִרָאָה בְּאַצְבָּעוֹ עֲלֵיהֶם יָכוֹל לֹוֹמַר עַל
יִשְׂרָאֵל פְּנוּנָתוֹ וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ וְהוּא יוֹשֵׁב מִמּוּלֵי וְתוֹכֵל לְהִרְאוֹת בְּאַצְבָּעוֹ עֲלֵיהֶם: לְכָה נָא
אָרְהָ לִי וּבְלַעַם אָמַר לְהַקְב"ה שְׁשַׁלַּח לוֹ בְּלִשׁוֹן קִבְּהָ לִי וְנִרְאָה דְּאִיתָא בְּסִפְרֵי הַעֲרוּף
שְׁשׁוֹרֶשׁ מִן אֲרֵיָה הוּא אֲרֵיָה הוּא לְתִיקוֹן הַמִּילָה וְהִנֵּה אֲרֵיָה בַמ"ק הוּא ט' וְזֶהוּ רַע
לְיִשְׂרָאֵל רַע הוּא בַמ"ק ג"כ ט' לְכֵן בַּט' בְּאֵב נִחְרַב הַבַּיִת וְכִשְׁיִישׁ יוֹד בְּאַמְצָע אִז יֵשׁ תִּיקוֹן
ע"כ אָמַר ר"י אֱלוֹ הָיִיתִי שֵׁם הָיִיתִי קְבֻעֵתִיָּה בְּיּוֹד וְזֶה נְמִי וְהַלְבָּנוֹן בְּאֲדִיר: פֶּה זֶהוּ מִזֵּל
אֲרֵיָה הַשּׁוֹלֵט וְהַמּוֹשֵׁל בְּחַוְדָּשׁ אֵב וְלִזְהָ הָיָה בְּלַעַם הַרְשָׁע נִתְכַּוֵּן לְיִטּוֹל יוֹד מִבֵּין אוֹתִיּוֹת
אֲרֵיָה וְנִשְׁאַר אוֹתִיּוֹת אֲרֵיָה וְזֶהוּ שְׁאֵמַר לְכָה קִבְּהָ לִשׁוֹן נִקְבַּ דְּאַעֲשֶׂה נִקְבַּ בְּתִיבַת אֲרֵיָה:
אוּלַי אוּכַל נִכְּה בּוֹ וְגו' הוּא לִשׁוֹן נִיכּוּי דְּהִנֵּה עֵתָה יִרְשׁוּ יִשְׂרָאֵל רַק ז' עֲמָמִין מִטַּעַם שְׁהִיָּה
מִסְפִּיק לָהֶם אֲבָל לְעֵתִיד יִרְשׁוּ עוֹד ג' עֲמָמִין הַנִּשְׁאַרִים שְׁהֵם קִינֵי קִינֵי וְקִדְמוּנֵי וּבְלִק
הָיָה יִרָא שְׁמָא עֵתָה יִרְשׁוּ ג"כ ג' עֲמָמִין וְלִזְהָ פִּינוֹן בְּאַמְרָם לִשׁוֹן נִיכּוּי שְׁאַנְפָּה מֵהֶם כְּדִי
שְׁלֹא יִהְיוּ צְרִיכִים לְרִשְׁתָּ ג' עֲמָמִין הַנִּזְל: כִּי יִדְעֵתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרוּךְ וְאֲשֶׁר תִּאֲוֹר
יּוֹאֵר הָא דְּהַזְכִּיר לוֹ ג"כ הַבְּרָכָה נִרְאָה שְׁאִין הַקְּלָלָה מִתְקַיֵּים בְּזָה כ"א פִּשְׁאַתָּה נוֹתֵן
הַבְּרָכָה לְחִבְרֵי כְּמוֹשְׁמִצֵּינוּ גְּבִי סִיחוּן וְעוּג וּמוֹאֵב שְׁנוֹתֵן קְלָלָה לְמוֹאֵב וּבְרָכָה לְסִיחוּן:
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֶּה הַלִּילָה וְהַשְׁבוֹתִי אֶתְכֶם דְּבָר לְפִי פִּשְׁטוּ הוּא כִּי אַה"ע דֵּן הַקְּב"ה
בְּלִילָה וְאִז אֲשַׁמַּע אִם נִגְזַר עֲלֵיכֶם הַצְּלָחָה אוֹ נִרְאָה לִינוּ פֶּה הַלִּילָה כִּי כָּל מַעֲשֶׂה הַרַע
שֶׁל לוֹט הָיָה שְׁרָאָה שְׁנִכְשַׁל בְּבוֹקֵר רֵאשׁוֹן וְאַף עַפ"כ לֹא הָיָה נִזְהָר בְּלִילָה שְׁנִיָּה מִלְשִׁתוֹת
בּוֹ יֵין אָכֵן בְּלִילָה רֵאשׁוֹנָה בְּעִיבוּרָה שֶׁל מוֹאֵב הָיָה שׁוֹגֵג וְזֶהוּ לִינוּ פֶּה הַלִּילָה כִּי בְּלִילָה
אַתֶּם נִחְשָׁבִים כְּצַדִּיקִים מִטַּעַם הַנִּזְל: וְהַשְׁבוֹתִי אֶתְכֶם דְּבָר כְּאֲשֶׁר יִדְבַר ה' אֵלַי רְצָה לֹוֹמַר
אִם יִדְבַר בְּמִדַּת רַחֲמִים אִז יִיטִיב לְיִשְׂרָאֵל אָכֵן אִם יִדְבַר בַּמַּה"ד אִז ח"ו רַע לְיִשְׂרָאֵל אוֹ
יֵשׁ לֹוֹמַר שְׁדוֹר הַפְּלָגָה רְצוּ לְבָנוֹת מִגְּדַל אֲשֶׁר רֵאשׁוּ בְּשָׁמַיִם וְאִמְרוּ וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם
פִּירוּשׁ דְּהִיּוּ אוֹמְרִים אִם נִשְׁמַע מֵאַחֲוֵרֵי הַפְּרָגוֹד מַה שְׁנִגְזַר אָנוּ מִהַפְּכִים וּמִבְּטָלִים אוֹתוֹ
הַדְּבָר עַל מַה שְׁנִגְזַר וּמָה הָיָה סוּפָם שֶׁל דוֹר הַפְּלָגָה וַיִּפְּץ ד' אוֹתָם וּבְלִבָּל לְשׁוֹנָם וְכֵן כָּאֵן
כְּשִׁשְׁמָעוּ שְׁאֵמַר כְּאֲשֶׁר יִדְבַר ד' אֵלַי א"כ אִין לָךְ פֶּחַ לְבַטַּל דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ ב"ה וּלְכָךְ
הַנִּיחוּהוּ וְהִלְכוּ לָהֶם וְזֶהוּ כִּי קָא דִּיִּיקְתָּ בְּתִיבַת בְּלַעַם בְּלִק תִּמְצָא בְּהֶם אוֹתִיּוֹת בְּלִבָּל
עֲמָק.

וְעוֹד נִרְאָה דְּאִית' בְּמַגְלָה עֲמֻקוֹת דְּמַעֲשֶׂה זֶה הָיָה סוּף אֱלוּל וּלְכָךְ אִמְרוּ נִמְתִּין עַד י"ט
א' שֶׁל ר"ה וְאִז נִידוּנִים יִשְׂרָאֵל וְגַם לְשִׁטָּן יֵשׁ רִשׁוּת בְּעַת הַהִיא לְקַטְרֵג וְאִז רְצָה לְקַלֵּל
וּלְזָה תִּיבַת אֲרֵיָה א' ר"ה אָכֵן פִּשְׁרָאָה בְּלַעַם שְׁיִשְׁרָאֵל תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר בַּר"ה וְאִם כֵּן אִין

רשות לשטן לקטרג ולכן אמר ותרועת מלך בו ואז אמר לינו פה הלילה והיה דוחה אותם מיום אל יום עד יום הכפורים וצדקה עשה הקדוש ב"ה עמם שלא כעס באותן הימים היינו עשרת ימים שבין ראש השנה ליו"כ ולכן נקבעו ימים אלו לתשובה מטעם הנ"ל דהמתינו עד יו"כ ואז אין רשות לשטן לקטרג ואדרבא מלאך רע בע"כ יענה אמן ולקח באמת הנצח ג"כ לברכם וכשראו פה הלכו להם: ויבוא אלקים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמה פירש רש"י להטעותו בא אמר פעמים שאין הפל גלוי לפניו הנה הקשו דברי רש"י אהדדי דבפרשת בראשית שאמר הקדוש ב"ה לאדם הראשון איכה פירש רש"י לכנוס עמו בדברים וכן אפה מוצא בבלעם וכאן פירש רש"י להטעותו בא אף נראה דהאמת היה דלהטעותו בא רק על בלעם קשה אף חשב שפעמים יודע וכו' דמה לו לטפשות זה דיותר היה לו לומר ששאל לו פדי לכנוס עמו בדברים כמו דמצינו באדם הראשון רק נראה פירושו דישאל אל אמרו ה' בקרבנו אם אין ואיתא במדרש דאמרו אם יודע הקדוש ב"ה מה אנו מהרהרים בלבנו אז נעבדנו ואם לאו לא נעבדנו והוא תמוה אף יעלה על דעתם שאין הקדוש ב"ה יודע מה בלבם דהא אין כפירה גדולה מזו אבל הענין הוא דנדאי הקדוש ב"ה יודע מה בלבנו של אדם אכן המלאך אינו יודע מה בלבנו של אדם אם לא כשיש השכינה עמו ואז ג"כ יודע מה שבלב אדם והנה פתיב הנה אנכי שולח מלאך לפניך ולזה אמרו אם יודע מה בלבנו נמצא מוכח ודאי שהשכינה עמנו ונעבדנו ואם לאו הוא רק מלאך לחוד ולא נעבדנו וזהו ענין גם כן פאן דבא אלקים אל בלעם ואמר מי האנשים לך אמר פעמים יודע היינו פעמים שהשכינה בעצמה מדברת עמו ופעמים ע"י מלאך: הנה העם היצא ממצרים וגו' עתה לכה קבה לי אותו הנה בלעם בטוןמאתו לא אמר להקדוש ב"ה ששלח לו שיקלל לישראל רק בא להקב"ה בדברי ריצוי ששלח בלק אליו לקלל את הערב רב העם היצא ממצרים דייקא היינו ערב רב שיצאו אתם ממצרים דכל מקום שנאמר עם אינו אלא ערב רב ואעפ"כ אמר לו הקדוש ב"ה לא תאור את העם כי ב"ה שדבוקים בישראל פדכתיב ונברכו בה כל משפחות האדמה ופי' במדרש שיזדבקו בהם גרים וגם עליהם יהיה ברכה וזהו פי' פרוף הוא שהם מדובקים בישראל ומקרה אחד להם ולישראל: ויקם בלעם בפוקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן ה' לתמי להלך עמכם נראה לפרש דהנה ידוע מה דאמרו בגמ' כל מאן דהוי משתעי בהדי רשב"ל בשוקא יתבינו ליה עיסקא בלא סהדי ויש להבין וכי ברוב גאנתו של רשב"ל אשר השתרר על כל דם לא היה מדבר אלא עם אנשים הגונים והלא היה לו ללמוד מחכמי דורו אשר רבו למאנד וזהם הקדימו שלום לכל אדם כמו שמתפאר ר"י שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי רק נראה דמצינו שעיקר הטוב הוא שירגיל האדם את עצמו לילך בדרך ממוצע להיות נושא חן בעיני כל אדם לבל ילעיגו עליו רק איתא בספרי מוסר דאם נכשל אדם באיזה חטא אז צריך להיות בעל תשובה ופתח לתשובה הוא לעשות גדרים וסייגים לאותה עבירה לבל ישנה בה ח"ו לכן רשב"ל דהיה גזלן מקודם פדאית' בגמ' ואחר שקבל עליו להיות תורתו אומנתו צריך להרחיק מאותו עון למאנד וע"כ לא דבר עם אנשים החשודים משא"כ שאר תנאים ואמוראים שהיו מהלכים בדרך הממוצע וידוע דבלעם היה קוסם בקסמים כאחד המכשפים וקודם שישאו לבו לבוא אל בלק הפיר בקסמי בלק דהם במדרגה יותר

מפל קוסם ומכשף לכה ויפול רוכבו אחר לחזור בתשובה ולבקש מה' להשׁראת רוח
נבואה כדי שיהיה במדרגה יותר מבלק.

וה' מילא רצונו ולכה הנהיג את עצמו לבל ילה עמהם באשר שקסמים בידם והוצרף
סיניג לבל יכשל בהם וזה שאמר מאן ה' מטעם הנ"ל: וינסף עוד בלק שלוח שרים רבים
ונכבדים מאלה ונראה דכוננת בלק היה על שאמר בלעם מאן ה' לתמי להלן עמכם
מחמת שקסמים בידם ולכה שלח רבים ורוח הטומאה אינו שורה אלא ביחוד כמו דמצינו
בילך שפי היינו בהתבודדות היפוף הרוח קדושה דאינו שורה אלא מתוף שמחה ולכה
שחל לו רבים שלא יהיה לו פתחון פה שלא לבוא ולכה שלח ג"כ נכבדים דרוח הטומאה
אינו שורה רק בבעלי מומין והם חלקו של סטרא אחרא לשכון שם ולכה שלח נכבדים
דנדאי לאו בעלי כשפים הם: אל נא תמנע מהלן אלי כי כבד אכבדה מאוד וכל אשר
תאמר אלי אעשה נראה דידוע דקי"ל דאין שלים לדבר עבירה ובה היה התנצלות
לבלעם לבל יבוא לקללם לבלי יפנה בגחלתו של ישראל ואיך אפשר לעמוד על חור
פתן ולא ינזק רק קי"ל אם על ריבוי מתנות או שילם לו בעד דבר ששלחו אז מותר ואין
בכה פלום אפי' שלחו לדבר עבירה מותר לו לילה דהוא אינו הולך לעבור עבירה רק
ליטול שכר ויש שלים לדבר עבירה ואין השלים חייב וז"ש בלק אל נא תמנע מהלן
אלי דכל אשר תאמר אתן לך והוי בשכר ויש שלים לדבר עבירה: או יאמר ואגב יתורץ
מה דאיתא במדרש ברכתו של בלעם היה נשמע מסוף עולם ועד סופו והוא תמוה ונראה
טעמו של דבר שהיה נשמע קולו דלכאורה תמוה על בלק דמה עלה על לבו לשלוח
לבלעם לקלל את ישראל אשר בחר ה' בהם מפל העמים והוא דימה בדעתו להשחית את
רחומיו ומי פתי יסור הנה וביותר תמוה על שהשיב לו כפר בפעם ראשון כל אשר ישם
ה' בפני אותו אדבר ואעפ"כ שינה באולתו וגם על בלעם יקשה איך נשא לבו לילה בדרף
עיקש אשר יכזבו בו מימיו וכבודו נהפף לקלון שהוצרף לברכם רק נראה דבלק היה
ג"כ קוסם גדול ועלה ברעיונו דנדאי אין יכולת בלעם מבלעדי ה' לעשות קטנה או גדולה
רק דבלק בא להטעות את ישראל דידע דנמוגו כל יושבי הארץ מפניהם ורצה לחזק לב
עמו דישמו על לבם לחזום קרב עם ישראל לכן שלח לבלעם לומר לפני כל עין רואה
שקיל את ישראל ויחזק את לב העם ובאמת ברכם מה עשה הקדוש ב"ה שששמע קולו
מסוף עולם ועד סופו שברכם כדי להפר מחשבתם שמעתה לא ילחמו עם ישראל רק
בלק לא ידע זאת שישמע קולו למרחוק ע"כ שלח לבלעם רק היה מתירא דבלעם יטעון
הגם דלפי שעה יש להטעות אותם שיחשבו שקללם מ"מ בראותם לבסוף שלא יצא
מחשבתו וקללתו אל הפועל אשר קללתו לא נתקיים בהם בהחשבם שקללתי להם יהיה
זה לי לחרפה ולבושה בפני כל העמים לכה אמר אל נא תמנע מהלן אלי מטעם הנ"ל
כי כבד אכבדה ואני ראש קהלי עם ומהלך ברצון אחרים או וכבדה או לא: ואף את
הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה ונבוא לבאר המדרש הנ"ל באופן אחר דברכתו
נשמעת עד סוף העולם דאיתא בגמ' כל הברכות שבירה אותו הרשע נתהפכו לקללות
חוץ מב"כ ובמ"ד הוא ברפת מה טובו דכתיב ביה פנתלים נטיו וכדגים הנקבצים בנחל
אין עין הרע שולט בהם אבל כל הברכות האחרות היו באות מעין הרע אשר אותו הרשע
נתן בו עיניו ונתהפכו לקללות אף היכן מצינו דהברכות נהפכו לקללות רק זה ניפר
מברכותיו וירום מאגג מלכו שישאל אל היו מוכתרים במלך מה שאינו מתקיים בעו"ה וגם

במה שבינך לישב בטח ושאנו בלי עול מסים וארנונים של עובדי פוכבים בארץ ישראל ובכל יום יום גברו עלינו הצרות בעו"ה ותקיפת שולטנית העובדי פוכבים ומזלות ולכה נשמע קולו מסוף עולם עד סופו לבל יאמרו דבאמת קילל את ישראל ויצא מחשבתו וקללתו מפת אל הפועל ולכה נשמע ברכתו שינדעו שאין בו ממש ובברכתו רק בלעם ברצונו היה לכה את ישראל אלף פעמים פכה ורצה ליתן בו עיניו שהברכות יתפכו לקללות ולא רצה לכה ברפת מה טובו כיון שאינו חוזר לקללה שאין עינו בישא שולטת בו וז"ש לו הקב"ה ואף את הדבר אשר אדבר אליה היינו ברפת מה טובו שהוא בתי כנסיות ובתי מדרשות אותו תעשה: ויקם בלעם בפוקר וגו' ויחר אף אלקים פי הולך הוא ויניצב מלאה ה' בדרך לשטן לו וגו' ויש להבין מה היה הזריזות זה של בלעם אשר הני ליה להשהות ולדחות הזמן משעה לחברתה בינדעו שאין בו ממש ולא יפיק רצונו מפת אל הפועל וביותר תמוה על המלאה אשר מקודם נתן לו רשות והרמנא לילה עמהם וכאן היה בא על פרשת דרכים לשכנו וכי דרה אלקי' הוא רק נראה דידוע מה דאיתא בגמ' בזמן שיש דין למטה היינו בעשרת ימי תשובה ליפא ריתח' קמי קב"ה וביום א' של ר"ה הגיע בלעם אצל בלק וזה היה פנונת המלאה שילך עמהם ובלעם הבין זאת דליפא ריתחא קמי קב"ה בהני עשרה יומין ולכה ויקם בלעם בפוקר ביום שלפני ר"ה כדי להגיע בגבול מואב קודם פניסת ליל ר"ה ומיד אלטיי' לישראל ואז אפיק רצוני מפת אל הפועל והטוב בעיני אעשה ולכה ויניצב מלאה ה' בדרך לשטנו באשר דמקודם הרשהו ללכת אתם במקוון הנ"ל דיבוא שם בר"ה ואז אין לו פת לקלל ישראל אבל עכשיו דראה רשעתו בזריזות שלו דויקם בלעם בפוקר ונסתר פנונתו לכה ויניצב וגו': והוא רוכב על אתונו ושני נערי עמו פרש"י מפאן לאדם חשוב היוצא לכה יוליה עמו שני אנשים לשמשו וכו' ויש להבין אמאי לא דייק רש"י דמוכח פן מאברהם שלקח שני נערי עמו כמ"ש פאן ונראה דאית' בגמ' שהולך יחידי בלילה רואה את המזיקין וניזק תרי רואין ואינן ניזוקין תלתא אינם רואים פל עיקר לכה מאברהם לא מוכח מידי דשני נערי עמו היו עמו לבל יראה שעירים ירקדו שם בכה אשר הוא הולך אבל בבלעם דנית' היה לו בזאת אעפ"כ היו שני נערי עמו מוכח שפיר מפאן דאדם חשוב צריך להוליה עמו שני אנשים לשמשו: ותרא האתון את מלאה ה' נצב בכה וחרבו שלופה בידו דהנה ידוע דכל מעשה כשפים בא מלהט החרב המתהפכת אשר נתהפה משוב לרע וגם איפכא לכה פתיח חרטומי מצרים בלטיהם דזה הלהט החרב המתהפכת משוב לרע ואיפכא ממקל לנחש ומנחש למקל וזה שאמר המתהפכת לשמור את דרה עץ החיים ובלעם פכר סילק ממנו ונהמת הפישוף ולכה וחרבו שלופה ביד המלאה אשר אין ביכולת בלעם לעמוד נגדו: ותט האתון מן הרה ויף בלעם האתון להטותה הרה דידוע דברצות בלעם להשפיע על עצמו את רוח הטומאה היה מרביע האתון להתגברות הטומאה והיה חושב בלעם דמטעם זה הטא האתון את עצמו מן הרה פהרגלו בכל פעם ופן ירגישו השרים אשר עמו טעם הטיית האתון מן הרה ויאמרו ודאי הרגילו הוא בכה וזה? והיה לו לקלון ע"כ ויף בלעם את האתון להטותה הרה: ויעמוד מלאה ה' במשעול הפרמים גדר מזה וגדר מזה איתא במדרש דיש להם גדר תחומי שבת ואיך הלקת לקללם ויש להבין למה בא דוקא בטענה זו ונראה דידוע דעיקר הפישוף הוא משבעה פוכבי לכת כמ"ש העורכים לגד שולחן והרואה להשבית ולהאביד איזה דבר צריך לכונן נגד שליטת מזל שבתאי

לשון שביטה אז תרצה הארץ את שבתותיה רק על ישראל אינו יכול המזל הזאת להרע להם באשר ששבת הוא ממתיק המזל הנ"ל ואיתא בזוהר הא דבמקום אחד משמע דמלאכי השרת הם יותר במעלה מישראל ובמקום אחר משמע איפכא ותיירץ דבחול מה"ש הם יותר במעלה מישראל משא"כ בשבת ישראל הם יותר במעלה ממה"ש וז"ש הפסוק כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל כעת היינו עת הידוע שהוא שבת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל היינו מה"ש שואלים לישראל מה פעל אל וז"ש מה לה כל החרדה זאת מבלי להועיל להשפית העם הזה אשר גדר מזה בשמירת שבת ואין פח במזל שבתאי כלל להרע להם: ויחר אף בלעם ויף את האתון במקל הגה פתיב ובמק' יגיד דבר והוא לא ידע מה הוא הסיבה לתמור הזה אשר לא הורגל בה כזאת ולכך ויף במק' לידע מה שבלבה: ויפתח ה' את פי האתון מלשון הפסוק משמע שלא היה פאן בריה חדשה במה שהיה האתון יכול לדבר רק שהיה כבר בכחו לדבר ולא הוצרך רק להוציא מפה אל הפועל בפתיחת פיו ונראה דנדאי אין כל חדש תחת השמש בדבר שלא נשמע כמוה מימים ימימה רק נראה דכתיב והנחש היה ערום מפל החיה משמע בחכמה היה יותר במעלה מקל בהמות וחסות הא גם בחיתוף הלשון מדברת גדולות שדיברה עם חנה מה שאין פן בשאר בהמות וחסות ומשמעות הפסוק שלא היה לנחש מעלה יתירה על שאר חיות ובהמות רק בחכמה רק באמת דקונם חטא אדה"ר כל בהמה וחסיה היתה במעלה זו לדבר כפי כל האדם ומעלת האדם מן הבהמה אין בדבר זה רק בהשגה להשיג אור העליון רק אח"כ פשפסר נתהוה בדוגמת בהמה לענין השגה ובהמה היה הלוח וחסור לפי ערוך האדם וז"ש אדם ביקר כל ילן נמשל כבהמות נדמו על שלא ילן ביקר נמשל כבהמות ושפיר הוי אין כל חדש תחת השמש דמשפשת ימי בראשית נבראו בפה לדבר ולא היה צריך רק לפתיחת פה לדבר אבל בזוהר איתא דמלאך הנקרא כף פי האתון ובשמות הקדושים נקרא קמואל והנפקותא הוא זאת אם המלאך הוא היה הדובר בה נדאי דברה בלה"ק באשר שאין המלאכים נזקקין ללשון אחרת אבל אם החמור בעצם דיברה נדאי דיברה בלשון מה שהוא רגיל בפי כל אדם ויותר מוכח דדיברה בלשון הרגיל בפי כל אדם דכל דברי האתון היה כדי לבייש את בלעם בפני שרי בלק כדמוכח מהפסוקים וכדפרש"י ואלו היה מדברת בלה"ק לא היו מבינים מה שהאתון מדבר אליו וצ"ל דהאתון בעצם דיבר בלשון הרגיל בפי כל אדם: ותאמר לבלעם מה עשיתי לה כי הפיתני זה שלש רגלים הגה אמרו חז"ל רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת לשלש פעמים בשנה ולהבין מליצת האתון הזה אשר למראה עין לדוגמא שמו יחשב ובאמת נמסר לו מדע והשכל מדעה עליונה אבל נראה דידוע דלאברהם בברית בין הבתרים חשכו עיניו מראות בעו"ה על ארבע גליות לעתיד פדכתיב תנור עשן ולפיד אש והפל היה צריך להיות במצרים אבל פשראה הקב"ה גודל שעבודם וסבלם במצרים הקול מעליהם שלא יהיו גם שאר ג' גליות במצרים רק כל האומר הקב"ה ויתרן ויותר לו חסיו וכי ח"ו ישא לו פנים רק דבאמת ישראל היו הולכים בכל שנה ג' רגלים לראות פני ה' והלכו לירושלים מבתיהם מלאים כל טוב למקום אשר פגרים נחשבים שם ואין גלות גדול מזה וזהו פפרה על ג' גליות וזהו היה הענין דפרעה לח רצה להניחם לצאת לחירות בחשבו שעוד השלש גליות ישתעבדו במצרים כמו שנתבאר לאברהם ועדיין לא הגיע להם וזה היה גם ענין בלק דלא רצה להניחם לעבור בגבולו בחשבו כי אין זמנם ליכנס

לא"י עד אחר ג' שעבודים ובאמת הג' רגלים מכפרים על זה וז"ש זה שלש רגלים דרמז לו ג' שעבודים אשר נתפשו לאברהם כבר נתפשו בזה ואין לה פח כלל להשטינם: ניאמר בלעם לאתון כי התעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיי היינו כי התעללת בי לפרסם קלוני ברבים לתבוע אותי לתשמיש לו יש חרב בידי היינו להט החרב המתהפכת כמו שהיה בידי קודם שהחלפתי הפישוף בנבואה כי עתה הרגתיי עתה דייקא ולא הייתי מעכב הדבר כלל עד בואי שם אבל מחמת הנבואה הנצרכתי להמתין עד שיעבור הזעם קמיה ובעת הזעם היינו למחרת אז באמת אלטייה או יאמר במלת עתה דמקודם היה צריה לאתון היינו להתגבר הטומאה על עצמו מפח הרבעת האתון אבל עתה בנבואה לא היה צריה לכ"ז לכה דייקא עתה ולא מקודם: ההספן הספנתי לעשות לה פה וגו' היינו לפי מה שחשב בלעם שהאתון הטתה מן הדרה לתבוע אותו לתשמיש ותבע עלבונו מן האתון על זה השיב לו האתון ההספן הספנתי אתה הוא תובע עלבון דידי שאנכי תבעתי אותה לתשמיש ההספן הספנתי לתבוע אותה לתשמיש אדרבה אפיה אנא: הנה אנכי יצאתי לשטן לה כי ירט הדרה לנגדי היינו כמש"ל שמהרה לרוץ לשם וזה היה פנגדי כי דעתי היה שתבוא לשם אחר שיעבור הזעם היינו בר"ה ממש ואתה השכמת לקום בבוקר פנ"ל: ותראני האתון וגו' אולי נטתה מפני כי עתה גם אותה הרגתי ואתה החייתי דבלעם חטא בהרבעת האתון וה"ד בעל תשובה באותו מקום ובאותו מעשה ופירש הרמב"ם דודאי אילו יפגע לזונה בשוק ולא יעבור עבירה אין זה פרישות מחמת תשובה כי בןשית האדם תכסהו רק במקום מוצנע אשר אין שם אדם ואפ"ה הוא כופה את יצרו מבלי לשמוע לעצת המסית הטמון בקרבו זהו הבעל תשובה באמת וזה היה פנונת האתון דהיא ידעה דהוא בעל תשובה על הרבעת האתון ולכה נטתה מן הדרה כדי להיות במקום מוצנע ואפ"ה יכפה את יצרו ויקבל שכר טוב ולכה אמר המלאך אולי נטתה מפני ולא היית בעל תשובה כלל ולכה הרגתי אותה או יאמר דבאמת שורת הדין היה שיהרוג את בלעם להיות לאות ולמופת לכל הבאים אחריו שלא לעשות עוד כמעשה הרע הגדול הזה לקלל את ישראל בפעם בפעם רק דבכל זאת לא יהיה לראיה להבאים אחריו ויאמרו דלכה נהרג על התועבה הגדולה אשר עשה בהרבעת אתונו ואי משום דא"כ על כף נענש משום רביעה הוי ליה ג"כ להרוג את האתון מ"מ יאמרו זהו שכרה על דנטתה מפניו אבל אי לא נטתה מפניו באמת היה הורג לבלעם ולא אתון החיה והוי מוכח לכל הבאים אחריו לבלי לעשות כמעשה הרע הזה לקלל את ישראל וז"ש אולי נטתה מפני גם אותה הרגתי למופת פנ"ל ואתה החייתי לבל יאמרו דעל דבר הרבעת בהמתו נהרג.

או נראה דידוע דהאתון כמה שנטתה מפני המלאך באמת זכתה לעלות ממדרגה למדרגה דהיינו מקדם היתה בבחינת חי פשאר כל חיה ובהמה אבל עתה נכנסת במדרגת מדבר וז"ש אולי נטתה מפני גם אותה הרגתי לבל יהיה לה זכות להגין כלל ואתה החייתי בבחי' חי ולא מדבר כאשר היתה תחלה: ויאמר מלאך ה' אל בלעם לה עם האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליה אותו תדבר דהנה ידוע דישאל קבלו פני השכינה בהעמדת הר סיני וגם בים סוף וזכו להביט בשכינה משא"כ בלעם אשר לא זכה לשכינה רק בנפילה וזה היה לו לחרפה גדולה והוא לא רצה לגלות סודו זה שהוא נופל וגלוי עינים וזה שאמר הקב"ה ואפס את הדבר אשר אדבר היינו אפ"ה נופל וגלוי עינים

אותו תדבר: וישמע בלק פי בא בלעם ויצא לקראתו אל עיר מואב אשר על גבול ארנון בא לומר על גבול ארנון דהא לכאורה תמוה הא אצל בלעם הנה רה"ק ואין השכינה שורה אלא בא"י וזהו הנה ח"ל והיאף שרתה השכינה שם רק באמת מצינו ביחזקאל דהקב"ה הנה נראה אליו אצל נהר פכר לדבר עמו דג"כ הנה בח"ל רק דזיל בטר טעמא דמש"ה אין הקב"ה משנה שכינה בח"ל משום שהנה מלא טומאה וגלולים מה דלא שייך בנהר'ים ולכך הלך אל גבול נהר ארנון אשר שם מקום טהור לקבל הנבואה: ויאמר בלק אל בלעם הלא שלוחך שליחתי אליך לקרוא לך למה לא הלכת אלי האנמנם לא אוכל כבודך.

נראה לומר דרצה בזה דהרבה לשלוח אליו שרים רבים ונכבדים באשר שמאס בשליחות הראשון דאינו לפי כבודו וזה שאמר דמה הנה לך לשטות זה האנמנם לא אוכל כבודך עין בעין אשר באמת היכולת בידי לעשות כל הטוב בעיני ולעשות כרצונו: ויאמר בלעם אל בלק הנה באתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישם אלקים בפי אותו אדבר וזולתו באמת לא אוכל לעשות הן טוב הן רע וידעתי גם ידעתי זה שהקב"ה בונדאי לא ישם בפי לקלל את ישראל עם סגולה אשר בחר ה' בהם מכל העמים ונתעוררתי על זה שפונדאי חרפה וקלון יהיה באחרונה ולכך בשביל זה התרשלתי מלבוא הנה עד שתעשה לי כבוד ביותר כי ידעתי דלאחר פן יהיה כבודי לקלון מטעם הנ"ל וחסבתי לריוח הכבוד שעשית לי לפי שעה: פרשת פנחס וידבר ה' אל משה וגו' פנחס בן אלעזר וגו' הנה פרשו חז"ל שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים ומזלות ונהרג נשיא מישראל לפיכך בא הפתוב ויחסו אחר אהרן הענין הוא דכתיב ויעמוד פנחס ויפלל שעשה פלילים עם קונו להתנפח עמו בדין על אלו יפלו ד"ד אלה מישראל וקשה וכי מלתא זוטרתא היא המעשה הרע הגדול הזה לפנחס להתנפח עם הקב"ה אשר צונח הפתוב כי חילל את קדש ה' ובעל בת אל נכר וגם מוכח דפנחס ידע נדאי שהעבירה זאת היא יותר גדולה משאר עבירות דאל"כ למה לא לקח אהרן הקטרת לעצור המגפה אלא ע"כ דסגולת הקטרת לעצור המגפה דלשון קטרת הוא לשון קשר היינו שמקשר כל ישראל וצדיקים מגינים על רשעים ובזה קרא לקטורת קטרא דרחימא קטרא דמהימנותא רק דהקטורת יכפר על שאר עבירות ולא על בועל פותית דאז הוא מופרש ומובדל מישראל ועכ"פ הנה לו לפנחס לידע דבועל פותית היא עבירה גדולה והיא נתנפח פנחס על אנו יפלו כ"ד אלה מישראל ועוד אמרו במדרש הנ"ל בהתנפחו עם הקדוש ב"ה בקשו מלאכי השרת להדפו אמר להם הקב"ה הנניח לו קנאי הוא בן קנאי ולהבין התוכחות ותשובת כל אחד נראה דהענין הוא פי פנחס מסר נפשו למיתה כאמרם אלו פירש זמרי וכו' וגם כל שבט שמעון היו עומדין שם הלא כולם היו מזוננים להרוג מי שיפגע בראש שבטם ובזה תבין מה שאמרו לא נתפחו פנחס עד שהרג לזמרי ולמה לא מקודם וגם למה התעצל משה מבני להרוג את זמרי וזה הנה באמת תרעומות השבטים שפנחס יהרוג ולא משה אבל הטעם הוא כי פנחס הערה נפשו למות וניצל רק עפ"י גס וכבר אמרו חז"ל שלכך עשה אהרן את העגל שלא יקונים אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא וידוע דמשה שימש בכהונה גדולה ולכך לא רצה משה להכניס עצמו לסכנה זו לטובת ישראל פן יהרג ולא יהיה להם ח"ו תקומה אבל פנחס שלא היה עדיין כהן שפיר הכניס עצמו לידי סכנה ולכך לא נתפחו שיהיה

ישועה על ידו לישראל ולקה השבטים היו מבזים אותו דאם נכון הדבר להרוג את זמרי
למה לא עשהו משה ולקה התורה מיניחסהו בן אהרן דעביד עובדא דאהרן דחש שלא
יהרג פהו ונביא ומאז גיתן לו הפקונה פיון שפבר יצא בשלום והנה אחד מהניסים הנה
שכא מלאך ושיחת בעם והוא המגפה שהיה שלא יהרגוהו ועל זה פעם פנחס על אלו
יהרגו דמה בכה אם אני הייתי נהרג אין זה פדאי שיפלו כ"ד אלף מישראל והמלאכי
השרת לא הבינו פנונתו ובקשו לדחפו אבל הקב"ה ידע מחשבתו ואמר הניחו לו כי
פנונתו לטובה והנה ישראל שראו שהמלאך שיחת בעם כאשר פנחס נכנס ויצא בהריגת
זמרי לא חשבו שהיה בשביל הצלת פנחס רק חשבו שה' פעם פמו שהיה אצל פלגש
בגבעה שהיה חרון אף ה' על שמחו בכבוד בו"ד ולא מוחו בכבוד המקום פסל מיכה
ואף שזה ג"כ עון פלילי למאוד מ"מ פלא יחשב נגד עפוו"ם וכן חשבו פאן כי פעת אנשים
עבדו לעפוו"ם ולא מיחה ולא אור קנאה ולזמרי שבעל פותית לבש קנאה ולזה אמרו
דלקה לא מיחה בעובדי כו"ם כי בוש הוא שאבי אמו ג"כ פיטם לעפוו"ם ולקה מיאן
למחות רק בשביל זנות מיחה וזהו הנה תרעומות השבטים ובזיונם ולקה הפתוב מיניחסו
בן אהרן שרבים השיב מעון ובעגל לא מיחה פדי שיהיו נידונים פשוגים לדבר עבירה
כמ"ש המפרשים וידוע כי בעפוו"ם אין שם קנאת ה' כי פלום מתקנא גבור בחלש אבל
בזנות יש קנאת ה' פמאמר בלעם הרשע אלהיהם של אלו שונא זימה וזהו שאמר הפסוק
אל תחשבו שע"י פנחס בא החימה על שלא מיחה בעפוו"ם אדרבה השיב את חמתי בקנאו
את קנאתי דייקא כי זנות הוא קנאתי והנה יש לדייק למה נשתפח הלכה זו מפל ישראל
עד שפנחס ראה מעשה ונזכר הלכה רק נראה דכל תלונתם הנה בהבאת פזבי לפני משה
דכשם שפזבי אינה גיורית ה"ה שאר בנות מדן וצפורה אשת משה ג"כ אינה גיורית
ואלעזר ג"כ לקח מבנות פוטיאל לו לאשה ואמרו דלא חל עליהם שם גיורית פלל ופנחס
ממזר הוא למ"ד יש ממזר מחייבי לאוין ואיתא בפרק הנשרפין פתיב ובעל בת אל נכר
וכתיב בתריה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאלקי יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות
אם ת"ח הוא לא יהי' לו ער בחכמים ועונה בתלמידים אם פהו הוא לא יהי' לו בן מגיש
מנחה לה' צבאות ופירש המהרש"א ער ועונה על דרוך נים ולא נים היינו שמפלה ימיו
בתלמוד מכלי להועיל שתורתו משתפח ואם פהו הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה ולקה
בהתרעמם על משה ואלעזר בשביל בנות מדן שלקחו הראה להם הקב"ה שאין בזרע
אהרן שום שמץ ודופי דכל ישראל לא היו יודעין דינו של זמרי במאי עד דאתי פנחס
ובנדאי אביו לא בועל פותית הנה וע"כ לא נתפקו פנחס עד שהרג לזמרי פדי להוציא
מלבם שאביו בועל פותית הנה דא"כ לא היה לו בן מגיש מנחה רק דהם חשבו פנ"ל על
דקינא בעריות ולא בעפוו"ם דעל זה נפלו כ"ד אלף מישראל אף קשה האיף עלה על דעת
ישראל לתלות הסרחון בפנחס לא בזמרי אשר גדול עונו מנשוא רק דידוע מה דאמרו
בגמרא כ"ז שרשעים בעולם חרון אף בעולם ומאן נינהו רשעים גנבי ולהבין למה דווקא
גנבי נראה דאיתא בגמרא מה בין גנב לגזלן זה השונה דעת קונו וכו' וזה לא השונה וכו'
דגנב יארוך במסתרים לאמר ה' לא יראני ועל זה חרון אף בעולם דבשאר עבירות אם
עושה עבירה ופזר נתן לאביונים ומתן בסתר יכפה אף אבל בגנב אין הצדקה נחשבת
לכלום דזיל בתר טעמא דהטעם הוא דמתן בסתר יכפה אף דלא רצה להתפאר דנותן
לקה בסתר שלא יראוהו אדם רק הקב"ה וגנב חושב בדעתו דאין הקב"ה רואה מעשיו

או י"ל טעם אחר דאיתא אם יש דין למטה אין דין למעלה ובגזלן יש דין למטה דקמים עליו להרגו אבל גנב דהולך בכוכבי נשפי חשף ואין נוגה לו ואין דין למטה לכך יש דין למעלה ואלו הנה זמרי עשה העבירה זו בצנעה לא הנה ח"ו שריד ופליט לבית ישראל דהקב"ה הנה נתמלא חרון אף ועברה רק זמרי עשה זאת בפרהסיא ואין פח לאף להתגבר על ישראל ונהו שקהתעה אותם לבל יאמרו שממנו נתהנה הפליון וחרץ פי בפרהסיא הנה רק תלו הסרחון בפנחס: לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום ע"ד הפשוט נראה דאיתא בגמרא האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מאתא לא משום דמעלי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמאי והמקנאים קנאת ה' צבאות ברשעים תמיד עליהם מריבה כמ"ש הרמב"ן בפ' עקב בתחלתו ופנחס הנה מוכיחו וה"א דלא יהיו הבריות עמו בשלום ולכך הבטיח הקב"ה ההיפוך שיהיו עמו בשלום או יאמר דמצינו בגמ' שגם בזמן התנאים נשתפח התורה מישראל לומר החדש הנה לכם החרש הנה לכם והטעות הנה בהני ג' תיבות באות השני שבתורה שהם אותיות ריב דעיקר המחלוקת גברה מחמת שכתה ונה שנקרא סלע המחלוקת ופנחס הנה נזכר בהלכה ולא הנה אצלו שכתה וממילא שקטה המחלוקת והריב וז"ש הנני נותן לו את בריתי שלום ולא ריב.

או ואמר עפ"י מ"ד דבחייתוהו ערלת המילה מתקן חמשה ערלות ערלת הפה ערלת שפתים ערלת החוטם ערלת הלב ערלת המילה ונהו אות ה' דנתוסף לאברהם לאחר המילה דמקודם הנה נקרא אברם אב המון גוים וה' זו נתוספה מטעם הנ"ל ומקודם תיקן ערלות הנ"ל הן לאדם רק רמ"ג אברים באשר דחמש אברים הנ"ל אינם בתיקונן אבל לאחר התיקון אז הגוף שלם במדותיו והו רמ"ח אברים ופנחס רצה לתקן לזמרי בכל מה שפגם באבריו ובזה רמז במה שלקח רמ"ח חבדו היינו לתקן תשלוש רמ"ח אברים דהבועל פותית נמשכה ערלתו וחרו לקלוקלן ובזה תיקן פדדרשו חז"ל אל הקיבה אשר תיקן ערלתו ולכך פנחס דקנא ברית קודש נאמר לו את בריתי שלום.

או יאמר דידוע דאדם נברא מארבע יסודות ובהיותם בשלימותן נוח לו לאדם להיות בלי צער פלל ויושב בהשקט ובבטח רק לפעמים בהתגבר יסוד אחד על חבירו ולפעמים יסוד האש גובר אשר מזה נולד חולי הקדחת או לפעמים יסוד המים וכן פולם ומוט יתמוטט האדם וקשה עליו לשאת התגברות של אותו היסוד ונה נתנה בעו"ה מחטא אדה"ר דמקודם שחטא האדם באמת נברא להיות חי וקים לעולם אבל האדם נתקלל בחטאו גם היסודות נתקללו בעבור ששורש האדם מפל הארבע יסודות ונלקו שמתגברין זה על זה עד שנתפרדה החבילה אבל לפנחס נתן הקב"ה יתר עז היינו ברית שלום בין היסודות אלו תמיד לבל יתגבר האחד על חבירו ולכך פנחס זה אליהו חי וקים לעולם: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל על שהווא נקם נקמת ה' צבאות תעשה זאת וזה שכתרו לזרעו הבאים אחריו על שהשיב את חמתי ולכך זרעו ויוצאי יריכו הבאים אחריו ג"כ מעשיהם יהיה במתנות כהונה ויכפרו על בני ישראל כמו פנחס דהשיב חמת המלך מלפני של עולם: ושם איש ישראל המוכה אשר הופה את המדינית זמרי בן סלוא, בכאן רמזה לנו התורה על דפנחס הרגו זכה זמרי לחיי עוה"ב ומוכח מדכתיב ושם איש ישראל ואיתא בגמ' צדיקים שמם קודם להם כמו פאן: נשיא בית אב לשמעוני פירש רש"י פירשה ויחי דלא כתיב בן יעקב דיעקב ביקש רחמים על עצמו בסודם אל תבוא נפשי לבל יזכר שמו במעשה זמרי ולהבין אם באמת בקש

יעקב לבל יזכר שמו במעשים המכונערים רק בדברים ישרים ועל טוב יזכר שמו ולמה לא נכתב שמו גבי בנות צלפחד דהיחוס נמנה למשפחות מנשה בן יוסף ולא כתיב בן יעקב ונחביבי עליון היו בנות צלפחד כמו שאמרו חז"ל רק נראה דידוע מה דכתבו המפרשים דהאדם לא ישא פלל לבת רשע דאָרס וְהַמַּת הַזְיוּג אֲשֶׁר הִתְנַפֵּל בְּמַחְשְׁבוֹת זְרוֹת טְמוֹן בְּיָלֵד וְנִשְׂאָר בָּהּ מֵאוֹתוֹ אָרֶס וְלִשְׁלֵשִׁים וְלִרְבָּעִים תִּמְצָאָנָה וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ בֶן שְׂאִינוֹ הֶגּוֹן רַע בְּעֵינֵי ה' וְלִכְּהָ זְמָרִי נִשְׂיָא יִשְׂרָאֵל בְּעַט בַּהֲקַב"ה עַל דְּהִיָּה בְּאֵ מְאָרֶס וְהַמַּת שְׂכָם בֶּן חָמוֹר אֲשֶׁר טָמָא אֶת דִּינָה בֵּת יַעֲקֹב וְנִשְׂאָת לְשִׁמְעוֹן וְהָאָרֶס הִיָּה טְמוֹן עַד זְמָרִי וּבְאֵמַת שִׁמְעוֹן שִׁהִיָּה מְשֻׁבְּטֵי יָהּ לֹא עֲשָׂה זֹאת רַק כְּדִי לְמַלְאוֹת רְצוֹן אָבִיו בְּהִתְחַנֵּן אֵלָיו שְׂיִסִּיר חֲרַפְתָּהּ מֵעֲלֶיהָ.

ונה הנה דאגת יעקב דסרחון של זמרי תלוי בו וירא לנפשו מלהזכר ח"ו שמו עליו ולכה ביקש רחמים על עצמו: נשיא בית אב לשמעוני ושם האשה המכה המדינית כנפי בת צור ראש אומות בית אב במדין הוא.

הנה הפתוב בא להודיענו שלא היו שניהם ספונים ונחשבים כל כף כמו שפרש"י שצור אחד מחמשת מלכי מדין היה ובמקום אחד היה עוד ארבע בדוגמתו וכן זמרי לא היה נשיא שבט רק בית אב היינו למשפחה אחת ולכאורה הוא שפת יתר דמה לנו אם היו חשופים וספונים או לא דמה תועלת בזה רק נראה דלכאורה קשה על בנות מואב למה שלחו את בנות מדין להטעות לישראל בזנות הא היו להם בנות רבות והיו יכולים לעשות בעצמם כל התועבות האלה ומה עלה על לבם וכי שונאי זמה היו רק נראה דידוע דבלק היה קוסם קסמים יותר מבלעם וראה שאחד מחלציו יעביר הודון והרשעה מן העולם וראה שא' מישראל ישא אחת מבנות מואב ומשם יפרד אבן נגף להפיל מואב ארצה ומשם יכלה כל קרן מואב וזה קאי על בועז שנשא לרות שהיא הייתה ממואב שיצא ממנו דוד המע"ה ויירד העיט על הפגרים הוא דוד שפקש לכלות כל האומות והפיל למואב ארצה וידוע דבכישוף רואה וא"י תוכן הדברים ולכן בלק לא ידע דיהיה דבר זה באחרית הימים רק בחושבו שמיד יצא העגל הזה ומהרסו ומחריבו יהיה משלו ולכה הזהיר את בנות מואב דמה בראשה למי שתשמע לכן ישראל לזנות עמו ובאמת רצו להטעות את ישראל לזנות ולכה שלחו לבנות מדין וזהו הענין דבאמת אבות הקדמונים לא נתפוננו כלל להקניט להקב"ה רק היה לפעמים טעמם לעשות עבירה לשמה ולפעמים היה שגגה והיו נכשלים בו ע"כ הזהיר הפתוב לדון כ"א מישראל לכף זכות אף שנראה כאלו עבר עבירה כמ"ש תשב באחיה תדבר בכן אמה תתן דופי דהם בעצמם פונונו לטובה כמו דמצינו באחיתופל שיצא ממנו בת שבע וממנה יצא שלמה המלך והעלה בדמיונו דבמראה ראה והוא היה מלך פעת עתה על ישראל ולכה היה חולק על דוד וחולק על המלכות היה וגבי קרח נמי אמרו מה ראה קרח לחלוק אלא שעינו הטעתו דראה שיצא ממנו שמואל וחשב שהמלכות גיע לו ובאמת פונונתם היה לטובה רק דטעו ובפרט דור המדבר שהיו דור דעה שעליהם אמרו לא נתנה תורה אלא לאוכלי מן וח"ו לחשוב עליהם שום דבר דופי אשר בזדון ח"ו נעשתה התועבה הזאת לזמרי רק דהענין גבי זמרי כנ"ל דידע במראה נבואה דילך אחד מנשיאי ישראל ויקח אשה מזרע מלוכה של אוה"ע ויוליד זרע שיגבה חובו ממואב ולכה לקח לכזבי דממנו יצא אבן הנגף למואב אבל באמת טעה דאיתא ברמב"ם דהשופט הוא פנשיא לכל דבר היינו דוקא נשיא השבט ולא נשיא

משפחה וידוע דבועז הנה שופט בימים ההם והנה דינו פנשיא לכל דבר ורות היתה בתו של עגלון מלך מואב וזה הנה באמת מן השמים שנשיא בישראל ישא לבת מלך מן אוה"ע אבל זמרי לא הנה רק נשיא משפחה ולא הנה ראוי לגדולה זו שישא ממנו המלכות וזה שאמר הפתוב נשיא בית אב ולא נשיא שבט ושם האשה פזבי בת צור ראש אומות בית אב וג"כ לא היתה ראוייה לכה: פזבי בת צור ראש אומות נראה דבא הפתוב ללמדנו טענת זמרי שהביא המדינית לפני משה ואמרזו אסורה או מותרת וא"ת אסורה בת יתרו מי התיר לה דלכאורה יקשה מה זה טענה הא באמת גיירה משה לבת יתרו רק דזמרי התנצל לפני העם דגם הוא גייר לכזבי אף הא איתא בגמרא אין מקבלין גרים לא בימי משה ולא בימות המשוח דמשום שלחן מלכים הם באים להתגייר ולא משום כבוד ה' רק מצינו דשלמה נשא בת פרעה דמה טעם אסור לקבל גרים בימי שלמה דעושים בשביל שלחן מלכים והיא ג"כ משלחן מלכים קאתית ואעפ"כ התגיירה ובודאי עשתה זאת לש"ש וז"ש דטענת זמרי הנה שראש אומות הנה אביה ומשולחן מלכים קאתית ומותר לגיירה: צרור את המדינים כי צוררים הם לכם נראה שהוא מלשון ויצר אותו בחרט היינו לצור אותם ביחד כדי להאבידם כולם ביחד שלא ישאר להם שריד ופליט ומבלי יכולים לברוח פאלו נקשרו כולם בצרור אחד וזהו לשון צרור וטעמו של דבר כי צוררים הם לכם אשר באו מארץ מרחקים להטעות אתכם: בנבליהם אשר נפלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי וגו' ולהבין דבפרשת בלק פתיב ויחל העם לזנות עם בנות מואב ויצמד ישראל לבעל פעור הלא עפוי"ם של מואב היתה נקראת פמוש כמ"ש אוי לה מואב אבדת עם פמוש והאיה קאמר הכתוב שהטעו אותם בעפוי"ם של פעור רק נראה דידוע דכשהתרעמו על המן סמוך לו פתיב וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו ודרשו חז"ל על עסקי משפחותיו להתיר להם עריות ומה שתלו היתר העריות בהתרעמות המן הוא זה דהנה הרמב"ם בספר המורה נתן טעם לאיסור עריות דאדם הוא מקורב עם אחותו וקרוביו ולא בוש מהם ויהנה מצוי תמיד אצלם למלאות תאונותו בתאות המשגל ולכה הנהירה התורה על העריות והנה המן הנה ממעט תאות הגופנית ולכה בכו על עסקי משפחותיהם להתיר להם עריות דכיון שהם אוכלי מן לא יגיע להם שום מכשול בתאות המשגל באשר שהמן ממעטתם דהמן הנה נבלע באברים ובלעם הבחין זאת דלא יועיל שום עצה להטעותם אחר זנות דלא יתאוו לנשים הואיל והם אוכלי מן ולכה התנפלו עליהם בעון פעור ועבודת פעור הנה שפיערו צואתם לפניו והוצרכו לאכול לחם הקלוקל זולת המן כי המן הנה נבלע באברים ולא היו יכולים לעבוד לפעור וז"ש בנבליהם אשר נפלו לכם על דבר פעור דהיינו בתחלה לעבוד לפעור ועי"כ ועל דבר כזבי בת צור וזה שהיו יכולים להטעות אותם בפעור דנתפוננו ישראל באמת להטיל צואה לפניו דרף בזיון וזולת זה לא היו סרים מאחר ה' נאח"פ ההרגל נעשה טבע עד שפפרו בה: או יאמר דהמסית לדבר עבירה טוענין בשבילו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אבל המסית לעפוי"ם אין לו טענה דברי מי שומעין וחיוב והטעם הוא באומר המסית שיעבוד לעפוי"ם הרי המסית אומר לו שעפוי"ם הוא הרב ובאם שהסיתו המדינים לישראל על עסק זנות לבד לא היו חייבים דיאמרו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אבל השתא דנכלו על דבר פעור והחליפו הרב אל חי וקיים באל אחר ונסתר טענת דברי הרב וכו' וע"כ ועל דבר כזבי וחיובים המדינים פליה: המוכה ביום

המגפה על דבר פעור הא דהודיענו הכתוב שהנפה ביום המגפה נראה דכבר התחילה המגפה ובגודל רשעתם אשר התאוו תאנה להטעות את ישראל הפקירו את נפשם והלכו למקום המגפה לספן נפשם רק למלאות רצונם כי דימו בנפשם ששכרם גדול באם יבאו לפעול בפעולת הסתה להדיחם מאחרי ה' על דבר אשר קצה נפשם בהם פדכתיב ויקוצו וגו' ונטא גדול הנה ע"כ נקום את נקמת וגו': ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' וגו' שאו את ראש וגו' איתא במדרש הה"ד אם אמרתי מטה רגלי חסדה ה' יסעדני ולבאר ענין המדרש נראה דידוע דבשבעים נפש ירד יעקב למצרים וברד"ו שנה היו פרים ורבים ועלו למנין מסנים ס' רבוא זולת הרשעים נפש ירד יעקב למצרים וברד"ו שנה היו פרים ורבים ועלו למנין מתו כפלים פיוצאי מצרים ולפי חשבון זה הנה להם לפרות ולרבות במדבר אשר שם היו הולכים וסוכבים מ' שנה אשר א"א למנותם במספר ובאמת לא היו רק ששים רבוא אבל זה הנה חביבות ישראל דיהיו תמיד בדמיון מרובה עליונה והאמות כשראו המגפה נתנו שמחה בלבם דחשבו דנדאי נסתלק השכינה מישראל באשר שצריכין להיות ס' ריבוא במכונן ולכך ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' שאו וגו' וזה להורות דאעפ"כ תשלום המנין לששים רבוא הוא מוכן ואין מקום לקטרג כי ה' עמם וזהו פירוש המדרש אם אמרתי מטה רגלי חסדה ה' יסעדני דאו"ה חשבו דהשכינה נסתלק אף חסדה ה' לבל לסור השכינה ח"ו בחסדה הגדול אשר הנחת אפך במגפה למצוא פרי הגילולים להקב"ה.

או יאמר דאיתא שבטי זה עדות לישראל ועכו"ם התלוצצו והוציאו שם רע על ישראל שהם בטלים במדבר מבלי חרישה וזריעה ואין להם דאגת פרנסה רק העם מביאים יום ביומו את המן הנופל לפני פתח אהליהם והבטלה מביאה לידי זמה ובפרט שהיה במחנה אחד אנשים ונשים וקטנים ובחורים ומה יעשו שלא יחטאו רק דבאמת שבטי זה הוא עדות לישראל דישאל קדושים הם ולא חטאו פלום ולא זנו אחרי נשים ובתולדות רק לברר דאמת הוא הדבר ולקיים עדותו דהמגפה הנה רק באנשים אשר סרו מדרכי ה' ואלו היו כולם שטופי זמה הנה המגפה בכלם והנה מכלה בהם מכה ואבדון לאין מספר אלא ודאי דהנשארים היו צדיקים גמורים והראיה לזה ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' שאו את ראש וגו' ולא יחסר למנויו ואלו לא היו ראוים לא הנה נשא ממה ח"ו שריד ופליט.

וזהו פירוש המדרש אם אמרתי מטה רגלי היינו בנות התלוצצו בנו עכו"ם ואמרו הא במדינת מואב היו רק זמן מועט והיו שטופי זמה מאוד וכ"ש במדבר שהיו קצו בחייהם ולא ידעו מה לעשות רק לזנות אבל חסדה ה' יסעדני להורות להם לסתור פנונתם ונידבר משה ואלעזר הפהן אותם בערבות מואב על ירדן יריחו לאמר הא דנתן סימן על ירדן יריחו נראה דגם זה לסתור פנונתם דהיו אומרים דישאל שטופי זמה המה ע"פ מה דאמרו דסופו של ממזר הוא שנשטף במים ולכך מצינו דאמרו על משה דעמרם נשא דודתו יוכבד אחת מעריות שבתורה הוי משה ממזר וכשהושלף ליאור נעשה לו נס והראה הקב"ה במופת שהיה זרע פשר קדוש מרחם ולכך נקרא שמו משה כי מן המים משיתיהו ופרעה נמי אמר אם בגופם שלטו בנשותיהם לכ"ש ולכך הלכו בחרבה תוך הים למופת שהיו פשרים וכאן נמי הוציאו דבה על בני ישראל דבמדבר זנו כל איש באחותו ובאמו ובכל עריות שבתורה ולכך קרע לפנייהם את הירדן להורות המופת הנ"ל דבאמת פשרים היו דזולת זה הנה קשה מה הנה להקב"ה לבקוע את הירדן נהר קטן בכמות שהיה אפטר להם לעבור בספינות רק לסתור פנונתם ולכך הדיבור הנה אצל

הִירְדָן יְרִיחוֹ שֶׁהִירְדָן הַעִיד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם זָרַע כְּשֶׁר כְּמוֹ שְׂבִטֵי י"ה עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל הַחֲנוּכִי הַפְּלִאי: פְּרֻשַׁת מִטּוֹת וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵשֵׁי הַמִּטּוֹת וְגו' הִנֵּה אָמַר לָהֶם הַתַּרְתָּ נְדָרִים בְּסוּף אַרְבָּעִים שָׁנָה כִּי אַז מָתוּ דוֹר הַמְדַבֵּר וְחֻשְׁשׁוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם עוֹה"ב כִּי נִשְׁבַּע הַקַּב"ה שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ אֶל מְנוּחָתוֹ לְכֵן אָמַר הַיִּתֵּר נְדָרִים וּא"כ בְּאִפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶהְדָּרְנִי בִּי כַּמְבוֹנָאֵר בְּמַסְכַּת חֲגִיגָה דְּמִזְנֵה סֻמָּךְ לְהִתֵּר נְדָרִים גַּם הַבְּטִיחָם לְבִיאַת אֶרֶץ כִּי נִשְׁבַּע הַקַּב"ה לְשִׁבְטִים הֵגַם שֶׁאָמַר הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה אַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל אֲבָל הַשְּׁבוּעָה לְשִׁבְטִים צָרִיךְ לְהַתְקַיֵּם בְּכָל יִשְׂרָאֵל וּלְכַף בְּהִנְחִילוֹ הָאֶרֶץ לְמַעַן הַשְּׁבוּעָה אָמַר לְרֵאשֵׁי הַמִּטּוֹת לֹא יַחַל דַּבְּרוּ.

גַּם יְדוּעַ כִּי גְבַעוֹנִים בָּאוּ בִּימֵי מֹשֶׁה כְּמוֹ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ וְשֵׁם כְּתִיב כִּי נִשְׁבַּעוּ לָהֶם נְשִׂיאֵי הַעֲדָה כֵּן הָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה כִּי מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ בְּעֶצְמָם צָפוּ בְּרַה"ק עֲרַמְתָּם רַק אִין מְדַרְדֵּי רוּה"ק לְהִרְעַ פְּנוּדַע וּלְכַף הֵם מְשִׁכּוּ יְדֵיהֶם עֲמָהֶם וְהַנְּשִׂאִים שֶׁלֹּא יָדְעוּ עֲרַמְתָּם נִשְׁבַּעוּ לָהֶם וּלְכַף אָמַר מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הִירְדָן שֶׁבָּאוּ אַז הַגְּבַעוֹנִים וְהַנְּשִׂאִים נִשְׁבַּעוּ לָהֶם עַנְיֵן נְדָרִים לְבַל יַחַלוּ דְבַרְיָהֶם: וַיְדַבֵּר ה' וְגו' נִקְוֶה נְקֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְדַּנִּים אַחַר תְּאַסֵּף אֶל עַמְךָ הִנֵּה יִשְׂרָאֵל נִזְהָרוּ מְמוֹאֵב כִּי הֵם מְרוֹחֲקִים מִמֶּנּוּ אֲבָל מְמַדֵּינֵן לֹא נִתְרַחֲקוּ לְהִיּוֹתֵם אַחִים מְזַרְע אַבְרָהָם וּלְכַף אֲצָל מוֹאֵב כְּתִיב וַיַּחַל הָעָם לְזַנוֹת בְּבָנוֹת מוֹאֵב כִּי הֵעָרַר שְׁנֵקְרָא עִם הֵם לְבַד זָנוּ בְּבָנוֹת מוֹאֵב אֲבָל בְּמַדֵּינֵן כְּתִיב נְקֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִשְׂרָאֵל חֻטְאוּ בְּזָנוֹת גַּם יְדוּעַ כִּי נְקֻמַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא נְקָם בְּרִית שֶׁהִזְנוּ אוֹתָם בְּזָנוֹת וְכֹאשֶׁר כְּתִבְתִּי שֶׁהַקְּדוֹשׁ ב"ה מְדַקְדָּק יוֹתֵר בְּזָנוֹת מְעַבּוֹדֹת כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת וְאִח"כ תְּאַסֵּף אֶל עַמְךָ כִּי עֲזוֹן פְּעוֹר נִסְתָּר בְּקַבּוּרַת מֹשֶׁה פְּנוּדַע אֲבָל זָנוֹת זֶה הָיָה צָרִיךְ לְנִקְוֶה מְקוֹדֵם וְגַם אָמַר אַחַר תְּאַסֵּף כִּי זוּלַת זֶה הָיוּ אוֹמְרִים כִּי לְכַף לֹא הָיוּ נוֹקְמִים מְמַדֵּינֵן בְּחַיֵּי מֹשֶׁה כִּי טַעַנְתָּ זְמָרִי הָיָה טַעַנָּה מְעַלְיוֹתָא בַּת יִתְרוֹ מִי הַתִּיר לָךְ וּלְכַף לֹא עָצַר פֶּחַ לְהִלָּחֵם נִגְדָּם עַד שֶׁנִּפְטַר וְהָיָה זֶה לְעַז לְמֹשֶׁה וּלְכַף הַנִּזְכָּר לְנִקְוֶה בְּחַיֵּי גַם יֹאמַר כִּי רָאוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁיְהִיוּ נְלָקִים בְּמִים וְהַפְתָּרוֹן בְּאֵמַת כִּי נְלָקוּ בְּמֵי מְרִיבָה שֶׁלֹּא בָּא מֹשֶׁה לֹא יִי וְזֶה גֵרָם רְעוֹת רַבּוֹת לְיִשְׂרָאֵל גַּם יֵשׁ לְפָתְרוֹ עַל מֵי שִׁטִּים דְּהָיָה לְיִשְׂרָאֵל לְמַכְשׁוֹל שֶׁגֵרָם זָנוֹת כְּמוֹ דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ שֶׁהָיָה גֹרָם זָנוֹת וְע"י נִהְרָגוּ עִם רַב מֵיִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ שֶׁרָאוּ שֶׁיְהִיוּ נְלָקִים בְּמִים כִּי ע"י מִים בָּא לָהֶם הַסִּיבָה הַזֹּאת וּא"כ אִין כ"כ אֲשַׁמָּה עַל מַדֵּינֵן כִּי מִי הַכְּרִיחָם לִישָׁב עַל נֶהָר זֶה וְלִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ מִים וּלְכַף אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נְקוּם מַדֵּינֵן כִּי זֶה הַשְּׁפִטִים שֶׁיְהִיוּ נְלָקִים בְּמִים אִינוּ מוֹרָה עַל מֵי שִׁטִּים כ"כ אֲעֲלֶיךָ שֶׁאִח"כ תְּאַסֵּף אֶל עַמְךָ ע"י מֵי מְרִיבָה גַם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לְמֹשֶׁה בְּמַלְחָמַת סִיחוֹן הַיּוֹם אַחַל תַּת וְגו' וּמְדַקְדָּם אַחַל מִשְׁמַע שִׁישׁ עוֹד כִּיבוּשׁ אַחֲרָיו וּלְכַף חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁיִּכְבְּלוּ ז' עֲמָמִין ג"כ מְדַקְדָּם אַחַל וּלְכַף הַתְּפַלֵּל בְּעַת הַהוּא לְאַחַר שֶׁכָּבַשׁ אֵת סִיחוֹן אַעֲבְרָה נָא.

אֲבָל בְּאֵמַת הָיוּ שְׂנִיּוֹת מְלַחֲמַת מַדֵּינֵן שֶׁהָיָה גְבוּרָה גְדוֹלָה לְכַבוֹשׁ מְדִינָה מְבַלִּי הַשְּׂאִיר שְׂרִיד וּלְכַף אָמַר לוֹ וְאַחַר תְּאַסֵּף כִּי צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְקוּיִם אַחַל תַּת דְּמִשְׁמַע שִׁישׁ שְׂנֵי לְתוֹקֵף הַכְּבוֹשׁ: הַחֲלָצוֹ מֵאֲתָכֶם אֲנָשִׁים וְגו' לְתַת נְקֻמַּת ה' בְּמַדֵּינֵן הִנֵּה מֹשֶׁה אָמַר נְקֻמַּת ה' הִזְנוּ עֲזוֹן פְּעוֹר כִּי מֹשֶׁה אָמַר נְקֻמַּת ה' לְבַל יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל אִם נְקֻמַּת יִשְׂרָאֵל הוּא כְּמ"ש הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה הָרִי אָנוּ מוֹחֲלִין נְקֻמוֹתֵינוּ לְמַעַן שֶׁלֹּא תָמוּת מִהָר וּלְכַף אָמַר נְקֻמַּת ה' וְאִין בְּיָדֶם לְמַחֲוֹת וְצָרִיךְ מְהִירוֹת וּ"ש ר"ש"י שֶׁהָיָה זְרִיז בְּדַבָּר גַּם נְקֻמַּת ה' הוּא פְּעוֹר וּמֹשֶׁה הַנִּזְכָּר לְמוֹת בְּשִׁבִיל פְּעוֹר וּלְכַף חָרָה לוֹ וְאָמַר נְקֻמַּת ה' וּבְכַרְט שֶׁעוֹן פְּעוֹר הָיָה שֶׁהָיוּ מְבַזִּים אֵת

המן ואכלו לחם הקלוקל ופצרו לפעור כמש"ל ומן הנה בשביל משה ולכה אמר נקמת ה' פי עליו מוטל עגנו פעור גם ידוע פי אין הקב"ה נפרע מן עובדי אלילים עד שנפרע תחלה משר שלקה וזהו ע"י הקב"ה בעצמו וזהו מאמר משה לישראל פי הבטיחם שכבר נפרע הקב"ה משר של מדין וזהו לתת נקמת ה' מה שנקם ה' כבר מהשר עתה תנקום גם אתה באומה של מדין ומה שעשה הקב"ה למעלה יעשו הם למטה ומה שאמר להחליץ אנשים ולא הלכו פולם כמו בסיחון ועוג הוא פי אמר נקמת ה' מבלי לתת להם חגיגה כדכתיב צרור את המדינים וזהו נגד החמלה והנימוס אם יקראו ויעננו לשלום ולא ירחמו עליהם ויאמרו העמים עליהם שהם גוי אכזרי דבאמת מצינו דאפילו בז' עממים שדר פריסתקא לשלום שלא יהיו נחשבים בעיני העובדי פוכבים ומזלות לאכזרים ולכה לא שלח רק קצת מהעם שלוחים וא"כ אין עליהם תלונה אם לא יחמלו עליהם פי אין בידם לשנותם משליחותם פאמרו הנה אנכי שולח מלאך לא ישא לפשעכם גם נראה פי זה היתה לתשובה הראויה לב"ת באותו מקום ובאותה אשה ולכה הלכו למדין ושבו כל הנשים ופשוטו לבושיהם ותכשיטיהם אפילו תכשיט מקום תורפה ומ"מ לא נתפתו פלל וזה הנה תשובה הראוי לתקן החטא ולהשיב החמיה ולכה חשש משה אם ילכו כל ישראל אולי לא יעמדו פולם ח"ו בנסיון ויתגרה בהם לכה לא לקח רק המונכרי' והצדיקים שבתוכם: ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' הרצון בזה שהם מפחד התחבאו עצמן בתוך החללים כדי שיחשבו ישראל שהם כבר פגרים מתים ולא ירגישו בהם ואח"כ ימלטו לנפשם לברוח אמנם נתגלה דבר זה לישראל והרגו אותם בתוך שאר החללים וזהו הרגו על חלליהם: ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב פי כל מעשה הקוסמים הן ע"י להט החרב המתהפכת פנודע בחרטומי מצרים דכתיב בלטיהם והוא להט החרב המתהפכת ולכה הקוסמים מהפכין עצמם לכמה גוונים הפל ע"י להט הנ"ל ולכה הנה ענשו שיהיה נהרג ע"י חרב המתהפכת והנה זה ע"י תפלת ישראל רוממות אל בגרונם ע"י חצוצרות וחרב פיפיות בידם והבן: וישבו בני ישראל את גשי מדין וגו' נראה דלשם שמים החיו אותם פי כבר כתבתי פי עשו תשובה באותה אשה ובאותו המקום פמבואר במדרש הן הנה שהיו מפירין הנשים ולכה חשבו אם ימיתהו תיכף אין פאן תשובה שלימה במעט רגע וכשחטאו מתחלה ודאי לא הנה בו ביום שבאו למואב רק לאט לאט התחיל להבת היצה"ר בקרבם ולכה החיוהו זמן רב והיו אצלם שבוי חרב ומ"מ לא חטאו זהו תשובה גדולה למאוד אשרי העם שלו פכה: הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למעל מעל בה' על דבר פעור נראה לבאר פי משה צנה להרוג כל הראוי לבעילה והיינו כל הראוי לבעילה היתה מוכנת ומזומנת לזנות עם בני ישראל רק שלא נזדמן עדיין אליה ישראל לזנות עמהם אבל עכ"פ היא היתה קדושה ומוכנת לעבירה וא"כ היא היתה נידונת על המחשבה רק תקשי הא אין מחשבה רעה נידון פמעשה אבל בעובדי כוכבים ומזלות נידון פמעשה דכתיב למען תפוס בלבה ולזה אמר למסר מעל בה' על דבר פעור וא"כ נידון על המחשבה פמעשה: ועתה הרגו כל זכר בטף וגו' אע"פ דכבר נאמר לעיל דהרגו פל זכר ודוסק לומר דכל זכר לאו דווקא מ"מ יש לומר דהם החיו פל הנשים ולא ימלט דהנה בתוך עם רב מעוברות והולידו זכרים בדרך ואפי' בזה צנה משה להרוג הואיל והם זכרים: ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים פל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטאו וגו' הנה תמהו המפרשים למה לא צנה פן במלחמת סיחון ועוג נראה דלפעמים אמרי'

אתם קרוים אדם ולא עובדי כוכבי' ומזלות ולפעמים אמרינו דאפילו עובד פוכבים ומזלות עוסק בתורה יש לו שכר שנאמר האדם וכו' רק דיש חילוק עובד פוכבים ומזלות שאינו מקיים שבע מצות אינו קרוי אדם אבל עובד פוכבים ומזלות העוסק בתורה דמייירי שפקינים זו מצות נקרא אדם ובני ארץ סיחון ועוג היו פופרים בשבע מצות ואין בהם טומאה פלל אבל פאן החיו נפשות רבות ובלי ספק שהוצרכו לקבל על עצמם לקיים שבע מצות כמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים אותן שמניחין בחיים בכבוש עירות צריכין לקבל שבע מצות ומ"מ צוה משה להורגן א"כ הנה בכלל אדם ולכך הוצרכו להתחטאות ודו"ק: אמר המעתיק והמענין במסכת יבמות דף ס"א ע"א יראה לעינים כמה תמוהים דברי הרב הגאון בזה אליבא דמאן יעלה תירוצו אי אליבא דרבנן הא ס"ל דכל קברי עובדי כוכבים ומזלות מטמאין אפילו באוהל דלא מיפטם הכתוב מאדם פי ימות באוהל ואי אליבא דר"ש הא תירץ שם רבינא על מה שהקשה שם לר"ש ממלחמות מדין דגם ר"ש מודה דעובד פוכבים ומזלות מטמא במגע ומשא היינו כל מתי עובדי פוכבי' ומזלות וכן פסק הרמב"ם בהלכות טומאות מת פרק א' ובהלכות אבל פרק שלישי דפסק שם כר"ש דאינם מטמאין באוהל ואפ"ה כתב דמטמאין במגע ובמשא וגם יקשה למה דכתב דגבי מדין פיון דקבלו עליהם שבע מצות נקראו אדם אם פן מה פריה שם לר"ש ממלחמת מדין אף דלא ס"ד עדיין כתירוץ רבינא דמודה ר"ש דמטמאין במגע ומשא פיון דבמדין נקרא אדם מודה ר"ש דמטמאין אף באוהל דלא אמעטו קרא מאדם פי ימות באוהל לכאורה יש לדקדק גם בדברי הרמב"ם דכתב בהלכות טומאות מת פרק א' הלכה י"ג וז"ל העובד פוכבים ומזלות אינו מטמא באוהל ודבר זה קבלה הוא ונהרי הוא אומר במלחמת מדין כל הנוגע בחלל ולא הזכיר שם אוהל והנה לפי דבריו יקשה פיון דמוכח מקרא דגבי מדין לא היה טומאת אוהל הא דבעי לסייע לרבנן ולפרוה לר"ש ובעי לסייע לרבנן דגבי מדין היה אפילו טומאת אוהל דהא לא היה ס"ד עדיין כתירוצו דלרבינא מודה ר"ש במגע במשא אדרבה יקשה מזה לרבנן דמוכח מקרא דלא היו מטמאין באוהל אבל באמת דברי הרמב"ם יש לפרש דאינו מוכח כל כך בפירוש מקרא רק כתב מסברא דנפשי' דפשטי' דקרא יותר מתפרש דעת ר"ש מדעת דרבנן מדלא פתיב שם גם אוהל בהדיא אבל על הרב המחבר יקשה כל הנ"ל אבל בטר העיון נראה שיהיה תירוץ הרב ז"ל אפילו לרבנן דסברי קברי עובדי כוכבים ומזלות מטמאין אף באוהל עפ"י הקדמה מבעל עקידה פרשת חוקת שכתב שם שהדבר היותר טוב והיותר שלם הוא אשר יפסד אל היותר רע ע"כ בישראל אשר בהם פח השכל יהיה בהפסד' אחר המנות רע ביותר מטמאים אף באוהל משא"כ עובד פוכבים ומזלות ולפי"ז יש לפרש דברי הרב המחבר ויהיה לו סעד מספר יראים הביאו הב"י בי"ד ובהיאו המשנה למלך פרק ג' מהלכות אבל דס"ל דאין העובד פוכבים ומזלות מטמא אפילו במגע ומשא והקשה עליו המשנה למלך מגמרא דיבמות ונראה לתרץ כמו שאמר דברי הרב דודאי דפליגי ר"ש ורבנן שםבכל עובד פוכבים ומזלות אי מטמאין אי לא רק דיש ג' חלוקים הנה ישראל לפי קדושתם ומעלתם בתייהם דמקיימין תרי"ג מצות נקראו אדם ממש פיון שהם יותר שלימים ע"כ הפסד רע ביותר ומכח הטומאה ששורה אחר מותם לכ"ע מטמאין אף באוהל וגבי מלחמות מדין פיון שנקראו אדם מטמאין להס"ד אפילו באוהל פיון שקבלו שבע מצות ולרבינא אף שקבלו שבע מצות ונקראו אדם מ"מ אין מעלתם בישראל ואין הפסד רע

כל פה רק לטמא במגע ומשא אבל עובדי כוכבים ומזלות גמורים שאינם מקיימין שבע מצות אין בהפסדם טומאה כלל אפילו במגע ומשא והא דפריה לר"ש ממדן הכי פירושו דנדי אי יש באה"ע חסידים שמקיימין שבע מצות למה אמר ר"ש סתם קברי עובדי כוכבים ומזלות אינם מטמאין הא יש לחוש שמא נקבר שם אחד שקיים שבע מצות וא"ת דגם הם אינם מטמאין הא כתיב גבי מדן דמטמאין ולהס"ד אפילו באנהל ולרבינא נחתי חז דרגא דגם במדן דמקיימי שבע מצות ונקראו אדם לא מטמא רק במגע ומשא ובאמת לא אמר ר"ש קברי עובדי כוכבים ומזלות אינם מטמאין ולא חייש שמא נקבר שם אחד שקיים שבע מצות דמודה ר"ש באמת אף דמיעט הפתוב מאדם כי ימות באנהל גם מי שקיים שבע מצות דוקא מטומאת אנהל אבל במגע ומשא מודה דמטמא כמו במדן אבל עובד כוכבים ומזלות דידעונו ביה דלא קיים שבע מצות הוא גרוע ואינו מטמא אפי' במגע ומשא וזהו ג"כ דעת ספר יראים עד כאן לשון המעתיק]: אלה למטה אלה למטה וגו' והיו י"ב אלפים ולפי פשוטן של דברים היו משבט לוי בכלל רק או משבט אפרים לא היה פי הואיל ויהושע משבטם יאמרו שמהרו לעשות נקמה בעובדי אלילים כדי שימות משה מיד אח"כ ויהושע שהוא משבטם ישולל בישראל ולעומת זה יצאו משבט לוי לצבא שלא יאמרו בשביל שלא ימות משה שהוא משבטם התעצלו בדבר ה' לנקום במדן או שלא הלכו משבט שמעון כי המה היו בעוכרם שנוצמדו לפעור וזנו אחר בנות מואב ומדין ונראה דלכך לא לקח רק אלה למטה כי ידוע דכל שבט אקרי קהל ובכל שבט ושבת היה השראת השכינה כדכתיב וירא את ישראל שוכן לשבטיו ואין השכינה שורה בפחות מכ"ב אלה כמ"ש רש"י בפירשת שובה ה' רבבות אלפי ישראל ושבת לוי היה אז בערבבות מואב כ"ג אלה וא"כ אלו הלכו יותר מאלה לא היה נשאר במחנה כ"ב אלה ולא היה לגיון של מלך שבט לוי החונים סביב למשכן רחוק מישראל ת"ש פנודע ראוי להשרות שכינה ולכך לא בחר רק אלה וא"כ הנצרך לבחור רק מכל שבט אף שלא לחלק בין השבטים: אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא פירש רש"י מגיד שהיה פנחס שקול פגוד פולם ומפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר כו' הא דלא הקשה רש"י בלא זה למה הלך פנחס י"ל דאיתא בגמרא אין בודקין מאסרטיא של דוד דכולם צריכין להיות מנוקסים כדי שזכות אבותם מסייעתם ולפי זה אם הוא צדיק ביותר כדאי הוא נגד הרבה אין צריך זכות אבות דזכותו לבד יחשב פהרבה וא"כ בלא זה ה"א הואיל דשבטים היו מבזים אותו והתורה ביקש לייחסות פנודע לכך לקחו אותו לצבא מלחמה להורות דהוא מנוקס דלולי זה לא היה נלקח למלחמה אבל עכשיו דאמרו חז"ל דפנחס היה זכותו שקול פגוד זכות י"ב אלפים צדיקים וכשרים א"כ מה צריך לזכות אבות ושפיר קשה למה הלך פנחס דאין ראיה על יחוסו: ועוד פתב רש"י טעם על שהלך דוקא פנחס שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנ' והמדנים מכרו אותו וכו' היינו כי הם היו מסיתין לישראל לזנות וגם יוסף מכרו המדינים למצרים מקום ערוה וזקמה להכשילו בו שהיה יפה תואר כמבואר בגמרא שלקחו פוטיפרע לעצמו וא"כ חזר וניער ערוותם וטומאתם מימות קדם להכשיל בעבירה ולכך מהדין לנקום ולבער מכשול מקרב הארץ כי מוחזקים בכך ולכך הלך פנחס: וכלי הקודש ונצורות התרועעה בינו וכלי הקודש זה ארון וציץ כי הציץ היה צורך לדבר כי מחשבת משה היה להרוג כל הראוי לביאה ואמרו בגמרא מנא ידעו ומשני העבירו לפני הציץ ואין פהן לובש בגדי פהונה חוץ למקדש

אָבֵל אִם הָאָרוֹן הָיָה מְהֻלָּף עִמָּהֶם הָיָה בְּמָקוֹם מְקַדָּשׁ וְיָכוֹל לְלַבֵּן בְּגָדֵי פְהוֹנָה וְצִיץ:
וְצוּרָף הַחֲצוּצוֹרוֹת הָיָה לְבַל יִסְמְכוּ יִשְׂרָאֵל בְּאִמִּירַת ה' שִׁינְקֵמוּ מִמְדִּינִים וְעַדִּינִין צָרִיכִין
לְרַחֲמִים שְׂמָא יִגְרוֹם הַחֲטָא וּלְכַף לְקַחוּ חֲצוּצוֹרוֹת פְּדֻכְתִּיב כִּי תְבוֹאוּ לְמַלְחָמָה עַל הַצָּר
הַצְּנַרְר אֲתָכֶם וַתִּקְעַתֶּם בְּחֲצוּצוֹרוֹת וְצָרִיף רַחֲמִים וְעֶזֶר וַיִּשׁוּעָה מֵה': וַיִּצְבְּאוּ עַל מְדִינָה
כַּאֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ כָּל זָכָר וַהֲיִינוּ כְּמוֹ שְׂאֵמֶר ה' לְמֹשֶׁה נָקוּם אֶת נַקְמַת
יִשְׂרָאֵל וּלְכַף לֹא הָרְגוּ רַק כָּל זָכָר דָּאלוּ כַּאֲשֶׁר אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה נַקְמַת ה' רְאוּי לְהָרוֹג
הַכֹּל דָּאִין שִׁיּוֹר בְּנַקְמַת ה' אָבֵל הֵם עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה וְלֹא הָרְגוּ רַק זָכָרִים
וּבָזָה יֵשׁ לְהַבִּין דְּבָרֵי הַסְּפָרִי וְהַרְמַב"ם בְּהַלְכוֹת מַלְכִים עַל זֶה וַיִּצְבְּאוּ וְגו' מִפִּי שְׂמוּעָה
לְמַדְנֵו דְהַמְקִיפִין אֶת הָעִיר לְצוּר עָלֶיהָ מִנִּיחִין צַד אֶחָד פְּתוּחַ פְּדִי שִׁיבְרָחוּ הָרוֹצֵה לְבָרוּחַ
דַּר"ל מְנָא יָדְעוּ יִשְׂרָאֵל לְהַחֲיוֹת שְׂרִיד בְּמְדִינָה וְלֹא הָרְגוּ רַק הַזָּכָרִים אוֹלֵי צָרִיכִין לְהַמִּית
אֶת כּוֹלָם וְצ"ל דְהַמְקִיפִין אֶת הָעִיר צָרִיכִין לִיתֵן לָהֶם הַרְנוּחָה קִצָּת: וּמִקְנָה רַב הָיָה לְבָנֵי
רְאוּבֵן וּלְבָנֵי גַד עָצוּם מְאֹד וְגו' וַיֵּשׁ לְתַת טַעַם לְמָה דְּנֻקָּא לְשַׁנֵּי שְׂבָטִים הִלְלוּ הָיָה מִקְנָה
רַב דְּאִיתָא דְמֹשֶׁה הַנְּצָרָף לְהַקְבֵּר נְגַד ע"ז שֶׁל פְּעוֹר עַל דְּפִשְׁעוּ שֵׁם וּפְעָרוּ צוּאָה וְהַנְּצָרָכוּ
לְאָכּוֹל תְּחִילָה דְּבָרִים אַחֲרִים חוּץ מִהֶמֶן וְהֶמֶן הָיָה מִתְנַגֵּד לְזֶה דְּהָיָה נִבְלַע בְּאִיבָרִים וְהֶמֶן
הָיָה בְּזָכוֹת מֹשֶׁה וּלְכַף הָיָה מֹשֶׁה מְכַנִּיעַ עוֹן פְּעוֹר וּשְׁנֵי הַשְּׂבָטִים הִלְלוּ חִיבָבוּ אֶת הֶמֶן
וּלְכַף מִקְנָה רַב הָיָה לָהֶם מְאֹד הַבִּיאוּ מִמְצָרִים מִשָּׂא"כ שְׂאֵר הַשְּׂבָטִים דְּשַׁחְטוּ הַבְּהֵמוֹת
וְלֹא חִיבָבוּ אֶת הֶמֶן לְאָכְלוּ בְּכָל פַּעַם אוֹ נִרְאָה דְּאִיתָא בְּזוֹנֵהר וְהֶמֶן כְּנֹרַע גַּד הוּא דִּיחֹסוּ
הָיָה עַל שַׁחֲיָבָבוּ שְׂבָט גַּד אֶת הֶמֶן וּלְכַף וּמִקְנָה רַב וּבְרָאוּבֵן דְּאִיתָא בְּגִמְרָא עַל מַה דְּכַתִּיב
בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח וַיְהִי לִי שׂוֹר וְחִמּוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה מִנֵּין הָיָה לוֹ עֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת ק
דְּמָכָר לְצֹאנֵו בְּדָמִים יְקָרִים וּבְמִמּוֹנֵם לְקַח עֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וְרַבִּים מִתְמַיְהִים ע"ז דַּמְנ"ל
דְּמָכָר בְּדָמִים יְקָרִים דְּלָמָּא בְּרוּב צֹאנֵו שְׁהָיָה לוֹ הָיָה קוֹנָה בְּהֵם עֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וְנ"ל
דְּאִיתָא בְּגִמְרָא דְּצֹאנֵו שֶׁל יַעֲקֹב הָיוּ פָּרִים וְרַבִּים שְׂלֹא פְּדָרָף הַטָּבַע וְעִי"ז הַכֹּל קוֹפְצִים
עָלֵיהֶם לְקַנּוּתֵם בְּדָמִים יְקָרִים כִּי הַשְּׂבָח הָיָה יוֹתֵר עַל הַהוֹצָאָה וְכַתִּיב בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ וַיִּקְחוּ
אֶת כָּל מִקְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ לְמִצְרַיִם וַרְאוּבֵן נָטַל חֶלֶק בְּכוֹרָה בְּבְהֵמוֹת שְׂלוֹ וְז"ש וּמִקְנָה רַב
הָיָה דְּצֹאנֵו הָיוּ פָּרִים וְרַבִּים לְמֵאֹד: וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנָה נִרְאָה לְבָאָר דְּאִיתָא בְּפִלְגֵשׁ
בְּגַבְעָה אָמַר הַקַּב"ה עַל כְּבוֹד עֲצָמֵיכֶם מְחִיתֶם וְעַל כְּבוֹדֵי שְׁהָיָה עִמָּהֶם פֶּסֶל מִיכָּה לֹא
מְחִיתֶם אָבֵל פְּנַחַס זֶה אֵלֵיהֶו בְּעַל בְּרִית קוֹדֵשׁ וְקִנְיָתוֹ הוּא עַל זְנוֹ דְּלֹא יְבוֹאוּ ח"ו בְּעַרְבוּב
עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת ח"ו לְטַמֵּא הַבְּרִית קוֹדֵשׁ וְז"ש קִנְיָ קִנְיָתֵי פְּעָמִים לְזַנוּ וּלְכַף
פְּנַחַס לֹא הָיָה קִנְיָתוֹ עַל עוֹן פְּעוֹר רַק עַל זְנוּת וְלֹא עֵינָר עַל עוֹן פְּעוֹר וְהִנֵּה כְּתִיב
וְאִבְדַתֶּם אֶת כָּל מַשְׁפִּיּוֹת' שִׁיֵּאבַד זְכוּרֵנֶם מִן הָאָרֶץ לְבַל יִהְיֶה לָס"ם לְקַטְרַג חֲלִילָה עַל
עוֹן פְּעוֹר וְהַעֲבֹדָת אֱלִילִים פְּעוֹר הִיא נְעַקְרָה וּלְכַף בְּאִמַּת מֹשֶׁה נִקְבֵּר מִנְּגִדוֹ לְהַכְנִיעוֹ
וּלְבַל יִרְאָה הַטְּוִמָאָה דְּנִתְבַטַּל בְּקִדּוּשָׁתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אָבֵל אִם יִתְנוּדַע הֵיכָן מֹשֶׁה קְבוּרָה גַם
הַעֲבֹדָת אֱלִילִים פְּעוֹר נִתְנוּדַע מְקוּמָה וּלְכַף עַל דְּנִתְעַצַּל מֹשֶׁה בְּעוֹן פְּעוֹר דְּלֹא הָיָה מְקַנָּא
קִנְיָת ה' דָּאלוּ עָשָׂה כֵּן הָיָה נְעַקְרָה עֲבֹדָת אֱלִילִים פְּעוֹר וְלֹא הָיָה צָרִיף לְכָל זֶה רַק עַל
דְּנִתְעַצַּל וְגַבֵּר כַּח הַטְּוִמָאָה הַנְּצָרָף לְהַקְבֵּר שֵׁם לְבַטַּל הַטְּוִמָאָה וּלְכַף לֹא יָדַע אִישׁ אֶת
קְבִירָתוֹ לְבַל יוֹדַע עֲבֹדָת אֱלִילִים שֶׁל פְּעוֹר וְהַמְשִׁיבוֹת הִיצַה"ר וְהִנֵּה בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן
חִיבָבוּ מְקוֹם קְבוּרַת אוֹתוֹ צָדִיק ע"כ בְּחָרוּ לָהֶם מַעֲבָר הַיַּרְדֵּן לְנַחֲלָתָם וְהֵם הַבִּינוּ דְּמֹשֶׁה
הַנְּצָרָף לְהַקְבֵּר שֵׁם נְגַד עוֹן פְּעוֹר כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ רַק הָיָה טַעַמָּם וְנִימוּקָם עִמָּם מְבַלֵּי לְגִלוֹת

דבריהם רק אמרו שפחדו מעבר היצדן לנחלה משום והנה המקום מקום מקנה שלא ירגישו שאר העם הטעם שפחדו בנחלת אלו והטעם שחיבבו בני גד ובני ראובן שיהיה מקום קבורת אותו צדיק בנחלתם נראה דראובן חטא בהצוותם על ה' בעדת קרח על משה כמ"ש ואון בן פלת בני ראובן ותשובת הבעל תשובה צ"ל באותו המקום ובאותו המעשה ולכך חיבבו מאוד לקבור' משה שיהיה בנחלתם לכפר על כל עונות' וגבי גד נמי דכבר הקדמנו לעיל דחיבבו את המן והמן היה נבלע באברים דלא ידעו מה הוא ובקברו של משה נמי לא ידעו מה הוא ולכך חיבבו את המן וגם קבורת משה עטרות ודיבון איתא בגמרא לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום אפילו עטרות ודיבון ויש להבין מאי בעי הגמרא דוקא בשמות אלו ולא נקט שמות אחרני הקודמים בפסוק כגון ראובן ושמעון וכן רבים ונראה לתרץ דהא עוד יש להקשות הא באמת מצינו תרגום על עטרות ודיבון מכללתא ומלבשתא אף נראה דאיתא בגמרא אסור להזכיר שמות עבודת אלילים בפיו אלא מה דכתיב בקרא ויש להסתפק אם אותן שמות דכתיבי בתרגום הני פכתובים בתורה ומותר להזכירם או לא ואיתא בגמרא מוסבות שם דמעיקרא שמות עבודת אלילים היה להם ומוסב בשמות של ישראל אשר נתנו להם כגון עטרות ודיבון דמקודם היו נקראים בשמות עבודת אלילים מכללת' ומלבשתא וז"ש לעול' ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא וא' תרגום אפילו תרגום של עטרות ודיבון דהמתרגם מכנה אותם בשם עבודת כוכבים ומזלות ואשמעין דאעפ"כ יאמרוהו דהשמות הכתובים בתרגום פכתובים בתורה דמו ומותר להזכירם: הארץ אשר הפה ה' לפני עדת ישראל ארץ מקנה היא ולעבדיה מקנה נראה לכאר דמצינו באלפסנדר מוקדון שעב' במדינה א' ושני אנשים עומדים לפני המלך לדין אמר להם מה עבידתייכו אמרו לו זה קנה בית מזה ומצא בתוכו אוצר וכל א' מדחה האוצר לגבי חבירו וכל א' אומר שאינו חפץ לגזול את חבירו וזה אומר קניתי הקרקע ולא האוצר וזה אומר מכרתי לה כל זכות שבבית ומזלה גרם א"ל אלו בא דין פזה לידייכו מה תדינו ביה אמר להם אלפסנדר היינו גורשים אותם מהסתפח בנחלה זו ונקסיהם עם האוצר הוא למלך א"ל לאלפסנדר אית בעירא במדינתייכו א"ל הן אמרו ליה היינו דאנהי לכו דכתיב אדם ובהמה תושיע ה' דם בזכות בהמה והנה פתיב לא מאהבת ה' וגו' אלא משנאתו אותם וגו' והנ"מ אם מאהבת ה' אותנו בחר בנו גם אם סרנו מעליו אינו מחליף אותנו דאנו סגולה מפל העמים אבל באמת אם משנאת הגוים בחר בנו אם אנו ג"כ אינם שלימים בירא' ה' והפיץ ה' אותנו ח"ו מן האדמה וזהו ג"כ הספק גבי סיחון ועוג אם זו שייכות לא"י ולכך הדיחם והפיצם מעל אדמתם מאהבתו לישראל למה להם כפי הבטחתו או משנאתו אותם רק מוכח דמאהבת ישראל הוא דארץ סיחון ועוג שייך לא"י דאי משנאתם הא יש להם בעירא היינו בהמות בארצם וה"ל להגין בעדם כנ"ל וז"ש הארץ אשר הפה ה' מוכח דלפני עדת ישראל הפה דאל"כ אלא משנאת העובדי אלילים הא ארץ מקנה הוא וה"ל להגין בשביל המקנה: או יאמר דישאל חשבו דלכך כפשו ארץ סיחון ועוג דהקב"ה נתן לישראל את א"י היינו לזרעו של אברהם כפי הבטחתו ולא להערב רב דגרים היו ממצרים שהלכו עם ישראל ובאמת משה קיבל הערב רב זולת רצון ה' וחשבו דמשום כבודו של משה נכפש ארץ סיחון ועוג ליתן להערב רב וגילולי מצרים היה טלה שהיו עובדין לטלה ולכך באו בני גד ובני ראובן אל משה בהתנצלות לבל יתן ארץ סיחון

ועוג לערב רב פי ארץ מקנה היא ופן ואולי יחזרו הערב רב ויבואו לקלקול הראשון ונראה הטעם דהי' ארץ מקנה דבעגלה ערופה פתיב לא תנסוף תת פוחה להוכן בקינת דוד על שאול אלטי' ל'ארץ וקהרים לבל יצמיחו דכתיב הרי בגלפנע אל טל ואל מטר עליכם ובגלעז שכיחי רוצחים ויעלה בה כל עשב דאינו מוציא פרי ולכה אמרו הארץ ארץ מקנה היא: ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך ונתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחונה נראה דבאמת בפני ישראל היו מכסים דברייהם לבל ירגישו בהם דמשום קבורת משה חשקו לנחלה זו רק כמדברים על מקניהם שטוב להם נחלה זו משום מקנה ובאמת למשה אמרו דבשבילו חשקו לנחלה זו והם חטאו למשה במחלוקת של קרח כמה שכתוב לעיל ואין ראוי שיהיה קבר של אדם גדול כמשה בנחלת שונא וז"ש אם מצאנו חן בעיניך היינו שתראה למחול מה שחטאנו נגדה ונתן את הארץ הזאת לעבדיך לנחלה: ולכה דייקו לשאול את המקומות בשמם עטרות ודיבון ונבו לבל יאמרו ישראל דעל נבו לא היה דעתנו רק על שאר ארץ סיחון ועוג ולכה דייקו בשמם לבל יוכלו לחזור בו: אל תעבידנו את הירדן דאנו אינו פדאי לכה רק שאר שבטי ישראל שבטי יה הם יעלו לא"י: ויאמר משה האחיקם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה דישאל יחשבו דמשום פחד מלחמה לא רציתם לעלות וכי תעלה על דעתיכם דאחיקם בית ישראל ילחמו קרב עם ל"א מלכים רק ה' ילחם לכם וז"ש האחיקם יבואו למלחמה בתמיה רק ה' ילחם לכם: או יאמר דאם סבורים אתם דאחיקם ילכו במלחמות ואתם תרצו לישב פה שקט ובבטח על נחלתכם וכי טוב הדבר אשר חשבתם וכסבורים אתם שתשבו פה בהשקט דאם אחיקם יבואו למלחמה גם עליכם יבוא חרב וז"ש ואתם תשבו פה פן חשבתם אבל לא כן הדבר: או יאמר דבאמת השוטרים היו מכריזין מי הירא ורף הלכב ישוב לביתו ודילמא גם הם נמוגי לבב ובל ימס לבב אחיהם פלכבם לכה לא רצו לצאת למלחמה וא"כ אין למשה טענה עליהם אף נראה דזה תליא בפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד אי גם במלחמות ל"א מלכים היו מכריזין או לא רק באמת דכל ישראל היו צריכין לצאת למלחמה זה אבל קודם המלחמה היו מכריזין והאיש הירא ישוב לביתו אבל לבל יצא למלחמה בנדאי מהנמנע וז"ש האחיקם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה הא פולכם צריכין לצאת למלחמה על כל פנים: ולמה תניאון את לב בני ישראל וגו' פה עשו אבותיכם בשלחי אותם מקדש ברנע לראות את הארץ נראה לבאר כשפאו המרגלים מתור הארץ אמרו טובה הארץ מאוד וזה פריה אפס פי עז העם וגו' היינו דבטבע הארץ שמנה יקשה האדם לסבול ארץ שמנה וקשה רק העם היושב עליה עז היא בטבע ויכול לסבול ארץ שמנה וקשה אבל ישראל שמש פתם אינו יכולין לסבול ובאמת פלב לא החזיקם פשקננים רק אמר בנים הם אף בה' אל תמרדו היד ה' תקצר הוא יעזרנו עפ"י נס אבל המרגלים אמרו דאינם פדאי להעשות להם נס ומפח זה סרו מאחרי ה' וקבעו בכיה לדורות וז"ש כה עשו אבותיכם דגם פן אמרו דאינם פדאי וכי גם אתם תרצו להפנות בגחלתן: ויחר אף ה' בישאל וגו' ואם תאמרו למה חרה אף ה' בם פינון דלא היה בהם חטא ולכה אמר ויחר אף ה' היינו מדת הרחמים על דלא רצו ברחמי הקב"ה שיעשה להם נס: או יאמר ויחר אף ה' ביום ההוא דמן הדין היה להיות בעשרה באב יום פפור פדאייתא בזוהר רק על מעשה הרע הזה אשר עשו אבותיכם ולכה ויחר אף ה' ביום ההוא: או יאמר דנגזר עליהם במדבר הזה יפלו פגריכם ואלו היה חרון אף ה' פל מ' שנה שהיו במדבר לא היה נשאר

ח"ו שָׁרִיד וּפְלִיט רַק הַקַּב"ה לֹא פָּעַס כָּל אוֹתוֹן הַשָּׁנִים רַק אוֹתוֹ יוֹם לְבַדּוֹ פָּדִי דָּלָא לְתַלּוֹת הַסֵּרְחוֹן בְּיִשְׂרָאֵל רַק הַזְּמַן גָּרַמָּא וְאוֹתוֹ יוֹם גָּרַם לְנִפְיִלַת יִשְׂרָאֵל וּז"ש וַיַּחַר אֶף ה' בְּיוֹם הַהוּא.

אם יראו האנשים העולים ממצרים מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֵת הָאֲדָמָה וְגו' דְּכָל טַעֲנוֹתָם שֶׁל בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן הִיָּה דְמַחְמַת חֲטָאִים אֵינָם רְאוּיִם לֹא"י וּפְחוּתִים מִבְּנֵי עֲשָׂרִים אֵינָם בְּנֵי עוֹנָשִׁין וְלֹא נִעְנָשׁוּ בְּשִׁבִיל עוֹן פְּלִילִי ה"ה וּלְכַף נִשְׁבַּע מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה: כִּי לֹא מְלֵאוּ אַחֲרֵי בְּלַתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֹנָה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן כִּי מְלֵאוּ אַחֲרֵי ה' הִנֵּה דְדוּעַ דְּצַדִּיק גָּמוּר יָכוֹל לְהַבִּיט בְּשִׁכְיָנָה וְאֵינוֹ נִינָק אֲבָל צַדִּיק שְׂאִינוֹ גָּמוּר אֵינוֹ יָכוֹל לִילֵךְ אַחַר הַשִּׁכְיָנָה לְהַבִּיט בָּהּ וּז"ש כִּי לֹא מְלֵאוּ אַחֲרֵי הִיָּינוּ אַחַר הַשִּׁכְיָנָה דְּלֹא הָיוּ צַדִּיקִים גָּמוּרִים זוֹלַתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֹנָה וַיְהוֹשֻׁעַ כִּי מְלֵאוּ אַחֲרֵי: וַיַּחַר אֶף ה' וְגו' וְהִנֵּה קִמְתֶּם תַּחַת אַבְנֹתֵיכֶם תִּרְבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אֶף ה' דֵּהֵם מִיָּאֲנוּ וְלֹא רָצוּ לַעֲלוֹת לֹא"י דְּאָמְרוּ דְּמִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה שֶׁהוּא בַר עוֹנָשִׁין אֵינוֹ רְאוּי לֹא"י מַחְמַת חֲטָאוֹ וְאַתֶּם אֵינְכֶם רוֹצִים שְׂיִלְכוּ אִפְּיֵלוּ טַפְכֶּם לֹא"י וְהָיוּ תִּרְבּוּת לְשׁוֹן הוֹסַפְתָּ חֲטָא: אוֹ יֹאמֵר דְּכֹה עָשׂוּ אַבְוֹתֵיכֶם הִיָּינוּ שֶׁעָשָׂאוּ מַחְטָא קָטָן חֲטָא גְדוֹל וּמָה גַם אַתֶּם וּז"ש וְהִנֵּה קִמְתֶּם וְגו' תִּרְבּוּת אֲנָשִׁים חֲטָאִים הִיָּינוּ לְרַבּוּת וּלְגִדּוֹל הַחֲטָאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אֶף ה' עַל יִשְׂרָאֵל כִּי תָשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וְגו' וְשַׁחַתְתֶּם לְכָל הָעָם הַזֶּה דִּישְׂרָאֵל צְרִיכִין לִהְיוֹת בְּדוּגְמַת מְרַכְבָּה עֲלִיוֹנָה כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרָה הַשִּׁכְיָנָה עַל יִשְׂרָאֵל וּבְמִרְכָּבָה הֵם ס' רִיבּוּא הַמְּשָׁרְתִים לְפָנָיו וּלְכַף בְּיִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִהְיוֹת ס' רִיבּוּא לְהַשְׁפַּעַת הַשִּׁכְיָנָה עֲלֵיהֶם וְאִם תָּשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וְלֹא יִהְיֶה בַּעֲדַת יִשְׂרָאֵל מִנֵּן הַמְּכַנּוּן הַצָּרִיף לִהְיוֹת וְשַׁחַתְתֶּם לְכָל הָעָם הַזֶּה דְּתַגְרְמוּ לְסִילּוּק שִׁכְיָנָה: וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וְגו' גְּדָרוֹת צֵאן נִבְנָה לְמַקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְנוּ וַיִּשְׁבּוּ טַפְנוּ בְּעָרֵי הַמְּבָצָר מִפְּנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ רָצוּ בְּזֵה אֲבָל לְמַקְנָה נַעֲשֶׂה רַק גְּדָרוֹת מִפְּנֵי חוֹרֵף וְצִינָה וְאַנְחָנוּ נִחְלַץ חוֹשִׁים וְלֹא נִשְׁגִּיחַ בְּמַקְנֵינוּ מִפְּנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְתִדּוֹן מִזֶּה דְּכַוְנָנוּתֵנוּ לֹא הִיָּה עַל הַמַּקְנָה רַק עַל קְבוּרַתָּהּ: לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נִחְלַתוֹכִי לֹא נִנְחַל אַתֶּם מֵעַבֵּר לִירְדָן וְגו' דְּנִרְאָה הָא דְּאִמְרֵינוּ לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נִחְלַתוֹ הִיָּינוּ אַחַר יְרוּשָׁה וַיִּשְׁבָּה וְסִיפָא דְקָרָא הוּא נְתִיבַת טַעַם עַל זֶה כִּי לֹא נִנְחַל אַתֶּם דְּמַרְגְּלָא בְּפִנְיֵי דְאִינְשֵׁי דְלְכָל רִיב וּמִדּוֹן צְרִיכִין לְאָדָם אֶחָד שְׁקוֹרִין בַּל' אֲשַׁפְּנוּ אֵינָן אִוּם פֶּאֲרִטִיעֵשִׁין שְׂאִינוּ נוֹגַע בְּדָבָר כְּלָל שֶׁהוּא לֹא יַחֲפֹשׂ זְכוּת לְאֶחָד יוֹתֵר מִחֲבֵירוֹ לְכֹן כָּאֵן דִּישְׂרָאֵל בְּחִלּוֹקָתוֹ שֶׁל א"י לֹא סָגִי בְּלֹא רִיב וּמִצָּה וְכָל יִשְׂרָאֵל פְּסוּלִין בְּעֵנֵין זֶה דְּכָל אֶחָד יִדְבֵר לְטוֹבָתוֹ כְּדֵי שְׂיִגִיעַ לוֹ בְּשִׁבְטוֹ ג"כ כְּזֹאת הַחֲלֵק וּלְכַף צְרִיכִין לְהַתְּעַבֵּב שֶׁם לְחֲלֹק שֶׁם הָאָרֶץ אוֹ יֹאמֵר דִּידוּעַ דִּישְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מְחֻיָּיְבִים בְּשִׁמְיֻתוֹת וַיּוֹבְלוֹת אֲלֵא לְאַחַר יְרוּשָׁה וַיִּשְׁבָּה וְאִם הֵם יִלְכוּ קוֹדֵם הַיִּשְׁבָּה לְבֵיתָם יְחוּל עֲלֵיהֶם הַשִּׁמְיֻתוֹת וַיּוֹבְלוֹת וְאַסוּרִים לְחַרּוֹשׁ וְלִזְרוּעַ וְהַשְׁבָּטִים שְׁבַעֲבָר לִירְדָן יִהְיוּ מוֹתָרִים לְחַרּוֹשׁ וְלִזְרוּעַ וְלֹא יִהְיוּ בְּאַגְוָדָה אַחַת זֶה זוֹרַע וְחוֹרֵשׁ וְזֶה שׁוֹבֵת וַיִּבְלְבוּ מַעֲשֵׂיהֶם: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשֶּׁה אִם תַּעֲשׂוּן אֵת הַדְּבָר הַזֶּה אִם תַּחְלִצוּן לְפָנָי ה' לְמַלְחָמָה דֵּהֵם אָמְרוּ דְּאֵינָם כְּדֵאִים לְנַחֵל בֹּא"י וּלְכַף הִרְאָה לָהֶם מִשֶּׁה שֶׁהֵם רְאוּיִם לֹא"י וְהִרְאָה דֵּהֵאָרוֹן הִיָּה מְכֻלָּה בָּהֶם כְּדֵמְצִינוּ בְּבֵית שְׁמֵשׁ וְהֵם יַחְלִצוּ לְפָנָי ה' לְפָנֵי הָאָרוֹן וּבְנֻדָּאֵי זְכָאִים הֵם וּלְכַף לְעֵיל מְצִינוּ דְּאָמְרוּ עָרִים לְטַפְנוּ וְאַחַר שְׂאֵמַר לָהֶם מִשֶּׁה אִם תַּחְלִצוּן לְפָנָי ה' אָמְרוּ נְשִׁינוּ וְטַפְנוּ יִהְיוּ בְּעָרֵי הַגִּלְעָד רַק דְּמַקְוֵדֵם רָצוּ לִהְיוֹת נְשׁוּמֵיהֶם אַתֶּם אֲבָל עַתָּה שְׂשַׁמְעוּ שְׂיִלְכוּ לְפָנָי ה' וְאֵינוֹ

ראוי היותם מצוים אצל נשותיהן והנה יש להבין במאי זכו לעבור חלוצים לפני ה' היינו לפני הארון רק נראה דבלא"ה קשה על מה הוסיף להם משה חצי שבט מנשה אשר לא שאלו אף יש לומר כפשוטו דבני גד ובני ראובן רצו להיות בארץ סיחון ועוג דלא חטאו בעוון פעור וחיבבו המן רק בזנות בנות מואב חטאו ולכך נתן להם חצי שבט מנשה אשר יוסף פבש יצרו ולא חטא במצרים בפטיפרע ומכפר על זה וע"י כך זכו ג"כ לעבור חלוצים לפני ה' או יאמר דידוע דעבודה הנה בבכורים והבכורים היו צריכים להלוך ולשרת לפני ה' כמו דהפנהים הולכים לפני הארון וארבעה בכורים היו לייעקב ראובן גד דן ויוסף רק דן לא הנה ראוי להלוך לפני ה' באשר שחטא הרבים תלוי בו בפסל מיכה אשר נטמן בקרבו ולכך נתן להם חצי שבט מנשה והם ג' בכורי יעקב כדי שיהלכו לפני ה': ונקבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחונה לא צריכין אתם להמתין עד לאחר ישיבה רק ונקבשה ואחר תשובו: ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לה' ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם.

נראה דרצה בזה הנה חטאתם אז לה' ולא עתה כאשר אתם סבורים שאינכם פדאים בשביל חטא העבר ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם רק על מה דאמרתם כבר דרצונכם להמתין עד לאחר ירנשה וישיבה לא תמנעו הדבר והיוצא מפיכם תעשו: בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם והא דהפקהו משה דהם אמרו תחלה גדרות לצאנכם וערים לטפם ומשה אמר ערים לטפכם וגדרות לצאנכם נראה דבני גד ובני ראובן בהיותם סבורים דכל שעה ושעה זמנו הוא לעלות ולכך רצו לבנות תחלה גדרות לצאנן ואם יש עוד שהות יותר יעשו ערים לטפם ואל ישאוהו אותם עמהם בשעת מלקמה ואם לא יהיה שעות ישאוהו עמהם משא"כ הצאנן אינם יכולים להוליך עמהם כלל במלקמה אבל משה ידע שעדיין הזמן רחוק ויש להם שהות לבנות תחלה ערים לטפם לכך הפכוהו: ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון וגו' דידע בהם אשר בהתחבר ראובן אל קרח במחלקותו כך לא רצו להמליך עליהם את יהושע ולכך רצו נחלתם מעבר לירדן ויהושע הוא שופט בארץ ולכך ויצו להם את יהושע שעל פיו יתן להם נחלתם ולכך נתן עמהם חצי שבט מנשה מה דלא שאלו כדי שלא ימרודו ביהושע שהוא משבט אפרים ובנדאי דשבט מנשה לא ימרדו בו והא דנתן עמהם רק חצי שבט מנשה ולא כל השבט דאיתא במקראים דאפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי דהיינו אפרים או מנשה אחד מהם יהיה נגד שנים היינו נגד ראובן ושמעון וא"כ לחצי השבט יגיע חלק שלם ולכך נתן רק חצי שבט מנשה: נשלם ספר במדבר ספר ואלה הדברים פרשת ואתחנן ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר אמרו חז"ל אף א"פ שיש להם לצדיקים לתלות במע"ט אינן מבקשים מאת המקום רק מתנת חנם הרצון בזה שיכולים לומר שרוצים לחיות כדי לעשות מע"ט ולעסוק במצות וזה הנה טעמו של משה לכנוס לא"י כדי לקיים המצות כמבואר בגמרא מ"מ אין תולים בזה כי אולי יחטאו ומבקשים מתנת חנם.

או י"ל כי בנדאי בלי סיוע מן השמים א"א לאדם לעבוד ה' רק אם סיועת ה' בא תחלה א"כ אין זה מעשה אדם רק מעשה ה' אמןם אם הסיוע בא אח"כ א"כ העיקר הוא עבודת האדם אמןם הקב"ה ברוב חסדו אע"פ שמקדים העזר וממנו המעשה הנרצה מ"מ גומל לצדיקים כאלו מאתם הנה העבודה והמעשה כולו וזהו לה' ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו הרצון כאילו המעשה כולו מבו אדם לבדו הנה נעשה ולא פעל ה' את זאת וזהו

הפנונה ונחנתי את אשר אחון אעפ"י שאינו פדאי ובנדאי צ"ל שעכ"פ פעל טוב כי אין הקב"ה נתרן אכל הפירוש הוא אינו פדאי לולי עזר אלקים שקדמו וזהו בצדיקים אף שיש בידם מע"ט אין תולין עצמם בהם כי עזר אלהי קדמו ונהרי זו מתנת חנם ולכך אמר אלה החילות להראות את עבדך וגו'. בעת ההיא לאמר היינו לאחר שפכש סיחון ועוג כי כתב מגלה עמנוקות דמלחמות סיחון ועוג הנה בסוף אלול וא"כ הנה בעת ההיא בתשרי ימים שתפלת האדם נשמעת ולכך התחנן בעת ההיא או י"ל דנדאי הקב"ה נשבע שלא יביאו את הקהל היינו שנים לא יביאו יחד אכל אחד יכול להביא וכבר מת אהרן וגם אמר הקהל הנה לא תביאו ואח"כ מתו דור המדבר לסוף מ' שנה ולא נשארו רק בנייהם ואינם בכלל הקהל הזה ויכול להתיר נדרו ולכך התפלל בעת ההיא היינו לאחר מימת אהרן ומימת דור המדבר: לאמר הנה אמרו חז"ל וזה אחד מג' מקומות שאמר משה להקב"ה הודיעני אם מעשה שאלתי אם לא נראה פירושו כי נדאי אם דרך משל האדם מתפלל לעושר ואין תפלתו מועלת לו אין זה ראיה שהקב"ה אינו משגיח בתפלתו רק האדם המבקשו חשב את העושר לטובה וה' חשבהו לו לרעה ולכך לא מילא שאלתו אכל אם אינו משגיח כלל בתפלתו מבלי שומע לו זהו לאות שאינו פדאי שישמע תפלתו ולכך משה ביקש שיכבדו נגד ישראל ולכך אמר אין אני רוצה דווקא למלאות שאלתי כי אולי לטובתי הוא מבלי שומע כי לה' נתכנו עלילות רק ענני הן או לאו ויבזה ויבזון ששמעת והשגחת בתפלתי ואם כי לא נעשה כמבוקשי הוא מפאת כי אתה יודע כי לטובתי הוא זה אכל אם לא תענני כלל ישפטו ישראל מזה כי אינני פדאי לשמוע בקולי: אדני ה' אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת דך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיה וכגבורותיה הנה פתח בשם אדני שהוא דין ואח"כ שם הנה שהוא רחמים וענין מאמרו יובן כי ידוע כי מי באר היו רומזים על מתנות שניתנו לישראל כדכתיב באר חפורה שרים פרוה נדיבי העם וגו' וממדבר מתנה כי מים מורה על ריבוי הענין ומתנות נדיב ואמרו דהתורה מתנה היא ולא ניתן רק ע"י יסורין ולכך בצור נאמר והפית בצור ויזובו מים כי הנה קודם מ"ת והנה מרמז כי ע"י יסורין יזכו לתורה והראה לו הקב"ה כי מן דין יוציא רחמים מעז מתוק כי ע"י הפאה יזובו מים חסד וידוע כי אין מלאך אחד עושה שני שליחות הרצון אין מלאך דין עושה רחמים אכל הקב"ה מהפך דין לרחמי ולכך נאמר באור הג"ל על נסותם ה"ש ה' בקרבנו אם אין כי היו מסופקים כי ראו מלאך ה' הולך לפנייהם ולא ידעו אם השכינה שורה בקרבן פדרך השכינה שורה בתוך המלאך או.

אם הוא רק מלאך נבדל וזהו שאלתם אם יש ה' בקרבנו אם אין וע"י הג"ל שמוציא מדין רחמים הפירו כי ה' בקרבם ולא מלאך שאין מלאך עושה ב' שליחות והנה לסוף ארבעים שנה הגיעו למחנה שניה הוא ירושת א"י והוא ג"כ נקרא מים כמו התורה דנאמר בה הוי כל צמא לכו למים פן א"י נאמר בו שולח מים על פני חוצות וחשב משה ג"כ שא"י צריכין יסורים ודור החדש הזה לא סבלו עדיין יסורין ולכך הפך עלי סלע ואמר שמעו נא המורים כי צריכין יסורין אכל הקב"ה כעס עליו כי יביא לב ישראל שעדיין צריכין יסורין וכבר סבלו מפח אבותם במדבר ולכך הנה מדה פנגד מדה שלא יביאו הקהל לא"י בדבר אשר חטאו כי לא ניתן רק ע"י יסורים צריף הפאה ויבזה הנה טענת משה להתנצל על חטאו שהפך בסלע ואמר אתה החילות כף בתחילת ביאה במדבר על ידי צור להראות

חסד ודין את גדלה וידה התזקה והיגו ע"י הפאה יצאו מים ולכה הקדים אדנ"י להנהיה כמ"ש הרמב"ן דין לרחמים כי כה הנה תחלה הפאה דין ואח"כ רחמים ונה הנה למקדשי שמה ולהבדיל בינה ובין מלאה כי מי אל היינו מלאה שיעשה כמעשה וכגבורותיה היינו דין ורחמים פאחד ואין מלאה אחד עושה שתי שליחות וע"י הצור והפאה הראית פי לה נתפנו עלילות ואם פן עשית מאז פן עשית בסלע ג"כ לקדש שמה ולהראות ההבדל בינה ובין מלאה ולהודיע פי מאתה נעשו הנפלאות ולא ע"י מלאה דאלו הנה נעשה בדבור היו חושבים שהוא ע"י מלאה הרחמים פי אין פאן פעולת דין ולכה אין הסטא פדאי להענישני שלא לראות הארץ רק להעבירני מנשיאותי ויהושע מכניס לא"י וביקש רק להיות עובר לראות הארץ: או יובן פי ידוע דמיתת משה בח"ל הנה שלא יאמרו המתים בח"ל אינם חיים לע"ל ולכה מת שם משה לראיה שפלי ספק חיה יחיה ויש להבין מה זה ספק אם המתים בח"ל חיים ונראה פי ידוע בח"ל ההנהגה היא ע"י שר ובא"י הוא ע"י הקב"ה וג' דברים לא נמסרו לשליח וא' מהם הוא תה"מ וא"כ יש ח"ו מקום לומר דבח"ל אינם חיים דשם הפל ע"י שר ולהחיות צריה הקב"ה בעצמו רק דאמרינו דמפתח אחד נמסר לשליח אמנם לתה"מ צריה ג"כ גשמים פדכתיב גשם נדבות וגו' דאמרינו דהוריד טל של תחיה וא"כ צריה שנים ושנים אין מוסרין לשליח ולכה יש מקום לספק אמנם פכר הנה פן במתן תורה שהחיה הקב"ה מתים דנאמר גשם נדבות תניף וכו' וכן פרנסה ג"כ אינו נמסר לשליח והנה במדבר וירד להם מן וזהו ראיה שאף בח"ל הוא לא לצורך הקב"ה הוא מנהיג ומשתמש בעצמו וזהו טענת משה שאינו צריה למות בח"ל לתת מופת על תה"מ בח"ל ואומר אתה הראית את גדלה שהיא תה"מ וידה התזקה גשם ופרנסה שהיא גבורות גשמים אשר מי אל שיעשה כמעשה וכגבורותיה פי שנים לא נמסרו פיד שליח וזהו מעשה שהיא תה"מ וגבורתה שהיא גשמים ופרנסה וא"כ שפכר החלות להראות פזאת אין אני צריה להעיד על זה: אעפ"ה נא וגו' הנה הטוב הנה והלבנון פירש רש"י והלבנון זה בית המקדש ונקרא לבנון שפלבין עונותיהם של ישראל ולכה ביקש משה לשם שיכופר כל סיג וכל שגגה שחטא ולכה נתאווה לא"י פי פכפר אדמתו עמו ומכ"ש לבנון שהוא בהמ"ק: ויתעבר ה' בי למענכם יש לפרש פי אלו פא משה לא"י לא הנה בהמ"ק נחרב פי הנה בונה אותו משה ומשה לא מת ולא נתבטלה מעשה ידיו פחיו ולכה אמרו במקדש דהמשפן לא נרקב ולא נתבטל רק נגנו וה' הנה שופה ח"ו חמתו על ישראל ולא על עצים ובאבנים ולכה לטובת ישראל לא שמע ה' בקול משה וזהו ויתעבר ה' בי למענכם גם נראה מה שפיקש משה לכנס לא"י פמאמר חז"ל לקיים המצות התלויות בארץ נדאי אם מחשבתו לקיים מצות ואינו יכול לקיים פשיטא דיש לו שפכר דאל"כ מה יעשה העני שאין לו בית למזונה ושדה לפאה וכדומה רק כל מגמת משה הנה לזכות ישראל להרגילם לקיים ואם הוא יזרזם יקיימו פיותר וזהו פירוש מה דאמרו במקדש הרבה מצות שנצטוו ישראל אכנס פדי שיתקיימו על ידי דייקא אמנם לפני הקב"ה הנה גלוי וידוע דאף דיוכחם משה מ"מ לא יעשו פראוי ולא הנה להם תירוץ ויהי' חטאם פיותר אם יסרבו דברי משה וזהו ויתעבר ה' בי למענכם: גם ידוע פי ענין משה הנה שהכה לסלע פדי שלא יהנה קטרוג על ישראל שהסלע שומע בקול דברי משה וישראל ממרים ולכה הכה שגם ישראל על ידי פסורין שובו אל ה' וזהו מאמרו שמעו נא המורים המן הסלע נוציא מים הלא יהנה עליכם קטרוג ולכה לא חס משה על עצמו

רק בשביל ישראל והקדוש ב"ה פעם על אשר לא האמין פי אדרבה על ידי פן היו ישראל לוקחין מוסר וחונרין בתשובה וזהו מאמרו להקדישני כי יאבו לשמוע ויאמרו אם הסלע נכנע לקול דבריך איך לא נשמע אנו וזהו ויתעבר ה' בי למענכם: ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה רמזו כי משה ביקש שיהושע יהיה נגיד ומצוה רק הוא יעבור אבל באמת אמרו מאה מיתות ולא קנאה אחת פאשר יראה כי נסתמה ממנו מעינות החכמה וזה אמרו הואיל ולא אוכל עוד לצאת ולבוא פירש רש"י שנסתמה ממנו מעינות החכמה ע"כ אמר לו ה' לא תעבור את הירדן הזה כי ענין סתימת מעין היינו שזוה שכינה מגורנו שדבר בזה ואז פאשר פסקה מעין חכמה שהיא שכינה פסק ממנו הדבור וזהו שרמז לו אל תוסף דבר אלי בדבר הזה ויסתלקו ממך מעלה זו וא"כ מה לך לתאנה לכנוס אם נפסק ממך מדרגה זו ומאה מיתות וכו' ולכן רב לך טוב לך שתמות ותעלה מעלה מעלה משתפנס לארץ ותרד מדרגה שתפסק מאתך הדבור הזה: עלה ראש הפסגה וגו' כי משה ביקש לכנוס לא"י לשני טעמים ותועלות אחד כי אויר א"י מחכים והשני שמכפר עון והיינו עבירות שבין אדם למקום כי בין אדם לחבירו לא יועיל פלום ולכך השיב אל תוסף דבר אלי דייקא היינו עבירות שבינה לביני כי אינה צריכה פפירה אבל בשביל האויר שיהיה מחכים עלה ראש הפסגה וראה ויהיה האויר מחכים כמו בואה לא"י וקאמר ונשב בגיא מול בית פעור כי לך לא בא לא"י בשביל לשתק עון פעור ונקבר שם: ועתה ישראל שמע אל החוקים והמשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות וגו' היינו כי במיתת משה נסתמו מעינות החכמה ולא השיגו טעמי תורה והרבה מצות שאין בהם טעם והם בכלל החוקים ובאמת טעמם ברור עמוק מי ימצאנו רק במותו נעלם הסוד והטעם ולכן אמר ועתה ישראל שמע אל החוקים כי בחייו לא יהיה חוקים רק הכל היה מוכן להם בטעמים ונימוקים טובים ואין כאן גירוי יצה"ר מה טעם יש בו אבל עכשיו שאין מבינים הטעם והם בכלל החוקים היצה"ר מגרה מה טעם יש בזה שתעשה כה ולכה הזהיר משה לעשותו: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו וגו' פירש"י לא תוסיפו פגון חמש פרשיות בתפלין חמשת מינין בלולב וכן לא תגרעו הנה מקשים העולם דבשלמא על לא תוסיפו הוצרכה תורה להזהיר את האדם בחשבו שהמצוה היא רבה וד' הניא מחשבות אדם ואמר לא תוסיפו לבל יפנה בגחלתו אבל על לא תגרעו לא הוצרכה התורה להזהיר דכל אדם יצייר בנפשו דאם יגרע יתבטל המצוה לגמרי ולכה פרש"י וכן לא תגרעו היינו ע"י שתוסיפו בזה תגרעו בזה דזה בזה תליא היינו שתתצה ליתן בטוטפות הראש חמשה פרשיות שבתפלין ותוסף פרשה זו ותגרע פנגדן משל יד ותשים בו רק ג' פרשיות וז"ש לא תוסיפו כדי שלא תגרעו: לא תוסיפו על הדבר וגו' וסמך לו עיניכם הרואות את אשר עשה ה' בבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלקיך מקרבה וסמך ליה ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום נראה לבאר הסמיכות כי יאמר איש במצות לולב אני אוסיף במינים יפים וכדומה לא יאמר פן כי הלא להשמיד עבודת אלילים ולגנול אותה מצוה הוא ואם יבוא איש לפעור לגנול אותה ולהטיל גללים ולטוט צואה בפניה הלא לכאורה הוא תוספת מצוה אבל באמת לא כן הוא דהעובד לפעור אפילו מתפונן לבזות אותו מ"מ ע"א היא וח"ו שיטעו בני ישראל בפעור בדבר מגונה בזה לחושבו לאלוה רק חושבים אדרבא הם מבזים ע"א בזה אבל באמת עבודתה בכה אפילו מתפונן לבזותה מ"מ חייב

ומזה נלמוד שאין לנו להתחכם במצות התורה ולומר כן וכן יפה רק פפי מאמר ה' לעשותו ולא בשינוי כלל כמו שימתן הרופא סם להקאה ויאמר החולה אם זה מרפא אני אוסיף בסם ההוא וכשיוסיף גורם לעצמו מיתה פן הדבר בטיני נצחי' המוסיף מפריד החיות ולכה אמר עיניכם הרואות בבעלפעור פי כל איש אשר הלה וגו' אפילו מי שנתפונן לבזותו אבל ממני תלמדו שאין לשנות אפי' קוצו של יו"ד בתורה לא תוסיפו ולא תגרעו ולכה סיים ואתם הדבקים וגו' חיים פולכם היום דהתורה סם חיים ואין להרבות בסם חיים יותר מפפי שנתן הרופא האמיתי ה' רופא כל בשר הוא הנותן קצבה וגבול ברוח שמו לנצח: או י"ל הסמיכות עיניכם הרואות את אשר עשה ה' בבעל פעור פי כל האיש אשר הלה אחרי בעל פעור וגו' ואתם הדבקים וגו' חיים פולכם היום ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים לעשות פן בקרב הארץ אשר אתם באתם שמה לרשתה.

דלמעלה באותו ענין כתוב למען תחיה ובאתם וירשתם וגו' ואמרו חז"ל דמשעברו ישראל את הירדן היו ערבים זה בזה להבין טעמו של דבר דלמה לא התחיל הערבות מקודם רק ידוע דכתיב פי לא יחדל אביון מקרב הארץ וכ"א מישראל ראוי לקיים כל התורה ועני ואביון שהוא בחוסר כל אין ידו משגת לקחת שדה לקיים מצות התלויים בארץ פגון לקט שכחה ופאה וכיוצא בזה רק חד לחבריה שלים ובהדי זה זכה אידך כשם שמגיע לו טובה במצות במה שמקיים חבירו ראוי להיות פן בהיפוך דערב על עונש ולכה הנה הערבות חל בבוואם לא"י רק מאן יימר דקודם לזה לא הנה הערבות חל אבל הוא מוכח דאותן העובדים לבעל פעור ומהי המגפה לבד באותן הממרים בהקב"ה לעבוד אליל פעור וכל איש אשר רוח אלקים בקרבו ולא הוסר מעבודת הבורא חיים וקיימים ולא הגיע להם שום כלי' וחרץ בהשחתת חבירו וצ"ל דלא הנה חל אז הערבות וזה שאמר למען תחיה ובאתם וירשתם וגו' היינו הערבות יהיה חל בבוואכם.

לא"י משא"כ עתה קודם העברת הירדן רק מאן יימר ולכה אמר עיניכם הרואות וגו' פי כל איש אשר הלה אחרי בעל פעור השמידו ה' ואתם הדבקים וגו' חיים פולכם היום וסיים ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים לעשות פן בקרב הארץ וממנו תראו פי עיקר קיום המצות תלוי בארץ פי שם ענין שלימות אדם ולא טרם שיעברו את הירדן: ראה למדתי אתכם היום חוקים ומשפטים וגו' לעשות פן בקרב הארץ נראה לבאר דאיתא שאלו לחכמים ולא פרשוהו על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורתם ויהבין באמת איה יעלה על הדעת לומר קדושי ישראל אשר בחר בהם ה' מפל העמים לא ידעו מה דקרי בי רב הוא וכי לא קבלו קבלת מלכות שמים פעמים בכל יום בק"ש ששאמר בו השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' ועצר את השמים והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה וגו' רק נראה דהתורה שפכתב יש לה גבול כמו שכתובה אבל תורה שבע"פ הוא ברמזים וביאורי התורה אין להם קץ ותכלה ארנפה מארץ מדה ורחבה מני ים ולפי רוב ההוגים בתורת ה' נתרחב גבולה כן א"י נמי מתרחבת והולכת נקראת ארץ צבי שמחזקת יושביה כדאמרינו ולכה דלפי תחום התורה תחום א"י מתחשבת וז"ש על מה אבדה הארץ היינו ארץ צבי דנכונצה ולא היתה מחזקת יושביה כמקודם ונביאים וחכמים באמת לא ידעו אם אדם חטא בהמה מה חטאה עד שאמר הקב"ה על עזבם את תורתם היינו תורה שבעל פה שבשבילה הנה א"י מחזקת יושביה ואגב יתורץ קושיות העולם דרמי קראי אהדדי פתיב ואבדתם מהרה מעל הארץ אשר ה' נותן לכם דמשמע

שהוא מתנה מה' וכתוב דא"י ירנשה היא לנו מאבותינו ולפני הנ"ל א"ש דנדאי א"י היא ירנשה לנו רק ארץ צבי להיות מחזקת יושביה הוא מתנה מה' וז"ש ראה למדתי אתכם חוקים הוא התורה שבכתב ומשפטים הוא תורה שבע"פ רחבה מני ים להגות בה תמיד על דבר לעשות פן בקרב הארץ שהקב"ה יעשה בקרב הארץ ג"כ להתרחב למאוד פנ"ל ובאמת יש להבין למה לא ניתן לנו התורה שבע"פ ג"כ בכתב רק נראה דעובדי אלילים ג"כ יודעים בכל הפתוב בתורה שבכתב רק התורה שבע"פ משה מסרה ליהושע ואין לעובדי אלילים חלק בה ואלו הנה בכתיבה גם זה הנה מפני שהם להם וכאשר ראו עובדי אלילים התבוננו מן ישראל בתורה שבע"פ ומהם בתשיבה ותהלוכו וז"ש ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה כי זהו נתינת טעם על דלא ניתן תורה שבע"פ בכתיבה כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו' על דבר ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה וזולת זה פמיהם פמוכם הני בלי גרעון פדהקדמנו לעיל: כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו נראה דנדאי יש באוה"ע כמה גדולים מפני שהם בחכמת הפילוסופיא ושאר דברים נפלאים אין חקר למאד רק הם אחד בעיר ושנים במשפחה בנמצאים אבל בישראל תינוק יודע להבין אמרי בינה בסודות התורה וז"ש כי מי גוי גדול וגו' אשר לו אלהים קרובים אליו וגו' דהפוזרי הוקשה ממ"נ אם שבע מצות ב"נ מספיקים לקנות שלימות על מה הרבה לכם בתורה תר"ג מצות ואם אינם מספיקין הז' מצות לקנות שלימות האדם לאיזה דבר נתנם לבני נח והתשובה לזה היא כה' משל למלך שיש לו שרים קרוב למלכות שהמה מרואי פניו ומשמשים לפניו בכל יום ויום הנה אותם השרים צריכין לקבל פני המלך בכל יום ולשמש לפניו וזולת זה אם מחמת עצלותם או לאיזה סיבה לא יבוא לפני המלך אפילו לא יקרה זה אלא יום אחד לבד מתחייב בראשו לפני המלך אבל איש כפר נבער מדעת אין העונש כל כה' אפילו לא יבוא אפילו בחודש ימים כי במה נחשב הוא לפני המלך ולכה' ישראל שהם לגיונו של מלך מלכי המלכים הקב"ה לכה' הם צריכין שירות בכל שעה ובכל רגע לקבל פני ה' ולבוא לפניו בדורון של מצות ולכה' הרבה תורה ומצות פדי דבכל מקום אשר יפנה ימצא מלא מצות פרימון משא"כ עובדי כוכבים ומזלות דאינם נחשבים לכלום ואינם צריכין שירות לקבל פני המלך רק לפעמים די להם בשבע מצות וז"ש כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החוקים האלה היינו תר"ג מצות ולא תקשה לה דאדרבה יקשה להם קושיות הפוזרי דלמה הרבה לנו תורה ומצות ולכה' אמר ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו ולכה' הרבה לנו תורה ומצות: או נראה לפירוש דשאל השואל להתנא מה יעשה האיש ויחפים והשיב לו יתפלל למי שהחכמה שלו מה יעשה האיש ויעשיר והשיב לו יתפלל למי שהענוש שלו ויש להבין הא לשאלה זו כסיל הנבער מדעת אינו צריך לשאול ובנדאי שהשואל גם פן ידע שהחכמה וענוש הוא מהקב"ה רק נראה דידוע מה שאמרו יגעתי ומצאתי תאמין דבן אדם צריך יגיעה למאוד והבא לטהר מסייעין לו מן השמים ולולי פן אינו זוכה לכה' והטעם הוא דהקב"ה מתאנה לתפלתן של צדיקים וזהו מה ששאל מה יעשה האיש ויחפים פלומר למה לא יבא החכמה מעצמה לאדם אלא דוקא ע"י יגיעה וזהו שהשיב יתפלל למי שהחכמה שלו דהקב"ה מתאנה לתפלתן של צדיקים וז"ש אשר לו אלהים קרובים אליו ולהבין למה בא דוקא ע"י יגיעה ולא בא בעצמו ולכה' אמר בכל קראנו אליו למלאות רצון הקב"ה

אֲשֶׁר חָשַׁק בְּתַפְלַת הַצְּדִיקִים מִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֲנוּקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים וּגּוֹ' נִרְאָה לְבָאֵר ע"פ הַפְּסוּקִים מִשְׁפָּטֵי ה' אֲמַת צְדָקוֹ יַחֲדָיו הֵינְנוּ דֵּהֲחֻקִּים נַעֲלָם טַעֲמָם רַק בְּאֲמַת דֵּהֲמִשְׁפָּטִים יֵשׁ לָהֶם טַעֲמִים יְדוּעִים וְאֵת זֶה לַעֲנוּמַת זֶה יִרְאָה וְכֹאֲשֶׁר הַמִּשְׁפָּטִים נְכוֹנִים וּבְרוּרִים כִּי הֵם הַחֻקִּים וּז"ש מִשְׁפָּטֵי ה' אֲמַת דִּישׁ לָהֶם טַעֲמִים יְדוּעִים וּמִפֶּחַ זֶה צְדָקוֹ יַחֲדָיו הֵינְנוּ עִם הַחֻקִּים וּז"ש חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כִּהְדָּדִי צְדִיקִים אֵינוֹ נִרְאָה דִּידוּעַ דָּגָם לַעֲוֹבָדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת יֵשׁ כְּמָה גְדָרִים וּסְיִיגִים כְּפִי רְאוּת עֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׁרִים אִף כֹּל יוֹם נַעֲשֶׂה מַחֲדָשׁ לְפִי טַבְעָם לְפִי זְמַנָּם פֶּן עוֹשִׂים הַשְּׁתַנּוּת בְּמַדְיָנוֹת וּז"ש וּמִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כְּלַל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נוֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם מִבְּלֵי הַשְּׁתַנּוּת וְזֶהוּ חִידוּשׁ גָּדוֹל אִף ע"פ שֶׁהַטַּבַּע וְהַזְמַנִּים אֵינָם שְׁוִים וְזֶה אֵינוֹ בְּנִמְצָא אֲצֶל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת: רַק הַשְּׁמֶר לָהּ וּשְׁמֹר נִפְשָׁהּ מֵאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֵת הַדְּבָרִי וּגּוֹ' וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵי וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם וְנִרְאָה דַּחֲכָמֵינוּ וְ"ל אֲמָרוּ וְהַחוּט הַמִּשְׁוֹלֵשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנְתַּק הֵינְנוּ בַת"ח הַלּוֹמֵד תּוֹרָה הוּא וּבְנוֹ וּבֶן בְּנוֹ שׁוֹב אֵינוֹ נִפְסָק וְלֹא יִנְתַּק מֵהֶם וּפְיָרְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת בְּזִמְנֵי שְׂרוּאֵינִי זֶה הֵינְנוּ דְצָרִיף לְלַמּוֹד עִם אָבִי אָבִיו וּז"ש הַשְּׁמֶר לָהּ פֶּן תִּשְׁכַּח וְלָכֵן וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם שׁוֹב לֹא יִפְסֹק וְיִנְתַּק אוֹ יֵשׁ לְפָרֵשׁ ע"פ מֵה דְאָמְרוּ תַלְמִידִים הֵם כְּבָנִים כְּאֵלוֹ יִלְדָם דְּכָתִיב וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ הֵינְנוּ שְׁלֵמְדוֹ תּוֹרָה עִמָּהֶם וְכָתִיב וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְגַם כָּתִיב וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ וְזֶה א"א לְכֹל יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד בּוֹ אִף מֵה שְׁלֹמֹד לְאַחֲרִים וְהַתַּלְמִידִים מִשְׁלִימִים עַל יְדוֹ דְלַפְעָמִים יִלְמֹד זֶה וּפְעָמִים זֶה הָנִי כְּאֵלוֹ הוּא הַגֹּהֵה בּוֹ תְּמִיד וּז"ש הַשְּׁמֶר לָהּ פֶּן יִסּוּרוּ מִלְּבַבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ הֵינְנוּ הַלֵּילוֹת וְא"א לְהַזְהִיר בָּהֶם וּלְכַף וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיהֶם הֵם הַתַּלְמִידִים שְׁלֵמִים: אוֹ נִרְאָה דְרַמּוֹ קִרְאֵי אֶהְדָּדִי דְכָתִיב בַּתּוֹרַת ה' חִפְצוֹ דְמִשְׁמַע שֶׁהוּא תּוֹרַת ה' וְכָתִיב וּבַתּוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה דְמִשְׁמַע דֵּהֲתּוֹרָה הוּא מִשְׁלַעֲצָמוֹ רַק דֵּהֲעֲנִין הוּא דָּאָם הוּא כְּבָר לְמַד לְאַחֲרִים אֲזִי נִתְּנָן לוֹ הַתּוֹרָה בְּמַתְנָה לְבַל יִשְׁכַּח מִפְּיֵוֹ לַעֲוֹלָם וּלְכַף אֵיתָא בְּמַדְרַשׁ דְּמִשְׁלַעֲצָמוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה עַד שְׁלֵמָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל וְאֲזִי יִשְׁמַח מִזְשָׁה בְּמַתְנַת חֻלְקוֹ דְנִתְּנָן לוֹ הַתּוֹרָה בְּמַתְנָה מֵהַש"י וְאֲזִי לֹא תִשְׁכַּח וְזֶה שְׁאֵמַר רַק הַשְּׁמֶר לָהּ פֶּן תִּשְׁכַּח וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיהֶם הֵינְנוּ הַתַּלְמִידִים שְׁלֵמִים וְאֲזִי הָנִי תּוֹרָתוֹ וְלֹא תּוֹרַת ה' וְאֲזִי וְהִנֵּה כְּעֵץ שְׁתוּל וּגּוֹ' וְעַלְהוֹ לֹא יְבוּל: יוֹם אֲשֶׁר עָמְדָתָ לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחוֹרֵב בְּאֲמֹר ה' אֵלֵי הַקְּהֵל לִי אֵת הָעָם וְאֲשַׁמְעֵם אֵת דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כֹל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאָדָמָה וְאֵת בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן נִרְאָה לְבָאֵר דִּישׁ בְּנֵי אָדָם אֲשֶׁר יִשְׁבוּ רַק בְּדָד לְלַמּוֹד מֵאַחֲרִים וְהֵינְנוּ לַעֲצָמוֹ וְלֹא לְלַמַּד לְאַחֲרִים בְּאֲמָרוֹ מִי אָנֹכִי אִישׁ תּוֹלַעַת נִבְעָר מִדַּעַת שְׁלֹא קִנִּיתִי לִי בְּעֲצָמֵי הַטּוֹב וְהַשְּׁלִימוֹת עַד אֲשֶׁר אִמְלֵא כְּפִי נִחַת וְאֲזִי אֶלְמוּד לְאַחֲרִים וְאֵם כֹּה יֹאמַר הָאָדָם וְיִנְקֹוט הָאִי כְּלֵלָא בְּיָדוֹ יְמִיו וּשְׁנוֹתָיו יִצְאוּ וְיִשְׁכַּח הַתּוֹרָה כִּי לֹא יִלְמַד הָאָדָם לַעֲוֹלָם לְאַחֲרִים דָּאָם יַחֲיֶה אָדָם אֶלְף שְׁנָיִם לֹא יִשְׂגֵי בְּמַעַט דְּבָר כְּטִיפָה מִן הַיָּם בַּתּוֹרָה אִף הַחַיּוֹב מְנוּטָל עָלֶיךָ לְלַמּוֹד לְאַחֲרִים כְּפִי שְׁלִימוֹתָ וְכֹל מֵה שְׁחַנְנָךְ ה' בְּכֹל מֵה שִׁינְדַעְתָּ וְהִרְאִיָּה בְּאֲמַת עַל דְּבָר מֵה הַצָּרָה הַקַּב"ה לְהַקְהֵל אֵת הָעָם אֲצֶל הַר סִינַי דָּגָם אִם הַעֲמִידָם מְרַחוּק מֵהַדְּבָר הָיוּ שׁוֹמְעִים בְּאֲשֶׁר שְׁקוּל ה' שׁוֹבֵר אֲרָזִים וּבְנֵדָאֵי נִשְׁמַע מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ רַק זֹאת עֲשִׂיתִי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי וּגּוֹ' וְלִהְיוֹת לָהֶם שְׁגָם הֵם וְאֵת בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן הֵינְנוּ הַתַּלְמִידִים: אוֹ יֵשׁ לוֹמַר דֵּהֲנָה הָאָדָם יֵשׁ לוֹ לִירְאָה שְׁלֹא יְבוֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין דְּחֻטָּא רַק אִם בְּבִירוֹר יִדַּע דְּלֹא

קטא אז אינו גרא ממינת הדין של הקב"ה פי הוא הולך בתומו ועל מה יענשו אותו אכל אם הוא בערבות עם חבירו אע"פ שהוא צדיק גמור כמשה רבינו ע"ה צריק.

לירא את עצמו מהקדוש ב"ה לבל יפנה בגחלת אחרים וז"ש הקהל לי את העם פולו היינו לערבות על דבר אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים ולא יאמר זכאי אני: ותקרבון ותעמדון תחת החר והחר בוער באש עד לב השמים היינו דכפה עליהם החר כגיגית אם מקבלין את התורה מוטב וכו' יש להבין למה ליה כל הסדרה עם החר הזה הלא מפל הדיבור שיצא מפי הקב"ה יצאו נשמתן ולא ה"ל להחיותן רק נראה דכתיב אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי דהרים הם המזלות והם שונאים לישראל כנראה לעינים כשהיה העת שיליד אברהם אמר לו הקב"ה צא מאצטגנינות שלך וז"ש אשא עיני אל ההרים הם מזלות והם נכלו להאבידני וזהו שקונן מאין יבא עזרי אכל עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ שהוא משדד מערכות בשבילו וז"ש ותעמדון תחת החר היינו הם המזלות דכל הטעם דהקדוש ב"ה הוא מלכנו ומנהלנו בשביל קבלת התורה והמצוות ואם לא יעשו המכונן יהיה כאחד מעובדי כוכבים ומזלות וישבו תחת המזל ואין להם תקומה ח"ו ובזה יש תירוץ על קושיות עובדי כוכבים ומזלות לעתיד דיאמרו כלום כפית עלינו את החר כגיגית כמו שפית עליהם ואין זו טענה ואצלם לא מהני מידי כי הם יושבים תמיד תחת המזל אבל ישראל הקב"ה הוא מנהיגם ומנהלם ושמה תאמר שאין למזלות פח לעשות מטוב עד רע ולכך אמר והחר הוא המזל בוער באש עד לב השמים היינו אמצע השמים דשבועה כוכבי לכת הם שצ"ם חנכ"ל החמה הוא באמצע וג' מהאי גיסא וג' מהאי גיסא והחמה הוא באמצע והמזל בוער עד לב השמים היינו תוף השמים וכחו גדול למאוד אעפ"כ לא יוכלו לגרום אינה רעה לישראל: וידבר ה' אליכם מתוך האש.

דטענת המלאכים היה תנה הודך על השמים היינו לישראל לא יהיה בגדר אדם רק על השמים בגדר המלאכים והקב"ה השיב לא כן רק יהיה תחת המזל ואעפ"כ לא יועילו להרע להם וז"ש וידבר אליכם מתוך האש היינו מתוך המזל להשגיח עליכם.

קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול הנה הראה לנו את גדולתו אשר יעשה כרצונו דכל דיבור שיצא מפי הקב"ה נברא מלאך אבל מ"מ במתן תורה לא היה הקב"ה חפץ להיות חלק למלאך במ"ת וז"ש קול דברים אתם שומעים מהקב"ה נאף עפ"כ ותמונה היינו מלאכים אינכם רואים.

או י"ל דבישעיה כתיב נארא את כבוד ה' ובמשה כתיב פי לא יראני אדם וחי ובגמ' אית' פאן באספקלריא המאירה פאן באספקלריא שאינה מאירה ולהבין הא איפכא מסתברא אם היה משה רואה באספקלריא המאירה ואעפ"כ אמר לו הקב"ה לא יראני אדם וחי רק נראה דהענין הוא במראות של זכויות שאנו רואים בו מראות הצורות העומדים נגדו הוא מחמת שמונח תחתיו דבר גוש שקורין קווע"ג זילבר לא יכנס הלאה וידחפוהו משם לאחוריו בדחי' זו משא"כ אם אינו מונח תחתיו דבר גוש היינו כמו חלונות מביט בו למרחוק כי אין מה שיעכב וזהו הענין בישעיה ראה באספקלריא שאינה מאירה וראה דמות תבנית ממש וז"ש אוי לי פי נדמתי דהבין זה שראה באספקלריא שאינה מאירה מאירה משא"כ משה הביט באספקלרי' מאירה וז"ש קול דברים אתם שומעי ותמונה אינכם רואים היינו תמונה שלכם והייתם במדריגה המעולה: ויגד לכם את בריתו

אֲשֶׁר צָנְהוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֶם עַל שְׁנֵי לְוַחֹת אֲבָנִים הַגֵּה יֵשׁ לְהִבִּין מֵהַ בְּרִית שְׁיִיף פֶּאן דְּבָכֶל י' דְּבָרוֹת לֹא נִכְתַּב שְׁכָרְוֹן שֶׁל מְצִית וְלֹא שְׁיִיף לְשׁוֹן בְּרִית רַק נִרְאָה דְּכַתִּיב לִוְלֵי ה' עֲזָרְתָה לֹו כְּמַעַט שְׁכָנָה דּוּמָה נִפְשֵׁי דֹא"א לְהִלְחֶם כְּלָל נִגְדַּ הִיצָה"ר אֲשֶׁר בְּכָל עֵת וְרַגַע עוֹמֵד עָלָיו לְלַכְדוֹ וְלְהַחֲטִיאֹו אֲבָל הִבָּא לְטַהַר מְסִייעִין לֹו מִן הַשָּׁמַיִם וְזוּלַת כֵּן אֵי אֶפְשָׁר רַק יֵשׁ מְצוֹת שֶׁהַשְּׁכָל מְחִיבְכֶם לְבַל יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם כְּגוֹן לֹא תִרְצַח וְכָל ה' דְּבָרוֹת אַחֲרוֹנוֹת וְאִם הוּא מִתְגַּבֵּר לְקַיִּים ה' אַחֲרוֹנוֹת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם פְּתִיקוֹנָן אִזְ הַקַּב"ה מְסִייעוֹ לֵה' דְּבָרוֹת רֵאשׁוֹנוֹת וְזֵהוּ בְרִית דְּהֵם יַעֲשׂוּ אֵלֹו ה' מְצוֹת וְעִי"כ יִזְכּוּ לְקִיּוּם מְצוֹת אַחֲרוֹת לְבַל יִפְלוּ ח"ו בְּרִשַׁת הִיצָה"ר וְז"ש וַיִּגַּד לְכֶם אֵת בְּרִיתוֹ וְלִכְפֹּה וַיִּכְתְּבֶהָ עַל שְׁנֵי לְוַחֹת אֲבָנִים חֲמִשָּׁה מִפָּאן נְחֻמְשָׁה מִפָּאן לְהוֹרוֹת הַמְּכַוֵּן הַנִּי"ל: וְאִתִּי צָנְהוּ ה' בְּעֵת הַהִיא לְלַמֵּד חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אִתְּכֶם בְּאַרְצְךָ וְגו' דִּידוּעַ דְּעַל מִשָּׁה נִגְזְרָה גְזִירָה לְבַל יָבוֹא לְאַרְצְךָ הַקְּדוֹשָׁה וְהָיָה מְצַעַר עַל שְׂלֵא יוֹכֵל לְקַיִּים הַמְּצוֹת הַתְּלוּיֹות בְּאַרְצְךָ רַק אִיתָא בְּגִמְרָךְ גְּדוֹל הַמַּעֲשֵׂה יוֹתֵר מִן הַעוֹשֵׂה וְלִכְפֹּה וְאִתִּי צָנְהוּ ה' בְּעֵת הַהִיא לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָם בְּאַרְצְךָ כְּדֵי שְׂאֲזַכֶּה גַם אֲנִי בְּזֵה דְהַזְהַרְתִּי אֶתְכֶם וְהָנִי כְּאֵלֹו עֲשִׂיתִים בְּעַצְמִי: אוֹ יֹאמֵר דְּבִאֲמַת אִם יִשְׂרָאֵל מְבַטְלִין הַדִּיבּוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי הַקַּב"ה אִזְ עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ יוֹתֵר בְּכַפְלִים מֵאֲשֶׁר יַעֲבֹר דִּיבּוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי אִישׁ אַעֲפ"י שֶׁהוּא ג"כ מִפִּי הַקַּב"ה שְׂצוּהָ לְאִישׁ הַהוּא שְׂיֹאמֵר לְאַחֲרִים וְהַקְּדוֹשׁ ב"ה יִדַּע דִּישְׂרָאֵל לֹא יִהְיוּ יִרְאִים וְשְׁלָמִים בְּכָל עֵת וְלִכְפֹּה וְאִתִּי צָנְהוּ ה' לַעֲשׂוֹתְכֶם אוֹתָם בְּאַרְצְךָ וְלִכְפֹּה וְהַזְהַרְתִּי אֶתְכֶם לְבַל תִּשְׁנֹו אֵת תְּפַקִּידֶם מִמְּצוֹת הַתְּלוּיֹות בְּאַרְצְךָ וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּיבְרָה ה' אֲלֵיכֶם בְּחֹנֶב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ דִּידוּעַ דְּכָל דִּיבּוּר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי הַקַּב"ה נַעֲשֵׂה רִוּשָׁם שַׁע"י כֵּן יִשְׂרָאֵל חוֹזְרִים לְמוֹטָב אוֹ שְׁנִבְרָא מִלְּאָף מְלַהֵב הַיּוֹצֵא מִפִּיו וְלֹא נַעֲשֵׂה רִוּשָׁם אַחַר וּבְמ"ת לֹא הָיָה מִלְּאָף כְּנ"ל וְז"ש וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם לַעֲשׂוֹת פְּעוּלַת הַדִּיבּוּר שְׂיִצֵּא מִפִּי הַקַּב"ה שַׁעֲשֵׂה רִוּשָׁם דְּאִין לֹוּמֵר דְּנִבְרָא מִלְּאָף וְלִכְפֹּה אֲמַר וְלֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד בְּיֹאוּרוֹ הוּא כֹּף דְּאִי שְׂאֵל הָאִי מִיֵּן אֵתִין דְּאֶמְרִיתוּן כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׂכִינְתָא שְׂרִיָּא כְּמָה שְׂכִינְתָא יֵשׁ אֲמַר לֵיה אֲמַשׁוּל לֵךְ מְשָׁל הֲלֵא אוֹדִית לִי דְחִמָּה אַחַת יֵשׁ בְּעוֹלָם וּבְכָל חֶדֶר וְזוּיֹות הוּא מְשַׁפִּיעַ וּמְאִיר כֹּף כְּבִיכּוֹל בְּעַצְמוֹ כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׂכִינְתָא שְׂרִיָּא וַיֵּשׁ לְהִבִּין מַה שְׂאֵל הָאִי מִיֵּן וְנִרְאָה דְּכֹן שְׂאֵלְתוּ דְּהָא בְּתַפְלָה דְּהוּא רְחֻמִּים הַשְׂכִּינָה שׁוּרָה וּבְמִקּוּם הַדִּינִים שֶׁהוּא דֵּן ג"כ הַשְׂכִּינָה שׁוּרָה וְזֵהוּ שְׂאֵלְתוּ אִם הַשְׂכִּינָה הוּא רְחֻמִּים אוֹ דִּין וְהַשִּׁיב לֹו דְּנִרְאָה בְּהַבְחָנַת פְּעוּלַת הַחִמָּה דְּאִם אָדָם הוּא בְּעַל חוֹזֵק הַרְאֹות וְרוּאָה בְּחִמָּה אִזִּי יוֹתֵר טוֹב נִזְדַּכְּף רְאִיתוֹ וְאִם הוּא חֲלָשׁ הַרְאֹות וְרוּאָה בְּחִמָּה אִזְ נִתְקַלְקַל רְאִיתוֹ בְּיוֹתֵר דְּכָל הַשְּׁפָעָה הוּא לְפִי הַמְּקַבֵּל כֹּף הַקַּב"ה אִם הַמְּקַבֵּל הוּא טוֹב אִזִּי הַשִּׁיב בָּא בְּמִידַת הַרְחֻמִּים וְכֹן לְהִסְפֹּף וְזֵהוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל דְּגַם בֵּא"ע הַקַּב"ה מִתְנַהֵג בְּמִדַּת הַרְחֻמִּים ע"י.

שֵׁם הַעֲצָם וְע"י אֱלֹקִים מִתְנַהֵג עִמָּהֶם בְּמִדַּת הַדִּין אֲבָל יַעֲקֹב הַתְּפִלָּל שְׂאֶפְּלוֹ אִם יִתְנַהֵג עִם יִשְׂרָאֵל בְּמִדַּת הַדִּין יִהְיֶה הַכָּל בְּשֵׁם הַעֲצָם וּבְמִדַּת הַרְחֻמִּים וְזֵהוּ אֲמָרוּ וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים וְזֵהוּ סְגוּלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְבַד וְזֵהוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כִּי בְּיִשְׂרָאֵל כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׂכִינְתָא שְׂרִיָּא א"כ תְּחַשְׁבוּ כִּי יֵשׁ כָּאן פִּירוּד וְקִיצוּץ בְּנִטְיַעוֹת ח"ו וְזֵהוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲנִי הַיִּשְׂרָאֵלִית ה' אֱלֹהֵינוּ הַשֵּׁם הַנִּיָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ שְׁמִינִיסָר אוֹתָנוּ בְּדִין הוּא ה' אֶחָד וְלֹא בְּעַפּוֹ"ם דְּלְרְחֻמִּים שֵׁם אַחַר וְלְדִין שֵׁם אַחַר אֲבָל אֲצִלְנוּ הַכָּל אֶחָד: גַּם יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּכָבֵר

תָּמָהּוּ אִיךָ שִׁינְךָ בַּה' שֶׁהוּא סִיבָה לְכָל הַסִּיבּוֹת אֲשֶׁר אֵין לוֹ עֶרְךָ כָּלֵל עִם אֲצִילוֹת לְשׁוֹן
אֶחָד דְּלִשׁוֹן אֶחָד אֵינוֹ שִׁינְךָ רַק אִם בְּמַגִּיבֵנוּ בָּא לְאַחֲרָיו שְׁנַיִם שְׁלִשָׁה אָבֵל בְּדָבָר שֶׁאֵין
בְּמַדְרִיגָתוֹ פְּלוֹם וְאֵין לוֹ דְּמִיוֹן כָּלֵל אֵינוֹ שִׁינְךָ לְשׁוֹן אֶחָד וּכְבָר גְּזָרוּ וְאָמְרוּ לֹא כָּאֶחָד
הַמַּגִּיב אָבֵל נִרְאֶה דְּנֹאֲמַר בְּזוֹהָר בְּשִׂאלַת הַמִּין בְּכָל חֲכָמֵי הַגּוֹיִם מֵאֵין כְּמוֹהוּ הֵא בְּחֲכָמֵי
יִשְׂרָאֵל יֵשׁ כְּמוֹהוּ וְהַשִּׁיב אָמַת כִּי הֵם עוֹשִׂים נִסִּים כְּמוֹ הָאֵל יִתְבָּרַךְ וּבְקִאֲמַת אָמְרוּ כִּי
הַצְּדִיקִים נִקְרָאִים בְּשֵׁם הַנְּיָה כִּי הֵם חֲלָק אֱלֹהִים מִמַּעַל וְחֲלָק ה' עִמּוֹ וְא"כ הֵם ג"כ בְּעֶרְךָ
הָאֶחָדוֹת וּלְכָף אֵף הֵם מִי כְּעֶמְךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ וְא' כְּפֶה שֶׁנִּקְרָא ה' אֶחָד הוּא
בְּעֶרְךָ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם ג"כ אֶחָדִים אָבֵל אֵינוֹ כְּמוֹ הָאֵל יִתְבָּרַךְ וְכַמ"ש וְהִתְקַדְּשֵׁתֶם יְכוֹל
כְּמוֹנֵי ת"ל כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי קְדוֹשְׁתִּי לְמַעַלְהָ וְכֵן הֵעֲנִין כִּי אֶחָדוֹתוֹ הוּא לְמַעַלְהָ מֵאֶחָדוֹתָנוּ
אָבֵל מ"מ יִתְכֵן בּוֹ שֵׁם אֶחָד דְּעֲלִינוּ חָל ג"כ שֵׁם הַנְּיָה וּלְכָף קָרָא לִיעֲקֹב אֵל כַּמ"ש בְּמַדְרָשׁ
אֲנִי אֵל בְּעֲלִיוֹנִים וְאֵתָה אֵל בְּתַחְתּוֹנִים וְזֶהוּ שֶׁמַּע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד אָבֵל לֹא הָא"ע
לֹא יִתְכֵן קְרִיאַת שֵׁם אֶחָד כָּלֵל לְהַקְב"ה אָבֵל בְּעֶרְפָּנוּ נִקְרָא אֶחָד וְהֵבִין וּלְכָף נֹאֲמַר שֶׁמַּע
יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל דִּיִּיקָא כִּי הוּא אֵל בְּתַחְתּוֹנִים כִּי הֵם חֲלָק אֱלֹהִים מִמַּעַל וְלְמַעַלְהָ מִמַּלְאָךְ:
גַּם תִּדַע כִּי לְעֵתִיד לְבוֹא יִהְיֶה הַשֵּׁם אֶחָדוֹתוֹ כְּתַחֲלִילָתוֹ הֵינּוּ יִהְיֶה בְּסוֹף בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה
ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד וּלְכָף אָנוּ אוֹמְרִים יִהְיֶה שְׁמִיָּה רַבָּא שֶׁיִּתְגַּדֵּל הַשֵּׁם וְיִהְיֶה סוֹפּוֹ כְּתַחֲלִילָתוֹ
י"ה בְּסוֹפּוֹ אָבֵל תִּדַע שֶׁגַּם עַכְשָׁיו הַשֵּׁם שְׁלֵם כִּי שְׁוֹרֵשׁ כָּל הוּא נִקְוֶדָה עֲלָאֵי טְמִירָא הוּא
הַסִּיבָה כָּל הַסִּיבּוֹת רַק נִקְוֶדָה כְּנִקְוֶדָה בְּמַרְכְּזוֹ וְהוּא אֶחָד בְּתַכְלִית וּכְשֶׁמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ
אֲצִילוֹת הוּא ג"כ אֶחָד כִּי מֵאֶחָד יְבוֹא אֶחָד אָבֵל לְהִיּוֹת שֶׁהַתְּפִשְׁטוֹת הַזֹּאת הוּא מֵאֵתוֹ
יִתְבָּרַךְ וְנֹאֲצֵל הוּא כְּמוֹ בְּרִיבּוּי וְהוּא עֲשָׂרָה כִּי עֲשָׂרָה ג"כ אֶחָד רַק שְׂבָא לְפָנָיו אֵינָה דְּבָר
כְּנִוּוֹדָה בְּמִסְפָּר וּלְכָף הַנְּיָתוֹ הוּא קוֹדֵם א"כ הַתְּפִשְׁטוֹת וְהָאֲצִילוֹת הוּא כְּמוֹ עֲשָׂרָה שְׂכָף
הִיא עֲשָׂרָה וְאֶחָד זֶהוּ עֲשָׂר סְפִירוֹת שֶׁהֵם אֶחָד רַק הִיּוֹתוֹ הוּא עַל גַּבֵּם הָרִי כָּאֵן בְּמִסְפָּר
עֲשָׂרָה וּלְכָף נִקְרָאוּ עֲשָׂר סְפִירוֹת כִּי הוּא כְּפִי הַמִּסְפָּר וּלְכָף לְפָנָי אֶחָד מֵה אֵתָה סוֹפֵר
וְהֵבִין וּלְכָף הִיא יו"ד שֶׁהִיא ג"כ עֲשָׂרָה וּמִתְפַּשֵּׁט מִנְקִוּדָה י' רֵאשׁוֹנָה וּלְכָף הוּא ד"ו בְּלִשׁוֹן
דּוּ פְּרָצוּפִין שְׁנַיִם וְשְׁנַיִ עֲשִׂירוֹת הֵם עֲשָׂרִים בַּמ"ק שְׁנַיִם וְהוּא כָּלֵל בְּיו"ד רֵאשׁוֹנָה וְהַנְּיָה
בְּשֵׁם הַנְּיָה ה' רֵאשׁוֹנָה הוּא דְלִית נִי"ו כְּזֶה ה הוּא עִם י' רֵאשׁוֹנָה יוֹד שֶׁהוּא כוֹלֵל הַכּוֹלֵל
וְה' אַחֲרוֹנָה דְלִית יוֹד כְּזֶה ה' א"כ עִם נִי"ו הוּא ג"כ יו"ד וְא"כ י"ה בְּשֵׁם ו"ה שְׁקוֹלִין זֶה
יוֹד וְזֶה יוֹד וְהַכֵּל אֶחָד וּמִזֶּה לְמָדוּ כְּאֲשֶׁר הָיוּ רוֹצִים לְכַתּוֹב אֵת הַשֵּׁם כְּתָבוּ תְּרִין יוֹדִין
כְּזֶה י"י וְהוּא כִּי י"ה ו"ה הַכֵּל מוֹרָה עַל יו"ד וְהֵם תְּרִין יוֹדִין לְכָף לְעֵתִיד לְבוֹא לֹא יְבוֹא
אוֹת חֲדָשׁ שֶׁיִּהְיֶה לְהַשֵּׁם יִהְיֶה דֹא"כ נִי"ו לְהִיכֵן הֵלֶךְ אָבֵל יִהְיֶה לֵה' אַחֲרוֹנָה ג"כ דְלִית
נִי"ו כִּי יוֹד שְׁבֵה' יְבוֹא לְתוֹךְ הַתִּיבָה וְאוֹת ד' שְׁבֵה' יְבוֹא תַּחַת דְלִית שְׁבֵה' וְיִהְיֶה ה'
וְיִהְיֶה הַשֵּׁם יִהְיֶה וְהַכֵּל אֶחָד יִתְעַלֶּה שְׁמוֹ וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים וְזֶהוּ שֶׁלְמַד אוֹתָנוּ מִשֶּׁה כִּי ה'
אֶחָד שֶׁאֵין הַפְּרֵשׁ בֵּין י"ה לו"ה כִּי הַכֵּל אֶחָד וְזֶהוּ ג"כ אֶחָד כִּי הַשֵּׁם בְּכוֹלֵל הוּא אֶחָדוֹת
גְּמוּר הוּא א וּמִסְפָּר שֵׁם הַנְּיָה הוּא ר"ו בַּמ"ק ח' הוּא ח' וִי"ה הוּא תְּרִין פְּעָמִים יוֹד וְכֵן
ו"ה הוּא תְּרִין פְּעָמִים יו"ד כַּמ"ש שֶׁהוּא אֲרַבְעִים וְאַרְבָּעִים בַּמ"ק הוּא ד' זֶהוּ א' וְהֵבִין:
וְיִעֲקֹב אָמַר בְּשִׁכְמִל"ו הַפְּשׁוּט הוּא כִּי אֶחָד הוּא שְׁלִמּוֹת וְהַקְב"ה הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלִמּוֹת
לְכָף נֹאֲמַר בּוֹ אֶחָד וּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּתַכְלִית הַשְּׁלִמּוֹת לֹא יִתְאֲמַת בּוֹ שֵׁם אֶחָד כִּי צָרִיךְ לְזוֹלְתוֹ
וְא"כ הָרִי אֵינוֹ אֶחָד וְהָרִי הוּא מְצוֹנְרָף לְזוֹלְתוֹ אָבֵל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְזוֹלְתוֹ הוּא אֶחָד
בְּקִאֲמַת אָבֵל א"כ קִשָּׁה קוֹשִׁיּוֹת הַפִּילוֹסוֹפִים מֵה צוֹנְרָף לְבְרִיּוֹת עוֹלָם כִּינּוֹן שֶׁאֵין צָרִיךְ

לשלימות והאר"י כתב למען יקרא מלה פי אין מלה בלא עם ולזה נאמר מלכותה מלכות
כל עולמים וזהו שאנו משיבים פשאומרים אחד לכל יקשה מה צורך לבריאת עולם
בשכמל"ו הרצון לכבוד מלכות שיהיה לעולם ויהי מלה בעם והבן.

ובגמ' אית' היכי נעביד ניקריה יש לנו גנאי דלא אמרה משה לא ניקרי' יש לנו צער
דאמרה יעלב וקענין הוא פה פי כתיב וכבוד ה' נראה פי כביכול אין שם הנה מתגלה
בעצמו פי אין העולם פדאי רק מתלבש בשם של אדני ור"י קרי למנא מכבודותא הרי
לבוש נקרא כבוד וזהו כבוד ה' היינו לבוש פי מתלבש בלבוש שלו שהוא אדני ועולמות
עליונים בשם של הנה ותחתונים בשם של אדני אבל לעתיד לבוא יתנהג גם בתחתונים
בשם הנה וזהו מה שנאמר והיה ה' למלה על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו
אחד פי עכשיו אינו מלה בתחתונים ולכה אין הוא ושמו אחד ואדני אחד מלביש לשם
הנה פי הלבוש הוא מקיף לג' צדדין סוף תוף ראש ג' פעמים הנה הוא ע"ח והוא מספר
אדני אחד גם א הוא תרין יודין ו' באמצע הוא כ"ו מספר שם הנה שהוא א' ראשון
ואחרון ואדני הוא לבוש ונדן הנה לשון נרתיק וא"כ אדני הוא ביהיפוף אתנון נדן א'
שהוא נרתיק לא' נדע פי אדני ושדי הפל אחד פי עיקר א' הוא פה א והוא תרין עינין
וחוטם של אדם ופיו של אדם ופיו הם דלית וכל היקר הגולגלת מפדחתו סובב והולך
עד הגרון הוא מ והוא אדם וא"כ אם תהפף הנון ותשים מלמטה פנה ש ונעשה מן א' נון
ש' ונשאיר די באדני והוא שדי ולכה באבות נראה הקב"ה במלכות שדי כמ"ש נארא אל
אבות באל שדי ושמי ה' לא נודעתי שהיה למלבוש וכבוד ה' נראה להם וזהו כבוד
מלכותו לבוש ולכה בזמן יעלב שהיה השם מלבוש באדני ושדי אמר בשכמל"ו משא"כ
משה שכתב התורה לעולמי עד אשר נראה השם בלי לבוש פדכתיב והיה ה' אחד וגו'
לא כתב בשכמל"ו לכה אמרו חז"ל לא ניקריה יש לנו צער פי בעו"ה עדיין לא זכינו
לאור השם בלי לבוש ניקריה יש לנו גנאי פי לא זכינו לאור השם הנכבד ולכה תקנו
בחשאי והבן.

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאונך פי סגולת אהבה להיות נפש
קשור בנפש והיה לאחד כמ"ש בדוד וינתן וכן אנו שאוהבים להקדוש ב"ה מורה
דביקות והתאחדות ב"ה והיינו לאחד כביכול ואהבה הוא מספר אחד פי אהבה מורה
ומעורר אחדות ודביקות.

בכל לבבך אמרו חז"ל בשני יצריה יצה"ר ויצ"ט היינו פי זה תעורר לה אהבה פי לא
הכביד עליה שום עול והתיר לה אכילה ושתיה ולישא אשה וכהנה כל תאוות יצה"ר
ואדרבה ע"י תזקה לעה"ב לישא אשה היא מצוה לאכול ולשתות בחגים מצוה לאכול
לחזק גופה לעבודת ה' מצוה ולא עבודת כוכבים ומזלות עובדיהם מסוגפים ומעוננים
ואומרים שע"י פן יזפו לשלימות וא"כ איך לא יוסיף אהבה לה' שמרשהו בכל דבר
ומזכהו לשלימות ולכה צנח הנביא עמי מה עשיתי לה ומה הלאיתי ענה בי גם מדת אדם
אם אוהבו עושה לו דבר שע"כ גורם לו מכשול הלא יתפנה לו לאויב אבל החכם השלם
ישפוט בשכלו הלא אוהבי הוא ואיך יגרום לי מכשול אין ספק שיש לו טעם מה שאינו
נודע לי לפי שעה והנה הקב"ה ברא יצה"ר והוא אכן נגף לבני אדם וקרא אומר אנכי
בראתי משחית לחבל ולכאורה יבעט אדם בהקב"ה פי הוא לו סיבה לצרותיו פי ברא לו

מכשול אָמנם אוהב השלם יחשוב בלי ספק שטעמו ונִימוֹקו עמו וילטובתי עֲשֵׂה אף כי נעלם ממני הטעם לשעשה וְזֶהוּ לְאַהֲבֵהוּ אוֹתוֹ בְּשֵׁנֵי יִצְרִיף וּבְכָל נִפְשָׁה אֶפְיָלוּ נוֹטֵל אֵת נִפְשָׁה הַעֲנִיָּן הוּא כִּי מִחֲכָמֵי אוֹה"ע יֵשׁ שְׁאֲמָרוּ לִי פֶה בְּעִירָנוּ וְנִתְּנוּ מִשָּׁל לְגֵדֵר אֶהְבֶּה לְהִקְב"ה פְּאֵלוֹ חֲכָם אֶחָד דִּבֵּר עִם הַבּוֹרָא וְשָׁאַל הַבּוֹרָא לוֹ עַד כַּמָּה עֲזָה אֶהְבֶּתָּ אֵלַי וְסוֹף דִּבְרֵיו אֵלוֹ אֲנִי הַבּוֹרָא וְאַתָּה אָדָם כְּמוֹנֵי מ"מ הֵייתִי אוֹהֵב אוֹתָּהּ פְּאֵלוֹ אֲנִי אָדָם וְאַתָּה הַבּוֹרָא וּבְאֵמֶת לֹא טוֹב אֲשֶׁר דִּבֵּר כִּי גֵדֵר אֶהְבֶּה יֵשׁ בּוֹ ב' אוֹפְנִים אוֹהֵב אֶחָד שְׂיֵשׁ בּוֹ טַעַם אִם לְפִי שְׁהֵטִיב עִמּוֹ אוֹ לְרוֹב יוֹפְיוֹ וְעוֹצֵם מַעֲלָתוֹ וְכדוּמָה.

וְאִפְּו הַשֵּׁנִי הוּא אֶהְבֵּת שׁוֹטִים וּמְשׁוֹנְגָעִים שְׂיֵאֲהִבוּ חֲתוּל וְעַכְבָּר דִּבְרִים מְאוּסִים וְכדוּמָה אֶהְבֶּה בְּלִי טַעַם פְּלָלוּ שֶׁל דִּבְרֵי אֶהְבֶּה בְּלִי טַעַם הוּא אֶהְבֶּה שֶׁל שְׁטוּת וְרַעוּת רִיחַ וְרַעַה חוּלִי כִּי לְכָל דִּבְרֵי צְרִיף לְהִיּוֹת טַעַם שֶׁדִּבְרֵי שֶׁהוּא בְּלִי טַעַם אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ וְחִפְזֵי וְלִכֵּן אֲנוּ אוֹהֲבִים לֵה' לְהִיּוֹתוֹ בּוֹרָא וְלִמֵּי רְאוּי יוֹתֵר אֶהְבֶּה מִמֶּנּוּ מִשֵּׁא"כ אֵלוֹ הֵיָה ח"ו אָדָם וְאֲנִי הַבּוֹרָא וְאֲנִי אוֹהֵב אוֹתוֹ כְּמוֹ הַבּוֹרָא זֶהוּ אֶהְבֶּה שֶׁל שְׁטוּת דֵּא"כ אֲנִי עוֹשֶׂה אֶהְבֵּת הַמְּקוֹם אֶהְבֶּה בְּלִי טַעַם.

וְגַם מִשְׁנֵה אֶהְבֵּת הַמְּקוֹם לְאַהֲבֵת אָדָם כִּי יֹאמֵר אֵף שְׂיֵהִיָה אָדָם יֵאָהֵב אוֹתוֹ כְּמוֹ הַמְּקוֹם וְלִכֵּן דִּבְרִים אֵלוֹ אֵין בָּהֶם מִמֶּשׁ וְלִכֵּן צוֹנֵחַ הַתּוֹרָה וְאַהֲבֵת אֵת ה' אֱלֹהֵיךָ הִרְצוֹן דֵּאֶהְבֶּה יֵהִיָה הִיּוֹת ה' וְאֵלֹהֵי אֲשֶׁר בְּרָאֵנִי וְלֹא לְהִיּוֹת אֶהְבֶּה בְּלִי טַעַם וּמִבְּלִי לְהִבְחִין אִם הוּא ה' אוֹ אָדָם וְא"כ כָּל אִפִּי שְׁוֹנֵן רַק הָאֶהְבֶּה תִּהְיֶה מִיִּחוּד הִיּוֹתוֹ ה' וְלִכְפֹּי אֲנִי אוֹהֲבוּ בְּתַכְלִית אֶהְבֶּה אָמֵם גֵּדֵר אֶהְבֶּה כֹּף הוּא אֵף שְׂיִצְוִיֵר אִם אֶעֱשֶׂה רְצוֹנוֹ אִמּוֹת וְאִירֵשׁ גִּיהֶנָם וְאִם אֶעֱבֹר רְצוֹנוֹ אֶהְיֶה חַי וְאִירֵשׁ ג"ע מ"מ אֶעֱשֶׂה רְצוֹן הַבּוֹרָא כִּי אֲנִי אוֹהֲבוּ וְהוּא אֲשֶׁר בְּרָאֵנִי יַעֲבֹר עָלַי מֵה לֹא אֲזוּז מֵאַהֲבָתוֹ וְאֶעֱשֶׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹן אוֹהֲבֵי וְזֶהוּ וּבְכָל נִפְשָׁה אִפִּי נוֹטֵל אֵת נִפְשָׁה הִרְצוֹן אֵף שְׂיִצְוִיֵר שְׁעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִגְרוֹם לֵה מִיתָה וְלִכְפֹּי נֹאמֵר בְּכָל נִפְשָׁה לְהוֹרוֹת עַל חַיִּי הַזֶּמֶן וְחַיִּי נִצְחֵי וּבְכָל מְאֻדָּה אִפִּי יִצְוִיֵר שְׁעִי"כ תֵּאבֹד כָּל מְעוֹתֶיךָ וְאָמְרוּ חז"ל יֵשׁ לֵה אָדָם שְׁמֹנוֹ חֲבִיב עָלָיו מְגוּפּוֹ וּכְבָר אָמַר אִיּוֹב עַל יְסוּרֵינִי שְׁלוֹ שְׁפָחַר בְּמִיתָה תִּמִּיד כִּי אָמַר לְמָה תִּתֵּן חַיִּים וְגו' וּמ"מ אָמַר כִּי כָּל זֶה בְּחֲרָתִי מֵעוֹנֵי הָרִי שְׁחַפְזֵי בְּמִיתָה וְלֹא בְּעוֹנֵי וְאִם כֵּן פְּשִׁיטָא שְׂיִוֹתֵר יִצֵּר לוֹ לְאָדָם אִם יֵרַד מִנְּכֶסֶי מְשִׁימּוֹת רַק יֵשׁ הַבְּדֵל מִי שֶׁהוּא אָדָם בִּינוֹנֵי אֵין לוֹ כ"כ צַעַר אִם יֵרַד מִנְּכֶסֶי אֲבָל מִי שֶׁהוּא עֲשִׂיר גְּדוֹל מוֹפְלָג וְאִח"כ יֵרַד לְתַכְלִית עֲנִיּוֹת עַד שְׁיִסְבֵּב פְּתַחַים כְּזֶה וְדֵאִי יִבְחַר לוֹ מִנֵּת מַחֲזִים וְלִכְפֹּי אִיּוֹב שְׁהִיָה מְשׁוּפָּע בְּנִכְסִים כְּנֹדַע פְּשִׁיטָא שְׁפָחַר הַכָּל מֵעוֹנֵי וְלִכְפֹּי אֶמְרָה הַתּוֹרָה בְּכָל מְאֻדָּה ר"ל רִיבּוּי מְעוֹת מְאוּד וְהוּא לְשׁוֹן מְאֻדָּה וְא"כ נִבְחַר לֵה מוֹת מְשִׁתַּרְד לְעוֹנֵי מ"מ תֵּאָהֵב הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה כַּהֲנ"ל: וְהִיּוֹ הַדִּבְרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצוֹנֵה הַיּוֹם עַל לְבָבִי.

פִּירֵשׁ רש"י פְּאֵלוֹ הַיּוֹם נִתְּנָה הַטַּעַם כִּי בַעו"ה כָּל מְצוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמְדִים הֵמָּה כְּפִי מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם וְאִם יְבוֹא אָדָם לְהוֹכִיחַ אוֹתָם וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹלוֹ כִּי יֹאמְרוּ כֶּה נִהְגוּ אֲבוֹתֵינוּ אֵף אֲנוּ נִהְיָה כֹּף וְאִם הַמְּצוֹנָה אֶצְלוֹ חֲדָשָׁה כְּנִתְּנָה מֵהַיּוֹם א"א לְעֲשׂוֹת לוֹ מִחֲמַת מִנְהַג אֲבוֹתָיו כִּי הֵלֵא חֲדָשׁ הוּא וְצְרִיף כְּנִתְּנָה כְּדֵי לְשִׁמּוֹר מְצוֹת ה' וְלֹא יְכוּל לְדַחּוֹת קוֹל מוֹכִיחַ כִּי כֹּף נִהְיָה אֲבוֹתָיו כִּי הֵלֵא רָאָה זֶה חֲדָשׁ הוּא: וְשִׁנְנָתָם לְבִנְיָה וְדַבְּרָתָ בָּם בְּשִׁבְתָּהּ וְגו' הִנֵּה מְפָרֵשׁ בְּגִמְרָא אֵל תְּקִרֵי וְשִׁנְנָתָם אֵלֵא וְשִׁלְשָׁתָם שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה וְשִׁלְשִׁי בְּגִמְרָא וְהַעֲנִיָּן הוּא כִּי ע"י תּוֹרָה שְׁבִכְתָּב א"א לְהִבִּין עֲנִיָּנֵי מְצוֹת כָּלֵל דְּרָף מְשָׁל תְּפִילִין

לא נודע לנו בתורה שבכתב כמה פרשיות יש בתפילין ומשנה שהוא שורש התורה שבע"פ הודיע לנו עניני הדבר שיהיה ד' פרשיות אף לפי"ז נחלק התורה לשני תורות ח"ו אבל הגמרא שהוא פלפול חכמים קבעו בה מסמורות לעשות האהל אחד ודרשו טט שמים פת שמים ונהו לחבר שלא יהיה תורה שבע"פ נפרד מתורה שבכתב והנה אמרו ושבגמרא שיהיו דברי תורה שנונים בפיה רק איה יהיו שנונים הלא כל דברי תורה סתומים הם ואם נאמר משנה שהוא תורה שבע"פ הלא הוא ענין נפרד מתורה שבכתב ומה שינון יש בזה התורה שבכתב אבל בגמרא הם מבררי את הדברים ליתן של זה בזה ולכה אמרו אל תקרי ושבגמרא פי בעצמו אין פאן שינון רק ושלשם מקרא שהוא תורה שבכתב ומשנה שהוא תורה שבע"פ ובגמרא לחברו ולברון הדברים ואז תהיה משונונים וכו' הענין ושבגמרא לשון שני דהיינו בכתב ובע"פ שני תורות זה תלמוד תחילה עם בנייה ואח"כ ודברת בם להיות נושא ונותן בהם לחברו ולשלב הדברים אלה אחתה נהרי פאן שילוש הלימוד והוי שפיר ושלשם והכו: ודברת בם בשבתה בביתה ובלכתה בדרך ובשכבה ובקומה פי בתורה שבע"פ בנגלה שהוא דברעיוני תלמוד בשבתה בביתה אבל תורה שבכתב ודבר שאינו צריך עיון תלמוד בלכתה בדרך כדאמרו חז"ל דבר עיוני אין לתלמוד בדרך דאמר יוסף לאחיו אל תרגזו בדרך אל תעסקו בדבר הלכה וכו' בשכבה ובקומה תורה שבכתב יום ותורה שבע"פ לילה פנודע במדרש דבזה ידע משה כשעלה למרום אימת יום ואימת לילה: וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך ידוע פי תפילין של יד הוא פדי לעורר לכשרון המעשים ופעולות שהוא בידי ותפילין של ראש לעורר עיוני ולימודי הטוב לשם שמים ודבר מחשבות המוח אמנם מי שעוסק במצות ומעשים טובים לשמה ממילא זוכה לעיוני ומצות ה' ברה מאירת עינים ואינו צריך לזכרון בין עיניכם כלל פי המצנה מאירה עינינו ומביאו לתורת אמת וא"כ אז ענין תפילין של ראש רק לתכשיט ופאר פדכתיב וראו כל עמי הארץ פי שם הניה נקרא עליה ונהו מאמר הפסוק וקשרתם לאות על ידך.

כשתעשה כה והיו רק לתכשיט בעלמא לטוטפות בין עיניך בלי שצריך להעירך ולהאיר מחשבתה לטוב: וכתבתם על מזוזות ביתה ובשעריה כבר נאמר בפי' בפרשת ונהיה אם שמוע ועיין מש"כ לפרשת נגע צרעת פי סטרא אחרא הוא רשות הרבים ורוח צפון פרוץ אמנם סטרא דקדושה צנועה רשות היחיד צנועה מוקף מחיצות כמ"ש כל כבודה בת מלה פנימה והם רוצים להרים הדלת והשער ולכה שאי' נוכת שער ולכה צותה התורה מזוזה לגרש לץ ושאינה מפתח השער וליתן שם מזוזות: ונהיה פי יביאה ה' אלהיה אל הארץ אשר נשבע לאבותיה וגו' לתת לה ערים גדולות וטובות אשר לא בניית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאה וגו' השמר לה פן תשפח את ה' אשר הוציאה מארץ מצרים מבית עבדים הענין הוא פי תכלית נס גאולת מצרים פי הוצרכו להיות מ' שנים במדבר טרם בואם לא"י פי לא נשלם עדיין עון האמורים ועילה נמצא בשביל חטא מרגלים וקשה למה נגאלו אז ממצרים קודם זמן זה הלא כפי ברית בין הבתרים הנה הבטחה שינגאלו כאשר יהיה נשלם עון אמורי וצ"ל הטעם פי היו ח"ו משונקעים בטומאה ביותר וא"כ פשיטא שיש לזפור את הנס וחסד ה' שדילג על הקץ למען לא נשקע ח"ו בטומאה אמנם אמרו במדרש טעם אחר פי האמורים החריבו א"י למען פי יבואו ישראל לא"י ימצאו הארץ חריבה וכאשר ראו פי נתעכבו במדבר זמן רב חזרו ובנו אותו כמקדם

וַנַּחֲלוּ יִשְׂרָאֵל כָּל טוֹב וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לֹמֵר דְּהִיָּה זְמַן לְגֵאוּל מִמִּצְרַיִם א"כ אֵין כָּל כֹּף גַּם כִּי
כֹּף הִיָּה הַבְּטָחָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ וְזֶהוּ מֵאֵמֶר הַכְּתוּב כִּי תִמְצְאוּ בַּתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב וְגו'
אֲשֶׁר יִהְיֶה הַכֹּל בְּמִלּוֹאוֹ וְטוֹבוֹ אִם כֵּן תִּחְשָׁב בְּשִׁבִיל כֹּף נִתְעַכְּבֶת בַּמִּדְבָּר כַּמ"ש בַּמִּדְרָשׁ
אָבֵל זְמַן הַגְּאוּלָּה הִיָּה לְכֹף הַכְּתוּב מִזְהִיר הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֲשֶׁר הוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם קוֹדֵם הַזְּמַן לְמַעַן שְׁלֵא תִשְׁקַע בְּטוֹמְאֵת מִצְרַיִם: וְעוֹד יֵשׁ לֹמֵר כִּי אֲצֵל הַשּׁוֹטִים
נִקְרָאִים מִצּוֹת ה' עֲבוּדָה קִשָּׁה אָבֵל בְּאֵמֶת אֲצֵל הַמְּשִׁפִּילִים אֵינוּ נִקְרָא עֲבוּדָה כָּלֵל וְהִנֵּה
אִם נוֹדַע טַעַם הַמִּצּוֹת דְּרָךְ מְשָׁל אֲכִילַת חֲזִיר כִּי הוּא רַע לְגוֹף וְכַהֲנָה עֲרִיוֹת לְבַל יִהְיֶה
מְרֻבָּה בְּנִשְׁיָם וְסוֹפוֹ מֵר א"כ הֲלֹא הוּא דְבָר נְאוֹת לְגוֹף וְלִנְפִשׁוֹ אֵיךְ יִקְרָא עֲבוּדָה כִּי
תֹאמֶר לְאִישׁ לְהַשְׁמֵר מִנֶּזֶק לְבַל יִפּוֹל בְּאַחַת הַפְּחָתִים אוֹ מִבְּלֵי לְשִׁתּוֹת סַם הַמְּנוֹת הַכֹּהֵן
יִקְרָא עֲבוּדָה אָבֵל אִם אֵין בּוֹ טַעַם רַק הוּא רְצוֹן אֱלֹהִי לְזוֹ יִקְרָא עֲבוּדָה כִּינּוּן שֶׁהוּא טוֹב
לְגוֹף וְאִפ"ה חוֹבָה עָלֵינוּ כַּמְּבֹרָאָר בַּמִּדְרָשׁ אֵל יֹאמֵר אָדָם אֵי אֲפִשִׁי בְּבִשָּׁר חֲזִיר שֶׁהוּא רַע
וְנִפְשׁוֹ קִצָּה בּוֹ רַק כֹּף צָוָה הָאֵל וְלֵאמֹת עַל זֶה הַתִּירָה לָנוּ הַתּוֹרָה ז' שְׁנַיִם שְׁפָכְשׁוּ וּז'
שְׁחִלְקוּ כָּל דְּבַר אִיסוּר כַּמ"ש בַּתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב אֲפִילוֹ כְּתִלֵי דְחֲזִירֵי וּבִירוֹת מִיַּם שֶׁל
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת כַּמ"ש הַרְמַב"ן לְתוֹרָה וְאֵילָנוֹת עֲרָלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם הַכֹּל הַתִּירָה
הַתּוֹרָה וְזוֹ לֵאמֹת כִּי אֵין בְּעֲצָמוֹתָן רַע כִּי א"כ הָאֵיךְ יִהְיוּ מוֹתָרִים בִּי"ד שְׁנַיִם הִלְלוּ רַק
בְּרְצוֹן ה' וְהִפָּה שְׁאֶסֶר הוּא הִפָּה שֶׁהַתִּיר וְא"כ יִקְרָא עֲבוּדָה וְא"כ יַחֲוֹל שְׂאֵלַת הַרְשָׁע מָה
הָעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם רְצוֹנוֹ מָה הוֹעִיל לָנוּ שִׁיִּצְאָנוּ מֵעֲבֻדוֹת פְּרַעֲוָה וּבָאֵנוּ לְעֲבוּדַת אַחֵר
לְקַבֵּל עוֹל תּוֹרָה וּמִצּוֹת מִשְׁאָ כְּבֵד יוֹתֵר מִכָּל עֲבוּדַת מִצְרַיִם וּבְאֵמֶת טוֹעָה הוּא כִּי הוּא
חֲיִינוּ וְגו' וְזֶהוּ מֵאֵמֶר הַכְּתוּב בַּתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב שֶׁהַתּוֹרָה הַתִּירָה לְאָכֹל כָּל דְּבַר אִיסוּר
בִּי"ד שְׁנַיִם הַנ"ל א"כ תִּפְשׁוּט מִזֶּה כִּי אֵין עֲצָמוֹת הַמִּצּוֹת רַע וְחֲזִיר אֵינוּ מִזִּיק לְגוֹף רַק
מִצּוֹת ה' וְעֲבוּדָתוֹ הִיא א"כ הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֲשֶׁר הוֹצִיאָךְ מִמִּצְרַיִם כִּשְׂאֵלַת
הַרְשָׁע הַנ"ל וְהַבֵּן: אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאוֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִשְׁבַּע הִנֵּה כָּכָר דְּרַשׁ בַּזְהַר
זוֹכֵחַ לְאֱלֹקִים יִחָרֵם הַיָּינוּ שְׁמִקְרִיב קִרְבָּן לְשֵׁם אֱלֹקִים וְהַפְּנוּנָה בְּדִרָךְ נִגְלָה שְׁלֵא תַעֲשֶׂה
הָעֲבוּדָה לְבַל יְבוֹאוּ עָלֶיךָ פּוֹרְעָנוֹת וְלִהְיוֹן מִמֶּדֶת הַדִּין כִּי אֵין זֶה הָעֲבוּדָה לְשִׁמָּה רַק צָרִיךְ
לְעֲבוֹד לְמִדַּת הַרְחָמִים שֶׁהוּא בְּלֹא"ה בַּעַל הַרְחָמִים וּמְכַל מְקוֹם תִּירָא מִחֲמַת גְּנוּדֵל
רוֹמְמוֹתוֹ וְלֹא תַעֲשֶׂה הָעֲבוּדָה וְלֹא יִהְיֶה יִרְאָה מִחֲמַת עוֹנֵשׁ וְזֶהוּ אִמְרוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁהוּא
שֵׁם הַנּוֹי"ה בַּעַל הַרְחָמִים אוֹתוֹ תִירָא וְאֵין זֶה מִחֲמַת עוֹנֵשׁ רַק מִגְּנוּדֵל רוֹמְמוֹתוֹ יִתְעַלָּה
שְׁמוֹ וְאוֹתוֹ תַעֲבֹד בְּעֲבוּדָה לְשִׁמָּה וְלֹא מִדַּת הַדִּין שֵׁם אֱלֹקִים שְׁלֵא יִקְרָךְ פּוֹרְעָנוֹת וְכַהֲנָה
עוֹנֵשִׁים וְכֵן הַשְּׁבוּעָה לֹא תִהְיֶה בְּשֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא אִם תַּעֲבֹר הַשְּׁבוּעָה יַעֲנֵשׁ אוֹתָךְ רַק
בְּשֵׁם הַנּוֹי"ה כִּי לְגוּדֵל רוֹמְמוֹת כְּבוֹדוֹ לֹא תִשְׁנֶה הַשְּׁבוּעָה: לֹא תִלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים
מֵאַלְהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי אֵל קִנָּא ה' אֱלֹקֶיךָ בְּקִרְבָּךְ פֶּן יִחַרֶה אַף ה' אֱלֹקֶיךָ כֹּף
וְהַשְּׁמִידָךְ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַרְצוֹן כִּי תֹאמְרוּ בִּא"י א"א לְעֲבוֹד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת כִּי
הַשְּׁכִינָה שָׁם וְכִתִּיב עַל פְּנֵי וְגַם א"י אֵינוּ תַחַת מְשִׁלַּת שָׁרִים וְכוֹכָבִים אָבֵל בַּח"ל שְׂאֵין
הַשְּׁכִינָה שָׁם וְהוּא חֵלֶק לְשָׁרֵי וְכוֹכָבֵי מַעְלָה וְכַמ"ש הַרְמַב"ן הַנּוֹתֵר הַדְּבָר וְלִכְךָ אֵלֶּךְ
אַחֲרֵיהֶם פְּעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא"י וְשֵׁם אֲעֲבֹד וְלִכְךָ בֵּא הַכְּתוּב לְהַזְהִיר וְאָמַר כִּי
אֵל קִנָּא ה' אֱלֹקֶיךָ בְּקִרְבָּךְ שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּקִרְבָּךְ וְא"כ בַּח"מ קְרוִי עַל פְּנֵי כִּי תִמִּיד
הַשְּׁכִינָה בְּקִרְבָּךְ וְקָאֵמֶר מִדָּה פְּגָד מִדָּה כִּי אַתָּה תִּחְשָׁב לְעֲבוֹד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת
בַּח"ל ע"כ יִהְיֶה עוֹנֵשׁ לְהַשְּׁמִידָךְ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: לֹא תִנְסוּ אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם כַּאֲשֶׁר

נסיתם במסה כי שם היה הנסיון אם יש ה' בקרבנו אם אין ומפרש במדרש אם יודע הרהור לבנו נעבדוהו ואם לאו לא נעבדוהו ולכאורה הוא מרי גדול אם חשבו פן נגד ה' אבל הענין הוא כי ישראל ראו דכבוד ה' חונה במלאך כמ"ש במנשה וירא מלאך ה' בלבת אש וכן ניסע מלאך ה' וגו' ונסתפקו ישראל אם השכינה וכבוד ה' שורה בתוכו והוא רק לבוש או הוא רק מלאך וא"כ לא יתכן לעבדוהו כי ח"ו לעבדוהו למלאך ואפילו למט"ט ח"ו למיפלח ליה ולכה אמרו ישראל אם יודע מה שבלבנו זהו לאות כי ה' בקרבנו כי אין מלאכי השרת יודעים מחשבות עמנוקות שבלב אדם כמ"ש הזהר ולכה ונעבדוהו ואם לאו הוא אות שהוא רק מלאך בעלמא וח"ו לעבדוהו ואמרה התורה שמפאן והלאה אין לספק כי תמיד ה' שוכן בתוך המלאך ההולך לפני מחנה ישראל ואין צריף לנסיון כלל: ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך וגו' והיינו אם אמה מתנהג לפני משורת הדין אף הקדוש ברוך הוא יתנהג עמה לפני משורת הדין וזהו לאות כי ה' בקרבנו ואין הנהגתה ע"י מלאך כי המלאך אינו יכול לעשות לפני משורת הדין כי אין רשות לשליח לשנות מדעת משלחו להוסיף ולגרוע ולכה פתיב השמר בו כי לא ישא לפשעכם ולכה ביקש משה שהקדוש ב"ה בעצמו ילך כי הוא רחום וחנון וילך לפניהם: להדוף את כל אויביה מפניה כאשר דובר ה' והיינו כי אף שהקב"ה הולך לפני משורת הדין ע"מ ח"ו לו לענות משפט רק שהדבר כף הוא כי אלו בא לדון אותנו אם אנו כדאים לא"י הלא ימצא בנו עונות רבות ובחסדו דן רק עובדי כוכבים ומזלות אם עונם גרמה לגרש אותם מא"י וימצאו פן וא"כ ממילא זכו ישראל לא"י וזה לפני משורת הדין שלא דן אותנו רק העמים: כי ישאלו בנה מחר לאמר מה העדות החוקים והמשפטי אשר צוה ה' אלקינו אתכם הרצון שפן החכם יאמר באמת לי אין שאלה וספק רק כל חפצי לידע להשיב חורפי דבר אשר ישאלו דברים פאלה וזהו לאמר ולכה אין קפידיא במה שאמר אתכם כמו ברשע שאמרו לכם ולא לו הוציא את עצמו מן הפלל כי שם לא נזכר לאמר ושואל לעצמו אבל פאן נאמר לאמר ואם פן מלת אתכם מדבר בעד השואלים שהם יאמרו בלשון הזה: ואמרת לבנה עבדים היינו לפרעה וגו' ויוציאנו ה' ממצרים בידי חזקה ויתן ה' אותות ומנפתים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו והנה טוען החכם טענות כי אם הוא זכר ליציאת מצרים היה לנו לעשותו כמו בארץ מצרים שהיה רק יום א' פסח ולמה נאכל לדורות מצה ז' ימים ואין זה זכר לראשונים אם אנו מוסיפין, שנית הלא עיקר הגאולה היה ביום ולמה עשינו כל זאת בלילה, שלישית הלא עיקר שירה י"ל על גס שבא"י וזהו בח"ל, והתשובה כי באמת הוא התחלת גאולה ותוקף הגס היה ביום ט"ו אבל עדיין לא מתו רק הבכורים ולא היה יד החזקה כי לא לקו רק באצבע פנודע ולא ראינו הגס כי נצטוו לבל יצאו מדלת הבית חוצה אבל גמר הגס היה בקריעת ים סוף ששם נהרגו כולם והיה יד חזקה כמ"ש וירא ישראל את היד הגדולה ובקריעת ים סוף היו האותות לעינינו ולכה נאמר ויתן ה' אותות אחר ויוציאנו ה' ממצרים ואלו הפוננה על גס מצרים הוי ליה להקדימו בפסוק אבל קאי על גס קריעת ים סוף ולכה נאמר מאןחר וזהו היה לעין כל רואה וזהו היה בכ"א בניסן ולכה צוה הקב"ה שיתמיד אכילת מצה ויהיה זכר לגס עד עבור ד"א בניסן ועל הקושיא השניה קאמר דלכה בלילה הוא כי עיקר הגאולה כדי לזכות לא"י כי זהו תכלית עבודת מצרים לזכות לא"י ומבואר שהיה נשואים על פנפי נשרים בליל פסח ממצרים לא"י ושם בא"י אכלו פסח ואם פן

ראוי לקבוע אז זכר הנס וגם הוא מנס א"י כי הנה פן פדי שאח"כ יוכלו לכבוש א"י בקל כיון שהיו כבר בתוכו וזהו אמרו ואותנו הוציא וגו' למען הביא: ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה וגו' לחיותנו כיום הנה וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וגו' פאמרם והיה כי יביאך עשה מצוה זו שבשבילה תפנס לארץ לחיותנו כיום הנה רצונו תמיד שיפסח אף שהם חייבים ח"ו פלגיה רק איה אפשר לעשות המצות בשביל פה הא אסור לעשות ע"מ לקבל שחר ובפרט שחר עה"ז אמנם בצדקה מותר לנסות פמבואר במסכת תענית בחנוני נא בזאת וכו' זהו מאמר הפסוק וצדקה תהיה לנו וגו' הרצון שמוותר לעשותו ע"מ כמו צדקה והבן: פרשת עקב והיה עקב תשמעו את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם ושמר ה' אלקיך לה את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך עקב היינו בסוף כמו בעקב של אדם שהוא בסופו היינו שחר מצות דבהאי עלמא ליפא והיה לבסוף לעוה"ב אבל א"כ בזה העולם מה תהיה ולכה אמר בזה העולם תהיה נידון בזכות אבות וזה ושמר לה וגו' והיינו פשתהיה אוחז במעשה אבות לשמור מצות ה' כמ"ש חז"ל בעבירה פוקד עון אבות על בנים באוחז מעשה אבות בידו וכן הוא במעשים טובים וז"ש והיה עקב היינו עה"ב רק בעה"ז אם תשמרו ועשיתם אותם שתאחז מעשה אבותיך בידך ושמר ה' אלקיך לה את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך היינו עה"ז תקבל בזכות אבותיך.

או יאמר דהנה דוד המלך ע"ה אמר למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני ונראה פירוש דאיתא בספרי מוסר דכל חטאת האדם אשר נמשך לילה אחר שרירות לבו לעשות דברים שאינם מהוגנים נמשכים מעקב והוא הנחש כדאיתא בפסוק ואתה תשופנו עקב והוא מביאו לידי חימוד ולכה אפי' נחש פרוה על עקבו אל ימנע להתפלל לה' להצילו מיד עבירה וזהו עבירה שאדם דש בעקב ולכה להכניע סטרא דנחש ולהעביר פח הטומאה יעמוד יחרף על הארץ ובזה יסיר פח החימוד ממנו וזהו טעם ביו"כ בחליצת מנעלים וזהו ג"כ בחליצה תחת היבום כי נדאי יבום קודם לחליצה רק על דאין יצרו תוקפו ואין לו תאנה וחימוד אליה לכה תחליץ מנעלו ולכה המנעול צריה לכסות כל העקב וזה הטעם שאמר הקב"ה למשה של נעליה מעל רגליה ואיתא בזהר דלמדו לפרוש מן האשה מטעם דמבואר דהוסר ממנו פח התאנה וז"ש והיה עקב תשמעו היינו מצות שאדם עושה לתמן עבירות שעשה עבור הסתת הנחש שהוא עקב ועשיתם אותם פמדת אבותיך דג"כ הכניעו החומר והנחש כמ"ש באברהם ויחבנוש את חמורו היינו שהכניע את יצרו שלא להתאנה תאנה חומריות.

או נראה פירוש מספיק על תפלת דוד המלך ע"ה אשר בזה התחיל המשורר אשרי האיש אשר לא הלה בעצת רשעים וגו' דידוע דנדאי העבירות אשר יצה"ר מסית ולוחם אתו מלחמה להסיתו לכל דבר ערונה ויצר לב האדם רע מנעוריו הוא פשגגה אף במה שאין היצה"ר מסיתו רק האדם הולך למשתאות ולקרקסאות ולכל חבורת אנשים ריקים ופוחזים בזה אין לו מענה בפיו לומר שהוא פשוט וז"ש למה אירא בימי רע היינו הא יש לי תירוץ נכון ומספיק באמרי מי יכול לכבוש הרמיה בזה רק עון עקבי יסובני היינו במה דהלכתי בעצמי בעקבי וזהו יראתי.

או יאמר דאיתא דמשה אמר להקדוש ברוך הוא מפני מה יש צדיק טוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו והשיב לו פאן בצדיק גמור פירוש מתחילתו הולך בתומו ולא סר מאחרי ה' עד סופו פאן בצדיק שאינו גמור דהיינו דהנה רשע מתחילתו ואחר כך שב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו וז"ש וקה עקב שהוא לבסוף תשמעו ובעפ"כ ושמר ה' אלקיה וגו': ונאקה וברכה והרבה וברך פרי בטנה ופרי אדמתה דגנה ותירושא ויצהרה שגר אלפיה ועשתרות צאנה על האדמה אשר נשבע לאבותיה לתת לה דידוע מה שדרשו חז"ל וסביביו נשערה מאוד דהקב"ה מדקדק עם הצדיקים פחות השערה רק זהו דווקא לאותם העובדים מיראה משא"כ לאותם העובדים מאהב' אשר בחר בהם ה' דכתיב על כל פשעים תכסה אהבה וז"ש ונאקה ועי"כ וברכה נמי והיינו דלא ידקדק עמה כלל כחטא: וברך פרי בטנה אע"פ דמרגלים היו אומרים ארץ אוכל' יושביה היא ובאמת ח"ו להאמין שיכזבו וישקרו דצדיקי יסוד עולם היו רק דהקב"ה יעשה חוץ לטבע וברך פרי בטנה וגם יברך דגנה ותירושא ויצהרה דלפי הטבע אינו מתקנים בארץ שמינ' כא"י וגם יברך שגר אלפיה ועשתרות צאנה אף דא"י אינה ארץ מקנה פמאמר בני גד ובני ראובן דביקשו ונחלתם בארץ מקנה מעבר לירדן ובעפ"כ יברך שגר אלפיה.

או נראה דהנה אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין ולא בדבר המנוי ובא"י חל החיוב לפרוש תרומות ומעשרות וצריף להיות במדידה ומ"מ אני ארבה אותו למאוד מאוד וא"כ זהו מופת על שינוי הטבע ונאקה יתרה לשנות סדרי עולם בשבילכם והנה בפתח פתיב וילך אל ארץ טוב ואיתא במדרש שהלך לח"ל שפטו' מן המעשר וקשה וכי זה היא הטובה לפטור מן המעשר רק נראה דאיתא עשר בשביל שתמעש' ואיתא במד' אם זורע מאה קבין קוצר אלף קבין דהברכה בו עשר פעמים ע"י מעשר וא"כ בא"י אינו ניכר טובת הארץ דיוכל להיות דעל דבר המעשר נתברך אבל במקום דפטור ממעשר יורגש ברכת הארץ וז"ש וילך אל ארץ טוב וקשה מנין הוא יודע ולכך אמר אל ח"ל שפטור מן המעשר ונפיר הרגיש: ברוך תהיה מכל העמים לא יתנה בך עקר ועקרה ויבכהמתה.

הרצון כי ברכה שיקבלו ישראל בזה העולם אינו משלהם כי לאוה"ע העוה"ז ולישראל העוה"ב וא"כ החלק שמגיע לישראל בעוה"ז הוא מושפע להם מברכת האה"ע אבל עיקר השפע מגיע לאומות ע"י ישראל וא"כ אף הם מקבלים אבל העיקר ע"י גרים שמתדבקין מהם לישראל ולכך ברוך תהיה הוא לשון הברכה שהוא התדבקות הגרים בישראל כמ"ש במדרש ונברכו בה כל העמים היינו גרים שיתדבקו בישראל מלשון הברכה וזו תהי' מכל העמים שיתגייירו מהם גרים וזהו שלא הנה שאול ראוי למלוכה רק דוד כי המלוכה בעוה"ז לא"ה כדכתיב לפני מלך מלך בישראל ולכך בקש בלעם לקבל ישראל שלא יקיימו מלך כי אין להם משפט מלך בעוה"ז ולכך ישראל שאלו מלך ככל הגוים ושאול באמת לא הנה ראוי לו מלוק' הואיל ואין בו דופי והיתה רק שאולה בידו אבל דוד שהנה מזרע גוים ומלוכה של גוים ממנו צלחה מלוכה כי לו יאתה היותו בן גרים וא"כ להם משפט השפע בעוה"ז ולכך ברוך תהיה מכל העמים רק יש חשש בגרים שילמדו ישראל ממעשיהם כמ"ש קשה גרים לישראל ולכך הבטיח שלא יתנה בך עקר ועקרה וזה ראיה שלא יהיו הגרים רשעים כי אז יהיו עקרים פמאמר בני עקרה שלא אולידת רשעים אם רואה הקב"ה שיהיו ח"ו מולידים רשעים עושה אותם עקרים

לבל יולידו ולקח לא יהיה בה עקר ועקרה לאות שילידו צדיקים ובבהמתה רצוני אפילו המוני עם שנמשלו לבהמה כדרש' חז"ל מ"מ יולידו פולם צדיקים ולקח אין צריף להיות עקרה.

ובדרה פשוט יש לומר פי אמרו מפני מה היתה רבקה עקרה שלא יאמרו תפלת לכן עשה פירות וא"כ ברפת רשעים לפרות ולרבות גורם עקרה וכאן מבטיח ברוך תהיה מפל העמים ומ"מ לא יהיה עקר ועקרה ואי דיאמרו האומות דתפלתם עשה פירות לזה אמר דגם בבהמתה היינו בבהמות ישראל לא יהיה עקרה וזה לא היה בברכתן של אה"ע וע"כ דמאת ה' היה להטיב לישראל ולא בשביל ברכתן של האומות או נראה ברוך תהיה מפל העמים ברכה הוא לשון מתנה מלשון קח נא את ברכתי היינו האומות שביאו לה מתנות או יהיו נודרים נדרים ונדבות פדכתיב כל צאן קדר וגו' רק הא יש לחוש לרביעה ואף דאמרינו בגמרא דנכרי חס על בהמתו בשביל שלא תתעקר מ"מ אותן שנותנין במתנה או לנדרים ונדבות יש לחוש לרביעה ולזה אמר דגם בבהמתה לא יהיה עקר ועקרה ואלו רביעה לא יוליד: והסיר ה' ממה כל חולי וכל מדוי מצרים אשר ידעת לא ישמם בה ונתנם בכל שונאיה כל חולי היינו הראוי ורגיל לבוא לפי מזגי הזמנים וא"כ פשאין באין על ישראל הוא אות שהקב"ה עושה עמהם חוץ לטבע אבל במדוי מצרים שאין בטבע ומקרה הרגיל א"כ אם לא יבואו על ישראל אין פאן מופ' על הנ"ל ולקח אמר ונתנם בכל שונאיה ואליה לא יבואו הרי מופת על אהבת ה' והשגחתו פי נפלינו מפל העמים: ואכלת את כל העמים אשר ה' אלקיה נותן לה לא תחוס עינה עליהם ולא תעבד את אלהיהם פי מוקש הוא לה ואכלת את כל העמים הרצון שבעה אומות לא תחנם בשויר פלל: לא תחוס וגו' ולא תעבד וגו' נראה לבאר פי איה יעלה על הדעת לעבד אלהי העמים ולהניח אלקי אמת אלקי ישראל אבל המינים אומרים פי אלקים הוא רק טוב ולא רע ואינו מריע לשום אדם אבל השדים והשעירים הם רעים ומזיקים ולקח צריף לזבח לשעירים ודכונותי' לבל יריעו וזהו תכלית עבודתם ולקח נאמר לא תעבד את אלקיה' בטענה וטעם פי מוקש הוא לה ובטבע' להרע ולקח צריף עבודה.

או יאמר פי גתינת טעם הוא למה אני מצוה מבלי לחוס ולא לתפנס מדת התמלה שהיא מעלה שבפמדות משום שלא תעבד את אלקיהם פי אם תחנם הם לה למוקש ולפתות אותה לבסוף לעבד את אלקיהם ולקח לא תחוס עליהם וע"י פן לא תעבד את אלקיהם ומפלל הן אתה שומע לאו בהיותה חס תעבד אלקיהם פי המה למוקש: פי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם לא תירא מהם זכור תזכור את אשר עשה ה' לפרעה ולכל מצרים המסות הגדולות וגו' פן יעשה ה' אלקיה לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם נראה לבאר פי ידוע פי יונה ברח מניגונה פי ידע שהעובדי פוכבים ומזלות קלי תשובה המה פאשר יראו פי רעה יגיע להם וכאשר שבו ויונה חרה לו שניחם ה' על הרעה אף שבאמת שבו היינו דינע שהיא רק תשובה רמיה ומחר יחזרו לקלקולם הראשון פאשר באמת היה רק הקב"ה השיבו אתה חסת על הקקיון ואיה לא אחוס על ניגונה שיש בה פמה ריבוא בני אדם וא"כ זהו שיש לחוש פי שבעה האומות בראותם פי קרבו ישראל לא"י יחזרו בתשובה וא"כ ניחם ה' פי איה לא יחוס על ריבוא בני אדם פמאמרו ליונה ועל זה הבטיח הפתוב פי תאמר רבים הגוים האלה לא תירא פי פאשר עשה למצרים שהקשה ערפם ולא שבו בכל ניסים ונפלאות פן יהיו ז' אומות שבכל

הַנִּיָּסִים לֹא יָשׁוּבוּ וַיִּקְוִמוּ לְמַלְחָמָה וַיִּנְכַּתּוּ כַּמֵּ"שׁ כִּי יְהוֹשֻׁעַ שָׁלַח הַרוּצָה לְהַשְׁלִים יִשְׁלִים וְאֵילּוּ יִשְׁלִימוּ כְּנֹלָם אִיךָ יִתְכַּן הַיַּעוּד שְׁיִרְשׁוּ אֶת אִ"י אָבֵל הַקֵּב"ה הַקִּשָּׁה עָרְפָם כְּמוֹ בְּפִרְעָה רַק שָׁלַח לָהֶם לְשָׁלוֹם לְמַעַן לֹא יֵאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת כִּי אֲכַזְרִים נִגְשׁוּ לְמַלְחָמָה: וְגַם אֶת הַצָּרְעָה יִשְׁלַח ה' אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד אֲבוּד הַנְּשָׂאָרִים וְהַנְּסֻתָּרִים מִפְּנֵיךָ כִּי לְרוֹב הַעַמִּים יִסְתָּרוּ בַּיַּעֲרִים וּנְקִיקֵי סְלַעִים וְאִיךָ יִרְגִישׁוּ בָּם יִשְׂרָאֵל לְשִׂרְשׁ אַחֲרֶיהָ וְאִתָּהּ בְּמַדְרֵשׁ דְּנִקְרוּ עֵינֵיהֶם וְסָרְסָם וַיֵּשׁ לְהַבִּין מָה חֲטָאוּ בְּמָה שֶׁהִטְמִינוּ עֲצָמָם בַּיַּעֲרִים דְּאוּלֵי ג"כ יִשְׁלִימוּ כְּגַבְעוֹנִים וַיִּשְׁמָם לְחֻטְבֵי עֲצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם וַיֵּשׁ לִיתֵן טַעַם דְּהִנֵּה מִדָּה כְּנִגְד מִדָּה כִּי חֲטָא כְּנַעַן הִנֵּה דְרָאָה עֲרוֹת נָח וְגַם סָרְסוּ ע"כ גַּם הַצָּרְעָה יִנְקַר עֵינֵיהֶם וַיִּסְרְסָם: לֹא תַעֲרוֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גְּדוֹל וְנוֹרָא וְנִשְׁלַח ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִפְּנֵיךָ מַעַט מַעַט לֹא תוּכַל כְּלֹנֶתְם מֵהָר פֶּן תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה וְנִתְּנָם ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיַדְּךָ וְהָמָּם מֵהוּמָה גְּדוֹלָה עַד הַשְּׂמָדָם הַרְצוֹן כִּי אָמְרוּ חַז"ל דְּאֲנָשֵׁי כַה"ג הִחְזִירוּ הַעֲטָרָה לַיְנוֹשָׁנָה וְזָהוּ גְדוֹלָתוֹ וְנוֹרְאוֹתָיו שֶׁל הַקֵּב"ה שְׂמַנִּיחַ לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים לְשַׁלֹּט וְכוּבֵשׁ אִפּוֹ וְא"כ זֶה הַפַּחַד שֶׁיִּהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל כִּי יִדְאִי הַקֵּב"ה יִכּוֹל' בְּיָדוֹ לְהוֹמֵם וּמָה זֶה הַפַּחַד רַק הַפַּחַד הַיְחִידוֹ הַיְחִידוֹ גְּדוֹל וְנוֹרָא וְזָהוּ מִפְּעוּלוֹתָיו הַגְּדוֹלִים וְהַנּוֹרְאִים שְׂמַנִּיחַ לְרַשְׁעִים לְהַצְלִיחַ בְּזֶה הָעוֹלָם וְא"כ מַחֲמַת זֶה תַעֲרוֹץ וְלִכְךָ מִבְּטִיחַ שְׁלֵא תַעֲרוֹץ וְאִם תַעֲרוֹץ יִגְרוֹם הַחֲטָא שְׁלֵא יִכְלוּ כְּאֶחָד כִּי אִם מַעַט מַעַט לְבַל יִרְבוּ חַיַּת הַשָּׂדֶה כִּיֹּן שְׂאֵינָם כָּל כָּף דְּבוֹקִים בַּה' שְׂפַחַד בְּלִבְכֶם סָר צָלָם עַד שְׂאִין חַיִּוֹת מִפַּחַדִּים מֵהֶם וְלִכְךָ צָרִיךְ הַשְׂמָדָה מַעַט מַעַט אָבֵל אִם תִּהְיֶה דְּבָקִים בַּה' מִבְּלֵי לְפַחַד כָּלֵל יִהְיֶה צָלָם ה' עֲלֵיכֶם לְבַל יִהְיֶה לָכֶם פַּחַד מַחַיִּוֹת וְא"כ וְנִתְּנָם ה' וְגו' עַד הַשְּׂמָדָם כְּאֶחָד כִּי אֵינָה צָרִיךְ לְחַוֵּשׁ שְׁיִרְבֶּה חַיַּת הַשָּׂדֶה: וְנִתְּנָם מַלְכֵיהֶם בְּיַדְּךָ וְהָאֲבֻדָּה אֶת שְׂמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשְּׂמִיךְ אֹתָם וְנִתְּנָם מַלְכֵיהֶם בְּיַדְּךָ הַיְיָנוּ שְׁרִיָּהֶם לְמַעַלָּה כִּי לֹא יִהְיוּ נִעְבְּרִים בְּנֶהָר דִּינֹר כַּמֵּ"שׁ הַזֶּה כַּאֲשֶׁר אָבְדָה מִמְשַׁלַּת הַשָּׁר רַק יִהְיֶה בְּאֶמֶת קִיָּמִים אָבֵל יִהְיֶה מְוַכְנְעִים לְיִשְׂרָאֵל וְזָהוּ וְנִתְּנָם מַלְכֵיהֶם בְּיַדְּךָ וְהָאֲבֻדָּה אֶת שְׂמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אָבֵל לֹא בְּשָׁמַיִם כִּי עַדִּיִן יִהְיֶה קִיָּמִים וְהַטַּעַם כִּי כַּאֲשֶׁר יַעֲבוֹר זֶה הַשָּׁר בְּנֶהָר דִּינֹר קָם תִּיְכַף שָׁר אֶחָד מֵאֲנָמוֹת כְּנֹזֵךְ בְּדִנְיָאֵל וְא"כ הוּא יַעֲרוֹךְ מַלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל וְלִכְךָ כָּל זְמַן כִּיבּוּשׁ אִ"י הִנֵּה עַדִּיִן שָׁר שֶׁל אִ"י קִיָּים וְלֹא הִנֵּה רְשׁוֹת בְּיַד שָׁר אַחֲרָה לְהַתְחַזֵּק כִּי אֵין מַלְכוּת נּוֹגַע בְּחֻבְרָה וְזָהוּ לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ וְגו' וְלִכְךָ יִהְיֶה רַקְנִמְחָה מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וּמַלְכֵיהֶם יִהְיֶה בְּיַדְּךָ: לֹא תַחֲמַד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָה לָּךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ בּוֹ כִּי תּוֹעֵבַת ה' אֱלֹקֶיךָ הוּא וְלֹא תִבְיָא תּוֹעֵבָה אֵל בֵּיתְךָ וְגו' לֹא תַחֲמֹד כֶּסֶף וְזָהָב הַיְיָנוּ לְמַקְדָּשׁ כַּמֵּ"שׁ שְׂאֵוֹל מְלֹאכָה נִמְבְּזָה הִחְרַמְנוּ אָבֵל הַמְּעוֹלָה יִהְיֶה לְבֵית ה' וְלִזֶּה קֶאֱמַר כִּי תּוֹעֵבַת ה' הוּא וְא"כ לֹא רָצָה ה' בּוֹ וְאִם תֵּאמַר לֹא אֲשַׁרְפְּנוּ פֶּן יִהְיֶה לְזַבֵּל כַּמֵּ"שׁ חַז"ל רַק אֲפָנוּס לְבֵיתִי לְגוֹנְזוֹ וְלִכְךָ קֶאֱמַר וְלֹא תִבְיָא תּוֹעֵבָה אֵל בֵּיתְךָ: כָּל הַמְּצוּהָ אֲשֶׁר אֲנִכִּי מְצוּהָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וִירַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדְּרָוֹת אֲשֶׁר הוֹלִיכָה ה' אֱלֹקֶיךָ אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַדְבָּר לְמַעַן עֲזוֹתָהּ לְנַסּוֹתָהּ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בְּלִבְכֶם הַתְּשַׁמֹּר מְצוֹתָיו כִּי יָדוּעַ שְׁכָל הַמְּצוֹת שְׁרַשִּׁיָּהֶם הֵם בַּאִ"י בַּח"ל רַק הַצִּיבִי לָּךְ צִיּוֹנִי וְעֵינַי מִשׁ"כ הֶרְמַב"ן עַל הַתּוֹרָה כִּי הָאֲבוֹת לֹא קִיָּימוּ הַתּוֹרָה רַק בַּאִ"י וְלִכְךָ כְּתוּבוֹ הַתּוֹס' בְּשֵׁם הַמְּדַרְשׁ כִּי מְקוּשָׁשׁ כִּיֹּן לְשֵׁם שָׁמַיִם כִּי יַחֲשׁבוּ שְׁשׁוֹרְשׁ הַמְּצוֹת הֵם רַק בַּאִ"י אָבֵל בְּאֶמֶת גַּם בַּח"ל הַחַיּוֹב לַעֲשׂוֹתָם אִף כִּי שְׁוֹרְשָׁם בַּאִ"י כִּי עֵי"כ זוֹכִים לַאִ"י וְכִמוֹ שְׂאֲמָרוּ עֲשֵׂה מְצוּהָ זוֹ שְׂבִיבִילָה תִכְנוּס לַאִ"י וְזָהוּ מֵאֲמַר

הפסוק כל המצנה אשר אנכי מצוה היום במדבר תשמרון והטעם פדי שתבואו וירשתם את הארץ ולכה אמר וזכרת וגו' למען נסותה התשמור מצותיו כמ"ש אם יאמרו הואיל ואין אנו באים לא"י אין אנו צריכין למצות רק באמת תשמור כי מקושש ע"י חילול שבת שלו הכנים בלבם לשמור אף פי הטה בח"ל ולא באו לארץ ישראל וזה הנה הנסיון שהנה במדבר לדעת אם ישמרו המצות או יאמרו דהשמירה דווקא בארץ ישראל: ויענה וירעיהו ויאכילה את המן אשר לא ידעו אבותיה למען הודיעה כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם הענין הוא פי ידוע מה דאמרו חז"ל וחסנותי את אשר אהון וגו' אע"פ שאינו הגון ויש להבין למה אמר הקב"ה זאת למשה הלא זה גורם ח"ו קצת התרשלו בעשני' טוב פמובן אבל הענין דאמרו אל תהיו פעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס שצריה לעבוד מבלי פנונה שע"י פן יזכה לעה"ב רק פדי לקיים המצות ה' בלי צפי' לתשלום גמול אבל פינון דהא בהא תלי' שלא יתכן שכר עה"ב רק בעשני' המצות היינו דהוי פנונה לכה פאמרם במלאכת שבת דבר שאינו במתכונן מותר אבל פסיק רישיה אסור דהוי מתכונן והוא הדבר פאן ולכה אמר הקב"ה וחסנותי וגו' אע"פ שאינו הגון וא"כ תו ליכא פסיק רישיה וא"כ שפיר יתכן לעשות מצוה בלי פניה וכוונ' שכר והנה המן הנה ג"כ מורה על זה פי לחם דעה"ז נמשל ללחם מן השמים לחם עוה"ב דכמו בעולם הזה לא יצמיח תבואה פי אם בעבודת האדם תריש' וזריעה פן ללחם עוה"ב צריה מצות ומעשים טובים פדדרשינו פגן לעבדה ולשמרה מצות עשה ול"ת אמנם המן בא בלי יגיעה פלל להורות פי לפעמים הקב"ה משפיע שכר בלי עובדה דלמא וזהו דבא המן בטל פי כה נאמר בטל ג"כ אשר לא יקנה לאיש וגו' וזהו הענין של מן להורות פי לא על הלחם דצריה לעובדה דבני אדם יחיה רק על כל מוצא פי ה' בלי עובדה דבן אדם פלל יחיה ואף שכר עוה"ב יתכן בלי עובדה ושכר מצוה פלל וא"כ אף הוא יכול לעבוד ה' בלי פנונה לעוה"ב ולא הוי פסיק רישיה ודוק.

שמלתה לא בלתה מעליה ורגלה לא בצקה זה ארבעים שנה וידעת עם לכבה פי פאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיה מיסרה והוא פי המן הנה נבלע באיברים והא דכתיב וימד תהיה לה על אונתם הם אותם שפלט' הענין מחמת חטא שלא הנה להם מן רק אכלו לחם ממה שאה"ע מוכרין להם אבל שמלות לא בלו אף שהנה הענין פולטן וזה שדייק זה ארבעים שנה וזהו לאות פאשר ייסר איש בנו שמיסרו למנוע ממנו אכילה לזמן מה מהזמנים אבל לא יפשיטו בגדיו להציגו ערום ויחף גם יש להבין למה הנה השמלות מספיקים לכל מ' שנה ולא המן הנה להם לרדת בפעם אחת אכילה לזמן מרוב' ולבל ירקב ולמה הוי ממתינים יום פיומו ללחם אבל הוי להם לטובה פי הוי מ' שנה במדבר ומסעות רבות נסעו והנה להם טורח הדרה להוליך עצמם מזונות ולכה הנה המן בכל יום מחדש משא"כ שמלת' ונעלם שלבשו לא הנה להם טורח הדרה: ושמרת את ה' אלקיה ללכת בדרכיו וליראה אנתו פי ה' אלקיה מביאה אל ארץ טובה וגו' ארץ אשר לא במספנות תאכל בה לחם לא תחסר פל בה וגו' ללכת בדרכיו וליראה אנתו פי ה' אלקיה מביאה וגו' היינו בא"י פי שם אין מזל שולט ושם צנה ה' את הפרכה משא"כ בח"ל אין פאן יראה שלימה פאמר' הד' בח"ל דומה וכו' וענין מה שכתבו המפרשים לכה מביא ראיה מא"י שלא תחסר פל בה בכל ענינים והטעם פדי שלא יצטרכו לילה מא"י לשום מדינה אחר' לבקש הנחסר להם ולכה לא חסרו דבר.

וְנָהוּ מוֹרָה עַל עֵינֵי דְבִיק' יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאֶתֶם הוּא בֵּא"י גַם יֹאמֶר לִילֵךְ בְּדַרְכֵי כְּמוֹ הַקֶּב"ה מִמָּאָס בְּמוֹתְרוֹת כְּדַכְתִּיב לֹא מְרוֹבְכֶם וּגו' כִּי אַתֶּם הִמְעַט וְהִנִּיחַ הָרִים גְּדוֹלִים וְהִשְׁרִה שְׁכִינְתוֹ עַל הַר סִינַי וּלְכֹה מְבִיא רֵאֵיָה מֵא"י שֶׁהוּא מְלֵא טוֹב וְאַרְץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכְּנוֹת הֵינּוּ כִּי שְׂאֵרֵי הָאֲרָצוֹת לְפַעֲמִים יִקְרָה לָהֶם שְׁנַת בְּצוּרַת רַק הֵם חַיִּים כִּי אֲצָרוּ הַתְּבוּאָה בְּעָרֵי מִסְכְּנוֹת וְאִזּוּ יִפְתְּחוּ לְכָל־כָּל אֲבָל בֵּא"י אֵינּוּ צָרִיךְ מִסְכְּנוֹת כִּי תָמִיד בְּרַכַּת ה' לְבָרְכֶם וּמ"מ אֵין בּוֹ זָהָב וְכֶסֶף וְאֲבָנֵי סִגְוֵלָה וְשִׁלְמָה הַנְּצִרָה לְאֲנִיּוֹת אוֹפִיר לְזָהָב וְכֶסֶף וּמִהַרְרֵי א"י לֹא תִחְצוּב רַק נְחֹשֶׁת וּבְרִזָּל שֶׁהִיא צוּרָה הַעוֹלָם לְכָל־י תִשְׁמִישׁ וְנָהוּ לְאוֹת שְׂאֵין הַרְיָבוּי צוּרָה לְאֶדָם וְהֵם רַק לְמוֹתְרוֹת וְהִנֵּה הַתְּנוּכָה עִמִּי א' מִחֲכָמֵי הָאֲנָמוֹת מֵה זֶה דְמַצְאָנוּ כְּתוּב בְּסִפְרֵיכֶם דְּנִי הַסְּפוּק הֵינּוּ פֶת וְקִיתוֹן שֶׁל מִים הֵם דְּבָר שֶׁהֵם מְקַיְיִמִין אֶת הָאֶדָם וְאִמְרָתֶם שִׁישׁ בְּזֶה רָמַז בַּתּוֹרָה שֶׁשִּׁיבַח א"י אֲרֶץ נְחֹלֵי מִים וְאַרְץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכְּנוֹת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם וְלִגְלַג עַל זֶה דְמָה שִׁבַּח יֵשׁ בְּזֶה כִּי מְצִינוּ בְּטַבְעִים כְּמָה דְבָרִים הַטּוֹבִים לְאֶדָם לְקַיְיִם בְּרִיאוֹתוֹ וְאֵלּוּ הַשְּׂבָחִים הֵם גְּרוּעִים מִכּוֹלֶם וְגַם כִּינּוּן שֶׁהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב הוּא דְבָר הַמְעַמֵּד אֶת הָאֶדָם לְמָה לֹא נִמְצְאוּ בֵּא"י הָרִים שְׁחוֹצְבִין מִמֶּנּוּ זָהָב וְכֶסֶף וְהַשְּׂבִיטֵי לוֹ דְשִׁלְמָה הַמְלִיךְ אָמַר אִנְהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַע כֶּסֶף וּבֶן אֶדָם רוֹדֵף תָּמִיד אַחַר הַמוֹתְרוֹת לְהַשִּׁיג הוּן רַב מֵה דְלֹא יוֹעִיל וְלֹא יִגִּיעַ כָּל יָמָיו לְהַשִּׁיג כָּל חֲמֻדָּתוֹ וְסִיג לְדַבָּר זֶה הוּא הַשְּׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ מִבְּלִתִּי לְרִדּוֹף אַחֲרֵי הַמּוֹתְרוֹת לְשִׁמּוֹחַ בְּחֻלְקוֹ בְּפֶת וּבְקִיתוֹן שֶׁל מִים וְנָה רְמִזָּה בַּתּוֹרָתֵנוּ וְנָהוּ שֶׁמְקַיְיִמִין אֶת הַעוֹלָם וְזוֹלַת זֶה הַמְתַּאָּוָה לְדַבָּרִים אַחֲרֵים וְלֹא יִשְׁיָגֶם וַיִּבְחַר מִחֻנֵּק נִפְשׁוֹ וַיִּפּוֹל בְּדַאָּגָה וַיִּרַד שַׁחַת וּלְכֹה לֹא מְצָאנוּ מִשְׂבַּח א"י בְּרוֹב זָהָב וְכֶסֶף רַק בְּדַגָּן וּבְפִירֹת הַמְקַיְיִמִין אֶת הָאֶדָם בְּבְרִיאוֹתוֹ: וְאֶכְלֶת וְשִׁבְעֶת וּבְרַכַּת אֶת ה' אֱלֹהֵיךָ עַל הָאֲרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָהּ וְאֶכְלֶת וְשִׁבְעֶת הֵינּוּ תִיִּכָּף בַּעַת אֶכִּילָה יִשְׁבַּע שְׂאוּכַל קִימְעָא וּמִתְבָּרַךְ בְּמַעֲיוֹ וְאִם כֵּן תֹּאמַר מֵה זֶה מִפְּאֵת הָאֲרֶץ כִּי הַבְּרָכָה בְּרִיבּוּי תְּבוּאָה הוּא מִפְּאֵת הָאֲרֶץ אֲבָל בְּרָכָה שְׁנַתְבָּרַךְ בְּמַעֲיָם אֵין זֶה מִפְּאֵת הָאֲרֶץ וְאָמַר לָנוּ הַפְּתוּב כִּי גַם זֶה בְּסִיבַת וּסְגוּלַת הָאֲרֶץ כִּי שֵׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה וּלְכֹה עַל זֶה תְּבָרַךְ לֵה עַל הָאֲרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָהּ וְגַם הֵם מְבָרְכִים עַל כְּבִיָּצָה וְאֵין מְבַקְשִׁין לְשִׁבּוּעַ בְּיוֹתֵר כִּי אֵינָם מְחַזְקִין עֲצָמָם לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים דְּכַתִּיב כִּי צַדִּיק אֵין כָּל לְשׁוֹבַע נִפְשׁוֹ וּלְכֹה מְדָה כְּנֻגַד מְדָה אֵין הַקֶּב"ה מְדַקְדֵּק עִמָּהֶם וְנִכְנָס לְפָנִים מִשׁוֹרַת הַדִּין כִּי עִם צַדִּיקִים מְדַקְדֵּק הַקֶּב"ה כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה דְּכַתִּיב וְסִבִּיבּוֹ נִשְׁעָרָה מְאוֹד וּמִזֶּה תְּבִין שְׂאֵלַת מֵה"ש מִפְּנֵי מֵה אִתָּה נּוֹשֵׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל הֲלֹא הֵם צַדִּיקִים וְעֲלִיָּה לְדַקְדֵּק עִמָּהֶם כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה וְהַשִּׁיב הַקֶּב"ה הֵם מְדַקְדְּקִים עַד כְּבִיָּצָה שְׂאֵינָם מְחַשְׁבִּין עֲצָמָם לְצַדִּיקִים: וְהִנֵּה אִם שְׂמוּעַ תִּשְׁמַעוּ אֶל מְצוֹתַי וּגו' לֹאֲהַבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם וּלְדַיִּיק מֵלֵת וְהִנֵּה שֶׁהוּא מְיֻתֵר נִרְאָה לְבָאֵר דְּאִיתָא בְּגִמְרָא אָמַר ר"י עַל מֵה אֲבָדָה הָאֲרֶץ עַל שֶׁלֹּא בְּרָכוּ בְּרַכַּת הַתּוֹרָה תְּחִלָּה וַיֵּשׁ לְהַבִּין וְכִי לֹא חֲטָאוּ חֲטָא בְּיִתֵּר שְׂאֵת מִזֶּה אֲשֶׁר כְּמַעַט עָבְרוּ עַל כָּל הַתּוֹרָה אֲבָל הַעֲנִין הוּא דְאֵין לָהּ אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא קִיָּים מְצוֹת לְרוֹב כְּאִמְרָם אִפִּי פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵלִים מְלֵאִים מְצוֹת כְּרִימּוֹן רַק הַעֵינֵיךָ הִנֵּה שֶׁלֹּא עָבְדוּ אֶת ה' בְּשִׁמְחָה רַק כְּמוֹ אֲוֹס וְכִשְׁהִיָּה נִפְטָר מִהַמְצוּנָה הִנֵּה לוֹ שְׂמִחָה גְּדוֹלָה כְּמֵאן דְּאִזְוִיל מְחִינְגָא וְנָה עֵינֵיךָ חֲטָא בְּעו"ה אֲשֶׁר עַל זֶה אָנוּ מְתַגַּלְלִים בְּגִלוֹת הַמֶּר הִנֵּה וּדְנוּיִם כָּל הַיּוֹם מִתּוֹקֵף הַצָּרוֹת עָלֵינוּ עַל חֲטָא הִנֵּה כִּי הַקֶּב"ה יִצֵּר אֶת הָאֶדָם לְטוֹבַת הָאֶדָם וְלֹא יִצְרוּ ח"ו לְטוֹבַת עֲצָמוֹ וּלְצָרְכּוֹ כִּי מֵה צוּרָה יֵשׁ לְהַקֶּב"ה לְאֶדָם רַק שִׁיעֲשֵׂהָ

המצות ויקבל שכר ואם לא עשה המצוה באהבה ובטוב ללב הוי ח"ו פכופר בעיקר דהוי פאלו ח"ו הקב"ה צריף לו ונדבר זה דומה לבעה"ב שיש לו עבד ורוצה לנסותו אם הוא עבד מהיר במלאכתו וממהר לעשות חפץ רבו ומשלח אותו לעשות איזה דבר ובאמת אם הבעה"ב צריף באותו פעם לאותו דבר אשר שלח השליח אחריו אע"פ שאינו עובדו כ"כ בשמחה אפ"ה ניקח ליה קצת כי צריף לו בזאת הפעם אבל הבעה"ב אינו צריף פלל לאותו דבר של שליחותו רק עשה זאת לנסותו והשליח עשה בעצבון לב אז הבעה"ב נתמלא עליו חימה וקצף גדול אשר אין למעלה ממנו וכף הענין פאן דהקב"ה אינו צריף לנו פלל ונמצא אם אדם עושה המצות בשמחה ובטוב ללב אזי טוב הוא בעיניו וניקח ליה משא"כ אם האדם עושה אותו במהירות כדי לגמור הדבר מהר וכמשא פכד יכבדו ממנו אז הקב"ה שופף ונעמו עליו והנה הברכה בתורה תחלה הוא אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו לקיים המצות פראוי ואם אנו אין עושין המצות בשמחה על מה מברכנו להקב"ה על אשר נתן לנו את תורתו והוי ח"ו פברכה לבטלה והוי ויפתוהו בפייהם ובלשונום יכזבו לו ואין לברך פלל ברפת התורה וז"ש על שלא ברכו בתורה תחלה מטעם דלא קיימו וקבלו עליהם המצות בשמחה ולא היו יכולין פלל לברך ברפת התורה ואיתא בגמרא כ"מ שנאמר והיה אינו אלא שמחה וז"ש והיה אם שמוע היינו דפירושו אם בשמחה תשמעו אל מצות ה' אלהיכם ולעבדו ונתתי פל הברכות הפתובים לקמן: אם שמוע תשמעו אל מצותי פרש"י אם שמוע ביטן תשמעו בחדש ופירושו הוא פה דהענין הוא דיטן הוא תורה שבכתב דנקרא יטן נוטן דאלפים שנה היא קדומה לבריאת העולם אבל תורה שבע"פ נקראת חדש דבכל יום מחדשין בה חידושים אין סוף וסברות נאות פל איש פפי השגתו בתורה ושכלו הדף רק דהעיקר הוא דיכול לבוא ללמוד תורה שבע"פ ולהתבונן הפל על פוריה ולומר ביה מה שחנן ה' אותו דקא אם הוא מקיים תורה שבכתב דהוא עושה מצות ה' פראוי וכנכון ע"י פה נזדפף שכלו והגיע לכתר תורה וזה פיל הפתוב מצות ה' פרה מאירת עינים פירוש אם עושה מצות ה' פרה היינו פראוי ע"י פה מאירת עינים להבין תורה שבע"פ וזהו הענין ג"כ והיה אם שמוע היינו כפירש"י תורה שבכתב שישמע ויתקיים מצות ה' פראוי אז תשמע בחדש ותזכה ג"כ ללמוד תורה שבע"פ ולהבין ולחדש בה ביתר שאת ויתר עז ובנדאי תורתך יעשה פירות: אשר אנכי מצוה אתכם היום נראה לבאר דאיתא דישאל הקדמו בהר סיני נעשה לנשמע ועל זה אמר הקב"ה מי גלה לבני רז זה שמה"ש משתמשים בו ויש להבין חדא מהו רז הגדול הזה עוד הלא באמת הצדיקים עדיפים ממה"ש דאמרו חביבין ישראל יותר ממלאכי השרת אבל עיקר הענין הוא פה דכל היגיעות של לימוד התורה ואיזה דבר אמת של חידושי תורה שנתחדש לאדם בשכלו הדף פל זה ממשיף אליו ע"י שמדקדק במצות ה' פראוי אזי נוח ללמוד תורה שבעל פה ואנו בעו"ה שהיצה"ר מתגבר עלינו ואין בנו פח להכניעו לקיים מצות ה' לכך מן הצורך הוא ללמוד תורה תחלה להכניע היצה"ר פנדאמר אם פגע פה מנוול זה משכהו לבהמ"ד ובזה מברית היצה"ר ממנו ויוכל להשיג ולקיים מצות הבורא ית' וידוע דבמעמדהר סיני נפסק מן ישראל היצה"ר ולזה היה יכולת באדם מתחלה לקיים המצות ואחרי כן להגות בתורה וזה שאמר הקב"ה רז שמה"ש משתמשים בו דאין להם יצה"ר ויכולים לעשות המצות קודם הלימוד ובאמת במה היו ממשיכים את"כ עליהם היצה"ר הוה בזמן מ"ת נסתלק מהם היצה"ר רק במה דאמרו אחר פה למשה דבר

אתה עמנו ונשמעה ולא היו יכולים לסבול קול הקב"ה וז"ש וקה"אם שמוע תשמעו וקשה הלא ישראל קדושים הם וח"ו שלא ישמעו את ה' רק מחמת שהשואר מעבב הוא היצה"ר שפיתה אותו ולא הניחו לקיים מצות ה' רק למה חזר היצה"ר עליהם ולכך אמר אשר אנכי מצוה אתכם היום היינו במה שאמרתם דבר אתה עמנו ונשמעה ולא רציתם לשמוע בקול הקב"ה בעצמו אשר היה דובר באזניכם זהו גרם לכם את כל אלה: לאהבה את ה' אלהיכם וגו' נראה לבאר דאיתא שמעון העמסוני דרש כל האתין שבתורה פיון שהגיע לאת ה' אלהיה תירא לרבות ת"ח ויש להבין וכי ר"ש לא היה יכול לדרוש דרש הזה אף מ"ש לתרץ בטוב טעם פי שורת הדין נותן שעם הארץ היה לו לאהוב את הת"ח בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאוודו והיה לו לחבקו ולנשקו שלא כדרך הטבע מפני כמה טעמים חדא דידוע מה שאמרו על שלשה דברים העולם עומד וחד מנייהו הוא התורה ואם לא יהיה הת"ח אשר הוא עוסק בתורת ה' ועל ידו יקיימים העולם זולת זה יחזור העולם לתהו ובהו ועוד זולתו לא יודע כלל מהות של בני אדם ומה טובו והוי ליה לע"ה לאהוב לת"ח בכל נפשו ובכל מאוודו ולכך שמעון עמסוני לא היה יכול לדרוש זה דבלא זה שורת הדין נותן דייקא מת"ח כדביארנו ואינו מן הצורך כלל להשמיענו זאת דודאי ירא ממנו ויאהב אותו אכן ר"ע שפיר דרש דאיתא דאמר ר"ע פשהייתי ע"ה וראיתי ת"ח אמרתי אנשפנו כחמור ומוכח דע"ה אינו אוהב לת"ח כלל ושפיר דרש את ה' אלהיה לרבות תלמידי חכמים והיינו דקאמר פאן את ה' אלהיה היינו אפי' לת"ח תאהבו: ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם נראה דהענין הוא דפרשה זו אינו משמע כלל בצדיקים גמורים רק בבינונים והצדיקים פשמתפללים הם מסירין את לב האבן מבשרם היינו שמסלקים היצר הרע לגמרי באותה שעה שמתפללים אבל בינונים אינו כן רק אפי' בתפלה היצה"ר ג"כ עמהם ולכך פתיב בפרשה שלפניה דהיינו בשמע ישראל בכל לבבך דכתיב ואהבת ולא לעבדו דעבודה בלב היא תפלה ומיירי בצדיקים גמורים אבל פאן דכתיב ולעבדו דהיא תפלה מיירי בבינונים פתיב ולעבדו בכל לבבכם שישלכו היצה"ר לגמרי בשעת תפלתם: ואספת דגגה ותירושה ויצהרה ונראה דהבארבנאל מפרש דמוכרח לומר דהכתוב משמע בבינונים ולא בצדיקים גמורים והענין הוא דקצירת הדגן ואסיפתו הוא בניסן דשמואל אמר לישראל הלא קציר חטים היום והמעשה הזאת היה בפסח ואסיפת התירוש היא בתמוז דכתיב בתורה והימים ימי בכורי ענבים והוא היה בתמוז והיצה"ר הוא בתשרי ונס גדול היה זה שיתקבצו ויאספו הפל ביחד ובזמן אחד: ונתתי מטר ארצכם בעתו נראה לבאר דבפרשת בחוקותי פתיב ונתתי גשמיכם בעתם וכאן פתיב מטר ארצכם רק רבותא גדולה היא דבפרשת בחוקותי פרש"י בעתם בלילי שבתות ובלילי רביעית וכאן ג"כ פתיב בעתו רק דמטבע לא היה כן לירד בלילי שבתות ובלילי רביעית דוקא דמטר הארץ בא מן הטבע דליחות גדולות הן בארץ ולמעלה מן הארץ חום גדול ואש מתלקחת וע"י פן יבשת הארץ והליחות שבארץ נמשכת למעלה ולכך מרגלא בפומי דאינשי דלאחר חום גדול יבוא מטר מטעם דביארנו דלאחר החמימה נתיבש הליחות מן הארץ ונמשכת למעלה וכשיתגבר הליחות למעלה מאוד הגשם בא בתוקף וזהו מדרך הטבע ולא הוי ליה לירד דוקא בלילי שבתות ובלילי רביעית ואעפ"כ הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו שלא יתבטלו העם ממלאכתו מעציר אותם עד לילות הנ"ל ושולח אותם בזמנם: ואספת דגגה ותירושה ויצהרה ואח"כ ונתתי

עֲשׂוּב בְּשֹׁדֵה נְרָאָה דְסָבִיב לִירוּשָׁלַיִם הִיָּה רִוַע מְזִל לְגַשְׁמִים וְא"א כָּלֵל לְזִרְוַע דְּגֵן וְאַח"כּ
עֲשׂוּב כִּי הִגְשָׁם אֵינּוּ מְסַפִּיק וְלִכְּה הַוְצָרְכוּ לְזִרְוַע עַל קִצְת שְׁדוֹת דְּגֵן וְעַל קִצְת שְׁדוֹת
זָרְעִים וְדִשְׂאִים לְבִהְמוֹת וּז"ש הַכְּתוּב וְאַסְפֹּת דְּגֵנָה וְתִירוֹשָׁה וְיִצְהָרָה וְאַח"כּ וְנִתְמִי עֲשׂוּב
בְּשֹׁדֵה לְבִהְמוֹתָה שֶׁהִגְשָׁם יִהְיֶה מְסַפֶּקֶת כ"כ, בְּאַנְפֵן אַחַר נְרָאָה וְלִדְבִיק הַלְשׁוֹן שְׁלֹא חָרְיו
וְאַכְלֵת וְשִׁבְעֵת דְּאִיתָא בְּאַלְפְסִנְדָּר מוֹקֵדָן שְׁאַמְרוּ לוֹ יֵשׁ לְכֶם מְטָר וְאַמַר אֵין אִית לְכוֹן
בְּעִירָא וְאַמַר אֵין אִמְרוּ הִיָּינוּ דְּאִהְיִי לְכוֹן דְּבִשְׁבִילֵם בְּאֵ הַמְטָר וְזֵהוּ הַעֲנִין בְּאֵם יִשְׂרָאֵל
אֵינֶם צְדִיקִים הַמְטָר בְּאֵ בְּשִׁבִיל הַבִּהְמוֹת וּז"ש הַכְּתוּב וְאַסְפֹּת דְּגֵנָה וְתִירוֹשָׁה וְיִצְהָרָה
וְאַח"כּ וְנִתְמִי עֲשׂוּב בְּשֹׁדֵה לְבִהְמוֹתָה וּמוֹכַח דְּהַמְטָר אֵינּוּ בְּאֵ בְּשִׁבִיל הַבִּהְמוֹת דְּאֵם בְּאֵ
בְּשִׁבִיל הַבִּהְמוֹת הָנִי כְּמַצָּפָה וְהַעוֹלָם חָשׂוּף בְּעֵדוֹ וְאוֹכֵל וְאֵינּוּ שׁוֹבֵעַ אֲבָל בְּאַמַת עֵתָה
דְּמוֹכַח דְּלֵא בְּאֵ בְּשִׁבִיל הַבִּהְמוֹת רַק בְּזִכּוֹת עֲצָמָם אֲשֶׁר טוֹבִים הֵם בְּעֵינֵי ה' וְשִׁפִּיר אָמַר
וְאַכְלֵת וְשִׁבְעֵת: הַשְּׁמָרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבְדְתֶם אֱלֹהִים אַחֲרֵים נְרָאָה
לְבָאָר דְּאִיתָא דְּבִמְצוּהָ הַקַּב"ה מְצָרָף מַחְשָׁבָה לְמַעֲשֵׂה אֲבָל בְּעִבְרָה לֹא וְזֵהוּ דְּנוֹקָא בְּכָל
עֲבִירוֹת חוּץ מֵעֲפוֹ"ם שֶׁהַקַּב"ה מְצָרָף הַמַּחְשָׁבָה אֲשֶׁר חָשַׁב לְמַעֲשֵׂה וְנְרָאָה לְתַת טַעַם
דְּהִנְהָ הַיָּצָר הָרַע יְכוֹל לְפַתּוֹת בֶּן אָדָם אִפִּי בְּפַעַם רֵאשׁוֹן וְאֵין לוֹ פֶּח לְאַזְנוֹר חֵיל מְלַחְתָּם
קָרִיב עִם הַיָּצָר הָרַע רַק הַקַּב"ה בְּרוּב רַחֲמֵיו וְחֲסִדְיוֹ אֲשֶׁר הוּא מְשַׁגֵּיחַ עֲלֵינוּ עֲזָרְנוּ לְהַכְנִיעַ
הִיצָה"ר אֲבָל אֵם ח"ו הַשְּׁכִינָה סָרָה מֵעֲלֵינוּ נִשְׂאָר הַבֵּן אָדָם לְבַד וְאֵין עוֹזֵר לְיָמִין וְאֵין
סוֹעֵד לְשִׂמְאַל וְאֵין לוֹ עַל מִי לְהַשְׁעֵן וּבְאֵם שִׁיחְשׁוּב הָאָדָם עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת
הַשְּׁכִינָה סָר מִמֶּנּוּ וְאֵין מִי לְעֲזָרוֹ ח"ו וּבִנְדָאֵי הַחוֹשֵׁב מַחְשָׁבָה סוֹפּוֹ שִׁיצָא לְתַרְבוֹת רַעָה
וְזֵה שְׁכַתָּב פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְנִמְצָא הַשְּׁכִינָה סָר מֵעֲלֵיכֶם וְזֵהוּ נְדָאֵי וְעַבְדְתֶם אֱלֹקִים אַחֲרֵים
שִׁיפְתָּה אֲתָכֶם הִיצָה"ר מִיָּד הַשְּׁמָרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וְעַבְדְתֶם אֱלֹקִים אַחֲרֵים
וְהַשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְאַבְדְתֶם מְהֵרָה וְגו' וְכָהּ הוּא בִּיאוֹר
הַכְּתוּב דְּהִנְהָ הָרֵאשׁוֹנִים עֲבָדוּ רַק לְחֻמָּה דְּהִיא הִיָּתָה מְשַׁפִּיעַ עַל כָּל דְּבָר חֲפִץ אֲשֶׁר דַּעַת
וְלֵב הָאָדָם נִחַ בְּהֵן וְלִכְּה הַקְטִירוֹ לְצָבָא הַשְּׁמַיִם וְנִסְכּוֹ וְהַשְׁתַּחֲוִי לָהֶם כְּדֵי שִׁיִּשְׁפִיעַ בְּטוֹב
עַל כָּל דְּבָר וּבְבִית שְׁנֵי הָיוּ מְאַמִּינִים שֶׁהַקַּב"ה הוּא יְחִיד וְיִמְיֻחָד וְעֲבָדוּ לְצָבָא הַשְּׁמַיִם רַק
מֵהָאֵי טַעְמָא וּז"ש וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מְטָר שִׁיעֲצוֹר הַשְּׁפַעֵת הַחֲמָה וְצָבָא הַשְּׁמַיִם
מִלְּהַשְׁפִיעַ דְּלִכְאוֹרָה הוּא תְּמוּהָ דְּלָמָּה כְּתִיב וְחָרָה אַף ה' הוּא מְדַת הַרְחָמִים וְכִי רַחֲמִים
יַעֲשֶׂה דִין ח"ו רַק נְרָאָה דְּהַעֲנִין הוּא כְּהָ דְּזֵה רַחֲמִים דְּהַקַּב"ה נִפְרַע מִן הָאָדָם בַּעוּה"ז
כְּדֵי שִׁיבֹאוּ לַעוּה"ב בְּנִקְיוֹת וּבְזִיכּוֹן הַטּוֹב וְלִכְּה כְּתִיב ה' אֲבָל אַחְאָב וְיִרְבֵּעַם עֲבָדוּ
עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְמָרוֹד בַּה' אֱלֹקִים חַיִּים וְלִכְּה כְּעַס הַקַּב"ה עֲלֵיהֶם וְלִכְּה אַחְאָב אָמַר
לְאַלְיָהוּ הַאֲתָה זֶה עוֹכֵר יִשְׂרָאֵל עַד דְּעֲצַר הַטַּל וּמְטָר זֶה שְׁלֵשׁ שָׁנִים וְעַל זֶה אָמַר אֲלֵיָהוּ
לֹא עוֹכֵר יִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲלֵא לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתִי זֹאת לְפָרוּעַ מִהֶם בַּעוּה"ז: הַשְּׁמָרוּ לְכֶם
פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְגו' דְּהִיצָה"ר מְסִיתָה לְעַבְיָד לְצָבָא הַשְּׁמַיִם בְּשִׁבִיל כְּהָ לֹא יְכוֹל הַקַּב"ה
לְהַשְׁחִיתָה דְּאֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע אֲלֵא א"כ נִפְרַע תַּחֲזִילָה מְאַלְקִיָּהָ דְּאִיתָא בְּגִמְרָא
שְׂאֵל הָאֵי מִיָּן אֶת רַבִּי הֲלֹא אֵין הַקַּב"ה נִפְרַע מְאוּמָה אֲלֵא א"כ נִפְרַע מְאַלְקִיָּהָ תַּחֲזִילָה
וְאֵין עֲבַדְתִּי לְצָבָא הַשְּׁמַיִם וְאֵפִי"כ לֹא הַשְׁחִיתֶם אָמַר לִיָּה וְכִי בְּשִׁבִיל שׁוֹטִים יֵאָבֵד
הַקַּב"ה אֶת עוֹלָמוֹ וְלִכְּה יְסִיתָה לְעַבְוֹד לְצָבָא הַשְּׁמַיִם וְאֵינוּ יְכוֹל לְכַלּוֹתָהּ וּז"ש הַכְּתוּב
הַשְּׁמָרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם שְׁמִסִּיתְכֶם לְעַבְוֹד לְצָבָא הַשְּׁמַיִם וְהָיוּ כְּאֵלוֹ כּוֹפְרֵי בְּעִיקָר
אִפִּי עַבְדְתֶם לְאֱלֹקִים אַחֲרֵים הִיָּינוּ לְצָבָא הַשְּׁמַיִם וְאַפִּילוֹ הַשְׁחִית לָהֶם הָנִי כְּאֵלוֹ עַבְדְתֶם

עבודת פוכבים ומזלות: ותרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וּגּוֹ' וְנִרְאָה דְּמַצִּינּוּ בְּמַחְקָרִים דְּמִימִים קְדָמוֹנִי הִיָּה שְׁפַע רַב לַחֲמָה יוֹתֵר מֵעַת עַתָּה דְּהִיָּתָה מְאִירָה בְּזִיזוֹ תּוֹאֲרָה כְּמָה אֲבָנִים וּמְרַגְלִיּוֹת טוֹבוֹת מִשָּׂא"כ לַעַת עַתָּה ע"י דְּעַבְדוֹ לַעֲבוּדַת אֱלִילִים לַחֲמָה וְלַמָּה הַדְּבָר דּוֹמָה לְזֶקֶן שְׁפָלוֹ יָמָיו בְּטוֹב וְתוֹאֵר פְּנָיו הוּא טוֹב לְמֵאוֹד וְאִינוּ חוֹשֵׁב אוֹתוֹ לְזֶקֶן דְּהִרְוָאָה אוֹתוֹ חוֹשֵׁבוֹ שֶׁהוּא עוֹד צָעִיר לְיָמִים כִּי הָעֲנָן בַּחֲמָה שְׁוֹלְקָה אֶבֶל לֹא נִרְאָה וְזֶהוּ ג"כ שֶׁהַמָּטָר בָּא עַל הָאֵילָנוֹת שִׁיגְדְלוֹ הַפִּירוֹת וְהַשְּׁמֶשׁ מִמְתִּיק אוֹתָם וּז"ש וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר דְּהִיָּנוּ שְׁלֵא יִהְיֶה מָטָר וְהַחֲמָה ג"כ לֹא יוּכַל לְהַשְׁפִּיעַ מִפֶּחַ דְּאִין מָטָר וְאִין הַפִּירוֹת גְּדֻלִים וְאִינָה יְכוּלָה לְהַמְתִּיק הַפִּירוֹת וְאִם כֵּן הַשְּׁמֶשׁ נָמִי יְכוּלִים לְפָרְוֵעַ עַל חֲטָאֲתְכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ כִּי כָּבֵר נִפְרַע מְאֻלְקִיָּהֶם הִיָּנוּ הַחֲמָה וּלְכַף פְּתִיב וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' נֹתֵן לָכֶם וְיֵשׁ לְדִיִּיק ה' הוּא מְדַת הַרְחֲמִים וְכָתוּב כִּי אֲצֵל פְּוֹרְעָנוֹת וְנִרְאָה דְּנֻדָּי הִיָּה הִיא יְרוֹשָׁה מְאֻבוֹתֵינוּ הִיא דְּכַתִּיב אֲשֶׁר ה' נֹתֵן לָכֶם דְּמִשְׁמַע דְּהִיא נִתְּנָה לָנוּ בְּמַתְּנָה מֵאֵת ה' כִּי כָּבֵר כְּתַבְתִּי לְעֵיל דְּאָרְץ צְבִי שֶׁהִיָּה מְחֻזֵּק אֶת מְרֻבָּה שְׁלֵא כְּטַבַּע הוּא בְּמַתְּנָה מֵה' וְשִׁפִּיר הוּא רְחֻמִים שְׁאֲבַדְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' נֹתֵן לָכֶם הִיָּנוּ בְּמָה שְׁמַחְזֻקָת אֶת הַמְרֻבָּה אֶבֶל מ"מ א"י נִשְׁאָר בִּירוֹשָׁה לָנוּ כְּמַקְדָּם שְׁזָה הוּא רְחֻמְנוֹתוֹ: כִּי אִם שְׁמוֹר תִּשְׁמְרוּ אֶת כָּל הַמְצָנָה הַזֹּאת וּגּוֹ' וִירְשֶׁתֶם גּוֹיִם גְּדוּלִים וְעֲצוֹנִים מִכֶּם נִרְאָה לְבָאָר דְּעָשׂוּ יֵשׁ לוֹ רַגְלִים יִשְׂרָאֵל וְחֻזְקִים הוּאִיל שֶׁהִלֵּךְ בְּשַׁמְחָה לְצוּד צִיד לְהִבִּיא חַיּוֹת וְעוֹפוֹת וְהוּא רַק כְּבֵד אֶת אָבִיו וּלְכַף הִיָּה לוֹ רַגַל יִשְׂרָה בְּזָכוֹת זֶה אֶבֶל יַעֲקֹב שֶׁהִלֵּךְ מֵאָבִיו לְפָדוֹן אָרֶם וְנִתְעַכֵּב בְּבֵית לָבָן וְלֹא כִּיבֵד אֶת אָבִיו נִחְלָשׁוּ רַגְלָיו מְאוֹד וְלֹא הִיָּה יְכוּל לְעַמּוֹד מִפְּנֵי עָשׂוּ אָחִיו וּלְכַף בְּפָגְעוּ הַמְּלֶאכֶה לְיַעֲקֹב וַיֵּאבֶק עִמּוֹ וַיִּרְא כִּי לֹא יְכוּל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף יְרִיכּוֹ הִיָּנוּ הַרְגֵל דְּאִין בּוֹ פֶּחַ וְכִדְאָמְרוּ חַז"ל דְּהַמְּלֶאכֶה הִיָּה הִיָּה שְׁרוּ שֶׁל עָשׂוּ וּלְכַף כְּשֶׁפָּגַע בִּירְכוֹ נִחְלָשׁ יַעֲקֹב מִפְּנֵיו וְלֹא הִיָּה יְכוּל לְעַמּוֹד נִגְדוֹ כִּי זָכוֹת אָבִיו תוֹלָה בּוֹ וּלְכַף פְּתִיב בְּאִיכָה נִתְּנִי ה' בְּיַדִּי לֹא אוּכַל קוּם דִּישׁ לוֹ זָכוֹת רַגְלִים וּבְיַדִּי אִין זֶה הַזָּכוֹת וּלְכַף לֹא אוּכַל קוּם וּז"ש הַפְּתוּב כִּי אִם שְׁמוֹר תִּשְׁמְרוּ וִירְשֶׁתֶם גּוֹיִם גְּדוּלִים וְעֲצוֹנִים מִכֶּם בְּזָכוֹת אָבִיו וּלְכַף עֲצַמוֹ מִכֶּם כָּל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹוּ כִּי רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה אַע"פ דְּאִין לָכֶם כָּלֵל זָכוֹת רַגְלִים כְּדִבְיָאֲרָנוּ אַפ"ה כָּל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹוּ בּוֹ כִּי רַגְלְכֶם לָכֶם יִהְיֶה: לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֵיכֶם פְּחֻדְכֶם וּמוֹרָאֲכֶם יִתֵּן ה' נִרְאָה דְּהָעֲנָן הוּא דְּזָכוֹת שֶׁל עָשׂוּ הִיָּה הַכֵּל דְּהִיָּה מְחַנְיָף לְאָבִיו בְּדְבָרִים רַבִּים כְּדִי לְכַבְּדוֹ וְהִיָּה יִצְחָק חוֹשֵׁב אוֹתוֹ לְצַדִּיק וְיִשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי ה' אֶבֶל בְּאֵמַת כְּאֲשֶׁר הָעֲבִיר פְּנָיו מִפְּנֵי לֹא חָשַׁב כָּלֵל רַק דְּבָרֵי רַמְאוֹת וְדְבָרֵי עֲקָשׁ וּפְתִלְתוּל כְּדִי לְרַמְאוֹת אֶת אָבִיו וְאִין לוֹ זָכוֹת כָּלֵל רַק בְּמָה שְׁכִיבֵד אֶת אָבִיו בְּפָנָיו אֶבֶל מֵאֲחוֹרָיו אִין לוֹ זָכוֹת וּז"ש לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֵיכֶם הִיָּנוּ שְׁיִבְרַחוּ מִפְּנֵיכֶם וַיִּהְיוּ מִרְאִים לָכֶם עוֹרָף וְאִז פְּחֻדְכֶם נוֹפֵל עֲלֵיהֶם כִּי מֵאֲחוֹרָיו אִין לָהֶם זָכוֹת אֲבוֹת הִיָּנוּ זָכוֹת כִּיבּוּד וַיִּפְּלוּ בְּיַדְכֶם: פְּרִשְׁתָּ רְאָה פְּרִשְׁתָּ רֵאשׁוֹנָה תִּמְצָא בְּסוּף הַסְּדֵרָה וְהִיָּה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֵיכֶם וּגּוֹ' נִרְאָה דְּנִסְמָךְ לְמַעְלָה עַל הַפְּסוּק וְהִנֵּי לָכֶם מְכָל אֲוִיבֵיכֶם מְסָבִיב וַיִּשְׁבַּתֶּם בְּטַח דִּישׁ לְתַת טַעַם עַל דִּישְׂרָאֵל לֹא הִיָּה מְחַנְיָבִין לְבָנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה עַד אַחַר יְרוֹשָׁה וַיִּשְׁיבָה רַק נִרְאָה דְּבְאֵמַת הִיָּה זֶה עֲנָן גְּדוּל לְהִנִּיחַ הַבֵּית וְהַרְכוּשׁ וְלִילֵךְ לְמַרְחוֹק לִירוּשָׁלַיִם רַק הַבְּטִיחַ לָנוּ הַמְּקוֹם לֹא יִחַמּוּד אִישׁ אַרְצָךְ כִּי שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָם נִיזוּקִין וְאָמְרוּ אַף בְּחֻזְרָה דְּכַתִּיב וּפְנִיתִּיבְבִנְיָקָר וּגּוֹ' אַךְ אָמְרוּ בְּמְקוֹם דְּשָׂכִים הִיָּקָא לֹא אָמְרִינוּ דְּשְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָם נִזוּקִין וּלְכַף בְּעַת מְלַחְמָה דְּשָׂכִים הִיָּקָא

אי אפֿשר לבנות בית המקדש לעלות לרגל פֿון יבזזו זרים חילו פי שכיח הויקא אָמנָם כּאֶפֿשר תּנוּחַ מִפֿל אויב א"כ לא שכיח הויקא ותוכל לעלות לרגל פי אַז שלוחי מצוה אינָם ניוזקין לַכּף תּבִנָה אַז בית הבחירה לעבֿוד שֵׁם לה: לשפֿן שֵׁמוּ שֵׁם וגו' לעיל פֿתיב לשוֹם שֵׁמוּ שֵׁם ופֿירש רש"י דלעיל מייַרי בְּמִשְׁפַּן שִׁילָה וְכֵאן מייַרי בְּבֵית עוֹלָמִים וְהָא דְשִׁנְיָה הַלְשׁוֹן נִרְאָה הַפֿירוּשׁ לְשִׁפֿן קרוי על שֵׁם מִשְׁפַּן שְׁנַת־מִשְׁפַּן דְּהָא פֿשְׁתֵּי־קָרִיב הַקַּב"ה אַתְּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִתְמַשְׁכֵּן אִזִּי חֲצִי הַשֵּׁם שָׁלוּ לַבְּנוֹת אַתְּ בֵּית הַבְּחִירָה וּלְכֹף בְּזִמְנָא הַזֶּה אִין מִשְׁתַּמְשִׁין רַק בְּחֲצִי שֵׁם הַיְיָנוּ שֵׁם י"ה אֲבָל ו"ה נִתְמַשְׁכֵּן עַד שִׁיבְנָה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ בְּמִהְרָה בְּיַמֵּינוּ וְאִזִּי יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם כְּבַתְחִלָּה וּא"כ הָיִי לְשִׁפֿן שֵׁמוּ עֲבוּר הַשֵּׁם דְּהַיְיָנוּ לַבְּנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה אֲבָל לְעִיל מייַרי בְּמִשְׁפַּן שִׁילָה דְּלֹא שִׁיָּהּ זֶה כָּלֵל לְכֹף פֿתיב לשוֹם שֵׁמוּ: וְכֵל מְבַחַר נְדָרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְרוּ לֵה' נִרְאָה לְבֹאֵר דְּאִית' בְּגִמְר' אָמַר ר' יִשְׁמַעְאֵל לְכִשְׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חֲטָאת שְׁמִנָה וַיֵּשׁ לְהַבִּין הָא אִיתָא בְּגִמְר' כֹּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרַת חֲטָאת פֿאָלוּ הַקָּרִיב חֲטָאת וּר"י בְּלִתֵּי סִפְקָא שְׁהֵי עוֹסֵק בְּתוֹרַת חֲטָאת פֿאָלוּ הַקָּרִיב חֲטָאת וְלָמָּה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ לְהַקָּרִיב דְּוִיקָא קָרְבָּן מִמֶּשׁ וְעוֹד לָמָּה דֵּיִיק שְׁמִינָה דְּוִיקָא מַה לִּי אִם שְׁמִינָה אִם רָזָה הוּא לְרַצּוֹן לְפָנֵי ה' וְנִרְאָה דְּאִיתָא בְּגִמְר' דְּרַגְלִין הָיִי לוֹמַר בִּימֵי הַקְּדָמוֹנִים קוֹדֵם הַלִּימוּד אֵינָה מִילְת' דְּבַדִּיחוֹת' וּלְבֹאֵר דְּרַף הַלְצָה לִיתָן טַעַם לְזֶה דְּאָמְרוּ חו"ל שִׁיחַת חוֹלִין שָׁל ת"ח צָרִיכִין לִימוּד כִּי לְפִי קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל אֲסוּר לְהֵם לְשׁוּחַ שִׁיחַת חוֹלִין כָּלֵל אֲבָל בְּאַמַּת מְפָנֵי מַה תִּיקְנוּ לְשׁוּחַ מִילְתָא דְּבַדִּיחוֹת' קוֹדֵם הַלִּימוּד רַק דְּאִית' דְּבָכֵל הַמְצוֹת תִּיקְנוּ חֲכָמִים לִיתָן חֵלֵק לְסַם שְׁלֹא יִקְטָרַג עַל יִשְׂרָאֵל וּלְכֹף בְּתַפְלִין תִּיקְנוּ שִׁיָּהּ הַשְּׁעָרוֹת מְגוּלִין קֶצֶת וְהִנֵּה בְּלִימוּד אִין לִס"א חֵלֵק בְּהַ כָּלֵל וּלְכֹף תִּיקְנוּ לוֹמַר אֵינָה מִילְתָא דְּבַדִּיחוֹת' קוֹדֵם הַלִּימוּד וְזֶה שְׁאָמַר ר' יִשְׁמַעְאֵל לְכִשְׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חֲטָאת שְׁמִינָה דְּבִאֲכִילָה זֹו בְּאַמַּת יֵשׁ כַּח קֶצֶת לִס"א וּלְכֹף לֹא רָצָה לְעוֹסֵק בְּתוֹרַת חֲטָאת כִּי מַה חֵלֵק יִגִּיעַ לִס"א מִמֶּנּוּ רַק בְּחֲטָאת מְעֻלָּא שְׁזָה נֶאֱכָל לְפָנֵינוּ וְעַתָּה אֲבֹאֵר הַפְּסוּק דְּלְעִיל בְּפִסּוּק דְּאִיָּרִי בְּמִשְׁפַּן שִׁילָה לֹא פֿתיב כָּלֵל וְכֵל מְבַחַר נְדָרֵיכֶם רַק כ"א דְּמייַרי בְּבֵית עוֹלָמִים דְּהִנֵּה יְדוּעַ מַה שְׁפִתְבוּ חֲכָמֵי הַפֿילוֹסוֹפִים שְׁבִשְׁר שְׁמִינָה מְמַהר יוֹתֵר לְהַסְרִיחַ מְבִשְׁר פְּחוּשׁ וְאִיתָא בְּמִפְרָשִׁים דְּמְבַחַר הַיְיָנוּ בְּשֶׁר שְׁמֵן וְאִיתָא בְּפִרְקֵי אָבוֹת דְּאָחַד מִעֲשָׂרָה נִיסִים שְׁנַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ לְבַהמ"ק הוּא שְׁלֹא הַסְרִיחַ בְּשֶׁר הַקּוֹדֵשׁ מְעוֹלָם וּלְכֹף לְעִיל קָאֵי עַל מִשְׁפַּן שִׁילָה דָּאִם יִקְרִיבוּ מְבַחַר שֶׁהוּא בְּשֶׁר שְׁמֵן יַסְרִיחַ דְּבְמִשְׁפַּן שִׁילָה לֹא הִנֵּה זֶה הֵנִס כָּלֵל וּלְכֹף בְּאַמַּת הָיִי מְקָרִיבִין בְּהַמּוֹת כְּחוֹשׁוֹת אֲבָל פֿאַן דְּמִשְׁתַּעֵי קָרָא בְּבֵית עוֹלָמִים וּבְאַמַּת הָיִי יְכוֹלִין לְהַקָּרִיב אִפִּי בְּשֶׁר שְׁמֵן וּלְכֹף פֿתיב כֹּל מְבַחַר נְדָרֵיכֶם הַיְיָנוּ בְּהַמּוֹת שְׁמִינּוֹת וְטוֹבוֹת: וּשְׁמַחְתֶּם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו' וְהַלּוֹי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם כִּי אִין לוֹ חֵלֵק וְנִחְלָה אִתְּכֶם הַטַּעַם שְׁבַחַר בִּירוּשָׁלַיִם כִּי אִיָּהּ יִשְׁמַח הַלּוֹי אִתְּךָ שְׁאִתָּה תִּשְׁבַּח בְּבֵיתָךָ וְהוּא רַק כְּאוֹרֵחַ וְאִיָּהּ יִהְיֶה שְׁנֵה בְּשַׁמְחָה אִתְּךָ וּלְכֹף בְּהַלּוּכָה לִירוּשָׁלַיִם הַכֹּל אוֹרְחִים כַּעַם כְּפִהֵן כְּלוּי א"כ אִין נִפְשׁוּ עֲגוּמָה הוֹאִיל הָיִיתוּ אוֹרֵחַ כִּי שֵׁם כְּוָלָם אוֹרְחִים וְגַרִים וּא"כ הַשְּׁמַחָה שְׁלִימָה וְאִין נִפְשׁוּ דוֹאֲגַת עֲלֵיו כָּלֵל.

הַשְּׁמַחָה לָהּ פֿון תַּעֲלָה עוֹלוֹתֶיהָ בְּכֹל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאָה הִנֵּה יֵשׁ לְפָרֵשׁ כִּי וְדֹאֵי מִתְחַלָּה תְּבַחַר בְּהַר הַמּוֹרִיָּה כִּי בְּטוּחַ אִתָּה שְׁשֵׁם מִשְׁפַּן אֱלֹהִים אָמְנָם אִם תִּרְאָה שְׁאִם בְּהַר אַחַר בְּחַר ה' לְשׁוֹם אוֹת וּמוֹפֵת כְּמוֹ בְּהַר הַכְּרֵמֶל בִּימֵי אֱלִיהוּ שְׁיַרְדַּ שְׁם אִשׁ מִן הַשְּׁמַיִם הַיֵּשׁ שְׁעַר הַשְּׁמַיִם יוֹתֵר מְזֵה וְתֹאמַר גַּם בְּזֶה אֲעֲלֶה זָבַח כִּי רוֹאֶה אֲנִי שְׁשֵׁם מְקוֹם שְׁכִינָה וְשֵׁם

נתקבל ברצון זבחי אלהים וקאמר השמר לה פי זה הנה חוץ לגדר אבל לעולם השכינה
בחר בציון ובירושלים גם כפר פתבתי פי נימוסיהם על ההרים הרמים פדי שיפירו
מרחוק מקום עבודת אלילים שלהם וגם יראו תמיד העבודת אלילים בכל מקום
שהולכים ויתקע עבודתם בלבם מבלי פנות וא"כ גם אתה תחשוב פן ולכן תחשוב
להעלות עולתיך במקום אשר תראה דייקא במקום גבוה שתראה אותו תמיד ויהיה תמיד
מזבחה לזכרון בלבה והנהירה התורה על זה.

באופן אחר נראה לפרש פי במשפן שילה קדשים נאכלים בכל מקום קדשים נאכלים
בכל הרואה וגם בירושלים לולי החומה היו הקדשים נאכלים בכל הרואה כמ"ש התוס'
בשבועות פרק ב' וא"כ תחשוב פינון שהורשה לאכול שם קדשים ש"מ שהוא מקום קדוש
א"כ אף קרבן אקריב באותו מקום לכ"א פי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיה וגו'
ולא בהר הפרמל שהוא משבט אחר ולא מבנימין וגם בכל הרואה הוא משבט אחר ולא
מבנימין פי רצועה יוצאה מיהודה לבנימין וגם בחר ה' בבנימין היותו קטנו של שבטים
פי ה' מאס בגדולים ולכה לא בחר ה' בהרים הרמים ולא בראש ההר רק בין פתיפיו שפן
לענוה ונמיכת רוח וא"כ אין לה לבחור הרים הרמים הנראים פי בחר ה' בקטנים וצנועה
ומקושה ולצנועים חכמה והבן וזה ביאור הפתוב דאמר שמואל לשאול אם קטן אתה
בעיניך ראש שבטי ישראל אתה ר"ל דלא תהא קטן בעיניך במה שאתה מצעיר
שבשבטים אדרבה ראש שבטי ישראל אתה דזה גודל ענותנותו של הקב"ה.

רק בכל אנת נפשך תזבח ואכלת בשר נראה לבאר דאיתא בגמ' אמר ר"ח אנא בעניויתי
לא אכלי ירקא ובעשירוטי לא אכלי ירקא בעניויתי לא משום דגריר טפי ובעשירוטי לא
משום דבאתר' דליעול ירקא ליעול בשרא וכוונא ולהבין לתת טעם לדבר וכי ר"י הנה
רעבתו כל כף למלא פריסו דוקא בבית' וכוונא רק הענין הוא כף דהנה ארבע יסודות
המה והם דומם צומח חי ומדבר הוא השומר מצנת ה' ואם לא שמר מצנת ה' פראוי אזי
צריך עוד להתגולל בעולם השפל רק לפי מדרגת הנשמה הוא מתגולל אם הוא מדרגה
קצת אזי מתגולל בחיה או בהמה ואם הוא במדרגה שפילה מתגולל בדומם או למעלה
מזו בצומח וכמה צער גדול יש לו והנה ידוע דאם בא גלגול רע לאדם לא די שאינו
מתקן הגלגול כי הגלגול רע למאוד ואינו יכול לתקנו אולם דאפי' הגלגול מקלקל אותו
ומפתהו לסור מדרך הטוב לדרך עקש ופלתתול וז"ש ר"ח באתרא דליעול ירקא דאין
בו גלגול טוב ויכול ח"ו לקלקל אותו ליעול בשרא וכוונא דהוא גלגול טוב וז"ש הפתוב
רק בכל אנת נפשך תזבח ואכלת בשר בשר דייקא שהוא יותר טוב לנשמתך ונפשך
מאכילת ירק: הטמא והטהור יחדיו יאכלנו כצבי וכאיל נראה לבאר דאית' בגמ' דבמדבר
הנה אסור להם בשר תאנה אלא שלמים רק הטמא דלא הנה רשאי להקריב
שלמים בטומאתו והנה מוכרח לאכול בשר תאנה והסיות הנה מותר אף לטהורים פי
א"א פלל בהקרבה וזה פי הפסוק הטמא והטהור יחדיו יאכלנו שטמא מותר בבשר
תאנה כמו שהטהור מותר בבשר תאנה וכאיל שא"א בהקרבה: רק הדם לא תאכלו
על הארץ תשפכו פמים נראה לבאר סמיכת הפתוב דלא תאמר איה יאכל טמא וטהור
הא יטמא אוכלין וישראל אכלו חולין בטרה וא"כ ה"א דמותר לאכול דם וא"כ אינו
מכשיר דה"א דהוי כמו מזהל של בשר ומי פירות דאין מכשירין לזה קאמר דלא כן הוא
רק הדם לא תאכלו: על הארץ תשפכו פמים דהנה יש אונמה במדינות אנדיאן שחשבו

דיש בבהמה נפש מעליא ובאם הבהמה מתה אזי קוברים הדים ותרצה ג"כ לעשות כמותם ולכה הנהירה התורה על הארץ תשפכנו כמים: לא תוכל לאכול בשעריה מעשר דגנה וגו' ותרומת ידה כי אם לפני ה' אלהיה תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלהיה בו נראה לבאר דשער היינו מקום מושב זקנים וסנהדרי עיר כדכתיב ועלתה יבמתו השערה ודרשינו ויאכלו זבחים לפני אלהים דכל האוכל בסעודה שת"ח מסיב בו פאילו אכל לפני אלהים כי שם השכינה שורה א"כ יעלה בדעתה לאכול שם והוי פאוכל בבהמ"ק קמ"ל דלא ולכה נאמר תרומת ידה אלו בפורים דאמרי' כל המביא דורון לת"ח פאלו הקריב בפורים א"כ ס"ד לאכול בצירוף זקני עיר בפורים וקאמר הטעם כי לפני ה' אלהיה תאכלנו כי שם אצל ת"ח כתיב לפני אלהים אבל לא שם הניה כי שמו העצם כבכול אינו שורה רק בבית המקדש והקרנות הם פולם לשם העצם כידוע ולכה אין לה לאכול רק בבהמ"ק כי שם העצם שם הניה שורה: אתה ובנה ובתה ועבדך ואמתה והלוי אשר בשעריה ושמתה לפני ה' אלהיה בכל משלח ידיה דהנה אם האדם רואה תדיר על מי שהוא שפל ממנו בנדאי הוא שמת בחלקו אבל אם רואה תדיר ונותן עיניו בעשירים גדולים באמת יש לו צער וחומד ממון של חבירו כי רוצה ג"כ להיות עשיר כמותם וזהו ביאור הפתוב אתה ובנה ובתה ואמתה והלוי וא"כ אם אתה תראה פאלו שאינם חשובים כ"כ ויכולתה יותר מהם ובנדאי ושמתה לפני ה' אלהיה בכל משלח ידיה כפי אשר יתן לה הבורא ותשמח בו: השמר לה פן תעזוב את הלוי כל ימיה על אדמתה נראה לבאר דאלו תטעון אלו הנה ללוי חלק בא"י לא הנה לו רק חלק י"ב ועכשיו מקבל תרומה ומעשר וכדומה מלבד מ"ח ערים שניתנו לו ועוד תטעון דבשבת לוי כתיב יורו משפטיה ליעקב וכל המורה משבט לוי קאתו וא"כ תאמר בלבבך דהדיין אינו רשאי לקבל מתנות ואיה אתן לו מאומה ולכה הנהירה התורה השמר לה פן תעזוב את הלוי ולמה באמת מותר לתת ללוי ולכה אמר כל ימיה על אדמתה כי שלו הוא ומן הראוי לו דהנה על אדמתו אתה יושב כי אין לו חלק בארץ וזהו שדייק כל ימיה על אדמתה כי הקב"ה נתן לו זה עבור אדמתו: כי ירחיב ה' אלהיה את גבולך פאשר דבר לה ואמרת אונקה בשר כי תאנה נפשך לאכול בשר בכל אנת נפשך תאכל בשר נראה לבאר דאיתא שאלו לחכמים ולא פירשוהו ולנביאים ולא פירשוהו היינו על מה אבדה הארץ ולא ידעו הכל לפרש הדבר עד שהקב"ה בעצמו אמר על עזבכם את תורתם ולהבין למה באמת לא ידעו וכי לא קראו ק"ש פעמים בכל יום דכתיב פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם וגו' ואפדתם מהרה מעל הארץ הטובה וגו' רק נראה דנדאי ידעו דבשביל זה גלינו בעו"ה מארצנו על שהיינו מורדים בה' אלהינו ולא אבו בדרכיו הלוף ולשמע בתורתו רק ידוע דא"י נקרא ארץ צבי מה צבי עורו מחזיק את פשרו אף א"י מחזיקת את היושבים בה רק לאחר שמרינו ופשענו וגלינו נתפוצה א"י ג"כ וזה הנה שאלתם על מה אבדה הארץ ארץ דייקא דהא היא אינה חוטאת כלום ועל מה נענשה ויאמר ה' על עזבכם את תורתם דידוע דהתורה ארנכה מארץ מדה ומקוצר המשיג בקנשי גדול יש להשיגה אף אם יגהה בו תמיד אז מביט בשכלו ומתרחב עד מאוד וזה בנה תלוי אם אנו לומדים תורה ומתרחבת אצלנו אז א"י ג"כ מתרחבת אבל אם אינם עוסקים בתורה היא מתקצרת וזה שאמר הקב"ה על אשר עזבו את תורתם וא"כ התורה הוא קטן בערכו ולכה אבדה הארץ צבי ג"כ ונהה מצינו בגמ' ששאל אחד מחבירו דבר בדבר הלכה ולא ידע להשיבו

וּלְמַחֵר שָׁאֵל לוֹ אוֹתוֹ הַדְּבָר עוֹד הַפֶּעַם וְהִשְׁבִּיבוּהוּ כַּהוֹנֵן אָמַר לִיה לָמָּה לֹא הִשְׁבַּת לִי אֶתְמוּל א"ל עַל שְׁלֹא טְעַמְתִּי טַעַם בְּשֹׁר פִּירֵשׁ רַש"י לֹא דִקְדַקְתִּי יָפָה וּלְהִבִּין נִרְאָה דַּאִיתָא כָּל מִי שֶׁהוֹגֵה יָפָה בְּתוֹרַת ה' טוֹעַם טַעַם בְּשֹׁר וְזֶהוּ שְׁפִי רַש"י וְלֹא דִקְדַקְתִּי יָפָה הֵינְנו שְׁלֹא טְעַמְתִּי טַעַם בְּשֹׁר וּלְכַף ע"ה אָסוּר לְאָכּוֹל בְּשֹׁר דֵּהוּא לֹא יָכוֹל לְדַקְדַּק כָּלֵל וְזֶה פִּי הַפְּתוּב כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֵיךָ אֶת גְּבוּלְךָ דֵּהֵינְנו שֶׁא"י יִהְיֶה מִתְרַחֵב וְהוֹלֵךְ א"כ צוֹרֵךְ לֵהִיּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה ג"כ מִתְרַחֵבֶת אֶצְלִיכֶם וּא"כ שְׁפִיר וְאִמְרַתְּ אוֹכְלָה בְּשֹׁר הֵינְנו לְדַקְדַּק יָפָה שֶׁהוּא טְעִימַת בְּשֹׁר: כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם וְנִבְחַתְּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ הִנֵּה בָּא הַפְּתוּב לְאָסוּר לָהֶם בְּשֹׁר נַחֲרִיה שֶׁהִיא מוֹתֵר לָהֶם בְּמִדְבָּר וַיֵּשׁ לִישׁוֹן טַעַם לְזֶה דֵּהֵעֲנִין הוּא כָּל מָה שֶׁאוֹכְלִין הַפֵּל לְהוֹצִיא נְצוּצוֹת וְגִלְגוּלִים כַּמ"ש הָאֵר"י עַל־פְּסוּק כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי אִם עַל כָּל מוֹצָא כִּי ה' וּבַעֲשָׂבִים וְצִמְחִים הַנֶּשְׁמוֹת יוֹתֵר גְּרוּעוֹת מִן הַגִּלְגוּלִים אֲשֶׁר בְּבַעַל חֵי כַּמ"ש הָאֵר"י עַל לֹא בְּעֹנֵי אֶכְלִי יִרְקָא וּא"כ לְכַאֲרֵה תִּקְשִׁי לָמָּה עֲשָׂבִים וְצִמְחִים נוֹכַל לְאָכּוֹל אִף דְּלֹא שְׁנִיָּה בְּהוֹ תִּיקוֹן הַשְּׁחִיטָה וּבַעֲלֵי חַיִּים שֶׁנִּשְׁמַת הַגִּלְגוּלִים וְנְצוּצוֹת שֶׁבְּתוֹכָם יוֹתֵר מְעוֹלִים לָמָּה יִצְטָרְכוּ דוֹקָא תִּיקוֹן שְׁחִיטָה אֲבָל הַטַּעַם שֶׁגַּם הַבַּעֲלֵי חַיִּים אוֹכְלִים עֲשָׂבִים וְצִמְחִים וַיֵּשׁ בְּבַעֲלֵי חֵי שְׁנֵי גִלְגוּלִים גִּלְגוּל עֲשָׂבִים וְגִלְגוּל עֲצָמִם ע"כ בְּעֲשָׂבִים דֵּי לָהֶם בְּתִיקוֹן הַבְּרָכָה שֶׁמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם מִשֶּׁא"כ בְּגִלְגוּל בַּעֲלֵי חַיִּים שִׁישׁ לָהֶם ב' גִּלְגוּלִים צָרִיכִין שְׁנֵי תִּיקוֹנִים תִּיקוֹן הַבְּרָכָה לְגִלְגוּל עֲשָׂבִים וְתִיקוֹן שְׁחִיטָה לְגִלְגוּל עֲצָמִם וְהִנֵּה בְּמִדְבָּר הָיוּ הַבְּהֵמוֹת אוֹכְלִין עֲשָׂבִים מָה שֶׁהַבָּאָר הָיָה מַעֲלָה מְגוֹן עֲדוֹן כַּמְבוֹאָר בַּתְּרַגוּם וְהִיא הַפֵּל מַעֲיִן גּוֹן עֲדוֹן וּבְנֹדָאֵי לֹא הָיָה בָּהֶם גִּלְגוּל רַע לְתַקְנוֹ כִּי הוּא כְּלוֹל טוֹב וּלְכַף בְּמִדְבָּר הַנּוֹתֵר לָהֶם בְּשֹׁר נַחֲרִיה וְלֹא מִקְדָּם דְּבִימֵי יוֹסֵף כְּתִיב טְבוּחַ טְבַח וְהֵפֵן פָּרַע לָהֶם בֵּית הַשְּׁחִיטָה וְכֵן אַח"כ כְּשֶׁבָּאוּ לֹא"י וּז"ש כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם וְנִבְחַתְּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ: אִף כֹּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצִּבִּי וְאֶת הָאֵיל כִּי אֵין לְגַד בְּהֵמָה דְּקָה בֹּא"י מִשׁוּם יִשׁוּב א"י רַק בְּחוֹרְשֵׁין הֵינְנו יַעֲרוֹת מְקוֹם מִשְׁכַּן הַחַיּוֹת וְזֶהוּ הַרְמֵז כֹּאֲשֶׁר יֵאָכֵל צִבִּי וְאֵיל שֶׁהֵם בְּחוֹרְשֵׁין כֵּן בְּזֶה הָאֵפוֹן תּוֹכֵל לְאָכּוֹל בְּקָר וְצֹאן: רַק חֲזוּק לְבַלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הִיא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֵאָכֵל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבְּשָׂר וְקֹאֲמַר שְׁנֵי טְעָמִים כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְבוֹ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה וְאִם תֵּאָכְלוּ: יְדַבֵּק בָּךְ נֶפֶשׁ בְּהֵמָה וְשִׁנִּית וְלֹא תֵאָכֵל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבְּשָׂר דֵּהִרֵי חוּזֵר הַדְּבָר לְקַדְמוֹתוֹ וְהִרֵי הוּא כֹּאֲכֹל אֲבָר מִן הַחַי וְשִׁמָּא תַחֲשׁוּב כְּמוֹ שֶׁחֲשׁוּבוֹ אֲנָשֵׁי הוֹדוּ פֶת פִּתְגָרֵי הַקּוֹבְרִים הַדָּם בְּאֶמְרָם כִּי בּוֹ כְּלוּל נֶפֶשׁ וּא"כ צָרִיךְ קְבוּרָה לְכַף אִמְרָה הַתּוֹרָה לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן רַק עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ וְלֹא תִטְעֶנּוּ בַדְּעוֹת הַנִּפְסְדוֹת כֹּאֲלֵה: לֹא תֵאָכְלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמֵּי דֵּהִנֵּה כְּתִב הַרְמֵב"ם בְּסִפְרֵי הַמּוֹרָה דְּנִאָסֵר הַדָּם מִשׁוּם דֵּהִמְצָרִים הָיוּ עוֹשִׂין כִּישׁוּף עִם הַדָּם שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹתוֹ וְע"י כֹּף הָיוּ מִתְדַבְּקִין בָּהֶם רוּחִין וְשִׁידִין וּלְגִלְיִן וּמוֹרִידִין הַשֶּׁפַע מֵהַחַמָּה שֶׁטְבָעָה לְהִרְאוֹת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת וְהַשְּׁפִיעַ הַפֵּל לְמָקוֹם אֶחָד וּלְכַף נִקְרָא כִּישׁוּף שֶׁמְכַחֲשִׁין פְּמִלְיָא שֶׁל מַעֲלָה שֶׁהַקַּב"ה אֵינּוּ רוֹצֵה בְּכַף דַּל"כ הָיוּ לוֹ לְבִרְאוֹת כֹּף וְזֶהוּ פִירוּשׁ הַפְּתוּב מְרַבָּה הוֹנוֹ שְׁלֹא בְּמִשְׁפָּט בְּחֻצֵי יָמָיו יַעֲזֹבֵנוּ וְשִׁלָּא בְּמִשְׁפָּט פִּירוּשׁוֹ שֶׁהִרְבֵּה הֵינְנו ע"י כִּישׁוּף וּלְכַף יַעֲזֹבֵנוּ בְּחֻצֵי יָמָיו אֲבָל קִשָּׁה הִיא אִיתָא בְּגַמ' דְּשִׁלְמָה עֲשֶׂה כָּל מִינֵי מְגִדִים וְאֵילָנוֹת שֶׁל זֶהָב וְשֶׁם פִּירֵשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים דֵּהַשְּׁפִיעַ הַשֶּׁפַע מֵהַחַמָּה לְכָאן רַק נוֹכַח לֹאמַר דְּזֶה הִי' בְּבַהמ"ק וְזֶהוּ פִּי הַפְּסוּק כִּפְסָא כְּבוֹד מְרוֹם מְרַאשׁוֹן שֶׁהוּא מְרוֹם בְּמַעֲלָה יְתִירָה וּלְכַף בְּאִמַּת הָיָה מוֹתֵר ע"י הַשְּׁבָעוֹת בְּשִׁמּוֹת הַקְּדוּשִׁים וְכִינּוּן שֶׁבְּמִצְרַיִם הָיוּ אוֹכְלִין דָּם לְהוֹרִיד הַשְּׁפָעָה ע"י רוּחוֹת וְשִׁידִין שֶׁנִּתְדַבְּקוּ

בהם ע"כ הנהירה התורה לא תאכלנו רק שמא תירא לשפכו החוץה פי ישארו בו רוחות ויתדבקו בה על זה אמר על הארץ תשפכנו כמים פי ידוע שהמים אינם מתדבקין בהם רוחות ע"כ אין פישוף שולט במים וזה שאמר אם תשפכנו על הארץ ג"כ לא יהיו רוחות מתדבקין בו כמו במים וז"ש למען ייטב לה ולבניה אחריה פי תעשה הישר בעיני ה' ור"ל שזה הישר בעיני ה' שלא תהיה אחר פישופים לשנות הטבע ולהכחיש פמליא של מעלה ואין זה ישר בעיני ולמען זאת ייטב לה ולבניה אחריה שגם לבניה ייטב שלא תעזבו בחצי גמיה: ועשית עולתיה הבשר והדם על מזבח ה' אלהיה ודם זבחה ישפך על מזבח ה' אלהיה והבשר תאכל הואיל ונאמר למעלה פי אכילת בשר ודם הוי כמו אבר מן החי ודם אסור משום דיבוק השדים והוי ס"ד דלמזבח ג"כ יאסר ממשקה ישראל מן המותר לישראל קמ"ל פי שם מותר וז"ש ועשית עולתיה הבשר והדם על מזבח ה' אלהיה פי עולה שפולו כליל תיכף יתדבקו באש של מעלה ודם זבחה היינו שלמים ישפך על מזבח ה' והבשר נאכל לבעלים היינו והבשר תאכל ואין פאן דיבוק הרוחות: שמור ושמעת את כל הדברים האלה וגו' למען ייטב לה ולבניה אחריה פי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיה היינו לעשות סיג ולהוסיף ולקדש עצמו במותר לו וזהו הטוב והישר בעיני ה' ודרשו חז"ל לילה לפני משורת הדין.

וזהו הסיגים שהם לפני משורת הדין וזהו שמור ושמעת לעשות משמרת למשמרת בסיגים וגדרים שהפל לפני משורת הדין ולכך טוב לה פי המצוה בעצמה אין לו שחר עליה בעולם השפל פי שחר מצוה בהאי עלמא ליכא ואין לעשותה ע"מ לקבל שחר אבל על התוספת של סיגים וגדרים יש שחר בהאי עלמא וזהו למען ייטב לה פי תעשה הישר והטוב דהיינו לפני משורת הדין ואז ייטב לה ויהיה לה שחר גם בהאי עלמא והבן: ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה וגו' והקללה אם לא תשמעו וגו' נראה לבאר דהנה המחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה רק בע"א וזה שא"ה ואת הברכה אשר תשמעו ר"ל אפילו אם תרצה רק לשמוע יבוא לכם הברכה פי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה אמנם בקללה אם לא תשמעו פשיעלה במחשבתכם לעבור פי ה' אין הקב"ה מצרף מחשבה למעשה רק דוקא בעבודת כו"ם: היינו ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם או נראה דהנה שחר מצוה בהאי עלמא ליכא והטעם דיפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עולם הזה וא"כ לא יספיקו כל טובות עניני עולם הזה לשחר מצוה אבל העונש על העבירות משלם הקב"ה בעוה"ז וזה חסדי ה' דאם הקב"ה יתן עונש בעוה"ב יהיה אין קץ להעונש אכן שחר מצוה משלם הקב"ה בעוה"ב דאין קץ וסוף דיפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא ואולם הא דמצינו שיש עונש וקבודלצדיקים גם בעולם הזה רק זהו כמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים וז"ל מה שאנו מצפים ומקוים לימות המשיח זה אינו מטעם שפל הנביאים נתבאו שיהיה לנו אז עונש וקבוד כמ"ש ושמתי כדכד שמשותיה וכל גבוליה לאבני חפץ וכדומה דברי עוה"ז ועל זה נהיה ח"ו זמן ארוך בגלות רק עיקר הקו"ה הוא שאנו יכולין להשיג השלמות פי אין אדם יכול להתפלל בכוננה אם אין לאיש דגן ותירוש למצוא טרף לביתו וכדומה וכן מצינו עתה שהקב"ה משפיע שפע טוב כדי להשיג השלמות ובאמת זהו אינו שחרו פי שחרו הוא עיקר לעוה"ב ועונש של עבירה הקב"ה משלם עיקר עונשו בעוה"ז מטעם הנ"ל וזהו ראה אנכי וגו' ברכה זהו

שָׁכַר וּקְלָלָה זֶה הָעוֹנֵשׁ וְחִילוֹק זֶה יֵשׁ בִּינֵיהֶם אֶת הַבְּרָכָה הַשָּׂכָר שִׁיתֵן לָהּ בַּעֲבֹדָה זֶהוּ לָאוּ שָׂכָר מִצְוָה רַק אֲשֶׁר תִּשְׁמַע כְּדִי לְהַשְׁיִיג עִי"ז הַשְּׁלִימוֹת אֲכֹן אֶת הַקְּלָלָה שֶׁהוּא הָעוֹנֵשׁ עַל הָעֲבִירָה כַּמ"ש לְלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרַיִם אֲזִי מְשַׁלֵּם אֶת הָעוֹנֵשׁ עַל עֲבִירָה ע"י הַקְּלָלָה שְׂבָא עָלָיו.

אוּ נִרְאָה דִּהְיֵה כָּל הַמְּפָרְשִׁים הַקְּשׁוּ הֵא אֵיתָא בְּגִמְרָא דְכָל דְּבָר שִׁינְצָא מִפִּי הַקַּב"ה לְטוֹבָה אֲפִילוּ עַל תְּנָאי אֵינוּ חוֹזֵר מִנֵּ"ל מִמַּשָּׁה וּלְפִי"ז הָאֵיף הַתְּנָה בְּכָאן אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמַעוּ וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמַעוּ הֵא אֵינוּ חוֹזֵר מִטוֹבָה אֲפִי' עַל תְּנָאי וּנ"ל דִּהְיֵה גְבִי יַעֲקֹב אֲמַר הַקַּב"ה וְשִׁמְרֵתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ וְאֵעֲפ"כּ וַיִּירָא יַעֲקֹב מִתִּירָא הִיךָ שְׂמָא יִגְרוֹם הַחֲטָא וּמָה יַעֲקֹב שְׂלֵא הַתְּנָה הַקַּב"ה רַק אֲמַר סֵתָם הִנֵּה אֲנִכִי עִמָּךְ וְאֵעֲפ"כּ מִתִּירָא וּמַכ"ש הֵיכָא דִּהְיֵה הַקַּב"ה עַל הַבְּרָכָה אִם תִּשְׁמַעוּ וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמַעוּ אִף עַדִּין הַקְּשִׁיא בְּמִקוּמָה עוֹמֶדֶת הָאֵיף הַתְּנָה הֵא אֵין הַקַּב"ה חוֹזֵר מִטוֹבָה אִף בְּאַמַּת דְּבָר הִינְצָא מִפִּי הַקַּב"ה לֹא יָשׁוּב רִיקָם נְאֻם ה' רַק הַקַּב"ה מוֹצִיא הַדִּיבּוּר לְטוֹבָה אִף הַשִּׁינוּי בָּא מִצַּד הַמְּקַבֵּל אִם הוּא טוֹב הַדִּיבּוּר ג"כ בָּא אֵלָיו לְטוֹבָה אִם הוּא רַע אֲזִי הַדִּיבּוּר ג"כ בָּא אֵלָיו לְרַעָה וּז"ש רָאה אֲנִכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם בְּרָכָה וּקְלָלָה בְּדִיבּוּר אֶחָד וַיֵּשׁ בּוֹ בְּרָכָה וּקְלָלָה דִּישׁ בְּיָדָהּ לְשִׁנוֹת דִּיבּוּרֵי לְטוֹבָה גַּם לְרַעָה כִּי מִצַּד הַמְּקַבֵּל נַעֲשֶׂה הַטוֹב אוֹ הַרַע וְזֶהוּ אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמַעוּ אֲבָל הַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמַעוּ ר"ל דִּהְקְלָלָה נַעֲשֶׂה ח"ו מִמִּילָא.

וְעוֹד נִרְאָה לְבָאָר דִּהְיֵה כְּתִיב לַעֲלֵל פְּרִשְׁתָּ וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים בַּעֲשֵׁתִי עֲשׂוֹר חוֹדֵשׁ וְהוּא שְׂבֻט בְּאַחַד לַחֲוֹדֵשׁ דִּיבְרַי מִשָּׁה וְגו' הוֹאִיל הוֹאִיל מִשָּׁה בְּאֵר הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֹאמַר נִמְצָא דְבְּאַחַד בְּשֻׁבְטֵי אֲמַר לְיִשְׂרָאֵל כָּל דְּבָרֵי מוֹסֵר וְתוֹכַחָה שֶׁל מִשְׁנֵה תּוֹרָה גַּם רָאה אֲנִכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה וּמִשָּׁה מֵת בּוֹ' בְּאַדָּר שֶׁל אַחֲרָיו וּז' בְּאַדָּר הִיךָ בְּאוֹתוֹ זְמַן בְּשֻׁבְתָּ כִּידוּעַ נִמְצָא ר"ח אֲדָר בְּאַחַד בְּשֻׁבְתָּ וּר"ח שְׂבֻט שֶׁלְּפָנָיו בְּשֻׁבְתָּ וְשֻׁבְתָּ לְיִשְׂרָאֵל הוּא סַם חַיִּים וְלֹא"ע הוּא סַמָּא דְּמוֹתָא כְּמֵאמַר חַז"ל עֲפוּ"ם שִׁשְׁבַת חַיִּיב מִיתָה נִמְצָא ע"י שְׁבֻט בָּא לוֹ מִיתָה וּמִמִּילָא הוּא סַם הַמָּוֶת וְלִזְהָ הוּא אוֹמַר רָאה אֲנִכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם דִּיִּיקָא בְּשֻׁבְתָּ בְּרָכָה וּקְלָלָה הַבְּרָכָה הִיא לְנוּ אִם שְׂמוּעַ בְּשֻׁבְתָּ סַם חַיִּים וְהַקְּלָלָה אִם לֹא תִשְׁמַעוּ ר"ל וְסִרְתָּם מִן הַדְּרָךְ נִמְצָא ח"ו אֲתָם כְּמוֹתָם וְגַם לְכֶם הוּא ח"ו סַמָּא דְּמוֹתָא: וְהִיךָ כִּי יִבְיָאָה ה' אֱלֹהֵיךָ וְגו' וְנִתְּתָ אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֵת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל הֲלֹא הִמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגַם לְמִטָּה כְּתִיב אֲצֵל י"ב אֲבָנִים שֶׁנִּכְתְּבוּ עֲלֵיהֶם הַתּוֹרָה הִיךָ בְּהַר עֵיבָל וְנִרְאָה הַטַּעַם דֹּא"י אֲנָרְךָ יָמִים בִּימֵינָה וּבְשִׁמְאֵלָה עוֹנֶשֶׁר וְכָבוֹד וְהַר גְּרִיזִים הִיךָ בְּדִרוֹם וְהַר עֵיבָל בְּצַפּוֹן וּלְכָךְ גַּם שֵׁם עוֹנֶשֶׁר וְכָבוֹד כַּמ"ש מִצַּפּוֹן זֶהוּ בְּאֵתָה אֲכֹן שְׁלִימוֹת הַתּוֹרָה בְּשֻׁלָא נִחְשָׁב עַל הָעוֹנֶשֶׁר וְכָבוֹד כִּי עוֹנֶשֶׁר וְכָבוֹד בַּעֲוֹה"ז רָאוּי הוּא לֹא"ע וּלְכָךְ נִקְרָאוּ אַה"ע בְּשֵׁם צַפּוֹן כַּמ"ש הַגְּנִי קוֹרָא לְכָל מְשֻׁפָּחוֹת הַצַּפּוֹנִי כִּי הֵם רוֹדְפִים אַחֲרֵי הָעוֹנֶשֶׁר וְהַכָּבוֹד וּלְכָךְ מִצַּפּוֹן תִּפְתַּח הַרְעָה הֵינּוּ אַה"ע הַנִּקְרָאִים צַפּוֹן וּלְכָךְ מְבַטֵּיחַ הַכְּתוּב עַל הָעֵתִיד וְאֵת הַצַּפּוֹנִי אֲרַחֵיק מֵעֲלֵיכֶם וְזֶהוּ הַרוּצָה לְהַחֲפִים יְדָרִים כִּי דָרוֹם שֵׁם הוּא אֲרַץ לֹא זְרוּעָה וּלְכָךְ נִקְרָא דָרוֹם בְּשֵׁם נֶגֶב לְשׁוֹן יָבֵשׁ מְכָל וְהַרוּצָה לְהַעֲשִׂיר יִצְפִּין כִּי מִצַּפּוֹן זֶהוּ יָאָתָה וְאַפ"ה וְנִתְּתָ אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְהוּא מִן שְׁנֵי גְזִירָה ל' חֲתוּכָה מְכָל וְאֵת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל שְׁנֵי ל' עַב וְלִזְהָ קָאמַר הַכְּתוּב מִי אֵלֶּה כְּעַב תִּעֲוֹפְנָה אַעֲפ"י שִׁמְצַפּוֹן זֶהוּ יָאָתָה אַפ"ה וְנִתְּתָ אֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבָל וְהַטַּעַם הֲלֹא הִמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שְׂאֵינוּ שׁוֹלֵט שֵׁם מְזַל נִמְצָא אֵינוּ תְלוּי בְּמִזְל.

או נראה דהנה רש"י באיכה פירש מפני מה הקדים פ"א לעי"ן על דאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם שפך פירושו דהנה אם אנו שומעין רק התורה ככתובה יהיה נראה לנו כמו סיפורי מעשיות אכן ברוב סודותיה אין קץ להשיגה ונהנה אם הקב"ה נתן התורה עם סודותיה הרמים והגבוהים אין אדם היה יכול להסתפל בה כמו מי שמסתפל בחמה שענינו פהות ולכה ניתנה מכוסה כי תורה שבכתב היא מלבוש ונתתק לסודותיה כדי שיוכל האדם להסתפל בה פי תורה הוא סוד וסוד הוא מנין עי"ן ויי"ן ג"כ מנין עי"ן משנכנס יין יצא סוד מטעם הנ"ל רק הסודות משיגים אותם בני עליה בעין השכלי ולכה קאמר הזוהר דל' תחנה הוא פירושו השגה בעין שכלי ולכה אם אנו ח"ו חושבים שהוא רק תורה שבכתב שנאמרה רק בפה ולא סודותיה המושגים בעין שכלי דהיה נראה ח"ו כמו סיפור מעשה ומזה בא ח"ו עיקר הכפירה וזהו מרמז רש"י שאמרו בפיהם דייקא רק תורה שבכתב מה שלא ראו בעיניהם פירוש סודות התורה בעין השכלי ותורה נקראת תליתאי כמ"ש בריהו רחמנא דיהיב לן אורייתא תליתאי וזהו ונתת את הברכה על הר גריזים אותיות ג' רזים והקללה על הר עיבל אותיות בלי עין שלא היו משיגין בעין השכלי או נראה דיש במדינות אונדיא אנומות שחושבים שפועל טוב אינו פועל רע דהקב"ה הוא פועל טוב אבל אינו פועל רע אכן מוכח מציאת מצרים שהקב"ה פועל ג"כ רע כי ביציאת מצרים קרע לישראל את הימים לגזרים והמצריים טבעו בים כמ"ש תבלעמו ארץ א"כ הוא פועל טו"ר וזהו את הברכה על הר גריזים תיבת גזרים וקללה על הר עיבל אותיות יבל"ע ומזה מוכח שהקב"ה פועל טו"ר.

או נראה דהנה הרמב"ן על התורה פירש הר גריזים וזה עיבל בגימט' ערכנים שנכנסו פאן בערבות ולזה קאמר הפסוק הלא המה בעבר הירדן כי לאחר שעברו הירדן נכנסו בערבות וז"ש היושב בערבה ולפירוש הראשון שפכתתי שהרים אלו מסולקים מן המזל קא מרמז קרא אחרי דרוך מבוא השמש כי השמש מכונה בכלל המזלות ואמר מול הגלגל ששם ראו שמסולקים מן המזל ע"י דם מילה כמ"ש היום גלותי וגו' וגם דא"א קודם שנימול היה תחת המזל אכן משננימול א"ל הקב"ה צא מאצטגנינות שלך וכו' ואברהם מל א"ע באלוני ממרא וזהו אצל אלוני ממרא: כי אתם עובדים את הירדן לבא לרשת את הארץ וגו' וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החוקים ואת המשפטים וגו' נראה לפרש כי שבע שנים שכבשו וז' שחלקו היה מותר להם לאכול אפי' קדלי דחזירא וכן פסק הרמב"ם דבמלחמה מותר לאכול אפי' נבילות וטרופות אכן לאחר י"ד שנים הנ"ל היה אסור להם נמצא מקודם פיבוש וחלוקה א"א לשמור החוקים אכן כי אתם עובדים וירשתם וישבתם היינו לאחר פיבוש וחלוקה אז ושמרתם לעשות את כל החוקים.

או נראה כי אתם עובדים את הירדן לבוא לרשת וגו' ושמרתם לעשות את כל החוקים קאי אקרא למטה אלה החוקים אשר תשמרון לעשות בארץ אבד תאבדון את כל המקומות וגו' דהנה איתא בגמרא דאשירה דמשה לא מהני ביטול רק אבד תאבדון ותקשי למה לא מהני ביטול דע"א הא קיי"ל עובד אלילים מבטל ע"א שלו רק י"ל דקיי"ל דע"א של ישראל לא מהני ליה ביטול וכיון שהלכו בא"י תיקף קנאוהו נמצא הני ע"א של ישראל ולא מהני ליה ביטול וז"ש כי אתם עובדים את הירדן דייקא ותיקף וירשתם וישבתם ולכן ושמרתם לעשות את כל החוקים היינו אבד תאבדון כי הני ע"א של ישראל

או נראה לפרש כי אתם עובדים וגו' ושמרתם לעשות וגו' אבד תאבדון וגו' דהנה אם דור המדבר היו נכנסין לא"י הנה ודאי מרעה נכנס עמם לא"י נמצא גם עמוד הענן הנה הולך לפניהם ועמוד הענן משנה הרים נמצא שלא היו יכולים אז לאבד אלהיהם אשר על ההרים פי לא יהיה הרים כלל וז"ש פי אתם עובדים את הירדן ולא דור המדבר ממילא גם משה לא יכנס לא"י ולא היה עמוד הענן משנה את ההרים פי משמת משה פסק עמוד הענן נמצא שיש הרים בא"י שאה"ע עובדים שם לאלהיהן ולכן ושמרת לעשות אבד תאבדון ודוק: אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות וגו' כל הימים אשר אתם חיים על האדמה יש לפרש דהנה קי"ל דאין נכון להוסיף לעשות הרחקה על התורה פי כל המוסיף דבר מותר גורע אכן קי"ל דבע"ת צריך להרחיק מן הקצה אל הקצה האחרון ויוסיף גדרים וסייגים והרחקות שלא יבוא עוד לידי עבירה והנה בשאר ע"א באמת היה די בביתול אף מפני שחטאו בע"א דפעור נמצא כדי שלא יחזרו ח"ו לסורם הן צרכו לאבד תאבדון וזה מה שמדייק בקרא כל הימים אשר אתם חיים דייקא ואתם החוטאים לכה אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו' פי הבע"ת צריך לעשות תשובה באותו מקום פי באותו מקום שחטא נברא שם מזיק ולכה צריך ג"כ בעשיית תשובה באותו מקום כדי להרוג המזיק ולזה כל המקומות אשר עבדו שם הגוים ואתם בע"ת ולכן אבד תאבדון: ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם פי אם אל המקום וגו' לשכנו תדרשו ובאת שמה נראה לפרש דאיתא בספרי לשכנו תדרשו עפ"י נביא נראה פוננתו שלא תעלה על דעתכם אחרי שהקב"ה אמר אל המקום אשר יבחר באם תבואו לא"י ותראו הרים גבוהים הרבה ואינכם יודעים איזה הנה אשר בחר בו ה' ותבנו מזבח על ראש אחד מהרים ואם תראו שאין פאן השקראת השכינה תהרסו אותו וכן על הנה השני עד שיראה לכם הנה שפחר בו ה' לכן צוה ונתצתם את מזבחותם ולא תעשו כן ג"כ עד שתראה לכם הנה שפחר בו ה' לנתן את המזבחות שבניתם מקודם פי אין נכון לעשות כן פי אם לשכנו תדרשו עפ"י נביא יאמר לכם הנה ואז תבנו עליו מזבח.

או נראה פירושו דאיתא בגמרא לא תעשון כן לה' אלהיכם אזהרה למוחק את השם ואזהרה לנותן אבן מן המזבח אמר ר"י וכי תעלה על דעתך שישאל בנותצין את המזבחות אלא שלא יגרמו עונותיהם וכו' וקשה דלכאורה דברי ר"י אינם עולים יפה הלא כל התורה כולה כה היה דצוה שלא לעבד ע"א נמי יקשה וכי תעלה על דעתך אלא ודאי דלכה צוה תורה שלא תעלה על דעתך נמצא מה מקשה ר"י ועוד דהנה הנביא צוה באמת ואת מזבחותיה הרוסו ועוד למה מקשה ר"י נמי על מחיקת ה' וכי תעלה על דעתך אלא ודאי צוה שלא יעלה על דעתך ומה מקשה על אזהרת נתיצת מזבחות וכי תעלה על דעתך אכן נראה דפירושו כה הוא דאיתא בגמרא כל מה דאסור לן רחמנא שרא לן כנגדו ונחייב שם כולם וקשה הא לצוות הש"י לא מציינו היתר בשום מקום שכנגדו בתורה אף מציינו גם בתורה היתר נגד איסור היינו בפרשת סוטה שמוחקים הפרשה עם השמות אבל לנתיצות המזבח לא מציינו היתר בתורה וזהו מכונן בדברי ר"י לא תעשון כן לה' אלהיכם אזהרה למוחק את השם ולנתיצת המזבח וכי תעלה על דעתך וכו' בשלמא מחיקת ה' מציינו היתר בפרשת סוטה ועל זה אמר הכתוב שפיר לא תעשון כן למחוק השם פי אם אל המקום אשר יבחר שם מותר מחיקת ה' בפרשת סוטה אבל

לנתיצת המזבח היכן מציינו היסוד בשום מקום וזה מרמז ר"י בלשוננו וכי תעלה על דעתך שישאל נותצין את המזבחות שיהי' היסוד לנתיצה שיהיה שיהי' פסוק של אחריו כי אם אל המקום ולזה קאמר ר"י שפאמת אינו קאי על נתיצת מזבח רק שלא תגרמו: כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו נראה דרצונו לומר דלא יהיה לכל שבט מקדש בפני עצמו רק בחלקו של שבט א' יבנה בהמ"ק וי"א שבטים יהיה חלקם ג"כ כבו כי לכל שבט יהיה שם של י"ה החנוכי הפלואי וי"א שבטים י"א שהוא במספר ו"ה ובה נשלם שם הנ"ה ב"ה וזה שאמר מכל שבטיכם והטעם לשום את שמו שם דייקא או י"ל דהנה עפ"י עושין ע"א שלקחם על ההרים כדי באם אחד בא מארץ רחוקה יהיה רואה מרחוק הע"א והלך בדרכה משא"כ במקדש יהיה סימן אחר כמ"ש רש"י בחומש ענן קשור עליו ומזה היו יודעין שפאן מקום המקדש וזה שאמר לא תעשו פן לה' אלהיכם לבנות מקדש שלכם בראש ההרים רק אל המקום אשר יבחר ה' כי לשכנו תדרשו ובאת שמה באם שתראה ענן קשור עליו תדע שזהו מקום מקדשו עוד י"ל טעם דלא יהיה מקדש בראש ההרים כי כל דבר פרהסיא יש בו שליטת עין הרע דלכך נשתברו לוחות הראשונות פידוע אבל לע"ל יהיה נכון הר בית ה' בראש ההרים מטעם דלא יהיה עה"ר שולט בארץ או יש לפרש לשכנו תדרשו ובאת שמה הנה ארץ ישראל היא ת' פרסה על ת' פרסה והאיך היו ישראל יכולין להביא קרבנותיהן כי רחוק הדרך מאוד רק באמת פשהיה רק בדעתם לילך לירושלים יהיה להם מיד קפיצת הארץ וז"ש לשכנו תדרשו ר"ל פשתדרשו רק לשכנו היינו שיהיה רק בדעתכם לילך לירושלים תיכף מיד ובאת שמה כי יהיה לה קפיצת הדרך ודו"ק: ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם ושמחתם בכל משלח ידכם וגו' הנה לא פתיב אלהים בפרשה זו שלא ליתן פ"פ לבעל דין לחלוק כי מדת הדין אמר נפש החוטאת תמות אכן מדה"ר אמר יביא קרבן ויכפר והנה הזוהר פתב עבדו את ה' ביראה דחילא ורחימא אכן אהבה ואהבת את ה' אלהיך והנה לפני מדה"ד אין שייכות לאכול רק לפני מדה"ר וזהו ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם דייקא ולמה יהיה האכילה כדי שתשרה השכינה מתוך השמחה ואין שמחה אלא בבשר וזהו ושמחת: לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וגו' וקשה הא במדבר נמי היו מקיימין את התורה רק י"ל דהנה כל זמן המשכן לפעמים פשהיו נוסעין עם המשכן אינה שבועות והורידו המשכן נמצא היה אי אפשר להם לאכול רק שחוטאי חוץ ובאמת היו שוחטים ואוכלין אבל בשילה או בהמ"ק שהיה עומד במקום אחד ולא נסעו כלל לא היו רשאים לאכול שחוטאי חוץ וז"ש לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים פה היום כי לא באתם עד עתה אל המנוחה זו שילה ואל הנחלה זו ירושלים ויש לתת טעם למה מכונה ירושלים בשם נחלה דהנה עפר אתה ואל עפר תשוב מטעם דאדם נברא מעפר פשתטא תבוא אמו ותקנח צואת בנה אמו היא עפר ואין המקום מכפר כמו מקום המזבח שמשם נברא אדה"ר וזאת העפר מכפרת עליו ומטהר אותו מעונותיו כנחל שמעלה האדם מטומאה לטהרה לכן יכונה ירושלים בשם נחלה לשון נחל: ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והניח לכם מפל אויביכם מסביב וישבתם בטח ומקשים המפרשים פשיטא פנין שהניח מפל אויביכם שישבתם בטח אף נראה לבאר דהנה אע"פ שיש שלום בין ישראל לאומות פעמים אין שלום בין ישראל בין אחד לחבירו ושונאים זה את זה בלב

ואיתא ונתן ה' לה לב רגז בכבל כתיב אבל לא בא"י פדאיתא במעשה במס' נדרים שהיו פועלים זה על זה עד שלא עברו את הירדן וז"ש ונעברתם את הירדן ואז לא יהיה לב רגז והניח לכם, מפל אויביכם מהאומות וגם וישבתם בטח ר"ל שיהיה שלום בין אחד לחבירו יהודה לא יצור באפריים ואפריים לא יצור יהודה במהרה בימינו אמר: פרשת שופטים פי תבואו אל הארץ וגו' ואמרת אשימה עלי מלך פכל הגוים אשר סביבותי כתב הרמב"ם דלא היו מחויבין להעמיד להם מלך עד לאחר ירושה וישיבה ויש ליתן טעם לזה דבפ' מסעי כתיב דאמרו בני יוסף למשה ואדוני צנה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו והיה לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתו וגו' ויש ליתן טעם מה דייקו לומר בה' רק נראה דהנה יש לתמוה מאוד מה היה טענתו הא אם בני יוסף ישאו ג"כ נשים משבט אחר יגרע ג"כ הנחלה משבט אחר וכשם שבנות צלפחד ישאו לאנשים משבט אחר כך הם עצמם ישאו נשים משבט אחר ונגיע להם נחלתו ולמה יגרע נחלתו וזהו לא הוי פלל גריעות הנחלה ועל זה דייקא בה' פי הפל היה עפ"י ה' זה החלק יהיה לזה השבט וזה היה טענתם ולמה יגרע נחלתו המושפע לנו מה' בודאי נחלתו כמשמעו לא יהיה נגרעת פלל ולא נמעטת רק חלק המגיע להם ע"פ ה' דייקא וזהו הענין גם כן פאן דלא נתחייבו לשום עליהם מלך עד לאחר ירושה וישיבה דאמרינו בגמרא דמלך נוטל חלק בראש במלחמה ואם היה מלך בעת המלחמה בלבד את כל זאת היינו מה שהיה ע"פ ה' וזה החלק יהיה לזה השבט אבל לאחר ירושה וישיבה ואמרת אשימה עלי מלך וגו': באופן אחר נראה דהנה בשמואל נמי כתיב בזה הלשון עתה שימו לנו מלך פכל הגוים וגו' להבין למה אמרו פכל הגוים רק נראה דהיה בנימוסי נכרים פשהם מבררין להם מלך עושים עפ"י חוזי פוככים ומזלות וכל מי שמשלו גדול הוא מלכם בראשם ולכך אמרו פכל הגוים והיינו עפ"י המזל ולכך העמיד להם הקב"ה שאול המלך דהיה משבטו של בנימין דהיה נולד בא"י וא"י אין לו מזל ולשאר שבטים לא שייך זה דהם נולדו בח"ל ולכך העמיד שאול להיות מלך עליהם שלא יבטיח על המזל וזה שאמרו בני בליעל על שאול מה יושיענו זה הא אין לו מזל פלל דאיתא דהמרגלים אמרו ערים גדולות ובצורות בשמים וזהו הענין פאן דקודם מלחמה והכרתת האומות לא היו יכולים להעמיד להם מלך פכל הגוים דהיינו על פי מזל פי הערים בצורות הן על פי מזל ולא היו יכולים להעמיד להם מלך וע"כ הוצרכו לבטוח בה' אבל אח"כ ואמרת אשימה עלי מלך פכל הגוים היינו ע"פ מזל ולכך הזהיר הכתוב מקרב אחיה תשים עליך מלך ולפי שאין מזל לישראל.

או נראה דיש בנימוס נכרים דשרי המדינה מתקבצים יחד ונתנו פל אחד דעתו כפי רצונו ומי שיעלה לו רוב הדעות הוא יהיה מלך בראשם רק רוב הפעמים פא ביניהם קטטה ומריבה פל אחד רוצה לברור מלך אחד מבני משפחתו וזה אינו יכול להיות עד שהוצרכו ליקח מלך ממדינה אחרת וזה הענין שאמרו ישראל פכל הגוים היינו פנ"ל ולכך אמר הפסוק לא תוכל לעשות פן כי מקרב אחיה תשים עליך מלך ולא נכרי ומה תאמר פי יבוא קטטה ומריבה ביניכם לזה אומר אני לה תשים עליך מלך אשר יבחר ה': לא ירבה לו סוסים וגו' דהנה בנימוסי מלכי הע"א פשפא עליהם איזה מלחמה עושים ארנונית סוסים וזהו הכפדה גדולה על בני המדינה ואולי תהא בדעתך שלא להכביד על ישראל ותרצה לאסוף לה סוסים ולכך הזהיר התורה עליו: ולא ישיב את העם מצרימה למען

הרבות סוס דבמפצרים היו הסוסים מןבחרים מכל המדינות ומביאים למדינות אחרות והדבר קשה למאוד להיות מובאות תמיד מארץ רחוקה ויש תקנה לזה ליקח מהם סוסים זכרים ולהרביעם על הנקבות כל אחד במדינתו לפרות ולרבות ונגמרתם רק המפצרים מסרסים אותם לבל ינלדו עוד ולכה תרצה לישב שם אנשים ישראלים שישלחו לה הסוסים והזהירה התורה ולא ישיב וגו' למען הרבות סוס: וה' אמר לכם לא תנסיון לשוב בדרך הזה עוד ולכאורה לנוכח ביטוי והרמב"ן נמי כתב דהראיה לסתור דמשמע דוקא בדרך הזה לא תשוב עוד אבל בדרך אחרת תשוב ח"ו דהיינו בארץ פלשתים ודרך קרוב הוא דרך ארץ פלשתים דכתיב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים פי קרוב הוא רק הענין הוא כה דלפעמים אמר הקב"ה למשה צווי בלשון הבטחה כמו שאמר אצל קריעת ים סוף לא תנסיון לשוב בדרך הזה עוד והוא היה צווי והמראה מקום לזה דלא תנסיון לשוב בדרך הזה עוד משמע אפילו בדרך אחר פי אסור לראותם פדמוכח מקרא לא תוסיפו לראותם וזה שאמר ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס רק יקשה לה הא צווי הש"י הבטחתו היה והאיה יעלה כן על דעת המלה ולכה אמר משה לא מצית למיגמר וזהו הנתינת טעם וה' אמר לכם לא תנסיון לשוב בדרך הזה עוד דיש לטעות ולומר אבל בדרך אחרת תשוב: ולא ירבה לו נשים איתא בגמרא דמלה מותר לישא י"ח נשים דנתן הנביא אמר לדוד המע"ה שמוותר לישא כהנה וכהנה דהיינו ח"י נשים ויש ליתן טעם למה דוקא ח"י נשים ונראה דהענין דאיתא בגמרא דהדיוט ג"כ מותר לישא ד' נשים דילפינו מיעקב ולמה דוקא ד' אבל נראה דידוע דעונת ת"ח הוא מליל שבת לליל שבת ולכה הדיוט יכול לישא ד' נשים ולא יותר כדי שיהיה לכל אחת עונה בכל חודש ואיתא דעונת מלה בכל יום נמצא דמן הדין היה יכול לישא ל' נשים אבל איתא דחסידים הראשונים לא משתמשין ליל מ"ש וליל א' וליל ב' דע"כ הלידה יחול בשבת ויגמר חילול שבת ומלכי ישראל בנדאי חסידים היו ונמצא חסר בכל חודש י"ב לילות מכל שבוע ג' לילות ונשאר ח"י לילות ולכה מותר לישא ח"י נשים שיהיה לכל אחת עונה בחודש: וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד דתרצה לצבור הון רב ולא תרצה להכביד על ישראל בעת מלחמה והזהירה התורה דלא תעשה כן פי מלמעלה יורד ההשפעה על המלה ומן המלה יורד ההשפעה על העם ואם השפעת המלה לעם הוא בצמצום השפעת הקב"ה ג"כ יורד בצמצום ולכה הזהירה התורה כסף וזהב לא ירבה לו מאוד שלא יניחם בבית גנזיו רק יפזר בממונו כדי שישפיעו לו שפע רב מן השמים: והיה כשבתו על פסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו' ולדייק הלשון כשבתו נראה דבאחשורוש נמי כתיב כשבת המלה וכתבו המפרשים הפירוש משום דאין ישיבה לעובדי אלילים אפילו אם הצליחו למאוד וכבשו מדינות הרבה אעפ"כ כל מגמותם לכבוש עוד ולא יחשבו פי רב להם וזהו ששאלו לאלכסנדר מוקדן הא יש לה פמה וכמה מדינות מה לה לרדוף אחר יותר לכבוש אותם והשיב להם אם היה יכולת בידי לעלות השמימה ללחום קרב עם החמה או עם צבא השמים לא נסגוטי אחר אודות שאין להם מנוחה וישיבה בעה"ז אבל ישראל אין רשאים לעשות כן דהנה פילוסוף א' אמר כתיב ותרב חכמת שלמה מה אנו מעידין ע"ז הלא אין אנו מבינים אפי' דבר א' מחכמתו רק השיב א"ע כה דראינו דשלמה המלה ע"ה מלה על כל העולם ולמה הספיק את עצמו בירושלים לבד רק דהענין הוא דזהו האמת שמלה על כל העולם וכל.

העולם נתן מס לשלמה אבל מ"מ לא מלך בכל העולם שיהיה נקרא על שמו כמ"ש המפרשים וא"כ קשה הלא היה יכול להכריח את כל העולם דהא היה מלך אפילו על השדים והם עבידו ליה כל צרכיו למה לא ישלחם על איזה מדינה רק דראה שהוא הפל הכל פי ברוב כסף ברוב דאגות וזהו הענין דאין ישיבה לעובדי אלילים פי מראים את עצמן בעיני הבריות שיש להם רב אבל בלבכם תמיד לאסוף הון יותר וזהו הפי באחשורוש כשבת דהיינו שהוא מראה את עצמו שהוא יושב אבל אינו יושב רק בעצב נפשו אודות אשר חפץ יותר על ק"ז מדינות מאשר היה לו וז"ש פאן והיה כשבתו היינו שישחשוב בלבנו שאינו יושב ממש רק ישיבה קצת ויחשוב לאסוף עוד וכתב לו את משנה התורה דהיינו על ידי התורה מונע את עצמו מצבור כסף: את משנה התורה היינו תורה נגלה ותורה נסתרת וא' מונח בחיקו היינו תורה נגלה וא' מונח בבית גניזו היינו תורה נסתרת או נראה את משנה התורה היינו תורה שכתב ותורה שבע"פ: והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו הא דכתיב כל נראה דאיתא בגמ' מי חייף הימים כל ימי חייו הלילות ויש להבין דלמה אין לרבות הלילות בלא כל דהא לכאורה בימי חייו יש לילות בכלל דהא חי גם בלילה רק נראה דבלילה טועם טעם מיתה בשינה ואינו בכלל חייו ולכך כתיב ג"כ פאן להגות בו יומם ולילה והנה עברו עלי תלאות גדולות בןויכוח ששאלו אותי אודות שבמקומות הרבה בתורה יש דברים שנוצד מהם שהרבה נוטים לצד מינות ולמה נתן הקב"ה תורה שכתב והשפתי להם דבעונותינו הרבים אנו בגלות המר הזה ואנו ללעג וקלס מחמת שהם פקרו בתורה שבע"פ ומלעיגין עלינו אבל בתורה שכתב הם ג"כ מודים ולהבין למה באמת מודים בתורה שכתב רק זהו החסד של הקב"ה דאם היו פוקרים גם בתורה שכתב היו ח"ו מפלים ומאבדין אותנו מן העולם אבל השתא דמודים בתורה שכתב אין שנאתם רבה כל כך לעקר ולשרש אותנו מן העולם אבל הטעם לזה דלא פקרו נוכל לומר הואיל דמצאו באיזה מקומות לפי דעתם ושכלם האטו לפתרו לצד מינות ולכך נתן לנו התורה שכתב וזהו חסדו של הקב"ה עמנו: לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל נראה דהענין הוא דמלך צריך להיות עניו מאוד רק דצריך להיות לפעמים בגובה לב למען לא יחטא דהיינו מה דמצונו בשאול כתיב אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה והענין הוא כן דמשה חטא במה שהפה את הצור והוא רק חטא קטן והקדוש ב"ה נתמלא עליו עברה ונשבע שלא יבוא משה לא"י ולפי טבע ראות עיני הבריות העונש הוא כמעט כבוד על החטא הזה רק כתיב וסביביו נשערה מאוד ודרשו חז"ל וסביביו היינו הקרובים אל ה' הם הצדיקים נשערים מאוד הקב"ה מדקדק עמהם פחות השערה ולכך משה דהיה גדול במעלה אפילו על חטא קטן נענש בעונש גדול וזהו הענין גבי שאול אם קטן אתה בעיניך ונחשב מחמת זאת כחטא קטן בעיניך ראש שבטי ישראל אתה וא"כ חטא קטן נחשב לגדול וז"ש פאן לבלתי רום לבבו מאחיו שתהא עניו ושפל ואעפ"כ ולבלתי סור מן המצוה לא לימין ולא לשמאל כי חטא קטן נחשב לו לגדול: למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל דתרצה לחשוב הא לא יבטל המלכות מזרעו לעולם ומה לי אם אסור מן המצוה או לא לזה אמר אם יגרום החטא יבטל ממלכתו מבניו רק למען זה יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב כל ישראל בשמרו המצות: לא יהיה לפנהיגים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה וגו' נראה לבאר הסמיכות דלעיל כתיב למען יאריך ימים

על ממלכתו הוא ובניו וקנשה למה צריף להקמת מלך הא זרעו של משה ירשו כבודו
אחריו והמלוכה לכה נאמר לא יהיה לפנהנים הלויים חלק ונחלה וגו' וא"כ אינם יכולים
להיות מלכים: ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו פירש רש"י בשם ספרי זו נחלת חמשה
ואיני יודע מה היא עכ"ל ורוב המפרשים כתבו ביאור על זה ולא נראה דהא כל הטעם
דיוסף נטל שני חלקים בשבטים דהוא היה עיקר נשואין של יעקב דעבד בשביל רחל
ולכה נטל החלק מלוי וניתן ליוסף רק יטעו שבט לוי לומר דהוא האמת דחלק אחד זכה
ליוסף רק יאמרו דמיעטו לפי ערף לכל שבט משאר חמשה שבטים הבאים מלאה וז"ש
לא יהיה לו בקרב אחיו היינו בנחלת שאר ה' שבטים הבאים מלאה שהם אחיו רק יגרעו
נחלתו וניתן ליוסף והטעם כי ה' הוא נחלתו: וזה יהיה משפט הפנהנים מאת העם וגו' אם
שור אם שיה דהיינו נגד הני ב' עבירות שעברו ישראל ושבט לוי התאמצו ולא עברו
העבירה ראשונה אצל קריעת ים סוף דאמרו ישראל נתנה ראש ונשובה מצרימה ופירשו
המפרשים דאמרו נתנה ראש ונשובה למצרים ומצרים עבדו לטלה ושבט לוי פירשו
מהם ולכה אמר אם שיה לעבירה שנית שישאר עשו את העגל הוא שור ושבט לוי גם
מזה פרשו מהם ע"כ בשכר זה וזה יהיה משפט הפנהנים מאת העם וגו' אם שור אם שיה
ונתן לפהו הזרוע והלחיים והסקיבה אותן ג' דברים ניתנו לכהן אודות שלשה דברים
שהיה משה מתקן בזה הזרוע הוא היד דביד שיבר משה את הלוחות ואית' במפרשים
דאלמלא לא שיבר משה את הלוחות לא היה ח"ו לשונאיהן של ישראל תקומה כלל
והלחיים הוא נגד התפלה שהתפלל משה בעד כל קהל ישראל והסקיבה הוא נגד מה שצא
משה בקר מ' יום: ראשית דגנה תירוש ויצהרה וגו' דהמן היה טעמו מסוגל דכל מה
דהבורר היה חפצו בו הן דגן או תירוש או יצהרה או יצהרה ויצהרה ויצהרה ויצהרה
היו יורד בשביל משה ולכה תיקון להלוי ראשית דגנה וגו': וראשית גז צאנה תמן לו
דאמרו חז"ל שמלתה לא בלתה דעמוד הענן היה מגהץ את המלבושים ועמוד הענן היה
בשביל אהרן ולכה ראשית גז צאנה תמן לו: כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטיה לעמוד
לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים הענין הוא דישאר יש להם לטעון עם שבט לוי
אתה אומר דלא נטלת חלק בארץ באו ונתנוכחו אני ואתה מה הגיע באמת לחלקיך אם
הייתם נוטלים חלק בארץ אחד מי"ב או מי"ג חלקים ועכשיו בראשון אתם נוטלים
תרומה ואח"כ מעשר והזרוע והלחיים והסקיבה ושאר מתנות והגיע יותר לחלקיכם רק
הא תינח בזמן שבהמ"ק היה קיים אין לשבט לוי החלק היותר טוב ומבחר משאר
שבטים אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים אין לשבט לוי תרומות ומעשרות מן התורה ושפיר
הוי טענות הלוי שאין לו חלק ונחלה ולזה פתיב כל הימים ר"ל לעמוד לשרת כל הימים
ולאחר הימים לא יהיה לו כלל תרומות ומעשרות מן התורה ושפיר הוי טענת הלוי שאין
לו חלק ונחלה ולכה נתן תמן לו את הנ"ל: פרשת תצא כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו
ה' אלקיך בידך וגו' ודרש בספרי נגד אויביך והיינו ודאי דבמלחמת הרשות היה צריף
להיות שמור מחטא ופשע והיירא ורף לבב מעבירה ישוב לביתו ואמרו לא נפקד ממנו
איש וגו' וא"כ איך יתכן כשפא לידו לחבוק חיק נכרית ואמרו דברה תורה נגד יצה"ר
שיבעול באיסור ח"ו אם לא התירה התורה רק דידוע דבמלחמת חובה הפל יוצאים
להלחם אפי' היירא ורף לבב מעבירה ועבירה גוררת עבירה בעו"ה אף במלחמת ז'
עממים שהוא מלחמת חובה לא דברה התורה כמ"ש רש"י וא"כ הקושיא במקומה עומדת

איה יתכן שפא ליזו חטא זה לחמוד לנכרית אמנם בגמ' דסוטה אמרינן דלא ליייתי עובדי כוכבים ומזלות עליהם הפל קרוי חובה וצריכים פולם לילה וזהו פנונת הספרי פנגד אויבה דלא ליייתי גוים עליה והולכים גם בעלי עבירה דברה תורה נגד יצה"ר גם יש לפרש באופן אחר כי אם אנו הולכים ליקח נחלת גוים אין הבטחה שיתנם הקב"ה בידינו כי הקב"ה הנחיל לנו א"י וזה די לישב בו ואין רצונו של הקב"ה לחמוד ארצות הרבה וחקל ה' עמו א"י ותו לא ולכה ארץ לא תחסר כל בה מבלי לחמוד ארץ נכר למלאות החסרון אמנם אם הוא נגד אויבה שהם באים עלינו אז הבטחה שיתנם ה' בידינו וזהו ונתנו ה' אלקיה בידיה להבטחה בתנאי כי תצא למלחמה על אויבה היינו נגד אויבה כמו שדרש בספרי ונתנו ה' אלקיה בידיה.

ושבית שביו הענין הוא כי אמרו כי טבע נצוח לחמוד נשים כי חמימות הנצוח ורוממות הענין מביא חימוד וכן שפטו במשפט מבטי כוכבים כי מאדים ונוגה נתנו משטריה בזה ולכה בסיסרא פאשר בושש רכבו אמרו נשים רחם רחמתי לסיסרא ועשו הרג את נמרוד ואמרו חז"ל שבו ביום בעל נערה מארסה וכהנה יותר ולכה במלחמה בנצוח דברה תורה פנגד יצה"ר להתיר לו יפת תואר אמנם התורה מורה לנו דרה לבל יתחמם ויתרומם בנצוח כי לא בכחו וחילו עשה הנצוח כי טרם שיצא כבר ניתנו ביזו מה וזהו כי תצא למלחמה תיכף ונתנו ה' אלקיה בידיה קמחא טחינא טחינת פי כבר היו שבויים ועומדים מה ולמה זה ירום לכה גם שני מיני אויבים היו לישראל כמבואר במזמור פ"ג קצת היו להרוג ולהשמיד פאמרם לכו ונכחידם מגוי וקצת היו רק ליקח הארץ פדכתיב אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלקים ולכה מתחיל התורה אויבה ל' רבים שני סוגי אויבים וסיום בל' יחיד ונתנו ושבית שביו ועל הראשון אומר ונתנו בידיה מדה פנגד מדה להמית אותם וזהו ונתנו ה' בידיה ועל השני ג"כ שתשפה אותו וראית בשביה אשת יפת תואר וחקתה בה ולקחתה לה לאשה ואמרו חז"ל אפי' כעורה והיינו כי נסמכה פרשת יפת תואר לפרשת עגלה ערופה ובעגלה ערופה פתיב בנחל איתן משום שאיבד דבר שעושה פירות וכו' וזהו שצעק שאול במלחמת עמלק ומה על נפש אמת ציוה התורה להביא עגלה ערופה היינו כי צפה שגם מעמלק יבואו גרים כי מבני המן למדו תורה מבני ברק וזהו טענתו איה יאבד עמלק וזרעו וכן הדבר במלחמה שיש בו נפשות גרים לבל יאבדו הזמין הקב"ה ע"י יפת תואר שיקחנה לישראל ומזה ינוצץ נשמת גרים וזהו הסימן דהיא כעורה ומ"מ חשקת בה ולקחתה לה לאשה להורות כי מן השמים הוא כדי להוציא נשמת גרים הנתונים באומה זו וכן היה במלחמת פנען שהיתה רחב וממנה יצאו צדיקים גדולים והבן ולכה נסמכה לפרשת עגלה ערופה: ולקחתה לה לאשה הנה אמרו לא דברה תורה אלא פנגד יצה"ר הרצון בזה כי אמרו תועלת אשה לגדל בנים לתורה ולהגין מחטא והנה אצלה תועלת הראשון אינו כי ע"פ הרוב מולידין בנים שאינם מהוגנים רק תועלת השני להציל מחטא וזה אינו רק פנגד היצה"ר וזהו ולקחתה לה לאשה זהו בלבד התועלת בה: וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה וחסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתה ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ועשתה צפרניה דרשינן תקצוץ כי לא תתאבל פדין אבילות ישראל על אבותם מבלי לגלח ולקוץ צפרנים ולהחליף בגדים אבל היא תעשה להיפוך להבדיל בין ישראל לעמים ולכה ובכתה את אביה ואמה ירח ימים מה שבישראל הוסיף ג' ימים לכי מכאן ואילך אומר הקב"ה פלוס

אִתָּהּ יוֹתֵר רַחֲמָן מִמֶּנִּי וְזֶהוּ יִתְּכֶן בְּמַעֲלוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עוֹלִים בְּמַעֲלַת בַּיִת אֵל לִפְנֵי ה' וְלָמָּה זֶה יִרְבוּ בְּבָכִי מִשָּׂא"כ בְּכַנְעֵנִים וְלִכְּף הַתִּירָה הַתּוֹרָה הַבְּכִי וְאֲדַרְבֵּה לְהוֹרוֹת כִּי נִשְׁמַתְּם יָרַד שַׁחַת וְעַל זֶה יִבְכוּ וְאָמַר יָרַח יָמַימ כִּי יָדוּעַ כִּי הִהְרִיֹן הוּא בְּבַחֲיִנַת לְבָנָה וְהַלִּיָּדָה בְּשִׁמְשׁ וְלִכְּף אָמַר אִיּוֹב יֵאבֹד יוֹם אֲנִלְד בּוֹ וְהַלִּילָה אָמַר הַנְּרָה גְּבַר וְהַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת נִקְרָאִים נְפִלִים וְלֹא נִקְרָאִים יְלֹודִים וְהַכֹּל בְּבַחֲיִנַת הַרְיֹון וְלִכְּף בֶּן נֹחַ נִהְרַג עַל עֲוֹבָרִים כִּי אֵינּוּ בְּבַחֲיִנַת לִיָּדָה כָּלֵל וְלִכְּף תְּבַפֶּה יָרַח יָמַימ כִּי בְּבַחֲיִנַת לְבָנָה וְגַם הִיא בְּגִיּוּרָה כְּקֶטֶן שְׁנוּלֵד הוּא אֲבָל הַרְיֹון הִיָּה לָהּ מִקֶּדֶם וְלִכְּף אֵין לָהּ לְבָכוֹת עַל אֲבִיהָ וְאָמָה שָׁנָה כִּי הִיא כְּקֶטֶן שְׁנוּלֵד רַק עַל הַהַרְיֹון שֶׁהוּא בְּבַחֲיִנַת לְבָנָה וְלִכְּף וּבְכַתָּה יָרַח יָמַימ וְהִבֵּן: וְהִיָּה אִם לֹא חֲפָצָתָ בָּהּ וְשַׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ כִּי בַּהִיּוּתָהּ לֹוֹקַח אוֹתָהּ בְּגִיּוּרֹת בְּעַל כְּרַחֲמָה תִּהְיֶה סֹבֵר שִׁישׁ לָהּ דִּין אֲנוּסָה וְלֹא יוּכַל לְשַׁלַּחָהּ כָּל יָמָיו לְזֶה אָמַר כִּי לֹא כֵן הוּא כִּי רִשָׁאֵי לְשַׁלַּחָהּ אֲבָל דִּיִּיקָא לְנַפְשָׁהּ כַּמ"ש הַזֹּהֵר עַל פְּסוּק וַיִּדְעַתְּמָם אֵת נֶפֶשׁ הַגֵּר נֶפֶשׁ דִּיִּיקָא כִּי יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל וְכֵן יָפַת תְּנוּאָה דְּנִדְנָמְנָה מִשְׁמַיִם כִּי בָּהּ נֶפֶשׁ הַגֵּר שֶׁהוּא נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל וְלִכְּף וְשַׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ דִּיִּיקָא וְלֹא תַעֲבֹוד בָּהּ עֲבוּדַת שְׁפָחָה כִּי נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל: כִּי תַהֲיִינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֶהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְׁנוּאָה וְהִיָּה הַבֵּן הַבְּכוֹר לְשְׁנוּאָה כִּי הַפְּתוּב מִבְּשָׂר שְׁעֵנְשׁוּ הוּא שְׁסוּפּוֹ לְשְׁנוּאָתָהּ וְאִף שִׁישׁ לוֹ תִּירוּץ שְׁלַקְחָהּ לְהַגֵּן מִחֲטָא אֲבָלְבִישׁ לוֹ כְּבָר אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית אֵין לוֹ תִּירוּץ וְלִכְּף סוּפּוֹ לְשְׁנוּאָתָהּ אֲמַנְּמָם גַּם בְּדוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ לוֹקְחִים ב' נָשִׁים וְהַעֲקָרָה הִיָּה אוֹהֲבִים בְּיוֹתֵר וְהַיּוֹלָדֵת בָּנִים הִיָּתָה יוֹשֶׁבֶת אִשָּׁה גְּלַמוּדָה וּא"כ אוּלַי תֹאמַר גַּם בְּשִׁבִיל כָּף קָרָה בְּמַקְרָה הַשְׁנוּאָה וְלְזֶה אָמַר שְׁגַם הָאֶהוּבָה תִלְד וּא"כ לִיכָא לְמִימַר כְּזֹאת וְע"כ מִפְּאַת הַעֲנוּשׁ בָּא לְשְׁנוּאָתָהּ.

וְהִיָּה הַבֵּן הַבְּכוֹר לְשְׁנוּאָה כִּי כְּבָר אָמְרוּ חַז"ל שֶׁהָיוּ אֲמוּתֵינוּ עֲקָרוֹת כִּי הַקַּב"ה מְתַאֲנָה לְתַפְלִתָן שֶׁל צְדִיקִים וְלִכְּף הָאֶהוּבָה שֶׁהִיא יִשְׂרָאֵלִית הַקַּב"ה מְתַאֲנָה תְּפִלָּתָהּ וְהִיא מְאֻחֶרֶת לְלָדַת מִן הַשְׁנוּאָה יָפָה תְּנוּאָה שְׁאֵין ה' חֲפִץ בְּתַפְלִתָּהּ: כִּי אֵת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְׁנוּאָה יִפִּיר לְתַת לוֹ כִּי שְׁנַיִם וְגו' מֵה שֶׁהַבְּכוֹר נוֹטֵל כִּי שְׁנַיִם הוּא דְכָבֵד נְאֻמַר קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר וְלִבְכוֹר דִּין קוֹדֵשׁ וְחֵלֵק ה' נוֹטֵל כַּמ"ש בְּלוּי ה' הוּא נִחְלָתוֹ רַק ה' נִתֵּן לוֹ הַבְּכוֹרָה לְמַנְה שִׁיטוּל נִחְלָה בְּתוֹךְ אֲחָיו וּמִתַּת ה' הוּא וּמְנָה שֶׁל קוֹדֵשׁ כְּפוּל וְלִכְּף נוֹטֵל הַבְּכוֹר שְׁנֵי חֵלְקִים וְלִכְּף בְּשִׁבֶת לְחֵם מִשְׁנָה אִף כִּי יָרַד נֶגֶד יוֹם שְׁבַת עוֹמֵר אֶחָד רַק זֶהוּ הִיָּה לְמַנְה מֵה' לְקִדְּשׁ הַשְׁבַּת וּמְנָה שֶׁל קוֹדֵשׁ כְּפוּל וְלִכְּף הִיָּה הֵלָחֵם מִשְׁנָה: לוֹ מִשְׁפֵּט הַבְּכוֹרָה כִּי בְּאַמַּת הַבְּכוֹר עָלוּל לְחֲטוֹא כַּמ"ש דָּוִד כִּי בְּחֲטָא יִחְמַתֵּנִי אֲמִי וְתַחֲזִילַת הַבִּיאָה יוֹתֵר גּוֹבֵר כַּח הַיִּצְה"ר וְכַח הַתַּאֲנָה מִשְׁכָּבֵר נְשׁוּי מִיּוֹמִים וְלִכְּף רֹוב הַבְּכוֹרִים כְּרוּף בְּהֵם תַּאֲנוֹת הַיִּצְה"ר וְכַח חֲמֻדָּה כִּי כַּח הַחֲמֻדָּה מְאָבִיו בְּהַזְרִיעוֹ לְאִשְׁתּוֹ בְּכַח הַיִּצְה"ר וְהַזְהִירָה הַתּוֹרָה קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר כִּי הַיִּצְה"ר כְּרוּף בִּיָּה וְלִכְּף בְּכוֹר מִשְׁנוּאָה אֵין הַיִּצְה"ר כ"כ בְּחֲמֻדָּה כִּי הֵלֵא הוּא שׁוֹנָא לָהּ וְלִכְּף לוֹ מִשְׁפֵּט הַבְּכוֹרָה: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה הוּא בֶּן יָפַת תְּנוּאָה אֲבָל לֹא בֶּן יָפַת תְּנוּאָה שְׁגִיירָה בְּעַל כְּרַחֲמָה כְּדִין יָפַת תְּנוּאָה אִף אֵיגִירִי בִּיפַת תְּנוּאָה שְׁנַתְרַצִּית לְגִיירִי מ"מ הוּא מְחַמַּת אִישׁוֹת וְכַדוּמָה שְׁלֹא לְשֵׁם שְׁמַיִם יִהְיֶה בְּנָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה וְלִכְּף נִסְמָכָה פְּרִשְׁתָּ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה אַחַר פְּרִשְׁתָּ כִּי תַהֲיִינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים וְלֹא תִיכָף אַחַר פְּרִשְׁתָּ יָפַת תְּנוּאָה לְהוֹרוֹת שֶׁהִיָּה בָּהּ הַנְּיָה גְּמוּרָה שְׁנַתְרַצִּירָה וּמ"מ יַעֲנֵשׁ בְּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה וְזֶהוּ מְטַעוֹת דָּוִד כִּי לָקַח יָפַת תְּנוּאָה אֲבָל עַל הַדְּרָף הַשְּׁנֵי שְׁנַתְרַצִּית וְגִיירִי וְחָשַׁב כִּי בָּזָה

לא יהיה לו בן סורר ומורה אבל חושי אָמר לו מה טעמא לא דרשת סמוכים כי בא הפרשה אחר כי תהינה לאיש והבן ואמר שסורר שפר מדרכי תורה וזהו שאינו שומע בקול אביו כי בן חכם ישמח אב שמגמתו לגדלו בדרכי תורה ומורה ששמרה ענין טבעי והנהגות ישרות וזהו בקול אמו שטבעה לנהל בנה בדרך ארץ ולכה בן פסיל תוגת אמו: ויסרו אותו ולא ישמע אליהם ותפשו בו וגו' ואמרו אל זקני עירו וגו' פירוש שלא תאמר כי אין המניעה בבן רק הפשע בהוריו שלא יסרוהו וחושף שבטו שונא בנו לזה אמר דלא כן הוא רק ויסרו אותו בנעוריו ומ"מ עכשיו לא ישמע בקולם ולהיות כי לפעמים אם, מבניישין אדם ברבים לוקח מוסר אבל בהצנע אינו משגיח ולפעמים בהיפוף כי מדברים עמו בהצנע יותר נותן ללב.

ולכה יעשו שתיים שיבואו אל זקני עירו לייסרו בהצנע ואח"כ אל שער עירו בפומבי ואמרו בנינו זה וגו' הנה דרשו חז"ל צריף שיהיה אביו ואמו שוין בכל אופן והיינו כי אם היה תכונתו רעה מפאת היצירה אין לו משפט מנת ואם אין מזגם שוים בקל הנוול מתכונתם מזגו רע להתנגדות המזגים כמ"ש הטבעיים ולכה צריכים שיהיו בקול ובמראה שוים שזה מורה על השוויית המזג ואין לו התנצלות מפאת תכונת התולדה וזהו שאמרו חז"ל בן סורר ומורה לא היה ולא נברא הרצון כי כבר נודע במקובלים כי כל אומה ואומה אין להם צלם שנה לאומה אחרת וכן צלמא דישראל לצלמא דשאר עמין והאם של סורר ומורה הוא יפ"ת בת עממין ולא יתכן דשנה לאיש שהוא ישראלי וא"כ לא היה ולא נברא: לא יבוא ממזר בקהל ה' הטעם כמו שהוא בפצוע דכא עדת ישראל לגיונו של מלך הם שכל ענינם לפרות ולרבות ולמלא פני תבל דיוקניו פמליא של מעלה אין מספר לגודויו ולכה צריף להתחתן עם אנשים הראויים לכה משא"כ פצוע דכא וכן הטעם בממזר כי כל ע' שנים דבר בא והורג ומכלה ממזרים וא"כ ספו תמו בני ישראל ח"ו וגם אמרו בגמ' דמי שבא על הערנה שורת הדין היה שלא תלד רק עולם פמנהגו נוהג א"כ בממזר יותר ממנהג אבל ראוי הוא לישראל לפרות ולרבות שלא בדרך הטבע כי משפן שכינה הם ומקום משפן כבודו הפל ריבוי לאין סוף ממש ולכה באשר היה הארון בבית עובד פרו ורבו שלא בדרך הטבע ובממזר לא יתכן שיפרה וירבה ביותר ממנהג הטבע ולכה אין שכינה שורה רק במשפחה מיוחסת ואמר עד דור י' כי תמיד זרע האב גנוז בזרעו עד י' דורות ולכה י' דורות מאדם עד נח ושם הצמיח גזעו לברכה וכן מנח עד אברהם ושם הצמיח גזעו וכן יעקב ראובן ושמעון כי אחים גדולים מסייעים להבאים אחריהם ולכה אמרו ו' דנאת אמה לרבות אחיה הגדול לכבדו לוי גרשון קהת עמרם אהרן הרי אהרן עשירי לאברהם עשירי קודש לה' ולכן היה בציץ קודש לה' וכן בלי אחים אם תחשוב האבות זה אחר זה מאברהם עד אהרן הוא שביעי דשביעי ג"כ קודש וזהו הענין שבת כי קודם שנתלו המאורות היה האור שבא הקב"ה אור כפול וא"כ היה יום א' או ב' ג' קודם תליית המאורות נחשב כל אחד לב' ימים וא"כ הרי שבת יום עשירי ועשירי קודש ולכה שבת קודש ומזה תבין ג"כ מה שאמרו חז"ל ונתתי גשמיכם בעתו בליל ד' ובליל שבתות כי תמיד שביעי קודש כי מספר שביעי מספר שאינו מוליד ונוול ולכה עונת ת"ח מליל שבת לליל שבת להורות מספר כי חוץ לטבע הם מולידין וכן לידת הארץ שהוא הגשם פדכתיב והולידה והצמיחה הוא ג"כ חוץ לטבע ולכה בליל ד' שהוא אם תפול הימים יום א' וב' וג' כמו שהיו בעת בריאה ביום ד' הוא שביעי ובפשוט יום

שבת הוא שביעי ולכך בזמן הזה יהיה ג'שם ויהיה אות שהוא בעתו ורצון מה: לא יבוא
עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' עד עולם הנה אצל ממזר לא נזכר עד עולם אף דבאמת
אסורים לעולם פי קשה המציאות שיחיו יותר פי כל ע' שנים דבר מכלה ממזרים ואמרינו
בפרק בן סורר ומורה בדורות ראשונים הזכרים הולידו בן ח' ונקבות בת ז' ואיסור הוא
בנקבות כמו בזכרים וא"כ יתכן בנקבות שהולידה נקבה וכן זה אחר זה עשרה דורות
כל אחת בת ז' י' פעמים שבעה הרי ע' אבל יותר מע' אינו במציאה ולכך פתבה התורה
רק עד י' דורות משא"כ עמון ומואב יתכן לעולם: על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם
ובמים וגו' ואשר שכר עליה את בלעם וגו' פי אמרו מי שיש לו מדת ג"ח ראוי לקרבו
ואם לאו ראוי לרחקו והם מאנו בג"ח א"כ זכות לוט שהיה מכניס המלאכים ומצות אפה
נאבד בזה שלא קדמו בלחם ומים ואם כן אין תופסין מעשה אבותיהם והיה מדה כנגד
מדה פי קראן לו ויאכל לחם פירש"י שפא יפא א' מכס פי גזרו על פתן משום חתנות
ונאמר כ"א הלחם אשר הוא אוכל והם לא קדמו בלחם ע"כ נאסר החיתון עמהם אבל
טענו על זה הוא קרא אומר אוכל בפסוק תשברני פאשר עשו לי בני מואב היושבים בער
ומירצו דהיה להם לקדם בחנם ונראה דאמרו במדרש אפא עיני אל ההרים דבר זה אמר
יעקב שאמר אליעזר עבד אברהם נפא עשר גמלים נאני אין לי אפי' אצעדה אחת וכו'
ודברים אלו לכאורה הם תמוהים שעל דבר זה פנה יחריד מוכחך שבאבות לומר אפא
עיני אל ההרים אבל ידוע שלבן זקנו של בלעם היה מכשף גדול וכל עניניו היו בהררי
קדם מקום משפן כשפים וכדומה וכאשר אמר בלעם מן ארם ינחני בלק מהררי קדם
ואיתא בזוהר וכן פתבו המקובלים שאם יקח אדם דבר בחנם ממכשף אזי יכולים לשלוח
בהם אבל אם ישלם בכסף מלא אין להם שליטה וזהו שצעק יעקב אפא עיני אל ההרים
היינו הרי קדם אשר משם פח של לכן לנחש ולקסם ואמר אלו היה לי דבר לא הייתי
מפחד ממנו אבל הנני ערטיילאי וצריף אני ליהנות ממנו בחנם וא"כ אני מפחד ממנו
שישלוח עלי ח"ו ולכך מה' היתה שהוצרך לעבודו אצלו וא"כ נטל הפל חלף עבודתו ולא
בחנם וזהו מאמר הפסוק על דבר אשר לא קדמו היינו בחנם ושפא תאמר למה יתנו
בחנם ע"ז אומר ואשר שכר עליה בלעם וגו' וא"כ בלא זה היה להם טענה שלא רצו
ליטן בחנם לטובתם שלא שליט בהם פישוף אבל עכשיו ששכר עליה בלעם לקללה
בכישופיו נסתר טענתם וזהו לאות פנונתם ותכוונתם הרעה ולכך אסור לדבק בם אמנם
בגוף הקושא נ"ל דהנה הפסוק אומר פאשר עשו לי בני מואב היושבים בער הרי דדייק
זולת בני ער לא עשו בני מואב רק בני ער והם באמת הונכשו אלו היו קיימים אבל כבר
נהרגו [ע"י] סיחון פדכתיב פי אש יצאה וגו' אכלה ער מואב פי רש"י השמל' ונהרג רק
שפא יתלו המואבים בכך ויאמר האיה נקדים הלא ער הקדימו ראה מה עלתה להם ולכך
קאמר אשר שכר עליה את בלעם פי אמר ידעתי את אשר תברך מבנך וא"כ בלעם קלל
את ער פדכתיב ע"כ יאמרו המושלים וגו' נאח"פ אין להם התנצלות והנה בזוהר אמר
דלכך הנקבות מותרות דהם באמת קדמו בלחם ומים בלתי רצון בעליהם אף פן יש
להם זכות מנשותיהם דאמרו אשתו כגופו דמי אבל הם שכרו בלעם לקלל אף שידעו פי
ברוך הוא רק בשביל העגל חשבו פי נהפך ה' להם לאויב ויש מקום לחול הקללה
פדכתיב וישת אל המדבר פניו לעגלא דעבדו במדברא רק בעגל לא הספימו נשים וא"כ
בממ"נ אם אתם טוענים אשתו כגופו והיא תגן לא היה לכם לשכור בלעם בשביל חטא

העגל שהנשים תגיבו עליהם והנה באמת יש להם התנצלות כי היה לישראל מן ובאר ולמה להם להם רק זהו אם היו יודעים שיש לישראל מן ובאר אבל אם לא ידעו אין להם התנצלות והנה פאשר שלח לבלעם אמר עתה ילחכו הקהל וגו' כי יודעים היו שלא באו לנתשם ממקומם כי ניתן להם מה' בירושלם רק חששו שיצטרכו לכלכל אותם ומי יכלכל יום בואם עם רב פנה ולקח אמרו עתה ילחכו וגו' וא"כ ע"כ לא ידעו שיש מן בישראל וא"כ יגדל רעתם שלא קדמו וגם הם ששקרו בלעם והיה פל מגמתם להכשילם בפעור צואה כי חשבו שזהו תכלית הטוב לעבוד בזה לאלקיהם וא"כ להם שלהם הוא יותר טוב ממן כי נבלע באברים ואינו מוציא פסולת וא"כ לפי מחשבתם הרעה היה להם לקדם בלחם ומים ולא אבה ה' אלקיה לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלקיה לה את הקללה לברכה כי אהבה ה' אלקיה.

הא דכתיב את הקללה יחיד ולא קללות נראה ע"פ המדרש דכל הברכות שביורה בלעם לישראל חזרו לקללות חוץ ברפת מה טובו ברפת בתי כנסיות ובתי מדרשות לזה נאמר את הקללה לברכה ושמה תאמר מה אהני לי בהיפוך קללה אחת לברכה הרי נתקיימה מחשבתו ביתר הקללו' וקאמר כי אהבה ה' אלקיה כי פל ברפת בלעם היה הצלחת עה"ז ואלו נתקיימו היו ישראל מוכרחים לקבל עונש חטאם בעוה"ב והקב"ה אוהב אותנו ולקח לא הפסם ונתקיים קללה כדי שיהיה לנו עוה"ב וזהו מרוב אהבתו אבל ברפת בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם לשלימות עוה"ב וזהו תכליתם נתקיימה מאהבת ה': לא תדרוש שלומם וטובתם פל ימיה לעולם נראה לברך פדכתיב אוי לה מואב אבדת עם פמוש נתן בניו פליטים ובנותיו בשבית ופסוק זה נראה לפרש ע"פ מה דאיתא בגמרא דבא גר עמוני ורצה להתגייר ולא רצו חכמים תחלה לקבלו אבל אח"כ נמנו וגמרו לקבלו מטעם דסנחרב במלחמותיו בלבל פל האומות וכל דפריש מרובא פריש ונמצא דע"י המלחמה דנתשו מארצם מותר לקבלם ואיתא בגמ' עמוני ולא עמונית וזהו שאמר אוי לה מואב אבדת עם פמוש נתן בניו פליטים כי אם היה המלחמה גדולה ונתשו קצת מארצם מותר לקבל גרים ולהביא תחת כנפי השכינה אבל עכשיו שהיו פליטים ולא היו פלל במלחמה אסור לקבלם ובנותיו דהיו מותרים לקבלם כדדרשו עמוני ולא עמונית הם בשבית ואינן יכולים לקבלם ולזה כי הקב"ה חושב מחשבות לבל יהיו עמוני ומואב נדחים מלהתקרב אל הקודש קהל ה' לקח הזהיר לא תדרוש שלומם וטובתם פל ימיה לעולם שיהיו מנוצחים ונרדפים תמיד במלחמה שינתשו בכל פעם קצת מהם באומות אחרות כדי שתוכל לקבל מהם גרים: לא תמעב אדומי כי אחיה הוא הענין הוא דתרצה לתעב אותו כי הם ממזרים כי עשו נשא מבנות שעיר החוי שהיו פולם ממזרים פמבואר בפ' וישלח לזה אמר לא תמעב אותו כי אחיה הוא וכשר ואי משום ממזרות דבני שעיר אין ממזרות בגוים: לא תמעב מצרי כי גר היית בארצו בנים אשר יולדו להם דור שלישי וגו' הענין הוא דמצרים הוא ערנת הארץ בגלוליהם ובכשופיהם וא"כ תרצה לתעב אותם לזה אמר לא תמעב אותו כי גר היית בארצו ולקח היה גלות מצרים לטהר הערנה וא"כ נזכר הערנה לקח לא תמעב אמנם אמרו בגמרא דלא פסקה זונהמא עד ג' דורות ולקח אברהם ויצחק היו מולדין ישמעאל ועשו עד יעקב שהיה מטתו שלמה רק גרים שעמדו על הר סיני פסקה זונהמתן ואדם ומצרים לא עמדו אחד מהם על הר סיני דכתיב זרח משעיר והופיע מהר פארן והוא מצרים פדכתיב וישב במדבר פארן והם שנואים לה'

בשביל פנך גלות ומחמס אחיה יעקב תכסה בושה ועשו הנה סבה ראשונה לגלות מצרים כמ"ש בספר דברי הימים הנקרא ספר הישר וביסופון לרומיים וא"כ לא פסקה זנהמתן והוא עד ג' דורות: כי תצא מחנה על אניה ונשמרת מפל דבר רע פי מי שהיא קרוב למקום צריה שמירה ביותר כמו שאמרו חז"ל וסביביו נשערה מאוד ולכה שבת לוי הנה הארון מכלה בהם ובמחנה הנה הארון ואם פו הנה מחנה שכינה ולכה צריה שמירה ביותר ולכה פתיב ונשמרתם מפל דבר רע גם מי שיש לו פת בסלו אינו מהרהר בעבירה ואין צריה שמירה ולכה מכרזי חכמים קדמונים מאן הוי ליומא ואמרו דלא בעלו רק דמיחדי להו דיהא פת בסלו וכל זמן שהארון במלחמה אסורין בתשמיש המטה וא"כ אין פאן פת בסלו ולכה צריה שמירה ביותר וזהו ונשמרתם מפל דבר רע אפי' הרהור כמ"ש חז"ל גם ידוע מה שאמרו שוש לאדם לילה בדרך ממוצע אמנם בעל תשובה צריה שמירה ביותר וישאל שנכשלו במואב פאשר בא לגבול שטים שנכשלו בזנות בנות מואב ולכה צריה שמירה ביותר ולכה מזוהר הפתוב ונשמרת מפל דבר רע ביותר לבל יקרה לכם כמו במואב והזהרו אפי' מהרהור: פי יהיה בך איש וגו' לא יבוא אל תוך המחנה הנה היותו מחנה שכינה ע"כ צריה בעל קרי לילה חוץ למחנה לבל יהיה תוך מחנה ארון שהוא מחנה שכינה: ויד תהיה לה מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ פדי שלא תפנה בכל מקום חוץ למחנה דאם תפנה בכל מקום א"כ כשיצאים בעלי קרי חוץ למחנה ושוכנים שם עד הערב יהיה מקומם מטינוף וצואה בלי מקום ולכה יהיה מקום מושב להטיל צואה מקום מיוחד לא פעם פה ופעם פה פדי שיהיה המקום ששוכנים שם בעלי קרי מקום טהור: ויתד תהיה לה על אוניה וגו' הטעם לכפות הצואה פי ישראל היו ראויים לאכול תמיד את הפן לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו פדכתיב אני אמרתי אלהים אתם וגו' אבל מחמת החטא נסתלק הפן ובאכילת הפן לא היו מטילים רעי פלל ולכה אין קטיגור נעשה סניגור פי הצואה היא קטרוג דלולי דחטאו לא היו באיה לדבר מאוס פזה גם יש לפרש למה שאמרו פי בעל תשובה צריה להרחיק מאוד מאותו דבר שחטא בו וישאל חטאו בפעור שעבודתו בצואה ולכה צריה שמירה ביותר לבל יראה ובל ימצא צואה פלל פי אם יכוסה בעפר וגם לבל יהיה למזפרת עון על דבר פעור וחז"ל אמרו על אוניה ליתן אצבע לתוף אונן בשמעו דבר בלתי הגון ולכה אצבעות של אדם משופעים פיתדות וכבר אמרנו פי הקנשיא על הבריאה רק דאיתא בפדרש דחילוק אצבעות הנה אח"כ דכתיב זה ינחמנו וגו' והטעם שנתחדש אח"כ פי פכר תמהו פי חוץ הדבור יש לאדם בפעה לפתוח פה ופעם לסגור פה וכן עינים בחוש הראות אבל בחוש השמיעה ובחוש הריח אין בטבע דבר לסתום מעצמו והטעם דקודם החטא הנה אדם בכל עניניו בקדושה וא"כ לא הנה צריה לאטום חוץ או אוננים אבל פה ועין כמו חיות הקודש עתים חשות ועתים ממללות פעם מסתכל פעם אוטם עין כמו במשה ויסתר משה פניו ופעם תמונת ה' יביט אבל אחר החטא בעו"ה צריה לאטום אונן מבלי לשמוע קול מחרף ומגבל ולה"ר וכדומה ולכה נחלק היד באצבעות לאטום אונן וזהו דברי חז"ל שאצבעות של אדם משופעים דזהו נעשה אחר הבריאה ולכה פאן דהתורה הנהירה לכפות צואה לבל יהיה ריח רע לחוש החוץ פי זה מוליד חוש עכור בשכל והנהירה ג"כ על חוש השמע וקאמר ויתד תהיה על אוניה וכלל התורה שמירת שני חושים פאחד הריח והשמע והבין: ושב מאחריה משום שיקשה פי הלא אמרו כשמפנין אין מפנין אלא

מאחורי המחנה וא"כ למה צריך פיסוי לזה קאמר פי השכינה מסבב המחנה מלפנים ומלאחור פדכתיב חונה מלאף ה' סביב ליראיו.

ולכה ישוב השכינה מאחריה פי שם מלא צואה ולכה אף שם תכסה וגם השכינה מהלכת לפני ישראל שישתפנו בה אבל כאשר נמצא בם עונה אין להסתפל בשכינה אז תשוב השכינה מאחריהם מבלי להסתפל כמ"ש הזוהר: לא תסגיר עבד אל אדוניו וגו' פי כל ענון בלק ובלעם הנה להשיב ישראל למצרים ולכה שלח לו עם יצא ממצרים ובלעם בברכתו אמר אל מוציאם ממצרים ולכן פאן בהזכר עון מואב בשפירת בלעם להושיבם מצרימה הזוהר אותו מבלי לעשות תועבה זאת להסגיר עבד אל אדוניו: לא תהיה קדשה מבנות ישראל וגו' פי אמר לעיל עמוני ולא עמונית והטעם פי כל כבודת בת מלה פנימה ואין דרוך נשים לקדם לכה הזכיר פאן לא תהיה קדשה מזונות בדרכים ולכה ראוי לחוס על השבות עמון ומואב: לא תביא אתנן זונה וגו' היינו ישמעאל הנה ממאן לקבל תורה פי פתיב ביה לא תנאף ומה אעשה מברכתו של אבא שפירך אותי לפרות ולרבות הרישקשב שהיה מתנות אברהם לו לפרות ולרבות בזנות וניאוף וזה אתנן זונה ועשו זכה לברכות מיצחק שהביא לו מטעמים והביא לו פלב כמבואר במגלה עמלקות צד ציד ומתרגמינן פלב וזהו מחיר פלב והבן: לא תשיף לאחיה נשה פסוף וגו' פי שכר מצנה בהאי עלמא ליפא ולהלות לישראל מצנה היא ולכה אין ליטול שכר ולעפוי"ם דליפא מצנה מותר ולכה מי שנטל ריבית הפסיד שפרו לתחיית המתים גם זה שנטל ריבית א"כ מדבר מועט מתנה דבר מרובה וכן הענין בתחיית המתים פי מעצם אחד שבשדרה נתנה כל הגוף ולכה פנגד מדה שזה הרבה קנינו מדה פנגד מדה לבל יתרבה העצם דשדרה: למען יברכה ה' אלהיה וגו' פי א"י ג"כ מועט מחזיק את המרובה יותר על גוף הקרקע של א"י וזהו למדה פנגד מדה למי שלא נתן ממונו בנשה ובמרבית עד שיהיה השבח מרובה על הקרו והבן: פרשת פי תבא והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיה לשמור את כל מצותיו וגו' ונתנה ה' אלהיה עליו על כל גויי הארץ לבאר נראה דאיתא במדרש רבה איכה ישבה בדד העיר רבתי עם רבתי בדיעות ולהבין נראה דירושלים היא היתה עטרת צבי וראש גבירה לכל ארמונות הגוים ולא בגבורתה עשתה את כל אלה פי אם לרוב חכמתה אשר בירושלים התקבצו כל הגוים לשערי ירושלים להתבונן בחכמתם והענין הזה דמצינו ג"כ בשלמה המע"ה דמלה על כל העולם והוא ג"כ לא עשה לרוב גבורותיו ומלתמותיו רק מפח גודל חכמתו אשר הכתוב מעיד עליו ויחפם מפל בני קדם ונהרו אליו כל הגוים לשמוע מפיו חכמות נפלאות והיא שעמדה לו וכל מלכי ואפרכי הנה לו לשמש לפניו ולעבוד כל עבודתו רק ללמוד קצת מחכמתו ועל זה באמת הנה ירמיה מקונן אע"פ שרפתי בדעות היתה ירושלים בעת מעמדה ואעפ"כ איכה ישבה בדד רק זהו דווקא אם עושה לשמור וללמוד התורה כדי לקיים המצוות אבל אם לומד תורה כדי להיות ראש לכל הגוים להיות לו שם כאחד הגדולים בכל העולם זהו נדאי הוי שלא לשמה ואין התורה מתקיימת בידו וזהו שאמר והיה אם שמוע לשמור את כל מצותיו היינו שתלמוד באמת ע"מ לשמור את כל המצוות הפתובה בספר התורה הנה ונהו ונתנה ה' עליון זהו יבוא ממילא רק פנונתה הנה לש"ש לקיים כל מה שכתוב בה או נראה דיש לדייק קרא דכתיב לשמור את כל מצותיו וזה לכאורה אינו יכול להיות דכתיב אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וח"ו שיהיה נכתב גוומא בקרא ונהו

ג"כ תמונה דמפסויק הנ"ל יהיה מוכח דאין מציאות פלל לאדם שלא יחטא דהא ג' מתו בעטיו של נחש שלא היה בהם חטא פלל אבל באמת הענין הוא כה דח"ו לחשוב מחשבות חוץ על צדיק שיסיח ממצות ה' רק ב' מיני חטאים הם שיבטלם מצות ה' לגמרי דהיינו התורה צוה לעשות ציצית בכגד של ד' פנפות והוא לבוש טלית של ד' פנפות בלא ציצית וזהו עון פלילי וקשה לשאת עון פלילי פנה ובחטא פנה ודאי אינו נכשל הצדיק ח"ו אבל במדריתגת דוגמת חטא הלז גם הצדיק יוכל להכשל דהיינו שאינו לובש טלית של ד' פנפות פלל או שאינו קונה בית להתחייב לעשות בו מעקה ובזה באמת יכול להיות שהצדיק גם פן נכשל דהיינו שאין לצדיק מעות לבנות בית כדי להתחייב במעקה וכן בכמה עניני מצות אשר בהם יוכל הצדיק להכשל מחמת איזה מניעה אבל נפקותא גדולה יש בין ב' חטאים האלו דהחטא הזה שמבטל המצוה מפל וכל שלובש טלית של ד' פנפות בלא ציצית מורה שצוה הקב"ה את המצות ח"ו לשוא והקב"ה ממלא עליו קצף וריתחא על האי בר נש ואפילו שלא בעידן ריתחא קטלי ליה אבל על חטא השני שאינו לובש פלל טלית של ד' פנפות אין הקב"ה פועס עליו רק בעידן ריתחא כדאיתא בגמרא גבי קטינא ואיתא בגמרא דישאל וע"א ישראל נכנסין תחלה לדין מקמי דליפוש חרון אף על ישראל וזה שאמר לשמור לעשות את כל מצותיו שלא לעבור אפי' חטא קל שאפ"י הצדיק נכשל בו ותזהר בו ואז ונתנה ה' עליו ונתנה ה' הארץ מקמי דליפוש חרון אף תבוא לדין לפני הע"א: ובאו עליה פל הברכות האלה והשיגוה ופירש התרגום וידבקין וילתת טעם על פירוש התרגום נראה דכתיב ונתתי פסאי בעילם דהקב"ה משפיע השפע תחלה לשר של ארם ואנו מקבלין השפע מהשר הנ"ל אבל בזמן שבהמ"ק היה קיים היה הדבר בהיפוך שמן השמים ירד עלינו והשפעה וממנו ניתן אח"כ ההשפעה לכל האומות ויש הפרש גדול בזה דעיקר הברכה נשאר מדונק במי שירד עליו השפע מן השמים וזה שאמר ונתנה ה' אלהיה עליון שמשב בהשקט ובאו עליה פל הברכות מן השמים היינו ההשפעה יורד עליה מן השמים להשפיע על האומות ולזה פירש התרגום וידבקין דהיינו שעיקר הברכה ידבק בה: ובאו עליה פל הברכות האלה כי תשמע בקול ה' אלהיה כי דבר זה ידוע שאם היינו שומעים תורתנו הקדושה מהקב"ה בעצמו ובכבודו לא היינו משתעבדים פלל לכל העפושם אשר הסבנו להקיפנו דכתיב חרות על הלוהות ואמרו בגמרא אל תקרי חרות אלא חירות אבל אנו קלקלנו את זאת בחטאינו אשר אמרנו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה וז"ש ובאו עליה פל הברכות האלה שמשב לבטח בארץ כי תשמע בקול ה' אלהיה ומן הראוי לישב בה: ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה נראה לבאר בג' אופנים דהענין הוא דאיתא דברפת פהנים אינה חל על עם שבשדות אלא אם היו אנוסים אזי הם ג"כ בכלל דברפת פהנים אבל לא המזידין וזה אינו בברכה היורדת מן השמים מפכוד פסא הקב"ה בעצמו וזהו חלה אפילו על עם שבשדות ג"כ ולא מיבעי על עם שבעיר ואלו הברכות דמשמעיהן קרא הן היורדות מן השמים ולכה פתיב ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה והיינו אפי' בשדה ותברך.

באופן אחר נראה דהנה עוד יש לדייק בפסוק ובאו עליה פל הברכות האלה מה פלרם דמצינו דיצחק נתן גם לעשו ברכות דאמר עשו לאביו הברכה אחת היא לה ואמר לו משמני הארץ יהיה מושבה מטל השמים מעל וזהו הענין פאן דמצינו דיצחק היה בן עיר דכתיב ויצחק איש תם יושב אנהלים ועשו היה איש שדה יודע לצוד ציד להביא חיה

ועוף מן השדה וז"ש פאן ברוך אתה בעיר ובשדה שיקנים בך אפי' הברכות של עשו לזה אמר ובאו עליך כל הברכות האלה אפי' של עשו ופסוק השני מפרש את הראשון.

באופן אחר נראה דהנה יש מדרגה אחת בעיר ויש מדרגה אחת בשדה שמתחלפות ומתנגדות מדרגת השדה כה היא דיושבים בטח בלי לצנות ובלי חניפות רק הולכין בדרך הישר בעיני ה' אבל נגד זה יש להם מדרגה שפילה אשר בכל השנה מתפללים ביחידות ובאמת ברוך עם הדת מלה וכמה עניינים פנודע מה דיגרע באנשי כפר היושבים יחידי אבל ביושבי העיר הוא להיפוך דיש בהם מעלות הנ"ל אשר אינם ביושבי כפרים אבל יש בהם עבירות אשר בלתי אפשר ביושבי שדות כי הם גוזלים וחומסים לחבריהם ומתחנפים לחבריהם וזה אינו שייך לעם שבשדות וכמה עבירות אשר אין לספור ולמנות באנשי עיר ולזה אמר ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה שיהיה בך מדרגת אנשי העיר ומדרגת אנשי שדות דכל דרכיה יהיו שוים לטובה: ברוך פרי בטנה ופרי אדמתה ופרי בהמתה וגו' נראה דהפילוסופים כתבו דקשה דאכילת בשר לאדם דמטמטם את הלב למאוד ובאמת במה שיש בבהמה רוח עליון בזה נתמתק הבשר אטום על ידי השחיטה ששוחטין את הבהמה אבל אם החומר של בהמה הוא עכור ביותר אז אין פח ברוח עליון שבה להעביר פח הזוהמת החומר מבהמה והענין הוא שבמין בהמה היא פעין מדרגת אדם והענין הוא דיש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו וליהן טעם על זה נראה כה דאם החומר של אדם הוא עכור אזי קשה לאדם לתקן נשמתו ואז רע לו אבל אם החומר של אדם הוא בטוב אינו צריך להטריח כל כה לתקן נשמתו ואז טוב לו והנה היצה"ר הוא מבטן אמו דכתיב לפתח חטאת רובץ דהיינו פתח אמו דקודם יציאתו מן הבטן חס הקב"ה על אמו שלא לבעוט בה אבל משיצא לפתח אמו חטאת הוא היצה"ר רובץ עם האדם ולכה היצה"ר מתגבר מאוד וקשה לנשמה להכניעו וז"ש ברוך פרי בטנה ופרי בהמתה שיהחומר מן הבטן יהיה ברוך שלא תצטרך לחזק מאוד להכניעו.

באופן אחר נראה שלא תאמר בלבבך דלא תהא ברוך בכל אלו העניינים מטעם דאיתא בגמרא בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא ואין מזל לישראל ולכה אמר ברוך פרי בטנה וגו' ולכה פתיב מיד בתר הכי ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך דכאן לא פתיב רק בנים דהוי מפרי הבטן ודגן הוא מזונות וחי לא פתיב ולכה פתיב ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך היינו בצאתך מן העולם שתאריך ימים ותקיים מצות ה': ברוך טנאך ומשארתך דהענין הוא דמן הראוי היה לכל הברכה לאותן הדברים דאיתא בגמרא כל המניח מפתו של ערבית לשחרית הרי זה מקטני אמנה היה נראה דאם הברכה נראה במשארתו דהוי פקטני אמנה אבל באמת זה אינו בא"י כי עיקר הוצאת דבה של מרגלים היה ארץ אנקלת יושביה היא דהיינו שהחומים של מדינה היה מכלה כל היושבים בה ולפי הטבע שהחומים מסריח המאכלים ולכה היה מותר לשייר מערבית לשחרית וז"ש ברוך טנאך ומשארתך: ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך ולהבין הענין נראה דאיתא בגמרא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם בלא חטא וזהו בדוד המע"ה שאמר הודיעני נא קיצי ולהבין מה היה פנונתו איזו יום קיצו הא אמרינו בגמרא פיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב לא יחטא אבל הענין הוא דנדאי דוד לא חטא עד אותו זמן כלל כדאיתא בגמ' לא היה דוד ראוי לאותו מעשה וזהו היה פנונת דוד שהוא היה באותו הפעם יותר מרוב שנותיו של אדם בינוני שהוא

עַפְרָה מְרֵה אֲדֹנָיָהּ הִיא נֶגֶד אֵשׁ מְרֵה לְבִינָה הִיא נֶגֶד מִים מְרֵה יְרוּקָה הִיא נֶגֶד רוּחַ וְעַנְיָן מְדַרְגּוֹת וּמַעֲלֹת הַטְּבַעִיּוֹת הָאֵלוּ הִוא כֶּף מְדַרְגּוֹת מְרֵה יְרוּקָה הִיא דְּאִינוּ אוֹהֵב לְאָדָם בְּתוֹם לִבּוֹ רַק לְשֵׁעוֹת מִתְּהַפְּכוֹת הָאֵהָבָה לְשִׁנְאָה וְכֵן לְהִיפּוּף וְגַם שִׁדְעָתוֹ אִינוּ שְׁנֵה תְּמִיד וּלְכֶה בְּפֶסוּק רֵאשׁוֹן וְאֵהָבָה שֶׁהוֹצֵרְכָה תְּמִיד לְאֵהוֹב אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וְלֹא תִסּוּר ח"ו מֵאֵהָבָתוֹ וְעוֹד שְׁאִין דַּעְתּוֹ מִיְּשׁוּבָת עָלָיו בְּכָל עֵת וּלְכֶה אָמַר וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ שִׁתְּמִיד הוֹצֵרְכָה לְהַגּוֹת בְּתוֹרַת ה' וּמְדַרְיִגוֹת מְרֵה לְבִינָה לְשִׁנּוֹת דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם בְּכָל עֵת מִפְּנִים לְפָנִים שׁוֹנִים לְהֵאֱמִין בָּם בְּשִׁעָה זֹו מֵאֲמִין לְאָדָם זֶה וּבְשִׁעָה אַחֲרַת מֵאֲמִין לְאָדָם אַחֵר כְּשִׁמְפַתָּה אוֹתוֹ וְגַם הִוא עֹצֵלֵן גְּדוֹל וְגַם אִינוּ מֵאָרִיף יָמָיו וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר הַפֶּסוּק וְהִנֵּה אִם שְׂמוֹעַ הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְגו' וְעַל הַעֲצָלוֹת כְּתִיב וְאֶסְפֹּף דְּגַנְךָ שֶׁלֹּא תִהְיֶה עֹצֵלֵן וְעַל הַחַיִּים כְּתִיב לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וּמְדַרְיִגַת מְרֵה אֲדֹנָיָהּ שֶׁהִוא נֶגֶד יְסוּד הָאֵשׁ לְפָעוּל בְּאָדָם לְהַתְּפֹתוֹת ע"י יִצְה"ר לִילְךָ אַחֵר תִּאֲוֹת גּוֹפְנִיּוֹת כְּתִיב בְּכַרְשָׁה ג' וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפָּתוֹ שְׁצָרִיף אֶתְּהָ לְהַקְדִּים לְעָרוֹף הַיִּצְה"ר וּמְרֵה ד' שֶׁהִיא מְרֵה שְׁחֹרְהָ פּוֹעֵלַת בְּאָדָם שֶׁהִוא מְקַשָּׁה עָרְפוֹ בְּכָל עַנְיָנָיו וְאִינוּ סוֹר מִדַּעְתּוֹ הַמְּתַנַּקְלַת רַע וְהִוא כְּלוֹל רַע וְזֶהוּ הָעַנְיָן דְּכְתִיב בַּפ' ד' וַיְהִי כִי הִקְשָׁה פְרָעָה לְשַׁלְּחַנּוּ הוֹדִיעֵנוּ שֶׁהִוא מַעֲשֶׂה רַע בְּיֹוֹתֵר וְאִין אָדָם יְכוֹל לְבַחֲוֹן אַחֲדוֹת ה' וְתַכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם וּפְעוּלַת ה' וּגְבוּרוֹתָיו רַק ע"י ד' יְסוּדוֹת כִּי הִוא סוֹלֵם מְוָצֵב אֲרָצָה וְרֵאשׁוֹ מְגִיעַ בְּשָׁמַיִם וְזֶהוּ עַנְיָן שְׁדִי שְׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דִּי דְבַלְתִּי ד' יְסוּדוֹת הִנֵּה הָעוֹלָם מְתַרְחֵב וְהוֹלֵךְ לְמֵאוֹד וּלְכֶה הַעֲמִידוּהוּ עַל ד' יְסוּדוֹת וּכְשִׁבּוֹחַן הָאָדָם בְּפְעוּלַת ה' וּגְבוּרוֹתָיו הִוא כּוּ בּוֹחַן ע"י ד' יְסוּדוֹת וְזֶהוּ מַה שְׁאָמְרוּ בְּגִמְרָא דְאָמַר מִשֶּׁה לְהַקְב"ה הִרְאֵנִי נָא אֵת כְּבוֹדְךָ הִרְאֵהוּ קִשְׁר שֶׁל תְּפִילִין כְּנֹונָתוֹ דְּהַקְב"ה הִרְאֵהוּ ד' יְסוּדוֹת שְׁבֵה הַבֵּיט תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם וּגְבוּרוֹת ה' וְז"ש וְרֵאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' גִּמְרָא עָלֶיךָ דְּהִינְנוּ תְּפִילִין וְיִרְאוּ מִמֶּךָ: וְהוֹתִירְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ לְטוֹבָה וְגו' עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' אֱלֹקֶיךָ לְאַבְרָהָם לְתַת לֶהּ דְּהַמְרַגְלִים הִיוּ אוֹמְרִים אֲרָץ אֲנִיכֶלֶת יוֹשְׁבֵיהָ הִוא שֶׁהַיּוֹשְׁבִים בָּהּ אֵינָם מֵאֲרִיכִים יָמִים דְּהַלִּיחוֹת שְׁבֵה הִיא מִמִּיתָה וְזֶה הִנֵּה תְלוּנְתָם וּלְכֶה הִנֵּה זֶה גּוֹדֵל הַנֶּס שֶׁל הַקְב"ה וְהוֹתִירְךָ ה' לְטוֹבָה אִפִּי' בְּמִדְיָנָה לְחָה וְאִינָה בְּרִיאָה כ"כ תֵּאָרִיף יָמִים: יִפְתַּח ה' לֶךָ אֵת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֵת הַשְּׁמַיִם דְּהַעֲנִין הִוא דְּהַבְּרָכָה הַיּוֹרְדַת מִהַקְב"ה הִיא לְאִין סוֹף וְהִנֵּה הַמְטֵר בָּא מִן הַשְּׁמַיִם וּלְפִי הַהַשְׁפָּעָה אִין הַרְבִּים כּוֹלִים לְעֲמוֹד בָּהּ שֶׁתְּצִיף הָאָרֶץ אֲבָל הַקְב"ה בְּרוֹב רַחֲמָיו וְחֶסֶדְיוֹ מַעֲצִיר הַהַשְׁפָּעָה ג"כ כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְקַלְקַל הָאָרֶץ וְזֶהוּ הָעַנְיָן כָּאֵן יִפְתַּח ה' לֶךָ אֵת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב שֶׁיַּעֲצוֹר שִׁיְהִיָּה רַק בְּכַתִּיחָה בְּעֵלְמָא אֵת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב שִׁיְהִיָּה רַק לְטוֹבָה וְהַטַּעַם אֵת הַשְּׁמַיִם שֶׁהַגֶּשֶׁם הִוא הַשְּׁפָעַת הַקְב"ה מִשְׁמַיִם לְפִיכָה צָרִיף לְעֲצוֹר: וְהַלּוּיֹת גּוֹיִם רַבִּים וְאֵתָה לֹא תִלְוָה וּלְדִיִּיק לְמָה יְבוֹאוּ הַגּוֹיִם דּוֹקָא אֵל יִשְׂרָאֵל לְלוֹה וְנִרְאָה לְבָאָר דְּאִיתָא פְרוּטָה שֶׁל אִיּוֹב הִנֵּה מִתְּבַרְךָ דְּהִינְנוּ לְמִי דְאִיּוֹב הִנֵּה גּוֹתֵן פְרוּטָה הִנֵּה לְרֵאשׁ וּלְקִצִּין וְזֶהוּ ג"כ וּפְרוּטָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה מִתְּבַרְךָ וּלְכֶה וְהַלּוּיֹת גּוֹיִם רַבִּים וְלֹא יִמְלֹט שֶׁלֹּא יְלוֹה גַם לְעַנִּי עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת פְרוּטָה אַחַת וְיִהְיֶה לוֹ מִמֶּנּוּ דִי פְרַנְסָתוֹ וְע"כ יְבוֹאוּ כּוֹלֵם אֲצֵל יִשְׂרָאֵל לְלוֹת: וּנְתַנָּה ה' לְרֵאשׁ וְלֹא לְזַנְב יֵשׁ לְפָרֵשׁ ע"פ דְּאִיתָא הַנִּי זַנְב לְאֲרִיּוֹת וְאֵל תִּהְיֶה רֵאשׁ לְשׁוֹעֲלִים וְז"ש וּנְתַנָּה ה' לְרֵאשׁ וְלֹא לְזַנְב כִּי תִהְיֶה רֵאשׁ לְאֲרִיּוֹת דּוֹקָא וְהִיָּת רַק לְמַעֲלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמַטָּה הָעַנְיָן הִיא דְאֵם הַקְב"ה נְפָרַע מְאוּמָה נְפָרַע מִשֶׁר הַשׁוֹלֵט עָלֵיהֶם תְּחַלָּה וּלְעֵיל קָאמַר שֶׁתִּהְיֶה לְרֵאשׁ עַל כָּל הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים וְתַחֲשׁוּב בְּלִבְכֶה כִּינֵן שֶׁאֵתָה שׁוֹלֵט

עליהם באם יבוא עליהם אינה דבר נגע יבוא עליה תחלה ולכך אמר והיית רק למעלה שיהיה רק לדבר זה שתשלוט עליהם בכל מיני שולטנות ולא למטה לקבל יסורים חלילה: ולא תסור מכל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין ושמאל ללכת אחרי אלקים אחרים לעבדם הענין הוא דמצינו בירבעם שאחי השילוני כתב וחתם עליו ג"כ להיות מלך וח"ו על אחי השילוני שיכתוב ויחתן שיסור לב ישראל מאחרי ה' אלא דכל פוננת ירבעם היה להיות מלך אבל ראה אח"כ דייעלו לרגל לירושלים ויראו הכבוד ממלך יהודה ויברחו ממנו ולכך עיכב אותם מעלות לרגל רק הא כתיב בקרא דמחוניבים לעלות לרגל אף אית' בגמ' פל הדר בח"ל וכו' וזהו היה פוננת אחי השילוני שחלילה לירבעם שיסית לישראל לעבוד עבודת אלילים דהיינו שיושיבם בח"ל ואיתא באליעזר עבד אברהם ואם לא הגידו ואפנה על ימין או על שמאל פרש"י ימין זה ישמעאל שמאל הוא עמון ומואב וז"ש לא תסור ימין ושמאל דהיינו ללכת לח"ל ללכת אחרי אלקים אחרים לעבדם דהוי כאלו הלכת אחרי אלקים אחרים ואינה רשאי לדור בח"ל: פרשת נצבים והיה פי יבואו עליה פל הדברים האלה הברכה והקללה והשבות אל לבכה וגו' הענין הוא פי הטוב והעושר יש בו דבר מועיל להסיר פל המונעים פדי שיהיה יכול לעבוד ה' בכל לבבו ולא יטרידו אותו שום דבר לעומת זה הקללה העניית והמצוקות וכדומה מונעי את האדם מכל שלימות פנודע אף יש בו גם קללה להיפוך פי העושר ורב טוב מביא את האדם לידי פריקת עול וישמן ישורון ויבעט וכדומה והוא כפי רוב טוב פן יתגבר יצרו ולעומת זה ברב תלאות ועניות יש בו ג"כ דבר מועיל שיכניע לבבו הערל ויתן אל לבו לעזוב לילה בדרכים רעים ולזכק בה' וזה וישעו ונחפצו עד שאמרו חז"ל יאה עניותא לישראל וא"כ הפל לפי המקבל דהברכה פוללת ברכה וקללה וכן הקללה פוללת קללה וברכה והפל לפי שימתן האדם לבבו ה"ל סיג האדם ולכך נאמר הברכה והקללה: והשבות אל לבכה בכל הגוים אשר הדיחה ה' אלקיך שמה וגו' הא דאמר בכל הגוים נראה לבאר פי תרגיש חסד ה' שהכין זאבים וניצלו וגם מלחמת ה' שהגלוה בכל הגוים מסוף העולם ועד סופו מחמת זה אינם שולטין בה שלא יהיו נקראים מלכות קטוע וזה אומר אם זה סובל יהודים תחת ממשלתו גם אני אסבול וא' תולה בתבירו ואלו היה תחת ממשלה א' כבר ספו תמו ח"ו גם ראה חסד ה' בכל הגוים אשר הדיחה הם פלים ונאבדים הנה עם פתים הרומיים שגלו את ישראל מארצם פלו ונאבדו פי באו עם גוטן והנון ויגרשוים ויכלו אותם ועם ספרדי שהי בעזרת הרומיים ספו תמו ובאו עמים רבים תחת מתחלה עם גאטי ואח"כ עם ברברים ואח"כ עם גאליא וכן עם בריטאני שהיו בסיועת טיטוס לחרוב את ירושלים פלו וישבו תחתם עם זאקסין וכהנה בכל האומות ומכ"ש בכל ויין שבאו תחתיהם מזרע אטמן ויגרשו וא"כ לא נתקיים גוי וישראל תחת ממשלתם בגולה ולא נשתנה אומתם והם זרע עמוסים וא"כ זהו לאות ופלא וזהו תשוב אל לבכה: ושבת עד ה' אלקיך וגו' אתה ובניך פי ענין תחילת תשובה והנה לעזוב פשע ולשמרע בקול ה' וגם ענין תשובה ללמד לאחרים דרף תשובה ולהורות חטאים בדרף וזהו אתה ובניך היינו תלמידים כמ"ש הרמב"ם ושב ה' אלקיך היינו פי עיקר התשובה והיה ע"י ה' רק אתה תתחיל בתשובה פיודע פתחו לי פתחו של מחט ואני אפתח כפתחו של אולם וזהו ושב ה' פי הוא יקבל ויעזר לתשובה: ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצה ה' אלקיך שמה זהו הענין חבלו של משיח שיהיה סמוך לגאולה עד שרבים מחכמי

ישראל יאמרו יתי ולא אחמיניה והטעם כי השכינה עמנו בגלות אם על הפנים רטושה לשמרנו ולעת הגאולה לא ישוב השכינה אתנו בפעם אחת רק השכינה ישוב מקדם לא"י ואח"כ נשוב אנחנו לשם כי צריף הרבה דברים קודם לקיבוץ גלויות וא"א אם לא השכינה במקומו וא"כ פשאנו בגולה וה' אין בקרבנו יהיה עלינו צרות מצוקות כי אין פאן מגין וזהו מאמר הקרא ושב כי מתחלה ישוב ה' לא"י ואח"כ וקבצה ולא יהיה בפעם א'.

אם יהיה נדחה בקצה השמים משם יקבצה ה' אליה היינו פשאדם הוא צדיק הוא קרוב לשמים ואם יחטא קצת הוא מרחוק במקצת וכשחוטא ביותר הוא מתרחק ביותר עד פשמרבה לחטוא הוא בקצה השמים ומ"מ יקבץ נדחה ויעזרה בתשובה: והביאה ה' אליה אל הארץ וגו' והטיבה והרבה מאבותיה כי ישראל חטאו בא"י וה"ד בע"ת באותו מקום ולכה אמר הפסוק שיבואו לא"י והטיבה הוא מענין פיצד מטיבין המדה היינו שמשליכין הקוצים והזרעים רעים מתוכו וכן יהיה שהרשעים ימותו פדכתיב שנים מעיר וגו' ומ"מ לא תהיה מועט רק תהיה הברכה בה והרבה מאבותיה.

ומל ה' אליה את לבבה ואת לבב זרעה נראה לבאר דזה יהיה באותו דור שיהיו בגלות כי הם ראו הצרות והגאולה איה לא יפנע לבכם הערל רק בניהם אשר ונלדו להם אח"כ בעת הרנחה ולא היו בצרות בהם יש לחוש שיהיה להם ח"ו לבב ערל לכה הבטיח להם שאפילו לבב זרעם יהיה נימול: לאהבה את ה' אלקיה בכל לבבה ובכל נפשה למען חיה ר"ל שהאהבה לא יהיה בשביל גדולה ויקר כי היא אהבה בלתי שלימה רק למען חיה בשביל התורה שהנחילנו לחיותינו ונתן ה' אלקיה את כל האלות האלה על אניבה וגו' כ"א אין אלות בעולם כלל לא יורגש המדה שהיה לנו בגלות דרה משל מי שלא נחלה חולי קדחת האיש הזה אינו מרגיש כ"כ הצער שהיה והרפואה פמה הוא גדול התועלת אבל מי שראה הפאב שהוא וידע שגם הוא היה באותו צרה וניצול ממנו לעולם הוא מרגיש הנס ביותר ולכה למען ירגישו הנס והתשועה יבואו כל האלות על שונאינו ועינינו יהיו רואות ובזו נרגיש הנס ביותר: ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום הורה לנו התורה שלא יבטל הדת תורה ומצות ח"ו בזמן הגאולה וקיבוץ גלויות כלל כי התורה הוא נצחי רק מה שתשוב ושמעת אז בקול ה' התורה חדשה היא רק פי רזין דרזין סתרין דסתרין אבל ח"ו שיבטל אפי' קוצה של יו"ד וזהו שאמר אע"פ שתשוב ושמעת מ"מ ועשית כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום: והותר ה' אלקיה בכל מעשה ידיה וגו' כי ישוב ה' אלקיה לשוב עליה לשוב פאשר שש על אבותיה והותרה פי שתהא רק נותר פי הרבה ממה יאבדו כי ישוב ה' לשוב עליה פאשר שש על אבותיה בזמן גאולת מצרים ובזמן שרשעים בעולם אין שמחה שלימה לפני הקב"ה לכה יבער את הרשעים ויהיה השמחה שלימה לפני הקב"ה: כי המצנה הזאת וגו' לא בשמים הוא וגו' ולא מעבר לים הוא וגו' שלא תאמר להבין התורה וללמדה מצנה זאת שדיבר בה צריף השגת רה"ק פאשר השיגו דור המדבר שמן השמים דיבר ה' עמהם וגם הרבה מצות שנצטוו מקדם משום דהשיגו רה"ק בהיותם על הים פאמרם ראתה שפחה על הים וכו' או יאמר שתלוי במזלות דמזל מחפים וזהו לא בשמים היא וגם בהיותה בח"ל בגולה הקרוי מדינת הים כמ"ש בגמ' דגיטין תאמר כי התורה אינו מושג רק בא"י דאזירה מחפים וזהו בעבר לים הוא וקאמר דלא כן הוא רק דבכ"מ הפל ביד

אדם והבן: פְּרַשְׁתָּ נִילָה נִילָה מִשֶּׁה נִינְדָבֵר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֲבִירָבְנָאֵל
כָּתַב שְׁהֶלֶף אֶל כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט לְהוֹדִיעֵם שֶׁהוּא מֵת כְּמִי שֶׁנִּפְטָר מִחִבְרֵי וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ
רְשׁוֹת וְלִי נִרְאָה הַטַּעַם דְּמִשֶּׁה הַעֵיד עֲלֵיהֶם שְׁמִים וְאַרְצָן כַּמ"ש וְאַעֲיֶדָה בָּם אֶת הַשְּׁמִים
וְאֵת הָאָרֶץ וְמָה הוּא הַעֲדוֹת וְעֶצֶר אֶת הַשְּׁמִי' וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ
וְנָהוּ הַעֲדוֹת כִּי יָד הַעֲדִים תִּהְיֶה בָּהֶם בְּרֵאשׁוֹנָה רַק אִם הַחֲמָה תוּכַל לַעֲשׂוֹת פְּעֻלָּתָהּ וְאַפְּי'
חוּץ לְטַבַּע לְבִלְתִּי תֵּן מִטֵּר זֶהוּ דְּוָקָא בַּא"י שְׁאִין שׁוּלְטָנוֹת הַמְּזֹל שֶׁם אָבֵל בַּח"ל דְּשֶׁם
שׁוּלְטָנוֹת הַמְּזֹל אֵין פֶּח בַּחֲמָה לַעֲשׂוֹת פְּעֻלָּתָהּ חוּץ לְטַבַּע כִּי כְּפִי הַמְּזֹל כֶּף יִהְיֶה וְהִנֵּה
בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן וְחֻצֵי שִׁבְט מְנַשֶּׁה אָמְרוּ לְמִשֶּׁה שְׁיִתֵּן לָהֶם עֲרֵי הַגִּלְעָד כִּי אָרֶץ מִקְנָה
הִיא וְלָמָּה הַפְּצִירוּ בְּמִשֶּׁה וְכִי לֹא בִטְחוּ בַּה' שְׁיִתֵּן מְזוֹנוֹת גַּם לְבַהֲמוֹת דֵּי סִיפּוּקֶם רַק
אָמְרוּ שְׁאִינֶם רוּצִי' לְשִׁבְתָּ בַּח"ל שֶׁהוּא תַּחַת הַמְּזֹל א"כ אִם הָיוּ דָרִים בַּח"ל לֹא הָיָה יָכוֹל
לְהַעֲיֵד עֲלֵיהֶם שְׁמִים וְאַרְצָן שְׂיֵד הַעֲדִים תִּהְיֶה בָּהֶם בְּרֵאשׁוֹנָה כִּינֵן שֶׁהֶם תַּחַת הַמְּזֹל אָבֵל
עַכְשָׁיו שְׁבַחְרוּ לָהֶם א"י הִנֵּה מִשֶּׁה יָכוֹל לִילָף אֶל כָּל הַשְּׁבָטִים אִפְּי' ב' שְׁבָטִים וְחֻצֵי הָאֵלוֹ
לְהַעֲיֵד בָּהֶם שְׁמִים וְאַרְצָן: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכַל עוֹד
לְצֹאת וּלְבוֹא פֶּרֶשׁ"י הַיּוֹם מְלֹאוֹ יָמֵי וּשְׁנוֹתַי בְּיוֹם הַזֶּה נוֹלַדְתִּי וּבְיוֹם הַזֶּה אָמוֹת לֹא אוֹכַל
עוֹד לְצֹאת וּלְבוֹא מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ מַעְיָנוֹת הַחֲכָמָה וְע"ז יֵשׁ לְהַקְשׁוֹ דְּאִיתָא אֶת מִסְפָּר
יָמֶיךָ אֲמַלֵּא שֶׁהַקַּב"ה מְמַלֵּא שְׁנוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים מִיּוֹם לְיוֹם וְהַקֶּשֶׁה מְהֵרָשׁ"א דְּלַכְאוּרָה
הוּא תְּמוּהָ בְּיוֹתֵר דְּהֵאִיף אָמְרִי בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד הוּא מֵת דְּהֵא שְׁנוֹת הָאָדָם בֵּינוֹנֵי הוּא שְׁבַעִים
שָׁנָה כְּדַכְתִּיב יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה וְעָרַב ר"ה הוּא סוֹף שָׁנָה וְגַם אָנּוּ קִי"ל דְּיוֹם
א' בְּשָׁנָה חָשׁוּב שָׁנָה וַא"כ יוֹם שְׁלֹפְנֵי מִיתַת הַצְּדִיק הוּא סוֹף שָׁנָה וַא"כ יוֹם שֶׁל אַחֲרָיו
שְׁמַת בּוֹ הוּא שְׁנַת ע"א וּפִי' הַמְּהֵרָשׁ"א אֶת מִסְפָּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא מְלֵא בְּגִימ' ע"א דְּבַכְּךָ יְמוֹת
הַצְּדִיק וּלְפִי זֶה קֶשֶׁה לְכְאוּרָה כָּאֵן הַיּוֹם מְלֹאוֹ יָמֵי דְּהַיּוֹם נוֹלַדְתִּי הֵא בְּיוֹם שְׁלֹפְנֵי מְלֹאוֹ
יָמָיו וְנִרְאָה לְבָאֵר כֶּן דְּהִנֵּה מְחֻלְקִים אִם מִשֶּׁה מֵת בַּע"ש אוּ בְּשִׁבְתָּ וְנִרְאָה לִי דְּאִיתָא
בְּגַמ' כ"מ שְׁנַתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם אוּ מִיתָה אוּ עוֹנֵי וּפְיֵרֵשׁ מְהֵרָשׁ"א עוֹנֵי בְּלֹא תוֹרָה אוּ
עוֹנֵי מְשִׁשׁ וְנִמְצָא אִם הוּא בְּלֹא תוֹרָה הֵנִי כְּמוֹ מִיתָה וְזֶהוּ הַעֲנִין בְּמִשֶּׁה דְּבִאָמַת מֵת בְּשִׁבְתָּ
אָבֵל בַּע"ש נִסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ מַעְיָנוֹת הַחֲכָמָה וְזֶהוּ כְּנוֹנַת רִשׁ"י כָּאֵן הַיּוֹם מְלֹאוֹ יָמֵי הַיּוֹם
נוֹלַדְתִּי הַיּוֹם אָמוֹת וְקֶשֶׁה הֵא בְּיוֹם שְׁלֹפְנֵי הִנֵּה לוֹ לְמוֹת וּלְכַף פִּירֵשׁ"י שֶׁנִּסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ
מַעְיָנוֹת הַחֲכָמָה וְהֵנִי כְּמוֹ מֵת בַּע"ש אָבֵל הַיּוֹם בְּשִׁבְתָּ מֵת: וְהֵא אָמַר אֵלֵי לֹא תַעֲבֹר אֶת
הַיַּרְדֵּן הִנֵּה נִרְאָה לְבָאֵר כֶּף דְּכַתִּיב וַיֹּאמֶר ה' לֹא יִדּוֹן רוּחִי בְּאָדָם לַעֲנוֹלָם בְּשִׁגְם הוּא בְּשׂוֹר
וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּגִימְטְרִיא מִשֶּׁה הַקַּב"ה אָמַר זֶה עַל מִשֶּׁה שְׁיִחְזֶה ק"ך שָׁנָה
דְּהַעֲנִין הוּא דִּימֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה עֵיקַר הַטַּעַם לָמָּה דְּוָקָא שְׁבַעִים שָׁנָה רַק
דְּאָנוּ מְקַבְּלִים הַשְּׁפַע מִשְׁבַּעַה כּוֹכְבֵי לְכַת וּמָה שְׁלַמְעֵלָה א' הוּא מִסְפָּר קָטָן לְמִטָּה יו"ד
וְשְׁבַעַה פְּעָמִים יו"ד הוּא עִי"ן אָבֵל מִשֶּׁה הוּא גְּדוֹל בְּעֶרְפוֹ וְלֹא קִיבֵל שְׁפַע לְחַיּוֹת מִשְׁבַּעַה
כּוֹכְבֵי לְכַת רַק מִי"ב מְזֻלוֹת וִי"ב פְּעָמִים יו"ד הוּא ק"ך וּלְכַף הָיוּ יָמָיו שֶׁל מִשֶּׁה ק"ך
שָׁנִים וּבְשִׁפְעַת הַקַּב"ה אָנוּ חַיִּים אֶלְף שָׁנִים דְּהוּא אֶל"ף וְהוּא אֶלְף שָׁנִים וְזֶהוּ שְׁקוֹנָדָם
דוֹר הַמַּבּוּל הִנֵּה אֲרִיכוֹת יָמֵיהֶם אֶלְף שָׁנִים אָבֵל בְּדוֹר הַמַּבּוּל אָמַר הַקַּב"ה לֹא יִדּוֹן רוּחִי
בְּאָדָם רַק בְּשִׁגְם הִנֵּינוּ כְּמוֹ מִשֶּׁה שְׁיִחְזֶה ק"ך שָׁנִים אָבֵל בַּא"י הִנֵּה הַשְּׁפַעַת הַקַּב"ה וְיָכוֹל
לְחַיּוֹת אֶלְף שָׁנִים וּז"ש בֶּן ק"ך שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם וְקֶשֶׁה לָמָּה לֹא חֵי יוֹתֵר רַק דְּאִי בְּמִפְרָשִׁי
דְּנִדְּאֵי הַחֲטָא שֶׁל מִשֶּׁה לֹא הִנֵּה גְּדוֹל כ"כ שֶׁהִפָּה אֶת הַצּוּר רַק הוֹאִיל שְׁבָא לֹא"י וְהַקַּב"ה

מְדַקְדָּק עִמּוֹ וּלְכֹף אָמַר וְהָאֵל אָמַר לֹא תַעֲבֹר בְּדַבְרֵי אֵל לֹא הָיָה חֵטָא זֶה בְּבֹאֵי לֹא"י הַיִּיטִי
יְכוּל לְחִיּוֹת יוֹתֵר דְּבֵא"י הָיָה יְכוּלֵת וּבְמִצְיָאוֹת לְחִיּוֹת יוֹתֵר ע"פ שְׁפַע הַקַּב"ה רַק הוּאִיל
לְהַכְנִיס יִשְׂרָאֵל לֹא"י וְהַקַּב"ה מְדַקְדָּק עִמּוֹ כִּי עַל חֵטָא קָטָן: ה' אֱלֹהֵיךָ הוּא עוֹבֵר לְפָנֶיךָ
וּכְתִיב אַחַר מַלְת הוּא פָּסִיק דְּהֵיִינוּ שְׁמַלְת הוּא סְמוּךְ לְמַעְלָה לֵה' אֱלֹהֵיךָ נִרְאָה לְבָאֵר
דְּלְכָאוּרָה יֵשׁ לְדִיִּיק הָא יִרְבְּעֵם חֵטָא בְּזָה דְאָמַר ה' אֱלֹהֵיךָ דְהוּי פְּכוּפֵר בְּעֵינֵיךָ ח"ו וְכִי
מִשָּׁה רַעֲיָא מְהִימָנָא יְדַבֵּר כְּדָבָרִים הָאֵלֶּה אֲבָל בְּדָרָךְ פְּשׁוּט נוּכַל לְתַרְץ דְּשִׁכְיָנָה הַיְתָה
מְדַבְּרַת מִתּוֹךְ גְּרוּנוֹ שֶׁל מִשָּׁה וְאִם הַשִּׁכְיָנָה מְדַבְּרַת שֵׁינֵךְ שְׁפִיר לוֹמֵר ה' אֱלֹהֵיךָ אֲבָל
בְּדָרָךְ אַחַר נ"ל דְּלְתִירוּץ רֵאשׁוֹן קִשָּׁה לְפִירֵשׁ"י דְאָמַר שְׁנִסְתָּמוּ מִמְּנֵוּ מַעֲנִינֹת הַחֲכָמָה
וְא"כ נִסְתַּלַּק מִמְּנֵוּ הַנְּבֹאָה אֲבָל נִרְאָה כִּי דְאִיתָא בְּגַמ' כָּל מִי שְׁדָר בַּח"ל וְכו' וְכָאן הִלְכוּ
יִשְׂרָאֵל לֹא"י וְהוּא לֹא הִלָּךְ הָיָה כְּמִי שְׁאִין לוֹ אֱלוֹהֵי וּלְכֹף אָמַר ה' אֱלֹהֵיךָ הוּא: יְהוֹשֻׁעַ הוּא
עוֹבֵר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דִּיבֵר ה' נִרְאָה לְבָאֵר כִּי דְלְכָאוּרָה קִשָּׁה עַל מִשָּׁה הִלָּא הַקַּב"ה צְוָהוּ
כְּמָה פְּעָמִים קַח אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְלָמָּה הִפְצִיר בֵּה' כ"כ הִלָּא אֵין מַלְכוּת נוֹגַע' בְּתַבְרָתָהּ אִפִּי
כְּמֵלֵא נִימָא וְכִבֵּר נִגְזָרָה עָלָיו גְּזִירָה אֲבָל נִרְאָה דְשִׁנִּי מְשִׁיחִים הֵם מְשִׁיחִים בְּן דָּוִד וּמְשִׁיחִים
בְּן יוֹסֵף וְהָא דְצָרִיךְ לְשִׁנְיָתָם הוּא הָא אֲשֶׁר יֵצֵא וְיָבֹא לְפָנֵיהֶם בְּמַלְחָמוֹת וּלְלַחֹם קָרַב
עִם הָעוֹבְדֵי אֱלִילִים וְהָא פְּדִי לְלַמּוּד עִמָּהֶם תּוֹרָה שְׁלֵא יִבְטְלוּ ח"ו מִתּוֹרַת ה' אִפִּי רַגַע
אַחַת כְּדָא' אֵי סַפְרָא לֹא סִיפִי דְבַעַת הַמַּלְחָמָה אֵינִן יְכוּלִים לְלַמּוּד הֵיטֵב וּלְכֹף הַעֲמִיד
לְהֵם שְׁנַיִם וְזֵהוּ הַעֲנִין גַּבִּי מִשָּׁה דְבִנְדָאֵי יְהוֹשֻׁעַ הוּא הָיָה מְלִיךְ עַל יִשְׂרָאֵל לְהַכְנִיסָם לֹא"י
וּלְלַחֹם עִבּוּרָם רַק מִשָּׁה רַצָּה לְלַמּוּד עִמָּהֶם וּלְכֹף דִּיִּיקָא דְאָמַר אֲשֶׁר יוֹצִיאָם וְאֲשֶׁר יָבִיאָם
אֲבָל אֲנִי אֲשִׁב רַק לְלַמּוּד אֲבָל הַקַּב"ה אָמַר לוֹ כְּבָר נִגְזָרָה גְּזִירָה וְא"א לְהָשִׁיב רַק בְּאַמַּת
הַקְּוִשִׁי בְּמִקּוּמָה עוֹמְדָת אִם יְהוֹשֻׁעַ יִלְחָם מֵהֵיכָן יִלְמְדוּ תּוֹרָה רַק לֹא הוֹצִירָכוּ כָּלֵל לִיהוֹשֻׁעַ
כִּי ה' אִישׁ מְלַחֵם' שְׁכַבְיָכוֹל בְּעַצְמוֹ הוּא יוֹרִישׁ אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִפְּנֵיכֶם ז"ש פֶּאֶן ה'
אֱלֹהֵיךָ הוּא הָעוֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמִיד וְגו' יְהוֹשֻׁעַ הוּא עוֹבֵר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דִּיבֵר ה' הֵיִינוּ
שְׁיִלְמּוּד תּוֹרָה עִמָּכֶם: וְעָשָׂה ה' לְהֵם כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחּוֹן וְלַעוֹג וְגו' וְעָשִׂיתֶם לְהֵם כְּכֹל
הַמְּצָנָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם נִרְאָה לְבָאֵר כִּי דְבַעֲמַלְק כְּתִיב לֹא תַחֲזִיחַ כָּל נַשְׁמָה וּלְכֹף הַחִיּוּב
הוּא לְהַרְגַּ אִפִּי הַבְּהֵמוֹ' וְקִשָּׁה אִם אָדָם חֵטָא בְּהֵמָה מָה חֵטְאָהּ אֵלֶּה דְהֵם הָיוּ מְכַשְׁפִּים
גְּדוּלִים מְאוּד וְעָשׂוּ אֶת עֲצָמָם בְּכִישׁוּפֵיהֶם לְבִהֲמוֹת וּלְכֹף הוֹצִירָכוּ לְהַמִּית אֶת הַכָּל לְקַיָּים
לֹא תַחֲזִיחַ כָּל נַשְׁמָה וְקִשָּׁה הִלָּא בְּשַׁבְעָה אֲנוּמוֹת ג"כ כְּתִיב לֹא תַחֲזִיחַ כָּל נַשְׁמָה וְאִפִּי לֹא
הִרְגוּ אֶת הַבְּהֵמוֹת רַק הַעֲנִין הוּא כִּי דְכִישׁוּפִים הָיָה שְׁהָיוּ מְכוּוֹנִים הַשְׁעָה שְׁהַחֲמָה בְּאָה
לְמַזְל פְּלוּנֵי אֲשֶׁר טוֹב לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּמוֹ שְׁיִרְצוּ וְאִז הֵם עוֹשִׂים בְּכִישׁוּפֵיהֶם וְנִיאוּפֵיהֶם וְזֵה
לֹא שְׁיִיךְ בִּיהוֹשֻׁעַ דִּיהוֹשֻׁעַ הָיָה מַעֲמִיד הַחֲמָה וְא"א לְהֵם לַעֲשׂוֹת כִּישׁוּפֵי וְלֹא הָיוּ יְכוּלִין
לְהַפְּוֹךְ אֶת עֲצָמָם לְבִהֲמוֹת וּלְכֹף לֹא הוֹצִירָכוּ לְהַרְגַּ אֶת הַבְּהֵמוֹת וְכַמ"ש בִּימֵי סִיחּוֹן
הַעֲמִיד ג"כ הַחֲמָה וְז"ש וְעָשָׂה ה' לְהֵם כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחּוֹן וְלַעוֹג דְּהֵיִינוּ שְׁיִעֲמוּד הַחֲמָה
וּלְכֹף כְּתִיב בְּתַרְזִיחַ בְּפִסּוּק שֶׁל אַחֲרָיו וְעָשִׂיתֶם לְהֵם כְּכֹל הַמְּצָנָה דְּהֵיִינוּ שְׁתּוּכְלוּ לְקַיָּים
לֹא תַחֲזִיחַ כָּל נַשְׁמָה: חֲזָקוּ וְאִמְצוּ אֶל תִּירָאוּ וְאֵל תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיךָ הוּא הַהַנְּלִיךְ
עִמָּךְ הִנֵּה לְכָאוּרָה קִשָּׁה דְאָמַר לְהֵם אֵל תִּירָאוּ וְגַבִּי יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה כְּתִיב וַיִּירָא יַעֲקֹב
מְאֹד שָׁמָא יְגָרוֹם הַחֵטָא אֲבָל נִרְאָה כִּי דְבִיהוֹשֻׁעַ נְמִי כְּתִיב וַיְהִי כִּרְאוּתוֹ מִלְּאֵךְ ה' צְבָאוֹת
עוֹמֵד לְפָנָיו וַיַּחֲרַד מְאוּד וְקִשָּׁה עַל מָה חָרַד אֲבָל נִרְאָה דְבִנְדָאֵי אֵין אָדָם יְכוּל לְשַׁמּוֹר דְּרַכּוּ
וּלְיִישָׁר אוֹרְחוֹתָיו שְׁלֵא יִפְגְּוֹם ח"ו בְּדָבָר קָטָן רַק ה' הוּא נוֹשֵׂא פָּנִים כְּדְכְתִיב בְּרוּב פְּשָׁעִים

תכסה אהב' אבל במלאך לא שייך זה דכתיב השמר לה כי לא ישא לפשעכם דהמלאך אינו נושא פנים כלל וזהו דיהושע היה סבור שה' עמו ולכך פשראה פי מלאך ה' צבאות עומד לנגדו חרד שלא ישא לפשעיהם וזה הענין גבי יעקב דלכאורה קשה על יעקב אם היה ירא מעשו למה ברח מלבן הלא לבן הפציר בו שלא ילה מאתו כמ"ש ויברכני ה' בגללה אלא נדאי הבטחת יעקב היה באמת על ה' שאמר והנה אנכי עמה ובאם ח"ו יעבור על איזה נדנוד עבירה על כל פשעים תכסה האהבה אבל השתא דכתיב ויקרא את המקום ההוא מחנים ופירש"י על שם פיתות מלאכים שפגע בדרך וזהו מורא של יעקב שירא פן עבר על נדנוד עבירה פי אין צדיק בארץ וגו' והמלאך לא ישא לפשעו וז"ש פאן אל תיראו ואל תערצו דהואיל פי ה' אלוקיה עמה וישא לפשעכם: ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו וגו' פי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ וגו' פרש"י דמשה אמר ליהושע זקנים שבידור יהיה עמה ואמר הקב"ה דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור ויש לדייק מה היה בזה טענת הקב"ה ומשה ועוד למה באמת פשאמר משה האנכי הריתי וגו' אמר הקב"ה אספה לי שבועים איש ולמה ביהושע לא רצה ליתן לו הזקנים לסייעהו ונראה כף פי בעון הדור רבו שרי דהיינו אם השרים הם רבים זה מושף לכאן וזה מושף לכאן ובין כף הדור רק רע כל היום וכן אם הם ב' גביאים הוא ג"כ כף וזהו הענין גבי משה דכתיב בזקנים אלדד ומידד מתנבאים במחנה ואמר יהושע אדוני משה פלאם ופירש"י הטל עליהם צרכי ציבור והם פלים מאליהם ויש לדייק חדא וכי הי' יהושע ח"ו לעצור את הנבואה מלבטלם ועוד מה אמר הטל עליהם צרכי ציבור הא בשביל כף באמת ניתן להם הנבואה לעסוק בצרכי צבור אבל נראה כנ"ל ששני גביאים לא יכלו להיות שמפלים ח"ו את ישראל דלכאורה יש לדייק פאן מה אמר ואצלתי מן הרוח אשר עליה היד ה' תקצר ומה היה צריך כלל לנבואה של משה אבל לפי מ"ש ניחא פדי שיהיה נבואה אחת אבל נבואת אלדד ומידד הנבואה היה בא עליהם לכל אחד מהם מהקב"ה ולא מהשפעת משה דאל"כ לא היו מתנבאים כלל משה מת רק דהנבואה היה בא עליהם מהקב"ה לכל אחד בפ"ע וזה שאמר יהושע למשה אדוני משה פלאם והיינו כפירש רש"י הטל עליהם צרכי ציבור והם פלים מאליהם דהיינו נבואה אשר בא עליהם ולא מהשפעתה ומנבואתה זה אי אפשר כלל באם תטיל עליהם צרכי צבור דאל"כ יקונים הפתוב בעון הדור רבו שרים ואיתא דזקנים שבידור היה אומרים פני משה כפני חמה דאורו היה גדול והיה יכולת באמת להשפיע מאורו לאחרים אבל פני יהושע הוא כפני לבנה והיה אורו מעט הפמות ואינו יכול להשפיע לאחרים ומשה היה סבור מגודל עונתנותו דיהושע ג"כ יכול להשפיע על אחרים מהשפעת שכינתו דלכך אמר לו הקב"ה אתה והזקנים אשר אתה דתשפיע מנבואתה שיהיו כדומה לה אבל הקב"ה ידע שיהושע לא היה ביכולת כלל להשפיע מנבואתו לאחרים ולכך אמר דבר אחד לדור דהיינו ב' גביאים הנה רק מקלקלין את הדור: וה' הוא ההולך לפניו הוא יהיה עמה לא תירא ולא תחת איתא בזוהר הקדוש דאם הוא צדיק גמור השכינה הולך לפניו דיכול להציץ ולהסתפל בשכינה אבל אם הוא אינו צדיק גמור השכינה הולכת מאחוריו דעל שאינו ידע ובהיר אינו יכול להציץ בשכינה וז"ש ה' הוא ההולך לפניו ובנדאי צדיק גמור אתה ולכך לא תירא ולא תחת פי ה' מחספה והיה בסעדה: ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הפהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה' ואל הזקנים נראה לבאר דדוד המלך ע"ה אמר זמירות היו

לי חוקיך וכוונת חטא ואמר הקב"ה דיהיה נכשל דטעה אח"כ ואמר להנניח הארון על העגלה ומה זה מדה פנגד מדה ונראה דהענין הוא דצריך האדם ליגע על התורה כי יגעתי מצאתי תאמין והוא אמר זמירות היו לי חוקיך ולא ליגע ולכך הענישו דטעה בארון להנניח הארון על העגלה אינו צריך ליגע רק התורה צוה בפתח ישאו דצריך ליגע על התורה ושפיר הוי מדה פנגד מדה וז"ש פאן ויתנה אל הפהנים הנושאים דהיינו שיגע על התורה כמו הפהנים הנושאים את הארון בפתח: ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה וגו' תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם דהיינו הוא למה באמת שנת שביעית שמטה משום דכל ו' שנים אין יכולים ללמוד בהתמדה גדולה אודות שאין להם פנאי מחמת החרישה והזריעה ולכך היו עושין שמטה בשביעית ללמוד בהתמדה ולכך לאחר השמטה תרצה לחשוב שפכר למדת בשנת השמטה כדי צרכך ולכך אמר מקץ שבע שנים היינו תיכף אחר השמטה תשוב לתורה.

באופן אחר נראה דאיתא במדרש בראשית ברא בשביל תורה שנקרא ראשית ואיתא שם ג"כ בראשית בשביל משה שנקרא ראשית ונראה דחד טעם הוא דבראשית פירושו ב' ראשית דהיינו תורה זה שמטה הוא לפי ימי השבוע ונמצא שנה ראשונה של שמטה שקורין משנה תורה היא נגד יום וביום א' נברא שמים וארץ וכוונתו נברא בשביל משנה תורה וז"ש במדרש בשביל משה שהוא אמר משנה תורה שמים וארץ נברא בשביל תורה שנתן מרע"ה ומשנה תורה הוא נגדיום א' ולכך צריך ללמוד משנה תורה כדי ליתן אחר השמטה: הקהל את העם האנשים והנשים והטף איתא בגמ' טף למה באו כדי ליתן שכר למביאייהו נראה לבאר דא"ל בגמ' נשים כמה זכין על מה דמקריין בנייהו לבי רב דהיינו דכל הטבע של תינוק הוא לאמו פאשר ייעד הכתוב במשלי בן כסיל תוגת אמו וכן להיפוך דהכל תלוי באמו וז"ש בגמ' נשים כמה זכין לתינוק והיינו שיהיה התינוק נקרא על שמה ואמר על דמקריין בנייהו לבי רב וזה ג"כ הענין דשאלו לבי קמחית מה עשית שזכית לכך והקשה מהרש"א למה לא שאלו לאביו ולמה שאלו דוקא לאמו ולפי הנ"ל ניחא דהכל תלוי באמו וז"ש טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהו שיהיה שכרה והיינו המעשים של התינוק או בדרך אחר נראה דהנה השכר של התינוק עד י"ג שנים הוי' לאב ולאם ונראה ליתן טעם וזה הואיל והם מייגעו עצמם בגופם ובממונם ללמוד לבנם להדריכו ולכך אית להם זכות בעונבדא דברא וז"ש טף למה באו כדי ליתן שכר של התינוק למביאייהו לבה"כ ולבהמ"ד: פרשת האזינו האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי פי שמים הם בדין פי הם פדאים לקבל דין ולכך נאמר משמים השמעת דין אבל הארץ אינה יכולה לקבל דין וצריך רחמים ולכך פתיב ארץ יראה ושקטה ולכך דיבור שהוא ל' קשה אמר האזינו השמים ואדברה אבל הארץ אמרי פי לשון רפה וכן אמר לשמים האזינו שיהיו דוממים ולא יקשה מי יאמר שירה ולזה אמר ואדברה אני אשר שירה זאת פי האזינו הוא שירה פנודע אבל הארץ לא אמרה שירה בלא"ה ולכך לא אמר ביה לשון האזנה וישעיה לא ביקש להדמים לשמים פי הוא לא אמר שירה במקומם רק חזון ועם ונחמה אבל הארץ אמרה אז שירה כמאמר חז"ל במס' סנהדרין ביקש הקב"ה לעשות לחזקה משיח וקטרגו שלא אמר שירה ועלתה הארץ ואמרה שירה אבל שירתה היה שיבוא משיח אבל ישעיה ראה שלא היה הזמן עדיין דה' דיבר פורענות על ישראל לכך לא אמר האזינו השמים פי לא רצה להשתיק אבל הארץ

שְׁאֲמָרָה שִׁירָה הַשְּׂתִיק אוֹתָהּ וְנָהוּ הַאֲזִינִי אֶרֶץ פִּי ה' דִּבֶּר לְהִבִּיא פּוֹרְעָנוֹת וְאֶנְרָה הַקָּץ
א"כ אֵין לָכֶם לְשׁוֹרֵר וְעוֹד טַעַם אַחַר כְּתַבְתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר: יַעֲרוֹף כְּמִטֵּר לִקְחֵי תוֹל פֶּטֶל
אֲמַרְתִּי פִי לִקַּח טוֹב נִתְתִּי לָכֶם הֵינּוּ צְדִיקִים שְׁבִדוֹר וְהֵם הָעוֹשִׂי לְבַל יַעֲזוֹב בְּתוֹרַת ה'
הֵינּוּ וּבְנֵי עֲלִיָּה מוֹעֲטִים וּמִטֵּר פַּעַם נִמְצָא וּפַעַם בִּלְתִּי נִמְצָא וּלְכֹף אָמַר יַעֲרוֹף כְּמִטֵּר
לִקְחֵי רַק לַפְּעָמִים אָבֵל בֵּינוֹנִים הָעוֹסְקִים בְּתוֹרָה הֵם בְּלִי הַפֶּסֶק וְלָכֵן אֲמַרְתִּי שֶׁהוּא נִגְד
בֵּינוֹנִים כְּטַל שֶׁהוּא תָּמִיד וְכֵן מִצְפוֹנֵי הַתּוֹרָה הִיא הַנִּקְרָא לִקַּח שֶׁהוּא קוֹנֵן עוֹלָם וְזֶהוּ אֵינוֹ
מְצוּי וְלָכֵן הוּא כְּמִטֵּר אָבֵל קְלוֹת שְׁבִתוֹרָה מְצוּי לְכֹל וְהוּא דְבָרִים רַפִּים נִקְרָאִים אֲמִירָה
כַּנּוֹדָע דְּאֲמִירָה לְשׁוֹן רַפָּה נֶאֱמַר כְּטַל שְׂאִין לוֹ הַפֶּסֶק וּמְצוּי בְּכֹל זְמַן: כְּשִׁעִירִים עָלֵי דָשָׁא
וְכַרְבִּיבִים עָלֵי עֵשֶׂב הֵינּוּ שְׂאִין דֵּי לְמִיָּם מְצוּת הַתּוֹרָה רַק הָאֲדָם צָרִיף לְהוֹסִיף וּלְקַדָּשׁ
עֲצָמוֹ בְּמִוֶּתֶר לוֹ כַּמ"ש הַרְמַב"ן בְּפִרְשֵׁת קְדוּשִׁים וּדְשָׁאִים נִשְׂאוֹ ק"ו בְּעֲצָמָם שְׁלֵא
לְהוֹצִיא בְּעֶרְבוּבָא וּלְכֹף נֶאֱמַר דְשָׁא וְעֵשֶׂב שְׂמִמְנוֹ יִלְמְדוּ לְהוֹסִיף גַּם הָעֲנָן כֹּל תּוֹכְחָה
וּתְשׁוּבָה לֹא יוֹעִילוּ לְהִלָּחֵם נִגְד יֵצֵה"ר לּוּלֵי שֶׁהַקַּב"ה עוֹזְרוֹ כַּמְבֹאָר בְּגִמְרָא רַק כֹּל עֲנָן
הָאֲדָם לַעֲשׂוֹת הַהִתְחַלָּה לְכֹף אָבֵל עֵיקַר הָעֲזָר מֵה' וְנִתֵּן מִשֶּׁה מְשַׁל כְּשִׁעִירִים וְכַרְבִּיבִים
לְגַדֵּל דְשָׁאִים וְעֵשֶׂבִים וְכִי הֵם מְגַדְלִים הֵלֵא אֵין לָהּ עֵשֶׂב מִלְמַטָּה שְׂאִין לוֹ כּוֹכֵב מִלְמַעְלָה
שְׂאוֹמֵר לוֹ גֹּדֵל רַק הֵם עוֹשִׂים הָעֶרָה וְהַהִתְחַלָּה וְאִת"פ עֵיקַר הַגְּדֵלָה מְכּוֹכְבֵי שָׁמַיִם וְכֵן
הַדְּבָר הַתּוֹכְחָה וְהַתְּעוֹרְרָתָה הוּא רַק הַהִתְחַלָּה אָבֵל אִת"פ הָעֲזָר מֵה' וּלְכֹף אָמַר פִּי שֵׁם ה'
אֶקְרָא וְהוּא דְבָר עָלֵינוּ רַק לְקַרְוֵא בְּשֵׁם ה' לְבַעַר הַיֵּצֵה"ר אָבֵל הָבוּ גֹּדֵל לְאַלְהֵינוּ כִּי
מֵאֲתוֹ הוּא הַנִּצְחָוִן נִגְד יֵצֵה"ר וְהוּא הָעֲזָר אֲמַתִּי וּמִמְנוֹ הַכֹּל רַק א"כ יַעֲנֵת מִשְׁפָּט ח"ו
דְּמָה יִתֵּן שְׁכָר לְהוֹלְכֵי תְּמִים וְכוֹבְשֵׁים יִצְרָם כִּיֵּן שְׂאִין הַדְּבָר תְּלוּי בָּם וְלֹא כִּתְּם עֲשֵׂה
זֹאת רַק עֲזָר אֱלֹהֵי וּמָה גְּמוּל יֵשׁ עַל זֶה.

עַל זֶה הַשִּׁיב אֵל אֲמוּנָה וְאֵין עוֹל פִּי כֹל דְרָכֵיו מִשְׁפָּט וְאֵין לְהַרְהֵר אַחֲרָיו וְהָעֲנָן הוּא
שֵׁישׁ לְאֲדָם שְׁנֵי יֵצֵה"ר פְּנִימִי וְחִיצוֹן הַפְּנִימִי בְּעֲצָמוֹתוֹ כִּי מִזְגוֹ וְחִיצוֹן מְכַרִּיחוֹ לְתַאֲנוֹת
וְכַהֲנָה מְדוּת גְּרוּעוֹת וְאוֹיֵב הַחִיצוֹן הוּא מִלְּאָף הָרַע כְּאֶמְרָם הוּא הַשְּׁטָן הוּא הַיֵּצֵה"ר
וְכִידוּעַ בְּסִפְרִים וְהֵנָּה אֵל אוֹיֵב הַחִיצוֹן יֵשׁ טַעְנָה נִגְד הַבּוֹרָא כְּטַעְנַת אוֹיֵב לְמָה כְּרֵאתָ
יֵצֵה"ר מִשְׁחִית לְחַבֵּל וְאֲתָה גְרַמְתָּ כְּמֵאֲמַר הַקְּרָא וְאֲתָה הַסְּבִוֵת אֵת לְבָבְךָ אַחֲוֹרָנִית אֲמַנָּם
נִגְד הָאוֹיֵב הַפְּנִימִי לִיכָּא טַעְנָה כִּי לְמוֹל אוֹיֵב הַפְּנִימִי אִם אֲדָם בַּעַל נֶפֶשׁ הוּא יְכוֹל לְכַפֹּשׁ
חִוְמוֹ וְלִיתֵן מַעֲצוֹר לְתַאֲוֵתוֹ וְגַבּוֹר כּוֹבֵשׁ אֵת יִצְרוֹ אֲמַנָּם נִגְד הַשְּׁטָן מִלְּאָף רַע קָשָׁה
לְעַמּוֹד נִגְדוֹ כְּאֶמְרָם אֲנָא בִּישְׂרָא וְאֵת נוֹרָא וְא"כ הוּא הַדְּבָר שְׁפַתְבְּתִי כִּי לּוּלֵי עֲזָר ה'
א"א לְכַפֹּשׁ הַיֵּצֵה"ר הֵינּוּ הַחִיצוֹנִי וְלָזָה בְּאֲמַת הַקַּב"ה עוֹזְרוֹ כִּי הִיָּה מִמְנוֹ אָבֵל יֵצֵה"ר
פְּנִימִי שְׂאִין טַעְנָה נִגְד הַקַּב"ה בְּאֲמַת יֵשׁ לוֹ כֹּחַ בְּעֲצָמוֹ לְעַמּוֹד נִגְדוֹ וְא"כ בְּאֲמַת אִם כּוֹבֵשׁ
יִצְרוֹ הַפְּנִימִי הַקַּב"ה עוֹזְרוֹ נִגְד הַחִיצוֹן וְאִם אֵין כּוֹבֵשׁ הַפְּנִימִי אֵין הַקַּב"ה עוֹזְרוֹ וְהַכֹּל
בְּמִשְׁפָּט וְאֵין עוֹל שְׁלֵא יֵאֲמְרוּ הַקַּב"ה בְּרָא יֵצֵה"ר וּמְכַשׁוֹל לִיצוּרָיו וּבִת"י אָמַר כְּשִׁעְלָה
מִשֶּׁה לְמָרוֹם רָאָה שֶׁהַקַּב"ה פְּלִיג וּמְמַלָּא לְד' חֻלְקִים ג' רֵאשׁוֹנוֹת בְּתוֹרָה שְׁנִיּוֹת בְּדִין
שְׁלִישִׁית מְזוּנָג זְווגִים רְבִיעִית זָן וּמְפָרְנֵס וּבְרָאָה כִּי זֶה מְרוֹמְזוּ בְּמִלַת תְּמִים כִּי מְזוּנָג
זְווגִים הוּא מוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָה וְאֲמָרוּ שְׁעוֹשֶׂה סוֹלְמוֹת לְזָה מְרִים וְלָזָה מִשְׁפִּיל וְזֶהוּ
"תּוֹרָה" מִשְׁפָּט "וַיִּשְׁפִּיל" יָרִים "מְזוּן" ר"ת תְּמִים וְקֵאֲמַר הַטַּעַם דְּלָזָה הַקְּדִים תּוֹרָה
לְמִשְׁפָּט כִּי הַקַּב"ה דָּן אֵת יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵם נְעוּרִים וּג' רֵאשׁוֹנוֹת עֲדִינָן זְמַן שְׁכִיבָה הִיא כִּי

כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵן וַיִּשְׁנִים עַד ג' שְׁעוֹת כַּמ"ש הָרִי"ף בַּמַּס' בְּרִכּוֹת וּלְכָף הַיָּפֶף הַסֵּדֶר וְזֶהוּ תַּמִּים פְּעָלוֹ כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט לְבַל יִקְרָה עוֹלָה ח"ו לְיִשְׂרָאֵל.

אֵל אֲמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיִּשָּׁר הוּא כִּי לְכַאוּרָה יִקְשֶׁה חֲלִילָה לֵה' מַעוֹל וּמָה צְרִיף לְהַיַּחֲסוּ לֵה' הַתְּוֹאֵר הַלְּזֶה אֲמַנָּם צְדִיק וַיִּשָּׁר וּל' יִשָּׁר הוּא לִמָּה"ד כְּדִדְרָשֵׁינוּ וְעִשִׂיתָ הַיִּשָּׁר וְהַטּוֹב זֶה לִמָּה"ד וְהַיִּינוּ שֶׁהַקֵּב"ה גּוֹמֵל מִדָּה כַּנ"מ אִם הָאָדָם הוֹלֵף לִמָּה"ד אִף הַקֵּב"ה הוֹלֵף עִמּוֹ לִמָּה"ד וּלְפִי זֶה יִחְוִיב שְׂאֵם הָאָדָם עוֹשֶׂה עוֹל שִׁיְהִי מִדָּה כַּנ"מ שְׂגָם ה' יַעֲוֹת מִשְׁפָּטוֹ וַיִּקְרָהוּ עוֹל אֲבָל לֹא כֵן הוּא דֵּהַקֵּב"ה עַכ"פּ מִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּמִשְׁפָּט וּלְכָף מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה וְזֶהוּ אֵל אֲמוּנָה וְאֵין עוֹל אִף שֶׁצְדִיק וַיִּשָּׁר הוּא שֶׁהוֹלֵף לִמָּה"ד עִם הַהוֹלָכִים לִמָּה"ד אֲבָל מ"מ אֵין עוֹל לְהַמְעוֹנוֹתִים דְּרַכָּם וְשְׂמָא תֹאמַר אִף זֶה הָעוֹל שֶׁכָּרַת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל כְּאֵב לָבָן וְהֵם בְּנִים מִשְׁחִיתִים וְכִי כָּף הַדִּין לְאַהֲבֵהּ הַמְּגוֹנָה אֲבָל תִּדַע כִּי אֲמָרוּ תַתְקַע"ד דּוֹרוֹת הַקִּדִּים הַקֵּב"ה תּוֹרָה וְנִתְּנוּ לַכ"ו דּוֹרוֹת וְשִׁתְּלֵן הַקֵּב"ה בְּכָל דּוֹר וְהֵם עֲזִי פְּנִים שֶׁבְּדוֹר וְהַיִּינוּ תַתְקַע"ד דּוֹרוֹת הָיוּ מַעוֹלָם הַתְּוֹהוּ שְׂאֲמַר הַקֵּב"ה עֲלִיָּהֶן הֵן לֹא הִנְיָן וְהַנְּיָן כ"ו דּוֹרוֹת מַעוֹלָם הַתִּיקוֹן שְׂאֲמַר עֲלִיָּהֶן דִּין הִנְיָן וּמ"מ שִׁתְּלֵן בְּכָל דּוֹר וְדוֹר וְהֵם רְשָׁעִים עֲזִי פְּנִים מַעוֹלָם הַתְּוֹהוּ וְלָכֵן כָּל חֲטָאִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא נַעֲשׂוּ מִהֵנָּה דּוֹרוֹת שֶׁעוֹמְדִים לְתִיקוֹן כִּי הֵם צְדִיקִים וּבְנֵיו שֶׁל מְקוֹם רַק הֵם מִהֵנָּה תַתְקַע"ד דּוֹרוֹת וְהֵם עָרַב רַב שֶׁבְּכָל דּוֹר וְדוֹר וְעֲלִיָּהֶם אָמַר ה' לְמִשְׁחָה לָּךְ רַד כִּי שְׁחַת עַמֶּךָ דַּיִיקָא עָרַב רַב הֵם הַשְּׁחִיתוּ הַתְּעִיבוּ וְזֶה מֵאֲמַר הַקֵּב"ה שְׁחַת לוֹ אִם הֵם שְׁחַתוּ הַדְּרָף וְהֵם בְּנִים מִשְׁחִיתִים לֹא בְּנֵיו מוֹמָם אֵין זֶה מַכ"ו דּוֹרוֹת הַצְּדִיקִים וּבְנִים לְמְקוֹם רַק מִתַּתְקַע"ד דּוֹרוֹת שֶׁהֵם דּוֹר עַקֵּשׁ וּפְתִלְתָּל מִהֵם יִצְאוּ הַרְעוֹת וְהֵם בְּנִים מִשְׁחִיתִים וְלֹא זָרַע אֲמוֹן: הִלֵּה' תִּגְמְלוּ זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם כִּי בְּמָה יִגְמֹל אִישׁ לֵה' וּמָה תִּשְׁוֹרָה שֶׁיָּבִיא לוֹ הוּא מְלִנָּה ה' חוֹנֵן דָּל כִּי הַיֵּשׁ תִּשְׁוֹרָה יוֹתֵר בְּמָה שֶׁמְלִנָּה לֵה' אֲמַנָּם חוֹנֵן דָּל הוּא אוֹ דָּל כְּמִשְׁמַעוֹ וְהוּא נוֹתֵן לוֹ צְדָקָה אוֹ דָּל בַּתּוֹרָה וְעֲנִי בְּדַעַת וְהוּא מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה וְזֶהוּ צָעַק הִלֵּה' תִּגְמְלוּ עִם נָבֵל שֶׁהֵם קְמָצִים כִּי נָבֵל הַיָּפֶף גְּדִיב וְלִנְבֵּל לֹא יֵאמַר גְּדִיב וְגַם לֹא חָכָם בַּתּוֹרָה אֵינָם נוֹתְנִים צְדָקָה וְאֵינָם מְלַמְּדִים תּוֹרָה: הִלֵּה' הוּא אָבִיךָ קִנְיָה הוּא עֲשֶׂה וַיִּכְוִנְיָה אָבִיךָ קִנְיָה הַיִּינוּ הַמְּלַמְּדֵה תּוֹרָה שֶׁהוּא קִנְיָן וְאָב מִנְחִיל לְבָנוּ תּוֹרָה וְגַם עֲשֶׂה וַיִּכְוִנְיָה שְׂנֵאתָ לָּךְ מְמוֹן שֶׁהוּא הָעוֹשֶׂה וְהַמְּקִים אֶת הָאָדָם עַל רַגְלָיו וּא"כ הַכֹּל מְמַנּוּ וְלָמָּה תִּגְמְלוּ רַעַה מְבִלִי לִיתֵן לְדָל צְדָקָה וּמְבִלִי לְלַמֵּד תּוֹרָה לְדָל וְעֲנִי בְּדַעַת וְשְׂמָא תֹאמַר עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג הַכֹּל כְּפִי הַטָּבַע וְהַמְּזֵל זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם וְשִׁבְתָּ כִּי בּוֹ שִׁבְתָּ וְהוּא נֶגֶד הַטָּבַע וְהַמְּזֵל וְכוֹכֵב שֶׁבְּתֵאִי וְגַם זֶהוּ שְׁנַחֲלֵק הַשְּׁבוּעַ לז' יָמִים בְּכָל הָעוֹלָם הוּא מוֹפֵת עַל חִידוּשׁ הָעוֹלָם כִּי מִי שֵׁם זֶה בְּפִי כָּל הַבְּרִיּוֹת לְחַלֵּק הַשְּׁבוּעַ לז' יָמִים וְלֹא לַעֲשֶׂרָה וְכַדוּמָה אִם לֹא שְׁכָף הַטָּבַע אֲצֵלָם מְקַדֵּם מְזַמֵּן בְּרִיאַת הָעוֹלָם וְכַאֲשֶׁר הָאָרֶץ בְּזֶה הַפּוֹנֵרִי בְּאֵרִיכוֹת וְגַם בֵּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וְדוֹר כִּי אָנוּ רוֹאִים שֶׁהָרֵאשׁוֹנִים חָיו חַיִּים רַב שָׁנִים וְהַשְּׁנִים נִתְקַצְרוּ דּוֹר וְדוֹר וְאִם הָיָה הָעוֹלָם קְדֵמוֹן לֹא יִשְׁוֹנָה וּע"כ כִּי הוּא בְּרוּךְ שֶׁמְנַהֵיג אֶת הָעוֹלָם כְּרָצוֹנוֹ וְנוֹתֵן חַיִּים לַב"א כְּרָצוֹנוֹ פַּעַם מֵאָרֶץ וּפַעַם מִקְצֵר: שְׂאֵל אָבִיךָ וַיִּגְדֶּה זַמְנִיָּה וַיֵּאמְרוּ לָּךְ שְׂאֵל אָבִיךָ אֲבוֹתֶיךָ שֶׁהָיוּ בִּיצ"מ בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שִׁינוּי הַטָּבַע לְאוֹת עַל בְּרִיאַת עוֹלָם מִבְּעַל הַרְצוֹן זַמְנִיָּה אֲבָרְהָם שֶׁהָיָה עֶקֶר נִשְׁתַּנָּה בּוֹ סִדְרֵי בְּרִיאַת וְהָיָה אֲצֵל בּוֹנֵי הַמְּגִדֵל וְרָאָה שִׁינוּי בְּבִלְבוּל לְשׁוֹנוֹת וְזֶהוּ הַכֹּל לְאוֹת עַל חִידוּשׁ הָעוֹלָם בְּרָצוֹן מְנוֹחֵלֵט וְהַכֹּל בְּרִשׁוֹתוֹ וּבְטוֹבוֹ הַגְּדוֹל: בְּהַנְחֵל עֲלִיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בַּנ"א וְגו' כִּי הִנֵּה יְדוּעַ אֲצֵל חֲכָמֵי הַכּוֹכְבִים כִּי בְּכָל מְזֵל יֵשׁ שְׂשָׂה פּוֹכְבִים הַגְּדוֹלִים וְהֵם

מאירים לכל המזל וא"כ י"ב פעמים ששה הם ע"ב רק במבול נטל הקב"ה שני פוכבים מפימה וא"כ נשארו ע' ולכך ע' אומות וכן ע' נפש במצרים כי ה' אמר לאברהם על פוכבים פה יהיה זרעה ויהיה מתחלה הפנונה על פוכבים הנ"ל ואח"כ נתרבו פכל הפוכבים זהו שדייק שמה אלהים פכוכבי השמים לרוב דייקא ומתחלה לא היה רק נגד ששה מפל מזל ולכך קאמר בהנחל עליון גוים על דור המבול פתרגומו כי זהו נולד ממבול שנטל ב' פוכבים מפימה אבל שבאמת צריה להיות ע"ב פנגד ע"ב שמות וכדומה והא כיצד ע' אומות וישראל נחלקו לשני אומות ישראל שהם חלק ה' ויעקב שהם נגררים בחר ישראל וקשורים בהם פחבל וזהו כי חלק ה' עמו היינו ישראל יעקב רק חבל נחלתו ומצאהו בארץ מדבר ובתוהו יליל ישימון כי כל הגבולות נחלק לעמים ואיך ירשו ישראל א"י אבל אמרו כי תמהו למה אבדה הארץ ולא ידעו עד שאמר הקב"ה על אשר עזבו תורתי והינינו כי השאלה למה אבדה א"י שעכשיו הוא כמדבר אם ישראל חטאו הארץ מה חטאה אבל באמת א"י היה ראוי מפאת המזל להיות ארץ מדבר ולא היה ראוי לישוב ולכך ארץ אוכלת יושביה כי אין ראוי מפאת מדת הפוכבים לישוב רק הקב"ה נתנה לנו וע"י התורה נהפך מדבר לישוב אבל בחטאינו נהפך א"י למהות שלמה ושבה למדבר וזהו אמרו פאן כי לא נטלו משל עמים פלום כי ומצאהו בארץ מדבר א"י שהיא ראוי להיות מדבר יסובבנהו וגו' ובנה בו בנין: יצרנהו פאישון עינו פמו אור העין נותן ראיה לכל העין והוא שורש הגוף כי סומא חשוב פמת ולכך נקרא איש שהוא פולל פל איש וכן ישראל שורש פל מין אנושי והוא פאישון עין וכן בהמ"ק פולל פל העולם ולכך הוא פאישון עין וכן ישנו עין אם הוא פריא להסתפל בשמש אינו פתוח ואם אינו כ"כ פריא לבל יזיק אותו נעשה לו עפעפים לסגור וכן ישראל אם הם צדיקים גמורים עינים להם להסתפל בשכינה ואם לאו השכינה אצלם בהסתרה לבל יזיק פם אור השכינה ולכך דומים לאישון עין: פנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרוש פנפיו יקחהו ישאהו על אברתו ה' פדד ינחנו ואין עמו אל נכר על גוזליו ירחף ולא דוחף פם פתאום וכן היה במצרים כי משה סירב בשליחותו כי טען שהקב"ה בעצמו יגאלם אבל אלו היה השכינה פא פתאום היו מתים מפחד השכינה לכך שלח משה ראשון ואח"כ פסים ונפלאות שע"כ וכן גופם וע"כ בעת הגאולה נגלה להם השכינה ומ"מ פמורא גדול ומכ"ש אלו פא השכינה תיכף לא היה בהם פח לסבול ולכך ירחף פנשר ישאהו על אברתו והינינו כמ"ש האר"י כי הגרים פחת פנפי השכינה וישראל למעלה וזהו ישאהו על אברתו למעלה מפנפי השכינה והענין הוא למטה מלאכים ג"כ וישראל אין להם עסק עם מלאכים ולכך הם למעלה מפנפי שכינה ולז"א ה' פדד ינחנו ולכך הם למעלה מפנפי השכינה על אברתו ולכך דרש פמדורש ואין עמו גרים מאל נכר כי גרים למטה מפנפי שכינה והם פחת אברתו אבל ישראל המה למעלה ואין עמם גרים חולקא דאל נכר רק ה' לבדו והוא למעלה והבן: פם ונשלם שבח לאל בורא עולם